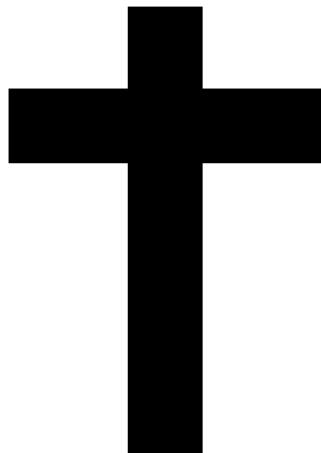


# ut-Hun New Testament



Hun-Saare: ut-Hun New Testament New Testament

## **ut-Hun New Testament Hun-Saare: ut-Hun New Testament New Testament**

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Hun-Saare

Contributor: WBT Central Zone

© 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc. in cooperation with the Ut-Hun Bible Translation Project All rights reserved. The New Testament in ut-Hun (Eastern Dukawa)  
All rights reserved.

2020-11-17

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022  
4b40cd80-7cb8-5d3d-8563-557f030f99d7

## Contents

Matiyos . . . . .	1
Markus . . . . .	67
Ruka . . . . .	107
Yohana . . . . .	168
Senge-mo . . . . .	213
Roma-ne . . . . .	271
1 Korinti-ne . . . . .	298
2 Korinti-ne . . . . .	324
Garatiya-ne . . . . .	339
Apisu-ne . . . . .	349
Piripi-ne . . . . .	358
Korosiya-ne . . . . .	364
1 Tasaronika-ne . . . . .	371
2 Tasaronika-ne . . . . .	376
1 Timoti . . . . .	379
2 Timoti . . . . .	388
Titus . . . . .	394
Pirimon . . . . .	398
Yahuda-ne . . . . .	400
Yakubu . . . . .	421
1 Bitrus . . . . .	428
2 Bitrus . . . . .	435
1 Yohana . . . . .	440
2 Yohana . . . . .	446
3 Yohana . . . . .	447
Yahudas . . . . .	448
Ut-Hyangan . . . . .	450

## Takurda-o Matiyos

### **Rem-se ro n-mę à:**

Baag-o Yeso Kiristi un mat-o un wu ne 1:1—2:23  
 Senge-m Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho 3:1-12  
 Yo'os un Yeso m-ho un meger-to un wu ne 3:13—4:11  
 Senge-m Yeso n-mę un hun-ne o-Gariri 4:12—18:35  
 Cir-mo Gariri ha-mo o-Urusharima 19:1—20:34  
 Ho-ut ta'yoor-to үr-kom yow yow o-Urusharima ne 21:1—27:66  
 M-inę үt-marimar un m-rwun ne cas mo un Wan-Koyan 28:1-20

*Baag-o Yeso Kiristi  
(Ruka 3:23-38)*

<sup>1</sup> Takurda-o un baag-o Yeso **Kiristi.**\* Wu un rwun un baag-o ko-Gwomo **Dawuda** un **Ibrahi** ne.

<sup>2</sup> **Ibrahi** maturu **Ishaku**,

**Ishaku** maturu **Yakubu**,

**Yakubu** maturu **Yahuda** un sek-yę ye un wu ne.

<sup>3</sup> **Yahuda** ne wu maturu Perez un Zera (inu un ye Tamar).

Perez maturu Hezuron,

Hezuron maturu Aram,

<sup>4</sup> Aram maturu Aminadab,

Aminadab maturu Nashon,

Nashon maturu Sarmon.

<sup>5</sup> Sarmon maturu Bo'az (inu un wu Rahab),

Bo'az maturu Obed (inu un wu Rutu),

Obed maturu **Jesse.**

<sup>6</sup> **Jesse** maturu ko-Gwomo **Dawuda**.

**Dawuda** maturu **Suremanu** (inu un wu ne'a Uriya ro gage wu).

<sup>7</sup> **Suremanu** maturu Rehebowam,

Rehebowam maturu Abija,

Abija maturu Asa,

<sup>8</sup> Asa maturu Jehoshapat,

Jehoshapat maturu Jehoram,

Jehoram maturu Uzziya.

<sup>9</sup> Uzziya maturu Jotam,

Jotam maturu Ahaz,

Ahaz maturu Hezekiya,

<sup>10</sup> Hezekiya maturu Manase,

Manase maturu Amon,

Amon maturu Josaya.

<sup>11</sup> Josaya maturu Jekoniya un hen-ne ye un wu ne, cin ba a un kuyus  
 ye m-guw so un dak-o o-**Babira.**†

<sup>12</sup> Bo a wottę ye o-**Babira** à,

Jekoniya maturu Shetiyer,

Shetiyer maturu Zerubaber,

<sup>13</sup> Zerubaber maturu Abihudu,

---

\* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagnę à. † **Bor-o gaan:11** 1:6-11 Hyen komo: 2Gwm 24:14-15;  
 2Nom 36:10; Irm 27:20.

Abihudu matyrū Eriyakim,

Eriyakim matyrū Azor.

<sup>14</sup> Azor matyrū Zadok,

Zadok matyrū Akim,

Akim matyrū Eriwuda,

<sup>15</sup> Eriwuda matyrū Ereyazar,

Ereyazar matyrū Matana.

Matana nē wū matyrū **Yakubu**.

<sup>16</sup> **Yakubu** matyrū **Yusuhu** campo **Meri**,

**Meri** inu Yeso wū a m-zee **Kiristi** à.

<sup>17</sup> Cir-mo un zaman-o **Ibrahi** ha-mo un yo ma ko-Gwomo **Dawuda**, zaman-us op-us nass-se [14]. Zeen-mo un ko-Gwomo **Dawuda** ha-mo un da-o a kūuse **Isra**-nē m-gūw o-**Babira** à, zaman-us op-us nass-se [14]. Komo da-o a kūuse ye à, ha-mo un da-o a mate **Kiristi** à, zaman-us op-us nass-se [14] komo.

*A makt Yeso Kiristi*

(Ruka 2:1-7)

<sup>18</sup> Mat-o Yeso **Kiristi** o ka. Da-o **Yusuhu** ro un hoob-o **Meri** inu Yeso nē ʉt-ge à, cin ba a un gegu ye ʉt-ge, a 'wossurū wū rō ʉr-uub nē de un **Kukt-o Shir**.<sup>‡</sup> <sup>19</sup> Wan-ryap-de un wū **Yusuhu** kashi un nēt-wū, wū rō un nome un **karamsa**-o un **Yahuda**-nē o-dorotté. Komo wū con wū 'ye **Meri** m'-e n-mē un hun-nē á, wū nomuru us-barag wū ho'ostu wū wukusse ba un nap-o un nēt.

<sup>20</sup> Amba wū rō un kā barag-se, wan-tom-wū Wan-Koyan rwūunurū wū rūru wū n-tē o-bo, wū zeeru wū, "**Yusuhu** baag-o ko-Gwomo **Dawuda**, taase o hoge gyer-o un dēk un **Meri** ne'a ru, remen kā uubde, de un **Kukt-o Shir** de." <sup>21</sup> Wūa met wà, wōa egū wū ʉr-jin Yeso. Wata **wan-Gwu** remen wū wū he m-gu un hun-nē be-de un **ba'as-to** un ye.<sup>§</sup>

<sup>22</sup> Ka rii-yo un kōr kap remen a shoostē rii-yo Wan-Koyan rwore à, cin n-ga nē un nu-o un **wan-Rwor un Ma-to ShirIshaya** unze,

<sup>23</sup> "Wan-ne'a-wū napē campo á wūa nom ʉr-uub,

wūa met wà, wan-campo.

Komo a egū wū ʉr-jin *Imanuwer*.\*

Ka jin-de *Imanuwer* de rō, *Shir rō be-ur gaan un na ne*.

<sup>24</sup> Bo **Yusuhu** zututē ka rew-mo à, wū nomuru yo wan-tom-wū Wan-Koyan zee wū à. Wū gaarū ne'a un wū **Meri**. <sup>25</sup> Amba wū nap wū ne'a á, sē da-o wū messē wà un wū à wan-campo. **Yusuhu** egū wū komo ʉr-jin Yeso.<sup>†</sup>

## Bor-us yoor

*Gas-de un ya-us-nap so ʉr-horan*

<sup>1</sup> Da-o ko-Gwomo **Here** ro ʉt-gwomo à, a mate Yeso un bo-o o-Betarami, o rō n-mē un dāk-o o-Judiya à. Bo un mat un wū, hun-nē ya-us-nap rwūunurū so ʉr-horan ye haanurū o-Urusharima. <sup>2</sup> Ye citurū hun-nē o-cot, "Kenē ka wà-wū a mate à rō, wū he m-warag ko-Gwomo

‡ **Bor-o gaan:18** 1:18 Hyen komo: Ruka 1:27. § **Bor-o gaan:21** 1:21 Hyen komo: Ruka

1:31. \* **Bor-o gaan:23** 1:23 Hyen komo: Isha 7:14. † **Bor-o gaan:25** 1:25 Hyen komo: Ruka 2:21.

nō **Yahuda**-nē à? Tē nak a makt wū remen tē hyanag regen-yo үn wū indunte үr-horan, komo tē үn haan, tē kwukte be-de үn wū, tē ye'et wū m-sek."

<sup>3</sup> Bo ko-Gwomo **Here** hogute a makt wà-wū he m-re үt-gwomo à, hur-de үn wū naasurudeen, unze wū ken ko-Gwomo wūa dek kwukur-o үn wū. Kaané komo hur-de үn kqob-ne ye үn wū kap naase deen.  
<sup>4</sup> Wū karaksuru kap o үn Gwomo-nē ye үn kon-se Shir үn **yan-Yoos-de o-karamsa** ne. Ka da-de wū cituru ye be-de **yan-Rwor үn Ma-to Shir** zee a met **Kiristi** à.

<sup>5</sup> Ye shasuru wū, "Un bo-o o-Betarami, n-me үn dak-o o-Judiya. Te nak remen kaané **wan-Rwor үn Ma-to Shir** gene үs-hak deen se arge à, **wan-Rwor үn Ma-to Shir** zeeg:

<sup>6</sup> "Nō hun-nē ye o-Betarami үn dak-o o-Judiya,  
wan-gaan be-үr no a warag caari-wū үn ko-Gwomo,  
Komo wūa doruttē hun-nē re **Isra-nē**  
bo wa-ut-gut ro m-doruttē үn gut-to үn wū à.

Remen kaané bo-o no a warag  
caari-o o-bo үn dak-o o-Judiya.\* "

<sup>7</sup> Bo **Here** hoge kaané à, wū agnuru ká ya-үs-nap-ye, ye rwuuné so үr-horan à. Wū cituru ye wukusse, remen wū nept hond hond da-o ye hyané ká regen-yo à. <sup>8</sup> Bo ye rurute wū à, wū toomuru ye ha-mo o-Betarami, wū zee, "Ha nō cekrendü me ma-to үn ká wà-wū cœen. Un ra-q nō hyente wū à, nō muun, nō ruru me, remen me үn ce re үm heet m-kwuktu wū."

<sup>9</sup> Komo bo ye komte hoge үn ma-to үn ko-Gwomo à, ye argu arag-mo үn ye. Un cow-yo үn ye, ye hyanuru ká regen-yo, yo ye hyané үr-horan à. Zak-o hooru ye deen bo ye hyané yo komo à. Ká regen-yo ro үn co-o үn ye, ye ro yo m-dore har yo haaru yo esuru o-Betarami be-de wà ro à. <sup>10</sup> Bo ye hyente o-regen à, men-to үn ye shiiru o-zak deen. <sup>11</sup> Ka ya-үs-nap-ye cowuru o-hur. Ye hyanuru wà үn inu үn wū ne **Meri**, ye kwukturu үn co-o үn wū, ye nomuru wū үr-bongon. Ka da-de, ye rwuunturu ba-to үn ye, to үn hwor. Ye ya'uru wū o-zinariya, үn to ken saw-to m-shi'igin to ne to, a m-aag "үt-parakanse à" үn m-now ne mo a m-aag "o-mur" ne à.

<sup>12</sup> Ye targurū үn dak-o үn ye үn cow-o hor-yo, remen Shir ka'aksutu ye m-bo ye jar ye warag be-үr **Here** à.

*Yusuhu ne үn Meri somog  
ha-mo үn dak-o o-Masar*

<sup>13</sup> Bo ka ya-үs-nap-ye aragsute à, wan-tom-wū Wan-Koyan ruru **Yusuhu** n-te m-bo, **wan-tom-wū Shir** zeeru, "Ine, o dek ka wà-wū үn inu үn wū ne, no som ha-mo үn dak-o o-Masar. Nō she'et reeno, se үm zeeg no jo'on, remen karma-ne **Here** a hoob ka wà-wū, remen ye hoot wū."

<sup>14</sup> **Yusuhu** inuru wū dekuru ká wà-wū үn inu үn wū ne ká tet-mo, wū nekurū dak-o o-Masar. <sup>15</sup> Wū she'eturū reeno o-Masar se da-o **Here** mare à. To ka үn kor remen a shoote rii-yo Wan-Koyan rwore à үn nu-o үn **wan-Rwor үn Ma-to Shir** unze, "Es-mo o-Masar үm agne wà re."†

\* **Bor-üs voor:6** 2:6 Hyen komo: Mika 5:2. † **Bor-üs voor:15** 2:15 Hyen komo: Hose 11:1.

*Karma-né Heré hoomtę yakar  
yan-campo-nę үn dak-q o-Betarami*

<sup>16</sup> Bo **Yusuhu** үn ya-den-q үn wü nę aragsutę so үn dak-q o-**Masar** à, ko-Gwomo **Here** napuru үnze weer-se ká ya-üs-nap-yę nomo wü. Remen kaanę wü swooru üs-ryaabdeen. Wü baksuru da-q ká ya-üs-nap-yę rüre wü ye hyanag ka regen-yo à. Wü tomuru karma-né ye hoom yakar yan-campo-nę kap ye ro o-Betarami à үn riib-se үn o nę, cir-mo үn yan-hak-üs yoor ha-mo n-dak, hond hond-mo үn ká da-q ya-üs-nap-yę rüru wü ma-to үn ká wà-wü à. <sup>17</sup> Un kaanę a shoose rii-yo a rwore үn nu-q үn ko-**yan-Rwor** үn **Ma-to Shir** Irmiya, үnze,

18 “A hogutę üs-'wöñ үn bo-q o-Rama,  
'won-se үn tük-mo ut-men deen.

**Rahira** ro üs-'wöñ remen yakar-yę үn wü,  
Wü kwangutę ut-kweemse  
remen yakar-yę үn wü mereste.”†

*M-jo'on so үn dak-q o-Masar  
ha-mo үn bo-q o-Nazaret*

<sup>19</sup> Bo **Here** merestę à, wan-tom-wü Wan-Koyan rüru **Yusuhu** n-te m-bo o-**Masar**, <sup>20</sup> **wan-tom-wü Shir** zeerü **Yusuhu**: “Inę, o dek ka wà-wü үn inu үn wü nę, o warag dák-q o-**Isra**, remen n-ga ye ro үn hoob-q үn wà ye hoot wü à, ye mereste.”

<sup>21</sup> **Yusuhu** inüru, wü dekurü wà үn inu үn wü nę, wü wargurü dák-q o-**Isra**. <sup>22</sup> Amba bo **Yusuhu** hogutę wà **Here**, wata, Arkirayos wü ro үn gwomo-to o-Judiya dekste kwuuru-o Tato үn wü à, wü hoguru o-gyer wü waragte reeno. Amba bo Shir ka'aktu wü үn m-bo à, үnze wü jar wü he o-Judiya á wü hessuru ha-mo o-Gariri. <sup>23</sup> Wü she'etüru үn bo-q o-Nazaret,§ remen a shoostę rii-yo a rwore үn nu-q үn **yan-Rwor** үn **Ma-to Shir** à үnze, “A eeg wü ko-ya-o-Nazaret.”

## Bor-us tet

*Ko'ot-o Yohana Wa-m-Yo'os  
un hun-ne m-ho*

(Mark 1:1-8; Ruka 3:1-18; Yoha 1:19-28)

<sup>1</sup> Un ká da-q o, **Yohana** Wa-m-Yo'os үn hun-ne m-ho, takne senge-mo үn wü. Wü ko'otę Ma-to Shir o-dákár q үn dak-q o-Judiya. <sup>2</sup> Wü ro m-zee, “Yagu no nom **ur-ba'as**, no muun be-de Shir, remen **Gwomo-to Shir**\* nomsunte yow yow.” <sup>3</sup> **Yohana** wü **Ishayawan-Rwor** үn **Ma-to Shir** nome ma-to үn wü, un hak-se n-jim. **Ishaya** zeeeg, “Wü ken wü ro үn eeg-se үn hun-ne o-dákár  
ye haan ye hoge wü.

Wü ro m-zee, ‘Ja'asü no Yawe o-cow wü haante.

Ja'asü no wü o-cow tete.’”†

<sup>4</sup> Matuku-de **Yohana** cope à, үn can-se o-dorom a cee o. Wü gak happy o-ka үn byon-o үn wü. Rii-yo m-re yo үn wü yege-e ye үn wuug-mo

‡ **Bor-us yoor:18** 2:18 Hyen komo: Irimi 31:15. § **Bor-us yoor:23** 2:23 Hyen komo: Mark 1:24; Ruka 2:39; Yoha 1:45. \* **Bor-us tet:2** 3:2 ut-Girik: Gwomo-to n-Ton shir, komo n-ton Mati 3:2; 4:17; 5:3,10,19,20; 7:21; 8:11; 10:7; 11:11-12; 13:11,24,31,33,44,45,47,52; 16:19; 18:1,3,4,23; 19:12,14,23; 20:1; 22:2; 23:13; 25:1. † **Bor-us tet:3** 3:3 Hyen komo: Isha 40:3 (ut-Girik).

un so ne.‡ 5 Hun-ne haanuru rwuun-mo un bo-o o-Urusharima un ye o-Judiya ne kap, komo un kap riib-se un Roog-o o-Joda ne. Ye un haan ye hoguté **Yohana** o-dákár. 6 Ye ro m-rwor un **ba'as-to** un ye, komo **Yohana** ro ye m-yo'os **m-ho** un Roog-o o-Joda.

7 Amba bo **Yohana** hyenté **Parisa**-ne un **Saduki**-ne deen ye ro m-haan remen wu yo'ostú ye m-ho à, wu zeeru ye, "No m-raab ne untun yakar-ye un herhyat! Wa rure no ne no som swo ur-koob o Shir roa 'ye no à?§ 8 Nom no rem-se a hette m-nap unze no yagute nom **ur-ba'as** à. Ka da-de, no haan remen um yo'ostú no m-ho. 9 Taase no nom us-ses un hoog-m no unze **Ibrahi** wu ro Tato no. Toka toa ruut no á. Me no m-rure, Shir a hoks nome un **Ibrahi** yakar un ka ta'ar-to. (Urege wu conog).\* 10 Shir ru'uste nu-o ur-yar o un piish ut-ma un 'wun-de o'-yo. 'Yo-yo mate yakar-ye ur-bon à, a kups yo a jorbé o-ra. Kaané Shir he 'ya un hun-ne ur-koob ye yage nom un rii-yo depé à."†

11 Ka da-de **Yohana** zeeru hun-ne, "Me dë m-ho me no m-yo'os, remen a nept no yagute nom **ur-ba'as**. Amba wu argu me ut-gos à wu roon un jim un de, ko ka'ante-to un wu me bo'os um us to á. Wu he no m-yo'os un **Kukt-o Shir**, o-ra ne komo. 12 Wu ro un kok-de un wu ne de m-jer, wua jer hyo-ye un wu. Komo wu karakse hyo-ye ur-bon, wu ru n-me un byo-de un wu, amba wua tuks ka nu-to o-ra o a hoks m-ryomos á."

*Yohana yo'oste Yeso n-te m-ho*

(Mark 1:9-11; Ruka 3:21-22)

13 Un ka da-o Yeso rwuune es-mo o-Gariri, wu haaru un Roog-o o-Joda. Wu un ha remen **Yohana** yo'ostú wu m-ho. 14 **Yohana** conuru wu m-wen. Wu zeeru Yeso, "Me, wu ro o-hoop o yo'ostú me m-ho à, ñya rwo'ë o hette m-haan be un de um yo'ostú wö? O jiishtu me. Wo depé o yo'os me m-ho."

15 Amba Yeso shasuru wu, "Un ka da-o wo depé o yo'os me m-ho. Kaané ro ur-bon ne remen a shooste myet o un rii-yo Shir coné à." Bo **Yohana** hogute kaane à wu yo'osuru Yeso m-ho.

16 Remen kaane **Yohana** yo'osuru Yeso m-ho. Bo Yeso rwunte m-ho à, da-o gaan, Ton-o tikshiru. Yeso hyanuru **Kukt-o Shir** ro m-kergune un sha-mo o-gorop, har o ciruru n-ton un wu. 17 Ka da-de Shir teprunuru zee-mo n-Ton o-shir, "Wu ka wu ro Wà re, wu me m-con à. Wu me m-hoge reregem-mo un wu deen à."‡"

## Bor-us nass

*Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot  
megerte Yeso*

(Mark 1:12-13; Ruka 4:1-13)

1 Ka da-de, **Kukt-o Shir** wooturu Yeso n-me o-dákár remen **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** megertu wu.\* 2 Yeso nomog o-swoot ut-ho kwooz-ut yoor [40] m-tet m-how ne. Remen kaane, mer bopuru wu deen.

‡ **Bor-us tet:4** 3:4 Hyen komo: 2Gwm 1:8. § **Bor-us tet:7** 3:7 Hyen komo: Mati 12:34; 23:33. \* **Bor-us tet:9** 3:9 Hyen komo: Yoha 8:33. † **Bor-us tet:10** 3:10 Hyen komo: Mati 7:19. ‡ **Bor-us tet:17** 3:17 Hyen komo: Taka 22:2; Bong 2:7; Isha 42:1; Mati 12:18; 17:5; Mark 1:11; Ruka 9:35. \* **Bor-us nass:1** 4:1 Hyen komo: Yahu 2:18; 4:15.

**3 Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** haanuru, wu megruru Yeso. Wu zeeru Yeso, "Urege wq **Wà-wu Shir** wu, rwq ka ta'ar-to barme rii-yo m-re!"<sup>†</sup>

**4** Yeso shasuru, "Gense to ro un takurda-q Shir unze,  
"Un rii-yo m-re o cot

hun-ne hette kum m-hoog á,  
se de gom-to rwuuné un nu-o Shir à kap."<sup>‡</sup>"

**5 Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** heete Yeso o-Urusharima bo-q so-q. Wu deturu Yeso reeno n-ton un **Pyo-q Shir** be-de jiishé m-pipir à.<sup>§</sup> **6** Ka da-de **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** zeeru Yeso, "Urege wq **Wà-wu Shir** wu, hukse, o hebe n-dak. Gense to ro un takurda-q Shir, unze,  
"Shir a ru yan-tom-ye un wu ye 'er wo.

Yea goks wo un kom-to un ye,

taase o hebe ut-ta'ar o hoge m-hoog."<sup>‡</sup>"

**7** Yeso zeeru wu, "Gense to ro un takurda-q Shir, unze, 'Wo meger Yawe Shir ru á!'"<sup>§</sup>

**8 Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** dooru Yeso m-heet n-ton un o ken haag-q, o m-pipirdeen. Wu kuturu Yeso dak-to un hono o-dak pitip un gwomo-to un to ne, un seps-mo un to ne.<sup>¶</sup> **9** Wu dooru Yeso m-zee, "Kap o un to ka man hoks wo to m-ya'as, o nom gwomo-to un to, urege wqa kwuuktutu me o 'ye me, m-sek."

**10** Yeso zeeru wu, "Arag kane **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** o! Remen gense to ro un takurda-q Shir unze,  
"Nomé Yawe Shir ru m-guw,

wu wu cot o he m-kwukte."<sup>\*</sup>"

**11** Ka da-de, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** arguru, wu yage Yeso. **Yan-tom-ye Shir** haanuru ye nomoru Yeso m-senge.

*Yeso takante rwooru un Ma-to Shir  
dak-q o-Gariri*

(Mark 1:14-15; Ruka 4:14-15)

**12** Da-q Yeso hoge karma-ne ka-ag **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho** à, Yeso inuru wu warguru dak-q o-Gariri.<sup>†</sup> **13** Se da-q wu ha bo-q o-Nazaret à, ka da-de ne, wu yaguru o-Nazaret wu haaru bo-q o-Kapanahum o ro reeno n-riib o un mar-q Gariri ma-de un dak-q o-Zeburun, o-Napari ne.<sup>‡</sup> **14** Yeso un nom kaane remen a shoosté rii-yo **Ishayawan-Rwor** rwore à, o-dadeen o arge à unze,

**15** "Men tom ne um ruru no hun-ne ye

un dak-q o-Zeburun un dak-q o-Napari ne.

No ye ro yow yow un mar-q Gariri ne à,

un pes-to un Roog-q o-Joda ne,

komo un hun-ne ne ye ro un dak-q o-Gariri à,

be-de ye ro **Yahuda**-ne á ro үr-she'et à.

**16** Ka hun-ne ye ro үr-she'et n-me o-comb à,  
ye hyen caari-mo m-cecar.

Cecar-mo Shir, untun bo ho-ur ro m-rwuun n-sot à,

Moa rwuun be-de un

<sup>†</sup> **Bor-us nass:4** 4:4 Hyen komo: Kara 8:3. <sup>‡</sup> **Bor-us nass:6** 4:6 Hyen komo: Bong 91:11-12.

<sup>§</sup> **Bor-us nass:7** 4:7 Hyen komo: Kara 6:16. <sup>\*</sup> **Bor-us nass:10** 4:10 Hyen komo: Kara 6:13.

<sup>¶</sup> **Bor-us nass:12** 4:12 Hyen komo: Mati 14:3; Mark 6:17; Ruka 3:19-20. <sup>‡</sup> **Bor-us nass:13** 4:13 Hyen komo: Yoha 2:12.

ka ye kukt-to un ye mersé à.”§

17 Cin ka da-q Yeso cire ko'ot-q Ma-to Shir, wu ro m-zee, “Yagu no nom **ur-ba'as**, no muun be-de Shir, remen da-q Shir he ut-gwomo à nomsunte yow yow.”\*

*Yeso ak yan-ship un jan nen nass*

(Mark 1:16-20; Ruka 5:1-11)

18 Yeso ro m-arag n-riib o un Mar-q o-Gariri. Wu hyanuru ye ken hen-ne ye nen yoor, Simon wu a m-zee Bitrus à, un hen un wu ne wu a m-zee Andarawus à. Ye ro m-jorbe o-yo n-me o-mar, remen ye ya-m-ship un jan-ye, un baab-to un jan ne. 19 Yeso zeeru ye, “Dond no me, man muut no yan-neke-m re. Man yoosu no bo no he haante un hun-ne be un de à.” 20 Ba un naas o-da, ye yaguru saw-to un ye tq ye rotte un ship un jan à, ye doruru Yeso.

21 Bo Yeso aragte un co à, wu hyanuru ye ken hen-ne ye nen yoor komo. Ye ro **Yakubu** un hen un wu ne **Yohana** yakar Zebedi. Ye ro un ja'as un yo-q un ship un jan o-hat un tato-q un ye ne, ye shipt jan. Yeso aaguru ye. 22 Da-o gaan, ye yage o-hat kap un tato un ye ne, ye doruru Yeso.

*Yeso guug hun-ne deen*

(Ruka 6:17-19)

23 Yeso bopu m-pa'ag myet dak-q o-Gariri, wu ro ur-yoos un kuke-to un yoos un Ma-to Shir. Wu ro m-ko'ot **Ma-to m-Rerem** to un gwomo-to Shir. Komo wu taasté gom-se un hun-ne un ya-ba-m-gugaaz mo o-wur ne.† 24 Remen kaané, ma-to un wu wooru ko q ke dak-q o-Siriya da-o gaan. Ye ma'asuru wu m-hanté un ya-us-gom go-us-go, un yan-swø үr-køb ne, un ye **ya-ut-kot** da'e ut-hi ne à un ya-o-tattara ne, un ryam-ne komo. Wu taasú gom-se un ye myet. 25 Hun-ne ut-moor ne doruru wu es-mo o-Gariri. Ye ken ye rwuun-mo o-Urusharima un dak-q o-Judiyá ne. Ye ken ye rwuun-mo un be-de ye m-aag, *Bo-ut op* à, har un es-mo un pesto-de un so un horan-de un Roog-q o-Joda.

## Ko'ot un Ma-to Shir n-ton ur-haag

### Bor-us taan

(Mati 5—7)

1 Bo Yeso hyenté hun-ne morogsute deen à, wu daaru n-ton ur-haag, wu she'eturu. Bo wu she'ette à, yan-neke-mo un wu haaru be-de un wu. 2 Wu ciru ye m-yoose un yo ka:

*Ya-o-zak*

(Ruka 6:20-23)

3 “Ya-o-zak-ye, ka ye napé unze koqb-ne ye ro,  
ye rotte Shir à,  
remen gon ye ro be-de un gwomo-to un wu.

4 Ya-o-zak-ye, ka ye ro un tuk-mo ut-men m-moka à,  
remen Shir a gwu'ursu ye ut-men.\*

5 Ya-o-zak-ye, ka ye russé ur-hi gwergwer à,

§ **Bor-us nass:16** 4:15-16 Hyen komo: Isha 9:1-2. \* **Bor-us nass:17** 4:17 Hyen komo: Mati 3:2. † **Bor-us nass:23** 4:23 Hyen komo: Mati 9:35; Mark 1:39. \* **Bor-us taan:4** 5:4 Hyen komo: Isha 61:2.

- remen Shir a bopsu ye rii-yo un hono o-dak kap.<sup>†</sup>  
 6 Ya-o-zak-ye, ka ye conę m-nom rii-yo Shir conę à,  
 remen Shir a coks ye.<sup>‡</sup>  
 7 Ya-o-zak-ye, ka ye m-hoge 'won-ur or un ye ne à,  
 remen Shir a hoge 'won-de un ye un cen ye.  
 8 Ya-o-zak-ye, ka ye ro un men-ut pus-to ne à,  
 remen yea hyen Shir.<sup>§</sup>  
 9 Ya-o-zak-ye, ka ye ro m-con hun-ne she'et ba ut-ween à,  
 remen Shir a dek ye yakar-ye un wu."  
 10 Ya-o-zak-ye, ka ye hun-ne reesę ur-koob à,  
 remen ye ro m-nom un yo depe à, Shir a ru ye o-zak,  
 remen gon ye Shir conę un gwomo-to un wu.\*  
 11 Ya-o-zak-ye no, da-o hun-ne pyapu no à, ye reesu no ur-koob, komo  
 ye nomo no men-ut jaas-to go-us-go rem re.<sup>†</sup> 12 Nom no o-zak remen  
 kaanę, remen 'yons-ur gos-de ro no ur'er n-Ton shir. Kaanę hun-ne ye  
 un ye ya-n-ga-ye nome **yan-Rwör un Ma-to Shir** n-ga, ye ba'u no à.<sup>‡</sup>

*Ka ye dore Yeso à ya ye ro  
 untu m-por m-cecar ne*

(Mark 9:50; Ruka 14:34-35)

13 Komo Yeso zeeru, "Ya no ro untu m-por be-de un hun-ne ye un  
 hono o-dak. Amba urege rerem-mo m-por taag, ¿re a he m-nom a  
 muute mo m-rerem ne? Mo waragte hwaa, se a ukse mo, a yawag  
 us-na."§

14 Yeso zeeru, "Ya no ro untu m-cecar be-de un hun-ne ye un hono  
 o-dak. Ai, bo-o a ma'e n-ton ur-haag à a hoks o m-wuke á.\* 15 Kaanę o  
 komo a m-do ur-pitirra a hok de o-shaar á, se de a sek de n-ton ur-deeg  
 remen de ye'et hun-ne ye o-hur m-cecar.<sup>†</sup> 16 Kaanę komo, she'et no cas  
 remen hun-ne hyenet rii-yo no m-nom à, yea bum Tato no wu n-Ton  
 shir."<sup>‡</sup>

*Yoos-ur Yeso n-te o-karamsa*

17 Yeso zeeru, "Taase no hyen no zee men haan um soksté **karamsa**-o  
**Mosa** un yoos-de un **yan-Rwör un Ma-to Shir** ne. Me haan remen um  
 soksté to á, se de remen um shoosté to. 18 Nip-o me no m-rure, urege  
 de o-Ton o-dak ne ro kon, yatt ko o-kejer ko ya-o-dakka yo he m-sokse  
 n-me un yoos-de o-**karamsa** á. Se a shoosté koyan kap.<sup>§</sup> 19 Remen  
 kaanę bo un wu jesse ko o-gaan be-de un ka **karamsa**-ut rek-to to à,  
 wu yoose komo hun-ne ye jetem to. Shir a zee hwaa ka net-wu ro be-de  
 un gwomo-to Shir. Amba kap wu dore to à har wu yoose ye ken ye, a  
 deet wu ur-bektuben n-me un gwomo-to Shir.

20 "Me no m-rure, urege kashi un she'et-ur no de jiish de un **yan-**  
**Yoos-de o-karamsa** un **Parisa**-ne á, noa cuw n-me un gwomo-to Shir  
 á ko hiin.

† **Bor-us taan:5** 5:5 Hyen komo: Bong 37:11. ‡ **Bor-us taan:6** 5:6 Hyen komo: Isha 55:1-2.

§ **Bor-us taan:8** 5:8 Hyen komo: Bong 24:3-4. \* **Bor-us taan:10** 5:10 Hyen komo: 1Bit 3:14.

† **Bor-us taan:11** 5:11 Hyen komo: 1Bit 4:14. ‡ **Bor-us taan:12** 5:12 Hyen komo: 2Nom  
 36:16; Seng 7:52. § **Bor-us taan:13** 5:13 Hyen komo: Mark 9:50; Ruka 14:34-35. \* **Bor-us**

**taan:14** 5:14 Hyen komo: Yoha 8:12; 9:5. † **Bor-us taan:15** 5:15 Hyen komo: Mark 4:21;  
 Ruka 8:16; 11:33. ‡ **Bor-us taan:16** 5:16 Hyen komo: 1Bit 2:12. § **Bor-us taan:18** 5:18  
 Hyen komo: Ruka 16:17.

*Yəso yoostə үнзə a nəm үs-ryaab á  
(Ruka 12:57-59)*

21 “No hogussute a russute hun-nę na ye n-ga, үнзə, ‘Wо jar o ho net á,’ gaan-o zee ‘bо үn wü hо net à, a he'et wü be-de үn piishi wü үt-mа.’\* 22 Amba мe no m-rure, wü ro үs-ryaab үn or үn wü ne à, Shir a nom үs-ryaab үn wü ne komo a piishe wü үt-mа. Komo bо үn wü nomе үs-ryaab үn or үn wü ne à, har wü ce'е wü jin-ur yo-de a he'et wü be-de m-piish үt-mа to sek-yę үn Shir. Komo wо kute or ru үt-yage har o zee wü ko-raag! To, o bupsе o ka cow-yo үn den-q o-ra!”

23 Yeso haaru co m-zee, “Urege wо үn ma-to m-hwobbe m-yar n-te үn **hana-q ur-seke** o Shir, o baksuru үнзə wü ken wü zеeg o nomotе wü ur-yo-de, 24 Wо hwobе yar-m ru o-**hana** á. Ur-takan neke be-de үn or ru no hongse үn wü ne. Ka da-de o haan o he'edbе yar-m ru be-de Shir.”

25 Yeso zeeru komo, “Urege wü ken wü zеeg o nomotе wü ur-yo-de har wü ro wо үn ma-to m-heet be-de үn m-piish үt-mа, nom hor-m-hor o hongse үn wü ne. Nom bо o he m-nom à no ess үt-mа үn wü ne cin ba no үn woo be-de үn m-piish үt-mа. Unya kaane á, wua mossu wо үn wan-piish үt-mа ne. Komo ko-ya-m-piish үt-mа wua mossu wо үn yan-tom-ye үn wü ne ye ke wо. 26 Nip-q мe wо m-rure, urege wü nomog kaane, rii-yo a rwuntutu wо kane, se o topk kap bо үn rii-yo a wо m-dore à.”

*Yəso yoostə үнзə a nəm o-ás á*

27 Ka da-de Yeso zeeru, “No hogussute ka **karamsa-q**, ‘Taase o hoob ne'a-wü үn net á.’† 28 Amba мe no m-rure, taase ma net gut ne'a-wü ro ne'a үn wü á komo wü cun m-rewe үn wü ne n-me үn hur-de үn wü. Urege net nomog kāane, wü nomog o-ás o ka үn wü ne n-me үn hur-de үn wü. 29 Urege yish үn du ro wо m-rwo **ur-ba'as**, hüs de o jore. A jiish wо o taage yish-ur gaan be-de үn dok-to үn wur-o ru otte a jorbé wur-o ru ur-bir n-me den-q o-ra à.‡ 30 Komo ka ro, urege kom-o ru o-gaan ro wо m-rwo **ur-ba'as**, kups o o jore. A nom ur-bon wо hokse jore үn yo ken rii-yo үn hoog-m ru o gwu'ursute Shir ur-hur, otte a jorbé wur-o ru ur-bir n-me үn den-q o-ra à.”§

*Yəso yoostə үнзə a caas үt-ge á*

(Mati 19:9; Mark 10:11-12; Ruka 16:18)

31 Yeso zeeru komo, “Wü ken wü zеeg yo ka үnзə ‘Urege wü ken net-wü ho'ostę ne'a үn wü, se wü ya'astu wü takurda-q үn caas үt-ge.’\* 32 Amba мe no m-rure, net a hoks ho'os үn ne'a үn wü urege ka ne'a-wü rewete үn wü ken campo wü ne. Taase net ho'os ne'a үn wü remen yo ken rii-yo үn hon. Urege wü ho'ostę ne'a үn wü remen yo ken rii-yo үn hon, wü rwq'og wü o ka nom o-ás urege ka ne'a-wü gaag wü ken campo wü. Komo urege campo gaag ne'a-wü campo үn wü ho'ose à, Shir dék o ka ka net-wü nomog o-ás.”†

*Yəso yoostə a jar a tqnd á*

\* **Bor-us taan:21** 5:21 Hyen komo: Rwu 20:13; Kara 5:17. † **Bor-us taan:27** 5:27 Hyen komo: Rwu 20:14; Kara 5:18. ‡ **Bor-us taan:29** 5:29 Hyen komo: Mati 18:9; Mark 9:47. § **Bor-us taan:30** 5:30 Hyen komo: Mati 18:8; Mark 9:43. \* **Bor-us taan:31** 5:31 Hyen komo: Kara 24:1; Mati 19:7; Mark 10:4. † **Bor-us taan:32** 5:32 Hyen komo: Mati 19:9; Mark 10:11-12; Ruka 16:18; 1Kor 7:10-11.

<sup>33</sup> Yeso haaru co m-zee, “No hogussute o ken **karamsa**-o, o ya-n-ga-yé na gokse à ys-hak deen se arge à. Q zéeg, ‘Taase no taage m-shoos un rii-yo no surte nu à. Yo depe à shoos rii-yo o zee woa nomé Yawe à.’†  
<sup>34</sup> Amba rii-yo me no m-rure à yo ro, taase no tond á por por. Taase no tond un jin-de un Ton-ó shir á, remen káné Shir ro un gwomo-to un wu.§ <sup>35</sup> Taase komo no tond o-dak, remen o ro un kus-o un na-se un wu. Taase komo no tond un jin-de o-Urusharima, remen o-Urusharima bo-o caari-o o un ko-Gwomo Shir.\* <sup>36</sup> Taase komo o tond un hi un du á, remen woa hoks m-muut un ko can-o o-gaan yo wakte o-pus yo ko o-rim yo á. <sup>37</sup> Uregé o cqonog m-zee ‘Ee’ zee ‘Ee,’ uregé ‘Ay’ o, zee ‘Ay.’ Rii-yo pasé kaané à, yo-yo yo. Yo rwuuné un **ko-Gwomo-wu** un **ya-ut-kot** à.”

*Ur-yish ur-yish ne*  
(Ruka 6:29-30)

<sup>38</sup> Ka da-de Yeso zeeru, “No hogussute de ka **karamsa**-o, ‘Uregé net hogussute wu ken wu m-hoog ur-yish ko o-yin, se a nomé wu m-hoog un yish-de un wu ko un yin-yo un wu.’† <sup>39</sup> Amba me no m-rure, taase o muuté wu ken wu o-yo yo bo wu nomo wo à. M-sha uregé wu ken wu hutu wo o-raag, ur-geeg de ur-re, wo muse á wakse wu o kuse à wu buse. <sup>40</sup> A nom wu ken wu zeeg o nomote wu ur-yo-de. Wu zeeru ko-yan-m-piish ut-ma wu rumse wu matuku un du, uregé ka net-wu nomog kaané, ya'as wu myet un cop-o ru ne. <sup>41</sup> Uregé wu ken ko-karma-wu rwo'og wo ur-hew mer-ur gaan, ut-saw ne neké o dek tq har mer-ut yoor. <sup>42</sup> Wu konu wo gwu à, gu wu. Wu haané komo hoob-o un moog be un du à, wo wen wu á.”

*Con yan-yage-ut ru*  
(Ruka 6:27-28,32-36)

<sup>43</sup> Yeso haaru co m-zee, “No hogussute o-**karamsa** unze, ‘Con net-wu conu wo à,’‡ o yage wu yagu wo à. <sup>44</sup> Amba me no m-rure, con no yan-yage-ut no!§ Ye ro no un reese ur-koqb à, no kon Shir 'ye ye o-kwum! <sup>45</sup> Nom-mo un kaané, a hanté no waktute yakar-ye un Tato no wu n-Ton shir. Wu ro m-rwo ho-de rwuun m-cecas ne n-te un ye ro kashi un hun-ne un ye ro rii-yé o-saa ne à. Komo wu tomon kem n-te un ye ro kashi un hun-ne à, un ye ro rii-yé o-saa ne à. <sup>46</sup> Uregé ye conu no à, ye no m-con cot, noa kum ur'yons o ka á. Ko **yan-goks un tar**, un yan-men-ut jaas-to ne, ye ro m-con un ye cone ye à. <sup>47</sup> Uregé nay-ne no cot no m-gas, zya no nomé o ka yo no jiishte ye ken ye? Ay, ko ye ro **Yahuda**-ne á, ye ro m-con un nay-ne ye un ye. <sup>48</sup> Remen kaané se no ma'as ba un be-de ut-reeb bo Tato no wu n-Ton shir ro ba un be-de ut-reeb à.”\*

† **Bor-us taan:33** 5:33 Hyen komo: Rewi 19:12; Qog 30:2; Kara 23:21. § **Bor-us taan:34** 5:34 Hyen komo: Yaku 5:12; Isha 66:1; Mati 23:22. \* **Bor-us taan:35** 5:35 Hyen komo: Isha 66:1; Bong 48:2. † **Bor-us taan:38** 5:38 Hyen komo: Rwu 21:24; Rewi 24:20; Kara 19:21. ‡ **Bor-us taan:43** 5:43 Hyen komo: Rewi 19:18. § **Bor-us taan:44** 5:44 Mo ken gen-mo un do: *Ru no ye pyape no à, no koné ye Shir 'ye ye o-kwum. Komo no nomé ye yage no à, rii-yo ur-bon.* Hongse Ruka 6:27-28. \* **Bor-us taan:48** 5:48 Hyen komo: Rewi 19:2; Kara 18:13.

## Bor-üs cind

*Yeso yooste bo a he 'ya m-yar à*

<sup>1</sup> Yeso haaru co үн yoose үн yan-neke-mo үн wü. Wü zeeru, "Da-o no nomę rii-yo үr-bon taase no nom үn yish-yę үn hun-nę remen ye bümüt no. Urege no nomog rii-yo үr-bon remen hun-nę bümüt no, noq a kum үr-yons be-ur Tato no wü ro n-Ton shir á.\*

<sup>2</sup> "Remen kaane da-o wö 'ye m-yar, o guut koqb-ne, taase o rure hun-nę bo o he yo m-nom à. Urege no m-nom үn kaane, no waragte üntün ya-o-shere, ye ro m-nom үn kaane үn kuke-to үn yoos үn Ma-to Shir, komo us-cow ne remen hun-nę bümüt ye. Nip-q me no m-rure, ye kumustę 'yons-de үn ye be-de үn hun-nę. <sup>3</sup> Amba urege woa gu ko-köqb, wö yage ko wan-yen-du wü nep rii-yo wö m-nom á. <sup>4</sup> Remen kaane, 'ya m-yar wukusse. Ka da-de, Tato na wü ro m-hyan rii-yo wö m-nom wukusse à, wua top wo."

*Yeso yooste bo a he kqn үn Shir à*

(Ruka 11:2-4)

<sup>5</sup> Yeso zeeru, "Komo urege no ut-ma үn Shir ne, no nom bo ya-o-shere ro m-nom á. Ye ro m-con yę inę eso n-me үn kuke-to үn yoos үn Ma-to Shir ye konot, komo ut-baksę ne be-de hun-nę ro m-go'onę à remen hun-nę hyenet ye. Nip-q me no m-rure, ye kumustę q ka kom-de үn 'yons-de үn ye.† <sup>6</sup> Amba da-o o he m-kon үn Shir rii à, cow o-kuke, o tige ish. O kon Shir Tato na wü a m-hyan á, komo Tato na wü ro m-hyan үn rii-yo a nomę wukusse ba hun-nę үn hyan wü á, wua top wo."

<sup>7</sup> Yeso zeeru, "Urege no үn kon үn Shir rii, taase no ma'as m-bim ba m-nap үn rii-yo no m-rwör á. Ye napę Shir á, ye ro m-kon kaane remen ye ro us-barag shir-yę үn ye conog m-hogę үn gon ka kon-se. Ye ro m-hyan yea kum rii-yo ye ro us-kon à, remen ye cepk ut-madeen da-o us-kon. <sup>8</sup> Taase no kon üntün ye da-o no us-kon á, remen Shir Tato na nepstę rii-yo no o-hoob à, cin ba no үn kon wü." <sup>9</sup> Yeso zeeru, "Kaanę no he m-kon:

"Tato na wü ro n-Ton à,

A sekemse jin үn du.

<sup>10</sup> Gwomo-ut ru haan,

A nom rii-yo o conę à hono o-dak,

Bö a m-nom n-Ton à.

<sup>11</sup> Ya te caanę rii-yo m-re yo үn ka ho-de.

<sup>12</sup> O soksü te **ba'as**-ut te,

bo te m-sokse үn ye ro te m-nomę ut-**ba'as** à.

<sup>13</sup> Taase o heet te n-me ut-meger á,

Ambe gu te be-de o-yo yo.'‡

<sup>14</sup> "Urege no soksotę or no ne **ur-ba'as** to ye nomu no **ur-ba'as** à, Tato no wü n-Ton shir ma káanę wü he no m-sokse. <sup>15</sup> Amba urege no sokse hun-nę **ur-ba'as** á, kaanę Tato no wua sokse no to ma no **ba'as-to** á.§"

\* **Bor-üs cind:1** 6:1 Hyen komo: Mati 23:5. † **Bor-üs cind:5** 6:5 Hyen komo: Ruka 18:10-14.

‡ **Bor-üs cind:13** 6:13 Mq ken gen-mo үn do: Remen ut-gwomo to ma ru to, ur-beeb ne, o-mok ne ba m-ta. Amin. § **Bor-üs cind:15** 6:14-15 Hyen komo: Mark 11:25.

*Yəso yoostə bə  
a he nom o-swoot à*

<sup>16</sup> Yəso zeerü, “Da-q no o-swoot à, no naas o-co bə ya-o-shépe ro m-naas үn co-se үn ye á. Ye ro m-naas үn co-se үn ye remen ye kututé hun-ne, ye ro o-swoot. Nip-q me no m-rure, ye kumustə q ka kqm-de үn 'yons-de үn ye. <sup>17</sup> Amba da-q wo ro o-swoot, sapt co-o ru, o taam m-now үr-hi, bə o wətə m-nom à. <sup>18</sup> Taase hun-ne nep wo o-swoot. Nom bə Tato na wu ro n-Ton à, wu a m-hyan á, wu wu cot nape. Wu hyenestə yo wo m-nom à ba hun-ne үn nap. Komo wu topo wo.”

*O-kwum n-Ton shir  
(Ruka 12:33-34)*

<sup>19</sup> Yəso zeerü komo, “Taase no karakse hi үn no o-kwum үn hono o-dak á. Be-de yege-reñ m-shebe ne he q m-naas à kane n-dak. Be-de komo hyow-ne he m-cow ye hiw yo no esse à.\* <sup>20</sup> Se de no karakse hi үn no o-kwum n-Ton shir, rii-yo ro kashi be-de Shir à. Be-de reñ m-shebe ne a hoks q m-naas á, komo hyow-ne a hoks m-cow ye hiwit үr-hyow á. <sup>21</sup> Nom kaané remen be-de kwum-o ru ro à, kane hur-үr du ro.”

*Pitirra-de o-wur  
(Ruka 11:34-36)*

<sup>22</sup> Yəso zeerü, “Yish-ye ro ur-pitirra de o-wur, urege yish ru ro kerker, kap үn wur-o ru qa shi m-cecar ne. <sup>23</sup> Amba urege yish ru ro kerker á, woa hyen үr-bon ne á. Ya ro үntun wu ro n-mę o-comb à. Uregé cecar-mę depę o nom à mo ro kən á, ashi n-mę o-comb q ka o ro.”

<sup>24</sup> Yəso zeerü, “Yatt ko-guw-wu he m-hoks үn nome үn hun-ne yoor m-guw da-o gaan á, ko wu cun wan-gaan wu yage wan-gaan, ko wu es үn wan-gaan wu yo'og wan-gaan, kaané q komo yatt bə no he m-nom no cunut Shir үn hwor ne á.”

*Sher be-de үn Shir  
(Ruka 16:13; 12:22-31)*

<sup>25</sup> Ka da-de Yəso zeerü, “Remen kaané me no m-rure, taase no ryegen bə no he nekette m-hoog à, үntun rii-yo no he m-re, ko yo no he m-swo à, ko komo bə no he m-nom no kumut rii-yo m-cop үn wur-ut no á. ¿Hoog-m q arag rii-yo m-re á? ¿Komo wur-q jiish saw-to no he m-cop á?” <sup>26</sup> Yəso zeerü, “Gwot no de yege-no. Ye үr-go á, ye ro ne m-ce á, ye m-kamas үr-byo á. Kap үn kaané ne Tato na wu n-Ton wu ro ye m-reegte. ¿Shir wu jiish no m-con deen arge bə wu conę ye á? Remen kaané Shir a 'ye no rii-yo m-re yo no conę à. <sup>27</sup> ¿Wan wu ne be үn no regen-q үn wu he hoks m-gu ho-to үn mar-mę үn wu woosune?”

<sup>28</sup> Yəso haarü co m-zęe, “No ryegen үn saw-to no he m-cop á. Gwot no mok-to o-köt bə to ro m-bo'qse à, to ro m-senge ko m-ce үt-gund á. <sup>29</sup> Amba kap үn kaané ne, me no m-rure ko ko-Gwomo **Suremanu** myet үn gwomo-to үn wu ne, wu nom geger-to wo'e үntun ko o-gaan be-de үn to á.† <sup>30</sup> ¿Uregé har Shir ro m-nome үn gwose o-köt үt-geger to ro kane caané, m-buk a tuks to à, yagunte no? No m-sher be-de үn wu deen á!

\* **Bor-us cind:19** 6:19 Hyen komo: Yaku 5:2-3. † **Bor-us cind:29** 6:29 Hyen komo: 1Gwm 10:4-7; 2Nom 9:3-6.

31 “Remen kaanę taase no ryegen no zee, ‘¿Ya nę tę he m-re? ¿Ko ya tę he m-swq?’ Ko komo, ‘¿Ya tę he m-cop?’ 32 Taase no warag үntүn ye napę Shir à. Yę ro үn hoob-q үn se ka rem-se. Tato no wu n-Ton wu nepstę no үn hoob-q үn ka rem-se kap. 33 Amba rii-yo jiishę à үr-takan yo ka, hoob no gwomo-to үn wu, komo nę she'et kashi үr-she'et de үn wu bo wu cöne à. Ka da-de, wua 'ye no ka rem-se kap.

34 “Remen үn kaanę, taase nę ryegen remen m-buk. Remen hę-de үn buk-de roqon үn gon cön-mo үn de nę. Regen-q үn caanę bo'ossutu nę remen caane.”

## Bor-us ta'yoor

*No piishe hun-nę ut-ma á  
(Ruka 6:37-38,41-42)*

1 “Nę piishe hun-nę ut-ma á, taase a piishi nę. 2 Nę nak bo nę piishe hun-nę à, kaanę Shir he nę m-piishe. Uregę nę me'esutę hun-nę үr-bon nę, Shir a me'esu nę үr-bon nę. Amba nę me'esę hun-nę ba үr-bon kaanę Shir he nę me'esę ba үr-bon.\*

3 “¿Ya o rötte gwot үn ya o-gwq yo ro n-mę үn yish-ur or ru à, amba wo hyan cik-q ro үn de ma ru yish-de? 4 ¿Ko komo re nę o he m-nom o zeet or ru, ‘Yage үm hüssütü wo ya gwo-yo ro n-mę үn yish үn du à,’ wo kaanę o-cik nę үn de ma ru yish-de? 5 Wo ko-ya-o-shepe! Hüssüsse cik-q ro n-mę үn yish ru à, remen o hyenet cas bo o he m-hüsse үn or ru ya o-gwq yo ro n-mę үn yish-de үn wu à.”

6 Yeso zeeru, “Nę ya'as yege-wo rem-se Shir se ba m-kükop á. Uregę nę nomog kaanę, yea waktunę ye hogussu nę m-hoog. Nę jorbe yege-aręde saw-to үn hwor á! Yea yawag ka saw-to us-na se үn ye.”

*Kon no us-kon, nę hoob, nę ko'ot ish  
(Ruka 11:9-13)*

7 Yeso zeeru, “Sengü nę kon-se Shir rii-yo nę cöne à, wua 'ye no. Sengü nę hoob-o rii-yo nę cöne à, Shir a 'ye nę. Sengü nę ko'ot үn ish, Shir a tikshi nę. 8 Remen kap wu köne à, wua kum be-de Shir. Myet wu hobe be-de Shir à, wua kum. Komo kap wu ko'ote ish à, Shir a tiksü wu.

9 “¿Ko, wu ken wu ro kon be-ur no tat-nę, wu he urege wà үn wu konog wu rii-yo m-re, wua ya'as wu үr-ta'ar? 10 ¿Ko wan-gaan be-ur no tat-nę urege wà үn wu konog wu o-jan, wua ya'as wu o-hwq? 11 Nomog no yege-yo-yę nę nak bo nę he m-'ya үn yakar nę rem-üs sq-se à. Yagunte Tato no wu n-Ton shir, ai wua 'ye yan-kon-se үn wu rem-üs sq-se!” 12 Yeso zeeru, “Myet bo nę cöne hun-nę nomo nę à, se nę nomotu ye kaanę, remen q ka q ro **karamsa-o Mosa** үn yoos-de үn **yan-Rwör үn Ma-to Shir** nę n-ga.”†

*O-ish rek-q un ish-o caari-ne  
(Ruka 13:24)*

13 Yeso zeeru, “Cow nę үn gwomo-to Shir үn ish-o rek-q. Remen cow-yo ro m-ha be-de m-mar à үn ka ish-q nę ro m-högq nę. Komo ya-m-dorę үn ka cow-yo rodeen. 14 Amba ish-q ro m-ha be-de үn höög à,

\* **Bor-us ta'yoor:2** 7:2 Hyen komo: Mark 4:24. † **Bor-us ta'yoor:12** 7:12 Hyen komo: Ruka 6:31.

rek-q o. Cow-yo un q komo ro m'-ya үr-koqb de m-dore. Yan-dore-mo un yo komo ye ro deen á.”

*A m-nap o'-yo un gon mat-de un yo  
(Ruka 6:43-44)*

<sup>15</sup> Yeso zeeru, “Nom no ja be-de un yan-Rwör un Ma-to Shir ye ut-bo. Ye ro m-haan be un no un sha-mo un yege-ca ye ro m-naas á. Amba un hur-de un ye, ya ye ro untun yege-dur, ye ro un hogé un mer deen á. <sup>16</sup> A m-kum un yakar-ye m-rum un 'yo-yo o-yokor á, ko ne үt-heye un 'yo-yo gog á. Kaané komo ro be-de un hun-ne, un gon she'et-de un ye, de ye ro ur-she'et á, no he ye m-nap. <sup>17</sup> Kaané komo ko yo ke kashi-o 'yo-yo yoa met yakar-ye үr-bon, 'yo-yo un ba үr-bon komo yo met yakar-ye ba үr-bon. <sup>18</sup> Bo 'yo-yo үr-bon yoa hoks m-mat un yakar-ye ba үr-bon á, kaané komo 'yo-yo ba үr-bon yoa hoks m-mat un yakar-ye үr-bon á. <sup>19</sup> Kap 'yo-yo yage mat un yakar-ye үr-bon á, hun-ne a saag yo a jorbé o-ra.<sup>†</sup> <sup>20</sup> Remen kaané no hette m-nap un yan-Rwör un Ma-to Shir ye ut-bo un bu-yo rem-se ye m-nom á.”<sup>§</sup>

*Me wet no m-nap á  
(Ruka 13:25-27)*

<sup>21</sup> Yeso zeeru, “Ba myet-q un hun-ne ye ro me m-zee ‘Gos-wu, Gos-wu á,’ ye he m-cow un den-q un Gwomo-to o-Shir\*. á. Se de ye nome rii-yo Tato re wu n-Ton shir cone á. <sup>22</sup> Un ho-de piish үt-ma, hun-ne deen yea zee me, ‘Gos-wu! Gos-wu! Te rworog Ma-to Shir un jin un du! Te ruut ya-үt-kot un jin un du! Komo, te nom rem-se үt-hyat un jin un du.’ <sup>23</sup> Ka da-de man zee ye, ‘Me wet no m-nap á. Ine no be un de, no yan-men-үt jaas-to.’<sup>†</sup> ”

*Hun-ne nen voor ya-үt-ma to үt-kur  
(Ruka 6:47-49)*

<sup>24</sup> Yeso zeeru, “Remen kaané, wu hogé ka ma-үt re to á, wu nom komo bo um zee á, wua warag untun ko-ya-us-weer wu ma'e hur-q un wu n-te o-ta'ar á. <sup>25</sup> Bo kem caari hyeete á, mar-үt shiiru m-ho. Yo-m indündürü mo tamuru ká hur-q. Amba ká hur-q he á, remen ká net-wu maag q n-ton o-ta'ar. <sup>26</sup> Myet bo un wu hogé ma-үt re á, komo wu yage m-nom bo um zee á. Ya wu ro untun wu ken ko-raag-wu, wu ma'e hur-q un wu n-te m-hyereg á. <sup>27</sup> Bo kem caari hyeete á, mar-үt shiiru m-ho, yo-m indündürü mo tamuru ká hur-q. Komo kap mo un ká hur-q heeru, he-de un diniyo komo!”

*Gwomo-үt Yeso*

<sup>28</sup> Bo Yeso komte rwor un ka rem-se á, morog-de un hun-ne ye hogé wu á, ye bopuru o-nu un cow-yo wu yoosutu ye á un rem-se wu yoose ye ne á. <sup>29</sup> Ye un zee kaané, remen Yeso yoosu ye bo yan-Yoos-de un karamsa-o Mosa ro m-yoos á. Wu yoosutu ye untun net-wu kumne үt-gwomo be-de Shir á.<sup>‡</sup>

<sup>‡</sup> **Bor-us ta'yoor:19** 7:19 Hyen komo: Mati 3:10; Ruka 3:9. <sup>§</sup> **Bor-us ta'yoor:20** 7:20 Hyen komo: Mati 12:33. <sup>\*</sup> **Bor-us ta'yoor:21** 7:21 үt-Girik: Gwomo-to n-Ton. <sup>†</sup> **Bor-us ta'yoor:23** 7:23 Hyen komo: Bong 6:8. <sup>‡</sup> **Bor-us ta'yoor:29** 7:28-29 Hyen komo: Mark 1:22; Ruka 4:32.

## Bor-us eer

*Yeso taasute net ut-cim  
(Mark 1:40-45; 5:12-16)*

<sup>1</sup> Bo Yeso kyergunte n-ton үr-haag à, hun-nę deen dorurü wü. <sup>2</sup> Wü ken ko-cim-wü, haaru be-de un wü, wü kwukturu un co-o un wü. Wü zeerü, “Gos-wü, urege o conog, wşa hoks mę m-taase un gom re.”

<sup>3</sup> Yeso tabburü kom-o un wü, wü ci'ürü ká net-wü. Komo Yeso zeerü, “Um conog, gom ru te.” Ba un rem káne, cim-to un wü ta'e. <sup>4</sup> Ka da-de Yeso zeerü wü, “Wo jar o rure net bo nomę á. Amba neke, o kutę wan-Cow un kon-se Shir, wur-o ru taag. Komo o seke үr-seke bo karamsa-o Mosa zee à. Nom kaanę remen o kututé hun-nę unze cim-ut ru taag.”\*

*Yeso taaste gom-o un wà-wü  
un wü ken ko-karma-wü ko-Roma  
(Ruka 7:1-10; Yoha 4:43-54)*

<sup>5</sup> Bo Yeso cüwtę un bo-o o-Kapanahum à, wü ken caari-wü un ko-karma-wü un Roma-ne, wü haanuru be-de un Yeso. Wü konuru wü, wü zee, <sup>6</sup> “Gos-wü, mę un ko-ya-m-guw né wan-campo wü piishe á. Wü rö o-hur domb, wü rö m-hoks m-nuktę á, wü rö m-swö үr-koob deen.”

<sup>7</sup> Yeso zeerü wü, “Man habe, um taasuté wü gom-o un wü.”

<sup>8</sup> Ko-caari-wü un ko-karma-wü un Roma-nę shasuru Yeso, “Gos-wü, mę bo'os o habę un hur-o re á, amba nom үt-ma temb, gom-o un wan-guw-m re a te. <sup>9</sup> Remen mę un ce re un kys-q un gwomo-to un ye ken ye um rö, como mę un karma-nę un kys-o re. Mę m-zee un wan-gaan, ‘Neke, o nom káane,’ wü neke. Wü ken como mę m-zee, ‘Haan,’ wü argu m-haan. Um zee ko-guw re, ‘Nom yo ká káane,’ wü nomuru.”

<sup>10</sup> Bo Yeso hogute kaane à, wü bopuru o-nu. Wu zeerü yan-neke-mo un wü, “Nip-q mę no m-rure, ko n-mę un dak-q o Isra mę tak m-kum wa-m-sher m-wons né untun wü ka á. <sup>11</sup> Mę no m-rure hun-nę deen ye rö Yahuda-nę á yea haan sq үr-horan, үr-horam né rwuun-mo un to ken dak-to. Ye she'ette ye reet o-biki be-ur gaan un Ibrahi né un Ishaku né un Yakubu né un Gwomo-to Shir.”<sup>†</sup> <sup>12</sup> Amba Shir a jorbü no n-mę o-comb no ye depete no wakte hun-nę ye un wü à, amba no yage. Kanę no he үs-kan un haw-se un yin-nę.”§

<sup>13</sup> Ka da-de Yeso zeerü ka caari-wü un ko-karma-wü un Roma-ne wü, “Nekę jo o-hur, gom-q un ko-guw ru a te bo o shere à.” Ba un rem, wur-q un ko-yan-guw-mo un wü taaru.

*Yeso taasute moon Bitrus né gom  
(Mark 1:29-31; Ruka 4:38-39)*

<sup>14</sup> Bo Yeso cüwtę un hur-o Bitrus à, wü 'wosuru ko-moon Bitrus ne'a wü rö domb, wur-q dengute wü o-ra. <sup>15</sup> Yeso ci'ürü kom-q un wü, ká gom-q dossuru. Wü inuru wü nomoru ye rii-yo m-re.

*Yeso taaste gom-se un hun-nę deen  
(Mark 1:32-34; Ruka 4:40-41)*

\* **Bor-us eer:4** 8:4 Hyen komo: Rewi 14:1-32. † **Bor-us eer:11** 8:11 Gwomo-to n-Ton o-shir. ‡ **Bor-us eer:11** 8:11 Hyen komo: Ruka 13:29. § **Bor-us eer:12** 8:12 Hyen komo: Mati 22:13; 25:30; Ruka 13:28.

<sup>16</sup> Bo rim-m nomte à, hun-né hanturu Yeso ye **ya-ut-köt** da'e ut-hi à deen. Wu ruuturu **ya-ut-köt** un rwor ut-ma temb. Wu taasuru komo ya-us-gom gom-se un ye kap. <sup>17</sup> Yeso un nom to ká káané remen a shoosté rwor-m **Ishayawan-Rwör un Ma-to Shir** unze, “Wu dék swo үr-koqb un na,  
wu taasté gom-us na.”\*

*Ya-m-zee yea dore Yeso*

(Ruka 9:57-62)

<sup>18</sup> Bo Yeso hyente caari-de un buug-de un hun-né keste wu gew à, wu zeeru yan-neke-mo un wu, “A pes no de ká jit-de o-mar de reeno.”

<sup>19</sup> Ka da-de wu ken **wan-Yoos-de o-karamsa** haanuru. Wu zeeru Yeso, “Wan-yoos, man doru wó myet kó ke so o ha'e.”

<sup>20</sup> Yeso zeeru wu, “Ege-ruug ro un wu-to un ye ne, yege-no komo un be-to un rew-mo un ye ne. Amba me **Wà-wu un net**† mett be-de m-rew á.”

<sup>21</sup> Wu ken wu n-me un yan-neke-mo un wu zeeru wu, “Gos-wu, yage um he um jukt tato re to kon da-o wu mere. Ka da-de um haanuru, um doruru wó.”

<sup>22</sup> Amba Yeso zeeru wu, “Dond me, o yage margan-ne ye o-kukt, ye jukt or un ye un margan-ne.”

*Yeso kangsute yo-mo un kem*

(Mark 4:35-41; Ruka 8:22-25)

<sup>23</sup> Ka da-de Yeso cówuru hat-o m-ho, yan-neke-mo un wu doruru wu.

<sup>24</sup> Ka da-de yo-mo m'-wons indündürü o-mar har ho-m ro m-daan mo ro m-cow n-me o-hat, amba Yeso ro káne, wu ro m-rew. <sup>25</sup> Yan-neke-mo un wu haarú, ye 'yonsuru wu. Ye zee, “Gos-wu, gu te, ho-m a re te!”

<sup>26</sup> Yeso zeeru ye, “Remen yan no hogute o-gyer kaane? Nott m-sher be un de deen á.” Ka da-de wu inuru, wu tepruru ká yo-mo un ká sa-mo ne, kap o un ká be-de resuru ceen.

<sup>27</sup> Ká hun-né bopuru o-nu, ye zeeru hi un de un ye, “Yan gon net-wu ne wu ka, wu ro har m-sa m-yo ne mo ro wu m-nome o-dorotte?”

*Yeso dossute hun-né ya-ut-köt*

(Mark 5:1-20; Ruka 8:26-39)

<sup>28</sup> Yeso un yan-neke-mo un wu ne, wooru un de ká jit-de o-mar o-Gariri de. Ha-mo un dak-o o-Gadarenes. Ka da-de hun-né yoor-ye **ya-ut-köt** ro m-rangse à rwuunuru n-me us-saag, ye kawnuru Yeso ne. Ye waktussute rii-ye o-gyer ba m-sok har ma yatt-wu ro m-dore un ka cow-yo á.

<sup>29</sup> Ye kangsuru Yeso, “**Wà-wu Shir**, ya o coné un te ne **ya-ut-köt**? Ko wó un haan o ye'et te үr-koqb cin ba da-o un woón o Shir esse à?”

<sup>30</sup> Un co-o un ye hiin, de ken caari-de un kur-de un yege-arede ro kon, ye ro ut-re. <sup>31</sup> Ká **ya-ut-köt** ye konuru Yeso, ye zee, “Wo ruutu te be-de un ka hun-né yoor-ye, o yage te cuwut un ká kur-de un arede de.”

<sup>32</sup> Yeso zeeru ká **ya-ut-köt** ye, “To, neke no.” Ye ruuru be-de un ká hun-né yoor-ye, ye cówuru n-me un yege-arede. Un gyep-o un yish,

\* **Bor-us eer:17** 8:17 Hyen komo: Isha 53:4. † **Bor-us eer:20** 8:20 “Wà-wu un net,” con-de de Yeso ro hi un de un wu à.

kur-de үn arëde nupuru үs-rek ye yirugburu, ye hebüru n-më o-mar. Ho-m reerü ye. <sup>33</sup> Bo yan-gut-de үn arëde hyentë kaanë à, ye somuru cöw-mo o-bo be-de den-to үn ye ro à. Ye rururu hun-në rii-yo kore à. Komo ye rururu hun-në yo kore үn ká hun-në yoor-ye ne à, ye ro үn **ya-ut-kot** ne à. <sup>34</sup> Myet-mo үn hun-në ye o-bo rwüsunuru hyan-o Yeso. Bo ye hyentë wü à, ye konuru wü, wü ru үn dak-o үn ye.

## Bor-us jero

*Yeso taastę gom-q ko-ryam  
(Mark 2:1-12; Ruka 5:17-26)*

<sup>1</sup> Yeso cöwuru hat-o m-ho, үn yan-neke-mo үn wü ne. Ye pasuru Mar-q o-Gariri, ye cöwuru o-Kapanahum bo-q үn wü. <sup>2</sup> Ye ken hun-në ye hanturu Yeso ko-ryam. Wü ro domb o-karanga, wü ro m-hoks үn nukt үn wü-q үn wü á. Yeso napuru ká hun-në ye shereşte үnze Yeso a hoks taase үn wü ká gom-q. Yeso zeerü ká ko-ryam-wü, “Wan-yen de, wü jar o-regen á, a sokstę **ba'as-ut** ru!”

<sup>3</sup> Bo ye ken **yan-Yoos-de o-karamsa** ye hogę káane à, ye zeerü or үn ye ne, “Ka net-wü ro ut-ma sa o zee wü ro Shir.”

<sup>4</sup> Amba Yeso nepste barag-se ro үn hur-de үn ye à. Wü zeerü ye, “Remen yan o notte үn barag-us yo-se үn hur-ut no káane? <sup>5</sup> ¿Ya jiishé kupse, üm zee, ‘Um sokstę **ba'as-ut** ru,’ ko a zee, ‘Inę o hewwe үr-hew?’ <sup>6</sup> Man kutu no үnze, me **Wà-wü un net** ro ut-gwomo ne to үn soks **ut-ba'as** үn hono o-dak.” Ka da-de, Yeso zeerü ko-ryam, “Inę eso, o mos karanga-o ru, o ji o-hur.” <sup>7</sup> Ká net-wü inuru pee, komo wü ji'üru үn hur-q үn wü. <sup>8</sup> Bo morog-de үn hun-në hyentë kaanë à, ye hoguru o-gyer. Ye bomuru Shir, wü ya'e net gon ka gwomo-to à.

*Yeso ak Matiyos  
(Mark 2:13-17; Ruka 5:27-32)*

<sup>9</sup> Bo Yeso reete co үr-hew à, wü hyanu wü ken ko-**yan-goks un tar** wü. Jin-de үn wü Matiyos. Wü ro tara be-de үn goks үn tar. Yeso zeerü wü, “Dond me, o warag wan-neke-m re.” Matiyos inuru, wü doruru Yeso.

<sup>10</sup> Bo ho-ur warge so m-rim à, Yeso reerü rii-yo m-re үn hur-o Matiyos. Yan-goks үn tar үn **ya-ur-ba'as** ne deen, ye she'etüru be-ur gaan үn Yeso ne үn yan-neke-mo үn wü ne. Ye reerü be-ur gaan үn Yeso ne. <sup>11</sup> Bo **Parisa**-ne hyentë káane à, ye zeerü **yan-neke-m Yeso**. “Udepe ko-yan-yoos-ur no re rii-yo m-re үn **yan-goks un tar** ne, үn **ya-ur-ba'as** ne á.”\*

<sup>12</sup> Bo Yeso hogute to ka à, wü zeerü, “Yan-ba-us-gom ro үn hoob-q ko-ya-us-baat á, se de ya-us-gom ye ro m-hoop үn ko-ya-us-baat. <sup>13</sup> Nekë no ceker rii-yo Shir conę à, da-q wü zee, ‘Um conog hun-në hogę 'wönüür or re үn ye ne, ba ye **seke** me ut-gut á.’†” Yeso zeerü, “Me үn haan remen kashi үn hun-në á, amba remen ya-ut-**ba'as** o üm haante.”

*O-cot be-de үn nom o-swoqt  
(Mark 2:18-22; Ruka 5:33-39)*

\* **Bor-us jero:11** 9:10-11 Hyen komo: Ruka 15:1-2. † **Bor-us jero:13** 9:13 Hyen komo: Mati 12:7; Hosę 6:6.

**14** A káne yan-neke-m **Yohana** Wa-m-Yo'os **un hun-né m-ho** haanýru be-ur Yeso. Ye zeeru wu "Té **un Parisa-né** né ro **un nom o-swoot**, iya rwo'ę yan-neke-m ru rotte m-nom o-swoot á?"

**15** Yeso shasuru ye, "Nay-né ye **un ko-ya-ut**-ge ro o-zak né da-q ko-ya-ut-ge ro be-ur gaan **un ye né à**. Amba **ujime hun-né** a dek ko-ya-ut-ge a yagu ye m-zar. Ü koré kaané ká da-q ye he tük-mo **ut-men** ye nom o-swoot."

**16** Komo Yeso zeeru, "Hun-né ro m-nom **un dap-de un үr-matuku үr-ut un gund-ur pu-de á**. Urege ye nomog, gund-ur pu-de a swutmé de yiish үr-ut arge-mo n-ga.

**17** "Komo, yatt net-wu ro m-duus kę-m pu-mo n-mę **un tur-q o-ka o-ut á**. Remen ka tur-o o-ka o-ut oa buuge remen 'wons-mo **un ka kę-mo**, ká kę-mo moa ukse komo tur-o o-ka buugse. Kę-m pu-mo, hun-né ro mo duus n-mę **un tur-o o-ka o-pu o un kaané**, hun-né yea taage ko gaan n-mę o-tur o-ka kę m-kę á."

*Wà Jaros un  
ne'a-wu hyó-m mo m-du né à  
(Mark 5:21-43; Ruka 8:40-56)*

**18** Yeso ro ye m-rure **ut-ma** kané, se wu ken **un kuke-q un yoos un Ma-to Shir** haaru be-ur Yeso wu kwukturu **un co-o un wu**. Wu zeeru, "Wà re wan-ne'a marag m-moka m-moka, amba wo haabe hur-o re, wö ci wu **un kom-ut ru**, wöa hoks wu m'yons, wua iné ba **un gom**."

**19** Yeso inuryu **un yan-neke-mo** **un wu ne**, ye döruru tato-q **un ka wà-wu**. **20** Ye ro m-neke wu ken ne'a wu, ko-yan-gom dondurú Yeso n-jim. Wu nomog hak-üs op us-yoor hyó-m ro m-du. Wu woónuru **un jim-de un wu**, wu ci'uru riib-yo **un matuku-ur** Yeso. **21** Wü **un nom kaané** remen wü zeeg n-mę **un hur-de un wu**, "Urege um ci'ig matuku-de **un wu cot gom re a te**."

**22** Bo Yeso byandute à, wü hyanú ká net-wu. Wu zeeru, "Wo ryegen á wà re q, Shir taasté gom ru remen o shereg wua taas q." Gom-q **un wu taaru** kané.

**23** Bo Yeso tıwté hur-q **un ka wan-co-wu** **un Yahuda-né** wu à, wü hyanýru ya-m-huru үr-ku **un morog-de** **un hun-né** né ye ro **un dum-to m-mar**. Buug-de hun-né ro o-zaaz. **24** Ka da-de wu zeeru ye, "Iné no kané! Ka wan-ne'a-wu, wu mar á, rew-mo wu rotte." Amba ka hun-né ye nemsuru wü nemes-to o-yo'og. Ye shér be-de **un wu á**, remen ye nepse ka wà-wu mereste. **25** Yan-den-q **un ka wà-wu ruuturu** ye n-do. Yeso cowuru **un kuke-q** **un ka wà-wu**. Yeso shipuru kom-q **un ka wan-ne'a-wu**, wan-ne'a inuryu! **26** Ka hun-né ye taknuru rwor **un ma-to** ka wan-ne'a-wu, wü Yeso 'yonse m-mar à, har ka ma-to semuru kap n-mę **un ka dak-q**.

*Po-ne voor kumug o-hyan*

**27** Bo Yeso pestę **un co hiin à**, po-ne voor döruru wü us-eeg, "Wà ko-Gwomo **Dawuda** hogé 'won-ur tel!"

**28** Bo Yeso cıwté **un o ken hur-q à** ka po-ne ye voor haaru be-de **un wu**. Wu zeeru ye, "¿No shereg m-'wons né man hoks taas **un gom no?**"

Ye zeeru wu, "Eba, Gos-wu q."

**29** Ka da-q, Yeso ci'uru yish-ye **un ye**. Wu zee, "Remen shér-m no, man taas gom no." **30** Yish-ye **un ye upsuru**. Ka da-q Yeso ka'agu ye

m-sok ne wu zee, “No rure net yo nome á.”<sup>31</sup> Amba ye ruuru, ye zeeru m-rwör un ma-to un wu kó kené un ká dak-o.

*Yeso taastę gom-o ut'-kato*

<sup>32</sup> Bo ye zette ru-mo ka à, hun-ne hanturu Yeso wu ken campo-wu. Ko-ya-ut-kot weneg wu tēp.<sup>33</sup> Yeso ruuturu ko-ya-ut-kot, ka wu ro un hoks m-teper á, ka da-o wu ciruru tēp. Morog-de un hun-ne bopuru nu-se un ye. Ye zeeru, “Te wet m-hyan un yo ken rii-yo üntun kaane n-me un dak-o Isra-ne á.”

<sup>34</sup> Amba Parisa-ne zeeru, “Un bee'b-de un ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot wu ro m-ruute un hun-ne ya-ut-kot.”<sup>†</sup>

*Yeso hogute 'won-de un hun-ne*

<sup>35</sup> Bon kané, Yeso doruru myet o ut-bo un ye ro n-me o-kot ne à. Wu ro ur-yoos un kuke-to un yoos un Ma-to Shir. Wu ro un ko'ote un hun-ne Ma-to m-Rerem to un gwomo-to Shir. Wu ro komo m-taase un hun-ne us-gom un kó ke gon gom-o un kqob-de un gugaaaz-mo o-wur mo ne.<sup>§</sup><sup>36</sup> Bo wu hyente hun-ne morogsutedeen à, wu hoguru 'won-de un ye, remen ye un swo ur-kqob. Komo wan-gwu ro kón á, üntun yege-ca ye ro ba un ko-ya-ur-gut à.\*<sup>37</sup> Ka da-de Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, “Hun-nedeen conog ye haan be un de, amba ya-ur-ben ro kóndeen á. Ya ye ro üntun kat-o caari-q woose m-ce à, amba ya-m-ce ro kóndeen á. Ye he m-ce ye jonté o-hur á.”<sup>38</sup> Remen kaane, kón no ko-ya-o-kat-wu tomon ya-m-ce ye ceete wu m-ce.”†

## Bor-us op

*Yeso dak yan-neke-mo un wu*

(Mark 3:13-19; Ruka 6:12-16)

<sup>1</sup> Yeso daaguru yan-neke-mo un wu op un yoor [12]. Wu ya'uryu ye bee'b-de un ruut un ya-ut-kot be-de un hun-ne. Komo ye taase hun-ne kó ke gon gom-o. <sup>2</sup> Jin-to un ká yan-Tqm-ye to ka op yoor [12]. Ye Yeso aage yan-neke-mo un wu à.

Ur-takan Simon (wu a m-zee Bitrus à),  
un heno un wu ne Andarawus.

**Yakubu** (wà Zebèdi),  
un hen un wu ne **Yohana**,  
<sup>3</sup> Pirip,  
un Bataromi ne.

Tomas,  
un Matiyos (**wan-goks un tar**),

**Yakubu** (wà Arupayes),

un Taddiyus ne,

<sup>4</sup> Simon (ko-ya-o-**Kan'ana**),

Komo un Yahudas Iskariyoti ne (wu ya'ase Yeso un kom-to un yan-yage-to un wu à).

*Yeso tomuru ká op un yoor-ye [12]*

(Mark 6:7-13; Ruka 9:1-6)

<sup>‡</sup> **Bor-us jero:34** 9:34 Hyen komo: Mati 10:25; 12:24; Mark 3:22; Ruka 11:15.    <sup>§</sup> **Bor-us jero:35** 9:35 Hyen komo: Mati 4:23; Mark 1:39; Ruka 4:44.    <sup>\*</sup> **Bor-us jero:36** 9:36 Hyen komo: Qog 27:17; 1Gwm 22:17; 2Nom 18:16; Izik 34:5; Mark 6:34.    <sup>†</sup> **Bor-us jero:38** 9:38 Hyen komo: Ruka 10:2.

<sup>5</sup> Da-o Yeso töme ká hun-né op үn yoor-yé à [12], wü ruru yé yo ka, wü zeeru yé, “No jar no he be-de үn hun-né yé ro **Yahuda**-né á, komo no jar no cüw to ken bo-to o-**Samariya** to á. <sup>6</sup> Se de no he be-de un hun-né yé o-**Isra** yé ro үntün ca-ye ege à. <sup>7</sup> Ha no ruru yé ka ma-to unze, ‘Da-o ro yow yow, da-o Shir he nom үt-gwomo\* à.’ <sup>8</sup> No taas ya-us-gom gom-se үn yé. No 'yons yé mare à. No taas **cim**-né **cim**-to үn yé. No ruute hun-né **ya-ut-kot**. Yar-mq no kumé, komo yar-mq no he m'-ya.

<sup>9</sup> “No jar no dek hwor hap-o no <sup>10</sup> kq ba-o ur-hew á. No jar no dek matuku-ut yoor á, kq үt-ka'anté. No dek ko-yo ur-hew á. Remen no he de m-taage үn kq rii gaan be-de үn ka rem-se à. No yan-senge-m re yé. Ka hun-né yé no gu'e à yé he no m'-ya үn yo no o-hoop à.”†

<sup>11</sup> Yeso zeeru, “Kq o ke bo-q, kq o-den o no cowé à, hoob no kashi үn net-wü he no m-barké үn hur-o үn wü à. She'et no үn hur-o үn wü har se da-q no he m-arag à. <sup>12</sup> No cüwé o-hur, kono no yé gwugwu-mo ur-hur. <sup>13</sup> Uregé ká den-o shaks no, kono no yé Shir 'ye yé she'et-de m-gwugwu. Amba urege ye shas no á, Shir a 'ye ká den-o gwugwu-mo ur-hur á. <sup>14</sup> Myet bo-o yagu no m-barké à, kq komo wü yage hogé un ma-ut no à, kukt no ká hu-mq dape үn na-us no à, үn co-o үn yé, no ru үn ká hur-o kq ká bo-q.‡ <sup>15</sup> Nip-o me no m-rure, da-o Shir he piishé үn hun-né kap үt-ma à, Shir a jiish m-hogé үn 'won-de үn hun-né yé o-**Sodom** үn yé o-**Gomora** né arge hun-né yé үn ká bo-q.”§\*

*Swoog-to ut-Ma үn  
koob-de roone үn co à  
(Mark 13:9-13; Ruka 12:11-12; 21:12-19)*

<sup>16</sup> Yeso haaru co үn nome үn yan-Tom-ye үn wü үt-ma. Wü zee, “Me no m-tom be-de үn yan-men-ut jaas-to үntün yege-ca n-me yege-dur. Remen kaané nom no us-weer үntün yege-hwo, komo no nom yanba-ut-naas үntün yege-gorop.† <sup>17</sup> Nom no ja үn hun-né ne, remen yea heet no be-de үn gwomo-ne, komo yé nomo no us-sorog үn kuke-to үn yoos үn Ma-to Shir үn pyo-se үn yé ne se piish үt-ma. <sup>18</sup> Rem re komo, yea heet no be-de үn Gwamna-ne үn gwomo-ne ne, komo no ko'otu ye ma-ut re. No rure **Yahuda**-ne үn yé ro **Yahuda**-ne á. <sup>19</sup> Da-q yé heetü no, be-de үt-gwomo no jar no ryegen n-te үn gom-de no he m-cep á, kq bo no he m-cep á. Remen Shir a 'ye no gom-to no he m-cep à, үn ká da-q. <sup>20</sup> Remen no yé ro үt-ma á, Kukt-o Tato no Shir q he үt-ma be-үr no. Q he no m-rure үn yo wü çone no zee à.”‡

<sup>21</sup> Yeso haaru co m-zee, “Net-wü shere be үn de á wüa ya'as heno үn wü, wü shere be үn de à, yan-yage-to үn wü ho wü. Tat-ne a ya'as yakar-yé үn yé, yé shere be үn de à. Yakar komo yea ya'as tat-ne үn yé ne, yé shere be үn de à har yé ru a hoom tat-ne үn yé.§ <sup>22</sup> Hun-ne kq kené a yagu no remen no yan-neke-m re yé. Amba bo үn yé joose har ha-mq ur-kom à Shir a gu yé.\* <sup>23</sup> Uregé yé ro no m'-ya ur-koob

\* **Bor-us op:7** 10:7 Gwot-q n-Ton shir. † **Bor-us op:10** 10:10 Hyen komo: 1Kor 9:14; 1Tim 5:18. ‡ **Bor-us op:14** 10:14 Hyen komo: Seng 13:51. § **Bor-us op:15** 10:7-15 Hyen komo: Ruka 10:4-12. \* **Bor-us op:15** 10:15 Hyen komo: Mati 11:24; Taka 19:24-28. † **Bor-us op:16** 10:16 Hyen komo: Ruka 10:3. ‡ **Bor-us op:20** 10:17-20 Hyen komo: Mark 13:9-11; Ruka 12:11-12; 21:12-15. § **Bor-us op:21** 10:21 Hyen komo: Mark 13:12; Ruka 21:16. \* **Bor-us op:22** 10:22 Hyen komo: Mati 24:9; Mark 13:13; Ruka 21:17; Mati 24:13; Mark 13:13.

un q ken bo-o, som no ha-mo un bo-o co. Remen nip-o me no m-rure, rii-yo no komot m-dore un bo-to o-**Isra** war war, me **Wà-wu un net** he myun.”

<sup>24</sup> Yeso zeeru, “Yatt wa-m-yoos wu jiishé wan-yoose un wu á, ko komo ko-guw-wu jiishé wan-hur-o un wu á.† <sup>25</sup> Depeté wu a m-yoose à, wu warag untun wu ro wu ur-yoos à, komo ko-guw untun wu wu ro m-nome m-guw à. Uregé ye ak me ko-Gwomo-wu un **ya-ut-kot**‡, argé kaane ma yea eeg no jin-to arge to ka à. Rwo no o-sakto hun-ne a nomo no bo ye nomo me à. Me ro gos-wu no.”§

*Wu a he m-hoge gyer-o un wu à  
(Ruka 12:2-7)*

<sup>26</sup> Ka da-de Yeso zeeru, “No hoge gyer-o un ka hun-ne ye á, remen kap rii-yo ro hokkussé m-moka à, hun-ne a neps yo.\* <sup>27</sup> Komo rii-yo um rurú no ba hun-ne un hoge á, um cōnog no rure kowan ka rii-yo ko kene.

<sup>28</sup> “No hoge gyer-o un hun-ne á. Yea hoks ho un wur-o no, amba yea hoks ho un hoog-m no á. Se de no hoge gyer-o Shir remen wu he m-hoks m-ho o-wur kap m-hoog né wu jorbé un den-o o-ra. <sup>29</sup> Noa hoks m-q un cokro yoor nera o-gaan. Yatt ko o-gaan yo he m-mar ba un nap-q un Tato no n-Ton shir á. <sup>30</sup> Ay, can-se un hi-ut no ma ogse se ro be-de Shir. <sup>31</sup> Remen kaane, no hoge o-gyer á. Ai, be-de Shir ko wu ke be-ur no jiishté kur-de un cokro.”

*M-sher be-de un Kiristi  
(Ruka 12:8-9)*

<sup>32</sup> Yeso zeeru, “Myet bo un wu rure ye ken hun-ne ye unze wu shereg be un de à, me un cere man rure Shir Tato re wu ro n-Ton à, unze ka net-wu, wu ma re wu. <sup>33</sup> Amba bo un wu nome she-mo un nap-us re be-de un hun-ne à, me un cere, man nom she-mo un nap-se un wu be-ur Tato re wu ro n-Ton à.”†

*Me haante m-gwugwu á se de m-dum  
(Ruka 12:51-53; 14:26-27)*

<sup>34</sup> Yeso haaru co m-zee, “No ma'as m-gwot no zee me un haan um hantuté hun-ne she'et-de m-gwugwu un hono o-dak á. Me un haan remen um hantuté she'et-de m-gwugwu á, se de ut-jongse.

<sup>35</sup> “Me un haan remen hun-ne ye shere be un de á.  
“Yea warag yan-yage-to un yan-den-to  
ye shere be un de à.

Untun kaane:

o-Tato m-dum un wà un wu ne,  
wan-ne'a komo un inu un wu ne,  
Inu o-den komo un 'ew-wu un wu ne.

<sup>36</sup> Net a hyen unze yan-yage-to un wu,  
yea rwuun un den-o un wu.”‡

<sup>37</sup> Yeso zeeru, “Myet wu jiishé m-con un tato un wu ko inu un wu arge me à, wu bo'os wu warag wan-neke-m re á. Komo wu jiishé m-con

† **Bor-us op:24** 10:24 Hyen komo: Ruka 6:40; Yoha 13:16; 15:20. † **Bor-us op:25** 10:25 ut-Girik: Beruzabur. § **Bor-us op:25** 10:25 Hyen komo: Mati 9:34; 12:24; Mark 3:22; Ruka 11:15.

\* **Bor-us op:26** 10:26 Hyen komo: Mark 4:22; Ruka 8:17. † **Bor-us op:33** 10:33 Hyen komo: 2Tim 2:12. ‡ **Bor-us op:36** 10:35-36 Hyen komo: Mika 7:6.

үн wà үн wü wan-campo kó wan-ne'a argé më à, wü bo'os m-warag wan-neke-m re á. <sup>38</sup> Myet komo bø үн wü a hoks dék үн koqb-de he m-kor remen dor re á, wü boos wü warag wan-neke-m re á. <sup>39</sup> Bon wü cõe rur үн hoog-mo үн wü à, be-de m-zee wü ba ko-yan-dor re wü á, wüa taage үн mo. Amba bø үн wü joré hoog-mo үн wü rem re à, wüa kum hoog-o ba m-ta.”\*

*Senge-mo үн kum ur'-yons  
(Mark 9:41)*

<sup>40</sup> Yeso haarü co m-zee, “Myet bø үн wü gokse no à, wü gokstu më, komo myet bø үн wü goksü më à, wü gokstü Shir wü tomnü më à.† <sup>41</sup> Myet bø үн wü gokse **wan-Rwɔr үн Ma-tɔ Shir** remen wü **wan-Rwɔr үн Ma-tɔ Shir**. Komo myet bo үн wü gokse kashi үн net remen wü ro kashi үн net à, wüa kum 'yons-de үн kashi үн net. <sup>42</sup> Komo myet bø үн wü ya'e wan-gaan be-de үн ká hun-ne ye à, kó ibitte-ur gaan-de үн ho-mo m-gwugwu remen wan-neke-m re wü, nip-ö më no m-rure, wüa kum 'yons-de үн wü be-de Shir.”

## Bor-us op o-gaan

<sup>1</sup> Bo Yeso komtē rure үн yan-neke-mo үн wü op үн yoor [12] ká ma-tɔ à, ka da-de, wü inuru kánę wü haarü tø ken bo-to үн dak-ö o-Gariri. Wü yoosutę hun-ne komo wü ko'oturu ye Ma-tɔ Shir.

*Yan-tom Yohana Wa-m-Yo'os  
үн hun-ne m-ho  
(Ruka 7:18-35)*

<sup>2</sup> Ka da-ö **Yohana** Wa-m-Yo'os **үн hun-ne m-ho** ro ke'o, wü hoguru rem-se **Kiristi** ro m-nom à. Wü tomurü yan-neke-mo үн wü be-ur Yeso ye cituru wü. <sup>3</sup> “¿Wö wü ka wü a zee wü roonę, kó te shér yish үн hör wü?”

<sup>4</sup> Yeso shasuru ye, “Warag no rure **Yohana** rii-yo më m-nom à, yo no hyané komo үн yo no hogé ne à: <sup>5</sup> Pö-ne ro m-kum o-hyan m-moka. Ryam-ne ro ur-hew, **cim**-ne ro үn kum m-porge, 'kato-ne ro m-hogé ut-ma, a m-yons үн ye mare à, komo a m-ko'otę үn koqb né **Ma-tɔ m-Rerem**.\* <sup>6</sup> Shir a 'ye bo үн ye yage m-warag us-ajima né à rem re o-kwum.”

<sup>7</sup> Da-ö yan-tom **Yohana** ro m-warag à, Yeso ciruru nome үн morog-de үн hun-ne ma-üt **Yohana**, wü zee, “¿Ya no ha m-gwot o-köt? ¿Yan gon net-wü no hwö o-sakto no hyen? ¿No үн ha gwot үn net-wü rotte jaab-ö ut-men á, үntün gwo-se m-seeb se yo-m mo m-nakt? <sup>8</sup> Ai, urege no ha m-gwot үn net-wü rotte jaab-ö ut-men á, ¿to yan gon net-wü no ha m-gwot? ¿No үn zee noa hyen net-wü cope matuku-tø ur-bon? Ay, hun-ne ye үn hur-ö үn ko-Gwömo, ye ro m-cop үn matuku-tø ur-bon ba ye ro o-köt á. <sup>9</sup> ¿Remen yan ö no heete no hyenet **Yohana** o-köt? ¿No үn hwö o-sakto no hyen **wan-rwɔr үн Ma-tɔ Shir**? Ee, kaane ö

§ **Bor-us op:38** 10:38 Hyen komo: Mati 16:24; Mark 8:34; Ruka 9:23. \* **Bor-us op:39** 10:39 Hyen komo: Mati 16:25; Mark 8:35; Ruka 9:24; 17:33; Yoha 12:25. † **Bor-us op:40** 10:40 Hyen komo: Ruka 10:16; Yoha 13:20; Mark 9:37; Ruka 9:48. \* **Bor-us op o-gaan:5** 11:5 Hyen komo: Isha 35:5-6; 61:1.

mę no m-rure har wu jiishte **wan-rwqr un Ma-to Shir** à. <sup>10</sup> **Yohana** wu Ma-to Shir cepę ma-to un wu, be-de Shir zee Wà un wu,  
“Man tom wan-tom re wu be wo co.

Wu he wo ja'ase o-cow rii-yo o woot.<sup>†</sup> ”

<sup>11</sup> Yeso zeeru, “Nip-q mę no m-rure, **Yohana** Wa-m-Yo'os un hun-ne **m-ho** jiishte bön net-wu take m-she'et un hono o-dak à ut-gos. Amba myet un kaanę nę, wu ro rek-wu war war un gwomo-to Shir à, wu jiishte wu. <sup>12</sup> Cin un da-o **Yohana** Wa-m-Yo'os un hun-ne **m-ho** takne senge-mo un wu à har caane, **Gwomo-to Shir** ro m-boşe n-mę m-'wons. Amba hun-ne ye ro zang à, ye conog to m-rumus ır-beeb. <sup>13</sup> Yan-rwqr un Ma-to Shir kap o-karamsa ne rworog cin ba da-o un woon mosse un gwomo-to Shir nę, har da-o **Yohana** Wa-m-Yo'os un hun-ne **m-ho**.<sup>‡</sup> <sup>14</sup> Komo urege ma-to un ye no he m-dék, **Yohana** wu a nomę ma-to un wu un zee **Ereja** he m-muun. <sup>§</sup> <sup>15</sup> Yage wan-tó-tò m-hoge, wu hogute yo mę m-rwqr à.”

<sup>16</sup> Komo Yeso zeeru, “Man ruru no rii-yo no ro à, hun-ne ye m-moka. Ya no ro untun yakar-ye ro tara tara be-de ut-baab à, ye ro un eeg-se un yan-se'er-mo un ye, <sup>17</sup> ye ro m-zee:

“Te bu'utu no dum-to ut-ge,  
no yage m-hew us-hew!

Te huug sep-o m-mar,  
no yage m-won us-won!”

<sup>18</sup> Mę un zee kaanę remen bo **Yohana** haanę à, wu ro un nom o-swoot deen, wu ro m-swo un ho-mo o-anab à. Remen kaanę no zeeru, ‘Wu ro un ko-ya-ut-kot ne!’ <sup>19</sup> Amba da-o mę, **Wà-wu un net**, mę m-re m-swo nę. Ye zeeru mę, ‘Gwot no wu, ko-yan-moqr-to m-re m-swo nę. Ko-nay-wu un yan-goks un tar un ya-ur-ba'as ne!’ Da-o hun-ne ye nomę us-barag un ka rem-se te m-nom à, yea nep weer-us te.”

*Bo-to yage goks un Ma-to Shir à  
(Ruka 10:13-15)*

<sup>20</sup> Ka da-de Yeso ciruru hurgun hun-ne ye un ká bo-to to wu nomte moor-to ut-hyat à, ut-gaag ba m-sok. Yeso un nom kaane remen ká hun-ne ye yage nom **ur-ba'as** à. <sup>21</sup> “Shir a 'ye no ır-koob hun-ne ye o-Korazin! Kaanę komo Shir a 'ye no ır-koob hun-ne ye un bo-q o-Besayada! Remen ká rii-yo ut-hyat yo a nomę be un no à. A ro nomge yo un bo-to o-Taya o-Sidon nę, ye roa waktunę be-de Shir. Komo ye cup gund-to un naaslı-mo ut-men, ye aas m-cow un wur-to un ye cin o-da ne.\* <sup>22</sup> Amba mę no m-rure, un ho-de un piish ut-ma a jiish m-hoge un 'won-de un hun-ne ye o-Taya un ye o-Sidon nę arge no.

<sup>23</sup> “No komo hun-ne ye un bo-q o-Kapanahum, taase no hyen no zee Shir a sekemşu no wu deet no n-Ton shir. Ayye, suge-de un kaanę Shir a jorbı no un kuub-q o-ra! Rem-se ut-hyat se um nomę be un no à, mę ro nomge se o-Sodom, atte zeeg o ro kon kanę har caane.<sup>†</sup> <sup>24</sup> Amba mę

<sup>†</sup> **Bor-us op o-gaan:10** 11:10 Hyen komo: Mara 3:1. <sup>‡</sup> **Bor-us op o-gaan:13** 11:12-13 Hyen komo: Ruka 16:16. <sup>§</sup> **Bor-us op o-gaan:14** 11:14 Hyen komo: Mara 4:5; Mati 17:10-13; Mark 9:11-13. \* **Bor-us op o-gaan:21** 11:21 Hyen komo: Isha 23:1-18; Izik 26:1—28:26; Jowe 3:4-8; Emos 1:9-10; Zeka 9:2-4. <sup>†</sup> **Bor-us op o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Isha 14:13-15; Taka 19:24-28.

nō m-rure үn ho-de үn piishę үn hun-nę үt-ma, a jiish m-hogę үn 'won-de үn hun-nę ye o-**Sodom** argę nō. Remen nō hyenestü mē m-nom үn rem-se үt-hyat, amba nō waktunę be-de Shir á."†

*Haan no be үn de  
remen no kumut үr-wuwę  
(Ruka 10:21-22)*

<sup>25</sup> Ün ka da-o Yeso zee Shir, "Um bomog wö, o-Tato, Wan-Koyan wü n-Ton shir o-dak né. Um bomog wö remen o wukute ya-üs-weer үn ya-üs-nap né. Nap үn ka hyat-to komo o argu m-rure үn ka ye shere be үn du à üntün yan-yakar. <sup>26</sup> Kaanę nomo wö Tato re ö, remen kaanę nomu wö m-sök."

<sup>27</sup> Bö Yeso komte үs-kon be-de Shir à, ka da-de wü nomuru hun-nę үt-ma. "Tato re, Shir ya'ag mē nap-se үn koyan. Komo yatt-wü napę Wà á sę o-Tato ö napę wü. Komo yatt-wü napę Shir o-Tato á sę Wà, komo bö үn ka hun-nę ye, ye mē **Wà-wü Shir** cöne wü kute ye o-Tato à, komo ye nept bö Shir rö à. §

<sup>28</sup> "Haan no be үn de, myet no ye rö m-swo үr-kooib à, komo nō m-sengę үn saw-to үs-nü né үn hi-üt nō, man 'ye nō үr-wuwę. <sup>29</sup> Goks nō ma-üt re, komo nō yoos be үn de, remen mē ko-yan-gwugwer-mö үr-hi wü, wü rotté m-nü á komo nōa kum үr-wuwę үn hur-ur nō.\* <sup>30</sup> Remen ma-üt re rott rem á, komo saw-üt re tō rott үs-nü á."

## Bor-üs op үs-yoor

*O-cot mosse un Ho-de үr-Wuwę  
de үn Yahuda-ne*

*(Mark 2:23-28; Ruka 6:1-5)*

<sup>1</sup> Ün ka da-o, Yeso үn yan-neke-mö үn wü né ro үn pa үn kat-to үn hyo, үn **Ho-de үr-Wuwę** de үn **Yahuda**-né. Yan-neke-mö үn wü ro үn hogę үn mér, ye zeerü horom үn hyo, ye ro m-ti.\* <sup>2</sup> Bö **Parisa**-né hyentę ye m-nom kaanę à, ye zeerü Yeso, "Gwöt, yan-neke-m ru ye ro m-nom үn rii-yo **karamsa**-o wene a nom үn **Ho-de үr-Wuwę** à!"

<sup>3</sup> Yeso zeerü ye, "Baks nō yo nō karantę à, rii-yo **Dawuda** nōmē da-o wü үn or үn wü né ro үn hogę үn mér á. <sup>4</sup> Wü cöwog үn Depi-o үn Shir† wü reerü ga-de a m-pa à, de depę wü, kö or үn wü né ye re de á, sę de yan-Cow үn kon-se Shir cot.‡§ <sup>5</sup> Komo baks nō yo nō karantę n-mē үn **karamsa**-o **Mosa** à, yo yan-Cow үn kon-se **Shir** rö m-nom үn **Ho-de үr-Wuwę** үn **Pyo-q Shir** à. Be-de үn **seke** үt-seke үn Depi-o үn Shir, ye rö m-jet o-**karamsa** ö үn **Ho-de үr-Wuwę**, ö wene hun-nę m-sengę үn **Ho-de үr-Wuwę** à. Amba Shir zee ye nomog **үr-ba'as** á.\* <sup>6</sup> Mē nō m-rure, wü argę **Pyo-q Shir** à, rö kanę. <sup>7</sup> Amba nō nap rii-yo ka Ma-to Shir tō rö m-rwor á, unze, 'Um jiishtę con үn hun-nę hogę 'won-үr or ru ye né, otte ye **seke** mē үr-seke à.† No ro nakke yo ka,

† **Bor-üs op o-gaan:**24 11:24 Hyen komo: Mati 10:15; Ruka 10:12. § **Bor-üs op o-gaan:**27

11:27 Hyen komo: Yoha 3:35; 1:18; 10:15. \* **Bor-üs op o-gaan:**29 11:29 Hyen komo: Irimi 6:16. \* **Bor-üs op us-yoor:**1 12:1 Hyen komo: Kara 23:25. † **Bor-üs op us-yoor:**4 12:4 үt-Girik: hur-o Shir. † **Bor-üs op us-yoor:**4 12:3-4 Hyen komo: 1Sam 21:1-6. § **Bor-üs op us-yoor:**4 12:4 Hyen komo: Rewi 24:9. \* **Bor-üs op us-yoor:**5 12:5 Hyen komo: Qog 28:9-10. † **Bor-üs op us-yoor:**7 12:7 Hyen komo: Hosę 6:6.

nö roa zee yan-neke-m re nomog **ur-ba'as** á.‡ 8 Yan-neke-m re nom **ur-ba'as** á. Remen mē **Wà-wu үн нөт**, komo Shir ya'ag mē үr-beeb үм deeg yo үr-bon үн yo ba үr-bon nē үн **Ho-de ur-Wuwe**.”

*Ko-yan-kom-o margan  
(Mark 3:1-6; Ruka 6:6-11)*

9 Yeso үн yan-neke-mo үн wü ne yagyrү ká riib-o kat-q. Ye coweru үн **kuke-q үн yoos үн Ma-to Shir** үn ká be-de. 10 Wü ken net-wü ro kon kanę ko-yan-kom-o margan. Wü rö m-hoks m-nukt үn ka kom-o á. **Parisa**-ne ro үn hoob-q үn bo ye he Yeso m-ceeb à. Ye citurү wü ka cot-q, “**Karamsa**-q үn **Yahuda**-ne ya'ag a taase net gom үn **Ho-de ur-Wuwe**?” Ye үn cit ká cot-q remen ye bupt wü **ur-ba'as**.

11 Ka da-de Yeso citurү ye. Wü zee, “A zee wü ken wü be-үr no rö o-ca ne o-gaan cot. Yo porumburu n-mę o-kuub үn **Ho-de ur-Wuwe**. Ɂ Ya wan ká ca-yo he m-nom?§ 12 Wua hüs yo! Ai, net jiishtę o-ca deen! Remen kaane, **karamsa**-o q wen nom үn rii so-yo үn **Ho-de ur-Wuwe** á.”

13 Ka da-de Yeso zeerü ká net-wü, “Tapan kom-o ru o-margan.” Wü tapnurү kom-q үn wü. Ün gyept-q үn yish, q wargurү үntun or үn o kom-q. 14 Amba **Parisa**-ne ruuru, ye tooru үt-hun, bo ye he m-nom ye hoot Yeso à.

*Shoos-de un rwor un ma-ut Ishaya*

15 Bo Yeso nepte yo **Parisa**-ne rö o-hoob à kaanę q à, wü argü m-yage үn ká be-de. Hun-ne үt-moor ne dörürü wü, wü taasü ye gom-se үn ye kap. 16 Komo wü ka'agu ye taase ye rure ye ken hun-ne ye ma-to үn wü á. 17 A үn nom tő ka remen a shoosté rii-yo a rwore үn nu-q үn **wan-Rwör үn Ma-to ShirIshaya** à үnze,

18 “Shir zeeg ko-yan-guw-m re wü ka, wü um daage à,  
wü mē m-con à.

Komo hur үn de ro gwugwu үn wü ne.

Man shoos wü үn **Kukt-o** re,

komo wü k'o'ot үnze Shir a piishe myet hun-ne ye  
үn hono o-dak үt-ma bo depę à.

19 **Ma-ut** a sunu wü үn net ne á, ko cep үn ma-to үr-beeb á.  
A hogę cor-q үn wü o-zang á.

20 Ko-guw re wan-gwu, wüa hogę үr-'won.

Wüa busę kang-q rö үn he de m-jesse á,

Wüa gu hun-ne ye rö үn hoks үn gu үn hi үn de үn ye á.

Wüa he co үn hogę үr-'won

har da-q rii-yo үr-bon rę co-q үn yo ba үr-bon à,  
se de wü rü nip-q reet үr-ho.

21 Hun-ne ye үn hono o-dak үn ye rö **Yahuda**-ne á,  
yęa rü үr-hur үn jin-de үn wü.”\*

*Yeso un Beruzabur ne  
(Mark 3:20-30; Ruka 11:14-23)*

22 Ye ken hun-ne ye hanturү Yeso wü ken ko'-katö wü ko-po, wü ro үn **ya-ut-kot** ne. Komo Yeso taasü gom-se үn wü kap, үn ruut үn **ya-ut-kot** har ká net-wü tepruru, komo wü hyanuru. 23 Hun-ne kap ye

‡ **Bor-us op us-yoor:7** 12:7 Hyen komo: Mati 9:13. § **Bor-us op us-yoor:11** 12:11 Hyen komo: Ruka 14:5. \* **Bor-us op us-yoor:21** 12:21 Hyen komo: Isha 42:1-4 (үt-Girik).

bopuru nu-se un ye, remen rii-yo Yeso nome à. Ye zeeru hi un de un ye, “Ashi, wu ka wu ka ro wà **Dawuda**† à?”

<sup>24</sup> Amba bo **Parisa**-ne hogute rii-yo nome à un rii-yo hun-ne ro m-zee ne kane à, ye zeeru hi un de un ye, “Ay, yo rwo'e ka net-wu rotte un ruut un **ya-ut-kot** à, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kotBeruzabur**, wu ya'e wu bee'b-de m-nom káane.”‡

<sup>25</sup> Bo Yeso nepste rii-yo ye ro us-barag à, wu zeeru ye, “Myet bo-o hun-ne ye un o purge be-ut yoor à, ye ro m-dum un hi un de un ye à, ká bo-o, oa saburse hi un de un o. Komo hur-o hun-ne ye un o ro ut-ween à, ká hur-o, oa gos á. <sup>26</sup> Komo cow-o gaan-yo, urege **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu ro m-ruuté un hun-ne **ya-ut-kot**, a nom o ka **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ro hi un du un wu m-dum. ¿To re ne gwomo-to un wu he m-nom to gost? <sup>27</sup> ¿Uregé un bee'b-ur **Beruzabur** me m-ruut un **ya-ut-kot**, to, yan-neke-m no ne un bee'b-ur wan ye ro ye m-ruute? ¿Un bee'b-de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**? Ay! Remen kaane, yan-neke-m no ye he no piishe un to ka ma-to. <sup>28</sup> Amba **Kukt-o Shir** o ya'u me bee'b-de un ruut un **ya-ut-kot**, ashi, yo ka kututu no unze bee'b-de Shir de ut-gwomo haante be un no. <sup>29</sup> Ko a zee komo cow-o gaan-yo m-cow un hur-o un net-wu ur-beeb a rumusté saw-to un wu. Se a ke'este ká ko-beeb-wu tokon, ka da-o a hoks m-rumus un saw-to un ká ko-beeb-wu. Um jiishte **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ur-beeb, o rwo'e mette un ruute un hun-ne **ya-ut-kot**.

<sup>30</sup> “Bon net-wu ro be un de á, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu ro m-dore. Bon wu yagu me gu un hante un hun-ne be-de Shir à, yan-se un ye wu rotte.§

<sup>31</sup> “Remen kaane me no m-rure, Shir a hoks sokse un hun-ne ko-yan-gon **ba'as-de** ye nome hun-ne à, un ma-to un yo'og-o Shir ne. Amba Shir a sokse hun-ne ye nome ma-to o-yo'og mosse un **Kukt-o Shir** ne á. <sup>32</sup> Bon wu pyapu me à, me **Wà-wu un net** Shir a soks **ba'as-de** un wu. Amba myet wu pyape **Kukt-o Shir** à, Shir a soks wu **ba'as-to** un wu á, m-moka har ko ya nomot.”\*

### O'-yo un mat-de un yo ne

(Ruka 6:43-45)

<sup>33</sup> Yeso haaru co m-zee, “Yo-yo ur-bon yo ro un mat un yakar-ye ur-bon. Amba Yo-yo ba ur-bon komo yo maturu yakar-ye ba ur-bon. O'-yo de, un gon yakar-ye un yo atte yo m-nap.† <sup>34</sup> No yege-hwo yo-ye, remen no ro yo-ye, no hoks cep un ma-ut so-to á. Ai, rii-yo ro n-me ur-hur à yo ro m-rwun o-nu.‡ <sup>35</sup> Kashi un net ro m-rwunte un rii-yo ur-bon. Net yo-wu komo wu ro m-rwunte rii yo-ye. <sup>36</sup> Me no m-rure, kap hon un ma-to o-hwaa to hun-ne ro m-nom à, se Shir rwo'og ye ogom-de un to un ho-de un piish ut-ma. <sup>37</sup> Un gon ma-ut ru Shir hette wo piishe ut-ma, urege o rworog rii-yo ur-bon, Shir a zee wo kashi un net. Amba urege o rworog ma-ut yo-to, Shir a zee wo **ko-ya-ur-ba'as**.”

† **Bor-us op us-yoor:23** 12:23 Ye ro us-barag Yeso wu ro Kiristi Mesaya. † **Bor-us op us-yoor:24** 12:24 Hyen komo: Mati 9:34; 10:25. § **Bor-us op us-yoor:30** 12:30 Hyen komo: Mark 9:40. \* **Bor-us op us-yoor:32** 12:32 Hyen komo: Ruka 12:10. † **Bor-us op us-yoor:33** 12:33 Hyen komo: Mati 7:20; Ruka 6:44. ‡ **Bor-us op us-yoor:34** 12:34 Hyen komo: Mati 3:7; 23:33; Ruka 3:7; Mati 15:18; Ruka 6:45.

*Ya-o-zaman rō үn hoob-q o-napa  
(Mark 8:11-12; Ruka 11:29-32)*

38 Ye ken ye n-mę үn **yan-Yoos-de o-karamsa** үn **Parisa**-ne zeeru Yeso, “Wa-ur-Yoos, te conog o nom yo ken rii-yo o-made yo, yo kutu te үnze Shir tomnu wo.”§

39 Yeso shasuru ye, “Yan-men-ut jaas-to үn yan-ba-m-sher ne, ye ro m-con a nomo ye o-made remen ye nept be-de Shir үm rwuunę. Amba man nomo no q ken made-q á, se de q ma **Yunanawan-Rwör үn Ma-to Shir**.\* 40 **Yunana** nomog ho-ut tet, tet-m tet, n-mę үn küt-q үn caari-o o-jan. Káanę me **Wà-wu үn net** a he me m-jok ho-ut tet, m-tet, m-how ne n-dak.†

41 “Un ho-de үn piish ut-ma, hun-ne ye o-**Neneba** yea inę be-ur gaan үn hun-ne ye үn ka zaman-yo ne. Hun-ne ye o-**Neneba** yea zee hun-ne ye үn ka zaman-yo, ye nom rii-yo ur-bon á. Remen hun-ne ye o-**Neneba** waktunte be-de Shir ye yage **ur-ba'as** da-q **Yunana** rurye ye Ma-to Shir à. Wu jiishę **Yunana** à wu ka kane, amba da-q no hogę ma-ut re à, no yage nom **ur-ba'as** á.‡ 42 Un ho-de үn piish ut-ma, ko-Gwomo-wu o-Sheba ne'a, wua inę be-ur gaan үn hun-ne ye үn ka zaman-yo ne, wu kutute ye, үnze ye nomog rii-yo ba m-sök. Remen wu indiyntę ur-hew ne, remen wu hogute wu dore yoos-de us-weer de ma ko-Gwomo **Suremanu**. Wu jiishę ne **Suremanu** à wu ka kane m-moka, amba no hogę wu á.”§

*Muyn-mo un ko-ya-ut-kot  
(Ruka 11:24-26)*

43 Yeso haaru co m-zee, “A ruute ko-ya-ut-kot үn wur-q үn net. Yo ro m-ma'as ut-tuw үn be-to ba m-ho. Yo rō үn hoob-q үn be-de ur-wuwę. Amba urege yo kum á, 44 ka ko-ya-ut-kot yo rō m-zee, ‘Man warag үn hur-o re q n-ga be-de үm rwuunę à, үm she'et kane.’ Da-q yo muunę yo 'wos rii rō kon á, komo yo hyanuru a wishishsute, a jamasse o-hur cas, amba net rō n-mę á. 45 Ka da-q yo haaru yo banduru **ya-ut-kot** nen ta'yoor, ye jiishę yo m-zwom à. Kap kā **ya-ut-kot** ye, yea cuw, ye she'et kane be-de үn kā net-wu. Ur-kom, she'et-de үn kā net-wu dea jiish de n-ga m-yo. Káanę ma he m-wakte үn hun-ne ye үn ka zaman-yo ne yan-men-ut jaas-to.”

*Inu Yeso ne un hen-ne Yeso ne  
(Mark 3:31-35; Ruka 8:19-21)*

46 Yeso ro ut-ma үn hun-ne ne ye ro be-de үn wu à, inu-o Yeso үn hen-ne ye үn wu ne woqnuru. Ye ro eso n-do. Ye conog ut-ma үn wu ne. 47 Wu ken wu zeeru Yeso, “Inu ru үn hen-ne ru ne ro eso n-do, ye conog ut-ma үn wo ne.”\*

48 Yeso zeeru kā wu ruryu wu à, “¿Wan wu ne ro үntun inu re? ¿Komo wan-ne ye, ro үntun hen-ne re?” 49 Wu kuturu ye yan-neke-mo үn wu үn kom-q үn wu. Wu zeeru, “Ye ka ye ro үntun inu re үn hen-ne re

§ **Bor-us op us-yoor:38** 12:38 Hyen komo: Mati 16:1; Mark 8:11; Ruka 11:16. \* **Bor-us op us-yoor:39** 12:39 Hyen komo: Mati 16:4; Mark 8:12. † **Bor-us op us-yoor:40** 12:40 Hyen komo: Yuna 1:17. ‡ **Bor-us op us-yoor:41** 12:41 Hyen komo: Yuna 3:5. § **Bor-us op us-yoor:42** 12:42 Hyen komo: 1Gwm 10:1-10; 2Nom 9:1-12. \* **Bor-us op us-yoor:47** 12:47 N-mę үn mo ken gen-mo n-ga mo, mo rgt ci kwqoz-ut yoor us-ta'yoor [47] á.

né. <sup>50</sup> Remen kap o un wu nomé rii-yo Tato re wu ro n-Ton shir coné à, wu ro heno re, wan-campo kó wan-ne'a kó komo inu re.”

## Bor-us op us-tet

*Sha-mo ut-ma mo un ko-ya-ur-go  
(Mark 4:1-9; Ruka 8:4-8)*

<sup>1</sup> Un ká ho-de, Yeso ruuru cin o-hur, wu haaru, wu she'eturu un riib-o o-mar. <sup>2</sup> Buug-de un hun-nédeen karguru, ye katú wu gew, har wu kum be-de m-she'et wu yoosutú ye á. Remen kaané wu cowuru hat-o m-ho wu she'eturu, buug-de un hun-néut-moor né komo ye esuru n-riib o o-mar.\* <sup>3</sup> Ka da-de wu yoosuru ye us-remdeen un sha-mo ut-ma, untyun kaané,

“Wu ken ko-ya-o-tom wu haag o-kat remen wu goot ur-go. <sup>4</sup> Bo wu rotte ur-go à, ye ken go'-ye 'henuru n-riib un cow. Yegé-no haaru, ye corguru ye. <sup>5</sup> Ye ken ye komo ye henuru un be-de m-ta'ar be-de ba m-hudeen. Ye argu m-pot hor-m-hor remen hu-mo un ká be-de rodeen á. <sup>6</sup> Bo ho-ur dakanté noohnho à, ye argu m-rya har ye hwo'uru, remen ye rott us-geerdeen á. <sup>7</sup> Ye ken ye komo ye 'henuru n-me un yokor. Yegé-yokor indünduru, ye wenuru ye m-bo'ose. <sup>8</sup> Ye ken ye komo ye 'henuru un be-de ur-bon. Ye bosuru, ye rwo'uru yish o-zungu [100], ye ken ye kwooz-ut tet [60], ye ken ye ur-kwooz un op [30]. <sup>9</sup> Kap wu ro ut-to né to m-hoge à, wu hoge.”

*Rii-yo a coné un ká sha-mo ut-ma  
mo un ko-ya-ur-go wu à  
(Mark 4:10-12; Ruka 8:9-10)*

<sup>10</sup> Yan-neke-m Yeso haanuru, ye zeeru wu, “Remen yan o wotte ye m-nomé ut-ma un sha-mo ut-ma?”

<sup>11</sup> Yeso shasuru ye, “Shir dak no, no ye shere be-de un wu à, remen no hoksté m-nap un yo ka. Ye shere be-de un wu á, yea hoks m-nap mosse un gwomo-to Shir né á. <sup>12</sup> Amba kap bon ye ro m-raag ut-to un yoos un de à, Shir a do ye us-nap, komo yea kum us-napdeen. Amba ka ye yage m-raag ut-to un yoos un de á, kó ka ya-o-nap yo yette né à, Shir a rumus yo be-de un ye.† <sup>13</sup> Rii-yo rwo'e mettu ye m-nomé ut-ma un sha-mo ut-ma à yo ro,

“Remen kó ye hyen rii-yo me m-nom à,  
yea hoks m-nap bo yo ro á.

Kó ye hoge ma-ut re,  
yea hoks m-nap un yo me m-con á.”

<sup>14</sup> Ma-to **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** gene yoa kor ye à, yo korog ye. Yo ka yo Shir rure **Ishaya** wu rure **Yahuda**-ne!

“Noa senge m-hoge un yo me m-zee koyanda à,  
amba no hoks m-nap á.

Noa ma'as m-hyan un yo me m-nom à,  
amba no hoks m-nap un yo um coné á.”

<sup>15</sup> Ka da-q Shir zeeru **Ishaya** mosse un hun-né ye o-**Isra**-ne,

“Me un zee káane,  
remen hur-de un ká hun-né ye de ro m-hwogon ne,

\* **Bor-us op us-tet:2** 13:2 Hyen komo: Ruka 5:1-3. † **Bor-us op us-tet:12** 13:12 Hyen komo: Mati 25:29; Mark 4:25; Ruka 8:18; 19:26.

Yé ro üt-to né, amba ye ro m-nap үn yo ye hogé á.  
 Komo ye bitishshuté yish-yé үn ye,  
 remen ye con ye nep yo ro o-nip á.  
 A ro zeege ye yaguté m-con m-nap үn yo ro o-nip á,  
 ye roa nep yo mē m-nom à.  
 Yé hogussuté cas yo mē m-rwör à,  
 ye neps yo um coné à.  
 Amba ye con ye nom káane á.  
 Har ye waktunte be үn de  
 um sokste ye **ba'as-de** үn ye á.”<sup>‡</sup>

<sup>16</sup> Ka da-de Yeso zeeru yan-neke-mo үn wu, Yo yo Shir zee **Ishaya**, “Shir ya'ag no o-kwum, yish no hyanag rem-se üt-hyat se mē m-nom à. Shir ya'ag no o-kwum como cin da no m-hogé үn yo mē m-rwör à. <sup>17</sup> Nip-o mē no m-rure, **yan-Rwor үn Ma-to Shir** n-ga үn kashi үn hun-né né deen, ye mare cin n-ga à ro conog ye hyen rii-yo no hyané mē m-nom à, amba ye hyan á. Komo ye hogé rii-yo no hogé à, amba ye hogé á.”<sup>§</sup>

*Yeso rwororg bo  
 ká sha-mo üt-ma mo ro à  
 (Mark 4:13-20; Ruka 8:11-15)*

<sup>18</sup> Yeso haaru co ut-ma wu zee, “To, ká sha-mo ut-ma mo үn ko-ya-ur-go wu mo ka. <sup>19</sup> Ka go'-ye he'ené n-riib үn cow à, ye ro ka ye hogé ma-to үn **Gwomo-to Shir** à amba ye nap to atte ma-to үn to á. **Ko-Gwomo-wu үn ya-üt-kot** haanuru, wu rwoo'rü to-to ke ye үn rii-yo ye hogé à. <sup>20</sup> Ye he'ené үn be-de m-ta'arü né à, ye ro ye hogé Ma-to Shir à ye argu m-goks o-zak o-zak. <sup>21</sup> Amba ye essü to ya o-da hiin remen ye goks ka ma-to үr-beeb né á. Da-o swo үr-koob kó үs-cenene woqne remen ká Ma-to Shir to, to ye gokse à ye argu m-warag jim. <sup>22</sup> Ye he'ené үn be-de үn yokor como à, ye a hongse үn hun-né né ye hogé Ma-to Shir à, amba barag-se үn hono o-dak үn con-to o-kwum né wenurü ká ma-to m-bo'qse, har to wakturu hwaa remen con-to o-kwum. Remen kaané yea hoks m-sher be-de үn Ma-to Shir á. Ma-to Shir to rwunté q ka rii kashi be-de үn ká ye ka ye á. <sup>23</sup> Ye he'ené үn be-de үr-bon komo à, ye a hongse үn hun-né ye hogé Ma-to Shir à komo ye büp to. Ya ye ro үntün ka pot-yo rwuute yish o-zungu [100] à. Yo ken komo kwooz-ut tet [60] Yo ken komo үr-kwooz үn op [30].”

### *Yege-kwa n-mē үn hyo*

<sup>24</sup> Ka da-de Yeso dooru m-rure үn ka hun-né ye mō ken sha-mo üt-ma mo. Wu zeeru, “A hoks m-hongse үn gwomo-to Shir үn net né wu go'e go'-ye үr-bon үn kat-q үn wu à. <sup>25</sup> Amba da-o hun-né rewesse kap à, ko-wan-yage-to үn wu haaru, wu gooru yege-kwa үn ká kat-q үn hyo q, wu argu үt-ma үn wu. <sup>26</sup> Bo go'-ur potonte à, ye bosuru ye rwunturu yish, ka da-de yege-kwa potnuru үn ce ye.

<sup>27</sup> “Guw-né ye үn ko-ya-o-kat haanuru. Ye zeeru ko-ya-o-kat, ‘Ai, go'-ye үr-bon te go'e үn kat-o ru bo o zee à. To, ¿re nome yege-kwa rwuunte үn ká be-de?”

<sup>28</sup> “Ko-ya-o-kat zeeru ye, ‘Wan-yage-ut re wu nome to ka.’

<sup>‡</sup> **Bor-us op us-tet:15** 13:14-15 Hyen komo: Isha 6:9-10 (üt-Giriik). <sup>§</sup> **Bor-us op us-tet:17** 13:16-17 Hyen komo: Ruka 10:23-24.

“Guw-nę citırų wu, ‘O conog te mu'ug ka kwa-yę?’

<sup>29</sup> “Amba ko-ya-o-kat zeeru, ‘Ay, taase be-de m-mu'ug un kwa no he no mu'ug un hyo-ne. <sup>30</sup> Yage myet-mo un ye bo'osute be-ur gaan har da-o m-ce. Ka da-de man rure ya-m-ce, ye be m-mu'ug un ká kwa-yę, ye karakse, ye geger, a tukstę, amba a kamas yege-hyo a ru un byo un de.’”

*Sha-mo ut-ma mo  
un ya'ane-yo o-mosta*

(Mark 4:30-32; Ruka 13:18-21)

<sup>31-32</sup> Yeso dooru ye m-rure un mo ken sha-mo ut-ma mo. Wu zee, “**Gwomo-to Shir** untun ya'ane-yo **mosta** to ro yo jiishe ys-rek n-me un go kap à yo wu ken net-wu deke, wu goorū un kat-o un wu à. Yo jiishe ys-rek be-de un or un yo ne. Amba da-o yo bo'ose à, yo jiishuru kap o un gugoog o-kat, yo wakturų caari-yo o'-yo, har ma yege-no ceeru ut-kur un jet-se un yo.”

*Sha-mo ut-ma mo m-yist*

(Ruka 13:20-21)

<sup>33</sup> Yeso dooru ye m-rure un mo ken sha-mo ut-ma mo. Wu zee, “**Gwomo-to Shir** ya to ro untun m-yist. Wu ken ne'a-wu děk m-yist, wu wuugse un hyo-mo un hyo-ne me'es ut-tet, amba kap ka hyo-mo kutuksuru m-yist ne.”

*Yeso muurute sha-mo ut-ma*

(Mark 4:33-34)

<sup>34</sup> Yeso yoosute buug-de un hun-ne kap ká rem-se un sha-mo ut-ma. Wu yoosu ye rii á se mosse un sha-mo ut-ma ne. <sup>35</sup> Ka to ro remen Shir shoosté rii-yo **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** rwore à unze, “Man nomę hun-ne ut-ma un sha-mo ut-ma,

rii-yo hun-ne ro nakke n-ga á,

cin un takan-de un hono o-dak man ru ye nep yo.”\*

*Yeso rwuntute ye cas yo  
ká sha-mo ut-ma mo un  
kwa-yę n-me un hyo ro à*

<sup>36</sup> Ka da-de Yeso yaguru buug-de un hun-ne, wu cowuru o-hur, be-de wu ro ur-she'et à. Yan-neke-mo un wu, komo ye haanuru be-de un wu, ye zeeru wu, “Ruru te rii-yo ká sha-mo ut-ma mo un ká kwa-yę o-kat conę te nep à.”

<sup>37</sup> Yeso zeeru, “Wu go'e go'-ye ur-bon à me **Wà-wu un net**. <sup>38</sup> Ká kat-o komo o ro hono o-dak be-de hun-ne ro m-she'et m-moka à. Go'-ye ur-bon komo ye ro yakar-ye ut-gwomo to Shir, ká kwa-yę komo yakar-ye un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ye. <sup>39</sup> Komo wa-ut-yage-wu go'e ká kwa-yę à, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu. Da-o m-ce ne, ta-de un hono o-dak de. Ká ya-m-ce ye komo ye ro **yan-tom-ye Shir**.

<sup>40</sup> “Ká guw-nę ye a mu'ug ka kwa-yę a do ye o-ra. Káanę he m-nom un ho-de un ta-de un hono o-dak. <sup>41</sup> Me, **Wà-wu un net**, man tomon **yan-tom-ye Shir** un hono o-dak. Komo yea hürüm be-de un **Gwomo-to Shir**, ko yo ke rii-yo ro m-hante m'-e **ur-ba'as** ne à, un ko wu ke kowa m-nom un rii yo-yo wu ne. <sup>42</sup> **Yan-tom-ye Shir** a jorbe yan-men-ut jaas-to un kuub-o o-ra. Káne ye he ys-kan, ye ro un haw-se un yin-ye

\* **Bor-us op ys-tet:35** 13:35 Hyen komo: Bong 78:2.

un ye. <sup>43</sup> Ka da-q o ka kashi un hun-ne ye Shir goksé à he us-myakt üntun ur-ho, n-me un ut-gwomo to un Tato. Yage ko-yan-tó-tò m-hoge, wu hogute.”

### *Kwum-o ro wukuse à*

<sup>44</sup> Yeso haaru co ur-yoos wu zee, “**Gwomo-to Shir** ya to ro üntun o-kwum o a wuké n-me o-kat à, bo wu ken wu hyenté o à, wu jamsu m-wuke, remen caari-o o-zak. Wu haaru wu baburu kap o un rii-yo wu rotte à, wu ooru ká kat-o.”

### *Ta'ar-de un hwor*

<sup>45</sup> “Har m-moka, gwomo-to Shir ya to ro üntun wa-ut-baab m-q ne wu ro un hoob-q un ta'ar-to un hwor wu o à. <sup>46</sup> Bo wu hyenté ta'ar-de un hwordeen à, wu argu m-ha wu baburu kap rii-yo wu rotte à. Wu morgqsu hwor, wu ooru de.”

### *Yo-q un ship un jan*

<sup>47</sup> Yeso haaru co ur-yoos wu zeeru, “Har m-moka, gwomo-to Shir ya to ro üntun yo-q un ship un jan. Bo hun-ne jorbe o n-me m-sa à, o shipnuru yege-jan go-us-go. <sup>48</sup> Bo o shiiste un jan à, yan-ceeb naknuru o n-riib m-sa un jan ne. Ka da-de ye she'eturu, ye degruru jan-ye urbon, ye duusuru o-koor, ye uksuru ye rotte ur-bon á. <sup>49</sup> Káane he m-nom un ta-de un hono o-dak. **Yan-tom-ye Shir** a haan ye deger, ye húrum hun-ne yo-ye n-me un so-ye. <sup>50</sup> Komo **yan-tom-ye Shir** yea jorbe ka hun-ne yo-ye n-me un ra-q m-reeten, káne ka hun-ne ye he us-kan un haw-se un yin-ne.”

### *Kwum-o pu-q o-ut ne*

<sup>51</sup> Yeso citurü yan-neke-mo un wu, “¿No nepsté to ka kap?”

Ye shasuru, ye zeeru, “Ee, te nepste.”

<sup>52</sup> Wu zeeru ye, “Ko wu ke **wan-Yoos-de o-karamsa** wu, wu a yoose ma-to gwomo-to Shir à. Ya wu ro üntun net-wu ro un byo-de ur-ess ne à o-hur. Wu gassan rii-yo ur-bon ut ko pu-yo.”

### *A yagute Yeso ut-yage*

*un bo-q o-Nazaret*

(Mark 6:1-6; Ruka 4:16-30)

<sup>53</sup> Bo Yeso komté rwor un ká sha-mo ut-ma mo à, wu argu yage un ka be-de. <sup>54</sup> Bo jime à, Yeso un yan-neke-mo un wu ne wooru o-Nazaret bo-q un wu. Wu ciru yoose un hun-ne ye un **Yahuda-ne un kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Ye bopuru us-nu un bo wu yoose ye à un rii-yo wu nomé ne à. Ye citurü hi un de un ye, “¿Ke ne ka net-wu kume ka weér-se kaané, komo kené wu kume gwomo-to un nom o-made?”

<sup>55</sup> ¿Wu wu ka ro wà-wu un ká ko-wan-shaab-wu? ¿Inu un wu wu ka a m-zee **Meri**? ¿Hen-ne un wu komo **Yakubu**, **Yusuhu**,<sup>†</sup> Simon ne, Yahudas ne? <sup>56</sup> ¿Komo hen-ne ye un wu yan-ne'a-ne kap be-ur gaan-o ka a ro un ye ne á? Remen kaané a nepse wu net caari-wu á. ¿Ambaré ne ka net-wu hoksté m-nom un ka rem-se ut-hyat se ne?” <sup>57</sup> Ye hoguru ryaab-se un wu, ye yanuru wu.

<sup>†</sup> **Bor-us op us-tet:55** 13:55 Tq ken gen-to a geneg Jonis, har m-moka komo to ken to a geneg Yohana.

Amba Yeso zeeru ye, "Ai, kq wu ke wu ro m'-ya un ko-wan-rwɔr un **Ma-tq Shir** ut-gos amba hysse hun-ne ye un bo-q un wu, un ye un hur-o un wu ne."‡ 58 Komo Yeso nom rii-yo ut-hyat deen reeno á, remen koob-de m-sher mo un ye be-de un wu.

## Bor-us op us-nass

*Mar-m Yohana Wa-m-Yo'os  
un hun-ne m-ho*

(Mark 6:14-29; Ruka 9:7-9)

<sup>1</sup> Un ka da-o, ko-Gwomo **Here** [Atipas] hoge rii-yo ut-hyat to Yeso ro m-nom à. <sup>2</sup> Wu zeeru yan nome un wu m-sengé, "Ai, ka net-wu a nom **Yohana** Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho. Ko de nomte wu meresté à, wu myunte un hog nè! Q hanté wu rotte un ka gwomo-to ne to un nom un rem-se ut-hyat."

<sup>3</sup> Remen **Here** n-ga rwoog a bup como a ke'e **Yohana**, wu rwoog a ke'e wu o-kuke o m-ke'et remen **Here** gaag Herodiya, ne'a wu un or re un wu, Pirip. <sup>4</sup> Komo n-ga ma **Yohana** russute **Here** unze udepe wu she'et un Herodiya ne á, remen jet un **karamsa-q** Shir o. **Here** swqqoru us-ryaab un **Yohana** ne. Wu rwo'uru karma-ne ye un wu, ye ship **Yohana**, ye ke wu.\*† <sup>5</sup> **Here** ro conog ma wu ho **Yohana**, amba wu ro m-hoge gyer-q un hun-ne, remen ye dekse **Yohana** ko-yan-Rwɔr un **Ma-tq Shir** wu.

<sup>6</sup> To, bo ho-de a mette **Here** riginté à, **Here** banuru biki-q m-re. Wan-ne'a Herodiya hewuru wu us-hew un her-q un ye haane o-biki à. **Here** nomuru o-zak deen. <sup>7</sup> Remen kaané wu sworuru o-nu mosse un tond ne unze, wua 'ye ka wan-ne'a-wu kap o un rii-yo wu koné à. <sup>8</sup> Inu un wu kwemsuru wu mosse un yo wu he m-kon ne à. Ká wan-ne'a-wu zeeru, "Ya'as me hi-ur **Yohana** Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho m-moka n-me o-kok." <sup>9</sup> Ko-Gwomo ryegnuru, bo wu koné wu yo ka à. Amba remen wu zesté wu, como wu suruste o-nu, un co-q un hamat-ne ye un wu unze wua 'ye wu kap yo wu koné à. Wu rwo'uru karma-ne ya'as wu yo wu koné à. <sup>10</sup> Ye haaru ha-mo un kur-q m-ke'et, ye kupsuru **Yohana** ur-hi. <sup>11</sup> Ye hwqqoru ká hi-de n-me o-kok. Ye ya'suru ká wan-ne'a-wu, wu heeturu inu un wu. <sup>12</sup> Yan-neke-m **Yohana** hoguru, ye haaru un kur-q m-ke'et, ye dekuru u-de un wu, ye jokuru. Ye haaru be-ur Yeso, ye ruru wu yo kore **Yohana** à.

*Yeso reegtute hun-ne  
dugu-us taan [5,000]*

(Mark 6:30-44; Ruka 9:10-17; Yoha 6:1-14)

<sup>13</sup> Bo Yeso hogute **Yohana** meresté à, wu inuru wu cowuru hat-q m-ho. Wu pasuru de ken be-de de rotte net á, remen wu she'etté un hon-de un wu. Amba bo buug-de un hun-ne hogute kaané à, ye argu m-rwqun un bo-to un ye. Ye doruru wu us-na us-na. <sup>14</sup> Bo Yeso rwqunte n-me o-hat à, wu hyanuru hun-ne donte wu deen. Wu hoguru 'won-de un ye, como wu taasuru ya-us-gom gom-se un ye.

‡ **Bor-us op us-tet:57** 13:57 Hyen komo: Yoha 4:44. \* **Bor-us op us-nass:4** 14:3-4 Hyen komo: Ruka 3:19-20. † **Bor-us op us-nass:4** 14:4 Hyen komo: Rewi 18:16; 20:21.

15 Bo rim-m nomte à, yan-neke-mo un wu haanuru be-de un wu. Ye zeeru wu, "Kà be-de ha de rott net á, komo rim-m nomoste. Zee kà hun-ne ye warag n-me o-bo remen ye ooté hi un de un ye rii-yo m-re."

16 Yeso zeeru ye, "Ay, se ye aragte á, 'ya no ye rii-yo m-re."

17 Ye shasuru, ye zeeru, "Tea hoks ye m-coks á, tett rii kané á se ut-burodi ut-taan un jan ne yoor."

18 Ka da-de, Yeso zeeru ye, "Hanté me no tq." 19 Wu zeeru hun-ne she'et n-te ut-pq. Ka da-de Yeso dekuru ká burodi-ut taan-to un ká jan yoor-ye ne. Wu dassuru hi-de un wu n-Ton shir. Wu nomuru Shir ur-bongon. Wu bosruru ut-burodi un ká jan-ye ne. Wu ya'asuru yan-neke-mo un wu, yan-neke-mo un wu komo ye ya'asuru bugg-de un hun-ne. 20 Ká burodi-to hundunduru, ko wu ke net-wu reeg wu ciig. Yan-neke-mo un wu karaksuru to kuse à kap, har to shiiru koor-ut op ut-yoor [12]. 21 Hun-ne ye re tq à ye woosté campo-ne dugu-us taan [5,000] hussé ne'a-ne un yakar-ne ye re tq à.

*Yeso hewete ur-hew n-ton m-ho  
(Mark 6:45-52; Yoha 6:15-21)*

22 Ye m-kom un re un rii-yo m-re, Yeso rwo'uru yan-neke-mo un wu, ye cuw hat-q m-ho ye waragté reeno ur-jit. Remen ye be'et wu m-wo Mar-o Gariri. Wu ne wu esuru un ká be-de remen wu 'yonsté hun-ne. 23 Bo hun-ne aragsute à, wu daaru n-ton o-haag un hon-de un wu remen wu konot Shir. Har rim-m nomuru m-sok ne wu ro reeno un hon-de un wu cot.

24 Un hohond-mo un ká da-q hat-q yan-neke-mo un wu tuwté à ro ntete q o-mar, jok-ye m-ho ro q us-tam, komo yo-m ro q m-tute. 25 Kwomus tet-se m-tet, ye hyanuru Yeso wu ka wu ro m-neke n-ton o-mar wu ro m-kawbe un yan-neke-mo un wu. 26 Amba bo yan-neke-mo un wu hyenté wu ro ur-hew n-ton m-sa à, ye hoguru o-gyer. Ye zeeru, "Komimar-wu!" Ye 'yonsuru us-cor rem o-gyer!

27 Un gyept-q un yish, Yeso temsuru ye, wu zeeru, "No zo'oge á! Me wu, no hogé o-gyer á!"

28 Bitrus shasuru wu, wu zee, "Gos-wu, urege wo wu, zee me um habe be un du un yawag m-ho."

29 Yeso zeeru, "Haan ge."

Ka da-de Bitrus ruuru o-hat, wu ciriru ur-hew m-yawag m-ho, wu ro m-neke be-ur Yeso. 30 Amba bo Bitrus hyenté m-yo m-'wons ne à, wu hoguru o-gyer. Wu ciriru m-yi. Wu argu m-kan, wu zee, "Gos-wu, gu me!"

31 Un gyept-q un yish, Yeso tabburu kom-q un wu, wu shipuru Bitrus. Yeso zeeru Bitrus, "Wott m-sher deen á, ¿remen yan q o ryegente?"

32 Ka da-de bo Yeso un Bitrus ne cuywté o-hat à, yo-m resuru ceen.

33 Ka da-de ye ka **yan-neke-m Yeso** ye ro n-me o-hat à, ye nomoru Yeso ur-bongon. Kap mo un ye zeeru Yeso, "Nip-q, wo **Wa-wu Shir** wu."

*Yeso taasute ya-us-gom  
gom-se un ye un bo-q o-Genesaret  
(Mark 6:53-56)*

34 Ka da-de ye pasuru de ka jit-de m-sa de, ye kergunduru un dak-q o-Genesaret. 35 Bo hun-ne ye un ká bo-q nepte Yeso haante à, ye toomuru a rure ko wu ke net-wu, wu ro un ká dak-q à, unze Yeso haante. Ye

hantę wu ya-us-gom kap. <sup>36</sup> Ye konuru Yeso ye ci kɔ riib-yo un matukude un wu. Wu ya'uru ye o-cow, ye nom káane. Myet-mo un ye ci'e à gom-se un ye taaru.

## Bor-us op us-taan

*Jor-se un ye ro co-q o-dak à  
(Mark 7:1-13)*

<sup>1</sup> A kanę **Parisa-ne** un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne haanuru be-yr Yeso zee-mo o-Urusharima. Ye zeeru, <sup>2</sup> “Remen yan o ne yan-neke-m ru rotte m-jetem un jor-se un mong-ne? Te un zee kaanę remen ye ro m-sapt ut-kom ye reet rii-yo m-re bo a qos á.”

<sup>3</sup> Yeso shasuru ye, “No ne, remen yan o no rotte m-jet un **karamsa**-o Shir remen jor-us no? <sup>4</sup> Ai, Shir zeste, ‘Hyan tato ru ut-gos ne un inu ru ne,\* komo, ‘Myet wu pyape tato un wu kɔ inu un wu à, o-nip a ho wu.’<sup>†</sup> <sup>5</sup> Amba no үr-yoos unze urege net ro un yo ken rii-yo ne yo wu heete m-gu un tato un wu kɔ inu un ne un yo ne à, amba wua zee, ‘Kap rii-yo no roa kum be un de n-ga à, yar-mo mo um **seke** Shir à,’ waragte o ka, ba se o ya-astę tat-ne ru ne ut-gos á. <sup>6</sup> Remen jor-us no, no muste Ma-to Shir hwaa. <sup>7</sup> No ya-o-shépe! Hond hond o **Ishaya** nome ma-ut no bo wu zee à,

<sup>8</sup> “Ká hun-ne ye ro me m'-ya m-sek un nu-se un ye cot,  
Amber hur-de un ye nomostę үr-hew un me ne.

<sup>9</sup> Gyuw-mo un ye mo ye ro me m-nome à,  
mo o-hwaa mo,  
ye sugute **karamsa**-o Shir un yoos-de un ye.<sup>‡</sup> ”

*Rem-se ro un saburse un net be-de Shir à  
(Mark 7:14-23)*

<sup>10</sup> Yeso aagurų buug-de un hun-ne, wu zeeru ye, “Raks no, no hogę m-soğ ne. <sup>11</sup> Ba rii-yo ro m-cow un nu-o un net à, yo ro wu m-rwo wu waktute **ko-ya-ur-ba'as** be-de Shir á, se rii-yo ro m-rwuun un nu-o un wu à, un yo wu ro m-nom ne à.”

<sup>12</sup> Yan-neke-mo un wu haanuru be-de un wu, ye cituru, “Ko o nepstę unze **Parisa-ne** hogute ryaab-us ru remen kà ma-to o zee?”

<sup>13</sup> Yeso shasuru, “Myet go-de ro ba Tato re wu n-Ton shir wu go de á, a mu'ug de. <sup>14</sup> Yagu ye temb. Po-ne yan-nak un or un ye po-ne. Urege ko-po ro m-nak un or un wu ko-po, ai, kap mo un ye yea he'ebę n-me o-kuub.”<sup>§</sup>

<sup>15</sup> Ka da-de, Bitrus zeeru, “Yeso, rwuuntę te cas yo ká sha-mo ut-ma mo cone te nep à.”

<sup>16</sup> Yeso zeeru wu, “Ashi, har m-moka no nap á? <sup>17</sup> Me m-zee kap o un rii-yo net re à, үr-takan yoa cuw un nu-o un wu, ká da-de ne yoa cuw un men-to un wu, komo үr-kom yoa ru un wu-ř-o un wu. <sup>18</sup> Amba rii yo-yo ro m-rwuun o-nu à be-de үr-hur yo ro m-rwuun. Komo yo ro m-naas un net-wu rwuunte yo à.\* <sup>19</sup> Me un zee kaanę remen cin үr-hur barag-us yo-se ro m-rwuun. Se ro, ho-m un hun-ne, o-ás ne, m-naase

\* **Bor-us op us-taan:4** 15:4 Hyen komo: Rwuun 20:12; Kara 5:16. † **Bor-us op us-taan:4** 15:4 Hyen komo: Rwuun 21:17; Rewi 20:9. ‡ **Bor-us op us-taan:9** 15:9 Hyen komo: Isha 29:13 (ut-Girik). § **Bor-us op us-taan:14** 15:14 Hyen komo: Ruka 6:39. \* **Bor-us op us-taan:18** 15:18 Hyen komo: Mati 12:34.

né, ur-hyow né, un shese út-bo né, un naas un jin-ut or ru né. <sup>20</sup> Se kà rem-se ro net m-rwo m-wakte **ko-ya-ur-ba'as** be-de Shir. Re un rii ba un sapt út-kom a ru net m-wakte **ko-ya-ur-ba'as** be-de Shir á.”

*Sher-mo un wu ken  
ne'a-wu be-ur Yeso  
(Mark 7:24-30)*

<sup>21</sup> Yeso ruuru o-Gariri wu nekuru raag-o un dak-to o-Taya o-Sidon né, <sup>22</sup> Wu ken ne'a wu ko-ya-o-**Kan'ana**, wu ro ur-she'et káne à haanu be-ur Yeso. Wu 'yonsu us-cor wu ro us-kan, wu zeeru, “Gos-wu, wà **Dawuda**, hogé 'won un de! Remen wà re wan-ne'a ro un ko-ya-ut-kot né, wu ro wu un ya-ur-koob.”

<sup>23</sup> Amba Yeso shas wu ko ur-gom á. Ka da-de yan-neke-mo un wu konuru wu, ye zeeru, “Yan wu! Zee wu arag. Remen wu ro na m-dore un kaas út-tó o-zaaz!”

<sup>24</sup> Ka da-de Yeso zeeru ká ne'a-wu, “Shir un tomon me remen hun-né ye o-**Isra** ca-ye Shir ye ege à cot.”

<sup>25</sup> Amba ká ne'a-wu haaru wu kwukturu un co-o un wu. Wu konuru komo, “Gos-wu, gu me!”

<sup>26</sup> Yeso zeeru ká ne'a-wu, “A nom ur-bon a dék rii-yo m-re yo un yakar a ya'as yege-wo á.”

<sup>27</sup> Ká ne'a-wu shasuru, “Eba, Gos-wu o, amba yege-wo ro m-rekem un yo ken rii-yo m-re yo ro m-he'en un kok-to ya-o-hur rotte m-re à.”

<sup>28</sup> Yeso zeeru, “Ne'a shér-m ru rodeen! A nomotu yo wo o-dish à.” Un gyept-o un yish, ko-ya-ut-kot ruuru un wà un wu.

*Yeso taaste gom-se un hun-né deen*

<sup>29</sup> Bon káne, Yeso doruru so n-riib Mar-o o-Gariri. Ka da-de wu daaru ur-dor, wu she'eturu. <sup>30</sup> Hun-né haanuru be-de un wu deen. Ye neknute un ryam-né né, un po-né né, un **cim**-né né, un 'kato-né né, un ye ken ya-us-gom ye né deen, ye essuru ye un co Yeso. Wu taasuru ye gom-se un ye kap. <sup>31</sup> Har hun-né hyen o-made bo ye hyane 'kato-né teperete à, ya-ut-**cim** komo ye m-senge, ryam-né ur-hew, po-né komo ye ro o-hyan. Kap mo un ye, ye nomuru Shir o o-**Isra** ur-bongon.

*Yeso reegtye hun-né dugu-us nass [4,000]*

*(Mark 8:1-10)*

<sup>32</sup> A káne Yeso aaguru yan-neke-mo un wu, wu zeeru, “Me m-hogé 'wón-de un ká hun-né ye. Caané ho-ut tet-to ka ye be-ur gaan un me né, komo ye rott rii-yo m-re á. Man 'yons ye m-mér á, taase ye bonse un cow.”

<sup>33</sup> Yan-neke-mo un wu zeeru wu, “De ká be-de rotte net á, ¿ke a he kum un ga-to a hette reegte un de ká caari-de un buug-de un hun-né de?”

<sup>34</sup> Yeso cituru, “¿Burodi-ut re no rotte?”

Ye zeeru, “Ta'yoor-to un yan jan rék-ye né hiin.”

<sup>35</sup> Yeso zeeru buug-de un hun-né ye she'ete n-dak. <sup>36</sup> Wu dékuru ká burodi-to ta'yoor-to un ká jan-ye né. Wu bomuru Shir, wu Wonguru to. Wu ya'asuru yan-neke-mo un wu. Komo yan-neke-mo un wu Wonguru buug-de un hun-né.

<sup>37</sup> Ko wu ke wu rieg wu ciig. Yan-neke-mo un wu karaksuru to kwangé à, koor-ut ta'yoor út-caari. <sup>38</sup> Ye re to komo à, dugu-us nass [4,000] ye ro, husse ne'a-né un yakar-né. <sup>39</sup> Ka da-de Yeso 'yonsuru

büşug-de un hun-ne ye ji o-hur. Wu cowurų hat-o m-ho wu arguru dak-q o-Magadan.

## Bor-us op us-cind

*Hoob-q o-napa*

(Mark 8:11-13; Ruka 12:54-56)

**1 Parisa-ne un Saduki-ne** haaru be-ur Yeso remen ye megerté wu, ye konurų wu kutu ye yo ken rii-yo ut-hyat yo n-Ton shir, yo he m-wakte o-napa à unze Shir wu tomen wu.\*

**2** Wu shasuru ye, wu zee, “Uregę rim-m nomog, no hyene Ton-o shir nomog zá, no m-zee, ‘Ee, ho-de un buk dea rwuun kar kar.’ **3** N-sot komo, no hyene Ton-o nomog zá, no m-zee, ‘Caanę a hye kem.’ No m-hoks m-nap bo Ton-o ro ır-hew à, amba no hoks o-napa yo Shir ro m-nom un ka da-o á. **4** Hun-ne ye un ka da-o yo-q o ro un gyer-q Shir á. Ye conog ye hyen o-napa amba yatt napa-q a he ye m-kute á, se q ma **Yunanawan-Rwor un Ma-to Shir.**” Ka da-de Yeso arguru, wu yage ye káne.‡

*Yist-mo un Parisa-ne un Saduki-ne*

(Mark 8:14-21)

**5** Bo yan-neke-mo un wu wootę yo ka riib-yo reęno à, ye baksuru unze ye bopruntę ut-burodi. **6** Yeso zeeru ye, “Tu no yish no nep ha, komo no nom ja un ká **yist-mo un Parisa-ne** mo ne un mo un **Saduki-ne.**”§

**7** Ye ciri ut-ma un hi un de un ye un hi un de un ye. Ye ro m-zee, “¿Ko remen ka burodi-to a boprundę à o wu zette káane?” **8** Yeso nepse yo ye ro us-barag à, wu zeeru, “No yan-sher-m rek-mo! ¿Remen yan o notte m-zee nott ut-burodi á? **9** ¿Har m-moka non go nap? ¿To-ut ke'essute no bo um reegte hun-ne dugu-us taan [5,000] un burodi-ut taan ne? ¿Komo koor-ut re no karakse to kuse?\* **10** ¿No baks hun-ne dugu-us nass [4,000] ye um reegte un burodi-ut ta'yoor? ¿Koor-ut re no karakse to kuse?† **11** ¿Re nome no yagute m-nap unze me un ma-to ut-burodi á? Um zeeg no komo, ‘Nom no ja un **yist-mo un Parisa-ne** un **Saduki-ne** ne.’”

**12** Ka da-q yan-neke-mo un wu napę unze **yist-mo** a m-rwo ut-burodi à mo mo á, amba wu un con ye nom ja un yoos-de un **Parisa-ne** un **Saduki-ne** de o-shepe.

*Bitrus rurute Yeso unze*

*Yeso wu ro Kiristi*

(Mark 8:27-30; Ruka 9:18-21)

**13** To, bo Yeso haantę dak-q o-Kaseriya o o-Pirip à, wu cituru yan-neke-mo un wu. Wu zeeru, “¿Wan wu hun-ne ro m-zee **Wà-wu un net**‡ ro?”

\* **Bor-us op us-cind:1** 16:1 Hyen komo: Mati 12:38; Ruka 11:16. † **Bor-us op us-cind:3** 16:2-3 Mo ken gen-mo deen ka gom-to ro kon n-me cir-mo un 16:2-3 be-de a gene wu shasuru à.

‡ **Bor-us op us-cind:4** 16:4 Hyen komo: Mati 12:39; Ruka 11:29. § **Bor-us op us-cind:6** 16:6

Hyen komo: Ruka 12:1. \* **Bor-us op us-cind:9** 16:9 Hyen komo: Mati 14:17-21. † **Bor-us**

**op us-cind:10** 16:10 Hyen komo: Mati 15:34-38. ‡ **Bor-us op us-cind:13** 16:13 “Wà-wu un net” con-de de Yeso ro un 'ya un hi un de un wu à.

14 Ye zeeru, “Ye ken ye ro m-zee **Yohana** Wa-m-Yo'os un hun-ne **m-ho**, ye ken ye komo **Ereja**, ye ken komo Irmiya, ko komo wan-gaan n-me un **yan-Rwor un Ma-to Shir** n-ga.”<sup>§</sup>

15 Ka da-de wu ciruru ye, “¿Amba no un ya, wan wu ne um ro un hyan-o no?”

16 Simon Bitrus shasuru, “Wò wu, **Kiristi**,\* **Wà-wu Shir** wan-hoog.”<sup>†</sup>

17 Yeso shasuru, wu zee, “Simon wà **Yohana**, wò ko-ya-o-kwum-wu! Remen Tato re wu ro n-Ton shir à, wu kutu wo to ka, ba net á. <sup>18</sup> M-moka um zeeq wò unze wò ro Bitrus,<sup>‡</sup> komo n-ton un ka ta'ar-o<sup>§</sup> um he man yan-dor re, komo mo ken mar-mo<sup>\*</sup> rott ut-gwomo be-de un ye á. <sup>19</sup> Man ya'as wo rii-se un tiks un gwomo-to Shir. Koyan o caase kané un hono o-dak, Shir a caas yo n-Ton shir. Komo koyan o gage kané un hono o-dak, Shir a geeg yo n-Ton shir.”<sup>†</sup>

20 Wu nakuru yan-neke-mo un wu ut-to m-sok ne, ye rure net unze wu ro **Kiristi** á.

*Yeso rworog gon mar-mo wu he'è à*

*(Mark 8:31—9:1; Ruka 9:22-27)*

21 Cin un ká da-o, Yeso ciré m-kuté un yan-neke-mo un wu unze, se wu haag bo-o o-Urusharima. Komo wu ruru ye yo he wu m-kor reeno à. Wu suut ur-koob go-us-go be-de un ye ro sek-ye, un Gwomo-ne ye un kon-se Shir, un ya-ur-yoos-de **karamsa-o Mosa** ne. Komo a ho wu, un ho-ur atette-de komo a 'yons wu.

22 Bitrus nakuru wu n-riib, wu ciruru wu ut-kangse. Wu ro m-zee, “Gos-wu, Shir ye pest! To ka a nome be un du á.”

23 Amba Yeso wakturu be-ur Bitrus. Wu zeeru, “Wonge un me ne, wò **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot!** Wò ko-yan-rwo ur-pukse wu be un de. Remen wò us-barag untun net, yanze untun Shir bo Shir ro us-barag á.”

24 Ka da-de Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, “Myet wu cone wu doru me à, be-ur no, se wu sh'ege hi un de un wu, wu sew **kan-o** un wu, wu doru me.<sup>‡</sup> <sup>25</sup> Remen wu cone wuké un hoog-mo un wu à, wua taage un mo. Amba kap bon wu taage un hoog-mo un wu rem re à, wua kum mo.<sup>§</sup> <sup>26</sup> ¿Yan yo ne net he m-kum urege wu kumug kwum-o un hono o-dak kap, amba wu taaguru un hoog-mo un wu? Ko ne, ¿ya net he m-ya'as be-de un shas-o un hoog-mo un wu? <sup>27</sup> Remen me **Wà-wu un net**, man haan un seps-m Tato re ne un yan-tom-ye un wu ne, man piishe ko wu ke net-wu ut-ma mosse un rii-yo wu nome ne à.\* <sup>28</sup> Nip-o me no m-rure, ye ken ye ro kon eso eso kané yea mer á, har se ye hyanag haan-mo un **Wà-wu un net** n-me un gwomo-ut Tato un wu.”

<sup>§</sup> **Bor-us op us-cind:14** 16:14 Hyen komo: Mati 14:1-2; Mark 6:14-15; Ruka 9:7-8. \* **Bor-us op us-cind:16** 16:16 Ko: *Wu Shir daagné à Wan-Gwu* (gom-de Yahuda-ne) un *Wu Shir daagne à* (gom-de ut-Girik) kap mo un to, to ro “Wu Shir daagné à.” † **Bor-us op us-cind:16**

16:16 Hyen komo: Yoha 6:68-69. ‡ **Bor-us op us-cind:18** 16:18 ut-Girik: *Ka jin-de unze Bitrus ur-ta'ar de ka.* § **Bor-us op us-cind:18** 16:18 ut-Girik: *ta'ar-o caari.* \* **Bor-us op us-cind:18** 16:18 ut-Girik: *komo ish-se de o-ra.* † **Bor-us op us-cind:19** 16:19 Hyen komo:

Mati 18:18; Yoha 20:23. ‡ **Bor-us op us-cind:24** 16:24 Hyen komo: Mati 10:38; Ruka 14:27.

§ **Bor-us op us-cind:25** 16:25 Hyen komo: Mati 10:39; Ruka 17:33; Yoha 12:25. \* **Bor-us op us-cind:27** 16:27 Hyen komo: Mati 25:31; Bong 62:12; Roma 2:6.

## Bor-us op us-ta'yoor

*Yeso barmute*

(Mark 9:2-13; Ruka 9:28-36)

<sup>1</sup> Bo a reweté ho-ut cind à, Yeso dékuru Bitrus ne, un **Yakubu**, un **Yohana** (heno **Yakubu**) ne, wu daarú o-haag un ye né un hon-de un ye. <sup>2</sup> Ye ro o-gwot wyr-o Yeso barmuru, co-q un wu nomuru m-cucas untun ur-ho, matuku-to wu cope à to warguru ut-pus to pyar. <sup>3</sup> Un gyept-q un yish, **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye n-ga, **Mosa** ne un **Ereja** rwuunuru, ye ro ut-orom un Yeso ne.

<sup>4</sup> Bitrus zeeru Yeso, “Gos-wu, nomog ur-bon q tette kané à! Uregé o conog, man tond depi-ut tet kané, ur-gaan rem ru, ur-gaan rem **Mosawan-Rwor un Ma-to Shir**, ur-gaan komo rem **Erejawan-Rwor un Ma-to Shir**.”

<sup>5</sup> Wu ro m-rwor ut-ma káane ke'ente-q m-cucas hogkuru ye. Ye hoguru cor n-me un ká ke'ente-q o m-zee, “Wu ka wu ro Wà re, wu me m-con à, me m-hoge rerem-mo un wudeen. Raks no ma-to un wu!”\*†  
<sup>6</sup> Bo yan-neke-mo un wu hogute káane à, gyer-o hooru ye deen, har ye heeru n-dak.

<sup>7</sup> Yeso woqonuru, wu ci'uru ye. Wu zee, “Iné no, no hogé o-gyer á.”  
<sup>8</sup> Bo ye daste ut-hi à, ye hyan net á se Yeso un hon-de un wu cot.

<sup>9</sup> Bo ye ro m-kergunde un ká haag-q à, Yeso nakú ye ut-to. Wu zee, “No rure net rii-yo no hyane á, se **Wà-wu un net** inute ut-marimar.”

<sup>10</sup> Yan-neke-mo un wu cituru wu. Ye zee, “To, ¿remen yan o **yan-Yoos-de o-karamsa** zette unze, se **Erejawan-Rwor un Ma-to Shir** he'esente ka da-de **Kiristi** haante?”‡

<sup>11</sup> Yeso shasuru, wu zee, “Nip-o, **Ereja** roon, komo wua ja'as koyan.

<sup>12</sup> Amba me no m-rure, **Ereja** be'este wu he'esente, ye nap un wu ne á, har ma ye nomotu wu rii-yo ye hyane m-sok à. Káane komo **Wà-wu un net** he swo ur-koob un kom-to un ye.”§ <sup>13</sup> Bo Yeso zette kaané à, yan-neke-mo un wu napuru unze wu ro ye un nome un ma-ut **Yohana** Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho.

*Yeso taasute wà gom-q un ko-ya-ut-kot*

(Mark 9:14-29)

<sup>14</sup> Bo ye wooté un 'wun-de o-haag à, hun-ne deen ro ye ur'er. Wu ken net-wu haanuru be-ur Yeso, wu kwylkturu un co-q un wu. <sup>15</sup> Wu zeeru, “Gos-wu, hogé 'won-ur wà re wan-campo, wu ro o-tattura ne. Komo wu ro un swo ur-koob deen. Wu m-bor m-hebe o-ra, m-ho ne.  
<sup>16</sup> Um heete wu be-de yan-neke-m ru, amba ye hoks wu m-taase un gom á.”

<sup>17</sup> Yeso shasuru, “No hun-ne ye m-moka, yan-koob-de m-sher o-nip, ya-ur-cikt, ¿har ha-mo un ho-ut re o um he m-she'et un no ne? ¿Har ha-mo un ho-ut re o um he m-joose un no ne? Hantú me no ka wà-wu.”  
<sup>18</sup> Yeso hurguru ko-ya-ut-kot ut-gaag. Ká ko-ya-ut-kot-wu ruuru, wu yage wà cas. A kane gom-q un wà taaru.

\* **Bor-us op us-ta'yoor:5** 17:1-5 Hyen komo: 2Bit 1:17-18. † **Bor-us op us-ta'yoor:5** 17:5 Hyen komo: Taka 22:2; Bong 2:7; Isha 42:1; Mati 3:17; 12:18; Mark 1:11; Ruka 3:22; Kara 18:15.

‡ **Bor-us op us-ta'yoor:10** 17:10 Hyen komo: Mara 4:5. § **Bor-us op us-ta'yoor:12** 17:12 Hyen komo: Mati 11:14.

**19** Da-q net roknę be-ur Yeso á, yan-neke-mo un wu haanuryu be-de un wu. Ye cituryu wu, “Remen yan o te hokstę ruut un ká ko-ya-ut-kot-wu á?”

**20** Yeso zeeru ye, “Remen shér-m no rō deen á. Nip-q me no m-rure, urege shér-m no woog gos-to un go'-yo o-mosta yo jiishę us-rék be-de un go kap à, noa rees m-zęe ka haag-q inę zee-mo un kane ha-mo un reęno, komo qa inę. Yatt rii-yo he no m-kwange á.”\*†

*Yeso doog nom ut-ma  
mosse un mar-mo un wu ne  
(Mark 9:30-32; Ruka 9:43b-45)*

**22** De ken ho-de bo ye waragte un dak-q o-Gariri à, Yeso zeeru ye, “A ya'as **Wà-wu un net** un kom-to un hun-ne. **23** Komo yea ho wu, un ho-ur atette-de komo a 'yons wu.” Yan-neke-mo un wu bopu o-regen deen.

*Top un tar un Pyo-q Shir*

**24** Yeso un yan-neke-mo un wu ne wooru bo-q o-Kapanahum. Yangoks un tar remen **Pyo-q Shir** haaru be-ur Bitrus, ye zeeru wu, “Wanyoos-ur no rō un top un tar-q un **Pyo-q Shir**?†

**25** Bitrus shasuru, “Wu rō m-top ge.” Bitrus cowurū o-hur remen wu rurutę Yeso ka ma-to. Cin ba wu un rure Yeso, Yeso cituryu wu, “Bitrus? Ya o hyanę mosse un ká cot-q ne? Be-ur wan-ne o gwomo-ne rō m-goks un hwor-yę un tar q, be-de un yakar-yę un ye q, ko be-de un hamat-ne ye ye shipe à?”

**26** Bitrus shasuru, “Be-de un hamat-ne.”

Yeso zeeru, “Ya-o-dak rō m-top q ka á! **27** Kap un kaanę ne, taase ká hun-ne hogę shoob-ur na, hebe o-mar o jorbę o-kwembę, o hek nu-q un jan-yo o shipe ır-takan à. Woa 'wos o-azorpa yo he m-bo'os à, o dek yo o top tar ru un q ma re ne.”

## Bor-us op us-eer

*Wa jiishę ut-gos?  
(Mark 9:33-37; Ruka 9:46-48)*

**1** Un ká da-q **yan-neke-m** Yeso haaru be-ur Yeso, ye cituryu wu, “Be un te, wa jiishe ut-gos kap n-me un gwomo-to Shir?”\*

**2** Yeso agnuryu wu ken wà rek-wu wu, wu essu wu n-tetę de un ye.

**3** Ka da-de wu zeeru, “Nip-q me no m-rure, se no ja'astę barag-us no komo no warag ıntun yakar rek-yę, noa kum m-cow un gwomo-to Shir á,”† **4** Remen kaanę myet bon wu muute hi un de un wu ba nu-mo ır-hi ıntun ka wà rek-wu wu à, wu jiishe ut-gos un gwomo-to Shir.

**5** “Komo myet bon wu gokse wà rek-wu ıntun wu ka rem re à, me wu gokse.

*Rem-se rō un rwę ır-pukse à  
(Mark 9:42-48; Ruka 17:1-2)*

\* **Bor-us op us-ta'yoor:20** 17:20 Mo ken gen-mo un do ci-o kwooz o-gaan 21Ay, gon ye ka rō m-ru á, se us-kon mosse o-swoot ne. Hongse: Mark 9:29. † **Bor-us op us-ta'yoor:20** 17:20 Hyen komo: Mati 21:21; Mark 11:23; 1Kor 13:2. † **Bor-us op us-ta'yoor:24** 17:24 Hyen komo: Rwu 30:13; 38:26. \* **Bor-us op us-eer:1** 18:1 Hyen komo: Ruka 22:24. † **Bor-us op us-eer:3** 18:3 Hyen komo: Mark 10:15; Ruka 18:17.

<sup>6</sup> “Komo bon wu rwo'ë wan-gaan n-më un ka yakar-yë shere o-nip be un de à, nom **ur-ba'as** à, a jiish wu m-rerem a gege wu ta'ar-de ur-na ur-geks, komo a jorbe wu n-më m-sa mo ur-duw.

<sup>7</sup> “Rii-yo ur-won yo ka wu rwo'ë ye ken ye nom **ur-ba'as** à. Rii-yo un rwo **ur-ba'as** ro kon, amba rii-yo ur-won yo be-de un ká wu rwo'ë ka **ba'as-de** à. <sup>8</sup> Uregë kom-o ru, ko na-o ru ro wo un rwo **ur-ba'as**, kups o jore. A jiish wo o cüw hoog-q ba m-ta un na-o gaan ko kom-o gaan, otte a jorbe wo n-më o-ra q ro m-ryomse á, un kom-ut ru ne ut-yoor ko na-us ru us-yoor. <sup>†</sup> <sup>9</sup> Uregë komo yish un du ro wo m-rwo m-nom **ur-ba'as**, hüs de o jore. A jiish wo o cüw hoog-q ba m-ta un yish-ur gaan ne, otte a jorbe wo n-më den-q o-ra un yish ru ne yoor. <sup>§</sup>

*Sha-mo ut-ma mo un ca-yo ege à  
(Ruka 15:3-7)*

<sup>10</sup> “Nap no ha, taase no yo'og ko wan-gaan n-më un ká yakar-yë, remen me no m-rure, **yan-tom-yë Shir** ye un ye ro be-de Shir Tato re wu ro n-Ton à.\*

<sup>12</sup> “Re ne no m-hyan q, urege wa-ut-gut ro un ca-ne o-zungu [100], gaan-o eguru be-de un ye, ya wu he m-nom? Wu rees m-yage un ye ká kwooz-ut nass un op un jero [99] n-ton o-haag ye ro ut-re. Wu heesté hoob-q un ká gaan-yo ege à. <sup>13</sup> Komo wu hyandé yo, nip-q me no m-rure, zak-q wu ro m-nom à, q aragte q un ká kwooz-ut nass to un op un jero [99]. <sup>14</sup> Káane q, Tato re wu ro n-Ton shir à, wu con ko wan-gaan be-de un ká yakar-yë ege à.”

*Uregë or ru nomog wo ur-ba'as  
(Ruka 17:3)*

<sup>15</sup> “Uregë or ru ko-yan-dor nomotë wo **ur-ba'as**, nekë o ruru wu un hon no. Uregë wu hogute ma-ut ru, komo wu kong wq o doog wu q ka m-muunte un cqw. <sup>†</sup> <sup>16</sup> Amba urege wu hogu wo á, o do m-ha be-de un wu un net ne wan-gaan ko nen yoor, remen kap yo o zee à, a 'wos tq o-nip un nu-se un ya-us-tor nen yoor ko tet. <sup>‡</sup> <sup>17</sup> Uregë wu yagutu ye m-hoge har m-moka, o rure hun-ne **yan-dor Yeso**. Uregë komo har wu yagutu m-hoge un hun-ne **yan-dor Yeso**, muut wu üntun wu napë Shir á, ko ko-**yan-goks un tar** wu napë Shir á.

<sup>18</sup> “Nip-q me no m-rure, komo ko yo ke rii-yo o caase kanë un hono o-dak, Shir a caas yo n-Ton shir. Komo ko yo ke rii-yo o gage kanë un hono o-dak, Shir a geeg yo n-Ton shir. <sup>§</sup>

<sup>19</sup> “Man do no m-rure un yo ka, urege hun-ne nen yoor be un no un hono o-dak ye mossute ut-hi ye kon yo ken rii-yo, Tato re wu n-Ton wua nomo ye yo. <sup>20</sup> Remen kap be-de hun-ne yoor ko tet karge n-më un jin un de à, me be-ur gaan un ye ne.”

*Sha-mo ut-ma mo un  
ko-guw-wu ro un ho'os ut-ma á*

<sup>‡</sup> **Bor-us op ys-eer:8** 18:8 Hyen komo: Mati 5:30. <sup>§</sup> **Bor-us op ys-eer:9** 18:9 Hyen komo: Mati 5:29. <sup>\*</sup> **Bor-us op ys-eer:10** 18:10 Mq ken gen-mq un do ci-o op o-gaan 11Komo Wà-wu un net un haan remen gwu-q ye ege à. Hongse Ruka 19:10. <sup>†</sup> **Bor-us op ys-eer:15** 18:15 Hyen komo: Ruka 17:3. <sup>‡</sup> **Bor-us op ys-eer:16** 18:16 Hyen komo: Kara 19:15. <sup>§</sup> **Bor-us op ys-eer:18** 18:18 Hyen komo: Mati 16:19; Yoha 20:23.

21 A kanę Bitrus wōonuru, wu zeeru Yeso, “¿Gos-wu, re hon o or re he me nom **ur-ba'as** um ho'os ká ma-to? ¿So ta'yoor o?”

22 Yeso zeeru wu, “Me zee wo o-ta'yoor á, amba o-ta'yoor har so kwooz-ut tet un op [490].†

23 “Remen kaanę, a hongse gwomo-to Shir un wu ken ko-Gwomo-wu ne. Wu conę oog un kwum-o un wu, o ro un kom-to un guw-ne ye un wu à. 24 Bo ká ko-Gwomo-wu cirte ur-oog à, a hantyrū wu ken net-wu, wu, wu ro m-dore ur-moog à de ka net-wu a hoks m-top á har ta-de un hoog-mo un wu.‡ 25 Bo kwangute wu m-top à, ko-Gwomo rwo'uru a beeb wu un ne'a un wu ne un yakar-ne kap un rii-yo wu rotte ne à, remen a topt ká hwor-ye.

26 “Ká ko-guw-wu kwukturu un co-o un wu, wu ma'asu us-kon wu ro m-zę, ‘Nomo me, man tops wo kap.’ 27 Ko-Gwomo hogury 'won-de un ká ko-guw-wu, wu ho'osuru wu. Ko-Gwomo yaksuru wu, wu yaguru ma-to un ká moog-de.

28 “Amber ká ko-guw-wu bo un ru-mo un wu, wu oosuru or ru un wu ko-guw, wu wu ro m-dore ur-moog hiin à,§ wu reeru wu us-cor. Wu zee, ‘Top me rii-yo me wo m-dore à!’

29 “Or ru un wu un ko-guw kwukturu, wu konuru wu. Wu zee, ‘Nomo me, man tops wo.’ 30 Ambar ká ko-guw-wu yage, har wu haaru, komo wu cuwturu wu un kur-o m-ke'et, se da-o wu tope ká moog-de à.

31 “Bo or re un wu un guw-ne hoge rii-yo nome à, ye hoge m-rearem á. Ye rury ko-Gwomo myet bo nome à. 32 Ko-Gwomo agburi ká ko-guw-wu. Wu zeeru wu, ‘Wo ko-guw, wan-men-ut jaas-to, um yaksutu wo kap moog-de o deku me à. Me un yaksu wo de remen o konog me. 33 Ashi, ¿nom ur-bon o hoge 'won-ur or ru bo um hoge 'won un du á?’ 34 Ko-Gwomo swooru us-ryaabdeen. Wu rwo'uru a 'ye wu ur-kogb har se wu tok kap o un ká moog-de.

35 “Kaanę komo Tato re wu n-Ton shir he m-nome un ko wu ke be un no wu yage ho'os un **ba'as-ur** or re un wu hur-ur gaan à.”

## Bor-us op us-jero

*Yoso-ur Yeso de un caas ut-ge  
(Mark 10:1-12; Ruka 16:18)*

1 Bo Yeso komte rwor un se ká rem-se à, wu yagu dak-o o-Gariri. Wu cowuru so un dak-o o-Judiy, komo wu pasuru so un horan-de un Roog-o O-Joda à. 2 Hun-ne ut-moor ne doruru wu, wu taasuru hun-ne ya-us-gom reeno.

3 Kánę, ye ken **Parisa**-ne ye haanę be-de un wu remen ye cept wu, un kà cot-o, “¿N-me un **karamsa**-o na, o ya'ag net cow wu ho'oste ne'a un wu remen ko ke rii-yo?”

4 Yeso shasuru ye, “¿Ashi, no karantę Ma-to Shir á? Ka wu nomu ye cin ur-takan à, ‘Wu un nom ye campo un ne'a ne.’\* 5 Wu zeeru komo, ‘Remen kaanę, net a yage tato un wu un inu un wu ne, wu momse

\* **Bor-us op us-eer:22** 18:21-22 Hyen komo: Ruka 17:3-4. † **Bor-us op us-eer:22** 18:22 Hyen komo: Taka 4:24. ‡ **Bor-us op us-eer:24** 18:24 ut-Girik: *dugu-us op [10,000] tarens [kiroguram-ye 340,000 azurpa]*. § **Bor-us op us-eer:28** 18:28 ut-Girik: *Wu wu ro m-dore denari zungu-o gaan*. O-denari ro hond hond un rii ko-ya-ur-gawus ro m-kum à ho-ur gaan.

\* **Bor-us op us-jero:4** 19:4 Hyen komo: Taka 1:27; 5:2.

ne'a үн wu o-wur. Ye komo yoor, yea warag gaan.<sup>†</sup> <sup>6</sup> Har kanę co yea warag hun-ne yoor á, se dę wan-gaan. Remen kaanę, rii-yo Shir gage à, taase net us yo á.”

<sup>7</sup> Ye zeeru wu, “To, ¿remen yan o **Mosawan-Rwɔr un Ma-to Shir** nomtę o-**karamsa** a ya'as takurda-q үn caas үt-ge, komo a ho'os ne'a?”<sup>‡</sup>

<sup>8</sup> Yeso zeeru ye, “Remen cikt-ur no, o rwo'e **Mosa** yagutę no ho'os ne'a no ne, amba cin үr-takan káanę o Shir conę á. <sup>9</sup> Mę no komo m-rure, myet bo үn campo wu ho'se ne'a үn wu à, үn yatte be-de o-ás a bopę ká ne'a-wu á, komo wu ge hor-wu, wu nomog o-ás o ka.”<sup>§</sup>

<sup>10</sup> Yan-neke-m Yeso zeeru wu, “Urege kaane o to ro, net үn ne'a үn wu ne, ashi ma jiishtę o ka net she'et ba үt-ge.”

<sup>11</sup> Amba wu zeeru ye, “Ba hon үn net o he m-hoks m-dék үn ka ma-to á se dę ye Shir ya'e үr-beeb à. <sup>12</sup> Ye ken ye ro kon ye a mate ye she'et ba үt-ge à, remen yett m-campo á. Ye ken ye ro kon ye hun-ne musse kaanę à, ba m-campo. Ye ken ye ro kon komo ye esse yea ge үt-ge á, remen con-to үn **Gwomo-to Shir**. Myet wu he m-hoks m-dék үn ka ma-to à wu dek.”

*Yeso huyte yakar nu-o ur-bon*

(Mark 10:13-16; Ruka 18:15-17)

<sup>13</sup> Ka da-q hun-ne hantyrı Yeso yakar ręk-yę remen wu cit ye үn kom-to үn wu komo wu konotę ye us-kon. Amba yan-neke-mo үn wu hururı ká ye hantę ká yakar-yę à үt-gaag.

<sup>14</sup> Amba Yeso zeeru ye, “Yagı no yakar ręk-yę haantę be үn de. No węn ye á. Remen gwomo-to Shir to ma үn ye to.” <sup>15</sup> Wu **seke** ye kom-to үn wu үr-hi, wu huyte ye nu-o ur-bon. Ká da-q wu arguru.

*Ko-ya-o-kwum*

(Mark 10:17-31; Ruka 18:18-30)

<sup>16</sup> A kanę wu ken wu haarı be-үr Yeso үn kà cot-q ne, “Wa-үr-Yoos, cyan rii-yo ne um he m-nom so-yo um kumut hoog-mo ba m-ta à?”

<sup>17</sup> Yeso zeeru wu, “¿Remen yan o wottu me үn cot-se үn rii-yo ro so-yo à? Ai, so-wu ro kon á se Shir cot. Amba remen um shest wo cot-o ru, urege o conog o kum hoog-o ba m-ta, se o gyereg rii-yo ká **karamsa-q** zee à.”

<sup>18</sup> Ká net-wu zeeru Yeso, “¿To ke **karamsa-tq?**”

Yeso shasurı, “Wo ho net á, wo hoob ne'a-wu үn net á, Wo hiw үr-hiyow á. Wo nom tor-se үt-bo á.”<sup>\*</sup> <sup>19</sup> Hyan tato ru үn inu ru ne үt-gos ne. Komo o cun wan-bor-us ru bo o conę hi үn du à.”<sup>†</sup>

<sup>20</sup> Ká net-wu zeeru Yeso, “Ai, um dorüssute tq ká myet, ¿ya kusu me?”

<sup>21</sup> Yeso zeeru wu, “Urege o conog o warag kashi үn net hond hond, neke o beeble hono үn rii-yo wottę à kap, o ya'as koob-ne hwor, woa kum үr'yons n-Ton shir. Ka da-q o haan, o doru me.”

<sup>22</sup> Bo ká net-wu hogutę kaanę à, wu argu m-arag үn tük-mo үt-men, remen wu ro o-kwum ne deen.

<sup>23</sup> Ka da-de, Yeso zeeru yan-neke-mo үn wu, “Nip-o me no m-rure, ba үn ka yish-yę hun-ne he kum үn ko-ya-o-kwum-wu he m-cow үn

<sup>†</sup> **Bor-us op us-jero:5** 19:5 Hyen komo: Taka 2:24. <sup>‡</sup> **Bor-us op us-jero:7** 19:7 Hyen komo: Kara 24:1-4; Mati 5:31. <sup>§</sup> **Bor-us op us-jero:9** 19:9 Hyen komo: Mati 5:32; 1Kor 7:10-11.

<sup>\*</sup> **Bor-us op us-jero:18** 19:18 Hyen komo: Rwyu 20:13-16; Kara 5:17-20. <sup>†</sup> **Bor-us op us-jero:19** 19:19 Hyen komo: Rwyu 20:12; Kara 5:16; Rewi 19:18.

gwomo-to Shir n-Ton à. <sup>24</sup> Man do no m-rure. A jiish m-sök dorom-yo cuw un ish-o o-ber, qtte ko-ya-o-kwum cuw un gwomo-to Shir à.”

<sup>25</sup> Bo yan-neke-mo un wu hogute káane à, ye bopuru o-nu. Ye zeeru, “Urege káá o, ¿wan wu un ya he kum un gwu?”

<sup>26</sup> Amba Yeso gwoturu ye, wu zeeru, “Be-de un hun-né, tøa nome á. Amba be-de Shir kó yo ke rii-yo yo m-nome yo.”

<sup>27</sup> Ka da-de Bitrus zeeru wu, “Té yaguté koyan remen té dorutú wo. To, ¿ya té he m-kum?”

<sup>28</sup> Yeso shasuru, “Nip-o me no m-rure, un ka da-o roqne à, da-o **Wà-wu un net** he m-she'et un gwomo-to un wu to ut-gos à, no ye doru me à, no ye komo he m-she'et un deeg-to un gwomo-ut op ut-yoor [12]. No ye he piishe un baag-ut op ut-yoor [12] to un **Isra**-ne ut-ma.<sup>‡</sup> <sup>29</sup> Komo kap o un wu yagné ut-hur kó hen-né ye un wu, kó sek-ye un wu, kó otato, kó o-inu, kó yakar, kó ut-kat, remen jin un de, wua kum rii-yo arge kaane à ut-be o-zungu [100], komo wu kum hoog-mo ba m-ta. <sup>30</sup> Ambadeen be-de un ye a m-hyan gos-ye m-moka à yea warag rek-ye. Ka ye a m-hyan rek-ye m-moka à, yea warag gos-ye.<sup>§\*</sup>

## Bor ur-kwooz

*Ya-m-sengé un kat-o us-anab*

<sup>1</sup> “**Gwomo-to Shir** üntun wu ken ko-ya-o-kat-wu to ro wu ru'e nsot n-sot à, remen wu hóbonté ya-ur-guwus un kat-o un wu. <sup>2</sup> Bo ye hongsute hwor-ye a m-top un ya-ur-guwus un taas ur-ho à,\* wu heeturu ye un kat-o un wu.

<sup>3</sup> “Hohond-mo un kwom-üs jero se n-sot, wu ro m-arag be-de un ya-ut-baab, wu hyanru ye ken ye ro un she'et-de o-hwaa temb n-riib be-de ut-baab. <sup>4</sup> Wu zeeru ye, ‘No, neke no un kat-o re, man top no rii-yo depé à.’ Ye nekuru un kat-o un wu. <sup>5</sup> Bo wu dotté m-ru ho-ur ro ur-hi à, komo un hohond-mo un kwom-üs tet, wu dekuru ye ken ya-ur-guwus ye.

<sup>6</sup> “Har m-moka hohond-mo un kwom-üs taan se m-rim, wu dooru m-ru wu hyanu ye ken ye ro eso eso ye rott yo m-nom á. Wu cituru ye, ‘¿Remen yan o notte un she'et-de o-hwaa taas ur-ho?’

<sup>7</sup> “Ye shasuru wu, ‘Remen yatt-wu ya'asu té rii-yo m-nom á.’

“Ká ko-ya-o-kat-wu zeeru ye, ‘Neke no un kat-o re, noa 'wos ye ken ye no mosse m-sengé un ye né.’

<sup>8</sup> “Bo rim-m nomté à, ko-ya-o-kat zeeru wan-co be-de un guw-ne ye un wu, ‘Ha o gwotón ya-m-sengé o-kat. Agbè ye o top ye, shi'in un ya-ur-busté ha-mo un ya-ur-takan.’<sup>†</sup>

<sup>9</sup> “Da-o a topé ka ye haané hohond-mo un kwom-üs taan à, kó wu ke goksuru rii-yo depé a top wu un taas ur-ho à. <sup>10</sup> To, da-o ka ye ba'e m-neke o-kat à, shogbe ye goksté top-o un ye à, ye ro o-gwot ye zee a top ye arge qr un ye né. Amba kó wu ke goksuru rii-yo depé a top

<sup>‡</sup> **Bor-üs op us-jero:28** 19:28 Hyen komo: Mati 25:31; Ruka 22:30. <sup>§</sup> **Bor-üs op us-jero:30** 19:30 ut-Girik: Amba hun-né deen ye ro ur-takan à, yea warag ya-ur-busté, ya-ur-busté, komo yea warag ya-ur-takan. \* **Bor-üs op us-jero:30** 19:30 Hyen komo: Mati 20:16; Ruka 13:30.

\* **Bor ur-kwooz:2** 20:2 ut-Girik: o-denari, top-o un a topé un ko-ya-ur-guwus un taase ur-ho, üntun n-me 20:9-10,13. † **Bor ur-kwooz:8** 20:8 Hyen komo: Rewi 19:13; Kara 24:15.

wu үn taas үr-ho à. 11 Bo ye gokste top-o үn ye à, ye ma'asuru ko-ya-o-kat us-hwuhwumug. 12 Ye zeeru, 'Ye woqne үr-busté à sengé-mo үn kwom-o gaan ye nomé, amba o tqk ye hond hond үn te ne, te ye taase үr-ho m-sengé m-swø n-noonho à.'

13 "Wu shasuru wan-gaan be-de үn ye, wu zeeru, 'Wan-yen de, ai, me re ra-o ru á. ¿A hongse, um zee man top wø rii-yo a m-top үn taas үr-ho á?' 14 Goks rii-yo ro yo ma ru à o arag. Un nom me m-søk um top ye busté m-woq à hond hond үn rii-yo um topu wø ne à. 15 ¿Mett o үr-beeb um nomot yo um coné үn hwor re á? ¿Kø wø m-hoge үr-shoob o remen me kashi үn net-wu?"

16 "Káané o heyé be-de үn ye a m-hyan ye ro gos-ye m-møka à, yea warag rek-ye. Kané komo ye a m-hyan rek-ye m-møka à, yea warag gos-ye."†§

*Yeso doog nom ut-ma mosse  
un mar-mø үn wu ne  
(Mark 10:32-34; Ruka 18:31-34)*

17 Bo Yeso үn yan-neke-mø үn wu ne ro m-neke o-Urusharima à, Yeso hessuru n-riib n-cow үn ye ne үn hon-de үn ye, wu ruru ye yo he m-kor үn wu ne à wukusse. 18 "A wo no o-Urusharima. A ya'as **Wà-wu үn net** үn kom-to үn Gwomo-ne ye үn kon-se Shir үn **yan-Yoos-de o-karamsa** ne. Yea piish wu ut-ma, remen a hoot wu. 19 Ka da-o yea ya'as wu үn kom-to үn **Roma**-ne. Ye nomo wu үr-ar, ye nomo wu us-sorog, komo ye kem wu. Amba үn ho-үr atette-de a 'yons wu."

*Yoos-ur Yeso mosse үn nome  
un ye ken ye ne m-guw  
(Mark 10:35-45)*

20 Ka da-o, inu yakar Zebedi haanuru be-үr Yeso үn yakar-ye үn wu ne, **Yakubu** үn **Yohana** ne. Wu kwukturu үn co-o үn wu, wu konuru Yeso yo ken rii-yo. 21 Yeso zeeru wu, "¿Ya o coné?"

Wu zeeru wu, "Rwo ka yakar re yoor-ye m-she'et, wan-gaan үn re үn du, wan-gaan үn kwanta үn du, n-me үn gwomo-ut ru."

22 Amba Yeso zeeru ye, "No nap rii-yo no us-kon á! ¿Noa hoksusse m-swø ibitte-de үr-koob de um he m-swø?"

Ye zeeru wu, "Tea hoks."

23 Wu zeeru ye, "M-søk ne, noa su ibitte үn de. Amba she'et-de үn re үn de ko kwanta үn de me wu ro wan-gwomo-to m'ya á. Tato re wu n-Ton shir, wu zongse ka be-to, remen ká ye wu daage à."

24 Bo **yan-neke-m** **Yeso** ye kuse nen op à hogute yo **Yakubu** үn **Yohana** kon ne à, ryaab-us reeru ye remen ká nen yoor-ye. 25 Amba Yeso agnuru ye be-үr gaan myet. Wu zeeru, "No nak unze ka ye ut-gwomo to үn ye ro **Yahuda** ne á, ye ro үn hoge m-rearem mo үn kute үn hun-ne ye үn ye үr-beeb. Komo ye ro gos-ye gos-ye үn ye à, ye ro үn hoge m-rearem ye kutute ye ro үn kus-o үn ye à ut-gwomo. 26 U depé kaané be үn no á. Bon wu coné wu warag gos-wu be үn no à se wu nomoté or үn wu ne m-guw.\* 27 Komo bo үn wu coné wu warag co be

‡ **Bor ur-kwqoz:16** 20:16 ut-Girik: Amba hun-ne deen ye ro ur-takan à, yea warag ya-ur-buste, ya-ur-buste, komo yea warag ya-ur-takan. § **Bor ur-kwqoz:16** 20:16 Hyen komo: Mati 19:30; Mark 10:31; Ruka 13:30. \* **Bor ur-kwqoz:26** 20:25-26 Hyen komo: Ruka 22:25-26.

un no à, se wu waragte ko-guw no.† 28 Ko me ma, **Wà-wu un net** me haan remen a nomotú me m-guw á, se de remen um nomoté ye ken ye m-guw. Komo um ya'asté hoog-m re remen um rurut hun-ne deen.”

*Po-ne voor kumug o-hyan  
(Mark 10:46-52; Ruka 18:35-43)*

29 Bo Yeso un yan-neke-mo un wu ne inute ye yage bo-q o-Jeriko à, hun-ne deen doruru wu n-jim. 30 Ye 'wossuru ye ken po-ne ye voor, ye ro tara tara n-riib n-cow. Bo ye hogute Yeso ro m-arag un ká cow-yo à, ye damu us-cor. Ye zeeru, “Gos-wu, **Wà Dawuda!** Hoge 'won un te!”

31 Hun-ne kangsuru ye, ye res temb. Ye dooru m-dak us-cor. Ye zee, “Gos-wu, **Wà Dawuda!** Hoge 'won un te!”

32 Yeso argu m-es un cow, wu zeeru, “¿Ya no coné um nomo no?”

33 Ye zeeru wu, “Gos-wu, te conog te kum hyan-q o-bo.” 34 Yeso hoguru 'won-de un ye. Wu ci'uru yish-ye un ye. Ba un rem, ye ciru m-hyan! Ye doruru wu.

## Bor ur-kwooz o-gaan

*Yeso cowog bo-q o-Urusharima  
(Mark 11:1-11; Ruka 19:28-40; Yoha 12:12-19)*

1 Bo Yeso un yan-neke-mo un wu ne wooté bo-q o-Bapaji à, o ro yow yow o-Urusharima ne à, be-de un **Haag-q un 'yo-se o-Zetun**, Yeso tomuru yan-neke-mo un wu nen voor. 2 Wu zeeru ye, “Cow no kà bo-q ro un co no à. Un ra-o no tuwté à, noa hyen yo ken janka-yo ke'o, un wà un yo ne n-riib. No ussundu ye, no hantu me. 3 Wu ken wu citu no yo no m-nom à, zee no wu, ‘Gos-wu wu conu ye.’ Wu ya'asundi no ye ba un naas o-da.”

4 To ka a un nom to remen a shoosté rii-yo **wan-Rwor un Ma-to Shir rwoře à unze**,

5 “Zee no hun-ne ye o-Urusharima,\*†

Ko-Gwomo no wu ka rōonē be un no,  
Ko-yan-gwugwér-mo ur-hi wu,

Wu ro n-ton o-janka, wu ro n-ton wà-yo o-janka.”‡

6 Ká yan-neke-mo un wu ye voor haaru, ye nomurú bo Yeso zee ye nom à. 7 Ye hanturu o-janka un wà un yo ne. Ye neksuru matuku-to un ye n-ton un wà-yo o-janka. Wu daaru yo, wu she'eturu. 8 Hun-ne ut-moor ne neksuru matuku-to un ye n-dak n-cow. Ye ken ye komo ye jetmunuru wa-to us'-yo ye neksuru n-cow. 9 Hun-ne ye ro un co-q un wu à un ye ro m-dore un jim-de un wu ne à. Ye damu us-cor, ye zee, “Bongon-ur§ kumuté be-ur **Wà Dawuda!**

Ko-ya-o-kwum-wu, wu ro m-haan

un beeđ-de un Yawe à!

Bongon-ur kumuté be-de Shir n-Ton!”\*

10 Bo Yeso cüwté o-Urusharima à, hun-ne ma'asuru us-cot, ye ro m-zee, “¿Wan wu ne wu kà?”

† **Bor ur-kwooz:27** 20:26-27 Hyen komo: Mati 23:11; Mark 9:35; Ruka 22:26. \* **Bor ur-kwooz o-gaan:5** 21:5 ut-Girik: Sihiyona. † **Bor ur-kwooz o-gaan:5** 21:5 Hyen komo: Isha 62:11. ‡ **Bor ur-kwooz o-gaan:5** 21:5 Hyen komo: Zeka 9:9. § **Bor ur-kwooz o-gaan:9** 21:9 ut-Girik: Hosanna! = Gu na! \* **Bor ur-kwooz o-gaan:9** 21:9 Hyen komo: Bong 118:25-26.

<sup>11</sup> Sè hun-nè ye rø m-dore un Yeso à, ye zeeru, “Ai, wu ka wu rø wan-rwør un Ma-to Shir, Yeso wu o-Nazaret o un dak-q o-Gariri.”

*Yeso weneg m-kukop un Pyo-q Shir*

(Mark 11:15-19; Ruka 19:45-48; Yoha 2:13-22)

<sup>12</sup> Yeso cówuru un **Pyo-q Shir**, wu hyanuru myet ya-m-q un ya-utbaab ne n-me. Wu wagarsuru deeg-to un yan-shas-q un hwor, un deeg-to un yan-baab-to un tantabara-ne. <sup>13</sup> Wu zeeru ye, “Gense to ro, ‘A eeg hur-o re hur-q us-kon,’<sup>†</sup> amba no muutę q be-de un wuke-de un hyowne.”

<sup>14</sup> Po-ne un ryam-nè ne haanuru be-de un wu un **Pyo-q Shir**, wu taasuru gom-se un ye. <sup>15</sup> Amba bo Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne hyentę rem-se o-made se wu nomę à, har yakar ro un dak us-cor n-me un **Pyo-q Shir** ye rø m-zee, “Bongon-ur<sup>‡</sup> depete be-ur Wà **Dawuda**,” yan-co swooru us-ryaab.

<sup>16</sup> Ye zeeru Yeso, “¿Wø m-hogę un rii-yo ká yakar-yę ro m-zęę?”

Yeso shasuru, wu zee, “Eba, ashı, ¿no wet m-karantę n-me un Ma-to Shir á? To zee,

“‘Wø wu yoose yakar un yan-yaar-ne  
ye nomo wo ur-bongon.’<sup>§</sup>”

<sup>17</sup> Bon káne, wu yaguru ye, wu ruuru un ká bo-q, wu arguru o-Betanya, wu rewuru reeno.

*Yeso huyte 'yo-yo  
o-rum o-nu yo-q*

(Mark 11:12-14,20-24)

<sup>18</sup> Bo ish geste à, n-sot Yeso rø m-warag o-Urusharima mer rere ru wu.

<sup>19</sup> Bo wu hyentę yo ken 'yo-yo o-rum yo n-riib n-cow à, wu haaru un ká 'yo-yo. Amba wu kum rii á se ut-wa. Wu zeeru ká 'yo-yo, “Wø do mat un yakar á har o nomot re!” A kané ká rum-yo hwø'uru kaw.

<sup>20</sup> Bo yan-neke-mo un wu hyentę káane à, ye bopu o-nu. Ye zeeru, “¿Re nomę ká rum-yo hu'ute káane ba un rem?”

<sup>21</sup> Yeso shasuru, wu zee, “Nip-q me no m-rure, urege no m-sher ne, komo no zap á, kó hiin, noa hoks m-nom arge rii-yo um nomę ká rum-yo à. Noa zee ka haag-q ‘Wuksunde o he'ebę n-me m-sa.’ Qa nomo no o-dorotte.\* <sup>22</sup> Uregę no shereg o-nip kó ya no konę Shir, noa kum yo.”

*A un boog-to un gwomo-ut Yeso*

(Mark 11:27-33; Ruka 20:1-8)

<sup>23</sup> Bo Yeso cüwtę un **Pyo-q Shir** à, wu ro ur-yoos, Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-yę ne be-de un hun-nè ye haanuru be-de un wu. Ye zeeru, “¿Un to ke gwomo-to q wottę un nom un ká rem-se? ¿Komo wa ya'u wo ká gwomo-to?”

<sup>24</sup> Yeso shasuru, wu zee, “Mę un cere, man cit no q ken cot-q. Uregę no shaks me, man ryrę no gwomo-to mette un nom un ká rem-se à.

<sup>25</sup> ¿Kene **Yohana** kume gwomo-to un yo'os-de un hun-nè m-ho de wu nomę à? ¿Shir q ya'e wu kó net?”

† **Bor ur-kwqoz o-gaan:13** 21:13 Hyen komo: Isha 56:7; Irmi 7:11. ‡ **Bor ur-kwqoz o-gaan:15** 21:15 ut-Girik: Hosanna! = Gu na! § **Bor ur-kwqoz o-gaan:16** 21:16 Hyen komo: Bong 8:2 (ut-Girik). \* **Bor ur-kwqoz o-gaan:21** 21:21 Hyen komo: Mati 17:20; 1Kor 13:2.

Ma-ut sunuru ye, ye ro m-zee, “A zee no be-de Shir o, wua zee na, To, ¿remen yan o a sherte un wu á?”<sup>26</sup> Amba a zee no, ‘Be-de un net o,’ A o-gyer un ka buug-de un hun-ne de, remen kowan dekse **Yohana ko-yan-Rwör un Ma-to Shir wu.**”

<sup>27</sup> Yé shasuru Yeso, ye zeeru, “Té nap á.”

Yeso zeeru ye, “Mé un cere man ruru no kó un to ke gwomo-to mette m-nom un ká rem-se á.

*Sha-mo ut-ma mo un  
ko-wan yakar yoor yan-campo-ne*

<sup>28</sup> “To, ruru mé no yo no hyane un to ka ma-to ne à. Wu ken net-wu ro un yakar-ne yoor yan-campo-ne. Wu haaru be-de un wu ro sek-wu à, wu zeeru, ‘Wà re, caané neke, o nom m-senge o-kat o us-anab.’

<sup>29</sup> “Ká wà-wu shasuru, ‘Ay, man he á.’ Amba da-o hor-o, wu ja'asuru us-barag, wu haaru.

<sup>30</sup> “Tato-o haaru be-de un ayoore-yé wu, wu ruru wu rii-yo wu rure wu ur-takan à. Wà shasuru, wu zee, ‘To, man hees, Tato re o.’ Amba wu ha á.

<sup>31</sup> “Kap yoor-mo un ye, ¿wan wu né nome tato un wu o-dorotte?”

Ye zeeru, “Wà ur-takan.”

Yeso zeeru ye, “Nip-o mé no m-rure, **yan-goks un tar** un ya-o-ás ne, yea be'es no cow un gwomo-to Shir.<sup>32</sup> Mé un zee kaané remen **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho** haanté wu kutute no cow-yo un hogog, amba no bop ma-to un wu á. Amba **yan-goks un tar** un ya-o-ás, ye bok ma-to un wu o-nip. Komo da-o no hyane ka rii-yo ro m-kor à no waktuné no ho'os **ba'as-ut** no, no búp wu o-nip á.†

*Sha-mo ut-ma mo un yan-tom-ye  
goksé 'er-de un kat-o us-anab à*

(Mark 12:1-12; Ruka 20:9-19)

<sup>33</sup> “Hogu no, mo ken sha-mo ut-ma mo komo. Wu ken net-wu ro kon wu go'e kat-o us-anab à. Wu rigimshiru o ur-san, wu booru kuub-o m-pot un ho-mo un yakar-yé un anab n-mé. Komo wu maaru kuke-o m-pipir remen ya-ur'er. Wu ya'asuru ye ken yan-tom-ye moog-o un ká kát-o, ka da-de, wu haaru o ken dak-o.‡<sup>34</sup> Bo da-o m-ce woonté à, wu tomnuru gúw-ne ye un wu. Ye he be-de un ye wu muuge o-kat à, remen ye goksuntú wu o ma un wu nu-o, o un kwum-o o-kat.

<sup>35</sup> “Amba ye moge o-kat à shipi gúw-ne, ye kaktu wan-gaan ur-bu'ug, ye hooru wan-gaan, ye kaktu wan-gaan us-jor.<sup>36</sup> Wu dooru m-tom un gúw-ne hor-ye arge ye ur-takan. Yan-moog-o o-kat nomurú ye bo ye nome ye ur-takan à.<sup>37</sup> Har ur-kom, ko-ya-o-kat tomury wà un wu ha-mo un be-de un ye. Wu zee, ‘Yea 'ye wà re m-sek.’

<sup>38</sup> “Amba bo yan-moog o-kat hyanbute wà-wu un ko-ya-o-kat à, ye zeeru hi un de un ye, ‘Ehee! Ai, ko-yan-goks un cim-yo o-kat wu ka. A ho no wu, kat-o warag o ma nal!’<sup>39</sup> Ye argu wu m-ship, ye jorbü wu un jit-de san-de o-kat. Ye hooru wu.”

<sup>40</sup> Yeso cituru ye, “To, ka ko-ya-o-kat-wu muuné, ¿ya wu he m-nom un ká yan-moog-yé ne?”

† **Bor ur-kwooz o-gaan:32** 21:32 Hyen komo: Ruka 3:12; 7:29-30. ‡ **Bor ur-kwooz o-gaan:33** 21:33 Hyen komo: Isha 5:1-2.

<sup>41</sup> Yé zeeru wu, “Ai, cip wua hoom ye, wu ya'as hor-ye moog-q un ká kat-q, ye he wu sengé m-ya'as un o ma un wu nu-q, o un kwum-q o-kat ko o ke hak-q.”

<sup>42</sup> Yeso cituru ye, “Ashi, ¿no wet m-karanté un gen-mo un Ma-to Shir á?

“Ta'ar-de ya-ut-ma ginme à,  
de waragte ta'ar-de jiishé ur-bon myet be-de ut-ma à.  
Mo ka nom-m Yawe mo,  
rii-yo ut-hyat yo ne  
un yish na. §

<sup>43</sup> “Rii-yo me no m-rure à yo ro a rumus gwomo-to Shir un kom-ut no, a ya'as ye a hette kum un rii-yo ur-bon à. <sup>44</sup> Bon net-wu pukse un ká ta'ar-de à, dea jetem wu. Komo ká ta'ar-de a rugum reew wu de he'ebe be-de un wu à.”\*†

<sup>45</sup> Bo Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne hogute ká sha-mo ut-ma mo Yeso rwore à, ye napuru unze ye wu rötte ut-ma. Ye ro ká yan-moog-q o-kat ye. <sup>46</sup> Ye conuru wu m-ship, amba ye ro un gyer-q un hun-ne remen hun-ne dekstu Yeso ko-yan-Rwqr un **Ma-to Shir** wu.

## Bor-us kwooz us-yoor

*Sha-mo ut-ma mo un biki-q ur-ge*

(Ruka 14:15-24)

<sup>1</sup> Yeso dooru ye m-nome ut-ma un sha-mo ut-ma. Wu zeeru, <sup>2</sup> “A hoks m-hongse un gwomo-to Shir un wu ken Ko-Gwomo-wu ne, wu nome wà un wu biki-q ut-ge à. <sup>3</sup> Hun-ne deen a bande o-biki. Da-o a komé zonge-to o-biki à, wu toomuru guw-ne ye un wu ye rure ko wu ke da-o nomoste. Amba hun-ne ye a bande à ye haan á.

<sup>4</sup> “Wu dooru m-tom un guw-ne hor-ye. Wu zee, ‘Ruru no hun-ne ye a bané à unze, ‘Me ka um zongsute rii-yo m-re, a peneste na-ye m-sem ye a ya'e ut-zan à. Myet a komoste zonge un koyan. Haan no biki-q ur-ge ma na!’”

<sup>5</sup> “Amba ye wu bané o-biki à ye was á. Ye arguru to ma un ye. Wu ken wu neku so un kat-q un wu. Wu ken wu neku baab-to un wu. <sup>6</sup> Ye ken ye komo ye shipi ká guw-ne ye, ye yo'ogu ye, ye kaktu ye ur-bu'ug, har ye hooru ye.

<sup>7</sup> “Ko-Gwomo swooru us-ryaab deen. Wu toomuru karma-ne ye un wu. Ye hoomu wu ká ye ho guw-ne ye un wu à, har ye tiks bo-o un ye kap.

<sup>8</sup> “Ka da-de, wu zeeru guw-ne ye un wu hor-ye, ‘A komoste zonge-to o-biki, amba hamat-ne ye um bané à ye depe á. <sup>9</sup> Remen kaane, doru no cow us-cow, no band kap ye no hyané à ye haan o-biki.’ <sup>10</sup> Ká guw-ne ye doruru cow us-cow. Ye kamsunduru kap o un ye, ye kume à, kashi un hun-ne un rii-ye o-saa ne, har be-de o-biki shiiru un hamat-ne.

<sup>11</sup> “Amba bo Ko-Gwomo cowonté, remen wu hyenet hamat-ne à, wu hyanuru wu ken net-wu, wu cop matuku-de guw-ne ye un wu yase hamat-ne ye cup be-de un ka biki-q ut-ge o á. <sup>12</sup> Wu zeeru ká net-wu, ‘Wan-yen de, ¿re nome o cowonté kané ba wo un copon matuku-de

§ **Bor ur-kwooz o-gaan:42** 21:42 Hyen komo: Bong 118:22-23. \* **Bor ur-kwooz o-gaan:44**

21:44 Mo ken gen-mo deen mo n-ga rötte ká ci-yo á. † **Bor ur-kwooz o-gaan:44** 21:44 Hyen komo: Ruka 20:18.

o-biki?" Amba ká nət-wu taage үn ma-to m-cep. <sup>13</sup> Ko-Gwomo zeeru yan-guw-mo үn wu, 'Gaag no kom-to үn wu үn na-se үn wu ne. No jorbe wu n-do n-me o-comb, remen kane hun-ne he us-kan үn haw-se үn yin-ne.\*'

<sup>14</sup> "Ai, a banté hun-ne deen, amba ye a daage à hiin ye ro."

*O-cot mosse үn top-q  
үn tar-ne o ma ko-Gwomo Sisar  
(Mark 12:13-17; Ruka 20:20-26)*

<sup>15</sup> A kane **Parisa**-ne haaru, ye tqoru ut-hun bo ye he Yeso m-ceeb үn ma-to wu he m-rwör à. <sup>16</sup> Ye tomuru yan-neke-mo үn ye, mosse үn ye ken hun-ne Ko-Gwomo **Here** ye ne. Ye cit wu kà cot-q, "Wa-ur-Yoos, te nepste wo ko-ya-o-nip-wu. Wo komo m-yoos үn Ma-to Shir o-nip ne ko ya he m-kor. Wo m-ginim үn ko wu ke á, remen hun-ne kap gaan-ye be үn du. <sup>17</sup> To, ruru te rii-jo depé à kane: ¿Hond hond o te top **Sisar** caari-wu үn ko-Gwomo-wu үn **Roma**-ne hwor-ye үn tar? ¿Ko te top á?"

<sup>18</sup> Amba remen Yeso nepste rew-ur yo-de de үn ye, wu zeeru, "No ya-o-shépe! ¿Wan wu no m-ceeb үn cot-us no? <sup>19</sup> Kutu no me hwor-ye atté à." Ye hanturú wu hwor-yo o-kwom. <sup>20</sup> Wu zeeru ye, "¿Kà hwotq-o үn kà jin-de ne to ma wan to?"

<sup>21</sup> Ye shasuru ye zee, "To ma ko-Gwomo **Sisar** to."

Yeso zeeru ye, "To, se no ya'as ko-Gwomo **Sisar** rii-jo ro yo ma Sisar à, komo no ya'as Shir rii-jo ro yo Shir à."

<sup>22</sup> Bo ye hogute shas-q үn wu à, ye bopuru o-nu. Ye yaguru wu, ye arguru.

*O-cot n-te үn in-e-mo үn margan-ne  
(Mark 12:18-27; Ruka 20:27-40)*

<sup>23</sup> Un ká ho-de, ye ken **Saduki**-ne ye haanuru be-ur Yeso. (**Saduki**-ne ye ro m-zé a m-iné a mere á). Ye cituru wu kà cot-q.<sup>†</sup> <sup>24</sup> Ye zeeru, "Wa-ur-Yoos, **Mosa** zéeg, 'Uregé nət marag ba wu үn mat yakar, heno үn wu ge ká ko-gwör-wu, remen wu metuté ká wu maré à wà, wu he dék үn cim-yo үn wu à.'<sup>‡</sup> <sup>25</sup> To, be үn te wu ken nət-wu makt yan-campo-ne nən ta'yoor. Wu ro sek-wu a gaaru ut-ge, wu maruru ba wu үn mat. Ayoore-wu gaaru ká ko-gwör-wu. <sup>26</sup> Káané dooru m-kor be-de үn ayoore-wu ba wu үn mat yakar. Atette-wu gaaru ká ne'a-wu, har woogru үn ata'yoore-wu. <sup>27</sup> Ur-kom, ká ne'a-wu maruru. <sup>28</sup> To, ruru te үn in-e-mo үn margan-ne, ¿ne'a wan wu ne wu he m-warag be-de үn ye? Remen myet-mo үn ye, ta'yoor-ye geestu wu!"

<sup>29</sup> Yeso shasuru ye, wu zee, "Yo suu no à yo ro no nap Ma-to Shir á. Komo no nap beeble-de Shir á. <sup>30</sup> Da-q margan-ne he m-iné à, yea ge ut-ge á. Se de yea wakte untun **yan-tom-ye Shir** n-Ton.

<sup>31</sup> "Komo mosse үn in-e-mo үn margan-ne, ¿no karanté rii-jo Shir ruru no á? Cin da-q **Ibrahi**, **Ishaku**, үn **Yakubu** ne maré à Shir zéeg, <sup>32</sup> 'Me ro Shir **Ibrahi**, Shir **Ishaku**, komo Shir **Yakubu**.<sup>§</sup> Remen kaane, wu wu ro Shir o үn ya-m-hoog, ba o үn margan-ne á."

<sup>33</sup> Bo hun-ne hogute káané à, ye hyanuru hyat-to үn yoos-de үn wu.

\* **Bor-us kwooz us-yoor:13** 22:13 Hyen komo: Mati 8:12; 25:30; Ruka 13:28. † **Bor-us kwooz us-yoor:23** 22:23 Hyen komo: Seng 23:8. ‡ **Bor-us kwooz us-yoor:24** 22:24 Hyen komo: Kara 25:5-6. § **Bor-us kwooz us-yoor:32** 22:32 Hyen komo: Rwu 3:6.

*Karamsa-o jiishé m'-wons à  
(Mark 12:28-34; Ruka 10:25-28)*

<sup>34</sup> Bo **Parisa**-ne hoguté **Saduki**-ne kum to m-cep be-de un shas-o un wu á, ye morguru. Ye cit wu o ma un ye cot-o. <sup>35</sup> Wu ken wan-napse o-**karamsa** wu be-de un ye cituru Yeso o-cot remen wu cept Yeso. Wu zeeru, <sup>36</sup> “Wa-ur-Yoos, ¿o ke **karamsa**-o jiishé m'-wons be-de un **karamsa-ut Mosa**?”

<sup>37</sup> Yeso shasuru, wu zee, “Con Yawe Shir ru un kap o un hur un du, un kap o un hoog ru ne, un kap o un nap-us ru ne.” <sup>38</sup> Q ka o ro **karamsa**-o ur-takan, komo o ro o-gos o be-de un to ká. <sup>39</sup> Ayoore-o untun o ur-takan o ro, ‘Con yan-bor-us ru bo o coné hi un du à.’ <sup>40</sup> Myet yoos-ur **Mosa** un to un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne, n-me un to ká **karamsa-ut** yoor-to rwuune.”†

*O-cot n-te un Kiristi  
(Mark 12:35-37; Ruka 20:41-44)*

<sup>41</sup> Bo **Parisa**-ne karguté be-ur Yeso à, Yeso cituru ye o-cot. <sup>42</sup> Wu zeeru, “¿Yan yo ne ro barag-us no mosse un **Kiristi** ne? ¿Wà wan wu ne?”

Ye zeeru wu, “Wà **Dawuda**.”

<sup>43</sup> Yeso zeeru ye, “To, ¿re nomé **Dawuda** un bęeb-de o-Kukt, wu rotte wu m-zee ‘Gos-wu’? Remen **Dawuda** zeeg,

<sup>44</sup> “Yawe zeeg Gos-wu wu ma re,

“She'et un ka be-de үt-gwomo de,  
har um ru'ut yan-yage-ut ru waragte  
rii-yo o he m-yawag un na-us ru à.” §

<sup>45</sup> ¿Uregé **Dawuda** ro m-zee un **Kiristi**, ‘Gos-wu re,’ to, re nomé **Kiristi** waragte wà un wu?”

<sup>46</sup> Yatt-wu hoksú wu m-shas á. Bo un ká ho-de yatt-wu kume jaab remen wu cit wu o ken cot-o á.

## Bor ur-kwooz us-tet

*Yeso pyaag wuke-de un  
yan-Yoos-de o-karamsa un Parisa-ne  
(Mark 12:38-40; Ruka 11:37-52; 20:45-47)*

<sup>1</sup> Bo hun-ne morgutédeen mosse un yan-neke-mo un wu ne à, Yeso zeeru ye, <sup>2</sup> “**Yan-Yoos-de o-karamsa** un **Parisa**-ne, ye a ya'ase bęeb-de un yoos-de un **karamsa**-o **Mosa**. <sup>3</sup> Remen kaané nom no kap o un rii-yo ye ro m-yoos à, amba no nom bo ye ro m-nom á. Remen ye ro m-nom un rii-yo ye ro yoos á. <sup>4</sup> Ye ro m-zee un hun-ne ye nom rem-se arge bęeb-de un ye à, remen Shir wu hoguté rerem-mo ye. Amba ye ne, ye m-nom ko hiin rem-se ro un hanté hun-ne ye waragté kashi be-de Shir á.

<sup>5</sup> “Ye m-nom un senge-mo un ye remen hun-ne hyenet. Ye m-gaag caari caari-to un ci-se un **Ma-to Shir** sa o zee үt-dupo un zwon-to un ye, riib-se un matuku-to un ye ro us-geea né har se ro un huk o-dak.

\* **Bor-us kwooz us-yoor:37** 22:37 Hyen komo: Kara 6:5. † **Bor-us kwooz us-yoor:39** 22:39 Hyen komo: Rewi 19:18. ‡ **Bor-us kwooz us-yoor:40** 22:35-40 Hyen komo: Ruka 10:25-28.

§ **Bor-us kwooz us-yoor:44** 22:44 Hyen komo: Bong 110:1.

Yé ro m-kutę un hun-nę a zeet yé ro yow yow un Shir né.\*<sup>6</sup> Yé jiishtę m-con a ya'as yé be-de үr-she'et de un gos-yę be-de o-biki, komo un be-to үr-she'et né үt-soto un kuke-to un yoos un Ma-to Shir.<sup>7</sup> Komo yé conog hun-nę sengü yé m-gas be-de үt-baab komo hun-nę sengü yé m-zee, 'Ya-us-Nap.'

<sup>8</sup> "Amba no, taase a zee no 'Wa-us-Nap,' remen wan-yoos-үr no wangaan wü. No was ma-to үt-comos á, remen myet no hen-nę yé un wü né yé, campo-nę un ne'a-ne né.<sup>9</sup> Taase no zee net 'o-Tato' un hono odak remen Tato o-gaan o ro be un no wü ro n-mę n-Ton shir.<sup>10</sup> Taase komo a eeg wü 'Wa-үr-Yoos,' remen wan-gaan wü ro Wa-үr-Yoos, wü ro, **Kiristi.**<sup>11</sup> Wü ro caari be un no à, se wü nomotü no m-guw.<sup>†</sup><sup>12</sup> Kap wü hwö hi un de un wü be-үr kashi à, Shir a mus wü hwaa. Amba kap wü musse hi un de un wü hwaa à, Shir a 'ye wü m-sék.'‡

*Yęso sabarsütę ya-o-shępe*

(Mark 12; Ruka 11:39-42,44,52; 20:47)

<sup>13</sup> "Amba no rii-yo үr-'wöö yo, no yan-Yoos-de o-karamsa un **Parisa**-né. Ya-o-shępe! No sanag hun-nę ish-o m-cow un gwomo-to Shir. No un hi un no komo no cow á.§

<sup>15</sup> "Rii-yo үr-'wöö yo no yan-Yoos-de o-karamsa un **Parisa**-né. Ya-o-shępe! Remen no m-pas m-sa, no m-wö dak-to үr-hew remen hoob-o un net wan-gaan remen no muut wü dorute jor no **Yahuda**-né. Urege no kumunte, no haaru no muutü wü har wü jiish no m-yo.

<sup>16</sup> "Rii-yo үr-'wöö yo no, no yé ro un take un hun-nę co à, nokka né po-ne! No m-zee, 'Myet bo un wü tondę un **Pyo-q Shir** à, rem ro kon á, amba kap bo un wü tondę o-zinariya yo un **Pyo-q Shir** à, se wü nomog ká rii-yo wü tontę à.'<sup>17</sup> Ya no ro үntün po-ne un raag-nę né un hyan-o Shir. ¿Yo ke yo jiishe үt-gos: zinariya yo, ko **Pyo-q Shir** o ro m-herekse o-zinariya à?<sup>18</sup> No komo m-zee, 'Kap bo un wü tondę o-hana à, regen-o ro kon á, amba kap bo un wü tondę un yar-mo a sake n-te o-hana à, se wü nomog ká rii-yo wü tontę à.'<sup>19</sup> No po-ne! ¿Yo ke yo jiishe үt-gos? ¿Sake-de, ko **hana-q** үr-sake o ro m-herekse үr-sake à?<sup>20</sup> Remen kaanę kap bo un wü tondę un **hana-q** үr-seke à, wü tontę un ka rii-yo ro un o à.<sup>21</sup> Kap komo bo un wü tondę un **Pyo-q Shir** à, wü tontę un o, komo un Shir né wü ro tara n-mę un o à.<sup>22</sup> Kap komo bo un wü tondę n-Ton shir à, wü tontę un kwıur-q Shir, komo un Shir né wü ro tara un ká kwıur-q à.\*

<sup>23</sup> "Rii-yo үr-'wöö yo no, yan-Yoos-de o-karamsa un **Parisa**-né. Ya-o-shępe! No m-hüs o-gaan be-de un op be-de un saw-to un ceta us-wa né. Amba no yagute rem-se jiishe үr-bon n-mę o-karamsa à, se ro: үr-'wöö, m-sher, un men-үt pus-to né. Hüs no kap, ka yo depę no nom

\* **Bor үr-kwöoz us-tet:5** 23:5 Hyen komo: Mati 6:1; Kara 6:8; Qog 15:38. † **Bor үr-kwöoz us-tet:11** 23:11 Hyen komo: Mati 20:26-27; Mark 9:35; 10:43-44; Ruka 22:26. ‡ **Bor үr-kwöoz us-tet:12** 23:12 Hyen komo: Ruka 14:11; 18:14. § **Bor үr-kwöoz us-tet:13** 23:13 Mg ken gen-mo un dö ci-o 14 Yan-gon tuk-mo үt-men mo ro no үr-wasę, no yan-Yoos-de o-karamsa un Parisa-nę. Ya-o-shępe! No inę kon-se Shir, no ma'asų kon m-sęeb né n-mę un hun-nę sa o zee no inu un hun-nę yé no ro. No ka né re un ra-q un ye taage ye mate yé à, n-mę un koob-de un ye. Remen kaanę, noa su koob-de un ba m-rerem. Hongse: Mark 12:40 un Ruka 20:47 né.

\* **Bor үr-kwöoz us-tet:22** 23:22 Hyen komo: Isha 66:1; Mati 5:34.

à, ba no үн yage o-ges.<sup>†</sup> <sup>24</sup> No po-nę yan-taku үн co! No m-hüs үн rii-yo үн hoog-o rek-yo n-mę m-ho, amba no core o-dorom!"

<sup>25</sup> "Rii-yo ur'-won yo no, **yan-Yoos-de o-karamsa** үн **Parisa-nę**. Ya-o-shepe! No m-so'os jim-de ur-ibitte үн de үr-kök ne, amba me-ur ro үn hu ne, o-suuబ ne deen үn koob-de үn garamse үn hi үn no ne. <sup>26</sup> No **Parisa-nę** po-ne! Takan no so'os n-mę de ur-ibitte үr-kök ne, remen jim-de үn to nomot m-cecas.

<sup>27</sup> "Rii-yo ur'-won yo no, **yan-Yoos-de o-karamsa** үн **Parisa-nę**. Ya-o-shepe! Ya no ro үntүn saag-se hun-ne suke o-jojo à, se үn bon-de m-hyan n-dq, amba n-mę se caar-to үn margan-ne, m-kukop ne go-us-go.<sup>‡</sup> <sup>28</sup> No m-sengę a zeet no ro kashi үn hun-ne үn hyan-o үn yish, amba men-ut no, ya to ro shiishe o-shepe үn sengę-m yo-mo ne."

*Yeso nomog boog-to үn go  
үn koqb-de a he ye m-ya à*

(Ruka 11:47-51)

<sup>29</sup> "Rii-yo ur'-won yo no **yan-Yoos-de o-karamsa** үн **Parisa-nę**. Ya-o-shepe! Men zee kaane remen no nak m-hin үn saag-se ur-bon se үn **yan-Rwor** үn **Ma-to Shir**, komo no nome saag-se үn kashi үn hun-ne ut-duk ka ye ya-n-ga-ye no ho à. <sup>30</sup> No m-zee, 'Te ro konte үn da-o mong-ne te, te roa gu ye hoom үn **yan-Rwor** үn **Ma-to Shir** á.' <sup>31</sup> Un rwor-mo un káane, no zeeg օ ka no ro yakar үn ye hoome **yan-Rwor** үn **Ma-to Shir** à. <sup>32</sup> To, ha no co no shoos men-ut jaas-to to tat no ne shi'nę à! <sup>33</sup> No yege-hwo! No yakar-ye үn herhyat! ¿Re no he m-nom no possute piish ut-ma to үn den-օ o-ra?<sup>§</sup>

<sup>34</sup> "Remen kaane, me no m-tomne үn **yan-Rwor** үn **Ma-to Shir**, un ya-us-weer ne, үn yan-Yoos-de үn Ma-to Shir ne. Noa ho ye ken ye, no kem ye ken ye, komo no nome ye ken ye us-sorog үn kuke-ut no to үn yoos үn Ma-to Shir. No ye m-dore bo-ut-bo komo no ye үn ya-ur-koqb. <sup>35</sup> Remen kaane, noa su ur-koqb remen no hoog kap kashi үn hun-ne. Cin үn hyó-m **Eber** net so-wu. Har ha-mo үn mo ma Zakaraya wà Barakiya, wu no ho'e үn tetę-o үn **Pyo-օ Shir** үn **hana-օ ur-seke** à.\* <sup>36</sup> Nip-օ me no m-rure, myet piish ut-ma to a morogse à, us-hak deen se argę à, a sek to үn hi-de үn yan ka da-o.

*Yeso ryegente deen moose  
үn ya-o-Urusharima ne*

(Ruka 13:34-35)

<sup>37</sup> "Ayya ya-o-Urusharima, ya-o-Urusharima! Bo-օ hoome **yan-Rwor** үn **Ma-to Shir**, no jir ye Shir tomnü no à ut-ta'ar! Um ro conog deen um kamas no bo kiit-o ro m-kamas үn yakar-ye үn yo n-mę үn kükuntö үn yo à, amba no yagute. <sup>38</sup> No ka m-moka a yaksutö no hur-o<sup>†</sup> no ba үn net!<sup>‡</sup> <sup>39</sup> Remen me no m-rure, noa do me m-hyan komo á, se ho-de no he m-zee, 'Ko-ya-o-kwum-wu, wu roqne үn beeб-ur Yawe à!' "§

† **Bor ur-kwqqoz us-tet:23** 23:23 Hyen komo: Rewi 27:30. † **Bor ur-kwqqoz us-tet:27** 23:27 Hyen komo: Seng 23:3. § **Bor ur-kwqqoz us-tet:33** 23:33 Hyen komo: Mati 3:7; 12:34; Ruka 3:7. \* **Bor ur-kwqqoz us-tet:35** 23:35 Hyen komo: Taka 4:8; 2Nom 24:20-21. † **Bor ur-kwqqoz us-tet:38** 23:38 Hur-o = Pyo-օ Shir. † **Bor ur-kwqqoz us-tet:38** 23:38 Hyen komo: Irimi 22:5. § **Bor ur-kwqqoz us-tet:39** 23:39 Hyen komo: Bong 118:26.

## Bor үр-kwooz us-nass

*Yəso rwqroq bō Pyo-q Shir  
he m-wurme à  
(Mark 13:1-2; Ruka 12:5-6)*

<sup>1</sup> Bo Yəso ruutę үn **Pyo-q Shir** à, wu ro үr-hew. Yan-neke-mo үn wu kuturu wu mumag-q us-pyo. <sup>2</sup> Wu ruru ye, wu zee, “Gwot no kà mumag-to. Nip-o me no m-rure, ta'ar-ur ro kon ko үr-gaan de a he m-yage n-ton үn or үn de á. Myet a wurumsu to.”

*Takan-de un swo ur-koob  
(Mark 13:3-13; Ruka 21:7-19)*

<sup>3</sup> Yəso ro tara n-te үn **Haag-o үn 'yo-se o-Zetun**, yan-neke-mo үn wu haanırı be-de үn wu, үn hon-de үn ye. Ye cituru, “ZRuru te, ho-de kà rii-yo he m-kor à, Komo q ken napa-q ro kon q he te m-kute muşun-m ru komo үn ta-de үn hono o-dak ne?”

<sup>4</sup> Yəso şasırı ye, “War no ha, taase wu ken wu raks no. <sup>5</sup> Men zee kaane remen hun-ne deen yea haan үn jin үn de. Yea zee, ‘Me wu ro **Kiristi**.’ Har yea raks hun-ne ut-moor ne. <sup>6</sup> Noq hoge ma-to үr-gün, үn hoge hoge to үn to ne. No hoge o-gyer á, remen se kaane nomog, amba kom-ur ro woón to kon á. <sup>7</sup> Ut-dak үr-gün ut-dak ne, ut-gwomo ut-gwomo ne toa nom teper-se үr-gün un hi үn de үn to. A nom komo mer үn nukte-mo o-dak ne ut-be n-hon n-hon. <sup>8</sup> Amba to ka kap takan-de үn re үr-koob de temb de he m-kor à.

<sup>9</sup> “Ka da-de yea ship no, a 'ye no үr-koob, ye ho no. Komo, hono o-dak kap a yagu no remen no me m-dore.\* <sup>10</sup> Ka da-q hun-ne deen a tuku me jim, komo yea raks or un ye ne, yea yage or un ye ne. <sup>11</sup> Yan-rwor үn Ma-to Shir ye ut-bo komo yea indunę deen, yea egusse hun-ne deen. <sup>12</sup> Remen moor-to үn men-ut jaas-to, was-mo yea ken yea ro m-was үn qr үn ye ne à mqa heeb. <sup>13</sup> Amba bo үn wu joose har ha-mo үr-kom à, wua posse.† <sup>14</sup> Komo hun-ne ye Shir a ko'ot kà **Ma-to m-Rerem** to үn gwomo-to Shir to a rur to hono o-dak, remen a hoguté to dak-ut-dak, ka da-q kom-de woontे.”

*Swo ur-koob ur-yo-de  
(Mark 13:14-23; Ruka 21:20-24)*

<sup>15</sup> “Da-o roon da-q no he m-hyan үn rii-yo m-rwuk yo ko-**yan-Rwor** үn **Ma-to Shir** Daneya rworę à, yo ro eso үn be-de **Pyo-q Shir**‡§ (Yage ko-ya-m-karante nept.) <sup>16</sup> To, ye ro n-me o-Judiya à, yea som ha-mo ut-haag. <sup>17</sup> Net-wu ro n-dö o-hur à taase wu warag o-hur wu dekente rii-yo ro wu n-me o-hur à. <sup>18</sup> Wu ro o-kat à taase wu jo'on dek үn cop-q үn wu.\* <sup>19</sup> Ka da-q rii-yo үr-'wöñ yo ne'a-ne ya-ut-uub, үn ye ro үn yakar rek-ye ne à! <sup>20</sup> Nom no us-kon taase rek-us no kor no da-q o-gos ko үn **Ho-de үr-Wuwę** de үn **Yahuda**-ne [ho-de o-Satil]. <sup>21</sup> Kon no remen үn ka da-q, a nom swo ur-koob de a wete m-nom á cin un takan-de үn hono o-dak har haan-mo m-moka, a do ne m-nom gon-de á.† <sup>22</sup> O-nip, se de a hebę ká ho-to m-swo ur-koob to үn ba kaane à,

\* **Bor үr-kwooz us-nass:9** 24:9 Hyen komo: Mati 10:22. † **Bor үr-kwooz us-nass:13** 24:13 Hyen komo: Mati 10:22. ‡ **Bor үr-kwooz us-nass:15** 24:15 ut-Girik: be-de ba m-kyükop.

§ **Bor үr-kwooz us-nass:15** 24:15 Hyen komo: Dane 9:27; 11:31; 12:11. \* **Bor үr-kwooz us-nass:18** 24:17-18 Hyen komo: Ruka 17:31. † **Bor үr-kwooz us-nass:21** 24:21 Hyen komo: Dane 12:1; Hyan 7:14.

yatt ko-yan-hoog wü he m-ru á, amba remen ka yę a daage à, a heeb ka ho-to.

<sup>23</sup> “Un ka da-o, kę wü ken wü zee no, ‘Gwot, **Kiristi** wü ka káne!’ Ko, ‘Wü ka ręeno!’ Taase no dek tq. <sup>24</sup> Men zee kaanę remen yan **Kiristi** yę ut-bo, un **yan-Rwɔr un Ma-to Shir** ne yę ut-bo yea rusunę. Yę nom caari-o o-napa un rem-se un hyan ut-hyat ne, remen yę rukt hun-ne, har un yę Shir daage ne à urege a nome. <sup>25</sup> Baks no unze um nekste tq-ut no cin un ga'ane.

<sup>26</sup> “Remen kaanę, wü ken wü zee no, ‘Gwot **Kiristi** Wü ka ręeno o-köt!’ Taase no rwuun no hyenet. Ko ne, ‘Gwot wü ro ręeno n-mę o-kukę wukusse,’ taase no goks tq! <sup>27</sup> Men zee kaanę remen bo myakt-o ro m-myaktunę zee-mo үr-horan ha-mo үr-horim à, káanę muun-mo un **Wà-wu un net** he m-nom. <sup>†</sup> <sup>28</sup> Be-de u-үr ro à, ay, káne sakra ro m-morge.”<sup>§</sup>

*Muun-mo un Wà-wu un net  
(Mark 13:24-27; Ruka 21:25-28)*

<sup>29</sup> “Da-o ka ho-to un re үr-kqob tq he m-ta à,

“ ‘Da-o gaan ho-үr a nom o-comb,  
o-ręng komo yoa nom o-mq á.

Yego-regen a hyemene zee-mo n-Ton shir,

komo Shir a nukt rem-üs bęeb se ro un n-Ton Shir à.”\*

<sup>30</sup> Ur-kom ka da-o, napa-o m-muun mo un **Wà-wu un net** he m-rwuun cas un kus-o n-Ton shir. Myet hun-ne yę un hono o-dak à komo yea nom tük-mo ut-men rem o-gyer. Yea hyen **Wà-wu un net** röön n-ton ut-ke'entę ut-gwomo ne m-seps nedeen. <sup>†</sup> <sup>31</sup> Wua tom yan-tom-ye un wü, yę hur o-kar o o-zaaz deen, komo yę karagse yę a daage à zeen-mo үr-horan, үr-horim ne, o-baar ne, o-ye'er ne, zee-mo un q ka wur-q un hono o-dak q ha-mo un q ka ręeno.”

*Ur-yoos n-te un 'yo-yo o-rum  
(Mark 13:28-31; Ruka 21:29-33)*

<sup>32</sup> “Yoos no yo ken rii-yo n-te un 'yo-yo o-rum. Urege jet-se un yo cirig m-zoose, se ro m-tupnę un wá-ut pü-to, no nak gos-o nomog yow yow q ka. <sup>33</sup> Káanę komo, urege no hyanag kap ká rem-se um ruru no à, ro m-kor, noa nep unze da-o nomog yow yow, wü ro n-riib un ish.

<sup>34</sup> Nip-q me no m-rure, hun-ne yę un ka zaman-yo yea mer á, se kap q un ká rem-se nomog. <sup>35</sup> O-ton o-dak ne tqa tees, amba ma-ut re tqa te á kq hiin.

*Yatt-wü napę ho-de Kiristi he m-haan á  
(Mark 13:32-37; Ruka 17:26-30,34-35)*

<sup>36</sup> “Ambe yatt-wü napę үr-ho, kę un kwom-üs re ká rii-yo he m-kor á, kę **yan-tom-ye Shir** yę ro n-Ton à, kę Wà, <sup>‡</sup> se de o-Tato cot.

<sup>37</sup> “Bo a nome un da-o **Nuhu**<sup>§</sup> à, káanę muun-m re, me **Wà-wu un net** he m-nom. <sup>38</sup> Untun ka da-o rii-yo ho-mo reet hono o-dak, hun-ne

<sup>‡</sup> **Bor ur-kwøoz us-nass:27** 24:26-27 Hyen komo: Ruka 17:23-24. <sup>§</sup> **Bor ur-kwøoz us-nass:28** 24:28 Hyen komo: Ruka 17:37. \* **Bor ur-kwøoz us-nass:29** 24:29 Hyen komo:

Isha 13:10; 34:4; Jowe 2:10,31; 3:15; Hyan 6:12-13; Izik 32:7; Isha 34:4. <sup>†</sup> **Bor ur-kwøoz us-nass:30** 24:30 Hyen komo: Dane 7:13; Zeka 12:10-14; Hyan 1:7. <sup>‡</sup> **Bor ur-kwøoz us-nass:36** 24:36 Mę ken gen-mo mo rott kę Wà. <sup>§</sup> **Bor ur-kwøoz us-nass:37** 24:37 Hyen komo: Taka 6:5-8.

ro үн hogे үн rərəm-mo үt-biki үt-ge ne, m-re, m-swø ne, campo-ne ro үt-ge, a m'-ya үn yan-ne'a-ne үt-ge, har ha-mo үn ho-de **Nuhu** cōwē o-hat à!\*<sup>39</sup> Hun-ne nap rii-yo he m-kor á, har ho-m haanté mo reet ye. Kaanę օ mūn-m re **Wà-wu un net** he m-nom.<sup>40</sup> Un ka da-q, hun-ne yoor yea ma'as o-kat, Shir a dek wan-gaan, wua yage wan-gaan.<sup>41</sup> Ne'a-ne yoor a ma'as үr-na be-үr gaan, Shir a dek wan-gaan, wua yage wan-gaan.

<sup>42</sup> “Remen kaanę she'et no zongse, remen no nap ho-de Gōs-wu wu ma no he m-mūn á. <sup>43</sup> Amba nap no yo ka, uregę ko-ya-o-hur-wu nepse da-q ko-hyow he m-haan m-tet à, wua rewę á. Komo wu roa yage a cūwut wu o-hur á. <sup>44</sup> Remen kaanę no ma se no she'et zongse, ko օ ke da-q. Remen da-q no esse o-saktö á, ka da-q **Wà-wu un net** he m-haan.”†

*Ko-guw kashi ko wu o-hwaa  
(Ruka 12:41-48)*

<sup>45</sup> “Wan wu ne ro ko-guw kashi, wa-us-weer? Wu ro ká guw-wu wu ko-yan үn hur-o үn wu rwę'e wu gutu wu hur-o үn wu à, komo wu 'ye or re үn wu guw-ne rii-yo m-re yo үn ye үn da-q depę à. <sup>46</sup> Ko-ya-o-hur mūnne wu 'wos ká ko-guw-wu nomog rii-yo depę à, ko-ya-o-hur a hogę rərəm-mo үn wu. <sup>47</sup> Nip-o me no m-rure, ká ko-ya-o-hur-wu a ru ká ko-guw-wu, wu gutu wu saw-to үn wu kap. <sup>48</sup> Amba uregę ká ko-guw-wu ko-yan-men-üt jaas-to wu, komo wua zee hi үn de үn wu, ‘Ko-yan-hur-o re a jo'on үn ga'anę á.’ <sup>49</sup> Ka da-q, wu ciru bu үn ye ká guw-ne ye. Komo wu ro үt-biki, wu ro m-re, wu ro m-swø, үn yan-susuur-ne.<sup>50</sup> Wu nome kāane, ko-yan-hur-o үn wu a jo'on үn ho-de wu huytę o-saktö á, komo da-q wu napę á. <sup>51</sup> Ko-ya-o-hur a bu wu dum-mo pasę үr-be à, komo wu ręesü wu үr-koqb be-үr gaan үn ya-o-shępe ne. Kāne ye he үs-kan үn haw-se үn yin-ne.

## Bor ur-kwooz us-taan

*Sha-mo үt-ma mo yan-ne'a-ne op*

<sup>1</sup> “A hongse **Gwomo-to Shir** үntün yan-ne'a-ne op, ye deke pitirra-to үn ye. Ye nekuru, ye gontutę ko-ya-үr-ge à.\* <sup>2</sup> Nen taan be-de үn ye raag-ne ye, nen taan komo ya-us-weer ye. <sup>3</sup> Ká raag-ne ye dekuru pitirra-to үn ye à, amba ye dek m-now remen m-dö á. <sup>4</sup> Ya-us-weeru ne, ye dekste m-now remen m-dö. <sup>5</sup> Bo ko-ya-үr-ge nome it-mo үn woon à, myet-mo үn ye hębu m-rew.

<sup>6</sup> “Da-o tət-m purge m-sqk ne à, ye hoguru eeg a m-zee, ‘Hogu no, ko-ya-үt-ge wu ká! Rwyun no, no gontu wu!’

<sup>7</sup> “Ká yan-ne'a-ne ye kap inuryu, ye ja-asurü pitirra-to үn ye. <sup>8</sup> Ká raag-ne ye konuru ya-us-weer, ‘Hakkur no ya te no now-m no hiin, remen pitirra-üt te ro m-mar.’

<sup>9</sup> “Amba ká ya-us-weer ye zeeru ye, ‘Ay, moa bo'os te үn no ne á. Jiishtę no he be-de үn ya-m-baab, no oon mo ma no.’

<sup>10</sup> “Amba bo ye nekete, ye oontę m-now à, rii-yo ye mūnte ko-ya-үr-ge wosonte. Ye ro zongse à, ye cōwuru be-de үr-ge үn wu ne, komo

\* **Bor ur-kwooz us-nass:38** 24:38 Hyen komo: Taka 7:6-24. † **Bor ur-kwooz us-nass:44** 24:43-44 Hyen komo: Ruka 12:39-40. \* **Bor ur-kwooz us-taan:1** 25:1 Hyen komo: Ruka 12:35.

a tiguru ish. <sup>11</sup> Da-o hör-o, ye ká yan-ne'a-né ye muunuru, ye essuru n-do. Ye zeeru, ‘Gos-wu! Gos-wu! Tikshi té ish!’

<sup>12</sup> “Am̄ba w̄u shasuru ye, ‘Nip-o me no m-rure, me nap no á!’†

<sup>13</sup> “Remen kaane, se no she’et zongse, remen no nap ʉr-ho kq o-dá á, o um he m-muun á.

*Ma-to un guw-ne tet*  
(Ruka 19:11-27)

<sup>14</sup> "Komo a hongse **Gwomo-to Shir** үntün net-wu he m-neke үr-hew à. Wu agnuru yan-guw-mo un wu. Wu wonguru ye hwor, ye sengeté m-o m-baab ne, har wu muunte. <sup>15</sup> Wu ya'asuru wan-gaan ba-ut<sup>†</sup> taan-to un azurpa, wan-gaan komo ba-ut yoor, wu ken wu ba-o gaan, kó wu ke hon un 'wons-mo un wu. Ka da-o, wu nekuru hew-de un wu.

<sup>16</sup> “Ká wü gokse ba-ut taan à, wü es m-se'er á. Wu haaru, wü senguru m-o m-baab ne un ká hwor-ye, har wü swooru ho-mo un ba-ut taan.

<sup>17</sup> Káané komo, wu goksé ba-ut yoor à, wu swooru ho-mo un ba-ut yoor. <sup>18</sup> Amba ká wu goksé ba-o gaan à, wu haaru, wu hinnuru ur-

kuub n-dak. Wu wukuru hwor-ye un ko-yan-hur-o un wu, taase a ci.

<sup>19</sup> "O-da-deen, ko-yan-hur-o un ká guw-ne ye jo'onuru hew-de un wu. Wu agnuru ká guw-ne ye un wu ye, remen ye ogmuté wu rii-yo ye nome un hwor-ye un wu à. <sup>20</sup> Ká ko-guw-wu gokse ba-ut taan à.

<sup>21</sup> “Ko-yan-o-hur hoguru o-zak, wu zeeru, ‘Nomog ur-bon, ko-yan-kashi m-guiw o net so-wu! O nomog o-shir un rii rek-vo. Man ya’as wo-

22 “Ká wú goksé ba-ut yoor à, wú haanuru komo wú taknuru co. Wu

<sup>23</sup> “Ko-yan-hur-o un wu zeeru wu ‘Nomog ur-hon inin ko-guiw kashi

"Ko yuu har q'aan wə gəəqə wə, Nəmogg q'aan bor, hññ ko q'aw, kash  
un net! O nomog o-shir un rii rek-yo, man ya'as wə gwomo-to arge to  
ká à. Haan, o nom o-zak be-ur gaan un me ne.'

<sup>24</sup> "Ka da-de ká ko-guw-wu goksé ba-o gaan á wu ma wu wo'onuru. Wu zeeru, 'Ko-ya-o-hur, um nepste wo ko-ya-us-hwumug wu, wo m-ce un be-de wo go'e á. Wo komo ko-yan-con-mo un re-mo o-tara wu. <sup>25</sup> Q rwo'ę, um hogute o-gyę, taase um eggusse hwor ru. Um argu m-neke, um hin ır-kuub, um wukuru hwor ru. Goks rii-yę ru.

<sup>26</sup> "Ko-ya-o-hur un wu shasuru, 'Wo ko-yan-men-ut jaas-to komo ko-guw-wu m-zar! ¿Ashi, o nepste me ko-ya-us-hwumug wu, me m-ce be-de me go'e á, komo ko-yan-con-mo un re-mo o-tara wu? <sup>27</sup> Ay, ro jiishte o essu me hwor re o-benki be-de um roa jo'on um goks rii-ye re har um su m-ho à!

<sup>28</sup> "Rumus nō ká hwor-yē be-de un wu, no ya'as wan-ba-ut op. <sup>29</sup> Ká ye nome senge-mo ur-bon un rii-yo a yase ye à, ye a he m-do'e, har ye kum deen. Amba ká ye ro m-nom o-shir á, ko ka ya-o-hiin-yo ye rotte

<sup>†</sup> **Bor ur-kwooz us-taan:12** 25:11-12 Hyen komo: Ruka 13:25. <sup>†</sup> **Bor ur-kwooz us-taan:15** 25:15 ut-Girik: *tarents*, o-tarent hond q q ro үn pamb kwooz үn tet үn op үn taan [75] ko kiroguram-ut kwooz o-gaan үn on ut-nass [34].

à sə a busutə yo m-rumus. § 30 Jorbu no ka ko-guw-wu o-hwaa wu un comb-o rim-o. Káne wu he us-kan un haw-se un yin-ne.\*†

### *Piish-de ut-ma de ur-kom*

31 “Da-q **Wà-wu un net** he m-haan n-me un seps-mo un wu à un **yan-tom-ye Shir** né kap, ka da-q wu he m-she'et un kwuqr-o un seps-mo ut-gwomo.‡ 32 Shir a karakse kap hun-ne ye un hono o-dak un her-o un wu. Wu koos ye n-hon n-hon, bo yan-gwot ut-gut ro un koos un ca un gwoor ne à. 33 Wu ru yegé-ca so un re-de un wu, yegé-gwoor ne un kwanta-de un wu.

34 “Ka da-q ko-Gwomo he m-zee ye ro un re-de un wu à, ‘Haan no, no ye kumé o-kwum be-ur Tato re à! Goks no cim-yo ut-gwomo yo Shir əssu no cin un takan-de un hono o-dak à. 35 Men zee kaané remen bo um hogé mer à, no ya'ag me rii-yo m-re. Um hoguté **swoot**-o m-ho, no ya'ag me m-ho um su. Me ko-hamat, no goks me un hur-ut no. 36 Mett үr-matuku á, no ya'ag me үr-matuku. Me un gom, no waste un me ne. Me ke'o, no habu me үr-gas.’

37 “Ka da-de ká ye nome rii-yo Shir coné à he wu m-shas, ye zee, ‘Gos-wu, ¿ho-de un ya te hyanu wo un hogé un mer te ye'et wo rii-yo m-re? ¿Ko da-q o hogé **swoot**-o m-ho, te ye'et wo m-ho o suuté? 38 ¿Komo ho-de un yan o te hyanu wo ko-hamat, te goks wo? Ko ¿ho-de o ro үr-kor, te ye'et wo үr-matuku? 39 ¿Komo ho-de un yan o te hyanu wo un gom ko ke'o te waste un wo ne?’

40 “Ko-Gwomo a shes ye, wu zee, ‘Nip-o me no m-rure, bo no nome wan-gaan n-me un ye ká hen-ne re ne, ye jiishe us-rek à, me no nome.’

41 “Ka da-q ko-Gwomo he m-zee un yan-kwanta-de un wu, ‘Wongu no un me ne, no ye Shir hu'e o-nu à. Cow no ra-q a m-ryomse á har ya nomot re ne, o Shir esse **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** un yan-tom-ye un wu ne à. 42 Remen bo um hogé mer à, no 'ya me rii-yo m-re á. Um hogé **swoot**-o m-ho, no 'ya me m-ho um su á. 43 Um haan үr-hamat, no goks me á. Me үr-kor, no 'ya me үr-matuku á. Um gomog gom, komo me ke'o no was un me ne á.’

44 “Ka da-q ye ma yea shes, ye zee, ‘Gos-wu, ¿ho-de un yan o te hyanu wo un hogé un mer, ko un **swoot**-o m-ho, ko wo үr-hamat, ko wo үr-kor, ko wo un gom, ko wo ke'o, te yage m-was un wo ne?’

45 “Ka da-o wua shes ye, ‘Nip-o me no m-rure, bo no yage nome wan-gaan be-de un ye ká ye ro me rek-ye à, ay, me no yage m-nome.’

46 “Ye ká yea cuw re үr-koob de un ba m-ta. Amba kashi un hun-ne ne yea cuw hoog-o ba m-ta.”§

## **Bor үr-kwooz us-cind**

*Gos-ye toog ut-hun ye hoot Yeso  
(Mark 14:1-2; Ruka 22:1-2; Yoha 11:45-53)*

§ **Bor үr-kwooz us-taan:29** 25:29 Hyen komo: Mati 13:12; Mark 4:25; Ruka 8:18. \* **Bor үr-kwooz us-taan:30** 25:14-30 Hyen komo: Ruka 19:11-27. † **Bor үr-kwooz us-taan:30** 25:30 Hyen komo: Mati 8:12; 22:13; Ruka 13:28. ‡ **Bor үr-kwooz us-taan:31** 25:31 Hyen komo: Mati 16:27; 19:28. § **Bor үr-kwooz us-taan:46** 25:46 Hyen komo: Dane 12:2.

<sup>1</sup> Da-q Yeso komé rwor un kà rem-se kap à, wu zeeru yan-neke-mo un wu, <sup>2</sup> “No nepse **Biki-q m-Pas** kuks ho-ut yoor a cirit, komo me **Wà-wu un net** yea ya'as me yea kem me o-**kan**.”\*

<sup>3</sup> Un ká da-q, Gwomo-né ye un kon-se Shir un sek-yé né ro ur-morog un hur-q un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, jin-de un wu Kepas. <sup>4</sup> Ye tqorù ut-hun, ye shipt Yeso wukusse, ye hoot wu. <sup>5</sup> Amba ye zeeru, “Ba da-q un **Biki-q m-Pas** á, taase hun-né iné yokoko.”

*Wu ken ne'a wu hokmote Yeso  
now-mo m-shi'igin o-Betanya*

(Mark 14:3-9; Ruka 7:37-38; Yoha 12:1-8)

<sup>6</sup> Ka da-q Yeso ro un bo-q o-Betanya un hur-o Simón, wu ro ko-**cim** n-ga à. <sup>7</sup> Da-q un re un ga-to m-rim, wu ken ne'a-wu haanuru be-ur Yeso ur-batta né de un now-mo m-shi'igin mo un hwordeen. Da-q wu ro un re un rii-yo m-re à, wu duusuru Yeso ká now-mo ur-hi.<sup>†</sup>

<sup>8</sup> Amba bo yan-neke-mo un wu hyenté káane à, ryaab-us reeru ye. Ye zeeru or un ye né, “Ay, tó kà naas-mo un hwor mo. <sup>9</sup> Wu ro bakke kà now-mo a roa kumus hwordeen, a wonguté kqob-ne.”

<sup>10</sup> Amba remen Yeso nepste yo ye ro m-rwör à, wu zeeru ye, “¿Remen yan q no suuté kà ne'a-wu, remen wu nomotu me rii-yo depé? <sup>11</sup> Kqob-ne ro be un no ur-ho bi,<sup>‡</sup> amba me, man do m-she'et be-ur no deen á. <sup>12</sup> Ká ne'a-wu duusutu me ká now-mo wu jamaste wyr-o re remen duk. <sup>13</sup> Nip-q me no m-rure, myet be-de a he ka kq'ot-q un **Ma-to m-Rerem** à, hono o-dak kap, a bup m-rwör rii-yo kà ne'a-wu nomé à remen a baksté un wu ne.”

*Yahudas eks wua ya'as Yeso*

(Mark 14:10-11; Ruka 22:3-6)

<sup>14</sup> Wan-gaan be-de un op un yoor [12], jin-de un wu Yahudas Iskariyoti, wu haaru be-de un Gwomo-né ye un kon-se Shir. <sup>15</sup> Wu cituru ye, “¿Ya no he me m-ya'as, me boobsu no Yeso?” Ye ya'suru wu hwor-ye o-azorpa ur-kwøoz un op [30].§ <sup>16</sup> Cin un ka da-q, wu ciré hoof-q un cqw-yo wu hette ya'as un Yeso à.

*Yeso reeg rii-yo m-re yo  
un Biki-q m-Pas be-ur gaan  
un yan-neke-mo un wu ne*

(Mark 14:12-21; Ruka 22:7-14,21-23; Yoha 13:21-30)

<sup>17</sup> Un ho-de un shi-mo **Biki-q ut-Burodi to ba m-Yist**, yan-neke-mo un Yeso haanu be-de un wu. Ye cituru wu, “¿Kené o coné té ja'asu wo o reet **Biki-q m-Pas**? ”

<sup>18</sup> Wu zeeru, “Neke no n-me o-bo noa hyen wu ken net-wu. No rure wu, ‘Wa-ur-Yoos zeeg, “Da-q un re nomosté yow yow, komo man re **Biki-q m-Pas** un hur-o ru un yan-neke-m re né.”’” <sup>19</sup> Yan-neke-mo un wu nomuru bo Yeso zee ye à. Ye argu komo m-nom rii-yo m-re yo un **Biki-q m-Pas** káne.

<sup>20</sup> Bo rim-m nomte à, Yeso she'eturu remen wu reet rii-yo m-re un yan-neke-mo un wu ne op un yoor [12]. <sup>21</sup> Ye ro be-de m-re Yeso zeeru

\* **Bor ur-kwøoz us-cind:2** 26:2 Hyen komo: Rwu 12:1-27. † **Bor ur-kwøoz us-cind:7**

26:7 Hyen komo: Ruka 7:37-38. ‡ **Bor ur-kwøoz us-cind:11** 26:11 Hyen komo: Kara 15:11.

§ **Bor ur-kwøoz us-cind:15** 26:15 Hyen komo: Zeka 11:12.

yę, "Nip-q me no m-rure, wan-gaan be un no wua ya'as me un kom-to un yan-yage-ut re."

<sup>22</sup> Un naasu-mo ur-hur deen, yę ciru cot-se un wu n-gaan n-gaan. Yę ma'asuru m-zee, "Gos-wu, ¿Ba un me ne o rotte á, me wu?"

<sup>23</sup> Wu shasuru, "Wan-gaan be-ur no, wu ro m-re un rii-yo m-re kock-ur gaan un me ne à m-moka, wu he me m-ya'as." <sup>\*</sup> <sup>24</sup> Me un zee kaane, remen me **Wa-wu un net** se um marag bo Ma-to Shir zee cin n-ga à. Amba rii-yo ur-won yo ká wu he ya'as un 'Wa-wu un net à!' Roa jiish ká net-wu ma a ro yagutu wu m-mat."

<sup>25</sup> Yahudas ká wu he wu m-baab à, wu ma wu cituru, "¿Wa-us-Nap, ba un me ne o rotte á, me wu?"

Yeso zeeru wu, "Wo ma o rworog un nu-o ru."

*Re un rii-yo m-re  
remen baks un Gos-wu*

(Mark 14:22-26; Ruka 22:15-20; 1Kor 11:23-25)

<sup>26</sup> Yę ro un re un rii-yo m-re, Yeso mossuru ur-burodi, wu nomuru ur-bongon be-de Shir. Wu yotruru ká burodi-de, wu ya'suru yan-neke-mo un wu. Wu ro m-zee, "Goks no, no re, o ka wur-o re o."

<sup>27</sup> Wu mossuru ibitte-de un ho-mo un mat-de us'-yo. Wu nomuru Shir ur-bongon, wu argu yę m-ya'as. Wu ro m-zee, "Swg no myet-m no. <sup>28</sup> Mo ka hyó-m re mo, <sup>†</sup> mo he shoos un swor o-nu o Shir un hun-ne yę un wu ne à. A wus-mo remen ur-seke de un soks un **ba'as-to** un hun-ne deen.<sup>‡</sup> <sup>29</sup> Wer no ma-ut re, man do swg un kà ho-mo un mat-de us'-yo mo komo á, se de kà ho-de um he swg un mo ken pu-mo mo be-ur gaan un no ne un gwomo-ut Tato re à."

<sup>30</sup> Ka da-de yę huru Sep-o ur-Bongon de Shir, yę ruuru. Yę nekuru **Haag-o un 'yo-se o-Zetun.**

*Bitrus a nom she-mo un nap un Yeso*

(Mark 14:27-31; Ruka 22:31-34; Yoha 13:36-38)

<sup>31</sup> Yeso zeeru yę, "Myet noa somos no yagu me un kà tet-mo, remen Ma-to Shir zeeg,

"Man wos Wa-ur-gut,

kur-de un ca komo yea cakre.<sup>§</sup>

<sup>32</sup> Amba ne me inę ut-marimar, man be'es no m-wo o-Gariri, man 'gone un no ne káne."<sup>\*</sup>

<sup>33</sup> Bitrus zeeru, "Ko yę som kap remen rii-yo he wo m-kor à, me man som á ko hiin."

<sup>34</sup> Yeso zeeru wu, "Nip-q me wo m-rure un kà tet-mo, rii-yo keeg-yo o-kiit kenet, woa nomos she-mo un nap-us re har o-tet."

<sup>35</sup> Bitrus zeeru wu, "Ko a ho me, man nom she-mo un nap-us ru á." Káanę ma kap o un yan-neke-mo un wu zee.

*Yeso nomog us-kon o-Gesemani*  
(Mark 14:32-42; Ruka 22:39-46)

\* **Bor үр-kwöoz us-cind:23** 26:23 Hyen komo: Bong 41:9. † **Bor үр-kwöoz us-cind:28**

26:28 Hyen komo: Rwyu 24:8. ‡ **Bor үр-kwöoz us-cind:28** 26:28 Hyen komo: Irm 31:31-34.

§ **Bor үр-kwöoz us-cind:31** 26:31 Hyen komo: Zeka 13:7. \* **Bor үр-kwöoz us-cind:32** 26:32 Hyen komo: Mati 28:16.

<sup>36</sup> Ka da-q Yeso үн yan-neke-mo үн wu нे haaru de ken be-de a m-zee o-Gesemani† à. Wu zeeru yan-neke-mo үн wu, "She'et no kane, man neke reeno, um nomot us-kon." <sup>37</sup> Wu dekuru Bitrus ne үн yakar Zebedi ne yoor, ye ro **Yakubu** үн **Yohana**. Wu ciruru tuk-mo ut-men o-regen ne deen. <sup>38</sup> Wu ruru ye komo, "Tuk-mo ut-men mo ro үн hur үн de à, mo woosté mo ho me. She'et no kane, zongse be-ur gaan үн me ne."

<sup>39</sup> Wu nekuru co hiin, wu argu m-kwumus үн hi-de үн wu n-dak. Wu nomuru us-kon, wu zee, "Tato re! Uregé a nome, dossu me ka ibitte-de үн swo ur-kqob de. Myet үн kaané ne, ba yo um cone үн hur үн de à, yo yo a he m-nom á, se de yo o cone à."

<sup>40</sup> Wu muunuru be-de үн yan-neke-mo үн wu, wu 'wos ye m-rew. Wu zeeru Bitrus, "Ashi! ¿Noa hoks ur'er ko ya o-da hiin үн me ne á? <sup>41</sup> She'et no zongse komo no nom us-kon үн ba káané á noa he'ebe n-te ut-meger. Kukt-o dekste m-sok ne, amba wur-o rott m-wons á."

<sup>42</sup> Wu dooru m-warag o-ayoore-o. Wu konuru, "Tato re! Uregé ka swo ur-kqob de a dosse á se um swoog de, nom yo o cone à." <sup>43</sup> Wu dooru m-muun be-de un ye. Wu 'wos ye m-rew, remen yish-ye үн ye shiiste m-rew. <sup>44</sup> Wu dooru ye m-yage, wu haaru. Wu nomuru us-kon o-atette-o. Wu ro m-rwör үн ma-to wu rwore n-ga à.

<sup>45</sup> Ka da-de, wu muunuru be-de un yan-neke-mo үн wu. Wu zeeru ye, "¿Har m-moka rew-mo notte no ur-wuwé? To, da-o nomog, o a hette ya'as үн **Wà-wu үн net** үн kom-to үн ya-ut-**ba'as** à. <sup>46</sup> Iné no, a neke no. Wan-ya'as үн me woosunte."

### Ye shipk Yeso

(Mark 14:43-50; Ruka 22:47-53; Yoha 18:3-12)

<sup>47</sup> Rii-yo wu tigite o-nu, Yahudas, wan-gaan n-me үн ká op үн yoor-ye [12], wo'onuru mosse үн morog-de үн hun-ne ne deen. Ye ro ut-magay ne ut-kom, ut-ko ne. Gwomo-ne ye үн kon-se Shir үн ye ro sek-ye ne à, ye tomontu ye. <sup>48</sup> Wan-baab-to үн wu, Yahudas regussute wu kussute ye o-napa. Wu zee, "Wu um he m-hamat à, wu wu ship no wu." <sup>49</sup> Yahudas haaru be-ur Yeso, wu zeeru wu, "Ur-gas, wa-us-Nap ol!" Yahudas hamturu wu.

<sup>50</sup> Yeso zeeru wu, "Wan-yen de, nom rii-yo hantu wó à."

Ye ká hun-ne ye wo'onuru, ye shipuru Yeso, ye bopuru wu. <sup>51</sup> Un hyan-o үн káané, wan-gaan be-de үн ye ro be-ur gaan үн Yeso ne à, wu mu'usuru magay-o үн wu, wu kupsuru ko-guw-wu үн ko-Gwomo-wu үн kon-se Shir o-to.

<sup>52</sup> Yeso zeeru, "Muut magay-o ru, o nak kap wu deke o-magay à, magay-o he wu m-ho. <sup>53</sup> ¿No m-hyan sa o zee mett ur-beeb um hopt gwu be-ur Tato re, komo da-o gaan wu tomnu me yan-tom-ye Shir, ye arge buug-de үн karma-ne dugu-us op үн dugu-us yoor [12,000] á? <sup>54</sup> To, ¿re o ka a he a shoos rii-yo Gen-mo үн Ma-to Shir rwore à, unze nip-o se ká rii-yo nomog?"

<sup>55</sup> Ka da-q Yeso zeeru ka hun-ne ye, "No үн rwun ut-magay ne, ut-ko ne no shipt me sa o zee me ko-ya-ur-kwup wu. Koyanda me ur-yoos үн **Pyo-o Shir**, ¿ya hante ne no shipte me á?‡ <sup>56</sup> Amba myet a үн nom

† Bor ur-kwqoz us-cind:36 26:36 De ro be-de a үн pot үн yakar-ye үн 'yo-se o-zetun à.

‡ Bor ur-kwqoz us-cind:55 26:55 Hyen komo: Ruka 19:47; 21:37.

to ka remen a shoosté rii-yo ro un n-mé un takurda-q un **yan-Rwqr un Ma-to Shir** n-ga à.” Bo m-hogé káané kap q un yan-neke-mó un wú ye yagu wú, ye somuru.

*Yəso be-de un yan-piish üt-ma*

(Mark 14:53-65; Ruka 22:54-55,63-71; Yoha 18:13-14,19-24)

<sup>57</sup> Ye shipe Yeso à, ye heeturú wú be-ur Képas, ko-Gwomo-wú un kon-se Shir, be-de **yan-Yoos-de o-karamsa** un sek-ye ne, ye rege ye morogsute à. <sup>58</sup> Amba Bitrus doruru ye jim-m-jim ır-hew ne, har un 'woog-o un hur-q un ko-Gwomo-wú un kon-se Shir. Wú cowuru, wú she'eturú un guw-ne ne, remen wú hyenet bo a he m-buse un Yeso ne à.

<sup>59</sup> To, n-mé un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Morog-de un Sek-ye** de ne, kap ye hoqburu taab-de üt-bo to ye he nome un Yeso remen ye kumut cow-yo un ho-de un wú à. <sup>60</sup> Ko dè nomte ye kum hun-nédeen ye esse yea ce üt-bo à, amba ye kum rii-yo m-rwqr á. Ur-kom ye ken hun-né yoor-ye rwqunuru. <sup>61</sup> Ye zeeru, “Wú ka net-wú zeeq unze wúa hoks m-kaps un **Pyo-o Shir**, komo wú jaas-q m-ma n-mé un ho-ut tet.”<sup>§</sup>

<sup>62</sup> Ka da-de, ko-Gwomo-wú un kon-se Shir inuru, wú zeeru, “¿Wott o ken shas-q un rii-yo ye zee mosse un wó ne á? ¿Ya o he m-zee un hi un du?” <sup>63</sup> Amba Yeso shas á. Ko-Gwomo-wú un kon-se Shir zeeru wú, “Tond un jin-de Shir wan-hoog, urege wó ro **Kiristi, Wà-wú Shir**.”

<sup>64</sup> Yeso zeeru wú, “Ee, káané q hond hond bo o rwore à. Komo kané co noa hyen me **Wà-wú un net** ro ır-she'et tara un kom-q ır-re de un Shir be-de üt-gwomo,\* wú roqon komo n-mé üt-ke'ente to un kus-q n-Ton shir†”

<sup>65</sup> Ko-Gwomo-wú un kon-se Shir yooguru matuku-to un wú remen tuk-mó üt-men. Wú zeeru, “De ke taab-de de un ya a o-hoob? No hogute wú nomote Shir o-yo'og. <sup>66</sup> ¿Re no hyane?”

Ye shasuru, ye zee, “Wú wooste a ho wú!”‡

<sup>67</sup> Ye copsu wú m-ta o-co, ye wosruru wú. Ye ken ye komo ye hwooogu wú üt-raag.<sup>§</sup> <sup>68</sup> Ye ro m-zee, “Nomo te üt-hyat, urege wó **Kiristi** wú! Rwqr wú huu wó o-raag à!”

*Bitrus nomog she-mo un nap un Yeso*

(Mark 14:66-72; Ruka 22:56-62; Yoha 18:15-18,25-27)

<sup>69</sup> Ka da-q, Bitrus ro tara n-mé un 'woog-q o-hur, wú ken wan-ne'a-wú wú ro m-senge un ká hur-q à, wú haaru be-de un wú, wú zeeru wú, “Wó ma, ay, wó m-dore un Yeso ká net-wú o-Gariri wú.”

<sup>70</sup> Amba Bitrus nomuru m-she be-de un ye kap. Wú ro m-zee, “Me, me nap ma-to wotte á!”

<sup>71</sup> Ujime bo wú rwqunute ish-o m-pyo à, wú ken wan-ne'a-wú ro m-senge un ká hur-q komo à hyanuru wú. Wú zeeru ka ye ro eso eso un ká be-de à, “Ká net-wú ro un dore un Yeso ko-ya-o-Nazaret!”

<sup>72</sup> Komo Bitrus dooru nom m-she, har us-tond. Wú ro m-zee, “Me nap ma ká net-wú á.”

§ **Bor ur-kwqqz us-cind:61** 26:61 Hyen komo: Yoha 2:19. \* **Bor ur-kwqqz us-cind:64**

26:64 Hyen komo: Bong 110:1. † **Bor ur-kwqqz us-cind:64** 26:64 Hyen komo: Dane 7:13.

‡ **Bor ur-kwqqz us-cind:66** 26:65-66 Hyen komo: Rewi 24:16. § **Bor ur-kwqqz us-cind:67** 26:67 Hyen komo: Isha 50:6.

<sup>73</sup> Jimuru hiin, ka ye ro eso eso un ká be-de à, ye haaru be-ur Bitrus. Ye zeeru, “Ma-to m-she rø kon á. Wø ma wan-gaan wü be-de un ye. Bo wo ut-ma à, ma-ut ru pyaag wø bo ya-o-Gariri rø m-cep à.”

<sup>74</sup> Bitrus tondluru be-de un ye, “Mé nap ká net-wü á!” Ba m-naas o-da, keeg-yo kiit-o kanuru.

<sup>75</sup> Bitrus baksuru ma-to Yeso ruru wü à unze, “Rii-yo keeg-yo kiit-yo kyenet, wøa nomos she-mø un nap-us re o-tet.” Bitrus ruuru n-do wü ‘wonoru us-won deen.

## Bor ur-kwooz us-ta'yoor

*A heete Yeso be-ur Biratus*

(Mark 15:1; Ruka 23:1-2; Yoha 18:28-32)

<sup>1</sup> Cin n-sot n-sot, myet o un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye ne morguru komo ye tooru ut-hun ye hoot Yeso. <sup>2</sup> Ye ka'uru wü, ye arguru un wü ne, ye heeturu wü be-ur **Biratus**, ko-Gwamna-wü un ka-dak-o.

*Mar-m Yahudas*

(Seng 1:18-19)

<sup>3</sup> Da-o Yahudas wü babe wü à hyente a jetute Yeso mar-m hwoog-mo à, men-to un wü naasuru. Wü muunuru be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir, un sek-ye ne, wü muutu ye hwor-ye o-azorpa ur-kwooz un op [30]. <sup>4</sup> Wu zeeru, “Um nomog **ur-ba'as**, remen um ya'asté ko-yan-ba-**ur-ba'as** a ho.”

Amber ye zeeru, “¿Ya daa te? Ut-ma ru to ká.”

<sup>5</sup> Wu jorburu ká hwor-ye o-azorpa ye n-me **Pyo-o Shir**. Wü ruuru, wü haaru wü soruru cor-o un wü o-hu n-ton o-ce.

<sup>6</sup> Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye kusus ká hwor-ye, ye zeeru, “Udepe a ru ká hwor-ye un be-de ur-ess de un **Pyo-o Shir** á, remen ká hwor-ye ye un ho-de un net ye.” <sup>7</sup> Ye tooru ut-hun ye qoru de ken be-de un ká hwor-ye. A de m-zee Be-de un ko-yan-mà-to ut-tur. Ye muutu ká be-de, be-de un jok un hamat-ne ye meré. <sup>8</sup> Har ca, o rwo'e atté m-aag un ká be-de, *Pup-o m-Hyó*.\* <sup>9</sup> Un kaané a shooste rii-yo **wan-Rwor un Ma-to Shir** Irmiya rwore à unze,

“Ye dek ká hwor-ye o-azorpa ye ur-kwooz un op [30],

hwor-ye a oote wü un con-mo un hun-ne ye o-**Isra** à.

<sup>10</sup> Ye qoru be-de un ko-yan-mà-to ut-tur

un ká hwor-ye, bo Yawe zee à.”†

*Biratus cikt Yeso us-cot*

(Mark 15:2-5; Ruka 23:3-5; Yoha 18:33-38)

<sup>11</sup> Ka da-de, Yeso ro eso un her-o **Biratus** ko-Gwamna-wü un **Roma-ne**. Ko-Gwamna cituru wü, wü zee, “¿Wø wü ro ko-Gwomo-wü un **Yahuda-ne**?”

Yeso zeeru wü, “O rworog hond hond.”

<sup>12</sup> Amba bo Gwomo-ne ye un kon-se Shir un ye ro sek-ye ne pyapu wü à, wü zee ye rii á. <sup>13</sup> **Biratus** zeeru wü, “¿Wø hogé moor-to ut-ma tq ye ro wø m-sakke á?” <sup>14</sup> Amba Yeso shas wü ko gom-yr gaan á, har ko-Gwamna bup o-nu.

\* **Bor ur-kwooz us-ta'yoor:8** 27:3-8 Hyen komo: Seng 1:18-19.  
\*\* **us-ta'yoor:10** 27:9-10 Hyen komo: Zeka 11:12-13; Irimi 19:1-13; Irimi 32:6-9.

† **Bor ur-kwooz**

*Hun-nę zęeg a ho Yeso**(Mark 15:6-15; Ruka 23:13-25; Yoha 18:39—19:16)*

**15** To, un da-q un **Biki-o m-Pas**, ko-Gwamna weste un hosune un net **ko-ya-ur-ba'as-wu** a ka'ę wan-gaan wu yę cōne à. **16** Kà hak-q, wu ken net-wu ro kon wu yę napę ko-yan-koob-de un hogę үt-ma ke'o, jin-de un wu Barabas. **17** Da-q **Yahuda**-ne mörge ká sot-de un co-q hur-o **Biratus** à, Biratus cituru ye, “Wan wu no cōne um hosu no? ¿Barabas wu ko Yeso wu a zee **Kiristi** à?” **18** (**Biratus** nepstę remen ur-shoob o sek-ye ye un **Yahuda**-ne shiptę Yeso.)

**19** Ka da-de, **Biratus** ro tara be-de wu ro piish үt-ma à, ne'a un wu tomnırı a zee wu, “Yage ma-to un kà ko-yan-ba-**ur-ba'as-wu** temb, remen kà tēt-mo um swoog ur-koob deen, bo-o un wu reeg me.”

**20** Amba Gwomo-ne yę un kon-se Shir un sek-ye né swowurı hun-nę yę zee a ho'os Barabas, a ho Yeso. **21** Ko-Gwamna dooru yę m-cit, “¿Wan wu né be-de un kà yoor-yę no cōne um hoosu no?”

Ye zeeru, “Barabas!”

**22** **Biratus** cituru ye, “¿To, re um he m-nom un Yeso né wu a zee **Kiristi** à?”

Kap ye zeeru, “A kem wu!”

**23** **Biratus** zeeru, “¿Remen yanę? ¿Yan rii-yo wu nome?”

Amba hun-nę dooru 'yons us-cor, yę m-zęe, “A kem wu!”

**24** **Biratus** hyanırı yatt-yo wu he hoks m-nom á, komo hun-nę ro un ma-to ye 'yonstę hun-nę ur-hur. Wu tomrırı a ibinu wu m-ho. Wu sapıtrı kom-to un wu un her-o un hun-nę. Wu ro m-zęe, “Mę de, ho-m re ro n-mę un re un ra-q un hyó-mo un kà ko-yan-ba-**ur-ba'as-wu** á. To kà ma-ut no to.”†

**25** Hun-nę kap ye shasuru yę zee, “Ra-q un hyó-mo un wu o she'et un geks-ut te, un yakar te nel!”

**26** Ka da-q **Biratus** ho'osuru yę Barabas. Wu rwo'urı karma-ne yę nomse Yeso us-sorog, wu ya'asu yę Yeso, yę kemet wu.

*Karma-nę nomotę Yeso ur-ar**(Mark 15:16-20; Yoha 19:2-3)*

**27** Karma-ne yę un ko-Gwamna heeturı Yeso n-mę un hur-o un ko-Gwamna. Ye karaksırı karma-ne yę kusse à be-de un wu, **28** Ye pormırı wu saw-to un wu. Ye cupırı wu o ken cop-o jaas-o o un gond-to un gwomo-ne. **29** Ye nomırı gond-o un yokor-ye m-seeb, ye sawsu wu ur-hi. Ye bobsırı wu o-ko un kom-o ur-re. Kà da-de ye kwıktırı un her-o un wu, ye ro wu un nome ur-ar. Ye m-zęe, “Caari caari-ne, ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne!” **30** Ye copsırı wu m-ta. Ye goksırı ká ko-yo, ye wosırı wu un yo ur-hi. **31** Bo ye komostę wu nome ur-ar à, ye possırı wu ka cop-o jaas-o o, ye cupırı wu matukuto un wu. Komo ka da-de ye ruurı un wu né remen yę kemet wu.

*Karma-nę kamag Yeso n-te o-kan**(Mark 15:21-32; Ruka 23:26-43; Yoha 19:17-27)*

**32** Ye ro m-neke n-cow, karma-ne gonturı wu ken net-wu bo-q o Kireni wu, jin-de un wu Simon. Ye gaktı wu saw un ká **kan-o** Yeso o. **33** Ye ruurı de ken be-de a m-zęe o-Gorogota à, (de ro, *Be-de un caar-q ur-hi*). **34** Ka da-de, karma-ne ya'asuru Yeso m-modi mossę un

† **Bor ur-kwøoz us-ta'yoor:24** 27:24 Hyen komo: Kara 21:6-9.

yo ken rii-yo үr-gaag yo nę remen wü süss, amba bo wü rekte à wü yagu m-swo. §

<sup>35</sup> Bo ye kemtu wü à, karma-nę nomuru o-gwambe remen gund-to un wü. Ye wonguru matuku-to un wü.\* <sup>36</sup> Ka da-de, ye she'eturu 'er-de un wü. <sup>37</sup> Hohond-mo un hi-de un wü, a kamuru k'o't-q un ma-to un **ba'as-de** un wü. Unze, "Wü kà wü rö Yeso ko-Gwomo-wü un **Yahuda-ne**." <sup>38</sup> Komo ye kamuru ye ken ya-ur-kwup ye nén yoor be-ur gaan un wü nę. Wan-gaan un re-de un wü, wan-gaan үr-kwanta.

<sup>39</sup> Hun-nę ye rö m-arag à, ye bopu rieb-to un wü. Ye rö un rekt ut-hi ur-ar.† <sup>40</sup> Ye rö m-zee, "Wö wü he m-wurum un **Pyo-q Shir**, como o me o un ho-ut tet. ¿Wöa hoks? Gu hi un du, o kergunę a gut! Uregę wo **Wà-wu Shir** wü, kergunę un ká **kan-q** a gut!"‡

<sup>41</sup> Káane como Gwomo-ne ye un kon-se Shir, un **yan-Yoos-de o-karamsa** nę un ye ken sek-ye nę ye sengü wü nome үr-ar. Ye m-zee, <sup>42</sup> "Wü guug ye ken ye, amba wü hoks hi un de un wü m-gu á! ¿Wü rö ko-Gwomo-wü un **Isra-ne**, wü wü? Yage wü kergunte n-ton un ká **kan-q**, ká da-q te he m-sher un ma-to un wü o-nip. <sup>43</sup> Wü shereg be-de Shir, como wü zeeg, 'Më wà-wu Shir wü.' " Yage Shir wü guut wü m-moka! Uregę Shir rö m-hogę rereem-mo un wü. § <sup>44</sup> Káanę ma ká ya-ur-kwup ye a kemtu ye be-ur gaan à, ye nomuru wü hun-ut jaas-to.

### *Mar-m Yeso*

(Mark 15:33-41; Ruka 23:44-49; Yoha 19:28-30)

<sup>45</sup> Cin ho-ur rö үr-hi, comb-o hókkuru o-dak myet, har ha-mo un so un kwom-us tet-se m-rim. <sup>46</sup> So un kwom-us tet, Yeso dakuru cor deen. Wü zee, "Eroi, Eroi, ¿rama sabaktani?" Wata "Kwö Shir re, kwö Shir re, ¿remen yan o o jorutu me?"\*

<sup>47</sup> Ye ken ye be-de un ye ro káne eso eso à, bo ye hogute káane à, ye zeeru, "Kà net-wü rö un eeg-us **Erejawan-Rwor un Ma-to Shir**." <sup>48</sup> Ba m-rem wan-gaan wü un ye argu o-rek, wü haaru wü dëknü үr-poog. Wü musurü de n-mę un ho-mo o-zambo, wü tuurü o-kö. Wü tebburü Yeso wü süss.† <sup>49</sup> Amba ye ken ye zeeru, "Yagu no wü a gut, urege **Ereja** a haan wü guut wü à."

<sup>50</sup> Yeso dooru dak us-cor deen, ka da-q wü ho'osu hoog-q un wü. <sup>51</sup> Un ká da-q, ká gund-q ro n-mę un **Pyo-q Shir** à yishuru be-ut yoor, cin n-ton haan-mo n-dak. Dak-o nukturu, ta'ar-ut bu'uguru.‡ <sup>52</sup> Saag-us teksuru, hun-nę so-ye deen ye mare à ye inyuru un hoog nę. Ye zurmünduru un saag-se un ye. <sup>53</sup> Rii Yeso inete ut-marimar, ye yaguru us-saag, ye cowuru o-Urusharima,§ hun-nę deen hyanuru ye.

<sup>54</sup> Un ká da-q, caari-wü un ko-karma-wü un **Roma-ne**, wü un ye ken karma-nę ye ro un 'er-ur Yeso à. Bo ye hyentę nukte-mo o-dak como un rii-yo kore ne à, ye hoguru o-gyer deen. Ye zeeru, "O-nip, wü ka **Wà-wu Shir** wü!"

§ **Bor ur-kwqoz us-ta'yoor:34** 27:34 Hyen komo: Bong 69:21. \* **Bor ur-kwqoz**

**us-ta'yoor:35** 27:35 Hyen komo: Bong 22:18. † **Bor ur-kwqoz us-ta'yoor:39** 27:39 Hyen komo: Bong 22:7; 109:25. ‡ **Bor ur-kwqoz us-ta'yoor:40** 27:40 Hyen komo: Mati 26:61; Yoha 2:19. § **Bor ur-kwqoz us-ta'yoor:43** 27:43 Hyen komo: Bong 22:8. \* **Bor ur-kwqoz**

**us-ta'yoor:46** 27:46 Hyen komo: Bong 22:1. † **Bor ur-kwqoz us-ta'yoor:48** 27:48 Hyen komo: Bong 69:21. ‡ **Bor ur-kwqoz us-ta'yoor:51** 27:51 Hyen komo: Rwuu 26:31-33.

§ **Bor ur-kwqoz us-ta'yoor:53** 27:53 ut-Girik: Bo-q ba m-Kukop.

55 Yé ken ne'a-ne ye ro kon komo deen ye donde Yeso cin o-Gariri, ye nomoté wu m-senge. Ye esnýru ur-hew ne un gwot-q un rii-yo ro m-kor à. <sup>56</sup> N-me un ye, **Meri** ro kon wu a m-aag *Magudarin* à, un **Meri** ne (inu **Yakubu** ne un **Yusuhu**), komo un ne'a Zebedi (inu **Yakubu** un **Yohana**).\*

### Duk Yeso

(Mark 15:42-47; Ruka 23:50-56; Yoha 19:38-42)

<sup>57</sup> Da-q rim-m nomq à, wu ken ko-ya-o-kwum-wu, net-wu bo-q o-Aramatiya, jin-de un wu **Yusuhu**, wu haanuru. Wu ma ko-yan-dor **Yeso** wu. <sup>58</sup> Wu haarú be-ur **Biratus**. Wu konuru a ya'as wu u-ur Yeso. Biratus zeeru a ya'as wu. <sup>59</sup> **Yusuhu** dekuryu u-ur Yeso, wu yereru un gund-o ur-bon. <sup>60</sup> Wu he'edbürü de n-me un saag pu-q o ma un wu, o hun-ne ro hingé wu un wur-q ut-ta'ar à. Wu biriktyru caari-q o-ta'ar. Wu hokkuryu ish-q un saag, wu arguru. <sup>61</sup> **Meri** Magudarin, un **Meri** wan-gaan ne ye ro káne tara un her-q un saag.

### Yan-'er-de un saag

<sup>62</sup> Gas-q un ish, ho-de un zonge-to un **Biki-q m-Pas**, Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne haaru, ye hyenet **Biratus**. <sup>63</sup> Ye zeeru wu, "Hoog ru gos deen! Té baksté rii-yo ká wan-raks un hun-ne wu zee cin da-q wu ro un hoog ne à, unze so un ta-de un ho-ur atette-de, wua iné ut-marimar.<sup>†</sup> <sup>64</sup> Remen káane, rwo a'er ká saag-q m-sök ne. Nom no kaané har ha-mo un ho-ut tet, taase yan-neke-mo un wu neke ye shes u-de un wu, ká da-de ye zheet hun-ne wu un iné ut-marimar. Káane kore rwuk-mo ur-kom moa jiish mo ur-takan m-yo."

<sup>65</sup> **Biratus** zeeru ye, "Daag no karma-ne, no neke no 'er wu bo no he m-hoks à." <sup>66</sup> Ye haarú, ye dapuru gen-mo ut-gwomo un ta'ar-de un saag. Ye rwo'uru komo karma-ne ye 'er ká saag-q.

## Bor ur-kwooz us-eer

### Ine-m Yeso ut-marimar

(Mark 16:1-8; Ruka 24:1-12; Yoha 20:1-10)

<sup>1</sup> **Ho-de ur-Wuve** de un **Yahuda**-ne aragte q ka, un ho-de o-Rahadi n-sot n-sot, **Meri** wu o-Magudarin un **Meri** wan-gaan ne, ye haarú, ye gut o-saag.

<sup>2</sup> Ba un naas o-da, dak-o nukturyu, remen wu ken wan-tom-wu Wan-Koyan wu kergunte zeen-mo n-Tón shir. Wu biriktyru ta'ar-q a tigute o-saag à, wu she'eturu un o. <sup>3</sup> Co-q un wu ro us-myakt, matuku-to un wu komo ut-pus to puu үntun ut-gwere. <sup>4</sup> Ya-ur'-er de un saag hoguryu o-gyer deen. Wur-to un ye ro us-zap. Bo ye hyané wu à, ye heeru n-dak үntun margan-ne.

<sup>5</sup> Ka da-q **wan-tom-wu** **Shir** zeeru ne'a-ne, "No hogé o-gyer á, um nepste Yeso no o-hoob wu a kamé à. <sup>6</sup> Wu ro kon káne á! Wu inité be-de un margan-ne bo wu rwore a kor à. Haan no gut be-de wyr-o un wu ro'e à. <sup>7</sup> M-moka neke no hor-m-hor, no rure yan-neke-mo un wu unze, wu inute ut-marimar. Wu ro co no ha-mo o-Gariri, reeno no he wu m-hyan. Rii-yo um haanu no m-rure à, yo ka."

\* **Bor ur-kwooz us-ta'yoor:56** 27:55-56 Hyen komo: Ruka 8:2-3.      † **Bor ur-kwooz us-ta'yoor:63** 27:63 Hyen komo: Mati 16:21; 17:23; 20:19; Mark 8:31; 9:31; 10:33-34; Ruka 9:22; 18:31-33.

<sup>8</sup> Kà ne'a-ne ye yagurú ká saag-q hör-m-hor. Ye ro gyer-o o-gyer, mosse o-zak ne deen. Ye ro us-rek remen ye heet ye ruruté **yan-neke-m Yeso** yo **wan-tom-wu Shir** zee à. <sup>9</sup> Komo bo ye ro m-neke à, Yeso un hi un de un wu go'onuru un ye ne. Wu zeeru ye, "Gwugwu-mo ur-hur be un no!" Ye hyoknuru yow yow un wu ne. Ye hamturu na-se un wu. Ye kwukturu un co-o un wu, ye ya'aru wu m-sek. <sup>10</sup> Ka da-de, Yeso zeeru ye, "No hogé o-gyer á! Ha no rure or re ne. Ye neke dak-q o-Gariri, reeno ye he me m-hyan."

### *Ma-to un yan'-er-de un saag*

<sup>11</sup> Bo ká ne'a-ne ye ro ur-hew cow-mo o-bo à, ye ken ye be-de un ká yan'er-de un saag, ye cowurú o-bo be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir. Ye ruru ye kap o un rii-yo nomé à. <sup>12</sup> Da-q Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye morgé à, ye tooru ut-hun. Ye ya'asuru karma-ne hwor deen. <sup>13</sup> Ye zeeru karma-ne, "Zee no, Yan-neke-m Yeso, ye ha'e m-tet, ye hiwe wyr-q un wu da-q te ro m-rew à." <sup>14</sup> Uregé kà ma-to woog un to-to un ko-Gwamna, tēa nomo wu ut-ma. Noa cuw swo ırkoob á." <sup>15</sup> Karma-ne argu goks un hwor. Ye rworuru bo a zee ye rur à. Kà ma-to un karma-ne to wooru bo-to un **Yahuda**-ne kap. Har caane, **Yahuda**-ne ro to m-rwör.

*Senge-mo Yeso yakse  
yan-neke-mo un wu à*

(Mark 16:14-18; Ruka 24:36-49; Yoha 20:19-23; Seng 1:6-8)

<sup>16</sup> Ká **yan-neke-m Yeso** ye op o-gaan ye argu ha-mo o-Gariri. Ye haaru un haag-q Yeso zee ye he à.\* <sup>17</sup> Da-q ye hyané Yeso à, ye kwukturu un rwun-se un ye, ye ya'aru wu m-sek, amba ye ken ye, ye dek unze Yeso wu á.

<sup>18</sup> Yeso haaru yow yow. Wu ruru yan-neke-mo un wu, "o-Tato ya'astu me kap o un gwomo-to o-Ton shir, o-dak ne. <sup>19</sup> Remen kaane, neke no, no muut hun-ne ye un hono o-dak kap yan-neke-m re. No yo'os ye m-ho un jin-de o-Tato, un de un Wà ne, un de un **Kukt-o Shir** ne.† <sup>20</sup> No yoose yan-dor pu'e, ye nom o-dorotté o un ma-ut re un kap o un rii-yo um rwo'u no à. Nap no yo ka. Me be-ur gaan un no ne ır-ho bi har un ta-de hono o-dak."

---

\* **Bor ur-kwooz us-eer:16** 28:16 Hyen komo: Mati 26:32; Mark 14:28. † **Bor ur-kwooz us-eer:19** 28:19 Hyen komo: Seng 1:8.

## Takurda-o Markus

### **Rem-se ro n-mé à:**

Takan-de үн Ma-tö m-Rerem 1:1-13

Senge-m Yeso n-mé үн hun-nę ye o-Gariri 1:14—9:50

Cir-mö o-Gariri ha-mö o-Urusharima 10:1-52

Hö-ut ta'yoor-to үr-kom yow yow o-Urusharima ne 11:1—15:47

Ine-m Yeso ut-marimar 16:1-8

Rwüün-mö үн Wan-Koyan cas үн da-mö үн wü n-ton ne үн ine-mö үн ne ut-marimar 16:9-20

*Yohana Wa-m-Yo'os үн hun-nę m-ho  
(Mati 3:1-12; Ruka 3:1-18; Yoha 1:19-28)*

**1 Ma-tö m-Rerem** to ka, to ma Yeso **Kiristi,\* Wà-wu Shir.** Hogu no bo ka **Ma-tö m-Rerem** to Shir to takne à.

**2** Cin n-ga ne wü ken net-wü, **wan-Rwor үн Ma-tö Shir.** jin-de үн wü **Ishaya.** Wü gene rii-yo Shir zee yo he m-kor үн co à. Wü zeeg, “Gwot Shir a tomon wan-tom o үн wü be-de үн hun-nę.

Wua tomsunę wan-tom, wü zongsutę hun-ne  
remen haan-mö үн **Wà-wu Shir.**†

**3** “Hun-nę a hoge cor-o үн ka wan-tom-wü o-köt.  
Wü ro ye m-zee, ‘Yawe no roon.  
Ja'asü no wü hur-ur no.

No zongę remen haan-mö үн wü.”‡

**4** Ka bo-q takne hond hond bo **Ishaya** gene à. Ka net-wü a m-zee **Yohana** Wa-m-Yo'os үн hun-nę m-ho, hun-nę hoguru cor-o үн wü o-köt. Wü ro ye m-zee, “Es no a yo'os no n-mé m-ho. Ye esse a yo'oste ye n-mé m-ho à, ye kutute ye ho'oste **ba'as-to** үн ye o ka to ye nome Shir à. Ye muunte be-de үн wü. Wua soks **ba'as-to** үн ye.”<sup>5</sup> Yan-dak-o o-Judiya ye ma'asuru m-rwüündeen be-de үн wü, kap үн yan-dak-o o-Urusharima ne. Ye ro m-rwor үн **ba'as-to** үн ye. Wü ro ye m-yo'os n-mé үн Roog-q o-Joda.<sup>6</sup> **Yohana** ro үн cop-q o-gund ne, o үн can-se o-dorom. Wü ro үн hap-yo o-ka ne үн byon gego. Rii-yo m-re yo үн wü, yege-e ye үн so ne ye o-köt.<sup>§</sup> <sup>7</sup> Wü ro ye m-rure үн Ma-tö Shir. Wü ro m-zee, “Wü ken wü roon үн jim үн de wü jiishę me à. Me bo'os us үн ka'antę-to үн wü á.<sup>8</sup> Me үн hi үн de, m-ho mö me no m-yo'os, amba wü ne, үн **Kukt-q Shir** wü he no m-yo'os.”

*A yo'oste Yeso n-te m-ho*

*(Mati 3:13—4:11; Ruka 3:21-22; 4:1-13)*

**9 Yohana** ro үн yo'os үн hun-nę. Yeso rwüünurü bo-q o-Nazaret үn dak-q o-Gariri. **Yohana** yo'osurü wü үн Roog-q o-Joda.<sup>10</sup> Yeso ro m-rwüün n-mé m-ho, ba үn naas o-da, wü hyanurü a m-tiks ut-ke'ente n-Ton o shir. **Kukt-q Shir** ro m-kergene üntü sha-mö o-gorop, o ciruru

---

\* **Bør-o gaan:1** 1:1 Wü Shir daagnę à. † **Bør-o gaan:2** 1:2 Hyen komo: Mara 3:1. ‡ **Bør-o gaan:3** 1:3 Hyen komo: Isha 40:3 (ut-Girik). § **Bør-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: 2Gwm 1:8.

be-de үн wü. 11 A hoguru cor n-Ton q Shir. Q ro m-zee, “Wо ro Wа re, wü me m-con à. Me o-zak үн wо ne deen.”\*

### *Wa-ut-raks megerete Yeso*

(Mati 3:13—4:11; Ruka 3:21-22; 4:1-13)

12 Ün ra-q **Kukt-q Shir** cirute be-ur Yeso à. **Kukt-q Shir** kuturu wü, wü ru o-kot. 13 Wü ma'asuru kanę ut-ho kwooz-ut yoor [40]. **Ko-Gwomo-wü un ya-ut-kot** ro wü ut-meger ko wüa nom **ur-ba'as** be-de Shir à. Yeso ro be-de nem ro à, **yan-tom-ye Shir** ye ro wü m-gu.

### *Yeso cirig daag*

*un yan-neke-mo үн wü*

(Mati 4:12-22; Ruka 4:14-15; 5:1-11)

14 De ken ho-de, a tıwtıru **Yohana** үн kur-q m-ke'et. Bo a tıwtıre wü un kur-q m-ke'et à, a rewıru ut-ho hiin ká da-de, Yeso cowuru n-mę un dak-q o-Gariri. Wü doruru ka dak-q, wü ro үn rure үn hun-ne **Ma-to m-Rerem** to Shir. 15 Wü ro m-zee, “Ho-de үn ko-Gwomo Shir wosonte, de wü hette m-rwuun үn gwomo-to үn wü ne à. Ho os no **ba'as**-ut no, no muun, no kon wü. No dök **Ma-to m-Rerem** to Shir to a no m-rure à.”†

16 De ken ho-de, wü ro үn dore үn riib-q үn Mar-q o-Gariri. Wü hyanıru ye ken yan-ship үn jan-ye nен yoor. Jin-to үn ye Simon үn Andarawus heno үn wü. Ye ro үn neks ut-yo n-mę o-mar. 17 Yeso zeeru ye, “Dond no me, man muut no yan-neke-m re remen no hantuté hun-ne ye dorute cow-yo Shir.” 18 Bo Simon ne hogute ma-to үn wü à, ye ho'osuru yo-to үn ye hor-m-hor. Ye arguru wü m-dore.

19 Bo ye dorute wü à, ye arguru үn co hiin. Wü dooru m-hyan un ye ken yan-ship үn jan-ye. Jin-to үn ye **Yakubu** үn **Yohana**, yakar Zebedi. Ye ro n-mę o-hat. Ye ro үn ja'as-de ut-yo. 20 Bo Yeso hyente ye à, wü zeeru ye haan ye dore wü. Ba үn naas o-da, ye yaguru tat үn ye (Zebedi) n-mę o-hat mosse үn ya-ur-guwus ne. Ye arguru wü m-dore.

### *Yeso ruuttę ko-ya-ut-kot*

(Ruka 4:31-37)

21 Yeso үn yan-neke-mo үn wü ne cowuru bo-q o-Kapanahum. Bo **Ho-de ur-Wüwe** woontे à, Yeso cowuru үn **kuke-q үn yoos үn Ma-to Shir**. Wü yoosuru ye kanę. 22 Ye bopuru o-nu үn yoos-de үn wü, remen wü yoosute ye untun ko-gwomo. De nom untun de үn yan-Yoos-de үn **karamsa-o Mosa** á. De ma үn ye, yoos-de rott m-'wons á.‡

23 Ye kanę үn **kuke-q үn yoos үn Ma-to Shir**, wü ken net-wü ro kon wü **ko-ya-ut-kot** da'e үr-hi à. Ba үn naas o-da wü sherguru us-kan.

24 Wü zeeru, “Ya mosse te үn wo ne, wo Yeso ko-ya-o-Nazaret? Wo үn haan te o m-sabarse? Te nepste wo, **Wо ro ko-wan-ba-m-kukop wü Shir!**”

25 Bo ka net-wü zette kaane à, Yeso hurguru **ko-ya-ut-kot** ut-gaag. Wu zeeru wü, “Res no, no ru үn hi-de үn wü!” 26 Bo ka **ko-ya-ut-kot** wü hogute ma-ut Yeso à, wü soru ka net-wü n-dak. Ka net-wü taknuru us-zap. Ka da-de ne, wü sherguru us-kan, **ko-ya-ut-kot** ruuru үn hi-de үn wü.

\* **Bor-o gaan:11** 1:11 Hyen komo: Taka 22:2; Bong 2:7; Isha 42:1; Mati 3:17; 12:18; Mark 9:7;

Ruka 3:22. † **Bor-o gaan:15** 1:15 Hyen komo: Mati 3:2. ‡ **Bor-o gaan:22** 1:22 Hyen komo:

Mati 7:28-29.

<sup>27</sup> Kap o un hun-ne ye ro kané à, ye hyanuru hyat-to takne à. Ye ma'asuru un cot-se un hi un de un ye. Ye zee, “¿A'a, yan yo ne kaane? Yoos-de un wu ro un hon. Ma-to un wu ro m-'wons ne, har **ya-ut-kot** ro un m-nom o-dorotte un ma-to un wu ne.” <sup>28</sup> Bo un kaane, Yeso ruuru ur-jin hor-m-hor un kap hon un dak-o o-Gariri.

*Yeso taasute ko-moqon Simon gom  
(Mati 8:14-17; Ruka 4:38-41)*

<sup>29</sup> Yeso un yan-neke-mo un wu ne, mosse un **Yakubu** un **Yohana** ne rwuunuru un **kuke-o** un **yoos** un **Ma-to Shir**. Bo wu rwunte à, wu cowuru un den-o Simon ne un Andarawus. <sup>30</sup> Ko-moon Simon ro domb. Wur-o dengute wu o-ra. Bo Yeso tuwte ká hur-o à, ba m-naas o-da, ye ruru wu ma-to un wur-o un wu. <sup>31</sup> Bo Yeso hogute à, Yeso hyogburu be-de un wu. Yeso bopuru wu o-kom. Yeso 'yonsuru wu. Gom arguru m-ta, har wu regturu Yeso ne un or un wu ne ne.

*Yeso taastę gom-se үн hun-ne deen  
(Mati 8:14-17; Ruka 4:38-41)*

<sup>32</sup> Bo ho-ur hebüte à, hun-né ma'asuru Yeso un dekne un ya-us-gom, kap un ye **ya-ut-kot** da'e үr-hi ne à. <sup>33</sup> Ya-o-bo morguru un ish ye hyenet. <sup>34</sup> Wu taasuru ya-us-gom deen ko wu ke un gon gom-o un wu ne. Wu ruuturu **ya-ut-kot** deen. Wu yage **ya-ut-kot** ye teperete á, remen ye nepste wu ro **Wà-wu Shir**.

*Yeso rworog Ma-to Shir үн dak-q o-Gariri  
(Ruka 4:42-44)*

<sup>35</sup> Un **kan**-o kiit, cin ba ish-o un gas. Yeso inuru. Wu cowuru o-kot be-de ba un net. Kanę Yeso kęne Shir. <sup>36</sup> Bo wu ruute kanę à, Simon ne un or un wu ne ye rwuunuru Yeso o-hoob. <sup>37</sup> Bo ye hyente wu à, ye zeeru wu, "Kowan wu ro wo o-hoob."

<sup>38</sup> Wu zeeru ye, "A cūw no үн bo-to ro o-co à, үм rurut Ma-to Shir kane tomso. O rwo'e үм haante." <sup>39</sup> Yeso komuru dore un hon un dak-q o-Gariri kap, wu ro un ko'ot үн Ma-to Shir үн kuke-to үн yoos үн Ma-to Shir. Wu ruuturu **ya-ut-kot** un hi-to un hun-ne.<sup>§</sup>

*Yeso taasute ko-cim, cim-to un wu*  
*(Mati 8:1-4; Ruka 5:12-16)*

<sup>40</sup> De ken ho-de, wu ken ko-cim-wu haanuru us-kon be-ur Yeso. Wu kwukturu un her-o Yeso. Wu zeeru Yeso, "Urege o conog, woa hoks me m-taase un gom re."

<sup>41</sup> Yeso hoguru 'won-de үn wu, Yeso tabburu o-kom, wu ci'urū kā ko-cim-wu, Yeso zeeru wu, "Um conog, ka cim-to te." <sup>42</sup> Yeso ro ut-ma, cim-ut taaru ka net-wu ba үn naas o-da. Wur-q үn wu targuru por por.

<sup>43</sup> Yeso nakuru wu ut-to, ka da-de Yeso yagu wu aragte. <sup>44</sup> Yeso zeeru wu, "Wo jar o rur rii-yo kore á. Amba neke o kute wan-**Cow un kon-se Shir** hi un du bo a taasú wo **ut-cim** à. O **sekeseke**-to **Mosa** zee á. Ka bo-q hun-né he m-nap unze a taasutu wo **ut-cim**."<sup>\*</sup> <sup>45</sup> Amba ka net-wu ruuru, wu taknu rwor un ka ma-tq kó kene. Wu ma'asuru m-rure un hun-ne rii-yo nome á. Bo a taase wu **cim**-to un wu à, har Yeso wu do

**§ Bor-o gaan:39** 1:39 Hyen komo: Mati 4:23; 9:35. \* **Bor-o gaan:44** 1:44 Hyen komo: Rewi 14:1-32.

hoks m-cow o-bo a hyenet wu á. Amba wu she'etunuru reñen o-kot. Hun-ne ye un ko kené ye ma'asuru m-ha be-de un wu.

## Bor-us yoor

*Yeso 'yonste ko-ryam*

(Mati 9:1-8; Ruka 5:17-26)

<sup>1</sup> Bo ho-ut doote à, Yeso muşunuru komo bo-o o-Kapanahum. Hun-ne hoguru wu muşunte o-hur. <sup>2</sup> Bo ye hogute à, ye morguru deen be-de wu comse à. A un kum be-de un hwó o-na á, remen moor-to un hun-ne. N-mé n-do né hun-ne shiisté. Wu ro ye m-rure un Ma-to Shir. <sup>3</sup> Ye ken ye dooru m-nekné un ko-ryam né. Nén nass-ye dëkné wu n-te o-kérém. <sup>4</sup> Amba remen moor-to un hun-ne, ye kum be-de m-cow ye woot be-yr Yeso á. Bo ye hyente kaané à, ye daaru n-ton ır-dooğ, ye pyaarú ır-hek n-ton be-de Yeso ro à. Bo ye pyeete ır-hek à, ye tuwturu ko-ryam n-mé o-kérém né o wu rotte domb à. <sup>5</sup> Bo Yeso hyente rii-yo ye nöme à, wu napuru unze ye shereg un wu. Wu zeeru ko-ryam, “Nay re, um soksté **ba'as-ut** ru.”

<sup>6</sup> To, ye ken yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ye ro kané tara. Bo ye hogute ma-to Yeso zee ko-ryam à, ye zeeru un hur-de un ye, <sup>7</sup> “¿Ya hanté ka net-wu zeet kaané? Wu yo'ogte Shir. Wan wu bo'ose sokse un hun-ne **ba'as-to** un ye se Shir un hon-de un wu.”

<sup>8</sup> Ba un naas o-da, Yeso napuru barag-se un ye kap un kut-o un wu. Wu zeeru ye, “¿Remen yan o notte us-barag kaané un hur un no? <sup>9</sup> ¿Ya jiishe, a zee ko-ryam ‘A soksuwo **ba'as-ut** ru,’ ko a zee wu, ‘Iné ge, o mos kerem-o ru, o arag jo?’” <sup>10</sup> Yeso dooru ye m-zee, “To, yage um kutu no, no nept unze me **Wà-wu un net** ro m-wons né, me bo'ose sokse un hun-ne **ba'as-to** un ye.” <sup>11</sup> Bo wu zette kaané à, wu zeeru ko-ryam, “Iné ge, o mos kerem-o ru, o arag jo.” <sup>12</sup> Ka net-wu inuru ge, wu mossuru kerem-o un wu. Wu ruuru un yish-ye un hun-ne har ye bopuru nu. Ye sekemsuru Shir ur-bongon ır-bongon. Ye zeeru, “Wuuu, té wét m-hyan kaané á.”

*Yeso ak Rewi*

(Mati 9:9-13; Ruka 5:27-32)

<sup>13</sup> De ken ho-de, Yeso dooru m-ru n-riib o o-mar. Hun-ne ma'asuru m-morge be-de un wu. Wu zeeru ye m-yoose. <sup>14</sup> Bo wu komte ye m-yoose à, wu inuru wu arguru un co. Wu hyanuru wu ken net-wu jin-de un wu **Rewi** (wà Arupayes). Wu ro tara m-senge un kuke-o atte un goks un hwor-ye un tar à. Yeso zeeru wu, “Dond me.” Wu inuru, wu doruru Yeso.

<sup>15</sup> Ka da-de, komo Yeso haanuru un hur-o **Rewi** un yan-neke-mo un wu né. Ye ro un re un rii-yo m-re un yan-goks un hwor-ye un tar né un ya-ut-**ba'as** né. Gon ka hun-ne ye, ye ro un dore un Yeso ut-moor né. <sup>16</sup> Yan-Yoos-de un **karamsa-o MosaParisa**-né, ye hyanuru wu ro m-re un rii-yo m-re be-yr gaan un ya-ut-**ba'as** né un yan-goks un hwor-ye un tar né. Ye cituru yan-neke-mo un wu. Ye zeeru, “¿Remen yan o né wu rotte un re un rii-yo m-re mosse un yan-goks un hwor-ye un tar né un ya-ut-**ba'as** né?”

<sup>17</sup> Bo Yeso hogute kaané à, wu zeeru ye, “Ye ro ba un gom à ye un hoob-o un ko-ya-us-baat á, amba ya-us-gom. Me un haan remen kashi un hun-ne á. Me un haan remen ya-ut-**ba'as**.”

*Ma-to o-swoot**(Mati 9:14-17; Ruka 5:33-39)*

18 De ken ho-de, yan-neke-m **Yohana** Wa-m-**Yo'os** **un hun-ne m-ho** ye ro **o-swoot**. **Parisa**-ne ye ro m-nom kaanę tomso. Ye ken hun-ne ye haanuru be-ur Yeso, ye cituru wu, “¿Re nomę yan-neke-m **Yohana** un yan-neke-mo **un Parisa**-ne rotte m-nom **o-swoot** remen Shir, amba ye ma ru ro m-nom á?”

19 Yeso shasuru ye un sha-mo **ut-ma**, wu zeeru, “To, ¿a nomę kaanę? ¿Wa-ur-ge un nay-ne ye un wu ne ye yage re un rii-yo m-re mosse un wu ne? Ay, a nomę kaanę á. 20 Sę de ho-de a he m-dék un ka wa-ur-ge-wu à, ka ho-de o ye he m-yage un re un rii-yo m-re.”

21 Yeso zeeru, “Magund-ur ut a de m-dap be-de un gund-o pu-o á. ¿A mosse ur-ut ur-pu-de ne? Pu-de-ur a yiish ur-ut kyaar, har arag-mo n-ga. 22 Komo yatt-wu he wus m-kę m-pu mo un tur-q o-ka o-ut á, remen mo pu'e moa caat tur-q o-ka. Ka kę-mo ukse, komo ka tur-q o-ka o naase. Remen kaanę, a duus kę-m pu-mo un tur-q o-ka o-pu o.”

*Ho-de ur-Wuwe**(Mati 12:1-8; Ruka 6:1-5)*

23 De ken ho-de ne, **Ho-de ur-Wuwe**, Yeso ro m-arag un cow n-tetę o un kat-q un hyo. Ye ro ur-hew, yan-neke-mo un wu ye taknu m-jet un rop-to un hyo.\* 24 **Parisa**-ne hyanuru. Bo ye hyente à, ye zeeru Yeso, “A'a, ¿re nomę notte m-jet un rop-to un hyo **Ho-de ur-Wuwe**? ¿Ho-de **Mosa** zette a nom m-senge un de á?”

25 Yeso zeeru ye, “¿No wet m-karantę rii-yo **Dawuda** nomę á? ¿Da-o wu hoge mer à, wu un or un wu ne à? Baks no. 26 Da-o Abiyata ro'e ko-Gwomo-wu un kon-se Shir à, **Dawuda** ro m-neke un or un wu ne ne. Wu cowuru Depi-q Shir.† Wu 'wossuru ga-to a ęsse remen Shir à, to ędepe net re á se yan-**Cow un kon-se Shir**, **Dawuda** reeru to har wu ya'uru or un wu ne.”‡§

27 Ka da-de, Yeso zeeru ye, “Shir nomog Ho-de ur-Wuwe, wu nom de remen a waragte guw-ne ye un de á. Wu nomog ka ho-de, remen wu guut na. 28 Tomso ne, **Wà-wu un net**, wu ro ko-gwomo-wu bo'ose daag un rii-yo a he m-nom un ka **Ho-de ur-Wuwe** de à.”

## Bor-us tet

*Wan-kom-o margan**(Mati 12:9-14; Ruka 6:6-11)*

1 De ken ho-de, **Ho-de ur-Wuwe**, Yeso dooru m-cow un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Wu hyanuru wu ken net-wu kanę wan-kom-o margan. 2 To, ye ken hun-ne ye ro kane ye conog ye shipk Yeso **ur-ba'as**. Ye ma'asuru Yeso un tuwę un yish kę wua taasę wu ka gom-q o-kom à. Ye dek unze Yeso dosse wu ka gom-q **Ho-de ur-Wuwe**, ye ship Yeso q ká be-de **ur-ba'as**. Ye kumug q ka cow-yo ye hette wu m-heet be-de un piish **ut-ma** à. 3 Yeso zeeru wan-kom-o margan, “Hyoknę o inę ge un co-q un kowan.”

\* **Bor-us voor:23** 2:23 Hyen komo: Kara 23:25. † **Bor-us voor:26** 2:26 **ut-Girik**: Hur-o Shir. ‡ **Bor-us voor:26** 2:26 Hyen komo: Rewi 24:9. § **Bor-us voor:26** 2:25-26 Hyen komo: 1Sam 21:1-6.

<sup>4</sup> Ka da-de ne, wu cituru hun-ne, “¿Ya **karamsa-o Mosa** zee a he m-nom **Ho-de ur-Wuwé**? ¿A nom rii yo-yo, ko o-sø-yo? ¿A gu net a doote wu ut-ho, ko de a ho wu?” Ye resuru tek.

<sup>5</sup> Wu gwoturu ye gwot-q us-ryaab. Men-ut naasute wu remen cikt-de un ye. Ka da-de, wu zeeru ka net-wu, “Neks kom-o ru.” Wu neksuru kom-q un wu. Gom taaru. <sup>6</sup> Ba un naas o-da **Parisa**-ne ruuru, ye gamuru ut-hi un hun-ne ko-Gwomo **Here** ne ye wu rotte ut-tuw à. Ye hooburu o-cow ye hoot Yeso.

### *Hun-ne morgute n-riib o-mar*

<sup>7-8</sup> Yeso inuru mosse un yan-neke-mo un wu ne. Ye haaru n-riib o-mar. Moor-to un hun-ne deen un dak-q o-Gariri ye doruru wu, har yan-dak-q o-Judiya, un yan-bo-q o-Urusharima ne, dak-q o-Idumiya, un hun-ne ne ye un jit-de un Roog-q o-Joda, raag-q o-Taya o-Sidon ne. Hono o-dak ye haanuru be-de un wu. Ye hogusute kap rem-se wu ro m-nom à. <sup>9</sup> Bo ye morgute à, Yeso zeeru yan-neke-mo un wu ye essu wu hat-o rek-q, taase moor-to un hun-ne megumse wu. <sup>10</sup> Wu be'esute wu taasute ya-us-gom deen gom-se un ye, har kap ya-us-gom ye ro mond be-de un wu ye ci'it wu.\* <sup>11</sup> Da-q ye **ya-ut-kot** da'e ur-hi à, hyané Yeso à, ye kwukturu un co-q un wu. Ye zeeru us-kan, “Wó wu **Wa-wu Shir**.” <sup>12</sup> Wu kangsuru ye, ye yage wu m-rwuunte kaane.

### *Yan-neke-m Yeso nen op un yoor*

(Mati 10:1-4; Ruka 6:12-16)

<sup>13</sup> Yeso daaguru ye ken yan-neke-mo un wu ye, ye neke, ye deet o-haag un wu ne, yan-neke-mo un wu argu m-ha. <sup>14-15</sup> Wu daaguru nen op un yoor, wu egurú ye ur-jin yan-Tom ye un wu. Ye ma'asté m-neke un wu ne, ye kotuté hun-ne Ma-to Shir, ye kumut 'wons-mo un ruut un **ya-ut-kot** un hi-to un hun-ne. <sup>16-19</sup> Jin-to un ye to ka, nen op un yoor-ye wu daage à:

Simon (wu Yeso ru'e ur-jin Bitrus à),

**Yakubu** (wà Zebedi),

un heno un wu **Yohana** (ye wu ru'e ur-jin yakar Buwanajis à, yakar-ye ut-dàkàr), tomso

Andarawus, un

Pirip,

Bataromi, un

Matiyos,

Tomas,

**Yakubu** (wà Arupayes), un

Taddiyus, un

Simon (ya o-Kan'ana), tomso

Yahudas Iskariyoti wu (wu ya'asé Yeso un kom-to un ya-ut-yage à).

### *Yeso un Beruzabur*

(ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot ne)

(Mati 12:22-32; Ruka 11:14-23; 12:10)

<sup>20</sup> Ka da-de, Yeso cowuru o ken hur-q, komo moor-to un hun-ne dooru m-go'oné be-de un wu, har wu kum da-q un re un rii-yo m-re un yan-neke-mo un wu ne á. <sup>21</sup> Da-q or un wu ne hogé kaané à, ye ruuru ye

\* **Bor-us tet:10** 3:9-10 Hyen komo: Mark 4:1; Ruka 5:1-3.

bupt wu. Ye un nom kaane remen ye ken hun-ne ye ro m-zee, “Wu ro kus kus.”

<sup>22</sup> Yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ye kergene bo-o o-Urusharima à, ye zeeru, “**Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** daag wu ur-hi. Un beeëb-de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**<sup>†</sup> o wu røtté un ruut un ya-ut-kot.”<sup>‡</sup>

<sup>23</sup> Bo Yeso hogute ma-to un ye à, wu agnuru ye be-de un wu. Ka da-de ne, wu cituru ye. Wu zeeru, “Re o ne **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** he ruut un hi un de un wu?” Bo wu citte ye kaane à, wu taknu ye m-yoose un sha-mo ut-ma. <sup>24</sup> Wu zeeru, “Urege hun-ne ye un o ken dak-q wongute ye ro ur-gun kur-ut ut-kur un hi un de un ye, cakru-mo ka dak-q hette. <sup>25</sup> Kaané o, hun-ne ye un o ken hur-q, ye wonge kur-ut ut-kur. Ye ma'asuru m-dum un hi un de un ye, caage-mo ka, ka hur-o hette. <sup>26</sup> Gwomo-to un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** komo, to wonge kur-ut ut-kur, to ro m-dum, jesse-mo, to he'e. <sup>27</sup> Yatt-wu he m-cow un hur-q un ko-beeb-wu kuyste saw-to un wu á, se wu shipsté wu ur-takan. Wu geks ka da-de ne, wu cakarsuté hur-q un wu. <sup>28</sup> Nip-q me no m-rure, Shir a sokse hun-ne kap **ba'as-to** ye nome wu à, o-yo'og ne o ye nome wu à, <sup>29</sup> amba wu yo'oge **Kukt-q Shir** à, a sokse ka net-wu **ba'as-de** un wu á. Ka **ba'as-de** dea she'et be-de un wu ko o ke da-o.”<sup>§</sup>

<sup>30</sup> Yeso un rwor kaane, remen ye zéeg, “**Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** daag wu ur-hi.”

*Inu Yeso un hen-ne Yeso ne*

(Matî 12:46-50; Ruka 8:19-21)

<sup>31-32</sup> Hun-ne ut-moor ne ro tara tara. Yeso ro n-tete o un ye. Wu ro ye ut-ma, inu un wu woonuru un hen-ne ye un wu ne. Ye esuru n-do. Ye tomuru wu rwun wu nom ut-ma un ye ne. Wu ken wu zeeru wu, “Inu ru wu ka un hen-ne ru ne n-do. Ye ro un hoob-o ru.”

<sup>33</sup> Wu shasuru ye, wu zeeru, “Wan wu ne ro inu re un hen-ne re ne?”

<sup>34</sup> Wu gutruru hun-ne ye hwo wu n-tete o un ye à. Wu zeeru, “Inu re wu ka un hen-ne re ne. <sup>35</sup> Wu nome rii-yo Shir cone à, campo, ko ne'a, wu ro heno re, wu ro komo inu re.”

## Bor-us nass

*Wan-kap un go*

(Matî 13:1-9; Ruka 8:4-8)

<sup>1</sup> Yeso inuru eso, wu ruuru n-riib o o-mar, komo wu taknu yoose un hun-ne. Ye morguru deen be-de un wu. Bo ye morgé deen à, wu cowluru o-hat wu she'eturu n-me un o n-te o-mar. Hun-ne ro o-zang n-riib o o-mar.\* <sup>2</sup> Wu yoosuru ye us-rem ut-moor ne un sha-mo ut-ma.

<sup>3</sup> Wu zeeru, “Raks no, no hogute ma-to um he no m-rure à. Wu ken net-wu ruug o-pup kap un go. <sup>4</sup> Wu ro un kap un go, ye ken go-ye he'enuru n-riib n-cow. Yege-no haanuru, ye corogsuru ye. <sup>5</sup> Ye ken go-ye he'enuru be-de ut-ta'ar be-de un ba m-hu deen. Ba un naas o-da, ye poturu remen dak-o røtt ur-dyw kané á. <sup>6</sup> Da-o ho-ur dakne à, ye kakuru, remen geer-se un ye cow n-dak á. <sup>7</sup> Ye ken go-ye he'enuru be-de yokor-us ro à. Ye poturu, ye bo'osuru. Yokor-us tupnuru, se

<sup>†</sup> **Bor-us tet:22** 3:22 ut-Girik: Beruzabur. <sup>‡</sup> **Bor-us tet:22** 3:22 Hyen komo: Mati 9:34; 10:25. <sup>§</sup> **Bor-us tet:29** 3:29 Hyen komo: Ruka 12:10. \* **Bor-us nass:1** 4:1 Hyen komo: Ruka 5:1-3.

megumsuru yé, ye hogé m-sök har ye dukt ır-bon né á. <sup>8</sup> Ye ken go-yé he'enuru be-de ıt-wúur. Ye poturu. Ye bo'osuru ır-bon né. Ye dukuru. Ye nomuru ya'ane. Ye ken ye ır-kwooz un op [30]. Ye ken ye kwooz-ut tet [60] ko kwooz-ut taan [100]."

<sup>9</sup> Ka da-de, Yeso zeeru ye, "Kap wü ro ıt-to né to m-hogé à, wü hogé."

*Rii-yo hante riig-mo un  
sha-mo ıt-ma à*  
(Mati 13:10-17; Ruka 8:9-10)

<sup>10</sup> Da-o hör-o, Yeso ro un hon-de un wü. Ka op un yoor-yé, yan-neke-mo un wü, un ye ken ye né, ye haaru be-de un wü ye hwooru wü n-tete. Ye cituru wü yo ka sha-mo ıt-ma to ro à. <sup>11</sup> Wü zeeru ye, "No ye ya'ase Shir hur-ır no à, no ye Shir ya'e no nept ma-to un gwomo-to un wü. Ye ya'ase Shir hur-de un ye á, ye a m-yoose un sha-mo ıt-ma.

<sup>12</sup> Remen a shoosté Ma-to Shir:

"'Yea hyen yo më m-nom à

amba yea hoks m-nap un yo më m-nom á.

Yea hogé yo më m-zee à, amba yea nep á;

taasú yé waktuné be-de Shir a soksute yé ıt-ba'as.' †

*Bö ma-to un ka wan-kap un go wü ro à*

(Mati 13:18-23; Ruka 8:11-15)

<sup>13</sup> Ka da-de, Yeso zeeru ye, "Urege no nap ka sha-mo ıt-ma to á, noa nep o ka sha-mo ıt-ma to kusse á. <sup>14</sup> Ka wan-kap un go wü, Ma-to Shir to wü ro m-kap. <sup>15</sup> Ye ka go-yé ye he'ené n-riib un cow à, no corogsuru yé, sha-mo un ka hun-né ye mo ka, ye a rure Ma-to Shir à. Ye hogusse, ba un naas o-da, **ko-Gwomo-wü un ya-ıt-köt** woqunuru, wü deksuru tq. <sup>16</sup> Kaané o tomso, ka go-yé, ye a kapé n-te ıt-ta'ar à, sha-mo un ka hun-né ye mo ka, ye hogé Ma-to Shir à. Ba un naas o-da, ye goksuru tq o-zak o-zak. <sup>17</sup> Amba ye ıss to ır-hur á. Bö ye she'ette hiin à, ye ho'osuru tq. Yo ka un kör remen koqb-ır bök ye, komo hun-né suutu ye us-cenene unze ye gokste Ma-to Shir, ye hoks gaag ıt-men á. <sup>18</sup> Ka go-yé, he'ené n-te un yokor à, ye ro ka ye hogé Ma-to Shir à. <sup>19</sup> Amba hoob-o un rii-yo un hono o-dak yo rwo'uru ye un co. A ro ye m-raks un gop-de un hoob-o o-kwum. Komo un gop-de un se ken rem-se, se naasuru Ma-to Shir un hur-de un ye. Remen kaané, se wenuru m-duk. <sup>20</sup> Ka go-yé, ye a go'ę be-de ıt-wúur à, ye ro ka ye hogé Ma-to Shir à, har tq she'eturu un hur-de un ye, tq nomuru ır-bon be-de un ye. Un hur-de un wü ken wü, ya wü ro ıntun ka go-yo yo ro m-kum un ya'ane ır-kwooz un op [30] à. Un hur-de un wü ken wü komo yo ro m-kum kwooz-ut tet [60]. Un hur-de un wü ken wü, yo ro m-kum kwooz-ut taan [100]."

*Sha-mo un ma-to ır-pitirra*

(Ruka 8:16-18)

<sup>21</sup> Ka da-de, Yeso cituru ye, "¿A un daps ır-pitirra remen a hókte de o-shaar? ¿Ko un kus-o o-kwúur? Ay, amba remen a sekt de n-ton be-de a he m-hyan à.‡ <sup>22</sup> Bö un rii-yo ro wukusse à, rwüun-mo yo he'ę cas cas.§ <sup>23</sup> Kap wü ro ıt-to né to m-hogé à, wü hogé."

† **Bor-us nass:12** 4:12 Hyen komo: Isha 6:9-10 (ıt-Girik). ‡ **Bor-us nass:21** 4:21 Hyen komo: Mati 5:15; Ruka 11:33. § **Bor-us nass:22** 4:22 Hyen komo: Mati 10:26; Ruka 12:2.

24 Yeso dooru ye m-rure üt-ma. Wu zeeru, "Baks no yo no hogé à үr-bon ne. Kok-de o mesute wu ken wu à de a hette wo m-me'esse, har a doo wo." 25 Ko-wan-rii, wu a m-do'e. Wu rotte ne á, ko ya o-rii-yo yo wu rotte hiin à, a rumus yo, a yage wu üt-kom m-zar."†

### *Sha-mo un ma-to un go-ye potne à*

26 Yeso dooru ye un rure üt-ma. Wu zeeru, "**Gwomo-to Shir** ya to ro үntun ko-ya-tom wu kapé go un kat-o un wu à. 27 A rewuru üt-ho, go poturu, ye bo'osuru, wu nap bo takne á. 28 O-dak un hi un de un o, o ro m'-ya rii-yo m-re. Poton-mo ro үr-takan. Ye poté, ye dukuru. Ujime ye nomuru ya'ané. 29 Da-o kat-o nense, wu tomuru ya-m-ce un kunt-de m-ce ne remen kat-o woosté m-ce."‡

### *Sha-mo un ma-to un ya'ane-yo o-mosta*

(Mati 13:31-32,34; Ruka 13:18-19)

30 Yeso zeeru ye, "¿Un yaane um hette m-hongse **Gwomo-to Shir**? ¿Ya un ma-to ne um hette m-rwunte un sha-mo un to? 31 Gwomo-to un wu to ro үntun ya'ane-yo o-**mosta** yo a go'e n-dak à. Ko de nomte yo jiishté ya'ane kap us-rek à. 32 Yo jiishuru kap o un gugooog-o, a go'e n-me o-wak à. Yo nomuru caari-se us-jet, har no ro m-cire un se ye ce üt-kur."

33 Un sha-mo üt-madeen gon to ka, Yeso rure ye Ma-to Shir hond hond bo ye he hoks m-nap à. 34 Wu ruru ye rii á, se de un sha-mo üt-ma ne. Amba pakse o, wu ro un rwunte un yan-neke-mo un wu koyan.

### *Yeso resté m-yo m-ho ne*

(Mati 8:23-27; Ruka 8:22-25)

35 Ka da-de ne m-rim, Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, "Haan a pes no jit-de o-mar." 36 Yan-neke-mo un wu ye yagnuru hun-ne, üt-moor ne ye cowuru o-hat be-de Yeso ro à. Ye nekuru. To ken hat-to ro kon tomso ne üt-rek-to. 37 Ye ro m-neke, caari-mo m-yo taknuru. Ho-m ro m-tam o-hat. Mo ro m-he'ebé n-me har mo un he de m-shoos o-hat. 38 Yeso ro m-rew n-me o-hat so үr-tur un jim. Hi-de un wu ro russe un rii-o atté un rus үr-hi à. Ye 'yonsuru wu. Ye zeeru wu, "Wa-үr-Yoos, ashi! ¿Wo was á? Te ka he m-sabarse!"

39 Ka da-de, wu inuru m-rew, wu hururu m-yo üt-gaag. Wu zeeru o-mar, "Rés temb." Yo-m resuru tek. Mar-o resuru temb.

40 Wu zeeru ye, "¿Yan yo hante notte un hogé o-gyer? ¿Har m-moka no sher be-de Shir á?"

41 Ye hoguru o-gyerdeen. Ye zeeru hi un de un ye, "Wuuu, ¿Ya un gon net-wu kaané wu yo-m ro wu o-dorotte m-ho ne?"

## **Bor-us taan**

*Taas un gom-o un  
wu ya-ut-kot da'e үr-hi à  
(Mati 8:28-34; Ruka 8:26-39)*

\* **Bor-us nass:24** 4:24 Hyen komo: Mati 7:2; Ruka 6:38. † **Bor-us nass:25** 4:25 Hyen komo: Mati 13:12; 25:29; Ruka 19:26. ‡ **Bor-us nass:29** 4:29 Hyen komo: Jowe 3:13.

<sup>1</sup> Yeso үн yan-neke-mo үн wü ne pasuryu de ka jit-de o-mar de, үн dak-q o-Garasa. <sup>2</sup> Da-q Yeso ru'e o-hat à, ba үн naas o-da, wü ken net-wü ro kon wü ko-ya-ut-kot da'e ur-hi à. Wü rwuunuru be-de us-saag, wü go'onute үн Yeso ne. <sup>3</sup> Wü ro m-ma'as m-she'et үн pak-to ut-ta'ar be-de a m-jok ut-u à. Wü ro m-gege á kó ut-kwom. <sup>4</sup> Ko a gegurse na-se үн wü ut-kom ne ut-kwom ut-kwom, wü jetemse to war war. Yatt-wü ro wü m-hoks m-gaag á. <sup>5</sup> Ko de ke da-de, m-tet m-how ne, wü ro n-te үн saag-se үн pak-to ut-ta'ar, n-ton ut-haag. Wü ma'asury us-kan kané. Wü ro m-monomsé үн hi үн de үн wü ut-ta'ar ut-ta'ar.

<sup>6</sup> Da-q wü hyambe Yeso à, wü kawuryu Yeso o-rek. Wü woburu. Wü kwuukturu үн co Yeso. <sup>7</sup> Wü sherguru us-kan. Wü zeeru, "Yeso, **Wá-wu Shir**, n-ton, չya da wö үн me ne? Hakkure, um mossute wo үн Shir ne, wö 'ya me ur-koob á!" <sup>8</sup> Wü үн zee yo ka remen Yeso zesté ko-ya-ut-kot, "Ru no үн hi-de үн ka net-wü."

<sup>9</sup> Bo ka net-wü konte Yeso à, Yeso cituryu wü. Yeso zeeru wü, "Jin үн du ro waane?"

Wü shasuryu Yeso, "Timb," me wü үн hon-de á, te deen." <sup>10</sup> Wü konuru Yeso komo wü zeeru, "Yeso hakkure, taasú o yen te үн ka bede."

<sup>11</sup> Ün ka be-de ne, caari-q үн kur-q үн arede ro ut-re n-ton ur-haag. <sup>12</sup> Ya-ut-kot konuru Yeso. Ye zeeru, "Yeso tuwut te be-de үн arede yage te cuyut ye." <sup>13</sup> Yeso ya'uru ye o-cow. Ya-ut-kot ruuruy be-de үн ka net-wü, ye cowuru үн hi-to үн arede. Kur-q үн arede dugu-us voor [2,000]. Arede yirigburu o-mar. Bo ye yirigbuté à, ye duuzburu n-me o-mar. Ho-m reeru ye kap.

<sup>14</sup> Bo yan-gut-de үн arede hyente rii-yo nome à, ye somuryu us-rek, ha-mo үн bo-q ro yow yow à. Ye runduru ya-o-bo үн riib-se үн o ne ka ma-to. Hun-ne rwuunuru, ye hyenet rii-yo koré à. <sup>15</sup> Ye haanuru be-ur Yeso, ye hyanuru wü **ya-ut-kot** ro daage ur-hi à. Wü ro tara үн gund-q үн wü ne hokke үн wecer-se үн wü ne. Ye hoguru o-gyer. Ye hyanag ut-hyat. <sup>16</sup> Komo ye hyane rii-yo koré ka net-wü ya-ut-kot da'e ur-hi à, үн ka arede-ye ne үн yish-ye үн ye à, ye ruru hun-ne ye rwuune so o-bo à rii-yo koré à. <sup>17</sup> Ye taknu kon-us Yeso wü yaksu ye dak-q үн ye.

<sup>18</sup> Yeso ro m-cow o-hat wü yagute ka dak-q o ka. Ka net-wü ne wü **ya-ut-kot** ro daage ur-hi à konuru Yeso 'ye wü o-cow wü doruté wü. <sup>19</sup> Amba Yeso dök ma-to үн wü á. Yeso zeeru, "Ji o-hur be-ur yan-yendu du. O rure ye rem-se Wan-Koyan nomu wö à, үн bo wü hyane 'won үн du à.'" <sup>20</sup> Ká net-wü arguru m-neke. Wü taknu rwor үн ka ma-to үн ka dak-q o a m-zee **Bo-ut Op** à. Wü ro m-rwör үн ka rem-se ut-moor ne se Yeso nomu wü à. Hun-ne kap ye bopuru us-nu remen ye hogute rii-yo ut-hyat.

*Yeso taasute nen voor gom-se үн ye  
(Mati 9:18-26; Ruka 8:40-56)*

<sup>21</sup> Komo Yeso cowuru o-hat wü dooru m-pas үн jit-de o-mar. Bo wü woobute à, hun-ne deen morguru be-de үн wü n-riib o-mar. <sup>22</sup> Wü ken net-wü haanuru, jin-de үн wü Jaros. Wan-gaan be-de үн yan-co ye үн kuke-q atte үн yoos үн Ma-to Shir à. Bo wü hyente Yeso à, wü kwuukturu үн co-o үн wü. <sup>23</sup> Wü gapursuru Yeso, wü zeeru, "Yeso, me ka haané be үн du. Wà re wan-ne'a-wü ro үн kom-to Shir. Um conog o he, o ci wü үн kom-ut ru kó ka gom-q ro m-ta à, wü nom hoog." <sup>24</sup> Yeso

argurū wū m-dorē. Ye argurū m-neke. Hun-nē deen doruru Yeso. Ye ro wū m-megeomse.

<sup>25</sup> Wū ken ne'a-wū ro kon wū gom bopē à, hak-us op us-yoor [12] hyó-m ro m-du un wūr-q un wū. <sup>26</sup> Wū swoog үr-koob deen un kom-to un ya-us-ba'at ut-moor ne. Bo un rem-se wū rotte un kom-to un wū à, kap o un se se teestē un hoob-q us-baat remen gom-q un wū teet. Gom ro wū m-muun n-hwuk n-hwuk. <sup>27</sup> Wū hogusute Yeso ro un taas us-gom. Wū pa'anuru so un jim-de un wū n-me un moor-to un hun-nē wū ci'it gund-o Yeso. <sup>28</sup> Wū zeerū un hur-de un wū, "Ko bo un gund-o Yeso o dē um ci'e, o bo'osute gom re teet." <sup>29</sup> Bo wū ci'ite gund-o Yeso à, hyó-mo un wū argurū m-ka ba un rem. Wū hogurū un wūr-q un wū gom taag.

<sup>30</sup> Ba un naas o-da, Yeso napurū Shir ruuttē se ken myot-se un wūr-q un wū, wū napurū unze wū ken ci'ig wū. Wū byandurū n-mē un moor-to un hun-nē wū nept wū ci'e wū à. Wū zeerū, "¿Wan wū nē ci'e me o-gund?"

<sup>31</sup> Yan-neke-mo un wū zeerū wū, "Gwot ka moor-to un hun-nē to. ¿Wa nep net-wū ci'e gund-o ru?"

<sup>32</sup> Ka da-de, wū gutrurū remen wū hyenet wū nomē kaanē à. <sup>33</sup> Ne'a tomso, bo wū neptē rii-yo taknē un wū nē à, wū haanurū gyer-o-gyer. Wū ro us-zap. Wū kwukturū un co Yeso, wū rūrū wū bo un rii-yo taknē à. <sup>34</sup> Yeso zeerū wū, "Wà re, wan-ne'a bo o shertē un me nē à, gom ru taag. Ji o-hur, hur-ur gaan. Qa do m-muun à."

<sup>35</sup> Wū ro ut-ma, ye ken ye rwūunurū un hur-q un wan-co-wū un kuke-q atte un yoos un Ma-to Shir à. Ye zeerū ka wan-co-wū, "¿Yan yo wottē un rangsē un Wa-ur-Yoos? Wà ru wan-ne'a mereste."

<sup>36</sup> Ko dē ye zette kaanē, unze wà wan-ne'a merestē à, Yeso was un to nē à. Wū zeerū wan-co, "Yage o-gyer. Sher hur-ur gaan cot."

<sup>37</sup> Bo Yeso rūrūtū wū kaanē à, ye argurū m-neke un ka net-wū nē, amba Yeso dek hun-nē à, se Bitrus, un **Yakubu**, un **Yohana** (heno **Yakubu**) ne. <sup>38</sup> Bo ye woote un hur-o Jaros à (wan-co un **kuke-q un yoos un Ma-to Shir** à), Yeso 'wossurū hun-nē kanē deen. Ye ro us-'won. <sup>39</sup> Bo wū tuwtē à, wū zeerū ye, "¿Remen yan o notte us-'won? Ay, wan-ne'a-wū mar à. Rew-mo wū rotte." <sup>40</sup> Ye nemsurū wū nemes-to o-yo'og. Wū ruuturū bo un ye ro kanē kap à n-do. Wū dekuryū bo un tato-q un wan-ne'a un inu un wan-ne'a nē un ye ka nēn tet ye nē ye wū rotte m-neke un ye nē à. Ye cowuryū be-de үr-u. <sup>41</sup> Yeso bopurū kom-o un ka wan-ne'a-wū. Wū zeerū wan-ne'a, "Tarita kumi!" (Wata, "Wan-ne'a, um zeeg, ine ge!") <sup>42</sup> Ba un naas o-da, wan-ne'a inurū ge. Wū yawgurū un na-se un wū. Hak-se un ka wan-ne'a-wū op us-yoor [12]. Kowan bopu o-nu. Rem-se ut-hyat se ka ye hyane. <sup>43</sup> Yeso kangsurū ye. Wū zeerū, "No jar no rure net à, amba 'ya no wan-ne'a rii-yo m-re."

## Bor-us cind

A yagute Yeso ut-yage un bo-q un wū  
(Mati 13:53-58; Ruka 4:16-30)

<sup>1</sup> Yeso inurū un ka bo-o, wū wargurū un bo-o un wū o-Nazaret. Yan-neke-mo un wū nekuryū un wū nē. <sup>2</sup> Bo **Ho-de үr-Wuwe** woontē à, wū taknū yoose un hun-nē un **kuke-q un yoos un Ma-to Shir**. Hun-nē morgurū deen. Bo ye hogute wū à, ye bopurū us-nu. Ye zeerū,

“Ka nət-wu nə, ¿ke nə o wu kumə ka nap-se kaanə? Gwot gon caari-tə үt-hyat tə wu ro m-nom à! <sup>3</sup> Ashi, ¿wu wu ka wan-shaab? ¿Wà **Meri**, sek-wu **Yakubu** ne un Yosi nə, Yahudas nə, Simon nə? Hen-nə ye un wu nə, yan-ne'a-nə ye ro kən kanə be un na.” Ka da-de nə, ye kuturu Yeso үt-yage.

<sup>4</sup> Ka da-de, Yeso zeeru ye, “Ko kenə a m-bom un wan-rwɔr un Ma-to Shir, amba yan-bo-q un wu, be-de a mate wu à, ko wu ro un rwɔr un Ma-to Shir, ye ro m-was un to nə har ye bupt to á.”\* <sup>5</sup> Yeso wu hoks nom үt-hyat kanə á, se də ya-üs-gom hiin ye wu ci'e un kom-to un wu à, gom-üs taaru ye. <sup>6</sup> Wu bopuru nu. Wu hyanag hyat-to un yan-bo-q un wu remen koob-de un m-sher be-de un wu. Wu dorguru үt-bo to ro o-zang à. Wu masuru un yoosə un hun-nə Ma-to Shir.

*Yeso tomog nen op un yoor*

(Mati 10:5-15; Ruka 9:1-6)

<sup>7</sup> Wu agnuru yan-neke-mo un wu nen op un yoor [12] be-ur gaan. Wu taknu tom-se un ye yoor yoor, ye yoosə hun-nə Ma-to Shir. Wu ya'uru ye 'wons-mo un ruut un **ya-ut-kot** ye da'e un hi-to un hun-nə à.

<sup>8</sup> Wu nakyrū ye үt-to, wu zeeru ye, “No inə m-neke, no jar no dek rii á, se ko-yo m-neke, no he m-dek. No dek rii-yo m-re á. No dek ba-q үr-ess á. No dek hwor á. <sup>9</sup> No inə m-neke, no tup үt-ka'antə. No dek cop-үt yoor á se to ro un wyr-үt no à cot.” <sup>10</sup> Wu dooru ye m-rүre үt-ma. Wu zeeru, “No kumə hur-o no comsute à, she'et no kanə har no ruut un ka bo-q. <sup>11</sup> No wo'e be-de a yage no m-goks à, ko m-raag un ma-үt no nə à. Da-q no inə m-arag un ka be-de, kukt no hu-mo un na-us no. No hyste kom-үt no o ka ho-de Shir he ye piishə үt-ma à.”†‡

<sup>12</sup> Bo wu komte ye m-rүre un ka ma-to à, ye ruuru, ye ruru hun-nə. Ye ro m-zee, “Ho'os no **ba'as**-үt no, no muun, no kon Shir. Wu soks **ba'as**-үt no.” <sup>13</sup> Ye ruuturu **ya-ut-kot**deen ye da'e hi-to un hun-nə à. Bo ye 'woste ya-üs-gom deen à, ye duusuru ye m-now. Ye konuru Shir. Gom-üs taaru ye.§

*Mar-m Yohana Wa-m-Yo'os  
un hun-ne m-ho*

(Mati 14:1-12; Ruka 9:7-9)

<sup>14</sup> Yeso ruug үr-jin ko kenə har ko-Gwomo **Here** [Atipas] hoguru matə un wu. Hun-nə kap ye ma'asuru үs-barag. Ye ro m-zee, “¿Wan wu ne ro un nom un ka hyat-to kaane?” Ye ken ye zeeru “**Yohana** wu. Wu ro'e un m-yo'os un hun-nə n-te m-ho à. Wu wu Shir 'yonse be-de m-margan ne. Wu wu a ya'ase ka bęeb-de.”

<sup>15</sup> Ye ken ye zeeru, “Ay, **Ereja** wu.”

Ye ken ye zeeru, “Ay, wan-rwɔr un Ma-to Shir wu üntun ka ye haane n-ga à.”\*

<sup>16</sup> Bo **Here** hogute ma-үt Yeso à, wu zeeru, “**Yohana** wu um rwo'e a kups hi-de un wu à, wu inə un hoog ne!”

<sup>17</sup> **Here** un zee káánə remen se ken hak-se n-ga ne, wu un hi un de un wu, wu rwo'og a ship **Yohana**. A rwo'uru wu un kuke-q m-ke'et. Wu un nom kaanə remen wu gaag ne'a hen un wu, Herodiya cin ba campo

\* **Bor-us cind:4** 6:4 Hyen komo: Yoha 4:44. † **Bor-us cind:11** 6:8-11 Hyen komo: Ruka 10:4-11. ‡ **Bor-us cind:11** 6:11 Hyen komo: Seng 13:51. § **Bor-us cind:13** 6:13 Hyen komo: Yaku 5:14. \* **Bor-us cind:15** 6:14-15 Hyen komo: Mati 16:14; Mark 8:28; Ruka 9:19.

un wu un mar. Jin-ur campo un wu ro Pirip. <sup>18</sup> **Here** un nom kaané remen **Yohana** ma'asté wu m-ruré unze, үdepe wu ge ne'a hen un wu á.† <sup>19</sup> Ne'a suşuru **Yohana** us-ryaab har wu conog wu ho wu. Amba Herodiya kum үr-be á. <sup>20</sup> Ko-Gwomo **Here** ro un gyer-o **Yohana**. Wu nak wu kashi un net-wu, wan-ba-m-kukop. Remen kaané, wu өssuru wu be-de rii a ci wu á. Wu ro m-zo'qre deen da-q **Yohana** ro үt-ma un wu ne. Amba kap un kaané ne, wu ro un hogé un rereм-mo un ma-to un wu.

<sup>21</sup> Amba de ken ho-de, Herodiya kumuru caari-de үr-ho. Ka ho-de, ko-Gwomo **Here** ro un baks un ho-de a mate wu à. Wu nomuru o-biki. Wu banuru gwomo-ne ye un wu, un sek-ye ne ye un karma-ne un sek-ye ne ye un dak-q o-Gariri. <sup>22</sup> Bo ye morgute un biki-q un wu à, wà Herodiya wan-ne'a, wu cowuru be-de un ye. Wu hewluru us-hew. Zak-o reeru ka ya-o-biki ye deen, kap un ko-Gwomo **Here** ne. Ko-Gwomo haklru o-nu, wu zeeru ká wan-ne'a-wu "Kay, kon me rii-yo o coné à, kap man ya'as wó yo." <sup>23</sup> Wu tonduru ka wan-ne'a-wu. Wu zeeru, "Koyan yo o koné be un de, har purug-de un gwomo-ut re, man hoks wó m-ya'as."

<sup>24</sup> Bo wan-ne'a hogute kaané à, wu ruuru, wu haaru be-ur inu un wu. Wu zeeru wu, "Hogé ma-to ko-Gwomo zee à, wu zee koyan yo um koné wu, wua ya'as me. ¿Yan yo ne um he wu m-kon?"

Inu un wu zeeru wu, "Ha o kon wu hi-ur **Yohana** Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho."

<sup>25</sup> To, wu muşunuru, hor-m-hor be-de un ko-Gwomo. Wu konuru wu, wu zeeru, "Hi-ur **Yohana** Wa-m-Yo'os de um coné o huu me m-moka n-me o-kok."

<sup>26</sup> Bo ko-Gwomo hogute kaané à, men-ut naasuru wu deen remen wu regusute wu tondsute be-de un ya-o-biki. Wu con wu yage shoos un ma-to un wu á. <sup>27</sup> Remen kaané, ba un naas o-da, wu tomuru ko-karma. Wu zeeru, "Ha o kupsunu me hi-ur **Yohana**." Wu arguru m-neke be-de **Yohana** ro ke'o à, wu kupsuru hi-de un wu. <sup>28</sup> Wu neknuru un de ne n-me o-kok. Wu ya'asuru ka wan-ne'a-wu. Wan-ne'a ya'asuru inu un wu. <sup>29</sup> Da-q yan-neke-m **Yohana** hogé bo a nome à, ye haaru, ye dekuru u-de un wu, ye jokuru.

*Yeso reegtye hun-ne  
dugu-us taan [5,000]*

(Mati 14:13-21; Ruka 9:10-17; Yoha 6:1-14)

<sup>30</sup> Yan-Tom Yeso, ye wu tome ye rur Ma-to Shir à, ye muşunuru, ye morguru be-ur Yeso. Ye rurú wu kap rii-yo ye nome à un rii-yo ye yoos ne à. <sup>31</sup> To, ye ro wu m-ruré, hun-ne doro ye, ye ma'asuru m-haan be-de un wu ye hogute ma-ut Yeso. Ye ka ro m-neke, ye ka ro m-arag, har Yeso kum da-q un re un rii-yo m-re á. Wu zeeru yan-neke-mo un wu, "Haan no, a paks no, a wuwé no hiin."

<sup>32</sup> Ye cowuru o-hat, ye ro m-neke be-de un ba un net un hon-de un ye. <sup>33</sup> Ashi, hun-ne deen hyanag neke-mo un ye. Ye nepste un ye ne. Ye rwuunuru un ko o ke bo-q. Ye arguru teeru us-rek. Ye ro un dore n-riib q o-mar. Ye ba'uru Yeso ne m-wó reeno be-de ye he'e à. <sup>34</sup> Yeso woburu. Bo wu rwuunte o-hat à, wu 'wossuru hun-ne үt-mqor ne deen ye be'este wu m-wó. To, wu hyanuru ye. Ye ka үntun yegę-ca. Ye rotte

† **Bör-us cind:18** 6:17-18 Hyen komo: Ruka 3:19-20.

ko-ya-ur-gut á. Wü hoguru 'won-de un ye. Wü taknu yoose un ye se ken rem-sedeen.<sup>‡</sup>

<sup>35</sup> To, da-q wü ro ye m-yoose à, yan-neke-mo un wü hyanuru ho-ur teeste. Ye haaru be-ur Yeso. Ye zeeru, "Ho-ur teeste. Hur-ut ro kon kané yow yow á. <sup>36</sup> Se o 'yons ye kaane ye tuwut yan-bo-ut kat-né to ro kané à, ye oonuté hi un de un ye rii-yo m-re."

<sup>37</sup> Amba Yeso hakuru o-nu, wü zeeru ye, "Ya no ye rii-yo m-re un hi un no."

Ye zeeru Yeso, "Hon un ka moor-to un hun-né to, ¿ke ne o te he kum un hwor-ye te hette ye m-coks à? ¿Wa ya'e te ka rii-yo kaane? Se de te nome gvwus-de ut-ho zungu-üs yoor te hokstu ye m-reegte."

<sup>38</sup> Yeso cituru ye, "¿Burodi-ut re to ro no? Ha no no gwotón."

Bö ye heeté m-gwot à ye muunuru. Ye zeeru wü, "Burodi-ut taan un jan ne yoor te hyane."

<sup>39</sup> Bö wü hogute shas-q un ye à, wü zeeru hun-né kap, "She'et no be-de un gwo-ut yar-to kur-ut ut-kur." <sup>40</sup> Ye ne ye she'eturu kur-ut ut-kur. To ken kur-to ne zungu-o gaan [100], to ken kur-to kwooz-ut yoor un op [50]. <sup>41</sup> Bö ye she'etté à, Yeso jaksuru yish-ye un wü n-Ton q shir, wü nomuru Shir ur-bongon. Bö wü komte Shir nome ur-bongon à, ka da-de ne, wü bosruru ka burodi-to bos-ut ut-bos. Ka bos-to wü bosre à, wü wonguru yan-neke-mo un wü un ka jan-ye ne yoor. Ye heeturu ka hun-né ye kap. <sup>42</sup> Hon un moor-to un ye kap ye reeru to, ye ciig har to kus, <sup>43</sup> har ye kamsuru to kusse à koor-ut op ut-yoor [12]. <sup>44</sup> Be-de un ka ye re à campo-né dugu-üs taan [5,000].

### *Yeso nomog ur-hew n-ton m-ho*

(Mati 14:22-33; Yoha 6:15-21)

<sup>45</sup> Bö Yeso komte reegte un hun-ne à, ba un naas o-da, wü zeeru yan-neke-mo un wü ye tuw o-hat ye neke, ye pes o-mar, ye wo un o ken bo-q o a m-zee o-Besayada. Wü komo wü 'yonsute ka hun-né ye. <sup>46</sup> Bö wü 'yonste hun-né à, wü daaru ur-haag remen wü konot Shir.

<sup>47</sup> Bö tet-m woonté à, yan-neke-mo un wü ro o-hat n-tete o o-mar. Yeso ne wü ro kané o-zang un hon-de un wü. <sup>48</sup> Wü hyamburu yan-neke-mo un wü ro dum-o m-nak o-hat. Hat-o yagute m-neke remen yo-m ro o m-muunte us-ajima ne. Ka da-de ne, cin ba ho-ur ro un rwuun, wü kawuru ye. Wü ro m-yawag n-ton m-ho us-na us-na. Wü woot be-de un ye. <sup>49</sup> Amba bö ye hyambute wü roon à, wü ro m-yawgune n-ton m-ho mo o-mar, ye nomuru us-barag. Ye zeeru, "¿Ko ko-marimar-wü?" Ye taknuru us-kan se o-gyer. <sup>50</sup> Ko wü ke, bö wü hyambute Yeso à, wü zapuru us-zap. Yeso teepsburu ye hor-m-hor. Wü zeeru ye, "Ho'os no hur un no. Yage no o-gyer. Mę wü." <sup>51</sup> Ka da-de, wü woburu be-de un ye. Wü cowuru o-hat. Yo-m resurusu tomso ne. Ye ne ye bopuru us-nudeen. <sup>52</sup> Ko de wü reegtuute hun-né un yish-ye un ye à, ye ungo nap beebe-ur Yeso á. Hur-de un ye hoks m-nap á.

### *Yeso taasute ya-us-gom*

gom-se un ye un dak-q o-Genesaret

(Mati 14:34-36)

<sup>53</sup> Ye pasuru ur-jit, ye wooru un dak-q o-Genesaret. Ye gaguru o-hat un riib-q o-mar. <sup>54</sup> Bö ye rwuunte à, ba un naas o-da, hun-né napuru

<sup>‡</sup> **Bör-üs cind:34** 6:34 Hyen komo: Qog 27:17; 1Gwm 22:17; 2Nom 18:16; Izik 34:5; Mati 9:36.

unze Yeso wu. <sup>55</sup> Ye döruru үt-bo, hun-ne masuru wu m-hantę ya-üs-gom үs-rek үs-rek n-te үn kerem-to үn ye. Ko o ke dak-o ye hoge Yeso ro, ye heeturu ye. <sup>56</sup> Kap be-de wu cowe à, үn bo-ut rek-to ko bo-ut caari, үn riib ne, ye russuru ya-üs-gom be-de үt-baab. Ye konuru Yeso wu yage ye ci ko riib-q үn cop-q үn wu. Bo үn ya-üs-gom ye ci'e o à, gom-üs taaru ye.

## Bör-üs ta'yoor

*Dore un jor-se un ya-n-ga-ye  
un rem-se un ye ne*

(Mati 15:1-9)

<sup>1</sup> De ken ho-de, **Parisa**-ne morguru be-ur Yeso mossé үn ye ken ye ne yan-Yoos-de үn **karamsa-o Mosa**. Ye wo'onuru rwuun-mq o-Urusharima remen ye hyenet Yeso. <sup>2</sup> Ye hyanuru ye ken **yan-neke-m Yeso** ye. Ye ro үn re үn rii үt-ri'in ne үn kom-to үn ye, ba ye үn sapt, bo **Parisa**-ne zee ye ye sapt à. <sup>3</sup> **Yahuda**-ne, yagunte de **Parisa**-ne, ye ro үn dore үn rem-se ya-n-ga-ye yoose ye à. Ye ro m-re үn rii á, se ye saptussute үt-kom үr-bon ne bo ye 'wosse tat үn ye ne ro m-nom n-ga à. <sup>4</sup> Tomso ne ye ro үn re үn rii-yo m-re be-de үt-baab á, se ye saptussute. Ka da-de ne yette үn re үn rii-yo m-re yo үn be-de үt-baab. Se ken jor-se ro kon deen se tat үn ye ne zee ye dore à. Se yette m-so'os үt-kok, үt-tur ne, rii-yo ye duuste rii үn to.

<sup>5</sup> Remen kaane, **Parisa**-ne үn yan-Yoos-de үn **karamsa-o Mosa** ne ye cituru Yeso. Ye zeeru, “Ya hantę yan-neke-m ru ye rotte үn dore үn jor-se ya-n-ga-ye á? Ye rotte үn re үn rii үt-ri'in ne үn kom-to үn ye.”

<sup>6</sup> Yeso shasuru ye, “Ee, **Ishayawan-Rwör** үn **Ma-to Shir** wu rworog ma-ut no hond hond, no ya-o-shepe! Hoge no rii-yo wu gene à. Wu geneg unze, Shir zeeg,

“Ka hun-ne ye ro me үr-bongon bo o-nu,  
amba ye ya'as me hur-de үn ye á.

<sup>7</sup> Bongon-de ye ro me m-nome à, hwaa o.

Remen, ye ro үn yoos үn **karamsa-o** үn hun-ne  
sa o zee **karamsa-to Shir**\*”

<sup>8</sup> Yeso dooru ye m-zee, “Kaanę o no m-nom. No m-yage үn **karamsa-o Shir**, notte үn dore үn jor-üs tat no ne.”

<sup>9</sup> Yeso dooru m-do, wu zeeru ye, “Weer-üs no se ka? No m-muut үn **karamsa-o Shir** hwaa remen no dorute jor-üs tat no ne! <sup>10</sup> Bu-o gaan, **Mosa** zeste, ‘Ya tato ru үn inu ru ne үt-gos. Wu pyape tat үn wu à, ko inu үn wu, a ho wu.’<sup>†</sup> <sup>11</sup> Amba no үr-yoos unze urege net ro үn yo ken rii-yo ne yo wu heete m-gu үn tato үn wu ko inu үn wu үn yo à, amba wua zee, ‘Kap rii-yo no roa kum be үn de n-ga à, yar-mo mo үm **seke Shir** à.’ <sup>12</sup> Un yoos-de үn kaane, notte үn hantę үn cow-se үn yage үn gu үn tat no ne ye ro үr-koqb à. <sup>13</sup> Ka bo no m-muut үn **Ma-to Shir** hwaa. Notte үn dore үn jor-se үn ya-n-ga-ye. Notte үn yoose үn yakar no. Sha-mo үn ma-ut gaan-mo ka үm nomu no. Se ken rem-se ro kon үt-moor ne se no m-nom à.”

\* **Bör-üs ta'yoor:7** 7:7 Hyen komo: Isha 29:13 (үt-Girik).

† **Bör-üs ta'yoor:10** 7:10 Hyen komo: Rwu 20:12; Kara 5:16; Rwu 21:17; Rewi 20:9.

*Rii-yo ro un naas un net à  
(Mati 15:10-20)*

<sup>14</sup> Bo Yeso komtē rurē un **Parisa**-nē kaanē à, komo wu agnūru moortō un hun-nē ye ro kanē us-riib à. Wu zeerū ye, “Raks nō ut-to, kap-m nō, nō nep ma-to um he nō m-rurē à. <sup>15</sup> Rii-yo net ro m-re un nu-o un wu à, yo ro wu m-naas á, se dē yo ro m-rwūun un hur-de un net à, yo ro wu m-naas.”<sup>†</sup>

<sup>17</sup> Bo Yeso nomtē ut-ma kaanē à, wu yagurū moortō un hun-nē, wu cowurū o-hur. Ka da-de nē, yan-neke-mō un wu citurū wu, “¿Re o, ka sha-mō ut-ma tō ro?” <sup>18</sup> Yeso zeerū ye, “¿Har un nō ne, nō nap á? Rii-yo net ro m-re à, yo ro wu m-naas á. <sup>19</sup> Mē un zee kaanē remen ur-hur o, yo cowē á, ut-men o, yo cowē. Rii-yo cowē ut-men à, a ruut yo o-kot.” (Yeso un ruru ye ka ma-to wu kututu ye unze kō yo ke rii-yo yo ro un bon-de m-re ne.)

<sup>20</sup> Wu doorū m-zee, “Rii-yo ro m-rwūun un hur-de un net à, yo ro wu m-naas. <sup>21</sup> Mē un zee yo ka remen un hur-de un net o, barag-us yo-se ro m-rwūun: rii-yo m-e, ur-hyow ne, un ho-de un net ne, <sup>22</sup> o-ás, ur-gop ne, un men-ut jaas-tō ne, ut-raks ne, ur-she'et ne untun guub-o o-gwoor, ur-shoob ne, un reeb-to un hun-nē ne, un nu-mo ur-hi ne, un m-raag ne. <sup>23</sup> Ka rem-us yo-se se kap, un hur-de un net o, se ro m-rwūun. Se se ro net m-naas.”

*Ne'a-wu ro ko-Yahuda á shere be-ur Yeso  
(Mati 15:21-28)*

<sup>24</sup> Yeso yagurū o-Gariri, wu cowurū un o ken dak-o ur-hew ne, dak-o un o ken bo-o o a m-zee o-Taya à. Wu comsuru un o ken hur-o. Wu conu ne hun-nē nep á. Amba hun-nē ro un 'er-de un wu kō yea hyen wu à. <sup>25</sup> Wu ken ne'a-wu hogurū Yeso haantē. Ka ne'a-wu wu ro un wan-ne'a ne rek-wu, **ya-ut-kot** daag wu ur-hi. Wu haanurū be-ur Yeso hor-m-hor. Wu kwukturū un co-o un wu. <sup>26</sup> Ka ne'a-wu tomso, ko-ya-o-**Yahuda** wu á, ko-ya un dak-o o-Siriya<sup>§</sup> wu. Wu konurū Yeso ruute wà un wu ko-ya-ut-kot ye da'e wu ur-hi à.

<sup>27</sup> Yeso zeerū ká ne'a-wu, “A yage yakar cikstē tokon. Rii-yo m-re yo un yakar, yo depē a ya'as yege-wo á.”

<sup>28</sup> Ne'a shasurū Yeso, wu zeerū, “Gos-wu, ka bo o, amba kō yege-wo, ye ro un re un rii-yo m-re yo he'ene yakar à.”

<sup>29</sup> Bo ne'a zette Yeso kaanē à, Yeso shasurū wu. Yeso zeerū, “Bo o shestū me kaanē à, ji o-hur, ko-ya-ut-kot ruug un hi-ur wà ru wan-ne'a.”

<sup>30</sup> Ne'a argurū jo. Wu wobē, wu 'wos wà ro domb n-ton un rii-o ur-rüt. Ko-ya-ut-kot ruuste un hi-de un wà.

*Yeso rwo'og ko-ka'ato m-hoge*

<sup>31</sup> Yeso ro m-ru un dak-o un riib-o un bo-o o-Taya, wu doruru so o-Sidon wu heet Mar-o o-Gariri. Ka da-de nē, wu hessunuru un dak-o a m-zee dak-o un *Bo-ut Op.* <sup>32</sup> Bo wu woontē kane à, ye ken ye hanturū Yeso wu ken ko-ka'ato-wu. Wu ro tomso ut-re'em ne. Ye konurū Yeso **seke** wu o-kom, kō ka gom-o m-ta à.

<sup>†</sup> **Bor-us ta'yoor:15** 7:15 Mō ken gen-mo un do ci-o 16Kap wu ro ut-to ne tq m-hoge à, wu hogę. <sup>§</sup> **Bor-us ta'yoor:26** 7:26 ut-Girik: Siriya-Pinikiya.

33 Yeso yagnurū morog-de үн hun-ne. Wü paksurū үн ka net-wü ne. Wü zupurū wü ut-to үн jow-ye үн wü. Wü copsurū o-jow m-ta. Wü ci'urū rem-de үн wü үн ka jow-yo. <sup>34</sup> Wü dassurū ur-hi n-Ton o shir. Wü shikurū deen. Wü zeerū wü, “Ephaphatha” үнзе, “To-ut ru tikse.” <sup>35</sup> Bo m-zee үн kaanę tó-ut tiksurū. Rem-ur ho'osuru. Wü tepruru ur-bon ne.

36 Ka da-de ne, Yeso ka'agurū ye unze ye jar ye rure net á. Amba bo Yeso ka'agte ye à, ye ne komo ye doorū m-rwör. <sup>37</sup> Ye hogę ka ma-to үн to-to үн ye à, ye bopurū us-nu remen ye hyanag rii-yo ut-hyat. Ye zeerū, “Wü nak nom үн kő yo ke rii-yo ur-bon ne har wü rwö'og ka ato-ne үн bebe-ne m-hogę, ye teper.”

## Bor-us eer

*Yeso reegtyute hun-ne dugu-us nass [4,000]  
(Mati 15:32-39)*

1 Un ka ho-to ne, hun-ne doorū m-morgę deen be-ur Yeso. Ye kus үн rii-yo m-re ne komo á. Yeso agnurū yan-neke-mo үн wü. Wü zeerū ye, 2 “Kay, um hogute 'won-de үн ka hun-ne ye, ye rewę be үн na ho-ut tet à, rii-yo m-re yo kus á. 3 Me 'yonse ye ne, ye ji m-moka m-mer m-mer, mer a bu ye үн ców. Yea wo o-hur á, remen ye ken ye rwuunte ur-hew ne.”

4 Yan-neke-m Yeso shasurū wü, ye zeerū, “Ke ne o ne a he hoks m-kum ut-burodi kane o-köt to he coks үн ka hun-ne ye à?”

5 Yeso citurū ye, wü zeerū, “Burodi-ut re to no rotte?”  
Ye zeerū wü, “Burodi-ut ta'yoor-to te rotte.”

6 Ka da-de ne, Yeso zeerū hun-ne, she'et n-dak. Bo ye she'ete à, wü dękurū ka burodi-ut ta'yoor-to, wü nomurū Shir ur-bongon. Wü bosrurū to, wü ya'asuru yan-neke-mo үн wü ye heetę moor-to үн hun-ne. Ye heeturū ye. 7 Ye ro үн jan rek-ye ne hiin. Da-o wü nomse Shir ur-bongon remen ye à, wü zeerū yan-neke-mo үн wü ye wongę hun-ne ka jan-ye tomso. Ye heeturū ye. 8 Kowan wü reerū, wü ciig. Bo ye cikste à, yan-neke-mo үн wü kamsurū bos-to kuse à. To shoosurū koor-ut ta'yoor. 9 Hun-ne ne ye wooste dugu-us nass [4,000]. Bo ye komte m-re à, Yeso 'yonsuru ye. <sup>10</sup> Ba үн naas o-da, ka da-de ne, wü cowurū o-hat үн yan-neke-mo үн wü ne, ye haarū үн dak-o o-Darmanuta.

*Hoob-o un hyan un hyat-ut Yeso  
(Mati 12:38-42; 16:1-4)*

11 Bo **Parisa**-ne hogute Yeso woontę à, ye haarū be-de үн wü. Ye taknu wü us-cot. Ye ro үн hoob-o wü nom to ken hyat-to, to ye hette m-zee wü rwuunte n-Ton shir à. Ye ro wü m-taks.\* <sup>12</sup> Bo wü hogute ma-to үн ye à, wü shikurū үн hur-de үн wü deen. Wü zeerū, “Ya-m-moka ye, ya үн yo notte o-hoob o үн hyan үн hyat-to Shir? Nip-o me no m-rure, mo ken senge-mo ut-hyat mo ro kon mo a he m-kute ya-m-moka ye á.”† <sup>13</sup> Bo wü rurutu ye kaanę à, wü inurū. Wü cowurū o-hat үн yan-neke-mo үн wü ne. Ye pasuru үн de ka jit-de.

*Yist-mo үн Parisa-ne  
(Mati 16:5-12)*

\* **Bor-us eer:11** 8:11 Hyen komo: Mati 12:38; Ruka 11:16. † **Bor-us eer:12** 8:12 Hyen komo: Mati 12:39; Ruka 11:29.

<sup>14</sup> To-ut ka'ag yan-neke-m Yeso m-neke ut-burodi ne. Se ur-gaan un hon-de un de de ye rotté n-mé o-hat. <sup>15</sup> Ye ro un pas o-mar, Yeso nakury ye ut-to, wu zeeru, “Baks no, no nom cen un yist-mo un Parisa-ne un yist-m ko-Gwomo Here ne.”†

<sup>16</sup> Ye nomyru ut-ma un hi un de un ye, ye zeeru, “Wu un rwor kaané remen att ut-burodi á.”

<sup>17</sup> Yeso napuru bo un rii-yo ye nome ut-ma à. Wu zeeru, “Remen ya notte un ma-to un koob-de ut-burodi? No nap ma-to um rottu no á? A'a, har m-moka no un koob-de m-nap ne? <sup>18</sup> 'No un yish ne ye o-hyan, Amba no m-hyan á? No ut-to ne to m-hogé, Amba no m-hogé á?”§ <sup>19</sup> No baks á! Da-q um bosre hun-ne dugu-us taan [5,000] burodi-ut taan à, ka bos-to kuse no à, koor-ut re to no shoose un to?”

Ye zeeru, “Koor-ut op-ut yoorto.” <sup>20</sup> Wu zeeru, “Burodi-ut ta'yoor ne to um bosre hun-ne dugu-us nass [4,000], ka bos-to kuse no à, koor-ut re to no shoose un to?”

Ye shasuru, ye zeeru, “Koor-ut ta'yoor-to.”

<sup>21</sup> Wu zeeru ye, “Har m-moka, no nap á?”

### Yeso upsute ko-po yish

<sup>22</sup> Yeso un yan-neke-mo un wu ne ye haaru un de ken bo-de de a m-zee o-Besayada à. Bo ye woote à, hun-ne hantur Yeso, wu ken ko-po-wu. Ye konuru wu unze wu ci yish-ye un wu ko yea upse à. <sup>23</sup> Wu bopuru wu o-kom, wu ruuturu wu n-riib o-bo. Bo wu ruutे wu à, wu copsuru yish-ye un wu m-ta. Wu ci'uru ye un kom-to un wu. Ka da-de ne, wu cituru ko-po. Wu zeeru wu, “O hoksté hyan un yo ken rii-yo?”

<sup>24</sup> Ko-po dassuru ur-hi remen wu hyenet. Wu zeeru, “Me de m-hyan un hun-ne buu, untyun us'-yo o me ye m-hyan. Ye ro m-neke.”

<sup>25</sup> Komo Yeso dooru ci un yish-ye un wu. Ká da-de, yish-ye un wu upsuru. Wu hyanuru koyan cas cas. <sup>26</sup> Ka da-de ne, Yeso zeeru wu, “Neké jo un hur-o ru. Wo warag o-Besayada á.”

### Bitrus nak Yeso wu ro Wan-Gwu

(Mati 16:13-20; Ruka 9:18-21)

<sup>27</sup> Yeso inyru kane un yan-neke-mo un wu ne. Wu cowuru un bo-to un dak-q un riib-q un bo-q o-Kaseriya o-Pirip. Ye ro m-neke un cow, Yeso cituru ye. Wu zeeru, “Wan wu ne hun-ne ro m-zee um ro?”

<sup>28</sup> Ye shasuru wu, “Ye ken ye, ye ro m-zee Yohana wu Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho. Wu a 'yonse be-de m-mar. Ye ken ye ne, ye zeeru Ereja wu. Ye ken ye zeeru wan-gaan be-de un ya-n-ga-ye, yan-Rwor un Ma-to Shir.”\*

<sup>29</sup> Yeso cituru ye, “No ne, Wan wu ne eb no ro m-zee um ro?”

Bitrus shasuru Yeso, wu zeeru, “Wo wu ro Kiristi, Wan-Gwu wu Shir tomne à.”†

<sup>30</sup> Ka da-de ne, Yeso ka'aguru ye, wu zeeru, “No jar no rur á.”

### Yeso rworog unze mar-mo wu he'ę

(Mati 16:21-28; Ruka 9:22-27)

<sup>31</sup> Bo wu ka'agte ye unze ye rwor unze wu ro Wà-wu un net á, ka da-de ne, wu taknu ye m-yoose de ken yoos-de. Wu zeeru, “Gakte-mo me

† Bor-us eer:15 8:15 Hyen komo: Ruka 12:1. § Bor-us eer:18 8:18 Hyen komo: Irmi 5:21;

Izik 12:2; Mark 4:12. \* Bor-us eer:28 8:28 Hyen komo: Mark 6:14-15; Ruka 9:7-8. † Bor-us eer:29 8:29 Hyen komo: Yoha 6:68-69.

**Wà-wu үн нэт** үм су үр-көб. Сек-ье үе үн **Yahuda**-нэ үн Gwomo-нэ үе үн кон-се Shir, үн yan-Yoos-de үн **karamsa-o Mosa** нэ, yea 'yarag мэ har yea ho мэ. Ye ho мэ, ho-ut tet to үм he m-nom үн saag үм inute үн hoog нэ.”<sup>32</sup> Yeso rworurū ka ma-to cas cas. Wu wuke to ken to á. Sè Bitrus nakurū wu pakse, wu taknu Yeso m-kangse.

<sup>33</sup> Bo Bitrus kangse wu à, Yeso byanduru us-ajima нэ. Wu gwoturu үе ka yan-neke-mo үн wu үе, ka da-de нэ, wu kangsuru Bitrus. Wu zeeru, “Nom ja үн мэ нэ, **ko-Gwomo-wu үн ya-ut-kot**. Barag-us ru se Shir se á, se ma-hun se.”

<sup>34</sup> Ka da-de, Yeso agnuru buug-de үн hun-né үе woon yow yow bede үн yan-neke-mo үн wu. Komo wu zeeru үе, “Urege wu ken wu conog wu warag wan-neke-m re, se wu she'eg hi үн de үн wu komo se wu zongute wu sew **kan-o** үн wu, wu doru me.<sup>†</sup> <sup>35</sup> Remen bo үн wu cone gu un hoog-o үн wu à wua taage un o, amba no ye ya'ase hoog no rem re à, komo remen **Ma-to m-Rerem** noa kum hoog-mo ba m-ta.<sup>§</sup> <sup>36</sup> Ya net kume нэ, wu kume hono o-dak amba wu taage үн hoog-mo үн wu? <sup>37</sup> Ya net he ya'as үн Shir remen wu oot hoog-o үн wu? <sup>38</sup> Urege wu ken wu ro m-hoge үн 'e-m re үн yo мэ m-yoos нэ à, үн ka da-o, o hun-né ro m-sher be-de Shir á, amba se men-ut jaas-to, ka da-de, мэ **Wà-wu үн нэт** a hoge 'e-mo үн wu, мэ muunе үн dak. Man muun үн seps-mo o-Tato нэ mosse үн mo үн **yan-tom-yę** Shir нэ үе ba m-kukop.”

## Bor-us jero

<sup>1</sup> Yeso dooru ye ut-ma, wu zeeru, “Hoge no! Nip-o мэ no m-rure, ye ken ye be үн нö үе morgé kané à, rii-yo үе meret yea hyen gwomo-to Shir rwuunté үн бөгб-de үн to нэ.”

*Yeso barmute*

(Mati 17:1-13; Ruka 9:28-36)

<sup>2</sup> Bo rewute ho-ut cind à, Yeso dékuru Bitrus, **Yakubu**, үн **Yohana** нэ. Ye doruru wu har n-ton o-haag. Kané үн hon-de үн ye. Kaané wu barne үн yish-ye үн ye. <sup>3</sup> Cop-to үн wu warguru ut-pus to puu. To ma'asuru kyarkyar. Yatt wan hoks үн so'os ut-gund to үн wu kané bo cop-to үн wu nomé o-mok á. <sup>4</sup> Ye hyanuru **Ereja** үн **Mosa** үе mersé à, үе rwuunté be-ur Yeso. Ye ro үн tēp үн Yeso нэ.

<sup>5</sup> Bitrus zeeru Yeso, “Wa-us-Nap, bo a kané à, nong үr-bon te nomu no depi-ut tet: wo үr-gaan, **Mosa** үr-gaan, **Ereja** үr-gaan.” <sup>6</sup> Bitrus un zee kaané remen wu үн ye ka yoor-ye нэ **yan-neke-m** Yeso, gyer-o reeg ye deen har ye hoks m-nap үн yo m-zee á.

<sup>7</sup> Ye ro kané, o ken ke'ente-o kawnuru, o hogkuru үr-ho. Ye hoguru cor n-Ton shir. O zee, “Wa re wu ka wu um coné à. Raks no ut-to, no hoge wu.”\*†

<sup>8</sup> Bo үн gyep-o үн yish, ye gwoturu, ye 'wos Yeso үн hon-de үн wu mosse үн ye нэ. Ye hyan ye ka á.

<sup>9</sup> Ye ro m-kergene n-ton o-haag, wu ka'aguru үе. Wu zeeru үе, “No jar no rure net rii-yo no hyane á. Sè мэ **Wà-wu үн нэт**, da-o мэ iné

\* **Bor-us eer:34** 8:34 Hyen komo: Mati 10:38; Ruka 14:27.    § **Bor-us eer:35** 8:35 Hyen komo: Mati 20:26-27; 23:11; Mark 10:43-44; Ruka 22:26.    \* **Bor-us jero:7** 9:2-7 Hyen komo: 2Bit 1:17-18.    † **Bor-us jero:7** 9:7 Hyen komo: Mati 3:17; Mark 1:11; Ruka 3:22.

be-de үн margan-ne, ka da-de ne, no he rwor үн rii-yo no hyane à.”  
 10 Yé doruru ma-to үн wu, amba ye ma'asuru үs-acitne үn hi үn de үn  
 ye, ye zeeru, “Se da-o wu ‘ine be-de үn margan-ne’ ?Re o no hyane ka  
 ma-to?”

11 Ka da-de ne, ye cituru Yeso. Ye zeeru, “¿Remen yan o yan-Yoos-de  
 un **karamsa-o Mosa** zette se **Ereja** wu mersé à, se wu musunte, ka  
 da-de ne, Shir tomonte **KiristiWan-Gwu**?†”‡

12-13 Yeso shasuru ye, wu zeeru, “Nip-o, a geneg be-de үn Ma-to Shir  
 unze se **Ereja** heesunte wu ja'asse koyan, ka da-de ne, **Kiristi** haanuru.  
 Ro gense tomso unze hun-ne a nomu wu kap rii-yo ye coné à. Ka net-  
 wu a tané үn jin-ur **Ereja** à, wu be'este ne wu heesunte. Bo үn rii-yo  
 a gene unze a nomu wu yo à, to, bo үn haan-mo үn wu a nomuru wu  
 yo. **Wà-wu un net**, wu Shir he m-tomon үn jim-ur **Ereja** à, a genesté  
 unze wua su ur-koobdeen be-de үn hun-ne, yea yo'og wu.”

*Yeso ruute ko-ya-ut-kot  
 un hi-de un wà  
 (Mati 17:14-20; Ruka 9:37-43a)*

14 Yeso үn yan-neke-mo үn wu ne nen tet, bo ye kergente o-haag à,  
 ye myunuru. Ye 'wossuru hun-ne deen hwoog ká ye ye yage à n-tete.  
 Ma-ut sunuru yan-Yoos-de үn **karamsa-o Mosa** үn ye ne. 15 Bo moorto  
 үn ka hun-ne ye hyambute Yeso à, ye bopuru us-nu. Ye somnuru  
 us-rek үs-rek. Ye gassuru wu.

16 Wü cituru yan-neke-mo үn wu, wu zeeru, “¿Yan gon ma-to sunu  
 no үn ka hun-ne ye ne?”

17-18 Se wu ken net-wu n-me үn ka moor-to үn hun-ne ye wu shasuru.  
 Wu zeeru, “Wa-ur-Yoos, me ka hante wà re wan-campo wu ko-ya-  
 ut-kot da'e үr-hi à. Ye weneg wu tep. Myet da-o ye daanu wu,  
 wu ma'asuru m-hye n-dak, nu-o үn wu ma'asuru үn ru ut-kop. Wü  
 ma'asuru үn ti үn yin, wü hu'usuru gaw. Um heette wü be-de үn yan-  
 neke-m ru ye ruut ka ko-ya-ut-kot-wu. Ye hoks á.”

19 Yeso zeeru ka hun-ne ye kap. “No ya-m-moka, yan-koob-de m-sher  
 be үn de! ¿Se da үn ke o um he m-ma'as үn no ne? ¿Um dungunte үn  
 no ne, har no bupt ma-ut re? No de, hantu me no wà.”

20 Ka da-de, ye hanturu wü wà, wan-campo. Bo ko-ya-ut-kot hyenté  
 Yeso à, wü 'yonsuru o-zungo үn hi-de үn wà. Wür-o үn wà arguru  
 us-zap. Wü hyeeru n-dak. Wü ma'asuru ut-byorké. Nu-o үn wü ro үn  
 ru ut-kop.

21 Yeso cituru tato-o үn wu, Yeso zeeru, “¿Da үn ke o ne ka rem-se  
 kumu wu?”

Tato-o shasuru, “Cin wü ro rek-wu. 22 Koyanda se wü ma'asté wü  
 m-jorbe n-me o-ra, m-ho ne remen wü hoot wü. Urege woä hoks, o  
 hogé 'won үn te, o gu te.”

23 Yeso zeeru, “¿Urege woä hoks?” Ko yo ke rii-yo yo m-nome yo  
 be-de wü shere be үn de à.”

24 Un ra o, wü hogute kaané à, wü 'yonsuru cor-o үn wu. Wu zeeru,  
 “Um dëk Ma-to Shir. Amba me bo'os á. Gu me bo hur-ur үn de a wongé  
 be-ut yoor á.”

25 Yeso hyanuru hun-ne deen ye rö m-mond be-de үn wu. Wü  
 hururu ka ko-ya-ut-kot-wu ut-gaag. Yeso zeeru, “Ka ko-ya-ut-kot-wu,

† **Bor-us jero:11** 9:11 Hyen komo: Mara 4:5; Mati 11:14.

wu wene wa wan-campo tep m-hogé né à, ru be-de un kà wà-wu. Wo jar do wu m-da á.”

<sup>26</sup> Bo wu hoguté kaané à, wu dooru wu m-da us-kan us-kan. Wur-o un wà arguru us-zapdeen. Ka da-de, ko-ya-ut-kot ruuru. Wà warguru untun ko-margan. Yé ka yé ro kané à, yé zeérü, “Ay, wà mereste. Wu kus un hoog ne á.” <sup>27</sup> Yeso tabburu o-kom. Wu bopuru wà. Yeso 'yonsuru wu. Wà esuru ge.

<sup>28</sup> Bo Yeso tuwté o-hur à, yan-neke-mo un wu cituru wu pakse. Yé zeérü, “To, ¿re o nomé te hoksté ruut un ka ko-ya-ut-kot-wu á, o ruutte wu?”

<sup>29</sup> Wu shasuru ye, “Gon ka rem-se se ro m-ru á, se mosse un kon-se un Shir né.”

*Yeso doog m-rwqr unze  
mar-mo wu he'e*

(Mati 17:22-23; Ruka 9:43b-45)

<sup>30</sup> Yeso un yan-neke-mo un wu né yé ruuru kané. Yé argunduru dak-q o-Gariri. Yeso né wu con net nep á. <sup>31</sup> Wu ro un yoosé un yan-neke-mo un wu. Wu zeérü ye, “**Wà-wu un net**, a ya'as wu un kom-to un yan-yage-to un wu. Yea ho wu. Yé ho wu, wu taase ho-ut tet, wu inyru un hoog né.” <sup>32</sup> Yan-neke-m Yeso yé nap ka ma-to á. Yé cit wu né á. Yé ro o-gyer ye cit wu.

*Cow-yo un kum ut-gos*

(Mati 18:1-5; Ruka 9:46-48)

<sup>33</sup> Yé woqunu un bo-q o-Kapanahum. Yé cownuru o-hur. Bo yé tuwté o-hur à, Yeso cituru yé ka yé ro be-de un wu à. Wu zeérü, “¿Ya nomé ma-ut sunutu no un cow?” <sup>34</sup> Yé resuru tek remen ka ma-to yé rotte un cow à, unze ko wan wu ro sek-wu be-de un yé. §

<sup>35</sup> Wu she'eturu. Wu agnuru yan-neke-mo un wu nén op un yoor. Yé hyoknuru. Wu zeérü ye, “Kowan wu coné wu warag sek-wu, se wu muutté hi un de un wu untun rek-wu, wu nomé ko wu ke net-wu m-gwu.”\*

<sup>36</sup> Ka da-de né, Yeso deknuru wà rek-wu, wu essuru wu n-teté o un yé. Wu gamturu wu. Yeso zeérü ye, <sup>37</sup> “Kap wu goksé wà rek-wu untun wu ka rem re à, mè wu goksé. Wu goksé mè à, mè wu goksé un hon-de á. Wu tomné mè à, wu wu goksé.”†

*Net-wu yage na á wu ma na wu*

(Ruka 9:49-50)

<sup>38</sup> **Yohana** zeérü wu, “Wa-yr-Yoos, té hyanag wu ken wu ro un ruute un hun-né ko-ya-ut-kot, wu ro un tan un jin un du. Té wenuru wu remen wu ro mosse un na né á.”

<sup>39</sup> Yeso zeérü, “No wen wu á. Yatt-wu he nom ut-hyat un bee'b un de, ka da-de né, wu tenet mè como un jin-yr yo-de á. <sup>40</sup> Ay, kap wu yage na á, wu ma na wu.‡ <sup>41</sup> Nip-q mè no m-rure, wu ya'e no ho-mo m-swo à, remen no yé ma **Kiristi** yé à, wua sabré be-de Shir á.”§

§ **Bor-us jero:34** 9:34 Hyen komo: Ruka 22:24. \* **Bor-us jero:35** 9:35 Hyen komo: Mati 20:26-27; 23:11; Mark 10:43-44; Ruka 22:26. † **Bor-us jero:37** 9:37 Hyen komo: Mati 10:40; Ruka 10:16; Yoha 13:20.

‡ **Bor-us jero:40** 9:40 Hyen komo: Mati 12:30; Ruka 11:23. § **Bor-us jero:41** 9:41 Hyen komo: Mati 10:42.

*A yage üt-ba'as**(Mati 18:6-9; Ruka 17:1-2)*

<sup>42</sup> Yeso dooru ye üt-ma. Wu zeeru, “Ka yakar-ye, ya-m-sher un me, wu rwo'e wan-gaan be-de un ye, m-ba'ase un cow-yo Shir à, jiishte a gegu wu ta'ar-q үr-na un geks-de un wu, a jorbe wu n-me m-sa.

<sup>43-44</sup> Urege kom-o ru ro wo m-hantę **ur-ba'as**, kups q o jore. Jiishte o kum hoog-q un ba m-ta kom-o gaan, otte a jorbe wo n-me den-q o-ra kom-üt yoor à, ra-q ba m-ryomse.\* <sup>45-46</sup> Urege ne na-o ru ro wo m-hantę **ur-ba'as**, kups q. O myun be-de un kum un hoog-q ba m-ta na-o gaan, otte a jorbe wo den-q o-ra na-us yoor à, be-de ra-q ba m-ryomse.

<sup>47</sup> Tomso urege yish un du ro wo m-hantę **ur-ba'as**, hüs de. Jiishte o tūw be-de un gwomo-to Shir yish-ur gaan, otte a jorbe wo den-q o-ra yish yoor à, ra-q ba m-ryomse.† <sup>48</sup> Be-de, ‘Zwo ro m-mar à, komo ra-o ro m-ryomse á.’‡ <sup>49</sup> O-ra q, a he so'os un hur-de un kowan bo a m-ja'as un rii n-te m-por à.

<sup>50</sup> “Por-m ro үr-bon ne, amba mo taage m-rerem, ڦun yan a hette mo m-ja'as mo nomot m-rerem? Warag no untun m-por, no she'et ba ut-ween un or no ne.”§

**Bor-us op***Ne'a-wu un gormo, wu ro ne'a**(Mati 19:1-12; Ruka 16:18)*

<sup>1</sup> Yeso inuru un ká dak-q, wu cōwurū un dak-q o-Judiya, ka da-de wu passuru Roog-q o-Joda. Komo moor-to un hun-ne dooru m-go'onę be-de un wu. Wu dooru ye m-yoose bo wu wete m-nom à.

<sup>2</sup> Ye ken **Parisa**-ne ye haanurū be-de un wu remen ye taksté wu, ko wua ba'ase be-de Shir à. Ye citurū wu, “Depeṭe campo wu ho'os ne'a un wu?”

<sup>3</sup> Yeso shasurū ye, “Ya **Mosa** zee no?”

<sup>4</sup> Ye zeeru, “**Mosa** ya'ag te o-cow a gen takurda-q un caas üt-ge, a ho'os ne'a.”\*

<sup>5</sup> Yeso zeeru ye, “Cikt un no de rwo'e wu genetü no kà **karamsa**-q.

<sup>6</sup> Cin da-q Shir nome koyan à, ‘Wu nomog hun-ne campo un ne'a ne.’†

<sup>7</sup> Cin da wu nome na kaane à, ‘Campo a yage tato un wu un inu un wu ne remen wu she'etté un ne'a un wu ne.’ <sup>8</sup> Ye, yoor-ye waragte untun wan-gaan‡ campo un ne'a un wu ne, yanze un hon un hon á. Yea ma'as hun-ne gaan. <sup>9</sup> Ge-to Shir gekse à, taasu net, wu caas to á.”§

<sup>10</sup> Bo Yeso komte üt-ma un **Parisa**-ne ne à, wu ji'iru o-hur un yan-neke-mo un wu ne. Bo ye woote o-hur à, komo ye dooru wu m-cit un ka ma-to. <sup>11</sup> Wu zeeru ye, “Kowan wu ho'ose ne'a un wu, wu gaaru ne'a hor-wu, ás-q wu rotte un ka ne'a-wu ne, remen ne'a un wu wu á. <sup>12</sup> Tomso ne ne'a-wu ho'ose campo un wu à, wu gaaru campo hor-wu, ás-q wu rotte un ka campo-wu ne, remen campo un wu wu á.”§

\* **Bor-us jero:43-44** 9:43-44 Hyen komo: Mati 5:30. † **Bor-us jero:47** 9:47 Hyen komo: Mati 5:29. ‡ **Bor-us jero:48** 9:48 Hyen komo: Isha 66:24. § **Bor-us jero:50** 9:50 Hyen komo: Mati 5:13; Ruka 14:34-35. \* **Bor-us op:4** 10:4 Hyen komo: Kara 24:1-4; Mati 5:31.

† **Bor-us op:6** 10:6 Hyen komo: Taka 1:27; 5:2. ‡ **Bor-us op:8** 10:7-8 Hyen komo: Taka 2:24. § **Bor-us op:12** 10:12 Hyen komo: Mati 5:32; 1Kor 7:10-11.

*Yəso hütə yakar nu-q ır-bon  
(Mati 19:13-15; Ruka 18:15-17)*

13 Ye ken ye hanturu Yeso yakar ræk-ye remen wu ci'it ye. Yan-neke-mo un wu kangsuru ye. 14 Bo Yeso hyentə à, ryaab-us reeru wu. Wu zeeru yan-neke-mo un wu, "Yage no yakar ræk-ye ye haante be un de. No wen ye á. Me un zee kaane remen **Gwomo-to Shir** to ro be-de un ka ye ro untun yakar ræk-ye à. 15 Nip-o me no m-rure, wu yage ya'as un gwomo-to Shir hur-de un wu bo wà ræk-wu ro m-ya'as à, wu á tuw un to á."\* 16 Bo Yeso komte ye m-rure kaane à, wu gamturu ka yakar-ye. Wu hūru ye nu-q ır-bon.

*Ma-to un wa-o-kwum  
(Mati 19:16-30; Ruka 18:18-30)*

17 Bo Yeso hütə yakar nu-q ır-bon à, wu inuru, wu rwuunuru un cqw. Wu ken net-wu hyambur wu. Wu teeruru o-rek. Wu kwukturu un co Yeso, wu cituru Yeso. Wu zeeru, "Wa-ır-Yoos, wan-men-ut pus-to, ¿re um he m-nom um kumut hoob-o ba m-ta?"

18 Yeso cituru wu eb un wu, wu zeeru, "¿Remen ya un o o zettu me wan-men-ut pus-to? Wan-men-ut pus-to ro kon á, se Shir un hon-de un wu. 19 O nepse rii-yo Shir zee à: 'Wo ho net á. Wo hoob ne'a-wu un net á, ne'a ne wu hoob campo wu un net á. Wo hiw ır-hyow á. Wo nom swo-se ut-bo á. Wo re ra-o or ru á, 'ya tato ru ut-gos un inu ru ne.'†

20 Ka net-wu zeeru, "Wa-ır-Yoos, um dorute to ka kap cin da-q um ro'e wà à."

21 Yeso gwoturu ka net-wu, ka net-wu napuru unze Yeso waste un wu ne. Yeso zeeru wu, "Amber rii gaan yo o taage. Neké o beeb rii-yo o rotte à, o ya'as koob-ne ye rotte rii á ka hwor-ye. Woa kum ır'yons n-Ton shir. Ka da-de ne, o mun, o doru me."

22 Bo wu hogute kaane à, wu hoge m-rerem á ko hiin. Wu nekuru men-ut ro m-tuk remen wu wa-o-kwum-wudeen.

23 Yeso gutruru yan-neke-mo un wu. Wu zeeru ye, "Rem ro kon ko-ya-o-kwum-wu tūwut be-de un gwomo-to Shir."

24 Yan-neke-mo un wu hyanuru hyat-to un ka ma-to. Komo Yeso dooru ye m-zee, "Um hyanag cqw un gwomo-to Shir ro un rem ne.

25 Jiishtə a zee dorom-yo cuw un ish-q o-ber, ottə a zee wa-o-kwum-wu cuw be-de un gwomo-to Shir à."

26 Ye bopuru us-nu deen. Ye zeeru wu, "Uregə ka o, ¿wa he kum un gwu?"

27 Yeso gwoturu ye. Wu zeeru, "Be-de un hun-ne a nome á. Amba be-de Shir, yatt-yo kwange Shir á."

28 Bitrus taknu wu m-zee, "Gwot, te ka jore ko yo ke rii-yo, te dorute wo."

29-30 Yeso zeeru, "Nip-o me no m-rure, net-wu yage hur-o un wu à, ko or un wu ne, ko inu un wu, ko tato un wu, ko yakar, ko ut-kat, rem re, tomso remen **Ma-to m-Rerem** to Shir, wua kum gon ka rem-se har o-zungu un ka da-q m-moka. Ka o ne tomso o-nip wua kum ut-hur un or un wu ne ne un inu un wu ne ne un yakar ne ut-kat ne. Amba wua

\* **Bor-us op:15** 10:15 Hyen komo: Mati 18:3. † **Bor-us op:19** 10:19 Hyen komo: Rwyu 20:12-16; Kara 5:16-20.

kum se mossę o-range nę. Da-q roqne nę à, wüa kum hoog-q ba m-ta. <sup>31</sup> Hun-nę dęen ye ro caari-nę à, yęa waragsę ręk-yę. Ręk-yę komo warag caari-nę.”<sup>‡</sup>

*Yęso ja'astę m-rwɔr үnze  
mar-mo wü he'e*

(Mati 20:17-19; Ruka 18:31-34)

<sup>32</sup> Yęso үn yan-neke-mo үn wü nę yę ro m-ha үn bo-q o-Urusharima. Yęso ro o-co, үn cow yę ro wü m-dore bi. Yę hyanag hyat-to үn neke-mo үn wü o-Urusharima. Yę ken yę nę yę roqne үn jim à, gyer-o reerü yę. Wü dooru koos үn ka op үn yoor-yę komo. Wü taknu yę m-rure un rii-yo he wü m-kum à. <sup>33</sup> Wü zeerü hogu no, “A ka m-ha o-Urusharima. Mę **Wà-wü үn net**, wü ken net-wü a ya'as mę үn kom-to үn Gwomo-nę yę үn kon-se Shir үn yan-Yoos-de үn **karamsa-o Mosa** nę. Yę ya'astę mę үn kom-to үn hamat-nę yę rumse үt-gwomo à, yęa piishę mę ma-to woo m-mar à, yę ho mę. <sup>34</sup> Yęa nomo mę үr-ar, yę copsu mę m-ta, yę bu mę үs-sorog, yę ho mę. A nomeq hq-ut tet, man inę үn hoog nę.”

*Kon-us yakar Zebədi*  
(Mati 20:20-28)

<sup>35</sup> Yakar Zebədi, **Yakubu** nę, үn **Yohana**, yę hyoknuru be-ur Yęso. Yę zeerü wü, “Wa-үr-Yoos, tę conog o nomu tę үr-ho.”

<sup>36</sup> Wü zeerü yę, “¿Ya nö conę үm nomu nö?”

<sup>37</sup> Yę shasuru, “Tę conog, a sagbe wo үt-gwomo, үn ho-de үn seps-m ru, o dek tę, wan-gaan she'et үn kom-o ru o үr-re, wan-gaan she'et үn kom-o үr-kwanta.”

<sup>38</sup> Ka da-de nę, Yęso zeerü yę, “Nö nap rii-yo nö konę á. ¿Noa hoks swo үr-koqb bo үm he de m-swö?”<sup>§</sup>

<sup>39</sup> Yę zeerü yęa hoks. Yęso zeerü, “Noa su үr-koqb, bo mę de m-swö à. A yo'os nö bo a he mę m-yo'os à. <sup>40</sup> Amba she'et-de үn re un de kę kwanta үn de mę wü ro wan-gwomo-to m'-ya á. Shir wü zongę ka be-to, remen ká yę wü daage à.”

<sup>41</sup> Bo yę ka nęn op-yę hogute yo **Yakubu** nę үn **Yohana** konę à, ryaab-üs reerü yę. <sup>42</sup> Yęso agnuru yan-neke-mo үn wü. Wü zeerü yę, “Nö nak yę a nepse үn gwomo-to үn to ken dak-to nę à, yę ro үn kute үn hun-nę үr-beeb. <sup>43</sup> Amba nö, a nom kaanę үn nö nę á. Kap wü conę wü nom ut-gos be үn nö à, sę wü waragtę ko-guw nö.”<sup>\*</sup> <sup>44</sup> Net-wü conę tomso wü nom ko-Gwomo nö à, wüa nomeq kę wü ke net-wü m-guw.<sup>†</sup> <sup>45</sup> Mę үn zęe yo ka remen, mę **Wà-wü үn net**, mę үn haan remen a nomutü mę m-guw á. Mę үn haan үm nomutę hun-nę m-guw, tomso үm ya'as hoog re remen үm rurut hun-nę dęen.”

*Bartimawus ko-po*  
(Mati 20:29-34; Ruka 18:35-43)

<sup>46</sup> Yęso үn yan-neke-mo үn wü nę yę cówuru үn bo-q o-Jeriko. Yę ro m-ru o-Jeriko үn yan-neke-mo үn wü nę mossę үn moor-to үn hun-nę nę. Wü ken ko-po-wü, wa үs-kon, a wü m-zęe Bartimawus (wà

<sup>‡</sup> **Bor-us op:31** 10:31 Hyen komo: Mati 20:16; Ruka 13:30. <sup>§</sup> **Bor-us op:38** 10:38 Hyen komo: Ruka 12:50. <sup>\*</sup> **Bor-us op:43** 10:42-43 Hyen komo: Ruka 22:25-26. <sup>†</sup> **Bor-us op:44** 10:43-44 Hyen komo: Mati 23:11; Mark 9:35; Ruka 22:26.

Timawus) wu ro tara n-riib un cow. <sup>47</sup> Bo wu hogute Yeso ko-ya-o-Nazaret-wu à, wu taknu 'yons us-cor. Wu zeeru, "Yeso, wà **Dawuda**, hyan 'won un de, o gu me!"

<sup>48</sup> Ye ken ye deen ye kangsuru wu, ye zeeru wu, "Res temb!"

Ambe wu dooru 'yons us-cor deen. Wu zeeru, "Yeso, wà **Dawuda**, hyan 'won un de, o gu me!"

<sup>49</sup> Bo Yeso hoge wu à, wu esuru. Wu zeeru hun-ne, "Agan no wu."

Ye agnuru ko-po. Ye zeeru wu, "Ho'os hur un du sak. Wu ro wo us-eeg." <sup>50</sup> Bo wu hogute Yeso agbute wu à, wu joruru gund-o un wu, wu inuru kagat, wu nekuru be-ur Yeso.

<sup>51</sup> Yeso zeeru wu, "¿Ya o coné um nomu wo?"

Ka ko-po-wu zeeru, "Wan-yoos un de, um conog o-hyan."

<sup>52</sup> Yeso zeeru wu, "Ka o. Iné o neké neké-m ru. Sher-m ru upsutu wo yish ru." Ba un naas o-da, wu hyanuru cas cas. Wu doruru Yeso un cow. Ye arguru m-neke.

## Bor-us op o-gaan

*Yan-bo-o o-Urusharima barkute Yeso*

(Mati 21:1-11; Ruka 19:28-40; Yoha 12:12-19)

<sup>1</sup> Yeso un yan-neke-mo un wu ne, ye hyoknuru yow yow o-Urusharima ne be-de un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**. Un co hiin to ken bo-to ut-rek-to ro káne: o-gaan o-Bapaji, o-gaan o-Betanya. Ka da-de ne, Yeso tomuru yan-neke-mo un wu nen yoor. <sup>2</sup> Wu zeeru ye, "Wo-be no un ka bo-de ro o-co à, no tuw be-de un ye. Da-o no tuwe, no 'wos wà-yo o-janka yo a cete m-da á. Yo ro gego. No ussundu me yo, no hantu me. <sup>3</sup> Kowa citu no, '¿Ya notte m-us un ka janka-yo?' No zee, 'Gos-wu te, wu zee wu conog yo. Wua muuntusse yo m-moka m-moka.'"

<sup>4</sup> Ka da-de ne, ye arguru m-neke. Bo ye 'woste yo à, ye ussunuru yo.

<sup>5</sup> Da-o ye ro yo m-us à, ka hun-ne ye ro kané ge à, ye cituru, "¿Remen ya no usste ka wà-yo o-janka yo?" <sup>6</sup> Yan-neke-m Yeso ruru ye bo Yeso zee ye à. Hun-ne zeeru ye, "To, aragbu no." Ye arguru. <sup>7</sup> Ye hanturu Yeso ka janka-yo. Ye ussuru gund-to un ye. Ye neksuru n-ton o-janka. Ka da-de ne, Yeso daaru. <sup>8</sup> Hun-ne deen ye neksuru gund-to un ye un cow. Ye ken ye ne ye kaarú ut-wa n-riib o-cow. Ye zeeru m-neks un cow. <sup>9</sup> Un ye ro o-co à, un ye ro un jim ne à, kap ye ma'asuru us-guuda zak-o-zak. Ye m-zee,

"A bømog Shir!"\*

"A bum no ka wu haane un bøeb-ur Yawe à.

A bum no wu!"†

<sup>10</sup> "Shir 'ye o-kwum be-de un haan-mo un gwomo-ut **Dawuda** tat na."

"A bum no Shir n-Ton!"

<sup>11</sup> Yeso cowuru o-Urusharima. Bo wu wqonté à, wu cowuru un **Pyo-q Shir** o ro un ka bo-q à. Ka da-de ne, wu gutruru kó yo ke rii-yo. Wu

\* **Bor-us op o-gaan:9** 11:9 ut-Girik: Hosanna! = Gu na! † **Bor-us op o-gaan:9** 11:9 Hyen komo: Bøng 118:25-26.

hyanuru ho-ur teeste, wu ruuru o-Urusharima, wu nekuru o-Betanya mosse un yan-neke-mo un wu ne op un nen yoor.

*Ma-to o-rum  
(Matî 21:18-19)*

<sup>12</sup> Ish gasuru, ye ruuru o-Betanya. Ye ro m-muun o-Urusharima, Yeso hoguru mer. <sup>13</sup> Wu gut, wu 'wos rum-yo ka ut-wa ne. Wu hessuru, wu haaru yo m-gwot ko yo makt à. Bo wu woobute be-de un yo à, wu 'wos rii á, se ut-wa remen da-q un mat-de ut-rum o un go nom á. <sup>14</sup> Yeso zeeru ka rum-yo, "Woa do m-mat ut-rum har hun-ne reet tq á." Yan-neke-mo un wu ye hoguru bo wu zee yo à.

*Yeso ruute yan-naas un Pyo-q Shir  
(Matî 21:12-17; Ruka 19:45-48; Yoha 2:13-22)*

<sup>15</sup> Yeso woonuru o-Urusharima. Wu woon, wu dooru m-cow un **Pyo-q Shir**. Bo wu tûwté un **Pyo-q Shir** à, wu 'woossuru ya-ut-baab ye ka un ya-m-q ne. Wu taknu yanse un ye us-sorog us-sorog. Wu wagarsuru saw-to ut-sak un yan-shas-q un hwor ne un deeg-to un ya-ut-baab tq un tantabara ne. <sup>16</sup> Hun-ne ye ro m-ma'as m-caatune un **Pyo-q Shir** us-saw ne à, wu zeeru ye, "No do m-caatune á." <sup>17</sup> Ka da-de ne, wu yoosuru hun-ne, wu zeeru ye, "A geneg tq ka ma-to be-de un Ma-to Shir. Shir zeeg,

"Hur-o re q warag hur-q us-kon

be-de un baag-q un hun-ne kap ye he me us-kon à."†  
No muutté o ne hur-q un hyow-ne."

<sup>18</sup> Gwomo-ne ye un kon-se Shir un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne, da-q ye hogé kaane à, ye hooburu o-cow yo ye hette ho un Yeso à. Ye ro hyan un gyer-q un wu, remen hun-ne hyanag ut-hyat un yoos-de un wu.

*Yoos-de o-rum  
(Matî 21:20-22)*

<sup>19</sup> Bo ho-ur hebuté à, Yeso ruuru o-Urusharima mosse un yan-neke-mo un wu ne.

<sup>20</sup> Ish gasuru, ye ro m-argune. Ye hyamburu ka rum-yo. Yo hu'uste gaw un geer-se un yo ne. <sup>21</sup> Ka da-de ne, Bitrus baksuru bo Yeso zee ka rum-yo à. Wu zeeru Yeso, "Wa-us-Nap, gwot! Ka rum-yo o huu nu à, ai, yo hu'uste gaw, kap us-geer ne."

<sup>22</sup> Yeso shasuru yan-neke-mo un wu, wu zeeru, "Sher no be-de Shir. <sup>23</sup> Nip-q me no m-rure, net-wu dëké Ma-to Shir hur-ur gaan à wua zee ka haag-q 'Wuksunde o he'ebé n-me m-sa.' Noa hyenes ma-to un wu tqo bup o-nip tqo wu zee à. Amba wu shere ur-hur á, yatt-yo he m-nome á. § <sup>24</sup> Remen kaane, me no m-rure, koyan no koné be-de Shir, dëk no unze no regusute no goksussute yo. Ka da-de ne, noa hyen a ya'asté no ka rii-yo no koné à. <sup>25</sup> Da-q no ro un kon-se Shir, uregë wu ken ro kon wu no m-hyan ryaab-se un wu à, no soksü wu **ba'as-tq** un wu, remen Tato no wu rq n-Ton shir à, wu soksutü no ba'as-ut no."\*†

‡ **Bor-us op o-gaan:17** 11:17 Hyen komo: Isha 56:7; Irimi 7:11. § **Bor-us op o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Mati 17:20; 1Kor 13:2. \* **Bor-us op o-gaan:25** 11:25 Mo ken gen-mo un dq ci-o 26Amiba, no sokse wu ne ba'as-tq un wu á, Tato no wu rq n-Ton shir à wua soksü no ba'as-ut no á. Hyen: Mati 6:15. † **Bor-us op o-gaan:25** 11:25 Hyen komo: Mati 6:14-15.

*Cow-yo Yeso rotte un nom  
un ka hyat-to à*

(*Mati 21:23-27; Ruka 20:1-8*)

27 Ye myunuru o-Urusharima komo, Yeso ma'asuru ut-tuw n-me un **Pyo-o Shir**. Ye ken ye haanuru be-de un wu. Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye ro kon be-de un ye un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne un sek-ye ye un **Yahuda**-ne. 28 Ye cituru wu, ye zeeru, “¿Wan wu ne ya'e wo 'wons-mo wotte un nom un gon ka rem-se?”

29 Yeso waksuru ye, wu zeeru, “Me eb re, yage um m-cit no o-cot. Shas no me. No shesu me, man ruru no wu ya'e me 'wons-mo un nom un ka rem-se à. 30 ¿Wan wu ne ya'e **Yohana** ut-gwomo to un yo'os un hun-ne m-ho: Shir ko hun-ne?”

31 Bo ye hogute cot-o un wu à, ma-ut sunuru ye un hi un de un ye. Ye zeeru, “A zee ‘Shir, wu un n-Ton shir totné **Yohana**,’ wua zee na, ‘¿Ya hante no dekté ma-ut **Yohana** á?’ 32 ¿Ambo a hoks m-zee, ‘Hun-ne ye totné **Yohana**? A hoks m-zee kaane á.’ Ye un hoge un gyer-o un hun-ne, remen ye nepste **Yohanawan-Rwor un Ma-to Shir** wu.

33 Remen kaane, ye waksuru Yeso, ye zeeru, “Te nap á.”

Yeso ne wu zeeru ye, “To, cin da no nepte wu totné **Yohana** á, me eb re, man ruru no wu ya'e me 'wons-mo um nomte ka rem-se á.”

## Bor-us op us-yoor

*Sha-mo ut-ma to un  
wa-o-kat un ya-tom-ne*  
(*Mati 21:33-46; Ruka 20:9-19*)

1 Ka da-de ne, Yeso taknu ye m-yoose un sha-mo ut-ma. Wu zeeru ye, “Wu ken net-wu go'e kat-o un anab. Wu rigimsuru o un gagan. Wu hinuru o-kuub remen wu pot ho-mo un anab. Wu nomlru sak-o m-pipir remen ur'er. Bo wu komse à, wu ya'asuru ya-tom ka kat-o. Ka da-de ne, wu arguru m-neke o ken dak-o.\* 2 Da-o anab nense à, wa-o-kat tomlru ko-guw-wu un wu be-de un ka ya-tom-ye, wu deknu wu kwukwur-de un wu. 3 Bo ka ko-guw-wu woqne be-de un ya-tom à, ye shipuru wu. Ye bu'uru wu, ye yanuru wu. Wu arguru m-ji ut-kom m-zar. 4 Ka da-de, wa-o-kat dooru m-tom un wu ken ko-guw-wu un hon. Ka ko-guw-wu a do m-tom à, ye ceruru wu ur-hi. Ye reesuru wu ur-koob. 5 Wa-o-kat dooru m-tom un wu ken wu. Ambo ka wu a do m-tom à, ye hooru wu. Kaane o, ye nome ye ken ye deen. Ye bu'uru ye ken ye, ye homlru ye ken ye.

6 “M-moka ne wa-o-kat taagute wan-tom, se wà un wu un hon-de un wu, wu wu coné à. Wu zeeru un hur-de un wu, ‘Kay, ka ya-tom-ye yea hyen 'e-m wà re.’ Ka da-de ne, wu tomlru wà un wu.

7 “Ambo ka ya-tom-ye zeeru un hi un de un ye, ‘Wà-wu un wa-o-kat-wu ka. Haan no a ho no wu remen cim-yo un wu waragté yo ma na.’ 8 Ye shipuru wu. Ye hooru wu. Ye jorburu u-de un wu pesto-de o-gagan.”

9 Bo Yeso komte ye m-rure un ka ma-to à, wu cituru ye. Wu zeeru, “To, ¿ya ne wa-o-kat he m-nom? Se wu haanté wu ho-m ka ya-tom-ye, wu ya'as ye ken ye ka kat-o.” Yeso dooru ye m-rure ut-ma. Wu zeeru, 10 “No karantuté be-de un Ma-to Shir unze, “Ta'ar-de ya-ut-ma jore à,

\* **Bor-us op us-yoor:1** 12:1 Hyen komo: Isha 5:1-2.

a muste de kashi үr-ta'ar de үt-ma.

<sup>11</sup> Mq ka sengē-mq үn Yawe mq.

Be үn na nē rii-yo үt-hyat yo.<sup>†</sup>

<sup>12</sup> Bo Yeso rurute ye kaane à, sek-ye be-de үn **Yahuda**-ne ye napuru unze ye wu tané be-de үn ka sha-mq үt-ma tq. Remen kaane, ye hoborté o-cow ye shipt wu. Amba bo ye hyenté hun-nē үt-moor ne à, gyer-o reeru ye. Ye es wu m-ship á. Ye yaguru wu. Ye arguru arag-mq үn ye.

### Cot-o un top un tar

(Mati 22:15-22; Ruka 20:20-26)

<sup>13</sup> Ka da-de ne, ye tomuru wu ye ken hun-nē ye. Ye ro үn hoob-q ur-taab remen ye shipt wu, be-de үn ma-to үn wu. **Parisa**-ne ro kon үn hun-nē ko-Gwomo **Here** ne. <sup>14</sup> Bo ye woqbute à, ye zeeru wu, "Wa-ur-Yoos, tē nepstē wo wa-o-nip-wu o ro. Wo үn koos үn net á. Be үn du ne yatt-wu jiishé wu ken á. Wo үn yoosé үn hun-nē cow-yo Shir o-nip ne." Bo ye nomte үt-ma kaané à, ye cituru wu. Ye zeeru, "Hond hond o te top ko-Gwomo **Sisar** hwor-ye үn tar? Te top, ko te top á?"

<sup>15</sup> Yeso ne, bo wu nepte shepe-o үn ye à, wu cituru ye. Wu zeeru, "Ya үn yo ne notte me m-ceeb? Hantu no me hwor<sup>‡</sup> um gut." <sup>16</sup> Ye hanturu wu hwor. Wu zeeru ye, "Hoto-o wan o ne үn jin-ur wan ne no hyané káne?"

Ye waksuru wu. Ye zeeru, "Ai, hoto-o ko-Gwomo **Sisar** o. Jin-de үn wu de te hyané káne."

<sup>17</sup> Bo ye waksute wu kaané à, Yeso zeeru ye, "Ya'as no ko-Gwomo **Sisar** rii-yo ro yo ma Sisar à. Komo no ya'as Shir rii-yo ro yo Shir à." Bo ka hun-nē ye hogute káané à, ye hyanuru hyat-to үn wu deen.

### Ma-to үn inē-mq үn margan-ne

(Mati 22:23-33; Ruka 20:27-40)

<sup>18</sup> Ye ken hun-nē ye ro kon tomso. A ye m-zee **Saduki**-ne. (Ye ro m-zee margan-ne yea inē be-de m-mar á.) Ye haanuru be-ur Yeso. Ye cituru wu.<sup>§</sup> <sup>19</sup> Ye zeeru wu, "Wa-ur-Yoos o, tē o-cot ne te cit wo. **Mosa** genutu te ka **karamsa**-o unze sek-wu mere, ba ye үn mat үn ne'a үn wu, depete heno үn wu ge ka ne'a-wu, wu metuté sek-wu yakar.\* <sup>20</sup> Q ken den-o, a makt yan-campo-ne nēn ta'yoor. Mat-de co gaaru ne'a. Ye ro woog kum үn yakar á, campo maruru. <sup>21</sup> Heno үn wu suguru ka ne'a-wu. Tomso ne, ye kum yakar á, ka heno-o dooru m-mar. Wu donde wu à, ká bo-se ne tomso ne, ka heno-o dooru m-mar ba үn yakar. <sup>22</sup> Har ka nēn ta'yoor-ye, kap mq үn ye, ye ga'e ka ne'a-wu à, ye merumsuru. Be-de үn ye yatt-wu kume yakar á. Komo ká ne'a-wu ye ga'e à, wu dooru m-mar. <sup>23</sup> To, ho-de m-inē mq үn margan-ne, be-de үn ka nēn ta'yoor-ye, wan wu ne wan ka ne'a gaan wu remen kap mq үn ye, ye geesté wu?"

<sup>24</sup> Yeso waksuru ye, wu zeeru, "No nap Ma-to Shir á. No napu ne beeble Shire á. <sup>25</sup> Ho-de m-inē mq үn margan-ne a үn ga үt-ge á. Hun-nē a warag üntün **yan-tom-ye Shir** n-Ton shir. <sup>26</sup> Urege ne noa cit me ma-to үn inē-mq үn margan-ne, No wet m-karante takurda-q **Mosa**

<sup>†</sup> **Bor-us op us-yoor:11** 12:10-11 Hyen komo: Bong 118:22-23. <sup>‡</sup> **Bor-us op us-yoor:15** 12:15 үt-Girik: denari. <sup>§</sup> **Bor-us op us-yoor:18** 12:18 Hyen komo: Seng 23:8. \* **Bor-us op us-yoor:19** 12:19 Hyen komo: Kara 25:5.

géné á? Wü rüru na unze wü hoguté cor-o Shir n-te yokor-o yar-yo. Shir zeeg wü, ‘Mé Shir **Ibrahi** wü um ro. Komo wü ma **Ishaku** wü um ro, kap un **Yakubu** ne.’<sup>†</sup> <sup>27</sup> Wü ba Shir o un hun-né margan-né á, amba Shir o un yan-hoog. Nö ba'asutédeen.”

*Karamsa-to jiishé m'-wöns à  
(Mati 22:34-40; Ruka 10:25-28)*

<sup>28</sup> Wü ken wan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** wü hyoknuru be-de un ye. Wü hogurü ma-ut sunute **Saduki**-ne. Bo wü hoguté Yeso shaks ye ur-bon ne à, wü cituru Yeso. Wü zeerü, “¿O ke **karamsa**-o jiishé m'-wöns?”

<sup>29</sup> Yeso zeerü wü, “**Karamsa**-o jiishé m'-wöns à, o ka: ‘Hogé no hun-ne ye un dak-o o-**Isra**! Yawe Shir na. Gwomo-ut ro kon á, se Yawe un hon-de un Wü. <sup>30</sup> Was Yawe Shir ru. Was un wü ne un hur-ur un du ne kap, un kap o un hoog ru ne, un kap nap-us ru ne, komo un 'wöns-m ru ne.’<sup>‡</sup> <sup>31</sup> Hogé no **karamsa**-o ayoore-o tomso ne, ‘Sé no was or no ne m-sok ne bo no wasse hi un no à.’<sup>§</sup> Yatt **karamsa**-to jiishé to ka yoor-to m'-wöns á.”

<sup>32</sup> Bo ka wan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** wü, hoguté shas-o Yeso à, wü zeerü, “Ka o, Wa-ur-Yoos, o rworog o-nip. Shir o ro ko-Gwomo na. Gwomo-ut ro kon á, se Shir un hon-de un o.\* <sup>33</sup> Depeté net was wü kap un hur-ur gaan, un nap-se un wü ne kap komo un 'wöns-mo un wü ne kap, komo wü was un yan-bor-se un wü ne bo wü ro m-was un hi un de un wü à. O aragte kap yar-mo wü ya'asé Shir à un rem-se a tukse ne be-de ur-seke à.”<sup>†</sup>

<sup>34</sup> Yeso napuru ka net-wü shaks wü us-nap ne. Wü zeerü wü, “Kuks wo hiin o tūwüt be-de un gwomo-to Shir.” Bo Yeso rüru wü kaané à, yatt-wü kumé jaab-o ut-men wü cit wü yo ken rii-yo á.<sup>‡</sup>

*Wan-Gwu  
(Mati 22:41-46; Ruka 20:41-44)*

<sup>35</sup> Bo Yeso ro ur-yoos un **Pyo-o Shir** à, wü cituru o-cot, “¿Re o yan-Yoos-de o-karamsa zette unze **Kiristi**, wà **Dawuda** wü? <sup>36</sup> **Kukt-o Shir** rwo'og **Dawuda** m-zee:

“Yawe zeeg Wan-Koyan re:

“She'et kane so un kom-o un re un de  
    se um rwo'og yan-yage-ut ru  
    un kus-o un na-o ru.”<sup>§</sup>

<sup>37</sup> **Dawuda** un hi un de un wü ak wü, ‘Wan-Koyan,’ urege ka o, ¿Re o **Wan-Gwu** he m-warag wà **Dawuda**?“

Hun-ne deen hoguté wü zak-o-zak.

*Ya-ur-yoos-de o-karamsa  
(Mati 23:1-36; Ruka 20:45-47)*

<sup>38</sup> Bo wü yoosé ye à, wü zeerü, “Nom no ja un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne, yan-con-to ut-tuw un carri-to ut-cop ne, un con-to un gas-de m-seeb ne be-de ut-baab. <sup>39</sup> Ye he un kuke-to un yoos

† **Bor-us op us-yoor:26** 12:26 Hyen komo: Rwuu 3:6.   ‡ **Bor-us op us-yoor:30** 12:29-30 Hyen komo: Kara 6:4-5.   § **Bor-us op us-yoor:31** 12:31 Hyen komo: Rewi 19:18.   \* **Bor-us op us-yoor:32** 12:32 Hyen komo: Kara 4:35.   † **Bor-us op us-yoor:33** 12:33 Hyen komo: Hose 6:6.   ‡ **Bor-us op us-yoor:34** 12:28-34 Hyen komo: Ruka 10:25-28.   § **Bor-us op us-yoor:36** 12:36 Hyen komo: Bong 110:1.

un Ma-to Shir, ko o-biki, ye ro un ma'as un hoob-o un deeg-to үr-bon remen ye she'etté she'et-de m-nu. <sup>40</sup> Myet un kaané ye ro un kuyus un saw-to un gwor-ne. Ye ro m-she'et deen un kyn-se Shir remen a zeet ye yan-dore un Shir ye hur-ur gaan. Ye, a he ya-үr-koqb de jiishe à.”

*Yar-mo un ko-gwɔr*  
(Ruka 21:1-4)

<sup>41</sup> Bo Yeso she'ete yow yow be-de a un he'edbę m-yar à, wu ma'asu m-gwot un hun-ne deen bo ye m-he'edbę un hwor à. Ya-o-kwum he'edburu hwor deen. <sup>42</sup> Ka da-de, wu ken ko-koqb-wu ko-gwɔr haanuru wu he'edburu nera ut-yoor.

<sup>43</sup> Yeso agnuru yan-neke-mo un wu be-үr gaan. Wu zeeru ye, “Me no m-rure o-nip, ka ko-gwɔr-wu ko-koqb he'edbute yo jiishe à n-me un be-de a he'edbę m-yar, arge kowan. <sup>44</sup> Um zeeg yo kà remen ye ken ye he'edbute hiin be-de un yo ro ye deen à be-de un kwum-o un ye. Amba wu, myet un koqb-de un wu ne wu he'edbute myet yo ro wu à. Wu ya'astę kap yo wu rotte à.”

## Bor-us op us-tet

*A wuks Pyo-q Shir*

(Mati 24:1-2; Ruka 21:5-6)

<sup>1</sup> Yeso ro m-rwųn un **Pyo-q Shir**, be-de un yan-neke-mo un wu, wan-gaan cituru wu. Wu zeeru, “Wa-үr-Yoos, gwot gon ka ta'ar-to, un ka caari-to ut-ma to ne.”

<sup>2</sup> Yeso zeeru, “¿No hyanag ka caari-to ut-ma to? Kap ka ta'ar-to ro kané à, a wugurse to. Yatt ta'ar-de a he m-yage n-ton un or un de á.”

*Ur-koob us-cenene ne*

(Mati 24:3-14; Ruka 21:7-19)

<sup>3</sup> Bo jimitę à, Yeso ro tara un **Haag-q un 'yo-se o-Zetun**, ka haag-q ro un gwotbę un **Pyo-q Shir** à. Se ye ken ye be-de un yan-neke-mo un wu, (Birrus wu, **Yakubu** wu, un **Yohana** ne, un Andarawus ne), ye cituru wu pakse. <sup>4</sup> Ye zeeru, “Te conog o ruru te ¿o ke da-q ne a he m-nom un se ka rem-se? ¿Yo ke rii-yo ne he te m-kutę da-q ka rem-se he m-kor à?”

<sup>5</sup> Ka da-de ne, Yeso taknu ye m-yoose. Wu zeeru, “Muut no ut-hi, taasu net ees no á. <sup>6</sup> Hun-ne deen yea haan be un no, ye dek jin un de. Ko wu ke wu ro m-zee wu ro **Kiristi**. Yea ees hun-ne deen. <sup>7</sup> Tomso, no hoge a un ma-to үr-gun, to ken to yow yow, to ken to үr-hyew ne, no jar no hoge o-gyer á. Se ka rem-se takante, amba a un go hyan ta-de un hono o-dak á. <sup>8</sup> Ka da-de ne, hun-ne a heete hun-ne үr-gun. Gwomo-ut a heete ut-gwomo үr-gun. Dak-o a nukte to ken be-to un hon un hon. Mer a reesę hun-ne үr-koob. Ka rem-se kap, takan-de un re үr-koob de ka, bo hoog-mo o-mat ro m-takan à har arguru kaané.

<sup>9</sup> “Remen no yan-neke-m re ye, ‘She'et no zongse!’ Hun-ne a eeg no be-de un yan-piish ut-ma. Yea bu no m-dum n-me un kuke-to un yoos un Ma-to Shir. Hun-ne a eeg no be-de un gwamna-ne un gwomo-ne ne. Yea nom yo kà remen no yan-neke-m re ye. Amba kap un kaané ne, noa kum o-cow remen no rurutü ye **Ma-to m-Rerem** to Shir. <sup>10</sup> Rii-yo ka rem-se takante, a rure baag-to un hun-ne kap **Ma-to m-Rerem** to Shir. <sup>11</sup> Da-q a he no m-ship à, a heete no be-de un yan-piish ut-ma.

Rii-yo no nekuṭe no jar no ryegen ḫn rii-yo no he m-rwɔr á. ḫn ka da-q, kap rii-yo Shir ya'ę no à, yo no he m-rwɔr remen no yę ro tēp ḫn hi ḫn no á. **Kukt-q Shir** o ro tēp be ḫn no.\*

<sup>12</sup> “Un ka da-q ne, sek-wu wua ya'as heno ḫn wu a hoot wu. O-tato tomso ne qa ya'as wà ḫn q. Yakar yęa inę eso yę ryr rii-yo tat-ne yę ḫn yę ḫn in-ne yę ḫn yę ne nomę à yo ḫn ba ır-bon har yęa ru a ho yę.  
<sup>13</sup> Ko wu ke net-wu wua yage no remen no yan-neke-m re yę. Amba kap wu hokse m-gaag ḫn men-to ḫn wu har ta-de ḫn hoog-q ḫn wu à, wua posse ra-q Shir.<sup>†</sup>

*A su ır-koob deen  
(Mati 24:15-28; Ruka 21:20-24)*

<sup>14</sup> “Wu karunte ka ma-to à, yage wu nep to. ‘Noa hyen a shereg yo ken rii-yo Shir yage à, be-de ıdepę a sher yo á.’ Yoa naas **Pyo-q Shir**. No hun-ne yę ro ḫn dak-q o-Judiya à, no hyenę ka rii-yo, no som be-de ıt-haag.<sup>‡</sup> <sup>15</sup> Wu ro tara n-ton ır-dqob de o-kukę q ḫn wu à, wu kergene à taase wu cıw n-me o-kukę, remen wu dökentę to ken saw-to to ro n-me á. <sup>16</sup> Wu ro o-kat à, wu jar wu warag dek ır-matuku o-hur á. <sup>§</sup> <sup>17</sup> Un ká ho-to, ne'a-ne yan-yakar-yę ro ḫn su ır-dę à, ḫn ya-ıt-uub ne yea su ır-koob. <sup>18</sup> No kon Shir taase ka rem-se woqon no da-q o-gos. <sup>19</sup> Remen gon ka su ır-koob de, ḫn ká ho-to a jiish cin da-q Shir nomę hono o-dak à. Komo a do de m-nom n-co á har da-q ba m-ta. <sup>20</sup> Amba Wan-Koyan hak ka ho-to ḫn su ır-koob to. A ro zęęę remen kaane á, yatt net-wu roa kus á. Remen con-to ḫn ká ye Shir daage à, o rwo'e wu hept ka su ır-koob q. <sup>21</sup> Un ka da-q, net zee no, **Kiristi**, wu ka kane, ko wu ken net-wu zee no, ‘Wu ka reęęo,’ no jar no dek ma-to ḫn wu á. <sup>22</sup> Yan-rwɔr ḫn ma-to Shir yę ıt-bo yea inę, wu ken a zee, ‘Mę ro **Kiristi**,’ har yęa kutę no caari-to ıt-hyat ḫn se ken rem-se us-myot se ne se no cęęe m-hyan á. Yę ro m-nom ḫn ka rem-se remen yę eęęę yę Shir daage à, o rwo'e yę hokste. <sup>23</sup> Amba ma'as no zongse. Um russute no ma-to ḫn ka rem-se ba se ḫn takan.”

*Myun-m Yęso Wan-Gwu  
(Mati 24:29-31; Ruka 21:25-28)*

<sup>24</sup> “Da-q a komse swo ır-koob, ḫn ká ho-to,  
“ho-ır a nom o-comb.

O-reng komo yoa do nom o-mok á.\*

<sup>25</sup> Regen a ma'as m-he'emende n-dak.

Bon rem-se Shir hwıqonę n-küs q Shir à,  
se à nuktusse.<sup>†</sup>

<sup>26</sup> “Ka da-de ne, hun-ne deen yea hyen me **Wà-wu ḫn net**, me m-

neke ne n-me ıt-ke'ente ıt-gos ne ḫn caari-mo m-cecas ne mo ır-bon.<sup>‡</sup>

<sup>27</sup> Ka da-de ne, man tomon **yan-tom-yę Shir**, ye kargunse ka ye wu daage à, ya-ır-horim ḫn ya-ır-horan ne ḫn yan-so-o-baar ne o-ye'er ne, yan ko kene ye Shir daage à, **yan-tom-yę Shir** a kargunse ye.

\* **Bor-us op us-tet:11** 13:9-11 Hyen komo: Mati 10:17-20; Ruka 12:11-12. † **Bor-us op us-tet:12** 13:13 Hyen komo: Mati 10:22. ‡ **Bor-us op us-tet:13** 13:14 Hyen komo: Dane 9:27; 11:31; 12:11. § **Bor-us op us-tet:14** 13:14 Hyen komo: Dane 9:27; 11:31; 12:11. **Bor-us op us-tet:15** 13:15-16 Hyen komo: Ruka 17:31. \* **Bor-us op us-tet:16** 13:15-16 Hyen komo: Ruka 17:31. **Bor-us op us-tet:17** 13:16 Hyen komo: Isha 13:10; Jowe 2:10,31; 3:15; Hyan 6:12; Izik 32:7. † **Bor-us op us-tet:18** 13:17 Hyen komo: Isha 34:4; Hyan 6:13; Jowe 2:10; Isha 13:10. ‡ **Bor-us op us-tet:19** 13:18 Hyen komo: Dane 7:13; Hyan 1:7.

*Ma-to o-rum**(Mati 24:32-35; Ruka 21:29-33)*

<sup>28</sup> “M-moka, yoos nō yo ken yo be-de o-rum. Da-q nō hyene jet-se un yo cirig m-tupnē, nap nō үнзэ gos-o nomostē yow yow. <sup>29</sup> Remen kaanē da-q nō hyene kā rem-se rō m-takan, nō nak q ka үнзэ da-o woosunte yow yow. <sup>30</sup> Nip-o mē nō m-rure, kā zaman-yo yoa te á sē ka rem-se kap se nomoste. <sup>31</sup> Ton-q shir, o-dak nē tqa tees, amba ma-ut re tqa te á.

*She'et zongse**(Mati 24:36-44)*

<sup>32</sup> Amba da-q ka rem-se he m-takan à, kā ho-de yatt-wu he m-nap á. Ko yan-tom-ye Shir n-Ton shir, yē nep da-q ka rem-se he m-takan á. Ko Wā үн hi үн de үн wu, wu nap á. Se o-Tato үн wu үн hon-de un wu. Wu nape da-q se he m-takan à. <sup>33</sup> Cin da no nepte da-q ka rem-se he m-takan á, ma'as no zongse, yish hooge! <sup>34</sup> Sha-mo ut-ma mo ka. Haan-mo үн Wā-wu un net, a nom үнтүн wa-o-hur wu iné rur ur-hyew à. Wu wongsuru ya-m-senge, ko wu ke үн senge-mo үн wu nē. Wu dekuru wu ken wan-gaan wu, wu zeeru wu ere wu o-hur, wu ma'as yish hooge.\*

<sup>35</sup> “Ma'as nō yish hooge remen nō nap da-q wa-o-hur he m-jo'on á. *¿Ko m-rim mo wu he m-jo'on, ko da-o purge, ko kiit rō us-kan, ko n-sot?*

<sup>36</sup> Taase wu woон nō ba o-sakto, nō m-rew. <sup>37</sup> Ma-to mē nō m-rure à, mē үн rure ko wu ke, wu ma'as zongse.”

## Bor-us op us-nass

*Yan-co gamag ur-hi de үн yage-ut Yeso**(Mati 26:1-5; Ruka 22:1-2; Yoha 11:45-53)*

<sup>1</sup> Kuks ho-ut yoor Yahuda-nē nomot biki-to yē rō m-nom à Biki-o m-Pas үн Biki-o ut-Burodi tō ba m-Yist nē. Gwomo-nē yē үн kon-se Shir үн yan-Yoos-de үн karamsa-o Mosa nē yē hoqburu cōw-yo үн ship үн Yeso ur-hyow ba hun-nē ye үн nap, yē hoot wu.\* <sup>2</sup> Amba yē zeeru, “A ship wu ho-de o-biki á, taase hun-ne 'yons o-zaaz.”

*A duusute Yeso nōm-mo m-shi'igin  
un bo-q o-Betanya**(Mati 26:6-13; Yoha 12:1-8)*

<sup>3</sup> Yeso ro bo-q o-Betanya үн hur-o Simon ko-cim. Wu ro үн rē үн rii-yo m-re, wu ken ne'a-wu cōwnuru үн ur-batta nē de үн nōw-mo m-shi'igin† mo үн hwor deen. Wu bu'uguru nu-de үн ka tur-de. Wu duusuru Yeso mo ur-hi.‡

<sup>4</sup> Bo wu duusute wu mo à, yē ken ye, yē ro kanē à, yē swooru us-ryaab. Yē zeeru or үн ye nē, “¿Ya hantē atte m-naas m-nōw kaanē?

<sup>5</sup> Nōw-mo woose nēt nom senge-mo ut-ho zungu-us tet [300] wu kumut ka hwor-ye. Depete a beeb mo a yaas koqb-nē ka hwor-ye.” Ye kangsuru wu.

§ **Bor-us op us-tet:32** 13:32 Hyen komo: Ruka 12:36-38. \* **Bor-us op us-tet:34** 13:34 Hyen komo: Ruka 12:36-38. \* **Bor-us op us-nass:1** 14:1 Hyen komo: Rwu 12:1-27. † **Bor-us op us-nass:3** 14:3 nōw-mo m-shi'igin ut-Girik: nardi. ‡ **Bor-us op us-nass:3** 14:3 Hyen komo: Ruka 7:37-38.

<sup>6</sup> Bo Yeso hogute ma-to un ye à, wu zeeru ye, "Yage no wu. ¿Remen yan o notte wu m-rangse? Wu nomutu me rii-yo ur-bon. <sup>7</sup> Ko o ke da-o no mosse un koob-ne ne. Da-o no cone à, ka da-o, no he ye m'-ya m-yar. Amba me, no mosse un me ne ho-ur bi á. <sup>8</sup> Wu nomog rii-yo wu hoksé m-nom à. Wu duusuté wur-o re now-mo m-shi'igin remen zonge-to un dük re. <sup>9</sup> Nip-o me no m-rure, kap be-de a he rwor un **Ma-to m-Rerem** à, hono o-dak kap rii-yo ka ne'a-wu nome à, a ma'as yo m-rwör remen a bakste un wu ne."

*Yahudas ya'aste Yeso  
(Mati 26:14-16; Ruka 22:3-6)*

<sup>10</sup> Da-o Yeso un yan-neke-mo un wu ne ro m-nom **Biki-o m-Pas** à, Yahudas Iskariyoti, wan-gaan be-de un ka op un yoor-ye, haaru be-de un Gwomo-ne ye un kqn-se Shir remen ye hongsuté bo wu he ye bobse un Yeso à. <sup>11</sup> Bo ye hogute kaané à, ye nomuru o-zak. Ye essonru ut-ma un wu ne yea ya'as wu hwor. Wu ne wu zeeru hoob-o o-cow wu ya'aste Yeso un kom-to un ye.

*Yeso reeg Biki-o m-Pas un  
yan-neke-mo un wu ne*

*(Mati 26:17-25; Ruka 22:7-14,21-23; Yoha 13:21-30)*

<sup>12</sup> A woón da-o un ho-de ur-takan de **Biki-o ut-Burodi to ba m-Yist**, ho-de un m-penem un ca remen baks un ho-de ye rwuunté o-Masar à. Yan-neke-mo un wu ye zeeru wu. "¿Ke ne o o cone te he te nomo wo rii-yo m-re yo **Biki-o m-Pas**?"

<sup>13</sup> Wu toomuru nen yoor be-de un yan-neke-mo un wu. Wu zeeru ye, "Cow no o-bo. Da-o no cowe, no go'oné un wu ken campo-wu ne. Wu ro un tur-de m-ho ne ur-hi. No dore wu. <sup>14</sup> Hur-o wu cüwe, no cüw no zee wa-o-hur, 'Wa-ur-yoos-wu zee, "¿ke ne o wu he m-comse ne wu reet **Biki-o m-Pas** un yan-neke-mo un wu ne?" ' <sup>15</sup> Wu kuté no caari-o o-kuké o a ma'e n-ton un or un o o-kuké à. O ro zongse us-saw ne n-me. Káané o, no he na m-nome rii-yo o-biki."

<sup>16</sup> Yan-neke-m Yeso ruuru. Ye cowuru o-bo. Ye 'woossuru bo Yeso ruru ye à. Ye nomuru wu rii-yo m-re yo **Biki-o m-Pas** káne.

<sup>17</sup> Bo ho-ur hébuté à, Yeso wooru mosse un ka op un nén yoor-ye ne.

<sup>18</sup> Ye ro m-re un rii-yo m-re, Yeso zeeru ye, "Nip-o me no m-rure. Wu ken wan-gaan-wu be un no, wua ya'as me un kom-to un yan-yage-ut re, wu te m-re te un wu ne à."\*

<sup>19</sup> Men-ut naasuru ye, ye taknuru us-cot un gaan un gaan. Ko wu ke wu zeeru, "¿Me wu o?"

<sup>20</sup> Wu zeeru ye, "Wan-gaan be un no, no nén op un yoor, wu tette m-re kok-ur gaan à. <sup>21</sup> Wu dooru ye m-zee, remen me **Wà-wu un net**, man meres bo a gene be-de un Ma-to Shir à. Amba ka net-wu he me m-ya'as à, wua su ur-koob, otte a ro makt wu un hono o-dak á, roa jiish wu."

*Yeso kutute yan-neke-mo un wu  
cow-yo un baks un mar-mo un wu  
(Mati 26:26-30; Ruka 22:15-20; 1Kor 11:23-25)*

§ **Bor-us op us-nass:7** 14:7 Hyen komo: Kara 15:11. \* **Bor-us op us-nass:18** 14:18 Hyen komo: Bong 41:9.

<sup>22</sup> Yē ro un re un rii-yo m-re, Yeso dēkuru үr-burodi, wu bomurū Shir. Ka da-de ne, wu bosrūrū, wu wongurū ye. Wu zeerū ye, "Hombē no, wūr-o re o." <sup>23</sup> Wu dēknurū ya o-kok un ho-mo un yakar-ye un 'yo-yo o-anab ne. Bo wu nomte үr-bongon be-de Shir à, wu ya'asuru kap mo un ye. Yē swooru.

<sup>24</sup> Wu zeerū, "Hyo-m re mo mo un shoos un swor o-nu o Shir suru no à, mo a he m-dusune remen hun-ne deen à." <sup>25</sup> Nip-o me no m-rure man do swo un ho-mo o-anab á, se ka ho-de um he m-swo m-pu mo à, be-de un **Gwomo-to Shir** à."

<sup>26</sup> Bo wu komte ye m-rure kaané à, ye huru Sep-o үr-Bongon de Shir. Ye ruuru, ye haaru un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**.

*Bitrus a nom she-mo un nap-m Yeso*

(Mati 26:31-35; Ruka 22:31-34; Yoha 13:36-38)

<sup>27</sup> Yeso zeerū ye, "Kap-m no noa som me. Me un zee yo ka remen a genesté be-de un Ma-to Shir unze:

"A ho wa-үr-gut de un ca,

us-rek ca he m-caage."‡

<sup>28</sup> Amba da-o a 'yonsu me un hoog ne, man be no m-wo un dak-o o-Gariri."§

<sup>29</sup> Bitrus zeerū, "Ko ye som wo kap, me kam man som wo á."

<sup>30</sup> Yeso zeerū wu, "Nip-o me wo m-rure, Bitrus, ko un ka tet-mo mo roqne à, rii-o keeg-yo o-kiit kenet so-o yoor, wo nom she-mo un nap-us re so o-tet."

<sup>31</sup> Bitrus shasuru m-'wons ne. Wu zeerū, "Ko a roa ho me mossé un wo ne, man nom she-mo un nap-m ru á." Kap mo un ye ka ye zee.

*Yeso kōnog Shir*

*un Haag-o un 'yo-se o-Zetun*

(Mati 26:36-46; Ruka 22:39-46)

<sup>32</sup> Yeso ne un yan-neke-mo un wu ne, bo ye heete un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun** à, ye wooru de ken tuk-de de a m-zee o-Gesemani à. Yeso zeerū ye, "She'et no kāne, um konoste Shir." <sup>33</sup> Wu dēkuru Bitrus un **Yakubu** un **Yohana** ne, wu taknu swor үr-kooq deen. Wu ro us-barag, men-ut naasuté wu deen. <sup>34</sup> Wu zeerū ye, "Men-ut naasuté me deen. Wo hyene, o zee mett hoog á. Wasu no me kāne, no she'et zongse."

<sup>35</sup> Wu arguru co hiin. Bo wu argé o-co à, wu kwukture n-dak, wu konuru Shir. Wu zeerū, "Zo nomutu wo o dossu me ka swo үr-kooq de?" <sup>36</sup> Wu dooru m-zee, "Abba,\* Tato re, ko yo ke rii-yo yo ro m-nome be un du. Um conog o dossu me ka swo үr-kooq de. Amba yanze barag-us re se o he m-dore á, se barag-us ru."

<sup>37</sup> Bo wu muunte be-de ye ro à, wu 'wossuru ye ro m-rew. Wu zeerū Bitrus, "¿Simon, rew-mo no rotte? Ashi, ¿noa hoks m-she'et zongse ko hiin á?" <sup>38</sup> She'et no zongse, yish hooge, no ma'as un kon-se Shir, taase no he'ebé **үr-ba'as** da-de a megré no. Me un zee yo ka remen kukt-o tunusté o nom rii-yo depé à, amba wūr-o rott m-'wons á."

<sup>39</sup> Ka da-de, Yeso dooru m-warag komo wu yage ye. Wu konuru Shir. Wu dooru m-rwör bo wu ro rworgé à. <sup>40</sup> Har m-moka komo, wu

† **Bor-us op us-nass:24** 14:24 Hyen komo: Rwuu 24:8; Irmi 31:31-34. ‡ **Bor-us op us-nass:27** 14:27 Hyen komo: Zeka 13:7. § **Bor-us op us-nass:28** 14:28 Hyen komo: Mati 28:16. \* **Bor-us op us-nass:36** 14:36 ut-Arameki: Abba.

dooru m-muun. Wu 'wossuru ye ro m-rew. Rew-m bupste ye deen. Bo ye zutute à, ye taagury ma-to ye he wu m-shas à.

41 Wu dooru m-warag remen wu konot Shir. Bo wu do m-muun, o atette-o à, wu zeeru, “¿Har m-moka wuwé-de no rotte m-rew ne? Bo'osute kaané, da-o wooste. Gwot me **Wà-wu un net**, a ya'astu me un kom-to un ya-ut-**ba'as**. 42 Ine no, a kew no wu! Gwot! Ká net-wu ya'asu me à, wu ka yow yow.”

### *Yahuda-ne shik Yeso*

(Mati 26:47-56; Ruka 22:47-53; Yoha 18:3-12)

43 A kane, rii-yo wu bitute nu, Yahudas, wan-gaan be-de un ka op un yoor-ye, wu woosunte un moor-to un hun-ne ne deen. Ye ro ut-magay ne ut-kó ne. Gwomo-ne ye un kon-se Shir, un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne, un sek-ye ye un **Yahuda**-ne, ye tomnu ye.

44 Wu he wu m-ya'as à, wu be'este wu gemesté ur-hi un ye ne unze, “Wu um he m-hamat à wu wu ship no wu, no neke un wu ne, no 'er wu ur-bon ne.”

45 Bo un woón-m Yahudas wu haaru be-ur Yeso, wu zeeru, “Wa-us-Nap.” Yahudas hamturu wu. 46 Ye hwooru ut-kom, ye shipuru wu.

47 Se wan-gaan be-de un **yan-neke-m Yeso** ye wu ro eso kane à, wu muusuru magay-o un wu. Wu ceturu ko-guw-wu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Wu kupsuru wu o-to.

48 Yeso zeeru ye, “¿No un rwuun ut-magay ne ut-kó ne, no shipt me untun ko-hyow? 49 Ko de ke ho-de me mosse un no ne un **Pyo-o Shir**, me no m-yoose. No ship me á. Amba se a nomutu me bo a gene be-de un Ma-to Shir à.”† 50 Ka da-de ne, yan-neke-mo un wu kap ye yaguru wu. Ye arguryu m-som.

51 Se wu ken wan-campo wu, wu cop rii á se o-gund un hon-de un o, wu doruru Yeso. Bo wu dorute Yeso à, ye shipuru wu. 52 Ye rumsuru gund-o un wu. Wu somuru bo Shir mate wu à.

### *A heeté Yeso be-de un piish ut-ma*

(Mati 26:57-68; Ruka 22:54-55,63-71; Yoha 18:13-14,19-24)

53 Ye nekuru un Yeso ne be-de un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Kap Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye ye un **Yahuda**-ne, un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne ye morguryu be-ur Yeso. 54 Bitrus ne wu dondurú wu m-pupa ne har un 'woog-o un hur-o ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Wu she'eturu be-de un guw-ne ye un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Wu ro un hwo'ot o-ra mosse un ye ne.

55 A kane Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Morog-de un Sek-ye** ne, yan-ya-ut-ma, kap ye hoguru rii-yo a hette m-zee Yeso nomog **ur-ba'as** à remen ye hoot wu, amba ye kum á. 56 Ye ken ye deen ye sakkuru wu ut-ma ut-bo amba ma-to un ye to haan ut-gaan á.

57 A kane komo ye ken campo-ne ye inuru eso, ye dooru wu ce'e ut-bo: 58 Ye zeeru. “Te hogute wu zeeg wua hees **Pyo-o Shir** o hun-ne ma'e à, rii-yo ho-ut tet nomot wu me'es o hor-o, yanze ne ma-to un ko-hun á.”‡ 59 Kap un kaané ne, ma-to un ye to haan ut-gaan á.

60 Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu inuru n-tete o un ye. Wu cituru Yeso. Wu zeeru, “¿Wo un to ken ma-to ne to o he m-shas, be-de un

† **Bor-us op us-nass:49** 14:49 Hyen komo: Ruka 19:47; 21:37. 14:58 Hyen komo: Yoha 2:19.

‡ **Bor-us op us-nass:58**

ma-to ka hun-ne ye ro m-rwɔr mosse un wo ne?"<sup>61</sup> Amba Yeso ro temb o un wu. Wu shas ut-ma á. Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu dooru wu m-cit komo. Wu zeeru, "Ashi, wo wu, **Kiristi**, Wà-wu un wa-o-kwum-wu Shir tomnu te?"

<sup>62</sup> Yeso zeeru, "Me wu. § Noa hyen me komo, me **Wà-wu un net**, me tara un kom-o ur-re o Shir Wa-ur-Bęeb.\* Noa hyen komo me m-rwuun n-me ut-ke'enté n-Ton shir."†

<sup>63</sup> Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir swooru us-ryaab deen. Wu yishuru gund-o un wu. Wu zeeru, "To ke ma-to a cone m-hogé komo?"<sup>64</sup> No hogute de yo'og-o wu yo'oge Shir à! Re no hyan?"

Ye zeeru, "Wu woosté m-ho!"‡<sup>65</sup> Ye ken ye taknu wu m-copse mta. Ye hokkuru wu yish, ye wosuru wu ur-dembe. Ye zeeru, "Ruru te wu wosu wo m-moka à!" Guw-ne komo ye ma'asuru wu un hwooge ut-raag.

### *Bitrus nomog she-mo un nap un Yeso*

(Mati 26:69-75; Ruka 22:56-62; Yoha 18:15-18,25-27)

<sup>66</sup> Ye ka ro un kuke-o a ma'e n-ton un or un o o-kuké à. Ye ro un piishe un Yeso ut-ma. Bitrus ro o'-woog n-dak. Wu ken wan-ne'a-wu ne, koguw-wu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir,<sup>67</sup> wu hyanuru Bitrus ro un hwo'ot o-ra. Wan-ne'a gwoturu Bitrus, wan-ne'a zeeru, "Wo mosse un Yeso ne ka wa-o-Nazaret-wu."

<sup>68</sup> Amba Bitrus nomuru m-she. Wu zeeru, "Me nap yo wo rwor á." Wu arguru m-rwuun un 'woog-o un pyo. Keeg-o o-kiit kanuru.

<sup>69</sup> Ka wan-ne'a-wu komo dooru gwot un Bitrus. Wu taknu rure un ye ro eso eso kané à, "Wu ka, **wan-neke-m Yeso** wu."<sup>70</sup> Amba Bitrus dooru m-nom m-she komo.

Bø doote hiin à, ye ro kané eso eso à, ye zeeru Bitrus, "Nip-o, wo **wan-neke-m Yeso** wu remen wa-o-Gariri o ro."

<sup>71</sup> Wu taknu us-tond. Wu zeeru, "Me nap ka net-wu wu notte un ma-to un wu á."

<sup>72</sup> Un ra-o wu komte m-rwor à, un gyept-o un yish, keeg-o o-kiit kanuru ayoore-o. Bitrus baksuru ma-to Yeso ruru wu à. Unze "rii-o keeg-o o-kiit kenet so-o yoor, wo nom she-mo un nap-us re so o-tet." Bø wu bakste ká ma-to à, wu héburu us-'won.

## Bor-us op us-taan

### *A heette Yeso be-ur Biratus*

(Mati 27:1-2,11-14; Ruka 23:1-5; Yoha 18:28-38)

<sup>1</sup> Bø ish geste à, Gwomo-ne ye un kon-se Shir, un sek-ye ye un **Yahuda**-ne, un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne, bo un yan-ya-ut-ma, ye gamuru ur-hi, ye nekuru un Yeso ne, ye ya'asuru **Biratus** wu. **Roma**-ne sagbuté Biratus Ko-Gwamna-wu un ka dak-o.

<sup>2</sup> **Biratus** cituru Yeso, "¿Wo wu ro ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne?"

Yeso zeeru wu, "Ee, o rworgog hond hond."

<sup>3</sup> Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye ma'asuru wu un sakke ut-**ba'as** deen. <sup>4</sup> **Biratus** dooru wu m-cit komo. Wu zeeru, "¿Wott o ken shas-o o he m-shas á? ¿Hoge moor-to ut-**ba'as** to ye sekü wo à?"

§ **Bor-us op us-nass:62** 14:62 Hyen komo: Rwu 3:14. \* **Bor-us op us-nass:62** 14:62 Hyen komo: Bong 110:1. † **Bor-us op us-nass:62** 14:62 Hyen komo: Dane 7:13. ‡ **Bor-us op us-nass:64** 14:64 Hyen komo: Rewi 24:16.

5 Yeso do m-shas á, har **Biratus** bopuru o-nu.

*Hun-ne zéeg a kem Yeso n-te o-kan*

(*Mati 27:15-26; Ruka 23:13-25; Yoha 18:39—19:16*)

6 To, da-de un ka biki-q, **Biratus** weste m-ho'sundé un wa-**ur-ba'as-wu** a ka'è à, wan-gaan wu hun-ne kone à. 7 Wu ken wu ro kon wu a m-zéé Barabas à. Wu ro ke'o à, mosse un ye ken yan-koob-de o-dorotte ye ne à, ye ho'e net be-de m-dum à. 8 Hun-ne ut-moor ne hyoknuru, ye taknuru us-kon be-ur **Biratus**, ye ro m-zéé wu nomu ye rii-yo wu wete m-nom à.

9 **Biratus** cituru, "Wata, ¿no un con o um hosu no ko-Gwomo-wu un **Yahuda-ne?**" 10 Wu un cit ye kaané remen wu nepsté unze shoob-de rwo'è Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye ya'asté wu. 11 Amba Gwomo-ne ye un kon-se Shir sho'ogsuru hun-ne ut-moor ne remen **Biratus** ho'osuntú ye Barabas.

12 **Biratus** dooru ye m-zéé como, "¿Ya um he m-nomu ne un ka wu no zée wu ro ko-Gwomo-wu un **Yahuda-ne?**"

13 Ye 'yonsuru us-cor como, ye zeeru, "Kam wu n-te o-kan."

14 **Biratus** zeeru, "¿Remen yan o ne? ¿Yan rii-yo ne wu nome?"

Ye dooru 'yonsu us-cor, ye zeeru, "Kam wu de n-te o-kan."

15 **Biratus** ne, bo wu coné nome un moor-to un hun-ne bo ye coné à, wu ho'osuru ye Barabas. Wu rwo'urü a bu Yeso us-bukkun. Da-q a komse wu m-dum us-bukkun à, wu ya'asuru karma-ne, ye kemet wu n-te o-kan.

*Karma-ne nomote Yeso ur-ar*

(*Mati 27:27-31; Yoha 19:2-3*)

16 Karma-ne heeturu Yeso un 'woog-q un pyo-o **Biratus**. Ye morogsuru kap ye kuse un kur-de un ye à. 17 Ye cupuru wu cop-o un ho-m jaas-mq o ut-gwomo. Ye ceeru o-gond o un yokor, ye cupuru Yeso ur-hi. 18 Ka da-de ne, ye taknu wu ur-gas de ur-ar. Ye zeeru, "Ko-Gwomo, hoog ru she'et, ko-Gwomo-wu un **Yahuda-ne**." 19 Ye ko'oturu wu ur-hi o-kö o-kö, ye copsuru wu m-ta. Ka da-de, ye kwukturu n-co o un wu unze dorotte-q ka ye wu m-nome. 20 Da-q ye komse wu m-nome ur-ar à, ye possuru wu ka cop-q un ho-m jaas-mq o, ye muuturu wu o ma un wu cop-q, ye ruuturu wu n-dö remen ye kemet wu n-te o-kan.

*A kamag Yeso n-te o-kan*

(*Mati 27:32-44; Ruka 23:26-43; Yoha 19:17-27*)

21 Bo ye ro wu m-ruut à, ye go'onuru un wu ken wu ne. A ro wu m-zéé Simon wa-o-Kireni, tato Arekanda ne un Rupus. Wu ro m-jo'on so o-kat. Ye gakturu wu, wu dek ka **kan-q** ye hette kam un Yeso à.\*

22 Ye ruuturu Yeso de ken be-de, a de m-zéé o-Gorogota, (wata, be-de un caar-q ur-hi). 23 Bo ye woote wu kané à, ye tebburu wu m-modi mosse us-baat ne se a m-zéé o-mur à. Ka baat-se ro m-haab m-hoog, amba wu swo á<sup>24</sup> Ka da-de ne, ye kamuru wu o-kan. Bo ye kempte wu à, ye wonguru hi un de un ye cop-to un wu. Ye ro un nom o-gwambé remen ye hyenet rii-yo kowan he m-kum à.<sup>†</sup>

25 Kwom-us jero se n-sot, ye kamé wu n-te o-kan. 26 Wu a kamé o-kan à, ye ro un gen un **ba'as-de** un wu a sakuru n-ton un hi-de un

\* **Bor-us op ys-taan:21** 15:21 Hyen komo: Roma 16:13. † **Bor-us op ys-taan:24** 15:24 Hyen komo: Bong 22:18.

wu. Ba'as-ur Yeso de ka, "Ko-Gwomo-wu un **Yahuda-ne**." <sup>27</sup> Ye kamuryu wu un yan-kwup-de un hun-ne ne nen yoor n-te ut-kan, wan-gaan un kom-o Yeso o ur-re, wan-gaan un kom-o ur-kwanta.<sup>†</sup> <sup>29</sup> Ya-m-arag un cow ye zeeru wu m-rure un ma-ut jaas-to. Ye ma'asuru wu m-pakte ur-hi, ye un zeebe, "Huun! Wo wu zee woa hees **Pyo-o Shir**, o warag o do m-ma ho-ut tet à," <sup>30</sup> kergenę o-kan, o gu hi un du!"

<sup>31</sup> Kaanę tomso Gwomo-ne ye un kon-se Shir un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne ye ma'asuru wu un nome ur-ar un hi un de un ye. Ye zeeru, "Wu guug ye ken ye, wu hoks gun hi un de un wu á." <sup>32</sup> Urege wu ro **Kiristi**, ko-Gwomo-wu un **Isra**-ne wu, kergenę o-kan m-moka a hyenet a dekt!" Ka ye a kame ne mossę un wu ne à, ye ma'asuru wu ut-ręeb.

### *Mar-m Yeso*

(Mati 27:45-56; Ruka 23:44-49; Yoha 19:28-30)

<sup>33</sup> Ho-ur ro ur-hi hond hond, comb-o swoonuru hono o-dak kap har kwom-us tet-se m-rim. <sup>34</sup> Kwom-us tettu ne Yeso 'yonsuru us-cor 'wons-m-'wons, wu zeeru un rem-de un wu, "Eroi, Eroi, ¿rama sabaktani?" Unze, "Shir re, Shir re, ¿remen yan o ne o jorutyu me?"<sup>†</sup>

<sup>35</sup> Ye ken ye ro kanę eso eso. Bo ye hogute kan-us Yeso à, ye nap yo wu ro m-zee á, ye zeeru, "Hogu no, wu ro un eeg-us **Ereja**."

<sup>36</sup> Wan-gaan be-de un ye wu somnuru o-rek, wu shoosuru o-poog un ho-mo o-anab-mo o-zambo. Wu sakuru n-te o-kö, wu tebburu Yeso wu su. Wu zeeru, "Yage a hyenet ko **Ereja** a haan wu kerguntute wu à."<sup>‡</sup>

<sup>37</sup> Ka da-de ne, Yeso 'yonsuru us-cor 'wons-m-'wons. Hoog-o un wu arguru m-neke.

<sup>38</sup> Bo Yeso merte à, gund-o a sente ish-o un "Be-de un Shir de jiishé ba m-kükop à" un **Pyo-o Shir** un bo-q o-Urusharima, o yishuru zee-mo n-ton har n-dak.<sup>§</sup> <sup>39</sup> Wan-co-wu un karma-ne o-zungu wu ro kane eso, wu hyanuru mar-m Yeso. Wu zeeru, "Nip-q, ka net-wu **Wà-wu Shir** wu."

<sup>40</sup> Ye ken ne'a-ne ye ro kon tomso, ye ro m-segbę rii-yo nome à. Be-de un ye **Meri** ro kon wa-o-Mağdarin, Sarome wu, **Meri** inu **Yakubu** rek-wu un Yosi. <sup>41</sup> Da-q Yeso ro un dak-q o-Gariri à, Kà ne'a-ne ye, ye ro wu m-dore. Ye ro wu m-reegte. Ye ken ne'a-ne ye ro kon tomso nedeen ye shie wu o-Urusharima à.\*

### *A jok u-ur Yeso*

(Mati 27:57-61; Ruka 23:50-56; Yoha 19:38-42)

<sup>42</sup> Kap yo ka yo un kör ho-de ur-Jaw. Ho-de un zonge-to un **Ho-de ur-Wuwę** de un **Yahuda-ne**. <sup>43</sup> **Yusuhu** ko-ya-o-Aramatiya haante ho-de Yeso mare à m-rim. Kashi un net-wu be-de un sek-yę yan-ya-ut-ma. Wu ro ur'er Shir rwuunte un gwomo-to un wu ne. **Yusuhu** nomuru jaab-q ut-men, wu cqwuru be-ur **Biratus**. Wu konuru Biratus ya'as wu

\* **Bor-us op us-taan:** 27 15:27 Mo ken gen-mo un do ci-o kwooz un eer 28 Bo ye kemte ye kaane à, ye shooste Ma-to Shir tq wu rwo'e wu ken wu gen tq à, "Ye mossute wu un ya-ut-ba'as ne." Remen ye muste wu unze wa-ut-ba'as-wu wu ro. Hyen: Ruka 22:37. <sup>§</sup> **Bor-us op us-taan:** 27

15:27 Hyen komo: Isha 53:12. \* **Bor-us op us-taan:** 29 15:29 Hyen komo: Bong 22:7; 109:25; Mark 14:58; Yoha 2:19. † **Bor-us op us-taan:** 34 15:34 Hyen komo: Bong 22:1. ‡ **Bor-us op us-taan:** 36 15:36 Hyen komo: Bong 69:21. § **Bor-us op us-taan:** 38 15:38 Hyen komo: Rwuu 26:31-33. \* **Bor-us op us-taan:** 41 15:40-41 Hyen komo: Ruka 8:2-3.

u-yr Yeso. <sup>44</sup> **Biratus** wü dék үnze Yeso meresté á. Wü agnuru wan-co-wü үn karma-né o-zungu, wü cituru wü kó Yeso meresté à. <sup>45</sup> Da-o wan-co-wü үn karma-né o-zungu rure **Biratus** үnze Yeso she'esüte mmar né à, wü ya'asuru **Yusuhu** үr-u. <sup>46</sup> Ka da-de né, **Yusuhu** haaru, wü oonuru Gund-o pus-o o үr-bon. Wü kergunturü Yeso. Wü hókkuru wü үn o. Wü dékuru wü, wü russuru wü үn o ken saag-o o a ro hinge n-te o-ta'ar à. Wü yirigturu caari-o o-ta'ar, wü zwöpuru ish-o үn saag үn o. <sup>47</sup> **Meri** wa-o-Magudarin үn **Meri** inu Yosi ye gwoturu be-de **Yusuhu** russu wü à.

## **Bor-ús op ús-cind**

*Ine-m Yeso be-de үn margan-ne*

*(Mati 28:1-8; Ruka 24:1-12; Yoha 20:1-10)*

<sup>1</sup> Bo ho-ur hébute à, **Ho-de ur-Wuwe**, **Meri** Magudarin, үn Sarome ne, үn **Meri** (inu **Yakubu**) ne, ye haaru, ye oonuru now-mo m-shi'igin ye duusute u-yr Yeso. <sup>2</sup> Ish gasuru n-sot n-sot, ho-de o-Rahadi, ho-ur ro m-dakan ye haanuru un saag. <sup>3</sup> Ye ro m-neke ut-orom ut-orom. Ye cituru hi үn de үn ye, “*Wa he na m-yirikte үn ka ta'ar-o үn ish-o үn saag?*”

<sup>4</sup> Bo ye woote à, ye gwödbüru, ye 'wössuru a yirigsüte o-ta'ar. <sup>5</sup> Ye cöwüru үn saag. Bo ye tütwe үn saag à, ye 'wössuru ko-beeb tara so үn kom-o a re үn cop-o o-gund né o pus-o, o m-seeb. Ye zapuru ús-zap.

<sup>6</sup> Amba **wan-tom-wü Shir** zeeru ye, “*No hoge o-gyer á. No үn hoob-o Yeso wa-o-Nazaret-wü a kamé o-kan* à. Ai, wü ro kon á. Wü inüte be-de m-margan né үn hoog ne. Gwot no, be-de ka de a rystu wü à. <sup>7</sup> Neke no, no rure yan-neke-mo үn wü kap үn Bitrus ne. No zee, ‘Yeso a be no m-wö үn dak-o o-Gariri. Reeno o no he wü m-hyan bo wü rure no à.’”\*

<sup>8</sup> Ka ne'a-né ye ruuru ús-rek ús-rek be-de үn saag gyer-o-gyer. Ye ma'asuru ús-zap. Ye tépse net үn cöw á.

*[To ken takurda-to үn n-ga to rott Mark 16:9-20 á.]*

*Meri hyanag Yeso үn hoog ne*

*(Mati 28:9-10; Yoha 20:11-18)*

<sup>9</sup> Da-o Yeso iné үn hoog ne à, ho-de o-Rahadi, үn co үn co wü rwünturu hi үn de үn wü be-yr **Meri** wa-o-Magudarin. Wü wü Yeso ruute **ya-ut-kot** nen ta'yoor үn hi-de үn wü. <sup>10</sup> Ka ne'a-wü haaru be-de үn **yan-neke-m Yeso**. Wü 'wössuru hur-de үn ye naasute. Ye ro ús-'wö. Wü ruru ye rii-yo takne à. <sup>11</sup> Da-o ye hoge Yeso inüte үn hoog ne à, har **Meri** hyenesté wü, ye dék ma-to үn wü үnze wü hyanag wü á.

*Yan-neke-m Yeso hyanag  
Yeso үn hoog ne*

*(Ruka 24:13-35)*

<sup>12</sup> Bo a jimité à, Yeso rwünturu hi үn de үn wü be-de үn yan-neke-mo үn wü nén yoor da-o ye ro m-ha o-köt à. Amba wü baramsüte, sa o zee wü ken net-wü. <sup>13</sup> Ye warguru, ye ruru ye kuse be-de үn yan-neke-mo

\* **Bor-ús op ús-cind:7** 16:7 Hyen komo: Mati 26:32; Mark 14:28.

un wu à, amba ka ye kuse à ye dek ma-to un ye unze ye hyanag Yeso á.

<sup>14</sup> Da-o hør-q, yan-neke-mo un wu ro un re un rii-yo m-re, nən op o-gaan. Yeso rwunturū hi un de un wu be-de un ye. Wu nakurū ye ut-to remen kqob-de un sher-mo un ye un cikt-de un ye ne. Ye bop ma-to un ye hyane wu inute un hoog ne á.

*Yeso ya'astę yan-neke-mo  
un wu m-senge*

(Mati 28:16-20; Ruka 24:36-49; Yoha 20:19-23; Seng 1:6-8)

<sup>15</sup> Yeso zeeru ye, “Nekə nə hono o-dak kap, nə kq'ot **Ma-to m-Rerem** to Shir be-de un ko wu ke net-wu.<sup>†</sup> <sup>16</sup> Bo un wu shere un ka **Ma-to m-Rerem** to à, komo a yo'os wu m-ho, Shir a sokse wu **ba'as-to** un wu. Amba wu shere un ka **Ma-to m-Rerem** to á a piishə wu ut-ma үntүn wa-**ur-ba'as** a 'ye wu ur-kqob. <sup>17</sup> Ka ye shere un Ma-ut re to m-Rerem à, yea nom rem-se ut-hyat. Har un beeħ un de, yea ruut **ya-ut-kot**. Yea teper un rem-to ye yoose á. <sup>18</sup> Ko ye ship hwø un kom-to un ye, ko ye su pere ba m-nap, yea mer á. Ye **seke** ya-us-gom kom-to un ye, ka gom-se a te.”

*Shir dek Yeso n-Ton shir*

(Ruka 24:50-53; Seng 1:9-11)

<sup>19</sup> Da-q Yeso Wan-Koyan na komse rure un yan-neke-mo un wu ka ma-to à, Shir deklyru wu n-Ton shir. Wu she'etlru un kom-o a re-q Shir.<sup>‡</sup> <sup>20</sup> Ye ne yan-neke-mo un wu, ye ruuru ko kene ye ro m-kq'ot un **Ma-to m-Rerem** to Shir. Yeso Wan-Koyan na wu ro ye m-gu. Wu ro m-do'e un ma-to un ye m-'wons ut-hyat ne to ye ro m-nom à.

---

<sup>†</sup> **Bor-us op us-cind:15** 16:15 Hyen komo: Seng 1:8.    <sup>‡</sup> **Bor-us op us-cind:19** 16:19 Hyen komo: Seng 1:9-11.

## Takurda-o Ruka

### Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-4

O-mat üt-yakar né tq ma Yohana Wa-m-Yo'os un hun-né m-ho un to  
ma Yeso né 1:5—2:52  
Senge-m Yohana Wa-m-Yo'os un hun-né m-ho 3:1-20  
Yo'os un Yeso m-ho üt-meger né 3:21—4:13  
Senge-m Yeso n-me un hun-né ye o-Gariri 4:14—9:50  
Cir-mo Gariri ha-mo o-Urusharima 9:51—19:27  
Ho-ut ta'yoor-to үr-kom yow yow o-Urusharima né 19:28—23:56  
Rwun-mo un Wan-Koyan cas, un da-mo un wu né n-ton un in-e-mo  
un wu né üt-marimar 24:1-53

### *Ur-gas*

1-4 Wu ma re, ko-Gwomo Tiyaporus, o nepsté un zee reeno n-ga, Shir zeeg wua tomon Wa-m-Rur. Hun-né deen nomog m-sengé ye geneg rii-yo Shir zee à, yo shiig o-nip. Ye geneg yo a ruru na à un nu-o un ye hyané ka rii-yo à, үr-takan un komo ka ye rwore ka ma-to à. Remen kaane um byaragte үr-bon né, ka ma-to né үr-takan um cekerte a nom үr-bon a gen m-dond m-dond rem ru. Men nom kaane, remen o nept nip-q un ko yo ke rii-yo a yoosu wo à.

### *A rworog mat-o Yohana*

(Wa-m-Yo'os un hun-né m-ho)

5 Da-q **Here** ro үt-gwomo to un dak-q o-Judiya à, wan-Cow un kon-se Shir ro kon, jin-de un wu Zakaraya, wu baag-q un wu mossé un wan-Cow un kon-se Shir né à wu a m-zee, Abija. Jin-үr ne'a un wu Erisabatu, wu ma baag-q un wu mossute un yan-Cow un kon-se Shir né.\*<sup>6</sup> Shir hyanag she'et-de un ye ro үr-bon né, ye ro komo m-nom un rii-yo Wan-Koyan zee à, ba үt-ręeb. <sup>7</sup>Ye kum yakar á, remen Erisabatu mat wà á, ko wan-gaan, wu komo un campo un wu né Zakaraya ye mongsute.

<sup>8</sup> De ken ho-de Zakaraya ro un sengé-mo un wu mo un yan-Cow un kon-se Shir n-me un Pyo-o Shir, wu ro m-dék un da-q un wu o un gyw-mo Shir. <sup>9</sup> An dagan wu үr-barag bø yan-Cow un kon-se Shir wete m-nom à, remen wu su'ut rii-yo m-shi'igin be-de un Pyo-o un Wan-Koyan. Wu cowuru un Pyo-o Shir,<sup>10</sup> hun-né ye morgé n-dø à, ye konuru Shir da-q rii-yo m-shi'igin ro m-tuk à.

<sup>11</sup> Wan-tom-wu Wan-Koyan rwunuru be-de un wu, eso un Pyo-o Shir, so un kom-q үr-re be-de rii-yo m-shi'igin ro m-tuk à. <sup>12</sup> Da-q Zakaraya hyané wu à, hur-үr do'uru wu,<sup>13</sup> amba wan-tom-wu Shir zeeru wu, "Zakaraya, wo hogé o-gyer á! Remen Shir hogute kon-us ru, komo ne'a ru Erisabatu wua metu wø wà. Wøa ege wu үr-jin 'Yohana.'

<sup>14</sup> Wøa nom o-zak, o nemes, ye ken ye komo deen a nom o-zak, remen ka wà-wu!<sup>15</sup> Wua warag caari-wu un net be-de Wan-Koyan. Wu jar wu su m-ke á, ko yo ken yo üntun mo á. **Kukt-q Shir** a garamsø wu,

\* **Bor-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: 1Nom 24:10.

cin ba inu үн wü mat wü,<sup>†</sup> 16 komo wüa munte hun-ne ye o-**Isra** deen be-de үн ko-Gwomo Shir wü үн ye.<sup>17</sup> Wüa tek co-q үн Wan-Koyan, o-kukt, m-'wons ne үntün **wan-Rwör un Ma-to Shir Ereja**. Tat-ne a hogę 'won-de үn yakar, ye she'et be-ur gaan, komo wüa munte yan-koob-de o-dorotte, үn ye ege ne à o-cow, wüa zongse hun-ne remen Gos-wü roon.”<sup>‡</sup>

<sup>18</sup> Zakaraya zeeru **wan-tom-wü Shir**, “¿Re ne um he m-nom um nept nip-q? Um mongsute, ne'a re komo ko-mong-wü.”

<sup>19</sup> Ko **wan-tom-wü Shir** shasuru, “Mę Gebure wü, wü ro m-es үn be-de Shir à. Shir tomnę me, um ruru wo **Ma-to m-Rerem**.<sup>§</sup> <sup>20</sup> Amba wo goks tom re o he m-warag o-nip á, үn kashi o-da á. Remen wo goks á, woa hoks m-teper á, woa she'et ba m-teper har ho-de ma-ut re rwüntę o-nip à.”

<sup>21</sup> Ka da-q, hun-ne ro Zakaraya үr-er. Ye ro үs-barag yo rwo'e wü she'etunte n-me үn **Pyo-q Shir** à. <sup>22</sup> Da-q wü rwüne n-do à, wü hoks ye m-tepse á, ye napuru unze wü hyante үt-hyangan үn **Pyo-q Shir**. Wü hoks m-teper á, amba wü kuturu ye үt-kom үt-kom.

<sup>23</sup> Bo da-q un wü o un guw-mo Shir үn **Pyo-q Shir** teesté à, Zakaraya ji'uru o-hur. <sup>24</sup> Bo a nomte ya o-da hiin à, ne'a un wü Erisabatu kumuru үr-uub wü wukuru o-hur, har reng-үs taan. <sup>25</sup> Wü zeeru, “M-moka de ka үr-ho, Wan-Koyan guug me. Wü dossute me m-'e be-de үn hun-ne!”

### A rworog mat-o Yeso

<sup>26</sup> Da-q Erisabatu ro үr-uub ne reng-үs cind à, Shir tomnuru wan-tom-wü үn wü jin-de үn wü Gebure үn o ken bo-q n-me o-Gariri jinde үn o, o-Nazaret. <sup>27</sup> A tomnunte wü be-de үn wü ken wan-ne'a-wü, wü napę campo á, wü **Yusuhu** ro үr-ryap à. **Yusuhu** cö үn jit-үr ko-Gwomo **Dawuda** wü rwüne. Jin-de үn ka wan-ne'a-wü **Meri**.<sup>\*</sup> <sup>28</sup> Ko **wan-tom-wü Shir** haante be-de үn wü. Wü gassuru **Meri**, “Wan-Koyan ro үn wü ne, komo wü ya'ag wü үr-ho!”

<sup>29</sup> Hur-ur **Meri** dö'uru wü bo wü hogę ma-to үn ko-**wan-tom-wü Shir** à, wü zeeru, үn hur-de үn wü, “¿Ya үn gon gas-de ne de ka?” <sup>30</sup> Ko **wan-tom-wü Shir** zeeru wü, “**Meri**, wü hoge o-gyer á! Shir ya'ag wo үr-ho!<sup>†</sup> <sup>31</sup> Gwotbe woa nom үr-uub, o met wà, komo woa ege wü үr-jin **Yeso**.<sup>‡</sup> <sup>32</sup> Wüa nom үt-gos, a eeg wü, wà-wü үn Shir n-Ton. Wan-Koyan Shir a sagbe wü үt-gwomo, bo **Dawuda** ro à, <sup>33</sup> wüa nom gwomo-to үn jit-o **Yakubu** ba m-ta, gwomo-to үn wü toa te á!<sup>‡</sup>

<sup>34</sup> **Meri** zeeru ko-**wan-tom-wü Shir**, “Mę wan-ne'a-wü, me nap campo á. ¿Re ne o ka rii-yo he m-nome?”

<sup>35</sup> **Wan-tom-wü Shir** shasuru wü, “**Kukt-q Shir** a haan be үn du, үn 'wons-mo Shir ne n-Ton, remen kaane woa nom үr-uub. Ka wà-wü, wü o he m-mat à, wüt **ur-ba'as** á, remen kaane a eeg wü wà-wü үn Shir. <sup>36</sup> Baks ko-yan-baag-o ru Erisabatu. A ro zeeg wüa met yakar á, amba wü ka m-moka үr-uub ne reng-үs cind, ko-mong-wü komo. <sup>37</sup> Yatt rii-yo Shir a hoks m-nom á.”<sup>§</sup>

<sup>†</sup> **Bor-o gaan:15** 1:15 Hyen komo: Qog 6:3. <sup>‡</sup> **Bor-o gaan:17** 1:17 Hyen komo: Mara 4:5-6.

<sup>§</sup> **Bor-o gaan:19** 1:19 Hyen komo: Dane 8:16; 9:21. <sup>\*</sup> **Bor-o gaan:27** 1:27 Hyen komo: Mati 1:18. <sup>†</sup> **Bor-o gaan:31** 1:31 Hyen komo: Mati 1:21. <sup>‡</sup> **Bor-o gaan:33** 1:32-33 Hyen komo: 2Sam 7:12-13,16; Isha 9:7. <sup>§</sup> **Bor-o gaan:37** 1:37 Hyen komo: Taka 18:14.

**38 Meri** zeeru, “Mę ko-guw-wu Wan-Koyan wu um ro, Shir zee kaane bo o zee à.” Ka da-de **wan-tom-wu Shir** arguru.

*Meri heete Erisabatu ut-tuw*

**39** Bo rewete ut-ho hiin à, **Meri** zonguru hor-m-hor wu heet o ken bo-o un dor-to un dak-o o-Judiya. **40** Wu cowuru hur-o Zakaraya, wu gassuru Erisabatu. **41** Bo Erisabatu hogute gas-ur **Meri** à, wan-yaar-wu ro un men-to un wu à nukturu. **Kukt-o Shir** garamsuru Erisabatu. **42** Wu 'yonsuru us-cor wu zeeru, “O jiishtę ne'a-ne kap o-kwum, komo ko-ya-o-kwum-wu ka wà-wu o he m-mat à! **43** ¿Remen yan o um hette kum un ka rii caari-yo, inu un Gos-wu heenute me ut-tuw? **44** Da-o um hoge gas un du à, wan-yaar-wu ro n-me un men-ut re à nukturu o-zak. **45** Ko-ya-o-kwum-wu, wu gokse rii-yo Wan-Koyan zee wua nom à!”

*Sep-o Meri o ur-bongan*

**46 Meri** zeeru,  
“Hur un de ro m-bom un Wan-Koyan.

**47** Hoog-m re nomog o-zak remen Shir **Wan-Gwu** re,

**48** Remen wu bakste un me ne rek-wu,  
be-de un yan-guw-mo un wu!

M-moka hun-ne kap yea eeg me ko-ya-o-kwum,\*

**49** remen rii-yo ur-bon yo wu jiishę m'-wons nomo me à.

Jin-de un wu ro ba m-kukop.

**50** O-caara ha-mo o-caara,  
Shir kutute ye ur-won, un ye ya'e wu m-sék ne à.

**51** Wu nekste kom-o un wu, o ur-beeb,  
wu cakar-se ya-ur-hwu myet un nap-se un ye ne.

**52** Wu doste caari-ye un gwomo-ne  
un comos-to un ye,  
wu jaksuru ye ro rek-ye à.†

**53** Wu cokste yan-mer un rii-yo ur-bon,  
wu yanuru yan-rii kom-ut-kom.

**54** Wu este ma-to un wu to wu nome un ya-n-ga-ye ne à,  
wu haante wu guut hun-ne yan-guw-mo  
un wu ya-o-**Isra**.

**55** Wu kutute **Ibrahi** ur-won  
un yan-jit-o un wu ne ba m-ta!”‡§

**56** **Meri** she'ete untun reng-us tet un Erisabatu ne, ka da-de wu ji'uru o-hur.

*Mat-o Yohana Wa-m-Yo'os  
un hun-ne m-ho*

**57** Bo da-o woone o Erisabatu hette mat un wà un wu à, wu maturu wan-campo. **58** Yan-bor-se un wu, un or ru un wu ne hoguru rii-yo ur-bon, yo Wan-Koyan nome wu à, ye guuru wu o-zak.

**59** Bo ka wà-wu woostę ho-ut eer à, ye heeturu wu a koot wu, komo ye egetu wu ur-jin Zakaraya, de ma tato un wu.\* **60** Amba inu un wu zeeru, “Ay! Jin-de a he wu m-aag à **Yohana** wu.”

\* **Bor-o gaan:48** 1:48 Hyen komo: 1Sam 1:11. † **Bor-o gaan:52** 1:52 Hyen komo: Ayub 5:11; 12:19. ‡ **Bor-o gaan:55** 1:46-55 Hyen komo: 1Sam 2:1-10. § **Bor-o gaan:55** 1:55 Hyen komo: Taka 17:7. \* **Bor-o gaan:59** 1:59 Hyen komo: Rewi 12:3.

<sup>61</sup> Ye zeeru wu, “Nott ka jin-de un baag-o no á!” <sup>62</sup> Ka da-o ye teepsuru tato un wu ut-kom, ye cituru wu ko de ke jin-de wu coné a ege ka wà-wu.

<sup>63</sup> Zakaraya nomuru ut-ma un ye ne ut-kom ye hante wu rii-yo m-gen, wu genuru, “Jin-de un wu **Yohana**.” Ye bopuru o-nu! <sup>64</sup> Un ka da-o Zakaraya hoksuru m-teper, wu ciruru bongon-de Shir. <sup>65</sup> Yan-bor-se un wu kap hoguru o-gyer, komo ka ma-to pa'uru kap dor-to un dak-o o-Judiya. <sup>66</sup> Ko wu ke wu hogé to à, wu cekruru wu cituru, “Ya ne ka wà-wu he m-warag? Remen te hyanag cas bœb-de un Wan-Koyan ro un wu ne.”

*Zakaraya rworog  
rii-yo he m-haan co à*

<sup>67</sup> **Kukt-o Shir** garamsuþe Zakaraya tato **Yohana** wu rworog tom-o Shir.

<sup>68</sup> “A bum no Gos-wu, Shir wu un ya-o-**Isra**!

Wu haanté wu rurut hun-ne ye un wu,

<sup>69</sup> Wu kumutu na caari-wu un ko-yan-Gwu,  
ko-yan-jit-o un wan-guw-mo un wu **Dawuda**.

<sup>70</sup> Wu essutu na ut-ma be-de un yan-rwör un ma-to  
un wu yan-ba-m-kukop-mo ur-hur n-ga n-ga,

<sup>71</sup> remen wu guut na un kom-to un yan-yage-ut na,  
be-de un 'wons-mo un kap ye conu na á.

<sup>72</sup> Wu hogute 'won-de un ya-n-ga-yé na  
komo wu baksté swor o-nu o ba m-kukop o un wu.

<sup>73-74</sup> Wu tqnté wua gu tato na **Ibrahi**.

Wua gu na un kom-to un yan-yage-ut na,  
remen a nomoté wu m-guw ba o-gyer,

<sup>75</sup> remen kashi ur-she'et ba m-kukop,  
komo ba **ur-ba'as** be-de un wu,  
komo kashi ur-she'et un be-de Shir  
har ta-de un hogg-m na.”

<sup>76</sup> “Wo, wà re a eeg wo wan-Rwör  
un Ma-to Shir n-Ton.

Woa tek co, o ja'asuté Gos-wu cow-yo un wu,†

<sup>77</sup> o ruruté hun-ne ye un wu,  
wua gu ye be-de un soks un **ba'as-de** un ye.

<sup>78</sup> Shir na ro ur-'won ne.  
Wua ru ho-de rwuun na ur-bon ne

<sup>79</sup> dea rwuun karara n-ton un ye  
she'ete un comb-o m-mar à,  
wua 'er na-us na un bu-yo un gwugwu-mo ur-hur.”‡

<sup>80</sup> Ka wà-wu bo'osuté, komo ur-bœb de un **Kukt-o Shir** ne. Wu she'ete un dak-o o-dákár, har se da-q wu rwuuné cas be-de un hun-ne ye o-**Isra**.

† **Bor-o gaan:76** 1:76 Hyen komo: Mara 3:1. ‡ **Bor-o gaan:79** 1:79 Hyen komo: Isha 9:2.

## Bor-us yoor

*Mat-o Yeso  
(Mat 1:18-25)*

<sup>1</sup> Da-q ko-Gwomo **Sisar** Agusutu ko-wan-gwomo-to o-dak kap zee, a oog hun-ne yé ro un dak-to **Roma** à. <sup>2</sup> Da-q un ka oog-de ur-takan de, Kwirinu ro ko-Gwamna un dak-q o-Siriya. <sup>3</sup> Ko wu ke ka da-de haaru a oog wu un bo-q un wu.

<sup>4</sup> **Yusuhu** ma wu ruuru un bo-o o-Nazaret n-me un dak-o o-Gariri, ha-mo o-Betarami n-me un dak-q o-Judiya, be-de a mate ko-Gwomo **Dawuda** à. **Yusuhu** haaru kane, remen so un baag-o **Dawuda** wu rwuunye. <sup>5</sup> Wu haag a ogt wu un **Meri** ne, ryap-de un wu. **Meri** ro ur-uub ne. <sup>6</sup> Bo yé ro'e o-Betarami à, da-q o-mat wo'onuru wu. <sup>7</sup> Wu matyru wà-wu co-q un wu, wan-campo. Wu hokkuru wu ut-magund, wu russuru wu un rii-q atte un ya-ut-gut ut-zan à, remen yé kum kuke-q o m-she'et à.

*Ya-ut-gut un yan-tom-yé Shir ne*

<sup>8</sup> Ya-ut-gut ro kon so un ka dak-q, yé ro un 'er-de un kur-to un ye m-tet. <sup>9</sup> Ko-wan-tom-wu Wan-Koyan rwuunuru be-de un ye, seps-mo Shir dakinuru un ye. Ye hoguru o-gyerdeen. <sup>10</sup> Amba ko-wan-tom-wu **Shir** zeeru ye, “No hoge o-gyer á! Um hantute no **Ma-to m-Rerem**, to he m-hanté caari-q o-zak q ur-hur be-de un hun-ne kap à. <sup>11</sup> De ka ho-de n-me un bo-o **Dawuda**, a makt **Wan-Gwu** no, **Kiristi**,\* Gos-wu. <sup>12</sup> Komo napa-q ka no, no hyen wan-yaar hokkusse ut-magund domb un rii-q atte un ya-ut-gut ut-zan à.” <sup>13</sup> Un gyept-q un yish, buug-de un yan-tom-yé un Shir n-Ton rwuunuru, un ko-wan-tom-wu **Shir** ne, yé ro un hu'e un Shir sep-to ur-bongon:

<sup>14</sup> “Sékemse-mo Shir n-Ton,  
m-gwugwu mo ur-hur un ko wu ke be-de  
un ka ye Shir ro o-zak un ye ne à!”

<sup>15</sup> Da-q **yan-tom-yé Shir** arge, yé ro m-warag n-ton be-de Shir à, ya-ut-gut zeeru hi un de un ye, “A neké no o-Betarami a hyenet ka rii-yo nomé à, yo Wan-Koyan ruru na à.”

<sup>16</sup> Yé ruuru hor-m-hor, yé 'wossuru **Meri** un **Yusuhu**, yé hyanuru wan-yaar domb un rii-q atte un ya-ut-gut ut-zan à. <sup>17</sup> Bo ya-ut-gut hyenté wu à, ka ya-ut-gut ye ruru **Meri** ne un **Yusuhu**, yo ko-yan-tom-yé **Shir** ruru ye, mosse un ka wà-wu ne à. <sup>18</sup> Kap ye hoge ka ma-to ya-ut-gut rwore à, ye bopuru o-nu. <sup>19</sup> **Meri** baksuru kap, wu senguru us-barag remen to. <sup>20</sup> Ya-ut-gut warguru be-de un gut-to un ye, yé ro Shir ur-bongon m-sék né remen kap yo ye hoge, yé hyen komo à, yo nomog hond hond bo ko-wan-tom-wu **Shir** ruru ye à.

*A eguté Yeso ur-jin*

<sup>21</sup> Bo ho-ut eer arge à, da-q a he wu m-kq à, a eguru wu ur-jin Yeso ka jin-de ko-wan-tom-wu **Shir** ege wu ba a un nom uub-de un wu á.†

*A heete Yeso un Pyo-q Shir*

\* **Bor-us yoor:11** 2:11 Wu Shir daagné à. † **Bor-us yoor:21** 2:21 Hyen komo: Rewi 12:3; Ruka 1:31.

<sup>22</sup> Bo da-o woontę o **Yusuhu** ne un **Meri** hette m-nom un rii-yo Shir zee a nom da-o un **karamsa**-o **Mosa** à. Remen kaane, ye haarü o-Urusharima ye tebbute wu be-de un Wan-Koyan. <sup>23</sup> Bo a gene un **karamsa**-o un Wan-Koyan à, "Ko wu ke wà-wu co wu, wan-campo wu Shir wu, a koos wu a heet wu be-ur Yawé."† <sup>24</sup> Ye haag komo ye seketé Shir, gorop yoor, ko yan-tantabara yoor, bo **karamsa**-o un Wan-Koyan zee a nom à. §

<sup>25</sup> Un ka da-q wu ken net-wu ro kon jin-de un wu Simon wu ro ır-she'et o-Urusharima. Ko-wan-gyer-o Shir wu kashi un net komo, wu ro un 'er-de un wan-m-gwu'urse ır-hur de ya-o-**Isra**. Wu ro un **Kukt-o Shir** ne. <sup>26</sup> Komo **Kukt-o Shir** rurutę wu, wua mer á, se wu hyanag Gos-wu ka **Kiristi**, wu Shir zee à. <sup>27</sup> Bo **Kukt-o Shir** kutę wu à, Simon cowurü un **Pyo-q Shir**. Da-q ya-o-mat hante Yeso n-me un **Pyo-q Shir** ye nomotę wu bo **karamsa**-o Shir zee à. <sup>28</sup> Simon dekuryu ka wà-wu un kom-to un wu, wu bomurü Shir:

<sup>29</sup> "M-moka, ko-Gwomo Wan-Koyan,

o shoostę ma-ut ru,

wqa hoks m-yage un ko-guw ru meret gwugwu.

<sup>30</sup> Remen yish re hyanag gwu ru.

<sup>31</sup> Wu o tomne hun-ne kap ye gut à.

<sup>32</sup> Ya wu ro untun cecas-mo o-ra,

mo he rwq un ko wu ke m-haan be-de Shir à,

komo wu hantute m-seps be-de un hun-ne ru ya-o-**Isra**."\*

<sup>33</sup> O-tato, o-inu ne, ye un ka wà-wu bopuru o-nu un rii-yo Simon zee remen ka wà-wu à. <sup>34</sup> Simon konuru ye o-kwum. Komo wu zeerü **Meri**, inu-q un ka wà-wu, "Ka wà-wu Shir daagne wu remen wu ye ken yea hye, komo ye ken yea inę n-me o-**Isra**. Wua es o-napa be-de Shir, wu hun-ne deen he m-nom ma-to ut-yage à. <sup>35</sup> Remen kaane wua rwyntę cas barag-se ye wuke à. Men-ut rim-to, untun magay-o m-rye, tqa caat hur un du."

<sup>36-37</sup> Wu ken ko-mong-wu, **wan-Rwor un Ma-to Shir**, ko-gwör-wu un ne'a jin-de un wu Ana, wà Panurę un so un baag-o Asher. Hak-üs ta'yoor bo un ge-to un wu, campo un wu maruru, m-moka wu ro ko-gwör üs-hak kwooz-ut nass üs-nass [84]. Wu ru wu yage **Pyo-q Shir** á, m-how m-tet ne wu ro un guw-mo Shir, o-swoot un kon-se Shir ne. <sup>38</sup> Un ka da-q, wu woonorü, wu nomurü Shir ır-bongon, wu nomurü ma-to un ka wà-wu be-de un kap ye ro ır-er de Shir rur o-Urusharima à.

### *M-muyn o-Nazaret*

<sup>39</sup> Bo **Meri** ne un **Yusuhu**, komostę m-nom kap bo un rii-yo **karamsa**-o un Wan-Koyan zee à, ye muynurü bo-q un ye o-Nazaret n-me o-Gariri.† <sup>40</sup> Ka wà-wu bosuru wu nomurü m-'wons, wu doorü üs-nap, komo kwum-q Shir ro un hi-de un wu.

### *Ka wà-wu Yeso n-me un Pyo-q Shir*

<sup>41</sup> Ko q ke hak-q, ye mate Yeso à ro m-ha o-Urusharima remen **Biki-o m-Pas**.‡ <sup>42</sup> Bo Yeso woostę hak-üs op un hak-üs yoor à [12], ye doorü

† **Bor-us yoor:23** 2:23 Hyen komo: Rwyu 13:2-12. § **Bor-us yoor:24** 2:22-24 Hyen komo:

Rewi 12:6-8. \* **Bor-us yoor:32** 2:32 Hyen komo: Isha 42:6; 49:6; 52:10. † **Bor-us yoor:39**

2:39 Hyen komo: Mati 2:23. ‡ **Bor-us yoor:41** 2:41 Hyen komo: Rwyu 12:1-27; Kara 16:1-8.

m-ha ḫn ka biki-q bo yé wéte à. <sup>43</sup> Da-q a komse o-biki à, yé bopnuru cqw-yo m-jo'on o-hur, amba ka wà-wu Yéso esnuru o-Urusharima. Yé mate wu à, yé nap á. <sup>44</sup> Yé ro m-zéq kó wu ro n-mé ḫn hun-ne, yé hewté taas ȳr-ho, ka da-de yé taknuru hoob-q ḫn wu be-de ḫn yanbaag-q ḫn yé ḫn nay ḫn yé ne ne. <sup>45</sup> Yé hyan wu á, ka da-q yé müssuru o-Urusharima hoob-q ḫn wu. <sup>46</sup> Ho-ur atette-de yé 'wossu wu n-mé ḫn **Pyo-o Shir**, wu ro tara be-de ḫn yan-yoose ḫn **Yahuda**-ne, wu ro m-hogé ḫn yo yé ro m-rwór à, wu ro yé m-cit komo. <sup>47</sup> Kap yé hogé wu à, yé bopuru o-nu, remen gon shas-q wu ro yé m-shas à, q us-nap. <sup>48</sup> Yé mate wu à, yé hyanu to ȳt-hyangan da-q yé hyanu wu à, inu ḫn wu zeeru wu, "Wà re, ¿remen yan q o nomtu té kaane? Men-ut nassute tato ru ḫn me ne, té pu'ug ḫn hoob-o ru."

<sup>49</sup> Wu shasuru yé, "¿Remen yan q no rotte me o-hoob? ¿No nap ḫnze depete ḫm ma'as n-mé ḫn hur-o Tato re á?" <sup>50</sup> Amba yé nap gon ka shas-q á.

<sup>51</sup> Wu nomuru yé o-dorotte, wu warguru ḫn yé ne o-Nazaret. Inu ḫn wu ȳssuru kap ka rii-yo ḫn hur-de ḫn wu. <sup>52</sup> Yéso bo'ossuru o-wur us-weer ne, wu reeg ȳr-ho be-de Shir ḫn hun-ne ne. §

## Bor-us tet

*Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho  
rworog Ma-to Shir*

(Mati 3:1-12; Mark 1:1-8; Yoha 1:19-28)

<sup>1</sup> Hak-us op us-taan [15] ḫn gwomo-ut ko-Gwomo **Sisar** Tiberiyos, Panti **Biratus** ro ko-Gwamna tq ḫn dak-q o-Judiya, **Here** [Atipas] ro ko-Gwamna tq o-Gariri, komo heno ḫn wu Pirip ro ko-Gwamna dak-tq o-Ituriya ḫn o-Tyrakonitis ne, Bisaniyas ro ko-Gwamna tq Abirene.

<sup>2</sup> Komo Annas, ḫn Kepas ne, yé ro Gwomo-ne yé ḫn kon-se Shir. ḫn ka da-q, **Yohana** wà Zakaraya hoguté Ma-to Shir be-de wu ro'e o-dákár à.

<sup>3</sup> Ka da-de **Yohana** pa'urū riib-q o-roog o-Joda kap, wu ro m-rure ḫn hun-ne Ma-to Shir, "Yagu no **ur-ba'as**, no waktuné be-de Shir, no haan, a yo'os no m-ho, Shir a soks **ba'as-ur** no." <sup>4</sup> Gense tq ro ḫn takurda-o **Ishayawan-Rwor ḫn Ma-to Shir**:

"Wu ken wu ro us-eeg o-dákár.

'Ja'ase Yawe o-cqw,

ke'egse yo ȳr-bon ne hond hond bo wu he m-dore à!

<sup>5</sup> Bish kó q ke bung-q,

o ke'egse kó de ke dor-de o-haag ne.

Cqw-se nange à, o ke'egse se,

se ro hak hak à, o ja'as se por por.

<sup>6</sup> Bo ḫn mat-q ḫn hun-ne kap yea hyen gwu-o Shir!\*" "

<sup>7</sup> Buug-de ḫn hun-ne rwuunuru be-ur **Yohana** wu yo'os yé m-ho. Bo wu zee ye à, "No yege-herhyat! ¿Wa ruru no, no som swq ȳr-kooq de Shir ro no ḫn ma-to m-hante à?"<sup>†</sup> <sup>8</sup> Nom no rii-yo ȳr-bon, yo a hette m-hyan no yaguté ka **ba'as-de** no ro m-nom à, no waktuné be-de ḫn Shir untun 'yo-yo mate yakar-ye ȳr-bon à. No zee hi ḫn no **Ibrahi** wu ro ko-yan-ga-yé no. Mę no m-rure, Shir a hoks ka ta'ar-to m-muut ḫn

§ **Bor-us yoor:** 52 2:52 Hyen komo: 1Sam 2:26; Swq 3:4. \* **Bor-us tet:** 6 3:6 Hyen komo: Isha 40:3-5 (ȳt-Girik). † **Bor-us tet:** 7 3:7 Hyen komo: Mati 12:34; 23:33.

hun-nę yę rwuṣunę so үn baag-o **Ibrahi** à!‡ 9 Yar-ur ro үt-kom a kupstę ka 'yo-se n-dak, kap 'yo-yo mate yakar-yę ur-bon á, a kups yo n-dak a jorbe yo o-ra."§

10 Ka hun-nę yę cituru wu, "¿Ya né tę he o ka m-nom?"

11 Wu shasuru yę, "Wu rö үt-matuku né үt-yoor à, wu 'ye wu rötte á ur-gaan, wu rö үn rii-yo m-re né à, wu wong yo."

12 Yan-goks үn tar haanuru a yo'oste yę m-ho, yę cituru wu, "Wa-ur-Yoos, ¿ya né tę he m-nom?"\*

13 Wu zeeru yę, "Bo a zee no goks à, kaanę no he m-goks no dö rii-á."

14 Karma-ne cituru wu, "Tę né komo, ¿ya né tę he m-nom?"

Wu zeeru yę, "No rumus hun-nę hwor m-'wons á, no ce'e net үt-ma á. Es no be-de үn hwor-yę o-reng yę a no m-top à."

15 Hun-nę nomuru o-dish, yę taknuru us-barag kę **Yohana** wu rö **Kiristi**. 16 **Yohana** zeeru yę kap, "Um yo'ostu no m-ho, amba wu ken wu roon wu jiishe me à. Mę bo'os ma um usse wu үt-ka'antę á. Wu ya yo'os no үn **Kukt-o Shir** o-ra né. 17 Wu rö үn kok-de үn wu né de m-jer, wu bu'ut hyo-yę үn wu kap, wu ru'ut yę un byo-de үn wu, amba wua tuks ka gwop-mo үt-nu né o-ra, o ba m-ryomse."

18 Us-cowdeen, se **Yohana** rurte ka **Ma-to m-Rerem** to be-de үn hunne à, wu rö ye m-zee yę yage cow-se үn ba ur-bon. 19 Amba **Yohana** rurte **Here** [Atipas] ko-Gwamna үt-ma m-'wons né remen wu gaag Herodiya, ne'a heno үn wu, komo wu nomog rii-yo ba ur-bondeen.

20 Ka da-o komo **Here** dooru m-nom үn rii-yo ba ur-bon yo jiishe à, remen wu ka'ag **Yohana**.†

*A yo'oste Yeso m-ho*

(Mati 3:13-17; Mark 1:9-11)

21 Bo a komte yo'os үn hun-nę m-ho à, wu ma Yeso a yo'osuru wu. Da-o wu ro үn kon-se Shir à, Ton-o shir upsuru. 22 **Kukt-o Shir** haanuru be-ur Yeso үntun o-tantabara. A hoguru o-cor n-Ton shir, "Wö rö wä re. Mę gwugwu үn wo né um conog wo."‡

*Ya-n-ga-ye Yeso*

(Mati 1:1-17)

23 Da-o Yeso takne sengemö үn wu à, wu rö үntun hak-ur kwooz us-op [30]. Wu wä-wu, remen kaanę hun-nę cekruru yę zeeru wä **Yusuhu**, wä Heri.

24 Wä Matta wu ma **Rewi**,

wä Meruci,

wu ma Jannay,

wä **Yusuhu**.

25 Wä Mattayas,

wu ma Emos,

wä Nahum,

wu ma Esuri,

wä Naggay.

26 Wä Maat,

‡ **Bor-us tet:8** 3:8 Hyen komo: Yoha 8:33. § **Bor-us tet:9** 3:9 Hyen komo: Mati 7:19.

\* **Bor-us tet:12** 3:12 Hyen komo: Ruka 7:29. † **Bor-us tet:20** 3:19-20 Hyen komo: Mati 14:3-4; Mark 6:17-18. ‡ **Bor-us tet:22** 3:22 Hyen komo: Taka 22:2; Bong 2:7; Isha 42:1; Mati 3:17; Mark 1:11; Ruka 9:35.

wu ma Mattayas,  
wà Semen,  
wu ma Joseci,  
wà Joda.

27 Wà Jo'anana,  
wu ma Resa,  
wà Zerubaber,  
wu ma Shetiyer,  
wà Neri.

28 Wà Meruci,  
wu ma Addi,  
wà Kosam,  
wu ma Ermadam,  
wà Er.

29 Wà Josuwa,  
wu ma Eriyazer,  
wà Jorim,  
wu ma Matta,  
wà **Rewi**.

30 Wà Simon,  
wu ma **Yahuda**,  
wà **Yusuhu**,  
wu ma Jonan,  
wà Eriyakim.

31 Wà Mereya,  
wu ma Menna,  
wà Mattaha,  
wu ma Natan,  
wà **Dawuda**.

32 Wà **Jesse**,  
wu ma Obed,  
wà Bo'az,  
wu ma Sarumon,  
wà Nashon.

33 Wà Aminadab,  
wu ma Adumin,  
wà Aruni,  
wu ma Hézuron,  
wà Perez,

wu ma **Yahuda**.

34 Wà **Yakubu**,  
wu ma **Ishaku**,  
wà **Ibrahi**,  
wu ma Tera,  
wà Nahor.

35 Wà Sérug,  
wu ma Riw,  
wà Pure,  
wu ma Eber,  
wà Shera.

36 Wà Kayinan,  
wu ma Arupazad,  
wà Shem,  
wu ma **Nuhu**,  
wà Ramek.

<sup>37</sup> Wà Metusera,  
wù ma Enok,  
wà Jaret,  
wù ma Mahararer,  
wà Kenan.  
<sup>38</sup> Wà Enoch,  
wù ma Shitu,  
wà **Adamu**,  
Adamu wà-wù Shir.

## Bor-us nass

*A megerter Yéso*

(Mati 4:1-11; Mark 1:12-13)

<sup>1</sup> Yéso waktunté so o-roog o-Joda shiishe cengceng un **Kukt-o Shir**, o tekeru wù co o heeturu wù o-dákár. <sup>2</sup> Kané **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** megre Yéso ho-ut kwooz-ut yoor [40]. Kap ka ho-to Yéso wù re rii á, remen kaane wù ro un hoge un mer da-o wù taase o-swoot à.

<sup>3</sup> **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** zeeru Yéso, “Uregé wò wà-wù Shir wù, rwó ka ta'ar-de barmé rii-yo m-re.”

<sup>4</sup> Amba Yéso shasuru, “Ma-tó Shir zéeg, ‘Net a nom hoog remen ut-ga un hon-de un to á.’\* ”

<sup>5</sup> Ka da-de **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** deturu wù n-ton. Un gyept-o un yish, wù kuturu Yéso gwomo-to o-dak pitip. <sup>6</sup> **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** zeeru Yéso, “Man ya'as wò ka gwomo-to kap un seps-mo un tq ne, remen a ya'astu me tq kap, komo man hoks m-ya'as un wù um coné m-ya'as à. <sup>7</sup> Kap tqa warag-ut ma ru, uregé wòa kwuktu me, o 'ye me m-sék.”

<sup>8</sup> Yéso shasuru, “Ma-tó Shir zéeg, ‘Kwukte Yawe Shir ru, wù wù cot o he m-nome m-guw!†’ ”

<sup>9</sup> Ka da-de, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** dekuru Yéso, wù heteru wù o-Urusharima. Wù deturu Yéso un be-de jiishe m-pipir à, n-ton un **Pyo-o Shir**, wù zeeru Yéso, “Uregé wò wà-wù Shir wù hukse n-dak, <sup>10</sup> remen Ma-tó Shir zéeg, ‘Shir a ru yan-tom-ye un wù ye 'er wo.’ <sup>11</sup> To zéeg komo, ‘Yea goks wò un kom-to un ye bo kó na-o ru qa hoge m-hoog be-de ut-ta'ar à.’‡”

<sup>12</sup> Amba Yéso shaks, wù zee, “Ma-tó Shir zéeg, ‘Wò meger Yawe Shir ru á.’§”

<sup>13</sup> Bo **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** komté meger-ut Yéso un kó yo ke cow-yo à, wù yaguru wù se o ken da-o.

*Yéso takante  
senge-mo un wù o-Gariri*

(Mati 4:12-17; Mark 1:14-15)

<sup>14</sup> Ka da-de Yéso warguru o-Gariri, komo 'wons-mo un **Kukt-o Shir** ro be-de un wù. Ma-tó un wù wooru ko kene so un ka dak-q. <sup>15</sup> Wù yooste n-me un kuke-to un yoos un Ma-tó Shir, komo kó wù ke bomog wù.

\* **Bor-us nass:4** 4:4 Hyen komo: Kara 8:3. † **Bor-us nass:8** 4:8 Hyen komo: Kara 6:13.

‡ **Bor-us nass:11** 4:10-11 Hyen komo: Bong 91:11-12. § **Bor-us nass:12** 4:12 Hyen komo: Kara 6:16.

*A yagute Yeso ut-yage o-Nazaret  
(Matî 13:53-58; Mark 6:1-6)*

16 Ka da-de Yeso haaru o-Nazaret, be-de a 'yonse wu à, bo **Ho-de ur-Wuwe** woone à, wu haaru bo wu wete m-ha un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** à. Wu inuru eso wu karantute Ma-to Shir. 17 Komo a tebburu wu takurda-o **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir**. Wu upsuru, wu hyanuru be-de a gene:

18 "Kukt-o un Yawe ro un hi un de,  
remen wu dagante me  
um hantute koob-ne ka **Ma-to m-Rerem** to.  
Wu tomunte me um ko'ot a us ka ye a gage à,  
komo un ups un yish-ye un po-ne ne.  
Um guut ye a mo'ë à,  
19 a ko'ot da-o woonté,  
o Yawe hette m-gu un hun-ne ye un wu à."\*

20 Yeso tiguru ka takurda-o, wu tebburu wu ro kané à, wu she'eturu tara. Kap ka hun-ne ye, ro n-me **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** à tuuru wu yish, 21 ka da-de wu zee ye, "Ka be-de un Ma-to Shir to shiig caane, bo no hogé a karantute à."

22 Kap ye hogute rerem-mo un wu, ye bopuru o-nu un gon ka gom-to wu rwore à. Ye zeeru, "¿Wà **Yusuhi** wu kaa?"

23 Wu zeeru ye, "Um nak noa ruruy me ka swoog-o ut-ma o, 'Wa-usbaat 'yons hi un du,' komo no ruruy me um nom kaane un bo-o re ka rii-to no hogé um nomog o-Kapanahum à." 24 Yeso dooru m-zee, "Me no m-rure o-nip, a cet m-goks un ko-yan-rwor un Ma-to Shir un bo-o un wu á.†

25 "Nip-o gwor-ne nomog deen un dak-o o-**Isra** un da-o **Ereja**, da-o a nome hak-us tet ur-purug ba un kem à, komo a nomog mer un ka dak-o kap.‡ 26 Shir tom **Ereja** ko kené un dak-o o-**Isra** á, amba se be-de un wu ken ko-gwori-wu un ne'a wu, ba ko-**Isra** á, wu ro o-Zaraha un so un dak-o o-Sidon.§ 27 Hun-ne deen ro un swo ur-koob un gom-o ut-cim n-dak o-**Isra** da-o **Ereshawan-Rwor un Ma-to Shir**, Yatt-wu ka gom-o ta'e un wur-o un wu á, se **Na'amana** ko-ya-o-Siriya."\*

28 Da-q hun-ne ye ro un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** hogé kaane à, ryaab-us hooru ye. 29 Ye inuru eso, ye nakuru Yeso ye ruuturu wu jim-de o-bo, ye deturu wu n-ton ur-dor de a meeté bo-o un ye à. Ye ro un ma-to ye jorbute wu o-bung. 30 Amba wu cowuru un tete-o un hun-ne wu arguru arag-mo un wu.

*Campo wu ro un wa-ut-kot ne à  
(Mark 1:21-28)*

31 Ka da-de ne Yeso haaru o-Kapanahum, o ken bo-o un dak-o o-Gariri, kane wu ro m-yoose un hun-ne un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, ko de ke **Ho-de ur-Wuwe** de. 32 Ye bopuru nu-se un ye remen bo wu yoose ye à, wu rworog ut-ma gwomo-ut gwomo.† 33 N-me un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wu ken net-wu ro kané wu ro un

\* **Bor-us nass:19** 4:19 Hyen komo: Isha 61:1-2 (ut-Girik). † **Bor-us nass:24** 4:24 Hyen komo: Yoha 4:44. ‡ **Bor-us nass:25** 4:25 Hyen komo: 1Gwm 17:1. § **Bor-us nass:26** 4:26 Hyen komo: 1Gwm 17:8-16. \* **Bor-us nass:27** 4:27 Hyen komo: 2Gwm 5:1-14. † **Bor-us nass:32** 4:32 Hyen komo: Mati 7:28-29.

wa-ut-kot ne un hi-de un wu à, wu 'yonsuru ys-cor wu kanurù, <sup>34</sup> "A'a! Yeso wu o-Nazaret, ñya ne o coné un te ne? Wò un haan o saburse te? Um nepse wo, ko wan wu: Wò wu ba m-kukop, wu Shir tomné à!"

<sup>35</sup> Yeso hururù ka wa-ut-kot wu ut-gaag, "Res temb, komo ru be-de un ka net-wu!" Ka wa-ut-kot wu soru ka net-wu n-dak, hun-ne ro gut, wu ruurù be-de un wu, wu hogusse wu m-hoog á.

<sup>36</sup> Ka hun-ne ye bopurù o-nu, ye zeeru hi un de un ye, "Yan gon ma-to ne to ka? Ut-gwomo ur-beeb ne ka net-wu zee ka **ya-ut-kot** ye ru, komo ye ruurù!" <sup>37</sup> Komo ma-ut Yeso wooru ko kene un ka raag-o.

*Yeso taaste gom-se un hun-nedeen*

(Mati 8:14-17; Mark 1:29-34)

<sup>38</sup> Yeso ruurù be-de un **kuke-o** un **yoos** un **Ma-to Shir**, wu haaru hur-o Simon. Wur-o mo'on Simon ne ne'a dengute o-radeen ye teepsuru Yeso ye konurù wu taas gom-o un wu. <sup>39</sup> Yeso haaru wu esuru un riib-o kwur-o un ka ne'a-wu, wu rwo'urù ka gom-o m-ru un wur-o un ka ne'a-wu. Ka gom-o ruurù, ka ne'a-wu inurù kagat. Wu jegurù ye rii-yo m-re.

<sup>40</sup> Da-o rim-m nome à, kap ye ro un hun-ne ne us-gom ne à, hanturù ye be-ur Yeso, wu sakurù kom-to un wu n-ton un ko wu ke, ka gom-se taaru. <sup>41</sup> Ya-ut-kot ruurù be-de un hun-nedeen ye ro un ye ne à, ye ro un 'yons ys-cor, "Wò **Wa-wu Shir** wu!"

Yeso huru ye ut-gaag, ye teper á, remen ye nepse Shir daagne wu.

*Yeso rworrog Ma-to Shir n-me*

*un kuke-to un yoos un Ma-to Shir*

(Mark 1:35-39)

<sup>42</sup> Bo ish geste à, Yeso yagurù o-bo wu haaru de ken be-de ba un hun-ne de, un hon-de un wu. Hun-ne taknurù hoop-o un wu, bo ye hyente wu à, ye con wu arag, wu yage ye á. <sup>43</sup> Amba wu zeeru ye, "Se um rworrog **Ma-to m-Relem** to un gwomo-to Shir un to ken bo-to komo, remen yo Shir tomnù me um nom yo ka."

<sup>44</sup> Ka da-de wu rworuru Ma-to Shir n-me un kuke-to un yoos un Ma-to Shir hono dak-o o-Judiya.

## Bor-us taan

*Yeso ak yan-neke-mo*

*un wu ye ur-takan*

(Mati 4:18-22; Mark 1:16-20)

<sup>1</sup> De ken ho-de Yeso ro eso jit-de Mar-o o-Gariri\* ka da-o hun-ne morurù wu, remen ye hoguté Ma-to Shir. <sup>2</sup> Wu hyanurù hat ut-yoor, to a ruuté o-dor à, yan-ship un jan yagute to ye ro m-so'os ut-yo. <sup>3</sup> Yeso daaru hat-o gaan, o ma Simon wu zeeru wu tudbe o hiin n-me m-sa. Yeso she'eturù n-me o-hat wu yoosuru ka buug-de un hun-ne de.<sup>†</sup>

<sup>4</sup> Bo wu komte ut-ma à, wu zeeru Simon, "Tudbe ka hat-o so ur-duw, wo un hun-ne ru ne, no he'edbè o-yo, no shipt jan."

<sup>5</sup> Simon shasurù, "Gos-wu, te sengute m-tet kap, te ship rii á. Amba bo o zette kaane, man he'edbè o-yo."‡ <sup>6</sup> Ye he'edbè wu o-yo ye shipuru

\* **Bor-us taan:1** 5:1 ut-Girik: Sa-mo o-Genesaret. † **Bor-us taan:3** 5:1-3 Hyen komo: Mati 13:1-2; Mark 3:9-10; 4:1. ‡ **Bor-us taan:5** 5:5 Hyen komo: Yoha 21:3.

jan deen har yo-o ro ma-to m-yishé. <sup>§</sup> <sup>7</sup> Ye agnuru or un ye ya-ut-yo, ye ro un o ken hat-o à, ye haan ye gu ye. Ye shoosuru ka hat-to ut-yoor un jan, har to ro ma-to m-yi. <sup>8</sup> Da-q Simon Bitrus hyane kaane à, wu kwukturu un rwun-se un wu be-ur Yeso, wu zeeru, “Gos-wu, arag be un de! Mę **ko-ya-ur-ba'as-wu!**”

<sup>9</sup> Wu un or un wu ne, ye bopuru o-nu remen ye shipk jan deen. <sup>10</sup> Kaanę nomę Bitrus un or un wu ne ne ya-ut-yo, **Yakubu un Yohana** (yakar Zebədi). Yeso zeeru Simon, “Wę hogę o-gyer á, m-moka woşa warag wan-hantę un hun-ne be-de Shir, bo wo un ship un jan à.”

<sup>11</sup> Ye ruuturu ka hat-to ur-dor, ye yaguru ko yo ke rii-yo, ye doruru Yeso.

*Yeso taastę gom-o un wu ken net-wu*  
(Mati 8:1-4; Mark 1:40-45)

<sup>12</sup> Bo Yeso ro un o ken bo-o à, wu ken net-wu ro un swo ur-koob un gom-o ut-cim. Bo wu hyente Yeso à, wu soru hi un de un wu n-dak wu konuru Yeso, wu zeeru, “Gos-wu, wo cune, woşa taas gom re.”

<sup>13</sup> Yeso tapuru kom-o un wu, wu ci'uru wu. “Um conog. Warag por por!” Da-q gaan, ka gom-o ta wu. <sup>14</sup> Yeso nakuru wu ut-to, “Wę rure ko-wan-gaan á, amba neke be-de un wan-Cow un kon-se Shir, wu byarag wo, remen kę wu ke nept gom-o ru taag, o seke yar-mo Mosa zee a seke à.”\*

<sup>15</sup> Amba myet un kaane, ma-ut Yeso wooru kę de ke ko'so-de, hun-ne haante deen ye hogute wu, komo wu taastę gom-se un ye. <sup>16</sup> Amba Yeso ro m-ha de ken be-de ba hun-ne de, un hon-de un wu, wu konot Shir kanę.

*Yeso 'yonste ko-ryam*  
(Mati 9:1-8; Mark 2:1-12)

<sup>17</sup> De ken ho-de Yeso ro ur-yoos, **Parisa-ne un yan-Yoos-de o-karamsa** ne ro tara tara ye rwunę kap bo-to n-dak o-Gariri, n-dak o-Judiya ne, o-Urusharima ne à. ‘Wons-mo Wan-Koyan ro mosse un wu ne remen Yeso taastę ya-us-gom, gom-se un ye. <sup>18</sup> Ye ken hun-ne ye sawnuru wu ken ko-ryam-wu, o-karanga, ye senguru ye tuyuttę wu un hur-o Yeso ro à, ye este wu un co-o un wu. <sup>19</sup> Amba ye kum hek-de ye hette wu m-tuyut be-ur Yeso á, remen hun-ne nomog ut-moor deen. Remen kaane, ye deturu wu n-ton o-kuke, ye booru o-wu n-ton o-kuke. Ye rwonuru wu un karanga-o un wu har n-dak, un tete-o un hun-ne un co Yeso. <sup>20</sup> Bo Yeso hyente ye bok ma-to un wu o-nip à, wu zeeru ka ko-ryam-wu, “Wan-yen de, a sokstę **ba'as** un du.”

<sup>21</sup> Yan-Yoos-de o-karamsa un **Parisa-ne**, ye zeeru hi un de un ye, “Wan wu ne ka net-wu, wu yo'ogte Shir! Shir ye cot he soks **ba'as-to** un hun-ne!”

<sup>22</sup> Yeso napuru men-to ye, wu zeeru ye, “Remen yan o no cekerte kaane? <sup>23</sup> Jiishtę a zee ba ur-koob, ‘Shir sokstę **ba'as** un du,’ ko um zee, ‘Inę o neke ur-hew?’ <sup>24</sup> Man kutu no unze, **Wà-wu un net** ro ut-gwomo ne n-dak wu sokstę **ur-ba'as**. Wę zeeru ko-ryam, “Mę wo m-zee, inę eso, mos karanga-o ru, o neke jo!”

§ **Bor-us taan:6** 5:6 Hyen komo: Yoha 21:6. \* **Bor-us taan:14** 5:14 Hyen komo: Rewi 14:1-32.

<sup>25</sup> Ün gyept-o ün yish, wu inürü ün co-q ün ye kap, wu moturu karanga-q ün wu o wu rotte domb à, wu ji'ürü o-hur wu ro ün bongonde Shir. <sup>26</sup> Ye hyanuru ut-hyat! Gyér-o shiishe ye, ye bomuru Shir, ye ro m-zee, "Yan gon hyat-to a hyanę caane!"

### *Yeso ak Rewi*

(Mati 9:9-13; Mark 2:13-17)

<sup>27</sup> Bo ün de ka, Yeso ruuru n-dö, wu hyanuru ko-yan-goks **ün tar** jin-de ün wu **Rewi**, wu ro tara be-de ün kuke-q ün senge-mo ün wu, Yeso zeerü wu, "Dond me." <sup>28</sup> **Rewi** inürü eso, wu dek rii á, wu doruru Yeso.

<sup>29</sup> Ka da-de **Rewi** nomuru caari-q o-biki ün hur-q ün wu rem Yeso, **yan-goks ün tar** rodeen ye haane à, ün ye ken hun-ne ye ne komo. <sup>30</sup> **Parisa-né ün yan-Yoos-de o-karamsa** ne ye rwuunę kang-o gaan à, ye nomuru **yan-neke-m** Yeso us-cenene. Ye cituru, "¿Remen yan o notte m-re m-swo ne mosse ün **yan-goks ün tar** ne, komo ün **ya-ur-ba'as** ne?"†

<sup>31</sup> Yeso shasuru ye, "Hun-ne ye ro ba us-gom á, ye ro ün hoop-o ün ko-ya-us-baat á, amba ya-us-gom. <sup>32</sup> Me haan remen kashi ün hun-ne á, amba remen **ya-ur-ba'as**-ye waktunte be-de Shir."

### *Cot-q swoot*

(Mati 9:14-17; Mark 2:18-22)

<sup>33</sup> Ye ken hun-ne ye zeerü Yeso, "Yan-neke-m **Yohana** ro m-nom o-**swoot** ko q ke da-q ye ro ün kon-se Shir komo. Ya-m-neke ün **Parisa-né** ro m-nom kaane komo, amba yan-neke-m ru ye ro m-re m-swo ne."

<sup>34</sup> Yeso shasuru, "¿Noa hoksusse m-wen ün ya-o-biki o ut-ge m-re m-swo ne, da-q wa-ut-ge ro ün ye ne? Noa hoks á! <sup>35</sup> Amba ho-ur roon de a hette m-dék ün wa-ut-ge à be-de ün ye, ka da-q ye he m-nom o-**swoot**."

<sup>36</sup> Yeso doorü ye m-rure ka ma-to us-weer to: "Yatt-wu he m-yiish matuku-ur pu-de remen wu dept matuku ur-ut á. Wu nome kaane wu yiishtę q ka matuku-ur pu-de, komo ka dap-de a nom ur-bon be-de ün matuku ur-ut á. <sup>37</sup> Komo yatt-wu he wuus m-ke m-pu mo ün tur-q o-ka o-ut á, remen mo pu'e moa caat tur o-ut q o-ka, ka ke-mo uksę, komo ka tur-q o-ka q naase. <sup>38</sup> Remen kaane, a wuus ke-m pu-mo ün tur-q o-ka o-pu q! <sup>39</sup> Wu süssę ke-m ut à, wua cun wu su m-pu mo komo á, wua zee, 'Ka ut-mo jiishe.' "

## **Bor-us cind**

### *Cot-q ün Ho-de ur-Wuwe*

(Mati 12:1-18; Mark 2:23-28)

<sup>1</sup> Yeso ro m-neke ün n-me ün kat-to ün hyo **Ho-de ur-Wuwe** de ün **Yahuda**-ne. Yan-neke-mo ün wu taknuru m-horam ün hyo, ye pirmuru ut-kom to ün ye, ye ro m-ti.\* <sup>2</sup> Ye ken **Parisa-né** cituru, "¿Remen yan no rottę m-nom yo **karamsa**-o zęę no nom **Ho-de ur-Wuwe** á?"

<sup>3</sup> Yeso shasuru ye, "No karante yo **Dawuda** nome da-q wu, ün hun-ne ye ün wu ne hogę mer à. <sup>4</sup> Wu cowog n-me ün depi-q ün kon-se Shir, wu dekuru ga-de wan-Cow **ün kon-se Shirseke** Shir à, wu reerü de,

† **Bor-us taan:30** 5:30 Hyen komo: Ruka 15:1-2. \* **Bor-us cind:1** 6:1 Hyen komo: Kara 23:25.

komo wu ya'asu hun-ne ye un wu. Komo pas-mo o-**karamsa** mo wu ken net-wu re ka ga-de, se de wan-**Cow un kon-se Shir** wu he m-re un ka ga-de.”†‡

<sup>5</sup> Komo Yeso busuru m-zee, “Me **Wà-wu un net** ro Gos-wu wu un **Ho-de ur-Wuwe.**”

*Ko-yan-kom-o margan*

(Mati 12:9-14; Mark 3:1-6)

<sup>6</sup> Un de ken **Ho-de ur-Wuwe** de komo, Yeso cowuru **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wu yoosuru. Wu ken net-wu ro kane wu kom-o ur-re mare à. <sup>7</sup> Yan-Yeos-de o-**karamsa** un **Parisa**-ne ne conuru o-teber a zeet Yeso nomog **ur-ha'as**, ye tuuru yish, remen ye hyenet urege wu taas gom **Ho-de ur-Wuwe.** <sup>8</sup> Amba Yeso napuru barag-se un ye, wu zeeru ka net-wu, “Ine eso o haan kane co.” Ka net-wu indunduru kane. <sup>9</sup> Ka da-de Yeso zeeru ye, “Um cit no: ¿Ya ne **karamsa**-o na zee, a hoks m-nom **Ho-de ur-Wuwe?** ¿A gu ko a naase? ¿A gu hoog-mo un net ko a ho?” <sup>10</sup> Wu gwoturu ye kap, ka da-de wu zeeru ka net-wu, “Neks kom-o ru.” Wu nomuru bo Yeso zee wu à, gom-q un kom-o un wu taaru.

<sup>11</sup> Ryaab-us hoqoru ye, ye taknu barag-se un rii-yo ye he Yeso m-nom à.

*Yeso dak yan-tom-ye un wu op un yoor*

(Mati 10:1-4; Mark 3:13-19)

<sup>12</sup> Ka da-q Yeso daaru ur-dor wu konot, wu konuru Shir m-tet urbir. <sup>13</sup> Da-q ho-ur rwuune à, wu agnuru yan-neke-mo un wu be-de un wu, wu daaguru op un yoor [12] be-de un ye, wu eguru ye urjin, **Yan-tom.** <sup>14</sup> Simon (wu Yeso ege Bitrus à), un hen-ne un wu ne Andarawus, **Yakubu**, un **Yohana**, Pirip un Bataromi, <sup>15</sup> Matiyos, un Tomas, **Yakubu** (wà Arupayes), un Simon (wu a ro m-aag **Wan-ya'as ur-hi**), <sup>16</sup> Yahudas (wà **Yakubu**), un Yahudas Iskariyoti (wu babe Yeso un kom-to un yan-yage-to un wu à).

*Yeso yooste, komo wu taas gom*

(Mati 4:23-25)

<sup>17</sup> Da-q Yeso kergene n-ton ur-dor un yan-tom-ye un wu ne à, wu esuru eso un be-de ro cangam à, un yan-neke-mo un wu ne deen. Hun-ne deen ye rwuune hono dak-q o-Judiya à, o-Urusharima ne, un hebe-mo o-Taya, o-Sidon ne bo-to un riib-q m-sa. <sup>18</sup> Ye haante ye hogute wu, komo remen wu taaste gom-se un ye komo, ka ye **ya-ut-kot** suwe à, ye ma ye haante Yeso taaste gom-se un ye. <sup>19</sup> Hun-ne kap senguru ye ci'it wu, remen 'wons-mo un taas un gom ro be-de un wu. Komo gom-se un ye taag kap.

*O-zak un naasu-mo ut-men ne*

(Mati 5:1-12)

<sup>20</sup> Yeso gwoturu yan-neke-mo un wu, wu zeeru, “Shir ya'ag no o-kwum no ye ro koob-ne m-moka à, remen gwomo-to Shir to ma no to!

<sup>21</sup> Shir ya'ag no o-kwum no  
ye ro m-hoge m-mer m-moka à,

† **Bor-us cind:4** 6:3-4 Hyen komo: 1Sam 21:1-6. ‡ **Bor-us cind:4** 6:4 Hyen komo: Rewi 24:9.

remen Shir a coks no!

Shir ya'ag no o-kwum, no rø ys-'wøn m-møka à,  
remen noa nemes!

<sup>22</sup> Shir ya'ag no o-kwum da-ø hun-ne yage no à,  
yø con no á, yøya pyapar no,  
yø zee no un men-ut jaas-to ne,  
kap rem re **Wà-wu un net!**§

<sup>23</sup> "Nom no men-ut pus-to da-ø no hyene kaanø, no hew hew-se o-zak,  
remen Shir əssütø no caari-de ur'-yons n-ton. Nom no o-dish yea nomo  
no kaanø, remen kaanø ya-n-ga-ye nome yan-rwør un Ma-to Shir.\*

<sup>24</sup> "No ya-o-kwum m-møka noa warag rii-yo ur'-wøn,  
remen no kumustø m-møka, yo hoog-m no conø à!

<sup>25</sup> Rii-yo ur'-wøn yo, no ye cigsø m-møka à,  
remen noa hogø mer!

Noa warag rii-yo ur'-wøn, no ya-ut-nemes m-møka,  
noa nom tuk-mø ut-men har no 'un.

<sup>26</sup> Noa warag rii-yo ur'-wøn da-ø hun-ne kap bom no à,  
ya-n-ga-ye, ye un ye bomog yan-rwør un Ma-to Shir  
ka bøngon-de cow ye ut-men á.

### *Con ya-ut-yage*

(Mati 5:38-48; 7:12)

<sup>27</sup> "Ambo me no m-røre, no ye hogø me à, con no yan-yage-ut no,  
no nome ye rii-yo ur-bon. <sup>28</sup> Ye pyapø no à, no konø ye Shir 'ye ye  
o-kwum, komo no konø ye nomo no men-ut jaas-to à rii-yo ur-bon.  
<sup>29</sup> Wu ken wu kenø wø o-raag, wakse wu o kuse à wu busø, urege wu  
ken wu dek wø ur-matuku, ya'as wu cop-o ru. <sup>30</sup> Wu konø wø rii à, 'ya  
wu, komo wu rumsø wø rii à, wø zee wu muuntø wø á. <sup>31</sup> Bo o conø  
hun-ne nomo wø à, nomo ye kaanø.†

<sup>32</sup> "Urege ye conø wø à, ye wø m-conø, wøa kum ø ka ur'-yons be-  
de Shir á. Ko **ya-ur-ba'as**-ye ro m-conø un ye conø ye à! <sup>33</sup> Urege ye  
nomo wø rii-yo ur-bon à, ye o he m-nome rii-yo ur-bon, wøa kum ø  
ka ur'-yons á be-de Shir, ¿remen yan ø o hette m-goks ur'-yons? Ko  
**ya-ur-ba'as**-ye ro m-nom kaanø! <sup>34</sup> Urege komo o muugute ye o hyane  
ye he wø m-hoks m-topø à, ¿woa kum ur'-yons be-de Shir? Ko **ya-ur-**  
**ba'as**-ye ro m-muge **ya-ur-ba'as**, remen a muuntø ye! <sup>35</sup> Ambo con  
no ye yagu no à, no nome ye rii-yo ur-bon, ya'as no moog, no dish a  
topo no á. Urege no nomog kaanø noa kum 'yons-ur caari, be-de Shir  
komo noa warag yakar-ye un Shir wu jiishe à. Nom no kaanø remen  
Shir ro m'-ya un yan-nu-ø o-kiit un yan-men-ut jaas-to ne. <sup>36</sup> Hogø no  
ur'-wøn bo tato no ro ur'-wøn ne à.

### *No piishø hun-ne ut-ma á*

(Mati 7:1-5)

<sup>37</sup> "No piishø hun-ne ut-ma á, komo Shir a piishø no ut-ma á. No naas  
hun-ne á, komo Shir a naas no á. Soks no **ba'as-de** un hun-ne, komo  
Shir a soks **ba'as-ur** no. <sup>38</sup> Ya no hun-ne, komo Shir a 'ye no. Remen  
kaanø noa goks, me'es ut-shishø, Shir a dusø no gwø caari hyo'ogse un

§ **Bor-us cind:22** 6:22 Hyen komo: 1Bit 4:14. \* **Bor-us cind:23** 6:23 Hyen komo: 2Nom  
36:16; Seng 7:52. † **Bor-us cind:31** 6:31 Hyen komo: Mati 7:12.

kom-ut no bo noa hoks m-goks á. Bo o me'esse hun-ne à, kaané Shir he wó m-me'esse.”

<sup>39</sup> Yeso ruru ye ka ma-to us-weer to: “Ko-po ro m-neke un ko-po o-kó á, ye nomé kaané yea hébe n-mé o-kuub kap.<sup>†</sup> <sup>40</sup> Wu a m-yoose à, wu jiish wu ro wu m-yoose á, amba a komse wu m-yoose wua warag üntun wu yoose wu à. <sup>§</sup>

<sup>41</sup> “Remen yan o wotté m-gwot un ya o-gwo yo ro un yish-ur or ru à, amba wo gwot cik-q o-ce o ro n-mé un yish un du á? <sup>42</sup> Ya o hette m-zé un or ru, ‘Hakkure, heno re, yage um huussutu wo ya o-gwo yo ro wó ur-yish à,’ wó hoks m-hyan un cik-q ro un yish ru á? Nø ya-o-shepe! Takan no m-hus un cik-q ro un yish no à, ka da-de no he m-hyan ur-bon ne ya o-gwo yo ro un yish or ru à o huussuru wu.

### *O'-yo un mat-de un yo ne*

(Mati 7:16-20; 12:33-35)

<sup>43</sup> “Yo, yo ur-bon ro m-mat un yakar-yé ur-bon, kaané komo 'yo-yo ba ur-bon yo a met yakar-yé ba ur-bon. <sup>44</sup> Ko wu ke net-wu nak kó yo ke 'yo-yo remen gon yakar-yé un yo. Wøa ke ut-rum be-de o-yokor á, komo wøa ke m-bugur be-de o-tuntun á.\* <sup>45</sup> Kashi un net ro m-rwunte kashi un rii un hur-de un wu, net yo-wu, komo ro m-rwunte rii 'yo-yo un hur-de un wu, remen nu-o ro m-rwore un rii-yo ro ur-hur à.†

### *Ko-ya-us-weer un ko-raag ne*

(Mati 7:24-27)

<sup>46</sup> “Remen yan o no rotte me m-aag, ‘Gos-wu, Gos-wu,’ amba no m-nom yo um zee no á? <sup>47</sup> Ko wu ke wu haané be un de à, komo wu hogé ma-ut re wu dore to, man kutu no bo wu ro à. <sup>48</sup> Ya wu ro üntun wu ken net-wu, wu iné ut-ma to o-hur à, wu kumu ur-dor, wu maaru ma-to un wu kané. Roog-q hanturu m-ho, mo tamuru ka hur-q amba o nukte á, remen wu maag o n-ton ur-dor. <sup>49</sup> Amba wu hogé ma-ut re à, wu joruru to, ya wu ro üntun net-wu ma'e hur-q un wu o-wak à, da-o ho-m taame ka hur-q à, o heeg un gyepet-q un yish, komo o rugumsute kap.”

## Bor-us ta'yor

*Yeso ta'aste gom-o un ko-ya-m-guw  
mo un caari-wu un net ko-Roma*  
(Mati 8:5-13)

<sup>1</sup> Bo Yeso komoste m-rure un ka hun-ne ye ka rii-yo à, wu haaru o-Kapanahum. <sup>2</sup> Ko-caari-wu un net ko-Roma, ro un ko-guw né kane, wu hur-de un wu ro be-de un wu à, ka ko-guw-wu, wu keše á, wu ro ma-to m-mar. <sup>3</sup> Bo ka caari-wu un net-wu hogé ma-ut Yeso à, wu tomuru ye ken sek-yé ye un Yahuda-ne, ye kon Yeso wu haan wu taas gom-o un ko-yan-guw-mo un wu. <sup>4</sup> Ye haaru be-ur Yeso ye suru wu us-kon, “Ka net-wu woog, o gu wu,<sup>5</sup> remen wu conog hun-ne na komo wu un hi un de un wu, wu meeté na kuke-q un yoos un Ma-tq Shir.”

<sup>†</sup> **Bor-us cind:39** 6:39 Hyen komo: Mati 15:14. <sup>§</sup> **Bor-us cind:40** 6:40 Hyen komo: Mati 10:24-25; Yoha 13:16; 15:20. \* **Bor-us cind:44** 6:44 Hyen komo: Mati 12:33. <sup>†</sup> **Bor-us cind:45** 6:45 Hyen komo: Mati 12:34.

<sup>6</sup> Ka da-de Yeso haaru үн ye ne. Hew-ur ro kus a woot үн hur-o үн ka caari-wu үн net-wu á, wu tomuru a rure Yeso, "Gos-wu, wo rangse hi үн du á, remen me bo'os o haan үн hur-o re á. <sup>7</sup> Komo me dek um bo'osté um habé be үн du үн hi үн de á. Wo de nom ut-ma temb, komo gom-q үн ko-guw re qa te. <sup>8</sup> Me ma, net-wu, wu a sagbe ut-gwomo nton үн caari-ye үн hun-ne à, untun wo, komo me үн karma-ne be үn de. Me m-zee wan-gaan, 'Nekel!' Komo wu neke. Me zee wan-gaan 'Haan!' Wu haan komo, me m-zee үн ko-guw re, 'Nom yo ka!' Komo wu nom yo."

<sup>9</sup> Yeso bopuru o-nu bo wu hoge kaané à, wu wakturu us-ajima ne wu zeeru ka buug-de үн hun-ne ye ro wu m-dore à. "Me no m-rure, me ro kumug wu deke ma-ut re kaané untun ka net-wu á, ko үn dak-o o-Isra."

<sup>10</sup> Yan-tom warguru үn hur-o үn ka caari-wu үn net-wu, ye 'wossuru ka ko-guw-wu ba үn gom.

### Yeso 'yonste wà-wu үn ko-gwör

<sup>11</sup> Bo doote à, Yeso haaru o ken bo-o, a o m-zee o-Neen, yan-neke-mo un wu shite wu үn hun-ne ne ut-moor ne. <sup>12</sup> Bo un wo-on-mo un wu un ish o-bo, yan-duk ro m-rwuuun ur-u ne. Ka wu mare à, wà-wu un wu ken ko-gwör-wu ne'a, wu ro wu cot wan-gaan, komo hun-nedeen ro un wu ne. <sup>13</sup> Da-o Gos-wu hyane wu à, wu hoguru 'won-de un wu, Yeso zeeru wu, "Wo 'won á!'" <sup>14</sup> Wu nekuru wu ci'uru ka rii-o ye sawante ur-u à, ye essuru. Yeso zeeru, "Wan-campo, um zeeq wo iné!" <sup>15</sup> Ka wu mare à, inyru tara, wu tepruru, Yeso muuturu wu be-ur inu un wu.

<sup>16</sup> Kap mo үn ye hoguru o-gyer, ye bomuru Shir. Ye zeeru, "Ko-caari-wu үn wan-Rwor үn Ma-to Shir haanté be-ur na! Shir haanté wu guut hun-ne ye үn wu."

<sup>17</sup> Ma-ut Yeso ruuru hono dak-q o-Judiyu us-riib ne.

### Yan-tom Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho (Mati 11:2-19)

<sup>18</sup> Da-q yan-neke-m **Yohana** Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho rure wu kap rii-yo ye hyane à, wu aaguru nen yoor be-de үn ye. <sup>19</sup> Wu tomuru ye be-ur Yeso remen ye cit wu: "¿Wo wu **Yohana** zee wu roqne, ko te waase wu ken wu?"

<sup>20</sup> Bo ye woonté be-ur Yeso à, ye zeeru, "**Yohana** Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho tomontu te, te cit urege ¿wo wu, wu zee wu roqon, ko ne te waase wu ken wu?"

<sup>21</sup> Un ka da-q, Yeso taasté gom-se үn hun-nedeen, үn ye ro un gom-se un ya-ut-kot ne à, komo po-ne kumug o-hyan. <sup>22</sup> Wu shasuru yan-tom **Yohana**, "Warag no, no rure **Yohana** yo no hyane, un yo no hoge ne à: Po-ne hyanag, ryam-ne kumug us-na, cim-ne waragté por por, 'kato-ne ro m-hoge, margan-ne inute, komo kqob-ne hogute ka **Ma-to m-Rerem** tq." <sup>23</sup> Ya-o-kwum-ye, ye esse ur-hur be үn de à."

<sup>24</sup> Bo yan-tom **Yohana** aragsute à, Yeso taknuru ma-to un wu be-de un ka buug-de үn hun-ne de. "Bo no ruwe be-ur **Yohana** be-de o-dákár à, ¿ya no ro zeege no hyen? ¿M-yó, m-nakt ut-po ye? <sup>25</sup> ¿Ya no ruwe m-hyané? No үn ru kané remen no hyenet net-wu copé saw-to ur-bon à."

\* **Bor-us ta'yoor:22** 7:22 Hyen komo: Isha 35:5-6; 61:1.

Yé copé saw-to үr-bon à yé ro үn pyo-o үt-gwomo! <sup>26</sup> Nô ruug remen nô hyenet **wan-rwɔr un Ma-to Shir**. Ee, kaané o, **Yohanawan-Rwɔr un Ma-to Shir** wü amba nô hyanag yo arge **wan-Rwɔr un Ma-to Shir** à. <sup>27</sup> **Yohana** wü Ma-to Shir zee, ‘Shir zeeg, gwotbę man tóm wan-tóm re үn co ru wü tikshi wö o-cow.’<sup>†</sup> <sup>28</sup> Më nô m-rure, **Yohana** jiishtę kó wü ke nęt-wü hono o-dak pitip. Amba wü rö rek-wü be-de үn gwomo-to Shir à, wü aragte **Yohana**.<sup>‡</sup>

<sup>29</sup> Hun-nę kap hogute wü, үn **yan-goks un tar-nę**. Yé dorute yo Shir zee à, komo **Yohana** yo'oste yé m-ho. <sup>30</sup> Amba **Parisa-nę**, үn yan-Napse o-karamsa ne, yé yagute yo Shir hyenu yé à, remen yé cón **Yohana** yo'os yé m-ho á.<sup>‡</sup>

<sup>31</sup> Yeso senguryu m-zee, “M-moka үn չyan o սm he m-hongse үn hun-nę yé үn caanę? ՞Untun yan yé ro? <sup>32</sup> Ya yé ro սntun yakar-yé she'ete n-mę үn be-de үt-baab à. Buug-ur gaan kangsuru de ken.

“Te bu'utu nô dum-to үr-ge,  
ambə nô hew á!

Tę hutu nô sep-to m-mar,  
ambə nô 'won á!'

<sup>33</sup> **Yohana** Wa-m-Yo'os үn hun-nę m-ho haante, wü nomog o-swoot, komo wü swo m-kę á, remen kaané no zeeg, ‘Ya-үt-kot daag wü үr-hi.’

<sup>34</sup> **Wà-wu un nęt** haante, wü ręeg, wü su, no zeeg, ‘Gwot nö ka nęt-wü! Ko wa-o-hambo wü m-re, m-swö ne, ko-nay-wü үn **yan-goks un tar**, үn **ya-ur-ba'as** ne.’ <sup>35</sup> Da-q hun-nę gokse Shir à, a hyen we'er-se үn Shir, nip-q.”

### Yeso үn hur-o Simon ko-Parisa

<sup>36</sup> Ko-**Parisa** banag Yeso re үn ga-to m-rim, Yeso haaru үn hur-q үn wü, wü she'eturu wü reet үt-ga. <sup>37</sup> Kanę үn ka bo-q wü ken ne'a-wü rö kon wü ro үn she'et-de **ur-ba'as** à. Wü hogute Yeso rö m-re үn riiyo m-re үn hur-q үn ko-**Parisa**, wü hanturu үr-batta de үn now-mo m-shi'igin mo үn hwor deeren. <sup>38</sup> Wü esuru үn jim-ur Yeso, үn na-se үn wü, us-'won wü rö m-muse үn na-us Yeso үn yish-mo үn wü. Ka da-de wü peguru na-us Yeso үn hi-se үn wü, wü hamturu na-us Yeso, wü hokmoru ka now-mo үn na-us Yeso. <sup>§</sup> <sup>39</sup> Bo ka ko-**Parisa**-wü hyentę kaane à, wü zeeru hi үn de үn wü, “Urege de ka nęt-wü **wan-rwɔr un Ma-to Shir** wü, wüa nep ko-yan-gon ne'a-wü rö wü m-ci, wüa nep gon she'et-de үn ka ne'a-wü de **ur-ba'as**!”

<sup>40</sup> Yeso rwunturu үt-ma wü zeeru wü, “Simon, më үn rii ne սm ruru wo.”

Wü zeeru, “Ee, Wa-ur-Yoos, ruru më.”

<sup>41</sup> Yeso zeeru, “Nen yoor mok hwor be-de үn wü ken wü. Wan-gaan mok zungu-us taan [500] se үn hwor, wan-gaan kwooz-үt yoor үn op [50]. <sup>42</sup> Kap mo үn yé yatt-wü hokse m-top á, remen kaané wü yaksuru yé kap, nén yoor mo үn ye, ՞wan wü né he m-jiish m-cón үn ka wü muuge ye hwor?”

<sup>43</sup> Simon shasuru, “Man zee ka wü jiishe m-moog à.”

Yeso zeeru, “O shaks hond hond.” <sup>44</sup> Wü wakturu be-de үn ka ne'a-wü, wü zeeru Simon, “՞O hyanag ka ne'a-wü? Սm haante n-mę үn

† **Bor-us ta'yoor:27** 7:27 Hyen komo: Mara 3:1. ‡ **Bor-us ta'yoor:30** 7:29-30 Hyen komo: Mati 21:32; Ruka 3:12. § **Bor-us ta'yoor:38** 7:37-38 Hyen komo: Mati 26:7; Mark 14:3; Yoha 12:3.

hur-o ru, wo 'ya mē m-ho remen um so'osté na-us re á, amba ka ne'a-wu so'osté na-us re un yish-mo un wu, wu pegurú se un hi-se un wu.  
<sup>45</sup> Wo hamat me da-q o barku me á, amba ka ne'a-wu, wu yage hamat un na-us re á, da-q um cowne har m-moka.  
<sup>46</sup> Wo es m-now remen hi un de á, amba wu duusute na-us re m-now mo m-shi'igin.  
<sup>47</sup> Me wo m-rure unze, ka con-mo, mo wu kutu me à, kututé unze Shir sokste **ba'as-de** un wu hiin."

<sup>48</sup> Ka da-de Yeso zeeru ka ne'a-wu, "A sokste **ba'as-ut** ru."

<sup>49</sup> Ka ye ro tara kané à, taknuru m-zee, "¿Wan wu ne wu ro, wu sokste **ur-ba'as**?"

<sup>50</sup> Amba Yeso zeeru ka ne'a-wu, "Shir guug wo remen o shereg be un de, arag un gwugwu-mo ur-hur."

## Bor-us eer

*Ne'a-ne ye shiyé Yeso à*

<sup>1</sup> Bo da-q dooté à, Yeso doruru to ken bo-ut caari-to, ut-rek-to ne, wu ro m-rwor un **Ma-to m-Rerem** to un gwomo-to Shir. Yan-neke-mo un wu op un yoor [12] ro un wu ne. <sup>2</sup> Ye ken ne'a-ne ye, ye Yeso ruuté **ya-ut-kot** à, un se ken gom-se ne à, doruru wu. **Meri** (wu a m-aag Magudarin), wu a ruuté **ya-ut-kot** ta'yoor à. <sup>3</sup> Jonana wu campo un wu Cuza caari-wu un net be-de un piish ut-ma be-ur **Here**, komo Susana, un ye ken ne'a-ne ye ne deen. Ye yasuru rii-yo ye rotte à, remen a guut Yeso un yan-neke-mo un wu ne.\*

*Sha-mo ut-ma tq un wa-ur-go*

(Mati 13:1-9; Mark 4:1-9)

<sup>4</sup> Hun-ne masuru m-haan be-ur Yeso bo-ut-bo, komo bo hun-ne morgé deen à, Yeso rworuru ka sha-mo ut-ma mo:

<sup>5</sup> "O ken da-q wu ken net-wu ruug kapu un pot. Bo wu kepte go un pot o-kat à, ye ken ye henuru un cow, a yawguru ye kane, yege-no reeru ye kap. <sup>6</sup> Ye ken ye henuru ut-ta'ar, bo ye pote à, ye hwo'uru remen ka be-de rott o-wus á. <sup>7</sup> Ye ken go-ye henuru be-de un yokor, ye bosuru amba ut-po un ka yokor-ye ne hooru ye. <sup>8</sup> Ye ken go-ye henuru un dak-q ur-bon. Ye bosuru ye rwunturu pot, ko yo ke yish o-zungu [100]."

Yeso komuryu m-zee, "Hogu no, urege no ro ut-to ne!"

*Yo hante ka sha-mo ut-ma mo à*

(Mati 13:10-17; Mark 4:10-12)

<sup>9</sup> Yan-neke-mo un wu cituru wu, "¿Ya o conu te m-rure ne un ka sha-mo ut-ma mo?" <sup>10</sup> Wu shasuru, "Rii-yo a wuké be-de un gwomo-to Shir à, yo ro un kom-ut no, amba be-de un ye ken ye se a mossute un sha-mo ut-ma ne remen yea gut, amba yea hyen á, komo yea hogé amba yea nep á.†

*Yeso rurute ye rii-yo ka sha-mo ut-ma  
tq un wa-ur-go tq zee à*

(Mati 13:18-23; Mark 4:13-20)

\* **Bor-us eer:3** 8:3 Hyen komo: Mati 27:55-56; Mark 15:40-41; Ruka 23:49. † **Bor-us eer:10** 8:10 Hyen komo: Isha 6:9 (ut-Girik).

11 “Ka sha-mo ut-ma to mo ka: Ka go-ye Ma-to Shir to. 12 Ka go-ye hene un cow à, ye ro ye hogé à, amba **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** haag wu deks yo ye hogé à un hur-de un ye, remen wu wenet ye be-de m-goks un ma-to un gwu. 13 Ka go-ye hene ut-ta'ar à, ye ro ye hogé ut-ma à, ye goksuru gwergwér. Amba to cow ye ut-men á, ya o-da hiin ye gokse, amba da-o meger-ut woone à, ye hosuru. 14 Ka ye hene be-de un yokor à, ye ro ye hogé à, komo ye goks, amba yaane ye un ye nén á, remen con-to un rii un tuk-mo ut-men ne, con-to un hwor, un con-to un hogé m-rerem ne. 15 Ka ye hene un dak-o ur-bon à, ye ro ye hogé ut-ma á, komo ye essuru to un hur-de o-dorrotte komo ye senguru m-nom un rii-yo Shir con ne à.

*Ur-pitirra hokke o-kok  
(Mark 4:21-25)*

16 “Hun-ne ro m-do ur-pitirra ye hokkuru de o-kok á. Ko un kus-o o-kwuur á. Ye de m-dor n-ton remen ya-m-cowon ye hyenet.<sup>‡</sup>

17 “Bo un yo no wuke à, Shir a rwunte yo cas, komo bo un yo no hokke à, Shir a hyen yo wu rwunte yo cas.<sup>§</sup>

18 “Nom no cœen, bo no ro m-hogé à, remen ye ro un rii ne à, ye a he m-do'e, amba ye rotte rii á, Shir a rumus ka yo ye hyane ye ro un yo ne à.”\*

*Inu Yeso un hen-ne ye un wu ne  
(Mati 12:46-50; Mark 3:31-35)*

19 Inu Yeso un hen-ne ye un wu ne haante be-de un wu, amba ye hoks wu m-dore á remen hun-ne nomog deen. 20 Wu ken wu zeeru Yeso, “Inu ru un hen-ne ru ne ro eso n-do komo ye conog wu m-hyan.”

21 Yeso zeeru ye kap, “Inu re un hen-ne re ne ye ro, ka ye hogé Ma-to Shir à, ye nom bo ka ma-to zee à.”

*Yeso reste m-ho  
(Mati 8:23-27; Mark 4:35-41)*

22 De ken ho-de Yeso daaru o-hat, un yan-neke-mo un wu ne. Komo wu zeeru ye, “A pes no de ka jit-de un caari-q o-mar de.” Ye taknuru m-ru. 23 Bo ye ro m-neke à, Yeso 'hebû m-rew. Ye ro kané caari-mo myo hunduryu n-ton o-mar, komo ho-m taknuru m-shi o-hat, ye hyanuru m-mar un yish. 24 Yan-neke-m Yeso haaru be-de un wu, ye 'yonsuru wu, ye ro m-zee, “Gos-wu, Gos-wu! A ma-to m-mar!”

Yeso inuru, wu huru m-yo ut-gaag, m-ho ne mo resuru temb. 25 Ka da-de wu zeeru yan-neke-mo un wu, “¿Remen yan q no sherté un me á?”

Amба ye hogute o-gyer komo ye zeeru hi un de un ye, “¿Yan gon net-wu ne wu ka? M-yo, m-ho ne mo ro wu o-dorrotte.”

*Yeso ruutute  
wu ken net-wu ya-ut-kot  
(Mati 8:28-34; Mark 5:1-20)*

26 Yeso un yan-neke-mo un wu ne pasuru riib-o dak-o o-Garasa, o ro pesto-de Mar-q o-Gariri à. 27 Bo Yeso yawagte o-riib à, wu gonturu wu ken net-wu, ko-ya-o-Gedara, wu ro un **ya-ut-kot** ne à. Ka net-wu

<sup>‡</sup> **Bor-us eer:16** 8:16 Hyen komo: Mati 5:15; Ruka 11:33. <sup>§</sup> **Bor-us eer:17** 8:17 Hyen komo: Mati 10:26; Ruka 12:2. \* **Bor-us eer:18** 8:18 Hyen komo: Mati 25:29; Ruka 19:26.

nömog us-hakdeen wu ro m-neke ur-kor komo wu ro m-she'et o-hur á, se be-de un saag-se un margan-ne wu ro m-she'et.<sup>28</sup> Bo wu hyenté Yeso à, wu 'yonsuru us-cor wu kanuru, wu soru hi un de un wu n-dak un na-us Yeso komo wu nomuru o-zaaz, "Yeso, Wà-wu un Shir n-Ton! ¿Ya o cöne un me ne? Um konog wo, wo 'ya me ur-koob á!"<sup>29</sup> Wu zeeq kaané remen Yeso zeeg **ya-ut-kot** ye ru un hi-de un wu. Ye swoog wu m-so n-dak, komo hun-ne un wu ka'ag wu ba m-ru, ye ka'ag wu ut-kom us-na ne, wu kesemse. Ka **ya-ut-kot** ye ro wu m-ruut o-kot remen ye zuungsuté wu.

<sup>30</sup> Yeso cituru wu, "¿Waane jin un du?"

"Jin un de 'Timb.' " Wu un shas kaané remen **ya-ut-kot** rodeen un hi-de un wu.<sup>31</sup> Ka **ya-ut-kot** ye konuru Yeso, "Wo 'ya te ur-koob un kuub-o ur-duw á."

<sup>32</sup> Caari-o un kur-o un arede ro kane yow yow, ye ro ut-re n-riib ur-dor. Ka **ya-ut-kot** ye konuru Yeso yage ye tūwüt be-de un arede, komo wu yaguru ye.<sup>33</sup> Ye ruuru be-de un ka net-wu, ye warguru be-de un arede. Ka kur-o un arede o yirugburu o-bung se n-me un caari-o o-mar ho-m reeru ye kap.

<sup>34</sup> Bo yan arede hyané yo nome à, ye somuru o-rek. Ye ko'oturu hono o-bo ut-kat ne.<sup>35</sup> Hun-ne ruuru ye hyenet yo nome à, komo bo ye wo'onte be-ur Yeso à, ye hyanu ka net-wu, wu **ya-ut-kot** ru'e be-de un wu à, wu ro tara un na-us Yeso, ut-gund ne to ur-bon tupsé komo wu ro ba un gom, ye hoguru o-gyer kap mo un ye.<sup>36</sup> Ye hyané yo nome à, ye ryrü hun-ne bo Yeso taase gom un wu à.<sup>37</sup> Ka da-de hun-ne kap un ka raag-o konuru Yeso wu arag so wu he'e à, remen ye hogute o-gyer. Yeso daaru o-hat wu ro ma-to m-arag.<sup>38</sup> Ka net-wu a ruute **ya-ut-kot** be-de un wu à, konuru Yeso, "Yage um dörute wo."

Amber Yeso zeeru,<sup>39</sup> "Ay, warag o-hur, o rure ye yo Shir nomo wo à."

Ka net-wu döruru hono o-bo, wu ro ye m-rure yo Yeso nome wu à.

*Wà Jaros wan-ne'a,  
un wu ken ne'a-wu ne  
wu ci'e gund-o Yeso à*

(Mati 9:18-26; Mark 5:21-43)

<sup>40</sup> Da-o Yeso muuné de ka jit-de o-mar de à, hun-ne barkute wu, remen ye ro wu ur-er.<sup>41</sup> Wu ken net-wu wo'onuru, jin-de un wu Jaros, net wan-co un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, o ro kane à. Wu soru hi un de un wu n-dak un na-us Yeso wu konuru Yeso remen wu heet un hur-o un wu.<sup>42</sup> Remen wà un wu wan-ne'a, wu ro wu wan-gaan à, hak-se un wu üntün op us-yoor [12] wu ro ma-to m-mar.

Yeso ro m-neke, hun-ne ro wu m-moordeen kó ke raag-o.<sup>43</sup> N-me un ye wu ken ne'a-wu ro kon wu swo ur-koob hyó-mo wu m-ru à har hak-us op us-yoor [12], wu hoog kap yo wu rotte à un hoob-o ko-ya-us-baat, amba yatt-wu hokse taas un gom-o un wu á.<sup>44</sup> Wu cowuru un buug-de un hun-ne n-jim Yeso, komo wu ci'uru riib-o un gund-o Yeso, ka hyó-mo ro wu m-ru à mo ka'uru.<sup>45</sup> Yeso cituru, "¿Wan wu ne ci me?"

Kó wu ke she'uru, Bitrus zeeru, "Gos-wu, hun-ne ro un riib-us ru kap ye ro wo m-megemse."

<sup>46</sup> Amba Yeso zeeru, "Wu ken wu ci'ig me, um nak remen 'wons-m ruug be un de." <sup>47</sup> Ka ne'a-wu napuru Yeso nepste, wu rwuunuru us-zap, wu heeru un na-us Yeso. Un hyan-o un ko wu ke, wu ruru Yeso yo rwo'e wu ci'it Yeso à, komo wu ruru Yeso bo gom-q un wu ta hwew à. <sup>48</sup> Yeso zeeru wu, "Wà re, Shir taasté gom ru, remen o shereg be un de. Arag gwugwu."

<sup>49</sup> Yeso ro m-zee un kaane, ko-yan-tom ro m-won so un hur-o un wan-co un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Wu ruru Jaros, "Wà ru wan-ne'a meresté, wo su'e Wa-ur-Yoos á."

<sup>50</sup> Amba Yeso hoguru wu zeeru Jaros, "Wo hogé o-gyer á, wo de sher be un de, komo wà ru wua warag ba un gom."

<sup>51</sup> Bo Yeso woone un ka hur-o à, wu zeeru ko wu ke wu es n-do, se Bitrus, **Yohana** un **Yakubu**, se komo tato un wà, o-inu ne. <sup>52</sup> Ko wu ke ro us-'won remen ka wà-wu. Yeso zeeru, "No 'won á, ka wà-wu, wu mar á, rew-mo wu rotte!"

<sup>53</sup> Ye nemsuru wu kap, remen ye nepse wu meresté. <sup>54</sup> Amba Yeso bopuru kom-q un ka wà-wu, wu zeeru, "Ine, wà re!" <sup>55</sup> Hoog-mo un ka wà-wu muunuru, wu inyru kagat. Yeso zeeru ye, "Ya no wu rii-yo m-re." <sup>56</sup> In-ne ye un wu bopuru o-nu, amba Yeso zeeru ye, "No rure net yo nome á."

## Bor-us jero

*Yeso to mog yan-neke-mo un wu  
op un voor [12]*

(Mati 10:5-15; Mark 6:7-13)

<sup>1</sup> Yeso agnuru yan-neke-mo un wu op un voor [12] be-ur gaan, wu ya'uru ye ur-beeb, ut-gwomo ne, to un ruut un **ya-ut-kot**, komo un taas us-gom ne. <sup>2</sup> Ka da-de wu tomuru ye, ye rur ma-to un gwomo-to Shir komo ye taas us-gom. <sup>3</sup> Wu zeeru ye, "No dék rii remen ka hew-de á, o-ko, ko o-ba, rii-yo m-re, ko hwor, ko matuku-de arge ur-gaan á. <sup>4</sup> She'et no be-de a barku no à, har no ruut un ka bo-q. <sup>5</sup> Be-de hun-ne barku no á, ru no un ka bo-q, komo no soks hu-mo un na-us no, ye nept no husté hi un no."\*

<sup>6</sup> Yan-neke-mo un wu ruuru ye doruru ut-bo, ye ro m-rwor un ka **Ma-to m-Rerem** to komo un taas un gom-se un hun-ne ko kene.

*Here zo'orsute*

(Mati 14:1-12; Mark 6:14-29)

<sup>7</sup> Da-q **Here** [Atipas], ko-gwamna-wu o-Gariri, hogé kap rii-yo takan à, wu zo'oruru, remen ye ken hun-ne ye ro m-zee **Yohana** [Wa-m-Yo'os] un hun-ne n-me m-hol inute ut-marimar. <sup>8</sup> Ye ken ye ro m-zee, **Ereja** muunue, komo ye ken ye zee **wan-Rwor un Ma-to Shir** n-ga muute un hoog ne.† <sup>9</sup> **Here** zeeru, "Um kupste hi-ur **Yohana**, amba ?wan wu ne wu ka net-wu, wu ro m-nom un gon se ka rem-se?" Komo wu ro m-sengé wu hyenet Yeso.

*Yeso coksté hun-ne  
dugu-us taan [5,000]*

(Mati 14:13-21; Mark 6:30-44; Yoha 6:1-14)

\* **Bor-us jero:5** 9:3-5 Hyen komo: Ruka 10:4-11. † **Bor-us jero:5** 9:5 Hyen komo: Seng 13:51. † **Bor-us jero:8** 9:7-8 Hyen komo: Mati 16:14; Mark 8:28; Ruka 9:19.

<sup>10</sup> Yan-Tom Yeso müssunuru komo ye ruru Yeso kap rii-yo ye nomé à. Wu dekurü ye, komo ye ruuru un hi un de un ye, ye cowürü o ken bo-o jin-de un o o-Besayada. <sup>11</sup> Da-q buug-de un hun-ne hogé kaane à, ye doruru wu. Wu barkuru ye, wu ruru ye ma-to un gwomo-to Shir, wu taasuru gom-se un ye cone gom-se un ye te à.

<sup>12</sup> Da-de ho-ur ro ma-to m-hebe à, yan-neke-mo un wu nen op un yoor [12] haaru be-de un wu ye zeeru, "Zee ka hun-ne ye warag remen ye tuwut ut-hur, ut-kat ne un riib kané remen ye kumut rii-yo m-re un be-de m-rew ne, remen kané rii-yo m-re un be-de m-rew ne ro kon á."

<sup>13</sup> Amba Yeso zeeru ye, "Ya no ye rii-yo ye he m-re à."

Ye shasuru, "Kap yo te rotte à shon-to ut-ga ut-taan to un jan ne yoor, wo un con o te he te one hon un ka buug-de un hun-ne de rii-yo m-re?"

<sup>14</sup> (Campo-ne woosté dugu-us taan [5,000] kané.)

Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, "Zee no ye she'et buug-ut-buug, hun-ne kwooz-ut yoor un op [50] ko de ke buug-de."

<sup>15</sup> Bo yan-neke-mo un wu komte m-nom kaané à, <sup>16</sup> Yeso dekurü ka burodi-ut taan-to un ka jan-ye ne yoor, wu gwoturu n-Ton un shir, wu bomuru Shir, wu yeksuru ka ga-to bos-ut-bos un jan ne. Wu yasuru yan-neke-mo un wu, ye wonge hun-ne. <sup>17</sup> Kap mo un ye, ye reeru, ye ciig, komo yan-neke-mo un wu morogsuru to kwange à koor-ut op ut-yoor [12].

### *Bitrus rworog*

*ko-wa un wu Yeso ro à*

(Mati 16:13-19; Mark 8:27-29)

<sup>18</sup> De ken ho-de Yeso ro un kon-se Shir un hon-de un wu, yan-neke-mo un wu haaru be-de un wu. Yeso cituru ye. "¿Wan wu ne ka buug-de un hun-ne de zee um ro?"

<sup>19</sup> Ye shasuru, "Ye ken ne zee **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho**. Amba ye ken ye zee **Ereja** wu, komo ye ken ye zee wan-gaan be-de un yan-rwör un Ma-to Shir n-ga wu müne un hoog."§

<sup>20</sup> Wu cituru ye, "No ne ¿wa un wu no zee um ro?"\*

Bitrus shasuru, "Wo wu, **Kiristi**."

<sup>21</sup> Ka da-de Yeso nakuru ye ut-to, "No rure ko-wan-gaan ka rii-yo á."

### *Yeso rworog swo ur-koob*

*un mar-mo un wu ne*

(Mati 16:20-28; Mark 8:30—9:1)

<sup>22</sup> Wu zeeru ye komo, "Me **Wà-wu un net** a su ur-koob deen, komo sek-ye, un Gwomo-ne ye un kon-se Shir, komo un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne, yea kutu me ut-yage. Yea ho me, amba me nomé ho-ut tet, man ine un hoog ne komo."

<sup>23</sup> Wu zeeru ye kap, "Bo un wu cone m-neke un me ne à, se wu, she'eg hi un de un wu, wu dek **kan-q** un wu ko de ke ho-de, wu doru me.† <sup>24</sup> Bo un wu cone wuke un hoog-mo un wu à, moa ege wu, amba bo un wu hoog-mo un wu ege rem re à, wua kum mo.‡ <sup>25</sup> Yaané net kumé, urege wu kumug saw-to un hono o-dak kap, amba wu kum hoog-mo un wu á? Wu kum rii á. <sup>26</sup> Uregé hun-ne ro m-hoqe 'e-m re

§ **Bör-us jero:19** 9:19 Hyen komo: Mati 14:1-2; Mark 6:14-15; Ruka 9:7-8. \* **Bör-us jero:20**

9:20 Hyen komo: Yoha 6:68-69. † **Bör-us jero:23** 9:23 Hyen komo: Mati 10:38; Ruka 14:27.

‡ **Bör-us jero:24** 9:24 Hyen komo: Mati 10:39; Ruka 17:33; Yoha 12:25.

үн yoos үн de ne, kaane **Wà-wu үн net** he m-hoge 'e-mo үн ye da-o wu he m-muyn үн sekemse-mo үн wu ne, үн mo үн tato үн wu ne, үн mo үн yan-tom-se Shir ne à. <sup>27</sup> Nip-o, ye ken ye be-ur no kane, yea mer á, se ye hyanag gwomo-to Shir."

*Yeso barmute*

(Mati 17:1-8; Mark 9:2-8)

<sup>28</sup> Üntun ho-ut ta'yoor bo m-zee kaane, Yeso dekuryu Bitrus, **Yohana** үн **Yakubu** ne ye nekeru үн wu ne n-ton ur-dor ye konot Shir. <sup>29</sup> Bo wu ro us-kon à, co-o үн wu barmuru үн hon, komo saw-to үн wu warguru ut-pus to pyar. <sup>30</sup> Un gyept-o un yish, hun-ne yoor rwuunuru, ye ro ut-ma үн wu ne. Ka hun-ne ye **Mosa** wu үн **Ereja**. <sup>31</sup> Ye rwuunue үн sekemse-mo n-ton ne, komo ye nomuru ut-ma үн Yeso ne. Hi-de үн ma-to үн ye de ka, bo Yeso he m-shoos үн Ma-to Shir wu meret o-Urusharima à. <sup>32</sup> Bitrus үн or үн wu ne, ye ro үн mar-mo m-rew, amba bo ye zute à, ye hyanuru mok-o Yeso үн ka hun-ne ye ne nen yoor. Ye ro eso үн Yeso ne. <sup>33</sup> Bo ka hun-ne ye aragte ye yage Yeso à, Bitrus zeeru wu, "Gos-wu, nomog ur-bon bo te ro kane à! Tea nom depi-ut tet, ur-gaan rem ru, ur-gaan de ma **Mosa**, ur-gaan komo, de ma **Ereja**." (Wu nap yo wu ro m-zee á.)

<sup>34</sup> Bo wu ro m-sengé mo tep à, ke'ente-ur rwuunuru de hokkuru ye de nomuru ye m-wuwur, **yan-neke-m** Yeso hoguru o-gyer bo ka ke'ente-de hokke ye à. <sup>35</sup> Cor-o rwuunuru үн ka ke'ente-de o ro m-zee, "Wu ka, wu ro wà re, wu um daage à, hogu no ma-to үн wu!"<sup>§\*</sup>

<sup>36</sup> Bo ka cor-o rête à, ye hyanuru Yeso үн hon-de үн wu. Yan-neke-mo үн wu kamuru o-nu, ye rure ko-wan-gaan yo ye hyané ka da-o á.

*Yeso taasté gom-mo үн wa-ut-kot*

(Mati 17:14-18; Mark 9:14-27)

<sup>37</sup> Bo ish geste à, Yeso үн yan-neke-mo үн wu ne nen tet kergunuuru n-ton un ka dor-de, caari-de үн buug-de үн hun-ne wooru be-ur Yeso. <sup>38</sup> Un ka buug-de, wu ken net-wu 'yonsuru us-cor, "Wa-ur-Yeos! Um kong wq, gu wà re, wu ro me wan-campo үн hon-de үн wu! <sup>39</sup> Ko-ya-ut-kot bok wu, wu 'yonste us-cor wu soru wu pak, kop-ut ro m-rwuun o-nu, ye ro wu m-rangse kaane, ye wu m-yage wu aragte á! <sup>40</sup> Um kong yan-neke-m ru remen ye ruuté ka wa-ut-kot wu, amba ye hoks á."

<sup>41</sup> Yeso shasuru, "Re nome ne no gokste o-nip á, no **ya-ur-ba'as!** ¿Har yan da-q um he m-hakkure үн no ne?" Ka da-de wu zeeru ka net-wu, "Hante wà ru kane."

<sup>42</sup> Bo ka wà-wu ro m-nekné à, ka wa-ut-kot wu kapsuru wu n-dak kak. Yeso huru wa-ut-kot ut-gaag. Wu taasuru gom-o үн ka wà-wu, wu tebburu ka tato-o. <sup>43</sup> Ka hun-ne ye kap hyanuru o-made, ut-gos, үн 'wons-mo Shir ne.

*Yeso doog rwor-m ma-to  
үн mar-mo үн wu*

(Mati 17:22-23; Mark 9:30-32)

Da-o hun-ne ro үн barag-se үн kap rii-yo Yeso ro m-nom à, wu zee yan-neke-mo үн wu, <sup>44</sup> "To-ut to ka no rii-yo um he no m-rure á! A

§ **Bor-us jerq:35** 9:28-35 Hyen komo: 2Bit 1:17-18. \* **Bor-us jerq:35** 9:35 Hyen komo: Isha 42:1; Mati 3:17; 12:18; Mark 1:11; Ruka 3:22.

ya'as **Wà-wu үн нөт** be-de үн gwomo-to үн hun-ne.”<sup>45</sup> Amba yan-neke-mo үн wu ye nap yo wu ro ye m-rure á. A rwunte to cas bo ye he m-nap á, komo ye cit wu ko yan yo á, remen ye ro m-hogé o-gyer.

*¿Wa jiishe үt-gossu nę?*  
(Mati 18:1-5; Mark 9:33-37)

<sup>46</sup> Ma-ut sunute **yan-neke-m Yeso** ye conog ye nep wu jiishe үt-gos à, be-de үн ye.<sup>†</sup> <sup>47</sup> Yeso napuru yo ye ro m-ceker à, wu deknuru wà rek-wu, wu ęssurü wu n-riib օ үн wu. <sup>48</sup> Wu zeerü ye, “Ko wu ke barkę ka wà-wu үн jin үn de, wu barkutu me, komo wu barku me à, wu barkutę wu tomne me à. Remen kaanę wu ro rek-wu be-ur no à, wu ro gos-wu kap.”<sup>‡</sup>

*Bq үn wu barku no à, wu ma no wu*  
(Mark 9:38-40)

<sup>49</sup> **Yohana** cepuru үt-ma, “Gos-wu, te hyanag wu ken net-wu, wu ro m-ruut үn **ya-ut-kot** үn jin үn du, te zeerü wu yage, remen be-ur na wu ro á.”

<sup>50</sup> Yeso zeerü wu үn or үn wu ne, “No do wu m-wen á, remen ko wu ke wu yagu no á wu ma no wu.”

*Ya-o-Samariya yagute goks үn Yeso*

<sup>51</sup> Bo da-o woote yow yow օ Shir hette Yeso m-dék n-ton à, wu zongsuru hur-de үn wu, wu bopuru cow-yo o-Urusharima. <sup>52</sup> Wu tomurü yan-tom-ye үn wu үn co, n-me bo-o o-Samariya remen ye esté ko yo ke rii-yo hond hond rem Yeso. <sup>53</sup> Amba ka hun-ne ye reeno ye goks wu á, remen ye nepse wu bupsse cow-yo o-Urusharima. <sup>54</sup> Da-o yan-neke-mo үn wu **Yakubu** үn **Yohana** hyanę kaane à, ye zeerü, “Gos-wu, չo conog te agan o-ra n-ton օ saburse ye?”<sup>§</sup>

<sup>55</sup> Yeso wakturu wu kangsuru ye. <sup>56</sup> Yeso үn yan-neke-mo үn wu ne haaru de ken bo-de.

*Wan-dore-m Yeso*  
(Mati 8:19-22)

<sup>57</sup> Bo ye aragtę arag-mo үn ye à, wu ken net-wu zeerü Yeso, “Man dore wo ko ke so o ha'e.”

<sup>58</sup> Yeso zeerü wu, “Kondo ro үt-wu ne, yege-no ro үt-kur ne, amba **Wà-wu үn нөт** rott be-de wu he m-rys үn hi-de үn wu á.”

<sup>59</sup> Wu zeerü wu ken net-wu, “Dond me.”

Amba ka net-wu zeerü, “Gos-wu, yage um ji'iste ur-takan remen um jukt tato re, da-q wu mere.”

<sup>60</sup> Yeso shasuru wu, “Yage margan-ne jukt u-de үn ye. Wo ha, o ko'ot gwomo-to Shir.”

<sup>61</sup> Wu ken wu zeerü, “Gos-wu, man dore wo, amba se um kamasute hur-o re.”\*

<sup>62</sup> Yeso zeerü wu, “Ko wu ke wu bopę kerem-de үn na à, ka da-de wu masuru m-wakte us-ajima ne, hwaa-o wu ro be-de үn gwomo-to Shir.”

<sup>†</sup> **Bqr-us jero:46** 9:46 Hyen komo: Ruka 22:24. <sup>‡</sup> **Bqr-us jero:48** 9:48 Hyen komo: Mati

10:40; Ruka 10:16; Yoha 13:20. <sup>§</sup> **Bqr-us jero:54** 9:54 Hyen komo: 2Gwm 1:9-16. <sup>\*</sup> **Bqr-us jero:61** 9:61 Hyen komo: 1Gwm 19:20.

## Bor-us op

*Yeso tomq hun-nę  
kwooz-ut tet un op un yoor [72]*

<sup>1</sup> Bo үn kaanę, Yeso daagurų komo ye ken hun-nę ye kwooz-ut tet un op un yoor [72]. Wu tomrū ye yoor yoor, ye tek co-o үn wu ye tıw ko q ke bo-q, үn kap be-de wu rö ma-tö m-ha nę un hi үn de un wu à. <sup>2</sup> Wu zeerū ye, “Ce-m rödeen, amba ya-m-ce hiin. Kon no wa-o-kat-wu döön ya-m-ce, remen ye komot ka ce-mo үn wu mo.” <sup>3</sup> Nekę no! Me no m-tom үntyn ca be-de үn yege-dur. <sup>4</sup> No dök hwor á, ko o-ba, ko no dek ka'ante-to arge na-o o-gaan á. No es no gaste net үn cow á.

<sup>5</sup> “Da-q no inę m-cow үn o ken hur-q, takan no m-zee, ‘Shir ‘ye ka hur-q m-gwugwu.’ <sup>6</sup> Urege ye barkutu no, Shir a ‘ye ye gwugwu-mo үr-hurdeen. Amba urege ye barku no á, Shir a ‘ye ye gwugwu-mo үr-hur á. <sup>7</sup> She’et no үn hur-q үn ye barku no à, no re no su yo ye ya’u no à, remen ya-m-senge a topo ye sengemö үn ye. No pa ut-hur á. <sup>‡</sup>

<sup>8</sup> “Da-q no tıwə n-mę o-bo, komo a barku no, re no yo a hantu no à. <sup>9</sup> Taas no ye, gom-se un ye se ye rotte à үn ka bo-q. No zee ka hun-nę ye, ‘**Gwomo-to Shir** haante yow yow be-ur no.’ <sup>10</sup> Amba da-o no tıwə n-mę o-bo komo a barku no á, ru no үn riib us-cow no zee, <sup>11</sup> ‘Ko hu-mo үn bo-o no mo dapute us-na à, te sokste mo үn hi үn no. Amba noa baks gwomo-to Shir haante yow yow үn no ne!’ <sup>§\*</sup> <sup>12</sup> Me no m-rure, ho-de үn piish ut-ma, Shir a hogę ‘won-de bo-q o-Sodom wu yage ka bo-q ‘yaru no à!†

*Bo-to 'yare o-nip à  
(Mati 11:20-24)*

<sup>13</sup> “Rii-yo үr-won yo no ya-o-Korazin! Rii-yo үr-won yo no komo ya-o-Besayada! Urege hyat-to a nomę be-ur no à, a nomog to o-Taya o-Sidon ne, hun-nę ye үn kane otte she’ete, n-dak ye tup gund-to үn naasu-mo үt-men, ye aasehi үn de үn ye m-cow, a nept ye yagute **ba'as-de** үn ye. <sup>‡</sup> <sup>14</sup> Noa su үr-koob arge o-Taya o-Sidon ne, ho-de үn piish ut-ma. <sup>15</sup> Komo rem ru, o-Kapanahum! ‘Wö үn cön jaks үn hi үn du n-Ton үn shir? Shir a jorbü wö үn kuub-q o-ra!’ <sup>§</sup>

<sup>16</sup> Yeso zeerū yan-neke-mo үn wu, “Kap wu hogu no à, wu hogute me, komo wu ‘yare no à, wu ‘yarag me, kaanę komo wu ‘yare me à, wu ‘yarag wu totnę me à.”\*

*Ka hun-nę ye kwooz-ut tet  
un op un yoor [72] muunte*

<sup>17</sup> Ka hun-nę ye kwooz-ut tet un op un yoor [72] campo-ne muunte o-zak nedeen. Ye zeerū, “Gos-wu, ko **ya-ut-kot** ye nomutute o-dorottę үn jin үn du!”

\* **Bor-us op:2** 10:2 Hyen komo: Mati 9:37-38. † **Bor-us op:3** 10:3 Hyen komo: Mati 10:16.

‡ **Bor-us op:7** 10:7 Hyen komo: 1Kor 9:14; 1Tim 5:18. § **Bor-us op:11** 10:4-11 Hyen komo: Mati 10:7-14; Mark 6:8-11; Ruka 9:3-5. \* **Bor-us op:11** 10:10-11 Hyen komo: Seng 13:51.

† **Bor-us op:12** 10:12 Hyen komo: Taka 19:24-28; Mati 11:24; 10:15. ‡ **Bor-us op:13** 10:13 Hyen komo: Isha 23:1-18; Izik 26:1—28:26; Jowe 3:4-8; Emos 1:9-10; Zeka 9:2-4. § **Bor-us**

**op:15** 10:15 Hyen komo: Isha 14:13-15. \* **Bor-us op:16** 10:16 Hyen komo: Mati 10:40; Mark 9:37; Ruka 9:48; Yoha 13:20.

<sup>18</sup> Yeso shasuru ye, “Um hyanag **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** he'ente n-dak ɻuntun us-myakt. <sup>19</sup> Hogu no! Um ya'ag no ut-gwomo, no yawag hwo, un tot-ne, no saburse 'wons-mo un wa-ut-yage, komo yea ci no á.† <sup>20</sup> Amba no nom o-zak remen **ya-ut-kot** nomotu no o-dorotte á, nom no o-zak remen Shir geneg jin-ut no be-de wu n-ton.”

*Yeso nomog o-zak*

(Mati 11:25-27; 13:16-17)

<sup>21</sup> Un ka da-o **Kukt-o Shir** sho'oste Yeso o-zak, wu zeeru, “Tato re, Wan-Koyan n-Ton un dak ne, um boqmog wo remen o kututę ye rotte us-nap á, rii-yo o wuke ya-us-weer un ya-us-nap ne á. Ee, tato re, kaane o conę o nom.

<sup>22</sup> “Tato re, ya'ag me rii kap. Yatt-wu napę yo ka wà-wu ro á, se tato un wu, komo yatt-wu napę yo ka tato-o ro á, se ka wà-wu, se komo ye ka wà-wu daage wu rurute ye á.”‡

<sup>23</sup> Ka da-de Yeso wakturu be-de un yan-neke-mo un wu un riib un hon-de un ye wu zeeru ye, “No reeg ur-ho no hyenet rii-yo no hyanę á!

<sup>24</sup> Me no m-rure, yan-rwör un Ma-to Shirdeen un gwomo-nę ro conog ye hyen yo no hyanę á, amba ye hoks á, komo ye ro conog ye hogę yo no hogę á, amba ye hogę á.”

*Sha-mo ut-ma tq un  
ko-Samariya wan-hur-de yr-bon*

<sup>25</sup> Wan-napse o-**karamsa** haantę remen wu ce'eft Yeso. Wu zee, “Wa-ur-Yoos, ¿re ne um he m-nom um kumut hoog-o ba m-ta?”

<sup>26</sup> Yeso shasuru wu, “¿Ya ne **karamsa**-o Shir zee? ¿Re ne o waksę o?”

<sup>27</sup> Ka net-wu shasuru, “Con Yawe Shir ru un hur un du myet, un hoog-m ru ne kap, un 'wons-m ru ne kap, un weer-us ru ne kap, o cun wan-bor-o ru bo o conę hi un du á.”§

<sup>28</sup> Yeso shasu wu, “O shaks hond hond, nom kaane, wo a kum hoog-o ba m-ta.”\*

<sup>29</sup> Amba ka **wan-Yoos-de o-karamsa** wu conog wu muut hi un de un wu ba **ur-ba'as**, remen kaane wu cituru Yeso, “¿Wa ne ro ko-wan-bor-o re?”

<sup>30</sup> Yeso shasuru wu, “Wu ken net-wu ro m-neke rwuun-mo o-Urusharima wu ro m-ha o-Jeriko, ya-ur-kwup kupuru wu, ye dekuру kap yo wu rotte á, ye buuguru wu, ye yagu wu ma-to m-mar.

<sup>31</sup> Haanuru wu ken wan-**Cow un kon-se Shir**, wu ro m-dore un ka cow-yo, amba bo wu hyentę ka net-wu á, wu pa'uryu un riib. <sup>32</sup> Un ka cow-yo komo wu ken wu ko-**Rewi** dontę yo wu arguru, wu gwoturu ka net-wu, ka da-de wu arguru arag-mo un wu o ka riib-o. <sup>33</sup> Amba ko-**Samariya**-wu ro yr-hew un ka cow-yo á, wo'onuru be-de un ka net-wu, bo wu hyentę wu á, hur-de un wu hoguru 'won-de un ka net-wu.

<sup>34</sup> Wu haaru be-de un wu, wu sosuru wu ka nat-to, wu rwo'uryu now-mo us-baat, wu yereru ut-magund, ka da-de wu deturu ka net-wu n-ton o-janka yo un wu, komo wu heeturu wu be-de un o ken hur-o, kaane a gwotę wu.† <sup>35</sup> Bo ish gestę á, wu rwuunturu hwor-ye jir-ut yoor-to

† **Bor-us op:19** 10:19 Hyen komo: Bong 91:13. ‡ **Bor-us op:22** 10:22 Hyen komo: Yoha 3:35; 10:15. § **Bor-us op:27** 10:27 Hyen komo: Kara 6:5; Rewi 19:18. \* **Bor-us op:28**

10:28 Hyen komo: Rewi 18:5. † **Bor-us op:34** 10:33-34 Hyen komo: 2Nom 28:15.

ur-guwus, wu yasuru wa-ur-gut. Wu ruru wa-ur-gut, 'Gwot wu ur-bon ne, da-o me muuné un ka cow-yo, man top wo yo o ho'e be-de un wu à.'"

<sup>36</sup> Yeso cituru, "Un hyan-o ru, be-de un ka hun-ne tet ye, ¿wa nomé untu ko-yan-bor o-hur be-de un ka net-wu ya-ur-kwup buuge à?"

<sup>37</sup> Ko **yan-Yoos-de o-karamsa** shasuru, "Ka wu nomé yo kute hun-ne wu hogute 'won-de un wu à.'

Yeso zeeru, "Wo neke, o nom kaane."

*Yeso heete Marta ne un Meri ut-tuw*

<sup>38</sup> Bo Yeso un yan-neke-mo un wu ne aragte arag-mo un ye à, wu haarú de ken bo-de wu ken ne'a-wu jin-de un wu Marta, barkuru Yeso un hur-o un wu. <sup>39</sup> Wu ro o-heno ne, jin-de un wu **Meri**, wu she'ete un na-us Yeso wu ro m-hoge yo Yeso ro ur-yoos à.<sup>‡</sup> <sup>40</sup> Marta hoge rerem-mo un kaane à, remen senge-mo ro un co-o un wu à, wu haanuru wu zeeru, "Gos-wu, ¿wo hyan heno re yaksutu me m-senge un hon-de à? Zee wu haan wu gu me!"

<sup>41</sup> Gos-wu shasuru wu, "Marta, Marta! Hur un du rut à, o zorute remen rii deen, <sup>42</sup> amba gaan-yo cot, jiishe ur-bon. **Meri** dak kashi un rii. Komo a rumus wu yo à."

## Bor-us op o-gaan

*Yeso yooste bo a he kon-se un Shir à*

(Mati 6:9-13; 7:7-11)

<sup>1</sup> De ken ho-de Yeso ro un kon-se un Shir un de ken be-de. Bo wu komte à, wan-gaan be-de un yan-neke-mo un wu zeeru wu, "Gos-wu, yoos te bo te he kon un Shir à, bo **Yohana** yoosé yan-neke-mo un wu à."

<sup>2</sup> Yeso zeeru ye, "Da-o no ro un kon-se un Shir à, zee no kaane:

"Tato te, te konog hun-ne sekemse jin un du.

O yage gwomo-ut ru haanté be un te.

<sup>3</sup> Ya te rii-yo m-re yo un ko de ke ho-de, yo te o-hoob à.

<sup>4</sup> Soksú te **ba'as** un te,

remen te soksté **ba'as-de** un ko wu ke wu  
nomu te **ur-ba'as** à.

Komo wo yage te te heet be-de ut-meger à.' "

<sup>5</sup> Komo Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, "A zee wan-gaan be-ur no haag hur-o nay un wu m-tet da-o purge, wu zee, 'Nay, muugu me shon-ut tet-to ut-ga. <sup>6</sup> Wu ken nay re wu, wu rwuuné ur-hew à, wu woonté un hur-o re, amba mett rii-yo m-re yo um he wu m'-ya á!' <sup>7</sup> A zee komo nay ru shasunte n-me o-hur, 'Wo su me á! Um tegussute ish, komo me domb un yakar re ne. Man hoks m-iné um ye'et wo rii á.' <sup>8</sup> Me no m-rure, urege ma wu iné remen wu ya'aste wo ka shon-to ut-ga to remen wo nay un wu á, wua iné wu ya'aste wo kap rii-yo o coné à, remen wo hoge 'e-mo un 'yons un wu o sengute wu m-cit á.

<sup>9</sup> "Remen kaane um zeeg no: Kon no, Shir a 'ye no, hoob no, noa kum, ko'ot no ish, Shir a tikshe no. <sup>10</sup> Remen kap ye koné à, Shir a 'ye ye, komo ye hogbe à, yea kum, komo wu ko'oté ish à, Shir a tikshe wu. <sup>11</sup> Hogu no, no tat-ne, da-o wa ru koné o-jan, ¿wqa 'ye wu o-hwo?

<sup>‡</sup> **Bor-us op:39** 10:38-39 Hyen komo: Yoha 11:1.

12 Komo da-q wà ru kònè ır-ge, ıwoa 'ye wù o-tot? Ay! 13 Nò yan-mèn-ut jaas-to, nò nak 'ya ın yakar nò rii-yo ır-bon. ıRe he m-nom ın ne, tato nò n-ton rotte a 'ye ye kònè wù Kukt-o ın wù á? Eba, wua 'ye ye!"

*Yeso ın ko-Gwomo-wu  
un ya-ut-kot ne "Beruzabur"*

(Mati 12:22-30; Mark 3:20-27)

14 Wù ken net-wu ro m-hoks m-teper á, remen **ya-ut-kot** daag wu ır-hi. Yeso ruuturu ka **ya-ut-kot** ye, ka da-q ka net-wu hoksuru m-teper.

15 Amba ye ken hun-ne ye zeeru, "**Beruzabur** wu, **ko-Gwomo-wu** un **ya-ut-kot**, wu ya'e wu ır-beeb de un ruut un ye."\*

16 Komo ye ken ye conog ye ceeb Yeso. Remen kaane ye cituru, wu kute ye ut-hyat ye nept Shir ya'e wu.† 17 Amba Yeso napuru yo ye ro us-barag à, wu zeeru ye, "Ko ı ke dak-q wonge hi ın de ın ı kwukur ır-kwukur ye ma'asté m-dum ın hi ın de ın ye ka dak-q a she'et deen á. Hur-q wonge hi ın de ın ı à, ı he de m-es á. 18 Urege gwomo-to un **ko-Gwomo-wu** un **ya-ut-kot** wongute, to ro m-dum ın hi ın de un to, ıre he m-nom to she'ette? Nò zeeg um ruute **ya-ut-kot** remen **Beruzabur** ya'ag me ır-beeb de m-nom kaane. 19 Urege kaane ı me ye m-ruut, re ne ıyan-dore-m nò ro ye m-ruute ne? Yan-dore-m nò yea hyen nò ba'asute nò hond hond á! 20 Ai ka rii-yo um nome ın beeb-de Shir ı rwo'e um ruute **ya-ut-kot**, kaane, komo a kutute no ı ka gwomo-to Shir ro be-ır nò.

21 "Da-q ko-beeb ro ın 'er-de un hur-q ın wù ın por-to ın wù ne, wua gu hur-q ın wù ın saw-to ın wù ne. 22 Amba da-q wu jiishé wu m-'wons hebe wu à, wua hoks wu, wua rumus wu saw-to ın wù to ır-gun kap to wu sekte hur-de ın wù à. Wù wonge ye ken ye saw-to un wu.

23 "Ko wu ke wu ro ın hon ın me ne à, ko-yan-yage-ut re wu, ko wu ke wu yage me m-gu m-morogse à, cakarse-mo wu rotte.‡

*Mıun-mo ın ya-ut-kot*

(Mati 12:43-45)

24 "Da-q wa-ut-kot ru be-de un net, wu ro m-dore un dak-ut 'hwo'og-to un hoob-q ın be-de m-cow wu wuwute. Urege wu kum á, wu ro m-zee un hi ın de ın wu, 'Man warag ın hur-o re.' 25 Wù warge wu 'wosse ka hur-q cas cas ır-bon ne. 26 Ka da-de wu haaru wu banduru ye ken ye nén ta'yoor-ye jiishé wu m-zom à, ye haaru ye she'eturu kane. Da-q ye komse kap à, gom-q ın ka net-wu m-moka qa jiish ı n-ga."

*Zak-q nip*

27 Bo Yeso komte m-zee kaane à, wu ken ne'a-wu teprunuru n-me un buug-de un hun-ne, wu zeeru Yeso, "Ko-wa-o-kwum-wu, ka ne'a-wu mate wu gut wo à."

28 Amba Yeso shasuru, "Ye ma ya-o-zak-ye, ye hogę Ma-to Shir ye dore to à!"

*Cot-q ır-hyat*

(Mati 12:38-42)

\* **Bor-us op o-gaan:15** 11:15 Hyen komo: Mati 9:34; 10:25. † **Bor-us op o-gaan:16** 11:16

Hyen komo: Mati 12:38; 16:1; Mark 8:11. ‡ **Bor-us op o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Mark 9:40.

29 Bo hun-nę morgę be-ur Yeso à, wü sengürü m-zęe, "Hun-nę ye m-moka ro un men-ut jaas-to ne! Ye ro m-cit a kutę ye ut-hyat, amba ko o-gaan man kutę ye á se hyat-ut **Yunana**.<sup>§</sup> 30 **Yunana** napa-o be-de un hun-nę ye o-Neneba, kaanę komo **Wà-wu un net** napa-o be-de un hun-nę ye m-moka.\* 31 Ho-de m-piish ut-ma, gwomo-de o-Sheba [ne'a] wüa inę eso wü kutę ye **ba'as-de** un ye, remen wü neknute rwüun-mo un dak-o un wü, wü hogute yoos-de us-weę̄r de ma ko-Gwomo **Suremanu**. Mę no m-rure, wü ken wü ro kon wü jiishe **Suremanu** à.† 32 Ho-de un piish ut-ma hun-nę ye o-Neneba yea inę ye cit no, remen ye yagute nom **ur-ba'as** da-o ye hogę̄ **Yunana** ro m-rwor un Ma-tö Shir à, mę no m-rure komo, wü ken wü ro kon kanę wü jiishe **Yunana** à!‡

*Cecas-mo o-wür*

(Mati 5:15; 6:22-23)

33 "Yatt-wü he do **ur**-pitirra wü wukuru de á, ko wü hokkuru de o-shaar á, amba wüa sek de n-ton remen hun-nę hyenet m-cecas bo ye ro m-cowon n-me à.<sup>§</sup> 34 Ya yish no ro unteyn **ur**-pitirra, un wür-o no. Uregę yish no ro kérker, wür-o no kap qa nom kyarkyar, amba yish no ro **ur**-bon ne á, wür-o no kap qa ma'as n-me o-comb. 35 Ceker no **ur**-bon ne, yo no dekę̄ nip-o à, nip-o jip bo-to á. 36 Kang-o o-gaan, urege no conog no nep Shir, wüa ruru no kap yo ro o-nip à. Uregę ko raago gaan no 'yar yo ro o-nip á, qa nom sa o zee no ro **ur**-she'et be-de **ur**-pitirra."

*Yeso cikt Parisa-ne*

*un yan-m-yoos o-karamsa ne*

(Mati 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 Bo Yeso komtę ut-ma à, ko-**Parisa** banuru wü re un rii-yo m-re. Wü cowuru n-me wü she'eturu tara wü reet. 38 Ka ko-**Parisa**-wü bopuru o-nu da-o wü hyane Yeso wü sapt ut-kom á. 39 Kaanę Gös-wü zęe wü, "M-moka no **Parisa**-ne no ro m-so'os jim-de **ur**-ibitte ut-kok ne, amba me-ur no ro cip un hu ne. 40 Raag-ne! Shir, wü nomę **ur**-do à, wü nomę **ur**-me! 41 Amba ya'as no koqb-ne yo ro n-me **ur**-ibitte ut-kok ne à, Shir a so'sosu no ko yo ke rii-yo.

42 "Tu no yish **Parisa**-ne, remen rii-yo o-gyer yo be-ur no, no m-ya'as un Shir o-gaan be-de un op un ko yo ke rii-yo no m-kum da-o m-ce ko yo ro deen á. Un hwor ne, un to ken saw-to ne, amba no m-nom o-nip á, komo no con Shir á. Yoos no kap, no jore ko o-gaan á.\*

43 "Tu no yish **Parisa**-ne, remen rii-yo gyer-yo no, no conog be-to **ur**-she'et to a esse un hon à, n-me un kuke-to un yoos un Ma-tö Shir, no cun hun-nę ye kwukt n-dak ye gas no be-de ut-baab m-q ne. 44 Tu no yish remen rii-yo gyer-yo be-ur no! Ya no ro unteyn saag-se ba o-napa, se hun-nę ro m-yawag ba ye un nap á."

45 Wan-gaan be-de un yan-Napse o-**karamsa** zeeru wü, "Wa-ur-Yoos, da-o o zęe kaanę à, o ci'ig te **ur**-hur!"

§ **Bor-us op o-gaan:29** 11:29 Hyen komo: Mati 16:4; Mark 8:12. \* **Bor-us op o-gaan:30** 11:30 Hyen komo: Yuna 3:4. † **Bor-us op o-gaan:31** 11:31 Hyen komo: 1Gwm 10:1-10; 2Nom 9:1-12. ‡ **Bor-us op o-gaan:32** 11:32 Hyen komo: Yuna 3:5. § **Bor-us op o-gaan:33** 11:33 Hyen komo: Mati 5:15; Mark 4:21; Ruka 8:16. \* **Bor-us op o-gaan:42** 11:42 Hyen komo: Rewi 27:30.

<sup>46</sup> Yeso shasury, “No ma tu no yish remen rii-yo gyer-yo yan-Napse o-karamsa! No sawsute hun-ne ut-saw un hi-to un ye, to ro ba m-rerem mo m-saw á, amba no un hi un no, no hoks m-neks o-jow no guut ye m-saw un ka saw-to á. <sup>47</sup> Tu no yish remen rii-yo gyer-yo be-ur no, no ja'asté saag-se un yan-rwór un Ma-to Shir, ka yan-rwór un Ma-to Shir ye ya-n-ga-ye no ho à. <sup>48</sup> No ma un hi un no, no gokste yo ya-n-ga-ye no ne nomé à, ye hoog yan-rwór un Ma-to Shir, no komo no maag saag-se un ye ut-raks. <sup>49</sup> Remen kaané, wéér-se Shir zéeg, ‘Man tomo ye yan-rwór un Ma-to Shir un yan-tom ne, yea ho ye ken ye, komo ye ke ye ken ye.’ <sup>50</sup> Shir a 'ye hun-ne ye un ka da-q ur-koob remen ye hoog yan-rwór un Ma-to Shir kap, cin da-q a nomé hono o-dak à. <sup>51</sup> Da-q Keen ho'e Eber à ha-mo un, da-q hun-ne ho'e Zakaraya, (wu a ho'e un tete-o o-hana un be-de ba m-kukop ne n-me un Pyo-o Shir). Ee, me no m-rure, hun-ne ye m-moka a su ur-koob remen ye kap!†

<sup>52</sup> “Tu no yish remen rii-yo gyer-yo be-ur no yan-Napse o-karamsa! No wukute rii-yo m-tiksh un ish-q un hur-q us-nap. No cow á, no weneg komo ye coné m-cow à.”

<sup>53</sup> Da-q Yeso yage ka be-de à, yan-Yoos-de o-karamsa un Parisa-ne taknuru ya'as un Yeso ur-ba'as ba m-rerem. Ye cituru wu us-cotdeen remen <sup>54</sup> ye cept wu, ye bupt wu m-zee un rii-yo ur-ba'as.

## Bor-us op us-yoor

Kangse-de o-shépe  
(Mati 10:26-27)

<sup>1</sup> Bo hun-ne deen morgute à, har ye ken ye ro m-yawag un ye ken, ur-takan Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, “Tu no Parisa-ne yish remen no hyenet shepe-o un ye. Ye wekt m-zee un rii komo ye nomuru yo ken yo un hon.”<sup>\*</sup> <sup>2</sup> Bo un yo a hókké à, Shir a upsusse yo, komo kap yo a wuke à, Shir a rwuunte yo.† <sup>3</sup> Remen kaané, bo un yo no rwore o-comb à, a hogé yo un non-ho cangam, komo bo un yo no nomé pegesse us-har n-me o-kuké tigushe, a ko'ot yo n-ton ur-dooq de o-kuke.

Wu no he m-gyer à  
(Mati 10:28-31)

<sup>4</sup> “Me no m-rure, nay re ne, no hogé gyer-o un ye he m-ho o-wur á, amba yea hoks m-nom yo argé kaané á. <sup>5</sup> Man kutu no wu no he m-gyer à: Gyer no Shir, wu he m-ho à, wu ho'e komo wu ro ut-gwomo ne wu jorbute un den-q o-ra. Dek no ma-ut re, wu wu no he m-gyer!

<sup>6</sup> “Gorop taan yea rwuunte hwordeen á. Kap un kaané ne, ko o-gaan yo ka Shir ut-to á. <sup>7</sup> Ko hi-se un hi-ut no ogse se ro kap. Remen kaané no hogé o-gyer á, no jiishté gorop deen un hyan-q Shir.

Ye ken ye gokste Yeso  
ye ken ye yarag wu  
(Mati 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

<sup>8</sup> “Me no m-rure, bo un ye rwuuné cas ye zee ye ma re ye ro à, Wà-wu un net wua nomé ye kaané un co-q un Shir un yan-tom-ye un wu

† Bor-us op o-gaan:51 11:51 Hyen komo: Taka 4:8; 2Nom 24:20-21. \* Bor-us op us-yoor:1 12:1 Hyen komo: Mati 16:6; Mark 8:15. † Bor-us op us-yoor:2 12:2 Hyen komo: Mark 4:22; Ruka 8:17.

né. 9 Amba ka ye rwuuné cas ye zee ye 'yarag mē à, **Wà-wu un net** wua 'yer ye un co-o un Shir un yan-tom-ye un wu né.

10 "Bo un wu zee gom-de ut-yage to un **Wà-wu un net**, Shir a hoks m-soks **ba'as-de** un wu. Amba ka ye zee ma-to o-yo'og un **Kukt-o Shir** à, Shir a soks **ba'as-de** un ye á.‡

11 "Da-o ye heetu no un kuke-to un yoos un Ma-to Shir remen ye megeru no ko be-de un ya-o-dak un gwomo-né, hur-ur no wurge á, un yo no he m-shas á, ko m-zee á. 12 Hur un no wurge á, remen **Kukt-o Shir** un ka da-o qa yoosu no go un yo no he m-zee á."§

### *Sha-mo ut-ma to un ko-ya-o-kwum ko-raag*

13 Wu ken net-wu un buug-de un hun-ne zeeru Yeso, "Wa-ur-Yoos, rure sek-wu re te wong saw-to tato te yaksu te à."

14 Yeso shasuru wu, "Wan-yen de, ¿wqa ya'u mē m-piish ut-ma ko um wong no ut-saw nen yoor?" 15 Wu dooru ye m-zee kap mo un ye, "Gwot no, no 'er hi un no, un ko yo ke cow-yo o-suub yo. Shir nom hoog-mo un net, remen wu morogsute ut-saw á, ko-yan-kwum-o un wu."

16 Ka da-de Yeso ruru ye ka sha-mo ut-ma mo: "A nomog wu ken net-wu ko-ya-o-kwum-wu ro o-kat né à, o nomog ur-bon. 17 Wu taknuru us-ceker un hi un de un wu, 'Mett be-de un es un hyo re á. ¿Re ne o ka um he m-nom?' 18 Yo um he m-nom à yo ka: Man bu'ug byo-ut re um meet ut-caari, be-de um he rwo un hyo re un to ken saw-to o-kat to né à. 19 Ka da-de man zee hi un de, o reeg ur-ho! O kumug kap rii-yo ur-bon yo o cone à, har hak-se nomot dëen. Dek m-hoog ceen, re o su, o hogé rere-m ru.'

20 "Amba Shir zeeru wu, 'Wo ko-raag! Un ka tet-mo um conog hoog-m ru, ¿wa un wu né he m-dék kap ka saw-to o morogse hi un du à?'"

21 Yeso busuru m-zee, "Kaané to ro un ye morogse ut-saw remen hi un de un ye à, amba yan-rii ye á be-de Shir remen ye nom rii-yo Shir cone á."

### *Bop Shir*

(Mati 6:25-34)

22 Ka da-de Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, "Un kaane, mē no m-rure, no naas ut-men remen rii-yo m-re yo no cone no kumut hoog, ko gund-to m-cop o-wur á. 23 Hoog-m jiishté rii-yo m-re, komo wu aragte ur-matuku. 24 Gwot no yege-kanwo, ye m-go á, ye né m-ce á, ye rott ut-byo á. Shir ro ye m-reegte! No aragte kawon dëen! 25 Yatt-wu he hoks un dowé hi un de un wu o-da hiin remen rii-yo suwe wu à. 26 Ko no suwe hi un no moa gu no rii kq hiin be-de un rii-yo jiishté yo no cone á untun ut-ga un saw-to m-cop né. 27 Gwot no bo ut-darag ut-mok né ro un m-bo'osé o-köt à. To ro m-gwow á, ko to ce'e hi un de un to ut-matuku. Amba mē no m-rure, ko ko-Gwomo **Suremanu** kap un kwum-o un wu né, wu cop saw-to ur-bon untun o-gaan yo un ka mok-to ut-darag to á.\* 28 Urege Shir ro m-tupe un gwo-se o-köt ut-matuku

‡ **Bor-us op us-yoor:10** 12:10 Hyen komo: Mati 12:32; Mark 3:29. § **Bor-us op us-yoor:12**

12:11-12 Hyen komo: Mati 10:19-20; Mark 13:11; Ruka 21:14-15. \* **Bor-us op us-yoor:27**  
12:27 Hyen komo: 1Gwm 10:4-7; 2Nom 9:3-6.

gwó-se ró caané à, m-buk sè ró kón á, sè tóksé. Nò aragté sè, ¿remen yan ə wú hette nò m-wéñ үn rii-yo m-cope? Nò shér be-de Shir deén á!

<sup>29</sup> “Nò zo'oré үn rii-yo nò he m-ré m-swó né á. <sup>30</sup> (Yé yé napé Shir á, hono o-dak ró m-rangse үn hi үn de үn yé remen ka saw-to.) Tato nò nepse nò cōnog ka saw-to remen nò kumut hoog. <sup>31</sup> Hoob nò gwómo-to үn Shir, komo wúa kumu nò ka saw-to.

*O-kwum n-Tón*  
(Mati 6:19-21)

<sup>32</sup> “Nò hogé o-gyer á, nò kur-de үn ca re, amba myet үn kaané né nò hogé o-gyer á. Tato nò ró o-zak, wú ye'et nò gwómo-to үn wú. <sup>33</sup> Baab nò kap yo nò rotte à, nò ya'as koqb-ne hwor үn ka ców-yo nòa kum o-kwum n-Tón be-de Shir. Nomo nò hi үn nò be-de ur-ess de ba m-ta, komo nò es kwum-q nò n-ton, be-de ga heeb á, remen yatt ko-hyow-wú he m-ci á, komo rēn a hoks ə m-naas á. <sup>34</sup> Remen be-de kwum-o ru ró à, káné hur үn du ró.

*She'et nò zongse*

<sup>35</sup> “She'et nò zongse remen rii-yo he m-haan à zongse remen nò nomot, <sup>†</sup> <sup>36</sup> үntun guw-né yé ró 'er-de үn wan-hur-q үn yé wú muunte be-de үn biki-q ut-ge à. Da-q wú muuné wú kó'qté ish, yea tikshé wú ish hor-m-hor. <sup>‡</sup> <sup>37</sup> Ya-o-zak-ye ka guw-ne yé wan-hur-q үn yé 'wosse yé ró ur'-er ba m-rew, yé ró zongse da-q wú muuné à! Nip-q mè nò m-rure, wúa pos matuku-de ut-ge, wúa zee yé she'et tara, wú hantu yé ut-ga. <sup>38</sup> Ya-o-zak-ye urege wú 'wosté yé zongse, komo da-o purge wú he m-muun kó arge káne! <sup>39</sup> Komo nò nep urege wa-o-hur nepse da-q ko-hyow he m-haan à wúa yage ko-hyow-wú cowonté n-mé o-hur á. <sup>40</sup> Komo nò ma'as zongse, remen **Wà-wú үn net** a haan da-q nò hwó wúa haan á.”<sup>§</sup>

*Ko-guw wa-m-goks kom-ut yoor  
ün wa-m-joré né*

(Mati 24:45-51)

<sup>41</sup> Bitrus zeéru, “Gos-wú, ¿ka sha-mq ut-ma mq rem té q, ko de remen kó wú ke?”

<sup>42</sup> Gos-wú shasúru, “¿Wa né ró, ko-guw wa-m-goks kom-ut yoor us-weer né? Wú ró wú wan-hur-q үn wú rwo'e gut-de o-hur à, komo wú ya'ag yé ka guw-ne yé rii-yo m-ré yo үn yé da-q depé à. <sup>43</sup> Da-q wa-o-hur muuné, wú 'osse ka ko-guw-wú ró m-nom kaané, zak-o a hó ka ko-guw-wú! <sup>44</sup> Káané mè nò m-rure, wan-hur-q үn wú a rú wú gwot үn saw-to үn wú kap. <sup>45</sup> Amba urege ka ko-guw-wú zeeg hi үn de үn wú, wan-hur-q үn wúa she'et үn de deén. Komo urege wú takanté bu үn or үn wú guw-ne, kap campo-né үn ne'a-né né, komo wú rees, wú suus har mq ho wú, <sup>46</sup> da-q wan-hur-q үn wú muuné de ken hó-de da-q ka ko-guw-wú rwo yé o-da á, komo ba wú үn nap. Wan-hur-q үn wú a ręesé wú ur-koob deén, mossé үn ka yé yage dor Yéso à.

<sup>47</sup> “Ko-guw-wú nepse rii-yo wan-hur-q үn wú cōnē wú nom à, amba wú zonge wú nomot yo á, wúa sú ur-koob үn caari-se us-sorog né.

<sup>48</sup> Amba ko-guw-wú napé rii-yo wan-hur-q үn wú cōnē á, kap үn kaané

<sup>†</sup> **Bor-us op us-yoor:35** 12:35 Hyen komo: Mati 25:1-13. <sup>‡</sup> **Bor-us op us-yoor:36** 12:36

Hyen komo: Mark 13:34-36. <sup>§</sup> **Bor-us op us-yoor:40** 12:39-40 Hyen komo: Mati 24:43-44.

né wü nomog rii-yo wö, a bu'ut wü à, a bu wü ambadeen á. Shir conogdeen be-de un wü Shir ya'ase deen à. Shir conog timb komo be-de un wü Shir ya'ase timb à.

*Yeso rwq'og m-wonge  
(Mati 10:34-36)*

49 “Mé un haan remen um ja'asuté Shir o-cow, yo wü hette m-reesé un **ya-ur-ba'as** ur-koob à. Komo um conog ma a zee, wü ciristé piish un ma-to un ye un reesé un ye ur-koob né. 50 Amba үr-takan, se um swoog ur-koob har m-mar. Um ru'usse үr-hi se um komog.\* 51 ¿Zee-m no mé un haan o remen dak-o nomot gwugwu? Ay, ba gwugwu á, amba m-wonge. 52 Takan-mo m-moka hur-q un hun-ne nen taan qa wonge, tet us-ryaab, un yoor né komo yoor us-ryaab, un tet né. 53 Tat-ne us-ryaab un yakar-ne, komo yakar us-ryaab un tato un ye né. In-ne us-ryaab un yakar-yé un ye né yan-ne'a-ne, komo yakar yan-ne'a-ne us-ryaab un in-ne un ye né. Inu un wà us-ryaab un ne'a-wü un wà né, ne'a-wü un wà us-ryaab un inu un campo un wü né.”†

*Nap o-da  
(Mati 16:2-3)*

54 Yeso zeeru hun-ne, “Da-q no hyene ke'ente-o rö m-rwüun so үr-horan, no m-zee kem a he, komo o rö m-he. 55 Komo da-q no hyene yo-mo m-rwüun so үr-horim, no m-zee hund a nom, komo o rö m-nom. 56 Ya-o-shepe! No m-hoks un gwot o-dak un ton-o shir né, komo no rur rii-yo he m-nom à. Amba no hoks m-nap un rii-yo mé m-nom á, remen no zeeq no nak Shir amba o-nip no nap wü á.

*Hongse no un wan-shoos un du né  
(Mati 5:25-26)*

57 “¿Remen yan o no rotté a piishe hi un no rii-yo үr-bon yo no he m-nom á? 58 Urege ye ken ye he'ette wö be-de un ko-Gwomo, senge no hongse ka ma-to un ye né ba no un wö be-de un ko-Gwomo. Urege no nom káane á, yea nek wö har be-de un ko-Gwomo, wua bopse yan-saw-to ut-gwomo wö, komo yea ke wö. 59 Woa she'et káne, mé no m-rure se o komog m-top un rii-yo ye re wö à.”

## Bor-us op us-tet

*Noa mer no yage nom үr-ba'as á*

<sup>1</sup> Un ka da-q ye ken hun-ne ye rö káne, ye ruru Yeso ma-to ya-o Gariri-ye Panti **Biratus** ho'e da-q ye haante Shir үt-seke à. <sup>2</sup> Yeso shasuru ye, “¿Remen Panti **Biratus** hog ka ya-o-Gariri-ye kaane, no un zee o ye jiishté ye ken ya-o-Gariri-ye nom **ur-ba'as** se? <sup>3</sup> Ayyo, kó hiin! Komo mé no m-rure, 'yar no **ur-ba'as**, no müün be-de Shir m-ba kaane á noa mer bo ye mare à. <sup>4</sup> Baks no ya-o-Sirom op un eer [18] ye kuke-o m-pipir home à. ¿No un zee **ba'as-de** un ye jiishté de un ye ken un hun-ne ye o-Urusarma à? <sup>5</sup> Ayyo, kó hiin! Komo mé no m-rure, 'yar no **ur-ba'as**, no müün be-de Shir un ba kaane á noa mer bo ye mare à.”

*Sha-mo un ma-to o-rum yo mate á*

\* **Bor-us op us-yoor:50** 12:50 Hyen komo: Mark 10:38. † **Bor-us op us-yoor:53** 12:53 Hyen komo: Mika 7:6.

<sup>6</sup> Yeso ryrū yē ka sha-mō ፻-ma mo: “Wū ken nēt-wū ro o-rum nē ፻n kat-q ፻n wū. Wū haarū hoob-q ፻-t-rum be-de ፻n yo, amba wū kum kō ur-gaan á. <sup>7</sup> Wū zeerū wan-gut-de o-kat, ‘Gwot, hak-us tet mē m-haan kanē hoob-q ፻-t-rum be-de ፻n ka rum-yo, komo mē kum ko ur-gaan á. Kups yo ur-wūn! ¿Remen yan o yo hette m-hoge rere-mo o-dak?’ <sup>8</sup> Amba wan-gut-de o-kat shasuru, ‘Gos-wū, yage yo temb, hak-o gaan a gut, man hiin riib-se ፻n yo, ፻m ru'e yo ፻t-wūn. <sup>9</sup> Urege yo makt hak-yē rōne à, nomog ur-bon deen, urege nē yo mat á, ka da-q wōa hoks yo m-kups.’”

*Yeso 'yonste ne'a-wū  
gom haw-se à Ho-de ur-Wūwe*

<sup>10</sup> **Ho-de ur-Wūwe**, Yeso ro ur-yoos ፻n **kuke-o ፻n yoos ፻n Ma-to Shir**. <sup>11</sup> Wū ken ne'a-wū ro kanē ፻n wa-ut-kot nē, wū reesē wū ur-koob à. Har hak-us op ፭፻፲፬ wū ro haw-se, wū m-hoks m-inē tete á. <sup>12</sup> Bo Yeso hyentē wū à, wū agnuru wū, “Ne'a, gom ru ho'oste wo!” <sup>13</sup> Yeso sakuru kom-to ፻n wū n-ton ፻n ka ne'a-wū, wū inyru tete, wū bomuru Shir.

<sup>14</sup> Wū ken wan-co-wū ፻n **kuke-o ፻n yoos ፻n Ma-to Shir**, nomuru ፭፻-ryaab ፻nze Yeso taastē gom **Ho-de ur-Wūwe**. Wū nomuru ፻t-ma wū zeerū hun-nē, “Ho-ut cind-to rō to m-senge, haan nō ፻n ka ho-ut cind-to a taastē gom-ús nō, ba **Ho-de ur-Wūwe** á!”\*

<sup>15</sup> Gos-wū shasuru wū, “No ya-o-shape! Ko wū ke a morogsé na-yē ፻n wū, ko janka-ye ፻n wū, komo wū ruut ye n-dō wū ye'et ye m-ho **Ho-de ur-Wūwe**. <sup>16</sup> M-moka kanē **ba'as-de** á, a taase gom-o ፻n ka ne'a-wū **Ho-de ur-Wūwe**. Ko-yan-baag-o **Ibrahi** wū, komo **ko-Gwomo-wū ፻n ya-ut-kot** rū'utē wū gom har hak-us op ፭፻፲፬. Komo wū jiishtē ፻t-gut be-de Shir.” <sup>17</sup> Shas-o ፻n wū ya'ag yan-yage-to ፻n wū m-e, amba hun-nē ye ro kānē à nomuru o-zak remen ka hyat-to wū nome à.

*Sha-mō ፻t-ma tq ፻n ya'anē yo mosta  
(Mati 13:31-32; Mark 4:30-32)*

<sup>18</sup> Yeso cituru, “¿Re nē gwomo-to Shir rō? ¿Un ya nē ፻m he to m-hongse? <sup>19</sup> Kaanē tq rō. Wū ken nēt-wū dēk go-yo **mosta** wū gooru ፻n kat-q ፻n wū. Yo poturu yo warguru o-yo, komo yege-no cēerū ፻t-kur un jet-se ፻n yo.”

*Sha-mō ፻t-ma tq m-yist  
(Mati 13:33)*

<sup>20</sup> Yeso cituru komo, “¿Un ya nē ፻m he m-hongse ፻n gwomo-to Shir? <sup>21</sup> Kaanē tq rō. Ne'a dēk m-yist wū wugsuru mo be-de ፻n me'es kwōoz-ut yoor [40] tq m-hyò se da-q mo kūtukse kap à.”

*Ya o-ish o-rek yo  
(Mati 7:13-14,21-23)*

<sup>22</sup> Yeso doruru ፻t-bo ፻n riib-q ፻t-bo ne, wū ro m-yoose ፻n hun-nē, wū ro m-shogbe de o-Urusharima. <sup>23</sup> Wū ken wū cituru wū, “Gos-wū, ¿hun-nē hiin o Shir he m-gu?”

Yeso shasuru ye, <sup>24</sup> “Nom no m-senge no cūw ya o-ish o-rek yo, remen hun-nē deen a senge ye cūwut amba yea hoks á. <sup>25</sup> Wa-o-hur a inē wū tigute ish, ka da-de nō es n-dō ፻n ko'ot ፻n ish nō m-zee, ‘teksu tē ish.’”

\* **Bør-us op ፭፻፲፬** 13:14 Hyen komo: Rwu 20:9-10; Kara 5:13-14.

Wua shes no, 'Mé nap no á!' <sup>26</sup> Ka da-de no shes, 'Té r̄eeg, té su un wo ne, o yooste un bo-o té!' <sup>27</sup> Amba wua zee komo, 'Mé nap no á. Iné no be un de. Kap no yan-mén-ut jaas-to!'† <sup>28</sup> Kane no he us-kan no ti-m yin da-q no he **Ibrahi** m-hyan à un **Ishaku**, **Yakubu** un kap **yan-Rwɔr** un **Ma-to Shir** né n-mé un gwomo-to Shir, amba Shir a 'ye no ish-o m-cow á!‡ <sup>29</sup> Hun-ne a haan rwuun-mo үr-horan үr-horim ne, so o-ye'er un sq o-baar ne, yea she'et be-de un biki-o un gwomo-to Shir.§ <sup>30</sup> Noa hyen, ka ye hun-ne 'yaré à, Shir a goks ye, komo ka ye hun-ne gokse à, Shir a 'yarag ye.'\*

*Yeso conog o-Urusharima*

(Mati 23:37-39)

<sup>31</sup> Un ka da-q hond hond ye ken **Parisa**-ne ye haanuru be-үr Yeso, ye zeeru wu, "O cune, o yage, woa ru m-moka kane o warag de ken be-de, remen **Here** [Atipas] conog wo m-ho."

<sup>32</sup> Yeso shasuru ye, "Ha no rure **Here** ká wo-yo o-tuk-yo, 'Mé un yan-se un **ya-ut-kot** komo me un ta'as us-gom caane un buk ne, ho-үr atette-de man kom sengé-m re.' <sup>33</sup> Kap un kaane ne, man bup o-cow caane, m-buk, n-yisho ne, un nom үr-bon hun-ne ho **wan-rwɔr** un **Ma-to Shir** de ken be-de á se o-Urusharima.

<sup>34</sup> "Ya-o-Urusharima,  
ya-o-Urusharima!"

O hoog **yan-Rwɔr** un **Ma-to Shir**, o hoog ye Shir tomnu wo à! Soo re o um ro conge sak un kom-ut re n-ton un hun-ne ru, bo kiit-o ro m-hök un yakar-ye un yo un kükün-to un yo à, amba no yagu me m-nomot á. <sup>35</sup> Remen kaane Shir a 'yer pyo-o un kön-se un Shir ru. Mé no m-rure, noa hyen me á, se da-o woqnté o no hette m-zee, 'Shir huu wu ut-kom, wu haane un beeб-үr Yawe à.'†"

## Bor-us op us-nass

*Yeso 'yonste wan-gom*

<sup>1</sup> De ken **Ho-de үr-Wuwe** de, Yeso haag wu reet rii-yo m-re un hur-o un wu ken caari-wu wu un **Parisa**-ne, hun-ne ro Yeso m-gwot mēkse. <sup>2</sup> Wu ken net-wu, wu na-se un wu, ut-kom ne ro husé à, haanuru be-үr Yeso. <sup>3</sup> Yeso cituru yan-Napse o-karamsa un **Parisa**-ne ne, "¿Karamsa-o na zéeg a taas gom **Ho-de үr-Wuwe** ko o zéé á?"

<sup>4</sup> Amba ye zéé rii á. Yeso dekuru ka net-wu, wu taasuru gom-o un wu, komo Yeso zeeru wu arag. <sup>5</sup> Ka da-de wu zeeru ye, "Uregé un be-үr no, wà, ko o-na yo un wan-gaan hebute үr-dù **Ho-de үr-Wuwe**, ¿noa hussune yo un **Ho-de үr-Wuwe** ba un naas o-da á?"\*

<sup>6</sup> Amba ye hoks wu m-shas un ka cot-q á.

*M-yar un gwugwér-mo үr-hi ne*

<sup>7</sup> Yeso wereg bo ye ken hamat-ne ye ro m-daag un be-to jiishe үr-bon à, wu ruru ye ka sha-mo ut-ma mo: <sup>8</sup> "Wu ken wu bené no gwonge-o ut-ge, no she'et un be-to jiishe үr-bon á. A nom a banag wu jiishe no

† **Bor-us op us-tet:27** 13:27 Hyen komo: Bong 6:8. † **Bor-us op us-tet:28** 13:28 Hyen komo: Mati 22:13; 25:30. § **Bor-us op us-tet:29** 13:28-29 Hyen komo: Mati 8:11-12. \* **Bor-us op us-tet:30** 13:30 Hyen komo: Mati 19:30; 20:16; Mark 10:31. † **Bor-us op us-tet:35** 13:35 Hyen komo: Bong 118:26. \* **Bor-us op us-nass:5** 14:5 Hyen komo: Mati 12:11.

ut-gos à. <sup>9</sup> Komo wa-ur-ben, wu banu no à, wua haan wu zee wo, ‘Ine, o ‘ye wu ka ká be-de.’ Ka da-de woa hogé m-é komo o warag m-she’et un de ken be-de n-dak. <sup>10</sup> Amba a bené no, ha no, no she’et pakse, remen wu banu no à wua haan be un du wu zee, ‘Daan n-ton nay yo, un be-de jiishe à.’ Woa re үr-ho un hyan-о ye a bané à.† <sup>11</sup> Remen kaané, cow-o o-gaan yo un wu deeté hi un de un wu n-ton ne à, Shir a kergunte wu n-dak. Komo wu esse hi un de un wu n-dak à, Shir a deet wu n-ton.”‡

<sup>12</sup> Ka da-de, Yeso zeeru wa-o-biki, “Wo band nay ru á, komo wo band hen-ne ru á ko baag-o ru á, komo wo band ya-o-kwum ko yan-bor-se un hur-o ru á, remen yea topo wo yo o nome ye à. <sup>13</sup> Amba da-o wo iné o-biki, ban koob-ne, un ryam-ne ne un po-ne ne. <sup>14</sup> Komo Shir a huu wo ut-kom, remen yea hoks wo m-topé á. Shir a huu wo be-de un hun-ne kashi-ye mare à, ho-de ye he m-iné à.”

*Sha-mo ut-ma tq un caari-o o-biki  
(Mati 22:1-10)*

<sup>15</sup> Bo wan-gaan be-de un ka hun-ne ye ro tara, remen ye reet rii-yo m-re hogute kaané à, wu zeeru Yeso, “Ya-o-zak-ye ka ye he m-she’et tara be-de un biki-o un gwomo-to Shir à!”

<sup>16</sup> Yeso zeeru wu, “A nomog wu ken net-wu, wu nome caari-o o-biki à, o wu benté hun-ne deen à. <sup>17</sup> Bo da-o o-biki woonte à, wu tomuru gúw-ne ye un wu, ye rure hamat-ne ye un wu, ‘Rwuun no, ko wu ke zongsute!’ <sup>18</sup> Amba ye taknurú hoob-o us-cow kap, gaan un gaan. Wu takne à zeeru ko-guw, ‘Um oog o-kat, komo um conog m-ha um gwotón o, hakkure zee wu hogé kon-us re!’ <sup>19</sup> Wu ken wu zeeru, ‘Um oog na op ye ut-kerem, um conog m-ha um megeré ye, hakkure zee wu hogé kon-us re.’ <sup>20</sup> Wu ken wu zeeru, ‘Um komog o ka biki-o ut-ge, remen kaané man hoks m-habe á.’

<sup>21</sup> “Ka ko-guw-wu warguru wu ruru wan-hur-o un wu. Wan-hur-o un wu swooru us-ryaab. Wu zeeru ko-guw, ‘M-moka ru, o dore us-cow us-bu ne se o-bo, o band koob-ne, ryam-ne, un po-ne ne.’ <sup>22</sup> Bo jimute à, ko-guw zeeru, ‘Gos-wu, um hogute ma-ut ru, um nomog komo bo o zee à, amba be-ur kusse remen ye ken ye.’ <sup>23</sup> Wa-o-hur zeeru ko-guw, ‘Ru un cow-se o-bo, us-bu ne, o zee hun-ne cowon n-me remen hur-o re shiit.’ <sup>24</sup> Me no m-rure ko-wan-gaan be-de un ye um ro bange à, wua rek rii-yo m-re yo m-nome á.”

*Dor Yeso ro us-nu ne  
(Mati 10:37-38)*

<sup>25</sup> De ken ho-de bo buug-de un hun-ne deen ro un dore un Yeso à, wu wakturu wu zeeru ye, <sup>26</sup> “Yatt-wu he warag wan-neke-m re ye á, se wu conog me arge tato un wu, un inu un wu ne, ne'a un wu, un yakar ne, hen-ne un sek-ye ne, un hoog-mo un wu ne komo.§ <sup>27</sup> Ka ye ‘yare dék un kan-o un ye, ye dont me á, yan-neke-m re ye á.\*

<sup>28</sup> “Uregé wu ken wu be-ur no conog ut-mà, wu she’et tara wu neps yo wu he m-ho be-de un ka mà-to à, wu gut uregé wu ro un hwor ne ye wu hette kom un ka mà-to à. <sup>29</sup> Uregé wu rott á, wua hoks kom un

† **Bor-us op us-nass:10** 14:8-10 Hyen komo: Swqq 25:6-7. ‡ **Bor-us op us-nass:11** 14:11 Hyen komo: Mati 23:12; Ruka 18:14. § **Bor-us op us-nass:26** 14:26 Hyen komo: Mati 10:37.

\* **Bor-us op us-nass:27** 14:27 Hyen komo: Mati 10:38; 16:24; Mark 8:34; Ruka 9:23.

ka mà-to, to wü taknë á, komo kap bön ye hyanë bo wü taknë à yea nemes wü. <sup>30</sup> Yea zee, ‘Wü ka net-wü takantë ut-mà amba wü hoks m-kom á’!

<sup>31</sup> “Urege ko-gwomo ruug un hun-në ne dugu-us op [10,000], ye dumut un wü ken ko-gwomo-wü ne, wü heenë wü m-dum à un hun-në ne dugu ur-kwooz, [20,000] wüa she'et ur-takan wü ceker, urege wü ro m-wons ne wü dumut un wü ka ko-gwomo-wü ne. <sup>32</sup> Urege wü rott á, wüa tom yan-tom-ye un wü be-de un wü ka ko-gwomo-wü, wü kon wü ye she'et ba ut-ween cin ba ye un 'gone'. <sup>33</sup> Un ka bu-yo o-gaan, ko wan-gaan be-ur no wüa hoks me m-dore á, se wü ya'astë kap bo un rii-yo wü rotte à.”

*Por-mo o-hwaa*

(Mat 5:13; Mark 9:50)

<sup>34</sup> “Por-mo ur-bon ne, amba urege rerem-mo un mo teestë, cow ro kon, yo a hette mo m-muut m-por komo á. <sup>35</sup> Mo kus ur-bon ne o-dak á, ko be-de ut-wüur, a mo m-uks. Hogu no, urege no ro ut-to ne.”

## Bor-us op us-taan

*Ca-yo ege à*

(Mat 18:12-14)

<sup>1</sup> De ken ho-de **yan-goks un tar**, un ye ken **ya-ur-ba'as** ne, ye haante, ye hoguté ma-ut Yeso. <sup>2</sup> **Parisa-ne un yan-Yoos-de o-karamsa** ne taknuru us-cenene, “Ka net-wü gokstë **ya-ur-ba'as**, komo wü re un ye ne!”\* <sup>3</sup> Kané Yeso rurü ye ka sha-mo ut-ma mo:

<sup>4</sup> “Wü ken wü ro un ca-në zungu-o gaan, [100] komo gaan-o eguru wü. ‘Ya ne wü he m-nom? Wüa yage ye ka o-zungu ba o-gaan [99] ut-re, wü heet hoob-o un ka gaan-yo se wü hyantë yo. <sup>5</sup> Da-q wü hyandë yo, wüa nom o-zak har wü sagbuñe yo ut-gar, wü jontë yo o-hur. <sup>6</sup> Wüa deken yo o-hur. Ka da-de wü agan nay-ne un yan-bor-se un hur-q un wü ne, wü zee ye, ‘Me o-zak ne, um hyantë ca-yo ege me à. Gu no me o-zak!’ <sup>7</sup> Me no m-rure, gon kaane, Shir a nom o-zak o jiishë o kàa n-ton, remen wan-gaan wa-**ur-ba'as-wü** waktunë be-de Shir à, har zak-q jiishë o un hun-në o-zungu ba o-gaan à [99], ye ro be-de Shir à.

*Hwor-yo ege à*

<sup>8</sup> “Ko komo, ne'a-wü ro un hwor ne, ye a nome o-kwom à op, gaan-o eguru wü. ‘Ya ne wü he m-nom? Wüa su ur-pitirra, wü wishë hur-q un wü kap, wü gut ko de ke ko'so-de se wü hyanag yo. <sup>9</sup> Da-q wü hyenë yo, wüa agan nay un wü ne, un yan-bor-se un hur-q un wü ne be-ur gaan, wüa zee ye, ‘Me o-zak ne deen, um hyanag ka hwor-yo, yo ege me à. Gu no me o-zak!’ <sup>10</sup> Kang-o gaan kane, me no m-rure, **yan-tom-ye Shir** ro m-nom o-zak remen wan-gaan-wü waktunë wü dore Shir à.”

*Wà-wü ege à*

<sup>11</sup> Yeso dooru m-zee, “Wü ken net-wü ro un yakar ne yoor, yan-campo-ne. <sup>12</sup> Ka wü ro rek-wü à zeerü tato un wü, ‘Ya'as me yo ro yo ma re à, be-de un saw-ut ru m-moka.’ Ka tato-o wonguru ye saw-to un wü be-ut yoor. <sup>13</sup> Ut-ho hiin, ka wü ro rek-wü à baburu saw-to un

\* **Bor-us op us-taan:2** 15:1-2 Hyen komo: Ruka 5:29-30.

wu to a wonge ye à. Wu ruurü un hwor né wu yage o-hur. Wu haaru o ken dak-o ur-hew né, kané wu saburse hwor-yé un wu, un she'et-de ba ur-bon. <sup>14</sup> Wu hoorü kap yo wu rotte à. Ka da-o mér 'henuru un ka dak-o, komo wu rott rii á. <sup>15</sup> Wu haaru ur-guwus be-de un wu ken net-wu un ka dak-o. Ka net-wu heeturü ka wà-wu be-de un yege-arëde wu ye'et ye rii-yo m-re. <sup>16</sup> Ka wà-wu conuru wu re wu ciig un kük-to un yoor-to un arede, amba yatt-wu ya'e wu rii-yo m-re á. <sup>17</sup> Ur-kom, wu muunuru un weer-se un wu cas cas. Wu zeerü, 'Yan-nomé un tato re m-senge, ye ro un rii-yo m-re né kap, yo yea hoks m-kom á, amba mē ka kané un mar-mo un mér! <sup>18</sup> Man iné m-warag be-ur tato re, um zee, "Tato re, um nomoté Shir **ur-ba'as**, um nomo wo **ur-ba'as**. <sup>19</sup> Mē bo'os o do mē m-aag wà ru á, dék mē üntün wan-gaan be-de un guw-né ru." <sup>20</sup> Wu inuru kané wu bopuru o-cow wu ro m-warag be-ur tato un wu.

"Cin wu ro ur-hew né o-hur né, da-o tato un wu hyambé wu à, wu hoguru ur-won un hur-de un wu, komo wu ruurü o-rek, wu hamturü wà un wu, wu paturu wu. <sup>21</sup> Ka wà-wu zeerü, 'Tato re, um nomoté Shir **ur-ba'as**, un wo né. Mē bo'os o do mē m-aag wà ru á!' <sup>22</sup> Amba ka tato-o agnuru guw-né ye un wu. Wu zeerü, 'Hör-m-hör! Hantu no gund-to jiishé ur-bon à no tupe wu. Tupe no wu o-kwot un jow-yo un wu, komo no tupe wu ut-ka'anté un na-se un wu. <sup>23</sup> Ka da-de no gut marikkiyo m-sém, no pen yo, a nom no biki-o o-zak! <sup>24</sup> Remen ka wà re wu ro marag, amba m-moka wu ro un hoog né. Wu ro egute, amba m-moka wu muunte.' Remen kaané komo ye taknuru o-biki.

<sup>25</sup> "Un ka da-o Wà-wu ro sek-wu à ro o-kat. Wu ro m-jo'on o-hur, bo wu woonté yow yow o-hur né à, wu hoguru ut-dum us-sep né. <sup>26</sup> Wu agnuru ko-guw wan-gaan wu cituru wu, '¿Ya a m-nom?' <sup>27</sup> Ka ko-guw-wu shasuru wu, 'Heno ru wu jo'one, komo tato ru panag marikkiyo m-sém, remen wu muunte o-hur kerker.'

<sup>28</sup> "Ka sek-wu wu swooru us-ryaab, wua tuw ka hur-o á. Tato un wu rwuunuru wu konuru wu, wu cowon n-mē o-hur. <sup>29</sup> Amba wu shasuru tato un wu, 'Gwot, ka hak-se kap, mē m-senge üntün ko-guw, komo mē nomo wo kqob-de o-dortte á. Wo 'ya mē ko ya o-gwoor um nomot o-biki un nay re ne á. <sup>30</sup> Amba ka wà ru wu sabursuté saw-ut ru kap be-de un ne'a-ne ye hwa, komo da-o wu jo'one o-hur à, o panag marikkiyo m-sém remen wu!' <sup>31</sup> Ka tato-o shasuru wu, 'Wà re, wo kané ko o ke da-o un me ne, komo kap yo ma re yo ma ru yo. <sup>32</sup> Amba depete a nom o-zak o-biki né, remen heno ru ro marag, amba m-moka wu ro un hoog né, wu ro egute, amba m-moka wu muunte.'

## Bör-us op us-cind

### Weger-se un wan-baab-to ut-saw

<sup>1</sup> Yeso zeerü yan-neke-mo un wu, "A nomog wu ken net-wu ko-ya-o-kwum, wu ro un ko-guw né wan-bebe un wu ut-saw. Wu ken wu ruru te ka ko-ya-o-kwum-wu unze wan-bebe un wu ut-saw ro wu un saburse un hwor. <sup>2</sup> Remen kaané wu agnuru wan-bebe un wu ut-saw. Wu zeerü wu, 'Um hogute wo mē m-saburse un hwor. Remen kaané kansundi mē saw-ut re, um wongsuté wo un baab-to un saw-ut re ne.' <sup>3</sup> Ka ko-guw-wu zeerü hi un de un wu, 'A wongse mē un senge-m re ne. ¿Ya ne um he nom? Mett m'-wons mo to m á, komo mē m-hogé m-e

mo ყ-კონ. <sup>4</sup> M-მოკა უმ nak yo ყმ he იმ ა! Remen da-ი სენე-მ re te'ე, man kum nay-ნე, ყე he მე m-barkე ყე gu მე უნ hur-to უნ ყე ა.

<sup>5</sup> “Wu agnurु hun-ნე kap ყე ka wan-hur-ი უნ wu ro m-dore ყ-მoog ა. Wu cituru wu ყ-ტakan. ‘¿Re ho ი a wo m-dore ყ-მoog?’ <sup>6</sup> Wu shasuru, ‘Tur-to m-now o-zungu [100].’ Wan-baab-to ყ-სaw zeerу wu, ‘Takurda-ი ყ-მoog ი ka, she'et, o გen kwooz-ი toor უნ op [50] hor-m-hor.’ <sup>7</sup> Wu doorу m-cit უნ wu ken wu, ‘Wo komo ¿re ho ი a wo m-dore?’ Wu shasuru, ‘Ut-buhu to უნ hyo dugu-o gaan [1,000].’ Wan-baab-to ყ-სaw zeerу wu, ‘Takurda-ი ყ-მoog ი ka, გen zungu-ი ი ეer [800].’

<sup>8</sup> “Remen kaanę bo ka ma-to rwuqne ა, ka wa-o-kwum, wu bomog wan-bebe უნ wu ყ-სaw ყ-ვერ bo wu იმე კა ვერ-სე ba ყ-ბონ სე ა. Kang-o gaan, hun-ნე ყე dore Shir ა, ყე ro ყ-ვერ ნე be-de უნ morogse ყ-სaw to ყე hette hoge m-rerem ა, ka hun-ნე ყე jiishtę კა ყე dore Shir ა, gun hi უნ de უნ ყე, უნ იმ უნ rii-yo Shir hette m-იმ o-zak უნ ყე ნე ა.”

<sup>9</sup> Yeso doorу m-ზee komo, “Remen kaanę მე იმ rure, gu იმ or უნ იმ უნ rii-yo იმ rotte უნ კა dak-ი ა, remen Shir barkutу იმ n-მე უნ hur-ი უნ wu, da-ი იმ teesę ა. <sup>10</sup> Bo უნ wu იმ o-nip უნ rii hiin ა, wua იმ o-nip უნ rii caari, komo bo უნ wu wuke o-nip უნ rii rek-ი ა, wua wuke o-nip უნ rii caari. <sup>11</sup> Urege, იმ hoks m-იმ o-nip უნ rii-yo იმ kume უნ კა dak-ი ა, Shir a bopsu იმ kashi უნ rii n-Ton ა. <sup>12</sup> Komo ყ-რეგე იმ hoks m-იმ o-nip უნ rii-yo Shir bopsu იმ უნ კა dak-ი ა, wua bopsu იმ rii n-Ton ა.

<sup>13</sup> “Ko-guw wan-gaan wua hoks იმე უნ ინ იი იორ m-guw ა. Go უნ კა ko-guw wua ყაე wan-gaan, wu ცუნ wan-gaan, კა wu იმე wan-gaan o-dorotte wu ყაე wan-gaan. Remen kaanę ინა hoks m-იმე უნ Shir m-guw იმ იმე hwor komo ა.”\*

*Yeso rworog to ken ma-to*

(Mati 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

<sup>14</sup> Bo **Parisa**-ნე hogute kaanę ა, ყე hagurу Yeso remen ყე ro უნ con-to უნ hwor ნე. <sup>15</sup> Yeso zeerу ყე, “No conog hun-ნე zee იმ უნ m-ე-იტ pus-to ნე, amba Shir nepse იმ yan-m-ე-იტ jaas-to ყე. Remen rii-yo hun-ნე bope kom-იტ იი იი, be-de უნ Shir rii-yo ა.

<sup>16</sup> “**Karamsa-o Mosa** უნ **yan-Rwör** უნ **Ma-to Shir** ნე ro gwomo-to უნ kumu უნ hoog rem na უნ **Yahuda**-ნე har da-o **Yohana** Wa-m-**Yo'os** უნ **hun-ნე m-ho**. Bo უნ da-o **Yohana**, მე უნ yan-neke-მ re ne rworog, **Ma-to m-Rerem** to უნ gwomo-to Shir. Komo hun-ნე დენ sengute ყე gokste to.† <sup>17</sup> Amba jiishtę busbus a porogsę o-dak o-Ton ნე, da a zee a jorotę gom-de jiishe ყ-რეკ ა, de უნ **karamsa-o Shir**.‡

<sup>18</sup> “Ko wu ke campo wu, ho'ose ne'a უნ wu, wu gaarу wu ken ne'a-wu, wu იმოგ **ba'as-de** უნ m-bukkun, komo ko wu ke campo-wu ga'e ka ne'a-wu a ho'ose ა, wu ma wu იმოგ **ba'as-de** უნ m-bukkun.§

*Ko-ya-o-kwum უნ Razarus ne*

\* **Bor-us op us-cind:13** 16:13 Hyen komo: Mati 6:24. † **Bor-us op us-cind:16** 16:16 Hyen komo: Mati 11:12-13. ‡ **Bor-us op us-cind:17** 16:17 Hyen komo: Mati 5:18. § **Bor-us op us-cind:18** 16:18 Hyen komo: Mati 5:32; 1Kor 7:10-11.

<sup>19</sup> “A nomog wu ken net-wu ko-ya-o-kwum, wu cope ut-gund to ro pukpuk à to un hwor deen, wu ro m-hoge rerem-mo hoog-mo un wu ko de ke ho-de. <sup>20</sup> Wu ken ko-koob-wu ro komo kane, a wu m-zee Razarus. Wur-o un wu kap nat-to, a wu m-hante un ish-q hur-o un ka wa-o-kwum-wu, <sup>21</sup> remen wu reet ga-to ro m-he'en un ka ko-ya-o-kwum-wu n-dak à, da-o wu ro m-re à. Yege-wo masuru m-haan ye ro m-rekem un nat-to un wu.

<sup>22</sup> “Ka ko-koob-wu maruru, **yan-tom-ye Shir** dekuru wu ye heeturu wu n-riib **Ibrahi**, be-de o-biki n-Ton un Shir. Komo ka ko-ya-o-kwum-wu maruru, hun-ne jokuru wu. <sup>23</sup> Komo n-me o-kuub o-ra, wu ro un swo ur-koob, wu dassuru ur-hi wu hyamburu **Ibrahi** ur-hew ne, un Razarus ne un riib-q un wu. <sup>24</sup> Wu aaguru, ‘Tato re **Ibrahi**, hoge ‘won un de, o tomon Razarus wu ru jow-yo un wu m-ho, wu haan, wu gwu’urse rem un de, remen me m-swo ur-koob n-me o-ra!’

<sup>25</sup> “Ambo **Ibrahi** zeeru, ‘Baks, wa re o, da-q un hoog-m ru o hogute m-rerem, Razarus komo swoog ur-koob. Ambo m-moka wu ro m-hoge rerem-mo un wu kane, wo ne, wo un swo ur-koob. <sup>26</sup> Kané komo, caario o o-kuub ro kon un tete na, remen ye cone m-pas be be-ur no yea hoks á, kane komo, yatt-wu he hoks m-passan be-de no ro wu haante be-de te ro á.’ <sup>27</sup> Ka ko-ya-o-kwum-wu zeeru, ‘Um konog wo, tato re **Ibrahi**, tomon Razarus un hur-o tato re. <sup>28</sup> Me un hen-ne ne taan campo-ne. Wu he wu nek ye ut-to remen me con ye ma ye haan un ka be-de un swo ur-koob de á.’

<sup>29</sup> “Ambo **Ibrahi** shasuru, **Mosa** un **yan-Rwor** un **Ma-to Shir** ne ro kon ye he nak un hen-ne ru ut-to à. Depete hen-ne ru hoge ma-to un ye.’ <sup>30</sup> Ka ko-ya-o-kwum-wu shasuru, ‘To ka bo’os á, tato re **Ibrahi**! Ambo urege wu ken wu inité be-de un margan-ne wu he be-de un ye, ka da-de yea yage nom **ur-ba’as**. <sup>31</sup> Ambo **Ibrahi** zeeru wu, ‘Urege ye hoge **Mosa** un **yan-Rwor** un **Ma-to Shir** ne á, yea hoge á ko wu ken wu iné be-de un margan-ne.’ ”

## Bor-us op us-ta'yoor

*Ur-ba’as*

(Mati 18:6-7,21-22; Mark 9:42)

<sup>1</sup> Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, “Meger-ut ro kon to he hante **ur-ba’as** à, amba Shir a tuks ka wu hante ka meger-to à! <sup>2</sup> A jiish wu ur-bon a gege wu ta’ar-de ur-na un geks-de un wu a jorbe wu n-me msa, da a zee wu rwo’e wan-gaan be-de un ka yakar-ye nom **ur-ba’as**.

<sup>3</sup> Remen kaané gwot no yo no m-nom à!

“Urege or ru wan-dor nomoté wo **ur-ba’as**, ruru wu, urege wu yagute do un nom **ur-ba’as** o nome wu ur-ho.\* <sup>4</sup> Urege wu nomoté wo **ur-ba’as** ho-ur gaan o-ta’yoor, komo ko q ke da-q wu haan wu zee wo, ‘Man do á,’ nome wu ur-ho.”

*Ess ut-ma*

<sup>5</sup> Yan-Tom Yeso zeeru Gos-wu, “Do te m-'wons remen te este ma-ut ru.”

<sup>6</sup> Yeso shasuru, “Urege no ro un ess ut-ma ne üntun go-yo jiishe us-rek à üntun go-yo **mosta**, noa hoks m-zee un ka ‘yo-yo, ‘Muusé us-geer ne o shér hi un du n-me m-sal!’ Komo yo a nomo no o-dorotte.

\* **Bor-us op us-ta'yoor:3** 17:3 Hyen komo: Mati 18:15.

*Senge-mo un ko-guw*

<sup>7</sup> "A zee wu ken wu be-ur no ro un ko-guw ne, wu ro wu ut-kerem à, ko gwot un ca. Da-o wu myuné so o-kat, woa zee wu re ga-to un wu hor-m-hor á. <sup>8</sup> Ko hiin! Woa zee wu ma, 'Rishnu me ga un de, o wasu me, um reet, um suus, me komse woa hoks m-re un yo ma ru rii-yo m-re yo!' <sup>9</sup> ¿Udepe a bum ko-guw remen wu nomog o-dorotte á, depete a bum wu? <sup>10</sup> Kang-o gaan un no ne, da-o no nomé yo Shir zee no, no nom à, zee no, 'Te guw-ne ye temb, te un nom senge-m te.'

*Yeso taaste gom-se un nen op ya-ut-cim*

<sup>11</sup> Bo Yeso bupte cow-vo o-Urusharima à, wu doruru un te riib-se un dak-q o-Samariya un dak-q o-Gariri ne. <sup>12</sup> Wu ro m-cow un yo ken ya-o-bo yo, wu gonturú hun-ne op ye ro un swo ur-koob un gom-o ut-cim. Ye esurú ur-hew ne. <sup>13</sup> Ye 'yonsurú us-cor, "Yeso! Gos-wu! Hoge 'won un te!"

<sup>14</sup> Yeso hyanuru ye, wu zeeru ye, "Ha no be-ur ko-wan-Cow un konse Shir wu byarag no."†

Ye ro m-neke un cow gom-se un ye taaru. <sup>15</sup> Bo wan-gaan hyente gom-o un wu taag à, wu myunuru un bongon-de Shir un cor caari. <sup>16</sup> Wu soru hi un de un wu n-dak be-de un na-us Yeso, wu bomuru wu. Ka net-wu ko-Samariya-wu. <sup>17</sup> Yeso zeeru, "Nen op ye ka um taase gom-se un ye à, ¿kené ka jero-ye ro? <sup>18</sup> ¿Remen yan o bo un ka ko-hamat-wu un hon-de un wu myuné wu bumut Shir?" <sup>19</sup> Yeso zeeru wu, "Iné eso, o arag remen o shereg hur un du be-de Shir, Shir taaste gom-o ru."

*Haan-mo ut-gwomo*

(Mati 24:23-28,37-41)

<sup>20</sup> Ye ken Parisa-ne ye cituru Yeso da-o gwomo-to Shir he m-haan à. Yeso shasuru: "Gwomo-to Shir a haan bo a he to m-hyan á. <sup>21</sup> Yatt-wu he m-zee, 'Gwot, to ka kane!' Ko, 'To ka reeno!' Remen gwomo-to Shir ro be-de no ro à."

<sup>22</sup> Ka da-de wu zeeru yan-neke-mo un wu, "Da-o roqon da-o no he m-con no hyen ho-ur gaan be-de un ho-to un Wà-wu un net à, amba noa hyen de á. <sup>23</sup> Ye ken hun-ne ye he no m-zee, 'Wà-wu un net, Wu ká reeno!' Ko, 'Wu ká kane!' Amba no ru m-gwot á. <sup>24</sup> Me no m-rure untun us-myakt n-ton komo m-cecar ne, kaané myun-mo un Wà-wu un net, he m-nom un ho-de un wu. <sup>25</sup> Amba ur-takan Wà-wu un net wua su ur-koob deen hun-ne ye un ka da-o, yea 'yarag wu. <sup>26</sup> Bo hun-ne nomé da-o Nuhu à kaané ye he m-nom da-o re Wà-wu un net he m-myun à.‡ <sup>27</sup> Ko wu ke m-re m-swo ne, campo-ne un ne'a-ne ne un senge-mo ut-ge, har un ka ho-de Nuhu tuwté o-hat à, komo ho-m haanuru mo reeru ye kap.§ <sup>28</sup> Qa nom untun da-o wu ken net-wu jin-de un wu Rot. Ko wu ke un senge-mo m-re m-swo ne, ut-baab, m-o ne, ur-go, ut-ma ne. <sup>29</sup> Ho-de Rot rwuné bo-o o-Sodom à, Shir hentute o-ra un kak-to o-ra ne untun kem n-Ton un shir o hooru ye kap.\* <sup>30</sup> Kaané he m-nom ho-de un myun-mo un Wà-wu un net wua 'wos hun-ne ba m-zonge.

† **Bor-us op us-ta'yoor:14** 17:14 Hyen komo: Rewi 14:1-32. ‡ **Bor-us op us-ta'yoor:26** 17:26 Hyen komo: Taka 6:5-8. § **Bor-us op us-ta'yoor:27** 17:27 Hyen komo: Taka 7:6-24.

\* **Bor-us op us-ta'yoor:29** 17:28-29 Hyen komo: Taka 18:20—19:25.

<sup>31</sup> “Un ka ho-de wu ro n-ton ur-dqob de un kuke-o un wu à, wu kerguné á, wu cuw hur-o un wu á, wu dekenté yo ken rii-yo á, remen Shir a saburse ka ye coné ruut un saw-to un ye à, kaané como bo un wu ro o-kat à, wua warag o-hur á.<sup>†</sup> <sup>32</sup> Baks no ne'a **Röt** wu naasté o-da como wu wakte us-ajima né remen saw-to un wu, Shir sabursuté wu.<sup>‡</sup> <sup>33</sup> Bo un wu coné wuké un hoog-mo un wu à, wu yage mé m-dore moa ege wu, como bo un wu hoog-mo un wu ege rem re à, wua kum mo.<sup>§</sup> <sup>34</sup> Un ka tet-mo, mé no m-rure, hun-né yoor m-rew be-ur gaan: Shir a dek wan-gaan, wu yage wan-gaan n-jim. <sup>35</sup> Ne'a-né yoor ur-na be-ur gaan, Shir a dek wan-gaan, wu yage wan-gaan n-jim.”\*

<sup>37</sup> Yan-neke-mo un wu cituru wu, “Gos-wu, ¿kené ka rii-yo he m-kor?”

Yeso shasuru, “Be-de u-ur ro à, kané sakra he m-morge.”

## Bor-us op us-eer

*Sha-mo ut-ma tq un  
ko-gwor un wan-piish ut-ma ne*

<sup>1</sup> Yeso ruru yan-neke-mo un wu sha-mo ut-ma wu yoosutu ye bo ye he m-senge un kon-se Shir ba m-kar á. <sup>2</sup> “Un q ken bo-o a nomog wu ken wan-piish ut-ma wu, wu ro un hoge gyer-o Shir á, wu como m-hyan hi-de un net us-shi né á. <sup>3</sup> Wu ken ko-gwor-wu ne'a, ro kané un ka bo-o wu ma'asé m-ha be-de un wu à un hoob-o un a ya'as wu yo ro yo ma un wu à, wu ro m-zee, ‘Gu mé be-de un wan-ryaab-us re.’ <sup>4</sup> O-da deen, wan-piish ut-ma yage un was, amba ır-kom wu zeeru hi un de un wu, ‘Mett gyer-o Shir á, mé como m-hyan hi-de un net us-shi né á, <sup>5</sup> amba remen ka ko-gwor-wu sütü mé, man gut remen wu kumut yo ro yo ma un wu à. Urege mé nom kaané á, wua ma'as m-haan har wu bo me.’”

<sup>6</sup> Yeso zeeru, “Hogu no yo ka wan-piish ut-ma wu zee à, wu rotte gyer-o Shir á. <sup>7</sup> Wu hoksté nome un ká ko-gwor-wu kaané, remen wu suute wu, kaané Shir a hoks nome un hun-né ye wu daage à rii-yo ır-bon, urege ye konog wu, wua gu ye hor-m-hor. <sup>8</sup> Mé no m-rure, Shir a piish ma-to un ye hor-m-hor bo ye he hoge m-rerem à. Amba **Wà-wu un net** ¿wua 'wos hun-né goksté Ma-to Shir da-o wu he m-muyun né?”

*Sha-mo ut-ma tq un  
ko-Parisa un wan-goks un tar ne*

<sup>9</sup> Yeso doog hun-né m-rure ka sha-mo ut-ma mo, ye nepse she'et-de un ye, kashi de á, como ye ro un muut un ye ken ye n-dak. <sup>10</sup> “Da-q gaan hun-né yoor haag un **Pyo-o Shir** ye konot Shir: Wan-gaan ko-**Parisa-wu**, wu ka como **wan-goks un tar**. <sup>11</sup> Ko-**Parisa** esuru un hon wu konuru, ‘Shir, um bomog wo remen mé ko-hyow á, mé ko-wan-men-ut jaas-to wu á, mé un rwor ut-bo á, mé un hoob-o un ne'a-ne untun ye ken ye á. Um bomog wo remen mé untun ka ko-**wan-goks**

<sup>†</sup> **Bor-us op us-ta'yoor:31** 17:31 Hyen como: Mati 24:17-18; Mark 13:15-16. <sup>‡</sup> **Bor-us op us-ta'yoor:32** 17:32 Hyen como: Taka 19:26. <sup>§</sup> **Bor-us op us-ta'yoor:33** 17:33 Hyen como: Mati 10:39; 16:25; Mark 8:35; Ruka 9:24; Yoha 12:25. <sup>\*</sup> **Bor-us op us-ta'yoor:35** 17:35 Mø ken gen-mø un dø ci-o 36Hun-né yoor a ma'as m-senge o-kat: a dek wan-gaan, a yage wan-gaan. Hyen: Mati 24:40.

**un tar** wu reqeno á. <sup>12</sup> Un ho-ut ta'yoor me un nom o-**swoot** ho-ut yoor, me kume rii-yo woo op à, me wo m-ya'as o-gaan.'

<sup>13</sup> "Amba ko-**yan-goks** **un tar** esuru ur-hew ne komo wu jaks co-o un wu n-Ton á, amba wu wosuru be-de un wu. Wu zeeru, 'Shir, hoge 'won un de, me ko-wa-**ur-ba'as**!' " <sup>14</sup> Yeso zeeru ye, "Me no m-rure, ko-**yan-goks** **un tar**, waragte o-hur hond hond be-de Shir, amba ko-**Parisa**-wu warag o-hur hond hond á. Remen kap ye jakse hi un de un ye n-ton à, Shir à hente ye n-dak, komo kap bo un ye hente hi un de un ye dak dak à, Shir a jaks ye n-ton."\*

*Yeso huute yakar nu-o ur-bon  
(Mati 19:13-15; Mark 10:13-16)*

<sup>15</sup> Ye ken hun-ne ye hanturu yakar-ye un ye be-ur Yeso remen wu huute ye nu-o ur-bon. Yan-neke-m Yeso tepruru ye bo ye nome kaane à, <sup>16</sup> Amba Yeso agnuru ka yakar-ye be-de un wu komo wu zeeru, "Yagu no yakar rek-ye haante be un de, no wen ye á, remen gwomo-to Shir ro be-de gon ye. <sup>17</sup> Baks no de ka! Kap bo un wu goksé gwomo-to Shir untun wá á, wua tw un den-o Shir á."

*Ko-ya-o-kwum  
(Mati 19:16-30; Mark 10:17-31)*

<sup>18</sup> Net caari-wu un **Yahuda**-ne cituru Yeso, "Wa-ur-Yoos, wo kashi-wu, ¿ya ne um he m-nom um kumut hoog-o ba m-ta?"

<sup>19</sup> Yeso cituru wu, "Remen yan o o zeete me 'kashi'? Yatt-wu ro kashi á se Shir cot. <sup>20</sup> O nepse ka **karamsa**-o: 'Wo con ne'a-wu un net á, wo ho net á, wo hiw rii á, wo ce'e net ut-ma á, hyan tato ru un inu ru ne ut-gos ne.†"

<sup>21</sup> Ka net-wu shasuru, "Cin me rek-wu um nomosse dorotte-o un o kap."

<sup>22</sup> Bo Yeso hoge kaané à, wu zeeru wu, "Yo ken yo ro kon yo kuse o nom à: Baab rii-yo o rotte à kap, o ya'as koob-ne ka hwor-ye, komo woa kum rii-yo ur-bon n-Ton, ka da-o, o haan, o dore me." <sup>23</sup> Amba da-o ka net-wu hoge kaané à, wu hoge m-rerem ko hiin á, remen ko-ya-o-kwum-wu deen.

<sup>24</sup> Yeso hyanuru wu hoge m-rerem á, wu zeeru, "Ko-ya-o-kwum a tw den-o un gwomo-to Shir un yish pus-ye á! <sup>25</sup> Qtte ko-ya-o-kwum-wu tw den-o un gwomo-to Shir à, jiishte ba un rem dorom-yo tw un ish-o o-ber."

<sup>26</sup> Hun-ne ye hoge wu à cituru, "¿Wan wu un ya Shir he m-gu?" <sup>27</sup> Yeso shasuru, "Rii-yo hun-ne a hoks m-nom á, Shir a hoks yo m-nom."

<sup>28</sup> Ka da-de Bitrus zeeru, "Gwot! Te yagnute den-ut te, te dorutu wo."

<sup>29</sup> Yeso zeeru ye, "Ee, komo um esutu no, ko wu ke wu yage hur-o un wu, ko ne'a, ko hen-ne, ko ye mate wu à, ko yakar remen con-to un den-o ut-gwomo to Shir, <sup>30</sup> wua kum deen un ka hak-se, komo wua kum hoog-o ba m-ta un hak-se roqne à."

*Yeso rworq ma-to un mar-mo  
un wu so o-tet komo  
(Mati 20:17-19; Mark 10:32-34)*

\* **Bor-us op us-eer:14** 18:14 Hyen komo: Mati 23:12; Ruka 14:11. <sup>†</sup> **Bor-us op us-eer:20** 18:20 Hyen komo: Rwu 20:12-16; Kara 5:16-20.

<sup>31</sup> Yeso dekuru yan-neke-mo un wu op un yoor n-riib, wu zeeru ye, "Hogu no! A he no o-Urusharima, be-de kap rii-yo yan-Rworu un Ma-to Shir gene un **Wà-wu un net** he m-shi à. <sup>32</sup> Wu a he'ebé un kom-to un ye ro **Isra**-ne á, yea pyapar wu, ye copse wu m-ta komo. <sup>33</sup> Yea nome wu us-sorog, ye ho wu amba ho-ur atette-de, wua iné un hogg ne."

<sup>34</sup> Amba yan-neke-mo un wu ye nap ko o-gaan yo wu ro m-zee á, remen a wukute ye ma-to wu ro m-rwqr à, komo ye nap rii-yo Yeso ro m-rwqr á.

*Yeso upste yish-yé un ko-po  
(Mati 20:29-34; Mark 10:46-52)*

<sup>35</sup> Yeso ro yow yow o-Jeriko ne, wu ken ko-po-wu ro tara n-riib un cow, wu ro us-kon. <sup>36</sup> Da-o wu hogé hun-ne ro m-arag à, wu cituru, "Yan yo ne?"

<sup>37</sup> Ye ruru wu, "Yeso ko-ya-o-Nazaret ro m-arag."

<sup>38</sup> Wu 'yonsuru us-cor, "Yeso! Baag-o **Dawuda**! Hogé 'won un de!"

<sup>39</sup> Hun-ne ye ro co à, kangsuru wu ye zeeru wu res temb. Amba wu 'yonsuru us-cor deen, "Baag-o **Dawuda** hogé 'won un de."

<sup>40</sup> Ka da-o Yeso esuru wu zeeru, "Hantu no ka ko-po-wu be un de." Bo wu wo'onté yow yow à, Yeso cituru wu, <sup>41</sup> "Ya ne o coné um nomog wo?"

Wu shasuru, "Gos-wu, um conog m-hyen."

<sup>42</sup> Yeso zeeru wu, "Hyan! Remen shér-m ru be-de Shir rwó'og wo m-hyan."

<sup>43</sup> Un gyept-o un yish, wu hyanuru cas kané, wu doruru Yeso, wu ro un nome un Shir ur-bongon. Da-o buug-de un hun-ne hyane kaane à, ye bomuru Shir kap mo un ye.

## Bor-us op us-jero

*Yeso un Zakka*

<sup>1</sup> Yeso cowuru o-Jeriko wu ro m-arag. <sup>2</sup> Ko-Gwomo-wu un **yan-goks un tar** jin-de un wu Zakka, ko-ya-o-kwum-wu. <sup>3</sup> Wu conog wu hyen ko wan wu ne Yeso. Amba wu hoks hyan un Yeso á, remen hun-ne nomog deen, komo wu't m-seeb á kó hiin. <sup>4</sup> Wu argurú o-rek un co-o un hun-ne wu daaru o-dirimi wu hyenet Yeso, wu ro m-arag ka so à. <sup>5</sup> Bo Yeso woote un ka be-de à, wu dassuru ur-hi n-ton wu zeeru Zakka, "Kergune hor-m-hor, remen un hur-o ru um he m-she'et caane."

<sup>6</sup> Zakka kergunuru hor-m-hor wu barkuru Yeso zak-o-zak. <sup>7</sup> Kap hun-ne ye hyane kaane à, taknuru us-cenene, "Ka net-wu haag ur-hamat un hur-o un **ko-ya-ur-ba'as!**"

<sup>8</sup> Zakka inuru eso wu zeeru Yeso, "Hogé, man ya'as koqb-ne ur-purug de un rii re, urege komo um rumusté rii-yo un wu ken wu, man topé wu ka rii-yo so o-nass."

<sup>9</sup> Yeso zeeru wu, "Ka hur-o kumug gwu caane, remen ka net-wu gokste Ma-to Shir untun **Ibrahi**. <sup>10</sup> **Wà-wu un net** haanté wu hobt, komo wu guut ye ege à."\*

*Sha-mo ut-ma tq un hwor un guw-ne op ne  
(Mati 25:14-30)*

\* **Bor-us op us-jero:10** 19:10 Hyen komo: Mati 18:10.

11 Bo hun-nę rę m-hogę un to ka à, Yeso dooru ye m-rure sha-mo ut-ma. Un ka da-de, wu ro yow yow o-Urusharima ne, komo ye rę m-zee unze gwomo-to Shir rę ma-to m-rwun. 12 Wu zeeru, "Wu ken net caari-wu, rę m-ha un q ken bo-q ur-hew ne, a sagbutę wu ut-gwomo, a komse wu myunuru o-hur. 13 Bo wu inę m-neke à, wu agnuru guw-ne ye un wu nę op komo wu yasuru ko wu ke hwor. Wu ruru ye, 'Sengu no, no gut yo no he m-hoks m-kum da-q me neke.' 14 Amba hun-nę ye un wu yagute wu, ye tomuru n-jim de un wu unze, 'Te con ka net-wu reete ut-gwomo á.'

15 "Komo haanuru a sagbutę ka net-wu ut-gwomo wu myunuru. Bo m-jo'on, wu zeeru guw-ne ye un wu ye rwun, remen wu nept yo ye kume à. 16 Wu ur-takan haanuru wu zeeru, 'Gos-wu, um kumug so o-op n-ton un ka ye o yasu me à.' 17 Wu zeeru, 'Keregen, wo ko-guw kashi-wu! O nomog m-senge un rii hiin, man sagbe wo ut-gwomo to un bo-ut op.' 18 Ko-guw ayoore-wu, haanuru wu zeeru, 'Gos-wu, um kumug so o-taan n-ton un ka ye o yasu me à.' 19 Wu zeeru wu, 'Komo woa nom gwomo-to un bo-ut taan.'

20 "Komo wu ken ko-guw-wu haanuru wu zeeru, 'Gos-wu, hwor ru ye ka, me un wukę ye ur-magund. 21 Me wo o-gyer, remen wo rii-yo o-gyer yo. Wo m-dék be-de wo esse á, komo wo m-ce be-de wo go ye á.' 22 Wu zeeru wu, 'Wo ko-guw-wu o-hwaa! Man dék gom-ut ru, m-sabursute wo! O nepste me rii-yo o-gyer yo, me m-dék be-de me esse á, komo me m-ce be-de me go á. 23 ¿Remen yan q wo heetę hwor re o-benki á, be-de um ręa goksunę m-sakne da-q um myunę á?'

24 "Ka da-de wu zeeru ka ye ro eso kane à, 'Rumus no ka hwor-ye be-de un wu, no ya'as ka ko-guw-wu rę un op ne à.' 25 Amba ye zeeru wu, 'Gos-wu, ay, wu ro un op ne!' 26 Wu shasuru, 'Me no m-rure, kap ka ye rę un rii ne à, Shir a do ye, amba ka ye rotte rii á, ka yo ye rotte hiin à, Shir a rumus ye yo.'<sup>†</sup> 27 M-moka, ka yan-yage-ut re ye, ka ye conę a sagbe me ut-gwomo á, hantu no ye kane, ho no ye un hyan-o-re!'‡"

### *Yan-bo-q o-Urusharima barkute Yeso (Mati 21:1-11; Mark 11:1-11; Yoha 12:12-19)*

28 Bo Yeso komte ka ma-to à, wu takuru co wu rę m-ha o-Urusharima yan-neke-mo un wu rę wu m-dorbę n-jim. 29 Bo wu woontę yow yow o-Bapaji ne o-Betanya ne à, un 'wun-de o-haag q hun-nę m-zee, Haag-q un 'yo-se o-Zetun à, wu tomuru yan-neke-mo un wu nę yoor<sup>30</sup> un ka ma-to ne: "Ha no un ka bo-de rę un co no à. Da-q no m-cow à, noa hyen wà-yo o-janka yo a cete m-da á gego. Ussundu no yo, no hante kane. 31 Üregę wu ken wu cikt no, '¿Remen yan q no rotte yo m-us? Zee no wu, 'Gos-wu conog yo.'"

32 Ye doruru o-cow, ye 'woossuru hond hond, bo Yeso ruru ye à. 33 Bo ye rę m-us un ka wà-yo o-janka yo à, wan-yo zeeru ye, "¿Remen yan q no rotte yo m-us?"

34 Ye shasuru, "Gos-wu conog yo." 35 Ye dekuru ka wà-yo o-janka yo ye heetylę Yeso. Ka da-de, ye sakuru gund-to un ye un cin-q un ka

---

† **Bor-us op us-jero:26** 19:26 Hyen komo: Mati 13:12; Mark 4:25; Ruka 8:18. ‡ **Bor-us op us-jero:27** 19:11-27 Hyen komo: Mati 25:14-30.

janka-yo, ye deturyu Yeso n-ton. <sup>36</sup> Bo wu da n-ton à, hun-ne neksuru gund-to un ye un cow.

<sup>37</sup> Bo wu woonte yow yow o-Urusharima ne à, be-de ka cow-yo dore un 'wun-de un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun** à, buug-de un hun-ne yan-neke-mo un wu taknuru bongon-de Shir un 'yons us-cor remen rii-yo o-made yo ye hyane kap à. <sup>38</sup> Ye 'yonsuru us-cor, ye zeeru,

“Shir ru'e ko-Gwomo o-kom wu haane  
un beeble un Yawe à,  
m-gwugwu n-ton kane

m-sekemse be-de Shir!”<sup>§</sup>

<sup>39</sup> Ka da-de ye ken **Parisa**-ne ye kane tepsuru Yeso. “Wa-ur-Yoos, zee yan-neke-m ru ye res temb!”

<sup>40</sup> Yeso shasuru, “Mę no m-rure, urege ye reks temb, ta'ar-ut toa takan tep.”

### *Yeso 'wonog remen o-Urusharima*

<sup>41</sup> Bo Yeso woonté yow yow o-Urusharima ne à, komo bo wu hyenté o à, wu 'wonuru un tuk-mo ut-men remen o, un hun-ne ne ye ro n-me à. <sup>42</sup> Wu ro m-zee, “Uregé no nak caané rii-yo he no m-hanté she'et-de un gwugwu-mo ur-hur à! Amba m-moka Shir wukute no yo, remen no goks me á! <sup>43</sup> Da-q roon da-q yan-yage-ut no he no m-rigumse à, ye woongsu no komo ye hebutu no kó o ke raag-q komo noa ru á. <sup>44</sup> Yea ho no un yakar no ne, komo ye saburse bo-o no, kó o-pam a yage yo n-ton un yo ken yo á, remen no baks da-q Shir haane wu guut no á!”

### *Yeso yanag ya-ut-baab*

(Mati 21:12-17; Mark 11:15-19; Yoha 2:13-22)

<sup>45</sup> Ka da-de Yeso haaru n-mé un **Pyo-o Shir**. Wu taknuru yan-se un ya-m-q un ya-ut-baab ne. <sup>46</sup> Wu ro ye m-zee, “A geneg un Ma-to Shir, ‘Hur-o re be-de us-kon de,\* amba no muuté o be-de un hyow-ne!”†

<sup>47</sup> Ko de ke ho-de Yeso yooste un **Pyo-o Shir**. Gwomo-ne ye un kon-se Shir, **yan-Yoos-de o-karamsa**, un sek-ye ne conuru ye ho wu.‡ <sup>48</sup> Amba ye hoks m-kum o-cow á, remen hun-ne kap ro wu m-hoge, ye con ye **ba'as** ur-gom á.

## Bor ur-kwooz

*Wa ya'e Yeso gwomo-to wu rotte  
un nom un ka hyat-to à*

(Mati 21:23-27; Mark 11:27-33)

<sup>1</sup> De ken ho-de, Yeso ro un **Pyo-o Shir**, wu ro m-yoose un hun-ne, komo wu ro un rwor un ka Ma-to Shir tq, **Ma-to m-Rerem**, Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne, mosse un sek-ye ne, haanuru. Ye zeeru wu, <sup>2</sup> “Ruru te, ¿kené o o kumé gwomo-to un nom un ka rii-yo wó m-nom à? ¿Wa ya'e wó ka 'wons-mo?”

<sup>3</sup> Yeso shasuru ye, “M-moka yage um cit no q ken cot-o: <sup>4</sup> Ruru no me, ¿wa un wu ne tomne **Yohana** Wan-Yo'os un hun-ne n-mé m-ho, ‘hun-ne’ ye, ko, ‘Shir?’”

<sup>§</sup> **Bor-us op us-jero:38** 19:38 Hyen komo: Bong 118:26. \* **Bor-us op us-jero:46** 19:46

Hyen komo: Isha 56:7. † **Bor-us op us-jero:46** 19:46 Hyen komo: Irmi 7:11. ‡ **Bor-us op us-jero:47** 19:47 Hyen komo: Ruka 21:37.

<sup>5</sup> Ma-üt sunuru ye, “¿Ya né a he m-zee? A ze'ę, ‘Shir’ wü zee, ‘Remen yan o un ya no goksté **Yohana**? <sup>6</sup> Komo a ze'ę, ‘Hun-ne’ ye, kap ka buug-de un hun-ne dea ho na, remen ye dekse **Yohanawan-Rwor un Ma-to Shir wü.**” <sup>7</sup> Ka da-de ye shasuru, “Te nap be-de o rwuuné á.”

<sup>8</sup> Komo Yeso zeeru ye, “Mę ma man ruru no ko kene um kumę ‘wöns-mo um rotté un nom kaané á.”

*Sha-mo ut-ma to un  
ko-ya-o-kat un ya-tom-ne*

(Mati 21:33-46; Mark 12:1-12)

<sup>9</sup> Yeso ruru ka hun-ne ye ka sha-mo ut-ma mo: “Wü ken net-wü goog o-kat, wü dökuru ya-tom, wü warguru o-hur wü she'etündürүү дөнгө.\*

<sup>10</sup> Bo da-q m-ce woonté à, wü tomuru ko-guw-wü un wü be-de un ka ya-tom-ye, a ya'sunde wü yo ro yo ma un wü à. Amba ka ya-tom-ye bunuru ka ko-guw-wü, komo wü muunuru ba un rii. <sup>11</sup> Ka wa-o-kat-wü dooru m-tom un wü ken ko-guw-wü, amba ka ya-tom-ye bunuru wü komo, ye ya'u wü m-'e, wü muunuru ba un rii. <sup>12</sup> Ka da-de, wü tomuru atette-wü, ka ya-tom-ye hogussuru wü m-hoog, ye yandırı wü. <sup>13</sup> Ka da-de, ko-ya-o-kat zeeru, ‘¿Ya né um he m-nom? Yage um tomot wà re wü mē m-con à un hi un de un wü, um nak yea nomo wü o-dorotté!'

<sup>14</sup> Amba bo ka ya-tom-ye hyambute wü à, ye zeeru hi un de un ye, ‘Wà-wü un ko-ya-o-kat-wü ka. A ho no wü, komo saw-to un ko-ya-o-kat myet a warag-ut ma na!’ <sup>15</sup> Ye ruuturu wü n-riib o-kat, ye hooru wü.”

Yeso cituru ye, “¿Ya né ka ko-ya-o-kat-wü he ka yan-tom-ye m-nom? <sup>16</sup> Wü haan wü ho ka yan-tom-ye, wü ya'as ye ken ya-tom-ye ka kat-q.”

Bo hun-ne hogę kaané à, ye zeeru, “Shir węn gon ka rii-yo!”

<sup>17</sup> Yeso gwoturu ye, wü cituru, “¿Ya né ka Ma-to Shir to ro m-zee? ‘Ka pam-yo ya-ut-mà yage à, yo jiishte ye ka m-wöns kap.’<sup>†</sup> <sup>18</sup> Kap bon wü ‘hebe un ka pam-yo à wü cagme, urege komo ka pam-yo he'ente n-ton un net, yo à rugumse wü.”

*Cot-o un top un tar*

(Mati 22:15-22; Mark 12:13-17)

<sup>19</sup> Yan-Yoos-de o-**karamsa** un Gwomo-nę ye un kön-se Shir né conuru ye ship Yeso kanę remen ye nepse wü rworog ka sha-mo ut-ma mo remen ye, amba ye ro o-gyer o un hun-ne. <sup>20</sup> Ye ro un hoob-q o-cow remen ye zeet Yeso rworog gom-de **ur-ba'as**. Ye zwopuru ye ken ye onu, ye barag m-zee kashi un hun-ne ye ro. Komo ye tomuru ka hun-ne ye ceeb Yeso ys-cot, remen ye bobsute wü, be-ur **Biratus**, ko-Gwamna-wü o-dak. <sup>21</sup> Ya-m-seger un Yeso zeeru wü, “Wa-ur-Yoos, te nepse kap yo o zee, un yo o yoose né à, hond hond q. Te nepse wo un gwot un co á, amba rwor o-nip o un yo Shir conę un hun-ne né à. <sup>22</sup> Ruru te, ¿depeete te top tar-q un ko-Gwomo **Sisar**, gwomo-to o-dak o-**Roma**, ko te top á?”

<sup>23</sup> Amba Yeso hyanuru weęr-se un ye, wü zeeru ye, <sup>24</sup> “Kutu no mę ka hwor-yo a nome o-kwom à. ¿Co-o wan q, un jin-ur wan né ro kane?”

Ye shasuru, “Q ma **Sisar**, ko-Gwomo-wü o-**Roma**.”

\* **Bor ur-kwqoz:9** 20:9 Hyen komo: Isha 5:1. † **Bor ur-kwqoz:17** 20:17 Hyen komo: Bong 118:22.

<sup>25</sup> Yeso zeeru, “Remen kaanę, ya'as no ko-Gwomo **Sisar** yo ro yo ma un wu à, no ya'as Shir yo ro yo un Shir à.”

<sup>26</sup> Ka hun-ne ye hoks Yeso m-ship un ka ceeb-q á, ye resuru temb, ye ro un barag-se un shas-q un wu.

*Cot-q un inę-mo un margan-ne*

(Mati 22:23-33; Mark 12:18-27)

<sup>27</sup> Ye ken **Saduki**-ne ye, (ye zee a inę ut-marimar á), ye haanuru be-ur Yeso. Ye cit wu,‡ <sup>28</sup> “Wa-ur-Yoos, **Mosa** geneg ka **karamsa**-o rem te. ‘Urege net marag wu yage ne'a ba un yakar, hen-ne un ka net-wu a ge ka ne'a-wu, remen ye kumut yakar-ye a he m-zee yakar-ye un ka wu mare à.’§ <sup>29</sup> A zee ye ken campo-ne ye ta'yoor, tato un ye gaan, wu ro sek-wu à gaag ut-ge wu maruru ba wu un mat yakar. <sup>30</sup> Wu döndę wu à gaaru ka ne'a-wu, <sup>31</sup> Atette-wu kaanę, ka rii gaan-yo kumuru ye kap ta'yoor, ye marag ba un wu kumé wà á. <sup>32</sup> Ur-kom kap, ka ne'a-wu maruru. <sup>33</sup> M-moka, ¿ho-de margan-ne he m-inę à, ne'a-wu waanę ka ne'a-wu ro? Kap ta'yoor mo un ye, ye gaag wu.”

<sup>34</sup> Yeso shasuru ye, “Hond hond o hun-ne ye m-moka ge ut-ge.

<sup>35</sup> Amba campo-ne un ne'a-ne ne ye Shir he m'-yons ut-marimar à, remen ye shereg un wu, ye he de m-ga ut-ge, un ká da-q á. <sup>36</sup> Yea warag untu yan-tom-ye **Shir**, yea mer á. Ye ro yakar-ye Shir, remen ye inute ut-marimar. <sup>37</sup> Komo **Mosa** rworog cas cas, margan-ne a inę un hoog ne. Un ka ma-to wu gene bo Shir nome ut-ma un wu ne à, un ka be-de un tuk-mo ur-ran-de. Wu geneg unze Wan-Koyan, ak hi un de un wu, wu ro ‘Shir **Ibrahi**, Shir **Ishaku**, komo Shir **Yakubu**.’\* <sup>38</sup> Wu ro Shir o un margan-ne á, amba Shir o un yan-hoog, remen be-de un wu kap yan-hoog ye.”

<sup>39</sup> Ye ken **yan-Yoos-de o-karamsa** ye zeeru, “Wa-ur-Yoos o, ka shas-q ro ur-bon ne!” <sup>40</sup> Bo un kaanę, yatt-wu hoksé Yeso m-cit komo á.

*Kiristi wà Dawuda wu*

(Mati 22:41-46; Mark 12:35-37)

<sup>41</sup> Yeso zeeru ye, “¿Re ne ne ye zette **Kiristi** raag-o **Dawuda** o? <sup>42</sup> **Dawuda** un hi un de un wu zeeg un takurda-o un Sep-to ur-Bongon, “Yawe zeeg Gos-wu re:

“She'et un ka be-de ut-gwomo de,

<sup>43</sup> Har um ru'ut yan-yage-ut ru waragte rii-yo

o he m-yawag un na-us ru à!” †

<sup>44</sup> **Dawuda** ak wu ‘Gos-wu,’ komo ¿re o, wu hette m-warag ‘wà un wu?’”

*Yeso zeeg nom no ja  
un yan-Yoos-de o-karamsa ne*

(Mati 23:1-36; Mark 12:38-40)

<sup>45</sup> Bo hun-ne kap hogute wu à, Yeso zeeru yan-neke-mo un wu,

<sup>46</sup> “Nom no ja un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne, ye ro m-con ye ma'as m-neke un cop-to ur-bon ne, komo ye conog a gas ye, a hyen ye ut-gos ne be-de m-q m-baab ne. Ye ro m-daag be-de ur-she'et de ur-bon un kuke-to un yoos un Ma-to Shir, un be-de jiishé ur-bon ne à da-q ut-biki.

‡ **Bor ur-kwqoz:27** 20:27 Hyen komo: Seng 23:8. § **Bor ur-kwqoz:28** 20:28 Hyen komo:

Kara 25:5. \* **Bor ur-kwqoz:37** 20:37 Hyen komo: Rwyu 3:6. † **Bor ur-kwqoz:43** 20:42-43 Hyen komo: Bong 110:1.

<sup>47</sup> Ye rø m-cow үn hur-to үn gwor-ne ye rumus ye saw-to үn ye, ka da-de komo ye barguru naas o-da deem үn kon-se Shir! Koob-de Shir he ye m-'ya à dea jiish de үn kø wu ke!"

## Bor ur-kwooz o-gaan

*Yar-mø un ko-gwør  
(Mark 12:41-44)*

<sup>1</sup> Yeso riguru wu hyanuru hun-ne yan-rii rø үn hwobé үn yar-mø үn ye үn be-de ur-ess n-me үn Pyo-o Shir. <sup>2</sup> Komo wu hyanuru wu ken ko-koob-wu үn ko-gwør-wu ne'a jorbute nera yoor. <sup>3</sup> Wu zeeru, "Me no m-rure, kà ko-gwør-wu jiishté kø wu ke m-yar, <sup>4</sup> remen ye ka gasunte ye yagne yo kuse à, amba wu, ko-koob үntun wu, ya'asté kap yo rø wu à."

*Yeso rworrog a wuks den-o Shir  
(Mati 24:1-2; Mark 13:1-2)*

<sup>5</sup> Ye ken ye yan-neke-m Yeso rø үn ma-to үn Pyo-o Shir, o rø urbon de o-gwot ne үn ka ta'ar-to a meeté o à үn yar-mø a ya'ë Shir ne à. Yeso zeeru, <sup>6</sup> "Kap ka yo no hyané à, da-o røon a yage ur-ta'ar n-ton үn de ken de á, a wuksusse ko de ke."

*Swo ur-koob  
(Mati 24:3-14; Mark 13:3-13)*

<sup>7</sup> Ye cituru wu, "Wa-ur-Yoos, չya үn da-o a he m-nom kaane? Komo չya үn gon napa-q te he m-hyan, te nept ka da-o woonté?"

<sup>8</sup> Yeso zeeru, "She'et no zongse, no yage kø wu ke raks no á. Hun-ne deem a haan үn jin үn de. Yea haan, ye zee, 'Mø rø wu, wu Shir daagné à!' Komo, 'Ka da-o rø yow yow!' Amba no dore ye á. <sup>9</sup> No hogé o-gyer á, da-o no hogé ma-to ur-gun, m-barmé ne, se a nomog gon to ur-takan, amba yan zee kom-ur rø yow yow á."

<sup>10</sup> Wu dooru ye m-zee, "O-dak, o-dak ne a dum, ut-gwomo ut-gwomo ne komo kaane. <sup>11</sup> Dak-o a nukte o ho hun-ne, mer, us-gom ne kø kene, rii-yo o-gyer yo a take m-hyan á, a hyen yo rwunte n-Ton үn shir. <sup>12</sup> Rii-yo ka rem-se nomot kaane, a ship no a reesu no ur-koob, a heet no ün kuke-to үn yoos үn Ma-to Shir be-de үn piish ut-ma, a ke no. A heet no be-de үn gwomo-ne үn ya-o-dak-ne remen no me m-dore. <sup>13</sup> Kané no he m-kum o-da no rurutu ye ma-ut re to ur-bon. <sup>14</sup> Zongu no ba da-o үn woón, no was bo no he hi үn no m-ruut á, urege ye ce'utu no ut-ma. <sup>15</sup> Remen man 'ye no ut-gom, us-weer ne, bo yan-yage-ut no a hoks no үn waksé үn yo no zee á.\* <sup>16</sup> A heet ceteente-us no be-de үn ye mate no à, hen-ne no үn baag-o no ne, үn nay no ne ne, komo yea ho ye ken ye be-ur no. <sup>17</sup> Kø wu ke wua yagu no rem re. <sup>18</sup> Amba kø o-hi o-gaan үn hi үn no yoa he'en á. <sup>19</sup> No shere be-de Shir noa kum hoog-q ba m-ta.

*Yeso zeeg a saburse o-Urusharima  
(Mati 24:15-21; Mark 13:14-19)*

<sup>20</sup> "Da-o no hyené ya-ur-gun rigimsute o-Urusharima, ka da-de noa nep da-o rø yow yow a sabursute o. <sup>21</sup> Ka da-de ka ye rø үn dak-o o-Judiya ye som ut-haag, ka ye rø n-me o-bo à, ye som, komo ye regé

\* **Bor ur-kwooz o-gaan:15** 21:14-15 Hyen komo: Ruka 12:11-12.

yę ruuste n-dq à, yę warag n-mę o-bo á. <sup>22</sup> Remen ka hq-to, ‘Hq-to үn swo ur-kqob tq,’ remen a sho'ostę o-nip yo Ma-to Shir zee à.† <sup>23</sup> Rii-yo ur-'wöñ yo ne'a-nę ya-ut-uub үn ka da-o, үn ye ro un yakar rek-yę nę à! Rii-yo o-gyer a haan үn ka dak-q, komo Shir a hantę ryaab-se үn wü үn ka hun-nę yę remen **ba'as-de** үn yę. <sup>24</sup> A ho yę ken yę be-de ur-gün, komo a dek yę ken yę m-guw hono o-dak kap, komo ka yę napę Shir á yea yawag o-Urusharima har da-o Shir he m-zee yę yage kaanę à.”

### *Muun-m Yeso*

(Mati 24:29-31; Mark 13:24-27)

<sup>25</sup> Yeso aragturu m-zee, “A hyen saw-tq үt-hyat n-tqñ ur-hq, o-reng үn regen-nę. Ut-bq hono o-dak a nom o-zak á, hun-nę a hogę gyer-q үn nukte-mo m-sa үn ryaab-se үn a hq-se m-hq nę.‡ <sup>26</sup> Hun-nę a bonse remen gyer-q үn yo he m-haan hono o-dak à, Shir a nukt myet bo үn rii-yo ro үt-gwomo nę n-Ton үn shir à. <sup>27</sup> Ka da-de **Wà-wu үn net** a muun, üntüñ o-ke'entę m-'wons nę dęen, komo o-mök nę.§ <sup>28</sup> Da-q no hyenę ka rii-yo cirig m-nom, inę no eso no sher ur-beeb nę no jaks hi-ut no n-Ton, no gut Shir remen wü ro ma-to үn gu үn no.”

### *Yoos no be-de 'yo-yo o-rum*

(Mati 24:32-35; Mark 13:28-31)

<sup>29</sup> Ka da-de Yeso rurų yę sha-mo үt-ma: “Ceker no 'yo-yo o-rum үn sę ken 'yo-se nę. <sup>30</sup> Da-q no hyenę sę cirig m-tupe, no nak sho-o nomog yow yow. <sup>31</sup> Kang-o gaan, da-q no hyenę ka rii-yo ro m-nom, no nep unze gwomo-to Shir ro ma-to m-woon.

<sup>32</sup> “Mę no m-rure o-nip, hun-nę yę ro үn hoog nę m-moka à yea wo m-mar kap á, sę ka yo үm zee mosse o-bo o-o-Urusharima nę à shiig. <sup>33</sup> O-Ton o-dak nę a tees, amba ma-ut re a te á.

### *Depete a wer*

<sup>34</sup> “Wer no! No shoos hi үn no үt-biki á, m-swo nę komo үn ceker-se үn hoog nę á. Mę үn zee kaanę remen ka hq-de a 'wos no ba no үn nap <sup>35</sup> üntüñ ceeb. Remen de a haan hono o-dak kap de 'wos ko wü ke wü ro үn hoog nę n-dak à. <sup>36</sup> Zongu no, komo no kqñ kq de ke hq-de, remen no kumut beeb-de m-ru үn kap yo he m-haan à, komo no est үn co-o үn **Wà-wu үn net.**”

<sup>37</sup> Ko de ke hq-de Yeso ro m-yoos үn **Pyo-q Shir**, ko mo ke rim-mo wü ro m-ha **Haag-q үn 'yo-se o-Zetun** taasü m-tet wü ro үn kon-se Shir.\*

<sup>38</sup> Ko de ke hq-de n-sot hun-nę kap ro m-ha үn **Pyo-q Shir**, remen yę hogutę wü.

## **Bor ur-kwooz us-yoor**

### *A gamag ur-hi a yagute Yeso*

(Mati 26:1-5; Mark 14:1-2; Yoha 11:45-53)

† **Bor ur-kwooz o-gaan:22** 21:22 Hyen komo: Hose 9:7. ‡ **Bor ur-kwooz o-gaan:25** 21:25 Hyen komo: Isha 13:10; Izik 32:7; Jowe 2:31; Hyan 6:12-13. § **Bor ur-kwooz o-gaan:27** 21:27 Hyen komo: Dane 7:13; Hyan 1:7. \* **Bor ur-kwooz o-gaan:37** 21:37 Hyen komo: Ruka 19:47.

<sup>1</sup> Da-o ro yow yow o un **Biki-q ut-Burodi to ba m-Yist** o hun-ne m-aag **Biki-q m-Pas** à.\* <sup>2</sup> Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **yan-Yoos-de okaramsa** ne ro un gyer-q un hun-ne, remen kaané ye cowuru hoob-q un bu-se ye hette ho un Yeso ba hun-ne un nap à.

*Yahudas eks wua beeb Yeso*

(Mati 26:14-16; Mark 14:10-11)

<sup>3</sup> **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** cowuru un hur-ur Yahudas, wu a m-zee Iskariyoti à, wan-gaan be-de **yan-neke-m Yeso** op un yoor [12].

<sup>4</sup> Yahudas haaru, wu nomuru ut-ma un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un caari-ne ne yan'er-de un **Pyo-q Shir** bo wu he ye m-bopse un Yeso à. <sup>5</sup> Zak-o hooru ye, ye zeeru yea top wu hwor. <sup>6</sup> Yahudas esuru kaane, komo wu taknuru hoob-q un da-q jiishe ur-bon à, o wu hette ye m-bopse un Yeso à, ba hun-ne un nap.

*Yeso zongute wu reet Biki-q m-Pas*

(Mati 26:17-25; Mark 14:12-21; Yoha 13:21-30)

<sup>7</sup> Da-q un **Biki-q ut-Burodi to ba m-Yist** woqunu da-q a he pan un ca-yo ur-seke yo un rii-yo m-re yo **Biki-q m-Pas** à. <sup>8</sup> Yeso tomuu Bitrus un **Yohana**, wu zeeru, “Ha no zonge no nom rii-yo m-re yo un **Biki-q m-Pas** a reet no!”

<sup>9</sup> Ye cituru wu, “¿Ke ne o, o coné te nom ka rii-yo m-re yo?”

<sup>10</sup> Wu shasuru, “Bo no m-cow o-bo à, noa gonté wu ken net-wu dekné dede-o m-ho à. Doru no wu un hur-q wu cuwté à. <sup>11</sup> No zee ka wa-o-hur wu: ‘Wa-ur-Yoos zeeg té cit wo, ¿o ke kuke-q yan-neke-m re un me ne hette m-re rii-yo m-re yo un **Biki-q m-Pas**? <sup>12</sup> Wua kutu no caari-o o-kuke o a ma'e n-ton un or un o à, kané no he na nome un rii-yo m-re.”

<sup>13</sup> Ye ruuru komo ye 'wossuru rii hond hond bo Yeso ruru ye à. Komo ye nomuru rii-yo m-re yo **Biki-q m-Pas**.

*Rii-yo m-re yo un Biki-q m-Pas  
yo un Wan-Koyan*

(Mati 26:26-30; Mark 14:22-26; 1Kor 11:23-25)

<sup>14</sup> Bo da-o woonté à, Yeso she'eturu be-de un re rii-yo m-re un yan-tom-ye un wu ne. <sup>15</sup> Wu zeeru ye, “Um conogdeen, um re ka rii-yo m-re yo un **Biki-q m-Pas** o un no ne, ka da-de um swooru ur-koob! <sup>16</sup> Me no m-rure, man re yo komo á, se da-o Shir kome gwu-o un hun-ne ye un wu à.”

<sup>17</sup> Ka da-de Yeso dekuru ur-ibitte de m-modi, wu bomuru Shir. Wu zeeru, “Dék no, no wong. <sup>18</sup> Me no m-rure m-moka har ma co, man su ka 'wur-q á, se gwomo-to Shir woonté.”

<sup>19</sup> Ka da-de wu dekuru ur-burodi wu bomuru Shir, wu caturu de. Wu ya'suru ye, wu ro m-zee, “Wur-o re o ka o um **seke**, rem no à. Sengü no m-nom kaane no ma'aste me m-baks.” <sup>20</sup> Kang-o gaan, wu yasu ye ka ibitte-de da-q ye reese rii-yo m-re à. Wu ro m-zee, “Ka ibitte-de swor o-nu o o-pu o dea es un hyó-m re, mo a wuuse rem no à.”†

<sup>21</sup> “Gwot no! Ka wu he me m-bopse be-de ya-ut-yage à, wu ro kané un me ne be-de un rii-yo m-re!‡ <sup>22</sup> **Wà-wu un net** wua mer bo Shir

\* **Bor ur-kwqoz us-yoor:1** 22:1 Hyen komo: Rwu 12:1-27. † **Bor ur-kwqoz us-yoor:20** 22:20 Hyen komo: Irm 31:31-34. ‡ **Bor ur-kwqoz us-yoor:21** 22:21 Hyen komo: Bong 41:9.

esse à. Amba ka wu yasę **Wà-wu үн нөт**, wu warag rii-yo үr-'wøn!"  
 23 Yę taknuru cituň hi үn de үn ye, "¿Wan wu nę be-ur na, wu he nom  
 un ka rii-yo à?"

*Ma-ut sunute үn wu he gos-wu à*

24 Ma-ut sunute be-de үn **yan-neke-m Yeso**, to үn wu he gos-wu à,  
 be-de үn ye. § 25 Yeso zeeru ye, "Gwomo-nę ye үn ya-o-dak, ye ro ye  
 m-kute m-'wons. Komo ka gwomo-nę ye ro m-zee үn hi үn de үn ye,  
 'Nay-nę ye үn ka hun-nę ye.' 26 Kaane no he m-nom, gos-wu be-ur no,  
 se wu waragte rek-wu, como wa үn co, se wu muute hi үn de un wu  
 үntun ko-guw.\*† 27 ¿Wa ro gos-wu nę, ka wu she'etę wu reete, ko wu  
 nome wu hante à? Wu she'ette wu reet à. Amba um ro be-ur no үntun  
 wu nome wu hante à.‡

28 "No ro un me ne kap bo үn meger-ut re. 29 Komo bo Tato re sagbu  
 me ut-gwomo à, kaane um sagbu no. 30 Noa re noa su da-q үn gwomo-  
 ut re, como noa she'et ut-comos remen noa piish ma-to үn ka baag-ut  
 op ut-yoor [12] to, to o-**Isra**. §

*Yeso zeeg Bitrus a she wu*

(Mati 26:31-35; Mark 14:27-31; Yoha 13:36-38)

31 "Bitrus, Bitrus! Hoge! **Ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot** kongog a 'ye  
 wu o-da wu megertü no kap, a wongte yo үr-bon, үn yo ba үr-bon nę,  
 bo ya-tom ro үn wong үn hyo үn kwa nę à. 32 Amba um kongog rem ru,  
 bo woa tuku me o-cin á. Komo o sher be үn de, o ru or ru ne jaab-q  
 ut-men."

33 Bitrus shasuru, "Gos-wu, um ro zongse a ke'et me үn wo ne, um  
 meret como үn wo ne!"

34 Yeso zeeru, "Bitrus, me wo m-rure, woa nom she'-m re o-tet rii-q  
 keeg-yo o-kiit kenet."

*Ba-de үn hwor, o-ba, o-magay ne*

35 Ka da-de Yeso cituru yan-neke-mo үn wu. "Bo um tomu no ka da-  
 de ba үn ba-de үn hwor, ba o-ba, ba ut-ka'ante, ¿ya үn yo no taage?"

Ye shasuru, "Ko rii."\*

36 Yeso zeeru, "Amba m-moka, bo үn wu ro үn ba-de үn hwor ne à,  
 ko o-ba, wu dek, como bo үn wu ro ba o-magay à wu beeб matuku-de  
 үn wu, wu o o-gaan. 37 Nom no yo, remen Ma-to Shir to zeeg, 'A muut  
 wu **ko-ya-ur-ba'as**,† se to waragte o-nip, remen to a gene ut-ma re à  
 tqa mit o-nip."

38 Yan-neke-mo үn wu zeeru, "Gwøt! Gos-wu, magay-ut yoor-to ka!"

Wu shasuru, "To bo'osute!"

*Yeso kongog Shir*

(Mati 26:36-46; Mark 14:32-42)

§ **Bor ur-kwøoz us-yoor:24** 22:24 Hyen komo: Mati 18:1; Mark 9:34; Ruka 9:46. \* **Bor**

**ur-kwøoz us-yoor:26** 22:25-26 Hyen komo: Mati 20:25-27; Mark 10:42-44. † **Bor ur-kwøoz**

**us-yoor:26** 22:26 Hyen komo: Mati 23:11; Mark 9:35. ‡ **Bor ur-kwøoz us-yoor:27** 22:27

Hyen komo: Yoha 13:12-15. § **Bor ur-kwøoz us-yoor:30** 22:30 Hyen komo: Mati 19:28.

\* **Bor ur-kwøoz us-yoor:35** 22:35 Hyen komo: Mati 10:9-10; Mark 6:8-9; Ruka 9:3; 10:4.

† **Bor ur-kwøoz us-yoor:37** 22:37 Hyen komo: Isha 53:12.

<sup>39</sup> Yeso yagurū o-bo wū ruuru, bo wū wētē m-nom à, n-ton **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**, yan-neke-mo үn wū nekuru үn wū ne. <sup>40</sup> Bo wū wō ka be-de à, wū zeerū ye, “Kon no bo a meger no á.”

<sup>41</sup> Ka da-de wū argurū wū yage ye üntün hew-de үn jor-o үr-ta'ar, komo wū kwukturū n-dak, wū konuru Shir. <sup>42</sup> Wū zeerū, “Tato re, urege o conog, wo yage me m-süüt ka koqb-de á. Anze үn con-m re á, amba nom bo o coné à.” <sup>43</sup> Ko **wan-tom-wū Shir** haanuru be-de үn wū, wū doorū wū m-'wons. <sup>44</sup> Un tuk-mo үt-men, wū kōne Shir arge n-ga, susamb-mo үn wū rō m-he'en n-dak üntün m-hyó.

<sup>45</sup> Bo wū iné be-de us-kon à, wū wargurū be-de үn yan-neke-mo үn wū. Wū 'wos ye rō m-rew, ye karag remen hur-de үn ye naasute. <sup>46</sup> Wū zeerū ye, “¿Remen yan o no rotte m-rew? Iné no, no kon Shir bo a meger no á.”

### A shik Yeso

(Mati 26:47-56; Mark 14:43-50; Yoha 18:3-11)

<sup>47</sup> Yeso rō үt-ma, būug-de үn hun-ne woonuru. Wan-gaan be-de үn ka op үn yoor [12] ye, jin-de үn wū Yahudas teknete ye co. Wū haanuru be-үr Yeso wū hamturu wū. <sup>48</sup> Amba Yeso zeerū, “Yahudas, ¿ur-hamat o, o he bopse үn ya-үt-yage **Wà-wū un net?**”

<sup>49</sup> Bo **yan-neke-m Yeso** ye ro kané à, hyané yo he m-nom à, ye cituru Yeso, “Gos-wū, ¿te dum үn ye ne үn magay-үt té?” <sup>50</sup> Wan-gaan be-de үn ye, kupsuru to-o үn sō үn kom-o үr-re o үn ko-guw-wū үn ko-Gwomo-wū үn kon-se Shir.

<sup>51</sup> Amba Yeso zeerū, “Yagu no kaane!” Wū ci'uru to-o үn ka net-wū, wū dapuru o.

<sup>52</sup> Ka da-de Yeso zeerū ko-Gwomo-wū үn kon-se Shir, үn caari-wū үn yan-er-de үn **Pyo-o Shir** ne үn sek-ye ne, ye haané kané ye shipt wū à. “¿Remen yan o no haante үt-magay ne, үt-ko ne, sa o zee me ko-hyow-wū?” <sup>53</sup> Um ro үn no ne, ko o ke da-o үn **Pyo-o Shir**, komo no meger no shipt me á. Amba da-o no o ka da-o yan-men-үt jaas-to rō үt-gwomo à.”†

### Bitrus she'eg Yeso

(Mati 26:57-58,69-75; Mark 14:53-54,66-72; Yoha 18:12-18,25-27)

<sup>54</sup> Ye shipuru Yeso, ye nekuru үn wū ne, үn hur-o үn ko-Gwomo-wū үn kon-se Shir, Bitrus rō ye m-dore n-jim үr-hew ne. <sup>55</sup> Yan-hwo'ot o-ra do'og o-ra үn tete-o үn hur-o үn ko-Gwomo-wū үn kon-se Shir, komo Bitrus rō kané. <sup>56</sup> Da-o wan-gaan ne'a be-de үn guw-ne, hyané wū tara kané be-de o-ra à. Ka ne'a-wū tuurū wū yish. Wū zeerū, “Ka net-wū ma **wan-neke-m Yeso** wū!”

<sup>57</sup> Amba Bitrus she'uru, “Ne'a, me nap ka net-wū á!”

<sup>58</sup> O-da hiin, wū ken net-wū zeerū Bitrus, “Wo ma wan-gaan-wū be-de үn ye!”

Amba Bitrus shasuru, “Ka net-wū, me wū á!”

<sup>59</sup> Bo da-o jimité komo à. Wū ken net-wū sheruru gung, wū zeerū. “She-m mo kon á, ka net-wū rō үn dore үn Yeso, remen wū ma ko-ya-o-Gariri-wū!”

<sup>60</sup> Amba Bitrus shasuru, “Ka net-wū, me nap yo wo m-rwör á!”

† **Bor үr-kwøoz us-yoor:53** 22:53 Hyen komo: Ruka 19:47; 21:37.

Da-o gaan, wu ro ut-ma, kiit-o kanuru. <sup>61</sup> Yeso wakturu us-ajima ne wu gwoturu Bitrus, komo Bitrus baksuru Yeso zeeg wu, “Woa nom she'e-m re o-tet rii-yo o-kiit yo kenet.” <sup>62</sup> Bitrus joguru us-kan.

*Yę nomute Yeso us-sorog,  
ye yo'og wu*

(Mati 26:67-68; Mark 14:65)

<sup>63</sup> Ka hun-ne ye, ye ro un er-ur Yeso à, ye nomuru wu ur-ar, us-sorog ne, ye copsuru wu m-ta. <sup>64</sup> Ye hokkuru wu ur-magund un yish. Ye cituru wu, “¿Wa wosu wó? Rwo!” <sup>65</sup> Komo ye nomuru wu ma-to un naas ut-men.

*A heete Yeso be-de un piish ut-ma*

(Mati 26:59-66; Mark 14:55-64; Yoha 18:19-24)

<sup>66</sup> Bo ish geste à, sek-ye, un Gwomo-ne ye un kon-se Shir ne, un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne morguryu be-ur gaan, komo a hanturu Yeso be-de un ka **Morog-de un Sek-ye** de. <sup>67</sup> Ye zee, “Rurute, ¿wó ‘Kiristi’?”

Wu shasuru, “Me ruru no, noa dek á. <sup>68</sup> Uregé komo um cikt no, no hede me m-shas á. <sup>69</sup> Amba m-moka, har un co, **Wà-wu un net** a she'et ur-re de un Shir be-de ut-gwomo.”

<sup>70</sup> Ye zeeru kap, “¿Wó wu ro, **Wà-wu Shir**?”

Wu shasuru ye, “No zeeg hond hond.”

<sup>71</sup> Ye zeeru komo, “Te con ye he te m-su'e á! Te un hi un te, te hogute yo wu zee á!”

## Bor үр-kwooz us-tet

*A hette Yeso be-ur ko-Gwamna Biratus*

(Mati 27:1-2,11-14; Mark 15:1-5; Yoha 18:28-38)

<sup>1</sup> Ka buug-de un hun-ne de inuru kap ye heeturu Yeso be-ur **Biratus** ko-Gwamna. <sup>2</sup> Kané ye takne wu sakke ut-**ba'as**. “Te shipk ka net-wu, wu ro un egusse un hun-ne na, wu ro ye m-zee, ye top ko-Gwomo **Sisar** tar-q un hono o-dak á, komo wu ro m-zee, wu ro ko-Gwomo te, **Kiristi**.”

<sup>3</sup> **Biratus** cituru wu, “¿Wó ro ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne?”

Yeso shasuru, “O zeeg kaane.”

<sup>4</sup> Ka da-de **Biratus** zeeru Gwomo-ne ye un kon-se Shir un buug-de un hun-ne, “Me hyan **ba'as-de** un ka net-wu á.”

<sup>5</sup> Amba ye eks m-wons ne, “Yoos-de un wu ro m-hante 'yons ur-hi be-de un hun-ne ye o-Judiya. Wu takante o-Gariri wu ka woqne komo kane.”

*A hette Yeso be-ur ko-Gwomo Here*

<sup>6</sup> Da-q ko-Gwamna **Biratus** hogé de ka à, wu cituru, “¿Ko-ya-o-Gariri-wu, ka net-wu?”

Ye shasuru, “Ee.”

<sup>7</sup> Bo wu nepte Yeso rwuunte so un dak-q un gwomo-ut **Here** [Atipas] à, wu zeeru ye heet Yeso be-ur **Here**, wu ro o-Urusharima ka da-de à.

<sup>8</sup> Bo **Here** hyente Yeso à, wu nomuru o-zak remen wu hogute ma-to un wu, komo wu ro ur'erdeen wu hyenet wu. Wu hok wu hyenet Yeso ro un nom ut-hyat. <sup>9</sup> **Here** cituru Yeso us-cotdeen, amba wu shas á. <sup>10</sup> Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne ro co, ye hururu ut-gaag, ye zeeru Yeso nomog rii-yo depé á. <sup>11</sup> **Here** un

karma-nę un wu ne nomuru Yeso ur-ar. Ka da-de ye tupuru Yeso cop-q ut-gwomo ye muuturu wu be-ur **Biratus**. <sup>12</sup> Ka ho-de **Here** ne un **Biratus** nomuru ur-nay, n-ga ye ro m-she'et be-ur gaan á.

*Hun-nę zeeg a ho Yeso*

(Mati 27:15-26; Mark 15:6-15; Yoha 18:39—19:16)

<sup>13</sup> **Biratus** morogsuru Gwomo-ne ye un kon-se Shir un caari-ye ne un hun-ne ne. <sup>14</sup> Wu zeeru ye, “No hantute ka net-wu be un de. No zee wu ro un egusse un hun-ne. M-moka um me'este wu un co no. Komo me hyan wu **ur-ba'as** ne de no zee á. <sup>15</sup> Komo **Here** wu hyan **ba'as-de** un wu á, wu hantute wu be un na. Ka net-wu nom rii-yo woq m-mar á. <sup>16-17</sup> Remen kaane man ru a nomu wu us-sorog, um ho'os wu.”

<sup>18</sup> Bugg-de un hun-ne 'yonsuru us-cor kang-o gaan, “Ho wu! Hosundu te Barabas!” <sup>19</sup> (A un ka Barabas remen wu hantute ur-gun n-me o-bo, wu hoom komo hun-ne.)

<sup>20</sup> **Biratus** ro conog wu ho'os Yeso, wu ruru hun-ne komo. <sup>21</sup> Amba ye 'yonsuru us-cor, “A kem wu! A kem wu!”

<sup>22</sup> **Biratus** zeeru ye atette-q, “Amba, ¿ya un **ba'as-de** wu nom? Me hyan rii-yo wu nome yo woq m-mar á! Man ru a nomu wu us-sorog a ho'os wu.”

<sup>23</sup> Amba ye dooru 'yons us-cor n-ton a kem Yeso, komo ka yan-'yons us-cor ye reeru ur-ho. <sup>24</sup> Remen kaane **Biratus** zeeru, a nome Yeso, yo ye conę á. <sup>25</sup> Wu hosunduru ye wu ye conę á, wu a ka'e remen gun-de wu hante o-bo á un hoom un hun-ne ne, komo wu yasuru ye Yeso, ye nom yo ye conę á un wu ne.

*A kamag Yeso o-kan*

(Mati 27:32-44; Mark 15:21-32; Yoha 19:17-27)

<sup>26</sup> Karma-ne dekuru Yeso ye ruuru un wu ne. Bo ye ro m-neke á, ye gonturu wu ken net-wu rwunte o-Kireni jin-de un wu Simon, wu ro m-cowon o-bo un ka dak-q. Ye bopuru wu, ye rwo'uru wu dek un ka **kan-q**, un jim-ur Yeso.

<sup>27</sup> Bugg-de un hun-ne deen doruru wu, ye ken ne'a-ne ye ro n-me ye ro us-kan. Ye ro m-hoge 'won-ur Yeso. <sup>28</sup> Yeso wakturu, wu gwoturu ye. Wu zeeru ye, “Ne'a-ne ye o-Urusharima! No 'won rem re á, amba 'won no rem no, un yakar no ne. <sup>29</sup> Me no m-rure ho-ur roq, da-o hun-ne he m-zee, ‘Ne'a-ne ye kumę yakar á, ye bum Shir remen ye mat wan-yaar á.’ <sup>30</sup> Qa nom da-q hun-ne he m-zee ut-haag á ‘He'en no te n-ton!’ Yea zee ut-dor, ‘Wuke te no!\* <sup>31</sup> Gon ka rii-yo a nom, urege hun-ne nomote me kaane, me wu ro ba **ur-ba'as** á, ¿ya ne Shir he nome un **ya-ur-ba'as**?’”

<sup>32</sup> Ye ken hun-ne ye yoor, kap mo un ye hyow-ne, a ruute ye remen karma-ne hoot ye un Yeso ne. <sup>33</sup> Bo ye woqne de ken be-de a m-zee, *Caar-q ur-hi*, ye kamuru Yeso kanę o-kan un ka hyow-ne ye ne yoor, wan-gaan so ur-re, wan-gaan so ur-kwanta. <sup>34</sup> Yeso zeeru, “Tato re, soks **ba'as-de** un ye! Ye nap yo ye ro m-nom á.”

Ka da-de karma-ne wonguru gund-to un wu o-gwambé. <sup>†</sup> <sup>35</sup> Hun-ne rq eso ye gut, da-q caari-ye ye un **Yahuda**-ne nome wu ur-ar á. Ye

\* **Bor ur-kwooz us-tet:30** 23:30 Hyen komo: Hose 10:8; Hyan 6:16. † **Bor ur-kwooz us-tet:34** 23:34 Hyen komo: Bong 22:18.

zeeru, "Wu guug ye ken ye, urege wu ro **Kiristi** wu Shir tomné à, wu gu hi un de un wu."‡

<sup>36</sup> Karma-né abun ye, nomuru wu ur-ar, ye haaru be-de un wu. Ye tepburu wu ke-mo o-zambo. Ye zeeru,§ <sup>37</sup> "Gu hi un du urege wo ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-nē wu!"

<sup>38</sup> Ye genuru ka gom-to ye kemuru wu to yow yow ur-hi né: "Ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-nē wu ka."

<sup>39</sup> Wan-gaan be-de un ka hyow-né ye, ye a kamé kané à, ruru Yeso ma-to ba ur-bon: "¿Wo wu ka ro **Kiristi** á? Gu hi un du un té né!"

<sup>40</sup> Ka wan-gaan-wu, hururu wu ut-gaag, wu ro m-zee, "¿Wo un gyer un Shir á? A m-swo ur-koob hond hond un wu né." <sup>41</sup> De ma na koob-de hond hond o be-ur na, remen a goksté yo depé na à, amba wu, wu nom **ur-ba'as** á." <sup>42</sup> Komo wu zeeru Yeso, "Yeso, baks un me né, da-o o he m-myun ut-gwomo né à!"

<sup>43</sup> Yeso shasuru wu, "Um esuté wo caané, woa tūw **be-de o-zak** un me né."

### *Mar-m Yeso*

(Mati 27:45-56; Mark 15:33-41; Yoha 19:28-30)

<sup>44-45</sup> Ho-ur ro ur-hi, comb-o swoonuru hono o-dak har da-o de shaté à. Komo gund-o m-nu o wongse **Pyo-o Shir** à caturu be-ut yoor un hi un de un o.\* <sup>46</sup> Yeso 'yonsuru us-cor, "Tato re! Um rusté kukt-to re un kom-ut ru!" Bo wu zette kaané à, wu maruru.†

<sup>47</sup> Sek-wu wu un karma-né hyanuru yo nome à, wu bomuru Shir, wu ro m-zee, "Nip-o ka net-wu net kashi-wu!"

<sup>48</sup> Da-o hun-né ye morgé kané à, hyane yo nome à, ye ji'uru o-hur kap. Ye ro un wos un be-de un ye un tuk-mo ut-men. <sup>49</sup> Amba kap ye napé Yeso un hi un de un ye à, ye essuru ur-hew né ye gut, mosse un ne'a-ne né ye donde wu so o-Gariri à.‡

### *A jok Yeso*

(Mati 27:57-61; Mark 15:42-47; Yoha 19:38-42)

<sup>50-51</sup> Wu ken net-wu, wu a m-zee **Yusuhu** ko-ya-o-Aramatiya, un dak-o o-Judiya. Kashi un net-wu a m-hogé à, wu ro un 'er-de un haan-mo un gwomo-to Shir. Wu ma ko-caari-wu be-de un sek-ye un den-o Shir, myet un kaané wu dék ma-to un ye, un yo ye nome né á. <sup>52</sup> Wu haaru be-ur **Biratus** wu konuru a ya'as wu u-ur Yeso. <sup>53</sup> Wu dékuru ka u-de, wu yereru un o ken gund-o, wu russuru un saag-o a bo'e be-de o-ta'ar à, o a ro jokke net á. <sup>54</sup> Ho-de ur-Jaw de, **Ho-de ur-Wuwe** ro ma-to un woon.

<sup>55</sup> Ka ne'a-ne ye, ye donde Yeso so o-Gariri à, nekuru un **Yusuhu** né. Komo ye hyanuru ka saag-o, be-de a russe u-ur Yeso n-me à. <sup>56</sup> Ka da-de ye warguru o-hur, ye zonguru un saw-to m-now mo m-shi'igin né, remen wur-o Yeso. Ye wuwuru **Ho-de ur-Wuwe**, bo **karamsa**-o zee à.§

‡ **Bor ur-kwoqz us-tet:**<sup>35</sup> 23:35 Hyen komo: Bong 22:7. § **Bor ur-kwoqz us-tet:**<sup>36</sup> 23:36 Hyen komo: Bong 69:21. \* **Bor ur-kwoqz us-tet:**<sup>44-45</sup> 23:44-45 Hyen komo: Rwyu 26:31-33.

† **Bor ur-kwoqz us-tet:**<sup>46</sup> 23:46 Hyen komo: Bong 31:5. † **Bor ur-kwoqz us-tet:**<sup>49</sup> 23:49 Hyen komo: Ruka 8:2-3. § **Bor ur-kwoqz us-tet:**<sup>56</sup> 23:56 Hyen komo: Rwyu 20:10; Kara 5:14.

## Bor үr-kwooz us-nass

*Ine-m Yeso*

(Mati 28:1-10; Mark 16:1-8; Yoha 20:1-10)

1 N-sot, n-sot, ho-de o-Rahadi, ka ne'a-ne yé haaru be-de o-saag, ye ro үn ka saw-to m-now to ne. 2 Ye 'wos a doste ka ta'ar-o, o a hokte ish-o үn saag à, 3 Ye coweru n-mé, amba yé hyan u-ur Yeso Gos-wu á. 4 Ye esuru kane ba үn nap үn yo yé he m-nom á, үn gyept-o үn yish campo-ne nén yoor үn gund-to m-kukkar ne woonuru yow yow үn ye ne. 5 Gyer-o hooru yé, ka ne'a-ne yé kwylkturú n-dak. Ka campo-ne yé zeeru, “*Yan yo no rotte үn hoob-o үn wan-hoog be-de үn margan-ne?*” 6 Wu ro kon kané á, Shir 'yonsute wu. Baks no yo wu zee no da-o wu ro'e o-Gariri à. 7 A bopse ya-ur-ba'as **Wà-wu үn net** a kem wu o-kan komo ho-ut tet wua iné үn hoog ne.”\*

8 Ka da-de ka ne'a-ne yé baksuru ma-to үn wu. 9 Ye yaguru be-de o-saag, yé haaru, yé ruru **yan-neke-m Yeso** op o-gaan, үn yé ken yé né kap ka rii-yo. 10 Ka ne'a-ne yé ka, **Meri** Magudarin, Jonana, үn komo **Meri** né (inu **Yakubu**), үn yé ken ne'a-ne yé ne, ruru **yan-Tom Yeso**. 11 Amba **yan-Tom Yeso** ro m-zéé ka yo ka ne'a-ne yé rwore à yé nap rii-yo yé ro m-nom á, komo yé goks ma-to үn yé á. 12 Amba Bitrus inurú wu ruuru o-rek wu haaru be-de o-saag. Wu kakturu, wu hyanuru ka gund-o a yeré Yeso à, amba u-ur Yeso ro kon komo á. Ka da-de wu warguru o-hur, wu ro үs-barag-se үn yo nomé à.

*M-ha o-Emmas*

(Mark 16:12-13)

13 Ka ho-ur gaan-de **yan-neke-m Yeso** nen yoor ro m-ha de ken bo-de a m-zéé o-Emmas à, untun mer-ut ta'yoor [kiromita 11] rwu-un-mo o-Urusharima. 14 Ye ro ut-orom to үn rii-yo nomé à. 15 Bo yé ro tep ut-orom à, Yeso woonuru yow yow wu ro m-neke үn yé ne. 16 Ye hyanuru wu, amba yé hoks wu m-nap á. 17 Yeso zeeru yé, “*Yan yo no m-orome, bo no m-neke à?*”

Ye өsuru, co-үs ro naase. 18 Wan-gaan-wu a m-zéé Kurepas, cituru wu, “*Wо wu cot ko-hamat kane o-Urusharima, wu napе rii-yo nomé kane үn ka ho-to á.*”

19 Yeso cituru, “*Yo ke rii-yo?*”

Ye shasuru, “*Rii-yo nomé Yeso ko-ya-o-Nazaret à. Ko-yan-Rworu үn Ma-to Shir wu ka net-wu, komo Shir ya'ag wu ur-beeb be-de үn hun-ne, kap yo wu zee, үn yo wu nomé ne à.*” 20 Gwomo-né yé үn kon-se Shir be үn te, үn ya-o-dak-né heete wu be-ur **Biratus** a ho, a kamag wu o-kan. 21 Komo kané te hwo ur-hur, wu he rwu үn ya-o-**Isra** m-posse. A hussé to ka ma, caane ro ho-ur atette-de bo үn nom үn kaane. 22 Ye ken ne'a-ne yé, үn buug үn te rwu'og te үs-barag, yé haag үn gas-o ish be-de үn saag. 23 Amba yé hyan u-de үn wu á. Ye muunte, ye ro m-zéé yé hyanag ut-hyangan **yan-tom-yé Shir** rurute ka ne'a-ne yé үnze wu ro үn hoog ne. 24 Ye ken yé үn buug үn te haag үn ka saag-o komo yé 'woste bo ka ne'a-ne yé zéé à, amba yé hyan wu á.”

25 Ka da-de Yeso zeeru yé, “*No m-raag ne, komo үn ho'os o-wur ne be-de үn goks үn ko yo ke yo yan-Rworu үn Ma-to Shir zee à!*” 26 Amba

\* **Bor үr-kwooz us-nass:7** 24:6-7 Hyen komo: Mati 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Mark 8:31; 9:31; 10:33-34; Ruka 9:22; 18:31-33.

Shir zeeg **Kiristi** wu su ur-koob de un ka rii-yo, ka da-de wu cowuru un sekemse-mo un wu.”<sup>27</sup> Yeso ruru ye yo Ma-to Shir zee mosse un wu ne à, wu taknuru un yo takurda-o **Mosa** un kap yo yan-Rworu un Ma-to Shir ne gene à.

<sup>28</sup> Bo ye woonté yow yow un ka bo-de ye ro m-ha ne à, Yeso nomuru sa o zee o-co wu arge. <sup>29</sup> Amba ye muuntu wu jim ye ro m-zee, “She’et be un te, ho-ur teesté tet-m mo m-nom.” Wu haaru wu she’eté un ye ne. <sup>30</sup> Wu she’eturu wu reet rii-yo m-re un ye ne, wu dekuru ur-burodi, wu huuру de nu-q ur-bon, ka da-de wu caturu de wu yasuru ye. <sup>31</sup> Ka da-de yish-ye un ye upsuru, ye napuru, unze Yeso wu, amba ye do wu m-hyan á. <sup>32</sup> Ye zeeru hi un de un ye, “A nomog o-zak deen da-q wu tepsu na un cow à, komo wu ruru na yo Ma-to Shir zee à.”

<sup>33</sup> Ye inuru da-o gaan, ye warguru o-Urusharima. Kané ye 'wosse **yan-neke-m** Yeso nen op o-gaan kargute be-ur gaan un ye ken ye ne <sup>34</sup> ye ro m-zee, “Nip-q Gos-wu inute! Simon hyanag wu!”

<sup>35</sup> Ka nén yoor-ye, dooru ye m-rure un yo nome un cow à, komo bo ye napé wu da-o wu caate ur-burodi à.

*Yeso rwunte cas be-de un  
yan-neke-mo un wu*

(Mati 28:16-20; Mark 16:14-18; Yoha 20:19-23; Seng 1:6-8)

<sup>36</sup> Bo ka nén yoor-ye ro ye m-rure kaané à, kané Gos-wu un hi un de un wu esuru eso be-de un ye. Wu gassuru ye.

<sup>37</sup> Ye hoguru o-gyer, ye zee ko kukt-q un ko-marimar o. <sup>38</sup> Amba wu zeeru ye, “¿Remen yan o no rotte o-gyer? ¿Remen yan o no rotte das das? <sup>39</sup> Gwot no kom-ut re un na-us re ne, noa hyen me wu un hi un de. Ci no me, no nept, remen kukt-q un ko-marimar rott to wyr-q m-ap ut-caar ne á, bo no hyané um ro à.”

<sup>40</sup> Bo wu zette kaané, komo wu kuturu ye kom-to un wu us-na ne.

<sup>41</sup> Kap un kaané ne ye goks á, zak-o hoog ye, ut-hyat ne. Wu cituru ye, “¿No un rii-yo m-re ne kane?” <sup>42</sup> Ye yasuru wu bek-q o-jan hense.

<sup>43</sup> Wu dekuru yo wu ti'uru un hyan-o un ye.

<sup>44</sup> Ka da-de wu zeeru ye, “Ka rii-yo um ruru no à, yo ro kon da-q um ro'e un no ne à: Kap yo a gene mosse un me ne à, be-de un **karamsa-o Mosa**, gen-mo un yan-Rworu un Ma-to Shir, un takurda-o un Sep-to ur-Bongon ne komo, a shi o-nip.”

<sup>45</sup> Ka da-de wu upsuru ye ur-hur, ye nept ka gen-mo Shir mo. Komo wu zeeru ye,<sup>46</sup> “Yo a gene à yo ka: **Kiristi** a su ur-koob, komo wua iné be-de un margan-ne un ho-ur atette-de. <sup>47</sup> Komo un jin-de un wu, ka tom-mo un yage un nom **ur-ba'as** o m-waktuné be-de Shir ne, un soks **ur-ba'as** ne, a rur o hono o-dak kap, ur-takan o-Urusharima. <sup>48</sup> No ro ya-m-su'e un ka rii-yo un hi un no. <sup>49</sup> Me komo un hi un de man tomtundu no kukt-o Shir, o Tato re esse ut-ma à. Amba wasu no n-me o-bo har da-q ka kukt-o Shir o shoosu no un bee'b-de rwuné n-Ton un shir à.”†

*A dék Yeso n-Ton un Shir*

(Mark 16:19-20; Seng 1:9-11)

<sup>50</sup> Ka da-de wu dekuru ye, ye ruuru o-bo ur-hew ne ha-mo o-Betanya. Kané wu jakse kom-to un wu, wu huuру ye nu-q ur-bon. <sup>51</sup> Da-q wu ro

† **Bor ur-kwooz us-nass:49** 24:49 Hyen komo: Seng 1:4.

yę үн ry'ę үн nu-ɔ үr-bon à, wu yagurų ye. Shir dékuru wu n-Ton үn shir.<sup>‡</sup> <sup>52</sup> Ye kwukturu, ye ya'uru wu m-sek, ye warguru o-Urusharima. Zak-o hooru ye deen. <sup>53</sup> Komo ye hooru da-ɔ үn ye, n-mę үn **Pyo-q Shir**, ye rø үn bongon-de Shir.

---

<sup>‡</sup> **Bør ur-kwøoz us-nass:51** 24:50-51 Hyen komo: Seng 1:9-11.

## Takurda-o Yohana

**Rem-se ro n-me à:**

M-zante 1:1-18

Yohana Wa-m-Yo'os үн hun-nę m-ho үн yan-dor Yeso ne wü ur-takan 1:19-51

Senge-m Yeso n-me үн hun-nę ye o-Gariri 2:1—12:50

Ho-to ur-kom yow yow o-Urusharima ne 13:1—19:42

M-inę ut-marimar үн rwuun-mo үn Wan-Koyan ne cas 20:1-31

Ma-to ur-kom: Mo ken rwuun-mo cas mo үn Wan-Koyan n-me o-Gariri 21:1-25

### *Gom-ur waragte net*

<sup>1</sup> Cin da-de ur-takan Gom-ur ro kon. Ka Gom-de ne de ro mossę un Shir ne. Ka Gom-de komo de ro Shir. <sup>2</sup> Wü ro mossę un Shir ne cin ur-takan.

<sup>3</sup> Un ka Gom-de, Shir nomte koyan. Shir ro үn nöm yo ken rii-yo ba un wü á. <sup>4</sup> Wü wü ro wan-hoog, wü ya'e ko yo ke rii-yo hoog à. Ka hoog-o ne, cecas-mo үn hun-nę mo. <sup>5</sup> Mo ro ye m-dossę o-comb. Mo ro cecas-mo үn hun-nę. Ká comb-o hoks mo үn ká cecas-mo á.\*

<sup>6</sup> Wü ken net-wü ro kon wü Shir tomnę à, wü a m-aag **Yohana** Wa-m-Yo'os үn hun-nę m-ho à.† <sup>7</sup> Wü үn haan wü rurutę hun-nę un su'e un ká wa-m-cecas-wü, remen ko wü ke net-wü, wü sheret be-de un ka wa-m-cecas-wü. <sup>8</sup> Yanze **Yohana** wü ro ka wa-m-cecas-wü á. Wü үn haan remen wü suute ma-to үn ka wa-m-cecas-wü. <sup>9</sup> Ka cecas-mo mo o-nip, mo caraksę ko wü ke net-wü à, mo mo ro m-neknę n-me un hono o-dak.

<sup>10</sup> Wü cowontę n-me un hono o-dak o wü nome à, amba hon dak un nap un wü ne á. <sup>11</sup> Wü un haan be-de үn hun-nę ye un wü, amba ka hun-nę ye 'yaru wü. <sup>12</sup> Amba ye ken ye gokstę wü. Ye shereg hi un de un ye be-de un wü. Bon ye gokse wü à, wü ya'ag ye o-cow, ye waragte yakar-ye Shir. <sup>13</sup> A ja'astę ye m-mat. Yanze mat-o үn campo un ne'a-nę, ko mat-o үn con-mo үn campo á. Ay, mat-o үn Shir o, wü muute ye yakar-ye үn wü à.

<sup>14</sup> Ka Gom-de waragte net har wü she'eturę be un na. A hyanag seps-mo үn wü, seps-mo үn wü komo un hon mo wan-gaan mo cot, wü rwuunę be-de o-Tato shiishe m-yar o-nip ne à.

<sup>15</sup> Wü wü **Yohana** rwore ma-to un wü. Wü 'yonsuru us-cor. Wü zee, "Wü wü um rurü no ma-to үn wü, wü um zee, 'Wü roon n-jim үn de à, amba wü aragte me. Cin n-ga ne ma wü ro kon, cin ba a үn makt me.'

" <sup>16</sup> Be-de үn moor-to үn yar-mo үn wü o wü huu na nu-o so-q bim-o-bim. <sup>17</sup> Un kom-ut **Mosa** a ya'asundę o-karamsa, amba m-yar o-nip ne, be-ur Yeso **Kiristi** a ya'asundę na mo. <sup>18</sup> Yatt net-wü take hyan un Shir cas á, se Wà үn wü ur-mat үn hon-de un wü. Wü ro ragaan un Shir ne. Wü ro tara үn kom-o ur-re de Shir à, wü rurü na bo Shir ro à.

---

\* **Bor-o gaan:5** 1:5 Ko: Comb-o hoks m-ryomos ka cecas-mo á. † **Bor-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Mati 3:1; Mark 1:4; Ruka 3:1-2.

*Yohana Wa-m-Yo'os un  
hun-né m-ho suyte Yeso  
(Mat 3:1-12; Mark 1:1-8; Ruka 3:1-18)*

19 Swø-us **Yohana** se ka, da-q sek-yę be-de un **Yahuda**-ne, ye o-Urusharima töme yan-**Cow un kon-se Shir un Rewi**-ne ne à. Ye he ye cit un **Yohana**, “¿Wø ro wan?” 20 **Yohana** yage ye m-rurù á. Wu rwuuné ye cas, wu zee, “Mę wu ro **Kiristi**† á.”§

21 To, ye cituru wu, “¿Wø ro wa? ¿Wø **Ereja** wu?”  
Wu zeeru, “Ay.”

Ye zeeru wu, “¿Wø wu ro ka **wan-rwɔr un Ma-to Shir** wu, wu Shir zee wua 'yonsundu té üntun **Mosa**? ”

Wu dooru m-zee, “Ay.”

22 Ye zeeru wu, “To, rurù té wø ro wa né? Rurù té remen té ruruté hun-né ye tomné té à, ¿ya wø m-zee un hi un du?”

23 **Yohana** zeeru ye, “Mę wu ro ko-wan-eeg o un hun-né o-dákár, wu **Ishayawan-Rwɔr un Ma-to Shir** rwore ma-to un wu à. **Ishaya** ro m-zee, ‘Zongu no remen haan-m Yawe.’\* ”

24 Ka ye a töme ye he, ye cit un **Yohana** à, ye ro mosse un **Parisa**-ne ne.

25 Ye zeeru wu, “¿Yan yo wotté un yo'os un hun-né n-té m-ho, wø **Ereja** á, wø ro né **Kiristi** á, ¿wo né ko-wan-rwɔr un **Ma-to Shir** á?”

26 **Yohana** zeeru ye, “Mę no dë **m-yo'os m-ho** m-ho. Wu ken ro ge be un no, wu no napé un wu né á. 27 Mę un ba wu m-wøqon be un no. Mę bo'os um us ka'ante-to un wu á.”

28 To ka to un kør un be-de hun-né ro m-aag o-Betanya, o ro pestode so un horan-de un Roog-q o-Joda à, be-de **Yohana** ro un yo'os un hun-né n-té m-ho à.

### *Yeso Ca-yo Shir yo*

29 Bo ish geste à, **Yohana** hyanburu Yeso ro m-nekné be-de un wu. Wu zeeru, “Gwot no **Ca-yo Shir** yo deke **ba-as-to** un hono o-dak à! 30 Wu wu um zee no wu ken wu røqon n-jim un de. Wu um zee no wu ro Wan-co re à, remen wu ro kon hono o-dak cin ba a ro makt me. 31 Mę un hi un de, m-beerté wu, amba rii-yo rwo'ę um haanté yo'os un hun-né m-ho à yo ro remen a rwuuntuté wu cas be-de un **Isra**-ne.”

32 Ka da-q **Yohana** nomu se ka swo-se, wu zee: “Um hyanag o-Kukt m-kergrunde rwuun-mo n-ton üntun o-gorop o ciruru un wu. 33 Mę roa nep wu á, se de üntu ka wu tomnu me um yo'os hun-né m-ho rurù me à, ‘Ka wu o hyanag Kukt-o kergrunte o ciruru un wu à, wu he yo'os un hun-né un **Kukt-q Shir**.’ 34 Um hyanag komo um nomoste suyte, wu ka wu ro **Wà-wu Shir**.”

### *Yan-neke-m Yeso ye wu ba'ę m-daag cas cas à*

35 Bo ish geste à, **Yohana** ro ge un yan-neke-mo un wu né nen yoor. 36 Bo Yeso ro m-arag à, **Yohana** ma'asuru wu m-gwøtbé. Wu zeeru ye, “Gwøtbé no **Ca-yo Shir**!”

37 Bo ka yan-neke-mo un wu né nen yoor, hogute ma-to un wu à, ye doruru Yeso n-jim n-jim. 38 Yeso byanduru us-ajima né, wu hyanuru

† **Bor-o gaan:20** 1:20 Wu Shir daagné à. § **Bor-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Mara 4:5; Kara 18:15-18. \* **Bor-o gaan:23** 1:23 Hyen komo: Isha 40:3 (üt-Girik).

ka yan-neke-m **Yohana** ye nən yoor-yə ro wu m-dənd. Wu cituru ye, wu zee, “¿Ya no cəne o?”

Ye zeeru wu, “Wa-us-Nap, ¿kenə o o ro ur-she'et?”

<sup>39</sup> Wu zeeru ye, “Dənd no me. Man kute no be-de um ro à.” Un ká da-o ne kwom-us nass-se se m-rim, ye argu wu m-dore, ye wooru be-de wu ro ur-she'et à. Ye busuru taas ur-ho un wu ne.

<sup>40</sup> Andarawus, heno Simon Bitrus ne, wan-gaan-wu be-de un ká campo-ne ye hogə rii-yo **Yohana** ro m-rwor ye, dorute Yeso à.

<sup>41</sup> Andarawus nekuru, wu rurū sek-wu un wu Simon Bitrus. Wu zee, “Caane, tə hyanag **Mesaya**,†” (Ka gom-de, de a m-zəe **Kiristi**‡).

<sup>42</sup> Andarawus wooturu Bitrus be-ur Yeso. Yeso gwoturu Bitrus, wu zeeru wu, “Wə wu ro Simon wà **Yohana**, amba a eeg wə Kepas.” (Gaan-to un jin-ur Bitrus ne *ur-Ta'ar*.)

### Pirip ne un Nataniyar

<sup>43</sup> Bo ish geste à, Yeso ro un ma-tə m-ha raag-o o-Gariri. Wu hyanuru Pirip, wu zeeru Pirip, “Haan, o doru me.”

<sup>44</sup> Pirip ko-wan-bo-o o-Besayada wu. Ye ro bo-o gaan Andarawus ne, Bitrus ne. <sup>45</sup> Pirip haaru rure un Nataniyar. Wu zeeru, “Tə hyanag wu, wu **Mosa** un **yan-Rwɔr** un **Ma-tə Shir** ne gene ma-tə un wu à. Wu ro Yeso wà **Yusuhu**, ko-ya-o-Nazaret.”

<sup>46</sup> Nataniyar zeeru Pirip, “¿Kashi un rii a rwun un bo-o o-Nazaret?”

Pirip zeeru “Haan, o gut un hi un du.”

<sup>47</sup> Ye neknuru. Ye woonuru be-ur Yeso. Da-o Yeso hyanag Nataniyar ro m-woon be-de un wu à, wu zeeru, “Nataniyar, ko-**Isra**-wu o-nip wu ka, wu take raks un net à.”

<sup>48</sup> Nataniyar zeeru wu, “Wuuu, ¿kenə o napə me?”

Yeso zeeru wu, “Rii-yo Pirip agante wə, um hyenestə wə, da-o o ro un 'wun-de o-rum à.”

<sup>49</sup> Nataniyar zeeru wu, “Wa-us-Nap, wə wu ro **Wà-wu Shir**, ko-Gwomo-wu un dak-o o-**Isra**.<sup>§</sup>

<sup>50</sup> Yeso zeeru wu, “¿Remen um zeeg um hyanag wə un 'wun-de o-rum, o o sherte ka bo-se ne? Um rurute wə wəa hyen hyat-to jiishe to ka ut-moor à.” <sup>51</sup> Komo wu zeeru ye, “Mə no m-rurə o-nip, noa hyen a tikstə Ton-o Shir, **yan-tom-ye Shir** ye ro m-kergendə, ye ro m-da n-ton un **Wà-wu** un net.”<sup>§</sup>

## Bor-us yoor

### Ma-tə ur-ge un bo-o o-Kana

<sup>1</sup> Bo a rewute ho-ut yoor à, ho-ur atette-de, a gak ur-ge o-Kana un dak-o o-Gariri. Reksute inu-o Yeso ro kánə. <sup>2</sup> A bandte Yeso un yan-neke-mo un wu ne un ká ge-de. <sup>3</sup> Bo ye woobute à, modi-mo, ye ro m-swo à, ye swooru mo, mo kenduru. Bo mo kendute à, inu-o Yeso haaru be-de un wu, wu zeeru, “Ka modi-mo o-biki mo teestə. Yett modi komo ne á.”

<sup>4</sup> Yeso zeeru wu, “Inu, ¿ya nu'usə wə un me ne? Da-o re, o ungo wə á.”

† **Bor-o gaan:**41 1:41 Wu Shir daagné à un rem-de ut-Ibra. ‡ **Bor-o gaan:**41 1:41 Wu Shir daagné à, wu waragte wan-beçə un hun-ne. § **Bor-o gaan:**51 1:51 Hyen komo: Taka 28:12.

5 Inu Yeso haarú be-de үn ya-m-senge-mo үr-ge, wü ruru ye, "Ko yo ke rii-yo Yeso zee no, no nom, nom no yo."

6 Káne ne, **Yahuda**-ne esste tur-ut cind-to a shabe үt-ta'ar à. To ye rotte үt-sapt bo **karamsa**-o zee à. Ka tur-to ko o ke ro m-re үt-dede үr-kwooz [20] ha-mo үr-kwooz үt-op [30].

7 Yeso zeeru ya-m-senge, "Doorundé no m-ho, no shoos ka tur-to." Ye doorundluru m-ho. Ye shoosuru to үn ish үn ish.

8 Ká da-de ne Yeso zeeru ye, "Iib no ka ho-mo, no heete gos-wü, wü үr-ge." Ye iburu m-ho, ye heeturu gos-wü wü үr-ge. 9 Ká gos-wü, wü үr-ge wü swgoru ka ho-mo, mo warge m-modi à. Wü hyanuru ka modi-mo jiishte mo үr-takan m-rwüun. Wü napu ne be-de ka ho-mo rwüne à. Amba ka ya-m-güw-ye, ye ibne ka ho-mo à ye nepse. Wü agnuru wü a gege үr-ge à. 10 Wü zeeru wü, "Ko wü ke net-wü de wü ro үn rwunte үn modi-mo m-rerem үr-takan. Da-q hamat-ne suusé ye ciks, wü busturu үn mo ba m-rwüun kyak, amba wo ne, o essünduru ká mo jiishe à se m-moka o hante mo."

11 To kà to ro hyat-to үr-takan, to Yeso nome o-Kana o үn dak-q o-Gariri à. Q wü rwuntute seps-mo үn wü, yan-neke-mo үn wü sheret үn wü. 12 Bo ye caagute be-de үr-ge à, wü arguru m-neke bo-q o-Kapanahum үn inu үn wü ne, үn hen-ne ye үn wü ne, үn yan-neke-mo үn wü ne. Ye rewuru үt-ho ka co-se ne hiin.\*

*Yeso yanag ya-үt-baab үn Pyo-q Shir*

(Mati 21:12-13; Mark 11:15-17; Ruka 19:45-46)

13 **Biki-q m-Pas**† o үn **Yahuda**-ne o ro yow yow, Yeso nekuru o-Urusharima.‡ 14 Bo wü woobute o-Urusharima à, wü cowuru un **Pyo-q Shir**. Wü oss yan-baab-to үn na, үn ca-ne, үn tantabara-ne. Komo wü hyanuru yan-shas-q үn hwor үr-she'et tara tara. 15 Yeso gaarú rak-yo o-hü, wü yanuru kap mo үn ye үn **Pyo-q Shir** үn ca-ye үn ye ne, үn na-ye үn ye ne. Wü cakarsuru hwor-ye үn ya-o-shas. Wü tuturu təbur-to үn ye. 16 Wü zeeru yan-baab-to үn tantabara, "Dos no saw-үt no, no ruut to m-moka m-moka. No muut hur-o Tato re be-de үt-baab á!"

17 Yan-neke-m Yeso baksuru үnze gense to ro rem **Kiristi** be-de үn Ma-to Shir үnze, "Shir, me m-hoge үn reeb-q үn hur-o rudeen."§

18 Sek-yé be-de үn **Yahuda**-ne shasuru wü, ye zee, "To, ɿto ke hyat-to to o he te m-kutę, te nept үnze Shir-ye zee wo o nom ka rem-se?"

19 Yeso shasuru, wü zeeru ye, "Hees no ka **Pyo-q Shir** o, ho-үt tet man 'yons o."\*\*

20 Sek-yé be-de үn **Yahuda**-ne zeeru, "Se da-q a nome us-hak kwooz-үt yoor us-cind [46] à, a үn ma-to үn o, ɿo o he m-zee үn ya ne woq 'yons o үn ho-үt tet?"

21 Ye napu ne ma-to Yeso rotte á. Amba da-q Yeso tanę **Pyo-q Shir** à, wur-q үn wü wü rotte үt-ma. 22 Remen kaanę da-de a 'yonse wü үt-marimar à, yan-neke-mo үn wü baksuru үnze wü zeeg kaanę. Ye şeruru үn Ma-to Shir ne to a gene à үn ma-үt Yeso ne to wü rure ye à.

\* **Bor-ús yoor:12** 2:12 Hyen komo: Mati 4:13. † **Bor-ús yoor:13** 2:13 Biki-q Yahuda-ne rotte m-baks үn ho-de Shir ruutę ye o-Masar à. ‡ **Bor-ús yoor:13** 2:13 Hyen komo: Rwyu 12:1-27. § **Bor-ús yoor:17** 2:17 Hyen komo: Bong 69:9. \*\* **Bor-ús yoor:19** 2:19 Hyen komo: Mati 26:61; 27:40; Mark 14:58; 15:29.

<sup>23</sup> To, da-o wu ro'e o-Urusharima à, da-o un **Biki-o m-Pas**, hun-ne deen sheruru un jin-de un wu remen ye hyanag rem-se ut-hyat se wu ro m-nom à. <sup>24</sup> Wu ne un hi un de un wu, Yeso, wu ho'os o-wur un ye ne á, remen wu nepste hur-de un ko wu ke net-wu. <sup>25</sup> Yanze se a rurute wu bo hur-de un net ro á. Wu nepste bo hur-de un hun-ne ro à.

## Bor-us tet

*Yeso un Nekodimu ne*

<sup>1</sup> Wu ken ko-caari-wu ro kon be-de un **Yahuda-ne**, wu ro un kur-de un **Parisa-ne** à, a wu m-zee Nekodimu. <sup>2</sup> Wu wu ha'e be-ur Yeso mtet. Wu zeeru Yeso, "Wa-us-Nap, te nepste, wo un rwuun be-de Shir, o yoosute hun-ne Ma-to Shir, remen yatt-wu he hoks-m nom un rem-se ut-hyat bo o ro se m-nom á, se de wu ro mosse un Shir ne à."

<sup>3</sup> Yeso shasuru wu, "Me wo m-rure o-nip, o hogute. Un ya a ja'asté mat un net á, wua hyen gwomo-to Shir á."

<sup>4</sup> Nekodimu zeeru, "¿Re ka ma-to he m-nome, a ja'asté net m-mat wu mongse à? ¿Wua hoks m-warag un men-ut inu un wu, wu ja'asté wu m-mat?"

<sup>5</sup> Yeso zeeru wu, "Me wo m-rure o-nip. Un ba a makt net mat-o m-ho o-Kukt ne á, wu rott cow-yo wu hette m-cow un gwomo-to Shir á. <sup>6</sup> Net-wu a mate un wu-ru-ru un ne'a un campo ne à, net-wu temb. Amba Kukt-o ro m-mat o-kukt. <sup>7</sup> Remen kaane taase o hyen hyat-to um zette wu kaane á, 'Se a ja'asté mat-o ru.' <sup>8</sup> Yo-m ro m-hur be-de mo coné à. Wo m-hoge ras-o un mo temb, amba wo nap be-de mo rwuuné á, yagunte o nept be-de mo ro m-ha à. Kaane o komo be-de un kap net-wu **Kukt-o Shir** ja'ase mat-o un wu à."

<sup>9</sup> Nekodimu shasuru, wu zeeru, "To ka ma-to, ¿re o to he m-nome?"

<sup>10</sup> Yeso shasuru wu, "Wo wu ro m-yoose un **Isra-ne** à, to ka ma-to komo, ¿wo nap un to ne á? <sup>11</sup> Me wo m-rure o-nip. Se rii-yo te napé à, un yo te hyane ne à, yo yo te no m-rure un ma-to un yo. No ne, no m-goks un rii-yo te no m-rure á. <sup>12</sup> ¿Re o un ya? Me no m-rure rem-se ro n-dak à, no goks ma-to un se á. Yagunte rem-se ro un Ton-o shir à, se se um he no m-rure ma-to un se, no gokste? <sup>13</sup> Yatt-wu take m-da n-Ton un shir á, wu hyenet bo ka rem-se n-Ton se ro á, se me **Wà-wu un net**, wu Shir tomne à. <sup>14</sup> Bo **Mosa** jakse hwo-yo o-kwom n-ton o-ce n-te o-dákár à,\* se a jakste me **Wà-wu un net** kaane n-ton. <sup>15</sup> Yea jaks me n-ton o-kan, remen kap wu shere hur-de un wu be un de à, wu kumut hoog-mo ba m-ta.

<sup>16</sup> "Remen was-mo Shir wasse un hono o-dak ne à, o hante wu tomonte mat-de un Wà un wu wan-gaan cot. Wu un nom kaane, remen bo un net-wu shere hur-de un wu be-de un wu à, taase wu sabré, amba wu kumut hoog-mo ba m-ta. <sup>17</sup> Shir un tomon Wà un wu hono o-dak, remen wu piishité hun-ne ut-ma á, amba remen hun-ne possuté ho-de un piish ut-ma un bu-yo un wu. <sup>18</sup> Kap bo un net-wu shere hur-de un wu un **Wà-wu Shir** à, a piishi wu ut-ma á. Amba wu shere hur-de un wu un **Wà-wu Shir** á, a regusute a komsute wu piishe ut-ma o ka, remen wu shere hur-de un wu un **Wà-wu Shir** wan-gaan cot á. <sup>19</sup> Ká piish-de ut-ma de de ká: Cecas-mo Shir cowonté un hono o-dak, amba

\* **Bor-us tet:14** 3:14 Hyen komo: Qog 21:9.

hun-né yaguru m-was ḫn ka cecas-mo né. Ye jiishté m-cón o-comb, remen rem-se ye rō m-nom à, rem-ús yo-se se. <sup>20</sup> Kap wū rō m-nom ḫn rem-ús yo-se à, wan-yage to m-cecas wū. Wan-yage to m-cecas né, wū rō m-és m-ha be-de m-cecas á, ḫn taase **ba'as-to** ḫn wū rwūn cas, hun-né hyen tō. <sup>21</sup> Wū rō m-nom ḫn rii-yo Shir coné à, wū rō m-ma'as m-ha be-de m-cecas, remen a rwūntuté rem-se ḫn wū ʊs-şo-se cas. Da-q wū ro be-de m-cecas, hun-né a nep ḫn gwū-q Shir q wū nomte se."

### *Yəso ḫn Yohana Wa-m-Yo'os ᬁn hun-né m-ho*

<sup>22</sup> Bo Yəso komtē ḫt-ma ḫn Nekodimu né à, wū arguru m-ha ḫn dak-o o-Judiya ḫn yan-neke-mo ḫn wū né. Wū she'etündürü ka co se né yan-ho hiin, wū rō m-yo'os ḫn hun-né n-mé m-ho. <sup>23</sup> ḫn ka da-o **Yohana** ro m-yo'os ḫn hun-né m-ho ḫn de ken be-de de hun-né rō m-aag o-Enon à yow yow ḫn bo-q o-Sarim né. Wū rō ḫn yo'os ḫn hun-né ḫn Roog-q o-Joda remen ho-m rō kon ka co-se nédeen mo bo'ose yo'os ḫn hun-né à. Hun-né ma'asuru m-ha káne, a ro ye m-yo'os. <sup>24</sup> (Yo ka ḫn kor rii-yo a ke'et **Yohana** o-kur q m-ke'et.)<sup>†</sup> <sup>25</sup> To, ma-ut sunuru yan-neke-m **Yohana** ḫn wū ken ko-**Yahuda**-wū né, ma-to ḫn so'os ʊsrem bo **karamsa**-o zee à. <sup>26</sup> Yan-neke-m **Yohana** haarū be-ur **Yohana**. Ye zeerū wū, "Wa-ús-Nap, tē ḫn haan, tē rurutu wō ka net-wū, wū no rotte pesto-de o-Joda à, wū o rurū tē ma-to ḫn wū à, wū ka ḫn yo'os ḫn hun-né n-te m-ho. Hun-nedeen ye rō m-ha be-de ḫn wū."

<sup>27</sup> **Yohana** shasuru, "Yatt net-wū he kum ḫn rii á, se yo Shir ya'anu wū rwūn-mo n-Ton à. <sup>28</sup> No ḫn hi ḫn no yan-swo-ús re ye, remen um zeeg, 'Mé wū rō **Kiristi** á, amba a ḫn tomon me um ja'asuté wū o-cow.'<sup>‡</sup> <sup>29</sup> Be-de ḫn biki-q ur-ge, wa-ur-ge-wū rō wan-ne'a ḫn wū. Ko-nay-wū ḫn wa-ur-ge-wū haane biki-q ur-ge à wū rō m-wase temb wū hogute cor-o ḫn wa-ur-ge. Komo men-to ḫn wū rō yaw yaw wū hoge wa-ur-ge tepeerte. Kaane q ka men-ut re shie m-yeyaw. <sup>30</sup> Wū né, gakte-mo wū waragte gos-wū, me né gakte-mo um waragte rek-wū."

<sup>31</sup> "Wū rwūnē n-Ton à, wū jiishe ḫt-gos kap. Bo ḫn wū rwūnē ndak à ko-ya-n-dak-wū, rem-se rō n-dak à, se se wū rō m-rwor. Amba wū rwūnē n-Ton à, <sup>32</sup> wū rō m-rwor ḫn ma-to ḫn ka rem-se wū hyandé n-Ton à, ḫn yo wū hogne né à. Yatt-wū gokse né ka ma-to á. <sup>33</sup> Wū gokse né ma-to ḫn wū à, wū ka este Shir nip-q. <sup>34</sup> Wū Shir tomen à, Ma-to Shir tō wū rō m-rwor, remen Shir rō wū m'-ya ḫn Kukt-q ḫn wū ba qr-me'et. <sup>35</sup> Tato-o waste ḫn Wà ḫn wū né. Wū bopsuté wū kō yo ke rii-yo ḫn kom-to ḫn wū.<sup>§</sup> <sup>36</sup> Wū shere hur-de ḫn wū ḫn **Wà-wū Shir** à, wua kum hoog-o Shir q ba m-ta. Ye nome né o-dorotte ḫn ka Wà-wū né á, yea hyen hoog á, ryaab-se Shir rō be-de ḫn ye."

## Bor-ús nass

### *Yəso ḫn ne'a-wū ḫn ko-Samariya-ne*

<sup>1-3</sup> **Parisa**-né hogute wū rō m-kum ḫn hun-né yan-dor komo wū rō m-yo'os ḫn hun-né n-te m-ho, argé **Yohana**. (Myet ḫn kaane né, Yəso wū yo'os ye m-ho ḫn hi ḫn de ḫn wū á, yan-neke-mo ḫn wū né ye).

<sup>†</sup> **Bor-ús tet:24** 3:24 Hyen komo: Mati 14:3; Mark 6:17; Ruka 3:19-20. <sup>‡</sup> **Bor-ús tet:28** 3:28 Hyen komo: Yoha 1:20. <sup>§</sup> **Bor-ús tet:35** 3:35 Hyen komo: Mati 11:27; Ruka 10:22.

Bø Yeso hogute yo hun-né rø m-rwør à, wü yaguru dak-q o-Judiya, wü warguru dak-q o-Gariri un yan-neke-mø un wü né.

<sup>4</sup> Se wü dorute cow-yo caate dak-q o-Samariya à. <sup>5</sup> Bø wü wootë un q ken bo-q o a m-zëe o-Sekar un dak-q o-Samariya à, yow yow un ma-de un dak-o Yakubu né, o wü ya'asë wà un wü Yusuhu à,\* <sup>6-8</sup> káne du-yr rowë de ma Yakubu. Yan-neke-mø un wü né haaru o un rii-yo m-re o-bo. Bø hew-ur bo'oste Yeso à, wü she'etury n-riib ur-du, n-noonho, ho-ur ro ur-hi ge. Da-de wü ro kané tara à, se wü ken ne'a-wü ko-Samariya, wü wo'onuru o-tur né. Wü haante iib m-hø. Yeso zeeru ka ne'a-wü, "Ya më m-hø um su."

<sup>9</sup> Ká ne'a-wü zeeru, "¿Ya mossu na cen na, wottë më un kon-se un ho-mø m-swo? Wo ko-Yahuda-wü, më ne ko-Samariya-wü." (Ka ne'a-wü zëeg Yeso kaané remen Samariya-né ye rø m-mosse ut-kom un Yahuda-né á.)†

<sup>10</sup> Yeso zeeru ka ne'a-wü, "Wo ro nakke yar-mø Shir, un wü wü totné né à, o roa cit ka wü rø wo us-kon o 'ye wü m-hø wü su à, wü roa 'ye wo né ho-mø un hoog o su."

<sup>11</sup> Ka ne'a-wü zeeru wü, "Gos-wü, wott rii-q m-iib m-hø á, du-de ka né ur-dyw né. ¿Ke né o o he kum un ká ho-mø mo rø un ya'u un hoog à, mo o he më m'-ya um suut? <sup>12</sup> ¿Wo un jiish o tato na Yakubu, wü ubu na ka du-de, yakar-ye un wü su, komo un gut-to un wü né kap to su?"

<sup>13</sup> Yeso zeeru ka ne'a-wü, "Bon net-wü rø m-swo un ka du-de à, wüa do m-hogë o-swoot komo. <sup>14</sup> Amba net-wü he m-swo ho-mø um he wü m'-ya à, wüa do m-hogë o-swoot á, har da-q ba m-ta. Remen ho-mø um he wü m'-ya à, moa warag üntun yish-to m-hø un men-to un wü. Moa 'ye wü hoog-mø ba m-ta."

<sup>15</sup> Ka ne'a-wü zeeru, "Gos-wü, 'ya më ka ho-mø um su un taase um ma'as m-hogë o-swoot, um ma'as m-haan iib m-hø."

<sup>16</sup> Yeso zeeru wü, "Ha o agan campo ru, no haan."

<sup>17</sup> Ká ne'a-wü zeeru Yeso, "Mett campo á."

Yeso zeeru wü, "O rworog o Shir, <sup>18</sup> remen campo-né taan gaag wo, ka wü o røttë né m-møka o-hur à campo ru wü o-jip wü á."

<sup>19</sup> Ka ne'a-wü zeeru Yeso, "Gos-wü, um nak m-møka wo ko-wan-rwør un Ma-to Shir o ro. <sup>20</sup> Un ka haag-q, tat-né té né ro m-nomé Shir m-guw. Amba no ne, Yahuda-né no zee, üdepe a nome Shir m-guw kànë á, se o-Urusharima."

<sup>21</sup> Yeso zeeru wü, "Ne'a, goks ma-ut re, da-o røq, o atté a do nome un Shir m-guw un ka haag-q á, kó né o-Urusharima á. <sup>22</sup> Nø Samariya-né, no nap Shir ye no m-nomé m-guw á. Té né, Yahuda-né té nepsté Shir ye té m-nomé m-guw à, remen cow-yo un gwü be-de un Yahuda-né o yo rwuyné. <sup>23</sup> Amba da-o røq, kó m-møka ma o nomosté, da-q a hette nome un Shir m-guw bo Kukt-q Shir dorutté à, komo un bu-yo un nip-q Shir. Remen gon ka hun-né ye, ye he nome un Shir m-guw o-nip né n-më o-Kukt à, gon un ye Shir o-Tato coné ye nome wü m-guw. <sup>24</sup> Shir Kukt-q. Kap bo un wü rø wü m-nomé m-guw à, se wü nomo wü m-guw un kukt-q o-nip né."

\* **Bqr-us nass:5** 4:5 Hyen komo: Taka 33:19; Josu 24:32. † **Bqr-us nass:9** 4:9 Hyen komo: Ezra 4:1-5; Néhé 4:1-2.

25 Ka ne'a-wu zeeru Yeso, "Um nepsté **Mesaya**<sup>†</sup> rōon, da-o wu woqne, wua rurū na kō yo ke rii-yo kap."

26 Yeso zeeru wu, "Mē ro wu, mē wu ro ut-ma un wo ne à."

27 A kāne, ka **yan-neke-m Yeso** ye muunuru. Ye woqne, ye 'wos ka ne'a-wu ro ut-orom un Yeso ne. Ye hyanuru hyat-to un kāane. Amba, yatt-wu hokse hak o-nu, wu cit wu, wu zet wu, "¿Ya wo o-hoop?" Kō, "¿Ya o conē be-de un wu?"

28 Ka ne'a-wu ho'osuru o-tur n-riib үr-du. Wu arguru m-warag o-hur un ka bo-o o-rek o-rek. Wu wobę, wu zeeru hun-ne,<sup>29</sup> "Rwuun no, haan no gut net-wu rurū me kap bo un rem-se um weṭe m-nom à! ¿Kō wu ro **Kiristi?**"<sup>30</sup> Hun-ne rwuunuru, ye ro wu un ha m-gwot.

31 Bo ka ne'a-wu heestę aag un hun-ne o-bo à, ka da-o **yan-neke-m Yeso** ye zeeru wu, "Wa-us-Nap, re rii-yo m-re."

32 Amba Yeso zeeru ye, "Um ro un rii-yo m-re ne, go un yo no napę à."

33 Amba **yan-neke-m Yeso** ye ma'asuru ut-ma un hi un de un ye. Ye ro m-zee, "¿Kō wu ken net-wu un hantę wu rii-yo m-re o?"

34 Yeso zeeru ye, "Rii-yo m-re re yo ka, um nom o-dorottę un ma-to un wu tomnü me à, um komot sengę-mo wu yasu me à.<sup>35</sup> ¿No ka mma'as m-zee 'Kuks reng-us nass a ceet m-ce?' Um zeeg no, das no ut-hi, no gut ut-kat, noa hyen to nenestę. To conog m-ce.<sup>36</sup> Bo ko-wa-m-ce ro m-karagsę un hyo à, kāane o komo wu he woot un hun-ne be-de Shir ye kumut hoog-o ba m-ta. Wa-ur-go un wa-m-ce ne yea nom o-zak be-ur gaan.<sup>37</sup> Ka ma-to ro o-nip ne, wu ken ro ur-go, wu ken ro m-ce.<sup>38</sup> Um to mog no be-de un kat-o no go ur-go un o á, no ce. Ye ken ye gwowog, no ceeru ka go-de un ye de."

### *Samariya-nę deen shereg*

39 To, **Samariya**-nę deen un ka bo-o ye shéruru hur-de un ye be-de un wu remen ma-to ka ne'a-wu rwore à. Wu zee, "Ka net-wu rurütü me kap rii-yo um nome à."<sup>40</sup> Remen kāane bo **Samariya**-nę woqntę be-ur Yeso à, ye konuru wu, wu he wu rewę be-de un ye. Yeso rewurü kāne ho-ut yoor.<sup>41</sup> Ye ken ye dooru shér un hur-de un ye be-de un wu deen remen ma-to wu rwore à.

42 Ka da-de ye zeeru ka ne'a-wu, "M-moka te hyanag wu un hi un te, te hogute ma-to un wu. Te ro m-sher hur un te be-de un wu, yanze remen rwor-m ru á. Nip-o, wu ka **Wan-Gwu**-o un hono o-dak wu!"

### *Yeso dossütę wà Gajem gom*

43 To, ka rew-mo un ho-ut yoor mo, mo wu rewę kāne à, wu inuru. Wu ro m-ha dak-o o-Gariri.<sup>44</sup> (Remen Yeso rworgo un hi un de un wu, wu zee, "Wan-rwor un Ma-to Shir, rott m-sek un bo-o un wu á.")<sup>45</sup> Bo wu wootę o-Gariri à, hun-ne goksyrü wu ur-bon ne. Ye nomog kaane remen ye heestę ka **Biki-o m-Pas** o o-Urusharima, komo ye hyanag kap rem-se ut-hyat se Yeso nome à.\*

46 Wu dooru m-ha o-Kana un dak-o o-Gariri be-de wu muutę m-ho, m-modi à. Wu ken ko-Gajem wu ro kon kāne wu wà un wu ro un gom à un bo-o o-Kapanahum.<sup>†</sup><sup>47</sup> Bo wu hogute Yeso rwuunę dak-o

\* **Bör-us nass:25** 4:25 Wu Shir daagnę à un rem-de ut-Ibra. § **Bör-us nass:44** 4:44 Hyen komo: Mati 13:57; Mark 6:4; Ruka 4:24.

† **Bör-us nass:46** 4:46 Hyen komo: Yoha 2:1-11.

o-Judiya à, Yeso muunte dak-q o-Gariri, wu haaru be-ur Yeso. Wu ro wu us-kon unze wu haan wu dossé wà un wu gom, wu ro un ma-to m-mar à.

<sup>48</sup> Yeso zeeru wu, “Nott m-sher un hur-ur no á kó wan-gaan, se no hyanag rem-se ut-hyat.”

<sup>49</sup> Ka Gajem-wu zeeru, “Gos-wu, hakkure haan rii-yo wà re meret.”

<sup>50</sup> Yeso zeeru wu, “Jo'obe, gom wà ru teeste.”

Ka net-wu sheruru un ma-ut Yeso ne to wu rwore à, wu arguru jo.

<sup>51</sup> Bo wu rotte un jo à, ba wu un goshi wo o-hur, guw-ne ye un wu gonturu wu. Ye ruru wu, ye zee, “Wà ro un hoog ne. Gom teeste.”

<sup>52</sup> Wu cituru ye da-q ka gom-o ho'ose wà hond hond à. Ye zeeru wu, “M-ryo hond hond kwom-o gaan yo n-noonho gom ho'ose wu.”

<sup>53</sup> Ka tato-q napuru unze un ka da-q Yeso zee wu, “Wà ru ro un hoog ne. Gom teeste wu.” Remen káane, wu un yan-hur-q un wu ne ke'ke sheruru unze Yeso wu ro **Kiristi**.

<sup>54</sup> Hyat-ut ayoore-to ka to Yeso nome un dak-q o-Gariri, da-de wu rwunne dak-q o-Judiya.

## Bor-us taan

*Yeso taasute wu ken net-wu  
gom un kaw-q o-Basayada*

<sup>1</sup> Bo un káne, Yeso haaru q ken biki-q un **Yahuda**-ne o o-Urusharima. Yeso haaru o.

<sup>2</sup> Q ken ish-q ro kon q a m-zee *Ish-q un Ca* à. Q ken kaw-q ro kon kané yow yow un q ne a q m-zee o-Basayada à, un rem-de un **ut-Ibra**.<sup>\*</sup> A rigimshite q un sak-ut taan. <sup>3</sup> Ya-us-gom ro kon káne po-ne, un ryam-ne ne, un yan gom-q us-hwo ne. Ye ro domb domb.<sup>†</sup> <sup>5</sup> Wu ken net-wu be-de un ye wu nomog hak-ur kwoz un op us-eer [38] wu ro un ka gom-q. <sup>6</sup> Bo Yeso hyenté wu à, wu nepste wu she'ete un ka gom-q ne. Yeso cituru wu, “¿Ko o conog a dossu wo ka gom-q?”

<sup>7</sup> Ka wan-gom wu shasuru, “Gos-wu, ai, mett net-wu he me m-he'edbe m-ho, da-q **wan-tom-wu Shir** bure mo á. Da-q kap **wan-tom-wu Shir** he'ebé, wu bure m-ho, da-q me ine m-he'ebé, wu ken ba'uru me m-he'ebé.”

<sup>8</sup> Yeso zeeru wu, “Ine ge! Mos rii-q ur-rut o ru, o neke.” <sup>9</sup> Un gyept-q un yish, ka gom-q arguru wu m-ho'os. Wu mossuru rii-q rut-q un wu. Wu arguru jo.

To, un ka Ho-de ne **Ho-de ur-Wuwe** de. <sup>10</sup> Remen káane, sek-ye ye un **Yahuda**-ne zeeru wu a taase gom à, “**Ho-de ur-Wuwe** de. Udepe o mos rii-q ur-rut o ru á.”<sup>‡</sup>

<sup>11</sup> Wu shasuru ye, “Wu taasu me gom à, wu wu zee um mos rii-q ur-rut o re, um arag jo.”

<sup>12</sup> Ye cituru wu, “¿Wan wu ne zee wo o mos rii-q ur-rut o ru, o neke?”

<sup>13</sup> Amba wu a taase ka gom-q à, wu nap wu á, remen Yeso be'essute wu yagusute ka be-de remen moor-to un hun-ne.

\* **Bor-us taan:2** 5:2 Ko: rem-de ut-Arameki. † **Bor-us taan:3** 5:3 Mo ken gen-mo un do: Ye ro un 'er-de 4un wan-tom-wu Wan-Koyan wu he'ente. Wu bıryut m-ho, remen wan-tom-wu Wan-Koyan ro m-ma'as m-he'en o-da o-da. Da-q wu he'ene, wu bure m-ho, net-wu ba'e m-he'ebé n-me m-ho à, gom taaru wu. Koyan gon gom-q rotte wu o ho'osuru wu. ‡ **Bor-us taan:10** 5:10 Hyen komo: Néhe 13:19; Irimi 17:21.

14 Bo jimité à, Yeso hyanuru wu un Pyo-o Shir. Yeso zeeru, "A taasutu wó ka gom-o, o kumusté m-kekér. Taase o do nom ur-ba'as á, untaase yo ken rii-yo yo jiishé yo ka à yo do wó m-kór."

15 Ka wu a taase gom à, wu haaru, wu ruru Yahuda-né. Wu zee Yeso wu taasú wu ka gom-o.

### *Beeb-de un Wà-wu Shir*

16 Bo wu rurute ye kááne à, Yahuda-né inuru Yeso tēp, ye zee, "¿Ya hante o taasuté wu ka gom-o un Ho-de ur-Wuwe?"

17 Yeso shasuru ye, "Tato re ro m-sengé ko da un ke. Mé un ce re mé m-sengé ko da un ke." 18 Ka da-de né, Yahuda-né inuru hoob-o un cow-yo ye bupt Yeso, ye hoot wu, remen ye hoguté wu rworog kááne, ye hyanag wu yo'ogte Ho-de ur-Wuwe. Komo wu zéeg Shir Tato un wu. Wu muutté hi un de un wu hond hond un Shir né.

19 Yeso zeeru ye, "Mé no m-ruré o-nip, mé wu ro Wà be-de Shir o-Tato à, man hoks nom un rii á, se rii-yo um hyané Tato-o ro m-nom à. Remen kap mo un rii-yo Shir o-Tato ro m-nom à, ka bo-se né Wà ro m-nom un ce un wu. 20 Tato-o ro m-was un Wà né. Kap mo un rii-yo Tato-o ro m-nom à, wua kute yo Wà har rem-se jiishé se ka rem-se ut-hyat à se no hyan à, remen no hun-né no hyenet ut-hyat. 21 Remen bo Tato-o ro m-yons un margan-né un hoog né à, ka bo-se né o komo Wà ro m-yons be-de un ye wu daage à. 22 Tato-o ro un piishé un net ut-ma un hi un de un wu á. Amba wu bobsuté Wà un wu beebe-de un piish ut-ma, 23 remen kap o un hun-né ye'et Wà m-sék bo a un 'ya o-Tato à. Amba bo un wu yage 'ya un Wà m-sék à wu 'ya o ka o-Tato m-sék wu tomné Wà á. 24 Mé no m-ruré o-nip, kap net-wu ro m-hogé ma-ut re à, wu ro m-sher un hur-de un wu, un wu tomné mé komo né à, wu ro un hoog-o un ba m-ta ne. A piishé wu ut-ma á, remen wu be'essuté, wu possussuté m-mar, wu woog be-de un kum un hoog.

25 "Mé no m-ruré o-nip, da-o roon, m-moka né ma o nomosté, o margan-né hette hogé un cor-o un Wà-wu Shir à. Ya-m-hogé né yea nom hoog. 26 Remen bo Tato-o ro wan-hoog à, wan-'ya un hun-né hoog, ka bo-se né o né Tato-o zéé Wà un wu he m-warag wan-hoog wu ro un 'ya un hun-né hoog komo à. 27 Wu ya'ag wu komo né ur-beeb de un piish ut-ma, remen wu ro Wà-wu un net.

28 "Taase no hyen hyat-to un ka ma-to á, remen da-o roon da-o margan-né ye ro n-mé us-saag he hogé un cor-o un Wà-wu Shir à.

29 Ye hogé komo, yea rwun. Ye nome yo ur-bon à, yea iné ha-mo un hoog. Ye nome né yo-o à, yea iné ha-mo un piish ut-ma. 30 Yatt-yo um he hoks m-nom un beeb un de á. Mé dé m-piish ut-ma temb bo Shir zéé mé à. No nak piish un ma-ut re hond hond o, yanze sengé-m re mo um nomot yo um cone á, amba um nomot o rii-yo wu tomné cone à.

### *Ye su'e Yeso à*

31 "Urege mé su'e hi un de, to swo-us se se o-nip se á. 32 Amba wu ken wu ro mé m-su'e. Bo wu ro mé m-su'e à, um nepsté un ka tor-se né, se o-nip se. 33 No tomog hun-né be-ur Yohana Wa-m-Yo'os un hun-né m-ho, Yohana né, wu wukunte no á. Wu rundurú no o-nip mosse

un ma-ut re ne.\*<sup>34</sup> Amba kap un kááné ne, swo-se um rotte m-ya'as m-'wons un se ne à, swo-se un net se á. Men rwor kááné remen no baksté un ma-ut **Yohana** ne to wu rwore à, no kumut gwu be un de.<sup>35</sup> **Yohana** ne sha-mo үr-pitirra mo, de un 'ya un no m-cecas үr-bon ne à. No un ręeb-o un ma-to un wu un ya o-da hiin.

<sup>36</sup> "Amba swo-se um rotte à, se aragte se ma **Yohana** m-'wons remen senge-mo Tato-o ya'sundé me um nom à, mo mo me m-nom. Ká senge-mo ne mo me m-nom à, mo mo suu me a hette m-nap unze Shir o-Tato wu tomne me. <sup>37</sup> O-Tato komo o tomne me à, wu su'e me un hi un de un wu. No ne, no tak m-hoge un cor-o un wu á har no hyenet sha-mo un wu á.<sup>†</sup> <sup>38</sup> Ma-to un wu komo, to ro kon un hur-ur no á, remen no sher hur-ur no un me wu Shir tomne be un no á. <sup>39</sup> No ne komo un m-byarag un Ma-to Shir to a gene à. No m-hyan sa o zee noa kum hoog-o ba m-ta kané n-me. Ka takurda-to ne to ro me m-su'e. <sup>40</sup> Amba kap un kaané ne, no haan be un de, no kumut hoog á.

<sup>41</sup> "Me was un bongon-de un ko-hun-ne á. <sup>42</sup> No ne, um nepste no was un Shir ne un hur-ur no á. <sup>43</sup> Rii-yo hante um zet kááné à, un beeble-de un wu de um haante, no goks me á. Wu ken wu haane un beeble-de un hi un de un wu, noa goks wu o-zak o-zak. <sup>44</sup> ¿Noa sher hur-ut no un me ne? No m-hoge zak-o un bongon-de or no ne ro no m-nome à. Amba no was un bongon-de rwuuné be-de Shir ne un hon-de un wu á.

<sup>45</sup> "No hyan no zee me wu he m-heet un gyekt-us no be-de Shir á. Wu he gyekt-us no à wu ro kon, wu ro **Mosa**, wu no ro o-sakto no zee wu he no m-bees à. <sup>46</sup> No ro bokke ma-ut **Mosa**, no roa sher hur-ur no be un de, remen ma-ut re to **Mosa** gene. <sup>47</sup> No sher hur-ur no un ma-ut **Mosa** ne á, ¿ke o no he hoks m-sher un hur-ur no un ma-ut re ne?"

## Bor-us cind

*Yeso reegtute campo-ne  
dugu-us taan [5,000]*

(Mati 14:13-21; Mark 6:30-44; Ruka 9:10-17)

<sup>1</sup> Bo Yeso komte ut-ma un **Yahuda**-ne ne à, wu inuru, wu haaru pesto-de un Mar-o o-Gariri, (mo a m-aag Mar-o o-Tiberiyos à). <sup>2</sup> Hun-ne ut-moor ne argurú wu m-dore remen ye hyanag rem-se ut-hyat se wu nome be-de un ya-us-gom à. <sup>3</sup> Yeso ne, wu daaru n-ton o-haag un yan-neke-mo un wu ne. Wu she'eturú n-ton un ye ne. <sup>4</sup> Ye ro káne, da-o un **Biki-o m-Pas** o un **Yahuda**-ne wosonte yow yow.

<sup>5</sup> Yeso dassuru ur-hi, wu hyanbú hun-ne ut-moor ne ye ro wu m-kawan. Wu zeeru Pirip, "¿Ke ne o a he oon un rii-yo m-re yo a he m-ya'as un ka hun-ne ye, ye reet?" <sup>6</sup> Wu un zee kááné remen wu megerté Pirip. Wu un hi un de un wu, wu nepste rii-yo wu he m-nom à.

<sup>7</sup> Pirip shasuru wu, "Ko a oon rii-yo m-re yo un guwus-de un reng-us eer, yoa bo'os ko wu ke net-wu kumut, wu re á."

<sup>8</sup> Wu ken wu ro kon be-de un **yan-neke-m Yeso**, jin-de un wu Andarawus (heno Simón Bitrus ne). Wu ruru ye,<sup>9</sup> "Wu ken wan-campo

\* **Bor-us taan:33** 5:33 Hyen komo: Yoha 1:19-27; 3:27-30. † **Bor-us taan:37** 5:37 Hyen komo: Mati 3:17; Mark 1:11; Ruka 3:22.

wu ro kon kànè un bos-to üt-burodi ne üt-taan un jan ne yoor. ¿Amba yan ye a bo'os hun-né o-hakt bo ye ro üt-moor ne?"

<sup>10</sup> Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, ye rure hun-né ko wu ke net-wu, wu she'et. Ká be-de ne de ro un gwo-ut yar-to ne deen. Hun-né she'eturu. Campo-ne woosté be-de un dugu-üs taan [5,000]. <sup>11</sup> Bo ye she'ette à, Yeso dékuru ka bos-to üt-burodi to. Wu nomuru ur-bongon be-de Shir. Bo wu nomte ur-bongon à, wu wonguru ka hun-né ye kap. Wu wonguru ye ka jan-ye komo. Ye reeru, kowan wu ciig.

<sup>12</sup> Bo ye cikste à, Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, ye karagse ka to kwange ye à, taase to naase. <sup>13</sup> Ye karagsuru to koor-ut op üt-yoor [12] be-de un ka bos-to üt-burodi üt-taan to ye re, to kwange à.

<sup>14</sup> Bo hun-né hyenté ka rem-se üt-hyat se se Yeso nome à, ye zeeru, "Nip-q, wu ka wu ro ka **wan-rwor un Ma-to Shir** wu, wu he m-haan hono o-dak à!" <sup>15</sup> Yeso ne, bo wu nepsté ye ro üt-zonge ye dékantu wu ur-beeb, ye sagbuté wu üt-gwomo à, wu inuru kánè. Wu arguru ja'as m-da o-haag un hi un de un wu.

*Yeso hewete n-ton m-ho  
(Matí 14:22-33; Mark 6:45-52)*

<sup>16</sup> Bo rim-m woonté à, **yan-neke-m Yeso** arguru m-neke, ye ro m-he'ebé o-mar. <sup>17</sup> Bo comb-o nomoste à, Yeso mun á. Ye cowuru o-hat. Ye conog m-pas de o-Kapanahum. Yeso ne wu cow o-hat un ye ne á. <sup>18</sup> Mar-o taknuru o-zungo remen mo ken caari-mo m-yo mo ro mdussundé à. <sup>19</sup> Ye nak hat-q m-ho be-de un hew-de un mer-ut tet ko üt-nass [kiromita 5 qo 6]. Ye hyanuru Yeso wu ro ur-hew n-te m-ho. Wu ro m-nekné yow yow o-hat ne. Hur-ur huksuru yan-neke-mo un wu. <sup>20</sup> Ka da-de ne, Yeso zeeru ye, "No hogé o-gyer á, me wu." <sup>21</sup> Bo Yeso zette ye yage o-gyer, wu wu à, ka da-de ne ye esuru, ye dékuru wu o-hat. Bo wu cüwté o-hat à, ye gut, ye 'wos ye woosté n-riib n-dak q ye ro m-ha à.

*Hun-né degen hok Yeso*

<sup>22</sup> Bo ish geste à, ka moor-to un hun-né ye ye Yeso reegte à, ye rewé kánè à, ye ma'assuru un hoob-o Yeso. Ye hyan wu ne á. Ye nepsté hat-o gaan-q ro'e kánè. Yan-neke-m Yeso ne, ye cowe un ka hat-q un hon-de un ye. Yeso cow be-de un ka hat-q á. <sup>23</sup> Bo ye rotte un hoob-o Yeso à, to ken hat-to woonoru to rwuune o-Tiberiyos à. To woonoru yow yow un be-de Yeso nome Wan-Koyan ur-bongon un reegte hun-né dugu-üs taan [5,000] à. <sup>24</sup> Bo ka moor-to un hun-né to hyenté Yeso á, ye hyanu ne **yan-neke-m Yeso** á, ye cowuru ka hat-to ye argu m-neke o-Kapanahum. Ye ro un hoob-o Yeso.

*Yeso burodi-to un hoog*

<sup>25</sup> Da-q ye pasné pesto-de o-mar à, ye woonoru, ye 'wossuru Yeso reeno. Ye zeeru wu, "Wa-üs-Nap, ¿da un ke q o woone kánè?"

<sup>26</sup> Yeso shasuru ye, "Mé no m-rure o-nip, um nak rii-yo hante no rotte me m-hoob à, remen no reeg üt-burodi, no ciig. Yanze remen no nak yo rem-se üt-hyat se m-nome à ro no m-kute wu um ro á. <sup>27</sup> Yagu no hoob-q un rii-yo m-re yo o-wur un hon-de un yo. Yo ro m-tees à. Së de no hoob rii-yo m-re yo ba m-ta, yo he 'ya un hun-né hoog à, yo **Wà-wu un net** he no m'-ya à. Remen kááne q Shir o-Tato tomonté me."

<sup>28</sup> Ka da-o ye cituru Yeso, “¿Re o un ya te he m-nom, te nomot sengemo Shir coné à?”

<sup>29</sup> Yeso shasuru ye, “Senge-mo Shir mo ka: no sher be-de un wu Shir tomne à.”

<sup>30</sup> Ka da-de ye cituru wu, “¿Yan gon rem-se ut-hyat se o he te m-nome, te hyenet se, te sheret be un du? ¿Ya o he m-nom? <sup>31</sup> N-ga n-ga, da-o tat te ne ro ur-hew o-kot à, ye reeru burodi-to rwuuné n-Ton un shir à, to ye aage o-Mana à. A geng ka ma-to be-de un Ma-to Shir, a zee, Wu ya'aste ut-burodi to rwuuné n-Ton un shir à, ye re.”\*

<sup>32</sup> Yeso zeeru ye, “Me no m-rure o-nip, burodi-to **Mosa** ya'e tat no ne à, ba **Mosa** wu ya'e tat-ne no ne ka burodi-to à. To un rwuun n-Ton be-ur Tato re, wu ro un 'ya un hun-ne burodi-to o-nip to rwuuné n-Ton o-shir à. <sup>33</sup> Remen burodi-de Shir, de ro wu rwuuné n-Ton shir wu ye'et hono o-dak hoog à.”

<sup>34</sup> Ye zeeru wu, “Gos-wu, sengen te m'-ya un ka burodi-to ko da un ke, te re.”

<sup>35</sup> Yeso zeeru ye, “Me ro burodi-to un hoog. Kowan wu haané be un de, wua arag un mer à. Wu shere un me à, wua do hogé o-swoot à.

<sup>36</sup> No hyenesté me de, um rurute no ne, amba kap un káané ne, no sher un me à. <sup>37</sup> Kap ye Tato-o ya'e me à yea haan be un de. Komo bo un wu haané be un de à, man yen wu à. <sup>38</sup> Me un kergene n-Ton un shir, ba remen um dorute barag-se un hi un de à, se de barag-se un wu tomne me à. <sup>39</sup> Barag-se un wu tomne me ne à, se ka, taase ko wan-gaan be-de un ka hun-ne ye wu ya'asú me à ege à. Se de um 'yons ye ho-de ur-kom un hoog ne. <sup>40</sup> Remen barag-us Tato re se ro, kap bo un net-wu gwoté Wà komo wu sher un wu à, wua kum hoog-o ba m-ta. Komo man 'yons wu ho-de ur-kom un hoog ne.”

<sup>41</sup> Sek-ye ye un **Yahuda**-ne nomuru wu us-hwumug remen wu zeeg, “Me ro burodi-to un hoog to kergene n-Ton shir à.” <sup>42</sup> Ye zeeru, “Yeso wu ka, ¿wà **Yusuhu** à? ¿Ko wu wu à? ¿A nepse ne tato un wu un inu un wu ne à? ¿Re o hante wu rotte m-zee m-moka, ‘Me un kergene n-Ton un shir?’”

<sup>43</sup> Yeso zeeru ye, “Yagu no us-hwumug un hi un no un rii-yo um zee à. <sup>44</sup> Remen yatt-wu he hoks m-haan be un de à, se de Tato-o tomne me à wu nakne wu be un de. Me ne komo, man 'yons wu ho-de ur-kom.

<sup>45</sup> N-me Ma-to Shir, **wan-Rwor un Ma-to Shir** zeeg, ‘Kap mo un ye Shir he ye m-yoose.’† Bon net-wu hogé Shir o-Tato un yoos-de un wu ne à, wua haan be un de. <sup>46</sup> Yanze net ro kon wu hyané Shir o-Tato à, se wu wu rwuuné be-de Shir o-Tato à. Wu wu cot, hyané o-Tato. <sup>47</sup> Me no m-rure o-nip, ko wu ke net-wu, wu shere hur-de un wu be un de à, wu ro un hoog ne o un ba m-ta. <sup>48</sup> Me wu ro burodi-to un hoog. <sup>49</sup> Tato no ne reeg burodi-to **o-Mana** o-kot, amba ye marag. <sup>50</sup> Burodi-to ka to rwuuné n-Ton un shir à, remen kap mo un hun-ne ye reet to un taase ye mer. <sup>51</sup> Me wu ro ka burodi-to un hoog-to to rwuuné n-Ton un shir à. Bon net-wu re ka burodi-to à, wua nom hoog-mo ba m-ta. Ka burodi-to komo wu-o re o, o um he m-ya's à, remen hono o-dak o nomot hoog.”

\* **Bor-us cind:31** 6:31 Hyen komo: Rwyu 16:4,15; Néhé 9:15; Bong 78:24-25. † **Bor-us cind:45** 6:45 Hyen komo: Isha 54:13.

52 Ma-ut sunuru n-hon n-hon be-de un **Yahuda**-ne un hi un de un ye. Ye zee, “¿Re o ka net-wu hette na hoks m-ya'as un ap-mo un wyr-o un wu a ti?”

53 Yeso zeeru, “Mé no m-rure o-nip, un ba no ti'ig ap-m re, no su hyó-mo un wyr-o re á, me **Wà-wu un net**, noa kum hoog á. 54 Kap bo un wu ti'e ap-mo un wyr-o re à, wu su hyó-mo un wyr-o re, wu ro un hoog ne o un ba m-ta. Mé komo, man 'yons wu un ho-de ur-kom un hoog ne. 55 Mé un zee kaané, remen ap-m re un hyó-m re ne, mo ro m-ya un kukt-o no rii-yo m-re un hoog-o ba m-ta ne. Nip-o o ka. 56 Kap bo un net-wu ti'e ap-mo un wyr-o re wu su hyó-m re komo ne à, man nom mossé un wu ne, wu komo mossé un me ne. 57 Wø hyange bo Shir o-Tato wan-hoog tomne mé à, um rotte un hoog ne remen wu à. Ka bo-o komo, wu ti'e ap-mo un wyr-o re à, wua kum hoog rem re. 58 Bürodi-to rwuuné n-Ton à to ka. Yanze gon Bürodi-to tat no ne re á. Remen bo ye reete to à, ye maruru. Amba wu re ga-ut re à, wua nom hoog-o un ba m-ta.” 59 To ka ma-to ne kap, wu un rwor to n-me un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, n-me un bo-o o-Kapanahum.

*Ye ken yan-neke-m Yeso ye s̄omog wu*

60 Bo m-hogé kááné, deen be-de un yan-neke-mo un wu zeeru, “Ka yoos-de ro un rem ne. ¿Wa he de hoks m-goks?”

61 Yeso nepsté yan-neke-mo un wu ro us-hwumug remen yoos-de un wu. Wu zeeru ye, “Ka ma-to, ¿to un naas no o ut-men? 62 ¿Ka da-de ne, ya no he us-barag urege no hyanag me **Wà-wu un net**, m-warag n-Ton un shir komo? 63 Ai, **Kukt-o Shir** o ro un 'ya un hoog. Beeb-de ma-hun yo ken rii-yo yo á. Ma-to um rurú no à toa hoks m-ya un kukt-o no hoog-o ba m-ta. 64 Amba ye ken ye ro kon be un no, ye shere hur-de un ye un ma-ut re á.” (Amba cin n-ga ne, Yeso nepsté ka ye shere un Ma-to un wu á. Komo wu neps ka wu he wu m-ya'as un kom-to un ya-ut-yage à.) 65 Wu dooru m-zee, “O um zette no, yatt-wu he hoks m-haan be un de à, se dë wu Shir o-Tato ya'e cōw-yo wu haanté be un de à.”

66 Remen kááné, **yan-neke-m Yeso** ut-moor ne, ye yaguru wu. Ye do m-neke un Yeso ne komo á.

67 Yeso zeeru ka nén op yoor-ye [12], “¿No ma no un con no yagu me m-dore?”

68 Simón Bitrus shasuru wu, “Gos-wu, ¿be-ur wan o té he m-warag? Ma-ut ru to ro un 'ya un hoog-o ba m-ta! 69 Té shereg hur un té be un du. Wø wu cot wu Shir, wu ba m-kukop.”‡

70 Yeso zeeru ye, “¿Mé daage no ka nén op un yoor [12] á? To, wan-gaan be un no **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu!” 71 Un Yahudas (wà Simón Iskariyoti), Yeso ro ut-ma remen wu nepsté wu wu he wu m-ya'as ko dë wu rotte be-de un ka nén op un yoor-ye à [12].

## Bor-us ta'yoor

*Yeso un hen-ne un wu ne*

1 Bo Yeso komté ut-ma o-Kapanahum à, wu ma'asuru ur-hew un dak-o o-Gariri. Wu do m-pa so un dak-o o-Judiyá á remen **Yahuda**-ne ye ro un hoob-o ye hoot wu. 2 Biki-q un **Yahuda**-ne **Biki-q ut-Depi** o ye ro

‡ **Bor-us cind:69** 6:68-69 Hyen komo: Mati 16:16; Mark 8:29; Ruka 9:20.

m-nom à, o wosonté yow yow.\*<sup>3</sup> Hen-ne ye un wu né zeeru wu, “Iné me, o neké dak-q o-Judiya be-de un **Biki-o ut-Depi** remen ka rem-se ut-hyat se se wo m-nom à, ka ye ro wo m-dore ka co-se à, ye hyenet se!<sup>4</sup> Ai, yatt-wu ro un nom un rem-se ur-bon wukusse á, urege unze o conog jin un du ru be-de un hun-ne kap. To, depete, bo wo m-nom un ka rem-se ut-hyat se à, o rwunte hi un du be-de un hun-ne.”<sup>5</sup> Hen-ne ye un wu, ye un zee kááné remen un ka da-q, ye ro shereg hur-de un ye be-de wu á.

<sup>6</sup> Yeso shasuru ye, “Da-o re, o un goshi nom tq kon á. No né, ko o ke da-q hond hond o be-ur no.<sup>7</sup> Cow-o ro kon hono o-dak u yagute no á. Me wu dë hono o-dak ro ut-yage remen me m-rwqr un rem-se o ro m-nom à, se un ba ur-bon.<sup>8</sup> No dë, neké no be-de un biki-o no. Me né, man he m-moka á, remen da-o re, o un goshi nom á tokon.”<sup>9</sup> Bo wu rurute ye kaané à, ka da-de wu she'essuru un dak-q o-Gariri tokon.

### Yeso haag Biki-o ut-Depi o-Urusharima

<sup>10</sup> Bo hen un wu né nekesse be-de un ka **Biki-o ut-Depi** o à, ka da-q wu arguru ye m-dore us-ajima né. Amba, wukusse.<sup>11</sup> Ye ken sek-ye un **Yahuda**-né ye ma'asuru un sengé-mo un hoob-q un wu. Ye ro m-zee, “¿Ke né o wu ro?”

<sup>12</sup> Ka da-q moor-to un hun-ne ma'asuru us-har un ma-to un wu. Ye ken ye ro m-zee, “Ka net-wu kashi un net-wu.”

Ye ken ye zee, “Ai, ka net-wu, wu ro m-egusse un hun-ne.”<sup>13</sup> Amba yatt net-wu hokse rwunte un ma-to un wu tq ur-bon cas á, remen gyer-q un sek-ye ye un **Yahuda**-né.

<sup>14</sup> To, se da-de a rewusse ut-ho à, n-tete o o-biki, ka da-de Yeso cowuru un **Pyo-o Shir**. Wu yoosuru hun-ne Ma-to Shir.<sup>15</sup> **Yahuda**-né hyanuru hyat-to un ka yoos-de. Ye zeeru, “¿Ya hanté ka net-wu nept us-nap ka bo-se né, ba a un wet wu m-yoose né?”

<sup>16</sup> Ka da-de Yeso zeeru ye, “Ka yoos-de de no hogé me m-yoose un hun-ne à, de ma re de á. Amba de un wu tomne me à de de.<sup>17</sup> Kap wu daage wu nomot rii-yo Shir coné à, wua nep urege be-de Shir yoos un de rwuuné. Urege ne de un hi un de de, komo wua nep.<sup>18</sup> Ai, net-wu ro un nom ut-ma remen hi un de un wu à, ai, gos-to un hi un de un wu tq wu ro o-hoop. Amba kap net-wu ro un rwunte un jin-de un wu tomne wu à, gos-to un wu tomne wu à, tq wu ro o-hoop komo. Ko-wan-tom-wu o-nip wu ka, komo kashi un net-wu.<sup>19</sup> ¿**Mosa** wu ka ya'asu no o-karamsa á? Amba myet un kááné né yatt-wu ro un nom un dorotté-q un ka **karamsa**-q be-ur no á. ¿Ya hanté nötte me o-hoop no hoot?”

<sup>20</sup> Ka da-q ka moor-to un hun-ne tq shasuru wu. Ye zeeru, “Zungo-o bok wo!<sup>†</sup> ¿Wan wu o hogé wu ro wo un hoob-o m-ho né?”

<sup>21</sup> Yeso zeeru ye, “Um nomog saw-to ut-hyat o-gaan, no kap, no hyanag ut-hyat.<sup>22</sup> To, **Mosa** rwo'og no dë no **koot** yan-campo no né. Wu zee, ‘A meeté wan-campo, ho-ur aeere-de a ko wu.’ (**Mosa** wu né, takné no kute un ka cow-yo á, amba **Ibrahi**, **Ishaku**, un **Yakubu** né.)<sup>‡</sup><sup>§</sup> <sup>23</sup> To, urege ho-de m-ko un yakar no regete un **Ho-de ur-Wuwé** de, no

\* **Bor-us ta'yoor:2** 7:2 Hyen komo: Rewi 23:34; Kara 16:13. † **Bor-us ta'yoor:20** 7:20 ut-Girik: Ko-ya-o-köt daag hi un du! ‡ **Bor-us ta'yoor:22** 7:22 ut-Girik: tat no né ye n-ga n-ga. § **Bor-us ta'yoor:22** 7:22 Hyen komo: Rewi 12:3; Taka 17:10.

m-ko үн yakar no remen үntaaase no jet **karamsa-o Mosa** o үr-ko de үn yan-campö-né ho-ur aeere-de. ¿Remen yan nötte үs-ryaab үn më ne remen үm dossute net gom **Ho-de үr-Wuwé?**\*<sup>24</sup> No piish үt-ma bo үn hyan-q үn yish á, amba piish no үt-ma үn rii-yo rö hond hond à.”

*‘Wu ro ka Kiristi q?*

<sup>25</sup> Ye ken hun-ne ye ya-o-Urusharima, ye zeeru, “¿Ka nöt-wü wü ka, gwomo-né ro o-hoop ye hoot á? <sup>26</sup> Wü ka ne kane cas be-de үn hun-ne, wü ro үn tēp ba ye үn zee wü rii! ¿Ko sek-ye be-de үn **Yahuda**-në үn dék wü ro **Kiristi**? <sup>27</sup> Wü ka de jip tē nepste be-de wü rwuuné à, amba da-o **Kiristi** he m-haan à, yatt-wü he m-nap be-de wü he m-rwuun á.”

<sup>28</sup> To, Yeso 'yonsuru үs-cor deen be-de wü ro үn yoose үn hun-ne үn **Pyo-q Shir** à, wü zeeru, “No m-hyan sa o zee no nepste me, no neps komo be-de үm rwuuné à. Amba, më haanu ne remen hi үn de á. Se de үm haante rem wü tomne më à, wü ne ko-ya-o-nip-wü. Amba, no nap wü á. <sup>29</sup> Me ne, үm nepste wü remen be-de үn wü o үm rwuuné. Wü wü tomne me.”

<sup>30</sup> Bo Yeso rurte ka ma-to à, ye hooburu, ye bupt wü. Amba, yatt-wu hoks wü m-ci á, remen da-q үn wü o үn go shi á. <sup>31</sup> Ye ken ye ne deen be-de үn moor-to үn hun-ne ye shereste үn wü. Ye zeeru, “Da-de **Kiristi** haane, wua nom rem-se үt-hyat se argé se ka nöt-wü nom á!”

*A to mog ya-үr-er ye shipt Yeso*

<sup>32</sup> Bo **Parisa**-në hogute moor-to үn hun-ne ro үs-har remen ka hyat-to to Yeso nome à. Gwomo-né ye үn kon-se Shir үn **Parisa**-në ye tomuru yan-er-de үn **Pyo-q Shir** ye ship үn wü.

<sup>33</sup> Yeso zeeru ye, “Ya o-da yo kusu më hiin үn no ne, rii-yo үm waragte be-de үn wü tomne më à. <sup>34</sup> Noga hoob më, no taage үn hyan-o re. Remen be-de үm he m-ha à, noa hoks m-ha káné á.”

<sup>35</sup> **Yahuda**-në zeeru hi үn de үn ye, “¿Ke co-q ne wü he'e, har atte à hoks wü m-hyan á? ¿Wü ro m-ha be-de үn **Yahuda**-në ye ro cakarse үn bo-ut hor-to, wü yoosute ya-o-**Girik**† ká co-se?” <sup>36</sup> Ye zeeru, “¿Sa-de үn wü ya ne da-q wü zee, a hoob wü a taage үn hyan-q үn wü, komo a hoks m-ha be-de wü he'e á?”

*Yeso ho-mo un hoog*

<sup>37</sup> Ho-de үr-kom de o-biki, ho-ur gos-de, Yeso rwuunuru, wü esuru, wü 'yonsuru үs-cor. Wü zeeru, “Kap bo үn wü ro үn hogé үn **swoot**-o m-ho à, wü haan be үn de wü su.‡ <sup>38</sup> Kap wü shere үn më à, bo Ma-to Shir rwore à, ‘Be-de үn wü o ho-mo үn hoog he m-rwuun bo roog-o ro m-ja à.’§ ” <sup>39</sup> **Kukt-q Shir** o, wü ro үn ma-to үn o, o yan-sher үn hur-de үn ye be-de үn wü he m-goks be-de үn wü à. Amba үn ka da-q, a ro ya'asté o á, remen Shir o үn goshi sëps Yeso á.

*Hun-ne Wongute be-ut voor rem Yeso*

<sup>40</sup> Bo үn hogé үn ka ma-to ye ken ye be-de үn moor-to үn ye zeeru, “Nip-q, wü ka **wan-rwör** үn **Ma-to Shir** wü!”

<sup>41</sup> Ye ken ye zeeru, “**Kiristi** wü.”

\* **Bor-us ta'yoor:**23 7:23 Hyen komo: Yoha 5:9. † **Bor-us ta'yoor:**35 7:35 ya-o-Girik = ya-o-Yahuda-né á. ‡ **Bor-us ta'yoor:**37 7:37 Hyen komo: Rewi 23:36. § **Bor-us ta'yoor:**38 7:38 Hyen komo: Izik 47:1; Zeka 14:8.

Ye ken ye zeeru, “*¿Re né Kiristi he m-nom wu rwuunté dak-q o-Gariri?*”<sup>42</sup> *¿Ma-to Shir un zee ka unze Kiristi, un baag-o Dawuda wu he m-rwuun à?* *¿Cir-mo un bo-q o-Betarami a he wu m-mat un bo-q ko-Gwomo Dawuda rotte ur-she'et à?*”<sup>\*</sup><sup>43</sup> Hun-né wonguru be-ut yoor rem Yeso. <sup>44</sup> Ye ken ye conuru wu m-ship amba, yatt net-wu ci'e wu á.

*Yan-co be-de un Yahuda-ne  
ye sher be-ur Yeso á*

<sup>45</sup> A káne yan'-er-de un **Pyo-q Shir** müunuru be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne né. Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne zeeru ka yan'-er ye, “*¿Remen yan q, no boponte wu á?*”

<sup>46</sup> Yan'-er-de un **Pyo-q Shir** shasuru. Ye zee, “Ai, yatt-wu take un rwor ut-ma untun ka net-wu á.”

<sup>47</sup> **Parisa**-ne shasuru, “*Ap, ¿har un no ne, wu egusse?*”<sup>48</sup> *¿No tak un nap un wan-gaan be-de un Morog-de Sek-ye ko ko-Parisa-wu shere un wu?*”<sup>49</sup> Amba to ka moor-to un hun-ne to, ye nap **karamsa**-o un ma-ut **Mosa** á. Remen káané ai ryaab-se Shir ro ye un dor!”

<sup>50</sup> Nekodimu, wu ha'e be-ur Yeso n-ga á, wu ro wan-gaan be-de un Morog-de Sek-ye, wu zeeru ye,<sup>†</sup> <sup>51</sup> “Ai, **karamsa**-o na q ro m-bop un net cin ba a un hoge nu-o un wu, a nep yo wu ro m-nom á.”

<sup>52</sup> Ye shasuru Nekodimu, “*¿Wó ma, ko-ya-o-Gariri-wu?*” Ceker Ma-to Shir ur-bon né. Ay, **wan-rwör un Ma-to Shir** ro kon wu he m-rwuun un dak-q o-Gariri á.”

[*To ken takurda-to m-gen mo mo Ma-to Shir to to a gene ut-Girik à to un n-ga to rott Yoha 7:53—8:11*]

<sup>53</sup> Ko wu ke ji'uru un hur-q un wu.

## Bor-us eer

*Ne'a wu a bopé m-bukkun à*

<sup>1</sup> Yeso daaru un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**. <sup>2</sup> N-sot n-sot wu dooru m-cow un **Pyo-q Shir**. Kap moor-to un hun-ne haanuru be-de un wu. Wu she'eturu, wu ciru ye m-yoose. <sup>3</sup> Ye ken yan-Yoos-de un **karamsa**-o **Mosa** un **Parisa**-ne né ye hanturu wu, wu ken ne'a-wu, wu a bopé m-bukkun un wu ken campo-wu né à. Ye essuru ka ne'a-wu n-tete. <sup>4</sup> Ye zeeru Yeso, “*Wa-ur-Yoos, ka ne'a-wu, te un bopon wu m-bukkun un wu ken campo-wu né.*”<sup>5</sup> *Tó, be-de un karamsa-o Mosa a zéeg te, te ho gon ka net-wu us-jor us-jor. Wó né un ce ru, ¿ya o zéé?*”<sup>\*</sup> <sup>6</sup> Ye un rwör kaane, remen ye cept wu remen ye kumut o-cow yo ye hette wu m-bop à.

Amba Yeso kakturu, wu genuru m-gen un jow-yo un wu n-dak. <sup>7</sup> Bo ye sengute cot-se un wu à, wu indunuru eso. Wu zeeru ye, “*Bon net-wu rotte ur-ba'as be un no á, wu takan ka ne'a-wu m-jir ur-ta'ar.*”<sup>8</sup> Yeso dooru m-kakt n-dak. Wu genuru m-gen n-dak.

<sup>9</sup> Ye né, bo ye hogute ma-ut Yeso à, ye arguru m-arag n-gaan n-gaan. Shi'in-mo un sek-ye ha-mo un yakar, har ye yaguru Yeso un ka ne'a-wu né eso. <sup>10</sup> Yeso indunuru eso. Wu cituru ka ne'a-wu, “*Ne'a, ¿ke co ye rq? ¿Yatt-wu piishé wó ma-to m-mar á?*”

\* **Bor-us ta'yoor:42** 7:42 Hyen komo: 2Sam 7:12; Mika 5:2. † **Bor-us ta'yoor:50** 7:50 Hyen komo: Yoha 3:1-2. \* **Bor-us eer:5** 8:5 Hyen komo: Rewi 20:10; Kara 22:22-24.

11 Wü shasürü, “Gos-wü, kō wan-gaan.”

Yeso zeeru wü, “Mē үn ce re, man piishé wö ma-to m-mar á. Neke neke-m ru. Amba taase o do nom **ur-ba'as** á.”

*Yeso cecas-mo үn hono o-dak*

12 Yeso dooru ye m-zee, “Mē wü ro cecas-mo үn hono o-dak. Bon net-wü ro mē m-dore à, wua do m-hewe үr-hew n-mē o-comb á, amba wüa kum cecas-mo үn hoog.”†

13 Bö Yeso rurutu ye kááne à, **Parisa**-ne zeeru wü, “Hi үn du dë wo m-su'e. Swo-üs ru né se o-nip se á.”‡

14 Yeso shasürü ye, “Ai, kō үm su'e hi үn de, swo-üs re se o-nip se үm nepsté be-de үm rwüüne à үn be-de үm he'e né à. Amba no, no nap be-de үm rwüüne á, kō be-de үm he'e á. 15 Piish үn ma-ut no, to ma-hun to. Mē ne, mē үn piishé kō wan-gaan үt-ma á. 16 Amba kō man piishé net үt-ma, piish үn ma-ut re to үr-bon to. Yanze mē wü ro m-nom үn hon-de á. Té ye, té Tato re wü totné mē à. 17 Be-de үn **karamsa**-o no gense to ro үnze swo-se үn nén yoor nip-q.§ 18 Mē wü ro үn su'e үn hi үn de. Tato re komo né wü totné mē à, wü ro mē m-su'e.”

19 Ye zeeru, “¿Ke né o tato ru ro?”

Yeso shasürü, “Kō mē kō Tato re, yatt-wü no napé á. No ro nepse mē, no roa nep Tato re komo.” 20 Yeso үn rwor ka ma-to da-o wü ro үr-yoos үn **Pyo-o Shir** yow yow үn be-de hun-né rotte m'-ya m-yar remen **Pyo-o Shir** à. Kap үn kááne né, yatt-wü hoksé wü m-bop á, remen da-o үn wü o үn goshi wo á.

*Yeso zeeg, “Be-de үm he'e à,  
noa hoks m-ha kááne á”*

21 Yeso dooru ye m-zee, “Mēn neke үr-hew, amba noa hoob mē no taage үn hyan-o re. Amba noa mer үn **ba'as**-ut no né. Be-de үm he'e né à, noa hoks m-ha á.”

22 Remen ka ma-to wü rworé kááne à, sek-ye be-de үn **Yahuda**-ne zeeru, “¿Wüa hō o hi үn de үn wü? ¿O wü zette ‘Be-de үm he'e à, yatt-wü de hoks m-ha á?’”

23 Wü zeeru ye, “No, үn dak-o no ro'e. Mē ne, n-Ton o үm rwüüne. No yan-hono-o-dak ye, mē né wan-hono-o-dak wü á. 24 Q hanté үm zet noa mermé үn **ba'as**-ut no né. Ün ba dë no shereg hur-үr no үnze mē wü ro, wü үm ro à, noa mermé үn **ba'as**-ut no né.”

25 Ye zeeru wü, “¿Wü ro wan?”

Yeso zeeru ye, “Bö үm rurü no à, hond hond o bö үm rurü no à. 26 Rem-us ro kon үt-moor ne, se үm he m-rwor rem no komo se depe үm piishi no үt-ma à. Amba man nom á. Remen wü totné mē à, wa-o-nip-wü. Rii-yo үm hogne be-de үn wü à, yo mē үn rure үn hono o-dak.”

27 Ye nap үnze ma-ut Tato үn wü, to wü ro ye m-rure á.

28 Yeso zeeru ye, “Da-de no jakse **Wà-wü үn net**, ka da-de né, noa nep mē ro wü үm zee үm ro à. Komo noa nep mēn nom үn rii үn hon-de à, amba mē m-rwor үn yo Tato re yoosu mē à. 29 Tato re wü

† **Bør-üs eer:12** 8:12 Hyen komo: Mati 5:14; Yoha 9:5. ‡ **Bør-üs eer:13** 8:13 Hyen komo: Yoha 5:31. § **Bør-üs eer:17** 8:17 Hyen komo: Kara 19:15.

tomnē mē nē à, wu rō mossē un mē nē. Wu yage mē un hon-de á, remen kō de ke da-de mē un nom un rii-yo wu conē à.”

<sup>30</sup> Da-de Yeso rwore ka ma-to à, hun-nē ut-moor ne ye shəruru hur-de un ye be-de un wu.

### *Bq a he posse m-guw à*

<sup>31</sup> Yeso zeeru **Yahuda**-ne ye shere be-de un wu à, “Urege no sengute bop un ma-ut re, o-nip, noa she’et yan-neke-m re. <sup>32</sup> Noa nep o-nip, komo un ka nip-o no he m-posse.”

<sup>33</sup> Ye shasuru wu, “Ai, baag-o **Ibrahi** o te rō. Te tak nomē un net m-guw á. ¿Re o un ya o zette te, ‘Noa posse m-guw?’?”\*

<sup>34</sup> Yeso shasuru ye, “Mē no m-rure o-nip, bo un net-wu rō un nom **ur-ba'as** à, ko-guw-wu **ur-ba'as** wu. <sup>35</sup> Ko-guw ba wan-gaan wu rō be-de un ya-o-hur á, amba wà-wu hur, ko-ya-o-hur-wu koyanda. <sup>36</sup> **Wà-wu Shir**, ü ruutu no, no possute o ka. <sup>37</sup> Um nepsté no dē baag-o **Ibrahi** o, amba no un hoob-o no hoot mē remen ma-ut re, to cōw no á. <sup>38</sup> Mē nē m-rwore un rii-yo um hyandé be-ur Tato re à. No nē un cin no, no un nom un rii-yo no hogé be-ur tato no à.”

<sup>39</sup> Ye shasuru wu, “Ai, **Ibrahi** wu rō tato te.”

Yeso shasuru ye, “No rotte yakar **Ibrahi**, no roa nom rem-se **Ibrahi** nomē à. <sup>40</sup> Un hek-o un káané, no warguru hoob-o no hoot mē remen um rūrūtu no o-nip, o um hogne be-de Shir à. Ba kaané **Ibrahi** nomē rem-se un wu á. <sup>41</sup> No, no un nom un sengē-mo tato no rō m-nom à.”

Ye shasuru wu, “Te mat-ye ut-ran ye á. Tato-o te gaan-o, Shir.”

### *Yakar-ye un ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot*

<sup>42</sup> Yeso zeeru ye, “U rotte Shir tato no wu, no roa was un mē nē remen be-de o-Tato o um rwuyne. Mē ka ne, men haan remen hi un de á. Wu wu tomnē mē. <sup>43</sup> ¿Remen yan o no nepte yo mē m-rwore á? No nap á, remen no con no dek ma-ut re á. <sup>44</sup> No, tato no **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu. Con-m no nē komo no nom rii-yo tato no conē à. Wu, cin ur-takan wan-ho de un net-wu. Wu rō m-es un o-nip á, remen ho-mo un wu rō kon be-de un o shir á. Bo-to wu rotte m-'wons, remen wu wa-ut-bo-wu, tato-o un ya-ut-bo. <sup>45</sup> Remen mē no m-rure o-nip, o hante, no goksté á. <sup>46</sup> Un be un no ¿wan wu nē he mē m-rure **ba'as** un de? Bo no nepse nip-o mē no m-rure á, ¿remen yan o ne, no sherte un mē á? <sup>47</sup> Wu rwuyne be-de Shir à wu rō m-raks un Ma-to Shir. Rii-yo hante nōtte un raks ut-to un Ma-to Shir nē á, remen no ye Shir ye á.”

### *Rii-yo a met Ibrahi Yeso ro kon*

<sup>48</sup> Ye ken sek-ye ye be-de un **Yahuda**-ne ye shasuru wu, “Ashi, nip-o ka te zee wo ko-Samariya,<sup>†</sup> komo ne **ya-ut-kot** daag wo ur-hi.”

<sup>49</sup> Yeso shasuru ye, “Ya-ut-kot ye da mē ur-hi á. Tato re wu mē m-seps. No nē, no yagu mē m-seps. <sup>50</sup> Mē wu rō un sepsē un hi un de á. Wu he mē m-seps à wu rō kon. Wu rō tomso nē wan-piish ut-ma.

<sup>51</sup> Mē no m-rure o-nip, kowan wu rō m-nom o-dorotte un ma-ut re ne, wua mer á har da-q ba m-ta.”

\* **Bor-us eer:33** 8:33 Hyen komo: Mati 3:9; Ruka 3:8. † **Bor-us eer:48** 8:48 Yahuda-ne ye rō n-mē un Judiya à, ye con ya-o-Samariya á. Ye m-hyan unze ya-o-Samariya peneg men-ut jaas-to, ye hun-nē 'yare à, ye nap bo a m-guw mo Shir á. Kap to ka rēeb-to.

52 Sek-yę be-de үн **Yahuda**-нę zeerü, “O'q, te nak m-moka үнзе **ya-ut-köt** daag wö үr-hi. Ai, **Ibrahi** үн **yan-Rwör un Ma-to Shir** нę mereste. Wö nę komo, o zee bo үн wü nomę o-dorottę үn ma-ut ru nę à, wua mer á har da-o ba m-ta. <sup>53</sup> ¿Wö үn jiish tato na **Ibrahi** q? Wü үn **yan-Rwör un ma-to Shir** nę, yę marag, yagunte wö. ¿Wan wü nę o musse hi үn du?”

54 Yeso shasuru yę, “Mę con seps үn hi үn de á. Seps-mo үn hi үn de, a gu koyan á. Tato re, wü rö wan-seps-m re, wü no m-zee үnze Shir nö à. <sup>55</sup> Nö nap wü á. Mę nę, um nepse wü. Mę ro zeege үnze mę nap wü á, um roa warag wa-ut-bo үntüñ nö. Amba um nepstę wü. Mę nę tomso үn nom o-dorottę үn ma-to үn wü nę. <sup>56</sup> Ko-ya-n-ga nö **Ibrahi** wü nomog o-zak deen da-q Shir rure wü rii-yo um he m-nom à da-q mę haane. Nomog sa o zee wü hyanag yo nę komo, wü nomuru o-zak.”

57 Sek-yę be-de үn **Yahuda**-нę shasuru wü, “Har m-moka, wö үn goshi woo us-hak kwooz-ut yoor us-op [50] á, ¿wqa zee o hyanag **Ibrahi**?“

58 Yeso zeerü yę, “Mę no m-rure o-nip, cin ba a үn makt **Ibrahi**, ‘Um rö kón.’<sup>‡</sup> ” <sup>59</sup> Bo Yeso zette kááne à, yę ruuru, yę moqrunté ut-ta'ar, yę jirit wü. Yeso wukuru, wü arguru m-ru үn **Pyo-o Shir**.

## Bor-us jero

*Yeso upste yish-yę үn net  
wü a mate ko-po à*

<sup>1</sup> Yeso ro m-arag, wü hyanuru net-wü a mate ko-po à. <sup>2</sup> Yan-neke-mo үn wü cituru wü, “Wa-us-Nap, ¿wan wü nę nomę **ur-ba'as** a met ka net-wü ko-po? ¿Wü wü q? ¿Ko yan-mat-q үn wü?”

<sup>3</sup> Yeso shasuru, “Remen ka net-wü, ko tato үn wü yę nom **ur-ba'as** á, sę de remen a kututę hun-ne nom-mo Shir be-de үn wü. <sup>4</sup> Se um nomog yo Tato re tomnę mę m-nom à, cin үr-ho nę. Tet-m röon, da-q net a hoks nom үn rii á. <sup>5</sup> Bo um rö үn hono o-dak à, mę wü ro cecas-mo үn hono o-dak.”\*

<sup>6</sup> Bo wü rurte kááne à, wü copsuru m-ta n-dak. Wü würguru m-hu, wü sukuru mo ko-po үn yish. <sup>7</sup> Wü zeerü wü, “Nekę, o sapt үn kaw-q o-Sirom.” (Ka jin-de, de rö a үn “tomonte.”) Kom-de ka, wü nekuru, wü sapturu, wü muunuru, wü rö үn hyan-q үn wü cas cas.

<sup>8</sup> Yan-bor-se үn wü, үn yę napę wü nę n-ga, wü zee us-kon à, yę zeerü, “¿Ka net-wü wü ka ro'e m-she'et үn cow, wü ro us-kon á?”

<sup>9</sup> Yę ken yę zeerü, “Wü wü.”

Yę ken yę zee, “Ay, sę de wü sha'ag wü.”

Wü nę, wü senguru m-zee, “Mę wü.”

<sup>10</sup> Yę zeerü, “¿Re q nomę yish ru upsute?”

<sup>11</sup> Wü shasuru, “Ka net-wü, wü a m-zee Yeso à, wü wü würgüe hu-mo n-dak, wü sukuru mę үn yish. Wü zee um neke reeno kaw-q o-Sirom um sapt. Um nekuru, um sapturu, um kumuru o-hyan.”

<sup>12</sup> Yę zeerü wü, “¿Ke nę q wü rö?”

Wü zeerü yę, “Mę nap á.”

<sup>‡</sup> **Bor-us eer:58** 8:58 Hyen komo: Rwyu 3:14. \* **Bor-us jero:5** 9:5 Hyen komo: Mati 5:14; Yoha 8:12.

*Parisa-nę cekerte ma-to үн  
нет-вү а upside yish ә*

<sup>13</sup> Yę heeturę **Parisa**-ne net-wü a upside yish ә. <sup>14</sup> Ün **Ho-de ur-Wüwe** de komo Yeso wurge m-hu, wü upsute wü yish. <sup>15</sup> **Parisa**-ne cituru wü bo a nome wü kumut o-hyan ә. Wü zeeru ye, “Hu-mo n-dak mo wü wurge ә, mo mo wü suke me un yish. Um sapturu, um hyanuru cas.”

<sup>16</sup> Remen káánę, ye ken **Parisa**-ne ye zeeru, “Ka net-wü, be-de Shir o wü ro á, remen wü ku ho-de Shir zette a wüwë un de á.”

Yę ken ye zeeru, “¿Re ne o ko-wa-**ur-ba'as** he nap un nom un rem-se ut-hyat káánę?”

Ma-ut sunutu ye o ka.

<sup>17</sup> Yę ja-asurü m-cit un ko-po, “Wö ne, ¿ya o hyane mosse un wü ne wo wü a upside yish à?”

Wü zeeru, “Wan-rwor un Ma-to Shir wü.”

<sup>18</sup> Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne, ye shér hur-de un ye unze ko-po-wü ro'e n-ga á, komo ne wü kumuru o-hyan m-moka á, har ye agburu tatt-ne ye un wü. <sup>19</sup> Yę cituru ye mate wü ә, “¿Wü ka wà no wü, wü a zee unze a un mat wü ko-po? ¿To, re o ka un ya wü hyente m-moka?”

<sup>20</sup> Tat-ne ye un wü shasuru, “Te nak wü ka wà te wü komo ko-po-wü a mate wü. <sup>21</sup> Amba bo a nome wü kumut o-hyan ә, te nap á. Te nap ma wü upside yish-ye un wü á. Cit no wü. Ai, wü bo'ossute m-rwor un hi un de un wü.” <sup>22</sup> Tat-ne un wü un rwor kaane remen gyer-o un Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne. Remen n-ga ne, Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne ye gekse unze kap bon net-wü zee, “Yeso ro **Kiristi** wü Shir tomne ә,” a ruut wü un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wüa do m-muun á. <sup>23</sup> Q hantę tato un wü ne zet, “Wü bo'ossute. Cit no wü.”

<sup>24</sup> Sek-ye un **Parisa**-ne ja-asurü agbe un ka net-wü wü ro ut-po n-ga ә. Yę zeeru wü, “Ya Shir m-seps, o rur o-nip.† Te de te nepste ka net-wü **ko-ya-ur-ba'as-wü**.”

<sup>25</sup> Wü zeeru ye, “Ko **ko-ya-ur-ba'as-wü**, me de me nap á. Rii gaan-yo um napę ә, n-ga me ko-po-wü, m-moka komo me m-hyan.”

<sup>26</sup> Yę zeeru wü, “¿Ya wü nomu wo ne? ¿Re o wü nome wü upsutu wo yish?”

<sup>27</sup> Ko-po shasuru ye, “Um russute no. No hogę á. ¿Remen yan o no cunte m-hogę tomso? ¿Ko no un cen no, no un con o no warag yan-neke-mo un wü?”

<sup>28</sup> Yę he'enuru wü ut-reeb. Yę ro wü m-zee, “Wö wü de ro wan-dor-o un ka net-wü, te yan-dor **Mosa** ye. <sup>29</sup> Te nepse Shir nomog ut-ma un **Mosa** ne, amba wü ka, te nap be-de wü rwuunę á.”

<sup>30</sup> Ka net-wü shasuru ye, “Caanę hyat-to ka! No nap be-de wü rwuunę á, amba ne wü upsüssute me yish! <sup>31</sup> A nepste, Shir ro un rege un ya-ut-**ba'as** ut-to á. Amba kap wü hogę gyer-o Shir ә, wü ro un nom un rii-yo Shir zee ә, Shir ro wü m-hogę. <sup>32</sup> Cin da-o Shir takne nom un hono o-dak ә, a tak m-hogę net-wü upside yish-ye un net-wü a mate ko-po á. <sup>33</sup> A rotte unze ka net-wü, be-de Shir o wü rwuunę á, yatt-yo wü roa hoks m-nom á.”

<sup>34</sup> Yę shasuru wü, “Wö wü a mate n-me un comb-o ut-**ba'as** ә, ¿yan yo ne o he na m-rure?” Yę yanuru wü be-de un ye.

† **Bor-us jero:24** 9:24 Ya Shir m-seps = Ruru o-nip! Hyen: Josu 7:19.

*Po-to үn yish-yę o-kukt*

<sup>35</sup> Bo Yeso hogute үnze ye yanag ka wü a upse yish à, wü hyanuru wü. Wü zeeru, “;O shereg hur үn du үn **Wà-wü үn net** kó?”

<sup>36</sup> Wü shasuru wü, “Gos-wü, ruru me wü, wü ro à, um sherec hur үn de be-de үn wü.”

<sup>37</sup> Yeso zeeru wü, “Ai, o hyanag wü. Wü wü ro ut-ma үn wo ne.”

<sup>38</sup> Wü zeeru, “Wan-Koyan, um shereg hur үn de be-de үn du.” Wü wuketuru үn co-o үn wü.

<sup>39</sup> Yeso zeeru, “Me үn cowon үn hono o-dak, remen um piishté hun-ne ye үn hono o-dak ut-ma. Um haante remen ye ro m-hyan á, ye hyenet, komo ye ro m-hyan ne à, ye waragté po-ne.”

<sup>40</sup> Ye ken **Parisa**-ne ye ro mosse үn wü ne. Bo ye hogute kááné à, ye zeeru, “;Wata po-ne ye te ro'e?”

<sup>41</sup> Yeso zeeru ye, “Ai, u rotte үnze po-ne ye no ro, **ba'as-ut** no roa ma'as be-ur no á. Amba bo no zee no m-hyan à tq, **ba'as-ut** no ro kane timb.”

## Bor-us op

### *Sha-mo ut-ma mo үn wa-ur-gut үn kur-q үn ca-ne*

<sup>1</sup> “Me no m-rure o-nip, net-wü cüwe so үn ish-q үn kuke-q үn ca á, wü daanuru raag-q ur-hek, ka net-wü ko-hyow-wü, ko-wa-ur-kwup.

<sup>2</sup> Net-wü cowne ne so үn ish à, wan-gut-de үn ca wü. <sup>3</sup> Wan'er-de үn ish wü ro wü m-tikse. Yege-ca komo ne ye ro үn raag ut-to үn cor-q үn wü. Wü ro үn aag үn jin-to үn ca-ye үn wü, wü ruut ye n-do. <sup>4</sup> Wü ruuse kap ye ma үn wü n-do, wü gaaru co-o үn ye. Komo ca ro үn dönd үn jim-de үn wü remen ye nepste cor-q үn wü. <sup>5</sup> Yea dörə wü ro ko-hamat á. Se songon-mo үn wü ye hette, remen, ye nap cor-q үn wü á.”

<sup>6</sup> Yeso nomute ye sha-mo ut-ma, amba ye nap ka ma-tq á.

### *Yeso wü ro wa-ur-gut-wü o-nip*

<sup>7</sup> Remen kááné Yeso zeeru ye, “Me no m-rure o-nip me wü ro ish-q үn kur-q un ca. <sup>8</sup> Kap wü ba'e me m-woon be-de үn ca à, ko-hyow-wü, wan-kwup-de үn hun-ne. Amba, ca ro m-was үn wü ne á. <sup>9</sup> Me wü ro ish. Kowan net-wü cowne be үn de, man gu wü. Wüa she'et sasa, wü kum ut-re. <sup>10</sup> Ko-hyow ro m-haan temb rem ur-hyow, ur-ho ne m-naas ne. Me үn haan, remen hun-ne kumut hoog-m shiishe.

<sup>11</sup> “Me wü ro wa-ur-gut-wü o-nip. Wa-ur-gut-wü o-nip komo wü ro үn ya'as үn hoog-q үn wü remen ca-ye үn wü. <sup>12</sup> Wa-ur-guwus wan-gut-de ur-bon wü á. Ca tomso, ye ma үn wü ye á. Da-q wü hyene o-dur, wü ho'osuru ca. Wü arguru m-som, wü guut hoog-q үn wü. Dur-o shipuru ye ken be-de үn ye. Ye kuse à, ye cakkuru үn hon үn hon. <sup>13</sup> Wü wa-ur-guwus, wü ro m-was үn ca ne á.

<sup>14</sup> “Me wü ro wa-ur-gut-wü ur-bon. Um nak ye ma re. Ye ma re komo ne, ye nepse me. <sup>15</sup> Bo Tato-o napé me à, ka bo-se ne o um napé wü. Men ya'as үn hoog re remen ca re.\* <sup>16</sup> Me үn ye ken ca-ye ne ye ro үn o ka kur-q á. Se um hantute ye. Yea hogę cor re. Ka da-de, yea she'et kur-o gaan, wa-ur-gut wan-gaan. <sup>17</sup> Remen kááné q, Tato re waste үn

\* **Bor-us op:15** 10:15 Hyen komo: Mati 11:27; Ruka 10:22.

mé né remen mar-mo үм he'ę, remen үм ineté komo à. <sup>18</sup> Yatt-wu he rumus үн hoog re á, amba үн cön-m re ө үм hette mo m-ya'as. Mé o-cow né, үм ya'asté mo. Me o-cow né komo yo үм hette mo m-deken à. Tato re zee үм nom kááne."

<sup>19</sup> Komo ma-ut sunuru be-de үn sek-ye үn **Yahuda**-né remen ma-ut Yeso. <sup>20</sup> Hun-né үt-moor né be-de үn ye zeeru, "Ai, wu ro үn **ya-ut-kot** né. Ko-wa-o-zungo wu. ¿Remen yan ө notte wu m-ke'ę үt-to?"

<sup>21</sup> Ye ken ye zeeru, "Ka ma-to hwaa, ma-to үn **ya-ut-kot** to á. ¿Ya-ut-kot ro үr-beeb né, ye upstę yish-ye үn ko-po?"

### *Sek-ye be-de Yahuda-ne yagute Yeso*

<sup>22</sup> Da-ö o-huw ө, **Yahuda**-né ro үn **Biki-ö m-Baks** үn da-ö a dotte tiks үn **Pyo-ö Shir** o-Urusharima à. <sup>23</sup> Yeso ro m-arag үn sak-o **Suremanu** үn **Pyo-ö Shir**. <sup>24</sup> Sek-ye be-de үn **Yahuda**-né rigumsuru wu. Ye zeeru wu, "¿Har de ke ho-de ө tē he yage o ryegen? Urege wö wu **Kiristi**, o ruru tē o-nip cas."

<sup>25</sup> Yeso shasuru ye, "Um russutu no, amba no sher á. Rem-se үt-hyat se me m-nom à, me m-nom үn bee'b-ur Tato re. Se ro me m-su'ę. <sup>26</sup> Amba no, no dek ma-ut re á, remen no n-mę үn ca re á. <sup>27</sup> Ca re ye ro үn raks үn cor re. Um nepstę ye. Ye ro me tomso né m-dore. <sup>28</sup> Mé ye m-'ya үn hoog-ö ba m-ta. Yea sabré á, har da-ö ba m-ta. Wanrumus-mo үn ye ro kön үn kom-ut re á. <sup>29</sup> Tato re wu ya'asę mé ka ca-ye à, wu jiishtę kowan kap үt-gos. Yatt-wu he hoks m-rumus үn ye үn kom-ut Tato re á. <sup>30</sup> Un mé үn Tato re, gaan tē ro."

<sup>31</sup> Sek-ye be-de үn **Yahuda**-né dooru mot үt-ta'ar, ye jirit wu. <sup>32</sup> Yeso zeeru, "Um kututę no rem-se үr-bondeen se үn Tato re. ¿Be-de үn se ke rem-se, se né no hette mé m-jir?"

<sup>33</sup> Ye zeeru, "Yanze remen rem-us ru se үr-bon se tē hette wö m-jir á, sé dé remen o yo'ogte Shir. Wö ka né net-wu, amba wö m-mus үn hi үn du Shir."†

<sup>34</sup> Yeso zeeru ye, "Gense to ro n-mę үn **karamsa**-o no. A zee Shir nomog үt-ma үn ye ken sek-ye ye үn hun-né ye ne, wu aaguru ye 'yege-shir.'‡ <sup>35</sup> To, a nepstę Ma-to Shir to ro o-nip ba m-ta. Komo Shir ak ka hun-né ye 'yege-shir,' ka hun-né ye wu ya'asę Ma-to үn wu à. <sup>36</sup> Mé wu Shir daage à, wu tomon үn hono o-dak à, ¿Ya no hette m-zee үm yo'ogte Shir remen үm ak hi үn de 'Wà-wu Shir'? <sup>37</sup> Urege mé m-nom bo Tato re ro m-nom á, to, no jar no sher hur-ut no үn mé á. <sup>38</sup> Amba urege né no hyanag mé m-nom bo Tato re ro m-nom à, ¿remen yan ө no shertę hur-ut no un mé né á? Ko gon senge-mo mé m-nom à, mo bo'ossute no nept m-sök né, unze Tato re ro be үn de, mé komo né be-de o-Tato." <sup>39</sup> Ye ja'asuru m-senge, ye shipt wu. Wu possuru үn kom-to үn ye. Ye hoks wu m-bop á.

<sup>40</sup> Ka da-de né, wu dooru m-warag үn pesto-de үn Roog-ö o-Joda be-de **Yohana** takne yo'os үn hun-né n-mę m-hö à. Wu she'eturu kané.§ <sup>41</sup> Hun-né haanuru be-de үn wu үt-moor né. Ye dekuru m-zee, "Nip-ö, **Yohana**, wu nom se ken rem-se үt-hyat se har wu kututu na Shir ye tomne wu á, amba ma-to wu ro m-rwör mössę үn ka net-wu né à, nip-ö." <sup>42</sup> Kánę ө hun-né үt-moor né shere hur-de үn ye be-de үn wu.

† **Bqr-us op:33** 10:33 Hyen komo: Rewi 24:16. ‡ **Bqr-us op:34** 10:34 Hyen komo: Bong 82:6. § **Bqr-us op:40** 10:40 Hyen komo: Yoha 1:28.

## Bor-us op o-gaan

### *Yeso 'yonste Razarus*

<sup>1</sup> Wu ken net-wu jin-de un wu Razarus rukt gom. Wu she'ette un bo-q o-Betanya, mosse un **Meri** ne un hen un wu Marta.\* <sup>2</sup> Ka **Meri**-wu, wu wu hokme Gos-wu m-now mo m-shi'igin us-na. Wu sokmuru mo un hi-se un hi-de un wu. To, de ken ho-de Razarus ruturu gom.† <sup>3</sup> Ka ne'a-ne ye, sek-ye ne un wu ne tomuru be-ur Yeso, ye zeeru, "Gos-wu, ka net-wu, wu o ro m-was un wu ne a, wu hoge m-rerem a."

<sup>4</sup> Bo Yeso hogute kaane a, wu zeeru, "Ka gom-q, gom-o m-mar o a, remen a sekemsute Shir o, a sekemse tomso ne **Wa-wu Shir**." <sup>5</sup> Yeso ro un was un Marta ne un **Meri** ne, Razarus wu. <sup>6</sup> To, bo wu hogute Razarus un hoge m-rerem a, wu rewuru ho-ut voor.

<sup>7</sup> Ka da-de, wu zeeru yan-neke-mo un wu, "A warag no dak-q o Judiya."

<sup>8</sup> Yan-neke-mo un wu ye zeeru, "Wa-us-Nap, un ka ho-to sek-ye‡ ro un hoob-q ye jirit wo, zo dooru m-warag reeno komo?"

<sup>9</sup> Yeso shasuru, "¿Rwuun-mo ur-ho un 'hebe-mo un de ne taase ur-ho q ka ka? Bon wu ro ur-hew m-how a wu ro m-ma'as ut-pukse a, remen wu ro m-hyan cas. <sup>10</sup> Amba bon wu ro ur-hew m-tet a wua ma'as ut-pukse remen cecas-m ro kon a."

<sup>11</sup> Bo wu rurte kaane a, wu dooru m-zee, "Wan-yen na Razarus ro m-rew, amba me m-ha m-yons wu."

<sup>12</sup> Yan-neke-mo un wu zeeru wu, "Gos-wu te, urege de unze rew-mo kwosu wu, ai, moa pyesse." <sup>13</sup> Ye napu ne unze, ma-to un mar-m Razarus Yeso rotte a. Ye dekuru unze rew-mo wu rotte.

<sup>14</sup> Remen kaane Yeso ruru ye cas, "Razarus mereste." <sup>15</sup> Me o-zak bo me rokne kane be-de un wu a, remen no sheret. Amba a neke no be-de un wu."

<sup>16</sup> Se Toma, wu a m-zee ko-Pesq a, wu zeeru or un wu ne, "A neke no un cen na no a meret no mosse un wu ne."

### *Yeso ya'ag ka ne'a-ne ye jaab-q ut-men*

<sup>17</sup> Bo Yeso woote a, wu 'wooss Razarus nomoste ho-ut nass un saag.

<sup>18</sup> O-Betanya yow yow o-Urusharima ne o, o ro ununtun mer-ut voor [kiromita 3]. <sup>19</sup> **Yahuda**-ne haanuru ut-moor ne. Ye haante remen ye gaste Marta ne un **Meri** gas-de un mar-m hen un ye. <sup>20</sup> Bo Marta hogute unze Yeso roon a, wu haaru wu m-gonte. **Meri** daaguru wu she'et o-hur.

<sup>21</sup> Bo wu go'one un Yeso ne a, Marta zeeru Yeso, "Gos-wu, wo rokonte, heno te Razarus wu roa mer a. <sup>22</sup> Amba ko m-moka um nepste koyan o kone be-de Shir, wua nomo wo."

<sup>23</sup> Yeso zeeru wu, "Heno ru a inusse komo."

<sup>24</sup> Marta zeeru wu, "Um nepste wua inusse ine-mo m-margan ne ho-de ur-kom."

<sup>25</sup> Yeso zeeru wu, "Ai, me wu ro ine-mo un margan-ne. Me wu ro hoog. Net-wu shere hur-de un wu un me a, ko wu mer, wua inusse.

<sup>26</sup> Net-wu ro ne un hoog ne a, wu shere hur-de un wu be un de a, wu he de m-mar a har da-q ba m-ta. ¿Wo Marta wo m-sher un ma-ut re?"

\* **Bor-us op o-gaan:1** 11:1 Hyen komo: Ruka 10:38-39. † **Bor-us op o-gaan:2** 11:2 Hyen komo: Yoha 12:3. ‡ **Bor-us op o-gaan:3** 11:8 Yahuda-ne.

*Yeso 'wonog*

<sup>27</sup> Marta zeeru wu, “Qho, Gos-wu, um sherusté hur un de, wo ro **Kiristi, Wà-wu Shir** wu a tomne un hono o-dak à.”

<sup>28</sup> Bo Marta rurté kaané à, wu haaru, wu agnurú sek-wu un wu **Meri**. Wu ruru wu us-har, wu zeeru, “Wa-ur-Yoos na haante. Wu ro un eeg-us ru.” <sup>29</sup> **Meri** ne komo, bo wu hoguté káané à, wu inurú hor-m-hor, wu kawurú be-de Yeso ro à. <sup>30</sup> Yeso un go woqon o-bo tokon á. Har m-moka wu ro be-de Marta gonté wu à. <sup>31</sup> Hun-né ro be-ur **Meri**, o-hur ye ro wu ur-gas à, ye hyanurú wu inuté hor-m-hor, wu ruuru. Ye doruru wu, ye ro o-gwot ye zee un saag o wu heye wu unut.

<sup>32</sup> **Meri** woqorú be-de Yeso ro à. Bo wu hyenté Yeso à, wu heeru un na-se un wu. Wu zeeru Yeso, “Gos-wu, u rotté unze o rokon kàné hen te roa mer à.”

<sup>33</sup> Bo Yeso hyenté wu ro us-'wón à, **Yahuda**-ne tomso ne ye haané mosse un wu ne à, ye ro us-'wón. Men-ut naasurú wu. <sup>34</sup> Yeso zeeru ye, “¿Ke ne o no jokú wu?”

Ye zeeru Yeso, “Gos-wu, haan o gut.”

<sup>35</sup> Yeso 'wonuru.

<sup>36</sup> Remen káané hun-né zeeru, “Gwot bo wu wasse un wu ne à!”

<sup>37</sup> Ye ken ye be-de un ka hun-né ye zeeru, “¿U nom té ka, ka net-wu, wu ka upse yish-yé un ko-pó á? ¿Wu roa hoks wén un Lazarus m-mar á?”

*Yeso 'yonste Lazarus ut-marimar*

<sup>38</sup> Yeso dooru hyan ur-'wón un men-to un wu. Wu woqonuru un saag. Ka saag-o ne pak-o ut-ta'ar o un o ken ta'ar-o a tige un ish-o un o. <sup>39</sup> Yeso zeeru, “Dos no ka ta'ar-o.”

Marta, wu sek-wu un wu maré à, wu zeeru, “Gos-wu re, wua nomos wus m-moka, remen ho-ut nass to ka wu caané bo m-mar.”

<sup>40</sup> Yeso zeeru, “¿Me ruru wo o á, um zee wo sher hur un du un me ne, woa hyen seps-mo Shir à?”

<sup>41</sup> Ye dossuru o-ta'ar. Yeso dassuru ur-hi n-ton. Wu zeeru, “Tato re, um bomog wo remen o reguté me ut-to. <sup>42</sup> Um nepsté ko da un ke o ro me un ke'e ut-to. Amba me un rwor remen hun-né ye ro kàné eso eso à, remen ye shéret hur-de un ye unze wo wu tomnú me.”

<sup>43</sup> Bo wu rurté káané à, wu 'yonsuru us-cordeen, wu zeeru, “Razarus, rwuun!” <sup>44</sup> Wu maré à wu argu m-rwuun, na-se un wu ut-kom ne gegurse un wa-de o-gund, co-o un wu yeresse un gund-de un duk.

Yeso zeeru, “Us no wu, wu arag!”

*A nomute Yeso geeg-de ut-yage*

(Mati 26:1-5; Mark 14:1-2; Ruka 22:1-2)

<sup>45</sup> Ka **Yahuda**-ne ye dore **Meri** be-de un saag à, ye hyang rii-yo Yeso nome à, moor-to un ye shéret hur-de un ye un wu. <sup>46</sup> Amba ye ken ye be-de un ye arguru m-ha be-de un **Parisa**-ne, ye ruru ye rii-yo Yeso nome à. <sup>47</sup> Remen káané Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne ne ye aaguru **Morog-de un Sek-ye** remen ye piishté ut-ma.

Ye zeeru, “¿Ya un yo ne a no m-nom? Gwot no saw-to ut-hyat to wu ro m-nom à! <sup>48</sup> A yage wu káané, kowan wua sher ur-hur un wu **Roma**-ne a haan, ye sabarsé hun-né na un **Pyo-q Shir** ne un dak-o na ne.”

49 Amba wan-gaan be-de үн ye, wu a m-zee Kepas à, wu wu ro ko-Gwomo-wu үн kon-se Shir үн ka hak-o, wu zeeru, “No dę no nap tq no m-rwɔr á<sup>50</sup> ?No m-gwɔt á? Ai, jiishtu no wan-gaan mer otte kap mo үn hun-ne mermé à.”

51 Yanze remen cón-mo үn wu o wu rurte kááne á, se dę üntuŋ wu ro ko-Gwomo-wu үn kon-se Shir à, Shir үn kute wu, wu rur ka ma-to wu zee Yeso a mer remen **Yahuda**-ne. <sup>52</sup> Yanze ne remen **Yahuda**-ne үn hon-de үn ye á, amba remen wu morgunsuté yakar-ye Shir ye ro cakarse ko kene à, ye she'eté kang-o gaan.

53 Bo үn ka ma-to үn ka ho-de, ye toorū ut-hun remen ye hoot Yeso.

<sup>54</sup> Remen kááne, Yeso do m-rwuŋ үr-buk cas be-de үn **Yahuda**-ne á. Amba wu inurú káne, wu nekurú үn dak-o ro o-zang à. Wu cowuru үn o ken bo-o o a m-zee o-Eparam à. Wu she'eturu káne үn yan-neke-mo үn wu ne.

55 A kané, **Biki-o m-Pas**<sup>§</sup> o үn he de m-woqon. Hun-ne ut-moor ne ye haaru o-Urusharima remen ye koosté hi үn de үn ye ye she'eté ba m-kukop rii-yo **Biki-o m-Pas** woqonte. <sup>56</sup> Ye zeeru hoob-o Yeso, ye ro eso eso un **Pyo-o Shir**. Ye m-zee, “Ya үn yo ne no hyané? Wu roqon o-biki?” <sup>57</sup> Hun-ne ma'asú hoob-o Yeso, remen Gwomo-ne ye үn kon-se Shir үn **Parisa**-ne ne ye rwó'og үnze bo үn wu hyané be-de Yeso ro à, wu haan, wu rur, ye shipt wu.

## Bor-us op us-yoor

*Meri hokmoté Yeso now-mo  
m-shi'igin үn bo-o o-Betanya  
(Mat 26:6-13; Mark 14:3-9)*

<sup>1</sup> **Biki-o m-Pas**\* kuks ho-ut cind, Yeso haanuru bo-o o-Betanya be-de Razarus ro'e à, wu Yeso 'yonse ut-marimar à. <sup>2</sup> Ye nomuru rii-yo m-re yo m-tet remen ye hwqqg Yeso үr-keer. Marta wu nome rii-yo m-re. Razarus ne ye ro m-re be-үr gaan үn Yeso ne. <sup>3</sup> Ka da-de ne, **Meri** dékuru batta-de үn now-mo m-shi'igin. Ka now-mo woq purug-de o-rita, mo o-nardi, komo a mossé mo үn rii ne á, mo үn hwor modeen. Wu hokmuru mo Yeso us-na, wu pe'eguru ka now-mo үn hi-se үn hi-de үn wu. Kur-o kutuksuru үn m-shi'igin.<sup>†</sup>

<sup>4</sup> Amba Yahudas Iskariyoti, wu ro wan-gaan be-de үn **yan-neke-m** Yeso wu he m-ya'as үn Yeso a ho à. Wu zeeru, <sup>5</sup> “Ya үn yo ne wene **Meri** beeb ka now-mo, a wonge koob-ne ka hwor-ye? Ai, ká hwor-ye ro wooste gúwus-de үn hak.”<sup>‡</sup> <sup>6</sup> Yahudas Iskaryoti үn rwor kááne yanze remen wu ro m-was үn koob-ne ne o á, se dę wu ko-hyow-wu. Komo ne wu ro wan-bop-to үn ba-de үn hwor, wu ro ye m-ma'as m-hiw.

<sup>7</sup> Yeso zeeru, “A yage **Meri**, wu үn hokmo mē m-now remen ho-de a he mē jok à. <sup>8</sup> Ai, ko de ke da-de no mossé үn koob-ne ne, amba ba ko da үn ke o no he m-ma'as үn mē ne á.”<sup>§</sup>

*A nomute Razarus geeg-de ut-yage*

<sup>§</sup> **Bor-us op o-gaan:**55 11:55 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks үn ho-de Shir ruute ye o-Masar à.

\* **Bor-us op us-yoor:**1 12:1 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks үn ho-de Shir ruute ye o-Masar à. † **Bor-us op us-yoor:**3 12:3 Hyen komo: Ruka 7:37-38. ‡ **Bor-us op us-yoor:**5 12:5 ut-Girik: denari 300. § **Bor-us op us-yoor:**3 12:8 Hyen komo: Kara 15:11.

<sup>9</sup> Da-o hun-né hogute үnze Yeso ro үn bo-q o-Betanya, **Yahuda**-ne ut-moor ne ye haanuru be-de үn wu. Yanze rem Yeso үn hon-de үn wu á, har remen ye hyenet үn Razarus ne wu Yeso 'yonsé be-de m-mar à. <sup>10</sup> Gwomo-ne ye үn kon-se Shir ye gamuru ut-hi ye hoot Razarus үn ce үn wu, <sup>11</sup> remen үn wu o **Yahuda**-ne ut-moor ne yagute dore үn gwomo-ne ye үn kon-se Shir. Ye shere hur-de үn ye be-ur Yeso.

*Hun-né ye o-Urusharima barkute Yeso*

(Mati 21:1-11; Mark 11:1-11; Ruka 19:28-40)

<sup>12</sup> Bo ish geste à, caari-de үr-morog de үn ye ha ka **Biki-q m-Pas** à, hoguru үnze Yeso røq o-Urusharima. <sup>13</sup> Ye deknuru jet-se o-kerem. Ye zeeru m-ru ye gontute wu, ye ro үn 'yons us-cør, ye ro m-zee, “Ur-bongon be-de Shir!\* Shir huyte wu nu-o so-q wu, wu haane үn bęeb-ur Yawe à.†

Shir huyte wu nu-o so-q

wu ro ko-Gwomo-wu үn **Isra**-ne à!”

<sup>14</sup> Yeso ro m-nekné n-ton үn ya o-janka bo ro gense be-de үn Ma-to Shir à үnze,

<sup>15</sup> “No ya-o-Urusharima‡ taase no hogę o-gyę́r á,

Ko-Gwomo no wu ka roone n-ton үn ya o-janka.”§

<sup>16</sup> Ur-takan, yan-neke-mo үn wu ro nak үn kà rem-se ne á, se da-q a sepse Yeso à. Ká da-q, ye bakse үnze gense ma-to үn wu ro, komo tó koruru káánę hond hond bo a gene tó à.

<sup>17</sup> Da-de wu aage Razarus wu rwuqun үn saag à, komo wu 'yonstu wu un hoog ne à, buug-de un hun-né de ro mosse үn wu ne à, ye ye rure hun-né ka ma-to. <sup>18</sup> Rii-yo hante morog-ur heet gontę de үn wu à yo ro, remen ye hogute wu nomog ká rii-yo ut-hyat yo. <sup>19</sup> Bo **Parisa**-ne hogute ya-o-Urusharima haag ye gontute Yeso à, ye zeeru hi үn de үn ye, “Yatt-yo a hokse m-nom á! Ai, hono o-dak dorussutę wu!”

*Ye ken Girik-ne ye hog Yeso*

<sup>20</sup> Káne, be-de үn ye haané ká biki-q à **Girik**-ne ro kon. Ye үn haan remen ye nomotę Shir үr-bongon. <sup>21</sup> Ye haanuru be-ur Pirip (wu ko-wa-o-Besayada үn dak-q o-Gariri). Ye konuru wu, ye zeeru, “Gos-wu, te conog hyan-o Yeso.” <sup>22</sup> Pirip haaru, wu ruru Andarawus. Andarawus үn Pirip ne haanuru, ye ruru Yeso.

<sup>23</sup> Yeso zeeru ye, “Da-o nomostę q a hette me m-seps à, me **Wà-wu un net**. <sup>24</sup> Me no m-rurę o-nip, go-yo o-hyo hęne n-dak se yo merestę, go-o gaan-yo ro m-ma'as. Amba da-q yo potnę, yo maturu deen. <sup>25</sup> Wan-contę үn hoog-q үn káne үn hono o-dak, wua taage үn hoog-q ro be-de Shir à. Net-wu yage ne hoog-q үn káne үn hono o-dak à, wua kum hoog-q Shir q ba m-ta.\* <sup>26</sup> Kap wu he me nome m-guw à, wu doru me be-de um ro à, káne q wu he m-she'et үn cen wu. Kowan wu nomo me m-guw, Tato re a seps wu.”

*Yeso rworrog ma-to un mar-mo un wu*

\* **Bor-us op us-yoor:13** 12:13 ut-Girik: “Hosanna!” Gom-o ut-Ibra gaan-to ut-Hun “Gu tę!” Hun-né zeeru káánę da-q ye conę m-ya'as Shir үr-bongon. † **Bor-us op us-yoor:13** 12:13 Hyen komo: Bong 118:25-26. ‡ **Bor-us op us-yoor:15** 12:15 ut-Girik: Sihiyona. § **Bor-us op us-yoor:15** 12:15 Hyen komo: Zeka 9:9. \* **Bor-us op us-yoor:25** 12:25 Hyen komo: Mati 10:39; 16:25; Mark 8:35; Ruka 9:24; 17:33.

27 "M-moka mē үn hogē үn nū-se үn hogq re. ¿Ya үm he m-zee? ¿Um zee 'Tato re dossu mē ka swo үr-kqb de'? Ay, kō n-ga, mē үn haan remen ka da-q. 28 O-Tato, yage a hyenet sekemse-m ru." Bo Yeso rurte kaane à, a hoguru օ ken cor-q n-Ton shir, օ ro m-zee, "Um be'essüte, үm sekemsüssüte hi үn de. Man do hi үn de m-sekemse komo ne."

29 Moor-to үn hun-ne ye ro kanę eso à, ye hoguru ka cor-q. Ye zeeru, "Ai, dàkàr-q."

Ye ken ye zeeru, "Wu ken ko-wan-tom-wu Shir wu wu tepsu wu."

30 Yeso zeeru, "Rem re օ no hogute ka cor-q á, se de rem no. 31 M-moka օ Shir he piishe үn hono o-dak үt-ma. M-moka օ Shir he m-ruut үn bee'b-de үn gwomo-to ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot wu ro gwomo-to үn ka hono o-dak à. 32 Amba mē, da-q a kame mē n-ton o-kan à, remen káane man ru hun-ne m-haan be үn de." 33 Rwo'r-mo үn wu káane mo mo kute gon mar-mo wu hette à.

34 Moor-to үn hun-ne shasury wu, "Ro gense be-de үn Takurda-o үn Ma-to Shir, a zee **Kiristi** a she'et kō da үn ke. To, ¿re օ үn ya o zet 'A kem **Wà-wu үn net o-kan?**" ¿Wan wu ne ka **Wà-wu үn net wu?**"†

35 Yeso zeeru ye, "M-moka ya o-da hin kanę үn co, cecas-m ro mosse үn no ne. Nom no үr-hew cin cecas-m ro mosse үn no ne, taasu tet-mo rew no n-cow. Wu tet-m rewę à, wua hyen cow-yo m-dorę á. 36 Sher no m-cecas ne da-de no ro үn mo ne à, remen no waragté hun-ne ye m-cecas." Bo Yeso rurte káane à, wu arguru m-neke, wu wukuru ye.

### *Koob-de m-sher*

37 Kō de rottę wu swoog ye kute үn rem-se үt-hyat үt-moor ne үn yish-ye үn ye à, kap үn kaane ne, ye sher үnze wu wu ro **Kiristi** á.

38 Káne օ, a shoose rwor-m **Ishayawan-Rwör үn Ma-to Shir**. Wu zee, "Yawe, ¿wan wu ne shere үn ma-ut te ne?"

¿Be-ur wan օ ne Yawe rwunte bee'b-de үn wu?"‡

39 Q hantę, ye hokste m-sher á remen **Ishaya** doog m-zee, үn de ken be-de.

40 "Shir poostę yish-ye үn ye,

komo wu hogq hur-de үn ye,  
taasu ye hyen үn yish-de үn ye,  
ye nept komo үn hur-de үn ye,  
har ye muunté be үn de,  
um dossutę ye po-to үr-hur."§

41 **Ishaya** үn rwor káane remen wu hyanag sekemse-m Yeso, wu rorög ma-to үn wu.

42 Kap үn koob-de үn sher үn hur-de үn ye үn wu ne, үt-moor ne be-de gos-ye ye үn **Yahuda**-ne, ye shereg үn wu. Amba ye es m-rwunte á, үn gyer-q үn taase **Parisa**-ne ruut ye үn **kuke-q үn yoos үn Ma-to Shir**. 43 Ye jiishtę m-con hun-ne bum ye ottę Shir bum ye à.

### *Gom-үr Yeso de a hette piishe un hun-ne үt-ma*

44 Yeso 'yonsuru us-cor deen, wu zeeru, "Wu shere be үn de à, mē wu үn hon-de wu sherte á. Amba wu ro m-sher үn wu tomnü mē ne à. 45 Net-wu ro mē m-hyan à, wu ro m-hyan үn Tato re wu tomnę mē

† **Bör-üs op us-yoor:34** 12:34 Hyen komo: Bong 110:4; Isha 9:7; Izik 37:25; Dane 7:14.

‡ **Bör-üs op us-yoor:38** 12:38 Hyen komo: Isha 53:1 (үt-Girik). § **Bör-üs op us-yoor:40** 12:40 Hyen komo: Isha 6:10 (үt-Girik).

un hono o-dak à. <sup>46</sup> Mę un haan hono o-dak remen um ye'et hun-nę m-cecas. Wu shere un me né à, taase wu she'et o-comb á.

<sup>47</sup> “Bon wu hogę ma-ut re, wu dore tó á, man piishe wu ut-ma á. Yanze remen um piishitę hono o-dak ut-ma o um haante á, se de remen um guut hono o-dak. <sup>48</sup> Net-wu yage me à, wu goks komo né ma-ut re á, wan-piish un wu ut-ma rö kon. Ma-ut re tó um rwore à, to a hette net piishe ut-ma un ho-de ur-kom. <sup>49</sup> Yanze ka ma-to, ma-to un hi un de tó á. Tato re wu tomnę me à, un hi un de un wu, wu ya'ę me cow-yo un tó, un bo um he tó m-rwör né à. <sup>50</sup> Um nepstę ka **karamsa**-o rö na m-woot un hoog-o ba m-ta. Remen káane, kap bo un rii-yo um rwore à, Tato re zee me um rur yo.”

## Bor-us op us-tet

*Yeso sapte na-se un yan-neke-mo un wu*

<sup>1</sup> A káne, da-o **Biki-q m-Pas**\* ro un he de m-woön à, Yeso nepstę ne da-o wooste o wu hette m-inę un ka hono o-dak o wu waragte be-ur Tato un wu, wu n-Ton à. Wu waste ye, ye ro ye ma un wu n-me un hono o-dak à, m-moka wu kutute ye bo wu wasse un ye né à har da-o ur-kom.

<sup>2</sup> Bo ho-ur he'ebutę à, Yeso ne un yan-neke-mo un wu né ye morguru remen ye reet rii-yo m-re. **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** be'essutę wu cüwustę un hur-ur Yahudas Iskariyoti wà Simon, wu ya'astę Yeso un kom-to un yan-yage-to un wu. <sup>3</sup> Yeso nepstę Tato un wu be'essutę wu ya'assutę wu gwomo-to un kó yo ke rii-yo. Wu nepstę né be-de Shir o wu rwuynę, be-de Shir o tomso né wu he m-warag. <sup>4</sup> Wu inury be-de wu ro tara à, wu possuru cop-o un wu. Wu deknury ur-bojo, wu yapuru de un byon. <sup>5</sup> Ka da-de né, wu duusuru m-ho o-jaw. Wu ma'asuru un sapte un yan-neke-mo un wu us-na. Bo wu saptute ye us-na à, wu ussuru bojo-de ro yepo un byon-o un wu à, wu sokmuru ye us-na un de.

<sup>6</sup> Bo wu wootę be-ur Simon Bitrus à, Simon Bitrus zeeru wu, “Wo, Gos-wu, ashi, ¿wo wu he me sapte us-na?”

<sup>7</sup> Yeso zeeru wu, “M-moka wo nap rii-yo me m-nom á, amba ujime woja neps.”

<sup>8</sup> Simon Bitrus zeeru, “Ay, woa cet me un sapte us-na á.”

Yeso zeeru wu, “Mę sapte wo né us-na á, yatt-yo nu'use me un wo né á.”

<sup>9</sup> Ka da-de ne, Simon Bitrus zeeru wu, “Gos-wu, urege kaane o, na-se un hon-de un se o he me m-sapte á, sapte me ut-kom ur-hi né.”

<sup>10</sup> Yeso zeeru wu, “Zorse-o rö un hoob-o m-zor komo né á, se de sapt us-na temb, remen wu be'essutę wu ja'assutę cas cas. Nö né ja'asse né ye, amba kap-m no o á.” <sup>11</sup> Yeso nepstę wu he wu m-ya'as à, de de wu zette kap-m no o no ro ja'asse á.

<sup>12</sup> Bo wu komte sapt un na-se un ye à, wu copuru cop-o un wu. Wu warguru be-de wu ro'e tara à, wu zeeru, “¿No nepstę rii-yo um nomu no? <sup>13</sup> No me m-aag ‘Wa-ur-Yoos,’ komo ‘Gos-wu’ no. Hond hond o né komo. Ka bo-se o um rö. <sup>14</sup> Bo me Gos-wu, un Wa-ur-Yoos né à, har um saptutę no us-na à, depete un cen no né no sapt na-us qr no né. <sup>15</sup> Nom

\* **Bor-us op us-tet:1** 13:1 Biki-q Yahuda-nę rötte m-baks un ho-de Shir ruutę ye o-Masar à.

nō kaanē remen үм nomuṭu nō o-bu remen nō nomot bō үм nomu  
nō à.†<sup>16</sup> Mē nō m-rure o-nip, gūw-ne rō m-jiish үn gos-yē yē үn yē nē  
á. Wan-tom komo wu rō m-jiish үn net-wu tomnu wu á.‡<sup>17</sup> Urege nō  
nepstē үn kaanē nē, nō tomso nē m-nom o-dorottē, Shir a huu nō nu  
sq-o.<sup>18</sup> Kap-m nō o mette á. Um nepstē yē үm degré à. Kap remen a  
shoosté ma-to rō gense n-mē үn Ma-to Shir à, ‘Net-wu rō m-re mosse  
үn mē nē à, wu rō mē ut-yage.’§

19 “Mē nō m-rure m-moka cin ba ka rii-yo үn nom, remen da-q yo  
nomē, nō sheret mē wu rō **Kiristi**, **Wan-Gwu** wu Shir tomne hono o-  
dak à.<sup>20</sup> Mē nō m-rure o-nip, bō үn net-wu gokse wu үm tōmbē à, wu  
gokste mē o ka. Wu gokse mē nē à, wu gokste Shir o ka wu tomne mē  
à.”\*

*Yeso rworog unze a ya'as wu  
un kom-to үn yan-yage-to үn wu*

(Mati 26:20-25; Mark 14:17-21; Ruka 22:21-23)

21 Bō Yeso rurte káanē à, wu hoguru us-nu үn hur-de үn wu. Wu  
ruru yan-neke-mo үn wu cas, wu zeeru, “Me no m-rure o-nip, wan-  
gaan be үn no, wua ya'as mē үn kom-to үn yan-yage-ut re.”

22 Yan-neke-mo үn wu gutruru hi үn de үn ye, yē nap wu Yeso rotte  
á. 23 Wu ken be-de үn yan-neke-mo үn wu, wu Yeso wasse үn wu nē  
deen à, wu ro үn her-o Yeso. 24 Simon Bitrus zeeru wu us-har, “City na  
Yeso unze, ¿Wan wu nē wu rotte?”

25 Ka wu ro үn her-o Yeso à, wu kaksunuru, wu zeeru, “Gos-wu, ¿wan  
wu nē?”

26 Yeso shasuru, “Wu ka, wu үm he m-huve үr-burodi үm ya'as  
wu à.” Bō wu huutē nē hwu-de үr-burodi à, wu ya'asuru Yahudas  
Iskariyoti wà Simon. 27 Bō wu gokste ka hwu-de à, **ko-Gwomo-wu** үn  
ya-ut-kot cōwuru үn hur-de үn wu.

Yeso zeeru wu, “Nom yo o coné à kyak.” 28 Amba yē ka yē ro үn re  
үn rii-yo m-re à yatt-wu napē rii-yo hante Yeso zeet wu káanē á.<sup>29</sup> Yē  
essuru unze Yeso үn tom Yahudas on rem-se o-biki, kō nē wu ya'as  
koqb-nē yo ken rii-yo, remen Yahudas wu ro үn ba-de үn hwor-yē үn  
yē nē.<sup>30</sup> Tet-mo nē komo, bō wu gokste hwu-de үr-burodi à, wu arguru  
m-ru but.

*Karamsa-o pu-o*

31 Bō Yahudas ruute à, Yeso zeeru, “Da-o wooste o **Wà-wu** un net  
hette cōw үn seps-mo үn wu à. Komo a seps Shir remen wu.<sup>32</sup> Urege  
a sekemsete Shir үn mē, Shir a sekemse mē tomso nē ha-mo үn be-de  
үn wu. Hor-m-hor o nē wu he mē m-sekemse.

33 “No yakar re rek-ye rek-ye, o-da hiin o үm rō mosse үn no nē. Noa  
hoob mē, amba bō үm rure Sek-ye be-de үn **Yahuda**-nē unze be-de үm  
he'ē à noa hoks m-ha káne á, ka o mē no m-rure m-moka.”†

34 “**Karamsa**-o pu-o o mē no m-rure. Was no үn or no nē. Bō үm  
wasse үn no nē à, ka bō-se nē o үn cen no nē no was үn or no nē.”‡

† **Bor-us op us-tet:15** 13:12-15 Hyen komo: Ruka 22:27. ‡ **Bor-us op us-tet:16** 13:16 Hyen  
komo: Mati 10:24; Ruka 6:40; Yoha 15:20. § **Bor-us op us-tet:18** 13:18 Hyen komo: Bong  
41:9.

\* **Bor-us op us-tet:20** 13:20 Hyen komo: Mati 10:40; Mark 9:37; Ruka 9:48; 10:16.

† **Bor-us op us-tet:33** 13:33 Hyen komo: Yoha 7:34. ‡ **Bor-us op us-tet:34** 13:34 Hyen  
komo: Yoha 15:12,17; 1Yoh 3:23; 2Yoh 5.

<sup>35</sup> Kááne q kowan he m-nap үnze yan-neke-m re ye no ro, urege de үnze no m-was үn or no ne ne.”

*Yeso rurute Bitrus wua nom  
she-mo үn nap-o үn wu*

(Mati 26:31-35; Mark 14:27-31; Ruka 22:31-34)

<sup>36</sup> Simon Bitrus zeeru wu, “Gos-wu te, ¿ke co-o o he?”

Yeso shasuru wu, “Be-de um he'e à, woa hoks me m-dore m-moka á. Amba ujime kané үn co hiin, woa doru me.”

<sup>37</sup> Bitrus zeeru wu, “Gos-wu, ¿remen yan q mette à hoks wo m-dore m-moka á? Ai, man ya'as hoog re rem ru.”

<sup>38</sup> Yeso zeeru, “¿Har woa ya'as hoog ru rem re? Me no m-rure o-nip, rii-yo keeg-o kiit-yo kenet, woa nom she-mo үn nap-o re har so o-tet.”

## Bor-us op us-nass

*Yeso wu ro cow-yo m-ha be-de Shir*

<sup>1</sup> Yeso zeeru ye. “Taase hur-ur no naase á. Sher no be-de Shir. No sher be үn de tomso ne. <sup>2</sup> Un hur-o Tato re kuke-ut ro kondeen. U rotte kááne q á, um roa ruru no á. Komo neke-mo um he'e reeno um ja'asuté no ur-be. <sup>3</sup> Men neke, me ja'asunse no ur-be tomso ne, um dooru m-muun um degbuté no үn be-de үn hi үn de remen no she'etté be-de um ro à. <sup>4</sup> Be-de um he'e à, tomso ne no nepste o-cow.”

<sup>5</sup> Tomas zeeru wu, “Gos-wu, te nap be-de o he'e á. ¿Re o te he m-nom te nept o-cow?”

<sup>6</sup> Yeso zeeru wu, “Me wu ro o-cow, me wu ro o-nip, me wu ro hoog. Wa m-ha be-ur Tato re ro kon á, se wu donte be үn de remen me wu ro o-cow yo m-ha be-ur Tato re. <sup>7</sup> No ro nepstu me, no roa nep Tato re tomso ne. Amba kané үn co, noa neps wu har no hyen wu tomso.”

<sup>8</sup> Pirip zeeru wu, “Gos-wu, kutu te o-Tato. Bo'ossutu te.”

<sup>9</sup> Yeso zeeru wu, “Pirip, honu a she'ete no cen no ne à, ¿o zeeru har m-moka wo nap me á? Ai, kap net-wu hyane me à, ai wu hyanag o-Tato. ¿Re o үn ya o zette, ‘Kute te o-Tato’? <sup>10</sup> ¿Wo sher үnze me n-me o-Tato, o-Tato tomso ne n-me үn me á? Ma-to um ruru no à, be үn de o to rwuuné á, se de be-de o-Tato o to rwuuné, o ro mosse n-me ne à, o ro m-nom m-senge be үn de à. <sup>11</sup> Sher үnze үn me үn Tato re, gaan-to te ro. Uregé ne no hoks m-sher, remen ma-ut re á, sher no remen senge-mo ut-hyat mo um nomé à. <sup>12</sup> Me no m-rure o-nip, kap wu shere үn me à, sengé-mo me m-nom à, mo mo wu he m-nom. Har ma wu arag me, remen ha-mo um hette be-ur Tato re. <sup>13</sup> Tomso ne kap bon yo no kone үn jin үn de à, man nomo no yo remen a sekemsuté Tato re be үn de. <sup>14</sup> Koyan yo no kone үn jin үn de, man nomo no yo.”

*Ess ut-ma to үn haan-mo үn Kukt-o Shir*

<sup>15</sup> “Uregé de no waste үn me ne, noa dore **karamsa**-ut re. <sup>16</sup> Me ne, man kon o-Tato, wu ye no wu ken Wa-ut-Orom wu wu he m-she'et be үn no har da-q ba m-ta à. <sup>17</sup> Wu wu ro **Kukt-o Shir** wu he no m-kute nip-o Shir. Hun-ne ye un hono o-dak, ye hoks wu m-goks á, remen ye hoks wu m-hyan, har ye nept wu á. No ne, no nepste wu remen no be-ur gaan үn wu ne. Wua she'et tomso ne n-me үn no. <sup>18</sup> Remen kááne, no nep үnze me hede no m-yage үntun koobi-ne á. Man heesuné be үn no. <sup>19</sup> Ya o-da yo kuse hiin, hono o-dak q wongute үn hyan-o re ne.

Amba no ne, noa hyen me, remen me un hoog ne, no komo, noa nom hoog. <sup>20</sup> Ho-de, no he kum un **Kukt-o Shir** à, ka ho-de o no he m-nap unze me un Tato re ne gaan-to te ro. Ka ho-de a warag no gaan. <sup>21</sup> Kap bon net-wu hoge **karamsa**-ut re, wu doru to à, wu ro wan-m-was un me ne. Wan-m-was un me ne ne, Shir a was un wu ne. Me tomso ne, man was un wu ne. Wua hyen me cas, te she'ette un wu ne.”

<sup>22</sup> Ka da-de Yahudas (amba yanze Yahudas Iskariyoti á) wu shasuru wu. Wu zeeru, “Gos-wu, ¿ya hante ne o hette rwunte un hi un du cas be un te cot, amba wo kuté hono o-dak á?”

<sup>23</sup> Yeso zeeru wu, “Bon wu wasse un me ne à, wua dore ma-ut re. Tato re a was un wu ne. Tea haan, te Tato re be-de un wu te she'et mosse un wu ne. <sup>24</sup> Net-wu ro un bop un ma-ut re á, wu ro m-was un me ne o ka á. Ma-to no hoge un nu-o re à, ma-ut re to á. Ma-ut Tato re to, wu tomnu me à.

<sup>25</sup> “Me no m-rure un to ka myet, un ka da-o me be-ur gaan un no ne. <sup>26</sup> Amba Wa-ut-Orom, **Kukt-o Shir** wu Tato re he m-tomon un jin un de à, wu he no yoose un koyan, wu baksu no rii-yo um ruru no à. <sup>27</sup> Um yaksutu no gwugwu-mo ur-hur. Gwugwu-mo ur-hur mo um yaksu no à, yar-m re mo untyun yar-mo un hono o-dak á. Taasú men-ut no naase á, taasú tomso ne no hoge o-gyer á.

<sup>28</sup> “No hogussute de um zeeg men neke um dott m-muyun be un no. No wasse un me ne, noa nom o-zak remen me m-ha be-ur Tato re wu jiishé me à. <sup>29</sup> To, m-moka um rurutu no cin ba da-o un woon remen da-o woone no sheret. <sup>30</sup> Me hede no m-rure ut-madeen á, remen wangwomo-to un hono o-dak roon, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. Yatt-yo wu he ne hoks m-dos be un de á. <sup>31</sup> Amba remen hono o-dak nept unze um waste o-Tato ne, me un nom un kap rii-yo Tato re zee à.

“A iné no kané, da-o woosté q a hette no m-neke à.”

## Bor-us op us-taan

### Yeso wu ro 'wun-o o'-yo

<sup>1</sup> Yeso dooru m-zee yan-neke-mo un wu, “Me ro 'wun-de o'-yo yo onip. Tato re wu ro yo m-ma'as m-ja'as. <sup>2</sup> Ko yo ke jet-yo be-de un yo, yo mate á, Tato re a kups yo. Ko yo ke yo ro ur-mat à, a ro yo m-ja'as remen yo ja'asté ur-matdeen. <sup>3</sup> No ne, bo an ja'as un ka 'yo-yo à, ka bo-se ne o ma-ut re ja'ase hur-ut no. <sup>4</sup> She'et no kang-o gaan un me ne, me ne man she'et be un no. Bo o-jet ro m-mat un yakar un hon-de un yo á, se de yo ro mosse o'-yo ne. Káané q un cen no, noa hoks nom un rii á, se no she'ette mosse un me ne.

<sup>5</sup> “Me ro 'wun-de o'-yo. No ro us-jet. Bo un net-wu she'ete be un de à, man she'et be-de un wu, wua met yakardeen. Un ya mosse un me ne á, noa hoks nom un koyan á. <sup>6</sup> Kap net-wu she'ete be un de á, a ruut wu untyun bo a m-kups un jet-yo ba ur-mat á. A jore, a kamas gon ka jet-se be-ur gaan. Se hu'use, a su se o-ra. <sup>7</sup> Amba urege unze no she'ete be un de, ma-ut re komo, no gokste to, to, kon no koyan, a nomu no yo. <sup>8</sup> Ka bo-se ne o ka an sekemse un Tato re urege no ur-matdeen. Ka bo-o tomso no he m-kuté unze yan-neke-m re no ro.

<sup>9</sup> “Bo Tato re wasse un me ne à, ka bo-se ne o um wasse un no ne. To, she'et no be-de un was-m re. <sup>10</sup> Urege de unze no o-dorotte un **karamsa**-us re ne, man kutu no was-m re, bo um dore ma-ut Tato re

à, komo үм she'eté n-mę үн was-mo үн wü. <sup>11</sup> Mę үн rurę no ká rem-se remen zak-o re she'eté үн no ne, komo zak-o no waragté shiishe. <sup>12</sup> **Karamsa**-o re o үнze no was үn or no ne, bo үm wasse үn no ne à.\* <sup>13</sup> Was-mo jiishe be-de үn hun-ne à, mo ro: net ya'as hogg-o үn wü remen nay-ne ye үn wü. <sup>14</sup> No nay re ne ye no ro urege no nomog o-dorottę үn ma-ut re ne to үm ruru no à. <sup>15</sup> Man do no m-aag guw-nę á, remen ko-guw-wü nap men-to үn wan-hur-o wü á. Amba mę no m-aag nay-ne re, remen үm ruru no kap rii-yo үm hognę be-ur Tato re à. <sup>16</sup> No ye daage me á, mę daage no. Um rwo'og no he no met yakar rem re, yakar-yę he komo m-she'et har da-q ba m-ta à. Ka da-q a 'ye no kap o үn rii-yo no kone n-mę үn jin үn de à. <sup>17</sup> Remen káane, um zeeq: Was no үn or no ne!"

### *Yage-to үn hono o-dak he yan-dor à*

<sup>18</sup> "Uregę hono o-dak yagutu no, no baks үnze mę wü o ba'ę m-yage rii-yo o yagutu no. <sup>19</sup> No rotte yan-hono-o-dak, ye roa cun no. Amba remen no yan-hono-o-dak ye á, tomso ne mę daage no үn hono o-dak, o hantę yan-hono-o-dak yagutu no. <sup>20</sup> Baks no ma-to үm rurę no à, үnze ko-guw ro m-jiish үn wan-hur-o үn wü á.† Ye rangsute me, ka bo-se ne o ye he no m-rangsę үn cen no ne. Ye ro dorute ma-ut re, ye roa dore ut-ma no.‡ <sup>21</sup> Yea rangsu no káane remen jin үn de, remen ye nap net-wü tomne me á. <sup>22</sup> Mę ro haante, үm nome ye ut-ma á, ye roa nep **ba'as-to** үn ye á. Amba үn haan-m re yett be-de m-posse be-de үn **ba'as-to** үn ye á. <sup>23</sup> Wü yage me à, wü yagute Tato re ma. <sup>24</sup> A ro zeege me nom ka rem-se ut-hyat se, se net take m-hyan á, **ba'as-ur** ro roa bup ye á. Amba m-moka ye hyenestę rem-se үm nome à, amba myet үn káane ne, ye yagutu me ye yage komo Tato re. <sup>25</sup> To, to үn nom káane remen a shoostę ma-to ro gense n-mę үn Ma-to Shir à үnze, 'Ye un yage me ba ut-ma.'§

<sup>26</sup> "Baks no үnze Wa-ut-Orom a haan, wü үm he no m-tomne, rwuun-mo үn be-de o-Tato à. **Kukt-o Shir** wü he m-rwuun be-de o-Tato à, wü he no m-kutę o-nip à, wü he no wan-swo-us. <sup>27</sup> No үn cen no ne, ya yan-swo-us re ye, remen cin үr-takan үn senge-m re kane, no mosse үn me ne.

## **Bor-üs op üs-cind**

<sup>1</sup> "Men ruru no ka ma-to remen taase no no egé á. <sup>2</sup> Yea ruut no үn kuke-to үn yoos үn Ma-to Shir. Nip-q da-o roqon o ye hette no m-ho à, ye hyene ye zee Shir-q ye ro m-nome үr-seke. <sup>3</sup> Yea nom káane komo remen ye nap o-Tato kę me á. <sup>4</sup> Men ruru no káane remen da-q ka rem-se kore, no bakstę үnze үm be'este үm nekstę no ut-to.

### *Senge-mo үn Kukt-q Shir*

"Mę ruru no ka rem-se cin n-ga ne á, remen mę mosse үn no ne. <sup>5</sup> M-moka ne, men warag be-de үn wü tomne me à. Kap үn káane ne, n-mę үn no yatt net-wü citu me be-de үm he'ę á. <sup>6</sup> Amba men-ut naasutę no deen remen үm rurute no ka rem-se. <sup>7</sup> Kap үn káane ne,

\* **Bor-üs op üs-taan:12** 15:12 Hyen komo: Yoha 13:34; 15:17; 1Yoh 3:23; 2Yoh 5. † **Bor-üs op üs-taan:20** 15:20 Hyen komo: Yoha 13:16. ‡ **Bor-üs op üs-taan:20** 15:20 Hyen komo:

Mati 10:24; Ruka 6:40; Yoha 13:16. § **Bor-üs op üs-taan:25** 15:25 Hyen komo: Bong 35:19; 69:4.

mę no m-rure, nip-q: jiishtę no nę komo üm neke. Mę neke á, ka Wa-ut-Orom wü a haan be-ur no á. Mę neke nę, man tomon wü be үn no. <sup>8</sup> Da-q ka Wa-ut-Orom wü haane, wua kute hun-nę ye hono o-dak үnze barag-se үn ye mosse **ur-ba'as** nę hond hond se rö á. Komo Shir wü rö kashi. Wua baksu ye ma-to үn piish ut-ma to Shir tomsö nę. <sup>9</sup> Wua kutu ye үnze ye nomog **ur-ba'as** remen ye yagute m-sher be үn de. <sup>10</sup> Barag-se үn ye hond hond q se rö mosse үn kashi үr-she'et nę á, remen mę m-warag be-ur Tato re. Noa hyen mę komo á. <sup>11</sup> Wua kute ye үnze barag-se үn ye hond hond q be-de үn ma-to үn piish ut-ma á, remen a komostę piishę үn **ko-Gwomo-wü үn ya-ut-köt** ut-ma. Ka ko-Gwomo-wü wü rö wan-gwomo to үn ka hono o-dak q.

<sup>12</sup> “Um ro'suru ut-ma nę deen to üm he no m-rure à tokon, amba noa hoks to m-dék m-moka á. <sup>13</sup> Da-de **Kukt-q Shir** haane, Wa-ur-Yoos de o-nip, wua doruttu no be-de o-nip. Wü rö үn he de no rure ut-ma be-de ut-gwomo á. Wü rö үn he-de m-zee ko rii, se de kap to wü hoge be-de Shir à, to to wü he m-rwor. Wua rurü no rem-se he m-takan à. <sup>14</sup> Wua sekemse me, remen ma-ut re to wü he no m-hi'e à. <sup>15</sup> Kap yo ro be-de o-Tato à, yo ma re yo. Q hantę üm zeet **Kukt-q Shir** wua goksune yo üm rurü wü à, wü rurü no үn ce no.”

### *Naase-mo ut-men a warag o-zak*

<sup>16</sup> “Man nekussę tokon, amba үjime kanę үn co hiin noa hyenes mę.”

<sup>17</sup> Ye ken yan-neke-mo үn wü nę ye citurü hi үn de үn ye, ye zee, “Yan yo nę rö barag-se үn wü, wü zeet, ‘Man nekussę tokon, amba үjime noa hyenes mę?’ Ya hantę komo wü zeet üm rö m-ha be-de o-Tato?”

<sup>18</sup> Ye ma'asuru m-zee, “Yan yo nę wü barage wü zeet kanę үn co hiin? Ay, a nap ma-to wü rö m-rwör á.”

<sup>19</sup> Yeso nepstę ye cönog wü m-cit, wü zeerü ye, “No q hoob-q m-nap үn ma-ut re be-ur or no nę remen üm zeeg үnze, ‘Man nekussę tokon amba үjime kanę үn co hiin noa hyenes mę?’ <sup>20</sup> Mę no m-rure o-nip, noa үnus, amba hono o-dak a nom o-zak. No nę, noa nom naase-mo ut-men, se de naase-mo үn men-ut no mqa warag o-zak. <sup>21</sup> Da-de ne'a ro үn 'yong-se o-mat, wü rö үn hyan үr-koob deen remen da-q o-mat woosunte wü. Amba da-de wü messe wan-yaar-wü үn wü à, wua do m-baks үnze wü swoog үr-koob á, remen o-zak q wü mette wan-yaar үn hono o-dak à. <sup>22</sup> Ka bo-se q, no үn cen no nę, m-moka no үn naase-mo ut-men nę. Amba a dos no m-hyendę. Ka da-de nę q men-ut no he nom o-mok puu үntun ut-gwere o-zak. Yattu nę wü he rumus үn zak-o no á. <sup>23</sup> Ho-de no he kum үn **Kukt-q Shir** à, ka ho-de nę no he m-wuwę үn cot-üs re nę remen koyan a kutu no yo cas үn co-o no. Mę no m-rure o-nip, koyan yo no kogn o-Tato үn beebe-de үn jin үn de, wua 'ye no yo. <sup>24</sup> Har m-moka no үn goshi kon rii үn beebe үn de á. Kon no, noa kum remen zak-o no shiit cengceng.”

### *Yeso reeg ur-ho hono o-dak*

<sup>25</sup> Yeso doorü ut-ma үn yan-neke-mo үn wü nę nę. Wü zeerü ye, “Kap ka ma-to men rurü no to riig-m-riig үn sha-mo ut-ma nę. Da-o roon q mette a rurü no ut-ma riig-m-riig á, se de üm rurü no ma-to o-Tato cas cas. <sup>26</sup> Ho-de mę neke, ka ho-de nę q no he m-kon o-Tato үn jin үn de. Se üm konutu no үn nu-o re tomsö nę á, <sup>27</sup> remen Tato-o

rō ḫn was ḫn nō nē remen nō wastē ḫn mē nē, nō shereg ḫnze be-de o-Tato o ḫm rwūnē. <sup>28</sup> Ka o nē komo, be-de o-Tato ḫm rwūnē, ḫm cowontē hono o-dak. M-moka nē komo mē ḫn hede o m-yage ḫm waragtē rēqō be-de o-Tato.”

<sup>29</sup> Yan-neke-mo ḫn wū zeeru, “M-moka wo ḫn rwor ȳt-ma cas cas, yanze m-riig nē á. <sup>30</sup> M-moka o tē napē ḫnze o nak koyan, kō tē citu wō á, o rurutu tē cas cas. De de tē sherte ḫnze be-de Shir-o o rwūnē.”

<sup>31</sup> Yeso zeeru ye, “Ashi, no ro shereg á, se m-moka! <sup>32</sup> To, ai, da-o roon, kō m-moka ma o nomostē, o a hette mē ḫm-cakarsē á. Kō wū ke wūa warag ḫn hur-o ḫn wū, no yage mē ḫn hon-de. Mē hede m-she'etū nē ḫn hon-de á, remen Tato re ro mossē ḫn mē nē. <sup>33</sup> Mē ḫn rūru no ka ma-to remen hur ḫn nō gwū'urutē bō no dape mē á. Noa su ȳr-koob be-de ḫn hun-nē ye ḫn hono o-dak amba 'mō nō ȳr-hur! ḫm rēeg ȳr-ho ḫn hono o-dak nē!”

## Bor-us op us-ta'yoor

*Kon-us Yeso remen hi ḫn de ḫn wū*

<sup>1</sup> Bō Yeso rurtē káánē á, wū dassury ȳr-hi n-Tōn shir. Wū zeeru, “Tato re, da-o wooste o o hette mē m-sékemse á, remen mē ḫn cere ḫm sekemsutē wo. <sup>2</sup> O ya'ag mē ȳt-gwomo ḫn hi-de ḫn kowan, remen ḫm ye'et hoog-o ba m-ta be-de ḫn yan-dor-ye o ya'asū mē á. <sup>3</sup> Cowyo hun-nē hette m-kum hoog-o ba m-ta á, yo ro, ye nep ḫnze wo wū ro Shir gaan, o-nip, komo ye nep ḫnze mē, Yeso, mē rō Kiristi, wū o tomnē á. <sup>4</sup> ḫm kussutē hun-nē gos-ȳt ru kānē ḫn hono o-dak remen ḫm shooste sēnge-mo o zēq mē ḫm nōm á. <sup>5</sup> M-moka komo nē, Tato re, do mē m-sékemse, ḫn ka sekemse-mo nē mō ḫm rotte mossē ḫn wo nē á, rii-yo a nomot hono o-dak.

*Kon-us Yeso remen yan-neke-mo ḫn wū*

<sup>6</sup> “Um rwuntute jin ḫn du be-de ḫn hun-nē ye o ya'asū mē ḫn ka hono o-dak o á. Ye ma ru ye. O ya'ag mē ye nē, ye dorutē nē ma-ȳt ru. <sup>7</sup> M-moka ye nepstē kap bō ḫn yo o ya'asū mē á, be ḫn du o yo ro. <sup>8</sup> Ma-to o rūru mē nē á, ḫm rūrute ye to. Ye goksusse, ye nepse nē ḫnze be ḫn du o ḫm rwūnē, ye shereg ḫnze wo tomnū mē.”

<sup>9</sup> “Mē nē kon-se mette remen ye, yanze hun-nē ye ḫn hono o-dak o mē m-konē á, se dē remen ye o ya'asū mē á, remen ye ma ru ye. <sup>10</sup> Kap ye ma re, ye ma ru ye. Ye ma ru komo nē ye ma re ye. A mē m-sékemse komo nē remen ye. <sup>11</sup> M-moka tomso nē ḫm robe be ḫn du, mē kus ȳr-she'et nē kanē hono o-dak á. Amba ye ka, hono o-dak o ye ro. Tato-o ba m-Kūkōp, o 'er ye ḫn bee'b-de ḫn jin ḫn du, bee'b-de ḫn jin-de o ya'asū mē á, remen ye she'etté kang-o gaan bō a gaan á. <sup>12</sup> Kap da-de tē ro mossē be-ȳr gaan á, ḫm ȳreg ye ḫn bu-yo ḫn bee'b-de ḫn jin ḫn du de o ya'as mē á. Um ȳreg ye. Yatt nēt-wū nebē be-de ḫn ye á, se dē ka ko-nebessē wū, remen a shoostē Ma-to Shir to ro gensē á.\*

<sup>13</sup> “M-moka, ḫm robe be ḫn du. Men rwor ḫn ka ma-to cin ḫm ro ḫn hono o-dak remen zak-o re nomot deen bō o he shoos ḫn hur-de ḫn ye á. <sup>14</sup> Um rūrute ye ma-ȳt ru. Hun-nē ye ḫn hono o-dak yaguru ye, remen ye ba ye ma hono o-dak ye á, ȳntun bō ḫm ro wū ma hono o-dak á. <sup>15</sup> Mē ḫn kon-us ru, o dos ye n-mē ḫn hono o-dak á, se dē o

\* **Bor-us op us-ta'yoor:12** 17:12 Hyen komo: Bong 41:9; Yoha 13:18.

'er ye be-de un ka wan-men-ut jaas-to wu. <sup>16</sup> Ye, yan un hono o-dak ye á, bo um ro wu un hono o-dak wu á. <sup>17</sup> Yoso ye ma-ut ru, ro to nip-o. Muut ye hun-ne ye ba m-kukop un bu-yo un nip-o ru. <sup>18</sup> Bo o tomnú me hono o-dak à, ka bo-se ne o, un ce re, um tome ye be-de un hun-ne ye rurute ye ma-ut ru. <sup>19</sup> Um ya'asté hi un de üntun kashi ur-**seke** de ba m-kukop remen ye. Um nomog kaané remen ye waragté ba m-kukop remen nip-o ru.

*Kon-us Yeso  
remen yan-dor o un wu kap*

<sup>20</sup> "Yanze remen ye ka un hon-de un ye mette un kon-us ru á. Me wo us-kon remen myet un ye ka ne, ye shere me ne à. Ka ye, shere remen ye hogute ma-ut re be-de un yan-neke-m re à. <sup>21</sup> Tato re, um conog kap mo un ye, ye warag gaan, bo a gaan à. Um conog ye warag gaan un na ne, bo wo n-me re, komo me n-me ru à. Ka da-de o hono o-dak he m-goks ma-ut re unze wo tomnú me. <sup>22</sup> Bo o sekemse me à, ka bo-se ne o, um sekemse yan-dor re, remen ye she'etté gaan bo a gaan à. <sup>23</sup> Me be-de un ye, wo tomso ne be un de, remen o conog me cin ba a un nom hono o-dak. <sup>24</sup> "Tato re, um conog ka hun-ne ye o ya'asu me à, ye un cen ye, ye she'et mosse un me ne ko de ke be-de um ro. Ka da-de ye hyenet sekemse-m re mo o sekemse me à, remen o conog me cin ba a un nom hono o-dak.

<sup>25</sup> "Kashi o-Tato, hun-ne ye un hono o-dak, ye nap wo á, amba um nepste wo. Yan-dor re komo, ye nepste unze wo tomnú me. <sup>26</sup> Um rwuntute jin un du be-de un ye, komo man re co m-nom káane. Men nom káane remen bo o wasse un me ne à, ye ma'asté, un cen ye ne, m-was ne, komo remen um she'etté be-de un ye."

## Bor-us op us-eer

*A ya'asté Yeso, a ship wu*

(Mati 26:47-56; Mark 14:43-50; Ruka 22:47-53)

<sup>1</sup> Bo Yeso komte kon-se Shir à, wu arguru m-neke un yan-neke-mo un wu ne ha-mo un pesto-de un bur-yo o-Kidurun be-de ye ro m-rwuun yette m-hur m-yo à. Un o ka riib-q tuk-q un 'yo-se o-zetun ro kon. Wu cowluru kané un yan-neke-mo un wu ne.

<sup>2</sup> Yahudas ne, wu he wu m-ya'as à, wu nepste ka be-de, remen Yeso weste m-go'oné un yan-neke-mo un wu ne kané. <sup>3</sup> Yahudas haaru be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un Parisa-ne ne. Wu deknuru kur-de un karma-ne un ye ken yan'er-de un Pyo-q Shir ye ne. Wu haanuru un ye ne, be-de Yeso ro un yan-neke-mo un wu ne à. Ye woqunu un ka be-de ut-pitirra ne, un gwo-to o-ra ne, ut-magay ne ut-kom.

<sup>4</sup> Yeso ne, wu nepste kap bo un rii-yo he wu m-kum à. Wu gaanuru co, wu zeeru ye, "¿Wan wu ne no o-hoop?"

<sup>5</sup> Ye zeeru, "Yeso ko-ya-o-Nazaret-wu."

Yeso zeeru ye, "Me ka."

Yahudas ne, wu ya'asu wu à, wu ro eso mosse un ye ne. <sup>6</sup> Bo Yeso zette ye, "Me ka" à, ye warguru jim jim, ye heeru n-dak.

<sup>7</sup> Yeso ja'asuru ye m-cit, “¿Wan wu ne no o-hoop?”

Ye zeeru, “Yeso ko-ya-o-Nazaret-wu.”

<sup>8</sup> Yeso zeeru, “Um russutu no, um zee, ‘Me ka.’ Uregé me wu no o-hoop, no yage ye ka aragte.” <sup>9</sup> Yeso un rwor kááné remen ma-to wu rwor à to shiit unze, “Shir be-de un ye o ya'asu me à, me ho'os ko wan-gaan á.”\*

<sup>10</sup> Simon Bitrus ro o-magay ne. Wu mu'usuru o, wu ceturu ko-guw-wu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Wu kupsuru wu to-o un so ur-re. Jin-de un ka ko-guw-wu Marukus.

<sup>11</sup> Bo Bitrus cete to-o Marukus à, Yeso zeeru Bitrus, “Muut ka magay-o o-rwoponte. ¿Wo m-hyan man su ur-koo'b de Tato re zee me um su á?”†

### *Yeso un her-o Annas*

<sup>12</sup> To, ka buug-de un karma-ne de un wan-co o un ye ne un yan'-erde un **Yahuda**-ne, ye shipiru Yeso. Ye gagurú wu. <sup>13</sup> Ye nekurú un wu ne be-ur Annas ur-takan. Wu ne ko-moqon Kepas wu. Kepas ne wu ro ko-Gwomo-wu un kon-se Shir be-de un kon-se Shir un ka hak-o. <sup>14</sup> Wu Kepas komo ne, wu wu nome **Yahuda**-ne ut-ma unze, “Jiishtu no wan-gaan mer remen hun-ne kap.”‡

### *Bitrus nomog she-mo m-nap un Yeso*

(Mati 26:69-70; Mark 14:66-68; Ruka 22:55-57)

<sup>15</sup> Bo ye nekete un Yeso ne be-ur Annas à, Simon Bitrus un wu ken ne **wan-neke-m Yeso** doruru jim-ur Yeso. Bo ye woote un hur-o un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir à, wu Bitrus ro mosse un wu ne à, wu cowluru har o'-woog mosse un Yeso ne remen ko-Gwomo-wu un kon-se Shir nepste un wu ne. <sup>16</sup> Bitrus esuru un ish o-hur n-do. Se wu ka **wan-neke-m Yeso** wu, untun nepse yo wu ro'e be-de un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir à, wu ruuru n-do, wu nomuru ut-ma un wan-ne'a ne wu ro un 'er-de un ish à. Ka da-de ne, wu cowonuru un Bitrus ne.

<sup>17</sup> Ká wan-ne'a-wu ro un 'er-de un ish à, wu zeeru Bitrus, “Ashi, ¿un ce ru, be-de un yan-neke-mo un ka net-wu o ro á?”

Bitrus zeeru wu, “Ay, me be-de un ye á.”

<sup>18</sup> Guw-ne ye un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un yan'-er-de un **Pyo-o Shir** ne, ye dapsuru o-ra remen da-de o-huw o. Ye ro eso eso, ye ro m-hwo'ot o-ra mosse un Bitrus ne.

### *Annas cikt Yeso us-cot*

(Mati 26:59-66; Mark 14:55-64; Ruka 22:66-71)

<sup>19</sup> Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir cituru Yeso ma-to un yan-neke-mo un wu un yo yoos-de un wu ro ye ne m-nome à.

<sup>20</sup> Yeso shasuru Annas, “Ai, um rurute hun-ne ye un hono o-dak ut-ma cas. Um yoosté komo ne un kuke-to atté m-yoos un Ma-to Shir à un **Pyo-o Shir** ne, be-de **Yahuda**-ne ro m-morgé kap à. Yatt-yo um rwore wukusse á. <sup>21</sup> ¿Remen yan o wotte me us-cot? Cit ye hogé ma-to um ruru ye à cit yo um ruru ye à. Ye napé ma-to um rure ye à.”

\* **Bor-us op us-eer:9** 18:9 Hyen komo: Yoha 6:39. † **Bor-us op us-eer:11** 18:11 Hyen komo: Mati 26:39; Mark 14:36; Ruka 22:42. ‡ **Bor-us op us-eer:14** 18:14 Hyen komo: Yoha 11:49-50.

22 Bo Yeso rurté kááne à, se wü ken ko-wa'-er-de un **Pyo-o Shir** wü, wü ro kááne eso un Yeso né à, wü kanuru Yeso o-raag. Wü zeeru, “¿Ka bo-se ne o ka o he m-shasú un ko-Gwomo-wü un kon-se Shir?”

23 Yeso zeeru wü, “Urege um rurutu no ma-ut yo-to, o cit ye be-de m-ba'ase à. Urege ne unze hond hond o, me **ba'as** á. ¿Ya hanté un ya o kenet me o-raag?”

24 Annas zeeru, “A neke un wü ne ka bo-se ne gekse be-ur Kepas ko-Gwomo-wü un kon-se Shir.”

*Bitrus doog nom-m she-mq  
un nap-m Yeso*

(Mati 26:71-75; Mark 14:69-72; Ruka 22:58-62)

25 Simon Bitrus ro eso, un hwo'ot o-ra. Ye zeeru wü, “¿Wo un ce ru, ba be-de un yan-dor ye un wü o ka o ro á?”

Wü zeeru, “Ay, me be-de un ye á.”

26 Se wü ken be-de un guw-ne ye un ko-Gwomo-wü un kon-se Shir, baag-o un wü Bitrus kupsé o-to à. Wü zeeru, “Ashi ka, ¿me hyan wo mosse un wü ne reeno be-de un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun** á?”

27 Bitrus dooru nom m-she, wü zeeru, “Me wü á.” Bo wü zette kááne à, keeg-o o-kiit kanuru.

*Yeso un her-o Biratus*

(Mati 27:1-2,11-14; Mark 15:1-5; Ruka 23:1-5)

28 Ye inuru n-sot n-sot, ye ruuturu Yeso un hur-o Kepas komo ye heeturu Yeso un ish un hur-o **Biratus** ko-Gwamma-wü o-Roma wü a ya'ase gwomo-to un **Yahuda**-ne à. Ye **Yahuda**-ne un hi un de un ye, ye cow á, remen ye o-gyer taase ye kokkussé hi un de un ye, taase rii-yo m-re yo un **Biki-o m-Pas**,<sup>§</sup> yo kwangu ye m-re. <sup>29</sup> Remen kááne, **Biratus** un rwuun un co-o un ye, wü zeeru, “¿Ya un **ba'as-de** no bupte ka net-wü?”

30 Ye zeeru, “U rotte unze ma-to **ur-ba'as** to á, te roa hanté wü be un du á.”

31 **Biratus** zeeru ye, “Neké no un wü ne un hi un no, no he no piishe wü ut-ma un hi un no bo **karamsa**-o zee à.”

**Yahuda**-ne zeeru wü, “Ay, tett gwomo-to un piishe un net ut-ma a hoot wü á.” <sup>32</sup> Ka ma-to ne remen a shoosté o Ma-to Yeso rwore à, to kute gon mar-mo wü he m-mar à.\*

33 **Biratus** warguru n-me o-hur. Wü agburu Yeso, wü zeeru, “¿Wo ro ko-Gwomo-wü un **Yahuda**-ne?”

34 Yeso shasuru wü, “¿Ka cot-o o un hi un du o? ¿Ko ye ken ye ruru wo ma-ut re?”

35 **Biratus** shasuru wü, “¿Ap, me ko-**Yahuda**-wü o? Ai, hun-ne ru un Gwomo-ne ye un kon-se Shir ne ye hanté wo be un de. ¿Ya o nom?”

36 Yeso zeeru, “Gwomo-ut re to un hon dak-o to á. U rotte unze to un hono o-dak to, yan-neke-m re roa nom үr-gün taase a ya'as me be-de un **Yahuda**-ne, yan-yage-ut re. Amba gwomo-ut re kane o to ro á.”

37 **Biratus** zeeru wü, “¿Ko-Gwomo-wü o ro?”

Yeso zeeru wü, “Bo o zee à, me ko-Gwomo-wü. Remen kááne o a mette me. Remen kááne o komo ne, um cowonté hono o-dak remen um rurut o-nip. Koyan con-to o-nip ne, wü ro un raag un cor re.”

§ **Bor-us op us-eer:28** 18:28 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-Masar à. \* **Bor-us op us-eer:32** 18:32 Hyen komo: Yoha 3:14; 12:32.

**38 Biratus zeeru wu**, “¿Ya un yo ne a m-zee o-nip?”

*A kupsute Yeso ut-ma a kemet wu*

*(Mati 27:15-31; Mark 15:6-20; Ruka 23:13-25)*

Bø wu zette kááne à, wu ja'asuru m-rwuun be-de un **Yahuda**-ne, wu zeeru ye, “Mè de, mè hyan **ba'as-de** wu nome á. <sup>39</sup> Amba no un o ken jor-o ne, a nome **Biki-o m-Pas**, mè no m-ho'osbe un net wan-gaan wu ro gego à. ¿Kø no conog um ho'osbu no ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne?”

<sup>40</sup> Ye 'yonsuru us-cor yokoko, ye zee, “Ay, wu ka wu á! Se de Barabas!” (Barabas ne wan-kwup-de un hun-ne wu rowe.)

## Bor-us op us-jero

<sup>1</sup> Ka da-de ne, **Biratus** zeeru, “A neke un Yeso ne. A bu'uru wu us-sorog deen.” <sup>2</sup> Karma-ne yeruru wu gond-o un yokor yr-hi. Ye cupuru wu cop-o jaas-o o ut-gwomo. <sup>3</sup> Ye zeeru m-ha be-de un wu, ye ro m-zee, “Hoog ru she'et, ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne!” Ye ro wu un hwooge ut-raag.

<sup>4</sup> **Biratus** dooru m-rwuun, wu zeeru ye, “Gwot no, wu ka um he no m-rwuunte remen no nept unze me kum wu un de ken **ba'as-de** ne á.” <sup>5</sup> Ka da-de ne Yeso rwuunuru eso un gond-o un yokor ne un cop-o jaas-o ne. **Biratus** zeeru ye, “To, wu ka.”

<sup>6</sup> Bø Gwomo-ne ye un kon-se Shir un dorg-né ne yan'er-de un **Pyo-o Shir** hyenté wu à, ye 'yonsuru us-cor yokoko. Ye ro m-zee, “A kem wu o-kan! A kem wu o-kan!”

**Biratus** zeeru ye, “Neké no un hi un no, no he no kem wu. Amba me hyan wu un de ken **ba'as-de** ne á!”

<sup>7</sup> **Yahuda**-ne shasuru, “Ai, te ro o-karamsa ne. Ka **karamsa**-o ne depete a ho wu remen wu muuté hi un de un wu **Wà-wu Shir**.”

<sup>8</sup> Bø **Biratus** hogute ka ma-to à, wu ja'asuru hogé o-gyer. <sup>9</sup> Wu warguru m-cow un pyo un Yeso ne. Wu zeeru Yeso, “¿Ke ne o ne o rwuun?” Amba Yeso shas wu á. <sup>10</sup> Remen Yeso yagute wu m-shas, **Biratus** zeeru Yeso, “¿Wøa shes mè ut-ma á? ¿Wø nap unze me ur-beeb ne de un ho'os-m ru á, mè tomso ne ur-beeb ne de un kam-m ru o-kan á?”

<sup>11</sup> Yeso zeeru wu, “Wøtt de ken beeb-de be un de á, yadø urege unze Shir-ye ya'anu wo de rwuun-mo n-ton á. Remen kááne net-wu hante mè be un du à, **ba'as-de** un wu jiishtø **ba'as** un du.”

<sup>12</sup> Bø **Biratus**, hogé kááne à, wu hooburu cow-yo wu ho'osté wu. **Yahuda**-ne ja'asuru 'yons us-cor yokoko. Ye ro m-zee, “Uregé de o ho'osté wu ka, wo con ko-Gwomo **Sisar** o ka á. Ai, bo un wu mussé hi un de un wu ko-Gwomo à, wu yagute **Sisar** ut-yage o ka.”

<sup>13</sup> Bø **Biratus** hogute ka ma-to à, wu rwuunuru un Yeso ne. Wu she'eturu un kwuurr-o un piish ut-ma. Ka kwuurr-o ro n-ton un “Gon o a gone ut-ta'ar à,” o ye ro m-zee o-Gabbata à, un rem-de **ut-Ibra** à.\*

<sup>14</sup> Ka ho-de ne, ho-de m-zonge de remen **Biki-o m-Pas**.†

Ho-ur ro ur-hi, wu zeeru **Yahuda**-ne, “Ko-Gwomo no wu ka!”

<sup>15</sup> Ye ja'asuru 'yons us-kan yokoko. Ye ro m-zee, “A nom un wu ne! A nom un wu ne! A kem wu o-kan!”

\* **Bor-us op us-jero:13** 19:13 Kø: ut-Arameki. † **Bor-us op us-jero:14** 19:14 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-Masar à.

**Biratus** zeeru, “A kem ko-Gwomo no o-kan?”  
Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye zeeru wu, “Ai, tett ko-Gwomo á, se Sisar.”

<sup>16</sup> Ka da-de ne, wu ya'asuru Yeso be-de un ye, ye kemet wu o-kan.

*A kamag Yeso o-kan*

(Mati 27:32-44; Mark 15:21-32; Ruka 23:26-43)

<sup>17</sup> Ye nekuru un Yeso ne. Yeso dekuru **kan**-o a hette wu m-kam à, ha-mo un be-de a m-zee Caar-q ut-hi à (**ut-Ibra**<sup>†</sup> ne ye ro o m-zee, o-Gorogota). <sup>18</sup> Kané o, ye kamé wu o-kan. A kamag nén yoor tomsó ne, Yeso dooru ye tet, wan-gaan un kom-o ur-kwanta, wan-gaan un kom-o ur-re. Yeso ro un tete-o un ye.

<sup>19</sup> **Biratus** genuru m-gen, wu kamuru n-te o-kan o a kemte Yeso à. Rii-yo wu gené à, yo ka unze, “Yeso wu o-Nazaret, ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne.” <sup>20</sup> Ka gen-mo a kemte Yeso à, **Yahuda**-ne karantute mo deen remen be-de a kamé Yeso à, yow yow o-bo ne o. A geneg to **ut-Ibra**<sup>§</sup>, ut-Roma ne, **ut-Girik** ne. <sup>21</sup> Gwomo-ne ye un kon-se Shir haaru be-ur **Biratus**. Ye zeeru Biratus, “Tasse o gen ‘Ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne’ á, se de o gen ‘Kà net-wu zeeq hi un de un wu ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne.’”

<sup>22</sup> **Biratus** shasuru, “Ai, rii-yo um gené à, um geneg o ká.”

<sup>23</sup> Bo karma-ne komte kam un Yeso o-kan à, ye wonguru cop-to un wu-ur-o un wu. Ye cooguru to kwukur-ut nass. Ko wu ke ko-karma-wu, wu dekuru kwukur-ur gaan. Ye dekuru matuku-de un wu. Ka matukude ne komo, de un wa-ur-gaan de un hon-de un de.

<sup>24</sup> Ye zeeru hi un de un ye, “Taase a yoog-de, se de a nom no ogwambé, a gut net-wu he de m-re à. Wu re ne à, wu wu ro wa-ur-matuku.” An nom káane remen a shoosté rii-yo a gené n-me Ma-to Shir à, unze,

“Ye Wongute hi un de un ye cop-ut re.

Matuku un de ne, ye nomuru o-gwambé un de.”\*

Ka bo-se ne ka karma-ne ye nome.

<sup>25</sup> To, yow yow un be-de a kamé Yeso o-kan à, inu Yeso un hen-ne inu un wu ne, **Meri** ne ne'a Kirogos, **Meri** Magudarin wu, ye ro eso eso. <sup>26</sup> Bo Yeso hyenté inu un wu káné à, un wan-gaan ne be-de yan-neke-mo un wu, un wu wu ro m-con ne à, yow yow un wu ne. Wu zeeru inu-o un wu, “Inu, wu ka waragte caane wà ru.” <sup>27</sup> Ka da-de ne, wu zeeru wan-neke-mo un wu, “Wu ro inu ru.” Cin bo un ka da-de ne, ka wan-neke-mo un wu wu dekuru wu, wu jituru wu un hur-o un wu.

*Mar-m Yeso*

(Mati 27:45-56; Mark 15:33-41; Ruka 23:44-49)

<sup>28</sup> Bo un rwor un ka ma-to Yeso nepse a komoste koyan, se de remen a shoosté ma-to a gené be-de un Ma-to Shir à, ka da-de ne, wu zeeru, “Me un hogé o-swoot o m-ho.”<sup>†</sup> <sup>29</sup> De ken gora-de ro kon shoosse un ho-mo o-zambo ne káné. Ye musuru o-poog un ho-mo o-zambo, ye copuru ka poog-o n-te o-kang, ye tabburu un nu-o un wu. <sup>30</sup> Bo Yeso

<sup>†</sup> **Bor-us op us-jero:17** 19:17 Ko: ut-Arameki. <sup>§</sup> **Bor-us op us-jero:20** 19:20 Ko: ut-Arameki. \* **Bor-us op us-jero:24** 19:24 Hyen komo: Bong 22:18. <sup>†</sup> **Bor-us op us-jero:28** 19:28 Hyen komo: Bong 69:21; 22:15.

süute ka ho-mo o-zambo mo à, wu zeeru, "A komosté koyan." Ka da-de nè, wu kwymsuru ur-hi n-dak, wu argu m-mar.

### *A duug Yeso n-tę o-tak*

<sup>31</sup> Untu ro ka ho-de, ho-de m-zonge remen **Biki-q m-Pas** de komo nè taase a yage u-to un ye n-tę o-kan kemo **Ho-de ur-Wuwe** à, remen ka **Ho-de ur-Wuwe** de ho-ur gos-de de. **Yahuda**-ne konuru **Biratus** a jetem na-se un ye, ye meret hor-m-hor a jukt ye. <sup>32</sup> Karma-nè haanuru, ye jetemsuru na-se un ka nén yoor-yé ye a kamé un Yeso ne à. <sup>33</sup> Bo ye woonté be-ur Yeso à, ye 'woss wu be'essuté wu meresté. Ye jet na-se un wu á. <sup>34</sup> Se de wan-gaan be-de un ka karma-nè ye, wu duurú wu o-tak n-tę n-gen. Hyó-m rwuunuru m-ho ne. <sup>35</sup> (Net-wu hyane à, wu nomuru swo-se un ka ma-to remen no sheret un ce un no ne. Ka swo-se ne nip-q. Wu nepste komo ne nip-q wu ro m-rwqr.) <sup>36</sup> An nom kááné, remen a shoosté Ma-to Shir unze, "Ko caar-yo un wu o-gaan a he de yo m-jet á."† <sup>37</sup> N-mę un de ken be-de un Ma-to Shir to zeeeg, "Ka net-wu wu ye duu à, yea gwot wu."§

### *Juk Yeso*

(Mati 27:57-61; Mark 15:42-47; Ruka 23:50-56)

<sup>38</sup> Ka da-de nè, **Yusuhu** wu o-Aramatiya wu ro **wan-neke-m Yeso** wukusse remen gyer-q un **Yahuda**-ne à, wu konuru **Biratus** ców-yo wu dekt u-ur Yeso. Biratus ya'urú wu o-cow. Wu dekuru u-ur Yeso. <sup>39</sup> Nekodimu komo ne, net-wu haané haan-mo ur-takan m-tet be-ur Yeso à. Wu haanuru ut-po'og ne to un 'yo-se m-shi'igin se a m-aag us-mur à, un to ken to ne to a m-aag **arro** à, kütükse un rigiza-o gaan.\*† <sup>40</sup> Ye dekuru u-ur Yeso, ye yeruru de un gund-ur pus-de mosse un ka rii-yo m-shi'igin to ne bo **Yahuda**-ne ro m-nom da-q un duk à. <sup>41</sup> Be-de a kamé Yeso o-kan à, de ken wak-de us-yo de ro kon, yo hun-né rotte m-hur m-yo à. Ka wak-de ne saag ro kon kané o-pu q, q a take he'edbe un net un o á. Pak-q o-ta'ar q. Q woosté kuke-ur rek-de de o-kur. <sup>42</sup> Untu ro ho-de ut-zonge de remen **Biki-q m-Pas** o un **Yahuda**-ne de à, komo ne saag ro yow yow un káné ne un ka be-de a kemte Yeso ne o-kan à, ye neksuru Yeso káne.

## **Bor ur-kwooz**

### *Ine-m Yeso ut-marimar*

(Mati 28:1-8; Mark 16:1-8; Ruka 24:1-12)

<sup>1</sup> Ho-de o-Rahadi, **Meri** Magudarin haaru un saag tet-m-tet. Wu hyanuru a dossté o-ta'ar un ish un saag. <sup>2</sup> Wu somnuru o-rek be-ur Simon Bitrus un ka **wan-neke-m Yeso** wu ne, wu Yeso ro m-was un wu ne à. Wu zeeru, "A dekste u-ur Gós-wu un saag. Te napu ne be-de a heeté de á."

<sup>3</sup> Se Bitrus un ka **wan-neke-m Yeso** wu ne, wu Yeso ro m-was un wu ne à, ye ruuru, ye ro un kaw un saag. <sup>4</sup> Kap mo un ye yoor-yé ruuru us-rek. Ka wan-gaan-wu, wu Yeso ro m-was un wu ne à, wu takuru Bitrus co. Wu ba'urú wu m-wo be-de un saag. <sup>5</sup> Wu kakturu, wu ro

‡ **Bor-üs op us-jero:36** 19:36 Hyen komo: Rwu 12:46; Oog 9:12; Bong 34:20. § **Bor-üs op us-jero:37** 19:37 Hyen komo: Zeka 12:10; Hyan 1:7. \* **Bor-üs op us-jero:39** 19:39

ut-Girik: Nu-se un ka rigiza-q woose kiroguram-ut ur-kwooz un op-ut taan [35]. † **Bor-üs op us-jero:39** 19:39 Hyen komo: Yoha 3:1-2.

m-segbə n-mę. Wü hyanuru ka gund-o pus-o q, q a hökke u-ur Yeso à, q ro ęsse. Wü nę wü cow á. <sup>6</sup> Ka da-de nę, Simon Bitrus wo'onuru un n-jim de un wü, wü cowuru un saag. Wü hyanuru ka gund-o pus-o q ęsse. <sup>7</sup> Q ro mossę un ka gund-ur pus-de de nę de a ro yerüte Yeso ur-hi à. Ka gund-de pussuru un hi un de un de, de yage ká gund-q un juk-o un hon. <sup>8</sup> Sę ka wü Yeso ro un was à, wü ba'e m-wo un saag à, wü cowuru un ce un wü nę. Wü hyanuru, wü shéruru unze Yeso inute un hoog nę. <sup>9</sup> Ye ro nak unze Ma-tó Shir ro gense unze wua inę un hoog nę á.

*Yeso rwuntute hi un de un wü  
be-ur Meri Magudarin*

(Mati 28:9-10; Mark 16:9-11)

<sup>10</sup> Ká **yan-neke-m Yeso** ye nén yoor-yę argu jo o-hur. <sup>11</sup> **Meri** ro eso un ish un saag us'-won. Wü ro un ka 'won-se, wü kakturu, wü segburu ish un saag. <sup>12</sup> Wü 'wossuru **yan-tom-yę Shir** nén yoor un cup-to un gund-ut pus-to ne tara be-de u-ur Yeso ro'e russe à, wan-gaan sq ır-hi, wan-gaanlı nę so us-na.

<sup>13</sup> Ka **yan-tom-yę Shir** ye, ye cituru **Meri**, “Remen yan q wottę us'-won?”

Wü zeeru ye, “Ai, a dekstę Gos-wü re, mę napu nę be-de a heetę wü á.” <sup>14</sup> Bo wü rürte káánę à, wü byanduru, wü 'wos Yeso wü ka eso. Amba wü nap unze Yeso wü á.

<sup>15</sup> Yeso cituru wü, “Ne'a, remen yan q wottę us'-won? Wan wü nę wo o-hoop?”

**Meri** ro o-gwot wü hyene wü zee wa-o-kat-wü cite wü, wü zeeru wü. “Gyer Shir, urege wö dekē wü, o ruru mę be-de o ęsse wü à, um dekt wü.”

<sup>16</sup> Yeso zeeru wü, “**Meri.**”

Wü zeeru **ut-Ibra**,\* “Rabboni!” (Unze Wa-ur-Yoos).

<sup>17</sup> Yeso zeeru wü, “Wö bop mę á, har m-moka mę un go da be-ur Tato re á tokon. Sę dę o neke be-ur or re nę, o ruru ye unze man de be-ur Tato re, komo nę Tat no, Shir re wü ro, komo nę Shir no.”

<sup>18</sup> Sę **Meri** Magudarin wü haaru, wü zeeru **yan-neke-m Yeso**, “Um hyanag Gos-wü!” Komo wü ruru ye ma-tó Yeso ruru wü à.

*Yeso rwuntute hi un de un wü  
be-de yan-neke-mo un wü*

(Mati 28:16-20; Mark 16:14-18; Ruka 24:36-49)

<sup>19</sup> Ka de ır-ryot, ká hq-de o-Rahadi de, ish-se ut-kuke se un **yan-neke-m Yeso**, ro tigusse, remen un gyer-q un yan-co q un **Yahuda**-nę. Sę Yeso wü wo'onuru, wü esuru n-tetę q un ye, wü zeeru, “M-gwugwü be un no!” <sup>20</sup> Bo wü zette káánę à, wü kuturu ye ut-kom un gen-yo un wü nę. Yan-neke-mo un wü nomuru zak-q un hyan-mo un wü.

<sup>21</sup> Yeso dooru m-zęe, “M-gwugwü be un no! Bo Tato re tomne mę à, ka bo-se nę, q um tomę no.” <sup>22</sup> Bo wü rürte káánę à, wü hururu ye **Kukt-q Shir**. Wü zeeru ye, “Goks no Yo-mo un **Kukt-q Shir**. <sup>23</sup> Kap bo un ye no sokse **ba'as-to** un ye à, Shir soksute ye to. Ye no sokse nę **ba'as-to** un ye á, Shir sokse ye to á.”†

*Yeso un Tomas nę*

\* **Bor ur-kwooz:16** 20:16 Kq: ut-Arameki. † **Bor ur-kwooz:23** 20:23 Hyen komo: Mati 16:19; 18:18.

<sup>24</sup> Da-de Yeso haanę be-de yan-neke-mo үn wü à, Tomas ro mosse үn ye ne á. Tomas ro wan-gaan be-de үn ka nən op үn yoor-ye, (wü a m-aag *ko-Pesę* à). <sup>25</sup> Ye ken **yan-neke-m Yeso** ye, ye zeeru wü. “Te hyanag Gos-wü na!”

Amber wü zeeru, “Un ya um hyanag wü-yo o-kusa үn kom-to үn wü, um ru o-jow үn yo á, um ru tomso ne kom-o re үn riib-ö үn gen-ye үn wü á, man sher á.”

<sup>26</sup> Bo a rewüte ho-ut eer à, yan-neke-mo үn wü ro o-hur mosse үn Tomas ne. Ye tigusse us-ish. Yeso haanuru, wü esuru n-tetę 0 үn ye. Wü zeeru, “Sarruma-o no!” <sup>27</sup> Wü zeeru Tomas, “Rwo jow-o ru kane, o gut kom-o re. Tapan kom-o ru kane komo ne o ci gen-o re. Taase o she'et wan-koob-de m-sher á, amba sher unze me m-hoog ne komo.”

<sup>28</sup> Tomas shasuru, wü zeeru, “Gos-wü re! Shir re!”

<sup>29</sup> Ka da-de ne, Yeso zeeru wü, “Remen o hyanag me 0 hante o sherte? Ya-o-kwüm-ye, ye hyanę me á, amba ye shereg.”

*Yo hante a genet ka takurda-q à*

<sup>30</sup> Yeso nomog rem-se ut-hyat deen үn hon-n-hon үn yish-ye үn yan-neke-mo үn wü se a genę үn ka takurda-q á. <sup>31</sup> Amba men gen to ka remen no shere Yeso wü ro **Kiristi, Wà-wü Shir**, no kumut hoog no shere үn jin-de үn wü.

## Bor ur-kwøoz o-gaan

*Yeso үn ship үn jan-ye ut-hyat ne*

<sup>1</sup> Ka da-de ne, Yeso rwuunuru be-de yan-neke-mo үn wü komo, n-riib үn Mar-q o-Gariri.\* Ka bo-se ne, o wü rwuunte hi үn de үn wü. <sup>2</sup> Simon Bitrus ne үn Tomas (wü a m-zee ko-Pesę à), үn Nataniyar ne (ko-wa-o-Kana dak-q o-Gariri), үn yakar ne ye ma Zebədi, үn ye ken yan-neke-mo үn wü ye ne nenor, kap mo үn ye ye ro mosse. <sup>3</sup> Simon Bitrus zeeru ye, “Men ha ship үn jan.”

Ye zeeru wü, “Ko te tea doru wö.” Ye ruuru. Ye heburu m-ho o-hat ne. Amba ye hoks ship үn rii үn ka tet-mo á.†

<sup>4</sup> So үn gas-q үn ish, ye ro n-me o-mar, ye hyanburu net-wü ka eso n-riib, amba ye nap unze Yeso wü á. <sup>5</sup> Yeso zeeru ye, “Yan-yen-de ne, qko no hoog jan?”

Ye shasuru wü, “Ay.”

<sup>6</sup> Wü zeeru ye, “Jorbü no o-yo үn kom-q үr-re de o-hat. Noa kum jan.” Ye jorbü o-yo n-te m-ho har ye hoks m-nakan á, remen moor-to үn jan.‡

<sup>7</sup> Se ka wan-neke-mo үn wü mo wü, wü Yeso ro m-was үn wü ne à, wü zeeru Bitrus, “Gos-wü na wü hwaal!” Bo Simon Bitrus hogute unze Gos-wü wü үn ye wü à, wü copuru cop-q үn wü remen wü ro possussute cop-q үn wü da-de wü ro'e m-sengę, wü 'hebutę o-mar à. <sup>8</sup> Ye ka yan-neke-mo үn wü ye, ye kuse n-me o-hat à, ye ro n-me үn jan ne doro doro remen yett үr-hew o-riib ne á. Hew-de үn ye n-riib m-ho ne us-na zungu-us tet-se. <sup>9</sup> Bo үn rwuun-mo үn ye o-zang, ye 'wossuru eng-to o-ra o-jan ne n-ton kane, komo burodi-үr ro kon kane.

\* **Bor ur-kwøoz o-gaan:1** 21:1 ut-Girik: Mar-q o-Tiberiyos. † **Bor ur-kwøoz o-gaan:3** 21:3

Hyen komo: Ruka 5:5. ‡ **Bor ur-kwøoz o-gaan:6** 21:6 Hyen komo: Ruka 5:6.

10 Yeso zeeru ye, "Hantę no ye ken jan-ye be-de un ye no bopnę mmoka à."

11 Simon Bitrus cowury o-hat, wu naknury o-yo shoose un jan-ne nu-ye nu-ye zungu-o gaan un kwooz-ut voor un op un tet [153]. Amba kap un nu-se un ka jan-ye ne ka yo-q o yooge á. 12 Yeso zeeru ye, "Haan no, no beks." Be-de yan-neke-mo un wu ne komo ba un wu nome jaab-q ut-men, wu cit wu kowan wu wu ro à remen ye nepste Gos-wu un ye wu. 13 Yeso haaru, wu deknury ka burodi-q, wu ya'asuru ye q o-jan ne. 14 Haan-m atette-mo ka Yeso rwuntute hi un de un wu be-de un yan-neke-mo un wu cin da-de a 'yonse wu ut-marimar à.

### *Yeso ne un Bitrus*

15 Bo ye komte ur-beks à, Yeso zeeru Simon Bitrus, "Simon, wà **Yohana**, ¿wo jishe or ru ne un con-ut re?"

Simon Bitrus zeeru wu, "Oho, Gos-wu re oho, ko wo de, o nepste um conog wo."

Yeso zeeru wu, "Nom gut-de un yan-dor re bo a un gut-de un ca à."

16 Wu dooru wu m-zee ayoore-q, "Simon, wà **Yohana**, ¿o conog me, ko?"

Wu zee, "Oho, Gos-wu re oho, ko wo, o nepste um conog wo."

Yeso zeeru wu, "To, nom gut-de un yan-dor re."

17 Yeso dooru wu m-cit kááne har atette-q, "Simon, wà **Yohana**, ¿wo me m-con?"

Bitrus naasuru ut-men remen ka rwor-m atette-mo mo Yeso zee, "¿Wo me con?"

Wu ne, wu zeeru, "Gos-wu re, ai, o nepste koyan kap. O nepste ne unze me wo m-con."

Yeso zeeru wu, "To, nom gut-de un yan-dor re. 18 Mę no m-rure o-nip, da-de un yakar-ut ru o ro un cupę un hi un du ut-matuku, o argurų co-o o cone à. Amba wo mongse, se wo tabbe ut-kom wu ken wu cupu wo, wu nek wo be-de wo cone á." 19 (Wu un rwor kááne remen wu ro m-me'es un gon mar-mo Bitrus hette wu sekemstę Shir à). Bo Yeso komte m-rwör kááne à, wu zeeru Bitrus, "Dond me."

### *Yeso un ye ken yan-neke-mo un wu ye ne*

20 Bitrus byandury, wu 'woss ka **wan-neke-m Yeso** wu, wu Yeso ro m-was à. (Ka net-wu ro tosse un her-o Yeso un ka biki-q à. Komo ka net-wu cituru Yeso, "Gos-wu, ¿wan-wu ne he wu m-ya'as?")§ 21 Bo Bitrus hyente wu à, wu zeeru Yeso, "Gos-wu re, ¿wu ka net-wu ne? ¿Ya he wu m-kor?"

22 Yeso zeeru wu, "Ko me zee wua nom hoog har um muunté, ¿ya daaru wo? Wo de, dond me." 23 Remen kááne ka ma-to yasuru be-de un or un ye ne unze ka **wan-neke-m Yeso** wu, wu he de m-mar á. Amba Yeso zee kááne wu he de m-mar á. Wu un zee, "Ko men zee wua nom hoog har um muunté, ¿ya daaru wo?"

24 Wu, ka **wan-neke-m Yeso** wu, wu ro Yeso m-sü ye un ka ma-to. Wu gene to tomso ne. Te nepste ne unze su'e-mo un wu hond hond q.

### *Se ken rem-se ut-moor ne*

25 Se ken rem-se ro kon үt-moor nē sē Yeso nome à. U rotte үnze a  
geneg ma-to үn se үn gaan үn gaan, mē үm hyan kō hono o-dak үn hi  
үn de үn q, o roa hoks dēk үn ka takurda-to a he m-gen á.

## Senge-mo un yan-Tom Yeso

### **Rem-se ro n-me à:**

Ut-zonge remen ko'ot-m Ma-tq Shir 1:1-26

a. Karamsa-o Yeso o ur-kom un swor o-nu ne 1:1-14

b. Wu suge Yahudas à 1:15-26

Ko'ot-m Ma-tq Shir o-Urusharima 2:1—8:3

Ko'ot un Ma-tq Shir n-me o-Judiya, o-Samariya ne 8:4—12:25

Senge-m Burus 13:1—28:31

a. Hew-ur Burus de un remen takan ko'ot un Ma-tq m-Rerem 13:1—14:28

b. Morog-de un sek-ye yan-dor n-me o-Urusharima 15:1-35

c. Hew-ur Burus o-ayoore-q remen ko'ot un Ma-tq m-Rerem 15:36—18:22

d. Hew-ur Burus o-atette-q remen ko'ot un Ma-tq m-Rerem 18:23—21:16

e. Burus wu a ka'e à n-me o-Urusharima, o-Kaseriya, o-Roma ne 21:17—28:31

*Yeso daag n-Ton o-shir*

(Mark 16:19; Ruka 24:49-51)

<sup>1</sup> Tiyaporus, un takyurda-o re o ur-takan, um genutu wo ma-tq un kap o un bo un rem-se Yeso ba'e m-nom à, komo un se wu ba'e m-yoos ne à,\* <sup>2</sup> har ha-mo un ho-de a deke wu ha-mo n-Ton shir à. Rii-yo a dekt wu n-Ton, wu nomstę yan-Tom-ye un wu ut-ma, ye wu daage à. Beeb-de un **Kukt-q Shir** guuru ye m-sher un nap un ká rem-se Yeso ruru ye à. <sup>3</sup> Bo wu suute ur-kogb, wu meret n-ton o-kan à, wu rwuunuru un hoog ne be-de un ye. Wu nomog ut-ho kwooz-ut yoor [40], wu kutu ye us-rem go-us-go unze ma-tq un in-e-mo un wu nip-q. Wu ro m-rwori un ma-tq un **Gwomo-tq Shir**. <sup>4</sup> Da-q wu ro be-ur gaan un ye ne à, wu nomo ye ut-ma. Wu zee, “No jar no yage o-Urusharima á. Wasu no se nu-q Tato re swore à shiig o-nip, ká o um ruru no un nu-o re à, unze,<sup>†</sup> <sup>5</sup> **Yohana** yo'oste hun-ne m-ho, amba kanę ut-ho ha-mo co, a yo'os no un **Kukt-q Shir**.”‡

*A dek Yeso n-Ton shir*

<sup>6</sup> Bo yan-Tom Yeso morgute à, ye citu Yeso. Ye zee, “Wan-Koyan, jm-moka q o he muutę un **Isra-ne ut-gwomo**?”

<sup>7</sup> Yeso zeeru ye, “Tato-q cot wu ro wan-gwomo tq un hongse o-da, amba no a 'ya no beeb-de un nap un to ka á. <sup>8</sup> Amba noa kumus ur-beeb da-q **Kukt-q Shir** o kyergundu no. Noa warag yan-swo-se un ma-ut re o-Urusharima, un kap o n-me un dak-q o-Judiya ne, o-Samariya ne, har ha-mo un ma-de un hono o-dak.”§

<sup>9</sup> Bo wu rurtę kaane à, ye o-gwot, a argu wu m-dek n-Ton shir. Q ken ke'ente-q hokkuru wu. Ye do wu m-hyan á.\*

\* **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Ruka 1:1-4. † **Bor-o gaan:4** 1:4 Hyen komo: Ruka 24:49.

‡ **Bor-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Mati 3:11; Mark 1:8; Ruka 3:16; Yoha 1:33. § **Bor-o gaan:8**

1:8 Hyen komo: Mati 28:19; Mark 16:15; Ruka 24:47-48. \* **Bor-o gaan:9** 1:9 Hyen komo: Mark 16:19; Ruka 24:50-51.

<sup>10</sup> Bo ye rotte un hor un yish n-ton à, wu komo wu ro m-arag, un gyept-o yish. Ye gwoturu ye 'wos **yan-tom-ye Shir** yoor eso un her-o un ye, ye cupste matuku-ut pus-to. <sup>11</sup> Ye zeeru, "No hun-ne ye o-Gariri, remen yan o notte eso eso un gwot-o n-Ton shir? Ká Yeso wu a deke be un no ha-mo n-Ton à, wua do m-muun bo no hyane arag-mo un wu à."

### *A dak Matiyas wu dek con-ur Yahudas*

<sup>12</sup> Yan-Tom Yeso yagute "**Haag-o un 'yo-se o-Zetun**," ye argu m-warag o-Urusharima, un hew-de un hohond-mo un purug-de ur-mer [kiromita 1]. <sup>13</sup> Bo ye cuytē o-bo à, ye daaru kuke-o a ma'e n-ton un or un o be-de ye ur-she'et à. Ye ro'e kane à, ye ro, Bitrus ne, **Yohana** ne, **Yakubu** ne, Andarawus ne, Pirip ne, Tomas ne, Bataromi ne, Matiyos ne, **Yakubu** ne (wà Arupayes), Simon ne (wu a m-aag ya'as ur-hi à), komo un Yahudas ne (wà **Yakubu**).<sup>†</sup> <sup>14</sup> Kap ye ka ye hwoog ur-hi un nom us-kon, barag-se un ye us-gaan mosse un ye ken ne'a-ne ye ne, un **Meri** ne inu Yeso, komo un hen-ne Yeso ne.

<sup>15</sup> Un ka da-o, **yan-dor Yeso** morgute (be-de un hun-ne zungu-o gaan ur-kwooz ne [120]). Bitrus inuru eso, wu zee, <sup>16</sup> "Or re ne, se Ma-to Shir shiig o-nip to **Kukt-o Shir** rwore n-ga un nu-o ko-Gwomo **Dawuda** mosse un Yahudas ne à, wu hante bu-se a shipte Yeso à. <sup>17</sup> Remen Yahudas n-ga wan-gaan wu be-ur na yan-ko'ot un Ma-to Shir, a ya'assutu wu komo gwug-de un wu n-me un ka senge-mo."

<sup>18</sup> (Un 'yons-de un senge-mo un wu ne m-yo mo, Yahudas ooru o ken pup-o. Wu heeru ur-boog, men-o un wu nupsuru, saw-to ut-men to un wu kap to rwuunu n-do). <sup>19</sup> Kap ya-ur-she'et o-Urusharima ko wu ke nepste rii-jo kore à, har atte m-aag un ka pup-o "Akardama" un rem-de un ye, o ro *Pup-o m-Hyó*).<sup>‡</sup>

<sup>20</sup> Bitrus zeeru, "Remen gense to ro n-me un takurda-o un Sep-to ur-Bongon unze,

"A ginim hur-o un wu,

taase netu she'et n-me á."<sup>§</sup>

A zestē komo,

'Con-de un wu, wu ken net-wu dek.'<sup>\*</sup>

<sup>21</sup> Remen kaane, se a deeg wu ken wu be-de un ka hun-ne ye, wu ro be-ur gaan un na ne à, kap un ho-to Wan-Koyan Yeso ro m-ma'as ur-hew un na ne à. <sup>22</sup> Depete wu ka net-wu warag wa-us-swo be-ur gaan un na ne cin da-o **Yohana** ro m-yo'os un Yeso m-ho à har ha-mo un ho-de a deke Yeso be-ur na ha-mo n-Ton shir à. Dore-o wan-gaan n-me un ka hun-ne ye est be-de un rwor un ma-to un iné-mo un wu ut-marimar be-ur gaan un na ne."<sup>†</sup>

<sup>23</sup> Ye hanturu hun-ne yoor:

**Yusuhu** wu a m-aag Barusabas à

(wu a komo m-aag Justus à),

komo un Matiyas ne.

<sup>†</sup> **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Mati 10:2-4; Mark 3:16-19; Ruka 6:14-16. <sup>‡</sup> **Bor-o gaan:19**

1:18-19 Hyen komo: Mati 27:3-8. <sup>§</sup> **Bor-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Bong 69:25. <sup>\*</sup> **Bor-o**

**gaan:20** 1:20 Hyen komo: Bong 109:8. <sup>†</sup> **Bor-o gaan:22** 1:22 Hyen komo: Mati 3:16; Mark 1:9; Ruka 3:21; Mark 16:19; Ruka 24:51.

24 Yé nomu үs-kon: Yé zee, “Wan-Koyan, o nepsté hur-de үn ko wü ke. Kutu tē wü o daage be-de үn ka hun-nę yoor-yę à,<sup>25</sup> remen wü waragté ko-yan-Tom Yeso, үn ka senge-mo Yahudas yage wü neküté ká be-de Shir daage remen wü à.”<sup>26</sup> Yé nom үr-barag. Barag-үr he'enuru Matiyas. A rwo'ü wü komo wü wargu ko-yan-Tom Yeso mosse үn ka nén өp o-gaan yé ne.

## Bor-us yoor

*Haan-mo үn Kukt-q Shir*

1 Bo ho-de үn **Biki-q o-Pentekos** woonté à, myet **yan-dor Yeso** ro be-үr gaan.\*<sup>2</sup> Da-o gaan, a hoguru o ken zaaz-q n-ton үntün օ үn caari-mo m-yo, օ shoosuru kap օ үn ka hur-q yé rotte үr-morgog n-mę à.<sup>3</sup> Yé hyanuru tó ken rii-tó sa o zee rem-tó o-ra. Tó comsuru be-de үn yé, tó ro m-cire үn hi-de үn kó wü ke.

*Hö-tö үn haan-mo үn Kukt-q Shir*

4 A shoosu yé kap үn **Kukt-q Shir**. Yé ciru m-teper үn rem-üt hor-to bo Kukt-o ya'ü yé cow-yo m-teper à.<sup>5</sup> Tó, үn ka ho-to, **Yahuda**-nedeen ro үr-she'et o-Urusharima. Yé rö үn dor-q o-karamsa m-sök né né. Yé үn haan rwuun-mo үn kó kené үn hono o-dak remen yé nomot **Biki-q o-Pentekos**.<sup>6</sup> Bo yé hogute zaaz-q үn ka yo-mq à, hun-nę morgurudeen. Kap mo үn yé yé bopuru o-nu, remen kap mo үn yé hogute morgog-de **yan-dor Yeso** ro m-teper үn rem-de үn dak-q үn yé.<sup>7</sup> Yé bopu o-nu m-sök né, yé zeeru, “Ashi, ¿myet-q үn ka yé rö tep à, ya-o-Gariri-yę ka á?<sup>8</sup> ¿Nomu үn ya re né ko wü ke be-үr na rotte m-hoge yé rö m-teper үn rem-üt na?<sup>9</sup> Myet-m na rö m-hoge. Yé ken yé be-үr na:

Ya-o-Patiya-yę, үn

Ya-o-Madi-ne, үn

Ya-o-Eram-ne, үn

Ya-o-Mesopotami-ne, үn

Ya-o-Judiya-ne, үn

Ya-o-Kapadoki-ne, үn

Ya-o-Pantus-ne, үn

Ya-o-Asiya-ne, үn

10 Ya-o-Pirijiya-ne, үn

Ya-o-Bampiriya-ne, үn

Ya-o-Masar-ne, үn

Ya-o-Kireni-ne so үn dak-q o-Ribiya, үn

Ya-o-Roma-ne, yé ro haanté үr-hamat o-Urusharima<sup>11</sup> (Ka yé rö m-hoge үn rem-de **üt-Ibra** үn үt-Girik né à, yé a matę n-mę үn jor-se

**Yahuda**-ne үn yé waktunę yé cüw gon jor-us na né à).

Ün ya-o-Kirit-ne, үn

Ya-o-Raraba-ne.

Kap a m-hoge yé rö m-teper үn rem-üt na caari-se үs-rem se Shir nome à!<sup>12</sup> Myet yé bopu nu-se үn yé, yé nap yo m-nom á, yé zeeru hi-de үn yé, “¿Ya үn yo né yo ka?”

13 Amba yé ken yé nomo yé үr-ar yé zee, “Ke-mo yé swo'ę mo bopu yé.”

\* **Bor-us yoor:1** 2:1 Hyen komo: Rewi 23:15-21; Kara 16:9-11.

*Rwqr un ma-ut Bitrus  
tq wu rwqrę Biki-q o-Pentekos à*

<sup>14</sup> Bitrus inu eso un ka op un wan-gaan ye ne, wu 'yonsu us-cor. Wu zeeru ka buug-de un hun-ne de, "No or re ne, **Yahuda**-ne un kap o un ya-ur-she'et o-Urusharima ne, hogu no m-sok ne. Komo no was un riiyo um he no m-rure ne à. <sup>15</sup> Ka hun-ne ye ye swo m-ke bo no us-barag á. No nak m-moka kwom-us jero se cot se n-sot. Komo kanę a m-swo n-sot á. <sup>16</sup> To ka, ai, tq to Jower **wan-Rwqr un Ma-to Shir** rwore unze, <sup>17</sup> "Shir zeeg: Un ho-to ur-kom,

man duusunę myet o un hun-ne Kukt-o re.

Yakar no yan-campo-ne un yan-ne'a-ne ne

yea ko'ot ma-ut re,

hyangan-ut a haan yan-campo no ne,

mong-ne ye un campo-ne no bo-us a re ye.

<sup>18</sup> O-nip, har ma un ka ho-to man duusunę Kukt-o re  
be-de un guw-ne re campo-ne un ne'a-ne ne,  
yea ko'ot ma-ut re.

<sup>19</sup> Man rwunte saw-to ut-hyat un kus-o n-ton,  
un saw-to o-made ne kanę n-dak,  
to ro m-hyó, o-ra ne, un hye-ur rim-de ne.

<sup>20</sup> A mus үr-ho o-comb,  
o-reng como yoa wakte o-jaas yo үntun m-hyó,  
rii-yo ho-de un muun-m Yawe de woontę,  
ka caari-de үr-ho de, de m-sekemse.

<sup>21</sup> Komo kowan wu aage un jin-үr Yawe, wua kum gwu.<sup>†</sup>

<sup>22</sup> "No or re ne **Isra**-ne, hogu no tq ka ma-to. Yeso ko-ya-o-Nazaret net-wu, wu Shir ruru no o-nip unze wu gokstę wu à. Shir rwuntute tq ka be-de un rem-se o-made, un rem-se ut-hyat ne, us-napa ne se wu kutu na be-үr Yeso à, үntun bo, kap no nepste un tq ka ne. <sup>23</sup> Ka net-wu, a un ya-as no wu un bo Shir ro este à. Komo un nap-o un wu ne, no kamu wu, no hoot wu un kom-to **ya-ur-ba'as** n-ton o-kan.<sup>‡</sup> <sup>24</sup> Amba Shir rurug wu be-de un gwomo-tq m-mar. Wu 'yonstu wu ut-marimar remen yatt-yo he m-nome como mar-mo bupt wu á. <sup>25</sup> Remen ko-Gwomo **Dawuda** nomog ma-to un wu, wu zee,

"Ur-ho bi me m-hyan un Yawe  
wu ro be-үr gaan un me ne.

Remen wu ro un kom-o un re un de,  
yatt rii-yo he me 'ya o-gyer á.

<sup>26</sup> Remen kaane hur un de ro o-zak,  
me un men-ut pus-to puu,  
myet un kaane ne me net-wu ko-ya-m-mar,  
man she'et o-saktę ne.

<sup>27</sup> Remen woa yage hoog-m re un saag á,  
woa yage ne wu ro Wu ba m-Kukop à,  
wu meret wu wumut á.

<sup>28</sup> O yoosutu me cow-yo un hoog.  
Wqa shoos me o-zak be-de m-she'et

<sup>†</sup> **Bor-us yoor:21** 2:17-21 Hyen como: Jowe 2:28-32 (ut-Girik). <sup>‡</sup> **Bor-us yoor:23** 2:23 Hyen como: Mati 27:35; Mark 15:24; Ruka 23:33; Yoha 19:18. <sup>§</sup> **Bor-us yoor:24** 2:24 Hyen como: Mati 28:5-6; Mark 16:6; Ruka 24:5.

be-ur gaan un me ne.\*

29 “Or re ne **Isra-ne**, man hoks no nome un ma-ut tato na ko-yan-ga'e **Dawuda**. **Dawuda** mereste, a juks wu, saag-o un wu komo o ro kon be-ur na har caane. 30 **Dawudawan-Rwɔr un Ma-to Shir** wu, komo wu nepstę Shir essussutę ut-ma un wu ne mosse us-tond ne, unze wua sagbe wu ken wu ut-gwomo n-te baag-o un wu, bo wu sagbu to **Dawuda** à.† 31 Bo **Dawuda** hyentę yo ro co à, wu nomu ut-ma to un ine-m **Kiristi**‡ ut-marimar, unze a yagu wu un saag á, wyr-o un wu komo o a wum á. 32 Shir 'yonstę ka Yeso wu ut-marimar, na komo ya-us-tor-ye kap un to ka. 33 A ya'ag Yeso m-sek wu she'et un kom-o ur-re o Shir. Komo wu gokste **Kukt-o Shir** be-de o-Tato, bo a swore o-nu à. Wu duusu na **Kukt-o** un wu, o hante rii-yo no m-hyan à, un yo no m-hogę ne à. 34 Ba **Dawuda** wu da'e n-Ton á, amba wu un hi un de un wu, wu zeeq,

“Yawe zeeq Wan-Koyan re,

“She'et so un kom-o re o ur-re,

35 har um ru'ut yan-yage-ut ru waragte rii-yo

o he m-yawag un na-us ru à.”§

36 “Remen kaanę, kap o un hun-ne ye o-**Isra** ye nep unze ka Yeso-wu a kame o-**kan** à, Shir muutu wu Wan-Koyan, komo un **Kiristi**.”

37 Bo hun-ne hogute kaanę à, ka ma-to do'uru ye ut-men, ye zeeru Bitrus un ye ka yan-Tom-ye Yeso ye ne, “Or re ne **Isra-ne**, ¿ya a he no m-nom?”

38 Bitrus zeeru ye, “Waktun no be-de Shir, a yo'os no m-ho n-me un jin-ur Yeso **Kiristi** remen a soksutu no **ba'as**-ut no. Noa kum yar-mo un **Kukt-o Shir**. 39 Remen Shir un eß ka swor o-nu o rem no un yakar no ne, komo un ye ro **Yahuda**-ne á, kap o un ye Wan-Koyan Shir na he m-aag be-de un wu à.”

40 Wu ma'asuru ye un rure ut-ma deen to ye hette bop o-nip à, wu nakuru ye ut-to wu ro m-zee, “Ruut no hi un no be-de un swø ur-kooß o ro un hi-de un kà yan-men-ut jaas-to ye, kà ye 'yare Yeso à.” 41 Ye deke ma-ut Bitrus à, a yo'osuru ye m-ho. Un ka ho-de komo ye dooru ut-moor be-de un hun-ne dugu-us tet [3,000].

*Bo she'et-de yan-dor Yeso ro à*

42 Ye eßsu ur-hi kap o un ye be-de un yoos-de yan-Tom-ye Yeso ro myoos à. Ye ro m-re Rii-yo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan, un kon-se Shir ne. 43 Ko wu ke bopuru o-nu, remen Shir ro un nom un rem-se o-made us-napa ne deen be-de un **yan-Tom Yeso**. 44 Myet o **yan-dor Yeso** she'eturu be-ur gaan ba m-koos, koyan yo ye rotte à ye wonguru.\* 45 Ye baburu rii-yo ye rotte à, ye wongu ka ye rotte á. 46 Ko de ke ho-de komo ye ro morgę un **Pyo-o Shir**. Ye ro m-re Rii-yo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan un hur-to un ye, ye ro m-re m-swo ne un men-ut pus-to, un hur-ur gaan ne. 47 Ye ro un bongon-de Shir. Ye ro komo un jin-ur so-de ne be-de un hun-ne kap. Ko de ke ho-de komo Wan-Koyan ro ye m-do'e un ye ro un kum un gwu à.

\* **Bor-us yoor:28** 2:25-28 Hyen komo: Bong 16:8-11 (ut-Girik). † **Bor-us yoor:30** 2:30 Hyen komo: Bong 132:11; 2Sam 7:12-13. ‡ **Bor-us yoor:31** 2:31 Wu Shir daagnę à. § **Bor-us yoor:35** 2:34-35 Hyen komo: Bong 110:1. \* **Bor-us yoor:44** 2:44 Hyen komo: Seng 4:32-35.

## Bor-us tet

*A taasutę ko-ryam gom-o un  
ryam-to un wu un ish-q un Pyo-q Shir*

<sup>1</sup> De ken ho-de Bitrus ne un **Yohana** ye ro m-neke un **Pyo-q Shir** un da-o un kon-se Shir, so un kwom-us tet-se m-rim. <sup>2</sup> Un ish-q a m-zee *Ish-q ut-Ayowe* à, wu ken net-wu ro kon wu cin bo un mat-o un wu ryam-to wu rotte. Ko de ke ho-de a wu m-hantę un ish-q un **Pyo-q Shir**, remen wu konot hwor be-de un ya-m-cow.

<sup>3</sup> Bo wu hyentę Bitrus ne un **Yohana** ro m-cow un **Pyo-q Shir** à, wu argu ye m-kon un hwor. <sup>4</sup> Bitrus ne un **Yohana** tuuru wu yish, Bitrus zeeru wu, “Gwot tę.” <sup>5</sup> Hur-de un ko-ryam argu m-warag be-de un ye, wu ro o-dish yea ya-as wu hwor.

<sup>6</sup> Amba Bitrus zeeru, “Me rott hwor á. Amba rii-yo um rotte à, yo um he wo m-ya. N-me jin-ur Yeso **Kiristi** wu o-Nazaret, ing eso, o hewę ur-hew!” <sup>7</sup> Bitrus shipuru kom-o un wu o ur-re, wu jaksu wu. Ba un rem, da-to us-na se un wu un yish-to un na-se un wu ne nomu m-wons. <sup>8</sup> Wu gurgu kagat! Wu inurụ eso, wu ciru ur-hew, un cowu un **Pyo-q Shir** da-o gaan un ye ne. Wu ro ur-hew, wu ro ut-nosse, wu ro komo un bongon-de Shir. <sup>9</sup> Bo hun-ne myet hyanę wu ro ur-hew un bongon-de Shir ne à, <sup>10</sup> ye napę komo unze wu wu ro ur-she'et n-riib un *Ish-q ut-Ayowe* un **Pyo-q Shir** us-kon à. Ye bopu o-nu m-sok ne remen rii-yo ut-hyat yo ye hyane yo nomog mosse un wu ne à.

*Rwor un Ma-to Shir tq ma Bitrus ayoore-q*

<sup>11</sup> Bo ka wa-ut-ryam-wu gamtę Bitrus ne un **Yohana** à, kap o un hun-ne haanuru be-de un ye us-rek n-me un sak-q **Suremanu** à, ye ro un bopu un nu-se un ye. <sup>12</sup> Bo Bitrus hyentę kaanę à, wu nomu hun-ne o-kq'ot. Wu zeeru, “No hun-ne ye o-**Isra**, ¿remen ya un o no buptę us-nu un tq ka? Komo ¿remen ya un nötte te o-gwot, sa o zee un beeble de un hi un te o, ko remen senge-m te be-de un dor-q Shir o te ru'ute ka net-wu hewutę ur-hew? <sup>13</sup> Shir **Ibrahi**, un **Ishaku**, un **Yakubu** ne, Shir tat-ne te, wu sepse ko-guw-wu un wu Yeso. **Biratus** ko-Gwamna nomu sakto-q wu ho'ostu wu. Amba un hek-o un kaane, no yo'ogte Yeso, no yagu wu komo ut-yage un co Biratus.\* <sup>14</sup> Amba no yagu ka wan-ba-m-kukop wu ut-yage, Kashi un Net, no kon a ho'osundu no ka wan-ho un hun-ne wu.† <sup>15</sup> No hoqru wu ro shi'it-de un hoqg-q un ba m-ta à. Amba Shir 'yonstu wu ut-marimar, te komo te un swo-se un wu un tq ka. <sup>16</sup> Tq, un beeble de un jin-ur Yeso o, be-de m-sher un wu, o ya'e ka net-wu m-wons. Net-wu ka, no nepstü wu. Be-de un m-sher be-ur Yeso, ka net-wu waragte kerker. Myet-m no, no hyeneste.

<sup>17</sup> “Or re ne, um nepste un koob-de us-nap no nome tq ka, kaanę sek-ye no nome. <sup>18</sup> Amba un kaanę Shir shooste rii-yo wu rwore un nu-o un yan-rwore un ma-to un wu à kap unze, **Kiristi**, wua su ur-koob. <sup>19</sup> Un remen kaanę se, no yage **ur-ba'as**, no waktunę be-de Shir remen a so'osté **ba'as-ut** no, <sup>20</sup> komo remen Wan-Koyan wu he no do ye un jaab-q ut-men. Wua tomon no **Kiristi** dagan-mo un cin n-ga, wu ro Yeso. <sup>21</sup> Depete se Yeso she'essutę n-Ton shir, har da-q a he muut us-rem us-pu se kap à, bo Shir rwore cin un n-ga à, un nu-q un yan-rwore

\* **Bor-us tet:13** 3:13 Hyen komo: Rwyu 3:15. † **Bor-us tet:14** 3:14 Hyen komo: Mati 27:15-23; Mark 15:6-14; Ruka 23:13-23; Yoha 19:12-15.

un Ma-to Shir ye un ba m-kukop. <sup>22</sup> Remen **Mosa** zeeq, 'Yawe Shir no wua tomon no wu ken wan-rwɔr un Ma-to Shir wu kanę be-ur or no, üntun me. Raks no kap o un rii-yo wu he no m-rure à.<sup>†</sup> <sup>23</sup> Komo bon wu yage raks un ka wan-rwɔr un Ma-to Shir wu à, a ruut wu n-me un buug-de un hun-ne ye Shir.'<sup>§</sup>

<sup>24</sup> "O-nip, bo un yan-rwɔr un Ma-to Shir ye nome ut-hyangan à, cin un Sama'era, un ye donde ne n-jim à, myet ye nomoste ma-to un kà ho-to. <sup>25</sup> Hyangan-to a nome be-de un yan-rwɔr un Ma-to Shir à, rem no o, no ye como he re un cim-yo tat-ne no, yo Shir swore o-nu un ye ne à. Ká to wu zette **Ibrahi**, 'Un baag-o ru a hette 'ya un baag-to un hun-ne ye un hono o-dak o-kwum.\* <sup>26</sup> Bo Shir daage ko-guw-wu un wu à, wu ciru wu m-tomon be-ur no remen wu ye'et no o-kwum, wu rwuntute ko wu ke be-de un cow-se un men-ut jaas-to."

## Bor-us nass

*Bitrus ne un Yohana un co-o  
un Morog-de un Sek-ye*

<sup>1</sup> Da-o Bitrus ne un **Yohana** ro ut-ma un hun-ne ne à, yan-Cow un kon-se **Shir** un ko-caari-wu un yan'er-de un **Pyo-o Shir** ne, un **Saduki**-ne ne haanıru be-de un ye. <sup>2</sup> Ye hogute us-ryaab remen **yan-neke-m Yeso** ro un yoosé un buug-de un hun-ne unze marimar-ne a inę un hoog ne bo Yeso inę à. <sup>3</sup> Ye argu m-ship un Bitrus un **Yohana**. Ye tigi ye se gas-o ish, bo rim-m ro nomoste à. <sup>4</sup> Amba hun-nedeen be-de un ye hoge ma-ut Yeso à ye sheri o-nip. Kap moor-to **yan-dor Yeso** wooru üntun campo-ne dugu-us taan [5,000].

<sup>5</sup> Gas-o ish, gwomo-ne un sek-ye ne un ye ne, un yan-yoos-de un **karamsa**-to un ye ne, ye morgurı o-Urusharima. <sup>6</sup> Annas, ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, wu ro kanę be-ur gaan un Kepas, **Yohana** ne, un Arekanda, como un ye ro ne baag-o un Gwomo-ne ye un kon-se Shir à. <sup>7</sup> Ye rwo'u Bitrus ne un **Yohana** m-es un tete-de un ye. Ye cituru ye, ye zee, "¿Un to ke gwomo-to o, ko ne un de ke jin-de no nomte ka senge-mo?"

<sup>8</sup> Bitrus shiishe un **Kukt-o Shir** ne, wu citu ye. Wu zee, "No gwomo-ne un sek-ye ne ye un hun-ne! <sup>9</sup> Caane sok-mo a nome ka ko-ryam-wu à, ¿mo mo no te us-cot o? ¿Komo no un con no nep wu dosse wu ka gom-o? <sup>10</sup> Te conog no nep un kap o un hun-ne ye o-**Isra**-ne o-nip. Yo hante kà net-wu rotte eso kerkər un co-o no à, n-me un jin-ur Yeso **Kiristi** ko-Nazaret o, wu no kame à, wu Shir 'yonse ut-marimar à.

<sup>11</sup> Ka Yeso-wu, wu ro:

"Ka pam-yo, yo ya-ut-mà yage à,  
amba m-moka yo yo komo arge ır-bon  
be-de un pam-ye ut-mà.\*"

<sup>12</sup> Yatt komo be-de a he kum un gwu á, be-de un jin-to a ya'e hun-ne ye un hono o-dak kap à. Yatt jin-de a ya'ase de a zee se be-de un de a he kum un gwu á, se be-ur Yeso."

---

<sup>†</sup> **Bor-us tet:22** 3:22 Hyen komo: Kara 18:15,18 (ut-Girik). <sup>‡</sup> **Bor-us tet:23** 3:23 Hyen komo: Kara 18:19. <sup>\*</sup> **Bor-us tet:25** 3:25 Hyen komo: Taka 22:18; 26:4. <sup>\*</sup> **Bor-us nass:11** 4:11 Hyen komo: Bong 118:22.

<sup>13</sup> To, bo sek-yé hyenté jaab-q un men-ut Bitrus un **Yohana** né à, komo ye napuru unze ye ya-us-nap-yé deen á, koqb-né ye komo, ye bopu o-nu, ye napuru ye she'ete un Yeso né. <sup>14</sup> Amba bo sek-yé hyenté ka net-wu a taase ut-ryam à, wu ro eso be-ur gaan un **yan-Tom Yeso** né, ye taagu gom-de m-cep. <sup>15</sup> Ye zeeru **yan-Tom Yeso** ye ru un ka bede un **Morog-de un Sek-yé** de, ye nomuru ut-orom un or un ye né né. <sup>16</sup> Ye zeeru, “Re o a he né m-nom un ka hun-né ye né? Remen un cen o bo un kap o un ya-ur-she'et o-Urusharima nepste unze a nomog yo ken rii-yo o-made yo be-de un ka hun-né ye. Yatt komo bo a he m-zee ‘Ba kaané q á.’ <sup>17</sup> Amba un cen o taase ka rii-yo senge-m wo n-me un hun-né, se a nek ye ut-to, taase ba'asu ye, ye do nome un net ut-ma n-me un ka jin-de.”

<sup>18</sup> Ye dooru agbe un **yan-Tom Yeso**, ye naku ye ut-to, taase ba'asu ye, ye nome net ut-ma, ko ye do ur-yoos n-me un jin-ur Yeso. <sup>19</sup> Amba Bitrus né un **Yohana** shasuru, ye zee, “To, ¿kq hond hond q be-de Shir tē jiish m-hogé un ma-ut no argé Ma-to Shir? Ceker né ur-bon né. <sup>20</sup> Tea hoks m-she'et temb un rii-yo té hogusse, komo té hyenes á.”

<sup>21</sup> Bo ye dottié ye nak ut-to à, ye argu ye m-ho'os. Ye taagury bo ye he m-nom ye ye'et ye ur-koob à, remen kap o un hun-né ro un sekemse un jin-de Shir remen rii-yo kore à. <sup>22</sup> Ye bomog Shir remen ka net-wu a taase gom, o-made à, wu aragte us-hak kwooz-ut yoor [40] bo o-mat.

*Yan-dor Yeso konog ye kumut  
jaab-q ut-men o un  
ko'ot ut-ma ba o-gyer*

<sup>23</sup> Bo a ho'oste Bitrus né un **Yohana** à, ye argu m-neke be-de un hun-né ye un ye. Ye argu ye m-rure kap o un bo un rii-yo Gwomo-né ye un kon-se Shir, un ye ro sek-yé né ruru ye à. <sup>24</sup> Bo ye hogé kaané à, ye dakü cor-se un ye n-ton Shir. Ye zeeru, “Wan-Koyan, Wa-ut-Gwomo kap, wo wu nome o-Ton o-dak né, m-sa né, komo un kap o un rem-se ro n-me un to à.† <sup>25</sup> Un **Kukt-q Shir** o nome ut-ma un ko-guw ru né wu ro, tato té **Dawuda** à, o zee,

“¿Remen ya un o ye ro **Yahuda**-né á ye nomté us-ryaab?  
¿Hun-né komo ye nom barag-se un cqw-se o-hwaa?

<sup>26</sup> Gwomo-né ye un hono o-dak dek zonge-to m-dum,

sek-yé ye un ye komo ye mossu ut-hi,

us-ryaab un Yawe né, komo un **Kiristi**.‡

<sup>27</sup> Nip-o, un bo-q Urusharima ko-Gwomo **Here** [Atipas] un Panti **Biratus** né ye mossute ut-hi un ye ro **Yahuda**-né á, un hun-né ye o-**Isra**-né, ye ro us-ryaab un ko-guw ru né Yeso, wu ba m-kukop, wu o daagne à.§ <sup>28</sup> Ye un nom un yo bęeb un du un hur un du né esse m-nom à cin n-ga né né. <sup>29</sup> M-moka komo, Wan-Koyan, gwot bo ye ro un senge-mo ye ye'et té ur-koob à, ‘ya güw-né ru bęeb-de us-rwun de un rwor un ma-ut ru ba o-gyer. <sup>30</sup> Senge tapan un kom-o ru o un taas us-gom, nom komo rem-se o-made, un rem-se ut-hyat né un jin-ur ko-guw ru Yeso wu ro ba m-kukop à.”

† **Bor-us nass:24** 4:24 Hyen komo: Rwyu 20:11; Nehé 9:6; Bong 146:6. ‡ **Bor-us nass:26**

4:25-26 Hyen komo: Bong 2:1-2 (ut-Girik). § **Bor-us nass:27** 4:27 Hyen komo: Ruka 23:7-11; Mati 27:1-2; Mark 15:1; Ruka 23:1; Yoha 18:28-29.

31 Bo ye nomte kon-se Shir à, ka be-de ye rotte үr-morog à, de nukturu. Kap mo un ye argu m-shi un **Kukt-o Shir**, ye sengü rwor un ma-to Shir ba o-gyer.

*Koyan yo un yan-dor Yeso ye ro m-wong*

32 Myet **yan-dor Yeso** hur-to un ye ro kang-o gaan un barag-se un ye ne. Yatt-wu zee rii-yo wu rotte à, yo ma un wu yo un hon du un wu á, amba ye ro m-wong un or un ye ne myet yo ye rotte à.\* 33 Un beeþ-de un **Kukt-o Shiryan-Tom Yeso** senguru rwor un ma-to un inë-m Wan-Koyan Yeso ut-marimar. Yar-mo Shir hokuru **yan-dor Yeso** myet-mo un ye. 34 Har yatt-wu taage un yo ken rii-yo be-de un ye á. Remen kap ya-ut-kat ko ya-ut-hur ye sengutu to m-baab, ye un hanté hwor. 35 Ye ro m-ess be-de un **yan-Tom Yeso**, komo a ma'asú m-wong a ya'as kowan wu taage un yo ken rii-yo үr-she'et yo à.

36 Kaané wu ken wu nome jin-de un wu **Yusuhu**. Wu ko-Rewi-wu, takan-de un wu ko-ya-o-Sayipurus-wu, wu **yan-Tom Yeso** ro m-aag Barnabas à, (Unze, *Wan-do'ę ur-hur jaab-o ut-men*.) 37 Wu komo wu bak q ken kat-q un wu q, wu hanturu hwor, wu essuru be-de **yan-Tom Yeso**.

## Bor-ús taan

*Hananiya ne un Spiratu*

1 Amba wu ken net-wu jin-de un wu Hananiya un ne'a un wu ne Spiratu, bak rii-yo ye rotte à. 2 Wu wukuru ye ken hwor-ye be-de un ka hwor-ye un nap-o ne'a un wu ne. Wu hanturu o-gyes cot, wu ya'asuru **yan-Tom Yeso**.

3 Bitrus zeeru, “Wó Hananiya, ¿re nome o yagute **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** cüwüt un hur un du, har o nomoté **Kukt-o Shir** ut-bo, komo o wukute ye ken ye be-de un ka hwor-ye o-kat ye? 4 Rii-yo o bept q, ¿q ma ru q ka? Bo o bepse à, ¿a un mo wó us-cor o hanté hwor? ¿Re o nome o nomot se ka barag-se un hur un du ne? Ay, net-wu o nome ut-bo á, Shir-q o nome.”

5 Bo un hogé un ka ma-to, Hananiya heeru n-dak, wu maruru. Hun-ne ye hogé ka ma-to à, gyer-o hooru yedeen. 6 Beeþ-ye inuru ye yeru u-de un wu o-gund. Ye ruutu wu n-do, ye jokuru.

7 Hohond-mo un awa-ús tet se arge à, ne'a Hananiya cownuru. Wu nap yo kore á. 8 Bitrus zeeru wu, “¿Ruru me kom-de ka rii-yo a topu no un ká kat-q?”

Wu zeeru, “Ee, ta-de un ye de ka.”

9 Amba Bitrus zeeru wu, “¿Re nome no mossuté o-nu no meger té Kukt-o Wan-Koyan? Ka hun-ne ye joké campo ru à, ye un her-q un ish, dek-mo ye he wó komo ye ruut wó.”

10 Ba un naas o-da, wu heeru un na-se un wu, wu maruru. Bo beeþ-ye cowonté à, ye 'wos wu mereste. Ye argu wu m-keps, ye ruuturu wu, ye joku wu n-riib campo un wu. 11 Gyer-o hooru kap q un hun-ne **yan-dor Yeso** un bo un ye hogé ka ma-to un ka rem-se ne à.

*Yan-Tom Yeso nomog  
rem-se o-madę ut-moqr ne*

\* **Bor-ús nass:32** 4:32 Hyen komo: Seng 2:44-45.

<sup>12</sup> Yan-Tom Yeso nomog ws-napa un rem-se o-made ne ut-moor ne be-de un hun-ne. Myet-mo **yan-dor Yeso** ro wetsé m-morge un sak-o **Suremanu** un be-de un **Pyo-q Shir**. <sup>13</sup> Amba n-me gyes-q un hun-ne, yatt-wu nome jaab-q ut-men q wu mossute ur-hi un **yan-dor Yeso** ne á. Myet un kaane ne, komo hun-ne ro ye un 'ya m-sék.

<sup>14</sup> Myet un kaane ne, ya-m-sher o-nip be-de un Wan-Koyan ye sengu m-do ut-moor, campo-ne un ne'a-ne ne. <sup>15</sup> Har wooru hun-ne ro m-rwupun un ya-us-gom ne us-cow, ye ro ye m-neks n-te ut-put, ut-karanga ne. Ye o-sakto ye zee Bitrus wu arge, horomte-q un wu a ci ye ken ye. <sup>16</sup> Hun-ne ut-moor ne ma'asuru m-morge un ka bo-to ro un her-q o-Urusharima à. Ye ro un hante un ya-us-gom un ye **ya-ut-kot** ro ne un ya-ur-kogb à, myet-mo un ye, a taasu ye gom-se un ye.

*Yan-Tom Yeso swoog ur-kogb  
remen sher-mo un ye be-ur Yeso*

<sup>17</sup> Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un ka ye wu rotté ne be-ur gaan à, (a ye m-zee, buug-de un **Saduki-ne**), ye shiiru un shoob-de un **yan-Tom Yeso**deen. <sup>18</sup> Remen kaane, ye shipuru **yan-Tom Yeso**, ye rwo'uru ye n-me un kur-o m-ke'et. <sup>19</sup> Amba bo tet-m woonté à, wu ken wan-tom-wu Wan-Koyan wu tikshiru ish-o un kur-q a ke'ete ye à. Wu rwuntu ye, wu zeeru, <sup>20</sup> "Neké no, no es n-me un **Pyo-q Shir** no rure hun-ne ma-to un kà hoog-m pu-mo mo."

<sup>21</sup> Bo ye hogute kaane à, ye cowuru **Pyo-q Shir** n-sot, ye ro m-yoose un hun-ne.

Bo ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un ye ro be-ur gaan un wu ne morgute à, ye agnuru **Morog-de un Sek-ye**, un kap q un sek-ye ye o-**Isra**-ne, ye tomuru un kur-q m-ke'et a haante **yan-Tom Yeso**. <sup>22</sup> Amba bo yan'er-de un **Pyo-q Shir** heete à, ye 'wos ye un kur-q m-ke'et á. Ye muunuru. Ye rworuru, ye zeeru, <sup>23</sup> "Te un 'wos a tigusute ish deen deen, yan'er-de o-kur komo ye ro un 'er-de us-ish. Amba bo te tikshe à, te 'wos ko net n-me á." <sup>24</sup> Bo caari-wu un yan'er-de un **Pyo-q Shir** un Gwomo-ne ye un kon-se Shir ne hogute kaane à, hur-ur do'uru ye deen. Ye ro un barag-se un rii-yo to ka he m-hante à.

<sup>25</sup> Wu ken wu haanuru, wu zeeru ye, "Ai, ka hun-ne ye ka reeno ka ye no tige un kur-q m-ke'et à, ye eso eso n-me un **Pyo-q Shir**, ye ro m-yoose un hun-ne." <sup>26</sup> Caari-wu un yan'er-de un **Pyo-q Shir** un ya-ur'er ne, ye haaru ye deknu **yan-Tom Yeso**, amba yanze ur-beeb á, un remen ye ro o-gyer taase hun-ne jir ye ut-ta'ar.

<sup>27</sup> Bo ye dekente **yan-Tom Yeso** à, ye rwo'u ye m-es un co-o un **Morog-de un Sek-ye**. Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir cituru ye. <sup>28</sup> Wu zeeru, "Te nak no ut-to deen deen taase no do ur-yoos un ka jin-ur Yeso de. Amba kowan o-Urusharima nepste rii-yo no ur-yoos à, har ma hoob-q notte no duusuté té ra-q un hyó-mo un ka net-wu."\*

<sup>29</sup> Amba Bitrus un **yan-Tom Yeso** ne shasuru, ye zee, "Jip o te nomote Shir o-dorotté arge bo te he nome un net à! <sup>30</sup> Shir tat-ne na 'yonste Yeso ut-marimar, ka wu no ho'e kunkam un ogo-kan o-ce à. <sup>31</sup> Shir deete wu un re-de un wu, Yeso waragte Sek-wu komo ko-Wan-Gwu, remen wu tiksuté **Isra**-ne cowyo m-waktuné be-de Shir, komo ye

\* **Bor-us taan:28** 5:28 Hyen komo: Mati 27:25.

kumut a soksu ye **ba'as-to** un ye. <sup>32</sup> Te komo te ro yan-swo-se un to ka, **Kukt-o Shir** komo kaane, o Shir ya'ase yan-dorotte-o un wu à.”

<sup>33</sup> Bo sek-ye hogute kaané à, ye hogu us-ryaab deen, har ye cun ye ho **yan-Tom Yeso**. <sup>34</sup> Amba wu ken ko-**Parisa**-wu ro kon. Jin-de un wu Gamariyer. Wan-Yoos-de o-**karamsa**, hon un hun-ne ye ro wu un ya'as m-sék. Wu inu eso n-mé un ka **Morog-de un Sek-ye** de, wu zeeru a ruut ka hun-ne ye n-do un ya o-da hiin. <sup>35</sup> Ka da-q wu zeeru ka **Morog-de un Sek-ye** de, “No or re **Isra**-ne, nom no ja un rii-yo no cone nome un ka hun-ne ye à. <sup>36</sup> Hak-se n-jim se argé à, wu ken net-wu ru ur-jin à, jin-de un wu Tudas. Wu hwoog hi un de un wu ur-keer. Be-de un hun-ne zungu-us nass [400] ye doruru wu, amba a hooru wu. Komo a caas yan-dor-q un wu, to ka komo to nome kom-de un ye. <sup>37</sup> Bo un nom un to ka komo, wu ken wu ru ur-jin, jin-de un wu Yahudas, ko-ya-o-Gariri. Da-q a ro un oog-de un hun-ne à, wu rwo'uru hun-ne ye doru wu. Wu ma a hooru wu, yan-dor-q un wu komo a caastu ye kap. <sup>38</sup> To, ko m-moka me no m-rure, yagu no ma-to un ka hun-ne ye, yagu no ye. Urege de saktq-o un ye, ko senge-mo un ye mo un net o, ai, moa saburse. <sup>39</sup> Amba urege ka senge-mo mo Shir mo, noa hoks mo, ka hun-ne ye m-wen á. A 'wos na hi un na ut-ween un Shir ne á!” Ye argu dék un ma-to un wu.

<sup>40</sup> Ye agbu **yan-Tom Yeso** ye nomu ye us-sorog. Ye nakuru ye ut-to taase ye do nom ut-ma n-mé un jin-ur Yeso á. Ka da-q ye argu ye m-ho'os.

<sup>41</sup> Yan-Tom Yeso inuru un ka **Morog-de un Sek-ye** de, ye ro o-zak remen a hyanag ye, ye bo'osé ye dek o-yo'og un remen un jin-ur Yeso.

<sup>42</sup> Ko de ke ho-de, ko un **Pyo-o Shir**, ko o-hur, ye yage ur-yoos un ko'ot un **Ma-to m-Rerem** ne á. Ye senge m-zee Yeso wu ro **Kiristi**.

## Bor-us cind

*A dak yan-m-Senge nen ta'yoor*

<sup>1</sup> To, un ka ho-to, hun-ne ut-moor né warguru **yan-dor Yeso**. **Yahuda**-né yan-hoge ut-Girik nomuru **Yahuda**-né us-hwumug ye ro un hoge un rem-de **ut-Ibra** à.\* Ye un nom kaané remen a m-was un ye man ye gwor-ne ye un ne'a-ne da-q un wong un rii-yo m-re yo un ko de ke ho-de á. <sup>2</sup> Ka op un nen yoor-ye agburu hun-ne kap **yan-neke-m Yeso**. Ye zeeru, “Ai, u nom ur-bon a yage ko'ot-m un Ma-to Shir a ma'asté ma-to un rii-yo m-re á. <sup>3</sup> Remen kaané, or re ne daag no hun-ne nen ta'yoor be un no, ye ro un kashi ur-hur ne de ur-bon à, ye shiishe un **Kukt-o Shir** komo us-weer ne à, ye a he m-ya'as un ka senge-mo à. <sup>4</sup> Te komo t ea muut ur-hi un nom un kon-se Shir un yoos un Ma-to Shir ne.”

<sup>5</sup> Hun-ne kap hoguru rerem-mo un ma-to ye rwore à. Ye daagu Istipanus (wu ken net-wu wu shereg un Yeso ur-beeb né, komo **Kukt-o Shir** garamsute wu), un Pirip né, un Burukoras né, Nikano né, un Timon né, Barminas né, Nikoras (ko-ya-o-Antakiya, n-ga wu ba ko-**Yahuda**-wu á amba wu waragte ko-**Yahuda**). <sup>6</sup> Ye ka ye a daage un co-o **yan-Tom Yeso**. Bo ye nomoste kon-se Shir à, ye sekuru ye ut-kom.

\* **Bor-us cind:** 1 6:1 Ko: ut-Arameki.

<sup>7</sup> Ma-to Shir komo to senguru m-bo'qə. Moor-to **yan-dor Yeso** komo n-mə o-Urusharima səngu m-do hor-m-hor, yan-Cow un kon-se Shir ut-moor ne komo ye goksuru ka shər-mo un ma-to o-nip mo.

### A shik Istipanus

<sup>8</sup> To, Istipanus, wu net-wu shiishə un yar-mo Shir ne ur-beeb ne. Wu ro m-nom un rem-se o-made ut-hyat ne n-mə un hun-ne. <sup>9</sup> Ye ken ye be-de un kuke-q ur-morog o a m-zee Kuke-q un ye Possusse à, ye he'eburı Istipanus ut-ween. Ye ka komo **Yahuda**-ne ye ye o-Kireni un ye o-Arekzandiriya ne, komo un ye un dak-q o-Kirikiya ne, un ye o-Asiya ne. <sup>10</sup> Amba, ye bo'os ut-ween un wu ne á, remen ma-to un wu tq us-nap tq, **Kukt-q Shir** ciriru un hi-de un wu.

<sup>11</sup> Ye swowurı ye ken hun-ne ye wukusse un remen ye zeet, "Te hogute wu un reeb-ut **Mosa**, komo wu ro Shir un nome un ma-to o-yo'og."

<sup>12</sup> Un kaane, ye 'yonsu hur-de un hun-ne, un sek-ye ne, un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne. Ye komo ye daaru wu, ye shipu wu. Ye heeturı wu be-de un **Morog-de un Sek-ye**. <sup>13</sup> Ye ken sek-ye be-de un hun-ne haarı ye deknuru yan-swo-se ut-bo, ye ken ye zeeru, "Ka net-wu ko de ke ho-de wu ro un hun-to o-saa n-te un ka be-de ba m-kukop de komo un **karamsa-o Mosa** ne. <sup>14</sup> Te hogute wu m-zee unze ka Yeso-wu o-Nazaret-wu wua wurumse ka be-de, komo wu wakse kap o un jor-se **Mosa, wan-Rwɔr un Ma-to Shir**, yaksu na à."

<sup>15</sup> Myet bo un ye ro tara tara be-de un **Morog-de un Sek-ye** à, ye ro wu un tu un yish-ye hyanu co-q un wu waksute untun **wan-tom-wu Shir**.

## Bor-us ta'yoor

### Ma-ut Istipanus

<sup>1</sup> Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir cituru Istipanus wu zee, "¿Ka rem-se, nip-q?"

<sup>2</sup> Istipanus zeeru, "No or re ne un tat-ne ne, raks me no. Shir wan-seps-mo ut-gwomo wu rwuunte be-ur tato na **Ibrahi** da-q wu ro'e un dak-q o-Mesopotami à, cin ba wu ro she'ettę bo-q o-Haran. <sup>3</sup> Shir zeeru wu, 'Ine un dak-o ru, o yagę hen-ne ru ne, o neke dak-q um he wo my'a-as à.'\*

<sup>4</sup> "Tato na **Ibrahi** argu m-inę un dak-q o-Kardiya, wu argu m-she'et un bo-q o-Haran. Bon kane komo, bo tato un wu merestə à, Shir hanturı wu un ka dak-q nötte ur-she'et m-moka à. <sup>5</sup> Amba ne Shir 'ya **Ibrahi** ko rii gaan-yo un ka dak-q á, ko o-gaan. Amba wu sworog o-nu un **Ibrahi** wua 'ye wu ka dak-q wu un baag-q he m-dond un jim-de un wu ne à. Shir sworog o-nu ko de nomte à **Ibrahi** rott wà un ka da-q á. <sup>6</sup> Shir komo wu rwore unze baag-q **Ibrahi** a nom ur-hamat un o ken dak-q, hun-ne ye un ka dak-q komo yea mus ye guw-ne, yea 'ye ye ur-kooq har ys-hak zungu-us nass [400]. <sup>7</sup> Shir zeeru wua 'ye ka dak-q ye hette m-guw à ur-kooq, kaane nomse komo baag-q **Ibrahi** a rwuun

\* **Bor-us ta'yoor:3** 7:2-3 Hyen komo: Taka 12:1. † **Bor-us ta'yoor:4** 7:4 Hyen komo: Taka 11:31; 12:4. ‡ **Bor-us ta'yoor:5** 7:5 Hyen komo: Taka 12:7; 13:15; 15:18; 17:8.

yé nomé Shir m-guw un kà be-de. §\* 8 Shir komo wu ęssté үt-ma un **Ibrahi** ne, ma-to үr-ko. Q rwo'ę bo **Ibrahi** matę **Ishaku** à, wu koot wu үr-ko un ho-ur aeere-de. **Ishaku** matę **Yakubu**, komo wu matę tat-ne na ka op un nən yoor-ye.†

9 "Remen ka ya-n-ga-yę ro un shoob-үr heno un ye **Yusuhu**, yé babu wu. A heetü wu dak-q o-**Masar**. Amba Shir ro mossę un wu ne.‡ 10 Komo wu ruutü wu be-de un kap q un swo үr-koob q un wu. Shir rwo'uru komo wu wakturü ko-ya-us-nap. Wu reeg үr-ho be-үr ko-Gwomo-wu o-**Masar**. Ko-Gwomo-wu o-**Masar** ya'asü wu gwomo-to o-**Masar**. Komo wu rwo'uru kap q un hun-ne yé un hur-q un wu un kom-ut **Yusuhu**.§

11 "A kanę mer he'enuru un myet q un dak-o o-**Masar** un o-**Kan'anane**, mossę un swo үr-koob ne de m-yo, har tat-ne na taage un rii-yo m-re. \* 12 Amba bo **Yakubu** hogute yege-hyo ro kon o-**Masar** à, wu tomurü yakar-ye un wu, tat-ne na ha-mo o-**Masar**. De ka de ro hew-de un ye de үr-takan. 13 Un hew-de un ye de o ayoore-de, **Yusuhu** rwuntü hi un de un wu cas be-үr sek-ye ne ye un wu ne, ka da-o ko-Gwomo-wu o-**Masar** napuru baag-o **Yusuhu**.† 14 **Yusuhu** tomurü tato un wu **Yakubu** wu haan, komo un kap q un sekke-ne ye un wu ne. War warmo un ye komo hun-ne kwooz-ut tet un op un taan ye [75].‡ 15 **Yakubu** argu m-neke o-**Masar**, reęno wu mare un tat na ne. § 16 A kamsunu ye a muutü ye o-Shekem, a rwo'uru ye un saag-q **Ibrahi** q'e un hwor-ye o-azorpa à, be-үr yakar Hamor kanę o-Shekem.\*

17 "Amba bo da-o nomte yow yow q Shir hette shoos un ka ma-to wu ęsse un **Ibrahi** ne à, hun-ne na doorü. Yé nomu үt-moordeen un dak-q o-**Masar**. 18 Ka da-de a nomu wu ken ko-Gwomo-wu o-**Masar**, wu napę net-wu a m-zee **Yusuhu** á.† 19 Ka ko-Gwomo-wu reeg ra-q un hun-ne na. Wu rangsute tat-ne na. Wu ro m-rwo a jorog yan-yakar-ye un ye un remen ye meret.‡

20 "Un ka da-q q ka, a matę **Mosa**, wà-wu үt-campo. A nomu gut-de un wu reng-us tet un hur-o tato un wu. § 21 Bo a ruutü wu n-dö à, wà wan-ne'a ko-Gwomo-wu o-**Masar** dekü wu, wu gwotü wu untun wà un wu.\* 22 A yoosurü **Mosa** kap q un nap-se un ya-o-**Masar**. Wu komo net-wu үr-beęb ne be-de rwor үt-ma, un rii-yo wu ro m-nom ne à.

23 "Bo wu woose hak-üs kwooz-ut yoor [40] à, wu nomu us-barag wu he wu gas or un wu un **Isra**-ne. 24 Bo wu hyentę wu ken ko-ya-o-**Masar**-wu, wu ro un dum-mo un ko-**Isra** à, wu haaru, wu guut ko-**Isra**, wu topotü wu, wu wosü ko-ya-o-**Masar**. Wu hqorü wu. 25 Wu hwooru o-saktö wu zee or un wu ne a neps unze Shir daage wu remen wu guut ye. Amba hun-ne ye nap á. 26 Bo ish geste komo à, wu hyanuru ye ken

§ **Bor-us ta'yoor:7** 7:6-7 Hyen komo: Taka 15:13-14. \* **Bor-us ta'yoor:7** 7:7 Hyen komo: Rwu 3:12. † **Bor-us ta'yoor:8** 7:8 Hyen komo: Taka 17:10-14; 21:2-4; 25:26; 29:31—35:18.

‡ **Bor-us ta'yoor:9** 7:9 Hyen komo: Taka 37:11; 37:28; 39:2,21. § **Bor-us ta'yoor:10** 7:10 Hyen komo: Taka 41:39-41. \* **Bor-us ta'yoor:11** 7:11 Hyen komo: Taka 42:1-2. † **Bor-us ta'yoor:13** 7:13 Hyen komo: Taka 45:1,16. ‡ **Bor-us ta'yoor:14** 7:14 Hyen komo: Taka 45:9,10,17,18; Taka 46:27 (üt-Girik). § **Bor-us ta'yoor:15** 7:15 Hyen komo: Taka 46:1-7; 49:33.

\* **Bor-us ta'yoor:16** 7:16 Hyen komo: Taka 23:3-16; 33:19; 50:7-13; Josu 24:32. † **Bor-us ta'yoor:18** 7:17-18 Hyen komo: Rwu 1:7-8. ‡ **Bor-us ta'yoor:19** 7:19 Hyen komo: Rwu 1:10,11,22. § **Bor-us ta'yoor:20** 7:20 Hyen komo: Rwu 2:2. \* **Bor-us ta'yoor:21** 7:21 Hyen komo: Rwu 2:3-10.

**Isra**-ne ye m-dum, wu conu ye m-hongse. Wu zeeru, ‘Campō-ne, no hun-ne gaan-yę no rō, ḷyan yo notte hi un no m-dum?’

<sup>27</sup> “Amba ka wu ro or un wu m-dum à, wu tudbu **Mosa** n-riib, wu zeeru, ‘Wa sagbu wo ut-gwomo be un te o piishitü te ut-ma?’ <sup>28</sup> Ashi, ḷwo un con o hoot me bo o ho'ę ka net-wu wu m-ryo?’<sup>†</sup> <sup>29</sup> Bo **Mosa** hogute kaanę à, wu somuru wu she'eturu she'et-de ur-hamat un dak-o o-Midiyan. Rēeno wu mate yakar yoor yan-campo-ne.<sup>‡§</sup>

<sup>30</sup> “To, bo a nomte us-hak kwooz-ut yoor [40] à, wu ken **wan-tom-wu Shir** wu haanuru be-ur **Mosa** un rem-de o-ra, un ya-o yo ken 'yo-yo un o ken kot-q yow yow un Haag-o o-Sinay ne. <sup>31</sup> Bo **Mosa** hyente kaanę à, wu bopu o-nu un rii-yo wu hyane à. Bo wu hyoknute yow yow wu gut à, wu hoguru cor. Yawe zeeg, <sup>32</sup> ‘Me wu rō Shir tat-ne ru ne, Shir **Ibrahi** un **Ishaku**, un **Yakubu** ne.’ Wur-o **Mosa** ciru us-zap, ko m-gwot ken wu hoks á.

<sup>33</sup> “Yawe zeeru wu, ‘Pos ka'ante-ut ru, un remen ka be-de wottę eso à, be-de ba m-kukop de. <sup>34</sup> O-nip, um hyanag kqob-de a un 'ya un hun-ne re ye rō o-**Masar** à. Um hogute 'won-se un ye, komo me un kergunę um guut ye. To, m-moka se o zongę um tomot wo ha-mo o-**Masar**.<sup>\*</sup>

<sup>35</sup> “To, ka Mosa-wu, wu ye yage, ye zee, ‘Wa sagbu wo ut-gwomo be-ur na o piishitü na ut-ma?’ Wu Shir tomne wu re co, wan-ruut-wu, un bu-yo un **wan-tom-wu Shir** wu rwuṇe be-de un wu un ka ya o'-yo yo à.<sup>†</sup> <sup>36</sup> Da-q wu komse nom un rem-se o-made un dak-q o-**Masar** à, wu rwuṇtę ye. Komo un saw-to ut-hyat ne un dak-q o-**Masar**, un Roog-o Jaas-o ne komo n-me o-kot ne har us-hak kwooz-ut yoor [40].<sup>‡</sup>

<sup>37</sup> “Ka Mosa-wu, wu zee **Isra**-ne, ‘Shir a deeg wu ken **wan-rwor un Ma-to Shir** wu be-de un hun-ne no, uento me.’<sup>§</sup> <sup>38</sup> **Mosa** wu, wu karakse hun-ne ye o-**Isra** o-kot. Wu ro kane un tat-ne na ne komo un ka **wan-tom-wu Shir** wu ne wu nome ut-ma un wu ne un Haag-o o-Sinay à. Wu wu komo goksunę ma-to yan-hoog be-de Shir wu hantu na.\*

<sup>39</sup> “Amba tat-ne na yagu wu nome o-dorotte, ye 'yarag wu. Ye hogu gop-de m-warag un dak-q o-**Masar**. <sup>40</sup> Ye zeeru **Haruna**, ‘Nomo na shir-ye he na tekę co à. O nak ka Mosa-wu, wu rwuṇtę na es-mo un dak-q o-**Masar** à, a nap rii-yo koru wu á.’<sup>†</sup> <sup>41</sup> Un ka da-q, ye zworu ye ken shir-ye uento wu-r-q o-na. Ye sekü ka gir-mo ur-seke, ye bopu o-zak un senge-mo ye nome un kom-to un ye à.<sup>‡</sup> <sup>42</sup> Remen kaanę Shir tuku ye ur-jim, wu mussu ye yan-guw-mo un yege-regen. To ka nomog hond hond un rii-yo rō gensę ne un takurda-q un **yan-Rwor un Ma-to Shir** à unze,

“No hun-ne ye o-**Isra**,

zmę wu no penę ut-gut no **seke** ur-sake,

har us-hak kwooz-ut yoor [40] n-me o-kot?

<sup>43</sup> Ay, ko kenę no ha no ut-tuw un depi-q un toog-o Morek,

<sup>†</sup> **Bor-us ta'yoor:28** 7:28 Hyen komo: Rwuṇ 2:14. <sup>‡</sup> **Bor-us ta'yoor:29** 7:23-29 Hyen komo: Rwuṇ 2:11-15. <sup>§</sup> **Bor-us ta'yoor:29** 7:29 Hyen komo: Rwuṇ 18:3-4. <sup>\*</sup> **Bor-us ta'yoor:34**

7:30-34 Hyen komo: Rwuṇ 3:1-10. <sup>†</sup> **Bor-us ta'yoor:35** 7:35 Hyen komo: Rwuṇ 2:14.

<sup>‡</sup> **Bor-us ta'yoor:36** 7:36 Hyen komo: Rwuṇ 7:3; 14:21; Qog 14:33. <sup>§</sup> **Bor-us ta'yoor:37**

7:37 Hyen komo: Kara 18:15,18. <sup>\*</sup> **Bor-us ta'yoor:38** 7:38 Hyen komo: Rwuṇ 19:1—20:17;

Kara 5:1-33. <sup>†</sup> **Bor-us ta'yoor:40** 7:40 Hyen komo: Rwuṇ 32:1. <sup>‡</sup> **Bor-us ta'yoor:41** 7:41

Hyen komo: Rwuṇ 32:2-6.

ун regen-yo tqog-o Ripan,  
ka tqog-se no nomé à remen no kwuktuté se.  
Remen kaane, man ru a dek no m-guw ur-hew ne  
co-o o-Babira.'§

<sup>44</sup> "N-ga, tat-né na ro ur-dépi de ro un kute un hun-né unze Shir ro mosse un ye né o-dákár à. A un nom de bo Shir rure **Mosa** wu nom de à, hond hond bo Shir kute **Mosa** à.\* <sup>45</sup> Da-q Josuwa rumse o-dak un kom-to ka hun-né ro ur-she'et un ka dak-q à, Shir yané ye un yish-ye un **Yahuda**-ne. Ka depi-de tat-né na 'woose be-de un ya-n-ga-ye na à, ye hanturú de un ka dak-o. Ka depi-de komo de ro kon har haan-mo un da-o ko-Gwomo **Dawuda**.† <sup>46</sup> **Dawuda** komo wu kumug ur-ho be-de Shir, har wu nomog us-kon be-de Shir remen wu meet **Pyo-o Shir** rem Shir **Yakubu**.‡ <sup>47</sup> Amba **Suremanu** wu me'e Shir ut-ma.§

<sup>48</sup> "Myet un kaane né, Wa-ut-Gwomo kap wu ro m-she'et un hur-to hun-né ma'e á. Bo **wan-Rwor un Ma-to Shir** zee à,

<sup>49</sup> "Yawe zeeq, "O-Ton q ro deeg-q un gwomo-ut re,  
o-dak né q ro rii-q un es un na-us re.

¿Yan gon hur-q no he me m-me'e?

Ko komo ¿yan gon be-de né ro be-de un wuwé un de?

<sup>50</sup> ¿Mé wu ka nomé kap se ká rem-se á?" \*\*

<sup>51</sup> "No ya-o-cimi, yan-hur-ur hwo'og-de, yan-to-to un caar. Ur-ho bi, no un yage o-dorotte un **Kukt-o Shir**, bo tato no ne nomé à, ka no m-nom un ce no. <sup>52</sup> ¿N-mé un **yan-rwor un Ma-to Shir**, wu tato no ne yage m-rangse à, wu ro kon? Ye hoog ka ye nomé ut-ma un haan-mo un ka wan-Kashi ur-she'et wu né à. No komo, no ya'asté wu un kom-to un ya-o-Roma, bo no ho wu à. <sup>53</sup> No ye né gokse o-karamsa be-de un **yan-tom-ye Shir**, amba no dory o á."

*A jirig Istipanus us-jor har wu mer*

<sup>54</sup> Bo ye hoguté kaane à, ye nomu us-ryaab deen har ye hew us-jow remen us-ryaab. <sup>55</sup> Amba Istipanus ro shiishé ceng un **Kukt-o Shir**. Wu tuuru yish, wu ro un gwot o-Ton shir, wu hyanurú seps-mo Shir, komo un Yeso né eso un kom-q ur-re q Shir. <sup>56</sup> Istipanus zeeru, "Gwot no, mé un hyan o-Ton tikshishe, komo un **Wà-wu un net** né eso un kom-q ur-re q Shir."

<sup>57</sup> Amba ye ciru kan-se o-zaaz deen deen, ye zwopu tq-to un ye, ye moru wu da-o gaan. <sup>58</sup> Ye ruutu wu so n-jim de o-bo. Ye sengu wu us-jor ut-ta'ar. Ya-us-tor komo ye essu matuku-to un ye be-de un wu ken ko-beeb-wu, jin-de un wu Shawuru.

<sup>59</sup> Ye ro un jor-us Istipanus, wu né, wu nomu us-kon wu zee, "Yeso Wan-Koyan, dek kukt-o re." <sup>60</sup> Wu kwukturú, wu damu cor m-'wons né wu zee, "Wan-Koyan, taase o piishé ye ut-ma un de ka **ba'as-de** á." Bo wu rurté kaane à, wu argu m-mar.

## Bor-us eer

<sup>1</sup> Shawuru komo wu shesu ka ye ho'e Istipanus à.

§ **Bor-us ta'yoor:43** 7:42-43 Hyen komo: Emos 5:25-27 (ut-Girik). \* **Bor-us ta'yoor:44** 7:44 Hyen komo: Rwyu 25:9,40. † **Bor-us ta'yoor:45** 7:45 Hyen komo: Josu 3:14-17. ‡ **Bor-us ta'yoor:46** 7:46 Hyen komo: 2Sam 7:1-16; 1Nom 17:1-14. § **Bor-us ta'yoor:47** 7:47 Hyen komo: 1Gwm 6:1-38; 2Nom 3:1-17. \* **Bor-us ta'yoor:50** 7:49-50 Hyen komo: Isha 66:1-2.

*Shawuru rangsute yan-dor Yeso*

Un ka ho-to, a ro un rangse un **yan-dor Yeso** ye ro o-Urusharima à ur-kqob. Ye argu m-caage so un dak-to o-Judiya un o o-Samariya ne, **yan-Tom Yeso** kuse cot. <sup>2</sup> Ye ken yan-guw-mo Shir ye, ye joke Istipanus. Ye 'won us-'won deen remen mar-mo un wu.

<sup>3</sup> Amba Shawuru sengu rangse un hun-ne **yan-dor Yeso** ba m-sok. Wu ro m-cow ut-hur, wu ro un ship un campo-ne un ne'a-ne ne, wu ro ye m-ka un kur-to m-ke'et.\*

*Pirip ko'otte Ma-to m-Rerem  
un bo-q o-Samariya*

<sup>4</sup> Ka **yan-dor Yeso** ye a cakarse à, senguru m-pa, ye ro un senge-mo un ko'ot un **Ma-to m-Rerem** ko kene ye ha'e. <sup>5</sup> Pirip nekuru bo-q o-Samariya, wu ro ye un ko'ote ma-ut **Kiristi**. <sup>6</sup> Bo hun-ne deen hogute ma-ut Pirip à, ye hyanuru komo rem-se o-made se wu ro m-nom a, un gop-de ye muutet ur-hi n-te un rii-yo wu ruru ye à. <sup>7</sup> Ya-ut-kot komo ut-moor ne ye sengu m-rwuun un wur-to un hun-ne un joog us-kan. Ye ro un hoks ur-hew un na-se ye á un ryam-ne ne, a taasú ye gom-se un ye myet. <sup>8</sup> Remen kaane, hun-ne ye un ka bo-q nomu o-zak deen.

*Sima ko-wa-o-gwot*

<sup>9</sup> Wu ken net-wu ro kon jin-de un wu Sima. N-ga wu ro ye un nome un rem-se ut-hyat un ka bo-q, har wu ru **Samariya**-ne bop us-nu. Wu ma'asuru m-zee wu caari-wu un net-wu. <sup>10</sup> Hun-ne kap komo ye muuturu ur-hi be-de un wu, yakar ha-mo un mong-ne, ye ro m-zee, "Ka net-wu, ai, bee'b-de Shir de, wu a m-zee 'Wa-ut-gos' à." <sup>11</sup> Ye muutu ur-hi be-de un wu m-sok ne, un remen wu rewesute wu ro ye un nome o-made o ro m-rwo ye bop o-nu à. <sup>12</sup> Amba bo ye dekte ka **Ma-to m-Rerem** to Pirip nome to un gwomo-to Shir à, komo un jin-ur Yeso **Kiristi** ne, kap mo un ye a yo'osuru ye m-ho, ne'a-ne un campo-ne ne. <sup>13</sup> Har Sima un hi un de un wu, wu shereg be-de Shir. Bo a yo'osu wu m-ho à komo wu momsu Pirip o-wur. Bo wu hyenté Pirip ro un nom ut-hyat un caari-to us-saw to o-made ne à, wu bopu o-nu.

<sup>14</sup> Bo **yan-Tom Yeso** ye ro o-Urusharima hogute **Samariya**-ne gokste **Ma-to Shir** à, ye tomuru Bitrus ne un **Yohana** be-de un ye. <sup>15</sup> Bo Bitrus ne wooté o-Samariya à, ye nomuru hun-ne us-kon ye gokste **Kukt-o Shir**. <sup>16</sup> Remen **Kukt-o Shir** un ro cirite be-de un ye ko wan-gaan á, a yo'oste ye m-ho cot un jin-ur Yeso Wan-Koyan. <sup>17</sup> Bitrus ne un **Yohana**, **seke** ye kom-to o-kwum, ye gokste **Kukt-o Shir**.

<sup>18</sup> Bo Sima hyente, ashi un rwó un kom-to un **yan-Tom Yeso** atte un kum o-Kukt à, wu zonguru wu ya'astu ye hwor. <sup>19</sup> Wu zeeru, "Mé un cere, 'ya mé no ka bee'b-de, remen bo un net-wu mé **seke** kom-ut re, wu kumut **Kukt-o Shir**."

<sup>20</sup> Amba Bitrus zeeru wu, "Wo un hwor ru ne noa sabre! ¿Wo m-hyan o o zee un hwor-o o he kum un yar-mo Shir? <sup>21</sup> Ho-m ru ro kon un to ka ma-to á ko hiin, un remen hur un du ro hond hond be-de Shir á. <sup>22</sup> Se o wonge un ka sakto-o yo-o o ne o wotté à, kon Wan-Koyan ko wua soksú wo **ba'as-de** un ka rii-yo o nome barag-se m-nom un hur un du à. <sup>23</sup> Remen um hyanag wo un shoob-ur yo-de ne, wo gekse n-me **ur-ba'as**."

\* **Bor-us eer:3** 8:3 Hyen komo: Seng 22:4-5; 26:9-11.

<sup>24</sup> Sima shasuru wu zee, “Kono no me no Wan-Koyan taase ko o-gaan be-de un ka saw-to no ogme à yo kum me.”

<sup>25</sup> Bo Bitrus ne un **Yohana** nome us-swo rem Yeso un ko'ot un ma-ut Wan-Koyan à, ye argu m-warag o-Urusharima. Bo ye waragte o-Urusharima à, ye sengu m-ko'ot **Ma-to m-Rerem** un kot-to o-Samariya ut-moor ne.

### Pirip un ko-ya-o-Itiyopiya ne

<sup>26</sup> A kane, wu ken wan-tom Wan-Koyan, wu zeeru Pirip, “Ine, o dore so o-baar, ka cow-yo rwuuné o-Urusharima à, ha-mq o-Gaza, cow-yo o-dákár.” <sup>27</sup> Wu argu m-iné wu nekuru. Wu hyanuru wu ken net-wu o-Itiyopiya wu. Wu ro un caari-de ur-con ne† un gwomo-to o-Kandis,‡ wu un dak-o o-Itiyopiya. Wu ro komo wa-ur-es un ka Gwomo-to. Wu un haan o-Urusharima remen wu sekemsuté Shir. <sup>28</sup> Bo wu rotte un jo o-hur à, tara n-te un keke-de un jok-yo un wu, wu upsuru takurda-o **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** wu ma'asuru m-karanté. <sup>29</sup> Kukt-o zeeru Pirip, “Hyogbe o wo yow yow un ka keke-de o-jok de ne.”

<sup>30</sup> Pirip bu'ugu o-rek, wu wooru un her-o un wu, wu hoguru wu m-karante un takurda-o **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir**. Pirip cituru wu, “¿O nepsté rii-yo wo m-karante?”

<sup>31</sup> Wu shasuru, “Ay, me hoks m-nap á, se me kumé wu ruru me à.” Wu zeeru Pirip wu de keke-de un jok wu she'et un her-o un wu.

<sup>32</sup> Ka Ma-to Shir to komo to wu ro m-karanté à to ro:

“A naku wu untun o-ca a neketé be-de m-pan.

Bo ya o-rwuug o-ca ro m-ma'as temb

un kom-to un wan-or-o un can-se un wur-o un yo à,  
kaane ko nu-o un wu, wu hak á.

<sup>33</sup> A nomotu wu rem-se ba ur-bon

har a wen wu yo ro yo ma un wu à.

¿Wan wu ne he hoks un cep un ma-to un baag-o un wu?

Remen a dossussuté hoog-mq un wu un ka dak-o.”§

<sup>34</sup> Ka ko-ya-o-Itiyopiya-wu zeeru Pirip, “¿Wan wu ne ka **wan-Rwor un Ma-to Shir** wu rotte ut-ma? ¿Wu un hi-de un wu, ko net hor-wu?”

<sup>35</sup> Pirip haku nu-o un wu, wu shi'nuru raag-o un ka gen-mq un Ma-to Shir, wu ro wu un rure **Ma-to m-Rerem** to ma Yeso.

<sup>36</sup> Bo ye rotte ur-hew à, ye woqrú be-de m-ho, ka ko-ya-o-Itiyopiya-wu zeeru, “Gwot, m-ho! ¿Yan yo ne he m-wen a yo'os me n-me m-ho?”\*

<sup>38</sup> Wu zeeru a ess ka keke-de un jok de. Kap mo un ye yoor-ye kergunduru ye he'ebu m-ho, Pirip yo'osuru ka net-wu m-ho. <sup>39</sup> Bo ye rwuunté m-ho à, Kukt-o Wan-Koyan deku Pirip. Ka ko-ya-o-Itiyopiya-wu do Pirip m-hyan á. Wu argu arag-mq un wu o-zak. <sup>40</sup> Amba Pirip hyanu hi un de un wu un bo-o o-Azotus. Wu rigu kap o ut-bo, wu ro m-rwor un **Ma-to m-Rerem**, har wu woqrú o-Kaseriya.

† **Bor-us eer:27** 8:27 ut-Girik: Wu a mate ba m-campo à ko ne wu a pesme à. ‡ **Bor-us eer:27** 8:27 Kandis ne'a-wu komo ko-gwomo-wu. § **Bor-us eer:33** 8:32-33 Hyen komo: Isha 53:7-8 (ut-Girik).

\* **Bor-us eer:36** 8:36 Mq ken gen-mq un do ci-o 37Pirip zeeru, “Uregé o shereg hur-ur gaan, ay, a argu wo m-nome.” Wan-ba-m-campo zeeru, “Um shereg Yeso Kiristi Wà-wu Shir wu.”

## Bor-us jero

*Waktyne-m Shawuru be-de Shir  
(Seng 22:6-16; 26:12-18)*

<sup>1</sup> Shawuru senguté re co un rangsé un yan-neke-m Wan-Koyan deem, har m-zee wua ho ye. Wu argu m-ha be-de un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. <sup>2</sup> Wu konu wu genü wu ut-takurda wu heet un kuke-to un yoos un Ma-to Shir to ya-o-Damaskus, remen urege wu kumug **yan-dor Yeso** un Ka Cow-yo, campo-ne ko ne'a-ne, wu hantu ye un bo-o o-Urusharima a ke'et ye. <sup>3</sup> Wu ro ur-hew, wu wooru yow yow o-Damaskus ne. Da-o gaan, wu hyanuru m-cecar n-ton mo caragsuru un wu. <sup>4</sup> Wu argu m-he n-dak, komo wu hoguru o ken cor-o ro wu m-zee, "Shawuru, Shawuru, ya wotte me m-rangsé?"

<sup>5</sup> Shawuru zeeru, "¿Wan wu ne o ro Wa-ut-Gos?"

Cor-o shasuru o zee, "Me ro Yeso ka wu wo m-rangsé à. <sup>6</sup> Ine m-moka, o cuw n-me o-bo, reeng a he wo m-rure rii-yo o he m-nom à."

<sup>7</sup> Yan-ur-hew de un wu komo ye hoks tep á, cor-o ka ye hogusse amba ye hyan net á. <sup>8</sup> Shawuru argu m-iné n-dak, amba bo wu upste yish à, wu do m-hyan á. Ye shipu wu o-kom, ye hantu wu o-Damaskus. <sup>9</sup> Wu nomu ho-ut tet, ba m-hyan, ba m-re, ba m-swo, komo.

<sup>10</sup> Wu ken **wan-neke-m Yeso** wu ro kon o-Damaskus, jin-de un wu Hananiya. Wan-Koyan nomo wu ut-ma n-te ut-hyangan, wu zee, "Hananiyal!"

Wu komo wu shasuru, "Me ka, Wan-Koyan o."

<sup>11</sup> Wan-Koyan zeeru wu, "Ine, o doré ka cow-yo a m-zee Cow-o Te'te à. O neke un hur-o Yahudas, o cit wu ken net-wu un bo-o o-Tarsus wu, wu ro kane à, jin-de un wu Shawuru. Wu ro kane us-kon un ká be-de. <sup>12</sup> Har n-me ut-hyangan wu hyanu wu ken net-wu jin-de un wu Hananiya cowonte, wu sekuru wu kom-to o-kwum remen wu doot kumun hyan-o o-bo."

<sup>13</sup> Amba Hananiya shasuru, "Wan-Koyan, um suusté hogé un ma-to un ka net-wu be-de un hun-ne deem, n-te un moor-to un men-ut jaas-to to wu nome yan-dor ru o-Urusharima à. <sup>14</sup> Wu ka komo Gwomo-ne ye un kon-se Shir ya'ag wu ur-beeb wu ship un bo un wu ro un nom us-kon un jin un du à."

<sup>15</sup> Amba Wan-Koyan zeeru Hananiya, "Neké remen wu net-wu, wu um daagne wu nomot senge-m re remen wu ko'otté jin un de be-de un ye ro **Yahuda**-ne á, un gwomo-ne un ye ne, komo un **Isra**-ne ne. <sup>16</sup> Me un hi un de, man kussu wu koqb-de wu he m-swo ba wu un con un remen jin un de à."

<sup>17</sup> Hananiya haaru, wu cowu o-hur. Wu tabbu o-kom wu ci'uru Shawuru. Wu zeeru, "Wan-yen de Shawuru, Wan-Koyan wu tomnu me. Yeso ka wu rwuqne be un du un ka cow-yo o donde à. Wu conog o do m-hyan, remen komo **Kukt-o Shir** garamsuté wo." <sup>18</sup> Ba un naas o-da, yo ken rii-yo yntuñ kük-o o-jan he'enuru Shawuru un yish, wu jamsu m-hyan. Ka da-o wu inuru a yo'osuru wu m-ho. <sup>19</sup> Wu reeru rii-yo m-re wu jamsu kum m-wons.

*Shawuru ko'oté Ma-to Shir  
un bo-o o-Damaskus*

Shawuru nomuru üt-ho hiin үn yan-neke-m Yeso ne o-Damaskus.  
<sup>20</sup> Ba m-jime, Shawuru ciru ko'ot үn ma-ut Yeso үn kuke-to үn yoos үn Ma-to Shir. Wu ro m-zee Yeso wu ro **Wà-wu Shir**. <sup>21</sup> Myet bon ye hogu wu à, ye bopu nu-se үn ye. Ye zeeru, "Ashi, ɿwu wu ka hoomé hun-ne komo wu caas yan-nom us-kon үn ka jin-de o-Urusharima á? ɿWu үn nekne kané ka үn sakto-q үn heet-mo үn ye be-de үn Gwomo-ne ye үn kon-se Shir a ke'et ye á?"

<sup>22</sup> Amba Shawuru dooru ko'ot үn Ma-to Shir үr-beeb ne. Wu senguru'yons үn hur-de үn **Yahuda**-ne ye ro үr-she'et o-Damaskus à, wu ro ye m-rurę o-nip үnze Yeso wu ro **Kiristi**.

#### *Shawuru possotę Yahuda-ne*

<sup>23</sup> Bo a nomte üt-ho hiin à, **Yahuda**-ne zongurų ye hoot Shawuru.  
<sup>24</sup> Amba wu hoguru ma-to үn yo ye conę m-nom à. M-tet, m-how ne ye ro үn tu үn yish үn ish-se o-bo remen ye hoot wu. <sup>25</sup> Amba m-tet yan-neke-mo үn wu deku wu, ye kerguntu wu үn ɿ ken ish-q үn wur-q үn o-bo n-me үn caari-q o-koqor.\*

#### *Shawuru waragte o-Urusharima*

<sup>26</sup> Bo Shawuru woontę o-Urusharima à, wu ma'asuru m-senge wu cuywut n-me үn morge-de үn **yan-dor Yeso**, amba kap mo үn ye hogu o-gyer un remen ye dek wu untun ko-yan-neke-m Yeso á. <sup>27</sup> Amba Barnabas deku Shawuru wu heet be-de үn **yan-Tom Yeso**. Wu ruru ye bo Shawuru hyane Wan-Koyan үn cow à, үn bo Wan-Koyan nomo wu üt-ma ne à, komo үn bo Shawuru ko'ote jin-ur Yeso o-Damaskus à, ba o-gyer. <sup>28</sup> Bo үn kané, Shawuru sengu neke-mo үn wu sak үn **yan-dor Yeso** ne o-Urusharima. Wu ro m-ko'ot үn jin-ur Wan-Koyan ba o-gyer. <sup>29</sup> Komo ma-ut sengu wu m-suunę үn **Yahuda**-ne yan-hogę üt-Girik, wu ma'asuru üt-ma үn ye ne, amba ye sengu hoob-q үr-taab ye hoot wu. <sup>30</sup> Bo or үn wu ne nepte kaane à, ye argu wu m-heet o-Kaseriya. Ka da-de, ye tomu wu ha-mo үn bo-q o-Tarsus.

<sup>31</sup> Bo үn ka da-q hun-ne kap **yan-dor Yeso** ye ro үn dak-to o-Judiya à, o-Gariri ne, o-Samariya ne, ye kumu she'et-de үn gwugwu-mo үr-hur. Hun-ne **yan-dor Yeso** kumu үr-beeb, үn jaab-q үt-men ne, ye dooru üt-moor үn bu-yo үn **Kukt-q Shir**, da-q ye senge үr-she'et n-me үn gyer-o Wan-Koyan à.

#### *Bitrus taasute Iniyas gom*

<sup>32</sup> Bo Bitrus dorokte üt-dak kap à, komo wu haaru be-de үn ka **yan-dor Yeso** ye, ye ro үr-she'et үn bo-q o-Ridda à. <sup>33</sup> Un ka be-de, wu go'onluru үn wu ken net-wu ne jin-de үn wu Iniyas, wu ro domb hak-us eer үn gom-q us-ryam. <sup>34</sup> Bitrus zeeru wu, "Iniyas, Yeso **Kiristi** taaste gom ru. Inę, o pus rii-q үr-rut o ru." Ba үn rem, Iniyas argu m-inę. <sup>35</sup> Kap hun-ne ye ro үr-she'et n-me үn bo-to o-Ridda үn Sharon ne hyanu ka wu a taase gom à. Ka da-q ye waktunu be-үr Wan-Koyan.

#### *Bitrus 'yonste Tabita üt-marimar*

<sup>36</sup> Un bo-q o-Jopa, wu ken ne'a-wu ro kon **wan-neke-m Yeso** jin-de үn wu Tabita, wu a m-zee Dorkas à. Ka Dorkas wu ya'astę hi үn de үn wu sak n-me үn nom үn rii-yo үr-bon, komo wu ro үn gu un koob-ne. <sup>37</sup> Un ká da-q, wu rukt o-wur, wu maruru. Bo ye zortę wu à, ye neksu

\* **Bor-us jerq:25** 9:25 Hyen komo: 2Kor 11:32-33.

u-de үн wü үн kuke-o n-ton. <sup>38</sup> Komo bo-q o-Ridda ro yow yow үн bo-q o-Jopa ne. Bo yan-dor Yeso hogute Bitrus ro kon o-Ridda à, ye tomuru hun-ne yoor be-de үн wü, ye kon wü wü haan be-de үн ye hor-m-hor.

<sup>39</sup> Bitrus argu m-inę wü nekuru үн ye ne. Bo wü woontę à, ye heetü wü үн kuke-o n-ton. Myet-mo үн ne'a-ne ye campo үн ye ne mermé à, ye esuru yow yow үн wü ne, ye ro үs-won, ye ro Bitrus m-kutę ut-matuku, ut-gund ne to Dorkas cee ye cin da-q wü roknę үn hoog à.

<sup>40</sup> Bitrus ruutü ye n-do kap үн ka kuke-o, wü kwukturü wü kon үs-kon. Wü byandırı be-de үr-u, wü zeeru, "Tabita, inę." Wü argu ups үn yish. Bo wü hyentę Bitrus à, wü argu m-inę wü she'etırı. <sup>41</sup> Bitrus tebbü wü o-kom wü guuru wü, wü inute. Wü agbu yan-dor Yeso, үn ne'a-ne ye campo үn ye ne mermé ne à, wü tebbü ye Tabita үn hoog ne. <sup>42</sup> Ka ma-to semurı kap o o-Jopa, hun-ne komodeen ye argu m-sher be-ur Wan-Koyan. <sup>43</sup> Bitrus rewü ut-ho deen o-Jopa, үn hur-q үn wü ken ko-yan-swom-to ut-ka to ut-gut wü, wü a m-zeę Simon à.

## Bor-us op

### Bitrus ne үn Koneriyus

<sup>1</sup> Wü ken net-wü ro kon үn bo-q o-Kaseriya jin-de үn wü Koneriyus. Wü ro ko-caari-wü үn karma-ne wü үn Roma-ne wü үn buug-de үn karma-ne de a m-aag Buug-de o-Itariya à. <sup>2</sup> Wü conog Shir үn hur-ur gaan, komo wü ro "Wan-seps үn Shir,"\* kap үn yakar-yę үn wü ne. Wü ro m-sengedeen be-de үn gwü-q үn Yahuda-ne ye rö kqob-ne à, komo ko de ke hq-de wü ro үs-kon be-de Shir. <sup>3</sup> De ken hq-de, hohond-mo үn kwom-us tet-se m-rim, wü hyanuru wan-tom-wü Shir cas n-te ut-hyangan. Wan-tom-wü Shir haante be-de үn wü, wü zeeru, "Koneriyus!"

<sup>4</sup> Koneriyus tuuru wü yish gyer-o-gyer, wü zeeru, "Wa-ut-Gos, չyan yo ne?"

**Wan-tom-wü Shir** zeeru wü, "Kon-us ru se үn gwü-q үn kqob-ne ne se wo m-nom à, se woog be-de Shir, rem-se m-baks se komo be-de үn Shir. <sup>5</sup> Tom hun-ne m-moka ha-mo o-Jopa ye agantę Simon, wü a m-aag Bitrus à. <sup>6</sup> Bitrus she'ete үn hur-q үn wü ken net-wü jin-de үn wü komo Simon, wan-swom-to ut-ka. Hur-q үn wü rö n-riib m-sa à."

<sup>7</sup> Bo wan-tom-wü Shir ka wü nomo wü ut-ma aragte à, Koneriyus agnu guw-ne ye үn wü nen yoor, үn wü ken ko-karma-wü ne wü shere үn Shir n-me үn ka ye rö wü үn nomę m-senge үr-ho bi à. <sup>8</sup> Bo wü komoste ye m-rure үn koyan kap à, wü tomuru ye ha-mo o-Jopa.

<sup>9</sup> Bo ish gestę à, hq-ur ro yow yow үr-hi ne, guw-ne Koneriyus rö ur-hew. Da-q ye woone yow yow үn bo-q o-Jopa ne à, Bitrus daaru n-ton o-kuke, wü nomot үs-kon. <sup>10</sup> Mér shipi wü, har wü cun wü re yo ken rii-yo. Amba bo a ro үn ma-to үn nom үn rii-yo m-re à, wü hyanu ut-hyangan. <sup>11</sup> Wü hyanu Ton-o shir tiksute, o ken rii-q o ro m-kergune untun үn caari-q o-gwodo. A q m-kyergunte n-dak үn pa'aso-to үn o ne ut-nass. <sup>12</sup> N-me үn o, koyan gon gut-de, de ro kon. Ye үn na-us nass rö kon, үn ye rö m-nak o-uub ne à, үn yege-no ye ut-köt ne. <sup>13</sup> Wü hoguru o ken cor-q zeeg wü, "Bitrus, inę, o pen, o ti."

\* **Bor-us op:2** 10:2 Yahuda-ne ya'astę ka jin-de "Wan-seps үn Shir" be-de үn net-wü, wü үn dorotte-q үn yoos-de үn Yahuda-ne à, amba ba үr-kö. Remen a kö wü á, Yahuda-ne үs-barag wü ba ko-Yahuda-wü á.

<sup>14</sup> Amba Bitrus zeeru, "Ay! Wan-Koyan o, mē wēt m-ti m-ap mo **karamsa-o Mosa** zee a ti á."

<sup>15</sup> Wū dooru hogē un cor-o ayoore-o, o zeeg, "Rii-yo Shir nome ba m-kukop à, taase o eeg yo rii-yo m-kukop."

<sup>16</sup> Bo kortē kaanē so-o o-tet à, da-o gaan ka saw-to argu m-da n-Ton shir ba m-rem.

<sup>17</sup> Bitrus ro o-ryegen deen, wū ro m-zee koyan yo ka hyangan-to kute wū. Ka hun-nē ye Koneriyus tomnē à wo'onuru. Ye cituru hun-nē bede hur-o Simon ro à. Ye hyanuru o-hur, ye ro eso eso un ish. <sup>18</sup> Ye ro m-ko'ot o-ish, ye ro o-cot, "¿Kō Simon wū a m-aag Bitrus à comsute kane?"

<sup>19</sup> Cin Bitrus ro un barag-se un ka hyangan-to, **Kukt-o Shir** zeeru wū, "Hun-nē nēn tet ye ka kanē un hoob-o ru. <sup>20</sup> Iné, o kergē hor-m-hor, o doru ye. Taase o hogē o-gyer á, remen mē tombu ye."

<sup>21</sup> Bitrus kyerguru, wū nekuru be-de un ka hun-nē ye. Wū zeeru ye, "Mē wū no o-hoop. ¿Yan yo hantu no?"

<sup>22</sup> Ye zeeru, "Wū ken ko-caari-wū un ko-karma-wū un **Roma**-nē wū, jin-de un wū Koneriyus, wū tomnū tē. Wū kashi un net-wū, 'Wan-seps un Shir.'<sup>†</sup> Ka wū kap o un hun-nē ye o-Yahuda ro m-rwōr un ma-to un wū ut-kashi à. Wū wū, wū ken **wan-tom-wū Shir** wū ba m-kukop wū rwo'e wū tomonte o habē un hur-o un wū, wū hoguté to o he m-cēp à." <sup>23</sup> Bitrus agnuru ye, wū ya'aru ye be-de m-rew.

### *Bitrus un hur-o Koneriyus*

Bo ish gestē à, Bitrus inuru, wū nekuru un ye ne. Ye ken **yan-dor Yeso** ye komo yan-bo-o o-Jopa ye shiiru wū. <sup>24</sup> Gas-o ish komo ye cowuru o-Kaseriya. Kō n-ga ma Koneriyus hwoog yea heesune, har wū agburu or un wū ne kap un nay-ne ye un wū ne. <sup>25</sup> Bitrus ro m-cow o-hur, Koneriyus 'wossuru wū. Wū heeru un na-se un Bitrus, wū kwıktu wū. <sup>26</sup> Amba Bitrus zeeru wū iné, wū zeeru, "Iné! Ai, mē ma net-wū."

<sup>27</sup> Bitrus ro ut-ma un wū ne, wū cowuru wū 'wossuru hun-nē deen morgute. <sup>28</sup> Wū zeeru ye, "No un hi un no, no nepste unze ıdepe ko-Yahuda mosse ur-hi ko ne wū gas, ko ha ur-hamat be-de un net-wū ro ko-Yahuda á. Amba Shir zeeq taase um zee net, 'Shir a goks wō á.'

<sup>29</sup> Remen kaanē, bo a tombē um haan à, mē zee ay á. To, m-moka um conog um nep rii-yo rwo'e no agantu mē à."

<sup>30</sup> Koneriyus zeeru, "Ho-ut nass-to arge à, gon ka da-o, kwom-us tette se m-rim mē un kon-se Shir un hur-o re. Wū ken net-wū wo'onuru wū esu un co re. Saw-to wū cope à, to m-cucas to m-sok ne. <sup>31</sup> Ka net-wū zeeru, 'Koneriyus, a goksté kon-us ru, ka koob-ne ye wo m-gu komo à, ka ma-to a wakte rii-yo m-baks be-de Shir. <sup>32</sup> Remen kaanē, tom ha-mo o-Jopa a agan Simon, wū a m-aag Bitrus à, wū comsē un hur-o Simon wan-swom-to ut-ka, wū hur-o un wū ro n-riib m-sa à.' <sup>33</sup> O rwo'e, um tombute a agan wo, komo nomog ur-bon bo o haané à. To, té myet té morgute un co-o Shir, remen té raksté kap o un yo Shir Wan-Koyan zee wō à."

### *Bitrus ko'otte ut-ma un hur-o Koneriyus*

<sup>†</sup> **Bor-us op:22** 10:22 Yahuda-nē ya'aste ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wū, wū un dörötte-o un yoos-de un Yahuda-nē à, amba ba ur-kō. Remen a kō wū á, Yahuda-nē us-barag wū ba ko-Yahuda-wū á.

<sup>34</sup> Bitrus ciru ye nome ყ-მა, wu zee, “O-nip, m-moka ყმ cire m-nap Shir ro ყн kute ყн hun-ნე m-koos á.‡ <sup>35</sup> Amba wu ro m-goks ყн hun-ნე ye ყн kо o ke dak-qо bo ყн wu ro ყн hogе ყн gyer-qо ყн wu à, komo ყн kowan wu nome kashi rii ne à. <sup>36</sup> No nepstę tom-qо wu tɔmnuntę hun-ნე ye o-**Isra** à. Shir ya'ag tę **Ma-to m-Rerem** tę rwo'ę na she'et-de ba ყ-ween ყн Shir ne à. Wu ყн nom kaanę ყн bu-o Yeso **Kiristi**, komo wu ro Wan-Koyan be-de ყн kо wu ke net-wu. <sup>37</sup> No nepstę bo ka ma-tq semę kap o n-mę de ყн dak-qо o-Judiya à, cir-mo n-mę o-Gariri wu shi'ine, da-qо **Yohana** kо'otę ma-tq ყн yo'os-de hun-ნе m-hq à. <sup>38</sup> No nepstę Shir daage Yeso wu o-Nazaret, bo Shir ya'ase wu **Kukt-q Shir** à, komo ყr-beeb ne. Remen Shir ro mosse ყн wu ne, wu sengu m-pa wu ro ყн nom ყн senge-mo m-sok, wu ro ყн taase ყн kap ye **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** shipe à, gom-se ყн ye.

<sup>39</sup> “Te ro yan-swo-se ყн wu komo te hyanag ყн yish te kap o ყн rii-yo Yeso nome n-dak o o-Judiya à, komo o-Urusharima ne. Q ye hootu wu n-te ყн ton-qо cik-qо o-**kan**. <sup>40</sup> Amba Shir 'yonsu wu ყн ho-ყr atette-de, komo wu rwo'uru ye ken hun-ნе ye hyenet wu. <sup>41</sup> Wu rwuun be-de ყн myet o ყн hun-ნе á, se be ყн te ye Shir daage cin n-ga remen te waktutę ya-o-sorog à. Te reeg, te su be-ყr gaan ყн wu ne, da-qо wu ine ყ-marimar à. <sup>42</sup> Shir rwo'og te komo te kо'otę hun-ნе **Ma-to m-Rerem**, komo te rur ყнze Yeso wu Shir rwo'ę wu wakte wan-piishe ყн yan-hoog ყн margan-нe ne ყ-მa. <sup>43</sup> Kap o ყн **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye nomostę ყ-მa ყн wu ყнze ყн jin-de ყн wu o kap o ყн wu shere be-de ყн wu à, he kum ყн soks ყ-**ba'as**.”

Ye ro ya-Yahuda-ne á,  
a ya'ag ye Kukt-q Shir

<sup>44</sup> Bitrus ro ყн rwor ყ-მa, **Kukt-q Shir** argu m-cire ყн hi-de ყн kap o ყн bo ყн ye ro m-hogę ყн ma-tq ყн wu à. <sup>45</sup> **Yahuda**-ne ye a koe à, **yan-dor** Yeso, ye neknę ყн Bitrus ne à, ye bopu nu-se ყн ye ყн hyan-q ყн ye ro **Yahuda**-ne á, ye ma ye kumug yar-mo ყн **Kukt-q Shir**. <sup>46</sup> Remen ye hogute ye m-teper ყн rem-ყt hor-to, komo ye ro ყн sekemse ყн Shir.

Ka da-de Bitrus zeeru, <sup>47</sup> “Wu ken wu ro kon wu he m-wen a yo'os ka hun-ნе ye m-hq? Ai, ye ma ye kumustę **Kukt-q Shir** bo tę kumę à.” <sup>48</sup> Bitrus rwo'uru a yo'os ye m-hq n-mę ყн jin-ყr Yeso **Kiristi**. Ka da-de ne, ye konu wu wu doobe ya ყн ho hiin be-de un ye.

## Bor-us op o-gaan

*Bitrus nomote yan-dor Yeso ut-ma*

<sup>1</sup> O-da hiin ka ma-tq wooru **yan-Tom** Yeso ყн ye ken **yan-dor** Yeso ye ne ყн dak-qо o-Judiya ყнze ye ro **Yahuda**-ne á gokstę Ma-tq Shir. <sup>2</sup> Bo Bitrus heete o-Urusharima à, ye ken sek-ye ye ყн **Yahuda**-ne ye **yan-dor** Yeso, ye esę be-de ყн jor-se ყr-kо à, ye tepruru wu. <sup>3</sup> Ye zeeru, “Remen yan o o wottę be-de yan-ba-ყt-kо, har o reet rii-yo m-re be-ყr gaan ყн ye ne?”

<sup>4</sup> Bitrus ciru ye nome ყ-მa cas cas, wu zee: <sup>5</sup> “Me ყн bo-q o-Jopa me ყs-kon, ყm hyanu ყt-hangan. ყm hyanu o ken rii-qо m-kyergune

‡ **Bor-us op:34** 10:34 Hyen komo: Kara 10:17.

untun caari-q o-gwədqo. A kyerguntute q n-Tən shir, pa'aso-to un q ut-nass, q wəqənu yow yow un mə ne. <sup>6</sup> Bo um guttu q m-sok ne à, um hyanu gut-to un na-qs nass, un rii-yə ut-kot ne, un ye ro m-ja ne à, komo un yege-no ye ut-kot ne n-me. <sup>7</sup> Um hoguru q ken cor-q zeeq me, 'Bitrus, inə, o pen, o ti.'

<sup>8</sup> "Amba um zeeru, 'Ay! Wan-Koyan o, yo **karamsa-o Mosa** zee a ti á, mə wet yo m-he'edbe un nu re á!"

<sup>9</sup> "Ka cor-q shasuru n-Tən shir q nomu ut-ma ayoore-o, q zee, 'Rii-yo Shir nome a reet à, taase o zee yo rii-yo m-kukop.' <sup>10</sup> Bo korte kaane so-q tet à, ka da-de, a deku ka rii-q n-Tən shir.

<sup>11</sup> "Un hohond-mo un ka da-q, hun-ne tet esuru un ish-q un hur-o um rotte à, a un tomon yə be un de rwuun-mo o-Kaseriya. <sup>12</sup> **Kukt-q Shir** zeeru me um dooru yə, taase um kutu yə m-koos á. Kà or re ne yə nən cind yə, komo yə shinu me, har te cowu un hur-q un ka net-wu. <sup>13</sup> Wu argu te m-rure bo wu hyanə **wan-tom-wu Shir** eks un hur-q un wu à. Wu zeeru, 'Tom ha-mo o-Jopa a agan Simon, wu a m-aag Bitrus à. <sup>14</sup> Wu he wə hantə un tom-q o hette kum un gwu à, wə un hun-ne yə un hur-o ru ne kap.'

<sup>15</sup> "Cir-mo ka um cire yə nome ut-ma. **Kukt-q Shir** argu yə m-he'en, hond hond bo q he'enu na ur-takan à. <sup>16</sup> Um baksu ma-ut Wan-Koyan, bo wu zee, '**Yohana** yo'oste hun-ne m-ho, amba no un **Kukt-q Shir** a he no m-yo'os.\* <sup>17</sup> To, ureqe Shir ya'ag yə m-yar hond hond un mo ma na ne, da-de a shere un Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, me bo'os um wen Shir á!"

<sup>18</sup> Bo **Yahuda-ne yan-dor Yeso** hogute kaane à, yə taagu bo ye he m-zee à, yə boqmı Shir. Yə ma'asuru m-zee, "Ashi, har un yə ro **Yahuda-ne** á, Shir nomsuṭe yə cow-yo m-waktunə be-de un wu un yo un kum m-hoq ne."

### Hun-ne yan-dor Yeso un bo-q o-Antakiya

<sup>19</sup> Da-q mar-m Istipanus kore à, ye ken **yan-dor Yeso** yə deen yə argurı m-caage remen ka range-q inə à. Ye ken yə nekuru har ha-mo un dak-to o-Pinikiya o-Sayipurus<sup>†</sup> ne, un bo-q o-Antakiya ne. Ye ro un yoos-de un **Ma-to m-Rerem**, amba be-de un **Yahuda-ne** cot.<sup>‡</sup> <sup>20</sup> Amba ye ken **yan-dor Yeso** ye ro kon so o-Sayipurus, o-Kireni ne, yə neke bo-q o-Antakiya ye nomote ye ro **Yahuda-ne** á ut-ma, ye ro ye un nome un **Ma-to m-Rerem** to ma Yeso Wan-Koyan. <sup>21</sup> Beeb-de Shir ro mosse un ye ne, har hun-ne deen shereq be-de Shir. Ye argu m-warag yə ma Wan-Koyan.

<sup>22</sup> Ma-to un rii-yo kore o-Antakiya à, to woqru un to-to un hun-ne **yan-dor Yeso** yə ro o-Urusharima à. Hun-ne **yan-dor Yeso** komo ye tomurı Barnabas ha-mo un reeqo o-Antakiya.

<sup>23</sup> Bo wu woqnte à, wu hyanuru komo sok-mo Shir nomo ye à. Wu nomuru o-zak. Wu doo ye kap jaab-q ut-men unze yə ma'as m-sher ne n-me un Wan-Koyan un hur-ur gaan. <sup>24</sup> Barnabas komo kashi un net-wu, shiishə un **Kukt-q Shir** m-sher ne. Hun-ne ut-moor ne argu m-waktunə be-ur Wan-Koyan.

\* **Bor-ʊs op o-gaan:16** 11:16 Hyen komo: Səng 1:5. † **Bor-ʊs op o-gaan:19** 11:19 o-Sayipurus dak-q o ro n-tete q m-sa à. ‡ **Bor-ʊs op o-gaan:19** 11:19 Hyen komo: Səng 8:1-4.

<sup>25</sup> Bo үn kanę Barnabas argu m-neke o-Tarsus remen wu hobonté Shawuru. <sup>26</sup> Bo wu hyantü wu à, wu hantüru wu o-Antakiya. Hak үrbir, ye m-morge үn hun-nę ne **yan-dor Yeso**, ye ro үn yoose үn hun-nę ut-moor ne. Kaane үn bo-o o-Antakiya o a cete m-aag үn **yan-neke-m Yeso** үn ka jin-de “**Kiristi-nę**.”

<sup>27</sup> To, үn ka da-q ye ken **yan-rwor үn Ma-to Shir** ye haante o-Antakiya rwuun-mo o-Urusharima. <sup>28</sup> Wan-gaan be-de үn ye, jin-de үn wu Agabus, wu inuru eso. Wu nomuryu үt-ma үn beeб-de o-Kukt unze a nom o ken caari-q үn mer-q үn hono o-dak kap (To ka komo to nomog үn da-q ko-Gwomo **Sisar** Karadiyos nome gwomo-to үn dak-to o-Roma kap à). <sup>29</sup> Yan-neke-m Yeso kupsu үt-ma unze ye tomtę or re үn ye ne gwu ye ro n-me dak-q o-Judiya à, ko wu ke hon үn 'wons-mo үn wu. <sup>30</sup> Ye nomu kaane, ye tomtü yar-mo m-gu үn hun-nę **yan-dor Yeso** o-Judiya үn bu-yo үn kom-ut sek-ye Barnabas ne үn Shawuru.

## Bor-us op us-yoor

*A doog rangse үn hun-nę  
yan-dor Yeso*

<sup>1</sup> Un ka da-q ko-Gwomo **Here** [Agrippa] wu ciru rangse үn ye ken ye be-de үn hun-nę **yan-dor Yeso**. <sup>2</sup> **Here** rwo'og a ho **Yakubu**, (heno **Yohana**), o-magay. <sup>3</sup> Bo wu hyente **Yahuda**-ne hogute rerem-mo үn rii-yo wu nome à, wu shipi Bitrus үn cen wu. A үn nom to ka үn da-q үn **Biki-q үt-Burodi to ba m-Yist**. <sup>4</sup> Bo **Here** shipte Bitrus à, wu cüwtü wu үn kur-q m-ke'et үn kom-to үn karma-ne op үn cind [16] ye eret wu. Wu ro o-sakto wu hantutü wu n-me үn hun-nę wu piishitü Bitrus үt-ma a komse **Biki-q m-Pas**.\*†

<sup>5</sup> Bo Bitrus rotte n-me үn kur-q m-ke'et à, **yan-dor Yeso** sengu us-kon be-de Shir remen wu.

*Bitrus possute be-de үn kur-q m-ke'et*

<sup>6</sup> Un ka tet-mo rii-yo **Here** piishite Bitrus үt-ma, Bitrus komo wu ro gego n-te kwom-ut yoor. Wu ro m-rew n-tete o үn karma-ne nen yoor. Yan'er-de үn kur-q m-ke'et komo ye zupste ish ye ro ur'er. <sup>7</sup> Da-o gaan, wu ken wan-tom-wu Wan-Koyan wu rwuunuru, mo ken cecarmo caraksu ka kuke-q. Ka da-de ka **wan-tom-wu Shir** wu ci'uru Bitrus n-riib wu 'yonsuru wu. Wu zeeru, “Ine kusse.” Komo ka kwom-to argu m-porme үn kom-ut Bitrus.

<sup>8</sup> **Wan-tom-wu Shir** zeeru Bitrus, “Cop matuku үn du, komo o cup ka'ante-ut ru.” Wu nomuryu kaane. **Wan-tom-wu Shir** zeeru wu, “Yap gwodo-o ru, o dönd me.” <sup>9</sup> Bitrus argu m-rwuun wu doru wu. Wu nap unze ka rii-yo **wan-tom-wu Shir** ro m-nom à, nip-q á, wu hyene wu zee bo-q re wu. <sup>10</sup> Bo ye arge yan'er-de ye ur-takan үn ye ur-bustę ne à, ye wooru ish-q o-kwom o үn cow-mo o-bo. Ka ish-q komo o tikshiru үn hi үn de үn o. Ye argu m-ru. Woón-mo ka ye woone үn yo ken cow-yo bo ye ro m-neke à, da-o gaan **wan-tom-wu Shir** argu m-ege.

<sup>11</sup> Ka da-de Bitrus myunuru үn weer-se үn wu. Wu zeeru, “O-nip, m-moka um nak unze Wan-Koyan-wu tomnę wan-tom-wu gu me үn

§ **Bor-us op o-gaan:28** 11:28 Hyen komo: Seng 21:10. \* **Bor-us op us-yoor:4** 12:4 Biki-q Yahuda-ne rotte m-baks үn ho-de Shir ruute ye o-Masar à. † **Bor-us op us-yoor:4** 12:4 Hyen komo: Rwuun 12:1-27.

kom-ut **Here**, komo un kap o un men-ut jaas-to ne, to **Yahuda**-ne ro o-sakto ye nomotu me à.”

12 Bo Bitrus nepte un kaane ne à, wu haaru un hur-o **Meri**, inu **Yohana** Markus,<sup>‡</sup> be-de hun-ne morgé deen ye ro us-kon à. 13 Bo Bitrus rasté ish-o un pyo à, wu ken wan-ne'a-wu, wu ro m-senge un ka hur-o à, jin-de un wu Roda wu haanuru wu hyenet kó wan wu à. 14 Bo wu hogute cor Bitrus à, wu warguru n-me o-rek remen wu rurute ye. Amba wu baks m-tiks un ish á remen o-zak. Wu ruru ye unze Bitrus wu ka un ish-o un pyo eso. 15 Ye zeeru wu, “Zungo-q wotte!”

Wu ne wu sengu m-zee, “Bitrus wu ge.”

Ye ne ye zeeru, “**Wan-tom-wu Shir**-wu un wu wu ol!”

16 Bitrus sengu m-ko'ot un ish. Bo ye tikshté à, ye hyanuru wu, ye bopu nu-se un ye. 17 Wu nomu ye o-napa o-kom ye rest temb. Ka da-de wu ruru ye bo Wan-Koyan rwuntu wu n-me un kur-o m-ke'et à. Komo wu zeeru, “Ruru no **Yakubu** un hen-ne ne ye kuse à ka ma-to.” Ka da-de wu inuru wu nekuru de ken be-de.

18 Bo ish geste à, rwuk-mo ır-hur mo ine be-de un karma-ne à, ba hiin o á, un remen rii-yo kumé Bitrus à. 19 Bo **Here** hobtu wu à, wu kum wu á. Wu senguru ye m-cit us-cot remen wu hyenet o-nip, wu zeeru a hoom ye.

### *Mar-m Here*

Bo un to **Here** inuru dak-o o-Judiya, wu nekuru o-Kaseriya, wu nomuru yan-ho reeno. 20 Un ka da-o, **Here** ro un ryaab-se un hun-ne ye o-Taya un ye o-Sidon ne deen. Ye haanuru be-ır **Here** un hur-de un ye ur-gaan, komo ye hooburu o-sorog be-ır Birastus wan-co-o pyo-o ko-Gwomo, wu ne wu deku ma-to un ye wua gu ye. Ka da-de ye haaru be-ır **Here**, ye hoobu wu she'et-de ba ut-ween, remen dak-o un ka ko-Gwomo-wu ye rotte ır-beeb, remen o yette un kum un rii-yo m-re.

21 Ho-de a hongse à, **Here** copu saw-to un wu to ut-gwomo, wu she'eturu un deeg-o ut-gwomo, wu nomu ye ut-ma. 22 Bo bıug-de hun-ne hogute wu à, ye 'yonsu us-cor. Ye ma'asuru m-zee, “Hogu no wu ka ha! Cor-o un o ken shir-o o, o un net o á!” 23 Da-o gaan, wu ken wan-tom-wu Wan-Koyan wu wosu **Here**, remen wu yagute sekemse un Shir. Yege-zwo sengu wu m-re har wu maruru.

24 Ma-to Shir sengu re co komo, to sengu m-nom deen.

25 Da-o Barnabas ne un Shawuru komse senge-mo a rwo'u ye m-nom à, ye jo'onuru so o-Urusharima. Bo ye jo'onté à, ye neknuru un **Yohana** Markus.

## Bor-us op us-tet

*A dak komo a tom  
Barnabas ne, un Shawuru*

1 To, be-de un hun-ne yan-dor **Yeso** ye ro o-Antakiya à, ye ken yan-Rwɔr un Ma-to Shir ye ro kon un yan-Yoos-de un Ma-to Shir ne. Ye ro:

Barnabas, un

Simon ne (wu a m-aag *Rim-wu* à), un

Rushiyos ne (ko-ya-o-Kireni), un

<sup>‡</sup> **Bor-us op us-yoor:12** 12:12 ut-Girik: Yohana wu a m-zee Markus à.

Manayen nę (wü bo'osę be-ur gaan un **Herę** [Atipas] nę à), komo un Shawuru nę.

<sup>2</sup> Da-de ye ro Wan-Koyan un nome ır-bongon à, komo ye ro un nom o-swoot. **Kukt-o Shir** zeeru, “Hüssü mę no Barnabas nę, un Shawuru remen senge-mo um agu ye ye nom à.” <sup>3</sup> Bo ye nomoste o-swoot ış-kon nę à, ye ru'uru Barnabas nę, un Shawuru kom-tö o-kwüm, ye sarrıumsu ye.

### *Barnabas nę, un Shawuru o-Sayipurus*

<sup>4</sup> Barnabas nę, un Shawuru komo, **Kukt-o Shir** tomyru ye. Ye nekuru o-Sarukiya, komo reeno ye cowe hat-q m-ho ha-mo o-Sayipurus.\* <sup>5</sup> Bo ye woqtə o-Saramis à, ye ko'qtə Ma-to Shir un kuke-to **Yahuda**-nę to un yoos un Ma-to Shir. **Yohana** komo wü ro mosse un ye ne, wü ro ye m-gu.

<sup>6</sup> Bo ye tıwıysute ut-bo un ka dak-q ho-m rigimse kap à, ye wooru bo-q o-Bapos. Ye go'onuru un wü ken ko-Yahuda-wü nę ko-ya-o-gwot, wan-rwör un ma-to shir ye ut-bo, jin-de un wü Bar-Yeso. <sup>7</sup> Wü ro konay ko-Gwamna Sarjiyus Burus. Gwamna Sarjiyus Burus komo net-wü ko-ya-ış-weer. Ko-Gwamna agburu Barnabas nę, un Shawuru remen wü conog wü hoge Ma-to Shir. <sup>8</sup> Amba ka ko-ya-o-gwot-wü Arimos (jin-de un wü de ka un rem-de ut-Girik), wü shesu ye á, wü ro un o-hoop wü miktuté hi-de un ka ko-Gwamna-wü taase wü dek ká ma-to o-nip. <sup>9</sup> Amba Shawuru, ka wü a m-zę Burus à, wü shiistę un **Kukt-o Shir**, wü tuuru Arimos yish. <sup>10</sup> Wü zeeru, “Wö wà-wü un **ko-Gwomo-wü un ya-ut-köt!** Ko de ke ho-de wö hun-nę un nome ut-bo, un rem-ış yo-se nę. Yage m-muut nip-q Wan-Koyan ut-bo. <sup>11</sup> M-moka ha, ryaab-se un Wan-Koyan rö un hi un du, wqa warag ko-po. A dek ya o-da, ba wö un hyan cucas-mo ır-ho.”

Da-o gaan, q ken rar-q o-comb nę biti yish-yę un wü. Wü sengu ut-tagab wü un hoop-q un wü he wü m-nak à. <sup>12</sup> Bo ko-Gwamna hyentə rii-yo nome à, wü argu m-sher o-nip. Wü hyanag made-q un yoos-ır Wan-Koyan.

### *Burus nę un Barnabas n-mę o-Antakiya (o-Bisidiya)*

<sup>13</sup> Burus un ya-ır-hew de un wü nę ye inuru o-Bapos n-mę un hat-q m-ho. Ye nekuru o-Perga so un dak-q o-Bampiriya. **Yohana**† yaguru ye, wü warguru o-Urusharima. <sup>14</sup> Ye nę ye inuru cir-mo o-Perga o-Antakiya nę so un dak-q o-Bisidiya. **Ho-de ır-Wuwę** de, ye cowuru un **kuke-q un yoos un Ma-to Shir**, ye she'eturu. <sup>15</sup> Bo a karantę takurda-tö un Ma-to Shir‡ à, sek-ye ye un ká **kuke-q un yoos un Ma-to Shir** o wooturu ye tom unze, “No or te ne, urege no ut-ma nę to no hette te do ye un jaab-q ut-men à, no nom.”

<sup>16</sup> Burus inu eso, wü jaksu o-kom a resuru ceen. Wü zeeru, “No or re un **Isra**-nę, komo no ye rö un ‘Wan-seps un Shir,’§ raks no! <sup>17</sup> Shir ye un hun-nę o-**Isra** dagante tat-ne te, wü muutę ka hun-nę ye caari-q

\* **Bor-ış op ış-tet:4** 13:4 o-Sayipurus dak-q o rö n-tete o m-sa à. † **Bor-ış op ış-tet:13**

13:13 ut-Girik: Yohana Markus. ‡ **Bor-ış op ış-tet:15** 13:15 ut-Girik: “o-karamsa un yan-Rwör un Ma-to Shir nę” = kap takurda-tö Mosa un yan-Rwör un Ma-to Shir ne gene à.

§ **Bor-ış op ış-tet:16** 13:16 Yahuda-nę ya'astę ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wü, wü un dorottę-q un yoos-de un Yahuda-nę à, amba ba ır-kö. Remen a kó wü á, Yahuda-nę us-barag wü ba ko-Yahuda-wü á.

o-dak үн da-o ye ro'e үн dak-o o-**Masar** à. Komo wü rwuntu ye үн ka dak-o үr-beeb ut-gwomo ne.\*<sup>18</sup> Wü mo'og үr-hur үн ye ne be-de us-hak kwooz-ut yoor [40] n-me o-kot.<sup>†</sup><sup>19</sup> Da-o wü sabarsé dak-ut ta'yoor үн dak-o o-**Kan'ana** à, wü ya'asuru hun-ne ye o-**Isra** saw-to o-dak.<sup>‡</sup><sup>20</sup> To ka dek be-de us-hak zungu-us nass үn kwooz-ut yoor us-op [450].

“Bo үn kaane komo Shir sagbu ye con-ne yan-piish ut-ma har ha-mo үn da-o Sama'era **wan-Rwor un Ma-to Shir**.<sup>§</sup><sup>21</sup> Ka da-de, ye konuru a sagbu ye ko-Gwomo, Shir argu ye m-ya'as үn Shawuru wà Kish, net-wü үn baag-o **Banyamin**, wü nome ye ut-gwomo har us-hak kwooz-ut yoor [40].<sup>\*</sup><sup>22</sup> Bo Shir ruute Shawuru à, wü rwo'u **Dawuda** wü warag ko-Gwomo-wü үn ye. Un tör-se Shir nome **Dawuda** ne à, wü zeeru, Üm kumug **Dawuda** wà **Jesse**, net-wü, wü um cone m-sök ne à. Wü he m-nom kap o un bo un yo um cone à.<sup>†</sup>

23 “Raag-o үn baag-o үn ka net-wü Shir hantuté **Isra-ne Wan-Gwu**, Yeso, bo wü esse ut-ma à. 24 Rii-yo Yeso haante, **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho** ko'otuté hun-ne ye o-**Isra** Ma-to Shir, kap ye waktuné be-de Shir komo a yo'os ye m-ho.<sup>‡</sup><sup>25</sup> Bo **Yohana** nomte ma-to m-kom үn senge-mo үn wü à, wü zeeru, ‘Wan wü ne no esse um ro? Mę wü ha rö ka wü ka wü á. Amba wü ken wü rö kon wü he m-haan үn jim үn de à, wü rö kō rii-se m-gaag үn ka'anté-to үn wü me bo'os m-us á.’<sup>§</sup>

26 “No or re ne, baag-o **Ibrahi**, komo үn ye rö **Yahuda-ne** á ‘Wan-seps үn Shir’\* be үn no, na ye ha a tomné ma-to үn ka gwü-o. 27 Remen ya-үr-she'et o-Urusharima үn sek-ye ye үn ye ne, ye nap үnze wü ro **Wan-Gwu** á. Komo ye nap ma-to үn **yan-Rwor un Ma-to Shir** to a m-karanté үn kō de ke **Ho-de ur-Wuwé** de á. Amba ye shooste ka ma-to **yan-Rwor un Ma-to Shir** to be-de un 'ya un Yeso үr-koob. 28 Ko de nomte ye ship wü үn **ba'as-de** woq'e a hoot wü á, myet үn kaane ne ye konu **Biratus** a ho wü.<sup>†</sup><sup>29</sup> Bo ye shoossuté kap o үn bo үn rii-yo a gene mosse үn wü ne à, ye kergunturü wü n-dak үn cik-o o-ce, ye rwo'u wü n-me үn saag.<sup>‡</sup><sup>30</sup> Amba Shir 'yonstu wü ut-marimar. 31 Ut-ho komodeen wü ro m-rwun cas be-de үn ka ye dörü wü ha-mo o-Urusharima à, so o-Gariri. Ye ro m-moka yan-swo-se үn ma-to үn wü be-de үn hun-ne na.<sup>§</sup>

32 “Te ma te hantutu no **Ma-to m-Rerem**, үnze ka Ma-to Shir swore o-nu үn tat-ne na ne à. 33 Da-de wü 'yonse Yeso ut-marimar à, wü shoosutu na ká swor o-nu q, na ye ro yakar-ye үn ye à. Untun bo to ro gense be-de үn sep-o ayoore-q n-me Sep-to ur-Bongon à үnze, “Wö Wà re wü,

\* **Bor-us op us-tet:17** 13:17 Hyen komo: Rwuu 1:7; 12:51. † **Bor-us op us-tet:18** 13:18 Hyen komo: Qog 14:34; Kara 1:31. ‡ **Bor-us op us-tet:19** 13:19 Hyen komo: Kara 7:1; Josu 14:1. § **Bor-us op us-tet:20** 13:20 Hyen komo: Piis 2:16; 1Sam 3:20. \* **Bor-us op us-tet:21** 13:21 Hyen komo: 1Sam 8:5; 10:21. † **Bor-us op us-tet:22** 13:22 Hyen komo: 1Sam 13:14; 16:12; Bong 89:20. ‡ **Bor-us op us-tet:24** 13:24 Hyen komo: Mark 1:4; Ruka 3:3. § **Bor-us op us-tet:25** 13:25 Hyen komo: Yoha 1:20; Mati 3:11; Mark 1:7; Ruka 3:16; Yoha 1:27.

\* **Bor-us op us-tet:26** 13:26 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de үn net-wü, wü үn dörötte-q үn yoos-de үn Yahuda-ne à, amba ba үr-kö. Remen a kō wü á, Yahuda-ne us-barag wü ba ko-Yahuda-wü á. † **Bor-us op us-tet:28** 13:28 Hyen komo: Mati 27:22-23; Mark 15:13-14; Ruka 23:21-23; Yoha 19:15. ‡ **Bor-us op us-tet:29** 13:29 Hyen komo: Mati 27:57-61; Mark 15:42-47; Ruka 23:50-56; Yoha 19:38-42. § **Bor-us op us-tet:31** 13:31 Hyen komo: Seng 1:3.

Caane uem waragte Tato ru.\*

<sup>34</sup> Shir 'yonsté Yeso ut-marimar, Shir eessussute Yeso a mer har wu wumut á. O-nip ge, Shir shooste to ka ma-to mosse un inę-mo un wu ne unze,

'Man ya'as wo ka kwum-q, o ba m-kukop

o um nome **Dawuda** ma-to un o à.'†

<sup>35</sup> Remen n-me un o ken Sep-to ur-Bongon to wu zeeeg,

'Wo yage Wan-ba-m-kukop ru wumut á.'‡

<sup>36</sup> "Bo un da-q **Dawuda** komse m-shoos un senge-mo Shir ya'asu wu un da-q un wu à, wu argu m-mar. A joku wu un tat-ne ye un wu ne, wur-q un wu wumuru komo. <sup>37</sup> Amba Yeso wu Shir 'yonsté ut-marimar à wu wum un saag á.

<sup>38</sup> "Remen kaané, or re ne, um conog no nep unze n-me Yeso o a m-soks **ur-ba'as** bo me no m-rure à. <sup>39</sup> Komo be-de un wu o kap bo un wu shere o-nip à, wu waragte kashi un net un hyan-mo Shir, rii-yo **karamsa-o Mosa** kuse ba o un pya keer-de un to à. <sup>40</sup> Remen kaané muut no ur-hi, taase ka rii-yo Shir rwore nu à, n-me un takurda-to un **yan-Rwör un Ma-to Shir** à, yo nom un no ne:

<sup>41</sup> " 'Raks no, no yan-nom ur-ar,  
made-o a ruk no, no mer!

Remen man nom mo ken senge-mo,  
un ho-ut no, senge-m no a sher un mo ne á,  
ko wu ken wu ruru no!§ "

<sup>42</sup> Bo Burus ne, un Barnabas ro m-rwun un **kuke-q un yoos un Ma-to Shir** à, hun-ne konuru, ye do ye nome ut-ma n-te un ka rem-se komo un **Ho-de ur-Wuwé** de roqne à. <sup>43</sup> Bo hun-ne caagute à, **Yahuda**-ne ut-moor ne, komo un **Girik**-ne ye muut hi un de un ye **Yahuda**-ne à, un ye doru Burus ne, un Barnabas. Ye komo ye nome ye ut-ma ye doru m-wons remen ye reet co ur-she'et n-me un yar-mo Shir.

<sup>44</sup> Bo **Ho-de ur-Wuwé** riginte à, sa o zee hono o-bo karguru be-ur gaan remen ye hoguté Ma-ut Wan-Koyan. <sup>45</sup> Amba bo **Yahuda**-ne hyente morog-de un hun-ne deen à, shoob-ur hooru ye. Ye dek ma-to Burus rwore á, ye ro un reeb-to un wu.

<sup>46</sup> Amba Burus ne, un Barnabas ye nomu ut-ma ba o-gyer. Ye zeeru. "No **Yahuda**-ne no depę a cire nome un Ma-to Shir. Amba bo no yagu to à, no rwuntute o ka no depę no kum hoog-mo ba m-ta á. To, te un neke be-de un ye ro **Yahuda**-ne á. <sup>47</sup> Remen Wan-Koyan be'esute wu ru'uste te bo wu zee à,

" 'Um rwo'og wo o wakte m-cecas  
be-de un ye ro **Yahuda**-ne á.

Remen o hantute gwu o un hono o-dak.\* "

<sup>48</sup> Bo ye ro **Yahuda**-ne á hoguté kaané à, ye hogu m-rerem deen. Ye bomu ma-ut Wan-Koyan. Kap ye Shir daage remen ye kumut hoog-mo ba m-ta komo ye sheru o-nip.

\* **Bor-us op us-tet:33** 13:33 Hyen komo: Bong 2:7. † **Bor-us op us-tet:34** 13:34 Hyen komo: Isha 55:3 (ut-Girik). ‡ **Bor-us op us-tet:35** 13:35 Hyen komo: Bong 16:10. § **Bor-us op us-tet:41** 13:41 Hyen komo: Haba 1:5 (ut-Girik). \* **Bor-us op us-tet:47** 13:47 Hyen komo: Isha 42:6; 49:6.

49 Ma-üt Wan-Koyan komo to semuru un ka dak-o kap. 50 Amba **Yahuda**-ne swowuru ye ken ne'a-ne ye "Yan-seps un Shir,"<sup>†</sup> ye a m'-ya üt-gos à, komo un ye ken campo-ne ye ne un caari-ye un hun-ne ne ye un bo-q un ye ne. Ye 'yonsu üt-ween un Burus ne, un Barnabas, ye yanu ye un bo-q un ye. 51 Ye kukturú hu-mo un na-se un ye un rem o-napa be-de un hun-ne ye o-bo, ye nekurú bo-q o-Ikoniya.<sup>‡</sup> 52 Yan-neke-m Yeso ye o-zak deen, komo ye ro shiishé ceng un **Kukt-o Shir**.

## Bor-us op us-nass

*Burus ne, un Barnabas  
haag bo-q o-Ikoniya*

<sup>1</sup> Komo, un bo-q o-Ikoniya, Burus ne, un Barnabas ye cowuru kuke-o **Yahuda**-ne o un yoos un Ma-to Shir bo ye wete à. Ye ko'otury Ma-to Shir un beeb-de **Kukt-o Shir**, har hun-ne deen **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á, ye shereg be-de Shir. <sup>2</sup> Amba **Yahuda**-ne ye yage m-sher be-de Shir à, ye argu m-swowog un ye ro **Yahuda**-ne á, ye naasu she'et-de un ye un **yan-dor Yeso** ne.

<sup>3</sup> Myet un kaane ne, Burus un Barnabas ye she'etu kané deen, ye ro un ko'ot un Ma-to Shir ba o-gyer bo Wan-Koyan zee ye à. Wan-Koyan komo wu suute ma-to un wu m-yar, a nomot us-napa un saw-to o-made ne un kom-to un ye. <sup>4</sup> Amba hun-ne ye un bo-q o-Ikoniya wongu be-üt yoor, ye ken ye ro un shas-q **Yahuda**-ne, ye ken ye komo un shas-q un **yan-Tom Yeso**.

<sup>5</sup> Ye ro **Yahuda**-ne á un **Yahuda**-ne ne mosse un sek-ye ye un ye ne, ye argu m-zonge ye yo'ogte **yan-Tom Yeso**, ye jirit ye üt-ta-ar. <sup>6</sup> Bo **yan-Tom Yeso** hogute kaane à, ye somuru ha-mo un bo-to o-Risiya o-Darbe ne, un bo-to ro o-her à. Ka to ro un dak-o o-Rikoniya. <sup>7</sup> Un ka be-to ye ro ko'otte **Ma-to m-Rerem**.

*Burus ko'otte Ma-to Shir  
un bo-q o-Risiya*

<sup>8</sup> Un bo-q o-Risiya, komo wu ken net-wu ro kon ko-ryam, wu wet ur-hew á cin bo a matu wu à. Wu ro tara, <sup>9</sup> wu ro un raks un ko'ot-o Burus. Burus tuurú wu yish. Bo Burus hyenté wu ro m-sher ne mo woo'ę a taasté gom-o un wu à, <sup>10</sup> wu 'yonsu cor m-wons ne. Wu zee, "Inę, o es un na-us ru!" Ka net-wu argu m-inę üt-nosse komo wu taknu ur-hew.

<sup>11</sup> Bo buug-de un hun-ne hyenté rii-yo Burus nome à, ye 'yonsu us-cor. Da-o gaan ye ma'asü m-zee un rem-de üt-Rikoniya, "O-nip, yege-shir haantu na un sha-mo un hun-ne!" <sup>12</sup> Ye egü Barnabas ur-jin Zeyus, Burus ne, ye egü wu *Hermes*, remen wu ro co-q üt-ma. <sup>13</sup> Wan-Cow un kon-se Shir Zeyus, wu pyo-q un wu ro un jim-de o-bo à. Wan-cow-wu un kon-se Shir Zeyus, wu hanturu yege-na, üt-mok ne un ish-q o-bo. Ká wan-cow-wu un kon-se Shir Zeyus wu mosse un hun-ne ne, ye conog ye nome **yan-Tom Yeso** üt-seke.

<sup>†</sup> **Bor-us op us-tet:50** 13:50 Yahuda-ne ya'asté ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wu, wu un dörötte-q un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-kö. Remen a kö wu á, Yahuda-ne dök wu ko-Yahuda á. <sup>‡</sup> **Bor-us op us-tet:51** 13:51 Hyen komo: Mati 10:14; Mark 6:11; Ruka 9:5; 10:11.

<sup>14</sup> Amba bo ka **yan-Tom Yeso** ye, Barnabas ne үn Burus, hogute kaane à, ye yoogu matuku-to үn ye. Ye haaru үn buug-de үn hun-ne us-rek, ye үn 'yons us-cor m-'wɔns ne ye ro m-zee.<sup>15</sup> “Remen ya notte m-nom kaaane? Ai, te ma hun-ne ye үntun no, **Ma-to m-Rerem** te hantu no, remen no tukuté ka rem-se o-hwaa se o-cin, komo no waktunte be-de Shir wan-hoog, wu nomé o-Ton, o-dak ne à, m-sa ne, komo үn kap o үn rii-yo ro ne n-me үn to à.”<sup>\*</sup> <sup>16</sup> Un da-q n-ga, wu yagute kap o үn hun-ne ye nom bo ye hyané m-sok à. <sup>17</sup> Kap үn kaane ne komo, wu wet үn yage үn hi үn de үn wu ba o-napa à. Wu wu ro no үn 'ya үn kem, o-gos үn rem-se o-kat ne. Wu ro no m-coks үn rii-yo m-re, wu ro no komo үn rwo үn zak-q ut-men.”<sup>18</sup> Myet үn to ka ma-to ne, ba үn yish pus-se ye hoksé ka hun-ne ye m-wen үn nom ut-seke remen ye à.

<sup>19</sup> Amba ye ken **Yahuda**-ne ye haanuru rwuun-mo o-Antakiya o-Ikoniya ne, ye hoksuru hun-ne ye jiruru Burus ut-ta'ar ye naku wu ha-mo үn jim-de o-bo, ye hyene ye zee wu mereste. <sup>20</sup> Amba bo **yan-neke-m Yeso** morgé ye riktu wu à, wu inuru wu warguru n-me o-bo. Gas-o ish komo wu neku bo-q o-Darbe үn Barnabas ne.

### *M-warag o-Antakiya n-me dak-q o-Siriya*

<sup>21</sup> Bo Burus ne үn Barnabas ko'otte **Ma-to m-Rerem** o-Darbe à, komo ye kumuru **yan-neke-m Yeso** ut-moor ne, ye warguru o-Risiya, o-Ikoniya ne, komo o-Antakiya ne,<sup>†</sup> <sup>22</sup> ye ro m-do'e үn **yan-neke-m Yeso** ur-beeb, ye ro ye m-ya m-'wɔns be-de m-sher be-de Shir. Ye ro m-zee, “Se mosse үn swo үr-kqob ne deen a hette cow үn gwomo-to Shir.” <sup>23</sup> Komo bo ye degursute ye sek-ye үn ko de ke buug-de үn **yan-dor Yeso** de à, mosse us-kon ne o-swoot ne à, ye tabbu ye be-ur Wan-Koyan, wu ye shere be-de үn wu à. <sup>24</sup> Ye doruru so үn dak-q o-Bisidiya ha-mo o-Bampiriya. <sup>25</sup> Komo bo ye rurte Ma-to Shir үn bo-q o-Perga à, ye argu m-neke bo-q o-Attariya.

<sup>26</sup> Bo үn kané komo ye daaru hat-q m-ho ye wargu o-Antakiya. Yandor Yeso sekuru ye ut-kom remen ka senge-mo Shir ya'u ye à. Un bu-yo үn yar-mo Shir, ye komosté ka senge-mo. <sup>27</sup> Bo ye woonté à, ye morogsu hun-ne **yan-dor Yeso** ye rwooru kap rii-yo Shir nomé be-de үn ye à, komo үn bo wu tikshé ye ro **Yahuda**-ne á ish-q m-sher o-nip à. <sup>28</sup> Ye she'etunduru reeno o-da ne deen mosse үn **yan-neke-m Yeso** ne.

## **Bor-us op us-taan**

*Morog-de үn Sek-ye yan-dor  
n-me o-Urusharima*

<sup>1</sup> Ye ken hun-ne ye haanuru komo o-Antakiya rwuun-mo dak-q o-Judiya. Ye ro m-yoose үn **yan-dor Yeso**, ye m-zee, “Uregé a ko no үr-ko bo jind-o **Mosa** zee á, noa hoks kum үn gwu á.”<sup>\*</sup> <sup>2</sup> Ma-ut sunuru Burus үn Barnabas ne үn ka hun-ne ye ne remen үn ka ma-to. Amba a rwo'u Burus ne үn Barnabas komo үn ye ken ye ne, ye neke o-Urusharima be-de үn **yan-Tom Yeso** үn sek-ye ye үn hun-ne ne **yan-dor Yeso** remen ye oromté үn ka ma-to.

\* **Bor-us op us-nass:15** 14:15 Hyen komo: Rwu 20:11; Bong 146:6. † **Bor-us op us-nass:21** 14:21 o-Antakiya n-me dak-q o-Bisidiya. \* **Bor-us op us-taan:1** 15:1 Hyen komo: Rewi 12:3.

<sup>3</sup> Hun-né **yan-dor Yeso** o-Antakiya shiru ye, ye nekuru yé doruru so un dak-q o-Pinikiya o-Samariya né, ye ro m-rwɔr bo yé ro **Yahuda**-né á shere o-nip à. To ka rwo'ù kap **yan-dor Yeso** nom un zak-q ut-men deen.

<sup>4</sup> Bo yé wooté o-Urusharima à, kap o un hun-né **yan-dor Yeso**, un **yan-Tom Yeso** né, un sek-ye yé un hun-né **yan-dor Yeso** né, ye barku ye. Burus né un Barnabas ruru ye kap rii-yo Shir nome be-de un ye à.

<sup>5</sup> Amba ye ken **Parisa**-né ye waragte **yan-dor Yeso**, ye inu eso, ye zeeru, “Depete ye ro yan-**Yahuda**-né á m-doré **karamsa**-o **Mosa** komo se a koog ye.”

<sup>6</sup> Yan-Tom Yeso un sek-ye né be-de un hun-né **yan-dor Yeso** ye morguru remen ye pu'usté ut-orom n-te un ka ma-to. <sup>7</sup> Bo ma-ut sunute ye m-soq né o-da né deen à, Bitrus inu eso. Wu zeeru ye, “Or re né, no nepsté cin o-da né Shir daagü me be un no, unze yé ro **Yahuda**-né á he hoge un **Ma-to m-Rerem**, komo ye sher o-nip.<sup>†</sup> <sup>8</sup> Shir komo wu nape hur-de un kowan à, wu rwuntute unze wu gokstu ye bo wu ya'u ye **Kukt-o Shir** à, bo wu ya'u na à.<sup>‡</sup> <sup>9</sup> Komo wu kutu na m-koos un ye né á, un remen wu muuté hur-to un ye cas cas be-de m-sher o un ye. <sup>10</sup> ?Yan yo né notte un meger-to Shir? A m-meger un Shir urege a gaktute ye ken ye dorgotte-q o-**karamsa**. Ko na un tat na né, a jesusute ka **karamsa**-o koyanda! <sup>11</sup> Amba a shereg unze be-de un yar-m Wan-Koyan Yeso a kum gwu, untuun ye ma bo yé kumé à.”

<sup>12</sup> Myet o un morog-de un hun-né reesu ceen, ye raksuru Barnabas né un Burus. Ka da-de, Barnabas né un Burus rwore ma-to us-napa, un rem-se o-made né se Shir nome be-de un ye à, n-me un ye ro **Yahuda**-né à.

<sup>13</sup> Bo yé komoste ut-ma à, **Yakubu** shasuru. Wu zee, “Or re né, raag no me. <sup>14</sup> Simon rworog bo Shir cire con-to un ye ro **Yahuda**-né á, be-de un dék un ye ken hun-né ye be-de un ye, ye waragte ye ma un wu. <sup>15</sup> To ka komo to nomog ur-hond un ma-to **yan-Rwɔr un Ma-to Shir** né. Bo tq ro gense à unze,

<sup>16</sup> “A nomse kaané man mūn  
    um ja'as ma un hur-o **Dawuda** o bu'uge à,  
Ko de nomte o bu'ugsuté à, man ja'assu o m-ma,  
    komo um 'yons o.

<sup>17</sup> Kaane ges-q un hun-né hette me m-hqob me Yawe,  
    ye ro **Yahuda**-né á ye um daage  
    ye waragte ye ma re à.

Kaané Yawe rwore, wu rwore bo un se,

<sup>18</sup> um rwq'og hun-né re ye nep ka rem-se cin n-ga.<sup>§</sup>

<sup>19</sup> “Remen kaané um hyanag üdepe a su'e ye ro **Yahuda**-né á ye ro un waktuné be-de Shir à. <sup>20</sup> Un suge-de un kaané ma a genu ye o-takurda a ruru ye taase ye re rii-yo m-re yo a tebbe pyo-o m-gir á, taase ye nom o-ás, ko ye ti ap-mo un gut-de a pané á, komo m-hyó né.\* <sup>21</sup> Remen

† **Bor-us op us-taan:7** 15:7 Hyen komo: Seng 10:1-43. ‡ **Bor-us op us-taan:8** 15:8 Hyen komo: Seng 10:44; Seng 2:4. § **Bor-us op us-taan:18** 15:16-18 Hyen komo: Emos 9:11-12 (ut-Girik); Isha 45:21. \* **Bor-us op us-taan:20** 15:20 Hyen komo: Rwuu 34:15-17; Rewi 18:6-23; 17:10-16.

hun-ne ko'ote **karamsa-o Mosa** un ko o ke bo-o. Cin un zaman-yo n-ga, ye nomoste kaane un kuke-to un yoos un Ma-to Shir un ko de ke **Ho-de ur-Wuwé** de.”

### *Shas-q un sek-yé yan-dor*

<sup>22</sup> Yan-Tom Yeso un sek-yé ne, mosse un kap o un hun-ne ne yan-dor, ye hyanuru depe te deeg ye ken ye be-de un ye, ye tomot ye ha-mo o-Antakiya mosse un Burus ne un Barnabas. Ye dagnu Yahudas (wu a m-zee Barusabas à), komo un Siras ne, ye ro gos-yé be-de yan-dor à.

<sup>23</sup> Ye ya'asuru takurda-q ro m-zee à:

“Be-de un or no ne, **yan-Tom Yeso** un sek-yé ne ye un hun-ne yan-dor, ha-mo un yan-dor ye ro baag-q un ye, **Yahuda**-ne ye á, un bo-q o-Antakiya, komo un dak-to o-Siriya ne un o-Kirikiya ne, te ur-gas.

<sup>24</sup> A kumug m-hogé unze ye ken be un na ye ya'ag no ur-koob un ma-to un ye. Ye zo'ogsutu no, ko de nomte à a rwo ye m-nom kaane á.

<sup>25</sup> Remen kaane, bo te pu'uste ut-orom à, te hyanuru nomog ur-bon te deger ye ken ye te tombu no ye, un or na ne, ye ro, Barnabas ne un Burus. <sup>26</sup> Ye ya'asee hoog-mo un ye remen jin-ur Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. <sup>27</sup> Remen kaane, te tombute Yahudas un Siras. Ye un hi un de un ye yea rwuntu no nip-q un ka rem-se un nu-q un ye.

<sup>28</sup> **Kukt-o Shir** hyanag nomog ur-bon, kaane komo te hyane nomog ur-bon, taase a ru'u no se ken nu-se arge se ka rem-se se a ya'asu no à. <sup>29</sup> Taase no re rii-yo a tebbe pyo-q m-gir á, m-ap mo a **seke** à, mosse m-hyó ne, un ti-m ap-mo ur-gut ne de a miggre ur-geks à, komo o-ás ne. Urege no ereg hi un no be-de un se ka rem-se, no nomog q ka rii-yo ur-bon. She'et no gwugwu.”

<sup>30</sup> A tomuru ye, ye nekuru o-Antakiya. Bo ye karaksutu hun-ne **yan-dor Yeso** à, ye ya'asuru o-takurda. <sup>31</sup> Bo hun-ne karantu te o-takurda komo à, ye nomuru zak-q ut-men un remen sorog-yo ye kume à.

<sup>32</sup> Yahudas un Siras komo, remen ye hi un de un ye **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye, ye nakuru or un ye ne ut-to ut-ma nedeen, ye dooru ye m-wons. <sup>33</sup> Bo ye nomoste ut-ho hiin un ka be-de à, a argu ye m'yons gwugwu, ye warguru be-de un ye tomanu ye à.† <sup>35</sup> Burus ne un Barnabas rewuru ut-ho hiin o-Antakiya. Ye ro un ye ken hun-ne ye ne deen, ye ro ur-yoos, ye ro komo un rwor un **Ma-to m-Rerem** to ma Wan-Koyan.

### *Burus Wonguté un Barnabas ne*

<sup>36</sup> Bo a nomte ut-ho hiin à, Burus zeeru Barnabas, “Haan a dore kap bo-to a rurte **Ma-to m-Rerem** to ma Wan-Koyan n-ga à, a gasté or na ne, a hyenet bo ye ro à.” <sup>37</sup> Barnabas conuru ye dek **Yohana** Markus ye nekuté un wu ne. <sup>38</sup> Amba Burus hyanuru u nom ur-bon ye neke un Markus ne á remen n-ga wu ro yagusutu ye un dak-q o-Bampiriya, komo wu yagute re co m-sengé be-ur gaan un ye ne.‡ <sup>39</sup> Koob-de o-acunde nomog ye deen har wooru ye m-wonge. Barnabas dekuru Markus, ye cowuru hat-q m-ho ha-mo o-Sayipurus.§ <sup>40</sup> Amba Burus daagu Siras. Da-q yan-dor ru'usu ye n-me un yar-m Wan-Koyan mo

† **Bor-us op us-taan:33** 15:33 To ken takurda-to: Ci-o 34 Amba Siras daaguru m-she'et káne.

‡ **Bor-us op us-taan:38** 15:38 Hyen komo: Seng 13:13. § **Bor-us op us-taan:39** 15:39 o-Sayipurus dak-q o ro n-tete q m-sa à.

eret ye à, ye inuryu. <sup>41</sup> Ye doruryu so un dak-to o-Siriya o-Kirikiya ne, ye ro hun-ne **yan-dor Yeso** un do ye ur-beeb.

## Bor-us op us-cind

*Timoti dorute Burus ne un Siras*

<sup>1</sup> Burus haaru o-Darbe, o-Ristira ne. Wu ken ko-ya-neke-m Yeso wu ro n-me o-Risiya à, jin-de un wu **Timoti**, wa-wu un wu ken ne'a-wu ko-**Yahuda** ko-yan-dor. Tato un wu komo ko-**Girik-wu**. <sup>2</sup> Yan-dor ye ro un bo-to o-Risiya o-Ikoniya ne à, komo ye un bongon-ur **Timoti**. <sup>3</sup> Burus conury **Timoti** shii wu. Remen kaane, wu deku wu, wu koru wu ur-kö. Wu un nom kaane remen ka **Yahuda**-ne ye ro un to ka be-to à, kap ye nepste tato un wu ko-**Girik-wu**.

<sup>4</sup> Da-o Burus ne un Siras ro ur-hew à, ye ro m-dorog bo-ut-bo, ye sengu m-rure un hun-ne ko'ot-q yan-Tom **Yeso** un sek-ye ne be-de un hun-ne yan-dor conę o-Urusharima à, ye ruru yan-dor-ye dore ka ko'ot-q. <sup>5</sup> Un kaane hun-ne yan-dor doote m-wons be-de m-sher o-nip, ye ro m-do ut-moor kö de ke ho-de.

*N-me ut-hyangan, net konog Burus  
wu haan un dak-q o-Makidoniya*

<sup>6</sup> Ye pa'uru dak-to o-Pirijiya o-Garatiya ne, remen **Kukt-o Shir** weneg ye nom un ma-ut Wan-Koyan dak-q o-Asiya. <sup>7</sup> Bo ye woote dak-q o-Misiya à, ye nomu m-senge ye heet dak-q o-Bitaniya, amba Kukt-o Yeso o 'ya ye á. <sup>8</sup> Ye doruryu riib-se un dak-q o-Misiya ye yirguru ha-mo o-Toruwas. <sup>9</sup> M-Tet, Burus hyanu ut-hyangan. Be-de un ka hyangan-to komo wu hyanuryu wu ken net-wu un dak-q o-Makidoniya wu ro eso, wu ro wu us-kon wu ro m-zee, "Haan o-Makidoniya, o gu te." <sup>10</sup> Bo Burus hyentę ka hyangan-to à, da-o gaan, te nomu m-sengę te pest ha-mo o-Makidoniya. Te un nom kaanę, remen te nepste unze Shir agu te, remen te ko'otté **Ma-to m-Rerem**.

*Ridiya shereg be-ur Wan-Koyan*

<sup>11</sup> Te argu m-inę n-me un hat-q m-ho o-Toruwas te inuryu se o-Samatarkiya.\* Gas o-ish, komo se o-Niyaporis. <sup>12</sup> Bo un kanę komo te argu m-arag ha-mo o-Piripi q ro un kus-q un gwomo-to o-**Roma** à, komo q ro caari-q o-bo un raag-q o-Makidoniya. Te nomu kanę ut-ho.

<sup>13</sup> **Ho-de ur-Wuwe**, te ruuru un ish-o o-bo, te nekuru n-riib o-roog be-de te ro hwooge te zee be-de un nom us-kon ro kon remen **Yahuda**-ne à. Te she'eturu te nomuryu ne'a-ne ut-ma ye morgę un ka be-de à. <sup>14</sup> Wu ken ne'a-wu ro kon jin-de un wu Ridiya, "Wan-seps un Shir,"† wu ro te m-hogę. Wu ko-yan-bo-q o-Tiyatira wu, wu ro m-baab un gund-ut jaas-to to un hwor. Wan-Koyan tikshtę hur-de un wu, har wu este ur-hi wu raks rii-yo Burus rwore à. <sup>15</sup> Bo a yo'ostu wu m-ho un hun-ne ye un hur-q un wu ne à, wu konuryu te. Wu zeeru, "Urege no dek me wan-sher o-nip be-ur Wan-Koyan to, haan no un hur-o re, no she'et." Wu kokorsuru te, te argu m-dek un ma-to un wu.

*A ka'ag Burus ne un Siras*

\* **Bor-us op us-cind:11** 16:11 o-Samatarkiya dak-q q ro n-tete q m-sa à. † **Bor-us op us-cind:14** 16:14 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wu, wu un dörqtte-q un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-kö. Remen a kö wu á, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda á.

<sup>16</sup> De ken ho-de, te m-neke be-de un nom us-kon, te go'onuru un wu ken wan-ne'a-wu ne ko-guw, ko-ya-o-gwot-wu ro un wa-ut-kot ne. Yan ka ko-guw-wu komo ye ro un kum un hwor deen be-de un ka gwot-q wu rotte a. <sup>17</sup> Wu sengu te m-dore, te Burus ne, wu ro o-zaaz. Wu ma'asuru m-zee, "Ka hun-ne ye guw-ne Shir ye wu ro Wa-ur-Begeb Kap a, ye ro no un kute un cow-yo un gwu!"

<sup>18</sup> Wu senguru m-nom kaanę ut-ho deen. Men-ut naasuru Burus deen, wu wakturu. Wu zeeru wa-ut-kot, "Um zeeg wo n-me un jin-ur Yeso **Kiristi**, wonge un wu ne." Un gyept-q un yish, wa-ut-kot wonge un wu ne.

<sup>19</sup> Bo yan-wan-ne'a hyentę cow-yo ye rotte un kum un hwor kessute ye a, ye shipuru Burus ne un Siras. Ye nakü ye har n-me un be-de ut-baab un co-q un yan-piish ut-ma. <sup>20</sup> Bo ye woote ye un co-q un yan-piish ut-ma a, ye zeeru, "Ka **Yahuda**-ne ye suutę bo-o na. <sup>21</sup> Ye m-yoos un jind-se depę a goks ko a dore a, remen te **Roma**-ne ye."

<sup>22</sup> Hun-ne karguru be-de un ye da-o gaan. Yan-piish ut-ma yooguru matuku-ut Burus ne komo ye rwo'uru a bu ye us-rak. <sup>23</sup> Bo a bu'ute ye deen a, a ka'uru ye be-de un kur-q m-ke'et. A zeeru wa-ur'er de un ka kur-q wu 'er ye m-sok ne. <sup>24</sup> Wu komo bo wu gokste to ka ma-to a, wu rwo'u ye reeno n-me n-me de o-kur, wu kamturu na-se un ye un caari-to ut-ce.

<sup>25</sup> Da-o purge, Burus ne un Siras ro us-kon ye ro us-sep to un bongonde Shir. Ye ken yan-m-ke'et ye komo ye ro ye m-hoge. <sup>26</sup> Da-o gaan, dak-o nukturu deen, har hwuk-q un ka kuke-q nukte. Da-o gaan ish-se un q kap argu m-tikshę, bo un ye a ka'e a, ka rii-se a ke'etu ye à ussuru. <sup>27</sup> Bo wan-er-de un ka kur-q zutute be-de m-rew a, wu hyanuru ish-se o-kuke tikshishe, wu mu'usunu magay-q un wu, wu ro un zonge-to wu hoot hi un de un wu, un remen wu hyanag sa o zee ye a ka'e a ye un som. <sup>28</sup> Amba Burus 'yonsu cor m-'wons ne. Wu zeeru, "Taase o hogusse hi un du m-hoog a. Ai, myet-m te te ro kon!"

<sup>29</sup> Wan-er-de un ye a ka'e a zeeru unze a hante ut-pitirra. Wu cowuru n-me, wu heeru un co Burus ne un Siras. Wur-q un wu ro us-zap se o-gyer. <sup>30</sup> Ka da-q, wu rwunturu ye n-do. Wu zeeru, "Sek-ye, ¿re um he m-nom um kumut gwu ne?"

<sup>31</sup> Ye komo ye zeeru, "Sher un Wan-Koyan Yeso, wo un yakar ru ne, noa kum gwu." <sup>32</sup> Ka da-de, ye ruru wu ma-ut Wan-Koyan, wu, un hun-ne ye ro un hur-q un wu ne kap a. <sup>33</sup> N-me un ka tet-mo, wu deku ye, wu sosuru ye nat-to un ye. Ba m-jime, a yo'osuru wu m-ho un yan-hur-q un wu ne kap. <sup>34</sup> Ka da-de, wu tuwturu ye un hur-q un wu, wu hantu ye rii-yo m-re. Wu un yan-hur-q un wu ne kap zak-o hogoru ye remen kap mo un ye ye shereg be-de Shir.

<sup>35</sup> Bo ish geste a, yan-piish ut-ma tomnuru yan-tom-ye un ye. Ye rururu ko-wan-ur'er, "A ho'os ka hun-ne ye." <sup>36</sup> Wan-er-de un ye a ka'e a wontu Burus ka tom-q, wu zee, "Yan-piish ut-ma tomqontę a ho'os no. Remen kaanę m-moka, rwuun no, no arag kęez kęez."

<sup>37</sup> Amba Burus zeeru ye, "Ai, be-de un hun-ne ye nomo te us-sorog, ba a m-piishi te ut-ma, ko de nomte te **Roma**-ne ye a. Ye jorbü te komo n-me un kur-q m-ke'et, m-moka komo ęyea ruut te wukusse? Ay! Se de ye haan un hi un de un ye, ye ruut te."

38 Yan-toqb-ut rim-to nekuru. Ye rurū yan-piish ut-ma tō ka ma-to. Yan-piish ut-ma komo hoguru o-gyer bo ye hogē unze Burus nē un Siras **Roma**-nē ye à. <sup>39</sup> Ka da-de, ye haanuru ye konuru Burus nē un Siras ye soks **ba'as-de** un ye. Bo un kaane, ye ruutu ye ye konuru ye yage ka bo-o. <sup>40</sup> Bo Burus nē un Siras ruusunte un kur-o m-ke'et à, ye argu m-neke hur-o Ridiya. Bo ye hyenusté yan-dor à, komo ye dooru hur-de un ye jaab-o ut-men, ye arguru.

## Bor-us op us-ta'yoor

*A 'yonstę hun-ne үr-hur o-Tasaroniaka*

<sup>1</sup> Burus nē un Siras ye doruru so un bo-to o-Ampiboris o-Aporoniya nē. Ye wooru bo-o o-Tasaroniaka, be-de ro un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** nē à o un **Yahuda**-nē. <sup>2</sup> Bo wu wete à, Burus cowu **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Ho-to үr-Wuwē ut-tet, wu ro ut-ma n-me un genmo un Ma-to Shir. <sup>3</sup> Wu ro ye m-kute cas, wu ro ye komo un rure o-nip be-de Ma-to Shir zee **Kiristi** a su үr-koqb, komo wua iné ut-marimar. Komō Burus zeeru, “Ka Yeso-wu um rurū nō à, wu ro ka **Kiristi-wu**.” <sup>4</sup> Ye ken hun-ne ye un **Yahuda**-nē komo un **Girik**-nē nē “Yan-seps un Shir”\* mossə un caari-ye un ne'a-ne nē ut-moor nē deen, kap ye deku ma-ut Burus nē un Siras, komo ye mossurū ut-hi un ye nē.

<sup>5</sup> Amba **Yahuda**-nē nomu үr-shoob, ye karagsuru ye ken hun-ne ye o-saa ye be-de a ut-baab à m-o nē. Bo ye kargutē kap o un ye à, ye 'yonsurū hur-de un hun-ne ye o-bo. Ye ruurū ys-rek n-me un hur-o Jason. Ye ro un hoob-o Burus nē un Siras remen ye hantutu ye be-de un hun-ne. <sup>6</sup> Bo ye hyente ye 'wos ye á, ye naknuru Jason un ye ken yan-dor-ye nē, ye wooturu ye har un her-o un yan-piish ut-ma. Ye o-zaaz, ye m-zee, “Ka hun-ne ye, ye ro m-yons un hur-de un hun-ne ko kene hono o-dak à, ye ka haanę har kane. <sup>7</sup> Har ma Jason 'ye ye be-de үr-she'et. Myet-mo un ye nē komo ye ro m-jetem un **karamsa**-o ko-Gwomo **Sisar**. Ye ro m-zee wu ken ko-Gwomo-wu ro kon, unze jin-de un wu Yeso.” <sup>8</sup> Bo hun-ne ya-o-bo un yan-piish ut-ma nē hogutē tō ka à, hur-de un ye inuru. <sup>9</sup> Ye ho'os Jason un ye ka nē á, se da-o ye gokse hwqr-ye o-beri un kom-to un ye á.

*Burus nē un Siras o-Biriya*

<sup>10</sup> Bo tet-m rewte à, yan-dor shiiru Burus nē un Siras ye neke bo-o o-Biriya. Bo ye wootre reeno à, ye cowuru kuke-o un **Yahuda**-nē o un yoos un Ma-to Shir. <sup>11</sup> Tō ye ka **Yahuda**-nē ye, ye aragte ye o-Tasaroniaka ys-weer, un remen ye gokste ut-ma kom-ut yoor-ut-yoor. Ye ro un ceker-se un gen-mo un Ma-to Shir ko de ke ho-de, ye hyenet ko rii-jo Burus rwore, ko nip-o à. <sup>12</sup> Remen kaane hun-ne deen be-de un **Yahuda**-nē bopuru o-nip, har un ye ken ne'a-ne ye nē ye un **Girik**-nē gos-ye, gos-ye komo un campo-nē nē ye un **Girik**-nē deen.

<sup>13</sup> Amba bo **Yahuda**-nē ye ro o-Tasaroniaka hogutē unze Burus ro un rwor un Ma-to o-Shir o-Biriya à, ye haaru ma ye swowu hun-ne un ye reeno, ye ro un 'yons un hur-de un ye. <sup>14</sup> Da-o gaan, komo yan-dor rwo'uru Burus wu neke n-riib m-sa. Amba Siras nē un **Timoti** ye esuru

\* **Bor-us op us-ta'yoor:4** 17:4 Yahuda-nē ya'astę ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wu, wu un dɔrötte-o un yoos-de un Yahuda-nē à, amba ba үr-kö. Remen a kö wu á, Yahuda-nē dek wu ko-Yahuda á.

kanę to kon. <sup>15</sup> Ká yan-dor-yę shie Burus à, ye wootu wu har o-Atina. Bo ye initę m-müyń à, Burus tomnü ye be-ur Siras né un **Timoti** unze ye haan ye hyen wu hor-m-hor, ye argu m-neke.

*Burus un bo-q o-Atina*

<sup>16</sup> Bo Burus rottę un 'er-ur Siras né un **Timoti** un bo-q o-Atina à, men-to un wu tükurudeen bo wu hyanę bo-o shiig un pyo-se m-gir à. <sup>17</sup> Remen kaanę wu ro ut-ma n-me un **kuke-q un yoos un Ma-to Shir un Yahuda-nę**, un ye ken ye né “Yan-seps un Shir.”<sup>†</sup> Ko de ke ho-de wu ro ut-ma un ye wu ro m-kum né be-de ut-baab à. <sup>18</sup> Kaanę komo ye ken Abikuri-nę ye un Sitokiya-nę ya-us-nap nomog ut-ma un wu né. Ye ken ye zeeru, “¿Yan yo né ka wa-o-zaaz-wu conę m-zee?” Ye ken ye zeeru, “Yo ro sa o zee unze ka net-wu ro un ko'ot shir-ye un un be-ut hor-to.” Ye un rwor kaanę remen Burus ro un rwor un Ma-ut Yeso to m-Rerem, komo m-inę né be-de ut-marimar. <sup>19</sup> Remen kaanę, ye heetüru wu un dor-de o-Arepagus. Buug-de yan-co un ka bo-q zeeru wu, “¿Ko woa ruru té ka yoos-ur pu-de de o wotte? <sup>20</sup> Remen té wet m-hoge un gon to ka ma-to á. Té conog te nep bo to ro à.” <sup>21</sup> (Myet Atina-nę un hamat-nę né ye ro ur-she'et o-Atina à, ye jiishtę m-con ye hogę rii pu-yo komo ye cep ma-to un yo, arge koyan.)

<sup>22</sup> Burus inu eso un her-q un morog-de un ya-us-nap,<sup>‡</sup> wu zeeru, “No hun-nę ye o-Atina, um nak unze no yan-con-to un dor-q shir-ye m-soł né un ko yo ke riib-yo. <sup>23</sup> Remen da-q um m-pa'e n-me o-bo à, um gwot rem-se no un nome m-guw à, har ma um hyanag un o ken **hana-q o ur-seke** m-gen né n-ton un o a geneg unze, ‘Remen Shir ye a napé á.’ To, ka wu no m-kwukte ba no un nap wu à, ma-to un wu me no m-rwuyunte cas.

<sup>24</sup> “Shir ye nome hono o-dak un kap o un rii-yo ro né n-me un o à, wu wu ro Wan-Koyan wu o-Ton o-dak né. Wu ro m-she'et un pyo-q net ma'e á. <sup>25</sup> Kaanę komo wu ro un hoob-q un gwu be-de un net á. Wu ro un hoob-q un yo ken rii-yo á, remen wu ro un 'ya un kap o un hun-nę hoog, m-shik né un kap o un rii-yo ye ro né o-hoob à.<sup>§</sup> <sup>26</sup> Wu wu komo nome kap o ut-dak be-de un net wan-gaan, remen ye she'etté un kap o un hek-q un hono o-dak. Cin un n-ga né wu essusutę o-da, un da-q ye he m-nom m-hoog m-mar né à, un bo un be-to hun-nę ye un ko o ke dak-q hette m-she'et né à. <sup>27</sup> Shir un nom kaanę remen ye hobt wu, ko a nap á. O-da ye kum wu, ko de nomtę wu nom ur-hew un ko wu ke né be un na á. <sup>28</sup> Ai, ‘Be-de un wu a ro no un nom m-hoog, atte m-nukte, atte komo un m-neke un nom un rii-yo a m-nom né,’ bo ye ken yan-sep-ut no ye rwore à unze, ‘O-nip, na ma yakar-ye un wu ye.’

<sup>29</sup> “To, bo a ro no baag-q Shir o à, ai, udepe a nom us-barag a zee Shir ro m-sha né üntün mo o-zinariya, ko mo o-azorpa, ko mo ur-ta'ar á, de net zwo'e un weér-se un hi un de un wu á. <sup>30</sup> N-ga Shir ro m-was un **ba'as-to** un hun-nę né á, remen koob-de un nap-q un ye. Amba m-moka, wu zeeg kap o un hun-nę ye un ko kene ye yage **ba'as-to** un ye, ye waktunę be-de Shir. <sup>31</sup> Remen wu essussutę ur-ho de wu he m-haan wu piishitę hun-nę hono o-dak ut-ma to o-nip be-de un wu ken wu, wu

<sup>†</sup> **Bor-us op us-ta'yoor:17** 17:17 Yahuda-nę ya'astę ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wu, wu un dorottę-q un yoos-de un Yahuda-nę à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-nę dök wu ko-Yahuda á. <sup>‡</sup> **Bor-us op us-ta'yoor:22** 17:22 ut-Girik: o-Arepagus.

<sup>§</sup> **Bor-us op us-ta'yoor:25** 17:24-25 Hyen komo: 1Gwm 8:27; Isha 42:5; Seng 7:48.

wu daage à. Shir rwuñtute nip-q un nom-mo un to ka cas be-de un 'yons un ka net-wu ut-marimar."

<sup>32</sup> Bo ye hogute ma-to m-iné ut-marimar à, ye ken ye argu wu nome ur-ar. Amba ye ken ye zeeru, "Te conog te do m-hoge rii-yo o he mrwör mosse un ka ma-to ne à." <sup>33</sup> Kanę q ka Burus Wonge un ye ne. <sup>34</sup> Amba ye ken ye wargurü be-ur Burus ye sheru un ma-to un wu, n-me un ye har un Diyonisius ne, wan-gaan be-de un ka morog-de un ya-us-nap de, un wu ken ne'a-wu ne jin-de un wu Damaris, un ye ken ye ne komo.

## Bor-us op us-eer

*Burus un bo-q o-Korinti*

<sup>1</sup> Bo un to ka, Burus yagu bo-q o-Atina wu neku bo-q o-Korinti. <sup>2</sup> Reeno wu 'wosse wu ken ko-Yahuda-wu jin-de un wu Akira, ko-yan-bo-q o-Pantus. Akira un ne'a un wu ne Biskira, ye she'et m-haan ne un bo-q o-Korinti á, ye un rwuñ dak-q o-Itariya. Ye un yage o-Itariya remen ko-Gwomo **Sisar** Karadiyos nong o-karamsa, wu zee kap q un **Yahuda**-ne ye ru n-me bo-q o-Roma. Burus argu m-ha be-de un ye o-Korinti. <sup>3</sup> Hongsuru senge-mo un ye ragaan mo un mo ma Burus ne, ye ro un jor-q ut-depi, wu she'etu be-ur gaan un ye ne. Ye sengurü senge-mo un ye be-ur gaan. <sup>4</sup> Ko de ke **Ho-de ur-Wuwe** de komo, Burus ma'asuru ut-ma un **kuke-q un yoos un Ma-to Shir** wu ro m-senge wu nakanté **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á.

<sup>5</sup> Da-q Siras ne un **Timoti** woone rwuñ-mo o-Makidoniya à, Burus ya'u kap q un da-q un wu un ko'ot un Ma-to Shir. Wu ro **Yahuda**-ne m-rure o-nip unze, Yeso wu ro **Kiristi**. <sup>6</sup> Amba ye esuru wu un suné-mo ut-ma ye ma'asu wu ut-rëeb. Remen kaane, wu kukturü matuku-to un wu, wu zeeru ye, "Ra-o no ro un hi-ut no! Me mett **ur-ba'as** á. Shi-mo un caane be-de un ye ro **Yahuda**-ne á um he'e."

<sup>7</sup> Wu argu m-iné un ka be-de, wu nekurü un hur-q un wu ken net-wu jin-de un wu Titus Justus, wu ro "Wan-seps un Shir."\* Hur-q un wu komo q ro m-yow yow ne deen un **kuke-q un yoos un Ma-to Shir** ne. <sup>8</sup> Kiribus, wu ro wan-co-q un ka morog-de à, sheruru be-ur Wan-Koyan, wu un hun-ne ye un hur-q un wu ne kap. Ye ken Korinti-ne ye komo deen ye hoge ma-ut Burus à, ye sheruru un to, a yo'osu ye m-ho.

<sup>9</sup> De ken ho-de m-tet, Wan-Koyan kutu Burus ut-hyangan. Wu zeeru wu, "Wo hoge o-gyer á, senge m-rure un hun-ne ma-ut re. Wo she'et temb á, <sup>10</sup> remen me be-ur gaan un wo ne. Yatt-wu he wo m-ru'e ut-kom wu nomotu wo yo ken rii-yo á, remen me un hun-ne ne deen un ka bo-q." <sup>11</sup> Burus she'eturu un ka be-de har hak-o gaan un reng-us cind. Wu ro ye m-yoose un Ma-to Shir.

<sup>12</sup> Amba da-q Gariyo ro ko-Gwamna un dak-q o-Akaya à, **Yahuda**-ne gamu ut-hi ye katu Burus, ye heetu wu be-de yan-piish ut-ma. <sup>13</sup> Ye zeeru, "Wu ka net-wu wu ro m-senge wu ru'ut hun-ne gûw-mo Shir unte un cow-yo **karamsa**-o te wene á."

<sup>14</sup> Bo Burus rotte un ma-to un cept ut-ma à, Gariyo zeeru **Yahuda**-ne, "A ro zeege ma de ken **ba'as-de** wu nome, ko caari-de **ur-ba'as**,

\* **Bor-us op us-eer:** 7 18:7 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wu, wu un dörotte-q un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne dök wu ko-Yahuda á.

um roa hogé ma-ut no. <sup>15</sup> Amba nomog un ya unze ma-to sunu no un hon-de un to be-de ut-gom, ut-jin ne, komo un **karamsa**-o no ne, ai se no hongse hi un no. Me kam, me nom sakto-o um piishite wu ut-ma un gon se ka rem-se á.” <sup>16</sup> Wu yanu ye n-me un kuke-o m-piish ut-ma. <sup>17</sup> Kap o un ye, ye shipuru Sostanus wu ro co be-de un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** à. Ye nomu wu us-sorog un her-o un kuke-o m-piish ut-ma. Amba Gariyo ko m-was wu was á.

### *Burus waragte o-Antakiya (o-Siriya)*

<sup>18</sup> Burus dooburu ut-ho hiin un bo-q o-Korinti. Ka da-q, wu zeeru yan-dor se de ken ho-de. Biskira ne, un Akira shiiru Burus. Ye conog m-dek hat-q m-ho ha-mo un dak-q o-Siriya. Remen kaane, ye nekuru bo-q o-Kakiriya remen ye cowut o-hat. Amba rii-yo ye inute o-Kakiriya, Burus oroste hi-de un wu remen wu sworog o-nu. Ye daaru hat-q m-ho.<sup>†</sup> <sup>19</sup> Bo ye woote o-Apisu à, reeno Burus ho'ose Biskira ne un Akira. Wu ne, wu cowuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wu nomot ut-ma un **Yahuda**-ne. <sup>20</sup> Ye konuru wu, wu do m-doobet ut-ho be-de un ye, amba wu dek ma-to un ye á. <sup>21</sup> Amba bo wu inu ye m-yage à, wu zeeru, “Man muusuné be un no urege Shir zeeq.” Ka da-de, wu inuru o-Apisu un hat-q m-ho.

<sup>22</sup> Bo wu kergunte bo-q o-Kaseriya à, wu nekuru wu gassuru hun-ne yan-dor. Ka da-q wu arguru so o-Antakiya.

<sup>23</sup> Bo wu she'ete hiin o-Antakiya à, wu inuru wu pa'urul dak-q o-Garatiya un dak-q o-Pirijiya ne. Wu ro m-dore bo-ut ut-bo, wu ro m-do'e un kap o un **yan-neke-m Yeso** m-'wons.

### *Aporos ko'ote Ma-to Shir o-Apisu*

<sup>24</sup> A kane wu ken ko-**Yahuda**-wu haanuru o-Apisu, jin-de un wu Aporos. Wu ko-yan-bo-q o-Arekzandiriya. Wu wan-nap ut-ma, wu nepste gen-mo un Ma-to Shir m-sok ne. <sup>25</sup> A yoosute wu n-me un cowyo un Wan-Koyan. Wu reeg ur-ho be-de un nome un ye ken ye ut-ma, komo wu ro m-yoos o-nip be-de un ma-ut Yeso. Amba myet un kaane ne, wu nap war war ma-ut Yeso á, remen myet wu nepste ma-to yo'os un hun-ne m-ho, wu nape be-de un nu-o **Yohana** Wa-m-Yo'os cot. <sup>26</sup> Wu taknu m-ko'ot ba o-gyer, un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Bo Biskira ne un Akira hogute wu à, ye naku wu n-riib. Ye jamsu wu m-rure Cow-yo Shir m-sok ne, m-sok ne.

<sup>27</sup> Bo Aporos cunte wu pes ha-mo un dak-q o-Akaya à, **yan-dor Yeso** dooru wu jaab-q ut-men. Ye genuru **yan-neke-m Yeso** o-Akaya otakurdia remen ye gokstú wu kom-ut yoor-ut-yoor. Bo wu woote reeno à, wu ro un do ye un yan-m-sher jaab-q ut-men. Ye ma'asuru m-nap yar-mo Shir remen wu ro kon kane. <sup>28</sup> Aporos ro ye m-rure o-nip n-me un Ma-to Shir unze Yeso ro **Kiristi**. Wu ruryute ye ut-ma m-'wons ne komo wu kapste **Yahuda**-ne deen un yish-de un hun-ne.

## **Bor-us op us-jero**

### *Ha-m Burus un bo-q o-Apisu atette-q*

<sup>1</sup> Da-q Aporos ro'e o-Korinti à, Burus pa'urul n-me un ka dak-q. Ur-kom wu wooru bo-q o-Apisu, be-de wu 'wossé **yan-neke-m Yeso** deen

† **Bor-us op us-eer:18** 18:18 Hyen komo: Qog 6:18.

à. 2 Wü zeeru ye, “*¿No goksusute Kukt-o Shir* da-q no shere un ma-to o-nip?”

Ye zeeru wü, “Ay, yatt-wü rurute ma-to un **Kukt-o Shir** á.”

3 Wü zeeru, “*¿Yan gon yo'os-de m-ho de ne a yo'osu no?*”

Ye shasuru “Gon de ma **Yohana**.<sup>4</sup>

<sup>4</sup> Burus zeeru, “**Yohana** un yo'os hun-ne m-ho remen ye yaguté nom **ur-ba'as** ye waktuné be-de Shir. **Yohana** un hi un de un wü rurute hun-ne ye sher un Yeso, wü **Yohana** zee ‘Wü roon’ à.”\* <sup>5</sup> Bo m-hoge kaane, a argu ye m-**yo'os m-ho** n-me un jin-ur Wan-Koyan Yeso. <sup>6</sup> Ka da-de, Burus sake kom-to un wü un ye, **Kukt-o Shir** ciriru un ye. Ye tepruru un rem-ut hör-to, ye ro m-rwör komo ma-to **Kukt-o Shir** kutu ye, ye ryr à. <sup>7</sup> Kap mo un ye üntün nén op un yoor-ye [12].

### Burus ko'otte un bo-q o-Apisu

<sup>8</sup> Burus cowluru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Wü ro m-ko'ote un Ma-to Shir un bęeb-de үr-hur har ręng-us tet. Komo wü ro ye m-nakan us-weer be-de un ma-to un **Gwomo-to Shir**. <sup>9</sup> Amba ye ken ye essü cikt-de үr-hur, ye yage m-sher o-nip. Har ye nomuru yan-dore un ka Cöw-yo Shir yo hun-to o-saa n-me un hun-ne. Remen kaanę Burus wongu un ye ne. Wü argurū un **yan-neke-m Yeso** ne, wü ro үr-yoos ko de ke ho-de un be-de үr-yoos de o-Tiranus. <sup>10</sup> Kaanę wü senge m-nom har hak-us yoor, har kap o un ya-үr-she'et un dak-q o-Asiya hoguru ma-ut Wan-Koyan, **Yahuda**-ne un kap ye ro **Yahuda**-ne ne á.

### Yakar Siba

<sup>11</sup> Un kom-ut Burus komo Shir nomuru se ken rem-se ut-hyat se, us-caari se a wętę m-hyan á. <sup>12</sup> Har ma ko magund-de un soks un susamb-mo un wü, ko matuku-de un wür-q un wü ci'e wür-q un ya-us-gom ka gom-q taaru, komo a wongsu ye un **ya-ut-kot** ne.

<sup>13</sup> Ye ken **Yahuda**-ne ye ya-m-pa'ag ut-tuw bo-ut-bo m-ruut un **ya-ut-kot** ye nomu m-senge un jin-ur Wan-Koyan Yeso be-de un ye ro un **ya-ut-kot** ne à. Ye ro m-zee, “Um ruutu no un jin-ur Yeso wü Burus ro m-ko'ot un wü à.” <sup>14</sup> Yakar Siba ko-Gwomo-wü un kon-se Shir wü un **Yahuda**-ne nén ta'yor, kap mo un ye, ye ro m-nom kaanę.

<sup>15</sup> De ken ho-de, wa-ut-kot shasu ye, wü zee, “Yeso de um nepstu wü, komo um neps Burus, to, no komo ¿wan ne ye ne?”

<sup>16</sup> Ka wan-**ya-ut-kot**-wü nossuru, wü mo'uru ye. Wü reeru 'wons-mo un ye kap, har ye ruuru ka hur-q us-rek ut-kor, kap o un wür-to un ye hoog-mo.

<sup>17</sup> Bo kap o un ye ro үr-she'et o-Apisu à, **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á, hogute ma-to un ka rii-yo kore à. Gyer-o hogoru ye, ye sekemlsru jin-ur Wan-Koyan Yeso. <sup>18</sup> Ut-moor ne be-de un ka ye shere o-nip à, ye haanuru ye ro m-rwör un senge-mo un ye mo un men-ut jaas-to cas. <sup>19</sup> Hun-ne deen komo, yan-gute un hun-ne o-gwot, ye morogsuru takurda-to un ye to mor, ye tuksuru to hun-ne gut ye kap. Bo ye nomte ceker-se un ka hwor-ye un ka takurda-to à, ye woostę hwor-ye ko-ya-ur-guwus he m-kum un senge-mo ut-ho dugu-us kwooz-ut yoor un op à [50,000]. <sup>20</sup> Un kaanę ma-ut Wan-Koyan rigę hono o-dak kap komo to ci'uru hun-ne m-sök ne.

\* **Bor-us op us-jero:4** 19:4 Hyen komo: Mati 3:11; Mark 1:4,7,8; Ruka 3:4,16; Yoha 1:26-27.

<sup>21</sup> Bo үn nom-mo үn se ka rem-se, Burus zongsuru hur-de үn wu үnze wua he o-Urusharima, amba se wu dorute so үn dak-to o-Makidoniya o-Akaya ne. Wu zeeru, "Komo me heese reeno, man gagte hi үn de m-ha um hyante bo-o o-Roma." <sup>22</sup> Wu tomturu yan-gwu-q үn wu nen yoor, ye ro, **Timoti** ne үn Erastus, ha-mo o-Makidoniya, wu ne wu dooburu ya o-da үn dak-q o-Asiya.

*'Yons үn hur-de үn hun-ne o-Apisu*

<sup>23</sup> Un ka da-q, a nomog rii-yo 'yonse hun-ne үr-hur deen à, remen un Cow-o үn Wan-Koyan. <sup>24</sup> Ka ma-to үn cir be-de үn wu ken ko-ya-o-pyap-wu jin-de үn wu Dumituriyas. Wu ro үn zwö үn azorpa à, wu ro m-zwo үn sha-mo үn pyo-q үn toog-o Artemis. Wu үn yan-senge-mo o-pyap ne ro үn kum үn hwor deen.

<sup>25</sup> Wu karagsuru ye kap yan-nom үn gon ka senge-mo. Wu zeeru, "No hun-ne, no nepste үn ka senge-mo ne atte no m-kum үn hwor. <sup>26</sup> Komo no hyanag no hogusse, ba kané o-Apisu cot á, se um zee kap dak-q o-Asiya ma. Ka Burus-wu ro hun-ne m-nakbe үt-moor ne deen. Wu waksute hur-de un ye, wu ro m-zee ka shir-q a nome үt-kom à, ba shir q á. <sup>27</sup> Ma-ut a nom m-yo. A naas jin-de үn senge-m na, komo har үn pyo-q үn caari-wu үn shir Artemis. A mus o hwaa, har komo a wongse ka shir-q үn con-de un o ne. Wu myet dak-q o-Asiya har үn hono o-dak ne ro wu m-kwukte à."

<sup>28</sup> Bo ye hogute kaane à, ye swooru us-ryaab deen, ye 'yonsu us-cor da-o gaan ye ro m-zee, "Artemis ko-caari-wu, shir-wu үn Apisu-ne!"

<sup>29</sup> Ba үn naas o-da, bo-o argu m-rukre. Hun-ne nupuru us-rek ha-mo үn ka be-de atte m-morge à. Ye ro m-huk үn Gayas ne үn Aristarkus, hun-ne ye o-Makidoniya, ye ro nay-ne үn yan-hew-ur Burus ne à. <sup>30</sup> Burus conu m-cow үn ka morog-de, amba **yan-dor Yeso** wenu wu. <sup>31</sup> Ye ken caari-ne ye үn sek-ye үn gwomo-ne ye үn dak-q o-Asiya, ye ro үr-nay үn wu ne à. Ye ma ye tomturu wu үt-ma, ye konuru wu taase wu cuw be-de үn ka morog-de á.

<sup>32</sup> Ka morog-de үn hun-ne de ro zo'ogse, remen ye nap ma rii-yo rwo'ye ye morgute á. Ye ken ye ro үn 'yons us-cor ye ro m-rwor үn yo ken rii-yo, ye ken komo ye ro m-rwor үn yo ken rii-yo үn hon. <sup>33</sup> Ye ken **Yahuda**-ne ye tudburu wu ken wu үn co, jin-de үn wu Arekanda. Wu senguru үt-ma үn jaksu үn kom-q wu, remen hun-ne rest temb, wu nomuté ye үt-ma. Wu conog wu rurytu ye үnze **Yahuda**-ne ye hante 'yons үr-hi á. <sup>34</sup> Amba bo ye nepte үnze ko-**Yahuda**-wu à, ye 'yonsu us-cor. Da-o gaan ye ro m-zee, "Gos-үt kumute be-ur Artemis үn Apisu-ne!" Ye nomog kaane har awa us-yoor.

<sup>35</sup> Amba ko-ya-m-gen-wu үn ka bo-q rwo'u ye m-res ceen. Wu zeeru, "No hun-ne ye o-Apisu! Ai, ko wu ke nepste үnze bo-q o-Apisu o ro m-was үn pyo-o Artemis ne wa-үt-gos, komo үn ka ta'ar-de ne de he'ené es-mo n-Ton à. <sup>36</sup> M-moka yatt-wu he m-she үn to ka á, remen kaane ess no үr-hi be-ur gaan, no nom rem-se o-saa á. <sup>37</sup> No hantute kà hun-ne ye kaane. Ye hiw үr-hyow үn kuke-q үn shir na á, komo ye yo'og Artemis á. <sup>38</sup> Amba, urege Dumituriyas үn yan-senge-mo үn wu ne ye ro үn o ken ryegen-q ne mosse үn wu ken wu ne, ai, kuke-to үn piish үt-ma to ka, ye hoks heet үr-gyekt. <sup>39</sup> Amba urege yo ken rii-yo ro kon үn hon, yo no cone m-hante à, ai a argu m-hongse үn yo be-de үn piish

ut-ma. <sup>40</sup> Remen ka morog-de ro depete á. Yé ken gwomo-né piishité na ut-ma remen ka gun-de. Komo a hoks m-shas yan-piishé ut-ma á.”

<sup>41</sup> Bo wu rurte kaane à, wu yaguru kowan wu neké hur-o un wu.

## Bor ur-kwooz

*Burus waragte dak-to  
o-Makidoniya o-Girik né*

<sup>1</sup> Bo ka ween-to hebussté à, Burus agnu **yan-dor Yeso**, wu dooru ye jaab-q ut-men. Wu zeeru ye se ho-ur hor-de, wu arguru dak-q o-Makidoniya. <sup>2</sup> Bo wu pa'agsuté ka raag-q à, wu sengu do ye un yandor jaab-q ut-men un bo-to wu dore à. Ka da-de, wu argu m-wó dak-q o-Girik. <sup>3</sup> Wu nomu reng-us tet kane. Wu ro ut-zonge wu deet hat-q m-ho wu waragte dak-q o-Siriya. Ka da-de, wu napé unze **Yahuda**-né rewesuté wu rew-ur yo-de. Remen kaane, wu gwoturu wu zee waragmo un bu-yo o-Makidoniya a jish wu. <sup>4</sup> Hun-nédeen ro m-neké un wu né. Yé ro Supata (wà Pirus ko-ya-o-Biriya), mosse un Aristarkus né un Secundus né (hun-né ye o-Tasaronika), un Gayas né (ko-ya-o-Darbe), un **Timoti** né, har ma un Tikoqos né un Taropimus né (hun-né ye o-Asiya), ye shiiru wu. <sup>5</sup> Yé be'estu té m-arag. Ye waasuru té o-Toruwas. <sup>6</sup> Bo un kom-mo un **Biki-q ut-Burodi tó ba m-Yist**, té komo té inurú o-Piripi un hat-q m-ho. Bo un rew-mo un ho-ut taan, té 'wossu ye o-Toruwas. O-Toruwas té nomu ho-ut ta'yoor.

*Gas-ur Burus de ur-buste o-Toruwas*

<sup>7</sup> Un ho-de ur-takan de un ho-ut ta'yoor, té morguru remen té reet Rii-jo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan. Burus nomo ye ut-ma. Wu sengu ye ut-ma har da-o purge, remen wu ro un zonge-to m-arag gas-q ish. <sup>8</sup> Pitirra-ut ro kon komodeen un kuke-q n-ton o ut-dokor o té morgute à. <sup>9</sup> Wu ken wan-campo-wu jin-de un wu Yutikus wu ro tara n-té ur-hek. Rew-m reeru wudeen remen Burus ro un ko'ot-q un wu nomog m-seeb. Har rew-m kwosuru Yutikus, wu argu m-he'en es-mo un reeno n-ton, cin un da-m atette-mo. Komo a kepsuru wu merse. <sup>10</sup> Amba Burus kergündürü n-dak, wu kakturu, wu küssunuru wu un kom-to un wu. Wu zeeru, “No ryegen á, ai, wu ro un hoog né.” <sup>11</sup> Burus argu m-warag n-ton. Ka da-de, kap mo un ye warguru un kuke-q n-ton. Ye reeru Rii-jo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan. Wu reeru co un nom ut-ma har ish gasuru. Ka da-de né, wu arguru. <sup>12</sup> Ye warguru un ka wan-campo-wu né o-hur un hoog né, ye nomuru o-zakdeen.

<sup>13</sup> Burus argu ha-mo un bo-q o-Asus ys-na, be-de wu zonge té go'oné un wu né à, té nekuru un hat-q m-ho. <sup>14</sup> Bo wu 'wostu té o-Asus à, té déku wu o-hat té wooru bo-q o-Mitirin. <sup>15</sup> Bo un kané komo té sengu ur-hew n-mé un hat-q m-ho. Gas-q ish komo té wooru n-riib o o-Kiyos.\* Gas-q ish komo té wooru o-Samos.† Gas-q ish komo se o-Miritus. <sup>16</sup> Ko n-ga Burus ru'usté ur-hi wua kergune o-Apisu á, untaase wu naas o-da o-Asiya. Wu ro m-hor, urege a nome wu woot o-Urusharima rii-jo un ho-de un **Biki-q o-Pentekos** woonte.

*Burus go'onute un sek-yé né  
yan-dor Yeso ye un bo-q o-Apisu*

\* **Bor ur-kwooz:15** 20:15 o-Kiyos dak-q o ro n-tete q m-sa à. † **Bor ur-kwooz:15** 20:15 o-Samos dak-q o ro n-tete q m-sa à.

<sup>17</sup> Amba bō tē woote o-Miritus à, Burus tomyuru ha-mo o-Apisu a egnu wu sek-ye ye un hun-ne yan-dor. Ye haan ye go'onute un wu ne. <sup>18</sup> Bo ye woonte be-de un wu à, wu zeeru ye, "No un hi un no nepste me cin ho-de um rwo'ē na-us re un dak-q o-Asiya à har ca. <sup>19</sup> Me m-nom un senge-m Wan-Koyan un gwugwer-mo ur-hi deen har m-yish ne. Um mo'og ur-hur be-de un meger-to haanu me à be-de un rew-ur yo-de de **Yahuda**-ne swo me m-nome à. <sup>20</sup> Me wuku no o-nip á, ko be-de yish-de un hun-ne, komo un yoos un de un hur-ut no. <sup>21</sup> Um nak **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á ut-to kap ma-to m-waktuné be-de Shir, komo ye m-sher o-nip be-ur Wan-Koyan na Yeso.

<sup>22</sup> "M-moka **Kukt-o Shir** garamsute me, um he o-Urusharima. Man he ba un nap un yo he me um kor kané à. <sup>23</sup> Se de **Kukt-o Shir** ro me m-rwunte ut-ma cas un ko ke bo-q unze m-ke'et, un swo ur-koob ne ro me ur'er. <sup>24</sup> Amba me dék hoog-m re untun yo ken rii-yo á, urege de man hoksosse kom un senge-mo Wan-Koyan Yeso yasu me à, um rur **Ma-to m-Rerem** to un yar-mo Shir.<sup>‡</sup>

<sup>25</sup> "To, m-moka um nepste myet-m no noa do me m-hyan á, no ye um pa'e hur-ut no me no m-rure **Ma-to m-Rerem** to un **Gwomo-to Shir** à. <sup>26</sup> Remen kaané me no caané m-rure cas cas, urege net hogute ko'ot-o un ma-ut re wu mere ba wu un sher be-ur Yeso ho-m re ro kon á. <sup>27</sup> Remen um russutu no kap o un yo Shir cone à. <sup>28</sup> Gwot no hi un no, komo kap o un hun-ne ye **Kukt-o Shir** rwo'u no m-gwot à. Ye ro untun kur-q un ca. Komo no he yan-gut-de un hun-ne yan-dor ye Shir kumne hi un de un wu un hyó-m Wā un wu à.

<sup>29</sup> "Um nepste me aragse, ye ken yan-yoos-de ut-bo ye, yea cowon be un no. Ye ro untun yege-dur, ye cone m-ho kur-q un ca à. <sup>30</sup> Har ma un be-ur no, ye ken yea indune ye cep ma-to ut-bo, remen ye nakanté **yan-neke-m Yeso** un her-q un ye. <sup>31</sup> Remen kaané, no she'et zongse. Baks no ha, me yagu no m-nak ut-to kap-m no á, m-tet m-how ne, har m-yish. Um nomog kaané hak-us tet.

<sup>32</sup> "M-moka komo um bopstu no be-de Shir yage ma-to un yar-mo un wu eret no. To he no m'yons, komo to 'ye no o-cim be-ur gaan un yan-ba-m-kukop ne. <sup>33</sup> Me nom gwop-de un hwor ko matuku-to un hun-ne á. <sup>34</sup> No un hi un no nepste um nomog m-sengé un kom-ut re remen um nomoté hi un de rii-yo um cone à un yo ye ro be-ur gaan un me ne ne cone ne à. <sup>35</sup> Myet rem-se um nome á, um kututu no unze un gon ká senge-mo a he no gu un yan-ba-m-wons. No komo m-baks un ma-ut Wan-Koyan Yeso, to wu zee, 'Shir a ya'as ur-ho be-de un wan-ya'as m-yar, jiishé wan-goks m-yar.'

<sup>36</sup> Bo Burus komte m-rwor kaané à, wu argu m-kwukt, wu nomuryu us-kon mosse un ye ne kap. <sup>37</sup> Ye argu wussé us-kan kap mo un ye, ye masu wu m-hamat. <sup>38</sup> Ye ro un tuk-mo ut-men remen ka ma-to wu zette unze yea do wu m-hyan á. Bo un kané ye shiiru wu har be-de o-hat.

## Bor ur-kwqoz o-gaan

*Hew-ur Burus ha-mo o-Urusharima*

<sup>1</sup> Bo te yagutu ye à, te daaru hat-q m-ho te arguru se o-Kos.\* Gas-q ish

<sup>‡</sup> **Bor ur-kwqoz:24** 20:24 Hyen komo: 2Tim 4:7. \* **Bor ur-kwqoz o-gaan:1** 21:1 o-Kos dak-q o ro n-te te q m-sa à.

komo te arguru se o-Rodus,<sup>†</sup> bo un kané como se bo-o o-Patara. <sup>2</sup> Bo te kumte hat-o ro m-ha dak-o o-Pinikiya à, te daaru te arguru. <sup>3</sup> Bo te cirté hyanbé o-Sayipurus<sup>‡</sup> à, te muutu o kwanta un te. Te sengu ur-hew dak-o o-Siriya, te woqru bo-o o-Taya, remen ka be-de hat-o he m-kergunte un saw-to un o. <sup>4</sup> Bo te kergunte o-hat à, te 'woossuru yan-neke-m Yeso káne. Te she'etýru kane ho-ut ta'yoor. **Kukt-o Shir** ruryute ka yan-neke-m Yeso ye unze Burus a su ur-koqb n-mé o-Urusharima. Remen kaane, ye nakurú Burus ut-to taase wu neké káne. <sup>5</sup> Da-o te warge be-de un hat-o m-ho à, un kom-de un ho-ut ta'yoor, morog-de un hun-né kap ne'a-ne un yakar-ye un ye né shiiru te har jim-de o-bo. Ka da-o te kwukturu n-riib m-ho, te nomuru us-kon. <sup>6</sup> Te zeeru or te ne, se ho-ur hor-de. Ka da-o, te daaru o-hat, ye como ye ji'uru o-hur.

<sup>7</sup> Bo un rwuun-m te un bo-o o-Taya, te es ko kené á, se bo-o o-Putoremayas. Kane, te gasse or te ne, como te rewü ho-ur gaan be-de un ye. <sup>8</sup> Gas-o ish, te inurú te haaru bo-o o-Kaseriya. Te cowurú hur-o Pirip ko-ya-m-Rwor un **Ma-to m-Rearem**. Wu wan-gaan-wu be-de un ka nén ta'yoor-ye a daage remen ye wongté rii-yo m-re be-de un senge-mo un hun-né yan-dor o-Urusharima. Te comsuru be-de un wu.<sup>§</sup> <sup>9</sup> Wu ro un yakar-né nass yan-ne'a-ne, ye a jiié ut-ge á. Ye **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye.

<sup>10</sup> To, bo te rewete ut-ho kané à, wu ken ko-yan-Rwor un **Ma-to Shir** wu jin-de un wu Agabus. Wu haanurú rwuun-mo un dak-o o-Judiya.\* <sup>11</sup> Da-o Agabus haané ur-hamat be un te à, wu dekurú hap-yo un byonyo ma Burus. Agabus gagu to ma un wu kom-to un na-se un wu ne. Ka da-de wu zeeru, "Rii-yo **Kukt-o Shir** zee à yo ka, 'Kaane **Yahuda**-né ye o-Urusharima he m-ka un wan ka hap-yo, como ye bopsu wu un kom-to un ye ro **Yahuda**-né á.'"

<sup>12</sup> Bo te hogute yo ka à, te un hun-né ye un ka be-de ne, te konuru Burus taase wu he o-Urusharima á. <sup>13</sup> Burus shasuru, "¿Ya notte m-nom kaane? ¿Ya rwo'e no us'-won nottu me un naas ur-hur? Ai, zongse um ro yanze ma a ke'et me cot á, har ma a hoot me o-Urusharima remen jin-ur Wan-Koyan Yeso."

<sup>14</sup> Bo te nepte tea hoks wu á, te ho'osuru como te zeeru, "Yage Wan-Koyan wu nomot bo wu coné à."

<sup>15</sup> Ya o-da hiin, te zongurú bo m-wo, te nekurú o-Urusharima. <sup>16</sup> Ye ken yan-neke-m Yeso ye, ya-o-Kaseriya, ye shiiru te. Ye wootu te hur-o Munason. Munason ko-ya-o-Sayipurus-wu, wan-gaan-wu be-de un yan-neke-m Yeso ur-takan.

#### Burus woonté o-Urusharima

<sup>17</sup> Bo te woonté o-Urusharima à, or te ne goksú te o-zak o-zak. <sup>18</sup> Bo ish geste à, Burus un te ne haaru be-ur **Yakubu**. Sek-ye ye un hun-né yan-dor ro kané kap. <sup>19</sup> Bo ye gassunsute à, Burus ruru ye cas cas rem-se Shir nome n-mé un ye ro **Yahuda**-né á be-de un senge-mo Burus nome à.

<sup>20</sup> Bo ye hogute kaane à, ye nomuru Shir ur-bongon. Ye zeeru Burus, "To, wo or te, o hyenuste dugu-se un hun-né n-mé un **Yahuda**-né ye

<sup>†</sup> **Bor ur-kwqoz o-gaan:1** 21:1 o-Rodus dak-o ro n-tete o m-sa à. <sup>‡</sup> **Bor ur-kwqoz o-gaan:3** 21:3 o-Sayipurus dak-o ro n-tete o m-sa à. <sup>§</sup> **Bor ur-kwqoz o-gaan:8** 21:8 Hyen como: Seng 6:5; 8:5. \* **Bor ur-kwqoz o-gaan:10** 21:10 Hyen como: Seng 11:28.

shereste o-nip, myet-mo үн ye ne como ya-m-senge-ye be-de үн dør-o **karamsa-o Mosa**.<sup>21</sup> A rüssütü **Yahuda**-ne kanę yan-dor үнze wö m-yoose үн kap **Yahuda**-ne, ye ro n-me un ye ro **Yahuda**-ne á үнze ye jore **karamsa-o Mosa**. Үнze wö **Yahuda**-ne m-yoose taase ko yakar-ye un ye ur-ko, ko como ye dore ges-o үн jind-se үн **Yahuda**-ne.<sup>22</sup> To, ðre te he m-nome? O nak ko re nome yea hogusse ma-to үн haan-m ru.<sup>23</sup> Remen kaane, se o nom rii-jo te he wö m-rure à. Te үн hun-ne nass ne kane ye esse үt-ma à, como ye ro zongse ye orot hi-to үn ye.<sup>24</sup> Dék ye no neke үn **Pyo-o Shir**, nom no ka rem-se үn ye ne, noa warag ba m-kükop remen no bumut Shir, como o topo ye hwoř remen a orot ye. Үn kaane ko wü ke a nep үnze kap ma-to a ruru ye mossé un wö ne à bo-to, a hyen a zee wö un dore **karamsa-o Yahuda**-ne.<sup>†</sup>  
**25** Amba ma-to үn ye ro **Yahuda**-ne á ye shere o-nip à, te regussute te tomoste o-takurda. Te kupsu ye үt-ma үnze, taase ye ti rii-jo a penę pyo-o m-gir à, taase ye ti m-hyó, taase ye ti ap-mo үn gut-de a miggre us-cor à, taase ye nom o-ás.”‡

**26** Burus hoguru kon-se үn ye. Bo ish geste à, Burus үn ka campo-ne nass-ye ne sapturu hi үn de үn ye bo **karamsa-o Mosa** zee à. Ka da-de ne, wü cowuru үn **Pyo-o Shir** remen wü rurut ho-de үn swor o-nu o үn ye he m-ta à. Ho-de a he **seke** үr-**seke** remen ko wü ke be-de үn ye kap à.

#### *A shik Burus n-me үn Pyo-o Shir*

**27** Bo ka ho-ut ta'yoor-to nomte ma-to m-woon à, ye ken **Yahuda**-ne ye ya-o-Asiya hyanuru Burus үn **Pyo-o Shir**. Ye sowwuru morog-de үn hun-ne. Ye shipuru wü.<sup>28</sup> Ye ro үs-kan o-zaaz ne, ye ma'asü m-zee, “No hun-ne ye o-**Isra**! Haan no gwu! Ka net-wü wü ka wü ro m-dorog ko kenę wü ro un reeb-to үn hun-ne kap à, үn **karamsa-ut** na ne, como үn pyap үn **Pyo-o Shir** na. Har ma wü hantute ye ro **Yahuda**-ne á n-me үn **Pyo-o Shir** wü naasté ka be-de ba m-kükop de.”<sup>29</sup> Ye үn zee kaane remen n-ga, ye hyanag Burus ne үn Taropimus, net-wü o-Apisu, n-me o-bo. To ka to rwo'e ye zee sa o zee Burus үn cowon үn **Pyo-o Shir** үn wü ne.<sup>§</sup>

**30** Bo-o argü m-rukré kap remen ka ma-to, hun-ne argü m-indunę. Us-rek, ye shipu Burus, ye ruutu wü үn ka **Pyo-o Shir** o, como a tiguru үs-ish hor-m-hor.<sup>31</sup> Bo ye rotte m-senge ye hoot wü à, ma-ut wooru be-de үn gos-wü wü үn buug-de үn karma-ne ye o-**Roma** à, үnze Urusharima-o nuktute ba m-soğ.<sup>32</sup> Bo m-hoge үn kaane, wü gasu ya-ur-gun un caari-ye үn karma-ne ne ye o-**Roma**. Ye nekuru us-rek үn ka be-de. Bo hun-ne hyambute wü ro gos-wü à, röqen o-rek үn karma-ne à, ye yaguru wosor-ut Burus.

**33** Ka gos-wü wü woqñuru, wü shipu Burus. Wü zेerü a ke wü үn kwom-ut yoor. Ka da-de, wü citu bıug-de үn hun-ne o-cot ko wan wü, como үn rii-jo wü nome ne à.<sup>34</sup> Morog-ur ma'asü o-zaaz, ye ken ye zee yo ka, ye ken ye yo ken yo үn hon. Remen o-zaaz үn moor-to үt-ma ne ka gos-wü wü hoks m-da hi-de үn shi'it-de үt-ma á. Wü rwo'uru a heet Burus үn bariki-o үn karma-ne.<sup>35</sup> Bo Burus woontë yow yow үn bon-de ish ne à, se da-o karma-ne kepsu wü à remen ween-to үn ka

† **Bor ur-kwøoz o-gaan:24** 21:23-24 Hyen komo: Qog 6:13-21. ‡ **Bor ur-kwøoz o-gaan:25**

21:25 Hyen komo: Seng 15:29. § **Bor ur-kwøoz o-gaan:29** 21:29 Hyen komo: Seng 20:4.

morg-de nomogdeen. <sup>36</sup> Bıug-de un hun-ne, ye ro m-dond à, senguru us-kan o-zaaz ne, ye ma'asuru m-zee, "Ho no wu, ho no wu!"

### *Burus nomoté ur-morog ut-ma*

<sup>37</sup> A wu un he-de m-cuwut o-bariki o un karma-ne, Burus zeeru ka gos-wu wu, "¿Ko man un hoks wo m-cepe ut-ma?"

Gos-wu zeeru, "Ashi! ¿O nepste ut-Girik? <sup>38</sup> ¿Wo wu ka ká net-wu o-Masar-wu wu hanté hun-ne 'yons ut-hi un hak-se n-jim á, har wu nek ka yan-ho-m un hun-ne ye dugu-us nass [4,000] n-te o-dákár?"

<sup>39</sup> Burus shasuru wu, "Ay, me ko-Yahuda-wu wu o-Tarsus un dak-o o-Kirikiya. Me wa-wu un ká kashi bo-q o, o nepse. Me wo us-kon, yagu me um nomoté ká hun-ne ye ut-ma."

<sup>40</sup> Wu ya'u wu ur-beeb, ka gos-wu, wu un karma-ne wu ya'uru wu o-cow. Burus esuru n-te un rii-q m-yawag ur-dqob, wu jaksuru hun-ne o-kom, ye res ceen. Bo ye reste zot à, wu nomoru ye ut-ma un rem-de ye de **ut-Ibra**.\*†

## **Bor ur-kwooz us-yoor**

<sup>1</sup> Burus zeeru, "No or re ne un tat-ne ne, raks no ut-to, um ruru no yo nome à, remen um kututú no unze mett **ur-ba'as** á." <sup>2</sup> Bo ye hogute wu cepute ye ut-ma un rem-de **ut-Ibra** à, ye jamsuru m-rest temb.

Ka da-o, Burus zeeru: <sup>3</sup> "Me ko-Yahuda-wu. Tarsus-o a matu me, un dak-q o-Kirikiya, amba un ka bo-q o-Urusharima um bo'ose. Um yooste m-karanté un kus-o Gamariyer, wu yoosu me koyan be-de un ma-to un **karamsa-ut** tat na ne. Me m-sengé ne be-de un guw-mo Shir, bo no m-nom kap-m no caane à." <sup>4</sup> Har um rangsute yan-dore un ka Cowyo a hoomtú ye deen. Um ka'ag hun-ne campo-ne un ne'a-ne ne, un kur-q m-ke'et. <sup>5</sup> Har ma ko-Gwomo-wu un kon-se Shir ma un kap o un **Morog-de un Sek-ye** ne, yea hoks me m-su'e. Be-de un ye um gokse ut-takurda haan-mo un or na ne **Yahuda**-ne n-me bo-q o-Damaskus. Me m-ha un ka be-de remen um shipt yan-dore un ka cow-yo ye ro reeno à, um hantutu ye o-Urusharima remen a piishité ye ut-ma, a 'ye ye ur-kqob.†

*Burus rworrog bo wu nome  
wu waktunte be-de un dor-q Shir à  
(Seng 9:1-19; 26:12-18)*

<sup>6</sup> "Me m-neke, um ro yow yow um woot o-Damaskus, ho-ur ro ur-hi. Mo ken caari-mo m-cecar mo cir-mo n-Ton mo caragsuru be-de um ro'e à. <sup>7</sup> Um argu m-he n-dak, komo um hoguru o ken cor-q, o ro me m-zee, 'Shawuru, Shawuru, ¿remen yan o wottu me m-rangse?'

<sup>8</sup> "Um cituru, 'Wa-ut-Gos, ¿Wo wu wa ne?'

"Wu zeeru me, 'Me ro Yeso ko-ya-o-Nazaret ka wu wo m-rangse à.' <sup>9</sup> To, ka yan-hew un de ye, ye hyenusté ka cecar-mo, amba ye nap cor-q un wu ro un tēp un me ne à.

<sup>10</sup> "Um cituru, 'Wa-ut-Gos, ¿ya um he m-nomu ne?'

"Wan-Koyan zeeru me, 'Ine, o cıw o-Damaskus, reeno a he wo m-rure rii-yo a esse wo o nom à.' <sup>11</sup> Yan-hew un de nakü me ut-kom.

\* **Bor ur-kwooz o-gaan:40** 21:40 Ko: ut-Arameki. † **Bor ur-kwooz o-gaan:40** 21:40 Hyen komo: Mati 22:2. \* **Bor ur-kwooz us-yoor:3** 22:3 Hyen komo: Seng 5:34-39. † **Bor ur-kwooz us-yoor:5** 22:4-5 Hyen komo: Seng 8:3; 26:9-11.

Yé tuywtu mē o-Damaskus, remen mē ro m-hoks m-hyan á remen ka cecar-mo nomog dēen.

<sup>12</sup> “Wu ken net-wu jin-de un wu Hananiya, wu haanuru wu hyenet mē. Wan-dor-o o-karamsa m-sok nē, kap **Yahuda**-nē ro wu m'-ya m-sek deen. <sup>13</sup> Wu eessuru un riib-o re, wu zeeru mē, ‘Or re Shawuru, goks o-hyan.’ Da-o gaan, yish re upsuru, um hyanu wu komo.

<sup>14</sup> “Wu zeeru, ‘Shir o un Tat na ne dagantu wo o nep yo wu conē à, o hyenet ka Kashi un Net-wu, komo o hogute ma-to un nu-o un wu.

<sup>15</sup> Remen woga wakte wan-su'e un wu be-de un hun-nē un kap mosse un rii-yo o hyane ne à, komo un yo o hoge ne à. <sup>16</sup> To, m-moka ñya wo ur'er? Ine, a yo'os wo m-ho a so'oste **ba'as**-ut ru be-de un aag un jin-ur Wan-Koyan.’

*Eeg Burus ha-mo un  
be-de un ye ro Yahuda-ne á*

<sup>17</sup> “Bo um musunte o-Urusharima à, mē us-kon n-mē un **Pyo-o Shir**, um hyanu ut-hyangan. <sup>18</sup> N-mē un ka hyangan-to komo um hyanu Yeso. Wu ma'asu mē m-zee, ‘Nom kusse! Ine, o yage o-Urusharima hor-m-hor. Mē un zee kāané, remen kā hun-nē ye kāne, yea dek ma-to o he mē m-su'e á.’

<sup>19</sup> “Mē komo um zeeeg, ‘Wan-Koyan, ai ka hun-nē ye ma un hi un de un ye, ye nepste unze un ko o ke **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** o um ka'ag ye shere un wo ne à. Komo um bu ka ye shere be un du à. <sup>20</sup> Da-o a wusue hyó-m Istipanus wu ro wo m-su'e à, mē un hi un de, um ro kon kané eso, me un swo-se un rii-yo a nomé à, har ma mē ro un 'er-de un matuku-to un ka ye ho wu à.‡

<sup>21</sup> “Ka da-o, Wan-Koyan zeeru mē, ‘Ine o arag, man tom wo reeno ur-hew ne be-de un hun-nē ye ro **Yahuda**-ne á.’”

<sup>22</sup> Morog-ur senguru regen Burus ut-to har wu zeeru yo ka. Yé dakü us-cor, ye zeeru, “A ho wu! A wongse gon ka net-wu un hono o-dak ne, udepe wu nom hoog á!” <sup>23</sup> Bo ye ro un dak us-cor ye un jore un cop-to un ye, ye un aas m-hu n-ton m-yo. <sup>24</sup> Remen kaané ka gos-wu wu un karma-ne wu rwo'uru a woot Burus un bariki-o un karma-ne. Wu rwo'uru a nomé wu us-sorog, remen wu nept rii-yo rwo'e hun-nē rottu wu un deke us-cor kaané à. <sup>25</sup> Amba bo ye gage wu remen ye bu'ut wu à, Burus zeeru caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne wu ro eso yow yow à, “Ashi, ñhond hond o n-te o-karamsa a nomé mat-de un ko-Roma us-sorog ba a un piishi wu ut-ma?”

<sup>26</sup> Bo caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne hogute kaané à, wu nekuru be-de un gos-wu wu karma-ne. Wu zeeru wu, “Ya wo un sakto-o m-nom o? Ka net-wu ha mat-de un ko-Roma-wu.”

<sup>27</sup> Gos-wu un karma-ne wo'onuru wu cituru Burus, “Ruru mē o-nip, wo ko-Roma-wu?”

Burus shasuru, “Eba.”

<sup>28</sup> Gos-wu un karma-ne zeeru, “Mē un ya'as hwor deen um kumut ka rii-yo, yo zee mē ko-o-Roma um ro à.”

Burus zeeru, “Mē ne mat-de jip un to ne a matu mē.”

29 Remen kaané yé ro o-sakto yé cit wú à, da-o gaan yé wargu jím. Wú ma gos-wú wú un karma-né bo wú nepte unze Burus mat-de un ko-**Roma**-de à wú hoguru o-gyer, wú ka né rege wú ke'estu wú.

### *Burus be-de yan-piish ut-ma*

30 Bo ish geste à, gos-wú wú un karma-né cónu wú nep urege nipo gyekt-se **Yahuda**-né ro m-hanté un Burus à. Wú ussuru wú, wú rwo'uru Gwomo-né yé un kon-se Shir un kap **Morog-de un Sek-yé** né yé morgé. Ka da-de wú deknú Burus, wú zeérú Burus wú es un co-o un ye.

## **Bor ur-kwooz us-tet**

<sup>1</sup> Burus tuuru **Morog-de un Sek-yé** yish, wú zeérú, “No or re ne, um komosté senge-mo Shir yaksú me à komo hur un de kaps me á har de ka ho-de.” <sup>2</sup> Bo m-hoge kaané, Hananiya, ko-Gwomo-wú un kon-se Shir, rwo'uru ye ro eso yow yow un Burus né à yé wos nu-o un wú. <sup>3</sup> Ka da-de, Burus zeérú wú, “Wó ma Shir a wos wo, wo wur-o tem o o-hwaa, o a suke jojo-o o-pus-o à, wa-o-shép! O she'ette wo me m-piishe ut-ma bo **karamsa**-o zee à, amba wo ka rwo'e a wos me, bo nome hond hond be-de o-**karamsa** á.”\*

<sup>4</sup> Yé ro kané yow yow un Burus né à zeérú, “¿Ko-Gwomo-wú un kon-se Shir wú o he m-pyap?”

<sup>5</sup> Burus shasuru, “Or re ne, me nap unze wú ro ko-Gwomo-wú un kon-se Shir á. Remen a genusté unze, ‘Taase o rure wú ro co be-de un hun-né à ma-ut yo-to.’†

<sup>6</sup> Bo Burus nepte unze yé ken ye **Saduki**-né yé à, yé ken ye komo **Parisa**-né yé, wú 'yonsu us-cor be-de un **Morog-de un Sek-yé**. Wú zee, “Or re ne, me ma un cere ko-**Parisa**-wú, wà-wú un **Parisa**-né. Gwot komo remen um este ur-hur be-de un iné-mo un margan-né, o ka rwo'e attu me m-piishe ut-ma.”‡

<sup>7</sup> Bo wú rurté kaané à ma-ut sunuru **Parisa**-né un **Saduki**-né, har morgog-ur wonguru be-ut yoor. <sup>8</sup> Remen **Saduki**-né zéeg iné-mo un margan-né ro kon á, **yan-tom-yé Shir** ro kon á, ko to ken kukt-to. Amba **Parisa**-né ne yé este to ro kon kap ut-tet.§

<sup>9</sup> Caari-to ut-ween argu m-iné. Yé ken **yan-Yoos-de o-karamsa** yé un buug-de un **Parisa**-né inuru eso, yé sengu ut-ween. Yé zeérú, “Te te bop ka net-wú un **ba'as-de** un rii á. Q ken da-o o ken kukt-o, ko **wan-tom-wú Shir** wú nomo wú ut-ma.”

<sup>10</sup> Bo ma-ut sunute yé deen à, gos-wú, wú karma-né hogu o-gyer taase yé setem Burus. Wú rwo'uru karma-né kerguné yé rumus Burus ur-beeb be-de un ye, yé heet wú un bariki-o un karma-ne.

<sup>11</sup> Bo tet-m nomte à, Wan-Koyan esuru yow yow un Burus ne, wú zeérú, “Senge nom un jaab-o men-ut ru, remen bo o rwore ma-ut re ba o-gyer o-Urusharima à, komo se o rworog to káané o-**Roma**.”

### *A toog ut-hun a hoot Burus*

<sup>12</sup> Bo ish geste à, **Yahuda**-né zonguru yé hoot Burus. Yé tonduru us-tond unze yea re á, yea su á, se yé hog Burus. <sup>13</sup> Yé rewesse de ká

\* **Bor ur-kwooz us-tet:3** 23:3 Hyen komo: Mati 23:27-28. † **Bor ur-kwooz us-tet:5** 23:5 Hyen komo: Rwu 22:28. ‡ **Bor ur-kwooz us-tet:6** 23:6 Hyen komo: Seng 26:5; Piri 3:5.

§ **Bor ur-kwooz us-tet:8** 23:8 Hyen komo: Mati 22:23; Mark 12:18; Ruka 20:27.

rew-ur yo-de de à, ye aragte hun-né kwooz-ut yoor [40].<sup>14</sup> Ye haaru be-de үн Gwomo-né ye үн kon-se Shir үн sek-yé үн gwomo-né né. Ye zeeru, "Té tonté caari-se us-tond unze tea re á, tea su á se té hoog Burus.<sup>15</sup> Remen kaané m-moka, no үн Morog-de үн Sek-yé né, zee no gos-wu wu үн karma-né hantu no wu, untun no үн con no do byarag un ma-to үн wu m-soq né. Té komo zongse té ro té hoot wu rii-yo wu woonté."

<sup>16</sup> To, bo wà heno\* Burus né hogute ma-to үн yo ye rewessé wu à, wu argu m-neke. Wu cowuru o-bariki, wu ruru Burus.

<sup>17</sup> Burus komo wu agnuru wu ken caari-wu үн ko-karma-wu үн Roma-né wu, wu zeeru, "Woot ka wan-campo-wu be-ur gos-wu wu үн karma-né, wu ro үn to ken ma-to né to wu he wu m-rwör à."<sup>18</sup> Ko-caari-wu үн ko-karma-wu үн Roma-né deku ka wan-campo-wu, wu heete be-ur gos-wu wu үn karma-né.

Ko-caari-wu үn ko-karma-wu үn Roma-né zeeru, "Burus wu ro ke'o à konog me, um hanté ka wan-campo-wu kané be үn du, remen ka wan-campo-wu ro үn yo wu he wu m-rure né à."

<sup>19</sup> Gos-wu үn karma-né shipuru kom-o үn wan-campo-wu naku wu riib-o gaan. Wu cituru wu, үn hond үn wu, "¿Ya o he me m-rure?"

<sup>20</sup> Wan-campo zeeru, "Gwomo-né үn Yahuda-né este yea kon wo, o heet Burus be-de үn Morog-de үn Sek-yé m-buk, untun ye үn con m-jamas byarag un ma-to үn wu m-soq né.<sup>21</sup> Amba taase o deke ye to á. Me үn ruru wo to ka remen arge hun-né kwooz-ut yoor [40] be-de үn ye ro o-hoop ye hoot wu. Komo ye tondsu te us-tond unze yea re á, yea su né á se ye hoog wu. M-moka komo zongse ye ro temb, ye ro үn er-de үn da-q o hetté wu m-heet be-de үn Morog-de үn Sek-yé à."

<sup>22</sup> Gos-wu үn karma-né naku wu ut-to. Wu zeeru, "Taase o rure net unze o rurutu me to ka ma-to." Wu zeeru wan-campo arag arag-mo үn wu.

### A to mog Burus be-ur Gwamna Peris

<sup>23</sup> Ka da-de, gos-wu wu үn karma-né agburu caari-yé үn karma-né ye үn Roma-né nen yoor. Wu zeeru ye, "Zongsu no karma-né zungu-us yoor [200], үn karma-né kwooz-ut tet үn op [70] ya-m-da un jok, үn karma-né né zungu-us yoor [200] yan-dum-mo us-tak, ye heet bo-q o-Kaseriya kwom-us jero se m-tet.<sup>24</sup> No kumne komo Burus jok-yé wu he m-da à. No wottu wu be-ur ko-Gwamna Peris ba ut-ween."

<sup>25</sup> Gos-wu үn karma-né genuru o-takurda kaané komo:

<sup>26</sup> Cir-mo o-Karadiyos Risiyas, ha-mo үn Wa-ut-gos Gwamna Peris.

### Ur-Gas!

<sup>27</sup> Ka net-wu, Yahuda-né shik wu. Ye ro wu үn ma-to m-ho. Um nomu hor-m-hor үn karma-né re né, um rumsuntu wu, remen um hogute wu mat-de үn ko-Roma-wu.<sup>28</sup> Remen um conog um nep yo ye shipte wu à, um heeturu wu be-de үn Morog-de үn Sek-yé de үn Yahuda-né.<sup>29</sup> Um 'wossuru rii-yo ye shipte wu à ro mosse o-karamsa q үn ye né. Amba ba'as-ur ro kon be-de үn wu de woo a hoot wu, ko a ke'et wu á.<sup>30</sup> Bo a rurutu me unze rew-ur yo-de ro kon de ye rewessé wu à, da-o gaan, um tombu wu be үn du. Um zeg yan-gyekt-se үn wu, ye rur be үn du ba'as-de ye hyané wu nomog à.

\* Bor ur-kwooz us-tet:16 23:16 Heno Burus ne'a wu.

31 Remen kaanę, karma-nę deku Burus, bo a zeeę ye à. Yę wooturu wu bę-q o-Antipatiris tət-m-tət. 32 Bo un gas-q ish, ye yagurę karma-nę yan-da-se un jok, ye tek co un wu ne, ye ne, ye warguru un bariki-q un ye. 33 Bo karma-nę yan-da-se un jok wootę o-Kaseriya à, ye ya'asuru ko-Gwamna o-takurda, komo ye yagurę Burus un kom-to un wu.

34 Ko-Gwamna karanturu o-takurda, wu citurę Burus kę q ke raag-q wu rwuunę. Bo wu hogute unze Kirikiya-q wu rwuunę à, 35 wu zeerę, “Da-q yan-gyekt-üs ru woqne, man raks ma-ut ru.” Ka da-de, ko-Gwamna komo wu zeerę a 'er wu n-mę hur-q un ko-Gwamna, o ko-Gwoomo **Here** ma'e à.

## Bor ur-kwooz us-nass

*Yahuda-ne heete us-gyekt  
be-de un ko-Gwamna Peris*

<sup>1</sup> Bo a nomtę ho-ut taan à, ko-Gwoomo-wu un kon-se Shir, Hananiya, wu haaru o-Kaseriya mosse un ye ken sek-yę ye ne, komo un wu ken wa-üs-nap-wu ne se un piish ut-ma, jin-de un wu Tarturus, remen ye heetę gyekt-üs Burus be-ur ko-Gwamna. <sup>2</sup> Da-q a cownontę Burus à, Tarturus ciru heet un geeg-ur Burus be-de un ko-Gwamna. Wu zee, “Wa-ut-gos, rem ru a kumtę she'et-de ba ut-ween m-sök ne, remen hyanbę o ru komo she'et-de un ka dak-q jamsuę. <sup>3</sup> Kę kenę komo un kę yo ke cow-yo, wę Peris, wę jiishe kap, komo te gokstę yo wę m-nom à ur-bongon. <sup>4</sup> Amba taase um naas wę o-da, mę wę us-kon, n-mę un senge-m ru m-kashi raks hiin rii-yo te he wę m-rure à.

<sup>5</sup> “Komo te 'woste ka net-wu ko-ya-o-a-gegense-wu. Wu ro un haante m-dum n-mę un **Yahuda**-ne, kę kenę n-mę un hono o-dak. Komo wu ro co be-de un derika-q un Nazaret-ne yan-dore un Yeso. <sup>6-7</sup> Har ma hoob-q wu rotte wu yo'ogte **Pyo-q Shir**, amba te shik wu. <sup>8</sup> Uregę\* komo o byaraktu wu un hi un du, węa hoks m-nap be-de un wu bo un ka rem-se a zee wu ro m-nom à.”

<sup>9</sup> **Yahuda**-ne ma ye daaru cin-q un wu. Yę esuru ye zee kaanę to ro.

*Ma-ut Burus be-ur ko-Gwamna Peris*

<sup>10</sup> Bo ko-Gwamna pyeetę Burus keer-de un rwor ut-ma à, Burus shasuru. Wu zeerę, “Um nepste o nomostę us-hakdeen wę m-piishę un **Yahuda**-ne ut-ma. Remen kaanę mę o-zak um muutę ma-to he mę m-ruut à be un du. <sup>11</sup> Ai, wę gütę węa hyen ü arag ho-ut op ut-yoor ho-de um nekę o-Urusharima um kwıktıtyę Shir á. <sup>12</sup> Ka yan-gyekt-üs re ye komo ye wet mę m'-wos ut-ween un net ne un **Pyo-q Shir** á, kę ne gaag un hun-ne m-dum un kuke-to un yoos un Ma-to Shir á, kę be-to ye m-morge à, kę n-mę o-bo á. <sup>13</sup> Bon rem-se ye zee mę m-nom à m-moka ma yea hoks wę m-rwuntę unze nip-q á. <sup>14</sup> Amba, mę un con m-rurę wę o-nip. Mę m-kwıktę un Shir wu un tat na ne. Nip-q komo mę m-dore un ka Cow-yo yo ka hun-ne ye ro m-zee nip-q á. Komo mę m-sher o-nip un rii-yo ro gensę à kap bo **karamsa**-o zee à, komo un takurda-to **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne. <sup>15</sup> Mę un ka sakto-q ne be-de Shir, bo ka ye ka ye ro m-nom à, unze, Shir a 'yons marimar-ne, kashi

\* **Bor ur-kwooz us-nass:8** 24:6-8 Mę ken gen-mo m-zee: wu wu conuru a piishę wu ut-ma bo karamsa-o na zee à. 7 Amba gos-wu, Risiyas, haanlıru wu kutu te ur-beebdeen ne wu rumsuru wu un kom-ut te 8wu rwo'uru yan-cetente-se un wu ye haan be un du.

un ye ro kashi ne á. <sup>16</sup> Q rwo'e ur-ho bi mette m-sengé un hur-ur gaan be-de un Shir un hun-ne ne.

<sup>17</sup> “To, bo a nomte us-hak hiin à, um muunuru o-Urusharima remen um hantuté hun-ne re koob-ne m-yar como um seketé ut-seke. <sup>18</sup> Da-q ye 'wossu me un **Pyo-q Shir** à, um dorutté jind-se un hun-ne re remen um kwuktté ba un hu. Morog-de un hun-ne ro kon be un de á, como me 'yons hur-de un hun-ne á. <sup>19</sup> Amba ye ken **Yahuda**-ne ro kon so un dak-q o-Asiya, ye ro depete ye haan kànè be un du ye hanté gyekt-us re urege ye ro un tq ken ma-to ne un me ne. <sup>20</sup> Ko ne yage ye ro kànè à, ye rur rii yo-yo yo ye hyanè be un de à, da-q um inè eso be-de un **Morog-de un Sek-ye** à. <sup>21</sup> Se de remen ka ma-to ut-gaan cot tq um rwore da-q um ro eso be-de un ye à, tq um 'yonstè cor à um zee, ‘Remen ma-to un inè-mo un margan-ne tq rwo'e attu me un piishe ut-ma be un no caane.’ ”<sup>‡</sup>

### A ereg Burus o-Kaseriya

<sup>22</sup> Peris como wu nepste se ken rem-se m-mahun mosse un Cow-o Yeso ne. Wu əssuru ye, wu zeeru, “Da-q Risiyas gos-wu wu un buug-de un karma-ne wu haanè kànè, man kupsu no ut-ma.” <sup>23</sup> Peris zeeru ko-caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne, wu gut Burus, amba taase wu suu wu deen, taase como wu wen nay-ne ye un wu m-ha be-de un wu ye nomotu wu yo wu conè à.

<sup>24</sup> Bo a nomte ut-ho hiin à, Peris un ne'a un wu ne Durusira, wu ken ko-**Yahuda**-wu wu, ye haanuru. Wu tomuru a hante Burus, wu hoguté wu un rwor un ma-to m-sher be-ur Yeso **Kiristi**. <sup>25</sup> Bo Burus takante rwor un ma-to un kashi un hun-ne, un garamse ur-hi ne, como un piish ut-ma ne da-q roqne à, Peris hoguru o-gyer. Wu zeeru Burus, “Wooste kaanè! M-moka dè warag. Urege um kumug ur-keer, man agbu wo.” <sup>26</sup> Wu hwog үr-hur Burus a 'ye wu m-re mo un hwor, o rwo'e Peris sengutu wu us-eeg deen, wu rotte ut-orom un wu ne.

<sup>27</sup> Amba bo hak-us voor aragsute à, Pokiyus Pestus reeru ut-Gwamna tq ma Peris. Peris ne remen wu ro un hoob-q un jin-ur so-de be-de un **Yahuda**-ne, wu yagu Burus ke'o.

## Bor ur-kwooz us-taan

### Burus heete ut-ma un co be-ur ko-Gwomo Sisar

<sup>1</sup> To, bo a nomte ho-ut tet à, da-q Pestus haanè wu dekt senge-mo ut-Gwamna à, wu inyru o-Kaseriya wu nekuru o-Urusharima. <sup>2</sup> Kaanè Gwomo-ne ye un kon-se Shir un ya-ut-con-ne be-de un **Yahuda**-ne, ye heetü Burus us-gyekt be-de un wu. Ye konu wu. <sup>3</sup> Ye konuru Pestus hor-m-hor wu 'ye ye ur-ho, wu zee a muut Burus o-Urusharima. Ye un kon wu káane remen ye tooste ut-hun, ye eret wu, ye hoot wu un cow. <sup>4</sup> Pestus shasuru, “A'er Burus o-Kaseriya, me un hi un de me he m-ha reeno ba m-jime. <sup>5</sup> Remen kaanè daag no sek-ye no remen ye haanté un me ne. Urege komo ka net-wu ro un de ken **ba'as-de** ne, kánè yea hoks hante gyekt-se un ka net-wu.”

† **Bor ur-kwooz us-nass:18** 24:17-18 Hyen komo: Seng 21:17-28.  
‡ **Bor ur-kwooz us-nass:21** 24:21 Hyen komo: Seng 23:6.

<sup>6</sup> Wü pas ho-ut eer ko үt-op be-de үn ye á, wü muşunuru o-Kaseriya. Bo ish geste komo à, wü she'etu үn deeg-o үn piish үt-ma, wü rwo'ü a hante Burus үn her-o үn wü. <sup>7</sup> Bo Burus haante à, **Yahuda**-ne ye haane es-mo o-Urusharima à, ye inuru, ye rigimsuru wü. Ye sengu hante us-gyekt deem, se ba ur-bon mosse үn wü ne. Ye hoks m-kute Pestus үnze gyekt-se үn ye se o-nip se á.

<sup>8</sup> Amba Burus үn muut үn ma-to wü, wü zee “Mé, mé nome **karamsa**-o үn **Yahuda**-ne **ur-ba'as** á, mé nome komo **Pyo-o Shir**, ko ko-Gwomo **Sisarur-ba'as** á ko hiin.” <sup>9</sup> Amba Pestus cö nog wü gwü'ürse **Yahuda**-ne үr-hur, wü cituru Burus, “Ko o eks woa neke o-Urusharima a piishitu wö үt-ma reëno mosse үn se ka rem-se ne?”

<sup>10</sup> Amba Burus shasuru, “Ai, be-de үn piish үn ma-ut ko-Gwomo **Sisar**, um ro eso, kané depę a piishi mé үt-ma. Mé nome ne **Yahuda**-ne de ken **ba'as-de** á, wo ma, o nepstę үn kaané ne m-sök ne. <sup>11</sup> Uregę mé **ko-ya-ur-ba'as-wü**, har um nomog **ba'as-de** wö a hoot mé à, ay, man som a ho mé á. Amba urege nip-o ro kon n-mé үn ka gyekt-se ye m-hantę à, to, yatt-wü he mé m-hoks m-bopse үn kom-to үn ye á. Um konog a heet ma-ut re co be-ur ko-Gwomo **Sisar**.”

<sup>12</sup> Bo Pestus toostę үt-hun үn yan-guw-mo үn wü ne à, wü shasuru. Wü zee, “Kon a heet ma-ut ru үn co be-ur ko-Gwomo **Sisar**, be-ur **Sisar** komo o he m-neke.”

### *Agirippa ne үn Banis*

<sup>13</sup> Bo a nomte yan-hö à, ko-Gwomo Agirippa ne үn Banis haanuru o-Kaseriya ye barkutę Pestus. <sup>14</sup> Cin da yęa rewesse үt-ho reëno deem à, Pestus hanturu ma-ut Burus be-de үn ko-Gwomo. Pestus zeeru, “Wü ken net-wü ro kon wü Peris yaksu mé ke'o à. <sup>15</sup> Da-o um ro o-Urusharima à, Gwomo-ne ye үn kon-se Shir үn sek-ye ne ye үn **Yahuda**-ne hantu mé ma-to үn ka net-wü. Ye konu mé, um kupsutü wü ut-ma.

<sup>16</sup> “Amba um rurutu ye үnze, té **Roma**-ne té wët m-piishé үn wa-**ur-ba'as** үt-ma á sé a hantutü wü үn co-o yan-hantu үn wü m-ke'et, komo sé a peesutü wü үr-keer wü muusutę ma-to үn wü remen ka gyekt-se a heetu wü à. <sup>17</sup> Remen kaané, bo ye woontę kané үn me ne à, me naas o-da á. Bo ish geste à, um daaru deeg-o үn piish үt-ma temb, komo um zeeru a hantę ka net-wü. <sup>18</sup> Bo ye hantę wü us-gyekt initę à, ye hantę de ken caari-de **ur-ba'as** de, de um hyanę wü nomog á. <sup>19</sup> Un suge-de үn kaané ma, ye ro үn sunę-mo үt-ma remen jind-se mosse үn Shir o үn ye ne à. Komo ye zeeg wü ken Yeso wü wü marę à, wü Burus senge m-zęę wü ro үn hoog ne à. <sup>20</sup> Mé komo bo um taagutę bo um he m-nom um byaragte ka rem-se. Um cituru Burus ko wü eks wü neke o-Urusharima a piishitu wü үt-ma reëno mosse үn ka rem-se ne. <sup>21</sup> Amba bo Burus kontę a yage ma-to үn wü remen caari-wü үn ko-Gwomo **Sisar** wü kupsutü wü үt-ma à. Um rwo'ürü a 'er wü har ha-mo үn da-q um he wü m-tomte be-ur ko-Gwomo **Sisar** à.”

<sup>22</sup> Ko-Gwomo Agirippa zeeru Pestus, “Mé ma um cö nog um raks ma-to үn ka net-wü үn hi үn de.”

Pestus zeeru, “Wo hogussu wü komo m-buk.”

### *Burus үn co Agirippa ne үn Banis*

<sup>23</sup> Tö, bo ish geste à, Agirippa ne үn Banis ye cownuru gon cown-mo үt-gwomo. Ye cownuru mosse үn ye ro gos-ye ne be-de ya-ur-gün

à komo үн sek-ye ye o-bo ne. Pestus rwo'uru a conte Burus. <sup>24</sup> Pestus zeeru, "Ko-Gwomo Agirippa, үн kap օ үн hun-ne ne ye ro kané be-ur gaan үn te ne à, net-wu ka wu kap օ үn hun-ne үn **Yahuda**-ne hantu me gyekt-se үn wu o-Urusharima à, komo үn kané ne, har ma ye ro m-sengē o-zaaz ne үnze үdepe a yagu wu үn hoog ne á. <sup>25</sup> Amba me, me hyan yo ken rii-yo wu nome yo woq a hoot wu á, amba remen wu konog komo wu үn hi үn de үn wu, wu hobe a heet ma-to үn wu be-ur ko-Gwomo **Sisar**, um zeeru to man tom a heet wu. <sup>26</sup> Amba mett ma-to o-nip to um he gene үn ko-Gwomo **Sisar** mossé үn ka net-wu ne á. Remen kaane, um hantutu wu be үn no har үn co-o ru, ko-Gwomo Agirippa, remen da-q a komsu wu m-byarag, ko man kum rii-yo um he m-gen à. <sup>27</sup> Remen me үn hyan-o re, koob-de us-weer de a heet net be-ur **Sisar** ba an rwunte **ba'as-de** wu nome à."

## Bor ur-kwooz us-cind

### *Burus muutte ma-to үn wu*

<sup>1</sup> Ka da-de Agirippa zeeru Burus, "A ya'ag wo o-da o muuttte ma-ut ru үn hi үn du."

Ka da-q Burus jaksu o-kom, wu ciru ut-ma: <sup>2</sup> "Ko-Gwomo Agirippa, um kumug ur-ho caane, bo a zee um muut ma-ut re be үn du to **Yahuda**-ne cetu me à. <sup>3</sup> Remen wo keeg-yo be-de үn nap үn jind-q үn **Yahuda**-ne үn ka rem-se ma-ut sunute ye à. Remen kaane, um konog wo, 'mo ur-hur, o raks ma-ut re.

<sup>4</sup> "Kap օ үn **Yahuda**-ne ye nepste gon she'et-de um she'ete cin me wan-campo à, de ro cin ur-takan үn dak-o re komo o-Urusharima ne har haan-mo үn caane. <sup>5</sup> Ye nepste me cin үn ga'ané, har ma urege ye cōnog yea hoks me m-su'e үnze o-nip me ko-**Parisa**-wu be-de ka derika-q o jiishe us-cenene à n-me үn hun-ne te, yan-dor Yawe.\* <sup>6</sup> M-moka, um ro eso үn her-o no a piishite me ut-ma remen um hwoog ur-hur n-te үn shoos ut-ma to Shir nome tat na ne à. <sup>7</sup> Ka ma-to to baag-ut na op ut-yoor [12] hwo ur-hur yea hyen shi-mo үn to, har ye ro m-sengē, ye ro үn guw-mo Shir m-tet m-how ne. Kwo ut-gwomo, remen um hwoog ur-hur үn ka shoos ut-ma օ, օ rwo'e **Yahuda**-ne hyenet **ba'as** үn de! <sup>8</sup> No hun-ne shereg үnze Shir a hoks m-yons үn ye mare à, ye iné үn hoog ne komo. Remen kaane, no yage m-sher үnze wu 'yonste Yeso ut-marimar á!

<sup>9</sup> "To, me үn hi үn de ma n-ga, um ro hyanag үntun bo sek-ye ye үn **Yahuda**-ne ro hyange à. Um nom us-rem ut-moor ne, um wenet ma-ut Yeso ko-wa-o-Nazaret re co. <sup>10</sup> Rii-yo um nome o-Urusharima à yo ka. Har Gwomo-ne ye үn kon-se Shir pye me ur-keer remen um ke'et yan-ba-m-kukop ut-moor ne. Har ma da-q a ro ye m-hom à, me үn sorog-q үn kaane. <sup>11</sup> O-dadeen, um dorogte komo kap օ үn kuke-to үn yoos үn Ma-to Shir, me ye үn ya-ur-koob, me m-sengē um ru'ut ye yo'og jin-ur Yeso. Me үn nom kaane remen komo um ro us-ryaab үn ye nedeen. Um sengü ye m-dore har ha-mo ut-bo to үn to ken dak-to um ye'et ye ur-koob."†

\* **Bor ur-kwooz us-cind:5** 26:5 Hyen komo: Seng 23:6; Piri 3:5. † **Bor ur-kwooz us-cind:11** 26:11 Hyen komo: Seng 8:3; 22:4-5.

*Ma-to үn waktunę-m Burus be-ur Yeso  
(Seng 9:1-19; 22:6-16)*

12 “De ken ho-de me ur-hew ha-mo o-Damaskus, үn beeб-de үn Gwomo-nę ye үn kon-se Shir, ye ya'asų me o-takurda o zee ye ya'astę me ut-gwomo m-hoob **yan-dor Yeso**. 13 Shir do wо m-hoog! Ho-ur ro ur-hi n-cow, me ur-hew үn cow. Um hyanuru mo ken cecar-mo arge cecar-mo ur-ho mo cargunsute cir-mo n-ton, mo rigimsuru te үn yan-ur-hew үn de ne. 14 Bo te hyeete n-dak kap-m te à, um hoguru o ken cor-o o zeeq me үn rem-de **ut-Ibra**, ‘Shawuru, Shawuru, ¿remen yan o wottu me m-rangse? Hi үn du wо үn ya-ur-kqob үn ka yage-to wottu me a.’

15 “Ka da-de, um cituru, ‘¿Wo wu ro wa ne Wa-ut-Gos?’

“Wan-Koyan shasuru me, ‘Me wu ro Yeso ka wu wo m-rangse à. 16 Amba m-moka inę eso. Me үn rwuun be үn du cas o nept Shir ye daagu wо o waragté ko-wan-guw үn ko-wan-swę-se үn wu ne. Komo o rurut ma-to үn rem-se o hyane mosse үn me ne à ba o-gyer, komo үn rem-se, um he wо m-rure ne kane co à. 17 Man gu wо be-de үn hun-ne ru, komo un ye ro **Yahuda**-ne á. Me wo m-tom be-de үn ye ro **Yahuda**-ne á. 18 Wqa upsu ye yish-yę үn ye, ye yagnę be-de o-comb ye muun be-de m-cucas, ye yagnę komo gwomo-to үn **ko-Gwomo-wu** үn ya-ut-kot ye muun be-de үn **Gwomo-to Shir**. Un kaane ye hette m-kum a soksу ye ut-ba'as, komo o-cim ne mosse үn ye warge ba m-kukop ne à kap remen ye shereg be үn de.’

*Burus rworrog ma-to senge-mo un wu*

19 “Remen kaane, ko-Gwomo Agirippa, me yage sher o-nip un ka hyangan-to haanu me es-mo n-Ton shir á. 20 Um cirig nome үn hun-ne ye o-Damaskus o-kę'ot. Ka da-de um nomuru hun-ne ye o-Urusharima үn myet-q үn yan-hęr-q үn dak-q o-Judiya ne. Ka da-de, komo um nomuru ye ro **Yahuda**-ne á um zeeru ye yage **ur-ba'as** ye muun be-de Shir, komo ye nom rem-se a hette m-nap ye yagute **ur-ba'as** à.‡ 21 Q rwo'ę **Yahuda**-ne shipt me n-mę үn **Pyo-q Shir** ye m-senge ye hoot me. 22 Amba Shir guuru me har m-moka. Q rwo'ę mette kanę үn rwor un ma-ut re ba o-gyer be-de үn sek-yę үn yakar-ne. Ba yo ken rii-yo me m-rwor үn hon á se de rii-yo **yan-Rwör үn Ma-to Shir** үn **Mosa** ne zee yoa kor à. 23 Ye geneg unze, hun-ne a rangse **Kiristi**. Wu warag wu ur-takan wu he m-inę ut-marimar à. Un kaane wu he hantę m-cecas be-de үn kap o үn hun-ne, **Yahuda**-ne үn ye ro **Yahuda**-ne á.”§

24 Burus ro n-mę үn su'ę hi үn de үn wu, ka da-de Pestus 'yonsuru us-cor ur-beeb ne wu zee, “Burus, o zungute! Moor-to үn karante-m ru waksute wo ur-hi!”

25 Amba Burus zeeru, “Pestus, Wa-ut-Gos, me zunge á. Nip-q me m-rwor cas. 26 Ai, ko-Gwomo nepste ka rii-yo, me wu komo үn nome ut-ma ba o-gyer. Um nepste wu nepste to ka saw-to kap, o nak yo ka rii-yo ba wukusse o a nomu yo á. 27 Ko-Gwomo Agirippa, ¿o shereg un **yan-Rwör үn Ma-to Shir** ne? Um nepste o shereg un ye.”

28 Ka da-de, Agirippa zeeru Burus, “¿Un ka ya o-da yo hiin o cone me m-hoks dore үn **Kiristi**?“

‡ **Bor ur-kwooz us-cind:20** 26:20 Hyen komo: Seng 9:20,28,29. § **Bor ur-kwooz us-cind:23** 26:23 Hyen komo: 1Kor 15:20; Isha 42:6; 49:6.

<sup>29</sup> Burus zeeru, “Ko ya o-da hiin, kodeen, Shir zee ba wo un hon du á, har ma un ye ro me m-rege ut-to ne à kap caane, ye barme bo um ro à, se de ba ke'o á.”

<sup>30</sup> Ko-Gwomo inuru, kaané como ko-Gwamna un Banis ne, un ye ro ne tara tara be-ur gaan un ye ne à. <sup>31</sup> Bo ye ruuté be-de un piish ut-ma à, ye zeeru or re un ye ne, “Ai, ka net-wu nom yo ken rii-yo woo'e a ke'et wu ko a hoot wu á.”

<sup>32</sup> Agirippa zeeru Pestus, “Ka net-wu ro heete ma-to un wu be-ur ko-Gwomo **Sisar** á, a roa ho'ose wu.”

## Bor ur-kwqoz us-ta'yoor

*Burus cowog hat-o m-ho ha-mo o-Roma*

<sup>1</sup> Bo a hongsuté da-o m-neke à, te zonguru ha-mo n-dak o o-Itariya n-me o-hat o m-ho. Ko-Gwamna Agirippa rwo'uru Burus un kom-to un wu ken caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne wu. Jin-de un wu Juriyos. Wu ro wan-gaan be-de un karma-ne ye un Buug-ur ko-Gwomo **Sisar**. Komo ko-Gwomo Agirippa ya'asuru Juriyos ye ken hun-ne ye a ka'e à. <sup>2</sup> Bo te cüwté o ken hat-o à o o-Adiramiyum, o ro ma-to m-ha tq ken bo-to to ro n-riib o-Asiya à, te ciri m-neke. Aristarkus, wu ken net-wu ko-ya-o-Tasaronika-wu so n-dak o o-Makidoniya, wu ro be-ur gaan un te ne.

<sup>3</sup> Bo ish geste à, te wooru bo-o o-Sidon, como Juriyos ya'u Burus ur'-won, Burus yagu wu, wu he wu hyenet nay-ne ye un wu, ye nomotu wu yo wu coné à. <sup>4</sup> Bo te inute kané un hat-o m-ho à, yo-m ro te m-muyunte n-jim n-co te. Remen kaané, te pa'uru so o-ye'er o o-Sayipurus\* so yo-m rotte m-'wons á. <sup>5</sup> Bo te peste sa-mo ro yow yow n-dak o o-Kirikiya ne à, o-Bampiriya ne, te wooru bo-o o-Mira un dak-o o-Rikiya. <sup>6</sup> Kané, caari-wu un ko-karma kumé o ken hat-o o-Arekzandiriya o ro m-ha o-Itariya à, wu rwo'u te n-me. <sup>7</sup> Te nomuru ho-ut ut-ho te ur-hew ceen ceen, un yish jaas-ye te woo yow yow o-Kinidusa ne. Bo yo-m wentu te m-ha co à, te pa'uru riib-o un ba m-yo, so un jim-de un o-Kirit† yow yow o-Sarmoni ne. <sup>8</sup> Te pasu o un yish jaas-ye, har te wooru de ken be-de a m-aag be-de ur-Wuke de ur-Bon yow yow un bo-o o-Rasiya ne.

<sup>9</sup> Te hooste o-da un ka be-de deer, hew-ur mossu te m-yo ne, remen da-o o-swoot‡ aragsuté. Burus ya'u ye ut-ma. <sup>10</sup> Wu zeeru ye, “Hun-ne, um hyanag ka hew-de a nom na m-yo ne, como naase-m a kor na deer, ba naase-mo us-saw o-hat ne cot á, har un hoog-m na ne.” <sup>11</sup> Amba Juriyos wu dek rii-yo Burus rwo're á. Un hek-o un kaané, wu raksu ma-to un wan-nak-o-hat como un to un wa-o-hat ne. <sup>12</sup> Ye un nom kaané remen ka be-de ur-wuke de o-Rikiya de nom ur-bon hat-to re o-gos kané á. Ye ken ye deer be-de un ye zeeru a senge ur-hew, a senge como a woot o-Pinikiya, urege a nome, remen ye reet o-gos reeno. O-Pinikiya ne be-de un es ut-hat to o-Kirit, o gwoté so un baar-o ur-horim à, como un raag-o ye'er-o ur-horim ne.

*Ur-pigip n-te m-sa*

\* **Bor ur-kwqoz us-ta'yoor:4** 27:4 o-Sayipurus dak-o o ro n-tete o m-sa à. † **Bor ur-kwqoz us-ta'yoor:7** 27:7 o-Kirit dak-o o ro n-tete o m-sa à. ‡ **Bor ur-kwqoz us-ta'yoor:9** 27:9 Q ka ho-de m-Pas (Yom Kippur).

13 Bo yo-mo o-baar cirté m-dusuné à hun-né hyanuru ye zee con-mo үн ye kumute, ye naknuru kwom-q ro үн bop o-hat à, ye doruru riib-yo o-Kirit, yow yow үн riib m-sa ne. <sup>14</sup> Ba m-jime yo-mo ur-pigip indundurú deen so o-ye'er үн so үr-horan ne mo wosnu raag-q o-Kirit. <sup>15</sup> Bo yo-m wosonte o-hat à, har q hoks kwangé m-yo á. Te argu myage temb yo-m sengü te m-huk. <sup>16</sup> Bo te dorute un jim-de үн o ken dak-q o ro n-tete m-sa à, te naknú hat-o rek-o n-ton үн hat-o o-caari үн yish jaas-ye. Jin-de үн ka dak-q o-Kawuda. Te үн dore jim-de үн ka dak-q remen yo-m mott m-wons ka raag-q á. <sup>17</sup> Bo ye nakante hat-o rek-q ye he'edburu n-me o-caari à, ye nomu us-weer, ye gegrü us-hu, ye rigumsuru ka caari-q o-hat q, taase q bu'uge. Ye he'edburu us-gegette. Ye yaguru yo-mo tutute o-hat remen ye hoks q m-nak á. Ye үн nom kaane remen ye үн gyer-q үн a jorbé ye үн hyereg-mo o-Sirtis mo ro үн saburse o-hat à. <sup>18</sup> Remen ho-m doog o-zungo, mo ro te m-nukt deen deen. Bo ish geste à, ye ciru kamas үн saw-to ro n-me o-hat à, ye jorburu n-me m-ho. <sup>19</sup> Ho-ur atette-de komo, ye үн kom-to үн ye, ye jorburu to ken saw-to m-sengé mo o-hat to. <sup>20</sup> Bo te nomte ut-ho m-mahun à, te hyan ur-ho ko o-regen á, komo caari-q үн kem m-yo ne ro te us-bu. Te hüssuru o-saktö үнze tea ru.

<sup>21</sup> Remen ye she'essüte ba ye үн re rii-yo m-re, Burus inuryu eso үн tete-de үн ye. Wu zeeru, "Hun-né, no ro hogute ma-ut re to um zee no cin o-Kirit à, to ka rem-se naase үн ka yo-mo ne roa kor no á. <sup>22</sup> Amba m-moka, me no m-kewes nom no jaab-q ut-men, remen yatt-wu he m-nebe be үн no á, se de a taage o-hat. <sup>23</sup> Me үн zee kaane remen tet-mo m-ryo wu ken **wan-tom-wu Shir** wu, wu um ro үн kom-q үн wu à, wu me komo үн gyw-mo үн wu à, wu eks үн her-o re. <sup>24</sup> Wu zeeru, 'Burus, wo hogé o-gyer á. O-nip woa es be-ur ko-Gwomo **Sisar**. Gwot үн rem ru komo Shir үн sok-mo үн wu ne, wua gu myet yan-hew үн du.' <sup>25</sup> Remen kaane nom no jaab-q ut-men, no hun-né, um shereg be-de Shir bo a ruru me à, kaane he m-nom. <sup>26</sup> Amba kap үн kaane ne, ka yo-mo a jorbé o-hat үн hyereg-mo үн de ken dor-de, o sabre."

### *Hat-o naasute*

<sup>27</sup> Un tet-mo үн op ut-nass [14], yan-se a rottu na үн Sa-mo o-Adiriya. O-da da purge, ya-m-nak-o-hat essü us-barag ye zee a nomosté yow yow o-dak ne. <sup>28</sup> Ye ma'uryu duw-de m-ho ye hyanuru de woosté us-na o-zungu ur-kwøoz [120]. Bo te tekté co hiin à, ye dooru m-ma, ye hyanuru us-na kwøoz-ut nass us-op [90]. <sup>29</sup> Remen үн gyer-q taase hat-o te cemne үн ta'ar-ut caari-ne, ye ho'osburu kwom-to us-nu ut-nass үн jim-de o-hat remen a wenet o-hat m-arag. Ye tuuru yish, ye konu Shir ish-o ges. <sup>30</sup> Amba ya-m-nak-o-hat ma'asuru үн senge-mo ye somot. Ye kergunturu hat-o rek-q us-weer sa o zee kwom-q us-nu ye he m-kergunte үн co-q үн caari-q o-hat. <sup>31</sup> Burus zeeru ko-caari-wu үн ko-karma-wu үн **Roma**-ne үн ye ka karma-ne ye ne komo, "Uregé ka hun-né ye, ye es n-me үн ka hat-q á, yatt bo no he m-nom no ruut á." <sup>32</sup> Bo m-hoge kaane, karma-ne kupruru hu-se үн hat-o rek-q, ye yaguru o doruru m-ho.

<sup>33</sup> Bo ish nomte үн hede m-gas à, Burus konu ye, ye reebe rii-yo m-re. Wu zeeru, "Caané, ho-ut op-ut nass-to ka no үн she'et-de o-regen, no re rii á. <sup>34</sup> Remen kaane, me no us-kon re no rii-yo m-re remen no nomot hogq ko hi-o gaan-yo a hussé үн hi-ut no á." <sup>35</sup> Bo wu rurte

kaané à, wü argü mos үr-burodi, wü nomşuru үr-bongon be-de Shir un her-o un ye kap, wü wonguru wü ciri m-re. <sup>36</sup> A dooru rwun-se un ye үr-beeb ko wü ke reeru rii-yo m-re. <sup>37</sup> Te kap n-me o-hat hun-ne zungu-us yoor un kwooz-ut tet un op un cind [276]. <sup>38</sup> Bo ye reeste ye ciks à, ye haburú nu-se o-hat be-de un jorogbe un saw-to un ye n-me m-ho.

### *Jok-ye m-ho bu'ugte o-hat*

<sup>39</sup> Bo ish geste à, ya-m-nak-o-hat ye hoks m-nap dak-o ye rotte á, amba ye hyanag o ken riib-o dak-o, o m-hyereg. Ye zonguru ye wotte o-hat be-de m-hyereg urege a nome. <sup>40</sup> Ye kupru us-hu se un kap o un ka kwom-to us-nu to, ye yagu to n-me m-ho. Hohond-mo un ka da-o komo ye usse gegette-yo un gaag un rii-yo un kwüs o-hat. Ka da-de, komo ye 'yonse pirapira-to o-hat to ro o-co à hond hond bo yo-m he o m-tutę o-co à. Ye rwo'ü үr-hi ha-mo n-riib yo m-sa. <sup>41</sup> Amba bo te wootę de ken be-de ho-m mo m-karge à, hat-o tamu m-hyereg, har hi-o o-hat cowu n-me m-hyereg o hoks m-nukte á. Hat-o ciri m-bu'uge so n-jim un remen zungo-o un jok-ye m-ho.

<sup>42</sup> Karma-ne zonguru, ye hoomté ye a ka'e a taase wü ken wü nom us-waag wü som. <sup>43</sup> Amba haanuru ká caari-wü un ko-karma-wü o-Roma wü conog gu un Burus, wü wenurú ye. Wü zeeru komo kap o un bo un ye napę m-ho à, ye me'es m-nosse, ye he'ebę n-me m-ho ye nom us-waag ha-mo n-riib o m-sa, <sup>44</sup> ka ye kuse à, ye de ce-se o-hat, ko ne ye de kep-to o-hat. Un kaané kap mo un ye woq riib-yo m-sa pee.

## Bor ur-kwooz us-eer

### *Burus un dak-o o-Marta*

<sup>1</sup> Bo te possute à te hoguru, ashi, jin-de un ka dak-o\* o-Marta. <sup>2</sup> Hun-ne ye un ka be-de nomo te үr-ho deen. Ye goksü te kap, ye dapsü te o-ra remen kem-o ro ut-he à, komo o-huw ne. <sup>3</sup> Burus kamsunduru ut-ce wü ma'asü m-toqb o-ra. Yo ken hwo-yo m-raab yo argu m-rwüun remen hund-o o-ra, yo kamturü kom-o Burus. <sup>4</sup> Bo hun-ne ye un ka be-de hyentę o-hwo depo un kom-ut Burus à, ye zeeru or un ye ne, "O-nip ka net-wü ko-yan-hom un hun-ne wü. No hyanag myet bo wü possune be-de m-sa à, kap un kaané ne, ra-o ro wü un dor se wü marag." <sup>5</sup> Amba myet un kaané ne, Burus wishuru kom-o un wü, wü jorburu ka hwo-yo n-me o-ra, ko m-hoog, wü hoge á. <sup>6</sup> Ye ro us-barag ye zee ka kom-o a hu ko wüa hye ba m-jime wü mer. Amba bo ye she'ete à, ye hyan rii-yo nome wü á. Ye warguru barag-us hor-se, ye zeeru unze wü o ken shir-o o.

<sup>7</sup> Kané yow yow kat-ut ro kon, to un ko-Gwomo-wü un ka dak-o† jin-de un wü Pubiriyu. Wü goksü te, wü ya'u te be-de үr-she'et de үr-bon, har ho-ut tet. <sup>8</sup> Tato-o Pubiriyu wü ro domb wü-ü un wü piishę á, o-wü o-ra un ryam-o ut-men ne. Burus cowuru be-de un wü, wü konuru Shir remen wü. Burus sakü ut-kom un hi-de un ko-wan-gom, net pyeesuru cas. <sup>9</sup> Bo a nomtę kaané à, kap o un ye kuse ya-us-gom à un ka dak-o n-tete o m-sa sengü m-haan a ye m-taase us-gom. <sup>10</sup> Ye

\* **Bor ur-kwooz us-eer:1** 28:1 o-Marta dak-o o ro n-tete o m-sa à. † **Bor ur-kwooz us-eer:7** 28:7 o-Marta dak-o o ro n-tete o m-sa à.

ya'ü tē m-yar deen. Bo da-q m-inę wootu tē komo à un hat-q m-ho, ye kamsunduru tē kap o un bo un saw-to tē conę à.

### Burus woog un bo-q o-Roma

<sup>11</sup> Bo a nomtē rēng-us tet à, tē inuru n-me un hat-q rwuunę bo-o o-Arekzandiriya. Ka hat-q rēeg o-gos un ka dak-q o ro n-tetę o m-sa à. A nomsutu o komo o-napa үntu sha-mo un shir yoor pese-ne Kasto un Porus ne. <sup>12</sup> Bo tē woontę bo-q o-Sirakus à, tē rewü ho-ut tet kanę. <sup>13</sup> Bo un kanę komo tē argurų tē woqru bo-q o-Rigiyum. Rew-mq un ho-ur gaan, yo-m indünduru so o-baar, un gas-q ish komo tē woqru bo-q o-Puteyori. <sup>14</sup> Kanę o ka tē go'one un ye ken yan-dor-ye ne. Ye konu tē tē nom ho-ut ta'yoor un ye ne. Un kaanę tē woqru o-Roma. <sup>15</sup> Bo yan-dor kanę hogute unze tē robe à, ye haanuru, ye barkutu tē har un be-de a ut-baar à o-Appiyus, komo un ka be-de ne de a m-zee Kur-ut Tet-to un Hamat-ne à. Bo Burus hyente ka hun-ne ye à, wu bomuru Shir. Komo wu döörük kum un beebe-de us-rwü. <sup>16</sup> Bo tē cuwtę o-Roma à, a ya'ü Burus wu neke un hi un de un wu, wu she'et un o ken hur-q, komo wu ken ko-karma-wu ro wu ur'-er.

### Ko'ot-o Burus o-Roma

<sup>17</sup> Bo a rewetę ho-ut tet à, Burus agu sek-ye ye un Yahuda-ne. Bo ye karaksutę à, wu zeeru ye, "No or re ne, ko de nomtē me nome hun-ne na ur-ba'as á, ko ur-ba'as mosse un jind-q un tat na ne. Myet un kaanę ne a shik me o-Urusharima a ya'asu me un kom-to un Roma-ne ye ke'e me. <sup>18</sup> Ye komo bo ye byaraktu me à, ye conog me m-ho'os, remen ye hyan me un de ken ba'as-de ne de woq'e a hoot me á. <sup>19</sup> Amba bo Yahuda-ne kwangutę dök un ka ma-to à, a gaktu me, um heet ma-ut re be-ur ko-Gwomo Sisar, ko de me ro conog m-hantę us-gyekt be-de un hun-ne na á. <sup>20</sup> Q rwo'e um hobt um hyen no. Um conog no nep rii-yo rwo'e me un ka be-de ke'o un ka kwom-to. Me ka kanę remen um dök unze Kiristi heesunte. Wu ro sakto-o na."

<sup>21</sup> Ye zeeru wu, "Te de tē kum o ken takurda-o o rwuunę so dak-q o-Judiya mosse un ma-ut ru ne á. Yatt or na komo wu haanę kanę wu rur ma-ut ru á, ko wu rur ma-to ba ur-bon mosse un wö ne á. <sup>22</sup> Amba te cong tē hogę yo o conę à un nu-o ru, remen bo un rii-yo tē napę de à yo ro, ka derika-o pu-q o ko kenę a m-cęp un ma-to un o ut-yo to."

<sup>23</sup> Ye rwo'uru ho-de ye hette m-gone un Burus ne à. Ye haanuru be-de wu ro ur-she'et à, komo ye haante deen ut-moqr ne. Cir-mq n-sot har m-rim, wu senguru ye nome ut-ma wu ro ye m-rure ma-to un Gwomo-to Shir. Wu ro m-sengę, wu nakantu ye be-ur Yeso un bu-yo un Ma-to Shir. Wu un nom kaanę, remen wu kututu ye Kiristi bo wu karante ka rem-se Mosa un yan-Rwör un Ma-to Shir ne genę à. <sup>24</sup> Ye ken ye argu dök un ma-to un wu, amba ye ken ye dek á. <sup>25</sup> Remen kaanę, ye ho'ose or un ye ne o-wur á. Rii-yo ye yagutę ka be-de Burus nomo ye ma-ut gaan, wu zee, "Ashi, Kukt-q Shir rworog o-nip, bo o nome tat no ne ut-ma à un nu-o Ishayawan-Rwör un Ma-to Shir o zee,

<sup>26</sup> "Nekę be-de un ka hun-ne ye, o zee,  
"Noa sengę m-hogę un yo me m-zee koyanda à,  
ambə no hoks m-nap á.

‡ Bor ur-kwqoz us-eer:19 28:19 Hyen komo: Seng 25:11.

Noa ma'as m-hyan үн yo мө m-nom à,  
amba nö hoks m-nap үн yo үм cöne á.”

27 Remen hur-de үн ka hun-ne ye nomoste m-hwøgon,

ye züpstę to-to үн ye,

ye bitisshe yish-ye үн ye,

Taase ye hyen үн yish-ye үн ye,

ye hogę үн to-to үн ye,

ye kergute komo үн hur-de үн ye,

har ye waktunte be үн de үм soksutu ye **ur-ba'as.**<sup>§</sup>

28 “To, nap nö, Shir tomsuntę ma-to үн gwü har ha-mo үн ye ro

**Yahuda**-ne á. Ye komo ye a raks үt-to!”\*

<sup>30</sup> Burus she'etu үн ka hur-q wü mogę à har hak-us yoor, wü ro үн  
goks үн kap q үн ye ro m-haan be-de үн wü à. <sup>31</sup> Yanze a wen wü  
m-ko'ot á, wü senguru kq'ot үn **Gwomo-to Shir**. Wü ro ur-yoos mosse  
үn Wan-Köyan ne Yeso **Kiristi** ba o-gyer.

---

§ **Bor ur-kwøoz us-eer:27** 28:26-27 Hyen komo: Isha 6:9-10 (üt-Girik). \* **Bor ur-kwøoz us-eer:28** 28:28 Mq ken gen-mo үn do ci-o 29Bq to ka ma-to rq à, Yahuda-ne inurų, ye arguru,  
ma-üt sunuru ye dëen үn hi үn de үn ye.

## Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Roma

**Rem-se ro n-me à:**

M-zante un hi-de üt-ma né 1:1-17

Hun-né ye un hono o-dak conog gwu 1:18—3:20

Cow-yo Shir yo un gwu 3:21—4:25

Hoog-m pu-mo n-me un Kiristi 5:1—8:39

Zonge-to Shir mosse un Ya-o-Isra né 9:1—11:36

She'et-de un ko-yan-dor Yeso 12:1—15:13

M-tige un gas-yr Burus né de un hi un de un wu 15:14—16:27

### *Ur-gas*

<sup>1</sup> Mę, Burus, wan-guw-m **Kiristi**\* Yeso, genbę ka takurda-o. Shir ak me ko-yan-Tom Yeso remen um ko'otté **Ma-to m-Rerem** to un wu. <sup>2</sup> Ka **Ma-to m-Rerem** to, to Shir súrtę o-nu cin n-ga à, to yan-rwɔr un Ma-to Shir zee un Takurda-o Shir o un ba m-kukop à. <sup>3</sup> Ka **Ma-to m-Rerem** to, to un Wà un wu to, wu rwuunę so un baag-o ko-Gwomo **Dawuda** à, be-de un mat-o o-wu. <sup>4</sup> Amba un koob-de un kukop-mo un wu, **Kukt-o Shir** kututu na ur-beeb né unze, Yeso **Wà-wu Shir** wu remen wu inuytę üt-marimar. Yeso **Kiristi**, wu ro Wan-Koyan na. <sup>5</sup> Remen yo Yeso nome me à, Shir ya'ag me m-yar un o-cow yo um waragtę ko-yan-Tom **Yeso**, wan-ko'ot un Ma-to un wu. Wu un nom kaane remen hun-nę kap ye un dak-üt-dak, hono o-dak ye sheret un wu, komo ye nome wu o-dorotte. <sup>6</sup> No ma, no mosse un hun-nę ye un Shir daagnę à ye she'ete kang-o gaan un Yeso **Kiristi** ne.

<sup>7</sup> Ka takurda-o, o ma no o myet yan-dor-ye ro un bo-o o-Roma à:

Shir wastę un no né. Wu degsü no, no waragtę hun-nę ye un wu. Mę us-kon Shir Tato na un Yeso **Kiristi**, Wan-Koyan na wu 'ye no gwugwu-mo ur-hur un yar-mo un wu ne.

### *Kon-se ur-bongon*

<sup>8</sup> Ur-takan, um bomog Shir re un jin-ur Yeso **Kiristi** rem no kap, remen hono o-dak hun-nę ro un m-hogę un ma-to un shér-m no. <sup>9</sup> Shir, wu me un guw-mo un wu un hur-ur gaan un ko'ot un **Ma-to m-Rerem** to un Wà un wu Yeso à, wu ro wan-swo-us re, wu hyenestę bo me us-kon koyanda rem no à. <sup>10</sup> Mę us-kon koyanda, Shir 'ye me o-cow um habute be-ur no, urege Shir conog.

<sup>11</sup> Mę un reeb-o um hyenet no, bo um he no m-gu un yar-mo Shir ya'asu me à, remen no bo'osutę un yo no shere à. <sup>12</sup> Rii-yo um conę m-zę à, um conog um do no jaab-o üt-men un shér-m no, komo um conog no do me jaab-o üt-men be-de un shér-m re. <sup>13</sup> Qr re ne, um conog no nep um sengutę deen um habute be-ur no. Amba me kum o-cow á. Um ro conog um guut no bo shér-m no he m-dq m-'wons be-ur **Kiristi** à. Um ro conog m-gu no, um bo'ose un rem-se Shir, bo um gu'e hun-nę un to ken be-to à.<sup>†</sup>

\* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagnę à. † **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Seng 19:21.

<sup>14</sup> Mę m-hogę un hur un de nü-se un hun-nę kap ro un hi un de, yan-n-mę ut-bo un ya-us-riib né, ya-us-nap un ya-ba-us-nap né. <sup>15</sup> Q rwo'ę um ro cunte m-ko'otu no **Ma-to m-Rerem** no yan-bo-q o-Roma.

### *Beeb-de un ma-ut Yeso*

<sup>16</sup> Mę un hogę un 'e-mo un rwor un **Ma-to m-Rerem** á. Mę un zee kaanę remen to ro na m-kute un beeب-de Shir. Ka beeب-de de ro un gwu-q un myet ye shere be-de un wu à, **Yahuda-né ur-takan**, ka da-de ye ro **Yahuda-né** á. <sup>‡</sup> <sup>17</sup> Ka **Ma-to m-Rerem** to kututu na bo hun-nę he m-warag kashi be-de un Shir à. A cirę m-sher be-de Shir, a komuryu komo m-sher be-de un Shir. Bo Ma-to Shir zee à, "Net kashi wua kum hoog remen wu shereg be-de un Shir." <sup>§</sup>

### *Hun-nę myet ba'asute*

<sup>18</sup> Ryaab-se Shir rwunte cas cir-mo n-ton remen yan-men-ut jaas-to un rii-to un ba ur-bon to hun-nę ro m-nom né à. Ye hoktę o-nip un men-ut jaas-to to un ye. <sup>19</sup> Depetę ye nep myet rii-yo ro yo Shir à, remen Shir kututu ye yo cas. <sup>20</sup> Cin da-q Shir nomę hono o-dak à, remse Shir, se a m-hyan un yish á, beeب-de un wu de ba m-ta, un bo wu ro né à, cas a ro se m-hyan be-de un rii-to Shir nomę à a to m-nap. Net rott be-de m-ru á.

<sup>21</sup> Ye nepstę Shir, amba ye ro wu m'-ya un sek-mo depę á, ye ro wu m-bom á. Remen ye nomog kaanę, barag-se un ye warag o-hwaa, hurde un ye, komo shiishe de rowę o-comb. <sup>\*</sup> <sup>22</sup> Ye ro m-hyan un hi un de un ye ya-us-weer amba né raag-mo ye rotte. <sup>23</sup> Otte ye ya'as m-sęps be-de Shir wu un ba ur-kom à, ye senguru us-toog un rii-to net nomę à. Ka rem-se net shabe à, ყntun sha-mo un net, un sha-mo un yege-no né, ut-gut né, un rii-ye ro ut-kurub né à. Myet ka rem-se ro m-ta. <sup>†</sup>

<sup>24</sup> Remen kaanę, Shir yaguru ye, ye nomurę rii-yo hur-de un ye conę à, ye nomurę saw-to m'-e un wyr-ut or un ye né. <sup>25</sup> Ye yaguru Shir wu o-nip, ye bopuru ut-bo. Ye ma'asų m-kwukte un ya'asų m-guw né be-de un rii-to Shir nomę à, amba ye yage Shir wu nomę koyan à, wu a he ur-bongon de un ba m-ta à, **amin**.

<sup>26</sup> Remen kaanę, Shir yaguru ye. Ye nomot rii-yo ye conę à yo m'-e. Ne'a-nę ye un ye yaguru rew-mo ut-ge bo a wętę à. Ye senguru nom un rii-yo a 'wosse á. Ne'a-nę ro m-rew un or un ye né ne'a-nę. <sup>27</sup> Campo-nę komo ye yaguru rew-mo ut-ge un ne'a-nę né bo a wętę à. Ye senguru con-to un hi un de un ye, campo-nę ro m-rew un or un ye né campo-nę. Remen kaanę o hante a ye'et ye ur-koob de rekse hond hond un **ba'as-de** un ye né à.

<sup>28</sup> Bo ye yage nap un Shir à, Shir yaguru ye, ye he'eburu un barag-se o-hwaa, ye sengute nom un rii-yo depę á.

<sup>29</sup> Ye shiishe un nom un men-ut jaas-to koyanda.

Ye ro un nomę hun-nę rem-us yo-se.

Ye peneq o-suub.

Ye m-nom un rem-se he naas un hur-de un net à.

Ye peneq ur-shoob.

Ye ro un hoom un hun-nę.

<sup>‡</sup> **Bor-o gaan:16** 1:16 Hyen komo: Mark 8:38. <sup>§</sup> **Bor-o gaan:17** 1:17 Hyen komo: Haba 2:4.

<sup>\*</sup> **Bor-o gaan:21** 1:21 Hyen komo: Apis 4:17-18. <sup>†</sup> **Bor-o gaan:23** 1:23 Hyen komo: Kara 4:16-18.

Ye peneg үt-ween.  
 Ye m-raks үn hun-nę.  
 Ye ro үn ess үn net үr-hur.  
 Ye ro үt-we.  
 30 Ye ro үn m-ti үn jin-to үn hun-nę.  
 Ye yaguryu Shir.  
 Ye jiitę yo'og-q үn hun-nę.  
 Ye jiitę m-gwon.  
 Ye peneg үs-ses.  
 Barag-se үn ye yo-se se.  
 Ye ro үn koqb-de o-dorottę q үn ye mate ye à.  
 31 Ye rott үr-hi á.  
 Ye m-shoos үn ma-to ye surtę o-nu á.  
 Ye m-was ko hyan үn 'wɔn-de үn hun-nę á.  
 32 Ye nepstę jind-q Shir zeeg myet net-wu nomę gon ka saw-to à, wu woog m-mar. Amba ye ro sengę-mo үn nom үn rii-yo ba үr-bon, ka ye ro m-nom kaanę komo à, ye ro ye m-do'e jaab-q үt-men үn rii-yo ba үr-bon.

## Bor-us voor

*Shir ro үn m-piish үt-ma hond hond*

1 ¿Or re, wɔ үn hyan үn **ba'as-ur** or ru né? Wott be-de m-ru á. Wo үn piishe үn hun-nę үt-ma komo wɔ m-nom үn rii-yo ká hun-nę ye ro m-nom à, hi үn du wɔ m-ho.\* 2 Tę nepstę piish үt-ma tą Shir hond hond q be-de үn ye ro m-nom үn gon ká rem-se o-saa se à. 3 Wɔ үn piishe hun-nę үt-ma. Wɔ mat-de үn net, wɔ wu ro m-nom үn gon ká rem-se wu ken wu ro m-nom à, ¿Wɔ m-hyan o zee Shir a 'ye wɔ үr-koqb á? 4 ¿Ko dę wɔ үn gini үn caari-mo үn yar-mo Shir үn 'wɔn-de үn wu né, үn mo үn hur-de үn wu né? Nap unze Shir үn kutę wɔ 'wɔn-de үn wu remen o waktuntę o mūn be-de үn wu.

5 Amba remen cikt үn du үn koqb-de үn waktunę-m ru né be-de Shir, wɔ үn egne үn hi үn du ryaab-se Shir. Үn ho-de ryaab-se Shir, wua kute hun-nę kashi үn piish үt-ma cas cas. 6 Shir "a top ko wu ke net-wu hond hond үn gon sengę-mo wu nomę à."† 7 Shir a 'ye hun-nę hoog-o үn ba m-ta ye mo'e үr-hur үn sengę-mo үn nom үn rii-yo үr-bon à, ye ro үn sakto-q үn kum m-seps, m-sek né, үn hoog-q ba m-ta né. 8 Үn cen q ye ken hun-nę ye ro үn con-to үr-hi né, ye yage o-nip à, ye ro үn nom үn rem-se үn ba үr-bon, ryaab-se Shir ro үn hi-de үn ye, komo yea su үr-koqbdeen. 9 Swø үr-koqb үn tuk-mo үt-men né ro үn 'er-de үn ko wu ke net-wu wan-nom үn men-ut jaas-to, үr-takan be-de үn **Yahuda**-né, ka da-de, ye ro **Yahuda**-né á. 10 Amba Shir a 'ye ko wu ke wu ro m-nom үn sengę-mo үr-bon à, m-seps, m-sek né, үn gwugwu-mo үr-hur né. Wua nom yo ka, үr-takan **Yahuda**-né, ka da-de, ye ro **Yahuda**-né á. 11 Remen Shir rott m-koos á.‡

12 Kap ye nomę **ur-ba'as** rii-yo **karamsa-o Mosa** woontę à, Shir a piishe ye үt-ma ba o-karamsa. Ye nomę komo **ur-ba'as** үn neps үn **karamsa-o Mosa** à, n-te үn **karamsa-o Mosa**, Shir he ye piishe үt-ma.

\* **Bor-us voor:1** 2:1 Hyen komo: Mati 7:1; Ruka 6:37. † **Bor-us voor:6** 2:6 Hyen komo: Bong 62:12; Swøq 24:12. ‡ **Bor-us voor:11** 2:11 Hyen komo: Kara 10:17.

13 Shir a hyen hun-né kashi remen yé hogute o-**karamsa** á, amba se yé nomog o-dorotté q un yo **karamsa**-o zee à. <sup>14</sup> Yé ro **Yahuda**-nē á, yé rott o-**karamsa** á, amba da-q yé nome yo **karamsa**-o zee à, barag-se un hur-de un yé ro yé m-kuté rii-yo ur-bon un yo un ba ur-bon ne, kó de yette **karamsa**-o **Mosa** á. <sup>15</sup> Senge-mo un yé kutute yé unze yé ro o-**karamsa** ne gense un hur-de un yé. Da-q yé nome rii-yo un ba ur-bon, hur-de un yé naasuru, amba yé nome rii-yo ur-bon yé ro un hogé o-zak. <sup>16</sup> Remen kaané, bø ka **Ma-to m-Rerem** to me m-rwör zee à, kaané he m-warag un ho-de Shir he piishe un hun-né ut-ma à, n-me un Yeso **Kiristi**. Shir a piishe hun-né ut-ma, myet un barag-se yé nome wukusse à.

### *Yahuda-né un karamsa-o Mosa ne*

<sup>17</sup> M-moka me un yo ken rii-yo né yo me wo m-gene à. Wo m-aag un hi un du ko-**Yahuda**. Wo m-wons un **karamsa**-o **Mosa**. Wo komo m-gwon un she'et un du un Shir ne. <sup>18</sup> Wo m-zee o nepsté yo Shir coné à. Komo wo m-daag un yo ro hond hond à remen o nepsté o-**karamsa**. <sup>19</sup> O nepsté jip unze wo he neken po-ne o-kó, wo m-dék üntun wo ro m-cucas be-de un yé ro o-comb à. <sup>20</sup> Wo m-dék wo ro wan-yoose un raag-ne, un yakar-ne, remen o nepse **karamsa**-o **Mosa** shiishé o ro us-nap ne, o-nip ne. <sup>21</sup> Wo wan un yoose un yé ken yé, ¿woa yoose hi un du? Wo wu ro m-kot unze hun-né hiw ur-hyow á. Wo, ¿wo ur-hyow á? <sup>22</sup> Wo wu ro m-zee net nom o-ás á, wo, ¿wo m-nom un rii-yo o-ás á? Wo wu coné m-gir á. Wo, ¿wo m-hiw ur-hyow un pyo-o m-gir? <sup>23</sup> Wo wu ro m-gwon un **karamsa**-o **Mosa** à. Amba wo m-naas un jin-de Shir be-de un koob-de o-dorotté q o-**karamsa**. <sup>24</sup> Ma-to Shir zeeg, “Hun-né ro un yo'og un jin-de Shir kó kené remen she'et-de un men-ut jaas-to-ut no.”§

<sup>25</sup> Uregé o dorute o-**karamsa**, kó-ur a gu wo, amba urege wo m-dore yo **karamsa**-o zee á, kó de a kó wo á, Shir a hyen wo ba ur-kó. <sup>26</sup> Uregé yé ro ba ur-kó á, ro m-dore un yo **karamsa**-o zee à, Shir a dek yé üntun yé ro ur-kó ne à. <sup>27</sup> Yé ro ba ur-kó o-wür á, amba yé ro m-dore un yo **karamsa**-o zee a nom à, yea piishe wo ut-ma. Wo wu ro o-**karamsa** ne gense à, wu ro ur-kó ne à, amba wo un koob-de o-dorotté un **karamsa**-o Shir.

<sup>28</sup> Remen ko-**Yahuda** jip ba net-wu, wu ro ko-**Yahuda** o-wür cot á. Komo ko-de o-nip ba de o-wür de á, kó kups o-ka á. <sup>29</sup> Ko-**Yahuda**-wu o-nip hur-de un wu ro tete un Shir ne. **Kukt-q Shir** o ro un m-ja'as un hur-de un net. Shir-yé ro wu m-bom, yanze net á. **Karamsa**-o ro m-ja'as un hur-de un net á.\*

## **Bør-us tet**

*Koyanda Shir ro un nom  
un yo wu zee wua nom à*

<sup>1</sup> ¿Un yan-**Yahuda**-nē jiishé yé ro **Yahuda**-nē á? ¿Yan yo net he m-kum urege a koog wu? <sup>2</sup> Rii ro kon hun-né un kó yo ke bu-yo! Ur-takan, be-de un **Yahuda**-nē Shir bopsé Ma-to un wu.

§ **Bør-us yoor:24** 2:24 Hyen komo: Isha 52:5 (ut-Girik); Izik 36:22. \* **Bør-us yoor:29** 2:29 Hyen komo: Kara 30:6.

<sup>3</sup> Amba yę ken **Yahuda**-nę yę, yę shér үн Ma-to үн wü á. Myet үн kaanę nę, qa rü Shir yagute ęss үн swor o-nu o үн wü á. <sup>4</sup> Cqw-yo үн kaanę rö kón á! Shir wa-o-nip-wü kó hun-nę myet warag ya-ut-bo, bo ko-Gwomo **Dawuda** rüre Shir үн Ma-to Shir à:

“Hun-nę a hyan o ka, ma-ut ru shiig o-nip,  
o warag komo o-kęeg a piishe ma-ut ru.”\*

<sup>5</sup> Amba, yę ken yę a zee, “Ba-as-ut na nomog үr-bon, remen tó rwö'og hun-nę hyenet bō Shir rö kashi à m-moka. ¿Ba-as-de Shir nome үs-ryaab үн na nę wü 'ye na үr-köqb?” Raag-mo a cite kaanę. <sup>6</sup> Kaanę o á kó hiin! Uregę Shir rö kashi á ¿re nę wü he m-nom wü piishitę hun-nę ut-ma hono o-dak? <sup>7</sup> Wu ken wüa hoks m-zee, “Uregę bō-ut re mosse **ur-ba'as** né rwö'og a nept nip-q Shir cas, ka **ba'as-de** warag komo riiyo үn 'ya үn Shir m-seps, ¿remen yan o ne har m-moka Shir hette me piishe ut-ma үnze me ko-wa-**ur-ba'as** wü?” <sup>8</sup> Ye ken hun-nę yę weeg na, yę rurute kó wü ke үnze a zeeg, “Dö no үt-**ba'as** remen Shir kumut m-sék ut-moor né!” Amba Shir kashi-wü, wüa piishi yę ut-ma hond hond.

*Yatt-wü rö kashi үn net be-de Shir á*

<sup>9</sup> ¿Yan tó nę a he m-zee? ¿Na **Yahuda**-nę a үn jiish o ka yę ro **Yahuda**-nę á? Ay! Kó hiin! Ün **Yahuda**-nę үn yę rö **Yahuda**-nę á, myet ragaan yę rö remen bęeb-de **ur-ba'as** rö үn gwomo-ut na. <sup>10</sup> Gense tó rö bō Ma-to Shir zee à:

“Kashi үn net rö kón á, kó wan-gaan,

<sup>11</sup> yatt-wü rö үs-nap né á.

*Yatt-wü rö үn hoob-q үn Shir á.*

<sup>12</sup> Hun-nę myet yagute bu-yo Shir, yę waragte hwaa.

*Yatt-wü rö үn nom үn kashi үn rii á,  
kó wan-gaan.”†*

<sup>13</sup> “Nu-o үn yę ya o rö sa o zee saag-q rö tikshisse à,

*Rem-de үn yę shiig ut-bo zak zak,”‡*

“Ma-to үn yę sa o zee raab-mo үn hwö,”§

<sup>14</sup> “Nu-se үn yę shiig үn ma-ut yo-to,  
ut-reeb ne.”\*

<sup>15</sup> “Yę үn jime m-hö үn net á.

*16 Kó kene yę neke se yę sabursutę rii,  
komo yę rü hun-nę tuk-mo ut-men.*

<sup>17</sup> Ye nap bō a he m-she'et үn

*gwugwü-mo үr-hur né á.”†*

<sup>18</sup> “Yę үn gyer-q үn Shir á, kó hiin.”‡

<sup>19</sup> M-moka a nepstę myet yo **karamsə**-o zee à, a үn gen rem na **Yahuda**-nę yę Shir ya'asə o-**karamsə** à. Wü үn ya'as o bō hun-nę a kum keer-de m-ru yę nome riiyo үn ba үr-bon á. Ün kaanę o Shir he piishe үn hun-nę hon o-da ut-ma. <sup>20</sup> Remen yatt-wü Shir he m-hyan kashi ba **ur-ba'as** үn co-q үn wü á, remen dorotte-q үn yo **karamsə**-o

\* **Bor-us tet:4** 3:4 Hyen komo: Bong 51:4 (ut-Girik). † **Bor-us tet:12** 3:10-12 Hyen komo: Bong 14:1-3; 53:1-3 (ut-Girik); Kög 7:20. ‡ **Bor-us tet:13** 3:13 Hyen komo: Bong 5:9 (ut-Girik).

§ **Bor-us tet:13** 3:13 Hyen komo: Bong 140:3. \* **Bor-us tet:14** 3:14 Hyen komo: Bong 10:7 (ut-Girik). † **Bor-us tet:17** 3:15-17 Hyen komo: Isha 59:7-8. ‡ **Bor-us tet:18** 3:18 Hyen komo: Bong 36:1.

zee à. Yo **karamsa**-o wö m-nom à yo rö kutę un hun-nę **ba'as-de** un ye. §

*Cow-yo Shir ro un hongse  
un hun-ne be-de un wü à*

<sup>21</sup> Amba m-moka a kututu na yo ken cow-yo a hette m-warag kashi un hun-nę be-de Shir à. Bo ma-to Shir kutu na gense un **karamsa**-o **Mosa**, un yo yan-rwör un ma-to Shir rwore né à. Cow-yo o-**karamsa** yo á. <sup>22</sup> Shir sokstę **ba'as-to** un kō wü ke wü shere un yo Yeso Kiristi nome remen wü à. Shir rott m-koos á.\* <sup>23</sup> Hun-nę myet ba'asute, ye nomog m-pupa un seps-mo Shir né. <sup>24</sup> Amba myet un kaanę né Shir ya'ag na yar-mo un wü hur-ur gaan. Wü un nom kaanę un bu-o **Kiristi** Yeso, bo wü rure na be-de swor үr-koob un na de **ut-ba'as**. <sup>25</sup> Shir un ya'as Yeso **ur-seke** remen **ur-ba'as**. A muuttę hun-nę ba **ur-ba'as** be-de Shir da-q ye shere unze Yeso sekete hoog-o un wü un bu-yo un wüus un hyó-mo† un wü à. Ka **seke**-de kutute unze Shir rott m-koos á da-q wü yage ka ye nome **ur-ba'as** n-ga piishe **ut-ma** á, <sup>26</sup> remen wü kututę na kashi-wü ro. Un kaane, a nep Shir kashi-wü komo myet wü shere un Yeso à, wüa warag kashi un net.

<sup>27</sup> Yatt-yo a hette us-ses á! ¿A nom us-ses remen a nomotę o-**karamsa** o-dorottę? Ay! Amba Shir so'oste **ba'as-ut** na remen a shereg. <sup>28</sup> A nep Shir ro m-hyan un hun-nę untun kashi-ye remen sher-mo un ye cot, yanze remen dorottę-q o-**karamsa** á. <sup>29</sup> Shir-q un **Yahuda**-ne ye cot á. ¿Wü ro ka Shir q un hun-nę kap? Eba, wü ro Shir ye un hun-nę kap. <sup>30</sup> Shir gaan ye, wü ro un muut un **Yahuda**-ne tete be-de un wü remen sher-mo un ye. Wü ro komo m-muut un ye ro **Yahuda**-ne á tete be-de un wü remen sher-mo un ye.‡ <sup>31</sup> ¿A muut o-**karamsa** hwaa remen a shereg o-nip? Kō hiin, un suge-de un kaanę ma, te nepstę jip unze **karamsa**-o ro ur-bon ne.

## Bor-üs nass

### *Sher-m Ibrahi*

<sup>1</sup> ¿Ya a he m-zee né mosse un **Ibrahi** né, ko-yan-ga'e na, un ma-to m-sher? <sup>2</sup> Urege Shir hyanag **Ibrahi** kashi un net-wü, **Ibrahi** kumug rii-yo un uk o-cin, amba yanze be-de Shir á. <sup>3</sup> Ma-to Shir zeeeg, “**Ibrahi** shereg be-de Shir, q rwo'e Shir egt wü kashi un net.”\*

<sup>4</sup> Wü ro un nom un senge-mo un hwor-ye a tope wü à, yar-mo á. Kaane ro remen senge-mo un wü mo. <sup>5</sup> Amba Shir ro muut un **ya-ur-ba'as** kashi be-de un wü remen sher-mo un ye, yanze remen senge-mo un ye á. <sup>6</sup> Un Ma-to Shir, **Dawuda** rworrog ma-to un kwum-q ro be-de un net-wü ro kashi be-de Shir à, yanze remen senge-mo net nome mo á. **Dawuda** zeeru:

<sup>7</sup> “Ya-o-kwum-ye, ye a sokse **ba'as-to** un ye à,

Shir a baks un **ba'as-to** un ye ne á.

<sup>8</sup> Wa-o-kwum-wü, wü Yawe a do m-baks

§ **Bor-üs tet:20** 3:20 Hyen komo: Bong 143:2; Gara 2:16. \* **Bor-üs tet:22** 3:22 Hyen komo: Gara 2:16.

† **Bor-üs tet:25** 3:25 Ka gom-to tq ro na muut m-jim remen a bakstę unze n-ton o-akwati q swor o-nu q Shir. Yan-Cow be-de un kqn-se Shir rö wüus m-hyó n-ton o-gaan cot kō q ke hak-q. ‡ **Bor-üs tet:30** 3:30 Hyen komo: Kara 6:4; Gara 3:20. \* **Bor-üs nass:3** 4:3 Hyen komo: Taka 15:6; Gara 3:6.

ун rii-to үн ba үr-bon ne, to wu nome á.”†

9 ¿Yan ka kwym-o, o үn **Yahuda**-ne o, ye a koe à cot? ¿Ko myet үn ye ro **Yahuda**-ne á, ye a koe á? Yo te m-zee à, yo ro, “**Ibrahi** shereg be-de Shir,” o rwo'e a zett “wu kashi үn net be-de Shir.”‡ 10 ¿O ke da-o ne a zee **Ibrahi** kashi үn net be-de Shir? ¿Rii-yo a koot wu o ko se da-o a koose wu à? Ma-to o-nip to ro rii-yo a koot wu o. 11 Cin ba a ro **koog** wu, Shir goste wu kashi үn net remen **Ibrahi** shereg үn wu. Ka ko-de ro m-sha, o-napa ne sa o zee sher-mo үn wu. Remen kaane, **Ibrahi** waragte tato-o ya-m-sher be-de Shir, ye a esse үntun kashi үn hun-ne à, ko de nomte à a ko ye á.§ 12 Un kaane, komo **Ibrahi** waragte tato-o үn ye a koe, ye shere be-de Shir à. Ba remen ko-de a ko ye үn hond үn de á. Amba bo **Ibrahi** nome cin ba a үn ko wu à, ye dekurū sha-mo үn sher-m **Ibrahi** mo wu rotte à.

*Swor o-nu o Shir be-de un  
hun-ne ye shere à*

13 Shir sworog o-nu үn **Ibrahi** ne үn baag-o үn wu ne үnze wua ya'as ye hono o-dak. Ka swooru nu-o Shir үn nom o ba remen **Ibrahi** nomog o-dorotté o o-karamsa á, amba remen sher-mo үn wu be-de Shir. Shir hyanag wu kashi үn net.\* 14 Uregę yan-dore o-karamsa ye a he m'-ya үn hono o-dak, ai sher-mo үn net waktute o ka hwaa, komo nu-o Shir swore à o m-zar o.† 15 Shir ro үn nom us-ryaab a pesse **karamsa**-o үn wu. Amba be-de ro ba o-karamsa à, yatt bo a he m-nom a nomot koob-de o-dorotté kané á.

16 Remen kaane, sher-mo ro 'wun-de ut-ma kap. Shir үn ya'as na swor o-nu o үn wu m-yar, hur-ur gaan. A gokste o, yanze remen a nomog o-dorotté o o-karamsa á, amba remen sher-m na үntun sher-m **Ibrahi**. **Ibrahi** wu ro tato na kap.‡ 17 Ma-to Shir zeeg, “**Ibrahi** a warag tato-o үn hun-ne ye ut-dakdeen.”§ Ka swooru nu-o a hyenuste o cas be-de Shir wu **Ibrahi** shere үn wu à. Wu ro үn 'ya үn marganne hoog à, gom-to үn wu komo to ro ur-beeb ne de үn nom үn rii-yo rokne á, a hyen yo.

18 Ko de nomte sakto-o **Ibrahi** waragte sa o zee hwaa, kap үn kaane ne wu reeg co үn sakto-o үn wu, komo wu sher har wu warguru tato-o үn hun-ne ye ut-dakdeen. To ka komo kaane Shir ruru wu, үnze, “Baag-o ru a nom ut-moor deen.”\* 19 Sher-m **Ibrahi** mo muun jim á, ko da-o wu woosę us-hak o-zungu à [100], wu nepste beeb-de үn wu teeste, **Saratu**, ne'a үn wu, komo da-o o-mat aragsutu wu.† 20 Amba be-de үn swor o-nu o Shir, **Ibrahi** wong hur-de үn wu be-ut yoor á. Wu dooru m-sher be-de Shir, wu ya'asurų Shir m-seps. 21 **Ibrahi** shereg un hur-de үn wu, үnze, Shir a hoks m-shoos үn swooru nu-o үn wu. 22 Remen sher-mo үn wu, wu warguru kashi үn net be-de Shir. 23 Bo a gene үn Ma-to Shir à, “A zeeru wu kashi үn net be-de Shir.” Rem **Ibrahi** o cot a gente á. 24 Amba a үn gen to ka rem na, na ye Shir he m-muut kashi үn hun-ne be-de үn wu à, na ye shere үn wu 'yonse

† **Bor-uş nass:8** 4:7-8 Hyen komo: Bong 32:1-2. ‡ **Bor-uş nass:9** 4:9 Hyen komo: Taka 15:6. § **Bor-uş nass:11** 4:11 Hyen komo: Taka 17:10. \* **Bor-uş nass:13** 4:13 Hyen komo: Taka 17:4-6; 22:17-18; Gara 3:29. † **Bor-uş nass:14** 4:14 Hyen komo: Gara 3:18. † **Bor-uş nass:16** 4:16 Hyen komo: Gara 3:7. § **Bor-uş nass:17** 4:17 Hyen komo: Taka 17:5. \* **Bor-uş nass:18** 4:18 Hyen komo: Taka 15:5. † **Bor-uş nass:19** 4:19 Hyen komo: Taka 17:17.

Yeso Wan-Koyan be-de үt-marimar à. <sup>25</sup> Remen **ba'as-ut** na զ rwo'ë Shir ya'asté Yeso wü meret a 'yons wü үn hoog né remen a waragté ba **ur-ba'as** be-de Shir.<sup>‡</sup>

## Bor-us taan

*Tètè un Shir ne*

<sup>1</sup> Remen kaané, bo a warge kashi remen a shereg be-ur Yeso à, m-moka a kumug gwugwu-mo ur-hur be-de Shir. Mo haane be-ur na remen ka rii-yo Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na nome à. <sup>2</sup> Remen a shereg үn wü, **Kiristi** ya'ag na keer-de үn kum үn yar-mo Shir. A she'et үn cow-yo үn ka yar-mo komo a nom o-zak үn sakto-o үn seps-mo Shir. <sup>3</sup> Amba ka զ cot á, a o-zak үn koqb-ur na, remen a nepste koqb-ur a do na ur-joose. <sup>4</sup> Joose-ur ro m-hante үn kashi ur-she'et, kashi ur-she'et komo de ro m-hante o-sakto. <sup>5</sup> Ka sakto-o komo qa 'ye na m-'e á kó hiin, remen Shir kututé na was-mo үn wü wasse үn na né à deen, үn bee'b-de үn **Kukt-o Shir** զ wü ya'u na à.

<sup>6</sup> A hoks m-gu hi үn na á. Bo da-o Shir esse nome à, **Kiristi** marag remen **ba'as-ut** na. <sup>7</sup> Ro rem né wü ken wü mer remen wü ro kashi үn net à, amba a taage үn wü ken wü, wü he m-mar remen net-wü ro үn nom үn rii-yo ur-bon à. <sup>8</sup> Amba Shir kututé na wü waste үn na né, cin da-o a ro ya-ut-**ba'as** à, **Kiristi** marag rem na.

<sup>9</sup> M-moka bo a warage kashi үn hun-né be-de Shir remen mar-m Yeso à, Yeso a ruut na be-de үn ryaab-se Shir. <sup>10</sup> Uregé cir-mo үn n-ga da-o a ro үn yage-to Shir à, Shir hongsu na үn wü né, үn mar-m Wà үn wü. Yagunte m-moka bo a ro nay-né ye үn wü à, a kum gwü be-de үn hoog-m Yeso. <sup>11</sup> Amba arge kaané, komo a o-zak үn rii-yo Wan-Koyan Yeso **Kiristi** nome wü hongsutu na үn Shir né à.

*Ba'as-ur Adamu hantuté m-mar,  
mar-m Kiristi hantuté m-hoog*

<sup>12</sup> Bo **ba'as-ur** cowne үn hono o-dak remen wan-gaan **Adamu** à, ka **ba'as-de** hanté m-mar. Mar-m ro үn hi-de үn kó wü ke net-wü, remen myet a ba'asute.\* <sup>13</sup> Ba'as-ur ro kon үn hono o-dak rii-yo **karamsa-o Mosa** woonté, amba a m-oog **ur-ba'as** be-de **karamsa-o** rokné á. <sup>14</sup> Myet үn kaane né, mar-m nomog үt-gwomo to үn hun-né myet cir-mo үn da-o **Adamu** har da-o **Mosa**. Mar-m ro ut-gwomo to үn hun-né kap, үn myet үn ye jesse ka jin-q Shir bo **Adamu** jesse զ à. Un yo ken cow-yo **Adamu** sha-m **Kiristi** mo, wü he hanté үn yar-mo Shir à.

<sup>15</sup> Amba yar-mo Shir ya'ë na à ro үn hon үn **ba'as-ur Adamu** né. Remen **ba'as-de** үn ka wan-gaan-wü rwo'og hun-né deen marag. Amba yar-mo Shir nomog deen, үn ka wan-gaan-wü, Yeso **Kiristi**, wü Shir ya'ase m-yar à. Yeso sokste **ba'as-to** үn hun-né deen. <sup>16</sup> Komo yar-mo Shir үn hon mo ro үn **ba'as-ur Adamu** né. Ka **ba'as-ur** gaande hantuté m-sabré, amba yar-mo Shir muutu na ba **ur-ba'as** kó de a nomte үt-**ba'as** deen à. <sup>17</sup> Mar-m nomog үt-gwomo to үn hun-né remen **ba'as-ur Adamu**. Amba a hongse mo үn hongse-mo Yeso **Kiristi** hongse na үn Shir né á. Shir ya'asté na yar-mo үn wü. Wü

‡ **Bor-us nass:25** 4:25 Hyen komo: Isha 53:4-5. \* **Bor-us taan:12** 5:12 Hyen komo: Taka 3:6.

gökste na rem Yeso, a waragtę kashi үн hun-nę be-de Shir. A nom үт-gwomo m-hoog né үн Yeso **Kiristi** né.

<sup>18</sup> Ur-kom, bo **ba'as-de** үн wan-gaan hante o-sabre үн hono o-dak kap à, kaane ka rii gaan-yo kashi, yo **Kiristi** nomę à, yo hante gwü remen kowan, bo Shir muutę hun-nę kashi үн hoog pu-o à. <sup>19</sup> Bo hun-ne deen warge ya-ut-**ba'as** remen koob-de o-dorottę o үн wan-gaan à, kaane komo hun-nę deen he m-warag kashi remen dorottę o үн wan-gaan.

<sup>20</sup> Shir үн ya'as **Mosa o-karamsa** remen **ba'as-de** rwuuntę cas. Amba da-o **ba'as-ut** do үт-moor à, yar-mo Shir dooru үт-moor deen. <sup>21</sup> Wu үн nom kaanę, remen bo **ba'as-ur** nomę үт-gwomo m-mar à, kaanę yar-mo Shir ro үт-gwomo m-moka. Mo he na m-hante үн hoog-q ba m-ta remen kashi m-hoog, үн bu-o Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na.

## Bor-us cind

*Kiristi jetemte beeб-de үр-ба'ас*

<sup>1</sup> ¿Ya a he m-zee né? ¿A sengę nom **үр-ба'ас** remen Shir ma'astü na үн sokse **үр-ба'ас** komo wü dootü na m-yar? <sup>2</sup> Ay! A merestę **үр-ба'ас**, ¿re he m-nom a sengute nom **үр-ба'ас**? <sup>3-4</sup> Bo a yo'os na n-mę m-ho à, a marag komo a bish na үн **Kiristi**. A үн yo'os na n-mę m-ho remen a she'ettę she'et-de үн hoog pu-o, bo a 'yonse Yeso үт-marimar à, үн seps-mo Shir Tato na. Kaanę a kumę no hoog.\*

<sup>5</sup> Bo a warge gaan үн mar-mo үн wü à, kaanę a he m-warag gaan үн wü né үн inę-mo үн wü үт-marimar. <sup>6</sup> Remen a nepstę үнze wyr-ut na, үт-ut a kamag to n-ton o-ce үн wü né, remen a dosstę wur-to **үр-ба'ас**. A үн nom kaanę, yuntaase a sengé guw-mo **үр-ба'ас**. <sup>7</sup> Urege net marag үн **Kiristi** ne, wü possute be-de үн beeб-de **үр-ба'ас**.

<sup>8</sup> Bo a mare үн Yeso **Kiristi** à, a shereg a she'et үн **Kiristi** né komo. <sup>9</sup> A nepstę Shir 'yonste **Kiristi** үт-marimar, komo wua do m-mar á. Mar-m mo kus үр-beeb né be-de үн wü á. <sup>10</sup> Ka mar-mo wü mare à, wü үн mar so-o gaan cot remen wü jestę beeб-de **үр-ба'ас**. Amba m-moka wü dek hoog-mo үн 'ya үн Shir m-seps.

<sup>11</sup> Үн bu-o gaan, hyan né hi үн no mersę bo **ba'as-ur** a garamse no á, amba hyan né hi үн no m-hoog né be-de Shir n-mę үн **Kiristi** Yeso. <sup>12</sup> Remen kaanę, no yage **ba'as-de** nomot үт-gwomo үн wur-ut no to he m-mar á, har no dorute ayewe-to үн rii 'yo-yo үн con-to o-wur á. <sup>13</sup> No yage dok-to үн wur-ut no nomot **үр-ба'ас**, har to waktute rem-se men-ut jaas-to á. Amba ya'as no Shir wur-ut no, sa o zee ye a rwuunte be-de m-mar ye kumyru hoog à, komo no ya'as wur-ut no myet remen kashi m-sengę. <sup>14</sup> No jar **ba'as-de** nom үт-gwomo be-үр no á, remen **karamsa**-o rott үр-beeb be-үр no á, se yar-mo Shir.

*Guw-nę be-de Shir remen a nomotu  
wü kashi m-sengę*

<sup>15</sup> ¿Re q ka né? ¿A sengę nom **үр-ба'ас** remen a үн kus-q o-karamsa á, se yar-mo Shir? Ay! Ko hiin! <sup>16</sup> ¿No nap үнze no ya'astę hi үн no be-de үн wü ken, wü no he m-nome o-dorottę untun guw-ne? No guw-ne ye no ro be-de үн wü no m-nome o-dorottę à. No guw-ne ye be-de **үр-ба'ас**, de ro m-woot үн net be-de m-mar à, ko né be-de o-dorottę o ro

\* **Bor-us cind:3-4** 6:3-4 Hyen komo: Koro 2:12.

m-woot үн нэт be-de үн kashi үr-she'et be-de Shir. <sup>17</sup> Amba үr-bongon be-de Shir, remen n-ga no گuw-ne ye **ur-ba'as** ye, amba m-moka, hur un no ro үn nom o-dorottę օ үn myet gon yoos-de no kumę à. <sup>18</sup> M-moka Shir ustę no be-de guw-mo **ur-ba'as**, no waragte گuw-ne ye Shir be-de үn nom үn kashi m-senge.

<sup>19</sup> Me үn kutu no sha-mo guw-ne remen no nept, remen kende-ur no. N-ga no westę m-ya'as үn dok-to үn wyr-ut no үn nom үn rii-yo үn ergen үn yo ba үr-bon ne. M-moka ya'as no wyr-ut no myet үn guw-mo үn kashi m-senge be-de Shir, remen Shir muutu no ba **ur-ba'as**. <sup>20</sup> Da-q no ro үn guw-mo **ur-ba'as** à, ho-m no ro kon үn kashi m-senge à. <sup>21</sup> ՞Ya no kumę ne үn rem-se no nome se warge no se m'-e à? Ur-yons de үn ka rem-se mar-mo. <sup>22</sup> Amba m-moka, no possute be-de **ur-ba'as**, no waragte guw-ne ye Shir. Kwum-q no he m-kum kane à օ ro hoog-mo ba m-kukop, օ he no m-rwø no kumut hoog-mo ba m-ta. <sup>23</sup> 'Yons-de **ur-ba'as** mar-mo, amba yar-mo Shir hoog-mo ba m-ta mo ro be-үr **Kiristi** Yeso Wan-Koyan na.

## Bor-us ta'yoor

*Untun sha-mo ut-ge  
a ro no үn Kiristi ne à*

<sup>1</sup> Or re ne, bo no nepse yo **karamsa**-o ro à, noa jiish m-nap yo үm he m-rwø à, **karamsa**-o ro m-nom үt-gwomo to үn net-wu ro үn hoog ne à cot. <sup>2</sup> A gute m-sha be-de үn ne'a-wu үt-ge, wu ro үn kys-q үn **karamsa**-o campo үn wu, wu ro үn hoog ne. Amba urege campo үn wu marag, wu possute үn **karamsa**-o gagu wu be-үr campo үn wu à. <sup>3</sup> Remen kaane, urege wu gaag wu ken campo-wu, ba campo үn wu үn mar, a zee wu ko-wa-o-ás. Amba urege campo үn wu merestę, wu ro үr-keer ne be-de o-**karamsa** hor-wu geet wu, wu ken wu ge'e wu a eeg wu "Ko-wa-o-ás" à.

<sup>4</sup> Kaane no ro or re ne, mar-m **Kiristi** n-ton o-**kan** mo rwo'og no waragte margan-ne be-de o-**karamsa**. Un kaanę no waragte kang-o gaan, үn ka wu Shir 'yonse ne үt-marimar à remen a nome Shir sene-mo үr-bon. <sup>5</sup> Remen da-q a ro үn she'et-de үn con-to o-wur, **karamsa**-o senguru na үt-swow be-de үn saw-to үn rereem-mo o-wur conę à, a senguru nom үn yo he na hante m-mar à. <sup>6</sup> Amba m-moka Shir ruutu na o-**karamsa**, remen a merestę үn yo ro gakkü na à. M-moka a hoks nome үn Shir m-senge үn cow-yo үn hoog-m pu-mo mo үn Kukt-q үn wu. Sengen-m 'wutum mo a gene o-**karamsa** n-ga à mo aragsute.

*Karamsa-o Mosa  
un beeб-de үr-ba'as ne*

<sup>7</sup> To, ՞ya a he m-zee ne? ՞Karamsa-o waragte օ ka **ba'as-de**? Ay! Me roa nep yo **ba'as-ur** ro á, se da-q **karamsa**-o Shir ruru me à. **Karamsa**-o ro zeege me, me nom shoob-de үn rii-yo үn net á. Me roa nep yo shoob-de үn rii-yo үn net ro á.\* <sup>8</sup> Amba remen ka **karamsa**-o Shir օ, օ hante **ba'as-ur** kumut o-cow yo үn 'yons un gop үn de үn kap ka yo Shir wene be үn de à! A ro zeege **karamsa** ro kon á, **ba'as-ur** roa kum үr-beeb á. <sup>9</sup> Um ro үn hoog ne n-ga, me ro nak yo **karamsa**-o ro

\* **Bor-us ta'yoor:**7 7:7 Hyen komo: Rwyu 20:17; Kara 5:21.

á, amba da-q үм nape үн o ne à, **ba'as-ur** inşuru үn hoog ne, <sup>10</sup> үм maryru. **Karamsa**-o depę o hantę hoog à, o hanturu mę m-mar mo wongsu me үn Shir ne à.

<sup>11</sup> Ba'as-ur kumyrı ka keer-de, de raksu me үn bu-yo o-**karamsa** de hoorırı me. <sup>†</sup> <sup>12</sup> Remen kaanę, o-**karamsa** үn hi үn de үn o ba m-kukop o ro, ka **karamsa**-o kashi-o komo o ro үr-bon ne. <sup>13</sup> ¿A zee o ká, ka **karamsa**-o, o үr-bon o, o hantu mę m-mar? Ay, kó hiin! Ba'as-de hantu me tq ka. Be-de үn ka **karamsa**-o үr-bon o **ba'as-ur** hantu mę m-mar, remen a nept 'wun-de **ur-ba'as**. Kaanę o ka **ba'as-ur** rwuunę cas үn kom-de үn yo-mo үn de ne.

*Gun-de ro be-de үn net  
remen ba'as-de үn wu à*

<sup>14</sup> A nepstę үnze **karamsa**-o Shir ya'ase **Mosa** à, o үn rwuun үn **Kukt-o Shir**. Amba me net-wu temb, komo a bak me үntun ko-guw-wu **ur-ba'as**. <sup>15</sup> Me nap yo me m-nom á, remen yo hoog-m re conę үm nom à, yo yo me m-nom á. Komo yo me conę үm nom á, yo me m-nom. <sup>‡</sup> <sup>16</sup> Uregę me m-nom yo me conę m-nom á, үm gokste ma-to o-**karamsa** nip-o. <sup>17</sup> Me wu үn hi үn de ro үn nom үn ka rii-yo á, amba **ba'as-de**, de ro be үn de à. <sup>18</sup> Um nepstę, me m-nom үn rii-yo үr-bon á, үn barag-üs re se үn ko-hun. Remen me үn zak-o үn nom үn rii-yo ur-bon, amba me hoks yo m-nom á. <sup>19</sup> Me o-sakto ne үm nomot rii-yo үr-bon, amba me m-nom үn men-ut jaas-to, to me conę үm nom á. <sup>20</sup> Uregę үm nomog yo me conę m-nom á, waragte o ka me wu ro yo m-nom үn hi үn de á, ka **ba'as-de** de ro үr-she'et be үn de á, de de ro yo m-nom.

<sup>21</sup> Um hyanırı yo waragte me үr-wet me cune m-nom үn rii-yo үr-bon, amba үm hyanırı yo me hoks m-nom à men-ut jaas-to to temb. <sup>22</sup> N-me үn duw-de үn hur үn de me m-hyan үn bon-de үn **karamsa**-o Shir. <sup>23</sup> Amba үn wur-o re me m-hyan үn yo ken rii-yo ro ut-mur үn hur үn de. Yo garamsute me, yo muutu me ko-guw-wu **ur-ba'as**. <sup>24</sup> Um tuk! Um waragte rii-yo үr-'won! ¿Wa he me m-gu үn ka wur-o he me rwo m-mar à? <sup>25</sup> Um bomog Shir wu gu me à үn bee'b-ur Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na!

Amba m-moka ka үm ro, n-me barag-üs re үm conog m-nome **karamsa**-o Shir o-dorottę, amba wur-o ma-hun rwo'og me güw-mo **ur-ba'as**.

## Bor-üs eer

*Ur-she'et үn bee'b-de үn Kukt-o Shir*

<sup>1</sup> Remen kaanę m-moka, piish ut-ma tq m-mar tq kus á, be-de үn ye ro үn gam-o үr-hi үn **Kiristi** Yeso ne à. <sup>2</sup> Remen be-ur **Kiristi** Yeso, **karamsa**-o o-Kukt ka o ro үn 'ya үn hoog à, o rwo'og me\* m-posse be-de үn bee'b-de **ur-ba'as** m-mar ne. <sup>3</sup> Yo **karamsa**-o wo hokse m-nom á remen kende-de үn wur-o ma-hun, yo yo Shir nome. Shir tomontę Wa үn wu wan-gaan cot үn sha-mo үn wur-ut na tq **ur-ba'as** remen wu waragte rii-yo үr-seke rem **ur-ba'as**, Yeso doste komo bee'b-de **ur-ba'as** үn wur-ut na. <sup>4</sup> Shir үn nom kaanę, remen myet kashi үn rii-yo

<sup>†</sup> **Bor-üs ta'yoor:11** 7:11 Hyen komo: Taka 3:13. <sup>‡</sup> **Bor-üs ta'yoor:15** 7:15 Hyen komo: Gara 5:17. \* **Bor-üs eer:2** 8:2 Tq ken takurda-tq үn ut-Girik zee wo.

**karamsa**-o zee a nom à, Shir shoosté yo un na, ye ro үr-she'et un beeб-de un **Kukt-q Shir** à, yanze un barag-se ma-hun á.

<sup>5</sup> Ye ro үr-she'et bo barag-se un ye se ma-hun zee ye à, hur-de un ye shiishe un yo barag-se un ye se ma-hun conę à. Amba ye ro үr-she'et bo **Kukt-q Shir** zee ye à, hur-de un ye shiig un yo **Kukt-q Shir** conę à. <sup>6</sup> Muut үr-hi un barag-se ma-hun ro un hante m-mar, amba muut үr-hi un rem-se **Kukt-q Shir** ro un hante un hoog, un gwugwu-mo үr-hur ne. <sup>7</sup> Myet wu muutę hi-de un wu un barag-se ma-hun ne à, wu waragte wa-ut-yage to Shir o ká. Remen wu nome **karamsa**-o Shir o-dorottę á, komo wua hoks á. <sup>8</sup> Ye ro m-nom o-dorottę un yo barag-se ma-hun ye zee à, Shir a hogę rereм-mo un gon ka hun-ne ye á.

<sup>9</sup> Myet un kaanę ne, **ba'as-de** ma-hun de garamsų no á. Amba **Kukt-q Shir** o garamsų no, urege **Kukt-q Shir** ro үr-she'et n-me hur un no. Myet wu rotte Kukt-o **Kiristi** á, **Kiristi** nap wu á. <sup>10</sup> Urege **Kiristi** ro үr-she'et be-үr no, ko de wyr-ut no ro un cow-yo m-mar remen **үr-ba'as** à, **Kukt-q Shir** a 'ye no hoog remen Shir gokstę no kashi un hun-ne. <sup>11</sup> **Kukt-q Shir**, o 'yonse Yeso ut-marimar, ro un hur-үr no. Wu wu 'yonse **Kiristi** ut-marimar à, wua 'ye no hoog un wur-ut no to m-mar un bu-yo un Kukt-q un wu o ro un wur-ut no à.†

<sup>12</sup> Remen kaanę, or re ne, a us-nu ne a sew, a dore yo barag-se ma-hun na conę a nom á. <sup>13</sup> Urege un she'et-үr no, yo barag-se ma-hun zee no no nom à, yo no m-nom, noa mer. Amba urege no un she'et-de o-dorottę o un yo **Kukt-q Shir** zee à, no yage komo nom **үr-ba'as**, noa nom hoog. <sup>14</sup> Ye **Kukt-q Shir** ro un tekę co à, yakar-ye Shir ye. <sup>15</sup> **Kukt-q Shir** o a ya'u no à, o un guw-ne o á, remen kaanę no she'et o-gyer ne á. Amba ka Kukt-q o he na m-rwo a waragte yakar-ye Shir, un beeб-de un ka Kukt-q a hette aag un Shir a zee, "Abba!"‡ Tato na."§ <sup>16</sup> **Kukt-q Shir** un o ma na kukt-q ne ro na m-rure cas unze na yakar-ye Shir ye. <sup>17</sup> Bo a ro yakar-ye Shir à, a waragte ya-ur-gwug o ka. Yan-re un gwuug-de un kwum-o Shir, un nay-ne ne ye un re үr-gwug mosse un **Kiristi** ne. A su'e үr-köqb un **Kiristi** ne, a sekemsu na mosse un wu ne.\*

### Shir a 'ye yakar-ye un wu m-seps

<sup>18</sup> Um nepstę o-nip, a hongse seps-mo Shir he na m-'ya kanę n-co un koqb-de a m-swø ne m-moka á. <sup>19</sup> Myet yo Shir nome à, ro un o-dish ne o m-hyan un da-q Shir he m-rwunte un ye ro yakar-ye un wu à. <sup>20</sup> Yo Shir nome à, yo hyanag ra-q ut-men, yanze un con-mo un yo á, amba remen kaanę Shir conę, a nom yo o-sakto ne.† <sup>21</sup> Yo Shir nome à un hi un de un yo a posse un guw-mo үr-wum, yoa kum үr-keer de m-posse m-seps ne mo a he m-'ya un yakar-ye Shir à.

<sup>22</sup> A nepstę har caanę yo Shir hwoone à ro us'-yong sa o zee ne'a-wu ro un ma-tq o-mat à. <sup>23</sup> Ba yo Shir hwoone à ro us'-yong un hon-de un yo á, har un na ne. Na ye gokse **Kukt-q Shir** o a takne na m-ya'a a us'-yong un hoog-m na, a үr-er үr-gop ne deęn remen Shir muutü na yakar-ye un wu hond hond komo wu rur wur-ut na, wu 'ye na komo

† **Bor-us eer:11** 8:11 Hyen komo: 1Kor 3:16. ‡ **Bor-us eer:15** 8:15 ut-Arameki: Abba.

§ **Bor-us eer:15** 8:15 Hyen komo: Mark 14:36; Gara 4:6. \* **Bor-us eer:17** 8:15-17 Hyen komo: Gara 4:5-7. † **Bor-us eer:20** 8:20 Hyen komo: Taka 3:17-19.

keer-de m-posse.‡ 24 Remen ka sakto-o ᚢn a kumte gwu na. Amba a hyense yo a o-sakto ᚢn yo à, ai, sakto-o ᚢn kuse á. Ḷ Wan wu ne ro sakto-o ᚢn yo wu kumse à? 25 Amba a ro ᚢn sakto ᚢn rii-yo a kume á, a m'er ᚢn yo ᚢn jaab-o ut-men.

26 ᚢn kaanę **Kukt-o Shir** ro na m-gu ᚢn koob-de ᚢn bee'b-ur na. A nap bo depę a kon á, **Kukt-o Shir** ro us-kon be-de Shir rem na us'-yong ne se ba ᚢn hoks m-rwunte ut-gom. 27 Shir komo, wu napę hur-de ᚢn net à, nepstę barag-se o-Kukt, remen Kukt-o ro m-kon remen yakar-ye Shir ᚢn bu-yo Shir cōne à.

### *A aragte ye re na ur-gun*

28 A nepstę ᚢn hon ᚢn rii kap Shir ro ᚢn nom ᚢn rii-yo ur-bon, remen ye wasse ᚢn wu ne à. Wu nom komo kaanę ᚢn bu-yo ᚢn zonge-to ᚢn wu. 29 Remen ye Shir eksę à, ye wu m-hus ye waragté untun Wà ᚢn wu, remen Wà ᚢn wu waragté mat-de co wu o-hur be-de ᚢn hen-ne ye ut-moqr. 30 Remen ye Shir daage à, ye wu aage. Ye wu aage à, ye wu ro m-muut yan-ba-**ur-ba'as** be-de ᚢn wu. Ye kume she'et-de ᚢn ba **ur-ba'as** be-de ᚢn wu à, ye ye komo wu sepsę.

### *Was-mo Shir n-me ᚢn Yeso Kiristi*

31 ᚢn gwot-o ᚢn ka ma-tq, Ḷ ya a he m-zee ne? Ḷ Uregę Shir ro na m-tose wa he nom ur-hwu'us ᚢn na ne? 32 Shir wen na Wà ᚢn wu à, amba wu ya'astu wu rem na kap. Ḷ Wu hoks na ya'as ᚢn koyan kom-ut yoor á? 33 Ḷ Wa he m-heet us-cetente se ᚢn ye Shir daage à? Ko net! Shir ᚢn hi ᚢn de ᚢn wu muute ye yan-ba-**ur-ba'as** be-de ᚢn wu. 34 Ḷ Wa bo'osę na m-kaps? Ko net! Yeso **Kiristi** marag, ko a zee, Shir 'yonstę wu ut-marimar, m-moka wu ro tara ur-re de Shir. Wu ro us-kon be-de Shir rem na. 35 Ḷ Ya he na m-wongse ᚢn was-m **Kiristi** ne? Ḷ Range-o? Ḷ Ko swo ur-koob, ko mer, ko koob-de ᚢn rii, ko o-ra, ko m-mar? Ko rii! 36 Bo Ma-tq Shir zee à,  
“Rem ru te m-swo ur-koob de m-mar koyanda.

A na m-nak uento ca-yo a heetę be-de ᚢn pan à.”§

37 ᚢn ka rem-se a argute hun-ne zee na, a reeg ur-ho cot remen was-mo **Kiristi** wasse na à. 38-39 Um nepstę ko hiin sea woongsu na ᚢn was-mo Shir ro na m-was ᚢn **Kiristi** Yeso Wan-Koyan na á:

ko m-mar,  
ko hoog,  
ko yan-tom-ye **Shir**,  
ko ko-Gwomo-wu ᚢn ya-ut-kot,  
ko m-moka,  
ko da-q roqne à,  
ko yan-go ᚢn gwomo-to,  
ko m-pipir,  
ko ur-duw,  
ko yo ken rii-yo ᚢn hon,  
myet se bo'os se wongse na ᚢn was-mo Shir ne á.

## **Bor-uş jero**

*Shir dak hun-ne ye o-Isra*

‡ **Bor-uş eer:23** 8:23 Hyen komo: 2Kor 5:2-4. § **Bor-uş eer:36** 8:36 Hyen komo: Bong 44:22.

<sup>1</sup> Ün essonțe un de wu ma **Kiristi**, yagę um rurutu no yo ken rii-yo, komo **Kiristi** Yeso wu ro me m-su'e, unze ka ma-to nip-q. Komo hur un de un **Kukt-o Shir** ne nepste kaane q. <sup>2</sup> Hur un de ro m-naase, un tuk-mo ut-men ne deen, ba ır-me'et. <sup>3</sup> Me m-hyan remen or re ne yan-baag-o re **Isra**-ne yan-campo-ne un yan-ne'a-ne ne, man hoks m-ess Shir wu wongsu me be-ur **Kiristi**, wu huu me nu-o yo-q urege o he m-rwq ye kumut gwu. <sup>4</sup> Ye **Isra**-ne, ye Shir muute yakar-ye un wu à, wu kutute ye seps-mo un wu. Wu sworog us-nu un ye ne. Wu ya'asuru ye **karamsa-o Mosa**. Wu kutu ye bu-yo ye hette wu m-kwıkt mo, o-nip à. Wu dooru ye sure us-nu.\* <sup>5</sup> **Ibrahi**, **Ishaku**, un **Yakubu** ne ro mong-ne un ye ne ya-n-ga-ye, **Kiristi** un ce un wu ko-**Isra**-wu un mat-de un ko-hun. Komo, wu Shir wu. Wu ro gwomo-to un koyan à, komo wu woostę a 'ye wu ır-bongon har da-q ba m-ta, **amin!**

<sup>6</sup> Yanze swor o-nu o Shir un warag hwaa á, remen myet o un hun-ne ye o-**Isra** ye ro hun-ne ye Shir á. <sup>7</sup> Komo yanze myet yan-baag-o **Ibrahi** ye ro yakar-ye Shir á. Remen kaane, Shir zeeg **Ibrahi**, “Be-ır **Ishaku**† o o he m-kum un ka yakar-ye um surute wo nu à.”‡ <sup>8</sup> Yakar-ye a mate o-wur à, ye ro yakar-ye Shir á, amba ye a m-kum un bu-yo un swor o-nu à, ye ro yakar-ye Shir ye o-nip. <sup>9</sup> Baks no yo Shir zee à, da-q wu sure **Ibrahi** o-nu à, “Da-q wo'e, man muusune, **Saratu** komo a met wan-campo.”§

<sup>10</sup> Mo ken sha-mo ro kon komo. Yakar **Rebeka** tato-o gaan ye ro, wu ro tato na **Ishaku**. <sup>11-12</sup> Amba rii-yo a met ka pese-ne ye, Shir rüssüte **Rebeka** unze, “Sek-wu a nome wà m-guw.”\* Kaane to nome rii-yo ye nomot rii-yo ır-bon ko yo un ba ır-bon. Shir un zee kaane a nept wu ro un daag un net bo wu cone à yanze remen senge-mo un net á. <sup>13</sup> Bo Ma-to Shir zee à, “Um conog **Yakubu**, um ginumte **Iso**.”†

<sup>14</sup> ¿Ya a he m-zee ne? ¿A zee o Shir ro m-koos ne? Ay! Ko hiin!  
<sup>15</sup> Remen Shir zeeg **Mosa**,  
“Wu um cone um hyen 'won-de un wu à,  
man kutu wu ır-'won,  
Wu um cone um nome wu ır-ho à,  
man nome wu ır-ho.”‡

<sup>16</sup> Yanze remen con-mo un net ko senge-mo un wu á, amba un 'wonde Shir cot. <sup>17</sup> Ma-to Shir zeeg ko-Gwomo-wu o-**Masar**, “Me un sagbu wo ut-gwomo remen um kututé hun-ne beeł un de be un du, komo a ko'ote jin un de ko kenę un hono o-dak.”§ <sup>18</sup> Un kaane Shir ro un hogę ır-'won de un wu wu cone à, wu ro un rwq ır-cikt un hur-de un wu cone nom ır-cikt à.

### Ryaab-se Shir un 'won-de un wu ne

<sup>19</sup> Wu ken wua hoks me m-zee, “Urege kaane q, ¿remen yan o Shir hette hyan un **ba'as**-ur na? ¿Wa he m-wen un yo Shir cone à?”  
<sup>20</sup> ¿Amba wo ro wa ne mat-de un net har ma-to sunutu wo un Shir ne? Rii-yo a nome à, yo wet m-zee wu nome yo à, “¿Ya o nomte me

\* **Bor-üs jero:4** 9:4 Hyen komo: Rwuu 4:22. † **Bor-üs jero:7** 9:7 Ibrahi roq un ye ken yakar-ye amba Ishaku wu wà-wu Shir surte o-nu wua 'ye Ibrahi à. ‡ **Bor-üs jero:7** 9:7 Hyen komo: Taka 21:12. § **Bor-üs jero:9** 9:9 Hyen komo: Taka 18:10,14. \* **Bor-üs jero:11-12** 9:11-12 Hyen komo: Taka 25:23. † **Bor-üs jero:13** 9:13 Hyen komo: Mara 1:2-3. ‡ **Bor-üs jero:15** 9:15 Hyen komo: Rwuu 33:19. § **Bor-üs jero:17** 9:17 Hyen komo: Rwuu 9:16 (ut-Girik).

kaane?"\* 21 Wu ro un ma-to ut-tur à wua hoks m-nom ut-ba bo wucone à. Wua hoks m-nom un ba-ut gaan wu nom to ken tur-to remen ho-de o-biki, komo wu nom to ken tur-to remen duus ut-gwo.

22 Kaane gwomo-to Shir ro, wua cun wu rwunte ryaab-se un wu, un beeb-de un wu ne cas. Amba wu ro ur-joose, komo wu 'mo ur-hur be-de un ye depe wu nom us-ryaab un ye ne à. Ye Shir ro ur'-er wu saburse à. 23 Kaane wu cone komo wu rwunte seps-mo un wu be-de un ye wu hoge 'won-de un ye à, ye wu esse cin ur-takan remen ye kumut seps-mo un wu à. 24 Na ye Shir aage à, yanze be-de un **Yahuda**-ne cot à, amba myet un ye ro **Yahuda**-ne à. 25 Bo a rwore un takurda-o Hoseya à unze:

"Ye ro hun-ne re à, man zee ye 'Hun-ne re.'

Komo baag-o um ro ginumte n-ga à,  
man zee o 'Baag-o me m-con à.' †

26 Komo,

"Un ka be-de a zee ye: 'No hun-ne re ye à,'  
un ka be-de a he ye m-zee,  
'Yakar-ye Shir wu un hoog.' ‡

27 **Ishaya** rworog ma-ut **Isra** un caari-q o-cor, wu zee,  
**Isra**-ne ro ut-moor ne

sa o zee hyereg-mo un riib-q m-sa,  
amba un be-de un ye kusse à,  
hun-ne hiin cot a he m-gu.

28 Yawe a piishe hono o-dak ut-ma,  
kap ba un naas o-da."§

29 Bo **Ishaya** ko-wan-Rwor un **Ma**-to **Shir** n-ga zee à:  
"A ro zeege Yawe wu jiishe ur-beb à  
yaksut na ye ken ye n-me un baag-o na à,  
A roa wishe na untun bo-q o-**Sodom**,  
a roa sabarse na untun bo-q o-**Gomora**."<sup>\*</sup>

### *Isra-ne sher be-de Shir à*

30 To, ¿re o ka un ya? Ka ye ro **Yahuda**-ne à, ye ro m-senge ye kumut ur-keer de un warag kashi hun-ne be-de Shir à, amba m-moka ye kumug, ka keer-de ye kume komo à, gon de a m-kum be-de m-sher à de de. 31 Amba **Isra**-ne ye ro conge, ye warag kashi un buy-yo o-karamsa à, ye kum de à. 32 ¿Ya rwo'e kaane? Yo ro remen un buy-yo m-sher yo ye kume à, se senge-mo un hi un de un ye. Ye puksuu un "ka ta'ar-de ro m-rwo ur-pukse à." 33 Bo ro gense un Ma-to Shir à unze: "Gwo um rwo'og ta'ar-de ur-pukse

n-me o-Urusharima.†

Dea kaps hun-ne deen.

Amba myet wu shere un wu à, wua nom m-e à."‡

\* **Bor-us jerq:20** 9:20 Hyen komo: Isha 29:16; 45:9. † **Bor-us jerq:25** 9:25 Hyen komo: Hose 2:23. ‡ **Bor-us jerq:26** 9:26 Hyen komo: Hose 1:10. § **Bor-us jerq:28** 9:27-28 Hyen komo: Isha 10:22-23 (ut-Girik). \* **Bor-us jerq:29** 9:29 Hyen komo: Isha 1:9 (ut-Girik). † **Bor-us jerq:33** 9:33 ut-Girik: o-Sihiyona. ‡ **Bor-us jerq:33** 9:33 Hyen komo: Isha 8:14; Isha 28:16 (ut-Girik).

## Bor-us op

<sup>1</sup> QR re ne, yo hur un de jiishe m-con à, un kon-us re ne be-de Shir yo ro, **Isra**-ne ye kum gwu. <sup>2</sup> Um nepste ye ya'asté hi un de un ye deen remen guw-mo Shir. Amba mo ka guw-mo un ye mo ba un bu-yo un nap-o nip-q á. <sup>3</sup> Remen ye nap bu-yo Shir rotté un muut un hun-ne kashi be-de un wu á, o rwo'e ye doruté barag-se un hi un de un ye. Ye senguryu m-doré un bu-yo o-karamsa. <sup>4</sup> **Kiristi**, wu ro kom-de o-karamsa, remen a waragté kashi be-de Shir, se a shereg be-de un wu.

*Gwu remen hun-ne o myet*

<sup>5</sup> **Mosa** zeeg unze net a hoks m-warag kashi be-de Shir n-me un dorotté o-karamsa. Wu un nom kaané da-o wu gene à, “Uregé o conog o nom m-hoog, se o nomog kap yo **karamsa**-o zee à.”\* <sup>6</sup> Amba yo Ma-to Shir zee à yo ka, un bu-yo m-sher net he m-warag kashi. “Wo zee un hur un du á, ‘¿Wa he m-da n-Ton?’” (Remen wu kyerguntuté **Kiristi**) <sup>7</sup> ko ne o zee, “¿Wa he m-cow un kus-q o-dak?” (Wu 'yonsunte **Kiristi** ut-marimar). <sup>8</sup> Yo Ma-to Shir zee à, yo ka:

“Ma-to Shir ro yow yow un wo ne,

to ro un nu ru, un hur un du ne.”†

Ka ma-to ro tom-q m-sher q te m-ko'ot à. <sup>9</sup> Uregé o rworog un nu-o ru unze Yeso wu ro Wan-Koyan, o shereg komo un hur un du unze Shir 'yonsté wu ut-marimar, woa kum gwu. <sup>10</sup> Nip-q ka ma-to remen n-te ur-hur net ro m-sher wu waragté ba **ur-ba'as** be-de Shir, komo o-nu net ro m-cep unze Yeso wu ro Wan-Koyan wu kumut gwu. <sup>11</sup> Bo Ma-to Shir zee à, “Myet wu shere un wu à, wua nom m-e á.”‡ <sup>12</sup> Shir rott m-koos á. Wu ro m-hyan ko-Yahuda un wu ro ko-Yahuda á, gaan-to. Wu ro Wan-Koyan be-de un hun-ne myet. Shir ro m-'ya o-kwym deen un myet ye ha be-de un wu à. <sup>13</sup> Me un zee kaané remen, “Myet wu aage un jin-ur Yawe à, wua kum gwu.”§

<sup>14</sup> ¿Amba re ye he m-aag un wu ye shere be-de un wu á? ¿Re ye he m-sher un wu ye hogé ma-to un wu á? ¿Re ye he m-hogé urege a kum wu he ye m-ko'ote á? <sup>15</sup> ¿Re yan-ko'ot un Ma-to Shir he m-ko'ot a tom ye á? Bo to ro gense un Ma-to Shir à unze, “Wo'on-mo un yan-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** rii-yo ur-bon yo deen.”\*

<sup>16</sup> Amba yanze myet hun-ne ye o-**Isra** gokse ka **Ma-to m-Rerem** to á. Bo **Ishaya** zee à, “Yawe, ¿wa gokse ma-ut na?”† <sup>17</sup> Remen kaane, sher-m ro m-haan be un na un bu-yo un hogé un Ma-to Shir, komo a m-hogé un Ma-to Shir un bu-yo un yan-ko'ot un ma-ut **Kiristi**. <sup>18</sup> Amba me o-cot ne, “¿Nip-q ye hogé á?” Ye hogusute. Bo to ro gense un Ma-to Shir à:

“A hogusute cor-se un ye hono o-dak,

Ma-to un ye woose komo kom-de o-dak.”‡

<sup>19</sup> Man do m-cit, “¿Hun-ne ye o-**Isra** ye nap o á?” **Mosa** ba'e m-shas, wu zee, Shir zee:

\* **Bor-us op:5** 10:5 Hyen komo: Rewi 18:5. † **Bor-us op:8** 10:6-8 Hyen komo: Kara 30:12-14.

‡ **Bor-us op:11** 10:11 Hyen komo: Isha 28:16 (ut-Girik). § **Bor-us op:13** 10:13 Hyen komo: Jowe 2:32.

\* **Bor-us op:15** 10:15 Hyen komo: Isha 52:7. † **Bor-us op:16** 10:16 Hyen komo: Isha 53:1 (ut-Girik). ‡ **Bor-us op:18** 10:18 Hyen komo: Bong 19:4 (ut-Girik).

“Man ru **Isra**-nę nom үr-shoob de  
үn hun-nę yę o-hwaa.

Man ru no nom us-ryaab remen hun-nę ye  
үn ba us-weer, yę ro **Yahuda**-nę á.”§

<sup>20</sup> **Ishaya** rworrog Ma-to Shir үn jaab nę:  
“Hun-nę yę hoobu mę á, yę kumug mę.

Üm rwuntute hi үn de cas be-de үn yę cite  
bę yę he mę m-kum á.”\*

<sup>21</sup> Amba mosse o-**Isra**-nę, Shir dooru m-zee,  
“Ur-ho bi, um conog ye m-hongse үn mę nę,  
üm barkute yan-koob-de o-dorotte  
үn ya-үr-cikt nę.”†

## Bor-üs op o-gaan

*Shir hyanag 'won-de үn hun-nę yę o-Isra*

<sup>1</sup> Uregę wü ken wüa cit mę: ¿Shir үn yage hun-nę yę үn wü o ka?  
Ay! Kaanę o á, mę үn hi үn de ko-**Isra**-wü, baag-o **Ibrahi**, mę ko-  
wan-jit-q **Banyamin** wü.\* <sup>2</sup> Shir 'yar hun-nę yę үn wü á, yę wü daage  
үr-takan à. Baks no yo Ma-to Shir zee, mosse үn **Ereja** nę à, bę wü  
heete cętentę-se үn **Isra**-nę be-de Shir à, wü zee, <sup>3</sup> “Yawe, yę hoomsute  
yan-Rwör үn Ma-üt ru. Yę wurumsę **hana**-o ru. Mę wü cot kuse, komo  
yę ro mę o-hoop yę hoot.”† <sup>4</sup> ¿Yan go үn shas-q Shir shasu wü? Wü  
shaks wü zee, “Üm ęssüte hi үn de hun-nę dugu-üs ta'yoor [7,000] yę  
yage kwukte үn ka shir-q wa-ur-jin **Ba'ar** á.”‡ <sup>5</sup> Ko m-moka kaane ro.  
Hun-nę kuks yę Shir daage remen yar-mo үn wü à. <sup>6</sup> Ka daag-mo Shir  
daage à remen yar-mo үn wü q, yanze remen sęnge-mo yę nöme á. A  
ro zeęge kaanę á, yar-mo Shir roa warag kashi m-yar á.

<sup>7</sup> ¿Yan yo ka nę? Hun-nę yę o-**Isra** ü kume yo yę o-hoop á. Yę a  
daage be-de үn yę à, yę kume yo ye ro o-hoop à. Amba yę kuse à, yę  
peneg үr-cikt. Kaanę tō ro, hun-nę yę o-**Isra** yę hok үr-she'et tęte үn  
Shir nę. Amba yę kum á, kę dę nomtę à, yę hok үn hur-ur gaan. Yę  
ken hun-nę yę hiin, Shir ya'ag yę үr-ho, ka yę Shir daage à. Amba yę  
kuse à, yę peneg үr-cikt. <sup>8</sup> Bę tō ro gense үn Ma-to Shir à: Ünze  
“Shir muutę yę raag-nę үn koob-de m-nap nę.

Wü ya'ag yę yish amba yę m-hyan á,  
üt-tö ne tō m-hoge, yę m-hoge á,  
kaanę ha co har ca.”§

<sup>9</sup> Komo **Dawuda** zeeru,

“Yage biki-to үn yę waktute yę ceeb, ur-teeb nę.

Yage yę nomot üt-pukre,

tō he yę m-hantę үn swo үr-koob à.

<sup>10</sup> Yage yish-yę үn yę rimit,

yę sęnge komo swo үr-koob deęn ba m-ta.”\*

§ **Bor-üs op:19** 10:19 Hyen komo: Kara 32:21. \* **Bor-üs op:20** 10:20 Hyen komo: Isha 65:1 (üt-Girik).

† **Bor-üs op:21** 10:21 Hyen komo: Isha 65:2 (üt-Girik). \* **Bor-üs op o-gaan:1**

11:1 Hyen komo: Piri 3:5. † **Bor-üs op o-gaan:3** 11:3 Hyen komo: 1Gwm 19:10,14. † **Bor-üs**

**op o-gaan:4** 11:4 Hyen komo: 1Gwm 19:18. § **Bor-üs op o-gaan:8** 11:8 Hyen komo: Kara

29:4; Isha 29:10. \* **Bor-üs op o-gaan:10** 11:9-10 Hyen komo: Bong 69:22-23 (üt-Girik).

*Yę ro Yahuda-nę á yęa kum gwü*

<sup>11</sup> Mę o-cot né har m-moka. Bo **Isra**-nę pükse à, ýye un hé hé-de o-caks? Ay! Yea hoks m-inę. Remen **ba'as-to** un **Isra**-nę, o hante gwü woot be-de un ye ro **Yahuda**-nę á, remen a rü'ut **Isra**-nę hogę un shoob-de un ye. <sup>12</sup> Ba-as-de un **Isra**-nę hantute caari-o o-kwum hono o-dak. Komo koob-de o-dorotę de un ye hantute o-kwum be-de un ye ro **Isra**-nę á. Ur-kom, da-o **Isra**-nę shere be-de Shir, myet-m na a she'et be-ür gaan remen a nomot o-zak un caari-o kwum-o Shir.

<sup>13</sup> Mę ut-ma un no né m-moka no ye ro **Yahuda**-nę á. Ko yan-tom wü un be-de ye ro **Yahuda**-nę á, man nom m-gwön un senge-m re. <sup>14</sup> N-mę un kaanę, hun-nę ye un baag-o re **Isra**-nę he m-hogę ur-shoob, un kaanę man hoks gu un ye ken ye. <sup>15</sup> Da-o a jore ye à, cow-o tiksuru a hongsuru hun-nę un Shir né. Da-o a he ye m-goks à, a nom o ka sa o zee margan-nę muunte un hoog ne! <sup>16</sup> Urege a hustę rwop-ur gaan-de un hyo be-de un jir-de un hyo, a sekuru Shir, de waraguru ba m-kukop. Myet o ka ka jir-de waragte ba m-kukop. Kang-o gaan, urege a **sekete** Shir geer-yo o'-yo, yo waragte ba m-kukop. Myet un jet-se un ka 'yo-yo né waragte ba m-kukop.

<sup>17</sup> A kupruru se ken jet-se un 'yo-se o-zetun se a m-go à, a dekuru jet-jo un 'yo-yo o-zetun yo o-köt, a geeru se ut-ge. No ye ro **Yahuda**-nę á, sa o zee 'yo-se o-zetun se o-köt no ro, no a mosse ur'-wun né, **Yahuda**-nę, ye no kumę kwum-o Shir remen ye. <sup>18</sup> Remen kaanę, taase no nom m-gwön un ka jet-se a kuprę à. Urege né no m-gwön, no baks unze, ka 'wun-de de muut ur-beeb be-ür no á, amba no ro muut ur-beeb be-de ur'-wun.

<sup>19</sup> Amba noa hoks m-zee, "Shir un kupur ka jet-se se un **Yahuda**-nę se remen wü dapansutę te ur'-wun né." <sup>20</sup> Nip-o, amba remen koob-de m-sher un **Yahuda**-nę o rwo'e Shir kupurtę se un ka 'wun-de, no komo remen m-sher o no kumte ur-keer no hette m-she'et un ka 'wun-de. Remen kaanę, no nom m-gwön á, amba un suge-de un kaanę hogę o-gyer. <sup>21</sup> Urege Shir wü yage **Yahuda**-nę ye ro takan-de us-jet á, no ma wua yagu no á.

<sup>22</sup> Kaanę Shir a hoks m-kutę was-mo un wü, un ryaab-se un wü né. Wü kututę ye nome **ur-ba'as** à ryaab-se un wü, amba wü ya'uru wo yar-mo un wü. Amba se o gokstę kom-ut yoor. Urege wo goks kom-ut yoor á, wo ma a kups wo un ka 'wun-de. <sup>23</sup> Urege **Isra**-nę ye senge un koob-de m-sher mo un ye á, a mosse ye un ka 'wun-de né, remen Shir a hoks ye m-muut un ka 'wun-de. <sup>24</sup> No ye **Yahuda**-nę á, ya no ro sa o zee 'yo-yo o-zetun yo o-köt yo a kupsuńe, Shir gege yo ut-ge un 'yo-yo o-zetun né yo a go'e à. **Yahuda**-nę ye ro sha-mo un 'yo-yo a go ye à, Shir a su ur-koob un muut un jet-se Shir ro kupstę un 'wun-de un se á.

*Shir ro un hogę un 'won-de  
un hun-nę kap*

<sup>25</sup> Or re né, um conog no nep ka ka rii-yo ro wukusse à. Taase no warag yan-uku-cin. Cikt-de ur-hur kɔrog be-de un **Isra**-nę har myet moor-to un ye ro **Yahuda**-nę á, yea kum m-cow be-de Shir. <sup>26</sup> Kaanę a he m-gu un **Isra**-nę myet. Bo Ma-to Shir zee à:

"Wan-gwü roqon rwułun-mo o-Urusharima,"<sup>†</sup>

<sup>†</sup> **Bor-us op o-gaan:26** 11:26 ut-Girik: o-Sihiyona.

wu dostę koqb-de o-dorottę be-de un baag-o **Yakubu**.†

<sup>27</sup> Q ka o ro swor nu-o re un ye ne,

da-q um he soks **ba'as-de** un ye à.”§

<sup>28</sup> **Yahuda**-nę ro ur-hwų'us un Shir né remen **Ma-to m-Rerem** to ye ginę à, myet remen rərem-m no mo. Amba remen Shir dak ye, hun-nę ye wu ro m-was à. Wu un nom kaanę remen ya-n-ga-ye, ye un ye. <sup>29</sup> A nepstę Shir sengutę m-was un ye ne remen wu ro un rumus un yar-mo wu á, ko ne to-ut ke wu hun-nę ye wu daage à. <sup>30</sup> N-ga no ye ro **Yahuda**-nę á, no yan-koqb-de o-dorottę o Shir ye; amba m-moka, no kumug 'won-de Shir remen koob-de o-dorottę o un **Yahuda**-nę. <sup>31</sup> M-moka **Yahuda**-nę un cen ye, ye waragte yan-koqb-de o-dorottę o Shir, remen ye kumut ur-'wən un 'wən-de Shir ro no m-kutę à. <sup>32</sup> Shir muutę hun-nę myet sa o zee ye ro ke'o à remen koqb-de o-dorottę. Wu un nom kaanę remen wu kututę hun-nę kap 'won-de un wu.

### *Ur-bongon be-de Shir*

<sup>33</sup> Nip-o duw-de un weęr-se Shir

un nap-se un wu ne rott ur-ma á,  
piish ęt-ma to un wu argutę m-cit.

Rii-yo wu ro m-nom à pestę nap-se un net.\*

<sup>34</sup> Bo Ma-to Shir zęe à:

“*zWān wu nape hur-ur Yawe?*

*żWa ro nay un wu, wu cęte wu m-heete ęt-ma?*†

<sup>35</sup> “*Yatt-wu take m'-ya un Shir yo ken rii-yo*

ka yo wu wettę m-kum be-de Shir á.

Remen kaanę, yatt-wu he m-gakte un Shir

wu topotę wu yo ken rii-yo á.”‡

<sup>36</sup> Remen seps-mo un wu, wu nome ko yo ke rii-yo.

Komo ko yo ke rii-yo ro un kom-to un wu,

komo remen wu.

Yage seps-mo waragte be-de Shir ba m-ta, **amin**.§

## **Bor-us op us-yoor**

### *She'et-de m-hoog un senge-mo Shir*

<sup>1</sup> Remen kaanę, or re ne, me no us-kon remen ka 'won-de Shir de, ya'as no wyr-ut no ęt-seke, to ro to un hoog à, to un ba m-kukop, to Shir conę à. Kaanę ro cow-yo o-nip yo no hette m-sékemse un Shir à. <sup>2</sup> No dore ma-to un hun-nę ye m-moka ye un barag-se un ye ne á. Amba yagu no Shir muutę no yo wu conę à, wu 'ye no hur-ur pü-de. Ka da-de no he m-nap un yo Shir conę à, rii-yo ur-bon, yo Shir conę à un yo ro shiishę cas cas à.

<sup>3</sup> Remen yar-mo Shir nomu me à, myet-m no, me no un nak ęt-to, no woot hi un no un be-de no wo á. Amba muut no ur-hi un bo no un gwot un hi un no à, ko wu ke gut hi un de un wu un beeł-de un şer-mo Shir ya'e wu à. <sup>4</sup> Dok-ęt ro kon deen un wyr-o gaan, komo ko

† **Bor-us op o-gaan:**26 11:26 Hyen komo: Isha 59:20-21 (ęt-Girik). § **Bor-us op o-gaan:**27 11:27 Hyen komo: Isha 27:9 (ęt-Girik); Irni 31:33-34. \* **Bor-us op o-gaan:**33 11:33 Hyen komo: Isha 55:8. † **Bor-us op o-gaan:**34 11:34 Hyen komo: Isha 40:13 (ęt-Girik). ‡ **Bor-us op o-gaan:**35 11:35 Hyen komo: Ayub 41:11. § **Bor-us op o-gaan:**36 11:36 Hyen komo: 1Kor 8:6.

de ke dok-de un senge-mo un de ne un hon. <sup>5</sup> Ko de atte ut-moqr ne à, na dok-to un wur-o o-gaan to n-me un **Kiristi**, ko de ke dok-de komo gaan-to de ro un or un de ne.\* <sup>6</sup> Remen kaane, depete a nom m-senge un yar-mo Shir ya'u na à, go-ús-go, hond hond un gon ka yar-mo ne mo Shir ya'a na à. Urege yar-m ru rwor un Ma-to Shir to, o rur Ma-to Shir bo un shér-m ru. <sup>7</sup> Urege yar-m ru mo m-guw mo, o nom m-guw. Urege mo үr-yoos mo, o yoos үr-yoos. <sup>8</sup> Urege yar-m ru mo un do un hun-ne jaab-q ut-men mo, o warag yan-do'e un hun-ne jaab-q ut-men. Urege ne yar-m ru mo un 'ya un hun-ne ús-rem mo, remen koqb-de un ye o, o nom kaané hur-үr gaan. Urege mo ut-gwomo mo, o nom to hur-үr gaan. Urege mo un hyan үr-'wón mo, o nom kaané un men-ut pus-to.†

### *Bq a he nap un yan-dor-yę o-nip à*

<sup>9</sup> Was no un or no ne o-nip. No ginim myet rii yo-yo, amba bop no rii-yo ro үr-bon ne à kom-ut yoor. <sup>10</sup> Was no un or no ne sa o zee yan-hur-o gaan, no hyen ye ken jiishtu no. <sup>11</sup> Taase no taage m-senge á, amba muut no үr-hi be-de un guw-mo Wan-Koyan. <sup>12</sup> Nom no o-zak bo no m-rwo үr-hur à. 'Mo no үr-hur un koqb un no. No senge ús-kon koyanda. <sup>13</sup> Wong no yo notte à un hun-ne ye Shir ne ye ro o-hoob à. No senge barké un hamat-ne hur-үr gaan.

<sup>14</sup> Ye ro no un ya-үr-koqb à, huu no ye nu-o үr-bon. Taase no huu ye nu yo-q.‡ <sup>15</sup> Nom no o-zak un ye ro o-zak ne à, 'wón no un ye ro ús-'wón ne à. <sup>16</sup> She'et no ba ut-ween un or no ne ne. No nom m-gwón á, amba nom no ur-nay un ye a wasse ne á. Taase no hyen no zee no nepste koyan kap.§

<sup>17</sup> Urege wu ken wu nomoté no men-ut jaas-to, no muuté wu men-ut jaas-to á. Senge no nom yo hun-ne he m-hyan so-yo à. <sup>18</sup> Nom no yo no he m-hoks à, no she'et ba ut-ween un kowan ne. <sup>19</sup> No top yo or no ne nomu no á, amba yagu no Shir topotu no un ryaab-se un wu. Me un zee kaané remen gense to ro un Takurda-q Shir unze, "Me wu Yawe, man topé ko wu ke hond hond

bo un rii-yo wu nome à."\*

<sup>20</sup> Ma-to Shir dooru m-zee,

"Urege wan-yage-ut ru ro un mer, 'ya wu rii-yo m-re.

Wu ro m-hogé o-**swoot**, 'ya wu m-ho wu su.

Wó nome kaané waragté sa o zee

wó un karakse un eng-to o-ra un hi-de un wu.

Un ka ców-yo, woá ru wu hogé m-e

remen wu yagute wo."†

<sup>21</sup> No yage rem-üs yo-se re үr-ho be-үr no á, amba re no үr-ho un rem-üs yo-se be-de un nom un rii so-yo.

## **Bor-ús op ús-tet**

### *Nome ut-gwomo o-dorotte*

\* **Bor-ús op ús-yoor:5** 12:4-5 Hyen komo: 1Kor 12:12. † **Bor-ús op ús-yoor:8** 12:6-8

Hyen komo: 1Kor 12:4-11. ‡ **Bor-ús op ús-yoor:14** 12:14 Hyen komo: Mati 5:44; Ruka 6:28.

§ **Bor-ús op ús-yoor:16** 12:16 Hyen komo: Swoo 3:7. \* **Bor-ús op ús-yoor:19** 12:19 Hyen komo: Kara 32:35. † **Bor-ús op ús-yoor:20** 12:20 Hyen komo: Swoo 25:21-22 (ut-Girik).

<sup>1</sup> A gaktute ko wu ke wu nome ye ro ut-gwomo à o-dorotté. Yatt-wu he re ut-gwomo á, se wu Shir daage à. Komo myet ye ro ut-gwomo à, Shir ye sagbu ye. <sup>2</sup> Remen kaane, myet wu nome koob-de o-dorotté o un ye ro ut-gwomo à, wu nomog koob-de o-dorotté o ka un yo Shir shere né à. Ye ro m-nom kaané à, yea egné hi un de un ye caari-o un piish ut-ma. <sup>3</sup> Be-de un ye ro m-nom un un rii so-yo ne à, ye m-hoge gyer-o un gwomo-né á, se de ka hun-né ye ro un m-nom un rii 'yo-yo à. ¿O cōnog o dos gyer-o un ko-Gwomo? Nom rii-yo ur-bon, wu bomurū wo. <sup>4</sup> Wu bomurū wo remen wu ko-guw-wu Shir wu rem ru. Amba urege wo ko-yan-men-ut jaas-to wu, woa hoge o-gyer, remen hwaa-o ka ko-gwomo-wu ro o-magay né ut-kom á. Wu ko-guw-wu Shir wu, como be-de un wu Shir ro m-rwunte un ryaab-se wu remen yan-men-ut jaas-to. <sup>5</sup> Remen kaané a gaktute no nome gwomo-né o-dorotté. Yanze remen no possute ryaab-se Shir cot á, amba taase hur un no kapsté no.

<sup>6</sup> Q rwo'e notte un top un tar, remen ye ro ut-gwomo à, guw-ne ye Shir ye. Ye ro un ya'as un da-o un ye myet remen senge-mo ut-gwomo. <sup>7</sup> Top no yo a no n-dor à. Top no tar o depé à. Urege né o un saw-ut no q, top no. Hogu no gyer-o un wu depé a hoge gyer-o un wu à. No 'ye m-sék be-de un wu depé a 'ye wu m-sék à.\*

### Senge-mo depé a nome or na à

<sup>8</sup> Taase net doru no ur-moog á. Se de ka yo a gaktu no m-nom à, yo ro no was un or no né né. Mē un zee kaané remen wu ro m-was un or un wu né à, wu nomog o kā dorotté o-karamsa. <sup>9</sup> Ka karamsa-to zeeeg, “No jar no hoob ne'a-wu un net á. No jar no ho net á. No jar no hiw ur-hiyow á. No jar no nom shoob-de rii-yo un net á.”† Un myet karamsa-to atte à, a un kum to m-shoos n-mé un ka ma-to zee, “Was or ru untun hi un du à.”‡ <sup>10</sup> Urege wo m-was un net ne, woa nome wu rii 'yo-yo á. Waragte o ka, wo m-was un or ru né, o shooste yo o-karamsa zee à.

### Ho-de Kiristi he m-myun à

<sup>11</sup> Da-q **Kiristi** he m-haan remen wu gokstú na à, o wosonté yow yow arge un da-o a takne m-sher à. Remen kaane, muut no ur-hi be-de yo he m-kor un bo no she'et à. Q no hette iné m-rew à. <sup>12</sup> Tet-m ro un ma-to m-ta, ish ro un ma-to m-gas. Remen kaane, a yagu no senge-mo o-comb. Amba she'et no hond hond un cecas-mo Shir remen kaané no hette kwangé **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. <sup>13</sup> A she'et no she'et-de ur-bon bo hun-né ro m-she'et da-o m-cecar à. Taase no he'ebé un karge de ya-m-swo á, ko de ya-o-ás á, ko ya-m-dum, ur-shoob né á. <sup>14</sup> Amba 'ya no Wan-Koyan Yeso **Kiristi** ur-be wu woonté yow yow un no né sa o zee saw-to no m-cop à. Taase no 'ye gop-de ma-hun ur-hek.

## Bor-us op us-nass

### No piishe qr no ut-ma á

---

\* **Bor-us op us-tet:7** 13:6-7 Hyen komo: Mati 22:21; Mark 12:17; Ruka 20:25. † **Bor-us op us-tet:9** 13:9 Hyen komo: Rwu 20:13-15,17; Kara 5:17-19,21. ‡ **Bor-us op us-tet:9** 13:9 Hyen komo: Rewi 19:18.

<sup>1</sup> Goks no yan-dor ye shér-mo үn ye rötte үr-bęeb á. No jar ma-to sunu no urege barag-se үn ye nomog үn hon үn se ma no ne á. <sup>2</sup> Shamq ka, үn raag-o gaan, wü ken ko-wan-dor-wü ro m-hyan, wü hoks m-re үn kó yo ke rii-yo m-re yo. Q ken raag-o komo ko-wan-dor-wü rotte m-sher үn hur-ur gaan be-de үn rem-se Shir cōne á, ro m-hyan Shir weneg na m-ti m-ap. <sup>3</sup> Wü ro m-hoks m-re үn kó yo ke rii-yo m-re yo á, mossé m-ap ne, taase wü muut wü a hoks m-re á hwaa. Komo wü ro m-hoks m-re үn kó yo ke rii-yo m-re yo á, taase wü piishé wü ro m-hoks m-re á үt-ma, remen Shir gokstę wü. <sup>4</sup> ¿Wö ro wa ne o piishitę wan-guw-mo үn wü ken wü үt-ma? Kó wü nomog kashi m-sengę be-de Shir, kó wü nom á to ma үn ko-ya-o-hur to ka wü piishitę wü үt-ma. Wüa hoks m-es, Wan-Koyan 'ye wü үr-ho.

<sup>5</sup> Mo ken sha-mo mo ka, wü ken wü ro m-hyan үn de ken ho-de үr-bon ne arge de ken ho-de. Ün hyan o үn wü ken wü ne үt-ho myet gaan to. Kó wü ke wü sher үn yo ro үn hur-de үn wü á. Nom no kaanę ba үn piishé ye ken үt-ma. <sup>6</sup> Ye ro m-zęe de ken ho-de jiishtę de ken á, ye ro m-nom kaanę ye ye'et Wan-Koyan m-sék. Ye ro m-re үn koyan á, ro m-nom kaanę ye ye'et Wan-Koyan m-sék, remen ye үr-bongon de Shir үn ka rii-to m-re to. Ye ro m-re үn koyan á, ro m-nom kaanę ye ye'et Wan-Koyan m-sék, ye ro komo un bongon-de Shir.\* <sup>7</sup> Yanze remen hi үn na cot a rötte m-hoog á, komo yanze remen morya-o үn hi үn na cot a rötte m-mar á. <sup>8</sup> Uregę a m-hoog ne, a үn nom mo remen a ye'et Wan-Koyan m-sék. Uregę ne mar-mo, a mer remen a ye'et Wan-Koyan m-sék. Remen kaanę, kó a үn hoog ne, kó ba үn hoog, na ye ma Wan-Koyan ye.

<sup>9</sup> **Kiristi** marag, wü inę komo үn hoog ne remen wü waragtę Wan-Koyan be-de үn ye ro margan-ne á үn ye ro үn hoog ne á. <sup>10</sup> No piishé net үt-ma á. No komo, taase kó wan-gaan be-ur no, wü ro m-ti m-ap á, wü piishé or un wü үt-ma wü ro үn ti m-ap á. Remen myet-m na a es be-de Shir wü he na m-piishé үt-ma á.† <sup>11</sup> Ma-to Shir zęeg:

"Mę ro Yawe, үm tonte,  
kó se ke rwıln-se a kwıkt be үn de,

kó de ke rem-de, a rur үn nu-q үn de  
үnze mę ro Shir."‡

<sup>12</sup> Cas ma-үt ro, kowan be-ur na a rure Shir rii-yo wü nome á. A yaksuru Shir piish үt-ma.

### Wö rwo or ru ur-ba'as á

<sup>13</sup> Remen kaanę, bo ro Shir wü cot, wü he үn piishé үn kowan үt-ma á. A yagu no saburse үn or na ne yan-dor. Amba hwö no hur-үt no unze noa nom rii-yo he rwo un or no ne nom **ur-ba'as** á. <sup>14</sup> Bo um ro wü ma Yeso Wan-Koyan á, mę no m-rure үn ka rem-se. Um nak үn hur үn de kó yo ke rii-yo m-re yo, ro үr-bon ne. Amba urege wü ken wü zęeg, "Mę re'e ka rii-yo m-re yo, man nom rii-yo ba үr-bon be-de Shir." Ba-as-de wü re'e ka rii-yo. <sup>15</sup> Uregę wo үn naas үn hur-de үn wü ken wü remen rii-yo wö m-re á, wö was үn wü ne o ka á. Taase rii-yo wö m-re á yo warag wö cow-yo үn saburse үn or ru, wü **Kiristi** mare remen үn wü á. <sup>16</sup> Taase no yage rii-yo no o-hyan yo үr-bon yo á, a

\* **Bør-üs op үs-nass:6** 14:1-6 Hyen komo: Koro 2:16. † **Bør-üs op us-nass:10** 14:10 Hyen komo: 2Kor 5:10. ‡ **Bør-üs op үs-nass:11** 14:11 Hyen komo: Isha 45:23 (үt-Girik).

cept ma-ut yo-to to un yo. <sup>17</sup> **Gwomo-to Shir** ba ma-to m-re m-swo ne to á, ma-to un kashi үr-she'et de, un gwugwu-mo үr-hur ne, un men-ut pus-to ne to **Kukt-o Shir** ro m'-ya à. <sup>18</sup> Myet wu ro m-nome un **Kiristi** m-senge un ka bu-yo à, wu ro m-gwu'urse un Shir үr-hur, komo hun-ne a ho'os үr-hur un wu ne.

<sup>19</sup> Remen kaané, a nom no sengé-mo un rii-yo he m-hanté she'et-de un ba ut-ween à. A nom no sengé-mo un rii-yo he m-hanté or na ne jaab-o ut-men à. <sup>20</sup> No naas yo Shir nome remen rii-yo m-re á. A hoks m-re un koyan, amba wo nepse rii-yo o he m-re à, yoa warag rii-yo үr-pukse **ur-ba'as** ne be-de un wu ken yagu yo. <sup>21</sup> A jiish үr-bon wo yage ti m-ap, un swo m-ke ne, ko nom un yo ken rii-yo yo he m-rwo un or ru **ur-ba'as** à.

<sup>22</sup> Myet bo un yo shér-m ru ro mosse un ka rem-se ne à, ess un hur un du cot se Shir. Ko-ya-o-zak-wu wu hur-de un wu kapsé wu á, mosse un rem-se wu dekké ba'as-to á. <sup>23</sup> Amba net-wu hur-de un wu ro ho'ose sak un yo wu ro m-re ne á, wu ro un egné un hi un de un wu o-sabré be-de Shir. Me un zee kaané remen rii-yo wu ro m-nom à wu es be-de m-sher á. Komo myet rii-yo esé be-de m-sher á, **ba'as-de**.

## Bor-us op us-taan

*Gwu'urse ye ken ye үr-hur  
yanze hi un du á*

<sup>1</sup> Na ye ro үr-beeb ne un shér-m na à, depeté a gu ye rotte үr-beeb á un dék un nu-se un ye. Taase a nom con-to un hi un na cot á. <sup>2</sup> Yage kowan wu gwu'uste or ru un wu үr-hur remen wu ye'et wu jaab-o ut-men n-me m-sher. <sup>3</sup> Remen ko **Kiristi**, wu nom con-to үr-hi á. Bo Ma-to Shir zee à, "Shir, ręeb-to a pyapuru wo á, me m-hyan sa o zee me a pyapre."\* <sup>4</sup> Myet yo a gënë un Ma-to Shir n-ga à, a un gen remen to yoosú na үr-joose un do un jaab-o ut-men ne remen a kumut o-sakto.

<sup>5</sup> Men kon-se Shir wu ro m'-ya un 'mo үr-hur un jaab-o ut-men ne à, remen no she'etté be-үr gaan un barag-us gaan ne, bo depé hun-ne she'et ye dore bu-o **Kiristi** Yeso à. <sup>6</sup> No nome kaané, ma-ut no un barag-us no ne a warag ragaan remen no bumut Shir wu ro Tato-o Wan-Koyan na, Yeso **Kiristi** à.

*Ma-to m-Rerem to un Yahuda-ne ye  
un ye ro Yahuda-ne á*

<sup>7</sup> Bo **Kiristi** goksu no kom-ut yoor à, goks no or no ne kom-ut yoor. Nom no kaané remen no hantuté Shir m-seps. <sup>8</sup> Me no m-rure unze yo rwo'ę **Kiristi** nomot m-senge be-de un **Yahuda**-ne à, yo ro a kututú ye nip-o un Ma-to Shir. Komo, un kor kaané, remen Shir shoosutú ye swooru nu-o a nome tat-ne ye un ye n-ga à. <sup>9</sup> Wu un haan komo remen ye ro **Yahuda**-ne á, remen ye ye'et Shir m-seps remen 'won-de un wu. Bo Ma-to Shir zee à:

"Remen kaané, man bum wo  
be-de un ye ro **Yahuda**-ne á.

Man hu sep-to un bongon-de un jin un du."†

<sup>10</sup> Komo Ma-to Shir dooru m-zee:

\* **Bor-us op us-taan:3** 15:3 Hyen komo: Bong 69:9. † **Bor-us op us-taan:9** 15:9 Hyen komo: 2Sam 22:50; Bong 18:49.

“Nom no o-zak, no ye ro **Yahuda**-nę á,  
    un hun-nę ye Shir né.”†

<sup>11</sup> A dooru m-zee:  
“Bom no Yawe no ye ro **Yahuda**-nę á myet,  
    bom no wu hun-nę kap.”§

<sup>12</sup> Komo **Ishaya** zēerū:  
“Wu ken wu a rwuyn un hur-o **Jesse**,  
    wua haan wu nom gwomo-to un ye ro **Yahuda**-nę á.

Komo yea huu sakto-o un ye be-de un wu.”\*

<sup>13</sup> Me us-kon, Shir wu ro 'ya o-sakto à, wu ye'et no o-zak un gwugwu-mo ır-hur né, no ye ro m-sher un wu à. Da-o Shir nome kaane, sakto-o no he m-bo'ose un beēb-de un **Kukt-o Shir**.

*Senge-m Burus be-de un  
ye ro Yahuda-nę á*

<sup>14</sup> Or re né, me un hi un de um nepste unze no un hi un no, no shiig un nom un rem-se ır-bon, komo no us-nap né deen, se bo'ose no yoose or no ne à. <sup>15</sup> Amba un ka takurda-o me un rwuntu no ma-ut re cas. Un se ken rem-se, se um cone no m-bakse à. Me un nom kaane remen yar-mo Shir ya'u me à. <sup>16</sup> Um waragte wan-senge-m **Kiristi** Yeso be-de un ye ro **Yahuda**-nę á. Me un senge-mo un kon-se Shir un bu-yo m-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** to Shir remen ye ro **Yahuda**-nę á, ye waragté rii-yo ır-seke yo Shir he m-goks à. Yea warag ba m-kukop un bu-yo un **Kukt-o Shir**.

<sup>17</sup> Remen kaane, man hoks nom m-gwɔn mosse un **Kiristi** Yeso né un senge-mo me un nome un Shir à. <sup>18</sup> Man hoks nom un jaab um nomot ut-ma un yo ken rii-yo á, se de yo **Kiristi** nome be un de à. Yo ka rii-yo komo yo ro bo a hante ye ro **Yahuda**-nę á ye nomot dorutt-e-o Shir, un bu-yo un ma-ut re un senge-m re né. <sup>19</sup> Shir un nom ka senge-mo, un beēb-de un nom ut-hyat, o-made né, un beēb-de un **Kukt-o Shir** né. Cir-mo un bo-q o-Urusharima um riguru ha-mo un raag-q o-Iririkum, um ko'ote **Ma-to m-Rerem** to mo un **Kiristi**, har um komog ka senge-mo kap. <sup>20</sup> Duw-de un con-m re koyanda, mo ro, um ko'ot ka **Ma-to m-Rerem** to Shir to myet be-de hun-nę ye hogę ma-ut **Kiristi** á. Me un nom kaane, taase um me ut-ma un 'wun-de wu ken wu shere à. <sup>21</sup> Bo Ma-to Shir zee à:

“Ye a ro nomoté ma-to un wu á, yea hyen.

Komo ye ro hogute ma-to un wu á, yea nep.”†

<sup>22</sup> Yo ka yo rwo'e o-da deen a wenet me m-haan be-ur no à.‡

*Zonge-ut Burus to wu heet ır-hamat  
un bo-q o-Roma*

<sup>23</sup> M-moka um komoste senge-mo me m-nom à remen hun-nę hogussute ka **Ma-to m-Rerem** to un so un ka jit-q um ro à. Komo us-hak deen um ro ur-gop um habute be-ur no remen um hyenet no. <sup>24</sup> M-moka me o-sakto, um habute ır-hamat be-ur no. Da-o me ro m-ha raag-q o-Asbaniya, man dont raag-o no ır-hamat. Me hogę rerem-mo

† **Bor-us op us-taan:10** 15:10 Hyen komo: Kara 32:43. § **Bor-us op us-taan:11** 15:11

Hyen komo: Bong 117:1. \* **Bor-us op us-taan:12** 15:12 Hyen komo: Isha 11:10 (ut-Girik).

† **Bor-us op us-taan:21** 15:21 Hyen komo: Isha 52:15 (ut-Girik). ‡ **Bor-us op us-taan:22** 15:22 Hyen komo: Roma 1:13.

ur-she'et be-ur no un ya o-da. Mę o-sakto komo, man sęnge m-neke mosse un gwu no ne. <sup>25</sup> Amba rii-yo um habute, man hees bo-q o-Urusharima um heetutę hun-ne ye Shir ye ro reeno à gwu. <sup>26</sup> Ye gokse Yeso **Kiristi** ye ro un raag-q o-Makidoniya un ye ro un raag-q o-Akaya ne à, hogute rerelem-mo un 'ya m-yar ye guut koob-ne be-de un hun-ne ye Shir ye ro un bo-q o-Urusharima à. <sup>27</sup> Ye hogute rerelem-mo m-nom un kaane, ko de nomte yo ka sa o zee nü-se, un hi-to un ye. Remen ye ro **Yahuda**-ne á kumug q ma un ye kwum-q n-me un **Kukt-o Shir** be-de un **Yahuda**-ne, nomog ye sa o zee ur-moog q ka, ye nom m-senge un kwum-q un ye un ka bo-q remen ye guut **Yahuda**-ne un koob-de un ye.\* <sup>28</sup> Da-q me komse ka sengem-q, komo um bobsusse ye ka hwor-ye a kume remen ye à, man bup cow-yo un raag-q o-Asbaniya. Da-q me ro m-neke o-Asbaniya, um hesburu, um gastu no. <sup>29</sup> Um nepste unze me habę be-ur no, man wobe shiishe un caari-q o-kwum ne q ma **Kiristi**.

<sup>30</sup> Or re ne, rem Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na un was-mo Kukt-o ro na m'-ya ne à, hakkure no gu me no un kon-us no be-de Shir. <sup>31</sup> Kon no bo um he m-posse un kom-to un ye yage goks un Yeso à, ye ro un dak-q o-Judiya. No kon komo bo gwu-q um he m-heet o-Urusharima à, he m-warag rii-yo m-goks be-de un **yan-dor Yeso**, ye ro un ka be-de à. <sup>32</sup> Kaanę urege Shir zeeg, man wobe be-ur no un men-ut pus-to, komo man kum ur-wuwę un no ne. <sup>33</sup> Mę un kon-se Shir, wu ye'et na gwugwu-mo ur-hur. Shir ro un no ne! **Amin.**

## Bor-us op us-cind

### Ur-gas

<sup>1</sup> Wu ken ne'a-wu robe, jin-de un wu Pibi. Um ho'ostę ur-hur un wu ne. Wa-m-senge-wu be-de un **yan-dor Yeso** un bo-q o-Kakiriya.

<sup>2</sup> Goks no wu un jin-ur Wan-Koyan, bo depę a goks hun-ne ye Shir à. No 'ye wu myet gwu-q wu hobę be-ur no à, remen wu un hi un de un wu, wu guug hun-nedeen myet un me ne.

<sup>3</sup> Gassu me no Biskira un Akira or re ne be-de un sengem **Kiristi** Yeso.\* <sup>4</sup> Ye ya'aste hi un de un ye, har un ma-to m-mar rem re. Mę wu cot ro ye ur-bongon á, myet un **yan-dor Yeso** ne, ye ro **Yahuda**-ne à.

<sup>5</sup> Gas no **yan-dor Yeso** ye ro ur-morog un hur-q un ye à.

Gas no nay re Apanitus, wu ba'e goks un **Kiristi** un raag-q un dak-q o-Asiya.

<sup>6</sup> Gas no **Meri** wu nome m-senge deer rem no à.

<sup>7</sup> Gas no Andaronikus un Yuniya, ye **Yahuda**-ne ye bo um ro à, ye ro ke'o un me ne à. Yan-dor Yeso ro ye m'-ya ut-gos deer, a nepstu ye be-de un **yan-Tom Yeso**, ye ba'ag me goks un **Kiristi**.

<sup>8</sup> Gassu me no nay re Ampiriyatus, wu me m-was n-me un Wan-Koyan à.

<sup>9</sup> Gas no Urbanus or na wu ro un sengem **Kiristi** à, un or re ne Sitakis.

<sup>10</sup> Gas no Apiris, kashi un ko-guw-wu **Kiristi** hose ur-hur be-de un wu à.

§ **Bor-us op us-taan:26** 15:25-26 Hyen komo: 1Kor 16:1-4. \* **Bor-us op us-taan:27** 15:27 Hyen komo: 1Kor 9:11. \* **Bor-us op us-cind:3** 16:3 Hyen komo: Sęng 18:2.

Gas no Aristoburus un yan-hur o un wu ne.

<sup>11</sup> Gas no Hirudian or re ko-**Yahuda**.

No gas ye gokse Wan-Koyan un hur-o Narkisus à.

<sup>12</sup> Gas no Tirayipina un Tirayipusa ne. Ka ne'a-ne ye, ye ro un senege-m Wan-Koyan à.

No gas ka ne'a-wu Porosi, or re be-de m-senge, wu me m-was un wu ne à. Wu nomog m-senge deen mo un Wan-Koyan.

<sup>13</sup> Gas no Rupus, wu Wan-Koyan daage be-de un wu à. Komo no gas inu un wu, wu deku me sa o zee wà un wu à.†

<sup>14</sup> Gas no Asinikiritus, un Pirigona, un Hermes, un Paturubas, un Haramasa un or un na ne ye ro be-ur gaan à.

<sup>15</sup> Gas no Pikorogus, un Juriya ne ne'a, un Niriyus ne un heno un wu ne wan-ne'a, un Orimpas ne un myet o un ye gokse Yeso ne ye ro kane à.

<sup>16</sup> Gas no or no ne m-was ne.

Myet yan-dor **Kiristi** ro no m-gas.

### *Burus nak ya-o-Roma ut-to*

<sup>17</sup> Or re ne, um conog m-nek no ut-to un ye he no hante m-koos ne à. Nom no ja un ye ro no m-rwo ut-pukse ne à, ye ro komo ut-yage un yoos-de no kume ne à. <sup>18</sup> Ye ro m-nom un ka rem-se à, senege-m **Kiristi** Wan-Koyan ye ro m-nom á, amba gop-de un wur-to un ye. Un bu-yo un rerem-mo nu-o un ye, un bongon-de ut-bo ne, ye ro un raks un ye ke'e ye ut-to à. Ye ro ye un ke'e ut-to à, yan-barag-se un yakar se. <sup>19</sup> Hun-ne myet hogute bo no o-dorotte un ka **Ma-to m-Rerem** to à. Me o-zak rem no remen kaane. Amba um conog no warag ya-us-weer un rii-yo ro ur-bon ne à. No warag komo yan-koob-de **ur-ba'as** un myet yo ro rii yo-yo à.

<sup>20</sup> Shir wan-'ya un gwugwu-mo ur-hur wua kaps **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. Wu 'ye no ur-beeb de jishe wu à, ba m-jime. Yar-m Yeso Wan-Koyan ro un no ne!

<sup>21</sup> **Timoti** or re be-de m-senge ro no m-gas. Kaané komo Rushiyos, un Jason ne, un Sosipata ne ro no m-gas, myet-mo un ye or re un **Yahuda**-ne ye.‡

<sup>22</sup> Me Tertiyus, wu gené Burus ka takurda-o à, me no ur-gas ye ma Wan-Koyan.

<sup>23</sup> Gayas ro no m-gas. Wu barkutu me un hur-o un wu, komo **yan-dor Yeso** ro ur-morog un hur-o un wu.

Erastus, wan-ess-de un hwor un ka bo-o, un or na Kwartus ne ro no m-gas.§

<sup>24</sup> Yar-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ro un no ne kap! **Amin.**\*

### *Ur-bongon be-de Shir*

<sup>25</sup> Yage a ye'et Shir m-seps! Wu ro ur-beeb ne de no hette m-es eso n-te m-sher à, remen ka **Ma-to m-Rerem** to me m-ko'ot à, to ma Yeso **Kiristi**. Ka **Ma-to m-Rerem** to a un wuké to cin n-ga. <sup>26</sup> Amba m-moka a rwuntutu to cas un bu-yo un gen-mo un **yan-Rwɔr** un **Ma-to Shir**.

† **Bor-us op us-cind:13** 16:13 Hyen komo: Mark 15:21. ‡ **Bor-us op us-cind:21** 16:21 Hyen komo: Seng 16:1. § **Bor-us op us-cind:23** 16:23 Hyen komo: Seng 19:29; 1Kor 1:14; 2Tim 4:20. \* **Bor-us op us-cind:24** 16:24 Deen be-de un takurda-ut ut a gen ka ci-yo á.

Bq Shir ba m-ta ko'otę à, komo a rwuntu tu to cas be-de үn hun-ne kap, remen yę ro **Yahuda**-ne á yę goksté Yeso, komo yę nom o-dorotę.  
<sup>27</sup> Shir wü ro wa-us-nap-wü үn hon-de үn wü. A seps no wü ba m-ta үn bu-o Yeso **Kiristi! Amin.**

## Takurda-o Burus aco o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Korinti

**Rem-se ro n-me à:**

M-zante 1:1-9

Ur-wong n-me un kur-o yan-dor Yeso 1:10—4:21

Ma-to o-ás un she'et-de o-den ne 5:1—7:40

Yan-dor Yeso un ye yage wu m-goks ne á 8:1—11:1

Ur-she'et be-de un yan-dor Yeso un kwukte un Shir ne 11:2—14:40

Ine-m Yeso ut-marimar un mo un yan-dor Yeso ne 15:1-58

Yar-mo yan-dor Yeso o-Judiya 16:1-4

Ma-ut Burus to un hi un de un wu m-tige ne 16:5-24

### *Ur-gas*

<sup>1</sup> Me Burus mosse un Sastanis ne or na, genbe ka takurda-o. Me wu Yeso **Kiristi** daage, um waragté ko-yan-Tom-o un wu à, remen kaane Shir cone.

<sup>2</sup> Te no m-gas hun-ne yan-dor-o un Shir ye ro o-Korinti à. Shir ak no hun-ne ye un wu ye ba m-kukop. Wu un muut no ba m-kukop un bu-o Yeso **Kiristi**, mosse un hun-ne ye un kó ke so ne bo un ye ro us-eeg un jin-ur Yeso **Kiristi** Wan-Koyan à. Wan-Koyan wu un ye wu, Wan-Koyan na wu komo.\*

<sup>3</sup> Um konog Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**, wu 'ye no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

### *Burus bomog Shir*

<sup>4</sup> Me m-bom un Shir kó de ke ho-de rem no, remen yar-mo wu nomo no n-me un **Kiristi** Yeso à. <sup>5</sup> No nak a ya'ag no o-kwum un kó yo ke ców-yo remen no gamag ur-hi un Yeso ne. Wu rwo'og no, no hokste rure un ye ken ye Ma-to Shir ców us-ców. Komo wu ya'asté no us-nap kap remen no nept yo Kukt-o un wu ro no m-kute à. <sup>6</sup> Yo ka kututu na unze ma-to te ruru no mosse un **Kiristi** ne à, nip-o. Komo no dék to m-'wons ne. <sup>7</sup> Remen kaane, ko mo ke yar-mo o-Kukt mo, mo no cone no nomoté Shir m-guw à, no ro un mo ne. Komo no sher yish un 'er-de un myun-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. <sup>8</sup> Wua dowé kukt-o no ur-beeb har kom-de o-da, remen no waragté ba **ur-ba'as** da-de Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** he m-myun à. <sup>9</sup> Shir un daag no. No gemet ur-hi un Wa un wu ne, Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. Komo Shir ro m-shoos un yo wu rwore à.

### *Koob-de ur-she'et kang-o gaan n-me hun-ne yan-dor*

<sup>10</sup> M-moka or re ne, yan-dor, Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**, ya'ag me gwomo-to un nom ut-ma. Remen kaane, um conog no hogu me m-moka. Um konog no no warag kang-o gaan. Me con no wonge be-ut-be à. Um konog no, she'et no be-ur gaan un or no ne barag-us gaan un yo no he m-nom ne à gaan. <sup>11</sup> Or re ne, um nepse yo wongsu no à, remen hun-ne ye un hur-o Kuruwi rurytu me unze no ut-ween un hi

\* **Bor-o gaan:** 2 1:2 Hyen komo: Seng 18:1.

un no yan-dor. <sup>12</sup> Rii-yo mə m-rwɔr à yo ro, kə wu ke be un no wu ro un rwɔr ut-ma un hon un to un or un wu ne. Wu ken wu ro m-zee, "Mə wu ma Burus wu." Wu ken wu ro m-zee, "Mə wu ma Aporos wu." Wu ken wu komo wu ro m-zee, "Mə wu ma Bitrus<sup>†</sup> wu." Wu ken wu zee, "Mə wu ma Kiristi wu."<sup>‡</sup>

<sup>13</sup> Ashi, no Wongtę o ka **Kiristi** ciw-ut-ciw. Mə Burus, mə mar n-ton o-**kan** rem no á. Kə de a yo'osu no m-ho à un jin un de Burus o á.

<sup>14</sup> Um bomog Shir, mə yo'os wu ken wu m-ho be un no á, se Kiribus ne un Gayas,<sup>§</sup> <sup>15</sup> Mə un nom kaane, remen yatt-wu he hoks m-zee un jin un de a yo'osu wu m-ho, har wu waragte wan-dor re á. <sup>16</sup> (Um bakstę komo um yo'ostę yan-hur-o Istipanus m-ho, amba hüssę ka hun-ne ye mə baks kə um yo'ostę net m-ho komo á.)\* <sup>17</sup> Ai, **Kiristi** tomon mə remen um yo'ostę hun-ne m-ho á, se de um nom senge-mo un kə'ot un Ma-to un wu to m-Rerem. Mə rwor Ma-to Shir mosse un nap-se un ko-hun ne á remen hun-ne dekt yo mə m-rwɔr á. Mə nome kaane, a warag o ka sa o zee mar-m Yeso n-ton o-**kan** rott o ka үr-beeb á.

*Yeso Kiristi beēb-de Shir de  
un nap-se un wu ne*

<sup>18</sup> Da-q hun-ne hogę ka ma-to unze Shir so'ostę **ba'as-ut** na remen Yeso marag n-ton o-**kan** à, ye ken ye ro m-zee to ka ma-to o-hwaa to. Ka ye ro us-barag kaane à, ye ro m-yirigbe n-mę un den-q o-ra. Amba na ye shere un ka ma-to à Shir guug na un beēb-de un wu. <sup>19</sup> Remen a genüste a zee:

"Man naas nap-se un ye ro m-hyan  
ye zee ye ro us-nap ne à.

Komo man durumse weer-se un ye ro m-hyan  
ye zee weer-se ye rotte à."<sup>†</sup>

<sup>20</sup> Yatt-wu he nap un Shir remen weer-se un wu á. ¿Kenę yan-napse un **karamsa-o Mosa** ro? ¿Kenę ye ro ne ye ro m-hyan ye zee ye nepste us-rem kap à? Shir kututu na unze ye ro us-nap ne se ma-hun à, raag-ne ye. <sup>21</sup> Shir ro us-weer ne komo zonge-to un wu to ka. Kə ya-us-weer be-de un hun-ne ye ro m-zee kə'ot un Ma-to Shir na raag-mo, yea hoks nap un Shir be-de un se man ye nap-se á. Un hek-q un kaane Shir daaguru wu gu hun-ne ya-ut-**ba'as** urege ye shereg be-ur Yeso **Kiristi**. <sup>22</sup> **Yahuda**-ne cōnog ye hyen rem-se ut-hyat to kutu ye unze ka ma-to be-de Shir to rwuunę à. Ye ro **Yahuda**-ne á komo ye un hoob-q us-nap. <sup>23</sup> Amba na a m-ko'ot un ka ma-to unze **Kiristi** marag n-ton o-**kan** remen wu topt **ba'as-to** un hun-ne. **Yahuda**-ne 'yarag Yeso remen un hyan-q un ye **Kiristi** a mer á. Komo ye ro **Yahuda**-ne á ye ro m-hyan sa o zee kə'ot-m ma-ut na raag-mo atte. <sup>24</sup> Amba ma-to te m-rwɔr à to ro, **Kiristi** beēb-de Shir de un nap-se un wu ne be-de un ye a aage à, kə **Yahuda**-ne, kə ye ro **Yahuda**-ne á. <sup>25</sup> Ye ken hun-ne ye ro m-zee yo Shir nome à da-q wu yage Yeso meret n-ton o-**kan** à raag-mo. Amba yo Shir nome à aragtę nap-se un net. Komo yo a m-hyan sa o zee kendę-de be-de Shir à, aragtę kap 'wons-mo un net.

<sup>†</sup> **Bor-o gaan:12** 1:12 ut-Girik: Kepas. <sup>‡</sup> **Bor-o gaan:12** 1:12 Hyen komo: Seng 18:24.

<sup>§</sup> **Bor-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Seng 18:8; 19:29; Roma 16:23. \* **Bor-o gaan:16** 1:16

Hyen komo: 1Kor 16:15. <sup>†</sup> **Bor-o gaan:19** 1:19 Hyen komo: Isha 29:14 (ut-Girik).

<sup>26</sup> Or re né, baks nō bo nō ro'e da-q Shir agu nō à, nō waragté hun-né ye un wu à. Un hyan-q ma-hun, ye ro us-nap nē à, hiin q be-ur nō. Komo ye ro bokké caari-to ut-con à ye ro deen á. Ye tat-né un ye ro gwomo-né à ye deen á. <sup>27</sup> Shir un daag hun-né ye hono o-dak rō m-hyan raag-né à. Wu un nom kaané remen wu ye'et ka ye rō m-hyan ye ro us-nap nē à m'-e. Shir un daag ye hun-né ye un hono o-dak rō m-hyan ye rott m'-wons á, remen wu ye'et ko-ya-m'-wons m'-e. <sup>28</sup> Ka hun-né ye Shir daage à, ye waragté hun-né ye un wu à ye un rwuun un hur-to un kqob-né. Ka hun-né ye a musse hwaa à, kq komo ye a napé unze rii-yo á. Wu un nom kaané remen wu kututé hun-né unze rii-yo ye hwq үr-hi be-de un yo à, yoa hoks ye m-gu be-de **ur-ba'as** á. <sup>29</sup> Shir un nom kaané taase net jaks үr-hi unze remen con-de un wu, Shir degt wu. <sup>30</sup> Ba rii-yo us-ses yo á, Shir q gu nō bo wu mossu nō un Yeso **Kiristi** ne à. Be-ur Yeso o, un yo wu nome ne à o rwo'e Shir guut na. Un bu-o Yeso Shir muute na kashi, yan-ba-m-kukop, un hun-né ye wu ruuté be-de un **ba'as-to** un ye à. <sup>31</sup> Un suge-de un kaané, se a nom yo a gene un takurda-q Shir à. “Urge net ro m-nom m-gwón, yo depé wu nom à, wu nom m-gwón un rii-yo Yawe nomu wu à.”†

## Bor-us yoor

*Tom n-me un Yeso  
wu a kamé n-ton o-kan à*

<sup>1</sup> Or re né yan-dor, da-q um habé o-Korinti à, um pe'esuṭé Ma-to Shir ruru na à. Mē hwo caari-to ut-gom n-me un ka ma-to á, me kutu nō us-nap á. <sup>2</sup> Remen um nomog o-saktó un hur un de, um zee da-q me she'ete un nō né man yoosu nō rii hor-yo á se ma-ut Yeso **Kiristi**, wu a kamé n-ton o-kan à. <sup>3</sup> Da-q um habé be un nō à, mett m'-wons á. Wur-o re ro us-zap, rem o-gyer.\* <sup>4</sup> Da-q um nomo no ut-ma à, um rurytu nō yo haadbü me à, ba un weer-us re á. Mē kweemsu nō remen nō goksté ma-ut re á. Un suge-de un kaané da-q um ruru nō Ma-to Shir à, **Kukt-o Shir** un gwomo-to un q kututu nō unze nip-o, <sup>5</sup> taase sher un nip-o no ya'as m'-wons be-de un nap-se un net á, se de remen un beeble-de Shir.

### Nap-se Shir

<sup>6</sup> Da-q té ya-m-senge-mo Shir té ro'e un ye sher-se us-geer be-de un dor Yeso à, té ye m-rure ma-to us-nap. Amba ba gon nap-se un ka zaman-yo á, ba komo gon nap-se un yan-gwomo-to un ka zaman-yo m-ta yo á. Kap ka gwomo-né ye a taage un gwomo-to un ye. <sup>7</sup> Amba té ut-ma un nap-se Shir wukusse, se hun-né ro nakke á, se ro nap-se Shir se wu daage remen seps-m na cin ba a ro nomog hono o-dak à. N-ga Shir kute kq wan-gaan ka napse á. <sup>8</sup> Be-de un yan-gwomo-to m-moka tq yatt-wu napé zonge-to Shir á, remen ye ro nakke yo Shir zonge m-nom à ye roa kem Wa-ut-Hyat Wan-Koyan o-kan ye hoot wu á. <sup>9</sup> Amba ka tq ro gense un takurda-q Shir unze:

“Rii-yo Shir he nome yan-con-to un wu à

yatt-wu taku yo m-hyan á,  
yatt-wu take m-hoge á,

† **Bor-o gaan:31** 1:31 Hyen komo: Irm 9:24. \* **Bor-us yoor:3** 2:3 Hyen komo: Seng 18:9.

yatt komo wu take barag-se un yo á.”†

<sup>10</sup> Amba Shir kututu na se ká rem-se remen na yan-senge-mo un wu ye be-de un Kukt-o un wu o ruryu na. **Kukt-o Shir** a hoks na rure un ka rem-se remen Kukt-o ro m-byarag o nep rem-se Shir se a hoks m-nap á.

<sup>11</sup> ¿Wan wu ne he hoks m-nap un ma-to un hur-de un net un ba kukt-o un net o ro n-me un net á? Kang-o gaan yatt-wu napé barag-se ro un hur-de Shir á, se **Kukt-o Shir**. <sup>12</sup> Na komo ba kukt-o un kà hono dak-o o a goksune á, se de Kukt-o rwuunę be-de Shir à. Wu ya'ag na Kukt-o un wu remen a nept rii-yo Shir ya'asü na hur-ur gaan à. <sup>13</sup> Remen kaane te rotte un rure un ye ken ye. Da-o te rure hun-ne ka **Ma-to m-Rerem** to, te m-rwör un gom-to üs-nap se te yoosę un nap-se un net á, se de un gom-to Kukt-o ruru te à, se o-nip mosse un Shir ne. <sup>14</sup> Bon net-wu rotte o-Kukt á wua tun wu hogę rem-se **Kukt-o Shir** rure hun-ne á, remen be-de un wu se ka rem-se o-hwaa se. Wua hoks m-nap bo ka rem-se ro á, remen **Kukt-o Shir** o ro un hante un nap-se Shir.

<sup>15</sup> Net-wu ro un **Kukt-o Shir** ne à, wua hoks nap un me'es un ko yo ke rii-yo ne, yo **Kukt-o Shir** ro wu m-yoose à. Amba hun-ne ye rotte **Kukt-o Shir** á yea hoks m-nap un me'es un yo Kukt ro na m-yoose á.

<sup>16</sup> “¿Wa napé barag-us Yawe?

¿Har wu hokstu wu m-yoose?”‡

Amba na yan-dor ro m-nap un yo ro n-me un hur-ur **Kiristi** à.

## Bor-us tet

*Yan-guw-mo Shir*

<sup>1</sup> Or re ne, da-o um ro o-Korinti à, me nomo no ut-ma bo um nome ye Kukt-o ro m-dorutté á, se de me un nomo no ut-ma untun hun-ne ye un hono o-dak. Ya no ro untun yakar yan-yaar un ka da-o, be-de un dor **Kiristi**. <sup>2</sup> Um reegtutu no m-yow m-yow yanze un rii-yo m-re yo m-hwogon á, remen no bo'os re un rii-yo m-re yo m-hwogon á. Har m-moka ma no un go woq á.\* <sup>3</sup> Remen har m-moka no un hur-de ma-hun ne. Remen no un shoob-de un or no ne yan-dor, komo no m-dum un hi un no un hi un no. Da-o no nome gon ka rem-se, ai har m-moka no rosurü un hur-de ma-hun ne o ka. Nip-o no ro m-nom untun hun-ne ye napé Shir á. <sup>4</sup> ¿Re nome um nept yo ka? Remen urege wu ken wu zeeg, “Me wu ma Burus wu,” wu ken wu komo wu zee, “Me wu ma Aporos wu.” ¿No ro m-nom o ka untun hun-ne ye napé Shir á?†

<sup>5</sup> ¿Wan wu ro Aporos? ¿Wan wu Burus? Myet te guw-ne te ro be-de Shir temb. Te un gu no no sheret o-nip be-ur Wan-Koyan Yeso. Ko wu ke un rii-yo Wan-Koyan ya'asü wu m-nom ne à. <sup>6</sup> Me go ur-go, Aporos ya'u m-ho, amba Shir o rwo'e ká go-de m-bo'ose, te ye á.‡ <sup>7</sup> Remen kaane wu go ur-go à, un wu ya'e m-ho ne à ye un keer-de un rii á, se Shir cot wu rwo'e ka ur-go m-bo'ose à. <sup>8</sup> Wa-ur-go un wan-'ya m-ho ne barag-se un ye gaan-se. Ko wu ke wua kum 'yons-de un senge-mo un wu be-de Shir. <sup>9</sup> Remen te yan-guw-mo Shir ye, komo no yan-dor un bo-q o-Korinti kat-q Shir o. Må-to Shir no ro komo.

† **Bor-us yoor:9** 2:9 Hyen komo: Isha 64:4. ‡ **Bor-us yoor:16** 2:16 Hyen komo: Isha 40:13 (ut-Girik).

\* **Bor-us tet:2** 3:2 Hyen komo: Yahu 5:12-13. † **Bor-us tet:4** 3:4 Hyen komo:

1Kor 1:12. ‡ **Bor-us tet:6** 3:6 Hyen komo: Seng 18:4-11,24-28.

<sup>10</sup> Be-de үн yar-mo Shir nomo мे à, wü ya'ag ме үс-nap үм nomot sengə-mo үн wü. Üm huk hwuk-q үт-mà үntun keeg-yo үt-mà, cin үn ka da-o ye ken ya-ut-mà ye ro үt-mà үn ka hwuk-q үm huke à. Se kó wü ke ko-ya-ut-mà wü nom cœen үn go үn mà-to wü he m-mà n-te үn ká hwuk-q à. <sup>11</sup> Remen yatt-wü he hoks үn huk үn hwuk hor-o argé o a hukse á, o ro Yeso **Kiristi**. <sup>12</sup> Ye ken ya-ut-mà ye ro үn mà үt-mà үn saw-to үr-bon үn tó үn hwor né tó ro m-tük үn ka yish-yé á үntun zinariya, kó azorpa, kó kashi үt-ta'ar, ye ken ye, үt-ce né, kó үs-gwo, үt-kang né ye ro tó ma үn ye mà-to. <sup>13</sup> De ken ho-de a hyen sengə-mo үn kó wü ke ko-ya-ut-mà wü. Remen da-o Yeso he m-muñ 'à, wüa rwuñte ko yo ke rii-yo cas. Remen o-ra o-ra a he rwuñte үn sengə-mo үn kowan, komo ra-q he meger үn go үn kó mō ke sengə-mo kowan nomé 'à. <sup>14</sup> Uregé mà-to a ma'e үn ká hwuk-q à tó tük á, tó, wü mà ká ma-to à wüa kum ur'-yons. <sup>15</sup> Uregé né ká mà-to tuk, wü mà ka mà-to à wü taagüte үn tó, amba wüa kumus gwü, amba sa o zee n-mé o-ra wü zwon-de.

<sup>16</sup> ¿No nap үnze no үn hi үn no **Pyo-q Shir** o no ro á, be-de Shir ro m-she'et?§ <sup>17</sup> Uregé wü ken net-wü naaste **Pyo-q Shir** o ro ba m-kukop à, Shir a naas ka net-wü. Remen **Pyo-q Shir** ott m-kukop á, komo no ye ro ka Pyo-q. <sup>18</sup> Taase kó wü ke net-wü raks hi үn de үn wü, wü ro m-zee wü ko-ya-üs-weer wü m-möka, se wü muss hi үn de үn wü үntun ko-raag remen wü waragté ko-ya-üs-weer. <sup>19</sup> Remen kaané weer-se үn hono o-dak raag-mo үn co-o Shir. Mę үn zee kaané, remen gense tó ro үnze, "Wü ro үn bop үn ya-üs-weer be-de үn weer-se үn ye."\* <sup>20</sup> Komo gense tó ro үnze, "Yawe nepste unze barag-se un ya-üs-weer hwaa-se ro."† <sup>21</sup> Remen kaané, taase wü ken wü ma'as m-gwön үn rii-yo net he hoks m-nom à! Remen hon үn rii kap yo ma no yo: <sup>22</sup> Kó Burus, kó Aporos, kó Bitrus‡, kó hono o-dak, kó m-hoog, kó m-mar, kó rem-se m-möka se, kó үn se roqne ү-co à, ai myet se ma no se, <sup>23</sup> no komo ye ma **Kiristi** ye, **Kiristi** komo wü Shir wü.

## Bor-üs nass

### Yan-sengə-m Kiristi

<sup>1</sup> Hun-nę dek, Aporos үn mē né yan-guw-m **Kiristi** té ro. Shir ya'astu té sengə-mo үn rwor үn ma-to үn wü, tó o-nip tó ro wukusse à. <sup>2</sup> Rii gaan-yo a cone be-de үn go үn ka guw-né ye, ye nom yo wan-co-o ye cone à, hur-үr gaan. <sup>3</sup> Yatt-yo da mē kó no, kó yan-piish үt-ma be үn no, zeeg үnze үm nomog sengə-m re mē үn Shir né, kó mē nom á. Nip-o, mē үn piishe үn hi үn de үt-ma mosse үn kaané né á. <sup>4</sup> Mę nap kó mē үn de ken **ba'as-de** né á, myet үn kaané né, man zee үm taagüte **ur-ba'as** kó hiin á. Wan-Koyan wü he gwot үn sengə-m re à wü he m-zee үm nomog ur-bon né kó ba ur-bon. <sup>5</sup> Remen kaané, taase no kupsé wü ken wü үt-ma ba da-o үn woø. Ka da-o roq, da-o Wan-Koyan he muñ 'à. Wü he rwuñte үn rem-se ro wukusse o-comb à, komo wü rwuñte sakto-o ro үn hur-de үn net à. Ka da-o o ka kowan

§ **Bor-üs tet:16** 3:16 Hyen komo: 1Kor 6:19; 2Kor 6:16. \* **Bor-üs tet:19** 3:19 Hyen komo: Ayub 5:13. † **Bor-üs tet:20** 3:20 Hyen komo: Bong 94:11. ‡ **Bor-üs tet:22** 3:22 үt-Girik: Kepas (jin-үr Bitrus de).

he goks үr-bongon be-de Shir hond hond Shir nepstę ka rii-yo rō n-mę hur-de үn nęt à.

<sup>6</sup> To, or re nę, be-de үn rure үn no ka rem-se үn ya-ur-yoos se, үm rwo'og no үs-barag n-mę үn Aporos ne remen ka sha-mo guut no үn ka bu-yo. No yoos be-de үn ka yoor-m tę mo үm conog no nep yo ka: "Taase no pes rii-yo a gene à үn takyrda-q Shir." Taase wü ken wü nom m-gwɔn remen wü rō wü m-yoosé à, har wü yo'og wü ken wü. <sup>7</sup> ¿Wan wü zee o aragtę ye ken ye? ¿Yan yo nę o rotte yo үn hi үn du hüssə rii-yo Shir ya'u wö à? To, үregę har kaa o, ¿ya hantę o rotte үn jaks үr-hi sa o zee ba yar-mo a ya'u wö á?

<sup>8</sup> No m-nom sa o zee no nepse kap. Yatt-wü he no m-yoosé á. No m-nom sa o zee no kumustę yar-mo o-Kukt. No үr-she'et sa o zee gwomo-nę no rō үn **Kiristi** ne amba tę ye rō no m-yoosé à tę үr-she'et kaanę á. A ro zeege ma no gwomo-nę ye, tę argu nom үt-gwomo be-ur gaan үn no ne! <sup>9</sup> Remen үn hyan-o re, Shir rwuntute na **yan-Tom Yeso** cas. Tę rō kom-de үn koyan, үntun ye a kupse ma-to m-mar à. Remen tę waragę rii-yo hono o-dak kap, үn yan-tom ye Shir nę, үn hun-nę nę he shere үn yish à. <sup>10</sup> Hun-nę ye үn hono o-dak rō m-hyan sa o zee tett үs-weer á remen tę rō m-nome үn **Kiristi** m-guw. Amba no, no m-gwɔn sa o zee no үs-weer ne n-mę үn **Kiristi**! Hun-nę ye үn hono o-dak rō tę m-hyan tett bęeb-de m-nom үn rii á. Amba no, no үr-bęeb ne de m-nom үn rii. Hun-nę ye үn hono o-dak rō no үn 'ya m-sek, amba tę ne ye rō tę m-yo'og! <sup>11</sup> M-moka kaanę te үn hogę үn mer үn **swoot-q** m-ho ne, tę үn cop үn kashi үt-saw á, a tę m-dum tett o-hur á. <sup>12</sup> Se tę rangutę te kumut rii-yo үn hi үn te. Ye pyepe tę, tę rü'uryu ye nu-o so-o, a ye'e tę үr-köqb tę m'-mo үr-hur.\* <sup>13</sup> Hun-nę re ra-o tę, tę nomo ye үt-ma үn hur-de m-gwugwu. Tę waragę sa o zee buse-o үn hono o-dak, rii-yo kowan rō m'-yar à, ka rō ho-ur bi.

<sup>14</sup> Me un gene no to ka yanze remen үm ru'ut no hogę m'-ę á, se de remen үm kyewestü no remen no yakar re ye, ye mę m-con komo à. <sup>15</sup> Man rees no m-dék үntun yakar re. Ko no nom үn ya-ur-yoos ne n-mę үn Wan-Koyan har ye woq dugu-us op [10,000] à, wan-gaan wü cot he m-nom үntu o-tato. Q shir n-mę Yeso **Kiristi** mę rō tato no be-de үn hantę үn **Ma-to m-Rerem**. <sup>16</sup> Remen kaanę mę үs-kon nom no bo үm nome à.† <sup>17</sup> Remen үm guut no m-nom kaanę o rwo'ę үm tombute **Timoti** wà re wü mę m-con à. Ko-yan-ess үt-ma wü үn Wan-Koyan. Komo wua baksu no bo mę үn dor Yeso **Kiristi** à bo mę үr-yoos n-mę un ko ye ke hun-nę ye yan-dor à.

<sup>18</sup> Amba ye ken ye hyanag sa o zee man habę be үn no үm tepertü ye үn rem-se ye á, har ye үn wos үr-be үs-ses sa o zee ye nepse koyan. <sup>19</sup> Amba үm rwo'bę o-Korinti үn bęeb-de үn Wan-Koyan үn ka ho-to be үn no. Da-q mę habę man hyen үn hi үn de yo ka ya-үs-ses ye rō m-nom à. Man nep komo үregę ye kumug үr-bęeb be-de Shir, ko ne ma-to o-hwaa ye rō m-nom. <sup>20</sup> Baks no үnze Shir rō m-piishe hun-nę үt-ma үn bo ye yage wü nomtę үt-gwomo үn hur-de үn ye á, ba n-mę raks үn bo ye rō tēp á, amba n-mę m-gwot ko bęeb-de үn wü rō n-mę hur-to ye à. <sup>21</sup> To, ¿ya nę hüssə үm nomo no da-q mę wobę, үm negbę o-sorog ne ko dę үm kutu no үt-con үn gwugwer-mo үr-hi ne?

\* **Bör-us nass:12** 4:12 Hyen komo: Seng 18:3. † **Bör-us nass:16** 4:16 Hyen komo: 1Kor 11:1; Piri 3:17.

## Bor-üs taan

*Ruut no ya-o-ás be үн no*

<sup>1</sup> Um hogute hun-ne ro үn ma-ut no. Ye zeeq wü ken campo-wü ro kōn be үn no. Wü ro үn nom үn yo depē á, үn wü ken ne'a-wü ne. Ko be-de үn ye nape Shir á, ye ro m-nom үn go үn ka rem-se ka net-wü nome á. Wü ken wü muute ne'a tato un wü үntün ne'a үn wü.\* <sup>2</sup> Har rii-yo m-gwöñ yo ká no kumé! Ashi, չudepe mén-to tük no, no ruut ká wü nome go үn ká rem-se be үn no á? Depeté no ruut wü be үn no. <sup>3</sup> Ko dē nomtē à, mē be-yr gaan үn no ne o-wür á, mē be-yr gaan үn no ne n-mē o-kukt. Um kupsüssüte net-wü nome go үn ká rem-se à үt-ma sa o zee be-ur gaan üm ro үn no ne. <sup>4</sup> Be-de no morge kukt-o re ro m-she'et káne, komo үn bœeb-ur Yeso Wan-Koyan, üm conog no nom ko yo ke rii-yo sa o zee mē kaane be үn no. <sup>5</sup> Ya'as no **ko-Gwomo-wü үn ya-ut-köt** ká campo-wü. Nom no kaane remen **ko-Gwomo-wü үn ya-ut-köt** naasté wür-ö үn wü o ma-hun, amba Wan-Koyan a guus hoog-mo үn wü ho-de wü müne.

<sup>6</sup> Gwön-mo notte à rii-yo ur-bon yo á, remen no yagute net-wü depē á be-yr no. Ashi, ՞no nap үnze, ya o-yist o-rek yo ro үn hundunse үn hon үr-burodi á?† <sup>7</sup> Ruut no ká **yist-m 'wütüm-mo** remen no waragté burodi-ur pü-de ba **m-yist** bo no ro à. Nom no kaane remen Shir so'ostu no, be үn no a penesté rwuug o-ca yo үn **Biki-ö m-Pas**. Kiristi ro rwuug-ö ca-o na.‡ <sup>8</sup> Cinda nip-ö à, ma'as no m-baks үnze na hun-ne ye Shir ye. A joro no bu-üs na üs-ut se n-ga. A ginim no үt-yage. A nom no dorotte-ö үn Ma-to Shir a yage mén-ut jaas-to bo **Yahuda**-ne yage burodi-to m-yist à da-ö үn **Biki-ö m-Pas**. A doru no **Kiristi** hur-ur gaan үn nom o-shir ne.§

<sup>9</sup> Um genetu no n-mē үn takurda-o re, üm zee taase no mosse үr-hi un ya-o-ás ne. <sup>10</sup> Ba hun-ne ye nape Shir á um zee no á, ko ya-o-suub, ko ya-ur-hyow, ko yan-guw-mo үs-toog. Ko dē nomtē ye nap Shir á no som ye á. Remen urege kaane o se no ruug үn ká hono o-dak o war war. <sup>11</sup> Yo ka yo mē no m-ryre: taase no mosse үr-hi үn kap o үn bon wü zee or no wü ko-yan-dor à, urege wü ro үn hur-de o-ás ne, ko ko-ya-o-suub, ko ko-yan-guw-mo үs-toog, ko wa-ut-rœeb, ko ko-ya-m-swo, ko ko-hyow. No jar no re rii-yo m-re үn go үn ye ne á.

<sup>12</sup> Mett gwomo-to үn piishe үn hun-ne ye ro үn dor o үn Shir á үt-ma á. Amba noa hoks piishe үn yan-dor o Shir үt-ma. ՞Ko no hoks á? <sup>13</sup> Shir o үn hi үn de үn o he piish үn ma-to үn ye yage wü m-dore á. “Ruut no ko-yan-mén-ut jaas-to be-ur no”\* bo Ma-to Shir zee à.

## Bor-üs cind

*Taase yan-dor Yeso heet  
or үn ye ne be-de үt-gwomo*

<sup>1</sup> Uregę wü ken wü ro үt-ma ne үn or үn wü ne ko-yan-dor, wü jar wü heet to be-de үn ko-yan-piish үt-ma wü ro ko-yan-dor á. Yo depē à, ko-yan-napse Shir wü hongsu no ka ma-to. No heete yan-ba үn dor

\* **Bor-üs taan:1** 5:1 Hyen komo: Kara 22:30. † **Bor-üs taan:6** 5:6 Hyen komo: Gara 5:9.

‡ **Bor-üs taan:7** 5:7 Hyen komo: Rwyu 12:5. § **Bor-üs taan:8** 5:8 Hyen komo: Rwyu 13:7;

Kara 16:3. \* **Bor-üs taan:13** 5:13 Hyen komo: Kara 13:5; 17:7; 19:19; 21:21; 22:21,24; 24:7 (ut-Girik).

á. <sup>2</sup> ¿No nap үнзе yan-ba-m-kukop ye he piishe үн hono o-dak үт-ma á? Uregę har no ye he piishe үн hono o-dak үт-ma, depete no yoos hongse үн ma-ut rek-tö ba no үн band ye ken ye, ye ro yan-dor á. <sup>3</sup> ¿No nap үнзе a he no piishe үн **yan-tom-ye Shir** үt-ma á? ¿Yagunte rem-se haanę mosse үn she'et-de үn kà hono dak-q ne? <sup>4</sup> ¿Uregę yandor kumug үt-ma mosse үn or re үn ye ne, ya hante notte ha be-de ye ro yan-dor á ye piishe no үt-ma? <sup>5</sup> Me үn rwor tō kaanę remen no hogute m'-e. ¿M-moka kō net wan-gaan wü ro kōn q ká be үn no ko-ya-üs-wę̄er wü he no hoks caas үr-hoon á? <sup>6</sup> Gwot no yo no m-nom à. Wü ken wü be-ur no ro m-heet үn or re үn wü be-de үt-gwomo a piishté wü үt-ma. Har ma be-de үn yan-ba үn dor! Rott ur-bon kaanę á.

<sup>7</sup> Da-q no heete or no ko-yan-dor be-de үn ko-gwomo, **ko-Gwomo-wü үn ya-ut-köt** reeg no. Jiishte o 'mo үr-hur kō a wən wō susamb-m ru. <sup>8</sup> Amba no wargu hi үn no m-nongan, no үn core үn susamb-m or no ne, har ma or no ne yan-dor!

<sup>9</sup> ¿Ashi, no nap үнзе hun-ne ye nomē rii-yo үn ba үr-bon à, yea cüw un **Gwomo-to Shir** á? Taase a egussu no, be-de үn rure үn no yo ken rii-yo үn hon. Me no m-rure, ko-ya-o-ás, kō ko-yan-guw-mo үs-toog, kō ko-yan-hoop-q үn ne'a-nę, kō campo-ne yan-baramse үn wyr-q үn ye, kō campo-ne yan-m-rewe үn or үn ye campo-ne ne, <sup>10</sup> kō hyow-ne, kō ya-o-sǖb, kō ya-m-swo, kō yan-naas үn jin-tö үn hun-ne, kō ya-ut-rum, be-de үn ye yatt-wü he m-cow үn **Gwomo-to Shir** á. <sup>11</sup> Kaanę ye ken rowe be үn no n-ga, da-q no ro nakke **Kiristi** á. Amba m-moka, Shir sokste **ba'as-ut** no, komo a muutu no yan-ba-**ur-ba'as** komo wü hongsutu no үn wü ne. Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, wü nomē kaane үn bę̄b-de үn **Kukt-q Shir**.

### *Sekemsu no Shir үn wyr-ut no*

<sup>12</sup> Ye ken ye ro m-zee, "Shir ya'ag na nom үn koyan remen na yandor ye үn wü ye." Ee, man hoks nom үn yo үm cōne à, amba ba koyan yo Shir ya'u na keer-de m-nom à yo ro na m-gu á. Ye ken ye ro m-zee, "A ya'ag me nom үn koyan," amba me man yage yo ken rii-yo muut me wan-guw-mo үn yo á.\* <sup>13</sup> Wu ken a hoks m-zee, "A үn nom rii-yo m-re remen үt-men, үt-men komo remen rii-yo m-re," Nip-q, amba kanę үn co Shir a saburse rii-yo m-re үt-men ne. Amba rii-yo үr-bon yo a naas wyr-ut na be-de үn hoob-q үn ne'a-nę á. Wur-ut na tō үn Wan-Koyan tō Wan-Koyan komo wü үn wyr-ut na wü. <sup>14</sup> Shir 'yonsté Wan-Koyan үt-marimar, kaanę komo wü he na m'-yons үn bę̄b-de үn wü. <sup>15</sup> ¿Ashi, no nap үнзе myet dök-tö үn wyr-ut no tō ma **Kiristi** tō á? Cinda kaanę q à, man dek dök-ut Wan-Koyan үm muutu tō dök-tö үn ko-kaar á. Ko hiin! <sup>16</sup> ¿No nap үнзе kap bon wü mosse wyr-q үn wü үn ko-kaar ne à, ye waragte wyr-q o-gaan үn wü ne á? Remen a zeste, be-de үn takurda-q Shir, "Yoor-mo үn ye, ye waragte wyr-q o-gaan."† <sup>17</sup> Amba kap wü mosse hi үn du үn wü үn Wan-Koyan ne à, yea warag gaan n-me o-kukt.

<sup>18</sup> Nom no já үn cow-yo o-ás ne! Da-q hun-ne nome **ba'as-ur** hor-de, ba wyr-q үn ye, ye nome **ur-ba'as** á. Ko-ya-o-ás wü rewę үn ne'a-nę à ba ne'a үn wü á, wü nomote wyr-q үn wü **ur-ba'as**. <sup>19</sup> ¿Ko no nap

\* **Bor-uş cind:12** 6:12 Hyen komo: 1Kor 10:23. † **Bor-uş cind:16** 6:16 Hyen komo: Taka 2:24.

unze wyr-ut no pyo-o un **Kuk-t-q Shir** o, o ro be un no, komo o rwuuné be-de wu á? Komo no ye yan-beeb-de un hi un no á, amba Shir.‡ 20 Shir un o no. Wu tops, remen kaané sekëmsu no Shir un wur-ut no.

## Bor-us ta'yoor

*Yoos-ur Burus mosse ut-ge ne*

<sup>1</sup> Ma-to un rii-yo no gende me à, ur-bon ne, net she'et ba un ne'a.\*  
<sup>2</sup> Amba remen no Wongute o-ás ne, ko wu ke net-wu, ge ne'a un wu. Komo ko wu ke ne'a-wu un campo un wu ne. <sup>3</sup> Hond hond o campo rewé un ne'a un wu ne, wu nom ne'a un wu rii-yo depé wu nom à. Ne'a komo wu nome campo un wu kaané. <sup>4</sup> Remen ne'a rott beeb-de un wu zeet campo un wu, "Me wu cot he m-nom yo wyr-o re cone à." Kaané komo campo rott beeb-de un wur-q un wu á se de ne'a un wu.  
<sup>5</sup> No ye geesé ut-ge à, taase wan-gaan wen or re un wu á, se de urege kaané no ormé no nom ut-ho m-oog remen no nomot us-kon be-de Shir. Ka da-de, no doot m-go'one. Taase **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu durumsu no, remen noa hoks m-garamse wur-ut no á. <sup>6</sup> Ma-to me no m'-ya ba **karamsa**-o á. <sup>7</sup> Um ro cong a zee yan-dor ye ga ut-ge á bo um ro à ba ut-ge. Amba Shir ya'ag ye ken yan-dor ye beeb-de m-she'et ba ut-ge. Komo wu 'ye ye ken yan-dor ye mo ken yar-mo. Ko wu ke ko-yan-dor-wu ro m-yar ne mo Shir ya'u wu à, komo wu 'ye ye ken yan-dor-ye mo ken yar-mo un hon bo ye he wu nome m-senge à.

<sup>8</sup> Ma-to un ye ga ut-ge á un ye campo un ne maré ne à, me m-hyan a jiish ur-bon ye she'et ba ut-ge untun bo um ro à. <sup>9</sup> Amba urege no hoks garamse un hi un no á, depete ko wu ke wu kum campo un wu ko ne'a un wu. Remen jiishte a ge ut-ge otte ás-o re beeb un du.

<sup>10</sup> No yan-dor ye ro un campo-ne ko ne'a-ne ne à, **karamsa**-o ka um ruru no (Komo me wu á, amba Wan-Koyan wu jip, ruru na ka **karamsa**-o): Taase ne'a caas ut-ge un campo un wu ne á. <sup>11</sup> Komo urege ye caagute un campo un wu, taase wu ge ut-ge á, se de ye jamas ge-to un ye un campo un wu ne. Campo komo taase wu ho'os ne'a un wu á.†

<sup>12</sup> M-moka, um zeeg to ka be-de no ye kuse à, (me wu yanze Wan-Koyan á), urege wu ken wu ro un ne'a ne ko-yan-ba un dor, urege wu eks ye she'et she'et-de ut-ge un wu ne taase campo ho'os wu á. <sup>13</sup> Komo urege wu ken ne'a-wu ro un campo ne ko-yan-ba un dor, amba wu eks ye she'et she'et-de ut-ge un wu ne, to, taase ká ne'a-wu ho'os wu á. <sup>14</sup> Me un zee kaané, remen campo wu shere be-ur Yeso á, Shir a so'os wu rem ne'a un wu, wu shere be-ur Yeso à. Kaané komo, ne'a wu shere be-ur Yeso á, Shir a so'os wu rem campo un wu, wu shere be-ur Yeso à. Un ya kaané á, Shir a goks yakar un ye á. Amba remen Shir so'oste tato un ye ne, m-moka Shir gokste yakar un ye.

<sup>15</sup> Urege komo wu yage m-sher á conog m-wonge un wu shere à, yea hoks m-wonge. N-me un kaané, campo ko ne'a wu shere à, a gakte wu ur-she'et un wu yage m-sher ne á. Shir wu un aag na remen she'et-de ba ut-ween. <sup>16</sup> Wo ne'a, ¿o nepsté ko wo gu campo ru? ¿Wu shere

‡ **Bor-us cind:19** 6:19 Hyen komo: 1Kor 3:16; 2Kor 6:16. \* **Bor-us ta'yoor:1** 7:1 ut-Girik: Ro ur-bon ne campo yagute ci un ne'a. † **Bor-us ta'yoor:11** 7:10-11 Hyen komo: Mati 5:32; 19:9; Mark 10:11-12; Ruka 16:18.

be-ur Wan-Koyan bø o shere? Wø campo, zo nepste kø wøa gu ne'a ru wü sheret be-ur Wan-Koyan bø o shere?

*Gø un she'et-de Wan-Koyan  
cøne a she'et à*

<sup>17</sup> Cin da-q Shir daage yø yan-dor à, depetø ko wü ke ko-yan-dor-wü she'et go un she'et-de Wan-Koyan cøne wü she'et à. Ka rii gaan-yo yo me m-rure un yan-dor kø kene um ha be-de un yø. <sup>18</sup> Kap bøn wü Shir aage à, wü ro kø n-ga **ur-kø** né à, to taase wü hoob she'et-de un ba ur-kø á. Wü Shir aage komo ba ur-kø à, wü warag ko-**yan-dor Yeso** à, to, taase wü hoob se a koog wü á. <sup>19</sup> Ur-kø, kø ba ur-kø, ba rii-yo á. Amba nom o-dorottø un **karamsa**-q Shir jiishtø ur-bon. <sup>20</sup> Ko wü ke wü she'et bø Shir 'wossu wü a ekt wü ko-yan-dor à. <sup>21</sup> Uregø wø ko-guw-wü o rowë da-q Shir agu wø o waragtø ko-yan-dor q un wü à, taase o ryegen á. Uregø komo wü essu wø à ho'ostu wø, to arag. <sup>22</sup> Kap wü ro ko-guw à, da-q Wan-Koyan aage wü à, Wan-Koyan poste wü un kom-to **ko-Gwomo-wü un ya-ut-køt**. Kaanø komo wü ro sak à da-q a aage wü à, ko-guw **Kiristi** wü. <sup>23</sup> A un q no, komo a tops, taase no warag guw-mø un hun-ne á. <sup>24</sup> To, or re né, yan-dor myet bø a 'wosse net da-q a agu wü à, wü she'et kaanø un Shir ne.

*Yan-ba-ut-ge un yø campo  
un yø né marø né à*

<sup>25</sup> Ma-to un yan-ne'a-ne yø ga ut-ge á, yo yø he m-nom à, Wan-Koyan Yeso wü rurü na yo ye he m-nom á. Amba me un 'ya un to ma re ma-to, um nak me net-wü, wü hun-ne ro m-dék un ma-to un wü à, remen Wan-Koyan hogute 'won un de wü ya'ag me us-nap. <sup>26</sup> Më m-hyan a jiish ur-bon net she'et bø wü ro à, remen a ciristø m-cow un da-q un re ur-køob. <sup>27</sup> Uregø o geestø ut-ge, taase o caas to á. Uregø ne wø un go ga ut-ge á, taase o ge ut-ge. <sup>28</sup> Amba uregø o geestø ut-ge, **ba'as-de** á, komo wan-ne'a ge'e ut-ge, **ba'as-de** á. Amba de yø ga ut-ge à yea su ur-køob de un nekette un hoog-mø un yø. Komo um cønog um hebe no swo un ka kqob-de.

<sup>29</sup> Qr re né yan-dor, rii-yo me ut-ma à, yo ka: A kus o-da né un ka hono o-dak q á. Cin un m-møka, ya-ut-ge yø nomø Wan-Koyan m-guw sa o zee yø ga ut-ge á. <sup>30</sup> Yan-dor yø ro un tük-mø ut-men à, yø warag sa o zee yett tük-mø ut-men á, yø ro o-zak à yø warag sa o zee yan-tük-mø ut-men. Komo yan-dor yan q ut-saw yø warag yø rott rii á. <sup>31</sup> Yan-dor yø ro m-sengø mo morogse saw-to un hono o-dak à, taase yø she'et un 'wons-mø un to á, remen ka hono o-dak q a ro n-me un o à, o m-ta o.

<sup>32</sup> Um cønog no yage regen-q un bø no he m-she'et á. Wü ga ut-ge à wü ro un ess ur-hi be-de un Ma-to Shir ur-bon né, bø wü he rwo un Wan-Koyan hogø m-rerem à. <sup>33</sup> Amba wü ro né ut-ge né à, wü un ess ur-hi un saw-to un hon un ka dak-q, bø wü he rwo un ne'a un wü hogø m-rerem à. <sup>34</sup> Barag-se un wü purgute q ka be-ut yoor. Komo ne'a wan-ba-ut-ge kø wan-ne'a, wü ro un ess ur-hi be-de un ma-ut Wan-Koyan ur-bon né remen wü waragtø ba m-kukop n-me o-wyr o-kukt né. Ne'a wü ut-ge né wü ro un ess ur-hi kø de ke ho-de be-de un saw-to un hono o-dak, bø wü he m-nom campo un wü hogute m-rerem à. <sup>35</sup> Më un cøn no m-gu, remen no she'ettø bø Wan-Koyan cøne hun-ne yø un

wu she'et à, ye nom wu m-guw un hur-ur gaan à. Mę con no m-gakte be-de un nom un yo ken rii-yo kę yo ken yo á.

<sup>36</sup> Amba urege net nomog us-barag unze wu ro un nom un yo depe á be-de un wan-ne'a-wu wu ro ur-ryap à, komo con-to un wu ro m-boşe, yage wu geet wu, **ba'as-de** á. <sup>37</sup> Amba urege net zongsutę ba wu ken wu un zee wu nom kaanę, ba se wu gaag ut-ge á. Wu ro o-cow ne wu nomot yo wu conę à. Komo urege de wua hoksusse bop un hi un de un wu, har wu dęk un hur-de un wu, wua ge wu á, to, to ka hond hond o to ro. <sup>38</sup> Remen kaanę, kaanę ka cow-se us-yoor se ro ur-bon ne urege net zongsutę wua ge wan-ne'a-wu wu ro ur-ryap à, wu nomog rii-yo ur-bon. Amba urege wu dęk un hur-de un wu wua ge ut-ge á, wu nomog rii-yo jiishé à. <sup>39</sup> Taase ne'a-wu ut-ge wonge un campo un wu ne á, urege campo un wu ro un hoog ne. Amba urege campo un wu marag, wu ro o-cow ne, wu hur-de un wu conę à, wu geet wu. Amba ko-yan-dor, he wu m-ga cot. <sup>40</sup> Amba un hyan-o re, wua jiish un hogę m-reşem wu she'ete kaanę ba wu un ga ut-ge. Mę gwot-o kaanę **Kukt-q Shir** zee me um zee.

## Bor-üş eer

*Rii-yo m-re yo a seke pyo-q m-gir à*

<sup>1</sup> To, ma-to un rii-yo m-re yo a **seke** pyo-q m-gir à, a nepstę kap-m na ya-us-nap-ye. Nap-üs na ro un hante us-ses, amba was-m ro m-rwo **yan-dor Yeso** m-bo'osę. <sup>2</sup> Kap wu ro m-hyan wu zee wu nepstę rii à, tq har m-moka wu nap yo depe wu nep á. <sup>3</sup> Amba myet bon net-wu ro un con-to Shir à, Shir nepstę un wu ne. <sup>4</sup> M-moka ma-to un re un rii-yo m-re yo a **seke** pyo-q m-gir à, a nepstę unze, m-gir mo ro un ho-mo rii á. Komo shir o o-nip o á, a nepstę komo unze Shir gaan-q cot. <sup>5</sup> Un hyan-q un ye ken ye, rem-üs ro kondeen se ye ro m-aag "shir-ye" à un "yan-koyan-ne" n-ton kę n-dak. <sup>6</sup> Amba na a nepse Shir gaan-q. Wu ro o-Tato, wu nomekoyan komo remen un wu atte un hoog ne. Wan-Koyan, wan-gaan wu, komo Yeso **Kiristi**. Be-de un wu o komo Shir nomekoyan, be-de un wu o komo a ya'u na hoog.

<sup>7</sup> Amba de ba kap yan-dor ye napę kaanę á. Har m-moka ye ken ye ro hyan m-gir nip-q, remen kaanę da-q ye re'e yo a **seke** m-gir à, ye ro m-hyan sa o zee guw-mo shir-ye o-nip ye ro m-nom. Barag-se un ye un hur-de un ye kapsuru ye unze ye nomeg ur-ba'as. <sup>8</sup> Rii-yo a m-re à yoa hyokontu no yow yow un Shir ne á. A taage un koyan remen a yagute yo m-re á. Komo a kum rii, remen a reeg yo á.

<sup>9</sup> Amba nom no ceen taase de ka keer-de ko-yan-dor **Yeso** warag cow-yo rwo un wu ken wu rotte ur-beeb be-de m-sher á wu nom rii-yo wu nap kę Shir conog yo á. <sup>10</sup> Remen ye ken ye ye rotte ur-beeb be-de m-sher á hyene wo, wo wu ro ur-beeb ne be-de m-sher à, wo un re un rii n-me un pyo-q m-gir, tq ka ma toa ru ye har ye reet rii-yo m-re yo a **seke** m-gir à, komo yea sabre un hur-de un ye. <sup>11</sup> Remen kaanę ka nap-üs ru se, se a wakte shi'it-de un kaps un wu ken ko-yan-dor-wu, wu Yeso **Kiristi** mare remen wu à. <sup>12</sup> Da-q no ye ro m-rwo men-to un ye m-naase un barag-se un ye ne à, no nomekoyan or no ne ut-**ba'as**, kaanę no un nomekoyan **Kiristiur-ba'as**. <sup>13</sup> Remen kaanę, urege re un

rii-yo m-re a ru or re ko-yan-dor nom **ur-ba'as**, man do ti үr-ap komo á, taasu үm ru or re nom **ur-ba'as**.

## Bor-us jero

*Ur-beeb un senge-mo  
un ko-yan-Tom Yeso ne*

<sup>1</sup> ¿Mę үn ya mett үr-beeb á? ¿Mę ko-yan-Tom **Yeso** wü ka á? ¿Mę hyan o Yeso Wan-Koyan á. Ba remen senge-m re o ka no waragtę ye ma Wan-Koyan? <sup>2</sup> Urege me ko-yan-Tom **Yeso** wü be-de үn ye ken hun-ne á, ko-yan-Tom **Yeso** um ro be үn no remen no үn dore Wan-Koyan үn bu-yo ma-ut re. Remen kaane, depetę kowan wü nep cas ko-yan-Tom **Yeso** wü um ro.

<sup>3</sup> Shas-o re o ka be-de үn ye ro m-con ye nep ko me ko-yan-Tom **Yeso** wü à. <sup>4</sup> ¿Tett keer-de үn a ye'et te m-re m-swo ne үn den-ut no á? <sup>5</sup> ¿Tett keer-de m-neke үn ne'a te ne yan-dor ye ro ut-ge ne à, üntun bo ye ka yan-Tom-ye Yeso ye, Bitrus\* үn hen-ne Wan-Koyan ne nome á? <sup>6</sup> ¿Ko de me үn Barnabas ne, te ye he senge-mo үn reegte үn hi үn te?

<sup>7</sup> ¿Wan wü ne he guw-mo ut-karma, ká da-de ne wü waragtę reegte үn hi үn de үn wü? Ka ye go o-kat à, ro m-re үn hyo-ye ye go à da-q ka hyo-ye nene. Ka ye ro gut-de үn ca à, ro m-swo m-yow mo үn ka ca-ye. <sup>8</sup> To ka ma-to үn net to á. **Karamsa-o** o Shir o zee kaane. <sup>9</sup> Remen a genestę үn **karamsa-o Mosa** a zee, “Taase o bitę nu-q үn na-yo ut-kerem da-q yo door-mo үn hyo á.”† ¿Na-ye үn ya Shir he m-was үn ye ne үn hon-de үn ye cot bo wü zee kaane? <sup>10</sup> ¿Ká ma-to na ye ka Shir rotte á? Rem na o Shir zette kaane. Remen depetę ko-ya-tom үn ko-ya-m-dor ne ye nom dish-q үn gwuug-de үn rii-yo o-kat. Yan-ko'ot үn Ma-to Shir depetę ye re ye su be-de үn senge-mo үn ye. <sup>11</sup> Urege te goog Ma-to Shir үn hur-yr no, to, ¿yo ken caari-yo үn rii-yo ka te cite bo te zee no 'ye te rii-yo m-re үn saw-to m-cop ne bo ko-ya-o-kat ro ce-mo үn hyo-ye un wü?‡ <sup>12</sup> Urege no torog ye ruru no Ma-to Shir à, ¿te jiish ye үn keer-de үn no nomotu te kaane á?

Kap үn kaane ne, te gaktu no á. Amba te dungute be-de үn koyan otte ma-to үn rii-yo he wen үn senge-mo үn **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi** à. <sup>13</sup> ¿No nap ka үnze ya-m-senge үn **Pyo-o Shir** káne ye he kum үn rii-yo үn re-mo үn ye be-de үn saw-to a m-hantę á? ¿Ya-m-senge komo үn **o-hana** o үr-seke, káne o ka ye he kum үn gwuug-de үn ye be-de үn rii-yo a hantę үr-seke á?§ <sup>14</sup> Kaane to ro komo, Wan-Koyan rworog wü zee yan-senge-mo үn ko'ot үn **Ma-to m-Rerem** ye kum rii-yo үn reegte үn hoog-mo үn ye káne.\*

<sup>15</sup> Amba ko o-gaan me hwo үr-ish a nomotu me yo **karamsa-o zee** á. Komo me gen to ka remen no nomotu me kaane m-moka á. Ay, jiishte үm mer, otte үm taage үn ka gwon-mo. <sup>16</sup> Da-q me m-ko'ot à, me үn hoks m-gwon á, remen Shir gaktu me m-nom ká senge-mo үn ko'ot үn **Ma-to m-Rerem**. Komo man warag rii-yo үr-'won me yagu mo m-nom! <sup>17</sup> A ro zeege үn con-m re me m-nom үn ka rii-yo, үm

\* **Bor-us jero:5** 9:5 ut-Girik: Kepas. † **Bor-us jero:9** 9:9 Hyen komo: Kara 25:4; 1Tim 5:18.

‡ **Bor-us jero:11** 9:11 Hyen komo: Roma 15:27. § **Bor-us jero:13** 9:13 Hyen komo: Kara 18:1.

\* **Bor-us jero:14** 9:14 Hyen komo: Mati 10:10; Ruka 10:7.

zeeru se Shir topk mę. Amba remen Shir daagu mę wü bopsu mę ka senge-mo, remen kaanę mett yo m-daag á. <sup>18</sup> To, ḡya un yo nę rö top-o re? Ka zak-q mę m-kum be-de un rwor un **Ma-to m-Rerem** à ba wü ken wü un top á. Cip mę con m-gakte yan-dor á, ye nak yo depę m-top un ko-yan-kö'ot un Ma-to Shir à. <sup>19</sup> Kö dę nomte mę ko-guw be-de un hun-nę á, amba um muste hi un de ko-guw be-de un hun-nę, remen um wontutu yę be-ur **Kiristi**. <sup>20</sup> Da-q mę ro be-de un **Yahuda**-nę, um wargurų үntun ko-**Yahuda** remen um wontutu yę be-ur **Kiristi**. Da-q mę ro be-de un ye rö m-dorę un **karamsa**-q un **Yahuda**-nę à, kaanę mę m-nom, (kö dę nomte a gakte mę un dor-q ka **karamsa**-q á), amba remen um wontutu yę be-ur **Kiristi**. <sup>21</sup> Da-q mę ro be-de un ye rö **Yahuda**-nę á, ye rotte **karamsa**-q un **Yahuda**-nę á um rwo'uru hi un de be-de un ye. Un ka ców-yo um rę hi-de un ye, har um wontuté yę be-de un **Kiristi**. Amba mę jore **karamsa**-q Shir á. Um dorute **karamsa**-o **Kiristi**. <sup>22</sup> Be-de un ye rotte m'-wons un sher-mo un ye á, um waragurų үntun ko-yan-ba-m'-wons remen um wontutu yę be-ur **Kiristi**. Eę, um sengute um waragte kö yo ke rii-yo be-de un kö wü ke net-wü remen um guut ye† um wontuté yę be-ur **Kiristi**. <sup>23</sup> Myet mę un nom kaanę remen kö'ot un **Ma-to m-Rerem**, komo remen mę un yan-dor nę kumut rem-se үr-bon se Shir surte o-nu wü ya'as na à.

<sup>24</sup> ḡAshi no baks be-de un se'er-mo us-rek, ya-us-rek rö m-nom m-senge ye aragte or un ye ne, amba wan-gaan wü cot rö un kum m-yar? No ma sengu no us-rek bo no he rę үr-ho à.

<sup>25</sup> Kap ya-m-se'er, ye rö un yoose un hi un de un ye bo ye he garamse un hi un de un ye à. Ye rö m-nom kaanę remen ye reet m-yar mo he m-tees à, amba mo ma na yar-mo mo m-ta mo á. <sup>26</sup> Remen kaanę rek-o re q o-hwaa q á. Ba үntun ko-ya-m-dum wü rö m-wosor m-yo á. <sup>27</sup> Amba wür-o re q mę m-pu'us, um muutu q үntun q un ko-ya-o-rek, remen q nomot yo depę à. Un ba kaanę á, mę o-gyer taase mę komse rure un ye ken ye **Ma-to m-Rerem** to Shir mę nę a mussu mę hwaa.

## Bor-uş op

*Nak ut-to mosse us-toog ne*

<sup>1</sup> Qr re ne, mę con to-to ke no rii-yo köre ya-n-ga-yę na o-köt reenq n-ga á. Shir erek yę un küs-q o-ke'entę. Wü rö un co-q un ye. Komo wü rwuntute yę un hö-mo m-sa har un dak-o hwo'og-q rii-yo ci ye á.\*

<sup>2</sup> N-mę ut-ke'entę m-sa nę a yo'osu yę kap yan-dor **Mosa**. <sup>3</sup> Myet-mo un ye komo yę reeru ká rii-yo m-re yo Shir ya'asę yę un bu-yo ut-hyat à.†

<sup>4</sup> Myet-mo un ye swooru ká hö-mo Shir ya'asę yę un bu-yo ut-hyat à. Kap mo un ye swoog be-de un ká ta'ar-q, mo Shir ya'asę yę un bu-yo ut-hyat à. Ká ta'ar-q nę sha-m **Kiristi** mo.‡ <sup>5</sup> Myet un kaanę ne, Shir hoge rerem-mo un ye ken ye deen n-mę un ye á, wü homuru yę o-köt.§

<sup>6</sup> To, se kà rem-se un kor remen a nekt na ut-to, taase a nom rem-us yo-se bo yę nome à,\* <sup>7</sup> kö komo a nome pyo-se m-gir m-guw bo yę ken ye nome à. Remen Ma-to Shir zeeg, “Ka hun-ne yę nomog biki-q m-re

† **Bor-uş jerq:22** 9:22 ut-Girik: guug yę ken hun-ne yę. \* **Bor-uş op:1** 10:1 Hyen komo: Rwyu 13:21-22; 14:22-29. † **Bor-uş op:3** 10:3 Hyen komo: Rwyu 16:35. ‡ **Bor-uş op:4**

10:4 Hyen komo: Rwyu 17:6; Qog 20:11. § **Bor-uş op:5** 10:5 Hyen komo: Qog 14:29-30.

\* **Bor-uş op:6** 10:6 Hyen komo: Qog 11:4.

m-swø nę, komo ye inurụ ye hewuru us-hew m-jiib.”† 8 Taase a nom no o-ás bo ye ken ye be-de un ye nome à, har hun-nę dugu үr-kwooz us-tet [23,000] maruru ho-ur gaan.‡ 9 Taase komo a taks **Kiristi** bo ye ken ye nome, har yege-hwo hoomte ye à.§ 10 Taase a nom us-hwumug bo ye ken ye nome, har **wan-tom-wu Shir** wan-ho un hun-nę eestu ye à.\*

11 Ká rem-se koru ye à sha-mo үt-ma mo komo a un gen-to remen a kewestu na, na ye kom-de un ta-mo o-dak 'wosse à. 12 Remen kaanę urege o hyanag o eks m-'wons ne, to, nom ceen taase o hye. 13 Yatt meger-to wetu no m-kum to kuse ba a un nomo to net á. Shir ko-ya-o-nip-wu, wua yage a megertu no arge 'wons-m no á, amba be-de un ká meger-to, wua kutu no cow-yo m-posse remen no hokste m-dungune.

*Biki-q m-gir un Biki-q m-Pas  
mo ma Wan-Koyan ne*

14 Remen kaanę no nay-ne re, nom no já un guw-mo m-gir ne. 15 Me no m-gwot, gwot-o un ya-us-nap. Dege no hi un no urege rii-yo me m-rwor à nip-q. 16 Ká ibitte-de a ru'e o-kwum be-de un re-mo un Wan-Koyan à, ashi, ¿de de ka ro m-hanté atte m-warag gaan n-me un hyó-m **Kiristi** mo a wuuse үr-seke un mar-mo un wu rem na à? Burodi-de a m-yotor komo à, ¿de de ka ro na m-rwo a waragté gaan n-me un wyr-o un **Kiristi** á?† 17 A reeg no ka burodi-de үr-gaan na ye ro үt-moor ne à. Kaanę kutute na wyr-o gaan a ro, remen burodi-үr gaan-de a re myet-m na.

18 Gwot no hun-ne ye o-**Isra**. Kap ka ye re yo a **seke** à, gaan-ye ro un or un ye ne be-de un re un **seke** to a **seke** Shir un **hana-q үr-seke** à.‡ 19 ¿Ya un yo ne um conę m-rwor kane? ¿Me un zee o rii-yo a **seke** m-gir à kashi un rii-yo? ¿Ko m-gir yo ken rii-yo? 20 Ay, ko hiin, yo me m-zee à yo ro, ka rem-se **ya-үt-kot** ye a **seke** ba Shir á. Komo, me con no warag gaan un **ya-үt-kot** ne á.§ 21 Keer-үr ro kon no suut un ibitte-үr Wan-Koyan, komo un ibitte-de **ya-үt-kot** ne á. Keer-үr ro kon no reet rii-yo m-re yo ma Wan-Koyan komo un yo un **ya-үt-kot** ne á. 22 ¿Ko de sugum-yo atte Wan-Koyan Wu hogute үr-shoob bo **Isra**-ne nome? ¿A un arag wu m-'wons q?\*

*Nom no koyan remen seps un Shir*

23 No m-zee, “Shir ya'ag yan-dor ye un wu beeb-de m-nom koyan” amba ba ko yo ke rii-yo ro үr-bon ne á. “Shir ya'ag yan-dor ye un wu beeb-de m-nom koyan” amba ba koyan o ro m-gu hun-ne á.† 24 Taase o was un hi un du ne cot á, amba o was un or ru ne yan-dor komo.

25 Nom no yo ka: Ti no kap bo un rii-yo a m-baab be-de a m-baab m-ap à, ba se no cit á, taase no boog be-de ká ap-de rwuunę à, bo hur un noa kaps no á. 26 Remen Ma-to Shir zeeg, “Hono o-dak un rii-yo ro n-me un o ne à myet tq ma Wan-Koyan tq.”‡

† **Bor-us op:7** 10:7 Hyen komo: Rwu 32:6. ‡ **Bor-us op:8** 10:8 Hyen komo: Qog 25:1-18.

§ **Bor-us op:9** 10:9 Hyen komo: Qog 21:5-6. \* **Bor-us op:10** 10:10 Hyen komo: Qog 16:41-49.

† **Bor-us op:16** 10:16 Hyen komo: Mati 26:26-28; Mark 14:22-24; Ruka 22:19-20. ‡ **Bor-us op:18** 10:18 Hyen komo: Rewi 7:6. § **Bor-us op:20** 10:20 Hyen komo: Kara 32:17 (үt-Girik).

\* **Bor-us op:22** 10:22 Hyen komo: Kara 32:21. † **Bor-us op:23** 10:23 Hyen komo: 1Kor 6:12. ‡ **Bor-us op:26** 10:26 Hyen komo: Bong 24:1.

<sup>27</sup> Urege ko-yan-ba үn dor banag no re үn rii-yo m-re, no zee noa he, re no myet bo a ya'u no à, ba se no cikt á, remen taase no boog un ma-to үn so ka rii-yo rwuuné à, bo hur un noa kaps no á. <sup>28</sup> Amba urege wu ken wu zeeg no, "Ka rii-yo gir-mo a pené yo." To, taase no ti á, remen nu-se үn ka wu ruru no à, komo taase hur үn no kapsté no. <sup>29</sup> Barag-se үn hur-de үn wu mette se ma no se á. To, wu ken wu a hoks m-zęe "Remen չya үn o barag-se үn hur-de үn wu ken wu hette me m-kaps үn rii-yo үm cunse үn men-ut re?" <sup>30</sup> Urege үm bomog Shir remen rii-yo m-re, չremen ya үn o ka a hette me ut-reęb үn remen rii-yo үm re үn bongon-de Shir à?

<sup>31</sup> To, kap үn o үn rii-yo no m-nome à, ko yo no m-re à, nom no koyan remen seps-mo үn Shir. <sup>32</sup> Taase no warag shi'it-de **ur-ba'as** be-de үn **Yahuda**-ne, ko ye ro **Yahuda**-ne á, ko hun-ne yan-dor үn Shir. <sup>33</sup> Nom no bo me m-nom à. Me m-senge um ru'ut kowan hoge m-rerem n-me үn kap o үn rii-yo me m-nom à, ba rii-yo үm conę à yo me m-nom á, se de remen hun-ne kap ye kumut gwu.

## Bor-us op o-gaan

<sup>1</sup> Dörü no sha-m re bo me үn dore үn sha-m **Kiristi** à.\*

*Ur-yoos үn ma-to үn hok ur-hi*

<sup>2</sup> Me no m-bom remen no me m-baks be-de үn koyan, no komo m-bop үn ka yoos-de deęen, hond hond bo үm yoosu no de à.

<sup>3</sup> Amba үm conog no nep rii gaan: **Kiristi** wu ro co-o үn ko wu ke net-wu, campo komo wu ro co be-ur ne'a үn wu, Shir komo o ro co **Kiristi**. <sup>4</sup> Myet bon campo-wu konę us-kon ko rwor үn Ma-to Shir hin de үn wu ro ur-toob ne à, wu yo'ogte o ka hi-de үn wu. <sup>5</sup> Amba bon ne'a-wu konę us-kon ko rwor үn Ma-to Shir ba үn yere үn rii-de ur-hi, wu yo'ogte o ka hi-de үn wu, ka ro kang-o gaan үn ne'a-wu a ore shi-se үn wu ne à. <sup>6</sup> Urege ne'a yagute yere үn rii-de ur-hi, to, wu or hi-de үn wu ur-kuug. Amba rii-yo m'-e yo ne'a or hi-de үn wu, remen kaanę se wu yere rii-de ur-hi. <sup>7</sup> Da-o campo ro ut-ma үn Shir ne à, wu hede hok үn hi-de үn wu á, remen wu wu a hwqone sha-mo Shir үn ká seps-mo ne. Amba ne'a seps-mo үn campo mo.† <sup>8</sup> Remen campo wu a takne m-nom, ba be-de үn ne'a-wu rwuunę á. Amba ne'a-wu ur-takan, n-me үn campo-wu rwuunę. <sup>9</sup> Komo a nom campo remen ne'a á, se de ne'a-wu a nome remen campo.‡ <sup>10</sup> Remen kaanę se ne'a yerete rii-de ur-hi a hyenet gos-to wu ya'e campo à, remen **yan-tom-yę** Shir ro wu m-gwot.

<sup>11</sup> Myet үn kaanę ne, n-me үn Wan-Koyan, ne'a ba pegesse wu ro be-de үn campo á. Kaanę komo, campo ba pegesse wu ro be-de үn ne'a á.

<sup>12</sup> Ko de nomte ne'a-wu ur-takan wu үn rwuun be-de үn campo-wu ur-takan à, amba m-moka, kap campo-ne, ne'a-ne mate ye, amba koyan be-de Shir yo rwuunę. <sup>13</sup> Gwot no no hyen үn hi үn no, չnomog ur-bon ne'a kon Shir hi-de үn wu ro ur-hek? <sup>14</sup> Rii-yo m'-e yo campo-wu yage hi-de үn wu ba o-or, urege hi-üs se үn wu ro m-seęb ne. <sup>15</sup> Urege ne ne'a ro үn hi-se m-seęb ne kashi үn rii-yo be-de үn wu o-zak ne, remen a үn nomo wu us-shi remen hok ur-hi. <sup>16</sup> Urege ne wu ken wu conog

\* **Bor-us op o-gaan:1** 11:1 Hyen komo: 1Kor 4:16; Piri 3:17. † **Bor-us op o-gaan:7** 11:7 Hyen komo: Taka 1:26-27. ‡ **Bor-us op o-gaan:9** 11:8-9 Hyen komo: Taka 2:18-23.

hante o-nakantę un to ka ma-to, yo um he hoks m-zęę à yo rö, yatt yo ken ców-yo yo argę kaanę be-de yan-dor kap á.

*Rę un Rii-yo m-re yo un  
Biki-q m-Pas yo un Wan-Koyan*

<sup>17</sup> N-mę un ka ma-to um cōne m-rwor m-moka à. Mę bom no á remen morog un no de үr-hi de á. Da-o no morge, rem-us so-se rö m-rwuun á se dę rem-us yo-se. <sup>18</sup> Үr-takan cas, um hogute n-hon n-hon no ro be-de un morog-ur no yan-dor, um hogute a zee purug-ur rö kón be un no, har um ro dekstę to ken ma-to um hogę à. <sup>19</sup> No m-wong un hi un no kur-ut үt-kur remen no kututę hun-nę unze kur un no jishtę ko de ke kur-de. U depę kaanę á. <sup>20</sup> Ba remen no reet Rii-yo m-re yo m-Pas yo un Wan-Koyan no morgute á. <sup>21</sup> Um nepstę un to ka ne remen be-de un rę un Rii-yo m-re yo m-Pas yo un Wan-Koyan, ko wü ke wü rö m-hor remen wü reet rii-yo m-re yo un wü ba wü un 'ya ye ken ye. Remen un kaanę ye ken ye rö m-ji m-mer, ye ken ye ne se ye swoog swo-m ho ye. <sup>22</sup> ¿Nott den-to no hette m-she'et no re no su n-mę tó á? ¿Ko komo no un hyan o hun-nę yan-dor ye Shir ba rii á, o notte un rangsę un kooq-ne? To, ¿re um he no m-zęę ne un to ka? ¿Um bum no un to ka? Ay, man bum no á.

*Rii-yo hante atte m-re Rii-yo m-re  
yo un Biki-q m-Pas yo un Wan-Koyan à*

<sup>23</sup> Ka rii-yo um ya'asu no komo à, be-ur Wan-Koyan um goksune yo. Yeso Wan-Koyan ká töt-mę a bopsutę wü un kom-to un yan-yage-to un wü à, wü dekuru үr-burodi. <sup>24</sup> Bo wü komte үr-bongon ha-mę Shir à, wü argu m-bosor, wü zee, "Q ka wyr-o re o, o a ya'ase rem no à. Sengu no m-nom kaaanę remen no ma'astü me m-baks." <sup>25</sup> Kaanę komo bo ye reesę à, wü mossuru үr-ibitte wü zee, "Ka ibitte-de swor o-nu pu-o, o un hyó-m re. Nom no kaaanę ko o ke da-o no inę m-swo, remen no ma'astü me m-baks."<sup>§</sup> <sup>26</sup> Remen koyanda no inę rę un ka burodi-de, m-swo ne un ka ibitte-de no o ká un ko'ot un mar-m Wan-Koyan har wü muunte.

*Rę un Rii-yo m-re  
yo un Biki-q m-Pas  
yo un Wan-Koyan ba m-depe*

<sup>27</sup> Remen kaanę bon wü re un ká burodi-de à, ko wü swo un ká ibitte-ur Wan-Koyan de ba m-depe à, ka net-wü wü nomog **үr-ba'as** be-de un wur-o Wan-Koyan un hyó-mę un wü ne. <sup>28</sup> Se dę ko wü ke wü cekersę hi un du un wü, ká da-de wü reet ká burodi-de wü su un ka ibitte-de. <sup>29</sup> Kap bon wü re ká burodi-de, wü su un ká ibitte-de ba m-sekemse un wur-o **Kiristi** à, wü suute hi un du un wü piish үt-ma. <sup>30</sup> O hante ye ken ye rotte be un no ba m'-wons, us-gom ne, ye ken ye har ye mereste. <sup>31</sup> Amba urege a cekersutę hi un na, Shir hede na piisę үt-ma á. <sup>32</sup> Wan-Koyan ya'ag na үr-kooq remen wü ja'astę na. Wü un nom kaanę remen wüa piishí na үt-ma ragaan un hono o-dak ne á.

<sup>33</sup> Remen kaanę or re ne, yan-dor, da-o no morge no reet Rii-yo m-re yo m-Pas yo un Wan-Koyan no waase or no ne. <sup>34</sup> Uregę ne wü ken wü

ro үн hogे үн mér wü reesunę rii-yo m-re cin o-hur, taase wü neknę hi үн de үн wü piish-de үt-ma da-q no morgę.

Ma-to kuse komo à mē habę man busę no to m-rure.

## Bor-us op us-yoor

*M-yar deen mo Kukt-q Shir ya'ase na à*

<sup>1</sup> To, m-moka komo or re nę үn ma-to үn yar-mo **Kukt-q Shir** ro m'-ya à, mē con no ma'as үn koqb-de us-nap nę á. <sup>2</sup> Nq nepstę da-q no ro yan-ba үn dor á, a egussutę no, no cuyut guw-mo үn gir-mo rottę hoog á komo mo ro tep á. <sup>3</sup> Remen kaanę um conog no nep bo no he m-daag yo ro nip-q Shir à. Yatt-wü **Kukt-q Shir** ro m-doruttę wü he pyap үn Yeso á. Komo yatt-wü he m-zee, "Yeso Wan-Koyan wü á," se wü **Kukt-q Shir** ro m-doruttę à.

<sup>4</sup> To, yar-mo үn **Kukt-q Shir** ro kon go-us-go, amba **Kukt-o Shir** o-gaan, o ro mo m'-ya үn hun-ne. <sup>5</sup> Cow-us ro kon n-hon n-hon se үn nom m-senge, amba Wan-Koyan gaan, wü a m-nomę m-guw. <sup>6</sup> Shir ro үn nom үn sengem-q үn wü be-ur na us-cow n-hon n-hon үn hoog-m na. Amba Wan-Koyan wan-gaan, wü ro myet-m na үn ya-ur-beeb үn nom mo үn ká sengem-q kap.

<sup>7</sup> Shir ro үn 'ya үn kō wü ke ko-yan-dor-wü Kukt-q үn wü, remen kowan wü guut **yan-dor Yeso**. <sup>8</sup> Ye ken ye **Kukt-q Shir** ya'ag ye yar-mo үn weer-se Shir, be-de үn ye ken ye komo a ya'ag ye nap үn yo Kukt-o kutu ye à, үn ká Kukt-o gaan-o. <sup>9</sup> Wü ken wü komo a ya'ag wü yar-mo m-sher o-nip nę be-de үn ká Kukt-o. Wü ken wü komo a ya'ag wü yar-mo үn taas us-gom үn ká Kukt-o. <sup>10</sup> Wü ken wü komo a ya'ag wü yar-mo үn nom үn rem-se үt-hyat, wü ken wü komo ko'ot үn ma-to rwüyünę be-de Shir à. Shir ro m'-ya үn wü ken wü nap-se үn nap үn urege kukt-q Shir o, wü ken wü nap-se tep үn rem-ut hor-to go-us-go, wü ken wü komo muut m-rwor үn yo a rwore үn rem-ur hor-de à. <sup>11</sup> Kap Kukt-o gaan-o ro m-wong үn ka yar-mo. Ka Kukt-q ro m-daag үn yar-mo o he 'ya үn kō wü ke net-wü.\*

*Myet-m na dok-to үn wyr-o gaan-o*

<sup>12</sup> Wür-q үn net ro үt-dok nę, amba ka dok-to nomę ka wyr-o o-gaan o. To, kaanę **Kiristi** ro.† <sup>13</sup> Remen kap-m na үn Kukt-o gaan a yo'ostu na m-ho ha-mo үn wyr-o gaan, kō **Yahuda**-nę kō ye ro **Yahuda**-nę á, kō guw-nę kō yakar kap-m na a rwö'ög na m-wong үn ka Kukt-o gaan-o.

<sup>14</sup> O-wür ba dok-ur gaan-de á, o ro үt-dok nę deen. <sup>15</sup> Uregę na-o zeeg, "Mę kom-q á, remen kaanę mę dok-de o-wür de á." To ka a węn o m-warag dok-de o-wür á. <sup>16</sup> Kaanę komo urege tó-o zeeg, "Mę yish-de á, remen kaanę mę dok-de o-wür de á," tó ká węn o m-warag dok-de o-wür á. <sup>17</sup> A ro zeege hon o-wür kap yish-de, ɿün yan a roa hogę? A ro zeege hon o-wür caari-o o-to o, ɿün yan a roa hogę wüs? <sup>18</sup> Amba Shir nomog wür-ut na dok-ut-dok, komo wü rü kō de ke dok-de be-de wü conę á. <sup>19</sup> A ro zeege hon o-wür dok-ur gaan-de, o roa warag o-wür á. <sup>20</sup> Ee, dok-ut ro kon deen, amba wyr-o gaan-o.

<sup>21</sup> Cow-o ro kon yish-de zeet o-kom, "Ho-m re ro kon үn wo nę á," kō komo hi-de zeet us-na, "Ho-m re ro kon үn wo nę á." <sup>22</sup> Husse to ka ma,

\* **Bor-us op us-yoor:11** 12:4-11 Hyen komo: Roma 12:6-8. † **Bor-us op us-yoor:12** 12:12 Hyen komo: Roma 12:4-5.

ká dok-de a m-hyan a zee dett m-'wɔns á, tó de jiishé үr-bon. <sup>23</sup> Dok-to o-wur komo tó a m-hyan a zee tó woo or үn tó nē үr-bon á tó a jiishé m-seps. Kaané komo dok-to rotte bon-de m-gwot үn wyr-ut na á, a tó m-hok. <sup>24</sup> Tó ken dok-to ba se a nomoté tó kaané á. Amba Shir nomog o-wur be-үr gaan bø a he m-gwot a seps tó ken dok-to rotte m-'wɔns á. <sup>25</sup> Shir үn nom káané remen taase koob-de үn gam-o үr-hi she'et n-me o-wur, se dø dok-to o-wur was үn or үn tó nē ragaan. <sup>26</sup> Remen kaané urege dok-үr gaan hogüte m-hoog, kap tó ka dok-to ro m-swo үr-koob үn de nē. Kaané komo urege a bømog dok-үr gaan, myet-o үn tó ka ro үn nom o-zak.

<sup>27</sup> M-møka kap nō wyr-o **Kiristi** o. Ko wu ke komo be-үr no dok-de үn wu de. <sup>28</sup> Ogom-de үn dok-to Shir rwo'e үn wyr-o үn yan-dor ye үn wu à tó ká:

Үr-takan, **yan-Tom Yeso**.

Yoor, **yan-Rwor үn Ma-to Shir**.

Tet, ya-үr-Yoos.

Nass, yan-nom үn rem-se үt-hyat.

Taan, yan-yar-mø үn taas us-gom.

Cind, yan-Gwü.

Ta'yoor, yan-gut-de ya-m-senge-mø үn yan-dor.

Eer, yan-cep үn rem-үt hør-to go-us-go.†

<sup>29</sup> ¿Ko wu ke ko-**yan-Tom Yeso** wu? ¿Ko wu ke ko-**yan-Rwor үn Ma-to Shir** wu? ¿Ko wu ke ko-ya-үr-Yoos wu? ¿Ko wu ke ko-yan-nom үn rem-se үt-hyat wu? <sup>30</sup> ¿Ko wu ke ko-yan-yar-mø үn taas us-gom wu? Ay, ¿Ko wu ke ko-ya-m-cep үn rem-үt hør-to wu? ¿Ko wu ke a hoks muut m-rwør үn yo a rwøré үn rem-үr hør-de? Ay. <sup>31</sup> Nom nō dish-o үn yar-mø jiishé à.

Komo man kutu nō cqw-yo jiishé үr-bon à.

## Bør-us op us-tet

*M-was*

<sup>1</sup> Ko үm hoks nap үn tøp  
үn rem-to үn hun-né hør-ye үn tø  
үn **yan-tom-ye Shir** ne,  
amba urege me m-was үn or re nē á,  
үm waragte o ká үntün o-jeger yo  
үn zaaz-o o-hwaa,  
kø ne o-kanga o үn kaas үn hun-né үt-to o-zaaz.

<sup>2</sup> Ko me үn yar-mø үn kq'ot үn ma-to rwuuné be-de Shir ne à,  
үm nep komo rii-yo ro wukusse à,  
үm nep komo hon us-nap kap.

Komo me m-sher ne deen,  
mo woo wugur үt-haag à,  
amba mëtt m-was á, tø,  
me rii-yo á.\*

<sup>3</sup> Ko үm ya'as kap o  
үn rii-yo үm rotte à,  
remen үm reegtuté koob-ne,

† **Bør-us op us-yoor:28** 12:28 Hyen komo: Apis 4:11. \* **Bør-us op us-tet:2** 13:2 Hyen komo: Mati 17:20; 21:21; Mark 11:23.

Um ya'as wyr-o re a tuks,

Uregé mett m-was á,

ai kap tq ka tqa gu me á.

4 Was-mo rø m-hante m-mo yr-hur, yr-'wøn ne.

Was-m rø m-hante yr-shoob á,

gwøn-m rø køn á, kø nø-mø yr-hi á.

5 Jaks yr-hi rø køn á.

Was-m rø un cunø un hi un de un mo á.

Was-m rø m-hante o-sugum á,

Was-m rø m-hum

**ur-ba'as** yr-hur á.

6 Was-m rø un høge un rørem-mo

un men-ut jaas-tø á,

amba mo rø un høge-m rørem-mo un a rur o-nip.

7 Was-m rø un hante un 'mo yr-hur

be-de un kø yo ke rii-yo.

Was-m rø m-hante m-sher n-me un koyan,

Was-m rø m-hante o-sakto

Un hwø yr-hur ne be-de un koyan.

8 Was-m rø m-ta á har da-q ba m-ta.

Amba ko'ot un ma-to rwuunø be-de Shir à a tees,

Nap-q un rem-ut hor-tø komo tøa ege,

us-nap sea tees.

9 O-nip nap-us na shiishø se á,

Komo yo Shir napø à, a hoks yo m-nap kap á.

10 Da-q shiishø woøne,

ká yar-mø mo rø

Shiishø se á

mø argu m-ta.

11 Da-q um ro wà à,

Um ro un nom ut-ma

untun tq un wà,

Um ro un nom us-barag untun se un wà,

nap-us re untun se un wà.

Amba da-q um woø net sek-wu à

um yaguru rem-se ma wà.

12 Remen kaane, m-møka,

Rim rim a m-hyan

untun yr-madipi,

Amba ka ho-de woøne

ka da-de a he m-hyan cas.

M-møka nap-us re ba shishø-se á,

amba ká ho-de woøne

Man nep koyan hond hond

bø Shir napu me à.

13 To, rem-us tet rø køn se rø:

Sher o-nip,

O-sakto ne,

M-was ne,

amba yo jiishø kap à yo rø m-was.

## Bor-us op us-nass

*Yar-mo un cep un rem-ut hor-to  
un ko'ot un ma-to rwuunę  
be-de Shir ne à*

<sup>1</sup> Sengü no m-was un or no ne, komo no nom dish-q un yar-mo Kukt-o ro m-ya à. Yo jiishe à, yo ro no nom reeb-q un ko'ot-q un ma-to rwuunę be-de Shir à arge ko mo ke yar-mo à. <sup>2</sup> Urege yar-m no mo un nap un tep mo un rem-ut hor-to, Shir-q o he nome ut-ma, ba hun-ne á, remen yea hoks m-nap un yo wö m-rwör á. Un beeble-de o-Kukt o ro ut-ma. <sup>3</sup> Amba wü ro un ko'ot-q un ma-to rwuunę be-de Shir à ro m-gu un ye ken ye m-bo'ose be-ur Wan-Koyan. Wü 'ye ye jaab-q ut-men wü gwu'urşe hur-de un ye. <sup>4</sup> Wa-m-teper un rem-ur hor-de hi un de un wü q wü ro m-bo'ose. Amba wü ro un ko'ot-q un ma-to rwuunę be-de Shir à yan-dor ye wü ro m-bo'ose. <sup>5</sup> To, um cōnog a zee kap-m no, no tep un rem-ut hor-to. Amba um jiishtę m-con a zee no ye ro un ko'ot-q un ma-to rwuunę be-de Shir à. Wü ro un ko'ot-q un ma-to rwuunę be-de Shir à, wü aragte wü ro un cep ut-ma un rem-ur hor-de à, se de urege wa-m-muut m-rwör un yo wü rwörə à ro kon remen hun-ne yan-dor

**Yeso bo'osuté.**

<sup>6</sup> To, or re ne, urege um woobute um sengü no m-tepeş un rem-ur hor-de, ¿ya yo he no m-gu? Amba urege um rurute no yo Shir kute me à, ko um kutu no kashi us-nap, ko um ruru no yo Shir zee à, ko de ken yoos-de, yo yo he no m-gu. <sup>7</sup> Hond hond-q bo rem-se ba un hoog ro à, üntun rem-se a m-hur à, üntu o-sherewa ko ur-moro. Urege cor-q un to rwuun kár kár á, ¿re net he m-nom ne wü nept sep-q a takne à? <sup>8</sup> Urege wa-m-hur o-kar q ur-gün wü hur q bo a he q m-högé á, ¿re ne karma-ne he m-nap a ak ye remen ur-gün ne? <sup>9</sup> Kaanę q komo tq ro be un no. Urege no çek ut-ma un rem-ur hor-de de a nape á, ¿re a he m-nom a nept yo o conę à? No rworog q ka ut-ma be-de un ba un net. <sup>10</sup> Rem-ut ro kon un hono o-dak go-us-go, ko de ke komo de ro ur-bon ne be-de un ye ro to m-nap à. <sup>11</sup> Urege me nap rem-de wü ken wü ro m-cęp á, wü ko-hamat-wü be un de, komo me ko-hamat-wü be-de un ká net-wü. <sup>12</sup> Kaanę komo tq ro be un no. Bo no un hoob-q un kum un yar-mo o-Kukt à, kon no Shir q 'ye no rem-se he m-gu un yan-dor à.

<sup>13</sup> Remen kaanę, kap wan-cęp ut-ma un rem-ur hor-de, se wü konog Shir 'ye wü nap-se un muut m-rwör un yo wü cepę à, remen wü rurute ye ka yo wü cepę un de ka rem-de à. <sup>14</sup> Urege um konog us-kon un rem-ur hor-de, kukt-o re q konę us-kon, amba hur un de de kum rii á. <sup>15</sup> To, ¿ya um he m-nom? Man kon un bu-yo o-kukt komo man kon un gom-to nape à un hur un de. Man hu sep-to un bongon-de Shir un kukt-o re, komo man hu un gom-to um nape à un hur un de. <sup>16</sup> Remen wo bümę Shir o-kukt un hond un q cot, ¿re ne ka ye nape yo wö m-nom á he bqm un Shir un wö ne? ¿Re ne ye he wo m-tosę bongon-de Shir ba ye un nap yo wö m-rwör á? <sup>17</sup> Nip-q, da-q wo ro un bongon-de Shir un un rem-ur hor-de, ro ur-bon ne. Amba urege hun-ne hor-yę nap yo wö m-rwör á, de ro ye un gu á.

<sup>18</sup> Um bomog Shir remen um aragte myet-m no cep ut-ma un rem-ut hor-to. <sup>19</sup> Amba be-de un morog-de un hun-ne yan-dor, um jiishtę m-con um rur gom-ut taan-to hun-ne nape à tq he ye m-gu à, otte um rur ut-gom dugu-us op [10,000] un rem-ur hor-de à.

20 Qr re nę, yage nę nomot ყ-barag үntün yan-yakar mosse m-yar nę mo **Kukt-o Shir** ro m'-ya à. Sę de, nom nę ყ-barag үntün sek-ye un gon ka ma-to. Urege nę cənog m-warag үntün yan-yakar, nom nę men-ut jaas-to hiin hiin үntün bę yan-yakar ro m-nom à. 21 Gense tə ro n-mę ყn gen-mo ყn Ma-to Shir: Yawe zee,  
“Man nome hun-nę re ყt-ma ყn rem-ut hör-to,  
komo ყn gop-to ყn hamat-nę nę,

Amба kap ყn kaanę nę, yea ke'ę ma-ut re ყt-to á.”\*

22 Tə ashi, nę hyanag cep ყt-ma ყn rem-ur hör-de napa-q ba remen yan-dor á, amba remen yan-ba ყn dor q. Wa ყn ko'ot ყn ma-to rwuunę be-de Shir à remen yan-dor q, yanze yan-ba ყn dor á. 23 Remen kaanę, urege yan-ba ყn dor kę hun-nę yę napę ka rem-se á haantę be-de ყn morog-ur nę, komo yę hogurų kowan ro m-cep ყt-ma ყn rem-ur hör-de, yea zee nę ya-o-zungo yę. 24 Amба urege ko-yan-ba ყn dor, kę net-wu wu napę ka rem-se á, haantę be-de ყn morog-ur nę, komo wu hogurų **yan-dor Yeso** m-rwor Ma-to Shir. Myet-m ka ma-to a ci hur-de ყn wu har wua nep ყnze Shir a piishi wu ყt-ma remen men-ut jaas-to ყn wu. Wu hoob m-waktunę be-de Shir. 25 Un nom-mo ყn kaanę wu he m-kwukt n-dak, wu m-rwor rii-yo ro wukusse n-mę ყn men-to ყn wu à, wua zee, “O-nip Shir ro be-ur no!”

### *A bum Shir bę depę à*

26 Tə, qr re nę yan-dor, a kups nę kutt yo mę m-rwor à: Da-q nę karge, wu ken wu ro ყn hu ყn sep-to ყn bongon-de Shir, wu ken wu ur-yoos, wu ken wu ur-pees ყn yo Shir kute wu à, wu ken wu tep-q ყn rem-ur hör-de, wu ken wu waksę m-rwor ყn yo a rwore à, se de nom nę koyan remen kowan wu bo'osutę. 27 Urege har yę ken yę a cep ყt-ma ყn rem-ur hör-de, taase yę pes hun-nę yoor kę tet, komo yę nom n-gaan n-gaan, wu ken wu waksę yo yę rwore à. 28 Urege nę ko-wan-waksę ყn ka tə ka net-wu ro m-rwor ro kón á, depetę ka wu ro ყn cep ყt-ma ყn rem-ur hör-de à wu ręs temb n-mę ყn hun-nę yan-dor. Wu nome hi ყn de ყn wu ყt-ma ყn Shir nę bę ყn o cot.

29 Yan-ko'ot ყn ma-to Shir komo nę yoor kę tet yę he nom ყt-ma, yę ká hongse yo a rwore à. 30 Urege komo Shir peesutę wu ken wu, wu ro kanę tara à, ka ma-to tə ka net-wu ro m-rwor à, tə, ká wu ro tep à se wu ręs temb. 31 Be-de ყn nom ყn kaanę ka yę ro m-rwor ყn Ma-to Shir à, yea kum hek-de m-rwor gaan n-gaan, har kowan kumut ur-yoos ყn jaab-o ყt-mę nę. 32 Baks nę ყnze hun-nę yę ro m-rwor ყn Ma-to Shir à, yę hoksussutę kukt-q ყn yę komo yea hoks m-wase ყn da-q ყn yę. 33 Q ka nip-q remen Shir na ba Shir q ყn durumsę ყn na wu á, amba wu ko-yan-m-gwugwu-wu.

Kaanę tə ro komo be-de ყn kap q ყn hun-nę yan-dor. 34 Depetę ne'a-nę she'et temb n-mę ყn morog-de yan-dor. Udepe yę cep ყt-ma á. Sę de yę dore, bę **karamsa-o Mosa** zee à. 35 Urege yę ro ყn yo ken rii-yo o-cot yo nę, yę cit campo ყn yę nę o-hur. Remen rii-yo m'-ę yo ne'a-nę cep ყt-ma n-mę ყn morog-de hun-nę yan-dor.

36 No yę ro co-o m-ko'ot Ma-to Shir be-de ყn hun-nę un hono o-dak á. No yę napę Ma-to Shir hon ყn nę á. Hun-nę deen ყn tə ken be-to

\* **Bor-üs op ყ-ს-nass:21** 14:21 Hyen komo: Isha 28:11-12.

gökstę Ma-to Shir. <sup>37</sup> Uregę wü ken wü muutę hi үn de үn wü ko-yan-rwor үn Ma-to Shir, ko komo wü muut hi үn de үn wü kowan **Kukt-o Shir**, wü nep үnze, kā yo me no m-gene à ma-ut Wan-Koyan to үn hi үn de үn wü. <sup>38</sup> Uregę komo wü ken wü hwö to үr-hur á, wü ma a huu wü үr-hur á.

<sup>39</sup> Remen kaanę, or re ne, nom no gop-de үn rwor үn Ma-to Shir. Taase komo no węn cep un ma-to үn rem-ut hor-to á. <sup>40</sup> Se de no nom koyan bo depę à, hond hond komo.

## Bor-us op us-taan

### Kiristi inetę үt-marimar

<sup>1</sup> M-moka komo, or re ne, man baksu no **Ma-to m-Rerem** to үm ruru no n-ga à, no gokstu tq, no tq komo m-dorę. Remen kaanę şer-m no ro m-boşę. <sup>2</sup> Komo Shir a gu no un bu-yo un ka **Ma-to m-Rerem** tq, urege no gokstę kom-ut yoor. Un ba ka á, şer-m no be-үr **Kiristi** mo waragte hwaa.

<sup>3</sup> Um bobsüssüte no rii-yo jiishę à, komo yo a bobsu me à, үnze: **Kiristi** marag remen **ba'as-ut** na, bo gen-mo үn Ma-to Shir rwore à.\* <sup>4</sup> A jok wü komo a 'yons wü үn ho-үr atette-de, bo gen-mo үn Ma-to Shir rwore à,† <sup>5</sup> Bitrus‡ hyanag wü komo ka op үn nen yoor-ye [12] hyanag wü. <sup>6</sup> Ka da-de ne, yan-dor ye үn wü arge zungu-us us-taan [500] ye hyanag wü da-o o-gaan, be-de үn ye komo ye ken ye kussedeen har m-moka үn hoog ne, amba ye ken ye mereste. <sup>7</sup> Ka da-de ne **Yakubu** hyanag wü, komo kap ka yan-tom ye hyanag wü. <sup>8</sup> Ur-kom komo, um hyanag wü үn hi үn de, a үn nom kaanę sa o zee me net-wü, wü a matę da-q depę á.\*

<sup>9</sup> Remen me wü jiishę us-rek be-de **yan-Tom Yeso**, me bo'os ma a eeg me ko-**yan-Tom Yeso** á, remen um reesüte hun-ne yan-dor q Shir үr-koqb.† <sup>10</sup> Amba kowan wü um ro m-moka remen yar-mo Shir mo hante um waragte bo um ro caanę à, ba hwaa-q á. Remen um nomog m-senge arge ko wü ke ko-**wan-Tom Yeso** wü. Ko de nomte me wü á, amba yar-mo Shir nome senge-mo үn wü be-үr gaan үn me ne. <sup>11</sup> Remen kaanę she-m ro kon á, ko me ko'otę ko ye. Yo jiishę de à yo ro no gokstę yo te ko'otę à.

### Ine-mo un margan-ne

<sup>12</sup> Amba urege te ko'otę үnze a 'yonstę **Kiristi** ut-marimar, tq ɿre nome ye ken ye rotte m-zęe margan-ne a ine á? <sup>13</sup> Ay, urege margan-ne a ine á, ashi, **Kiristi** wü ine q ka үt-marimar á. <sup>14</sup> Uregę ne komo **Kiristi** wü ine үt-marimar á, ashi, kap ko'ot-m tq, hwaa q. Şer-m no komo mo o-hwaa mo. <sup>15</sup> Uregę nip-q, үnze margan-ne a ine á, te waragte yan-tor-se үt-bo. Me үn zęe kaanę remen te ko'otę үnze Shir 'yonstę **Kiristi** be-de үn saag, komo bo-to ka, urege nip-q margan-ne ro m-inę á. <sup>16</sup> Uregę ine-mo үn margan-ne ro kon á, ashi, **Kiristi** ma, Shir wü 'yons wü q ka á. <sup>17</sup> Uregę komo a 'yons **Kiristi** á ashi, şer-m

\* **Bor-us op us-taan:3** 15:3 Hyen komo: Isha 53:5-12. † **Bor-us op us-taan:4** 15:4 Hyen komo: Bong 16:8-10; Mati 12:40; Seng 2:24-32. ‡ **Bor-us op us-taan:5** 15:5 үt-Girik: Kepas.

§ **Bor-us op us-taan:5** 15:5 Hyen komo: Ruka 24:34; Mati 28:16-17; Mark 16:14; Ruka 24:36; Yoha 20:19. \* **Bor-us op us-taan:8** 15:8 Hyen komo: Seng 9:3-6. † **Bor-us op us-taan:9** 15:9 Hyen komo: Seng 8:3.

nę hwaa-q, har m-moka komo nę n-mę un **ba'as-ut** no. <sup>18</sup> Un ka bu-yo, ashi, ye mare n-mę **Kiristi** à ye nebete o ka. <sup>19</sup> A ro zeege hwę un hur-ur na be-ur **Kiristi** remen kà hoog-mo mo cot, ay, a roa jiish kowan m-warag rii-yo ur-won.

<sup>20</sup> Amba nip-o a 'yonssutę **Kiristi** be-de un margan-nę. Tę ka, kututu na o ka unze wu rę takan-de m-inę be-de un ye a he m'-yons un hoog nę à komo. <sup>21</sup> Bo mar-m rwuynę be-de un net à **Adamu**, kaane ma inę-mo un margan-nę taknę be-de un wu ken net-wu, **Kiristi**. <sup>22</sup> Ko wu ke a mer remen kap na baag-o **Adamu** o net-wu a taknę m-nom à. Amba ye ro baag-o gaan un **Kiristi** nę à, wu ka net-wu, a 'ye wu hoog pu-o. <sup>23</sup> Amba a 'yons kowan n-gaan n-gaan. **Kiristi** wu a taknę m'-yons, ká da-de komo ye ro ye man wu à un ho-de wu he m-muun à a he ye m'-yons. <sup>24</sup> Da-o **Kiristi** dosse ko de ke con-de un ko tę ke gwomo-to ne, ka da-de ne kom-ur he m-won, ka da-de ne **Kiristi** he m-muutę un Shir o-Tato ut-gwomo. <sup>25</sup> Ko ba net un con, se **Kiristi** nom ut-gwomo har wu yawag yan-yage-to un wu kap us-na. <sup>‡</sup> <sup>26</sup> Wa-ut-yage-wu ur-kom wu a he büstę m-ho à wu ro m-mar. <sup>27</sup> Remen Ma-to Shir zeeg, "Shir a muut hon un rii un kus-q un gwomo-to un wu." <sup>§</sup> Amba bo a zee, "Hon un rii un kus-q un gwomo-to un wu" à, ba un Shir nę wu ya'ase **Kiristi** gwomo-to un wu o á. <sup>\*</sup> <sup>28</sup> Da-o Shir muutę hon un rii kap un kus-q un wu, ka da-de, Wà warguru un kus-q Shir o muutę koyan un kus-q un Wà à. Ka da-de, Shir he m-garamse un koyan kap, ko kene.

<sup>29</sup> Uregę a 'yons margan-nę á, ¿ya ka ye a yo'osę m-ho un hek-q un margan-nę à he m-nom? Uregę ma a un 'yons un margan-nę á, ¿remen yan o atte un yo'os un hun-nę m-ho un hek-q un ye ne? <sup>30</sup> Komo ¿remen yan o ne atte un jore ur-hi ko q ke da-q? <sup>31</sup> Or re ne yan-dor, ko de ke ho-de mę m-swo m-mar. O-nip or re ne, mę m-gwön remen yo **Kiristi** Yeso Wan-Koyan na nome be-ur no à. <sup>32</sup> Uregę margan-nę a inę á, man ya'as hoog-m re rem **Kiristi** á. No nepstę ka hun-nę ye o-Apisu ye, ye indunduę mę üntüñ nem-ye ut-kot! Uregę margan-nę a inę á, ka da-de, man ko'ot ko wu ke wu,

"Sengu no nom ut-biki tę m-re m-swo ne,

bo a nepse mar-m ręon m-buk à." <sup>†</sup>

<sup>33</sup> Taase ka ye ro m-zę̄ kaanę à ye raks no! "Ur-she'et un yan-men-ut jaas-to ne de ro un naas un net so-wu." <sup>34</sup> Muun no un barag-se ur-bon, no wonge un nom **ur-ba'as** ne. Rii-yo m-e yo ye ken ye be un no ye nap Shir á. Mę un rwor tę ka remen no hogute m-e.

### Ine-mo o-wur

<sup>35</sup> Amba ye ken ye a cit o-cot ye zee, "¿Re ne a he 'yons un margan-ne? ¿Un go un q ke wyr-q ye he m-rwuyun?" <sup>36</sup> Cot-q m-raag q ka! Da-q wo go'e rii n-dak, yoa pot á se yo merestę. <sup>37</sup> O-go, üntüñ yo o-arkama, yo ro m-nom un hon o-kang ne o ro m-poton be-de un yo à. <sup>38</sup> Ka da-de, Shir baramsürü ka go-yo, un q ken wyr-q bo wu conę à, ko yo ke go-yo un wyr-q un yo ne. <sup>39</sup> Bo go ro un hon un hon us-pot ne à:

<sup>‡</sup> **Bor-us op us-taan:25** 15:25 Hyen komo: Bong 110:1. <sup>§</sup> **Bor-us op us-taan:27** 15:27 Hyen komo: Bong 8:6. <sup>\*</sup> **Bor-us op us-taan:27** 15:27 Hyen komo: Bong 8:6. <sup>†</sup> **Bor-us op us-taan:32** 15:32 Hyen komo: Isha 22:13.

Kaanę o komo wyr-ut rō to un hun-nę, ut-güt nę un no-nę un yegejan-nę. <sup>40</sup> Rem-üs rō kōn n-ton, se un hono o-dak rō kōn komo. Amba səps-mo un rem-se n-ton rō un hon, səps-mo un rem-se un hono o-dak rō un hon komo. <sup>41</sup> Mok-q ır-ho rō un hon, mok-q o-reng komo un hon, mok-q un regen komo un hon. Kō regen-yo ken yo rō m-jiish un or re un yo o-mok.

<sup>42</sup> Kaanę komo tō rō be-de un inę-mo un margan-nę. Rii-yo a go'ę à yo rō m-wüm, amba yo a 'yonse à yo rō m-wüm á. <sup>43</sup> Wyr-ut na kanę n-dak rō na ba m-seps, amba da-q a 'yonsu tō a to m-'yons m-seps nę. Tō rott m-'wons m-moka á. Amba da-q a 'yonsu tō, tōa kum m-'wons. <sup>44</sup> Wyr-to temb tō ma-hun tō rō m-moka, amba da-q a 'yonsu tō, wyr-to o-kukt tō he m-warag. Wyr-q ma-hun roknę kaanę tomso nę wyr-q o-kukt rō kōn. <sup>45</sup> Kaanę tō rō gense, "Net-wu ır-takan, **Adamu**, wu waragte net-wu un hoog."‡ Amba **Adamu** wu ır-kom Yeso **Kiristi**, Kukt-q o un 'ya un hoog q. § <sup>46</sup> Q takne m-woon à, wyr-q ma-hun o temb, ka da-de, wyr-q o-Kukt q Shir o un hoog haante. <sup>47</sup> Net-wu ur-takan **Adamu**, un hu-mo n-dak a nome wu. Ayoore-wu nę, Yeso **Kiristi** n-Ton shir wu rwuñne. <sup>48</sup> Kō wu ke net-wu rō un wyr-q o-dak nę üntün **Adamu**, amba wyr-ut na tō n-Ton shir tōa warag üntün q ma **Kiristi**. <sup>49</sup> Bo a dękę sha-mo un ká wu m-hu wu à **Adamu**, kaanę komo a he dek un sha-mo un ka wu n-Ton shir wu, Yeso **Kiristi**.

<sup>50</sup> Rii-yo mę no m-rurę à or re ne, yatt bo he m-nome wyr-o na o ma-hun q kumut m-cow un den-q un gwomo-to Shir á. Wyr-ut na tō m-wüm tō tōa she'et har da-q ba m-ta á. <sup>51</sup> Raag no man pyeesu no rii-yo rō wukusse à! Ba myet-m na mo he m-mar á, amba myet-m na a baramsusse sha-m na. <sup>52</sup> Yo he m-kor à, da-o o-gaan, un gyepet-q un yish, un hoge un 'won-q un kar-q ır-kom. Remen da-q a hurę o-kar, **yan-dor** Yeso ye mare à, he m-inę o-wur nę go un q rō m-wüm á, komo a baramse sha-m na.\* <sup>53</sup> Kō re nome, se ká wyr-to rō m-wüm á tō sugute ká tō rō m-wüm à, komo ka tō rō m-mar á suge tō rō m-mar à. <sup>54</sup> Da-q ka rii-yo kore da-q a baramse wyr-ut na tō m-sabre tō n-dak ha-mo un wyr-q n-ton qa mer á, ka da-de, q ká, ká ma-tō rō gense à he shi o-nip, unze, "A corute m-mar, a reeg ır-ho be-de m-mo."†

<sup>55</sup> "M-mar, ¿kenę o re ır-ho nę?"‡

¿Kenę raab-m ru rō nę?"‡

<sup>56</sup> Ai, **ır-ba'as** de rō raab-mo m-mar. Ba'as-ır kumug ır-beeb remen o-karamsa. **Karamsa**-o rwuñte **ır-ba'as** cas cas. <sup>57</sup> ır-bongon be-de Shir remen a reeg ır-ho be-de **ır-ba'as** un 'wons-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**.

<sup>58</sup> Remen kaanę or re ne ye mę m-was à, es no m-'wons ne gung. No sengę o-zak n-mę un sengę-m Wan-Koyan, no nepse sengę-mo no rotte rem Wan-Koyan à mo o-hwaa mo á.

## Bor-üs op us-cind

Goks m-yar remen tomottę yan-dor Yeso ye ro o-Urusharima à

‡ **Bor-üs op us-taan:45** 15:45 Hyen komo: Taka 2:7. § **Bor-üs op us-taan:45** 15:45 Hyen komo: Taka 2:7. \* **Bor-üs op us-taan:52** 15:51-52 Hyen komo: 1Tas 4:15-17. † **Bor-üs op us-taan:54** 15:54 Hyen komo: Isha 25:8. ‡ **Bor-üs op us-taan:55** 15:55 Hyen komo: Hose 13:14 (ut-Girik).

<sup>1</sup> M-moka, ma-tq үn ka hwor-yę a karakse, remen yan-dor yę o-Urusharima à. Doru no cow-o o-gaan bo үm zee yan-dor yę үn dak-q o-Garatiya yę nom à.\* <sup>2</sup> Un kq de ke ho-de o-Rahadi de, ko wu ke be un no wu ma'as үn hüs үn yę ken hwor-yę be-de үn hwor-yę wu ro m-kum à. Wü ma'as m-es hon үn 'wons-mo үn wu remen ka gwu-q. No waase se үm woqbute no karagsutę á. <sup>3</sup> Da-de mę wobę үm toomru yę no daage à, mossę үt-fakyrda nę, to he m-rwör unze no tomnę ka hun-nę yę heet yar-m no o-Urusharima. <sup>4</sup> Urege ma depete үm he үn yę ne, tq, te nekury.

### Zonge-to ur-hew

<sup>5</sup> Um robe no ur-gas, da-q mę pa'agse dak-q o-Makidoniya. Mę үn zonge-to үm m-dorbutę ka co-se ne.† <sup>6</sup> A nom man she'essę be үn no m-mahun har ta-de o-gos. Man she'et үn no ne remen no guut mę bo үm he m-ha de ken be-de à. <sup>7</sup> Un ka da-q, mę con үm hyen no temb үm arguru á. Um conog үm rewę үt-ho be үn no, urege Wan-Koyan zeeq. <sup>8</sup> Amba m-moka man es o-Apisu har ho-de үn **Biki-q o-Penteqos.**‡ <sup>9</sup> Man she'et kánę remen a tiksshitę mę cow-yo үn nom үn kashi m-sengę komo hun-nę deen ro m-goks, kq de nomte à ya-үt-yage ro kon deen.§

<sup>10</sup> Da-q **Timoti** habę, no barku wü ur-bon ne remen sengę-m Wan-Koyan wü rotte үntun me.\* <sup>11</sup> Remen kaanę taase no yage net yo'og wü á. Shini no wü hor-m-hor wü müntę be үn de, үn yar-m no ne, remen mę үn gwot-q үn cow-yo үn wü mossę үn or na ne.

<sup>12</sup> Ma-үt or na Aporos komo, um kognog wü m-sok ne wü habę be үn no mossę үn yę ká or na yę ne yę kuse à. Amba wü nom saktı-q m-habę m-moka á. Wü robe da-q wü kume ur-keşer à.

### Ma-to ur-busste

<sup>13</sup> She'et no zongse, no es m-sok ne ne n-me үn shér-m no. She'et no m-ciiz ne. Komo m-'wons ne. <sup>14</sup> Yage myet-q үn rii-yo no he m-nom à, no nomot yo m-was ne.

<sup>15</sup> To, or re ne, no nepstę de Istipanus үn hur-q үn wü ne yę ro hun-ne yę ur-takan yę ba'e goks үn Yeso үn dak-q o-Akaya, komo yę ya'aste hi үn de үn yę be-de үn nome үn yan-dor† m-sengę. Mę no uş-kon‡ <sup>16</sup> nomo no ká hun-nę yę o-dorotte, har ma myet үn yę ken yę ne үntun yę. <sup>17</sup> Um hogute rereş-mo үn haan-m Istipanus, үn Partunatus, үn Akaikus ne. Haan-mo үn yę guug mę sa o zee no yę gu mę. <sup>18</sup> Remen yę doote rwun-uş re ur-beeb, bo yę doo no à. Gó үn ká hun-nę yę depete a 'ye yę m-sék.

<sup>19</sup> Hun-nę yan-dor yę үn dak-q o-Asiya ro no ur-gas, ur-hur sak be-de үn Wan-Koyan. Akira ne үn Biskira, үn hun-nę ne yan-dor yę ro ur-morog үn hur-q үn yę à, yę ro no ur-gas deen.§ <sup>20</sup> Kap or na ne yan-dor kaanę yę ro no ur-gas. Gas no kq wü ke wan-dor-wü gas-de m-was.

<sup>21</sup> Mę, Burus, mę genbę kà gas-de үn kom-үt re.

\* **Bor-üş op uş-cind:1** 16:1 Hyen komo: Roma 15:25-26. † **Bor-üş op uş-cind:5** 16:5 Hyen komo: Seng 19:21. ‡ **Bor-üş op uş-cind:8** 16:8 Hyen komo: Rewi 23:15-21; Kara 16:9-11.

§ **Bor-üş op uş-cind:9** 16:8-9 Hyen komo: Seng 19:8-10. \* **Bor-üş op uş-cind:10** 16:10 Hyen komo: 1Kor 4:17. † **Bor-üş op uş-cind:15** 16:15 yan-dor үt-Girik: ya-ba-m-kukop.

‡ **Bor-üş op uş-cind:15** 16:15 Hyen komo: 1Kor 1:16. § **Bor-üş op uş-cind:19** 16:19 Hyen komo: Seng 18:2.

22 Myet bɔn wu rø үn yage-üt Wan-Koyan à, a 'yer wu! Um kɔnog үnze Wan-Koyan wüha haan ba m-naas o-da.

23 Yar-m Yeso Wan-Koyan mo nɔm mosse үn no ne!

24 Mę no m-was kap, n-mę үn Yeso **Kiristi. Amin.\***

---

\* **Bor-us op us-cind:24** 16:24 Tø ken takyrda-tø m-gen tø tø Ma-tø Shir tø a gene üt-Girik à tø rott “Amin” á.

## Takurda-o Burus ayoore-q o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-q o-Korinti

**Rem-se ro n-me à:**

M-zante 1:1-11

Burus un yan-dor Yeso ne n-me o-Korinti 1:12—7:16

Goks m-yar remen yan-dor Yeso n-me o-Judiya 8:1—9:15

Burus nomog ut-ma mosse un con-de un wu ne de ko-yan-Tom Yeso  
10:1—13:10

Ur-kom 13:11-13

### *Ur-Gas*

<sup>1</sup> Be un de, Burus, mosse un **Timoti** or na ne, genbe ka takurda-o. Shir muute me **wan-Tom YesoKiristi** remen wu conog kaanę.

Ha-mo un be-de un yan-dor q Shir ye ro n-me bo-q o-Korinti mosse kap un ye ro n-me un dak-q o-Akaya ne à.\*

<sup>2</sup> Me us-kon Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**, wu 'ye no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

### *Burus bomog Shir*

<sup>3</sup> A ya'as ur-bongon be-de Shir Tato-o Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. Wu ro Tato-q ur'-won un Shir q un gwu'urse ur-hur ne kap à. <sup>4</sup> Wu ro na gwu'urse ur-hur be-de un swo un koqb-ur na kap, remen a hoksté gwu'urse un hur-ut or na be-de un koqb-de ye ro m-swo à, un ka gwu'urse ur-hur q Shir ya'u na ne à. <sup>5</sup> Untun bo a un swo ur-koqb bo **Kiristi** swo à, kaanę komo, remen a ro ye ma **Kiristi**, Shir ro na gwu'urse ur-hur un bu-o **Kiristi**. <sup>6</sup> Ko m-moka te m-swo ur-koqb rem no, te gwu'ursutu no ur-hur, komo no sengete m-sher un ka Shir-q gu no à. Urege ne gwu'ure-mo un hur un te doog, no ma gwu'ure-mo un hur-ur no a doo bo no he kum m'-wons mo m-dungunę un ka swo ur-koob de no m-swo bo te swo à. <sup>7</sup> Komo dish-o te ro gung be-ur no. No swoog ur-koqb deen bo te swo à, te nak komo unze Shir a gwu'ursu no ur-hur bo wua gwu'ursu te à.

<sup>8</sup> Or te ne, te conog no nep gon koqb-de te swo un dak-q o-Asiya à. Ka swo ur-koqb de nomog deen har te hyen sa o zee tēa nom hoog á.† <sup>9</sup> Te un hoog ne, amba sa o zee a un piishę te ut-ma to woose m-mar à. Amba yo ka un kör remen taase te tor un bęeb-de un hi un te, se de te tor be-de Shir, wu ro m'-yons un margan-ne à. <sup>10</sup> Shir ruutu te un ka mar-m yo-mo mo, te nak wua do te m-ruut komo ne. Be-de un wu o te ya'ase ur-beeb remen wua gu te. <sup>11</sup> Te conog no sengü te m-gu un bu-yo kon-se Shir. Nom no kaanę remen hun-ne deen bumut Shir, remen wu shaks ka kon-se rem te.

### *Burus ja'aste zonge-to un wu to ur-hew*

<sup>12</sup> Rii-yo ro te m-rwo m-gwon à: Yo ro hur un te kaps te á, de ro te m-rure unze te she'ette she'et-de un ba m-kukop n-me un hono o-dak

\* **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 18:1. † **Bor-o gaan:8** 1:8 Hyen komo: 1Kor 15:32.

un hur-ur gaan né to rwuune be-de Shir à. Yagunte ma she'et-de té she'ette un no né á. Man zee té nomog kaané n-mé un o Shir. Té un nom kaané n-mé kwum-o Shir, ba be-de un weer-se un hono o-dak á. 13-14 Té genü no rii-yo noa hoks m-karante no nep á. Komo um rwo'og ur-hur kane o-co noa nep té bo depé à, ko no nap té m-moka á. Ka da-de, da-de ho-de Wan-Koyan Yeso he m-muun à, noa nom m-gwon un té né, bo té m-nom m-gwon un no né à.

15 Um nak un kaané né, o rwo'e um cunte m-habé be un no ur-takan, remen no kumut o-kwum o-yoor. 16 Um zongute um donte raag-o no me ro m-ha dak-o o-Makidoniya um dontd komo da-o me muune, remen um kumut gwu no. Ka da-de noa hoks me m-tom ha-mo un dak-o o-Judiya.<sup>‡</sup> 17 Nø m-hyan no zee ¿me un nom to ka zonge-to ba m-nap un yo me m-nom? ¿Ko né no m-hyan me un nom ka zonge-to n-me un barag-se ma-hun né, remen da-o me zee “Ee,” um warag m-zee “Ay”?

18 Bo Shir ro wan-ess ut-ma à, kaané komo ma-to té nomu no à, ba to un “Ee, tēa nom yo ka” amba né, “Ay” o té ut-ma á. 19 Remen **Wà-wu Shir** Yeso **Kiristi**, wu, me un Siras<sup>§</sup> ne un **Timoti** ne ruru no ma-to un wu à, ba net-wu un “Ee” wu da-o wu ro ma-to un “Ay” á. Amba n-me un wu “Ee” o ho-ur bi.\* 20 Remen n-me un wu o Shir shoosté kap ma-to wu surte o-nu à, n-me un Yeso **Kiristi** atte m-zee, “Ee” Kaané komo un cow-yo un wu atte m-zee, “Amin” remen seps-mo Shir. 21 Shir o un hi un de un o nomu te un no né ragaan, sher no gung be-ur **Kiristi**, wu wu daage na komo. 22 Wu ru'uru na napa-o un wu unze na ye ma un wu ye. Wu ya'uru na Kukt-o un wu. Komo Kukt-o un wu ro na m-ese n-me un hur-ur na remen mo kututé na unze wua 'ye na rii-yo wu swore o-nu à.

23 M-moka, yage um rurute no yo hante um waksute hur un de um yagute m-dorbe raag-o no á. Yo ro, me dorbe raag-o no un bo-o o-Korinti, remen untaase um tepru no mosse un **ba'as-de** no nome né à. Shir un hi un de un o nak unze ba bo-to um mette á. 24 Yanze té un con té garamse no bo no she'ete un bu-yo sher-m no á. Amba té conog té senge kang-o gaan un no ne, remen no nomot o-zak. Té con no m-gakte á, amba té conog m-hyan sher-m no kum m-wonsdeen.

## Bor-üs yoor

<sup>1</sup> Remen kaané um este un hur un de man do m-habé be un no um ru'ut no tuk-mo ut-men á. <sup>2</sup> ¿Urege um rwo'og no tuk-mo ut-men, wa kusse wu he me m-rwo um hogute o-zak? Amba no ye kusse, no ye um rwo'e tuk-mo ut-men à. <sup>3</sup> Yo hante um genbute no o ka takurda-o à, yo ro, remen me con da-o me habé um 'wos hun-ne ye depé ye ru me o-zak à, ye naas me ut-men á. Remen um nak da-de me nomu o-zak, no ma kap noa nom o-zak. <sup>4</sup> Me un genbu no, n-me un swo ur-koob un tuk-mo ut-men nédeen, har m-yish nédeen. Yanze remen um ru'ut no tuk-mo ut-men á, amba remen no nept bo um wasse un no ne àdeen.

Soks ur-ba'as be-de un wu  
nome ur-ba'as à

<sup>‡</sup> **Bor-o gaan:16** 1:16 Hyen komo: Seng 19:21. <sup>§</sup> **Bor-o gaan:19** 1:19 ut-Girik: Sirabanus.

\* **Bor-o gaan:19** 1:19 Hyen komo: Seng 18:5.

<sup>5</sup> Üregę wü ken wü nömog rii-yo rwo'ę hun-nę tük-mo üt-men à, ba me wü rwo'ę tük-mo üt-men á. Nö ye wü rwo'ę tük-mo üt-men. <sup>6</sup> Koob-de ka net-wü swo үn ka ców-yo be-de үn ye ken ye be-ur no à, wooste wü kaane. <sup>7</sup> M-moka, depetę no sokse wü **ba'as-de** үn wü, no dö wü jaab-q üt-men taase no yagu wü, har tük-mo üt-men mo arag 'wons-mo үn wü. <sup>8</sup> Remen káane më no us-kon no kutu wü unze no m-was үn wü né deen. <sup>9</sup> Men genbu no ká takurda-q remen um gut, ko noa hoks m-she'et zongse no nom dorotte-q үn ko yo ke rii-yo à. <sup>10</sup> Myet böñ rii-yo wü cönę um soksü wü **ba'as-de** үn yo à, um soksute wü, komo **Kiristi** nepstę um soksute wü de hur-ur gaan. Më үn nom yo ka remen um guut no remen na cen na no a doot no mosse ur-hi komo үn ka wü nome **ur-ba'as** ne à. <sup>11</sup> Taase **ko-Gwomo-wü un ya-ut-köt** wü kum keer-de wü hette na m-raks à, remen a nak weer-se үn wü kap.

### *Koob-de үn rut-mo ur-hur de ma Burus n-me o-Toruwas*

<sup>12</sup> Da-q um ha bo-q o-Toruwas à um ko'ote **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi** Yeso, um 'woste Wan-Koyan tiksute më ish um nomot senge-mo үn wü káne. <sup>13</sup> Myet үn káane né hur үn de de rut á, remen më hyan or re Titus reeno á. Remen kaane um zeeru ye se ho-ur hor-de, um arguryu ha-mo o-Makidoniya.\*

### *Re ur-ho үn bu-o Kiristi*

<sup>14</sup> Amba ur-bongon be-de Shir, wü ro na үn teké o-co koyanda à, te reeg ur-ho n-me үn Yeso **Kiristi**. Wü ya'ag na ur-beeb a rurut bo hun-nę he nap үn Yeso **Kiristi** à ko kene, үntun now-mo m-shi'igin mo a taame à. <sup>15</sup> Remen na be-de Shir rii-yo m-shi'igin yo a ro, yo Yeso **Kiristi** tebbe Shir à, yo nekse be-de үn ka ye a үn gwü à, komo үn ye ro né үn ców-yo m-sabre à. <sup>16</sup> Ye ro үn ców-yo m-sabre à, ka wüs-q, wüs-q m-mar q, q ro m-hantę m-mar à. Amba be-de үn ka ye kumę gwü à, shi'igin-mo үn hoog-mo. ¿Wü ken wü ro kon wü he hoks m-dek үn nu-se үn ka senge-mo? <sup>17</sup> Na ba үntun ye ken hun-nę ye a ro á, ye ro m-rwör үn Ma-to Shir remen ye suüt m-ho á. Kaanę q be үn te á, bo te guw-ne **Kiristi** à, te nepstę unze Shir ro te o-gwot, te m-yoos o-nip né ma-to Shir tomutę m-rwör à.

## **Bor-us tet**

### *Ya-m-senge-mo un swor-o o-nu pu-q*

<sup>1</sup> ¿Te үn cir q bom үn hi үn te komo? ¿Ko né te үn hoob-q үn takurda be-ur no ko rem no q he te m-su'ę bo ye ken ye ro m-nom? <sup>2</sup> Nö үn hi үn no, no ye ro takurda-o te, o a gene үn hur-ur no à, remen kowan wü hyenet, wü karantę komo. <sup>3</sup> Nö kututę hun-nę unze no takurda-o **Kiristi** q, q ro suge-de үn senge-m na. Ka takurda-q ba a үn gen q үn ce-yo m-gen á, amba a үn gen q үn **Kukt-q Shir** q үn hoog. Ba үn wur-q üt-ta'ar á, amba үn hur-de үn hun-nę.\*

<sup>4</sup> Te үn rwör kaane remen te us-nap né үn co-q Shir үn bu-o Yeso **Kiristi**. <sup>5</sup> Te үn hi үn te tett beeb-de үn nom үn ka senge-mo á. Yatt-wü he m-zee be үn te **yan-Tom Yeso**, "Men baramse hoog-mo үn ka

\* **Bor-us yoor:13** 2:12-13 Hyen komo: Seng 20:1. \* **Bor-us tet:3** 3:3 Hyen komo: Rwu 24:12; Irm 31:33; Izik 11:19; 36:26.

hun-nę á.” Shir ye yasu tę ka bęeb-de. <sup>6</sup> Wü rwo'ę tę hokstę m-warag ya-m-senę-mo үn swor o-nu o-pü ő, ba ő o-**karamsa** á, amba ő o-Kukt. Ka **karamsa**-o ro m-ho, amba Kukt-o ro үn 'ya үn hoog.<sup>†</sup>

<sup>7</sup> A үn gen **karamsa**-o **Mosa** n-tę үn wur-ő үt-ta'ar, komo seps-mo Shir nomog mosse үn ka seps-mo ne da-ő a yase ő à. Yanze ma ka cecar-mo ro үn co-o **Mosa** à mo m-gos-mo á. Myet үn kaanę ka cecar-mo nomog deęen har hun-nę ye o-**Isra** ye hoks wü m-tuwę үn yish á. Uregę yoos-de ro m-hante m-mar à haante m-seps ne kaane,<sup>‡</sup> <sup>8</sup> ɿre ő ka үn ya seps-mo o-Kukt? Ká seps-mo o-Kukt mo a arag kaanę. <sup>9</sup> Uregę rii-yo ro m-hante m-mar à, kumug m-seps. Kaane ő yo ro m-muut үn net kashi be-de Shir à, aragte yo үr-hew ne. <sup>10</sup> O-nip, rii-yo ro m-seps ne n-ga à, yo kus m-seps ne m-moka á, urege a hongsutę mo үn seps-mo үn swor-o nu-o pü-ő ne. <sup>11</sup> Uregę ka rii-yo ro m-gos á, haante m-seps ne, seps-mo үn ka yo ro m-gos à, a jiish kaane.

<sup>12</sup> Remen kaane, bo a o-dish ne kaanę à, o hante atte үn jaab-ő үt-men ne deęen. <sup>13</sup> Tę ba үntүn **Mosa** ő á, wü bite co-ő үn wü үr-gund à, taase hun-nę ye o-**Isra** ye hyen ta-mo үn ka seps-mo ro m-gos á. <sup>§</sup> <sup>14</sup> Amba a birimsutę hur-de үn ye. Har ha-mo үn ca ka gund-de rosu kane da-ő ye ro m-karantę үn swor o-nu ut à, a hoks m-hops үn ká gund-de cot үn bu-yo m-sher үn **Kiristi**. <sup>15</sup> Amba har ca, koyanda ő a karantę takurda-o **Mosa**, ka gund-de ro un hok un hur-de un ye. <sup>16</sup> Amba da-ő wü ken wü waktundę be-үr Wan-Koyan, a hopsuru ka gund-de.\* <sup>17</sup> Wan-Koyan Kukt-o, komo be-de үn Kukt-o Wan-Koyan ro à, posse-m ro kon. <sup>18</sup> Tę m-moka kap ye a bite co-üs tę á, ro үn kute үn hun-nę seps-m Wan-Koyan үntүn ur-madipi. Ka mus-mo, mo **Kukt-ő Shir** mussu na à, mo ro m-do m-seps ha-mo m-seps mo rwuunę be-үr Wan-Koyan à, wü ro o-Kukt à.

## Bor-us nass

*Kwym-o Shir n-me wyr-ut na  
to ro үntүn үn tur-ő үt-ba à*

<sup>1</sup> Remen kaane, tę hüs үr-hur á remen Shir ya'astu tę kà senge-mo үn bu-yo үn 'won-de үn wü. <sup>2</sup> Amba a 'yer yo ro wukusse à, ka rem-se m'-e se. Yatt-yo da tę үt-raks ne, kę tę nom үt-bo үn Ma-to Shir á. Amba tę m-rwor үn o-Shir m-how cas. N-me үn kaanę kowan he m-su'e nip-o tę un co-ő Shir n-me un hur-de үn wü. <sup>3</sup> Uregę **Ma-to m-Rerem** to tę m-rure үn hun-nę ma-to үn to à wukusse tę ro, to ro wukusse be-de үn ye ro үn cow-yo m-sabre à. <sup>4</sup> Ye sher be-de Shir á, remen wangwomo-to үn ka hono o-dak ő poosutę hur-de үn ye. Wu weneg ye, ye hyen m-cucas mo ro m-dakan n-tę үn hur-de үn ye à, ka cucas-mo ro m-rwüün n-me үn **Ma-to m-Rerem** n-tę үn seps-m **Kiristi**, wü ro sha-mo Shir à. <sup>5</sup> Remen ba ma-to үn hi үn tę tę m-rwor á, amba tę ma Yeso **Kiristi** Wan-Koyan. Tę ne guw-nę no tę ro rem Yeso. <sup>6</sup> Remen Shir, ő rwore, “Yage m-cucas mo dakantę n-tę o-comb,”\* Wü rwo'og cucas-mo үn wü mo ma'as m-dakan n-tę үn hur үn te, mo ye'et hun-nę m-cecas ye nept seps-mo Shir be-үr Yeso **Kiristi**.

<sup>†</sup> **Bor-us tet:6** 3:6 Hyen komo: Irmi 31:31. <sup>‡</sup> **Bor-us tet:7** 3:7 Hyen komo: Rwyu 34:29. <sup>§</sup> **Bor-us tet:13** 3:13 Hyen komo: Rwyu 34:33. <sup>\*</sup> **Bor-us tet:16** 3:16 Hyen komo: Rwyu 34:34. <sup>\*\*</sup> **Bor-us nass:6** 4:6 Hyen komo: Taka 1:3.

<sup>7</sup> Myet үн kaane ne, na ye ro o-kwum o-Kukt ne à. Wur-ut na ro untun tur-o ut-ba, komo o-kwum o-Kukt ne to ro n-me tur-o ut-ba. A un warag kaane remen a kututé unze Shir ro ur-beeb ne, ba na á. <sup>8</sup> A te үn ya-ur-koob үn ko yo ke cow-yo, amba myet үn kaane ne, a hoks te rwo ur-kyendé үn ka sengé-mo á. Q ken da-q te m-nom sa o zee te ruut ur-hur, amba te ruut ur-hur á. <sup>9</sup> A te m-rangse, amba Shir yagu te á. Q ken da-q a te hogusse m-hoog, myet үn kaane ne a hoks te m-sabarse á. <sup>10</sup> Koyanda te m-neke m-mar ne үn wur-ut te mar-m Yeso, remen a kututé hun-ne hoog-m Yeso үn wur-ut na. <sup>11</sup> Kap o үn ho-ut na үn hono o-dak a үn kom-to m-mar rem Yeso, remen a hyenet hoog-m Yeso үn wur-ut na to m-mar. <sup>12</sup> Remen kaane, mar-m mo m-sengé be үn te, remen no kumut hoog.

<sup>13</sup> Gen-mo үn Ma-to Shir zeeg, “Um shereg, remen kaane o um nomte ut-ma.”<sup>†</sup> Cinda a үn kukt-o gaan ne o m-sher, kaane te ma te m-sher, remen kaane komo tette tep. <sup>14</sup> Remen te nak unze ka wu 'yonse Wan-Koyan Yeso be-de үn m-mar à, wua 'yons te mosse үn Yeso ne, wu tabbu te mosse үn no ne үn co-o үn wu. <sup>15</sup> Kap to ka remen no o, remen ka yar-mo, mo ro m-wo be-de үn hun-ne ut-moor ne. Mqa ru bongon-de Shir, komo remen a sepsté wu.

### *Ur-she'et n-me m-sher*

<sup>16</sup> Remen kaane, te ruut ur-hur á. Amba urege wur-ut te ro m-sabre, myet үn kaane ne a үn muut үn kukt-o na o o-pu o ko de ke ho-de. <sup>17</sup> Remen ka koob-de a m-swø m-moka à, dea gos á. Dea heet na be-de m-seps mo үn ba m-ta. Mo arage nap-q үn net à. <sup>18</sup> Remen ba rem-se yish ro m-hoks m-hyan à, te tuwe yish á, se de үn rem-se a m-hoks m-hyan á. Remen rem-se a m-hyan à, se ro m-arag ba үn rem, amba rem-se a m-hoks m-hyan á, se ro m-arag á.

## Bor-uş taan

### *Wur-ut pu-to*

<sup>1</sup> Remen te nepse unze urege a wurumtē ka hur-o te rotte ur-she'et n-me үn o à, (wata wur-ut te, to үn ka hono o-dak o), Shir үn hi un de үn o oa me te o-hur n-Ton shir. Ka hur-o ba ut-kom a ma o á. Komo oa she'et ba m-ta. <sup>2</sup> Kané үn hono o-dak a үn swø ur-koob. A us'-yong remen gop-de m-ha n-ton o Shir be-de Shir he na 'ya үn wur-ut na ut-pu to à. <sup>3</sup> Urege ne a hokte te, a 'wos te ur-kor á. <sup>4</sup> Bo te ur-she'et n-me үn ka wur-o үn hono o-dak o à, te us'-yong remen a sutu te. Ba te үn con te wonge үn ka wur-o te o ne o үn hono o-dak á, amba te үn con te hokte wur-o pu-o n-Ton shir, remen rii-yo үn hoog-o ba m-ta yo hokte ka rii-yo yo ro m-mar myet à. <sup>5</sup> Shir үn hi un de үn wu zongse na ka barme-mo, komo wu ya'ag na Kukt-o үn wu bo wu swore nu-o үn wu à remen wu kututé na yo wu he na m-nome kané o-co à.

<sup>6</sup> Remen kaane te rotte үn beeb-de ur-hur ne ko o ke da-q, komo te nepse unze urege de te ro o-hur ne үn ka wur-o үn hono o-dak o, tq, tett o-hur үn Wan-Koyan ne á. <sup>7</sup> She'et-de m-sher tette, ba be-de үn rii-yo a m-hyan үn yish á. <sup>8</sup> O-nip, te ro үn beeb-de ur-hur ne, komo te jiishte m-con te wonge үn o ka wur-o ne, te she'eté mosse үn Wan-Koyan ne Yeso n-Ton shir. <sup>9</sup> Arge koyan, te jiishte m-con wu hogे

<sup>†</sup> **Bor-uş nass:13** 4:13 Hyen komo: Bong 116:10 (ut-Girik).

rerem-m te, ko te ro n-me un ka hono o-dak o ko n-Ton shir. <sup>10</sup> Nip-o, **Kiristi** a piishé ko wu ke net-wu ut-ma. Remen ko wu ke wua goks 'yons-de un sengé-mo wu nome un wyr-o un wu un ka hono o-dak o à, ko mo ur-bon, ko komo mo un ba ur-bon.\*

### *She'et-de un hongse un hun-ne*

<sup>11</sup> Remen te nepste gyer-o Wan-Koyan, o hante te rotte m-senge te nakantę ye ken ye be-de Shir. Shir nepse bo te ro à kap, komo me m-hyan no nak to ka un hur-ur no. <sup>12</sup> Ba te m-con te bum hi un te un co-o no á, amba te no m-ya ur-hek no nomot us-ses un te, remen no hoksté shassu un ka ye ro us-ses un yo a m-hyan à un suge-de un yo ro un hur-de un ye à. <sup>13</sup> ¿Te un zunge, bo ye ken ye zee? Ko te zunge, te m-nom remen seps-mo Shir. Urege komo ba zungo á, o ka rem no o. <sup>14</sup> Koyan te ro m-nom, te yo m-nom ba remen hoog te á, amba remen was-m **Kiristi** mo ro te, m-gakte à. Remen te shereg onip unze **Kiristi** marag remen hun-ne kap, remen kaane hun-ne kap marag. <sup>15</sup> Wu marag remen hun-ne kap, remen ye ro un hoog ne à, taase ye she'et she'et-de un yo hur-de un ye conę à. Se de ye she'et remen wu marę rem un ye à, a 'yonstę wu komo remen ye.

<sup>16</sup> Remen kaane, kanę un co a do m-gwot un wu ken un hyan-o un net á, remen ko de nomte a ro un gwot-o **Kiristi** un hyan-o un net, m-moka a do wu m-gwot kaane á. <sup>17</sup> Remen kaane, urege net ro n-me un **Kiristi**, wu waragtę mat-o pu-o o ka, ka ut-o taag, m-moka ko yo ke rii-yo waragtę o-pu yo. <sup>18</sup> To ka kap nom-mo Shir mo, wu ja'astę she'et-ur na un wu ne un bu-o Yeso **Kiristi**. Komo wu ya'uru na sengé-mo un ja'as un she'et-de un ye ken ye un wu ne. <sup>19</sup> Unze Shir ro m-ja'as un she'et-de un hun-ne un wu ne un bu-o **Kiristi**, Shir ro m-sak un **ba'as-de** un hun-ne un hi-de un ye á. Wu ya'astę na sengé-mo un ja'as un she'et-de un hun-ne un wu ne. <sup>20</sup> Remen kaane, te m-esse un **Kiristi** sa o zee Shir un hi un de un o ro ut-ma n-me un te. Un jin-ur **Kiristi**, te no us-kon no ja'as she'et-ur no un Shir ne no warag nay-ne ye un wu, yanze yan-yage-to un wu á. <sup>21</sup> Yeso **Kiristi** cet nom **ur-ba'as** á! Amba **ba'as-ut** na Shir sawse wu. Un kaane o, n-me un Yeso **Kiristi**, a hoks she'et un she'et-ur kashi be-de Shir.

## **Bor-uş cind**

<sup>1</sup> Be-de un sengé-m na mosse un Shir ne, te konog no, taase no goks yar-mo Shir, no muut mo hwaa. <sup>2</sup> Hogu no yo Shir zee à, "Um hogusute no un hohond-mo o-da.

Da-o ho-de un gwu woqne, um guug no."\*

Hogu no! O ka o ro da-o no he goks un kwum-o Shir, caane o ho-de un m-posse!

### *Swo ur-koqb de ma Burus*

<sup>3</sup> Te con wu ken wu kum rii-yo ur-pukse un sengé-m te á. Remen kaane, te rwo rii-yo ur-pukse un cow á. <sup>4</sup> Amba un hek-de un kaane, kap yo te m-nom à, te yo m-nom remen te kututę hun-ne unze te ya-m-sengé-mo Shir ye. Te m-nom kaane n-me ur-joose, un swo ur-koqb ne, m-rangse ne, myet un ko de ke swo ur-koqb de. <sup>5</sup> A bu'ug te m-dum, a

\* **Bor-uş taan:10** 5:10 Hyen komo: Roma 14:10. \* **Bor-uş cind:2** 6:2 Hyen komo: Isha 49:8.

ru tē n-mé un kuke-o m-ke'et, komo a hooguşu tē m-hoog un 'yons үr-hur né; tē nomog sənge-mo arage 'wons-m tē à, tē taagute m-rew komo tē rewé un mer.<sup>†</sup> <sup>6</sup> N-mé un she'et-de ba m-kükop, us-nap né se tē rotte à, un 'mo үr-hur un gu hun-né né, tē kututé unze tē yan-senge-mo Shir yé be-de un **Kukt-o Shir**, komo m-was né mo o-nip. <sup>7</sup> Be-de m-rwör un ma-ut tē tō o-nip, bęeb-de Shir rö m-senge n-mé un tē. Kashi үr-she'et rö üntün saw-to үr-gün un tē, un kom-o үr-re үr-kwanta un tē né. <sup>8</sup> A tē m-seps, a tē komo né m-yo'og, a tē bom, a tē komo né үt-ręeb. A mustü tē ya-ut-bo, myet un kaané né, tē m-rwör o-nip. <sup>9</sup> Sa o zee a nap tē á, a nepstu tē né үr-bon né, üntün ye rö un kom-to mar à tē ro, tē ka né un hoog né, a tē m-ya үr-koob, amba a ho tē á, <sup>10</sup> N-mé un naase-mo үt-men, tē un kum rii-yo o-zak. Ko dē nomtē tett rii á, kap un kaané né, rem tē hun-né deen kumug rii be un tē, sa o zee tett rii á, amba kojan yo ma tē yo.

<sup>11</sup> Tē rurutu no үt-ma үr-hur sak no Korinti-né, komo tē upsutu no hur-үr tē cas. Tē wuké no yo ken á, komo tē kututé no unze tē waste un no nédeen. <sup>12</sup> Ay, tē yage no á, no ye yage ho'os үr-hur no goks tē. <sup>13</sup> Mę un ka ma-to un no né bo tato-o rö un nome un yakar-yé un wu à. No un cen no, kutu tē no was-m no.

*No mosse үt-hi un  
ye rö yan-dor Yeso né á*

<sup>14</sup> No mosse үt-hi un hun-né né ye rö un dor o Shir á. ¿Kashi un net a hoks m-she'et ba үt-ween un net yo-wu né? ¿Ko né ya mosse m-cucas o-comb né? <sup>15</sup> ¿Ya mosse **Kristi un ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot<sup>‡</sup>** né? ¿Ko né ya mosse wan-dor o Shir un wu rö un dor o Shir né á? <sup>16</sup> ¿Ya mosse **Pyo-o Shir** un pyo-o m-gir né? Na **Pyo-o Shir** o, o un hoog. Bo Shir zęe à, "Man she'et mosse un ye ne, um tūwé n-mé un ye. Man warag Shir o un ye, ye komo yea warag hun-né re."§

<sup>17</sup> "Yawe zeeg kaane,

Remen kaane, sé no rwuun be-de un yan-ba un dor,  
no wongse hi un no un ye ne,

Taase no ci rii-yo m-kükop,

un kaané um he no m-goks."\*

<sup>18</sup> "Yawe, wu rö Wa-ut-Gwomo kap à,

wu zęe yo ka:

Man warag Tato no,

no komo noa warag yakar re campo-ne un ne'a-ne né."†

## Bor-ús ta'yoor

<sup>1</sup> Or re né, ye mé m-was à, cinda a ęsstę na үt-ma à, yage a ęsstę hi un na ba m-kükop, be-de kap rii-yo he m-rwö o-wür үr-hur né nom ba m-kükop á. Yage komo a waragte shiishę ba m-kükop n-mé үr-she'et de un gyer-o un Shir.

*Burus nomog o-zak remen  
ya-o-Korinti waktutę be-de Shir*

† **Bor-ús cind:5** 6:5 Hyen komo: Seng 16:23. ‡ **Bor-ús cind:15** 6:15 үt-Girik: Beriar.

§ **Bor-ús cind:16** 6:16 Hyen komo: 1Kor 3:16; 6:19; Rewi 26:12; Izik 37:27; Irmı 32:38.

\* **Bor-ús cind:17** 6:17 Hyen komo: Isha 52:11; Izik 20:34,41. † **Bor-ús cind:18** 6:18 Hyen komo: 2Sam 7:8,14; 1Nom 17:13; Isha 43:6; Irmı 31:9.

<sup>2</sup> Kutu no tę үнзе no tę m-was үn hur-ut no. Tę nome ko net gaan **ur-ba'as** á, komo tę naas ko net gaan á, yagunte a zet tę reeg ra-o үn wü ken. <sup>3</sup> Ba **ba'as-de** me no m-sakke remen үm zeeg kaane á. Bo үm ruru no n-ga à, үnze no үn hur-ur tę, yatt rii-yo he na m-hoks mwongse á, ko n-me m-mar ko m-hoog. <sup>4</sup> Um ho'oste ur-hur sak үn no ne, me komo m-gwon үn no ne. Hur үn de kumug jaab deen. Kap үn koob-de a swo ne à, үm ro o-zak ne deen.

<sup>5</sup> Remen da-o tę woq o-Makidoniya à, ka wyr-o tę o kum ur-wuwé á. Ko kene tę ha, hwu'us-de zak, ut-ween үn ye ken ye ne, o-gyer ne n-me үn hur-ut tę.\* <sup>6</sup> Amba Shir, o ro үn gwu'urse үn hur-de үn ye rotte jaab-q ut-men á, haan-m Titus hur-ut tę gwu'ursute. <sup>7</sup> Ba remen haan-mo үn wü temb mo rwo'u tę o-zak á, amba ma-to wü ruru tę à. Bo no do wü jaab-q ut-men à. Wü rurute tę үnze no conog hyan-m re deen, komo үn bo no nome tuk-mo ut-men à, un rii-yo kore à. Үn bo no nome m-senge no guut me à. Yo ka yo rwo'e zak-o re aragte o n-ga deen.

<sup>8</sup> Ko үm ru no tuk-mo ut-men, me was á. N-ga үm ro nomog tuk-mo ut-men, remen үm hyanag ká takurda-q үm tomonte no n-ga à, o naaste men-ut no, ko de nomte ya o-da hiin. <sup>9</sup> Үn kaane m-moka үm ro o-zak ne. Ko de nomte me hogé rerem-mo үn bo үm naase men-ut no á, amba naase-mo үn men-ut no rwo'og no waktunte be-de Shir. Remen no nomog tuk-mo ut-men bo Shir ro conge à, remen kaane tę nome no **ur-ba'as** á. <sup>10</sup> Tuk-mo ut-men mo un ko-hun ro net m-woot be-de m-mar. Amba gon mo Shir ro m-rwo net m-waktuné be-de Shir, үn kaane komo a kum gwu. Komo wanakké-o a do m-kus á, remen Shir soksté **ba'as-to** үn ye. <sup>11</sup> Gwot no no hyen rii-yo naase-mo ut-men gon mo Shir mo wü rwo'e үn men-ut no à, yo mo haantu no à. Mo rwo'og no gop-de un nom үn rii-yo a coné no nom à. No conog me m-kutę үnze no nomog rii-yo ur-bon. Mo rwo'og no nom us-ryaab, komo no hogé o-gyer. Mo rwo'og no rwo ur-hur, komo no nom m-senge. Mo rwo'og no m-zonge. Mo rwo'og no m-she'et zongse no hyen a ya'ag no koob-de regę á. N-me үn ka orom-to n-me үn ko yo ke cow-yo no kutute me unze no m-neke үn cow-yo ur-bon. <sup>12</sup> Da-o үm m-genbe no ká takurda-q à, me was ko-wan-wü nome **ur-ba'as** á, ko ka wü a nome **ur-ba'as** à. Un hek-de үn kaane me үn gen remen үm kututú no cas cas unze Shir nak unze no ho'oste ur-hur үn tę ne deen. <sup>13</sup> Ka rem-se kap rwo'og tę jaab-q ut-men.

Mosse үn o ma tę jaab-q ut-men o ne, har caane tę doog kum o-zak deen remen zak-q Titus ro үn o ne à, remen no kap no rwo'og ut-kom n-me үn ka jaab-q ur-hur o wü kume à. <sup>14</sup> Remen үm be'este үm russute wü үnze me m-gwon rem no, no ru me m-e á. Remen kap yo tę rure no à nip-o, remen kaane gwon-m tę mosse үn no ne be-ur Titus shiig o-nip. <sup>15</sup> Was-mo Titus ro no m-was à mo ro m-do deen, kap da-q wü bakse dorotte-o no kap, үn gon gos-to no kute wü da-q no gokse wü à. <sup>16</sup> Me o-zak m-moka remen үm ho'oste ur-hur үn no ne sak.

## Bör-üs eer

*Kamas no hwor remen yan-dor  
un dak-q o-Judiya*

\* **Bör-üs ta'yoor:5** 7:5 Hyen komo: 2Kor 2:13.

<sup>1</sup> Qr re nę, m-moka komo tę conog no nep rii-yo yar-mo Shir nome n-mę un yan-dor ye Shir n-mę un dak-o o-Makidoniya. <sup>2</sup> Ye swoog ur-koobdeen remen ye cowog o-range un kom-to un ye ro dor á har de warag ye o-zak. Komo de ru ye ken ye ya un caari-mo m-yar sak, ko de nomtę ye ro n-mę ur-koob à. <sup>3</sup> Um nak unze ye ya'astę bo un 'wons-mo un ye, har ma arage kaane. Ye nomog kaane un con-mo ur-hur ba remen a un gaktute ye á. <sup>4</sup> Ye konog te, te 'ye ye o-cow ye hııut ut-kom be-de un sengə-mo un gu un yan-ba-m-kukop n-mę un dak-o o-Judiya.\* <sup>5</sup> Ye ya'astę arge yo te hwıı yea ya'as à. Ur-takan, ye ya'astę hi un de un ye be-ur Wan-Koyan, ka da-de ne ye ya'asuru hi un de un ye be un te, bo Shir conę à. <sup>6</sup> Un hyan-q un kaane, te konuru Titus wu he co, wu busę un morogse un ka yar-mo un con-mo ur-hur mo be-ur no, bo wu taknę à. <sup>7</sup> Amba bo no re co be-de un koyan à, be-de m-sher, be-de un rwor ut-ma, be-de un nap-se Shir, ko n-mę m-sengə, komo m-was ne mo no wasse un te ne à. M-moka, te conog no do m-ya'as un hwıı no remen ka ye ro un swo ur-koob un dak-o o-Judiya.

<sup>8</sup> Ba me un gakte no o á, amba de me no m-kutę bo ye ken ye ro m-nom m-sengə à. Yo ka he m-kutę un gon was-mo no rotte un or no ne à. <sup>9</sup> Remen no nepse yar-m Wan-Koyan Yeso **Kiristi** rem na. Ko de nomtę wu ro un ko yo ke rii-yo ne à, myet un kaanę ne, wu waragte ko-koqb rem no. Remen ko-koqb-wu wu warge à, o rwo'e no kumut ko yo ke rii-yo un co-q Shir.

<sup>10</sup> Ma-to um he no m'-ya à to ká: A jiish ur-bon no kom rii-yo no taknę un hak-o arge à, ba no un ya cot à, ay, no un hwıı ur-hur komo no nomot kaane. <sup>11</sup> Busę no ka sengə-mo hur-ur no taknę à, nom no bo un 'wons-m no he m-hoks à. <sup>12</sup> Urege hwıı ur-hur de m'-ya ro kon, Shir a hogę m-rerem, urege no ya'astę bo un 'wons-m no. Shir con no ya'as rii-yo 'wons-m no woq á.

<sup>13</sup> Ba me un con um hebę ye ken ye us-nu á, ka da-de ne um dooru no us-nu á. Amba me un zęę kaanę remen a Wongte ka sengə-mo hond hond bo depę à. <sup>14</sup> Se no gu ye m-moka bo no un o-cow yo un gwu ne à. No komo da-q no taage un yo ken rii-yo, ye komo ye ro un yo ne, yea gu no. Un kaanę koyan he m-nom hond hond. <sup>15</sup> Gense yo ro: "Wu morogse deen à, ka yo wu morogse à, yo arag 'wons-mo un wu á. Wu morogse huin à, ka huin yo wu morogse à, yo kendü wu á."†

### *Titus un nay-ne ye un wu ne*

<sup>16</sup> Amba ur-bongon be-de Shir, o rwo'e Titus dekt un hur-de un wu, con-mo un wu guut no, untun bo um ro conę à. <sup>17</sup> Remen Titus wu un dek wu habute be un no remen te konog wu á, amba wu robe be-ur no untun bo wu esse ur-hur à. <sup>18</sup> Tea tombę mosse un wu ne, un ka heno-q ne wu ru ur-jin à, be-de un kap yan-dor remen ko'ot-mo un wu mo un **Ma-to m-Rerem** to Shir. <sup>19</sup> Arge kaanę ma, yan-dor ye Shir dak wu remen wu ma'astę m-neke mosse un te ne. Tea kamas yar-mo un hwıı be-de un **yan-dor Yeso** remen yan-dor ye o-Urusharima. Te un nom kaanę remen te ya'astę ut-gos be-de un Wan-Koyan un hi un de un wu komo remen te kututę unze te ru'uste ur-hur te guut hun-ne. <sup>20</sup> Te o-gyer taase wu ken wu kum gom-de ur-reeb be un te n-mę un bo te

\* **Bor-üş eer:4** 8:1-4 Hyen komo: Roma 15:26. † **Bor-üş eer:15** 8:15 Hyen komo: Rwu 16:18.

m-nekette үн ka yar-mo a ya'asų tə mo үn cən-mo үr-hur à. <sup>21</sup> Cən-m tə tə nomot yo jiishé m-bon à, ba үn co-o үn Wan-Koyan cot á, amba har үn co-o үn hun-ne.<sup>‡</sup>

<sup>22</sup> Komo tə m-tombə үn yə nə, heno tə ka wü tə megre tə hyen bo wü əsse үn hur-de үn wü n-mə үn rii үn hon үn hon à. M-moka komo wü ho'ostə үr-hur un no nə, wü cənog wü ru үt-kom deen. <sup>23</sup> Baks no үnze Titus, ko-nay-wü m-senge wü, mə үn wü nə tə үn ka sənge-mo rem nə. Ka yə no hyanə mosse үn wü nə à, yan-dor yə Shir yə təmbü yə, sənge-mo үn yə ro m-hantə m-seps be-үr **Kiristi**. <sup>24</sup> Remen kaanə kutu nə ka hun-ne yə kap gon was-m nə үn rii-yo hantə tə rötte үn uku o-cin rem nə à, remen yan-dor yə hyenet.

## Bor-us jero

<sup>1</sup> Ba sə үm gendüté no ma-to үn gu үn yan-dor yə Shir o-Urusharima à. <sup>2</sup> Remen үm nak nə əste үr-hur no guut, har mə үn uku o-cin remen kaanə be-de үn hun-ne yə o-Makidoniya. Mə yə m-rüre nə hun-ne yə o-Akaya nə zongsutə m-yar nə cin үn mənce. Gə үn ka inə-mo nə inə eso à, mə rwo'og yə ma yə inute. <sup>3</sup> Amba mə ka m-tombə үn or re nə, taase uku cin-o tə rem nə warag hwaa. Amba no ma'as zongse bo үm russə ya-o-Makidoniya үnze nə zongse à. <sup>4</sup> Remen үregə үm habutə mosse үn yə ken ya-o-Makidoniya yə nə, taase yə 'wos nə ba m-zonge, har tə taage үn rii-yo m-zee, myet-m na a hogə m-ə remen tə ukse o-cin үn nə nə. <sup>5</sup> Remen kaanə ə үm hyentə a nom үr-bon, mə tombə or re nə yə hyen nə rii-yo үm habutə, remen nə morogsutə rii-yo nə zee nə he m-ya'as à, a 'wos yo zongse. Kaanə he m-kutə үn hun-ne үnze үn cən-mo үn hur-үr nə q, nə ya'astə, ba a үn gakte nə q á.

### M-go үr-hur sak

<sup>6</sup> Baks nə yo ká: Net-wü go'e hiin à, wü ce hiin; amba wü go'e deen à wü ce deen. <sup>7</sup> Ko wü ke net-wü, wü ya'as bo wü əsse үn hur-de үn wü à, ba mosse үn naase-mo үt-mən nə á, ko wü a gakte à. Mə үn zee kaanə remen Shir rə m-cən үn wa-m-ya'as үr-hur sak. <sup>8</sup> Un yar-mo Shir, Shir a hoks nə m-ya kap rii-yo he nə m-gu үn hooq-m nə à, remen ko q ke da-q үn ko yo ke rii-yo nə kumut kap rii-yo nə o-hoob à, har arge kaanə, remen nə nomot ko mə ke sənge-mo үr-bon nə. <sup>9</sup> Bo rə gense үn Ma-to Shir à:

"Wü ya'ag koob-ne, үr-hur sak.

Kashi үn sənge-mo үn wü mə te á."\*

<sup>10</sup> Mə үn zee kaanə remen Shir ə rə m-ya үn ko-wa-үr-go go wü goot, komo ə rə m-ya үn rii-yo m-re. Remen kaanə, Shir a 'ye nə go remen nə goot, wü rə m-rwo go rötte m-bo'osse, har nə céeru deen remen kashi-m sənge-m nə mə m-yar.<sup>†</sup> <sup>11</sup> A muut nə ya-o-kwum үn ko yo ke cəw-yo remen nə ma'astə m-ya үr-hur sak ko q ke da-q a hooqə be-үr nə. Ün cəw-o tə sənge-mo үn yar-m nə a warag mə үn bongon-de Shir.

<sup>12</sup> Remen ka sənge-mo m-yar mə nötte à, ba yan-dor yə temb nə rə m-gu á, amba rə m-kaprundə har m-də үn cəw-se үr-bongon be-de Shir. <sup>13</sup> Remen ka sənge-mo nə rwuntute hi үn nə cas, hun-ne a büm Shir remen dorotte-o no. No gokstə ka **Ma-to m-Rerem** to, to ma

\* **Bor-us eer:21** 8:21 Hyen komo: Swqq 3:4 (üt-Girik). \* **Bor-us jero:9** 9:9 Hyen komo: Bong 112:9. † **Bor-us jero:10** 9:10 Hyen komo: Isha 55:10.

**Kiristi**, komo remen yar-m no bo no wonge un ye ne como un ko wu ke ne à. <sup>14</sup> Be-de un kon-se un ye be-de Shir, ye ma'as no como m-kone us-barag n-me un hur-de un ye remen ka yar-mo aragtę m-cep, mo Shir nomo no à. <sup>15</sup> A 'ye no Shir ur-bongon remen ka yar-mo, yar-mo arge beeб-de un cep ut-ma à.

## Bor-us op

*Burus ko-yan-Tom Yeso wu o-nip wu*

<sup>1</sup> Me Burus, me no us-kon un hi un de, me wu a m-zee, Yan-gwegwér-mo ur-hi, ur-won ne untun mo ma Kiristi urege me be-ur gaan un no ne à. Amba hun-ne ro me m-aag Wa-m-ciiz, urege me mosse un no ne á. <sup>2</sup> Me no us-kon, taase no gaktü me um suu no da-de me habe, remen um nak man hoks su'e ka ye ro m-zee unze rii-yo te m-nom à, rem-se ma-hun se. <sup>3</sup> Te ur-she'et n-me un hono o-dak, amba te dum ur-gün bo hono o-dak ro m-dum á. <sup>4</sup> Remen saw-to ur-gün un te ba gon to hono o-dak to á, to un beeб-de Shir to, to tette m-naas un saw-to ur-gün to m-wons to un yan-yage-ut na. <sup>5</sup> Te m-sabarse un suné-mo ut-ma kap un rii-yo he m-wen hun-ne nap un Shir ne à, men yoose un hun-ne ye 'ke barag-se un ye us-yo-se, sa o zee se ro be-de m-ke'et, remen ye hoksté nome un **Kiristi** o-dorottę un bu-yo un barag-se un ye. <sup>6</sup> Da-q no nome o-dorottę bo depę à, te zongse te ye'et ko wu ke ur-koqb wu yage m-nom o-dorottę à.

<sup>7</sup> Gwot no rii-yo ro cas à! Urege wu ken zeeq wu, wu ma **Kiristi** wu, yage ka net-wu ja'aste nom us-barag, wua nep unze te ma ye ma **Kiristi** ye. <sup>8</sup> Ko me uke o-cin remen ka gwomo-to Wan-Koyan ya'u te à, ka gwomo-to remen te bo'osutü no o, ba remen te sabarsutę no á. Remen kaanę, yatt-wu he me m-rwo m-e á, be-de un kute un hun-ne unze Yeso wu 'ya me ut-gwomo á. <sup>9</sup> Me con no hyen sa o zee gyer-o me no m-ya á be-de un takurda-to me no m-genbe á. <sup>10</sup> Remen ye ken ye ro m-zee, "Takurda-ut Burus to ro us-nu ne ur-beeb ne, amba urege wu ro be un na un hi un de un wu, wutt tep-o ur-beeb á, como ma-to un wu ba rii-yo á." <sup>11</sup> Yage gon ka hun-ne ye, ye nept yo ka: Yo te zee n-me un takurda-ut te à, te rokne á, ka te he m-nom da-q te ro be-ur no.

<sup>12</sup> Te bo'os te hongsutę ko te dekt hi un te untun hun-ne ye ro m-hyan ye zee ye aragtę ko wan á! Ka hun-ne ye, ye ro m-hongse hi un de un ye un or re un ye ne, como ye ro un hoob-o un wu jiishę à n-me un hi un de un ye, ye nep unze ye rott us-weer á. <sup>13</sup> Tea uk o-cin arge gwomo-to Shir ya'u te á, se de te uk o-cin un ka gwomo-to Shir ęssutę te remen te ko'ottę **Ma-to m-Rerem** à, ka gwomo-to woostę har be-de no ro à.

<sup>14</sup> Me un uk o-cin un raag-o Shir ya'u me ur-keşer um nomot m-senge á. Rii-yo yan-gin un ma-ut re zee mosse un taage-o un gwomo-ut re ne to un kaanę a rees m-warag o-nip me ro haantę raag-o no á. Amba nip-o ro kon á remen um hantute no **Ma-to m-Rerem** o ma **Kiristi** rii-yo ye hantute. <sup>15</sup> Komo te pas be-de a zee te á, un uk o-cin un senge-mo ye ken ye nome á. Amba te m-hwo ur-hur, shér-m no a he co, remen made un senge-m te n-me un no sengutę m-dodeen. <sup>16</sup> Urege no nomog kaanę, ka da-de tea hoks m-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** un to ken dak-to n-co no. Remen te con uku o-cin un senge-mo wu ken wu regę wu nome un be-de a rwo'e wu à. <sup>17</sup> Amba "Kap wu he uku o-cin n-me un

yo ken rii-yo à, wu uku o-cin үn rii-yo Yawe nome à.”\* <sup>18</sup> Mę үn zee kaanę remen ba wu ro bom үn hi үn de үn wu, wu wu a үn ho'os үr-hur үn wu ne á, amba wu Wan-Koyan ro m-bom à.

## Bor-us op o-gaan

*Burus үn yan-Tom Yeso ne ye ut-bo*

<sup>1</sup> Mę o-sakto noa dungune үn me ne da-o me zee to ken ma-to hiin sa o zee men bom үn hi үn de үntun bo ko-raag ro m-nom à. Se no dek me kaanę! <sup>2</sup> Mę үr-shoob rem no, gon shoob-de m-was de Shir ro no m-nome à. Um surutu no o-nu үn campo gaan, **Kiristi**, remen um ji'itte no ut-ge be-de үn wu ba m-kukop. <sup>3</sup> Amba me үn hoge o-gyer taase rii-yo kore **Hawa** à, yo kör no. Hwo-o rakste wu un weer-se үn yo har wu nomu **ur-ba'as**. Kaanę no ma, me үn hoge o-gyer barag-us no a hoks no m-muut ba үr-bon, үn kaanę, noa kum ya'as үr-hi bo a conę, o-nip ne ba m-kukop be-ur **Kiristi** á.\* <sup>4</sup> No m-goks үn ye ro m-habę be үn no à ba m-rem. No bupsę yoos-de үn ye үn Yeso, ko de nomte de ro үn hon үn de te rurte **Ma-to m-Rerem** à. No bupsę go үn kukt-o ye ruru no à, ko de nomte ka **Kukt-o Shir** o no ro gokste o á. No goks ye ko ne ma-to rerem-to үn ye á. <sup>5</sup> Mę dek үnze ka ye no m-zee, “Caari-ne ye un yan-Tom Yeso” à, ye aragte me un yo ken rii-yo á. <sup>6</sup> Mę ko-kyangan-wu ut-ma wu á, amba me us-nap ne. Te kutute no yo ka cas cas үn ko yo ke cow-yo.

<sup>7</sup> ¿Ba'as-de me gweregsę hi үn de remen a jakstę no be-de үn ko'ot үn **Ma-to m-Rerem** to Shir m-yar? <sup>8</sup> Um rumsuntę hwor o ka be-de үn ye ken yan-dor ye Shir ye remen um nomot senge-m re be үn no. <sup>9</sup> Da-o um ro be үn no à, mett hwor á. Myet үn kaanę ne me sawsu no us-nu ka da-o á. Qr na yan-dor ye ro n-me үn dak-o o-Makidoniya à ye hantę kap yo me m-con à. Me sawsu no us-nu ka da-o á, como man senge-m nom үn kaanę.† <sup>10</sup> Nip-o **Kiristi** o ro be үn de à, o rwö'u me m-zet net ro kon wu wöö wu wenet me uku o-cin үn myet dak-o o-Akaya á. <sup>11</sup> ¿Ya rwö'u me m-zee kaanę? ¿Remen me no m-con o á? Ay, Shir nak үnze um conog no! <sup>12</sup> Man he co n-me үn yo me m-nom à, un yage үn goks үn gwü-o үn hwor be-ur no, remen um wenet ká “Caari-ye үn yan-Tom Yeso ye” uku o-cin үnze, ye ma ye ro m-senge hond hond үn te ne. <sup>13</sup> Go үn ka hun-ne ye ba **yan-Tom Yeso** ye o-nip ye á, amba yan-senge-mo ut-bo ye. Ye ro үn muut үn hi үn de үn ye yan-Tom **Kiristi**. <sup>14</sup> Ba rii-yo ut-hyat yo á, remen **ko-Gwomo-wu** үn **ya-ut-köt** ma үn cen wu ro m-muut үn hi үn de үn wu үntun **wantom-wu Shir** wu m-cucas. <sup>15</sup> Remen kaanę ba rii-yo ut-hyat yo á urege guw-ne ye үn wu ye musstę hi үn de үn ye үntun yan-kashi m-senge mo Shir. Ur-kom yea kum үr-yons de nome hond hond үn ye ne à.

*Koob-de Burus swo à n-me  
un senge-mo үn wu*

<sup>16</sup> Um ja'astę m-zee, taase wu ken wu zee me ko-raag-wu. Amba no deke үnze kaanę o, to, no ho'os үr-hur үn me ne үntun ko-raag, remen me ma um kumut rii-yo uku o-cin hiin. <sup>17</sup> Go үn ka uku cin-o me m-nom à, ba Wan-Koyan wu zee um zee kaanę á. Ay, үn ka ma-to, men

\* **Bor-us op:17** 10:17 Hyen komo: Irmi 9:24. \* **Bor-us op o-gaan:3** 11:3 Hyen komo: Taka 3:1-5,13. † **Bor-us op o-gaan:9** 11:9 Hyen komo: Piri 4:15-18.

uk o-cin untun ko-raag. <sup>18</sup> Yé ken ye rō kōn yan-uku-cin bō yan-hono-o-dak rō m-nom à, mē ma yage um nomot kaané. <sup>19</sup> Bo nō us-barag à, nō m-hyan no us-weer né deęen, zak-o-zak nō m-dugune un raag-né né! <sup>20</sup> Remen urege wū ken wū rwo'og nō m-guw, nō m-dungune un wū né, kō wū rumse nō rii, kō wū re ra-o nō, kō wū kutu nō m-'wons, wū ken nō o-raag. <sup>21</sup> Mē m-hogé m'-e um zet koob-de un 'wons-m té o hante té nomtē ka rem-se á!

Amба urege wū ken wū rō un uku o-cin, remen yo ken rii-yo, kō mē man nom jaab-o ut-men um uku o-cin, amba mē ut-ma kaané untun ko-raag. <sup>22</sup> Urege ye **Yahuda**-nē ye, mē ma ko-**Yahuda**-wū. Urege né **Isra**-nē ye, mē ma ko-**Isra** um rō. Urege né yan-baag-o **Ibrahi** ye, mē ma ko-yan-baag-o **Ibrahi** um rō. <sup>23</sup> Urege yan-sengē-m **Kiristi** ye, um aragte ye! (Mē ut-ma sa o zee net-wū rō o-zungo à!) Ai, um aragte ye m-sengē o-nip, swo m-geeg o ka, um swoog m-dum deęen, um swoog m-cow o-darem o m-mar deęen.‡ <sup>24</sup> So o-taan **Yahuda**-nē bu'u mē us-sorog kwooz-ut voor ba o-gaan [39].§ <sup>25</sup> O-tet yan-piish ut-ma ye un **Roma**-nē nomu mē us-sorog. A jirig mē ut-ta'ar so o-gaan. So o-tet hat-to m-ho caate un mē né n-mē m-sa. Komo um taasté ur-ho um rewé n-mē m-sa rii-yo a guut mē. \* <sup>26</sup> Kō o ke da-q mē ur-hew. Um gontute o-darem n-mē ut-roog, o-darem un kom-to un ya-ur-kwup. O-darem un kom-to un ye rō yan-dak-o re à, o-darem be-de un ye rō **Yahuda**-nē á, o-darem n-mē o-bo, o-darem n-mē o-kot, o-darem n-mē m-sa, komo o-darem be-de un or re né yan-dor ye ut-bo.† <sup>27</sup> Um swoog o-darem, ur-koob né, un koob-de m-rew, un mēr né, o-swoot o m-ho né. Ba o-gaan á um taage rii-yo m-re, um swoog o-huw, um taage un cop-o m-cop. <sup>28</sup> Se ken rem-se ut-moor né se um taage à komo, kō de ke ho-de mē un nuse un yan-dor ye Shir né kap. <sup>29</sup> Urege wū ken wū taaguté m-'wons mē m-hyan sa o zee mē wū taage m-'wons. Urege komo a rwo'og wū ken wū ur-he n-mē **ur-ba'as**, yo ka yo rō mē rees us-ryaab deęen.

<sup>30</sup> Urege se um uk o-cin, man uku o-cin be-de um hyané um kendete à. <sup>31</sup> Shir o-Tato o un Wan-Koyan Yeso, wū a he m-bom ba m-ta à, nepse unze ba bo-to um rotte á. <sup>32</sup> N-mē o-Damaskus, ko-gwamna-wū rō un kus-q un ko-Gwomo Aretas à wū sanag ish-yé un bo-q o-Damaskus remen wū shipt mē. <sup>33</sup> Amба nay-né re kyerguntu mē n-mē o-koor un jim-de o-bo un hek-de un wur-q o-bo, um possuté wū.‡

## Bor-us op us-voor

*Hyangan-to Yeso kute Burus  
n-te un m-bo à*

<sup>1</sup> Kō de nomtē uku o-cin a 'ye rii á, man he co un uku o-cin. M-moka, man re co un rwor un rii-yo Wan-Koyan Yeso rwunte mē cas untun m-bo ut-hyangan né komo. <sup>2</sup> Um nak wū ken net-wū, wan-dor **Kiristi** caane hak-us op-us nass-se ka, se arge à, a deęe wū ha-mo Ton-o atette-q o be-de Shir rō à. Kō n-mē o-wur o kō ba n-mē o-wur á mē nap á, Shir

‡ **Bor-us op o-gaan:**23 11:23 Hyen komo: Seng 16:23. § **Bor-us op o-gaan:**24 11:24 Hyen komo: Kara 25:3. \* **Bor-us op o-gaan:**25 11:25 Hyen komo: Seng 16:22; 14:19. † **Bor-us op o-gaan:**26 11:26 Hyen komo: Seng 9:23; 14:5. ‡ **Bor-us op o-gaan:**33 11:32-33 Hyen komo: Seng 9:23-25.

q cot napé. <sup>3</sup> Um nak ka nət-wu, a un dək wu ha-mo un Ton-o atette-q, ko o-wür ko ba n-mé o-wür á mē nap á, Shir q cot napé. <sup>4</sup> Reę o wu hoge to ken ma-to to a hoks m-rwor á, go un to mat-de un nət a hoks nom ut-ma un to á. <sup>5</sup> Man uku o-cin remen ka nət-wu, amba man uku o-cin remen hi un de á, se də n-te un kende-m re. <sup>6</sup> Ko um uku o-cin, man warag ko-raag á, remen man ma'as un rwor o-nip. Amba man uku o-cin á, remen mē con wu ken wu dek mē arge bo wu ro mē m-hyan á, un bo wu ro mē m-hoge né á.

<sup>7</sup> Taase um uku o-cin, remen ka rem-se ut-hyat se se um hyané à, se үr-beeb, a tomnu mē q ken gom-q үntun hoog-mo o-yokor o-wür. Yo ka yo un nom sa o zee wu **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** tomné remen wu ye'et mē үr-koob ba m-sök, komo remen mo wenet mē uku o-cin à. <sup>8</sup> Sq o-tet um kōne Wan-Koyan wu dossu mē q un wür-o re. <sup>9</sup> Amba wu zeeru me, "Yar-m re bo'ossute wo, remen n-mé kende-m ru q attē m-hyan un beeb un de." Remen kaane man uku o-cin o-zak né remen um kendüte remen beeb-ur **Kiristi** kumut үr-she'et be un de. <sup>10</sup> Da-o hun-né yé ro mē ut-reeb, ko yé 'ye mē үr-koob, ko yé rangsé me, ko yé egnutu mē үr-koob remen um dore **Kiristi** à, mē m-nom o-zak. Mē un zee kaane remen da-q mē kendé ka da-q q mē un kum үr-beeb de rwuuné be-de Shir à.

*Naase-mo un men-ut Burus remen  
yan-dor-ye Shir ye ro n-mé o-Korinti à*

<sup>11</sup> Um nomog m-raag, amba no yé rwo'u mē. No yé depē no büm mē. Ka yé no aage "Caari-ye un **yan-Tom Yeso**" à, yé jiishe mē á. Ko de nomtē ba yo ken rii-yo um ro á. <sup>12</sup> Shir nomog rem-se o-made ut-hyat ne un mē be un no. Ka rem-se kutu no unze **wan-Tom Yeso** um ro. <sup>13</sup> ¿N-te un yo ke bu-yo né um kutu no unze no үr-hond un yé ken yan-dor yé Shir né á? ¿Ko dē remen mē sawsú no nu-us re q á? Soksú me no ka **ba'as-de**!

<sup>14</sup> Mē zongse um habuté be un no q atette-q. Man ru'u no se ken nu-se á, remen no yé um coné, ba hwor no á. Remen үdepe yakar-ye dek nu-se un tat un yé ne á se dē tat-ne yé dek nu-se un yakar-ye un yé. <sup>15</sup> Man nom o-zak um hootu no kap yo ro mē à, myet un hi un de ne. Urege um wastu nodeen, ¿noa was mē hiin yé á? <sup>16</sup> Noa su'e mē unze mē warag no o-caar o-suut á. Amba wu ken wua zee mē un nomo no us-weer, um hokstu no mosse ut-bo ne. <sup>17</sup> ¿Me un re ra-o no be-de un ka ye um tombe be un no? <sup>18</sup> Um konog Titus wu habé be-ur no, komo um tombute wu ken or tē ko-yan-dor q Shir mosse un wu ne. ¿Noa zee q Titus reeg ra-o no? ¿Me un wu ne rii gaan-yo ka tē m-nom á?

<sup>19</sup> No m-zee q ka da-q kap, senge-mo te rotte te ruuté hi un tē be-de geeg-үr no. Shir q ro tē m-su'e, nip-q Shir q tē m-rwor n-mé un **Kiristi** á. Or re ne, tē m-nom un koyan remen no doot m-'wons un shér-m no. <sup>20</sup> Mē o-gyér taase da-q mē habé um 'wos no bo um hwó o-sakto á, ko komo no hyen mē bo no hwó o-sakto á. Mē o-gyér q ut-ween, үr-shoob ne, us-ryaab ne, un con-to ur-hi ne, o-agegensé ne, ut-reeb ne, un nu-mo үr-hi ne, o-da rem ne komo. <sup>21</sup> Mē o-gyér unze mē do m-habé komo, Shir a ru um hoge m-e un co no. Mē o-gyér taase men-ut re naase remen hun-nédeen yé ro un nom **үr-ba'as** n-ga à, yé waktuné be-de Shir á, yé yage nomo o-ás un she'et-de un ba үr-bon ne de үr-gop ká rem-se yé ro m-nom à.

## Bor-us op us-tet

### *Nak ut-to*

<sup>1</sup> Mę habe be-ur no m-moka, atette-o ka. Untun bo gen-mo un Ma-to Shir zee à, "A dek kq to ke ma-to un nu-o un nən yoor kq nən tet ye hyanę yo nome à."\* <sup>2</sup> Um be'este, um nekstę no ut-to da-q um ro be-ur no habę-m ayoore-mo à. Um doog no nake ut-to m-moka mę be-ur no á: Da-q mę mūubę man kuse ka ye nome **ur-ba'as** n-ga á kq ye ken ye. <sup>3</sup> Man kutu no yo no conę m-hyan à. No nept unze **Kiristi** wu ro ut-ma ba mę á. Wu kendę wu nomot un no né á. Wu ro ur-beeb né be-ur no. <sup>4</sup> Kq de nomtę a un kam wu sa o zee wu rott ur-beeb á, myet un kaanę né wu ro un hoog né be-de Shir. Kang-o gaan, na yan-ba-ur-beeb ye n-mę un wu, amba un beeb-de Shir a she'et un wu né remen a nomot m-senge rem no. <sup>5</sup> Me'es no hi un no, no gut remen no nept kq no be-de m-sher à. Ma'as no me'es un hi un no. ¿No nap unze **Kiristi** Yeso wu ro be un no á? O-nip wu ro kon be un no, se de urege no heeg be-de un ka me'es-de. <sup>6</sup> Um rwo'og ur-hur noa nep unze tē hé á. <sup>7</sup> Tē un kon-se Shir unze noa nom rii-yo ba ur-bon á. Ba remen hun-nę hyenet unze tē reeg ur-ho á, amba remen no nomot yo depę à kq de nomtę hun-nę a hyen sa o zee tē heeg. <sup>8</sup> Urege no m-nom ka rem-se se depę à, tē ja'as no á. Tēa hoks węn o-nip á, un suge-de un kaanę ma, tēa gu hun-ne she'et un bu-yo o-nip. <sup>9</sup> Zak-o te m-nom te ro ba ur-beeb, amba no né no ur-beeb né. Komo tē us-kon be-de Shir remen no bo'ossetę shero shero un sher-m no. <sup>10</sup> Q hante um gendüte no se ka rem-se cin mę be-ur no á. Mę nom kaanę remen da-q mę habe, taase um kutu no ryaab-us re, un gwomo-to Wan-Koyan ya'u mę à. Tō m-yonstę no tō ba tō m-kaps á.

### *Ma-to ur-kom*

<sup>11</sup> Or re né, bo um komoste kà takurda-q, nom no o-zak! Nom no bo un nom-m no, no she'etę shiishe. Doo no or no né jaab-q ut-men, komo she'et be-ur gaan un ye né. Urege no nom kaanę, ka Shir-q o ya'as no m-was, un gwugwü-mo ur-hur né à, wu nom mosse un no né.

<sup>12</sup> No gas or no né hunhamat. <sup>13</sup> Kap yan-dor-yę Shir ro no ur-gas.

<sup>14</sup> Męn kon-se Shir unze no nept unze yar-m Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, con-mo rwuynę be-de Shir, un morgę-de un **Kukt-q Shir** né, mo ro mosse un no né kap!

---

\* **Bor-us op us-tet:1** 13:1 Hyen komo: Kara 17:6; 19:15.

## Takurda-o Burus օ wū gene yan-dor Yeso n-me un dak-o o-Garatiya

**Rem-se ro n-me à:**

M-zanté 1:1-10

Gwomo-ut Burus to un ko-yan-Tom Yeso 1:11—2:21

Ma-to m-Rerem to un yar-mo Shir 3:1—4:31

M-posse mo un ko-yan-dor Yeso un yo depe wu nom à 5:1—6:10

Ur-kom 6:11-18

<sup>1</sup> Mē, Burus, genbē no ka takurda-o, um baksutu no unze, mē ko-yan-Tom-wu. Ba remen buug-de un hun-nē dak me, kō na hun-nē tomog mē o rwo'e um waragte ko-yan-Tom Yeso á. Amba Yeso **Kiristi** daagu mē mosse Shir né Tato na wu n-Ton shir, wu rwo'e Yeso meret wu muunté un hoog né à. Wu daagu mē komo wu tomu mē um waragte ko-yan-Tom Yeso. <sup>2</sup> Kap o un or re ne, ye ro kane à, mossute ut-hi un mē né be-de un tombé ut-gas be-to un yan-dor un dak-o o-Garatiya.

<sup>3</sup> Um konog Shir Tato na un Wan-Koyan né Yeso **Kiristi**, ye ye'et no m-yar un gwugwu-mo ur-hur né. <sup>4</sup> No nak Yeso **Kiristi** ya'aste hi un de un wu remen **ba'as**-ut na, remen wu guut na un ka da-o yo-o o. Wu un nom yo ka remen kaané Shir Tato na coné m-nom. <sup>5</sup> Yage a ye'et Shir m-seps ba m-ta! **Amin.**

*Ma-to m-Rerem ut-gaan*

<sup>6</sup> Um hyang o-madé. Un ya o-da hiin, no conog m-yage dor-o un wu agu no à, be-de un yar-m **Kiristi** har m-warag be-de un yoos-ur hor-de, de **Ma-to m-Rerem**. <sup>7</sup> Amba **Ma-to m-Rerem** to á, kō hiin. Ye ken ye ro kon ye ro no m-rukurse à, ye ro m-senge ye sugute **Ma-to m-Rerem** ut-ma **Kiristi**. <sup>8</sup> Amba mē no m-rure, urege wu ken wu be un te a ruru no to ken **Ma-to m-Rerem** to un hon un to te rege te russutu no à, kō **wan-tom-wu Shir**, kō te un hi un te, to, Shir huu wu nu-o yo-o! <sup>9</sup> Untun bo te rege te russutu no n-ga à, mē no m-ja'as m-rure m-moka unze kap bon wu ruru no to ken **Ma-to m-Rerem** to un hon un to no rege no hogussute à, to Shir 'ranu wu!

*Bor Burus warge ko-yan-Tom Yeso à*

<sup>10</sup> Ko a un zee o, ka ma-to mē no m-rure à mē to m-rwor remen hun-ne gokstú mē? Ay, rii-yo um coné à, yo ro, um ru'ut Shir o-zak un rii-yo mē m-nom à. <sup>11</sup> No m-zee o mē m-senge remen um ye'et hun-nē o-zak? Ay, a ro zeege hun-nē ye mē m-ya o-zak, mē ro à warag wan-guw-m **Kiristi** á. <sup>12</sup> Or re ne, yage um rurutu no unze ka **Ma-to m-Rerem** to, to Shir to mē no m-rure à, to rwu'un be-de un net á. <sup>13</sup> Mē goksune to be-de un net á. Komo yatt-wu yoosu mē to á. Yeso **Kiristi** un hi un de un wu kutu mē to.

<sup>14</sup> No hogussute gon she'et-de um she'ette un dor-o un jor-se un **Yahuda**-nē à, bo um ya'e hun-nē **yan-dor Yeso** ur-kob deen à, har um nomog m-senge um hoot ye.\* <sup>15</sup> No nepste komo be-de un dor-o jor-se un **Yahuda**-nē um jiishte or re ne **Yahuda**-nē m-senge ye te bosute

\* **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Seng 8:3; 22:4-5; 26:9-11.

caara-o gaan à. Üm nomog sengē-mo үn dor-o үn bu-se үn ya-n-ga-yé se n-ga m-sok ne.† 15 Amba be-de үn yar-mo, Shir wü daagu mē cin ba a үn m-makt mē, wü agu mē, har wü eks, 16 wü upsutu mē yish, üm nept Wà үn wü Yeso, remen üm rurut Ma-to m-Rerem be-de үn ye ro **Yahuda**-ne á. Bo wü nomē kaané à, mē hoqb netu 'ye mē tō ken ma-to á.‡ 17 komo mē ha o-Urusharima be-de үn ye ba'u mē m-warag **yan-Tom Yeso** á. Rii-yo üm nome à, yo ro, üm haaru dak-o үn Raraba-ne, ka da-de üm müsunuru bo-o o-Damaskus.

18 Bo hak-us tet nomte à, üm haaru o-Urusharima remen üm hyenet Simon Bitrus§. Üm nomuru ho-ut op-ut taan [15] be-de үn wü.\* 19 Ün kom-de үn kaané komo, mē hyan kō wan-gaan be-de үn **yan-Tom Yeso** ye kuse á, se **Yakubu** heno Wan-Koyan. 20 Ka rii-yo mē no m-gené à, bo-to á, nip-o. Ün co-o Shir mē m-rwör. 21 Bo jime à, üm haaru dak-to o-Siriya үn o o-Kirikiya ne. 22 Amba үn o ka da-o, yan-dor o үn **Kiristi** ye ro n-mē dak-o o-Judiya, ye nap mē үn yish үn yish á. 23 Ye m-hogē dē temb a m-zee, "Ka net-wü ro үn 'ya үn na үr-köqb à, wü ka m-moka үn rwörü үn Ma-to m-Rerem mo wü ro m-naas à!" 24 Remen kaane, ye bomuru Shir remen rii-yo Shir nomē rem re à.

## Bor-us yoor

*Yan-Tom Yeso gokstę Burus  
n-mē o-Urusharima*

1 Bo hak-us op us-nass [14] nomte à, üm dooru m-warag o-Urusharima. Ün ka da-o, üm nekuru үn Barnabas né komo үn Titus ne.\* 2 Shir ye kutu mē ut-hyangan unze üm neke. Da-o üm woo reeno à, te morguru үn sek-yé né үn **yan-dor Yeso**. Üm rurü ye bo mē m-ko'ot үn **Ma-to m-Rerem** be-de үn ye ro **Yahuda**-ne á. Üm rurü ye ka ma-to pakse, taase sengē-mo mē m-nom à, kō mo üm rege üm nomosté à, mo je hwaa. 3 Ye tosutu mē, komo yatt-wü gakte à ko-wan-hew wü үn de Titus á, kō dē nomte wü ko-ya-o-Girik† wü à. 4 Ma-to үr-kö tō үn indune, remen ka ya-үr-ar ye yan-dor, ye cōw né wukusse à, remen ye wenet na үr-she'et sasa be-ur **Kiristi** Yeso. Ye ro m-con ye muut na güw-ne. 5 Amba te 'ya ye үr-hek á, kō hiin. Remen te rurutu no **Ma-to m-Rerem** tō o-nip.

6 Amba ka hun-ne ye ro yan-co à, ye do rii be-de үn yoos-de mē myoos á. (Ün hyan-o re kō ye ro wan-ne kap gaan tō be үn de, remen Shir rott m-koos á.)‡ 7 Ye dē үn hi үn de үn ye hyenesté bo Shir cōne wü ya'astu mē sengē-mo үn rwör үn **Ma-to m-Rerem** be-de үn ye ro **Yahuda**-ne á, üntün bo wü ya'ase Bitrus m-sengē wü rure **Yahuda**-ne à. 8 Shir nomē m-sengē n-mē үn hur-үr Bitrus remen wü waragté **wan-Tom Yeso** be-de үn **Yahuda**-ne à, wü wü komo nomē m-sengē n-mē үn hur-үr үn de remen üm waragté **wan-Tom Yeso** be-de үn ye ro **Yahuda**-ne á. 9 Ün hyan o үn bo Shir ya'u mē yar-mo үn wü à, **Yakubu**, Bitrus§ үn **Yohana** né goksuru me. Ye, ye a esse ye ro co

† **Bor-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Seng 22:3. ‡ **Bor-o gaan:16** 1:15-16 Hyen komo: Seng 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18. § **Bor-o gaan:18** 1:18 ut-Girik: Kepas. \* **Bor-o gaan:18** 1:18 Hyen komo: Seng 9:26-30. \* **Bor-us yoor:1** 2:1 Hyen komo: Seng 11:30; 15:2. † **Bor-us yoor:3** 2:3 Ko-ya-o-Girik = ko-Yahuda-wü á. ‡ **Bor-us yoor:6** 2:6 Hyen komo: Kara 10:17. § **Bor-us yoor:9** 2:9 ut-Girik: Kepas.

be-de үн hun-né **yan-dor Yeso** à, ye goksuru tē tē Barnabas үн hur-үр gaan. Myet-m tē, tē dek hi үн tē үnze tē үn Barnabas tēa he be-de үn ye ro **Yahuda**-nē á. Ye ká komo ye he be-de үn **Yahuda**-nē. <sup>10</sup> Amba ye baksutu tē үnze taase tō-to ke tē үn koob-nē nē ye ro be-de үn ye à. Mē nē cin n-ga ka rii-yo ro үn hur үn de.

*Burus nak Bitrus ut-tq  
үn bo-q o-Antakiya*

<sup>11</sup> Da-q Bitrus\* woqne bo-q o-Antakiya, üm nakuru wu үt-tq yish-ye horo horo remen **ba'as-de** үn wu wukusse q de ro á. <sup>12</sup> Ur-takan, wu ro m-re үn rii-yo m-re mosse үn yan-dor nē ye ro **Yahuda**-nē á. Amba da-q nay-né **Yakubu** woqne es-mo o-Urusharima à, Bitrus koosuru үn hon wu do m-re mosse үn ye ro **Yahuda**-nē nē á. Wu үn nom kaané remen wu ro үn gyer-q үn **Yahuda**-nē ye ro m-con a **ko** kq wu ke net-wu үr-kq à. <sup>13</sup> Kaané ma ye kusse be-de үn **Yahuda**-nē à yan-dor ye nomog ka sengé-mo **ur-ba'as** mo үntyn Bitrus, har ye swoog hi-ur Barnabas be-de үn koob-de үn rwor o-nip.

<sup>14</sup> Da-q üm hyané ye ro m-dore nip-q үn **Ma-tq m-Rerem** tō Shir á, üm zeérü Bitrus үn yish-ye үn kowan. “Wö ko-**Yahuda**-wu, amba wö үr-she'et үntyn wu ro ko-**Yahuda** á. Amba wö m-dore үn jor-se ye ro үn **Yahuda**-nē á. ¿M-moka woa ru ye ro **Yahuda**-nē á ye dore jor-se үn **Yahuda**-nē?”

*Shir guug Yahuda-né  
un ye ro Yahuda-né nē á*

<sup>15</sup> “Ko de nomte na **Yahuda**-nē ye be-de o-mat, ba ye ro **Yahuda**-nē á, komo ba ‘ya-ut-**ba'as**’ á, <sup>16</sup> a nepse net a warag ba **ur-ba'as** үn co-o Shir be-de үn dore o-**karamsa** á, se dē wu shereg be-ur Yeso **Kiristi**. Remen kaané, na ma a ya'asté hi үn na be-ur Yeso **Kiristi**. A үn nom kaané remen a kumut m-warag ba **ur-ba'as** үn co-q Shir be-de m-sher be-ur **Kiristi**, ba be-de m-dore o-**karamsa** á. Remen yatt-wu he m-warag ba **ur-ba'as** үn co-q Shir remen dor-q o-**karamsa** á.†

<sup>17</sup> Urege, bo a coné m-warag ba **ur-ba'as** үn co-q Shir be-de m-sher үn **Kiristi** à, a 'wostu na **ya-ur-ba'as** remen a joroté o-**karamsa**, ¿ko nom үn kaané kututu na **Kiristi** ro үn tör-se үn nom **ur-ba'as**? Ay, ko hiin! <sup>18</sup> Urege üm inute, me komo m-jamas үn ma-tq üm wugurse à, üm waragte q ka ko-yan-jet o-**karamsa**. <sup>19</sup> Bo üm ro m-sengé üm kumut hoog be-de Shir үn bu-yo үn ess o-**karamsa** à, **karamsa** zeérü me, ko-wan-jet o-**karamsa** wu üm ro komo se üm marag. Bo üm hyente káane à, üm yagu m-sher be-de o-**karamsa** üm kumut m-hoog be-de Shir. Üm gwoturu **Kiristi** үn hond de үn wu üm kumut hoog. A kamag wu remen wu dēk swo үr-koob үn de komo wu ya'ag me hoog. <sup>20</sup> A kamag me be-ur gaan үn **Kiristi** nē. M-moka me ün hoog nē, amba me wu үn hi үn de á. **Kiristi** wu ro hoog-mo үn hur үn de. Ka hoog-mo үn wyr-o re mo, hoog-mo be-de m-sher үn **Wà-wu Shir**. Wu kutu me m-con à har wu mer rem re. <sup>21</sup> Man ginim yar-mo Shir á. Amba urege net a hoks m-kum үn she'et-de ba **ur-ba'as** үn co-q Shir үn bu-yo үn dore o-**karamsa**, yo ka kututu na үnze mar-m **Kiristi**, waragte hwaa o ka.”

\* **Bor-us voor:11** 2:11 ut-Girik: Kepas. † **Bor-us voor:16** 2:16 Hyen komo: Bong 143:2; Roma 3:20,22.

## Bor-us tet

*Dor-o o-karamsa  
kq m-sher be-ur Kiristi*

<sup>1</sup> Nq raag-nę ya-o-Garatiya! ¿Wa zungsı no q? ¿Ko wü ken wü un nomo no us-baat? Um rurutı no cas cas ıunze Yeso **Kiristi** marag n-ton o-**kan**. <sup>2</sup> M-moka um conog um nep rii gaan be-ur no. ¿**Kukt-o Shir** un haan no remen no dorute o-**karamsa**, ko remen no shereg un ma-to no hogę à? <sup>3</sup> M-moka ¿yan-gon koob-de us-barag de koru no? No ka teksune un **Kukt-o Shir**, amba m-moka ¿no conog m-buse un 'wons-mo un ma-hun? <sup>4</sup> ¿Ashe koob-de no swoo go-us-go à, waragte hwaa q ka? ¿A nome kaane? <sup>5</sup> Wata, Shir ye ya'u no **Kukt-o** un wü à, wü ro komo m-nom un rem-se ut-hyat be-ur no à. ¿No un zee q wü ro m-nom kaane remen no m-dore o-**karamsa**, ko remen no hogute ma-ut **Kiristi**, no sher komo un to?

<sup>6</sup> Gwot no hew-ur **Ibrahi**. A geneg unze, "Wü shereg be-de Shir, remen kaane Shir zette wü kashi un net.\*" <sup>7</sup> To, yage no nept unze ya-m-sher be-de Shir ye ro "Yakar **Ibrahi**" remen ye shereg be-de Shir bo **Ibrahi** sher à.† <sup>8</sup> Ma-to Shir gense, to rworog cin n-ga unze, ye ro **Yahuda**-nę á yea hoks m-kum ır-con ır-kashi be-de m-sher un co-o Shir. Remen cin n-ga a rurute **Ibrahi****Ma-to m-Rerem** unze, "Be un du, Shir a ru'e hun-nę kap o-kwum.‡" <sup>9</sup> **Ibrahi** gokstę Shir o-nip ne, komo a ya'ag wü o-kwum. Kaane q komo kap wü gokse Shir o-nip à, a 'ye wü o-kwum mosse un **Ibrahi** ne.

<sup>10</sup> Remen kap ye ro o-sakto Shir a goks ye remen ye ro m-sher un **karamsa**-o **Mosa** à, a huu ye nu-o yo-o. Remen Ma-to Shir gense to zeeg, "Kap wü m-dore un kap q un rii-yo ro gense un takurda-q o-**karamsa** á, a hüsute wü nu-o yo-q.§" <sup>11</sup> M-moka cangam to ro, yatt-wü he m-hoks m-warag kashi un co-q Shir un dor-q o-**karamsa** á, remen a genesse unze, "Wü ro kashi à, be-de m-sher q wü he kum un hoog.\*" <sup>12</sup> Yatt-yo mosse dor-q o-**karamsa** un sher o-nip ne á, untun bo a gene à, "Wü nome kap rii-yo **karamsa**-o rworę à, be-de un q wü he kum m-hoog.†" <sup>13</sup> Ka nu-o yo-q q, o o-**karamsa** a possussute q, remen **Kiristi** rurug na be-de un ka nu-o yo-q q, remen a muutę wü rii-yo yo, rem na. Remen kaane a geneg, "Kap bon wü a kame n-te un **kan**-q o-ce à, a hütü wü q ka nu-o yo-q.‡" <sup>14</sup> **Kiristi** rurug na remen ka kwum-q a hu'e **Ibrahi** à, ye ro **Yahuda**-nę á ye kumut ka kwum-q be-ur **Kiristi** Yeso. Un kaane, na ma, be-de m-sher, a hoks m-kum un ka **Kukt-o Shir** sworę o-nu à.

*O-karamsa un swor o-nu ne*

<sup>15</sup> Or re ne, yage um ruuturu no sha-mo un rii-yo no nepse un yo ne à. Urege hun-nę yoor sworog o-nu komo ye rwo'uru ut-kom remen ye esté ka swooru nu-q yatt-wü he q m-soks á, yatt komo wü he m-dö un yo ken rii-yo á. <sup>16</sup> M-moka Shir surute **Ibrahi** un wà un wü ne o-nu. A geneg unze, un "Yakar-ye" á. Urege kaane q, ye ro deen q ka. Ay, a un

\* **Bor-us tet:6** 3:6 Hyen komo: Taka 15:6; Roma 4:3. † **Bor-us tet:7** 3:7 Hyen komo: Roma 4:16. ‡ **Bor-us tet:8** 3:8 Hyen komo: Taka 12:3; 18:18; 22:18. § **Bor-us tet:10** 3:10 Hyen komo: Kara 27:26 (ut-Girik). \* **Bor-us tet:11** 3:11 Hyen komo: Haba 2:4. † **Bor-us tet:12** 3:12 Hyen komo: Rewi 18:5. ‡ **Bor-us tet:13** 3:13 Hyen komo: Kara 21:23 (ut-Girik).

zèe, "Wà ru," nèt gaan wu ka, wata **Kiristi**.<sup>§</sup> <sup>17</sup> Rii-yo mè m-zèe à yo ka, Shir surute **Ibrahi** o-nu wu shoostè ka nu-q. Rii-yo ka **karamsa**-o a haantè ys-hak zungu-ys nass, un hak-ur kwooz ys-op [430] da-o wu sure **Ibrahi** o-nu à. Ka **karamsa**-to rwo swor nu-q waragte o-hwaa á, har m-moka swor nu-q Shir ro gung.<sup>\*</sup> <sup>18</sup> A ro zeege a goks cim-yo Shir un bu-yo o-**karamsa**, ka da-de a roa kum yo un bu-yo un swor o-nu á. Amba Shir ya'asté **Ibrahi** ka cim-yo un bu-yo un ka swor o-nu q.<sup>†</sup>

<sup>19</sup> Tò urege káane q, ¿remen yan q a hantutè o-**karamsa**? A un do o-**karamsa** remen a rwuntutè **ur-ba'as** cas. A un hantè q remen a nomot m-senqe un q har ka ho-de ka wà-wu Yeso<sup>‡</sup> he m-haan à. Ká wà-wu haantè remen ká swor o-nu q. **Yan-tom-ye Shir** ye hantè **Mosa** ká **karamsa**-q. Komo **Mosa** wu ro n-tetè q Shir un hun-ne ne à, wu ro m-nom ka senqe-mo m-hongse be-de un Shir un hun-ne ne.<sup>20</sup> A m-con un wa-m-hongse urege hun-ne arge yoor conog esse ut-ma. Amba Shir un nom kaane un hon-de un wu. Wu rott wa-m-hongse ut-ma da-q wu sure **Ibrahi** nu á.

*Yo hantè o-karamsa à*

<sup>21</sup> ¿Yo ka un warag q unze **karamsa**-o ro ur-hwu'us un swor o-nu q Shir ne? Ay, kó hiin! A ro zeege **karamsa**-o wa 'ye na hoog pu-q, a roa kutu na unze a kum kashi m-yar be-de Shir un cow-yo un dore q.<sup>22</sup> Un suqe-de un kaane, gense to ro un Ma-to Shir unze, hono o-dak kap ro un kus-q **ur-ba'as**. ¿Remen ya? Shir un yage yo ka korot remen wu ya'asté swooru nu-q wu nome, be-de ye shere be-ur Yeso **Kiristi** à.

<sup>23</sup> Rii-yo bu-yo m-sher un **Kiristi** woontu na, **karamsa**-o ro na m-hok, q ro bobse na be-de m-ru ro kon á se da-q a kutu na bu-yo m-sher ur-kom à.<sup>24</sup> A bobsutu na un kom-to o-**karamsa** remen q eret na har **Kiristi** haantè. Un kaane, be-de m-sher a warge ba **ur-ba'as** un co-q Shir.<sup>25</sup> M-moka né bo da-q sher-m woosuné à, a un kus-q o-**karamsa** á.

*Be-to m-sher myet-m no  
muyne yakar-ye Shir*

<sup>26</sup> Remen no shereg be-ur Yeso **Kiristi**, kap-m no no warge yakar-ye Shir.<sup>27</sup> Remen myet-m no a un yo'ostu no m-ho no waragte ye ma **Kiristi**, no çok hi un no n-me un **Kiristi**, untun bo a m-cop un saw-ut pu-to à.<sup>28</sup> Remen kaané koos-m ro kon á be-de un **Yahuda**-né un ye ro **Yahuda**-né ne á.<sup>§</sup> Komo koos-m mo kus be-de ye ro ur-mat un guw-ne ne á, kó be-de un ne'a-ne un campo-ne ne. Kap gaan no ro be-de un mosse ur-hi un **Kiristi** Yeso.<sup>29</sup> Uregé no ye ma **Kiristi** ye, no waragte yakar **Ibrahi** ye o-nip, como noa goks ka cim-yo Shir swore o-nu à.\*

## Bor-us nass

*A guw-ne ye tomsó á  
amba a waragte yakar-ye Shir*

<sup>1</sup> Wà wan-re o-cim da-q wu ro ya o-wà o-rek yo, wu un ko-guw né gaan tq, kó de nomte kap q un rii-yo un ka hur-q yo ma un wu yo à.

<sup>§</sup> **Bor-us tet:16** 3:16 Hyen komo: Taka 12:7; 13:15. \* **Bor-us tet:17** 3:17 Hyen komo: Rwyu 12:40. † **Bor-us tet:18** 3:18 Hyen komo: Roma 4:14. ‡ **Bor-us tet:19** 3:19 ut-Girik: wà-wu a súrtè o-nu. § **Bor-us tet:28** 3:28 ut-Girik: Girik-ne. \* **Bor-us tet:29** 3:29 Hyen komo: Roma 4:13.

2 Da-q wu ro'ę ya o-rek yo, ye ken ye ro kon ye ro wu o-gwot à har da-q tato-q un wu rwo'ę à. 3 Kaanę to ro be un na, n-ga rii-yo **Kiristi** haante, a ro untun yakar rek-ye. A ro untun guw-ne, a un hoop-o un a reet ur-ho be-de Shir un bu-yo un jind-se un **Yahuda**-ne. 4 Amba bo da-q Shir esse à wootę à, Shir tommuru Wà un wu. Wu haante un bu-yo un mat-q un ne'a. Wu dorute ka **karamsa**-o Shir ya'ase **Mosa** à. 5 Wu un nom kaane remen wu rurut ye ro un kus-o o-**karamsa** à, komo wu muut ye ur-mat be-de Shir. 6 Shir tomonte Kukt-o Wà un wu n-me un hur-ut na remen a nept na yakar-ye Shir ye. **Kukt-o Shir** o ro un eeg-se Shir unze, "Abba,\* Tato re!" 7 Remen kaane wo ko-guw-wu komo á, wo wà-wu. Remen wo mat-de un wu de, Shir a ru o re kwum-o un cim-yo un wu.<sup>†</sup>

### *Burus waste un Garatiya-nę ne*

8 N-ga da-q no ro nakke Shir á, no ro m-dore un m-gir un nome un ye ken shir-ye ne m-guw, amba gir-mo ro Shir-wu o-nip á. 9 Amba m-moka no nepse Shir, ko na a zee Shir nepse un no ne. ¿Remen yan o no hette m-warag be-de un bu-yo un jor-se un **Yahuda**-ne se o-hwaa? ¿No un con o no warag guw-mo un se komo? 10 No conog no re ur-ho be-de Shir, be-to m-koos un to ken ho-to un se ken reng-se ne un o ken da-q ne, un se ken hak-se ne. 11 Ka rii-yo no m-nom à ya'ag me o-gyer, remen waragte sa o zee o ka koqb-de um swo rem no à jaag o-hwaa!

12 Or re ne, hakkur no she'et no sasa bo um ro es-mo un ká rem-se à, remen um waragte bo no ro à, (no ye ro **Yahuda**-ne á), sasa es-mo un ká **karamsa**-to. No yo'og me da-q um ko'otu no ka ma-to á. 13 No nepse gom-q um nome à. Q tikshi me cow-yo um hantutu no **Ma-to m-Rerem** à ur-takan. 14 Ko de nomte me keesę á komo hur-ut no naasute deen, kap un kaane ne, no mus me hwaa á. Komo no gwokt me ur-bon ne. No gokstu me untun **wan-tom-wu Shir** n-Ton, ko komo bo no goksé **Kiristi** Yeso un hi un de un wu à. 15 No nomog o-zak deen un ka da-q! M-moka un ya, ¿yan gon zak-q no nome rem re? Um nepste un ka da-q, rii-yo m-name rotte, no roa hurum yish no, no ya'as me! 16 Ashi, ¿m-moka me un warag o ka wan-yage-ut no, remen um rurutu no yo ro o-nip? 17 Ye ka hun-ne ye hamattu no ur-bon ne, amba yo ye conę à yo rott ur-bon á. Ka yo ye conę à yo ro ye wongsu no un me ne, remen no hamattu ye bo ye hamtu no à. 18 Ka hamat-mo ro ur-bon ne urege ka con-mo ro ur-bon ne, koyanda, ba se me be-ur no á. 19 Yakar re ye me m-con à, ayoore-q ka me m-hogę reeten-mo un mat-o no. Komo me un senge-mo un swor ur-koqb har da-q **Kiristi** bo'ose n-me no bo wan-yaar ro m-bo'ose un men-ut inu un wu à. 20 Um ro conog um ro un no ne m-moka, ka da-de um roa ja'as cor re. Ay, hur un de naasute rem no!

### *Sha-m Hajaratu un Saratu*

21 Yage um cit no, ¿no ye ro m-con m-dore o-**karamsa** à, no nepste o ka yo **karamsa**-o zee? 22 Remen gense to ro unze, **Ibrahi** ro un yakar ne nen yoor yan-campo-ne, ka wà gaan-wu ko-guw-wu un ne'a matu wu, wu ka komo ba ko-guw matu wu á. 23 Ka wà-wu ka ko-guw-wu mate à, **Ibrahi** un kum wu bo a wette m-kum un yakar à. Amba wu

\* **Bor-us nass:6** 4:6 ut-Arameki: Abba. † **Bor-us nass:7** 4:5-7 Hyen komo: Roma 8:15-17.

ka wà-wù rø be-de үn ne'a-wü үt-ge à, mat-q үn wü q үt-hyat q, remen swor o-nu q Shir sure Ibrahi à. <sup>24</sup> Mø ka sha-mø, ka ne'a-ne ye yoor kututę swor o-nu o-yoor. **Hajaratu**<sup>†</sup> he mat үn guw-ne, wü rø sha-mø үn swor o-nu<sup>§</sup> q a nomę үn Haag-q Sinay à. <sup>25</sup> **Hajaratu** sha-mø үn Haag-q o-Sinay q rø үn dak-q үn Raraba-né à. Wü rø sha-mø үn bo-o o-Urusharima q m-møka, remen wü үn yakar-ye үn wü ne kap guw-ne ye үn kys-q o-karamsa. <sup>26</sup> Amba Urusharima-o pü-o rø kön n-ton, na ye m-ha kane à ya a rø sasa be-de үn dor-q o-karamsa. Na ye m-ha kane à, a q үn gwot-q o-bo үnze q rø inu na remen na yakar-ye Shir ye ye o-nip. **Saratu**, ba ko-guw-wü á, wü rø sha-mø үn ka Urusharima-o pü-o q. <sup>27</sup> Gense tö rø үnze,

“Ko-maktan-wü үn ne'a nom o-zak,  
kan **kan-q** o-zak wo wü napę reeten-mø o-mat á.  
Men zee kaanę remen ne'a, wü rø ko-maktan n-ga à,  
wü makt yakardeen,  
arge ne'a-wü wettę m-mat à.”\*

<sup>28</sup> M-møka no qr re ne, no ma yakar-ye Shir ye be-de үn swor o-nu үntün **Ishaku**. <sup>29</sup> Ün ka da-q komo ka wà-wü a mate үn bo a wettę m-mat á, wü ręse wà-wü a mate үn bee'b-de үn **Kukt-q Shir** à үr-koqb. Kaanę tö rø har m-møka.<sup>†</sup> <sup>30</sup> Amba gense tö rø be-de үn Ma-tø Shir үnze, “Yan ka ko-guw-wü үn ne'a-wü үn wà үn wü ne, ye ru. Nom kaanę remen wà-wü үn ko-guw-wü үn ne'a a wong o-cim үn wü kà wà-wü ne á. Ká wà-wü wü inu үn wü rø ko-guw á.”‡ <sup>31</sup> Remen kaanę qr re ne, na yakar-ye үn ka ko-guw ne'a-wü wü á. A rø yakar-ye үn ka ne'a-wü wü rø ko-guw á.

## Bor-us taan

*Ur-she'et sasa be-ur Kiristi*

<sup>1</sup> **Kiristi** ustü na remen a she'etté sasa. Remen kaanę she'et no sasa, taase no she'et she'et-de үn guw-ne komo á.

<sup>2</sup> M-møka hogu no me. Me, Burus, me no m-rure, urege no gokstę a nomu no ur-ko, yo ka kututu na үnze **Kiristi** hwaa wü rø be-ur no o ka. <sup>3</sup> Mę no jamas m-baksę үnze kap wü gokse wüa dore karamsa-q үr-ko à, a gakte wü dore o-karamsa kap q ka. <sup>4</sup> No ye rø m-senge no she'ette ba **ur-ba'as** үn co-q Shir үn bu-yo m-dore o-karamsa à, no regussute no ruussutę hi үn no be-de үn dor **Kiristi**. No pa'ag q ka yar-mø Shir. <sup>5</sup> Te de te ru'usse ur-hur Shir a hongse te үn wü ne, Amba a senge m-sher un mossę үn gwu-q үn **Kukt-q Shir**. Komo a senge үr'er o-dish ne, үnze **Kiristi** a muut na kashi үn hun-ne үn co-q Shir. <sup>6</sup> Remen a ro n-mę үn **Kiristi** Yeso, ko ur-ko ko ba ur-ko yo ken rii-yo yo á be-ur na. Amba rii-yo Shir conę cot à yo rø net sher be-ur **Kiristi**, komo hoqg-mø үn wü rø m-kute wü conog Shir үn hun-ne ne.

<sup>7</sup> No ro m-ha co үr-bon ne, ¿Wa wenu no dor-q o-nip? <sup>8</sup> Shir ye á, remen wüa gu no no ma'aste sasa. <sup>9</sup> Ka yoos-de үt-bo de ya de rø үntün “Ya o-yist o-rek yo, yo rø m-rwo үt-burodi rotte m-hundundędeen.”\*

‡ **Bor-us nass:24** 4:22-24 Hyen komo: Taka 16:1-16; 21:8-9,12-17; 25:12. § **Bor-us nass:24**

4:24 swor o-nu = o-karamsa. \* **Bor-us nass:27** 4:27 Hyen komo: Isha 54:1. † **Bor-us**

**nass:29** 4:29 Hyen komo: Taka 21:9. ‡ **Bor-us nass:30** 4:30 Hyen komo: Taka 21:10.

\* **Bor-us taan:9** 5:9 Hyen komo: 1Kor 5:6.

<sup>10</sup> Remen gam-q hi-üt na n-mę үn senge-m Wan-Koyan, үm nepse noa dörę yo ken cow-yo yo a kutu no үn hon hesse-de үn yo ma re á. Komo wü ro no m'-yons үr-hur à wüa su үr-köqb kö wan wü. <sup>11</sup> Or re ne, urege har m-möka mę m-kö'ot unze depetę a **ko** kowan, ɿya hante m-möka hun-ne rottu mę m'-ya үr-köqb? Urege me us-tor unze a ko үr-**ko**, ai, ma-ut re mosse үn mar-m **Kiristi** ne n-ton o-**kan**, ro a warag rii-yo үr-puksę be-de үn kö wü ke nęt-wü á! <sup>12</sup> Ay, ka yan'-yons үn no үt-hi ye, ye ka ye cönü no gaktu үr-kö à, jiishtę ye re co ye pesem hi un de үn ye!

<sup>13</sup> Or re ne, Shir cönog no she'et sak como sasa. Amba wer no taase ka she'et-үr no de o-sasa de warag no bu-yo үn dörę үn rem-se würo cone à. Үn suge-de үn kaanę, yagu no ka she'et-de o-sasa de wootu no үn nome үn ye ken ye m-guw n-mę m-was. <sup>14</sup> Remen myet-mo o-**karamsa** a үn mosse үn **karamsa**-o gaan, o ro, "Was wan-bor-o ru үntun hi үn du."† <sup>15</sup> Amba urege no ro m-dum үn hi үn no, no us-haw, no үn ti'in hi үn no үntun nem-ye o-köt, muut no үr-hi, taase no sabre kap!

### Doru no o-Kukt ba үr-ba'as á

<sup>16</sup> Yo mę m-zee à yo ka, yagu no **Kukt-q Shir** o kututu no o-cow. No nome kaanę no hede m-dörę үn she'et-de ma-hun á. <sup>17</sup> Me үn zee kaanę remen she'et-de ma-hun ro m-honge o-Kukt ne á, o-Kukt komo o ro m-honge үn she'et-de ma-hun ne á. Ka rem-se us-yoor ro үt-yage ne. O rwo'e nootte m-hoks m-nom үn yo no cone m-nom á.‡ <sup>18</sup> Amba urege **Kukt-q Shir** o ro no m-dorottę, no үn kus-q o-**karamsa** o ka á.

<sup>19</sup> Senge-mo she'et-de ma-hun ro m-nom à, ya mo ro cas:

Köob-de m'-e, үn

She'et-de o-ás ne, үn

Nom үn rem us-yo-se ne, үn

<sup>20</sup> Gyw-mo us-toq ne, үn

Mor-ne,

Hun-ne yan-yage-üt or үn ye ne m-dum ne, komo,

Ye m-nome үn or үn ye ne үr-shoob,

Ryaab-se, komo үn

Con-to үr-hi ne,

Ye ro m-es be-үr gaan á, үn

Cakarse үn hun-ne ne,

<sup>21</sup> Ur-shoob ne,

Mar-mo m-swę komo,

Ye ro үn mosse үt-hi be-de m-nom o-ás үn bu-yo үn su swoog ne, үn

Se ken rem-se ne үntun kaanę.

Me no m-kewes, үntun bo үm kewse no n-ga à, unze ye ro m-nom үn go үn ka rem-se à, yea kum m-cow n-mę үn **Gwomo-q Shir** á.

<sup>22</sup> Da-o **Kukt-q Shir** garamse na à, hun-ne a hyen ka rem-se үn she'et үn na, se ro:

m-was,

m'en-üt pus-to,

gwugwü-mo үr-hur,

'mo үr-hur,

gu үn hun-ne,

† **Bor-uş taan:14** 5:14 Hyen komo: Rewi 19:18. ‡ **Bor-uş taan:17** 5:17 Hyen komo: Roma 7:15-23.

un shoos un rii-yo ur-bon ne,  
un q shir ne,  
<sup>23</sup> gwugwer-mo ur-hi,  
hoks m-garamsa ut-ma un rem-se wó m-nom à.  
Urege no nom un ka rem-se, yatt-yo da'ë **karamsa**-q zet no nomog **ur-ba'as** á. <sup>24</sup> Komo kap ye ro ye ma **Kiristi** Yeso à, ye ho'oste she'et-de ma-hun un rem-us yo-se ne go-us-go se wúr-ro ro m-con à. <sup>25</sup> Yage **Kukt-o Shir** doruttu na n-mé un kó yo ke rii-yo un she'et-ur na, remen **Kukt-o** ya'u na m-hoq à. <sup>26</sup> Taase a warag yan-'yons ur-hi kó yan-'yons un hur-de un hun-ne, kó yan-shoob-de un ye ken ya á.

## Bor-us cind

*A dek no nu-us or na ne*

<sup>1</sup> Or re ne, a shipé wú ken wú ro un nom un rii-yo depé á, no ye ro un **Kukt-o Shir** ne à së no muunté wú n-cow. Amba nom no kaané un gwugwer-mo ur-hi ne, komo taase remen senge-mo un muunté un or no, no komo no hebe n-mé un ka meger-to. <sup>2</sup> Gu no or no ne be-de un dék un nu-se un ye. Un kaané no he m-shoos un **karamsa**-o **Kiristi**. <sup>3</sup> Urege wú ken ro un uku o-cin unze wú yo ken rii-yo yo, ashi ne wú yo ken rii-yo yo á, hi un de un wú wú ro m-raks. <sup>4</sup> Yage kó wú ke net-wú me'este senge-mo un wú, wú hyen. Urege mo nomog ur-bon, ka da-o wúa hoks m-uku o-cin un rii-yo wú nome un hi un de un wú un wú ken un net-wú ne á. <sup>5</sup> Mè un zéé kaané remen depeté ko wú ke net-wú dek nu-se un hi un de un wú.

*Wqa ce yo o go'ë à*

<sup>6</sup> Kap bon wú a yoose ma-ut **Kiristi** sé wú ya'as wú yoose wú à, de ma un wú kwukwyr-de de un rii-yo m-year.

<sup>7</sup> Taase no raks hi un no, yatt-wú he m-hoks un raks un Shir á. Kap bon yo net go'e à, yo wú he m-ce. <sup>8</sup> Urege net goog un bu-yo ma-hun, yoa woot wú m-mar. Urege ne wú goog un bu-yo o-Kukt, wúa kum hoq-mo ba m-ta. <sup>9</sup> Remen kaané taase a ker un nom un rii-yo ur-bon. Urege a karag a yage nom m-senge á, da-o róqon q a hetté cé un ce-mo o-kwum à. <sup>10</sup> Remen kaané, koyanda a kumé o-da, sé a nome kó wú ke net-wú rii-yo ur-bon, yo jiishé ma à, ka ye ro or na ne ye atte sher-maan à.

*Nak o-to q ur-kom un ma-to ur-ko*

<sup>11</sup> Gwot no gon caari-mo m-gen mo um genü no un kom-ut re à.  
<sup>12</sup> Ka hun-ne ye conu no m-gakte ur-ko à yan-nu-mo ur-hi ye, ye un con a muut ye yo ken rii-yo. Ye ro m-nom kaané remen ye ro m-hoq o-gyer. Ye ro us-barag hun-ne a 'ye ye ur-koob urege ye sher be-de un **seke-ur Kiristi** de n-ton o-kan cot á. <sup>13</sup> Kó ka ye ro ur-ko ne à, ye m-dore o-**karamsa** un hi un de un ye á. Ye de ye conog a ko no remen nu-mo ur-hi, ye ro m-zéé ye rwo'e a koot no. <sup>14</sup> Amba mè kó hiin, man nom nu-mo ur-hi á. Kó man nom nu-mo ur-hi, sé de remen **kan-o Wan-Koyan** na Yeso **Kiristi**. Mar-mo un wú n-ton o-kan q rwo'e con-to un rii-yo un hono o-dak merte un hur un de. Mè komo um marag. Mè con rii-yo un hono o-dak á. <sup>15</sup> Ur-ko ne, un ba ur-ko ne kap hwaa-o. Rii-yo jiishé à yo ro Shir muut na untun net pu-wú. <sup>16</sup> Mè us-kon Shir

wu 'ye gwugwu-mo ır-hur ır-'wən nę. Kap no ye ro m-dore ın ka **karamsa**-o pü-o o à, wata kap hun-nę ye Shir ye o-nip.

*M-tigę ın hıqs-de ır-kom nę*

<sup>17</sup> Ur-kom, taase ko wu ke do mę m-rangse ın yo ken rii-yo, remen mę ın napa-to ı̄s-sorog nę se a nomo mę ın wır-o re à, tı̄ kutute ınze mę ko-guw Yeso wu.

<sup>18</sup> Qr re nę, yar-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**, mo nom mosse ın no nę! **Amin**.

## Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Apisu

**Rem-se ro n-me à:**

M-zanté 1:1-2

Kiristi un yan-dor ne 1:3—3:21

Hooq-m pu-mo n-me un Kiristi 4:1—6:20

Ur-kom 6:21-24

*Ur-gas*

<sup>1</sup> Mē wu Burus, ko-wan-Tom **Yeso Kiristi**,\* remen Shir cōne kaane. Mē no m-gené un ka takurda-o, no hun-né ye Shir un bo-o o-Apisu, ye ro un dore un Yeso **Kiristi** hur-yr gaan à.†

<sup>2</sup> Um kōnog Shir Tato na, un Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, wu ye'et no ur-ho un gwugwū-mo ur-hur ne.

*Shir ya'ag kukt-o na ur-ho  
rem Yeso Kiristi*

<sup>3</sup> A būm no Shir, Tato-o Wan-Koyan na, Yeso **Kiristi**. Wu ya'asu na myet rii-yo ur-bon yo rwuquné n-Ton un shir à. Wu un nom kaane remen wu guut kukt-ut na. Wu un nom kaane remen a mossuté hi-ut na be-ur gaan un **Kiristi** ne. <sup>4</sup> Rii-yo Shir nomot o-Ton o-dak ne, wu daagu na, remen wu cōnog na, a waragté kashi un hun-né komo ba **ur-ba'as** be-de Shir.

Remen Shir waste un na ne, <sup>5</sup> wu degsu na cin n-ga n-ga bo a he m-warag yakar-ye un wu à, remen rii-yo Yeso **Kiristi** nome à. Shir un nom kaane remen kaane wu cōne m-nom. <sup>6</sup> Remen kaane, yage a būmut Shir bo wu kutu na yar-mo un seps-mo un wu à. Wu kututu na yar-mo un wu deen remen yo Wā un wu Yeso nome à, **Wā-wu Shir** ro m-was ne. <sup>7</sup> Shir rurug na remen hyó-mo Yeso wuuse da-o wu mare à, komo wu soksté **ba'as**-ut na. Wu un nom kaane remen yar-mo un wu ro deen.‡ <sup>8</sup> Komo wu duusutu na myet us-weer, us-nap ne deen, remen ka yar-mo. <sup>9</sup> Shir rwō'og na a nep yo ro wukussé un hur-de un wu à, un hoge un rērem-mo un yo wu zongse un **Kiristi** à. <sup>10</sup> Rii-yo Shir ro ut-zonge wu nomot da-o woq'e à, yo ro wua mosse us-rem kap o-Ton o-dak ne be-ur gaan be-de un ko-Gwomo wan-gaan. Ka ko-Gwomo-wu ro Yeso **Kiristi**.

<sup>11</sup> Un bu-o **Kiristi** komo, Shir daagu na a waragte hun-ne ye un wu. Cin ur-takan wu zongse yo kà. Wu wu ro un nom un kō yo ke rii-yo bo wu cōne à. <sup>12</sup> Wu un nom kaane remen tē§ essté o-saktō be-ur **Kiristi**, tē būmut Shir remen seps-mo un wu.

<sup>13</sup> M-moka no un ce no, no hogusuté o-nip, ká Ma-to m-Rerem to, to Shir guuté no à. Da-o no shere un **Kiristi** à, wu muuttu no ye ma un wu un 'ya un no **Kukt-q Shir**, o wu este ut-ma cin n-ga à. <sup>14</sup> **Kukt-q Shir** o rwuuntuté na cas unze Shir a 'ye na rii-yo wu swore o-nu à, yo

\* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 18:19-21; 19:1. ‡ **Bor-o gaan:7** 1:7 Hyen komo: Koro 1:14. § **Bor-o gaan:12** 1:12 tē = Yahuda-ne.

rwo'og na m-nap kane үн co Shir a gu ye ro ye ma үн wü à. Yo ka komo remen bongon-de үн seps-mo үн wü o.

### *Kon-us Burus*

<sup>15</sup> Remen kaanę kap yo Shir nöme à, me үн kon-se Shir rem no. Cin da-q um hogę shér-m no be-ur Yeso Wan-Koyan à үн was-m no né be-de үн yan-dor Yeso à, <sup>16</sup> koyanda me үн bongon-de Shir rem no. Me no m-baks da-q үн kon-us re be-de Shir. <sup>17</sup> Me us-kon be-de Shir ye үн Wan-Koyan na, Yeso Kiristi. Wü ro Tato na wan-caari-mo m-seps. Me us-kon be-de Shir wü 'ye no kukt-o us-nap, bo yish no he m-upse à, remen no nept wü ur-bon ne. <sup>18</sup> Me us-kon Shir tiksh hur-ut no, no hyenet nip-o rwüünę be-de үн wü à remen no nept ka sakto-o wü swore o-nu da-q wü dagnü no à. Komo no nept үnze seps-mo Shir ro ut-moor né o wü surte o-nu wüa 'ye hun-né ye үн wü à. <sup>19</sup> Me us-kon komo no nept bee'b-de үн wü jiishtę kap, de ro na m-gu ye shere be-de үн wü à. Ka bee'b-de ro be-ur na à gaan-to, <sup>20</sup> үn de'yonse Kiristi né ut-marimar à. Komo Shir rwo'uru wü үn be-de jiishtę m-sék à n-Ton shir.\* <sup>21</sup> Kiristi ro үn gwomo-to үn gwomo-ne, ur-beeb né m-'wons né ut-gwomo né. Wü ro ur-jin né de arge ko de ke jin-de à de a he m-aag à, ba үn hon m-moka cot à, har da-q roone à. <sup>22</sup> Shir ya'ag Kiristi ut-gwomo to үn ko yo ke rii-yo. Shir rwo'uru wü co-q үn kap yan-dor Yeso.† <sup>23</sup> Yan-dor Yeso ye ro үntüñ wur-o Kiristi. Yan-dor ro үn kum үn bee'b-de үn ye be-de wü. Kiristi ro үn nom us-rem n-mé үn na, үntüñ bo wü nome us-rem үn bee'b-de үn wü үn hono o-dak à.‡

## Bor-us yoor

### *Shir guug na remen yar-mo үn wü*

<sup>1</sup> N-ga da-q no ro shérge үn Kiristi á, үntüñ margan-ne no ro'e үn bu-yo no ro ur-she'et à, remen no nomotę Shir koqb-de o-dorottę ut-ba'as né. <sup>2</sup> Ka da-q no үn nom үn rem-se үn ba ur-bon se hun-né ye napę Shir á ro m-nom à. No o-dorottę o үn ko-Gwomo-wü үn ya-ut-kot wü ro ut-gwomo to үn ya-ut-yage to үn Shir be-to n-ton à. Ka ko-Gwomo-wü үn ya-ut-kot wü ro m-moka m-sengę wü garamsüte hun-né ye ro үn nome үn Shir koqb-de o-dorottę à. <sup>3</sup> Myet үn na né kaanę a ro'e n-ga, a ro үn nom үn yo a conę à. A үn nom үn yo hur-ut na үn wyr-ut na né zee a nom, yo ro ba ur-bon à. A үn mat na ur-ba'as né. Ryaab-se Shir ro үn hi-ut na үntüñ bo ko wü ke ro à.

<sup>4</sup> Amba remen Shir wastę үn na nédeen komo 'won-de үn wü ro deer үn rwo'e, <sup>5</sup> da-q a ro үntüñ margan-ne remen ba'as-ut na à, Shir ya'ag na hoog pu-q bo wü 'yonse Kiristi ut-marimar үn hoog pu-q né à. Wü guug na remen yar-mo үn wü cot.\* <sup>6</sup> Komo Shir 'yonstę na ut-marimar mosse үn Kiristi né. Komo wü she'esse na n-Ton o-shir be-ur gaan үn Yeso Kiristi né. <sup>7</sup> Wü үn kutu na yar-mo үn wü үn bu-yo ur-'won be-ur Yeso Kiristi, remen hoog-mo roone à hun-né nept yar-mo үn wü ro deer mo jiishtę ko yo ke rii-yo komo. <sup>8</sup> Wü үn gu no ba remen rii-yo ur-bon yo no nome á, amba remen yar-mo Shir. Komo wü үn nom káánę remen no shereg үn yo Yeso nome à, ba remen hi

\* Bor-o gaan:20 1:20 Hyen komo: Bong 110:1. † Bor-o gaan:22 1:22 Hyen komo: Bong 8:6. ‡ Bor-o gaan:23 1:22-23 Hyen komo: Koro 1:18. \* Bor-us yoor:5 2:1-5 Hyen komo: Koro 2:13.

ун нө á, yar-mo Shir mo. <sup>9</sup> Shir үн gu нө ba remen сенгэ-m нө mo үr-bon mo нө nomé á, remen kaané, yatt-wu he uk o-cin wu бүмүт hi үn de үn wu á. <sup>10</sup> Na nom-mo Shir mo. Wu үn nom na pu-ye үn Yeso **Kiristi**, remen a nomot rem-se үr-bon se wu зонгсé cin n-ga à.

### *Kiristi gamag hi-to үn hun-ne kap*

<sup>11</sup> Remen kaane, baks нө bo нө ro n-ga à, no **Yahuda**-нө ye un mat-o нө á. **Yahuda**-нө ye a **ko'ē** à, ro нө m-aag "Yan-ba-үr-**ko**." Ka ko-de de o-wur de, de a m-nom үt-kom тө үn hun-ne à, ba ko-de үr-hur á. <sup>12</sup> Baks нө ka da-q нө ro nak **Kiristi** á. No rott үr-con be-de үn hun-ne ye Shir á. No n-me be-de үn ka swor nu-q Shir nome hun-ne un ye үn wu **Isra**-нө á. Kaané нө ro temb үn ka hono o-dak q ba o-sakto komo нө nap Shir á. <sup>13</sup> N-ga нө ro nomog m-pupa үn Shir ne, amba m-moka bo нө mossé үr-hi үn Yeso **Kiristi** ne à, Shir hantutu нө yow yow un wu ne. Wu үn nom yo ka un bu-yo үn hyó-mo† **Kiristi** wuuse rem no à. <sup>14</sup> **Kiristi** hantutе she'et-de үn gwugwu-mo үr-hur be-үr na **Yahuda**-нө un ye ro **Yahuda**-нө á. Bo ye m-she'et untun hun-ne gaan à, ba ye үn wonge un or үn ye ne, to wongsu ye à, Shir dossussutе ka yo woongsu ye à үn mar-m **Kiristi** o-kan. <sup>15</sup> **Karamsa**-tö үn **Yahuda**-нө ro үt-moor ne, amba mar-m **Kiristi** kapstę tö. Wu үn nom yo ka remen wu mossutę **Yahuda**-нө un ye ro **Yahuda**-нө ne á be-de үn wu. Ye waragte ragaan, үn kaané **Yahuda**-нө un ye ro **Yahuda**-нө á honge үn or үn ye ne ne.‡ <sup>16</sup> Un mar-mo үn wu n-ton o-kan, wu mossutę **Yahuda**-нө un ye ro **Yahuda**-нө á be-үr gaan. Komo wu hongsu ye un Shir ne. Bo үn kaané ye do yage үn or үn ye ne komo á. § <sup>17</sup> **Kiristi** haante wu ko'otę **Ma-to m-Rerem** tö ro m-hante gwugwu-mo үr-hur be-үr no ye nome m-pupa\* үn Shir ne à, m-gwugwu be-de үn ye ro yow yow† à.‡ <sup>18</sup> Rem **Kiristi**, a hoks m-ha myet-m na (**Yahuda**-нө un ye ro **Yahuda**-нө á) be-de үn Shir Tato na үn bu-yo үn **Kukt-o Shir** gaan.

### *Kiristi muute na ragaan*

<sup>19</sup> Remen kaané, m-moka no ye ro **Yahuda**-нө á no kus hamat-ne komo á, amba no waragte ragaan үn hun-ne ye Shir ne. Komo m-moka no waragte hun-ne ye үn den-q Shir. <sup>20</sup> A үn sher no үn shi'it-de **yan-Tom Yeso**, үn **yan-Rwor** үn **Ma-to Shir** ne. Yeso **Kiristi** үn hi үn de үn wu, wu ro ka ta'ar-q o-kwunt q a meetę ka hur-q à. <sup>21</sup> Wu wu bope ka hur-q be-үr gaan. Wu mossutę ka hur-q waragte caari-q Pyo-q ba m-kukop, remen Wan-Koyan she'etę n-me. <sup>22</sup> Remen a mossutę үn **Kiristi** ne, a m-ma no mosse үn ye ken ye ne remen no waragte o-hur be-de Shir ro үr-she'et à үn Kukt-q үn wu.

## **Bor-us tet**

*Burus rurute ye ro Yahuda ne á  
Ma-to m-Rerem*

<sup>1</sup> Remen kaané, me, Burus, um ro үn kon-se Shir rem no. Me ke'o remen me m-nome үn Yeso **Kiristi** m-guw, үn bu-yo үn ko'ot үn ma-үt

† **Bor-us yoor:13** 2:13 hyó-mo үn Kiristi = mar-mo үn Kiristi. ‡ **Bor-us yoor:15** 2:15 Hyen komo: Koro 2:14. § **Bor-us yoor:16** 2:16 Hyen komo: Koro 1:20. \* **Bor-us yoor:17** 2:17 m-pupa = Yahuda-ne á. † **Bor-us yoor:17** 2:17 ye ro yow yow = Yahuda-ne. ‡ **Bor-us yoor:17** 2:17 Hyen komo: Isha 57:19.

Yeso be-ur no ye ro **Yahuda**-né á. <sup>2</sup> Um nepste no hogute unze Shir ya'astu me senge-mo un ko'ot un ma-ut Yeso remen gwu no. Wu un ya'as me ka senge-mo remen yar-mo un wu. <sup>3</sup> Shir ye hante um nept zonge-to wu nome un hur-de un wu à, un cow-yo ut-hangan. Um ro gensutu no ka ma-to kut. <sup>4</sup> Da-o no karunte yo um genbe no à, noa nep unze um nepste zonge-to Shir mosse un **Kiristi** ne. <sup>5</sup> N-ga, Shir kute hun-ne ye un ka da-o ka zonge-to wu nome á. Amba m-moka wu kutusute **yan-Tom Yeso**, un yan-Rwor un ma-to un wu ne un buyo un **Kukt-o Shir**. <sup>6</sup> Yo Shir wuke à yo ro: be-de un rwor un **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi** Yeso, ye ro **Yahuda**-né á, **yan-dor Yeso** yea kum ur-gwugug hond hond un te ne **Yahuda**-né. No un te ne a waragte untun hun-ne gaan. No ye ro **Yahuda**-né á no ro un de ma no gwug-de ne de ka yo Shir suru na o-nu un bu-o Yeso **Kiristi** à.\*

<sup>7</sup> Remen yar-mo Shir, wu ya'astu me kà senge-mo, um waragte koguw, wan-ko'ot un ma-ut Yeso, bo wu rwo'e bee'b-de un wu be un de à. <sup>8</sup> Me bo'os um es be-de un kap hun-ne ye Shir á. Amba myet un kaane ne, Shir ya'ag me senge-mo un ko'ot un ma-ut Yeso be-de un ye ro **Yahuda**-né á, **Ma-to m-Rerem**, un **Kiristi**. Ka **Ma-to m-Rerem** to aragte nap-se un net. <sup>9</sup> Komo remen um ruryute hun-ne myet, bo Shir ro m-nekkette un ka zonge-to ro wukusse à, hak-us hak yo ro wukusse be-de un wu. Wu wu nome rii kap à. <sup>10</sup> Yo Shir coné à yo ro: **yan-dor Yeso**, ye ko'ot nap-se Shir, se aragte us-nap myet. M-moka, ye rure kap ya-ut-gwomo un ya-ur-beeb ne un be-to n-ton. <sup>11</sup> Rii-yo Shir nomot hono o-dak, wu zongsute unze **yan-dor Yeso** a nom kaane. Komo wu nomog kaane un bee'b-ur **Kiristi** Yeso, Wan-Koyan na. <sup>12</sup> Remen a shereg un **Kiristi**, komo a mossute ut-hi un wu ne, a kum cow-yo mha be-de Shir un jaab ne ba o-gyer. <sup>13</sup> Me no m-kon, hakkure, no naas men-ut no remen kqob-de me m-swo rem no á, amba 'ku no o-cin un kaane.

### Burus konog remen hun-ne ye o-Apisu

<sup>14</sup> Remen kaane, um kwukte be-de Shir Tato na, um konog rem no. <sup>15</sup> Wu hwoone ko yo ke rii-yo un hoog-yo myet n-Ton o-dak ne. <sup>16</sup> Sepsmo Shir ro ut-moor ne remen hun-ne un wu. Remen kaane, me us-kon bo Kukt-o un wu he no m'-ya ur-beeb à, bo hur-ut no he nom m'-wons à. <sup>17</sup> Komo me us-kon se Shir, bo **Kiristi** he m-she'et koyanda un hur-ut no remen no shereg un wu à. Me us-kon no cun Shir, un or no ne. Ká con-to a doo no m'-wons. <sup>18</sup> Remen kaane, me us-kon myet hun-ne ye Shir a hoks m-nap bo wu wasse un na ne à. Wu conog na ba ur-ma. Komo yatt-wu he tq hoks m-me'es á remen mo ro degen. <sup>19</sup> Komo noa nep was-m **Kiristi** mo argé be-de m-nap à. Ka da-de a shoos no shi-mo un hoog ur-beeb ne rwuun-mo be-de Shir.

<sup>20</sup> A bum no Shir wu ro Wa-ur-Beeb de un nom un rii-yo argé barag-us na à. Wu nom komo rii-yo argé ka yo a koné wu à. Wu un nom kaane un bee'b-de un Kukt-o un wu o ro un hur-ut na à. <sup>21</sup> Remen kaane, yage na ye ro hun-ne ye Shir à, komo ye mosse ur-hi un **Kiristi** Yeso ne à, a bumut no Shir har da-o ba m-ta! **Amin!**

\* **Bor-us tet:6** 3:4-6 Hyen komo: Koro 1:26-27.

## Bor-us nass

*Mosse ut-hi un Yeso ne*

<sup>1</sup> Remen kaane, mē wū rō un kur-q m-ke'et à, remen dor Wan-Koyan à. Mē un kōn-us nō nō she'et she'et-de rege hond hond bō hun-nē ye Shir rō m-she'et à, remen Shir wū daagu nō hun-nē ye un wū.

<sup>2</sup> Koyanda ma'as nō yan-gwegwér-mo ur-hi, un 'mo ur-hur né, komo nō geeg ut-mén un or nō né né be-de m-was.\* <sup>3</sup> Nōm nō bō un yo nō he m-hoks à nō she'ette Kukt-o gaan un or nō né m-was né bō Kukt-o ya'u nō à. <sup>4</sup> Kap na yan-dor wūr-o gaan-q, komo **Kukt-o Shir** o-gaan. Kaane komo Shir ya'ag na sakto-o gaan rem Yeso. <sup>5</sup> A gem nō ut-hi cinda Wan-Koyan gaan wū atte à, shér-m gaan, komo yo'os-de m-ho m-gaan un Yeso. <sup>6</sup> Shir gaan-wū, wū rō Tato na. Wū rō na ut-gwomo myet, wū rō m-sengé be-ur na, komo wū she'et un hur-ut na myet.

<sup>7</sup> Ko wū ke be-ur na a ya'ag wū go un mo ma un wū yar-mo bō **Kiristi** coné à. <sup>8</sup> Bō Ma-to Shir zee à,

“Da-q wū da n-ton à,

wū dēkuru yan-yage-to un wū, ye wū re ur-gūn à.

Komo wū ya'uru hun-nē m-yar go-us-go.”†

<sup>9</sup> Da-q Ma-to Shir zee, “Wū daag n-ton à,” yo Ma-to Shir ro m-zee à, yo rō: n-ga **Kiristi** ro heesunte un ka dak-q rii-yo wū deet n-Ton shir.

<sup>10</sup> Ka nēt-wū haané rwūyun-mo n-Ton haan-mo n-dak à, wū rō **Kiristi**. Wū warge n-Ton shir be-de jiishe m-pipir à, remen wū shiit hono o-dak kap. <sup>11</sup> **Kiristi** ya'asé hun-nē m-yar. Wū daaguru:

Ye ken ye, ye warag **yan-Tom Yeso**,

Ye ken ye **yan-Rwor un Ma-to Shir**,

Ye ken ye yan-Rwor un **Ma-to m-Rerem**,

Ye ken ye yan-Gut-de un hun-nē ye Shir, un

Ye ken ye ya-ur-Yoos né.

<sup>12</sup> Wū un nom kaane remen wū zongsuté hun-nē ye Shir bō ye he m-nomé un or un ye né m-guw à, remen **yan-dor Yeso** waragté ur-beeb né ye bo'ose un dor-o un **Kiristi**. <sup>13</sup> Yo wū coné be-ur na myet à, yo rō a mosse ut-hi un bu-yo un shér-m na un nap-se un **Wà-wu Shir** har a shiit mat-de un **yan-dor Yeso**. Wū conog kap na yan-dor a gem nō ut-hi remen na kap a shereg un **Wà-wu Shir** komo remen na kap a nepse wū. Wū conog kukt-o na warag shiishe untun **Kiristi**. <sup>14</sup> Ka da-q a warag untun wan-yaar komo á. Yan-yoos-de ut-bō yea hoks na m-raks á, kō ye nom yo a hette m-sher un rii-yo un ba ur-bon á. A warag untun hat-o caari, q jok-ye m-ho ro m-tute kō q ke raag-q n-ton m-ho á. <sup>15</sup> Qtte kaane à jiishté, a rūr o-nip un bu-yo o-acundé, bō a he m-warag shiishe untun **Kiristi** un kō yo ke rii-yo a m-nom à. Wū rō ko-Gwomo na. <sup>16</sup> **Kiristi** mossuté myet yan-dor ye un wū untun bo 'rwō-us mosse myet dok-to un wūr-o un nēt à. Uregé kō de ke dok-de nomog yo depē de nom à, ka da-de o-wūr myet q bo'osuru q waraguru m-'wons né, da-q kō de ke dok-de o-wūr de wasse un or un de né à.‡

*Hoog-m pu-mq n-mq un Kiristi*

<sup>17</sup> Remen kaane, mē nō m-zéé komo mē un nak un to-ut nō un beeb-de un Wan-Koyan: Nō she'et untun hun-nē ye napé Shir á. Barag-se

\* **Bor-us nass:2** 4:2 Hyen komo: Koro 3:12-13. † **Bor-us nass:8** 4:8 Hyen komo: Bong 68:18. ‡ **Bor-us nass:16** 4:16 Hyen komo: Koro 2:19.

ún ye myet se o-hwaa se. <sup>18</sup> Yé nap rem-se Shir á. Yé røtt үr-kwukýur be-de ún hoog pu-o օ Shir ya'ase á, remen koqb-de ún nap-se ún ye ún cikt-de ún ye né. <sup>19</sup> Ko ye nom rem-se ún ba үr-bon ye ún hogé m'-e á. Yé ro ún naas o-da օ ún ye myet ún nom ún rem-se ún ba үr-bon ún wúr-to ún ye bo ye coné m-nom à. Yé ún nom ún rem-se o-ás o-súub né, komo ye ro m-ha co ún nom ún gon ka rem-se.

<sup>20</sup> Amba da-q no napé **Kiristi**, a yoosu no, no nom kaané á. <sup>21</sup> Um nepsté únze no hoguté ma-to ún wú. Komo a yoosutu no yoos-de o-nip de ma Yeso. <sup>22</sup> Yo a yoosu no à, yo ro yagü no gon she'et-de no ro m-she'et n-ga à. Un ká da-q no ro m-con ún nom ún myet gon rem-se ún ba үr-bon. Ká rem-se ro no m-egussé komo se ro ún saburse ún hoog-m no. <sup>23</sup> M-moka yagu no **Kukt-o Shir** garamsute she'et-ur no ún barag-ús no né. <sup>24</sup> Shir ya'astu no hur-үr pu-de üntün de ma ún wú. Remen kaané she'et no үr-she'et ún bu-yo ún ka hur-үr pu-de de, no warag kashi ún hun-né ye o-nip komo ba **үr-ba'as** bø Shir coné no warag à.\*

### *Karamsa-o un hoog-m pu-mo*

<sup>25</sup> Remen kaané, no do nom үt-bø komo á. Amba ruru no or no né o-nip, remen na dok-to ún wúr-o gaan to.†

<sup>26</sup> Urege "no nomog us-ryaab, no yage no nomot **үr-ba'as** á."‡ No jar no nom us-ryaab har ho-үr hebe no á. <sup>27</sup> No ro us-ryaab, no ya'ag օ ka **ko-Gwomo-wú ún ya-үt-köt** үr-keer wú rakstu no.

<sup>28</sup> Net-wú ro үr-hyow à, wú jar wú do hiw үr-hyow komo á. Amba wú kum kashi ún rii-yo m-nom yo ún kom-to ún wú. Kaané wú he m-gu hi ún de ún wú, wú gu koqb-né komo.

<sup>29</sup> No jar no nome or no ma-to ún ba үr-bon á. Amba cep no ma-to he m-do'e or no ne jaab-q үt-men à, remen ye bo'osuté m-sher né be-de Shir remen ma-ut ún no. Rwoor no ma-to depe à, to he gu ún hun-né à.

<sup>30</sup> No jar no naas hur-de ún **Kukt-o Shir** á. Shir ún 'ya no Kukt-o ún wú օ ro o-napa únze no hun-né ye ún wú ye. Ka **Kukt-o Shir** օ oa sengé үr-she'et ún hur ún no har da-q Shir he no m-rur war war à.

<sup>31</sup> Yagu no ka rem-se myet:

Tük-mo үt-men,  
Ur-shoos né, ún  
Mar-mo us-ryaab né,  
Ut-ween né, ún  
Naas-de ún hun-né né, ún  
Ko de ke gon she'et-de ba үr-bon de né.

<sup>32</sup> Un suge-de ún kaané, hogü no 'won-үr or no né, no was or no né. Soksú no or no né **ba'as-to** ún ye, bø Shir soksú no **ba'as-ut** no rem **Kiristi** à. §

## Bor-ús taan

### *Was no or no né*

<sup>1</sup> Döru no bu-yo ún Shir remen no ro yakar-ye ún wú, komo wú ro no m-was deen. <sup>2</sup> Con no hun-né koyanda, üntün bø **Kiristi** conu no

§ **Bor-ús nass:22** 4:22 Hyen komo: Koro 3:9. \* **Bor-ús nass:24** 4:24 Hyen komo: Koro

3:10; Taka 1:26. † **Bor-ús nass:25** 4:25 Hyen komo: Zeka 8:16. ‡ **Bor-ús nass:26** 4:26 Hyen komo: Bong 4:4 (üt-Girik). § **Bor-ús nass:32** 4:32 Hyen komo: Koro 3:13.

à. Wu marag rem na. Wu ya'asté Shir hoog-mo un wu ut-seke to m-shi'igin, un nom un kaane wu gwu'ursute Shir ur-hur.\*

<sup>3</sup> Amba remen no un hun-ne ye Shir ye, no jar no nom rem-se ma saa ko rii-yo m'-e á, komo no nom o-suub á. Go un ka ba'as-to depé be-de un hun-ne ye Shir á. <sup>4</sup> Komo no jar no nom ma-to m'-e ko ma-to o-hwaa, ko ar-de un ba ur-bon á. Qtte kaané à, jiishté no sengé bongon-de Shir un rii-yo wu nome à. <sup>5</sup> Nap no o-nip unze ko-wa-o-ás, un ko-wan-nom un saw-to m'-e ne, un ko-wa-o-suub ne, ye rott ur-kwukur be-de un rii-yo ur-bon yo un gwomo-ut **Kiristi**, un gwomo-to un Shir ne á. Ko-ya-o-suub un ko-wa-m-gir ne gaan-ye ro, remen ye kwuktuté ka rem-se un hono o-dak se. <sup>6</sup> No jar no yage hun-ne raks no un ma-to o-saa to ye m-rwór á. Remen go un ka rem-se ro m-hanté un ryaab-se Shir be-de un ye nome kqob-de o-dorotté à. <sup>7</sup> Remen kaane, no jar no mosse ur-hi un gon ka hun-ne ye ro un nom un gon ka rem-se un ba ur-bon se ne á. <sup>8</sup> N-ga no ro n-te o-comb, amba m-moka no cowog be-de m-cecar be-de un Wan-Koyan. Káane she'et no she'et-de m-cecar. <sup>9</sup> Me un zee kaané remen urege hun-ne ro ur-she'et be-de m-cecar, yea nom she'et-de ur-bon, she'et-ur kashi, un nom un o-nip ne. <sup>10</sup> Nom no bo un nom-m no, no nept rem-se Wan-Koyan coné no sengé m-nom à, komo no nom ka rem-se. <sup>11</sup> No jar no mosse ur-hi un nom un rem-se o-saa ne se ye ro m-nom o-comb á. Qtte kaané à rwuntu no ye, unze gon ka rem-se ye ro m-nom à, se rott ur-bon á. <sup>12</sup> Rii-yo m'-e yo a rurut rem-se ka hun-ne ye ro m-nom wukuse à. <sup>13</sup> Amba da-q a hanté us-rem be-de m-cecas, ka da-de, kowan he se m-nap bo se ro à. <sup>14</sup> Cucar-m rwuntuté ko yo ke rii-yo cas cas. Q a zette,

“Wa-m-rew iné!

Iné be-de un margan-ne,  
Iné komo **Kiristi** a 'ye wo m-cecas.”

#### *Ur-she'et n-me un bee'b-de un Kukt-o Shir*

<sup>15</sup> Remen kaané nom no cen un she'et-ur no ne. No jar no she'et untun raag-ne á, amba she'et no untun ya-us-nap. <sup>16</sup> Myet da-q no kumé keger-de un nom un kashi un rii à, nom no yo. Nom no remen ka ho-to atté m-moka à, hun-ne ro m-nom un rem-us yo-se.† <sup>17</sup> Remen kaané no jar no warag raag-ne á, amba nom no bo un nom-m no, no nept rii-yo Wan-Koyan coné no nom à, komo no nom yo.

<sup>18</sup> No yage ke-m ho no á. Yo ka cow-yo m-sabré yo. Un suge-de un kaané, shi no un **Kukt-o Shir**. <sup>19</sup> Tepse no or no ne un Sep-to ur-Bongon to Shir. Komo no hu'e Wan-Koyan ut-sep ut-dum ne to ur-bongon un hur-ut no. <sup>20</sup> Koyanda no bum Shir Tato na un ko yo ke rii-yo, remen Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**.‡

#### *Campo-ne un ne'a-ne ne*

<sup>21</sup> Nome no or no ne o-dorotté remen sek-mo no un m'-ya un **Kiristi** à.

<sup>22</sup> Ne'a-ne nome no campo no ne o-dorotté, bo no m-nome un Wan-Koyan à.§ <sup>23</sup> Nom no yo ka remen campo ro co be-de un ne'a un wu, bo **Kiristi** ro co un be-de un **yan-dor Yeso**, ye ro wur-q un wu. Wu

\* **Bor-us taan:2** 5:2 Hyen komo: Rwuu 29:18; Bong 40:6. † **Bor-us taan:16** 5:16 Hyen komo: Koro 4:5. ‡ **Bor-us taan:20** 5:19-20 Hyen komo: Koro 3:16-17. § **Bor-us taan:22** 5:22 Hyen komo: Koro 3:18; 1Bit 3:1.

un hi un de un wu, wu ro **Wan-Gwu** un ka wur-o. <sup>24</sup> Bo yan-dor Yeso ro o-dorottę be-de un **Kiristi**, kaaneq o no ne'a-ne he nome un campo no ne o-dorottę un ko yo ke rii-yo.

<sup>25</sup> No campo-ne con no ne'a no ne, bo **Kiristi** conę yan-dor à, komo wu ya'asuru hi un de un wu be-de m-mar rem yan-dor.\* <sup>26</sup> Wu un nom kaaneq remen wu muutę ye cas cas be-de Shir, wu so'os ye m-ho un Ma-to un wu. <sup>27</sup> Wu un nom kaaneq remen da-q wu he deke un hi un de un wu yan-dor à, ye waragtę m-seps ne, ba ut-ri'in, ko hiiin, komo ba m-kukop, ye warag por por, ba a un kum be-de a he m-pyap à. <sup>28</sup> Kaaneq depe komo campo-ne cun ne'a un ye ne bo ye m-con un hi un de un ye à. Wu conę ne'a un wu ne à, hi un de un wu, wu ro m-con. <sup>29</sup> Ur-kom, yatt-wu take yage un wur-o wu á, amba wu ro un m-was un o ne ur-bon ne. Kang-o gaan, **Kiristi** ro un con un yan-dor ye un wu. <sup>30</sup> Wu waste un na ne remen na dok-to un wur-o un wu to. <sup>31</sup> Bo to ro gense un Ma-to Shir à, "Net a yage inu un wu, un tato-o un wu ne, wu momsuqne'a un wu o-wu, nən yoor-mo un ye, yea warag wur-o gaan."† <sup>32</sup> Caari-to ut-ma ro wukę kanę. Me men dek to un essente-de un **Kiristi** un hun-ne yan-dor ne. <sup>33</sup> Kap un kaaneq ne, ka ma-to rem no to kap. Yage ko wu ke campo-wu cunut ne'a un wu, bo wu ro un conu un hi un de un wu à. Ne'a ne, komo wu 'ye campo un wu ut-gos.

## Bor-us cind

*She'et-de un yakar, tat-ne, un in-ne ne*

<sup>1</sup> No yakar nome no inu no un tat-ne no ne o-dorottę. Kaaneq depe no nom remen no ye ma Wan-Koyan ye.\* <sup>2</sup> **Karamsa**-o ur-takan o a mosse un swooru o-nu ne à zeeq, "Ya tato ru, un inu ru ne m-sék, <sup>3</sup> remen o hogutę sok-mo un yo wo m-nom à, komo hoog-m ru nomut m-seqb o-dak."†

<sup>4</sup> Tat-ne, no jar no nome yakar no o-susok bo ye he nom us-ryaab á. Amba kute yakar ru bo ye he m-bo'ose us-nap à, un yoos-de un ma-ut Wan-Koyan.‡

*Guw-ne un yan-hur-to un ye ne*

<sup>5</sup> Guw-ne, nome no yan-hur-ut no ye un ka dak-q o-dorottę, no 'ye ye m-sék, no gyer ye. Nom no kaaneq un hur-ur gaan. Nom no ye o-dorottę, bo no un nome un **Kiristi** o-dorottę à. <sup>6</sup> No nom saw-to un gwot-q un yish cot remen ye bumut no á. Amba nome no ye o-dorottę sa o zee **Kiristi**, no m-nome, nom no yo Shir conę à un hur-ur gaan. <sup>7</sup> Nom no senge-mo un guw-m no un hur-ur gaan, untun Wan-Koyan no m-nome m-guw, yanze hun-ne cot á. <sup>8</sup> Baks no unze Wan-Koyan a 'ye ko wu ke net-wu ur'yons un myet rem-se ur-bon se wu nome à, ko ko-guw-wu ro ko ko-guw á.§

<sup>9</sup> No ya-o-hur-ye un guw-ne, gwot no guw-ne no komo bo depe à. No 'ya ye o-gyer á. Nap no unze myet no un ye ne ro un Wan-Koyan ne n-Ton o-shir, komo wu rott m-koos á.\*

\* **Bor-us taan:25** 5:25 Hyen komo: Koro 3:19; 1Bit 3:7. † **Bor-us taan:31** 5:31 Hyen komo: Taka 2:24. \* **Bor-us cind:1** 6:1 Hyen komo: Koro 3:20. † **Bor-us cind:3** 6:2-3 Hyen komo: Rwu 20:12; Kara 5:16. ‡ **Bor-us cind:4** 6:4 Hyen komo: Koro 3:21. § **Bor-us cind:8** 6:5-8 Hyen komo: Koro 3:22-25. \* **Bor-us cind:9** 6:9 Hyen komo: Koro 4:1; Kara 10:17; Koro 3:25.

*A dek no kap saw-to ur-gun tq Shir*

<sup>10</sup> Ur-büstę, tör no үн Wan-Koyan Yeso үн kő o ke da-q, wü doote kukt-o no m-wöns n-mę 'wöns-mo үn beeб-de үn wü. <sup>11</sup> Cop no myet saw-to ur-gun tq Shir ya'asü no à, remen no kwanguté **ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot**. Nom no kaane taase wü hoks no m-raks. <sup>12</sup> Mę үn zee kaane remen gun-ur na de un hun-nę de á. Amba dum-mo atte үn yan-dak-yę rim-yę ne үn myet gwomo-nę yę үn **ya-ut-kot** yę rö be-to rö n-ton à. Komo yę rö ut-gwomo үn ka dak-q o-comb q. <sup>13</sup> Remen kaane, cop no myet saw-to ur-gun tq Shir ya'asü no à. Nom no kaane remen da-q ka ho-ur yo-de de woqne no hoksté m-es eso. Da-q no komse nom no kő yo ke rii-yo, a 'wöqs no eso.

<sup>14</sup> Káánę zongu no ur-gun! Nö kum nip-q Shir o waktu no үntün o-hap yo no gage үn byon-us no à. Yagę kashi ur-she'et warag be-ur no үntün matuku-de o-kwom de ur-gun de he m-hök үn wur-ut no à.† <sup>15</sup> Zongę-to үn kő'ot үn **Ma-to m-Rerem**, tq rö m-rwö үn hun-nę m-she'et she'et-de үn gwugwu-mo ur-hur үn Shir né. Tqa warag үntün ut-ka'antę үn na-us no.‡ <sup>16</sup> Myet үn kaane né, yagę sher-mo waragtü no o-tum q no he m-bop à, no hokte hi үn no, remen no senet eer-yę o-ra yę үn ka **ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot** wü. <sup>17</sup> Ka nap-se үnze Shir guug na be-de m-mar, ya se rö үntün toob-q ur-gun, q no he m-cop à. Ship no Ma-to Shir n-mę hur-ut no. Ya tq rö үntün magay-q **Kukt-q Shir** ya'asü na tq guut na à.§ <sup>18</sup> Kó de ke ho-de no nom us-kon үn beeб-de үn **Kukt-q Shir** үn kő yo ke rii-yo no m-nom à. Sengü no kon-se Shir үn rii-yo no o-hoop à. Kon no kő o ke da-q, bę **Kukt-q Shir** kutu no à. No gyept yish á, sengę no kon-se Shir remen hun-nę yę Shir myet. <sup>19</sup> Kon no rem re bę Shir he mě m'-ya kashi ut-ma à, bę um he m-ko'ot үn **Ma-to m-Rerem** ba o-gyer à, bę um he rure үn hun-nę ma-to o-nip tq rö wukuse n-mę үn **Ma-to m-Rerem** à. <sup>20</sup> Mę ke'o m-moka, myet үn kaane né mě m-ko'ot үn **Ma-to m-Rerem**, mě wan-tom **Kiristi** wü. Kon no rem re bę Shir he mě m'-ya үn jaab um kő'oté **Ma-to m-Rerem**, bę depę à.

*Gas-de ur-buste*

<sup>21</sup> Um cōnog no nep rew-m re үn yo mě m-nom né à. Tikokos, wüa ruru no myet ma-ut re. Wü rö heno na wü a m-cón à. Wü nomotę Wan-Koyan m-guw үn hur-ur gaan.\* <sup>22</sup> Mę үn tɔmbę wü be-ur no remen wü rurütü no bo tę rö à, wü do no komo jaab-q ut-men.†

<sup>23</sup> Qr re né, mě үn kon-se Shir Tato na үn Wan-Koyan Yeso **Kiristi** né, yę 'ye no gwugwu-mo ur-hur. Komo yę rü no m-was үn or no né, no sengę m-sher né, be-ur **Kiristi**. <sup>24</sup> Yar-mo Shir nom be-de үn myet yę rö m-cón үn Wan-Koyan Yeso **Kiristi** cōn-mo үn ba m-ta à.

---

† **Bor-us cind:14** 6:14 Hyen komo: Isha 11:5; 59:17. ‡ **Bor-us cind:15** 6:15 Hyen komo: Isha 52:7. § **Bor-us cind:17** 6:17 Hyen komo: Isha 59:17. \* **Bor-us cind:21** 6:21 Hyen komo: Seng 20:4; 2Tim 4:12. † **Bor-us cind:22** 6:21-22 Hyen komo: Koro 4:7-8.

## Takurda-o Burus q wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Piripi

**Rem-se ro n-me à:**

M-zanté 1:1-11

Rem-üs Burus se un hi un de un wu 1:12-26

M-hoog n-me un Kiristi 1:27—2:18

Zonge-ut Burus rem Timoti ne un Eparaditus 2:19-30

Ur-kewes un ma-to un ya-ut-yage o-darem ne 3:1—4:9

Burus un nay un wu ne wu un bo-o o-Piripi 4:10-20

Ur-kom 4:21-23

### *Ur-gas*

<sup>1</sup> Me, Burus un **Timoti** ne yan-guw-m Yeso **Kiristi**,<sup>\*</sup> ro no m-gas, kap no ye ro n-me un bo-o o-Piripi à, ye gokse Yeso **Kiristi** à. Komo te m-gas un yan-gut-de un **yan-dor Yeso**, un yan-m-sengé ne.<sup>†</sup> <sup>2</sup> Me un kon-se Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**, wu 'ye no ur-ho un gwugwugwu-mo ur-hur ne.

### *Bom un Shir un kon-se Shir ne*

<sup>3</sup> Ko o ke da-o um nome us-barag un no ne, me un bom un Shir rem no. <sup>4</sup> Da-o um nome us-kon be-de Shir rem no à, zak-o ro me m-re myet. <sup>5</sup> Bo un ka ho-de no gokse ma-ut Yeso à, no sengute m-mosse ut-hi un me ne, un ko'oté un hun-ne ka **Ma-to m-Rerem** to ne, har m-moka. <sup>6</sup> Um nepse Shir wu takne nom un rii-yo ur-bon un n-me un hur-ut no à, wua sengé m-nom har wu komot kap, da-o Yeso **Kiristi**, munue be-ur na komo à.

<sup>7</sup> Komo hond hond o um hoge bo um hoge un no ne à, o rwo'e mettu no m-hwo ur-keer, remen no ro un mosse ut-hi un me ne, un rwor un ka **Ma-to m-Rerem** to, to Shir ya'su me m-rur à. Da-o um ro ke'o à, no mossute ut-hi. Komo da-o um ro be-de un yan-piish ut-ma à, um shereg o-nip un rwor un ka **Ma-to m-Rerem** to un kute un hun-ne ka **Ma-to m-Rerem** to nip-to.

<sup>8</sup> Um waste un no ne deen, hyange bo **Kiristi**, Yeso wasse deen un no ne à. Shir nepse ma-ut re nip-o.

<sup>9</sup> Yo ka yo me us-kon be-de Shir rem no, remen no sengute m-was un or no ne arge bo no nome n-ga à. Me us-kon no bo'ose us-nap se Shir us-weer ne,<sup>10</sup> komo nga hoks m-daag yo jiishe à un be-de yo ur-bon un yo ba ur-bon ne. Komo no waragté kashi un hun-ne, no nom rii-yo hun-ne hette no m-pyap á, har da-o **Kiristi**, munue à. <sup>11</sup> Um konog bo hoog-m no un hur-ur no ne he m-dø m-kashi à, un beeble-ur Yeso **Kiristi**, kap yo ka yo me us-kon remen da-o hun-ne napé unze no us-barag no nom kaane, yea 'ye Shir m-sek, ye bum wu.

*Ke'et-m re doog ko'ot  
un ka Ma-to m-Rerem to*

\* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagné à.

† **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 16:12.

12 Qr re nę, yan-dor, uem conog no nep rii-yo nomu me à un ka hoto, yo zwop ka **Ma-to m-Rerem** to á, amba hun-nę deen gokste ma-ut Yeso. 13 Ke'et-m re rwo'og karma-ne, ye ro ur'er de un den-q ut-gwomo à, un ye ken ye ne kanę m-nap unze me wan-dore un Yeso **Kiristi** wu.‡ 14 Remen ke'et-m re, rwo'og yan-dor Yeso deen bo'osute un jaab-q ut-men. Komo ye doste o-gyer un rwor un Ma-to Shir.

15-17 Nip-q, ye ken ye ro m-kq'ot un ma-ut **Kiristi**, remen ye ro ur-shoop. Ye ko'otte ma-ut Yeso un con-mo ur-hur, ye ro m-con um su ur-koob ke'o à. Amba ye ken ye ko'otte ma-ut **Kiristi**, un hur-ur gaan, ye ka, ye ro m-kq'ot remen ye conog me, komo ye nepste Shir rwo'og me kaane a kutute hun-ne unze ka **Ma-to m-Rerem** to nip-q. 18 Ko m-was! Me o-zak remen kaanę ko yo ke cow-yo, hun-ne hogę ma-ut **Kiristi**. Ko ye ken ye ko'ot un hur-ut yoor, ko ye ken ye ko'ot un hur-ur gaan, um hogute o-zak, remen hun-ne hogute ma-ut **Kiristi**.

Komo man nom o-zak, 19 um nepse a ho'osu me remen kon-üs no be-de Shir, komo un gwu ne o rwuunę be-de un Kukt-o Yeso **Kiristi** à. 20 Duw-de un con-m re un saktö re ne um re qur-ho ba m-e un senge-mo Shir ko o ke da-q, um kum beeble-de us-rwun, remen m-moka un ko o ke da-q ne, **Kiristi** wua hogę me un sek-mo un wu, ko um nom hoog, ko um mer. 21 Hoog-m re ro myet be-ut **Kiristi**, me ro un hoog ne, me mere, komo jiishte be un de. 22 Man hoks o ka m-nap yo m-daag á. Uregę me un hoog ne, man senge senge-mo m-nom un rii-yo depę à. 23 Hur-ur un de wongute be-ut yoor. Um conog deen um mer um waragte be-ur **Kiristi** jiishte me kaane. 24 Amba me ro kanę be-ur no un hoog ne jiishte rem no. 25 Um nepse jiishte ur-bon rem no me ro un hoog ne, man she'et un no ne, a doto no ha co, komo no nom o-zak, no sher be-de Shir, 26 remen me ro be un no ne komo noa kum 'wons-mo un bop un Shir o-zak ne un dore un Yeso **Kiristi** ne, komo no nom us-ses rem re.

27 M-moka rii-yo jiishe à, nom no bo **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi**, conę à, ko um habę m-hyen no, ko me habę á, man hogę no eks m-'wons ne, kang-o gaan, komo cow-o gaan no ine eso remen ye conę naas un ka **Ma-to m-Rerem** to à. 28 No hogę gyer-o un yan-yage-ut no á. Es no m-'wons ne ko o ke da-q. Nom un kaanę, noa kute ye unze Shir a saburse ye. Amba wua gu no remen Shir no a deet no n-ton. 29 Um zeeg yo ka, remen Shir ya'ag no da-q un goks un ma-ut **Kiristi**, komo Shir ya'ag no o-da no su ur-koob un wu ne. 30 M-moka no un swo ur-koob, bo um swoq n-ga à, komo no hyanag un hi un no. Komo m-moka no hogute unze har m-moka me un senge-mo un swoq un ka koob-de ke'o.§

## Bor-üs yoor

*Ma un gwugwer-mo hi-ur Yeso*

1 Remen **Kiristi**, ya'ag no jaab-q ut-men, komo wu hamat no, remen no un morgę-de ur-bon un **Kukt-o Shir** ne, komo un hogę 'won-ur or un no ne, Yeso ro ur-'won ne, wu conog no komo. 2-4 Barag-üs no us-gaan, con-m gaan, komo hur-ur gaan. No nom con-to ur-hi á, ko us-ses. Amba es no ur-hi gwergwer un or no ne. No gwot no jiishte net á,

‡ **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Seng 28:30. § **Bor-o gaan:30** 1:30 Hyen komo: Seng 16:19-40.

amba gwot no үнзэ a jiishté no. Gwot no өр no нэ, ba hi үн no cot á.  
No nomé yo ka, zak-o a ho mē:

<sup>5</sup> Barag-us no nom untun se ma Yeso **Kiristi**, kaane:

6 Ya wü ro gaan үн Shir né,

amba wü dék hi үн de үн wü hond hond үн Shir né á.

7 Amba wü muute hi үн de үн wü hwaa,

wü warguru ko-guw untun net.

Komo bō wü haanté à, үн wur-o үн net,

<sup>8</sup> wü gweregsuru hi-de үн wü.

Komo wü nomuru o-dorotté ө woote wü m-mar à,  
n-ton o-**kan**.

9 Remen wü nomog kaane, Shir jaksté wü  
үн be-de jiishé à,  
wü sagburu wü үt-gwomo to jiishé  
ko to ke gwomo-to à.

10 Shir үн nom kaane, remen ko se ke rwun-se a kwukt,  
se 'ye Yeso m-sek,  
ko n-ton, ko n-dak, ko ne n-me o-dak.

11 Ko wü ke ne a zee,

"Yeso **Kiristi** ro Wan-Koyan,"

nom үн kaane, a hante m-seps be-de Shir Tato na.\*

### *M-cecas untun yege-regen*

12 Qr re ne, yan-dor, ma no Yeso, dorotté-o no ro m-nom da-o um  
ro be-ur no à. Um conog m-moka dorotté-o no jiish o n-ga. She'et no  
kaane, remen no ye'et Shir үt-gos, үн gyer-o үн wü remen wü guug  
no. <sup>13</sup> Remen Shir ro үн sengé-m үн no ne, no cun m-nom ne, komo  
noa hoks m-nom rii-yo wü coné no nom à.

<sup>14</sup> Nom no ko yo ke rii-yo ba us-cenene, ko suné-mo үt-ma. <sup>15</sup> Bo  
hur-үt no he үt-pus to, ba үt-reeb, no warag kashi үн yakar-yé Shir  
n-tete o үн yan-hur-ut rim-to үн kaane yea hyen no m-cecas ne untun  
yege-regen kyarkyar n-te o-comb.† <sup>16</sup> No ko'ot ka ma-to ro үн 'ya m-  
hoog à, remen um nomot us-ses rem no, um nept sengé-m re ja m-ho  
à, үn ho-de **Kiristi**, he m-muun à. <sup>17</sup> Amba ko a duus me untun rii-yo  
m-swö yo үr-seke үn guw-mo ro m-rwun ne be-de үn sher-m no à,  
me m-hoge m-rerem o-zak ne үn no kap. <sup>18</sup> Un remen kaane no ma  
nom no o-zak үn me ne.

### *Timoti un Eparaditus ne*

19 Me o-sakto үнзэ Wan-Koyan Yeso a toso me m-tombé **Timoti** ba  
un naas o-da be-ur no, remen wü ye'et me jaab-o үt-men, da-o wü  
waktyné komo wü ruru me rii-yo үr-bon yo no m-nom à. <sup>20</sup> Yatt-wü  
arge wü kané be үn de á, wü conu no untun **Timoti** á. Hur-de үn wü  
ro co co be-ur no. <sup>21</sup> Um zeeg yo ka remen ko wü ke wü conog hi үn de  
үn wü, hur-de үn ye ro co co be-ur Yeso **Kiristi** á. <sup>22</sup> Amba no nepste  
**Timoti** kutute hun-ne үнзэ wü bo'oste. Bo wà ro үn nom m-sengé un  
tato үn wü ne à, wü ko'oté ka **Ma-to m-Rerem** to үn me ne. <sup>23</sup> Me  
o-sakto, man tombé wü, da-o um napé be-de um ro à. <sup>24</sup> Um nepste үn  
hur үn de, o ka: Wan-Koyan a gu me komo man habe be-ur no ba үn  
naas o-da.

\* **Bor-us yoor:11** 2:10-11 Hyen komo: Isha 45:23 (үt-Girik). † **Bor-us yoor:15** 2:15 Hyen  
komo: Kara 32:5.

25 Amba um waksute hur un de, ur-takan, man tombé or re wan-dor, Eparaditus, wu waragbe be-ur no. Wu nomog m-senge un me ne, un rwor un ka **Ma-to m-Rerem** to. Komo wu rangute un me ne be-de yan-yage-to un Ma-to Shir. No tomonte wu rem no, komo wu haante, wu guug me un yo um coné à. 26-27 No hogute unze wu piishe á, har wu ba'asté m-mar. Bo wu nape unze no hogute wu piishe á, hur-de un wu nassute. Wu con no naas ur-hur remen wu á. Man tombé wu remen hur-ur no gwurute. O-nip, wu ro piishe á. Amba Shir wu yage wu meret á, Shir muuntute wu kerker. Ba wu Shir kute ur-won cot á, amba un me ne. Wu con me um kum penem-se un men-ut rim-to, komo un do o un yo um rotte á<sup>28</sup> Q hante um tunut deen um tombé wu waragbe be-ur no, remen no hyenet wu, komo no nomot o-zak, komo barag-us re hept. 29 Remen kaane, goksbe no wu o-zak ne un cow-yo Wan-Koyan he m-con no nom à. 'Ya no wu m-sek komo un ye ken ye ne untun wu,<sup>30</sup> remen wu ba'asté m-mar remen sengé-m **Kiristi**, un jore un hi-de un wu. Wu un nom yo ka remen wu guut me bo noa hoks me m-nome á, remen no ro kané á.

## Bor-us tet

*Mé sher un sengé-m re á*

<sup>1</sup> Ko ya nome, or re ne, yan-dor. Yeso um kong Wan-Koyan wu 'ye no o-zak un rii-yo no m-nom à. Man ker un gene un no tomso ne, rii-yo um ro genetu na n-ga á, remen yo he no m-gu be-de yan-raks-ut no. <sup>2</sup> Iné no eso un go un ka hun-ne ye ro sa o zee yege-sakra à, ye ro shiishé un men-ut jaas-to à, un ye ro un ceturú ut-wur ne à, ye zee se a koog no, no kumut gwu.

<sup>3</sup> Ye ro m-zee ye ro hun-ne ye Shir\*, amba na ro hun-ne kashi-ye Shir, remen **Kukt-q Shir** ro na m-gu un bongon-de Shir, komo te shereg un rii-yo **Kiristi**, Yeso nome à. Te us-ses un rii-yo Yeso nome à, a sher un yo a nome a hante á. <sup>4</sup> No nepste unze man hoks m-wos ur-be remen rii-to nome untun ur-kó à. Amba me nom á. Uregé ye ken ye ro us-ses remen rii untun ur-kó, um conog ye m-kute unze um aragsute ye. <sup>5</sup> Ho-ur aeere-de un mat-o re, a koog me, bo Shir rure ya-n-ga-ye à. Mé ko-**Isra-wu**, komo un baag-o **Banyamin**. Mé ko-Ibra wu zak. Mé ko-**Parisa-wu**, remen kaane, me o-dorotte o un **karamsa**-o te, o un **Yahuda**-ne hond hond.<sup>†</sup> <sup>6</sup> Um ya'ag **yan-dor Yeso** ur-koob remen men dor o **karamsa** kom-ut yoor. Mé m-zee kó net kashi um ro remen me m-dore myet rii-yo **karamsa**-o zee à. Mé ku kó o-gaan á.<sup>‡</sup> <sup>7</sup> Ka rii-yo um ro m-zee yo ro me m-gu à, m-moka um nepste myet hwaa-o, remen um nak rii-yo **Kiristi** nome à. <sup>8</sup> Komo um nepste kó yo ke rii-yo hwaa-o, nap-us Yeso **Kiristi**, Wan-Koyan aragte koyan. M-moka um joreté kap kó yo ke rii-yo n-te o-buse, remen um she'etté un **Kiristi** ne, be-ur gaan.

<sup>9</sup> Komo um nept me kang-o gaan un wu ne, me m-oog un rii-yo ur-bon yo um nome á kó dorotte-o un **karamsa**-o Shir. Amba um shereg be-ur **Kiristi** wu guut me, remen cow-yo Shir hette na muut tete un wu ne à, se a shereg un wu. <sup>10</sup> Myet yo um coné à, yo ro um nep

\* **Bor-us tet:3** 3:3 hun-ne ye Shir ut-Girik: ya-ur-kó. † **Bor-us tet:5** 3:5 Hyen komo: Roma 11:1; Seng 23:6; 26:5. ‡ **Bor-us tet:6** 3:6 Hyen komo: Seng 8:3; 22:4; 26:9-11.

**Kiristi**, komo үм nept beeб-de 'yonse wu үn hoog à. Um hokste myoos үn swo үr-kög үn wu ne, um waragté үntun wa o-dorotté har o wo m-mar à. <sup>11</sup> Remen kaane, үn yo ken cow-yo um nept inе-mo үn margan-ne.

### *Senge-mo m-senge um reet ur-ho à*

<sup>12</sup> Me zee үm nak ko үm reeg үr-ho үn kap ka rii-yo á. Komo me zee Shir komoste ma-ut re á. Amba me m-senge deen, um waktute kap yo Yeso **Kiristi**, cone үm wakte da-o wu daage me à. <sup>13</sup> Or re ne, yan-dor, me zee keeg-yo үm ro á, үntun wu á. Amba rii gaan үm cone m-nom kap: um conog to-to ke me yo aragse à, amba um senge un yo ro co à. <sup>14</sup> Bo wa-ut-mur ro m-senge, wu reet үr-ho be-de ut-mur à, man ru beeб үn de kap remen um reet wan-mur-ut re, remen Shir ru'ut me be-de үn keeg ne. Um she'ete n-ton be-de Shir remen **Kiristi**, Yeso ya'ag me үr-ho.

<sup>15</sup> Remen kaane, kap no, ye nape rii-yo no ro m-nom à, noa huu үr-hur үn ka rii-yo me ut-ma remen yo à. Komo urege no dëk ka rii-yo me m-zee á, Shir a gu no m-ceker hond hond. <sup>16</sup> Amba a nom no o-dorotté o o-nip o үn yo a rege a yoosute à.

<sup>17</sup> Or re ne, yan-dor, mossu no ut-hi үn ma-үr Yeso **Kiristi**, bo me m-nom à. Komo no wer ka ye ro үr-she'et үn gon ka cow-yo te yoosu no à. <sup>18</sup> Remen um russutu no co co n-ga, komo um zeeq yo yish-m yish, ye ken hun-ne ye ro kon ye ro m-nom un rii-yo kute unze ye ro yan-yage-ut **Kiristi**, wu meret n-ton o-kan à. <sup>19</sup> Ur-kom, Shir a saburse ye remen ye ro m-nom un rii-yo ye cone à, kut-o үn ye ro Shir o үn ye, ye ro үn nom us-ses da-o ye nome rii-yo depé ye hogé m-e à. Ye shoosté hi-de үn ye үn barag-se gon hun-ne ye 'yare Shir à. <sup>20</sup> Amba na, hur-үr na ro n-Ton үn shir komo na үr-er de үn **Wan-Gwu** rwuunté reeno Wan-Koyan, Yeso, ka **Kiristi**-wu, wu Shir swore o-nu rem na à. <sup>21</sup> Da-o wu muuné wua baramse wur-ut na kané n-dak remen a kumut wur-ut pu-to gon o ma үn wu o үr-beeb da-o Shir 'yonse wu ut-marimar à. Wua baramse wur-ut na үn mure үn ka 'wons-mo wu hette garamse үn ko yo ke rii-yo à.

## Bor-us nass

<sup>1</sup> Or re ne, yan-dor, um waste үn no ne, komo me o-sakto m-hyenet no, hakkure no sengu no o-dorotté үn Wan-Koyan, no sengé m-sher un wu, no ru me o-zak, un ses-us ne.

### *Ma-to m-Rerem*

<sup>2</sup> Etutodi үn Sinutike no hakkure no yage m-suune un ma-ut no, amba eß no үr-hi be-үr gaan, bo no ro yan-dore үn Wan-Koyan à. <sup>3</sup> Wan-yen de, um konog o gu ka ne'a-ne ye, remen ye үn Kyrement ne, nomog m-senge un me ne, un myet un yan-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** ne, ye ka, Shir geneq jin-to үn ye үn takurda-o үn hoog-mo ba m-ta.

<sup>4</sup> Nom no o-zak үn Wan-Koyan koyanda, komo me no m-zee zak-o re no. <sup>5</sup> Yage myet hun-ne hyen gwugwer-mo үr-hi үn no, un kap yo no m-nom à, remen Wan-Koyan roon ba үn naas o-da. <sup>6</sup> No ho hi үn no үn barag-se үn rii á. Amba ruru no Shir rii-yo no cone à, nom no

us-kon үn hur-de үr-bongon. <sup>7</sup> No sengé kaané, Shir a 'ye no gwugwumó үr-hur, mo jiishe napse үn net à. Wua dossu no rii-yo rangsu no à, remen no shereg be-үr Yeso **Kiristi**.

<sup>8</sup> Un to ka ma-to, or re ne, yan-dor, um conog no ess hur-ut no үn ko yo ke rii-yo ro: o-nip à, rii-yo depé à, rii-yo ro kashi à, rii-yo ro ba m-kukop à, rii-yo hun-ne he m-was à, yo a he m-rwɔr **Ma-to m-Rerem** à, rii-yo jiishe үr-bon à, үn rii-yo woq үr-bongon ne à. <sup>9</sup> Nom no myet yo um yoosu no à, үn yo no gokse ne à. Ko yo no hogé be үn de à, ko yo no hyané me m-nom à. Nom no gon kaané, Shir wa-m-'ya үn gwugwumó үr-hur, wua she'et үn no ne.

### *Mé үr-bongon үn yar-m no*

<sup>10</sup> Ur-kom, bo no bakse үn me ne à, me үr-bongondeen be-de Shir. Komo bo no hwø me үr-hur à, um nepste me ka no ut-to à. Amba no kum үr-keer no kutute me à. <sup>11</sup> Yanze me no um rure үn ka ma-to remen um conog yo ken rii-yo à. Um yooste bo um he m-sher үn rii-yo um rotte à. <sup>12</sup> Um nepste yo koob-үr ro à, komo un yo kwum-o ro ne à, um yooste bo um he m-sher үn ko yo ke rii-yo kɔru me à, ko me үn coog ne ko m-mer, um nepste bo um he o-zak à, ko um ro o-kwum ne ko da-q үr-koob. <sup>13</sup> Man hoks m-nom үn ko yo ke rii-yo, remen **Kiristi**, ya'ag me үr-beeb. <sup>14</sup> Myet үn kaané ne, me үr-bongon bo no me m-gu m-moka bo me үn swo үr-koob à. <sup>15</sup> No ya-o-Piripi no nepste үr-takan yo um he no m-rure à, bo um napé yo à. Ur-takan, da-q no hogé **Ma-to m-Rerem** à, to ma Yeso **Kiristi**, wu um rwore ma-to үn wu à, da-q um rwuuné um yagné dak-o no o-Makidoniya, yatt **yan-dor** **Yeso** ye gu me үn hwør ne remen yo um cone á, se no cot. <sup>16</sup> Ko da-q um ro'e o-Tasaronika, n-me үn dak-q o-Makidoniya, no tomsunte me yar-mo үn hwør ba o-gaan á, amba o-yoor, da-q um cone gwu à.\*† <sup>17</sup> Ba remen um conog no 'ye me m-yar á, amba um conog no 'ye m-yar remen Shir topoté no. <sup>18</sup> Nap no үnze yo no tomnunté me à woonté be үn de, komo yo aragté bo um cone à, cin da-q Eparaditus hante me ka saw-to no tomonté wu à. Ya ro sa o zee no ya'ag Shir now-mo m-shi'igin, mo үr-seke, Shir gokste, komo wu hogute m-rerem.‡ <sup>19</sup> Komo Shir wu me үn dor à, wua 'ye no myet rii-yo he no m-gu үn she'et-үr no à. Wua nom yo үr-hur sak үn mok-o үn wu, o-kwum ne үn **Kiristi**, Yeso. <sup>20</sup> Koyanda, a sekemse no Shir, Tato na n-Ton ba үr-ma. Shir zee kaane!

### *Gas-de үr-busté*

<sup>21</sup> Gas no bo үn wu gokse wu sher үn Yeso **Kiristi** à. Or re ne, yan-dor, ye ro me m-gu kaané à, ye tombute gas-de үn ye be-үr no. <sup>22</sup> Kap yan-dor ye Shir, ye ro үn ka bo-o à, ye ro no m-gas үn ka g̃uw-ne ye ne, ye ro үn hur-o үn ko-Gwomo **Sisar** à.

<sup>23</sup> Mé us-kon be-үr Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, wu 'ye no үr-ho kap.

\* **Bör-us nass:16** 4:15-16 Hyen komo: 2Kor 11:9. † **Bör-us nass:16** 4:16 Hyen komo: Seng 17:1. ‡ **Bör-us nass:18** 4:18 Hyen komo: Rwu 29:18.

# Takurda-o Burus ə wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Korosiya

## **Rem-se rø n-mę à:**

M-zante 1:1-8

Nom-mo Shir un senege-m Kiristi ne 1:9—2:19

Hoōg-m pū-mō n-mē un Kiristi 2:20—4:6

Ur-kom 4:7-18

<sup>1</sup> Mę Burus, mę genbę ka takurda-ö. Mę **wan-Tom YesoKiristi** wü,\* remen Shir daagu mę um waragté ko-**yan-Tom Yeso**. Mę kane un or na ne **Timoti** ko-yan-dor.

<sup>2</sup> Me no m-tombe un ka takurda-o, no hun-ne ye Shir un **Kirsti** ne. Komo or te ne yan-dor un bo-o o-Korosiya. Shir mustu no ba m-kukop, komo no ro yan-ess ut-ma ye be-de un wu. Um konog unze Shir o-Tato na wu sengu no m-gu, wu 'ye no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

## Ur-bongon us-kon ne

<sup>3</sup> Ko o ke da-o tē үs-kon rem no, tē un bom un Shir rem no. Tē үs-kon be-de Shir wu ro Tato-o Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** à. <sup>4</sup> Tē bomog Shir rem no remen tē hogute ma-to un sher-m no be-ur Yeso **Kiristi**, komo no m-was un kap hun-ne ye Shir ne. <sup>5</sup> M-sher m-was ne mo ro m-rwunte dish-o un rii-yo o-kwum yo Shir he no m-bopse yo wu essu no ree n-Ton shir à. No hogusute cin n-ga ne rem-se ur-bon se Shir swore o-nu wua nomo no à. No hogusute ka rem-se da-o hun-ne habe ye ruru no **Ma-to m-Rerem** ma-to o-nip mosse un **Kiristi** ne à. <sup>6</sup> Ko kene hun-ne ut-moor ne ro m-hoge un ka **Ma-to m-Rerem** to, komo hun-ne ut-moor ne ro m-warag un yan-dor. Komo ye ro m-nom un rii-yo Shir hette o-zak à. Yo ka yo un kor hond hond bo nome be un no da-o no hoge ka ma-to ur-takan à. Komo no nak o-nip un yar-mo Shir ne, unze Shir ro m-soks un **ba'as-to** un ye shere be-ur **Kiristi** à. <sup>7</sup> Epaparas wu yoosu no ka ma-to. Wu ro m-nome un **Kiristi** m-guw, komo tē wu m-con. Wu nomoté Wan-Koyan m-guw un ess ut-ma. Un suge un tē, wu nomte kaane.† <sup>8</sup> Wu wu komo ruru tē bo **Kukt-o Shir** ya'u no m-was un kap hun-ne ye Shir ne à.

<sup>9</sup> Remen kaanę cin ho-de tē hogę ma-ut nō tō үr-bon à, tē yagę us-kon rem nō á. Ko q̄ ke da-q̄ tē us-kon үnze Shir kutu nō myet rii-yo wu cone nō nom à. Tē un kon-se Shir wu 'ye nō us-weer us-nap nē se un **Kukt-o Shir**. <sup>10</sup> Tē un kon-se Shir үnze nō she'et, bō depe kā ye dore Wan-Koyan ye she'et à. Komo nō senge wu un gwu'urse үr-hur un nom un rii-yo үr-bon nē. Tē us-kon komo bō nō he m-ma'as un nom un bō un rii-yo үr-bon koyanda à, nō nep Shir үr-bon nē. <sup>11</sup> Tē komo us-kon be-de Shir wu tor kukt-o nō wu 'ye nō m'-wons, be-de un do ye un nō bee'b-de un wu de rotte үr-me'et á. Tē us-kon Shir kaanę remen nō hoksté m-joose o-zak m-gaag ut-men nē be-de un swo үr-koob. <sup>12</sup> Tē komo us-kon be-de Shir nō senge bongon-de Shir Tato-o na. Wu wu muutu nō hun-ne ye un wu, remen nō bo'osté kum un ka cim-yo wua

\* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:7** 1:7 Hyen komo: Koro 4:12; Pmgn 23.

'ye hun-ne ye үн wü, ye ro үr-she'et m-cecas à. <sup>13</sup> Shir ruutu na үn kom-to үn **ko-Gwomo-wü үn ya-ut-kot**, be-de үn she'et-de o-comb. M-moka wü rwo'og Wà үn wü Yeso wü wü ro m-was deen à, wü nom gwomo-ut na. <sup>14</sup> Remen Wà үn wü, wü hokste nom үn yo wü nome à. Kaané Shir rumsu na үn kom-to үn **ko-Gwomo-wü үn ya-ut-kot**, wü sokstę **ba'as-ut** na.<sup>‡</sup>

### *Kiristi jiishe*

<sup>15</sup> Yatt-wü ro m-hyan үn Shir á, amba da-q Wà үn wü barme net à, wü kututę hun-ne Shir. Wü ro үn gwomo-to үn koyan yo Shir nome à. <sup>16</sup> Ün bu-yo ka Wà-wü, Shir nome koyan yo ro n-Ton komo o-dak ne à, myet yo a m-hyan ne komo үn yo a m-hyan ne á. Mossę үn wü ne a nome hun-ne ye ro ut-gwomo à. Yagunte **yan-tom-ye Shir** үn to ken kukt-to ne. Komo koyan үn cow-yo үn wü a nomte yo, remen koyan yo ye'et wü m-sek. <sup>17</sup> **Wà-wü Shir** ro kon cin ba a үn nom ko yo ke rii-yo, komo үn wü ne ko yo ke rii-yo neke kang-o gaan. <sup>18</sup> Komo wü, **Kiristi**, wü ro үn gwomo-to үn hun-ne ye үn wü. Komo wü ro ye m'er. Bo hi-ur ro үn gwomo-to o-wur à, wü wü ro takan-de үn hoog pu-q remen hun-ne ye үn wü. Wü wü Shir takne m'yons da-q wü mare à, komo wüa do m-mar á. Remen wü ro үr-takan үn koyan. <sup>§</sup> <sup>19</sup> Remen Shir ye zongse unze ko de **Kiristi** waragte net à, wü ro hond hond үn Shir ne үn ko yo ke bu-yo. <sup>20</sup> Komo **Kiristi** wü Shir nomte cow-yo m-muunte үn koyan yo wü nome à, be-de m-hongse үn wü ne. Yo ka mossute myet-mo үn rii-yo ro n-Ton à үn hono o-dak ne. Shir nomog o-cow remen ko yo ke rii-yo ma'astę ba ut-ween үn wü ne. Shir nomog yo ka үn bu-yo үn ya'as үn Wà үn wü, a wuuste hyó-mo үn wü, wü meret n-ton o-kan.\*

<sup>21</sup> N-ga no ya-o-Korosiya, no ro nomog m-pupa үn Shir ne. Barag-us no rwo'og no waragte yan-yage-to Shir, komo no ro m-nom үn rii yo-yo. <sup>22</sup> Amba m-moka, Shir hongsute she'et-ur so-de be-ur no үn wü ne. Wà үn wü waragte net komo wü mer n-ton o-kan. Shir hongsute no bo wü yage **Kiristi** meret rem no à. Wü үn nom kaane remen da-q no he m-es үn co-q Shir à wüa goks no hun-ne ye ba m-kukop ba **ur-ba'as**. Komo yatt-wü he m-zee no nomog rii yo-yo á. <sup>23</sup> Nip-o urege no ma'astę m-sher be-de үn **Ma-to m-Rerem**. Se no shereg үr-beeb ne untun hur-q a ma'e n-ton үn shi'it-de m-wons à. Taase no yage ko wü ke net-wü wen no hwq o-dish үn rii-yo Shir swoqe o-nu үn **Ma-to m-Rerem** to үn wü à. No be'esute no hogussute ka ma-to. A ryssute hun-ne ka **Ma-to m-Rerem** to hono o-dak kap. Komo me Burus үn hi үn de wan-gaan wü be-de үn guw-ne ye Shir ya m-kq'ot үn ka ma-to.

### *Guw-m Burus be-de үn yan-dor q Shir*

<sup>24</sup> M-moka, me o-zak remen koob-de me m-swo rem no à. Ün con-m re, men swoon ka koob-de. **Kiristi** conog üm su үr-koob remen үn wü remen üm guut hun-ne ye үn wü, **yan-dor Yeso**. <sup>25</sup> Me wan-gaan wü be-de үn nome үn Shir m-senge remen gwü-q yan-dor kap. Remen Shir үn daag me, wü ya'astu me ka seng-e-mo remen üm guut no. Shir tomqog me üm yoosu no ma-to үn wü ut-shishę. <sup>26</sup> Shir wukute kà zonge-to n-ga, wü үn nom kaane үs-hak deen. Shir 'ya hun-ne үs-nap

<sup>‡</sup> **Bor-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Apis 1:7. <sup>§</sup> **Bor-o gaan:18** 1:18 Hyen komo: Apis 1:22-23.

\* **Bor-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Apis 2:16.

á, amba m-moka upsusse yo rō be-de үн hun-né ye Shir. <sup>27</sup> Shir daagte m-kuté hun-né үн wü zonge-to үн wü. Ká zonge-to to ro wukute. Shir conog m-gu ka ye ba **Yahuda**-nē á. Wü conog үнze **Kiristi** she'et un no ne. Wü conog no ships ká dish-q үнze noq a kum seps-mo үн wü, mo wü swore o-nu à. Té m-rure үн kowan kwum-q rō wukusse mosse seps-m **Kiristi** ne à.

<sup>28</sup> Té kq'oté үн kowan wü dore **Kiristi**. Komo té үн yoose үн kowan үн myet-q us-weer ne. Yo a coné be-de үн yoos-ur té à yo rō, bo myet-mo үн yan-dor ye үн **Kiristi** he m-es shiishé da-q ye he m-es үн co-q Shir à. <sup>29</sup> Q rwo'e mette m-senge mar-m-mar. Komo um nomog bo un nom-m re um nomot ka sengen-mo be-de үн rwo үн 'wons-mo **Kiristi** ya'u me à.

## Bor-us voor

<sup>1</sup> Um conog no nep gon mar-mo m-senge mo um rotte remen um guut no à, hun-né ye o-Korosiya un ye үн bo-q o-Rawudikiya ne, komo un ye ken yan-dor ye ne ye wete me m-hyan á. <sup>2</sup> Me m-nom un yo ka remen um dooté kukt-o no jaab-q ut-men, komo remen was-m or no ne dootú no gam-q ur-hi. Un kaane no he kum үн caari-q o-zak o-nip ne q hun-né rotte ye napé Ma-to Shir à, remen no nept tom-q Shir wuke à, wata, **Kiristi** un hi un de үн wü. <sup>3</sup> **Kiristi**, wü wü cot he no m-gu no waragte ya-us-weer no nept ka tom-q ur-bon to, to Shir rwynté m-moka cas to rō untun kashi o-kwum à. <sup>4</sup> Me no m-rure un yo ka taase wü ken wü raks no un rerem-mo o-nu. <sup>5</sup> Ko de nomte me un hi un de me kane mosse un no ne á, amba hur un de rō mosse un no ne. Me o-zak deen bo um hogé no eks cak à, komo un gam-q ur-hi ne. Komo no shereg be-ur **Kiristi**.

### Dor Wan-Koyan hantute hoog-m pu-mo

<sup>6</sup> No gokste ka tom-q үнze **Kiristi** Yeso wü rō Wan-Koyan no. M-moka sengu no nom un yo wü coné no nom à, ko o ke da-q cinda no gemte ur-hi be-de үн wü à. <sup>7</sup> Sher no geer-us no n-me un **Kiristi**, komo no sengen m-dö be-de үн nap-se үн wü. Komo sengu no m-sher ur-beeb ne be-de үн yo hun-né yoosu no à mosse un **Kiristi** ne à. Komo no sengen bongon-de Shir.

<sup>8</sup> Nom no ceen! Taase wü ken wü raks no, no dore bu-yo un wü á. Yo ye rō m-yoos à, a nom sa o zee o-nip, amba bo-to komo rii-yo o-hwaa. Ka yoos-de un tor temb un yo hun-né cownte à. Ye rō m-yoose un hun-né, үнze ye m-dore un jor-se ma-hun komo beeb-de kukt-ut yo-to, un suge-de un yoose un hun-né mosse un **Kiristi** ne.

<sup>9</sup> Ko de nomte **Kiristi** barmute wü warag untun hun-né à, wü Shir wü jip. <sup>10</sup> Komo a mossute no un **Kiristi**, remen kaane no rō un koyan ne, yo no coné à yo o-Kukt. Wü wü rō un gwomo-to un koyan yo rō ut-gwomo à. <sup>11</sup> Remen no gamag ur-hi be-ur **Kiristi**, ya no rō untun ye a nome ur-ko à. Me un zee kaane remen **Kiristi** dosté **ba'as**-ut no. Ba ko-de o-wur de á, amba ko-de **Kiristi** rō m-nom à. <sup>12</sup> Da-q a yo'osu no m-ho à, kutute na үнze a jok she'et-de un **ba'as**-ut no bo a joke **Kiristi** à. A yonstu no bo a yonse **Kiristi** un hoog-m pu-mo à. Yo ka un nomé

remen no shereg үнзэ Shir ye 'yonse **Kiristi** үн hoog, wu ro komo үн gwomo-to үн nom үн kaané ne.\*

<sup>13</sup> No ye ro **Yahuda**-nē á, a ro wongsutu no үн Shir né remen no jekt **karamsa**-o Shir. No jekt **karamsa**-o Shir, komo remen Shir possutu no be-de үн bęeb-de ut-**ba'as** á. Myet үн kaané né Shir 'yonstu no үн hoog-m pu-mo né үн **Kiristi**, Shir soksutu na **ba'as**-ut na kap.<sup>†</sup> <sup>14</sup> Shir үн nom yo ka da-o wu sokse ka takurda-o a gente **ba'as**-ut na kap à. Shir dosté ka takurda-o a gente **ba'as**-ut na à da-o a kamé **Kiristi** n-ton o-**kan** har wu mer à.<sup>‡</sup> <sup>15</sup> Ba **ba'as**-ut na Shir sokse cot á amba komo wu jesté gwomo-to үн ko-caari-wu үн gwomo-to ut-kukt yo-to. Wu kututé kowan cas cas үнзэ wu reeg ye ur-gün үн bu-yo **Kiristi** merte n-ton o-**kan** à.

#### *Dore үt-karamsa o bo'os á*

<sup>16</sup> No regé net үt-to á, urege wu piishitu no үt-ma to үn:

Rii-yo no m-re,

Rii-yo no m-swo,

Ho-to no nom үt-biki á,

Ko né nom o-zak үn rëng-o pu-yo, үn

#### **Ho-de ur-Wuwe** ne á.<sup>§</sup>

<sup>17</sup> No regé ye үt-to á, remen ká **karamsa**-to kap horomte-o. Remen **karamsa**-to to horomte-o un rii-yo ur-bon yo o-nip yo rwoone à. Komo **Kiristi** үn hi үn de үn wu ro ka nip-o. <sup>18</sup> Remen kaané no yage yan-gwegwer-mo үr-hi mo үt-bo, үn yan-kwukte үn **yan-tom-ye Shir** né gaktu no nom bo ye ro m-nom á. No dore yoos-de үn ye no he de kumu үn yar-mo Shir essu no á. Gon ka hun-ne ye ro m-zee ye jiishté kowan үn nap үn Shir remen ye hyanag ut-hyangan. Weer-se үn wu kap se үn hur-de үn wu se, komo se ro wu m-rwo us-ses. Amba o-nip wu rott cow-yo үn nom us-ses á. <sup>19</sup> Wu yagusute dor-o үn yoos-de o-nip mosse үn **Kiristi** ne, wu ro hi-de o-wur à. Bo hi-ur ro m-kute o-wur o-cow à, kaané **Kiristi** ro m-kute үn hun-ne ye үn wu o-cow, remen ye gemet үr-hi be-ur gaan bo rwo-us ro m-bop o-wur à. Komo o bo'ose bo Shir coné à.\*

#### *Hoog-m pu-mo n-mé үn Wan-Koyan*

<sup>20</sup> Bo rem-se ma-hun no merse n-mé үn **Kiristi** à, m-moka bęeb-de үn hono o-dak, a garamse no á. ¿Remen yan o nötte үn nome үn ka **karamsa**-to o-dorotte sa o zee hono o-dak o ro no m-garamse? <sup>21</sup> Ka ye ro no m-yoose үn ka **karamsa**-to à, ro no m-zee, "Wo jar o-jar o ci gon ka rii-yo á! Wo jar o-jar o rek gon ka rii-yo m-re yo á! Wo jar o-jar o bup gon ka rii-yo á!" <sup>22</sup> Gon ka **karamsa**-to ro untun rem-se ro m-gos á. A komse үn to ne a argu to m-jore. Nom mo үn net-mo, mo үn rwuun үn yoos-de үn net. No nome gon ka rem-se o-dorotte á. <sup>23</sup> Un yish-ye үn hun-ne, gon ka **karamsa**-to ro үn sha-mo us-nap ne, to ro m-hante m-senge deen үn gwugwer-mo үr-hi ne a kututé hun-ne үnze ye torog be-de Shir. Har ye ro үn reese үn wur-to үn ye ur-kqob. Ye ro m-zee ko Shir a hogé o-zak. Amba o-nip ka **karamsa**-to rott de ken bęeb-de to hette gu үn hun-ne ye garamsute wur-to үn ye á.

\* **Bor-us yoor:12** 2:12 Hyen komo: Roma 6:4. † **Bor-us yoor:13** 2:13 Hyen komo: Apis 2:1-5. ‡ **Bor-us yoor:14** 2:14 Hyen komo: Apis 2:15. § **Bor-us yoor:16** 2:16 Hyen komo: Roma 14:1-6. \* **Bor-us yoor:19** 2:19 Hyen komo: Apis 4:16.

## Bor-us tet

*She'et-de үн ba m-kükop*

<sup>1</sup> Remen Shir ya'ag no hoog-m pü-mo sa o zee a үн 'yons no үн **Kiristi** ne à, remen kaanę sengü no hoob үн ka rii-yo rö n-Ton shir à. Tu no yish be-de **Kiristi** rö tara à be-de jiishę m-sekemse à үн kom-o үr-re de Shir.\* <sup>2</sup> Remen kaanę, sengü no barag-se үн rem-se rö n-Ton shir à. No nom barag-se үн ka rem-us yo-se se үн kànę үn o-dak á. <sup>3</sup> No nom barag-se үн ka rem-se үн hono o-dak se á, remen no merestę үn se, hoog-m no m-moka mo rö wukusse be-үr **Kiristi** be-de Shir. <sup>4</sup> Da-o **Kiristi**, wü ya'u no hoog à, wü muunę үn ka da-o, noa es үn wü ne no kum seps-mo үn wü.

<sup>5</sup> Remen kaanę yagu no nom үn rem-se ba үr-bon, se mossę үn she'et-de ma-hun ne à. No nom rem-se o-ás á, ko ne she'et-de үn yish o-yoor á. Taase no nom suyb-o үn morogse us-rem үn gop-de үn rem-us yo-se ne. No nome kaanę, no waragte o ka kwuktę үn ka rem-se. <sup>6</sup> Remen hun-ne ye rö m-nom үn ka rem-us yo-se se à, Shir a 'ye ye үr-koobdeen remen koob-de o-dorotte. <sup>7</sup> Gon ka rem-se no ro m-nom n-ga da-o no ro үr-she'et үn bu-yo ma-hun à. <sup>8</sup> Amba m-moka taase no nom gon ka rem-se komo á. Taase no nom us-ryaab á. Yagu no naas үn hun-ne ut-men үn gon rii-yo no m-nom ko m-zęe à. Taase no rwuuntę gom-ut yo-to. <sup>9</sup> Tomso ne, no yage nome үn or no ne ut-bo cinda no yagusute 'wutum-to үn rii-to no ro m-nom à. Nom no kaanę remen no kus bo no ro n-ga cin ba no үn gokste **Kiristi** á.† <sup>10</sup> Shir muutu no hun-ne pu-ye komo wü ro no m-jamas remen no waragtę үntun wü, remen no nept wü o-nip.‡ <sup>11</sup> Remen Shir muutu no hun-ne pu-ye m-moka koos-m mo kus á. Үn ko-Yahuda, үn wü ro ko-Yahuda á, myet gaan-to. Ko a koog net, ko a ko wü á, myet gaan-to. Koos-m mo kus á, ko ko-hamat ko ko-yan-ba-us-weer ne, ko ne ko-guw, ko ne wü rö ko-guw á. **Kiristi** wü jiishę koyan, wü wü rö tomso ne n-me үn hun-ne ye үn wü myet.

<sup>12</sup> Shir daagu no remen no waragtę kashi hun-ne ye үn wü remen wü rö no m-was. Remen kaanę sengü no hogę 'won-ur or no ne, no un 'ya m-yar, no nom gwugwer-mo үr-hi, no zee se ye ken ye nomog rii-yo no conę á. Hongsu no bo depę à no dungune. <sup>13</sup> 'Mö no үr-hur үn **ba'as**-ut or no ne. Uregę wü ken wü n-me no nomote wü ken wü **ur-ba'as**, no sokse wü. Hyange bo Wan-Koyan soksü no **ba'as**-ut no à, kaanę tomsu no he sokse үn or no ne.§ <sup>14</sup> Yo argę yo ka ma à, was no or no ne. Remen no wasse or no ne, noa she'et no gem үr-hi be-үr gaan.

<sup>15</sup> Yage she'et-de үn ba ut-ween de **Kiristi** yoosu no à, de doruttu no bo no conę à. Nom no yo ka remen Shir daagu no, no she'ete no nom m-sengę be-үr gaan ba ut-ween үntun würo gaan. No sengę bongonde Shir үn ko o ke da-o. <sup>16</sup> Yage ma-ut **Kiristi** to she'ete n-me үn hur-ut no ko o ke da-o, to reet hi-de үn yo no m-nom à үn yo no us-barag ne à. Nom no yo ka be-de үn yoose үn or no ne us-weer ne, no үn or no ne myet ut-ma weer-us-weer. Tomso ne, no үn hu үn Sep-to үr-Bongon to Shir, komo no hu'e ut-sep, ut-dum ne to mossę **Kiristi** remen no

\* **Bor-us tet:1** 3:1 Hyen komo: Bong 110:1. † **Bor-us tet:9** 3:9 Hyen komo: Apis 4:22.

‡ **Bor-us tet:10** 3:10 Hyen komo: Apis 4:24; Taka 1:26. § **Bor-us tet:13** 3:12-13 Hyen komo: Apis 4:2. \* **Bor-us tet:13** 3:13 Hyen komo: Apis 4:32.

kututé Shir үнзе hur-üt no ya'asę wü үr-böngon. <sup>17</sup> Myet bø үn rii-yo no m-zee үn yo no m-nom à, nom no yo n-mę үn jin-үr Wan-Koyan Yeso. No sengę bongon-de Shir o-Tato үn bu-yo үn Wan-Koyan Yeso.<sup>†</sup>

### *Kashi-ur she'et-de үn yan-dor Yeso*

<sup>18</sup> Nö ne'a-nę ye үt-ge, nome no campo no ne o-dorottę, remen yo yo depę yan-dor-ye үn Wan-Koyan ye nom.<sup>‡</sup>

<sup>19</sup> Nö campo-nę, no was үn ne'a no ne. Was no ye no kutu ye үt-gagar á.<sup>§</sup>

<sup>20</sup> Nö yakar, nome no inu no үn tat-ne no ne o-dorottę үn ko yo ke rii-yo no m-nom à. Remen kaanę Wan-Koyan conę no nom.\*

<sup>21</sup> Nö tat-ne, no su'e yakar no á, үn ko yo ke rii ręk-yo yo ye nome yo ba үr-bon á, taasu ye ruut үr-hur be-үr no. Nö nome ye kaanę yea nom us-ryaab ye yage nom үn yo depę à.<sup>†</sup>

<sup>22</sup> Nö guw-nę, no nom o-dorottę օ үn yan-hur-üt no ye үn hono o-dak, үn ko yo ke rii-yo yo no m-nom à. Taase no nom sengę-mo үn hyan-q үn yish, үntun yan-hoob-q үr-jin be-de үn hun-nę, үn suge-de үn kaanę nom no sengę-m no hur-үr gaan, remen no m'-ya үn Wan-Koyan m-sék. <sup>23</sup> Myet-mo үn rii-yo no m-nom à, nom no yo zak-o-zak үn hur-üt no, үntun ye ro m-nome үn Wan-Koyan m-sengę à. Ba ye ro m-sengę remen net á. <sup>24</sup> Nom no kaanę, no nep ha үnze Wan-Koyan Yeso a top no. Remen kaanę, nom no sengę-m no үr-bon ne. Wüa 'ye no rem-se үr-bon se wü esse hun-nę ye үn wü à. Baks no үnze **Kiristi** wü ro Wan-Koyan no wü no m-nome m-guw à. <sup>25</sup> Urege wü ken wü be-үr no ro үn nom үn rii-yo ba үr-bon, Shir a 'ye wü үr-köqb bø wü conę à. Remen koos-mo үr-hi ro kon be-de Shir á.<sup>‡§</sup>

## **Bor-us nass**

<sup>1</sup> Nö ya-үt-hur, bop no guw no ne үr-bon ne. Nö nomo ye rii-yo depę à. Baks no, no ma no үn nome үn Wa-o-Hur m-guw n-Ton shir.\*

### *Se ken karamsa se*

<sup>2</sup> Sengü no us-kon be-de Shir koyanda. Da-q no us-kon à, sengü no үr'er үr-bongon ne. <sup>3</sup> Nö baks te tomso ne da-q no ro us-kon. Kon no үnze Shir tekse te cow-yo үn ko'ot үn ma-to үn wü à, remen te ko'otutę hun-nę ka ma-to mosse үn **Kiristi** ne, ka ma-to to Shir wuke n-ga à. Remen um ko'otte ka ma-to o rwo'e mette ke'o. <sup>4</sup> Kon no rem re, bo um he m-sengę m-ko'ot үn ka **Ma-to m-Rerem** to cas cas à, bo depę um nom à. <sup>5</sup> Da-q no ro mosse үn hun-nę ne ye shere be-үr Yeso á, rwo no us-weer be-de үn rii-yo no he m-nom à. Nö nom yo bo no he hoks m-nom à үn da-q no kume à.<sup>†</sup> <sup>6</sup> Nomo no ye үt-ma gwergwer, remen ye hoguté rerem-mo үn regen no үt-to үn yo no m-zee à. Da-q no m-rwor à, nom no ceen remen no nept bo depę no shes wü à weer-us-weer.

### *Gas-de ur-kom*

† **Bor-us tet:17** 3:16-17 Hyen komo: Apis 5:19-20. ‡ **Bor-us tet:18** 3:18 Hyen komo: Apis 5:22; 1Bit 3:1. § **Bor-us tet:19** 3:19 Hyen komo: Apis 5:25; 1Bit 3:7. \* **Bor-us tet:20** 3:20 Hyen komo: Apis 6:1. † **Bor-us tet:21** 3:21 Hyen komo: Apis 6:4. ‡ **Bor-us tet:25** 3:22-25 Hyen komo: Apis 6:5-8. § **Bor-us tet:25** 3:25 Hyen komo: Kara 10:17; Apis 6:9. \* **Bor-us nass:1** 4:1 Hyen komo: Apis 6:9. † **Bor-us nass:5** 4:5 Hyen komo: Apis 5:16.

<sup>7</sup> Tikökös a rurū no yo körü mē kanę à. Wü or na wü ko-yan-dor-wü mē m-was үn wü nę deen à. Wü ko-yan-ess üt-ma be-ur Wan-Koyan komo wü ro m-nome үn Wan-Koyan m-guw mossé үn mē ne.† <sup>8</sup> Yo rwo'ę, үm tömbüte wü be-ur no, wü hyen no à, remen no nept o bo tə ro à. Tomso ne, wü dootú no jaab-q üt-men үn sher-m no.§ <sup>9</sup> Wü robe mossé үn Onesimus ne. Onesimus or na wü ko-yan-dor komo, ko-yan-ess üt-ma ko-yan-bo-o no wü, tə m-was үn wü nę. Yoor-mo үn ye a rurū no koyan yo körü tə kànę à.\*

<sup>10</sup> Aristarkus, wü ro mossé үn mē nę kanę ke'o à, wü zeeg үm gas no. Kaane komo Markus wü ro heno† Barnabas à wü ma wü zeeg үm gas no. (Um nomsütü nę ma-ut Markus remen kaane nę nepstę yo m-nom, da-q wü wobę be-ur no, goks no wü kom-ut yoor.)‡ <sup>11</sup> Yeso, wü a m-aag Justus à, ro nę m-gas eb үn wü nę. Ka hun-nę tet-yę cot ye ro **Yahuda**-nę ye shere kanę à. Ye ro m-senge үn mē nę ye rurut **Ma-to m-Rerem** mossé үn gwomo-to Shir ne. Ye dootu me jaab-q üt-men deen.

<sup>12</sup> Komo Epaparas, ko-yan-bo-o no ro nę m-gas. Wü ko-yan-guw-m **Kiristi** Yeso wü. Wu ro us-kon be-de Shir deen ko o ke da-o rem no, үntün net-wü wü ro ut-myr à. Wü ro us-kon bo nę he m-ha co nę es cak үn bęb-de o-Kukt à, komo nę nom yo Shir conę nę nom à.§ <sup>13</sup> Um hyenesse hon үn koob-de wü swę rem nę à, komo үn yan-dor nę n-mę үn bo-to o-Rawudikiya, o-Hiriporis ne. <sup>14</sup> Ruka, ko-ya-üs-baat, nay te, wü tə m-was à, wü ro nę m-gas, kaane tomso ne Dimas.\* <sup>15</sup> No gassu mē myet-mo үn or na nę yan-dor ye ro үn bo-q o-Rawudikiya à. Gassu mē nę ka ne'a-wü Nimpa mossé үn hun-nę yan-dor nę ye ro m-morgę үn hur-q үn wü à.

<sup>16</sup> A komşu nę karantę үn ka takurda-q үm genbu nę à, nę heetę hun-nę yan-dor ye ro o-Rawudikiya, remen ye karantutę q. No tomso ne, no karantę takurda-q үm genę yan-dor ye o-Rawudikiya à.

<sup>17</sup> Ruru nę Arkibus, “Kom ka senege-mo mo Wan-Koyan bobsu wę à.”†

<sup>18</sup> Mę, Burus, mē genbę ka gen-mo үr-büstę mo үn hi үn de үm gastu nę, remen nę nept үnze mē genbę ka takurda-q. Baks nę үnze үm ro ke'o, taase tq-to ke nę үnze nę kon Shir rem re. Yar-m **Kiristi** Yeso ro үn nę ne!

---

† **Bor-üş nass:7** 4:7 Hyen komo: Seng 20:4; 2Tim 4:12. § **Bor-üş nass:8** 4:7-8 Hyen komo: Apis 6:21-22. \* **Bor-üş nass:9** 4:9 Hyen komo: Pmón 10-12. † **Bor-üş nass:10** 4:10 Tato Markus ne үn tato Barnabas ne, tato-o gaan mate ye. ‡ **Bor-üş nass:10** 4:10 Hyen komo: Seng 19:29; 27:2; Pmón 24; Seng 12:12,25; 13:13; 15:37-39. § **Bor-üş nass:12** 4:12 Hyen komo: Koro 1:7; Pmón 23. \* **Bor-üş nass:14** 4:14 Hyen komo: 2Tim 4:11; Pmón 24; 2Tim 4:10; Pmón 24. † **Bor-üş nass:17** 4:17 Hyen komo: Pmón 2.

## Takurda-o Burus aco o wū genē yan-dor Yeso n-mē bo-o o-Tasaronika

**Rem-se ro n-mē à:**

M-zante 1:1

Ur-bongon üt-sep né 1:2—3:13

Do ye un jaab-q ır-hur un she'et-de yan-dor 4:1-12

Ur-kewes un ma-to un haan-m Kiristi 4:13—5:11

Do ye un jaab-q ır-hur q ır-busté 5:12-22

Ur-kom 5:23-28

*Burus ro ur-gas*

<sup>1</sup> Be un de Burus mosse un Siras\* un **Timoti** ne, genbē ka takurda-o, ha-mo un be-de un **yan-dor Yeso** ye un bo-o o-Tasaronika,<sup>†</sup> ye ro ye Shir, o-Tato un Wan-Koyan né Yeso **Kiristi**.<sup>‡</sup>

Um kōnog Shir wū ye'et no m-yar un gwugwū-mo ır-hur né.

*Yan-dor un bo-q o-Tasaronika  
shereg ır-beeb né*

<sup>2</sup> Koyanda te m-bomū un Shir rem no kap, te no m-tan un kōn-üs te. <sup>3</sup> Te m-baks un senege-m no né mo m-sher un co-o Shir Tato na un senege-mo notte à remen no was hun-né. Da-q hun-né ya'u no ır-koob à, no un 'mo ır-hur né remen no ro o-sakto né n-mē un Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**.

<sup>4</sup> Qr te ne, te nak unze Shir ro m-was no né, komo wū daagu no. <sup>5</sup> Remen da-o te hantu no **Ma-to m-Rerem** à, ba ıt-ma temb á, amba ır-beeb né. **Kukt-q Shir** q komo dossuté no das-mo ır-hur no nept unze yo te rwore à nip-to. No nak gon she'et-de te she'ete n-mē un no à remen te guut no. <sup>6</sup> No yoosté gon she'et un te un de ma Wan-Koyan né komo, no goksuru Ma-to Shir; **Kukt-q Shir** ye'et no zak-q ır-hur, ko de nomté no swoog ır-koob deen à. <sup>7</sup> Remen un kaane q no waragte rii-yo ır-yoos be-de un hun-né ye un dak-to o-Makidoniya o-Akaya né. <sup>8</sup> Remen be un no o, hun-né ye rigimse raag-o no à hogé ma-ıt Wan-Koyan to cuyut ko kene un ka raag-o, ba un dak-to o-Makidoniya un o o-Akaya né o cot á. A nak un sher-m no né be-de Shir ko kene, ba ma se te rworog á. <sup>9</sup> Remen hun-né un hi un de un ye, ye ro m-rwor bo no goksú te à. Komo un bo no yage m-gir, no waktunte be-de Shir à, remen no nomuté Shir wū o-nip un o un hoog né m-guw. <sup>10</sup> Ye rurutu te unze m-moka waase no m-muun mo un Wà un wū Yeso o-dish né un hono o-dak es-mo n-Ton o-shir. Ká Yeso wū Shir 'yonse ıt-marimar à, wū he na m-ruut n-mē un ka ryaab-se roqne à.

## Bor-us yoor

*Burus baksute ya-o-Tasaronika  
mosse un hamat-de un wū né be-to un ye*

\* **Bor-o gaan:1** 1:1 ıt-Girik: Sirabanus. † **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 17:1.

‡ **Bor-o gaan:1** 1:1 Wū Shir daagné à. § **Bor-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Seng 17:5-9.

<sup>1</sup> Or tē nē, nō nak үnze habē-m tē be үn nō, mō ja hwaa á. <sup>2</sup> Kō dē nomtē tē sūstē үr-koōb o-yo'og nē n-mē үn bō-o o-Piripi, bō nō napē à. Amba үn gwū-o үn Shir na, tē kumug nō rure үn **Ma-to m-Rerem**, kō dē nomtē tē swoog m-shakt à.\* <sup>3</sup> Da-o tē konū nō m-goks үn ka **Ma-to m-Rerem** tō à, tē rure nō ut-bō á, kō a zee tē үn con m-kum saw-ut nō á, kō tē con nō m-raks á. <sup>4</sup> Tē ro m-yoose үn hun-nē, yo yē conē m-hoge à ba yo tē m-rwɔ̄r temb á. Үn hek-o үn káánē, tē m-rwɔ̄r үn yo Shir zee tē rurū yē à, remen wū ro үn m-byarag үn kō yo ke rii-yo n-mē үn barag-üs na wū nep yo a conē à. <sup>5</sup> Bō nō napē à, ma-ut tē ba tō үn rerēm-mo nu tō á, komo ba tē үn yo ken cow-yo үr-gop yo nē wuke á. Shir wū ro tē m-sū'e. <sup>6</sup> Ba tē үn hoob-o үr-bongon be-de үn hun-nē, kō be үn nō, kō yē ken yē үn hon á.

<sup>7</sup> Bō tē ro yan-Tom **Kiristi** à, tē roa warag saw-to us-nu be үn nō. Amba tē kututē hun-nē gwugwer-mo үr-hi n-mē үn no, untun bō inu-o ro үn gwot үn yakar-yē үn wū à. <sup>8</sup> Remen tē waste үn nō nē deen, o rwō'e tē kotutū nō kō'ot-o үn **Ma-to m-Rerem** tō Shir үn hon-de үn tō á, amba tē hogute m-rerēm mo үn ya'as үn hoog-m tē rem nō, remen nō cowog tē үr-hur deen. <sup>9</sup> Or tē nē, baks nō un senē-m tē nē un range-o tē nē o tē range à. Tē nomog m-senē m-how m-tet nē taase tē rū'e ko-wan us-nu, da-o tē kō'ote nō ka **Ma-to m-Rerem** tō, tō rwūnē be-de Shir à.

<sup>10</sup> Nō tē m-sū'e, Shir ma wū ro tē m-sū'e mosse үn gon she'et-de tē kutu nō yan-dor à. Tē she'ette ba m-kukop, үn men-ut pus-to nē, ba үn be-de m-pyap. <sup>11</sup> Untun bō nō napē à, tē doruyttē kō wū ke be үn nō bō tato-o ro m-doruttē үn yakar-yē үn wū à. <sup>12</sup> Te nak nō ut-to, tē ya'ag nō jaab-o ut-men, tē kon nō, nō she'et she'et-de depē à, de үr-bon үn co-o Shir, ka wū agu nō n-mē үn gwomo-to үn wū үn seps-mo үn wū nē à.

*Burus bomog Shir komo nē remen bo  
yan-bō-o o-Tasaronika gokse  
Ma-to m-Rerem à*

<sup>13</sup> Remen kaanē o tette үn bom үn Shir koyanda, remen, da-o nō gokse Ma-to Shir, tō nō hoge be үn tē à, nō goks tō untun ma-to үn net á. Үn suge-de үn kaanē ma, nō gokstū tō bō tō ro à, Ma-to Shir. Ká Ma-to Shir tō, tō ro m-senē n-mē үn hur-үr nō, nō yē sherē à. <sup>14</sup> Or tē nē, nō yoostē be-de yan-dor yē Shir n-mē үn **Kiristi** Yeso, yē ro n-mē үn dak-o o-Judiya à. Um zeeg kaanē remen nō swoog үr-koōb be-de үn hun-nē yē үn dak-o nō, untun bō yē swo үn kom-to үn **Yahuda**-nē à.† <sup>15</sup> **Yahuda**-nē yē hō Wan-Koyan Yeso үn **yan-Rwɔ̄r** үn **Ma-to Shir** nē, yē yenguryu tē komo. Yē үn naas үn Shir ut-men deen. Yē ut-yage үn kowan ne!‡ <sup>16</sup> Tē үn kō'ot Ma-to Shir be-de un yē ro **Yahuda**-nē á remen yē kumut gwū. Amba yē ken **Yahuda**-nē conog m-wen үn kō'ot үn ka **Ma-to m-Rerem** tō. N-te үn kaanē o yette m-dö **үr-ba'as** n-ton **ba'as-to** үn yē. Amba ryaab-se Shir be'esutē se kergunsutē n-te үn yē.

*Burus este үr-hur  
wū heet o-Tasaronika*

\* **Bor-us yoor:2** 2:2 Hyen komo: Seng 16:19-24 2:2b Seng 17:1-9. † **Bor-us yoor:14** 2:14 Hyen komo: Seng 17:5. ‡ **Bor-us yoor:15** 2:15 Hyen komo: Seng 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19; 17:5,13; 18:12.

17 Amba, or te ne, da-o a gaktu te m-wonge un no ne à n-me un ya o-da hiin à, wonge-mo o-wyr yanze 'mo үr-hur á. Te o-reeb, te m-senge te hyenet no yish-ye ka yish-ye. 18 Te este үr-hur te habute be un no ba un das-mo үr-hur. Me, Burus, um nomog m-senge um habute be un no ba o-gaan á, ba o-yoor á, amba **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** weneg te. 19 Te un hoge un reeb-o no. Te conog m-habe be un no remen no hantute te o-sakto o-zak ne. No ro gwon-m te un 'yons un te ne un gond-o te ne, bo te he m-es un co-o un Wan-Koyan na Yeso da-o wu he m-muun à. 20 O-nip, no ye ro rii-yo un gwon-m te, un rii-yo un zak-o te ne.

## Bor-us tet

<sup>1</sup> Remen kaane bo te hokse 'mo үr-hur á, te hyanuru nomog үr-bon a yagu me te Siras n-me un bo-o o-Atina un hon te.\* <sup>2</sup> Amba te tombute **Timoti**. Timoti ro un sengen-mo Shir be-үr gaan un te ne mo un ko'ot un **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi**. Te tombute wu remen wu dootú no үr-beeb komo wu ye'et no jaab-o ut-men mosse un shér-m no ne. <sup>3</sup> Te un nom kaane remen un taase ka range-o ru wu ken wu dos үr-hur. No un hi un no, no nepse unze Shir өssüte na swo үr-koqb un ká buyo. <sup>4</sup> O-nip ne, da-o te ro mosse un no ne à, te ruruté no n-ga'ané ne unze, range-o roon, komo ka nome, bo no napé à. <sup>5</sup> Remen kaane, bo me hokse 'mo үr-hur á, o hante um tombute **Timoti** remen um hoguté ma-to un shér-m no. Um ro o-gyer ka wa-ut-meger-wu, be'esse wu raks no, komo sengen-mo te nome be un no à mo warag hwaa.

*Timoti haag үr-hamat o-Tasaronika,  
wu hanturu Burus jaab-o ut-men*

<sup>6</sup> Amba m-moka, bo **Timoti** muunté raag-o no à, wu rurutu te ma-ut no to m-rerem mosse un shér-m no ne, un was-m no ne. Wu rurutu te unze da-o no bakse ka ho-to te she'et un no ne à, no un hoge o-zak. No o-reeb no hyenet te, bo te o-reeb te hyenet no à.† <sup>7</sup> Remen kaane, or te ne n-me swo үr-koqb un te un range-o te ne, te kumug jaab-o ut-men remen shér-m no un Yeso. <sup>8</sup> M-moka, komo te zutute, bo no ese 'ge m-wons ne n-me un Wan-Koyan à. <sup>9</sup> ?Ya un gon bongon-de bo'ose te nome Shir rem no, n-te un zak-o үr-hur o te m-nom n-co q Shir te rem no? <sup>10</sup> M-how, m-tet ne te m-josé us-kon be-de Shir deen remen te kumut no m-hyan yish-ye ka yish-ye, bo te he no m-gu no sheret be-үr **Kiristi** m-sök ne à.

<sup>11</sup> Te us-kon be-de Shir, wu ro Tato-o na à, un Wan-Koyan na ne Yeso, unze yea tikste o-cow yo m-muubé be un no. <sup>12</sup> No komo, te us-kon Wan-Koyan Yeso wu gu no was un or no ne, un ye ken hun-ne ne deen deen, untun bo te no sengen-m was deen deen à. <sup>13</sup> Te konog unze, Wan-Koyan na Yeso wu do rem no үr-beeb, no waragté ba **үr-ba'as** komo ba m-kukop n-co o Shir wu ro, Tato na à da-o Wan-Koyan na Yeso he m-muun mosse un yan-dor ye un wu ne kap à.

## Bor-us nass

*Go un she'et-de Shir conę à*

\* **Bor-us tet:1** 3:1 Hyen komo: Seng 17:15. † **Bor-us tet:6** 3:6 Hyen komo: Seng 18:5.

<sup>1</sup> Ur-kom komo, or tę ne, tę nak no ყ-t-to rem Yeso Wan-Koyan na un bo no he m-she'et un she'et-de Shir hette hogę un rereş-m no à, untuń bo tę yoosu no à. Ko de nomte no un go un ka she'et-de à, se no do m-sengedeen. <sup>2</sup> Remen no nak go un ma-to tę rure no, un bu-yo un gwomo-ut Yeso Wan-Koyan à.

<sup>3</sup> Remen kaane, o ro con-mo Shir, no warag ba m-kukop, unze no som she'et-de o-as. <sup>4</sup> Kowan wu nep bo wu he garamse un wyr-o un wu à, un cow-yo ba m-kukop un 'ya ყ-gos ne. <sup>5</sup> Ba she'et-de un yish-ye o-yoor, untuń yan-ba un dor ye nape Shir á. <sup>6</sup> N-me un ka ma-to komo, taase wu ken wu nome or un wu **ur-ba'as** á. Ko ne wu re ra-o or un wu á. Wan-Koyan a 'ye campo-ne un ne'a-ne ne ur-kooß remen go un ka **ba'as-de**, bo tę rure no à un bo tę naked no ყ-t-to ne à. <sup>7</sup> Remen Shir wu aag na remen a waragté ya-m-kukop á, amba a she'etę she'et-de ba m-kukop. <sup>8</sup> Remen kaane, wu yage dorute o un ka ma-to à, ba net-wu wu yage á, amba Shir wu yage, wu ya'asu no **Kukt-o Shir**.

<sup>9</sup> M-moka mosse un was un or no ne ne komo, ba se wu ken wu genete no á, remen no un hi un no Shir o yoosu no, no was un or no ne ne. <sup>10</sup> Ka o komo, no un was un or no ne ne kap n-me un dak-o o-Makidoniya. Kap un kaane ne, tę conog no do m-nom un kaane deen.

<sup>11</sup> Nom no m-senge no she'et she'et-de ba ყt-ween, no gut sengem-o ro un co no à ba o-hebe gwyyw. No nom m-senge un kom-ut no bo tę zee no no nom à. <sup>12</sup> Ká da-de hun-ne ye ro yan-dor á ye a hyen bon-de un cow-yo no m-dorę à, komo үdepe no shere ye ken ye yish á.

### *Muun-m Wan-Koyan*

<sup>13</sup> Amba or tę ne, tę con no she'et ba m-nap mosse un ye mare ne á, taase no nom tuk-mo ყt-men untuń hun-ne ye rotte o-sakto á. <sup>14</sup> Bo a shere Yeso marag, wu inute à, ka o komo n-me un Yeso, Shir he muunte ka ye mare mosse un Yeso ne à. <sup>15</sup> Tę no m-rure n-me un ma-ut Wan-Koyan unze, na ye ro un hoog ne da-q Wan-Koyan he m-muun à, a be ye mare à m-inę á, ko hiin. <sup>16</sup> Remen Wan-Koyan un hi un de un wu, wu he m-kergundę rwuun-mo n-Ton shir, us-eeg ne se ur-beeb, un cor-q un caari-wu un ko-yan-tom-wu Shir ne, un hur-mo un kar-q Shir ne. Ka ye mare n-me un **Kiristi** à, ye he m-ba m-inę. <sup>17</sup> Ka da-de, na ye ro un hoog ne à, a dek na mosse un ye ne n-me ყt-ke'ente, remen a go'onutę un Wan-Koyan ne n-Ton. A ma'as be-ur gaan un Wan-Koyan ne har da-q ba m-ta.\* <sup>18</sup> Remen kaane, se no ma'as or no ne un 'ya un jaab-q ყt-men un kà ma-to ne.

## **Bor-us taan**

### *She'et no zongse remen haan-m Wan-Koyan*

<sup>1</sup> M-moka, or tę ne, mosse o-da ne ko үr-ho de ka rem-se he m-kor à, ba se te genute no á. <sup>2</sup> Remen no ma no nepse unze ho-ur Wan-Koyan Yeso a haan untuń haan-mo un ko-hyow m-tet.\* <sup>3</sup> Da-q hun-ne

\* **Bor-us nass:17** 4:15-17 Hyen komo: 1Kor 15:51-52. \* **Bor-us taan:2** 5:2 Hyen komo: Mati 24:43; Ruka 12:39; 2Bit 3:10.

rō m-zee, "Tē un she'et-de ba ʉt-ween un gwugwū-mō ʉr-hur nē," ba m-naas o-da, sabré-o he yē m-'wōs, ʉntun bō mat-o rō m-bop un ne'a-wū ʉr-uub à, cōw-yo m-posse rō kōn à.

<sup>4</sup> Amba nō, or tē nē, nō she'et n-mē o-comb à. Remen hō-de Yeso he m-mūn à, um nak ka hō-de a cōwsé nō ʉntun ko-hyow à. <sup>5</sup> Remen kap-m nō yakar-yē m-cucar-yē, yē ʉr-ho komo. Na ba ya-m-tet yē, kō ya-o-comb à. <sup>6</sup> Remen kaane, taase a rewē bō yē ken yē m-rewē à. Sē dē a she'et nō zongse un garamse un hi un na nē. <sup>7</sup> Remen yē rō m-rew à tet-mō yē rō m-rewē, ka yē swo-m mō m-ho komo à, tet-mō mō rō yē m-ho. <sup>8</sup> Amba bō a hun-nē yē ʉr-ho à, sē a garamse hi un na, a cup nō matuku-o o-kwōm, o m-sher, m-was nē. Rwo ʉr-hur be-de un kum un gwū komo o warag na tqob-q o-kwōm.<sup>†</sup> <sup>9</sup> Remen Shir wū daag na a sūt ʉr-koob un ryaab-se un wū à, sē dē remen a kumut gwū be-ʉr Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na. <sup>10</sup> Wū marag rem na remen a waragté mosse un wū nē kō a m-hoog nē, kō a margan-nē, da-q wū mūnē à. <sup>11</sup> Remen kaane sē nō 'ye or nō nē jaab-q ʉt-mēn. Nō ma'as m'yons un or nō nē, ʉntun bō nō m-nōm m-moka à.

### Nak ʉt-to ʉr-gas nē

<sup>12</sup> M-moka tē nō us-kōn, or tē nē, 'ya nō yē rō m-sengē be-ʉr nō à ʉt-gos, yē rō sek-yē nō n-mē un Wan-Koyan à, yē rō nō m-nak ʉt-to à. <sup>13</sup> Nō hyen yē us-shi nē m-was nē remen sengē-mō un yē. Nō she'et ba ʉt-ween un or nō nē. <sup>14</sup> Tē nō us-kōn komo, or tē nē, nō tēper ka yan-she'et-de o-hwaa yē. Nō 'ye yan-ba un duw-de ʉr-hur jaab-q ʉt-mēn. Nō gu yē rotte ʉr-beeb à. Nō 'mo ʉr-hur un kowan nē. <sup>15</sup> War nō taase kowan top mēn-ʉt jaas-to un mēn-ʉt jaas-to à, sē dē koyanda nō nom m-sengē nō nomotē or nō nē rii-yo ʉr-bon un hun-nē yē kuse nē à, komo.

<sup>16</sup> Ma'as nō o-zak koyanda. <sup>17</sup> Nō ma'as us-kōn be-de Shir ʉr-ho bi.

<sup>18</sup> N-mē un koyan yo kumu nō à, nō bum Shir, remen ka Shir conē be

un nō n-mē un Yeso **Kiristi**.

<sup>19</sup> Taase nō ryomos ra-q un **Kukt-o Shir** à. <sup>20</sup> Nō 'yar ma-to un ko-ya-m-Rwōr un Ma-to Shir rwōrē à. <sup>21</sup> Sē de nō me'es koyan, nō büp rii-yo rō ʉr-bon nē à. <sup>22</sup> Nō nom dorottē-q un kap ma-to un mēn-ʉt jaas-to à.

### Burus kōnog Shir hu'e ya-o-Tasaronika nu-q ʉr-bon

<sup>23</sup> Mē un kōn-se Shir un hi un de un wū, wū rō m-gwugwū mō ʉr-hur nē à. Mē un kōn-se un wū remen wū miutū nō war war ba m-kukop, wū 'er kukt-o nō, un hoog-m nō nē, un wūr-ʉt nō nē kap, nō waragté ba ʉr-reeb un har da-q Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** he m-mūn à. <sup>24</sup> Bō Shir bande nō remen nō waragté hun-nē un wū, komo wū ko-yan-ess ʉt-ma à, noa hoks m-sher unze wua shoos ma-to un wū.

<sup>25</sup> Or tē nē, kono tē nō Shir. <sup>26</sup> Gas nō or na nē kap un gamat-de m-was. <sup>27</sup> Um kōnog nō n-mē un jin-ʉr Wan-Koyan, nō karantē ka takurda-q be-ʉr or na nē kap.

<sup>28</sup> Yar-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** rō un nō nē!

<sup>†</sup> **Bor-us taan:8** 5:8 Hyen komo: Isha 59:17; Apis 6:13-17.

## Takurda-o Burus ayoore-o oun wu gene yan-dor Yeso n-me un bo-o o-Tasaronika

**Rem-se ro n-me à:**

M-zante 1:1-2

Ur-bongon us-tor né 1:3-12

Ur-kewes un ma-to un haan-m Kiristi 2:1-17

Do ye un jaab-o ur-hur un she'et-de un yan-dor 3:1-15

Ur-kom 3:16-18

### *Ur-gas*

<sup>1</sup> Be un de Burus, mossé un Siras né,\* un **Timoti** né, genbé ka takurda-o, ha-mo un be-de un hun-né yan-dor un bo-o o-Tasaronika ye ro hun-né ye Shir à Tato na un Wan-Koyan né Yeso **Kiristi**.†‡

<sup>2</sup> Um kñog Shir o-Tato un Wan-Koyan né Yeso **Kiristi** remen ye ye'et no m-yar un gwugwú-mo ur-hur né.

### *Ur-bongon ur-gas ne*

<sup>3</sup> Or té né, depeté té bum Shir ko de ke ho-de rem no, komo kaané ro ur-bon ne, remen shér-m no ro m-bo'ose, komo was-mo no wasse or no né à mo ro m-do. <sup>4</sup> Remen kaané, kap un n-me un hun-né yan-dor-ye Shir, no ye tette un uk o-cin remen gaag un men-ut no un shér-m no né un ka range-o kumu no ut-meger né amba no 'mo ur-hur à.

<sup>5</sup> Kap yo ka kutute unze Shir ro un piish ut-ma ur-bon né, yo ka komo rwuntuté cas unze no bo'osté m-she'et un gwomo-to Shir remen ka gwomo-to, o notte un swo ur-koob. <sup>6</sup> Shir ro un men-ut pus-to né, remen kaané, ka ye ro no m'-ya ur-koob à wua tope ye un réesu un ye ur-koob ebe un ye. <sup>7</sup> Amba no ye ro un swo ur-koob à wua wuwussu no, har ma un té né. Yo ka a kor un ho-de Wan-Koyan Yeso he m-rwuyun n-Tón shir un rem-de o-ra à, mossé un **yan-tom-ye Shir** ye un wu ne ye ur-beeb. <sup>8</sup> Wua rangsé ka ye napé Shir á un ka ye yage nomé un **Ma-to m-Rerem** o-dorotté à to ma Wan-Koyan na Yeso. <sup>9</sup> A 'ye ye koob-de ba m-ta, a dos ye un co-o Wan-Koyan un seps-mo un beeb-de un wu né. <sup>10</sup> Un ka da-o, wu he m-muyun a ye'et wu m-sék à, yan-ba **ur-ba'as** yea seps wu. Kap yan-dor komo yea hyen made-o un wu un ho-de mossé un no né, remen no shereg un ka ma-to té ruru no à.

<sup>11</sup> Un yo ka né ur-hur, o rwo'e tette us-kon rem no koyanda, remen no ya'asté Shir ur-bongon. Té us-kon noa she'et un ka cow-yo Shir coné à. Nom no kaané remen no waragté rii-yo Shir dektü no à. Komo té us-kon Shir a ya'as no beeb-de m-shoos un ko yo ke rii-yo ur-bon yo remen no m-shér be-ur Yeso **Kiristi**. <sup>12</sup> Té us-kon un bo a he seps un jin-ur Wan-Koyan na Yeso n-me un no à, no komo n-me un wu, hond hond un yar-mo Shir na, un Wan-Koyan né Yeso **Kiristi**.

---

\* **Bor-o gaan:1** 1:1 ut-Girik: Sirabanus. † **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagné à. ‡ **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 17:1. § **Bor-o gaan:9** 1:9 Hyen komo: Isha 2:10.

## Bor-us yoor

### Ko-Gwomo-wu o-zang

<sup>1</sup> M-moka, or re né, um conog um ruru no se ken rem-se mosse un myun-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** un komo bo a he na m-morogse ne be-de un wu à, te no us-kon:<sup>\*</sup> <sup>2</sup> Taase hur-ur no nukte hor-m-hor, ko komo can-yo un wur-o no iné unze ho-de un Wan-Koyan regé de woosunte á. A nom wu ken wu a hoks m-rwor n-me un ma-to o-Kukt, ko be-de un rwor ut-ma, ko gengen sa o zee be un te to rwuune. <sup>3</sup> No jar o-jar no yage wu ken wu raks no un yo ken cow-yo á. Me un zee kaane remen ka ho-de a woón á se a inite zang komo ká ko-Gwomo-wu o-zang wu rusune cas, wata ka wu a nomé den-o o-ra à. <sup>4</sup> Wu ro ka wa-ut-yage-wu. Wu ro un seps un hi un de un wu un yage-to un kap rii-yo piye jin-de Shir à, ko komo wu a m-kwukte à. Har ma wu ro m-she'et un kwuylr-o Shir un **Pyo-o Shir** wu ro m-zee unze wu ro Shir.<sup>†</sup>

<sup>5</sup> ¿No baks, da-o um ro un no ne à, um rurutu no to kà kap á? <sup>6</sup> M-moka no nepse rii-yo wene to m-kor à, taase yo kor cin ba da-o wo un woón. <sup>7</sup> Remen ka ko-Gwomo-wu o-zang wu teksunte m-senge wukusse. Amba ka wu ro m-wen à wua re co m-wen har da-o Shir he wu m-doss o-cow à. <sup>8</sup> Un ka da-o a he ka ko-Gwomo-wu o-zang wu m-rwunte cas, amba un myun-m Wan-Koyan Yeso, Yeso a ho wu un shik-mo un nu-o un wu, wu sabre wu un seps-mo un wu ne.<sup>‡</sup> <sup>9</sup> A nep haan-mo un ko-Gwomo-wu o-zang be-de un sengé-mo un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. Wua nom rem-se o-made, ut-napa ne, ut-hyat ne to ut-bo go-us-go.<sup>§</sup> <sup>10</sup> Wu ro m-raks un ye ro un bu-yo un den-o o-ra à remen ye ginimte m-was un yo ro o-nip à, komo remen kaane yea kum gwu á. <sup>11</sup> Remen kaane Shir a tomnuntu ye caari-to ut-raks remen ye sheret be-de ut-bo. <sup>12</sup> Wu un nom kaane remen a kupsuté kap ye yage m-sher be-de o-nip à ut-ma, ye ro komo m-hoge un zak-o m-nom un men-ut jaas-tq à.

### Es no m-'wons ne

<sup>13</sup> Depete té bum Shir rem no, or re né no ye Wan-Koyan wasse un no ne à, remen cin ur-takan Shir daagü no, no kumut gwu un bu-yo un **Kukt-o Shir** muutu no ba m-kukop un komo bu-yo un şer o-nip ne à. <sup>14</sup> Wu un agan no un bu-yo un ka **Ma-to m-Rerem** to, to te ya'u no à, remen no kumut seps-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. <sup>15</sup> Remen kaane, or re ne, es no ur-beeb ne, komo no bup ka nip-o té yoosu no à, ko un ma-to nu, ko komo gengen.

<sup>16</sup> Te us-kon be-ur Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** un hi un de un wu, un Shir ne Tato na rem no. Wu wasu na à, un yar-mo un wu, wu 'ye na jaab-o ut-men o un ba m-ta, o-saktö ne o ur-bon un bu-yo yar-mo un wu. <sup>17</sup> Komo té un kon-se Shir unze wu 'ye no jaab komo wu dowé rwuun-us no m-'wons, n-me un ko mo ke sengé-mo, mo m-nom m-cep ne à.

\* **Bor-us yoor:1** 2:1 Hyen komo: 1Tas 4:15-17. † **Bor-us yoor:4** 2:4 Hyen komo: Dane 11:36; Izik 28:2. ‡ **Bor-us yoor:8** 2:8 Hyen komo: Isha 11:4. § **Bor-us yoor:9** 2:9 Hyen komo: Mati 24:24.

## Bor-us tet

### *Kon no Shir rem te*

<sup>1</sup> Ur-kom or re ne, kon no rem te remen ma-ut Wan-Koyan nomot hor-mo m-wo ko kenę, komo to kum m-seps bo to kumę be-ur no à.

<sup>2</sup> Komo no kon bo a he na m-gu un kom-to un hun-ne yan-men-ut jaas-to à, remen ba kap mo un hun-ne ye shere á. <sup>3</sup> Amba Wan-Koyan wu ro ko-yan-ess ut-ma, wua dowę rwun-us no ur-beeb, wu 'er no be-de un ka wan-men-ut jaas-to wu. <sup>4</sup> Ya te ro sasa un Wan-Koyan ne, remen no m-dore un yo te ruru no à, komo no he co m-dore un yo te rwo'u no à.

<sup>5</sup> Te us-kon unze Wan-Koyan na Yeso wua ru no sengute, be-de un was-mo Shir, un 'mo-mo ur-hur ne mo **Kiristi** ro m-'ya à.

### *Ur-kewes taase a she'et she'et-de o-hwaa*

<sup>6</sup> Or te ne, te ka'agte no un jin-ur Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**, ru no cow-yo un ko wu ke, wu ro un she'et-de o-hwaa à, wu ro un dorottę-o un ká rii-yo te yoosu no á. <sup>7</sup> Ai, no un hi un no, no nepse depete no dore sha-m te, remen da-o te ro be un no à, te ya-m-zar-ye á, <sup>8</sup> komo te re rii-yo m-re m-yar be-de un net á. Amba te swoog ur-koob, te m-senge m-how, m-tet ne, taase te sawse wu ken wu be-ur no us-nu. <sup>9</sup> Te un nom yo ka, ba remen tett o ur-beeb te hobt gwu á, te un nom kaane remen te kututu no bu-yo m-dore. <sup>10</sup> Da-o te ro be-ur no à, te ro no m-rure un yo ka: "Kap bon wu yage nom m-senge à taase wu re á."

<sup>11</sup> Te hogute unze ye ken ye be-ur no ya-m-zar-ye, komo ye ro m-nom un yo ken rii-yo á se o-hebe gwuw. <sup>12</sup> Un jin-ur Wan-Koyan Yeso **Kiristi** gon ka hun-ne ye, ye jar á. Te ka'agte ye, ye nom m-senge un ess ur-hi ne, remen ye reegututę hi un de un ye. <sup>13</sup> Amba no or re ne, taase no ker un nom un rii-yo ur-bon.

<sup>14</sup> Urege wu ken wu yagute nom o-dorottę un rii-yo te rwore n-me un ka takurda-o á, ruru no **yan-dor** **Yeso** wu. Nom no ja un wu ne m-soğ ne, komo no som wu remen wu hogutę m-e. <sup>15</sup> Amba no muut wu wa-ut-yage á, amba nak no gon wu ut-to remen or na wu wan-dor.

### *Gas-de ur-kom*

<sup>16</sup> Te un kon-us Wan-Koyan un hi un de un wu, remen wu ye'et no m-gwugwu koyanda komo un ko yo ke bu-yo. Wu ro takan-de un gwugwu-mo un hur-ut na à. Wan-Koyan wu ro un no ne kap.

<sup>17</sup> Un kom-ut re, Burus, um genbe ka gas-de. Un gon ka bu-yo me m-gen un ko o ke takurda-o. Kaane me m-gen.

<sup>18</sup> Yar-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ro un no ne kap!

## Takurda-o Burus aco q wu gene Timoti

**Rem-se ro n-mé à:**

M-zanté 1:1-2

Ur-kewes mosse yan-dor Yeso ne un sek-ye ye un o ne 1:3—3:16

Ur-kewes ha-mo un be-ur Timoti mosse un senge-mo un wu ne 4:1  
—6:21

*Ur-gas*

1-2 Timoti, Burus ro wq m-gene un ka takurda-o. Wq m-moka kashi un wa re wu, remen um yoosutu wq m-sher be-de Shir. Me, Burus, wan-Tom Yeso **Kiristi**,\* un beeble-de Shir, **Wan-Gwu** na un **Kiristi** Yeso, wu ya'u na o-saktó à.

Me un kon-se Shir Tato na, un Yeso **Kiristi**, Wan-Koyan na. Me un kon-se ye 'ye wq yar-mo un ye, ur-'won ne, un gwugwu-mo ur-hur ne.†

*Nak ut-to remen un yan-yoos-de ut-bo*

3 Da-de um ro un cow-o re ha-mo o-Makidoniya à, um rurute wq o she'et n-mé bo-q o-Apisu. She'et kane remen o nekt ye ken hun-ne ye ut-to kane, ye yage yoos-de ut-bo. 4 Rure ye, ye yage naas un da-o hun-ne be-de un yoos-de ut-zwom, un oog-de un ya-n-ga-ye ne. Ye yage remen gon ka ma-to ro m-hante sunu-mo ut-ma. To un gu un hun-ne nom un she'et-de m-sher be-de Shir á. 5 Yo a coné ko wu ke wan-dor o Shir wu nom à, yo ro m-was un or un wu ne ne. Ka was-mo a rwuun un hur-ur pus-de, un hur-ur gaan ne, komo ur-hur ne de m-sher be-de Shir cot. 6 Amba ye ken ye jorute ka rem-se Shir coné a nom à, ye warguru be-de un ma-to ba ur-hi. 7 Ye conog ye warag ya-ur-yoos-de un **karamsa-o Mosa**. Ye m-campo un hyan-q un ye, unze ye nak. Amba ye nap yo ye ur-yoos á.

8 A nak **karamsa-o** ro ur-bon ne, urege a nak rii-yo rwo'e Shir hantute o à. 9 A nak komo, Shir ya'as o-**karamsa** remen o ja'asté kashi un hun-ne á. Amba Shir un ya'as o remen o ja'asté:

Yan-koob-de un gyer-q un wu,

Un yan-koob-de o-dorotte ne,

Un ya-ut-**ba'as** ne,

Un yan-yage un nom un rii-yo **karamsa-o** zee ne à,

Un ye ro m-yage she'et-de m-kukop ne á,

Yan-koob-de o-dorotte o un Ma-to Shir,

Un ye ro un ho un tat-ne ye un ye ne à,

Un ye ro un ho un in-ne ye un ye ne à,

Myet un yan-ho un hun-ne ne,

10 Un campo-ne ne ye ro un hoob-q un ne'a-ne à, un ne'a-ne ye ro hoob-q un campo-ne ne à,

Un campo-ne ye ro m-rew un or un ye ne campo-ne bo ye ro m-rew un ne'a-ne un ye ne à,

Ko ne'a-ne ye ro m-rewe un or un ye ne ne'a-ne bo ye ro m-rewe un campo-ne un ye ne à,

\* **Bor-o gaan:1-2** 1:1-2 Wu Shir daagné à. † **Bor-o gaan:1-2** 1:1-2 Hyen komo: Seng 16:1.

Ko ye ro un baab un hun-ne,  
 Ko ya-ut-bo,  
 Ko hun-ne ye ro m-yage m-nom un yo ye zee yea nom à, un  
 Hun-ne ne ye ro un nom un ko se ke rem-se un ba ur-bon se à,  
 Da-de ye nome kà rem-us yo-se se, ye ro o ka o-dorrotte un yoos-de  
 o-nip á. <sup>11</sup> Ka yoos-de un **Ma-to m-Rerem** to un rwuun be-de Shir  
 wa-m-seps, o-kwum né. Shir bohsu me m-ko'ot to.

### *Yar-mo Wan-Koyan kute Burus à*

<sup>12</sup> Um bomog **Kiristi** Yeso, Wan-Koyan na, wu ya'u me ur-beeb um  
 nomot ka senge-mo à, remen wu nak mett m-se'er á. Wu daagu me  
 un kà senge-mo. <sup>13</sup> N-ga um ro m-pyap un Shir, un yage-to un **yan-**  
**dor** **Yeso** né, un 'ya un yan-dor ur-koob nédeen. Shir hoguru 'won  
 un de remen me ro nak yo um ro m-nom á, komo um ro un koob-de  
 m-sher né be-ur Yeso. <sup>14</sup> Wan-Koyan na ya'ag me yar-mo Shirdeen.  
 Wu ya'uru me m-sher, m-was né, mo rwuuné be-ur **Kiristi** Yeso à.

<sup>15</sup> Ka ma-to, bo-ut to kon n-me un to á, komo to woog a gokste to  
 kap unze, "**Kiristi** Yeso haante un hono o-dak wu guut ya-ut-**ba'as**, bo  
 ye he m-posse den-o o-ra à." Um nak komo um aragte hun-ne kap **ur-**  
**ba'as**. <sup>16</sup> Amba Shir hogute 'won un de, me wu arge hun-ne **ur-**  
**ba'as** à. **Kiristi** Yeso kututu na mo un hur-de un wu remen um waragté  
 rii-yo m-sha be-de un kap ye he m-sher kane n-co à. Ka hun-ne yea  
 kum hoog-q ba m-ta. <sup>17</sup> Kon-us re se ro hun-ne kap ye 'ye Shir m-seps,  
 ut-gos né, ba m-ta. Wu ro ko-Gwomo ba m-ta. Wu un ba ur-kom. Wu  
 a m-hyan á. Shir o un hon-de un q. **Amin.**

### *Burus doote Timoti jaab-q ut-men*

<sup>18</sup> Wà re **Timoti**, yo me m-zee o nom à, hond hond yo ro un yo yan-  
 rwor un Ma-to Shir ruru wo né à. Shir o daagu wo o ko'oté ma-to un  
 wu. Baks un kà ma-to yan-rwor un Ma-to Shir ruru wo né à, toa do wo  
 jaab-q ut-men un nom un yo Shir zee o nom à. <sup>19</sup> Da-q wo ro un ko'ot  
 un Ma-to Shir, ma'as n-te m-sher, komo hur un du kaps wo á. Ye ken  
 hun-ne ye hur-de un ye kapste ye. Remen kaane ye hoks m-sher be-de  
 Shir á. <sup>20</sup> Himeniyus un Arekanda ro n-me un ka hun-ne ye, ye hur-de  
 un ye ro be-ur gaan á. Um koostu ye be-de un morog-de un **yan-**  
**dor** **Yeso**. Um ya'ag **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ur-keer wu nom yo wu  
 coné un ye né à. Me un nom kaane remen ye yoosté yage un yo'og-q  
 Shir.

## **Bor-us yoor**

### *Karamsa-q un bo a he bongon-de Shir à*

<sup>1</sup> Ur-takan, um conog um 'ye wo jaab-q ut-men un **yan-dor** **Yeso** né,  
 unze no senge us-kon Shir remen hun-ne kap. Da-q no ro un kon-se  
 Shir remen wu guut no, komo kon no Shir hogé 'won-de un hun-ne.  
 Da-q no ro us-kon Shir, no 'ye Shir ur-bongon remen rem-se wu nome  
 à. <sup>2</sup> Kon no Shir remen gwomo-né, un yan-caari-to ut-comos né, remen  
 a she'eté ba ut-ween be-de un hun-ne. Komo un nom un ko yo ke kashi  
 un rii-yo bo Shir coné à. <sup>3</sup> Da-q a ro us-kon kaane, ro ur-bon né, komo  
 Shir, o ro **Wan-Gwu** na à, ro m-hogé rerem-mo un kaanedeen. <sup>4</sup> Rii-yo

‡ **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Seng 8:3; 9:4-5.

rwo'ę Shir rotte үн hogę m-ręrem à, Shir conog kę wü ke net-wü kum gwü үн nap-o o-nip né үн Yeso.<sup>5</sup> Shir gaan-o. Wan-hongse үн hun-nę үн Shir né komo gaan. Ka net-wü, wü ro **Kiristi** Yeso.<sup>6</sup> Yeso ya'astę hi үн de үн wü har be-de m-mar, remen wü rurut na kap. Ma-to үн mar-m **Kiristi**, Shir ya'ag na m-moka o-da ő m-ręre hun-nę ka ma-to үnze Shir conog kę wü ke net-wü kum gwü.<sup>7</sup> Remen ka ő Shir tomnü me um waragtę wa-o-kö'ot үn ko-yan-Tom Yeso né. Um waragtę Wa-ur-Yoos, wan-yoose үn ye ro **Yahuda**-né á, n-mę m-sher, o-nip né. Nip-o mę m-rwör ba bo-to á.\*

<sup>8</sup> Da-o no morgę remen bongon-de Shir, um conog campo-nę kę kene, ye jaks kom-to үn ye үn kon-se Shir. Da-o ye jakse kom-to үn ye, yage hur-de үn ye ma'astę үr-kashi be-de Shir, ba us-ryaab kę sunę-mo utma.

<sup>9</sup> Um conog ne'a-ne ye cupe hi үn de үn ye saw-to m-cop to depę à. Ye cup saw-to he үn hok үn wür-to үn ye үr-bon né à. Taase ne'a-ne cup saw-to campo-nę hette ye m-gwot үn yish-ye o-yoor á. Taase ye muut үr-hi be-de үn saw-to үn hwör, rem-se үn zinariya, us-rwumumb ne үn ga-se үn ye á.<sup>†</sup> <sup>10</sup> Amba kashi m-senge mo depę ne'a-ne à, mo ro nom үn rem-se үr-bon үn da-o ye kumę á, үn hwör-ye үn ye né үn nom үn rem-se үr-bon be-de үn hun-nę. Ye ro m-nom kaane yea kute hun-nę үnze ye yan-gyér-ő Shir ye.

<sup>11</sup> Da-o yan-dor morgę be-de үr-yoos, yage ne'a-ne ke'et ut-to, ye ma'as үn nom o-dorotte үn yo a yoose ye à.<sup>12</sup> Yan-dor Yeso morgę, me 'ya ne'a cow-yo wü yoosute campo-nę á. Komo me 'ya wü cow wü waragtę hi-de үn campo á, amba wü ma'as temb.<sup>13</sup> Yo rwo'ę um zet kaane à, remen **Adamu** wü Shir ba'e m-nom, ka da-de a nomu **Hawa**.<sup>‡</sup> <sup>14</sup> Komo ba **Adamu** wü **ko-Gwomo-wü** үn **ya-ut-köt** rakse á, ne'a-wü a rakse har wü waragtę wa-ur-ba'as.<sup>§</sup> <sup>15</sup> Myet үn kaane né, Shir a gu ne'a-ne үn bu-yo үn o-mat, urege ye shereg be-ur Yeso, үn was үn or үn ye né né, үn she'et-de ba m-kukop né, үr-she'et né bo depę à.

## Bor-us tet

*Yan-güt-de үn yan-dor Yeso  
un yan-m-senge né*

<sup>1</sup> Hun-nę ro m-zęe, "Urege net ro үr-gop wü waragtę ko-wan-güt-de үn **yan-dor Yeso**, wü nomog gop-de үn kashi m-senge." Ka ma-to nip-q. <sup>2</sup> Remen kaane, myet net-wü conę wan-güt-de үn **yan-dor Yeso** à, kaane she'et-de үn wü he m-ma'as:

Untaase a kum gom-de үr-reęb be-de үn wü,  
Wü ęse be-de үn ne'a үn wü cot à,  
Wü hokse garamse үn hi үn de үn wü à,  
Wan-barag-se үr-bon,  
Hun-nę ya'as wü үt-gos, remen wü she'ette үr-bon né,  
Wa-m-was үn hamat-nę né n-mę үn hur-q үn wü,  
Wü he m-hoks үr-yoos à,  
<sup>3</sup> Ba ko-wa-m-swę á,  
Wü ro үn hoob-q ut-ma á,

\* **Bor-us yoor:7** 2:7 Hyen komo: 2Tim 1:11. † **Bor-us yoor:9** 2:9 Hyen komo: 1Bit 3:3.

‡ **Bor-us yoor:13** 2:13 Hyen komo: Taka 2:7,21,22. § **Bor-us yoor:14** 2:14 Hyen komo: Taka 3:1-6.

Amба yan-gwęgwer-mo үr-hi,  
 Wü ro үt-ween á,  
 Wü rotte yish-ye үn hwor á,  
<sup>4</sup> Wü ro үn hoks m-garamse үn hur-q үn wü үr-bon ne à,  
 Wü ro m-rwo үn yakar-ye үn wü ye nomu wü o-dorottę, ye 'ye wü  
 үt-gos n-me үn ko yo ke rii-yo à. <sup>5</sup> (Urege net hoks m-garamse  
 hur-q үn wü á, ¿re wü he m-nom wü hokstę gut-de үn hun-ne ye  
 Shir?)  
<sup>6</sup> Ba wü gokse Yeso ba m-gos á. (Un ya ka á, nu-mo үr-hi a rü wü  
 cüwüt swo үr-koob үntün **ko-Gwomo-wü үn ya-үt-kot.**)  
<sup>7</sup> Wü rotte be-de үt-reęb á. Kaanę depę komo hun-ne ye ro **yan-dor**  
**Yeso** á, ye ro wü m-tan үn jin-үr so-de. Wü ma'as kaanę remen  
 үntaase wü he'ebę n-me үn ceeb-q үn **ko-Gwomo-wü үn ya-үt-**  
**kot**, wü hogę m-e.\*

*Ya-m-gu ye depe sengę-mo Shir à*

<sup>8</sup> Yan-m-sengę be-de yan-dor үn ce үn ye, kaanę she'et-de үn ye he  
 m-ma'as:  
 Ye hokse garamse үn hi үn de үn ye à.  
 Ye warag yan-ma-үt gaan.  
 Ye ro m-swo á.  
 Ye rotte suyb-q үn hwor á.

<sup>9</sup> Komo ye büp shér-mo үn ye үn hur-үr gaan.

<sup>10</sup> Rii-yo no degt net ko-wan-m-sengę se a me'este wü, no hyanę wü  
 rott be-de үt-reęb á, ka da-de wüa hoks m-nom үn sengę-mo үn  
 yan-m-sengę.

<sup>11</sup> Kaanę komo ne'a-ne ye үn ye warag kashi үn ne'a-ne ye үn ba үr-  
 reęb, ba komo ya-үt-wé á. Amba ye hokse she'et-de үn ye à. Hun-ne  
 ro ye m-'wos үn ma-үt gaan ne koyanda.

<sup>12</sup> Ko-wan-m-sengę n-me үn den-q Shir, ko wü ke wü es be-de үn ne'a  
 үn wü cot. Komo wü hoks garamse үn hur-q үn wü үn yakar-ye үn wü  
 ne үr-bon ne. <sup>13</sup> Hun-ne ro m'-ya үn yan-m-sengę-ye nomę sengę-mo  
 үr-bon à m-sek. Remen kaanę, ka yan-m-sengę-ye, yęa hoks rure үn  
 hun-ne ma-to m-sher be-үr **Kiristi** Yeso, ba o-gyer.

*Ma-to ro wukusse  
 n-me yan-dor Yeso à*

<sup>14</sup> Da-q me wö үn gene үn kà takurda-q à, me o-sakto q m-habę үm  
 hyenet wö ba m-gqs. <sup>15</sup> Amba me nomę m-it, kà takurda-q he wö m-  
 kutę bę hun-ne he m-she'et à be-de yan-dor o-Shir. Hun-ne ye Shir ye  
 ro үn den-q Shir wan-hoog à. Kà hun-ne ye, ye ro үntün caar-yo o-cin  
 үn 'wun-de o-nip ne. <sup>16</sup> Nip-q, m-sher be-de Shir ro m-'wons ne kę de  
 nomte se ken rem-se rokön wukusse à:  
 Yeso haante n-me o-wür үntün q ma na,

**Kukt-q Shir** kututę na wü kashi үn net-wü.

**Yan-tqm-ye Shir** ye hyanag wü

Yan-dor Yeso ko'otę ma-to үn wü  
 be-de hun-ne kap hono o-dak.

Hun-ne gokstę kà ko'ot-q be-үt-be hono o-dak kap.  
 Shir dekü wü ha-m q n-Ton be-de m-seps.

\* **Bor-us tet:7** 3:2-7 Hyen komo: Titu 1:6-9.

## Bor-us nass

*Ya-ur-yoos-de ut-bo*

**1 Kukt-o Shir** rurutu na cas unze un kà ho-to ur-kom to, ye ken ye a yage m-sher be-de un yoos-de o-nip de un Ma-to Shir. Yea sher be-de un yoos-de un ya-ut-bo, to rwuuné be-de un **ya-ut-kot** à. **2** Ka hun-ne ye ro m-nom sa o zee nip-o ye m-rwor, amba bo-to ye he senge m-kupur. Yea was á, ko yo ye ro ur-yoos à nip-o ko ut-bo á, remen hur-de un ye kapste ye. **3** Bo **Kukt-o Shir** rwore à, hun-ne ye ut-bo ro kon ko m-moka:

Ye ro ur-yoos de ut-bo unze taase hun-ne ge ut-ge.

Komo ye ro m-zee taase hun-ne re to ken rii-to m-re to.

Amba Shir nome ut-ge un ko yo ke rii-yo m-re yo ne. Shir conog ya-m-sher ye nep nip-o un wu, komo ye 'ye wu ur-bongon remen ka rii-to, otte m-zee to rott ur-bon á. **4** Myet rii-yo Shir nome à ro ur-bon ne, taase a yage ko rii á. Amba a goks yo kom-ut yoor un hur-de ur-bongon ne. **5** A nepste Ma-to Shir to he yo m-muut ba m-kukop us-toog ne.

*Ko-yan-m-guw wu ur-bon  
wu ma Yeso Kiristi*

**6** Uregé o yoosute or ru ne yan-dor gon ka ma-to, woa warag kashi un ko-ya-m-Rwör un ma-ut **Kiristi** Yeso, komo Shir a ru wo o bo'osute un ma-to m-sher remen yoos-de ur-bon de wo m-nome o-dorotté har m-moka à. **7** Nom ja un yoos-de ut-bo ne, taase o sher hoog ru be-de ut-zwom to o-hwaa to ro un gu un hun-ne ye'et Shir m-sek á. O yoose hi un du bo o he ur-she'et de Shir cone o she'et à n-me un ko yo ke rii-yo. **8** Nom kaane o nak hun-ne ro m-zee, "Ro ur-bon ne net senge nukt un wyr-o un wu bo o he nom m-'wons à." Remen wyr-o ro m-'wons ne à, ro un gu un net da-o un hoog-mo un wu. Amba jishte ur-bon net she'et gon she'et-de Shir cone wu she'et à. Remen she'et-de Shir cone hun-ne she'et à, ro un gu un net da-o un hoog-mo un wu un ka hono o-dak o ko ne da-o net mare à.

**9** Ka ma-to, to hun-ne ro m-rwör à, nip-o komo to woose a goks-to kom-ut yoor. **10** Remen kaane a nom no bo m-nom na. A she'ete un bu-vo un ka ma-to, a nom kaane remen a hwoog saktö-o na be-de Shir o un hoog. Wu ro **Wan-Gwu** o un hun-ne kap, yagunte ma ye shere à.

**11** Yoosé yan-dor myet ka ma-to um gene à, komo rwo ye nom o-dorotté un ká ma-to. **12** Taase o yage hun-ne gut hi un du ba us-shi á, remen wo monge á. Amba senge yoos un du. Komoyage she'et un du ma'as rii-yo ur-yoos be-de un **yan-dor** Yeso bo depé ye she'et à: Cep ma-to ur-bon. Nom rii-yo ur-bon. Was un hun-ne ne. Sher be-de Shir. Komoyama's un hur-ur pus-de ne. **13** Rii-yo um woobute, o senge m-karanté Ma-to Shir be-de un hun-ne da-o ye morge. O do ye jaab-o ut-men. O yoosé ye **Ma-to m-Rerem** un yo Shir zee ye nom à. **14** Baks da-o sek-ye un yan-dor ne hwo kom-to un ye to o-kwum be un du ye us-kon à. Bo sek-ye nome kaane à, Shir ya'ag wo yar-mo o-Kukt remen o nomot senge-mo un wu. Shir un bu-vo un Kukt-o un wu rwo'og ye rurutu wo unze wua gu wo un kà senge-mo. Wo jar o yage ka senge-mo Shir zee wua gu wo m-nom á.

**15** Ma'as m-nom un ka senge-mo un hur-ur gaan. Ka da-de ne, hun-ne myet a hyen wo m-nom un yo Shir cone o nom à. **16** Nom cœn o senge

nomē үн Shir o-dorottę үн kо yo ke rii-yo. Komo yoos үн du ma'as de o-nip. O sengę m-nom үн ka rem-se, remen Shir guut wо үн ye dore ka yoos-de ne à.

## Bor-us taan

*Bo o he she'et-de ur-bon  
un hun-ne ne à*

<sup>1</sup> Wо kwōs net sek-wu үt-gaag á, amba nom wu үt-ma sa o zee tato ru. Komo o gut campo-ne sa o zee hen-ne ru. <sup>2</sup> O gut ne'a-ne ye mongse à, sa o zee in-ne ru. Yan-ne'a-ne komo o gut ye untun hen-ne ru ne. O nom kaane үn men-ut pus-to puu.

*Bq depę a was un gwor-ne ne à*

<sup>3</sup> Was үn gwor-ne ne, ye campo үn ye ne mare à, ye rötte ye he ye m-gwot á. <sup>4</sup> Amba urege ka ko-gwor-wu ro үn yakar-ne, kо ne hes-ne, yage ye dekt nu-se үn wu. Yoose ye, ye nom kaane be-de үn baag-o үn ye. Үn ka bu-yo, ye he m-top үn rii-yo tat-ne ye үn ye ne mongne nomu ye à. Da-o hun-ne nomē kaane, Shir ro үn hoge o-zak deen.

<sup>5</sup> Amba gu no ko-gwor-wu rötte net-wu he wu m-gu á. Wu rwo'e sakto-q үn wu be-de Shir à. Wu ro үn kon-se Shir m-how, m-tet ne, remen wu kumut gwu à. <sup>6</sup> Amba taase no gu ko-gwor-wu ro үn nom yo mənto үn wu conę à, yanze yo Shir conę wu nom á. Ka ko-gwor-wu sa o zee ko-margan-wu ro, kо de nomte wu ro үn hoog ne à. <sup>7</sup> Yoose **yan-dor Yeso** ka ma-to remen taase hun-ne kum rii-yo үt-reęb be-de үn ye. <sup>8</sup> Amba urege wu ken net-wu ro үn was үn yan-baag-o үn wu ne á, kо ne yan-hur-o үn wu, rii yo-yo yo. Ka net-wu she'eg sher-mo үn wu q ka, komo wu aragtę wu shere be-ur Yeso á m-naase.

<sup>9</sup> Un morog-de үn **yan-dor Yeso**, yage ye kum o-takurda, үn ka takurda-q ye gen jin-to үn gwor-ne. Taase no gen ko-gwor se:

Wu woog us-hak kwooz-ut tet [60].

Wu ese be-de үn campo үn wu cot, da-o campo үn wu ro үn hoog ne à.

<sup>10</sup> Wu hun-ne ro үn 'ya m-sék remen wu ro m-nom rii-yo ur-bon à.

Wu ro үn yoose үn yakar-ye үn wu ur-bon ne ne à.

Wu ro үn barkę үn hamat-ne үn hur-o үn wu à.

Wu ro үn nomē үn **yan-dor Yeso** m-guw үn gwugwér-mo ur-hi ne à.

Wu ro үn gu үn or үn wu ne yan-dor à ye ro ur-kooß à.

Komo n-me үn koyan wu ya'astę hi үn du үn wu be-de үn nom үn rii-yo ur-bon.

<sup>11</sup> Untaase no gen jin-de ne'a wu wo us-hak kwooz-ut tet [60] á. No gen ye á, remen da-de con-to үn wur-o үn ye hoks ye, yea cun ye ge ut-ge komo. Da-o ye ga үt-ge à, ye joryę q ka swor o-nu q ye nomē үn **Kiristi**, yea ge үt-ge á. <sup>12</sup> Ka da-de ne hur-de үn ye a kaps ye, remen ye shakte swor o-nu q үn ye o n-ga. <sup>13</sup> Rii-yo rwo'e komo um zet taase no gen jin-to gwor-ne ye haks-se үn ye arge kwooz-ut tet [60] á, yo ro yea hoks m-yoos үn she'et-de o-hwaa. Ye үn naas үn da-o үn ye үn dorog-to үn hur-to үn hun-ne. Yanze she'et-de o-hwaa temb á, amba үt-wę ne, komo ye ro m-hwo үn nu-se үn ye үn ma-to үn hun-ne. Ye ro komo үn cep үn ma-to depę ye cep á. <sup>14</sup> Q rwo'e um ruryę gwor-ne ye haks-se үn ye arge kwooz-ut tet [60] á, ye ge үt-ge, ye met

yakar. Komo yea ma'as un gut-de un hur-to un ye, remen taase a 'ye yan-yage-ut na o-cow ye nomotu na ma-to o-yo'og. <sup>15</sup> Me m-rwore un ka ma-to, remen ye ken gwore-ne ye be'essute, ye waktussute, yan-dore un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot.**

<sup>16</sup> Bo um ro zeege un ka da-o à, urege wu ken ne'a-wu ko-yan-dor, ro un ko-gwore ne be-de un baag-o un ye, wu gu ye. Wu yakse **yan-dor Yeso** nu-se un ye á. Ka da-de ne **yan-dor Yeso** he kum un bee'b-de un gu un gwore-ne ye rotté yan-gwu á.

*Yoops-de un sek-ye ya-m-guw  
un den-q Shir*

<sup>17</sup> Sek-ye, ye nome senge-mo un dorotté un **yan-dor Yeso** bo depè à, depete komo a 'ye ye m-sek, ur'yons ne m-sok ne. Ka ye senge-mo un ye ro ur-yoos, un k'o't un Ma-to Shir ne à. <sup>18</sup> Ma-to Shir zeeq, "Wo bite nu-o o-janka da-de yo ro m-door á."\* Komo "Wa-m-sengé depete a ya'as wu 'yons-de un wu."† <sup>19</sup> Urege net wan-gaan zeeq wu ken ko-sek-wu nomog **ur-ba'as**, wo dek ka ma-to hor-m-hor á. Se o kumug ya-us-tor, nen yoor ko nen tet, ka da-de, o dekt ka ma-to.‡ <sup>20</sup> Wo nepse unze nip-o wu ken ko-sek-wu nomog **ur-ba'as**, o kwos wu un yish-ye un ko wu ke **wan-dor Yeso** wu. Nom kaane remen ye kuse à, ye hogute o-gyer o un nom **ur-ba'as**.

<sup>21</sup> Kwos net-wu nome **ur-ba'as** à, taase o was un con-de un wu ne. Um mossute wo un Shir ne, un **Kiristi** Yeso ne, un yan-tom ye Shir ne, ye ro wo m-gwot komo yea piishi wo ut-ma urege o yagute m-nom kaane.

<sup>22</sup> Wo cune m-daag un sek-wu, wo nom m-hor á. Rii-yo o huytu wu kom-ut ru to o-kwum, o ceker ko kashi un net-wu à. Wo nome ceen á, woa deeg ko-wa-**ur-ba'as**. Komo hun-ne a hoks m-zee wu was un **ba'as-de** un wu ne á. Amba wo, she'et she'et-de un ba m-kukop.

<sup>23</sup> Wo ma'as un swo m-ho un hon-de un mo á, amba o su modi-m ut hiin remen hoog-mo men-ut ru un gom-us ru ne co co.

<sup>24</sup> Ba'as-to un ye ken ye cas to ro, komo kowan nepse Shir a piishi ye ut-ma. Amba ye ken ye se o-co **ba'as-to** un ye rotté m-rwuyun cas. <sup>25</sup> Ka o komo senge-mo ur-bon ya mo ro cas, ko a nom mo wukusse, da-o ro kon o mo hette m-rwuyun cas à.

## Bor-us cind

*Bo depè guw-ne 'ye yan-hur-q  
un ye m-sek à*

<sup>1</sup> Ye ro guw-ne à, ye 'ye yan-hur-q un ye m-sek koyanda bo depè à. Yage ye ye'et ye m-sek taase hun-ne pyep jin-de Shir, komo ye zee yoos-ur na rott ur-bon á. <sup>2</sup> Urege yan-hur-o un ye yan-dor ye, to guw-ne taase ye nom koob-de o-dorotté remen yan-dor ye. Amba ye do rwo ur-hi be-de un nome un ye m-senge. Yo rwo'ye ye hette m-nom kaane à, da-o ye ro yan-hur-q un ye m-gu, ye o ka m-gu un or ye ne **yan-dor Yeso**.

*Yoops-de ut-bo un kwym-q o-nip ne*

---

\* **Bor-us taan:18** 5:18 Hyen komo: Kara 25:4. † **Bor-us taan:18** 5:18 Hyen komo: Mati 10:10; Ruka 10:7. ‡ **Bor-us taan:19** 5:19 Hyen komo: Kara 17:6; 19:15.

Ka ma-to o he yé m-yoosé à, o do yé jaab-q üt-men yé dore tq. <sup>3</sup> Yé ken hun-né yé rø un yoos-de üt-bø un rem-se Shir. Yé rø m-she un yoos-de o-nip un ma-ut Yeso **Kiristi** ne, Wan-Koyan na. Yoos-de un yé rø un gu un hun-né she'et-de Shir coné á. <sup>4</sup> Ka hun-né yé peneg uku o-cin. Yé rø m-hyan sa o zee yé nepse koyan, amba yé nap rii-yo yé ur-yoos á. Yé rø un hogé un rerem-mo un sune-mo un Ma-to Shir, sa o zee yan-hoob-q üt-ween. Go un kaane rø m-hante ur-shoob, üt-reeb ne, un ma-ut yo-to ne, yé rø us-barag hun-né rø un nom un rem-us yo-se. <sup>5</sup> Ka hun-né yé peneg moor-to üt-ween. Yé rø un barag-se o-hwaa ne, yé kus o-nip ne á.

Ka hun-né yé rø m-hyan dør-q Shir yo ken cow-yo yo, yo un kum un hwor. <sup>6</sup> Amba hwor-o rø na m-rwo o-zak á. Zak-o jiishté na m-hø, da-q a nomé o-dorotté be-de Shir, komo a bupé rii-yo a rotte à kom-ut yoor. <sup>7</sup> Remen da-q a matu na à, a haan un rii ne á, komo da-q a mere, a warag un rii ne á. <sup>8</sup> Remen kaané, urege a un rii-yo m-re ne un saw-to m-cop ne, a nom o-zak. <sup>9</sup> Amba hun-né yé rø ur-gop yé kumut hwor à, yé m-hebe n-mé üt-meger un cęeb ne be-de un rem-se o-hwaa. Con-to un rii yo-yo rø un jorbé un hun-né un bu-yo m-sabre. <sup>10</sup> Um zeeg kaane remen con-to un hwor rø takan-de un kq yo ke cow-yo yo un men-ut jaas-to yo. Yé ken yé ho'osté shér-mq un yé remen con-to un nom un hwor hor-m-hor. Bø yé nomé kaane à, m-moka yé rø un swo ur-kqob, sa o zee net-wu a m-dwüre ur-wan à.

### *Burus nak Timoti üt-to*

<sup>11</sup> Amba wø **Timoti** o shéreg be-de Shir. Bø hun-né rø m-som be-de un rii yo-yo à, som be-de un con-to un hwordeen. O ma'as m-gwot un hun-né ur-bon ne. O senge nom un rii-yo rø ur-bon ne à. Myet yo wø m-nom à, she'et bo Shir coné o she'et à. Shér be-de Shir. Was un hun-né ne. Nom jaab-q üt-men un dor-q Shir. Nomé hun-né üt-ma un gwugwér-mq ur-hi ne. <sup>12</sup> Bø wa-üt-mur rø m-rwo un beeble un wu da-q m-sha üt-mur à, ma'as m-sher be-de Shir komo o nomé wu o-dorotté hur-ur gaan. Bøp kom-ut yoor ka 'yons-de un hoog q ba m-ta q. Baks unze Shir conog o she'et un wu ne har da-q ba m-ta. Komo baks unze o rworog ka ma-to be-de un hun-nédeen yé hogutu wø. <sup>13-14</sup> Mę wø m-rure o nom o-dorotté un ka ma-to. Shir q rø wan-torse un ma-to um ruru wø à. Shir q rø un 'ya un kq yo ke rii-yo hoog. Yeso **Kiristi** ro komo us-tor. Yeso rurute Panti **Biratus**\* ma-to o-nip to ma un wu. Uregé o nomog o-dorotté un ka ma-to un hur-ur pus-de, yatt-wu he hyan un rii-yo o-yo'og be un du á. Nom kaané se da-q Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na he m-muun à. <sup>15</sup> Wu muun ho-de Shir Tato na daage remen wu muunte à. Shir q rø o hun-né yé un wu rø wu m-'ya ur-bongon à. Wu rø un gwomo-to un kq yo ke rii-yo. Wu rø ko-Gwomo-wu un gwomo ne, wu jiishté m-sék be-de un sek-ye. <sup>16</sup> Shir q cot rø m-mar á. Wu rø ur-she'et be-de m-cecar. Remen kaané yatt net-wu he m-ha un her-o un wu á. Net ro kon wu take m-hyan un Shir á, komo yatt-wu he wu hoks m-hyan á. Yage hun-né kap ya'aste wu üt-gos, üt-gwomo ne, tq ba m-ta. **Amin**.

*Yoos-de m-sher be-de Shir  
yanze be-de un hwor á*

\* **Bør-us cind:13-14** 6:13-14 Hyen komo: Yoha 18:37.

17 O rure hun-ne yan-hwɔr taase ye dek үnze ye jiishtę or үn ye hun-ne. O rure yan-hwɔr komo taase ye nom үs-barag үnze rii-yo ye kumę à, remen hwɔr үn ye օ. Me үn zee kaane remen hwɔr a hoks m-ta hor-m-hor. Amba yage ye sheret be-de Shir օ guut ye. Shir օ rø na m'-ya үn ko yo ke rii-yo yo a rotte à, үn hur-ur gaan. Shir үn ya'as na ko yo ke rii-yo remen a hogute rerem-m na. 18 Rure ye, ye nome hun-ne rem-se үr-bon үn hwɔr үn ye. O bakse yan-hwɔr ye ma'as m-yar kom-ut yoor, komo ye sengę wong үn rii-yo ye rotte à. 19 Da-օ yan-hwɔr nome kaane, sa o zee ye rø үn gu үn hi үn de үn ye օ ka үn ho-de m-buk, remen ye she'ette kashi үr-she'et de Shir conę a she'et à.

*Ma-to үr-kom*

20 **Timoti**, bop kom-ut yoor remen Shir ya'astu wo sengę-mo үn yoosę үn hun-ne Ma-to үn wü. O ma'as үn yoos үn ka **Ma-to m-Rerem** ne bo um yoosę wo à. Taase o hogę yan-ma-to o-hwaa. To rø үn 'ya үn Shir m-sék á, komo ma-to үn ka hun-ne ye to ragaan үn ma-to o-nip ne to Shir á. Ye rø m-zee yo ye үr-yoos à, ma-to o-nip to, to Shir, amba bo-to. 21 Ye ken hun-ne ye gokste gon ka yoos-de. Remen kaane, ye kus m-sher үn yoos-de o-nip de Shir a.

Yar-mo Shir ma'as үn no ne!

## Takurda-o Burus ayoore-q o wu gene Timoti

**Rem-se ro n-me à:**

M-zante 1:1-2

Ur-bongon, un do ye un jaab-q ur-hur ne 1:3—2:13

Ya-ut-ma ur-kewes ne 2:14—4:5

Ma-ut Burus to un hi un de un wu 4:6-18

Ur-kom 4:19-22

### *Ur-gas*

1-2 **Timoti**, me Burus, ko-yan-tom **Kiristi**\* Yeso, ro wo genen ka takurda-o. Me Burus, ko-yan-tom **Kiristi** Yeso, remen Shir conog kaané. Shir to mog me, um ko'oté ma-to un swor o-nu q un hoog. Ka hoog-q ro be-ur **Kiristi** Yeso.

**Timoti**, wà re, me m-was un wò ne deen. Me us-kon Shir Tato na un **Kiristi** ne Yeso Wan-Koyan na rem ru. Me us-kon wu kutu wò yar-mo Shir, wu gut wo ur-won ne. Komo wu 'ye wo gwugwu-mo ur-hur.<sup>†</sup>

*Burus doote Timoti jaab-q ut-men,  
wu nomot senge-mo Shir ya'ase wu à*

3 Me m-bom un Shir, wu me m-nome m-guw à. Bo tat-ne re ye n-ga nome wu m-guw à, um nomotu wu m-guw un hur-ur gaan. Koyanda me ro us-kon rem ru, m-how, m-tet ne, me un bongon-de Shir. <sup>4</sup> Me bakse naase-mo un men-ut ru, un yish-m ru ne, da-q a caage à. Me m-hoge un reeb-q un hyan-o ru komo, remen um nak woa ru zak-q hoot me. <sup>5</sup> Um bakste unze o shereg be-ur Yeso **Kiristi**, un hur-ur gaan. Wu mate inu ru Yunis à, un inu un wu, Royis, ye ba'ag wo m-sher un hur-ur gaan. Um dek un hur un de, unze o shereg be-de un wu tomso ne.<sup>‡</sup> <sup>6</sup> Remen kaané o, me wo m-bakse o nom m-wons un ka myot-se Shir ya'u wo à, tomso ne, o ma'as un nom un senge-mo Shir ya'u wo à, kom-ut yoor. Da-q um huu wo kom-to o-kwum à, Shir ya'ag wo beebe-de un nom un ka senge-mo. <sup>7</sup> Me un zee kaané remen **Kukt-q Shir** ya'u na à, o na m-rwo a hogute o-gyér á. Amba o na m'-ya ur-beeb de un guw-mo Shir, un was un hun-ne ne, un bo a he garamse un hi un na ur-bon ne à.

<sup>8</sup> Remen kaané, wo hogé 'e-m re, me wu a ka'e remen Wan-Koyan na á. Amba joqse un me ne, be-de un swo ur-koob remen ka **Ma-to m-Rerem** to. Shir a 'ye wo 'wons-mo m-nom kaané. <sup>9</sup> Shir guug na, wu bandu na, a she'etté she'et-de un ba m-kukop. Wu un band na, yanze remen senge-mo ur-bon mo a m-nom á. Amba wu un band na, remen wu un hi un de un wu zongsute wu nomot kaané, komo remen wu kututu na yar-mo Shir un ka bu-yo. Rii-yo Shir nomot hono o-dak, wu kututu na yar-mo un wu, un bu-yo un tom un **Kiristi** Yeso un ka dak-q. <sup>10</sup> Amba m-moka, Shir kututé na yar-mo un wu, be-de un haan-m **Kiristi** Yeso **Wan-Gwu** na. Yeso wu saburse 'wons-mo m-mar. Komo da-q Yeso ruru na **Ma-to**

\* **Bor-o gaan:1-2** 1:1-2 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:1-2** 1:1-2 Hyen komo: Seng 16:1.

‡ **Bor-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Seng 16:1.

**m-Rerem** à, wü kutu na ka hoog-o ba m-ta o cas. <sup>11</sup> Remen ka **Ma-to m-Rerem** to, o Shir daaguntu me. Shir un daag me um waragte ko-yan-ko'ot un Ma-to un wü, ko-yan-Tom Yeso, un komo wan-yoose un hun-ne ne bo a he dore un Yeso **Kiristi** à. <sup>12</sup> Remen me un rure hun-ne Ma-ut Yeso **Kiristi**, o rwo'e um rotte m-swo ur-kobb kane ke'o. Amba myet un kaané ne, me m-hoge m-e á. Remen um nepste un wü um sherte à. Komo um nak wua was un me ne, un kap rii-yo wü yase me ur-gut à, har ha-mo un ká ho-de un piish ut-ma de.

<sup>13</sup> Bop ka yoos-de o-nip de, kom-ut yoor, ka de o hogé be un de à. O dore sha-mo un yoos un de. Nom kaané m-sher, m-was ne, mo **Kiristi** Yeso ya'su wö à. <sup>14</sup> Bop ka yoos-de o-nip de kom-ut yoor, de Shir ya'su wö à. **Kukt-o Shir** o ro ur-she'et n-me un hur-ur na à, qa gu na m-was un ka yoos-de o-nip de ne.

<sup>15</sup> O nepse unze **yan-dor Yeso** kap, ye ro un dak-o o-Asiya tukute me o-cin. Har un Pajerus ne un Hamojenis ne, ye tukute me o-cin.

<sup>16</sup> Me us-kon Wan-Koyan kute yan-hur-o Onesiporus ne 'won-de un wü. Me us-kon kaané, remen koyanda wü ro me un 'ya un jaab-o ut-men. Komo wü hoge 'e-mo m-haan wü hyenet me ke'o á. <sup>17</sup> Amba bo wü woone bo-o **Roma** à, wü hooburu me ba m-naas o-da, se da-q wü hyane me à. <sup>18</sup> Remen kaané, me us-kon Wan-Koyan kute wü 'won-de un wü un ka ho-de un piish ut-ma de! Wö un hi un du o nepse, da-q um ro un bo-q o-Apisu à, wü guug me.

## Bor-us yoor

*Ko-karma Yeso Kiristi, wü o-nip*

<sup>1</sup> **Timoti**, wo untun wä re wü. O ma'as un nom un jaab-o ut-men be-de un yar-mo Shir, mo **Kiristi** Yeso ya'u wö à. <sup>2</sup> O hogute me un yoose un hun-ne ma-ut **Kiristi**. Um yoosute hun-ne ka ma-to un co-o un ya-us-tordeen. Um conog o yoose hun-ne ye o-nip gon ka ma-to. Ye he m-hoks un yoose un ye ken hun-ne komo à. <sup>3</sup> Nom ur-joose un te ne, be-de un swo ur-kobb, untun ko-karma-wü ur-bon, wü ma Yeso **Kiristi**. <sup>4</sup> Ko-karma ro'e be-de un senge-mo un wü. Wü ro m-rwo un hi un de un wü, n-me un rem-se ro se un karma-ne á. Amba con-mo un ko-karma mo, wü rü wan-co o un wü hoge rerem-mo un wü. <sup>5</sup> Ka ro tomso ne be-de ut-mur, yatt-wü a he m-aag o-keeg á, se wü dorute jor-se un ka mur-to. <sup>6</sup> Ka ro tomso ne ko-wa-o-kat wü nome senge-mo un wü bo a cone à. Wü depę wü be m-kum kwukwyr-de un rem-se o-kat. <sup>7</sup> Nom us-barag un to ka ma-to um gendü wö à. Uregé o nomog kaané, Wan-Koyan wua 'ye wö us-nap, un ka ma-to kap.

<sup>8</sup> Baks un bo Yeso **Kiristi** ro à. Wü Shir 'yonse ut-marimar à, wü rwuyné un baag-o **Dawuda** à, ka **Ma-to m-Rerem** to, to ma **Kiristi**, to me m-ko'ote un hun-ne à. <sup>9</sup> Remen me un ko'ot un ka **Ma-to m-Rerem** to, o hante um rotte un swo ur-kobb. M-moka me ke'o untun wü nome **ur-ba'as** à. Amba yatt-wü he hoks m-gaag un Ma-to Shir á. <sup>10</sup> Remen kaané, um nomog ur-joose un swo ur-kobb un ko yo ke rii-yo. Um ko'ote ka ma-to, remen hun-ne ye Shir daage à. Remen ye, un ce un ye, ye kumut gwü o a m-kum be-ur **Kiristi** Yeso à, komo ye cüw be-de un ka seps-mo un ba m-ta mo.

11 Ka ma-to nip-o, to ro m-zee,  
Uregé net marag un **Kiristi**,  
wua nom m-hoog un Yeso ne tomsø ne.  
12 Uregé net nomog ur-joose un swo ur-kooib rem Yeso,  
wua nom ut-gwomo un Yeso ne.  
Ambo urege net nomog she-mo un nap un Yeso,  
Yeso a nom she-mo un nap un ka net-wu.\*  
13 Uregé net ko-wa-o-nip-wu be-ur Yeso á,  
Yeso ro m-barme á, wu ro ko-wa-o-nip.  
Remen Yeso a nom she-mo un hi un de un wu á.

*Ko-ya-m-senge-wu Shir ro m-hoge  
un rereom-mo un wu à*

<sup>14</sup> O ma'as yan-dor m-baksø un ka ma-to um zee à, komo o nek ye ut-to remen Shir. Taase ma-to sunu ye, remen yo gom-ut ro m-zee à. Remen gon ka suné-mo ut-ma mo ro m-hante rem-se o-hwaa. Komo to ro un hante un naase-mo ut-men be-de un ye ro to m-hoge à. <sup>15</sup> Nom bo un nom-m ru, bo Shir hette m-ho'os o-wur un wo ne à. O warag ko-ya-m-senge, wu ro m-hoge 'e-mo un senge-mo un wu á. Komo o ma'as un yoos un gom-de o-nip hond hond. <sup>16</sup> O som nom un ma-to o-hwaa to un ba ur-hi. Hun-ne ye ro un nom un ma-to o-hwaa à, ro m-warag yan-kooib-de o-dorqotte o Shir. <sup>17</sup> Yoos-de un ye ro m-ha ko kene untun caari-o o-nat, o ro m-ti un ap-mo o-wur à. Himeniyus un Peretus ne, ye ro un gon ka yoos-de. <sup>18</sup> Ka nen yoor-ye, yagute sher-mo o-nip mo ye rotte à. Ye zee unze Shir be'este wu 'yonsute yan-dor ut-marimar. Remen kaane, ye ro un rwo un ye ken yan-dor ye yage m-sher be-ur **Kiristi**. <sup>19</sup> Ambo hun-ne ye Shir sa o zee shi'it-de ro m-nukte á ye ro. Be-de un ka shi'it-de Shir geneg: "Yawe nak hun-ne ye ro ye ma un wu à."† Komo Ma-to Shir zeeeg, "Da-o wu ken, wu zee ye, 'Yawe wu ro Wan-hur re.' Ka net-wu, se wu yage nom **ur-ba'as**."‡

<sup>20</sup> N-me un den-o un ko-wan-hwor, sheend-ut ro kon to un mà-to o-zinariya, to ken sheend-to ro kon komo to ut-ba. Ka sheend-to o-zinariya to, hun-ne un ess-to remen senge-mo un ho-de o-biki. Ka to ut-ba to ne hun-ne un ess-to remen senge-mo un ho-de o-hwaa. <sup>21</sup> Kaané ro be-de un ko-yan-dor-wu wongse hi un de un wu be-de un ka rem-se o-hwaa se à, wua warag sa o zee sheend-to Shir esse remen ho-de o-biki à. Wu waragte ba m-kukop, Shir a hoks nom m-senge un wu ne. Komo zongse wu ro remen wu nomot ko mo ke gon senge-mo ur-bon mo.

<sup>22</sup> **Timoti** nom ja, un nom un rem-us yo-se ne, se yan-campo-ne ro m-con m-nom à. Ma'as un nom un rii-yo ro so-yo à. Senge m-sher be-de Shir, m-was ne, un she'et-de ba ut-ween ne. Nom un gon ka rem-se, un myet ye ro us-kon be-ur Wan-Koyan un hur-ur gaan à. <sup>23</sup> Da-o hun-ne ro un suné-mo ut-ma to o-hwaa to rotte ur-hi á, o nom ja un ye ne. Nom ja remen wo un hi un du o nepse gon ka ma-to ro m-hante ut-ween. <sup>24</sup> Taase wan-sengé-m Wan-Koyan wu ma'as un moor-to ut-ween á. Ambo wu gut kowan un gwugwer-mo ur-hi ne, komo wu hoks m-yoos yo Ma-to Shir zee à, un mo un hur-de un wu ne. <sup>25</sup> Ka da-de,

\* **Bor-us yoor:12** 2:12 Hyen komo: Mati 10:33; Ruka 12:9. † **Bor-us yoor:19** 2:19 Hyen komo: Qog 16:5. ‡ **Bor-us yoor:19** 2:19 Hyen komo: Isha 52:11.

n-mę үn gwugwer-mo үr-hi, wü kewes ye ro үn yage-to үn yoos-de үn wü à. Q ken da-o Shir a 'ye ye o-da, ye waktunę be-de үn wü, ye nep yo nip-o ro à. <sup>26</sup> Ka da-de, yea muun үn barag-se үn ye, ye kumut m-posse be-de үn cęeb-o үn **ko-Gwomo-wü үn ya-ut-kot.** Wü ro shikke ye үn q à, remen ye nomot yo wü conę à.

## Bor-us tet

*She'et-de үn hun-nę үn kom-de o-da*

<sup>1</sup> **Timoti**, üm conog o nep үnze үn ho-to үr-kom, hun-nę a su үr-koobdeen. <sup>2</sup> Yo rwo'e üm zeet kaanę à, remen:

Hun-nę yea ma'as yan-con-to үn hi үn de үn ye temb.

Yea ma'as yan-con-to үn hwor,

Ya-us-ses,

Yan-nu-mo үr-hi,

Ya-ut-reeb,

Yan-koob-de o-dorotte o үn ye mate ye à,

Yan-nu-se үn o-kiit,

Yan-koob-de un gyer-o Shir.

<sup>3</sup> Yan-koob-de m-was үn hun-nę ne,

Ya-m-eęs үn or re үn ye ne үr-hur,

Yan-wę-to hun-nę,

Yan-koob-de үn garamse үn hi үn de үn ye,

Ya-m-zwom,

Ya-үr-shoob үn kap rii-yo ro so-yo à.

<sup>4</sup> Ya-m-re o-ra,

Ye ro үn nom үn rii ba m-ceker үn yo he m-kor à,

Ye ro shiishe үn nu-mo үr-hi ne,

Yan-con-to үn hogę үn rereş-mo үn hi үn de үn ye argę con-to Shir,

<sup>5</sup> Ye ro m-nom sa o zee ye үn dorotte-o Shir. Amba ye m-con Shir ja'as rem-us yo-se, se ye ro m-nom á.

Nom ja үn gon ka hun-nę ye ne.

<sup>6</sup> Yo rwo'e üm zeet o nom ja үn gon ka hun-nę ye ne à, remen ye ken ye ro m-raks hun-nę remen ye tıwut hur-to үn ye. Ye m-nom үn kaanę remen ye garamsutę ne'a-ne ye m-raag. Ka ne'a-ne ye **ba'as-ut** daag үn hi-to үn ye, komo con-to үn nom үn rem-us yo-se garamsutę ye. <sup>7</sup> Koyanda a ro ye m-yoose, amba myet үn kaanę ne, ye wö m-nap үn yoos-de o-nip á. <sup>8</sup> Ye ro үntun Jenis үn Jambaras ne ye nome **Mosa** үr-shoob n-ga n-ga à. Ka bo-se o, ka hun-nę ye ro үr-shoob үn rii-yo ro o-nip à. Barag-se үn ye rott үr-bon á, şer-mo үn ye komo mo үt-bo mo.\* <sup>9</sup> Amba yea hoks raks үn hun-nę үn ya o-da hiin. Remen ba m-jimedeen, kowan he m-hyan үn rem-se o-hwaa se үn ye cas, үntun bo kore үn Jenis ne үn Jambaras à.

*Burus nak Timoti ut-to*

<sup>10</sup> Amba wö, **Timoti**, o nepse үr-bon ne, yo me m-yoose үn hun-nę à. O nepse komo bo üm nome she'et үn de à. O neps yo üm conę üm nom à. O nepse üm shereg be-de Shir. O nepse me үn 'mo үr-hur үn hun-nę ne, komo me үn was үn hun-nę. Komu o nepse üm joosutę us-rem deen. <sup>11</sup> O nak hun-nę ya'ag me ur-koob. O nak komo rem-us yo-se se kumu me n-mę bo-to o-Antakiya, o-Ikoniya ne, o-Risiya ne.

\* **Bor-us tet:8** 3:8 Hyen komo: Rwyu 7:11.

O nak hun-né ya'ag mē үr-koob, amba үm joosute, Wan-Koyan Yeso guug mē be-de үn ye kap.<sup>†</sup> <sup>12</sup> Kap wu cone wu nom gon she'et-de Shir cone à, wu sher be-ur **Kiristi** Yeso, wua su үr-koob be-de үn hun-né. <sup>13</sup> Amba yan-men-ut jaas-to, үn ya-ut-raks né, she'et-de үn ye үr-yo-de a do m-ha n-co n-co. Ye ro үn raks үn hun-né, үn ce үn ye, a ye ut-raks. <sup>14</sup> Amba wo, senge m-sher be-de o-nip o a yoose wu à, wo a hoks wos үr-be үn ye né. <sup>15</sup> O nak Ma-to Shir cin da-q o ro'e wà rek-wu à. Ma-to Shir a hoks wu m'-ya us-nap unze se o shereg үr-hur be-ur **Kiristi** Yeso, ka da-de né wu he wo m-gwu. <sup>16</sup> Kap Ma-to Shir to ro gense à, to үn rwuun be-de Shir. To ro үn gwu né be-ur na:

Be-de үn yoose үn hun-né,  
үn kwos үn ye ba'ase né à,  
үn ja'as үn ye nome **ur-ba'as** à,  
үn yoose hun-né bo ye he she'et-de үr-bon à.

<sup>17</sup> Shir үn ya'as na Ma-to үn wu remen kap net-wu ro wu Shir à, wua ma'as zongse, wu nomot kó ke gon senge-mo үr-bon mo.

## Bor-us nass

<sup>1</sup> Um mossute wu үn Shir né, үn **Kiristi** Yeso né. Baks wu he piishé үn yan-hoog үn margan-né ut-ma à. Komo baks wu roon wu nomot ut-gwomo to үn hono o-dak. <sup>2</sup> Mē, Burus, ro wo m-zee o ko'ot Ma-to Shir. Zonge o ko'ot Ma-to Shir, da-q hun-né cone m-hoge à, komo үn da-q ye cone ye hoge à. O rure hun-né ye ja'as, da-q ye nome yo depé à, o kwos ye. O do ye jaab-q ut-men, ye senge үn nom үn rii so-yo. Nom ka rem-se үn 'mo үr-hur, komo o ma'as ye m-yoose үn Ma-to Shir. <sup>3</sup> Mē wo m-rure үn ka ma-to remen da-o roon, o hun-né a cun ye hoge yoos-de o-nip à. Amba yea nom rem-us yo-se se hur-de үn ye cone à. Komo yea raks to-to үn ye be-de yan-yoos-de ut-bo. Ka yoos-de ro ye m-rure yo to-to үn ye cone m-hoge à. <sup>4</sup> Hun-né a nom gop-de үn hoge o-nip үn Ma-to Shir à, amba yea ke to-to үn ye be-de ut-zwom to o-hwaa. <sup>5</sup> Amba wo **Timoti**, o garamse hi үn du koyanda. O 'mo үr-hur, da-q үn swo үr-koob. O nom senge-mo үn ko-ya-m-Rwor үn **Ma-to m-Rerem**, to Shir. O nom senge-m ru үr-bon né, mo Shir ya'asu wu, o nom à.

<sup>6</sup> Hoog-m re, a ya'aste mo untun үr-seke de m-swo be-de Shir. Da-q үm he m-yage үn mo ka hoog-mo à, nomoste. <sup>7</sup> Um sha'ag kashi ut-mur, үm komog senge-mo Yeso **Kiristi**, yasé mē үm nom à. Komo, үm ma'aste m-bop үn **Ma-to m-Rerem** kom-ut yoor. <sup>8</sup> M-moka Shir essute mē 'yons-ur kashi n-ton o-shir, remen үm sengute m-sher be-de үn wu. Wan-Koyan wan-piish ut-ma wu o-nip, wua ya'as mē үr-yons үn ka ho-de үn piish ut-ma de. Mē wu cot Wan-Koyan he m-ya'as үn ka 'yons-de үn hon-de à. Amba Shir a 'ye hun-né ka 'yons-de, komo myet үn ye ro үr-gop ye hyenet muun-mo үn wu à.

*Burus conog Timoti gu wu*

<sup>9</sup> **Timoti**, koyan wo m-nom, o nom kyak, o haan be үn de hor-m-hor. <sup>10</sup> Um conog o haan remen Dimas Wongute үn me né. Wu wongute

† **Bor-us tet:11** 3:11 Hyen komo: Seng 13:14-52; Seng 14:1-7; Seng 14:8-20.

un me remen gop-de un rem-se un hono o-dak. Wu neketé bo-q o-Tasaronika. Komo Kirezens haag raag-q o-Garatiya. Titus komo wu haaru raag-q o-Darmatiya.\* 11 Ruka wu cot rq kané un hon-de un wu be un de. O hoob Markus, no haan no un wu ne remen wua hoks me m-gu deen, n-me un sengen-m re kane.† 12 Um tomog Tikokos hamo un bo-q o-Apisu.‡ 13 Da-q um she'ete un bo-q o-Toruwas à, um yagnute cop-q o-huw un kom-ut Karbus. Hakkure, da-de o he m-haan à, o deknu me o. Komo o deknu me takurda-ut re. Wo bopre ka tq a nomé un ka-to un gwoor á.§

14 Ka ko-ya-o-pyap-wu Arekanda nomotu me rem-us yo-se. Wan-Koyan a top wu bo un rem-us yo-se se wu nomé à.\* 15 Wo ma o nom ceten un wu ne, remen wu rq ut-yage un yoos-ur na ne deen.

16 Da-de a taknu me m-hanté be-de un ko-wan-piish ut-ma kané un bo-q o-Roma à, um ruuté hi un de be-de un ye ro me us-cetente à, yatt-wu su'e me á. Ye tukuté me o-cin kap mo un ye. Um kong Shir sokse ye ka **ba'as-de**. 17 Myet un kaané ne, Wan-Koyan rq eso un me ne. Wu ya'ag me ur-beeb, har um hokste ko'ot un ka **Ma-to m-Rerem** to, to ma Yeso Kiristi. Hun-ne ye ro **Yahuda**-ne á ro kané ye hogute to. Komo Wan-Koyan guug me sa o zee wu posse m-mar un nu-q o-zur à. 18 Um nepste Wan-Koyan wua ruut me un ko yo ke rii yo-yo yo. Wua 'er me, wu woot me be-de un gwomo-to un wu tq n-Ton o-shir. Yage a bumut Wan-Koyan, har da-q ba m-ta! **Amin**.

### *Gas-de ur-kom*

19 Hakkure o gassu me Biskira, un campo un wu ne Akira.

O gassu me komo, yan-den-o Onesiporus ne.†

20 Erastus rq kon har m-moka n-me bo-q o-Korinti, komo um yagnute Taropimus n-me bo-o o-Miritus wu piishe á.‡ 21 Koyan wo m-nom, o nom kyak, o haan be un de rii-yo huw-q woonté. Or na ne yan-dor kap, rq no ur-gas. Yuburus un Pudens ne, un Rayinus ne, un Karawudiya ne, ye ro no ur-gas komo. 22 Wan-Koyan rq un wo ne! Yar-mo Shir rq un no ne!

\* **Bor-us nass:10** 4:10 Hyen komo: Koro 4:14; Pmón 24; 2Kor 8:23; Gara 2:3; Titu 1:4.

† **Bor-us nass:11** 4:11 Hyen komo: Koro 4:14; Pmón 24; Seng 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Koro 4:10; Pmón 24. ‡ **Bor-us nass:12** 4:12 Hyen komo: Seng 20:4; Apis 6:21-22; Koro 4:7-8.

§ **Bor-us nass:13** 4:13 Hyen komo: Seng 20:6. \* **Bor-us nass:14** 4:14 Hyen komo: 1Tim 1:20; Bong 62:12; Roma 2:6. † **Bor-us nass:19** 4:19 Hyen komo: Seng 18:2; 2Tim 1:16-17.

‡ **Bor-us nass:20** 4:20 Hyen komo: Seng 19:22; Roma 16:23; Seng 20:4; 21:29.

## Takurda-o Burus օ wu gene Titus

**Rem-se ro n-mę à:**

M-zantę 1:1-4

Ya-ut-con үн yan-dor Yeso 1:5-16

Senge-mo үн buug-to үн hun-nę үн hon үн hon n-mę үн yan-dor  
Yeso 2:1-15

Do ye үн jaab-q үr-hur, үr-kewes ne 3:1-11

Ur-kom 3:12-15

### *Ur-gas*

<sup>1</sup> Me, Burus, wan-guw-mo Shir, me gendü wo ka takurda-o. Komo Yeso **Kiristi\*** tomnü me um nomot senge-mo Shir. Yeso үn tomon me bo shér-mo үn hun-nę ye Shir daage à, he m-bo'qse m'-wons ne à. Komo yea nep yoos-үr Yeso үr-bon ne. Ye nepe yoos-үr Yeso үr-bon ne, yea she'et gon she'et-de Shir cone à. <sup>2</sup> Ka da-de, yea kum sakto-q үn hoog-q ba m-ta q Shir surte o-nu rii-yo wu nomot hono o-dak à. Remen Shir ro m-rwör үt-bo á, hun-nę ro m-sher үn swo-ur o-nu q үn wu. <sup>3</sup> Da-q Shir hyane nomog hond hond à, Shir rwo'og hun-nę ye nep Ma-to үn wu, be-de үn senge-m re mo үn ko'ot үn **Ma-to m-Rerem**. Shir **Wan-Gwu** na ya'asü me ka senge-mo.

<sup>4</sup> Titus, me wo m-gende үn ka takurda-o. Wà re o ro remen myet-m na a shereg be-үr Yeso **Kiristi**. Um kognog Shir Tato na, үn komo **Kiristi** Yeso ne, **Wan-Gwu** na. Me us-kon wu 'ye wo yar-mo үn wu, komo wu 'ye wo gwuggwu-mo үr-hur!†

### *Senge-m Titus o-Kirit*

<sup>5</sup> Da-q um yagnu wo n-mę o-Kirit‡ à, me үn yagnu wo remen o busutę senge-mo a shie à. Komo yo depę o nom үr-takan à, yo ro: o deeg sek-ye ye he dorotte үn yan-dor n-mę үn ko q ke bo-q, bo um ruryu wo à. <sup>6</sup> Um russutu wo gon net-wu a he m-daag à. Ko-sek:

Udepe a kum rii-yo үr-reęb be-de үn wu á.

Depute wu ęse be-de үn ne'a үn wu cot à.

Yakar-ye үn wu komo, **yan-dor Yeso** ye. (Ye rott jin-үr yo-de á, komo yan-dorotte-q үn ye mate ye à).

<sup>7</sup> Taase hun-nę kum rii-yo o-yo'og be-de үn wu á. (Remen ko-wan-güt-de үn **yan-dor Yeso**, wu ro m-rwö un yish be-de үn senge-mo Shir.)

Taase wu nome or үn wu ne us-ses,

Wu rottę hor-mo us-ryaab á,

Wu ro үn yage swo-mo ho wu á.

Wu ro үn hoob-q үt-ma á.

Wu ro o-süüb remen hwor á.

<sup>8</sup> Amba wu ma'as ko-wan-goks үn hamat-nę үr-bon ne.

Wu ro үn hogę үn zak-q үn nom үn rii-yo үr-bon à.

Wan-barag-se үr-bon.

\* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagnę à. † **Bor-o gaan:4** 1:4 Hyen komo: 2Kor 8:23; Gara 2:3; 2Tim 4:10. ‡ **Bor-o gaan:5** 1:5 o-Kirit: dak-q n-tetę q m-sa.

Wu ro un nom un kashi un rii-yo depe à.

Wan-ba-m-kukop un kukop-mo ur-hur.

Wan-hoks un garamse un hi un de un wu.

<sup>9</sup> Wu shere ur-bon ne be-de un **Ma-to m-Rerem** to te yoose wu à, to ma Yeso **Kiristi**.

Ka da-de wua hoks m-wos ur-be unze ka ma-to nip-o komo yatt-wu he to m-kwus á. Wu nome kaane wua hoks m-gu un hun-ne ye nomot o-dorotté be-de un ka yoos-de o-nip de, de un **Ma-to m-Rerem**. Wua kute hun-ne ye yage m-sher un yoos-de o-nip à, ye nep unze ye ba'asute. §

### *Nak ut-to remen yan-yoos-de ut-bo*

<sup>10</sup> Me un zee kaane remen ye ken ye ro kondeen, ye ro m'-ya un sek-ye be-de un yan-dor m-sek á. Komo ye ro m-raks un ye ken un hun-to o-saa. Yan gon ka yoos-de ye ken ye un rwuun so un buugde un hun-ne de ro m-zee: myet yan-dor se a **kooog** ye bo jind-o un **Yahuda**-ne zee à. <sup>11</sup> Taase no 'ye gon ka hun-ne ye ur-keer de ur-yoos á. Yan no ye, remen ye ro un yoos-de yo depe ye yoos á, ye ro naas un sher-mo un hur-to un hun-nedeen. Ye ro un ka yoos-de ut-bo to remen ye kumut hwor be-de un hun-ne. <sup>12</sup> Wu ken net-wu ro kon wa-us-nap, wu ro she'eté n-ga n-ga un o-Kirit. Wu zeeq: "Hun-ne ye o-Kirit ro un rwor ut-bo koyanda. Ye peneg men-ut jaas-to, m-dum ne untyun nem-ye o-kot. Ye peneg m-zar amba se o-suub be-de m-redeen." <sup>13</sup> Ka ma-to un ka wa-us-nap-wu rwore à, korog o-nip be-de un hun-ne ye un o-Kirit. Remen kaane um conog o kangse yan-dor ye ro un dore un yoos-de ut-bo à. Ruru ye bo ye he m-sher be-de un yoos-de o-nip de ma Yeso à. <sup>14</sup> Komo taase ye do m-was un zwom-to un **Yahuda**-ne á, ko ne ye dore **karamsa**-to un hun-ne ye yage yoos-de o-nip de ma Yeso **Kiristi**. <sup>15</sup> Hun-ne ye hur-to un ye ro ut-pus to puu à, yatt-yo ro be-de un ye yo un ba ur-bon á. Amba yan-men-ut jaas-to un ye yage m-sher be-ur Yeso à, koyan ye nome yoa nom ur-bon á. Ye ro un ma'as un barag-us yo-se, komo hur-de un ye kapste ye. <sup>16</sup> Gon ka yan-yoos-de ut-bo ye, ye ro un rure un hun-ne unze ye nepse Shir. Amba yo ye ro m-nom à yo ro na m-kute unze ye nap Shir á. She'et-de un ye de un rem-se o-hwaa de. Ye ro m-nome un Shir o-dorotté á. Komo yea hoks un nom un rii-yo ur-bon á, ko hiin.

## Bor-us voor

*Bo yan-dor he she'et-de ur-bon  
un hun-ne ne à*

<sup>1</sup> Amba Titus, wo senge yoose un yan-dor rem-se ro hond hond un yoos-de o-nip ne de ma Yeso **Kiristi**. <sup>2</sup> Yoosé mong-ne campo-ne ye hoks garamse hi un de un ye. Komo ye she'et she'et-de hun-ne hette ye 'ya m-sek à, ye senge nom un barag-se ur-bon. Ye ma'as m-sher be-de Shir un hur-ur gaan, ye was un hun-ne ne, komo ko ya koru ye, ye ma'as un nom o-dorotté be-ur Yeso.

<sup>3</sup> Un cen o yoose mong-ne ne'a-ne, ye she'et gon she'et-de he 'ya un Shir m-sek à, un ko yo ke rii-yo ye ro m-nom à. O ruru ye taase ye we net á, ko ne ye yage swo-mo ho ye á. Amba ruru ye, ye yoose ye ken

yę nom үн rem-se үr-bon. <sup>4</sup> Be-de үn nom үn kaanę, yea yoose ne'a-ne rek-yę bo yę he she'et-de depę à. Yę yoose yę:

Bo yę he m-was үn campo үn ye ne, komo үn yakar-ye үn ye ne үr-bon ne à.

<sup>5</sup> Bo yę he garamse hi үn de үn ye,

Bo yę he she'et-de үn ba m-kukop à,

Bo yę he m-was үn hur-to үn ye ne,

Bo yę he m-hoge үn 'won-de үn hun-ne à,

Bo yę he nome үn campo үn ye ne o-dorottę à.

Yę nom kaanę bo yatt-wü he yo'og үn Ma-to Shir ya'asu na á.

<sup>6</sup> Ün cen օ rure campo-ne bee'b-ye, yę hoks garamse үn hi үn de үn ye <sup>7</sup> үn kɔ yo ke rii-yo. Wö үn hi үn du ma'as үn nome үn hun-ne rem-se үr-bon. Bo o he warag rii-yo m-sha be-de үn yan-campo-ne à. Wö ro үn yoose үn hun-ne Ma-to Shir, o yoos үn hur-ur gaan komo ba m-se'er. <sup>8</sup> Yoos rii-yo rö o-nip à, yo yatt-wü he hoks m-yo'og á. Nom kaanę bo yan-yage-ut ru he m-hoge m'-e à, remen yea kum rii-yo yę hette wö m-yo'og á.

<sup>9</sup> Yoose güw-ne yę ma'as nome үn yan-hur-o үn ye o-dorottę. O rure güw-ne, yę nom rem-se yan-hur-o үn ye hette o-zak à. Komo o rure yę taase ma-to sūnę yę үn yan-hur-o үn ye ne. <sup>10</sup> Taase yę hiw үr-hyow be-de үn yan-hur-o үn ye. Amba yę kute yan-hur-o үn ye unze yę kashi үn hun-ne yę, komo yea hoks hwö ur-hur be-de үn ye. Yę nom kaanę remen koyan yę rö m-nom yea rü hun-ne rakstę ut-to be-de үn yoos-de үn Ma-to Shir **Wan-Gwu** na.

### *Yar-mo Shir, komo үn hoog pu-q ne*

<sup>11</sup> Shir kututü na yar-mo үn wü, wü haantę wü guut hun-ne kap үn bu-yo yę hette m-posse be-de **ur-ba'as** à. <sup>12</sup> Remen yar-mo үn wü, Shir yoosutü na a yage gon she'et-de wü rö m-con á, a yage komo gop-de үn rem-se үn hono o-dak. Komo Shir yoosutü na bo a he she'et-de үr-bon үn kashi o-bu à, kɔ m-moka үn ka cqw-yo a hette m-nap unze a m'-ya үn Shir m-sék. <sup>13</sup> A nom kaane, kɔ de a rö үn 'er-de үn sakto, o he na m-rwo o-zak à. Ün ka ho-de Yeso **Kiristi**, wü rö na caari-wü Shir, **Wan-Gwu** na, wü he m-muun үn ka dak-o үn seps-mo үn wü ne. <sup>14</sup> Yeso ya'aste hi үn de үn wü har m-mar rem na. Wü үn nom kaane, remen wü rurut na be-de үn bee'b-de **ur-ba'as**, komo remen wü sokstę **ba'as**-ut na. Wü үn nom kaane bo a he m-warag kashi үn hun-ne yę үn Shir à, komo bo a he m-warag hun-ne yan-gop-de үn nom үn rem-se үr-bon be-de Shir.\*

<sup>15</sup> Remen kaanę Titus, үm cənog o yoose yan-dor yę үn o-Kirit ka rem-se үm rury wö à. Do yę jaab-o ut-men yę nom myet ka rem-se, o nek yę ut-to, o baks unze wö үr-beeb ne de үn nom үn kaanę. Taase o yage wü ken wü muut ma-ut ru hwaa á.

## Bor-us tet

### *Nom үn rii-yo үn gwu*

<sup>1</sup> Titus, sengę baksę үn **yan-dor Yeso** yę nome yę rö ut-gwomo à үn sek-yę ne o-dorottę. O baksu yę komo, yę ma'as zongse remen yę nomotę or үn ye ne rem-se үr-bon. <sup>2</sup> Komo taase yę we net á, amba yę

\* **Bor-us yoor:14** 2:14 Hyen komo: Bong 130:8; Rwyu 19:5; Kara 4:20; 7:6; 14:2; 1Bit 2:9.

she'et ba ყ-ween үн hun-nę ne, ye kutu ye gwugwer-mo ყ-hi. Komo үн she'et-de үн ye, ye muut hi үн de үн ye hwaa be-de үн hun-nę myet.

<sup>3</sup> A ro m-raag ne n-ga, sa o zee hun-nę ye yage m-sher be-ყ Yeso m-moka à. A ro үн koob-de o-dorottę, komo hun-nę ro rakstü na. Sa o zee gүw-nę a ro'e, ye gop-de үн nom үн rem-se үн men-ყ jaas-to garamse à, se ye ro m-hoge rerem-mo m-nom à. N-ga a ro shiishę үн men-ყ jaas-to, ყ-shoob ne, ye kututu na ყ-yage, na үн cen na, a ro ყ-yage үн ye ne. <sup>4</sup> Amba da-o haanuru օ Shir **Wan-Gwu** na kutu na үnze wu ro ყ-won ne, komo wu waste үn kowan ne. <sup>5</sup> Wu rurug na be-de үn swo ყ-koob de үn **ba'as**-ut na, wu үn nom kaanę ba remen kashi үn rii-yo a nome á. Amba remen 'won-de үn wu. Shir ya'astu na hoog-m pu-mo. Wu sokste **ba'as**-ut na, Wu kutu na bo a he she'et-ur pu-de à, үn beeб-de үn **Kukt-օ Shir**, օ wu ya'u na à. <sup>6</sup> Shir tomonte Yeso **Kiristi**, **Wan-Gwu** na, wu ye'et na Kukt-օ үn wu. <sup>7</sup> Remen yar-mo Shir wu ak na kashi үn hun-nę, komo a wost ყ-be remen wu өssutu na hoog-m ba m-ta. Wu үn nom yo ka remen na m-moka yakar-ye үn wu ye. <sup>8</sup> Ka ma-to, ma-to o-nip to. Um conog wo o es eso, se o hyanag hun-nę dörüte to, bon kap wu shere be-de Shir à, wua nep үnze wua ma'as үn nom rem-se ყ-bon. Ka yoos-de ro ყ-bon ne komo үn gwu ne remen kowan.

<sup>9</sup> Amba nom ja be-de үn yan-ma-to o-saa үn ma-to үn ya-n-ga-ye ne, o nom ja үn sunę-mo ყ-ma ne, ყ-ween ne to ma-to үn **karamsa-o Mosa**. Gon ka sunu-mo ყ-ma mo, ma-to o-hwaa to, to ro үn gu үn net á. <sup>10</sup> Urege net ro kon wu ro үn wongse үn **yan-dor Yeso** à, nak wu ყ-to, o rurų wu, wu yage m-nom kaanę. Wu yage m-yage, o nek wu ყ-to ayoore-օ. Ka da-de wu yage m-hoge, o nom ja үn ka net-wu ne. <sup>11</sup> Woa nep cas үnze ka net-wu tukute o-nip jim, komo remen wu ba'asute, wu үn hi үn de үn wu nepste **ba'as**-to үn wu kapste wu.

<sup>12</sup> Man tombé Atanas kő Tikokos be үn du, wu dek senge-m ru. Wu wobusse, hakkure nom yo o he m-hoks à, o 'wostu me үn bo-o o-Nikopori. Me o-sakto man kom da-օ o-hyw káne.\* <sup>13</sup> Nom bo үn nom-m ru o guut Zenas (Wan-nap-օ үn piish ყ-ma) үn Aporos ne үn hew-de үn ye. Gu ye, taase ye nom koob-de үn koy ke rii-yo.† <sup>14</sup> Yanze wo үn hon du o he m-nom kaanę á, amba ma'as yoose **yan-dor Yeso** ye muut ყ-hi be-de үn nom үn senge-mo ყ-bon be-de үn hun-nę ye ro үn hoob-օ үn gwu à. Da-օ yan-dor nome kaanę yea yage she'et-de o-hwaa.

<sup>15</sup> Myet yan-dor ye ro kànę à, ro wo m-gas. Te wo m-zee o gas or na ne yan-dor káne үn o-Kirit, ye wasse үn na ne à.

Yar-mo Shir ro үn no ne kap!

---

\* **Bor-us tet:12** 3:12 Hyen komo: Seng 20:4; Apis 6:21-22; Koro 4:7-8; 2Tim 4:12. † **Bor-us tet:13** 3:13 Hyen komo: Seng 18:24; 1Kor 16:12.

## Takurda-o Burus օ wu gene Pirimon

**Rem-se ro n-mę à:**

M-zante 1-3

Bom үн Pirimon 4-7

Kone үн Onesimus үs-kon 8-22

Ur-kom 23-25

### *Ur-gas*

<sup>1</sup> Ka takurda-o үn rwuun be үn de Burus, wu ro ke'o à, ha-mo үn be-ur Pirimon. A үn ka mę remen үm rworg ma-ut **Kiristi\*** Yeso to ur-bon. Mę үn **Timoti** ne or na ro wö m-gas.

Pirimon wö ko-nay-wü, komo or te n-mę үn sengem **Kiristi**. <sup>2</sup> Te komo m-gas үn **yan-dor** **Yeso**, ye ro m-morgę үn hur-o ru remen bongon-de Shir à. Tomso te m-gas үn or na ne'a, jin-de үn wü Apiya, үn Arkibus ko-karma be-de үn rwor үn **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi**.<sup>†</sup>

<sup>3</sup> Um konog Shir Tato na үn Wan-Koyan ne Yeso Kiristi, ye ye'et no m-yar үn gwugwü-mö ur-hur ne.

### *Was-m Pirimon m-sher ne*

<sup>4</sup> Or re Pirimon, ko q ke da-o үm kone, mę wö m-tan үm 'ye Shir re ur-bongon, <sup>5</sup> remen үm hogute wö m-was үn hun-ne ye Shir ne kap, m-sher ne mo wotte à, be-ur Wan-Koyan Yeso. <sup>6</sup> Kon-üs re se ro, morog-ur no de ur-bon de үn yan-dor o үn **Kiristi**, de gu wö o nept rii-jo ur-bon, yo o yoose be-ur Yeso **Kiristi**. <sup>7</sup> Wan-henem re, was-m ru ya'ag mę o-zak үn caari-q үn jaab-q ut-men ne! Men-to үn yan-dor nomog o-zak rem ru.

### *Us-kon rem Onesimus*

<sup>8</sup> Remen kaanę, rem **Kiristi**, man nom jaab-q ut-men, үm rurutu wö yo o he nom yo depe à үntün wan-dor. Amba man gaktü wö á, <sup>9</sup> remen mę wö m-was. Mę, Burus, ko-mong kanę ke'o, rem **Kiristi** Yeso, үm jiishtę m-con үm kon wö. <sup>10</sup> Mę wö us-kon o nomę Onesimus<sup>‡</sup> rii-jo ur-bon, wü warge wä re bo үm ro ke'o à. <sup>§</sup> <sup>11</sup> N-ga wü ro hwaa be үn du, amba m-moka ko-yan-gwü-wü be үn du үn mę ne.

<sup>12</sup> Mę wü m-muutbe be үn du, amba hur үn de ro be-de үn wü. <sup>13</sup> Bo үm ro ke'o kane à, remen rworu үn Ma-ut m-Rerem à, үm ro conog үm yagu wü kane үn me ne remen wü guut mę үn suge үn du. <sup>14</sup> Kap үn kaanę ne, mę con үm ru wö nom үn yo ken rii-jo ba wö үn con á. Amba man cun o nom yo үn con-m ru ba m-gakte. <sup>15</sup> Q ken da-q, Onesimus ro wongute үn wö ne үn ya o-da hiin, remen o doot wü mgoks ba m-ta. <sup>16</sup> Wö goks wü үntün ko-guw á, amba arge kaane, gwot wü үntün or ru ko-yan-dor, wü o cone à. Mę wü m-was deen. Depete o was үn wü ne arge kaane, үn es-de үn wü ko-guw-wü Shir, үn wü shere ne be-ur Wan-Koyan à.

\* **1:1** 1:1 Wu Shir daagnę à.    † **1:2** 1:2 Hyen komo: Koro 4:17.    ‡ **1:10** 1:10 Jin-ur Onesimus de ro "Net sq-wü."    § **1:10** 1:10 Hyen komo: Koro 4:9.

17 ɻn kaan , ɻrege w   s-barag, m  qr ru w , goks On simus b  o he m  m-goks  . 18 ɻrege On simus nomot  w  **ur-b 'as**, sokse w . ɻrege w  w  m-dore  r-moog, muut ka moog-de  n hi  n de. 19 M  genbe  n kom-ut re: M , Burus, man topso w  kap yo w  On simus m-dore  . (Man nom ma-to  n hoog p -o, o o kum  be  n de  .) 20 ɻn kaane heno re, hakkure, um konog yo ka be  n du, rwo men-ut re nom m-gwugw ! Nom yo ka remen jin- r Wan-Koyan na, na hen-n  ye be- r **Kiristi**.

21  m nepse dorott -o ru, woa nom har ma arge yo  m kone w   . 22 Komo har m-moka, kum o-kuk  rem re n-m   n hur-o ru, remen m  o-sakto, Shir a goks k n- s no kap w  muutb  m  be- r no.

#### *Gas-de  r-k m*

23 Epaparas, w  ro ke'o  n m  ne  , remen w  ro  n dor **Kiristi** Yeso, tombut  w  gas-de  n w .\* 24 Kaan  como qr re ne yan-s nge-m   n rworu  n ma-ut Yeso, Markus,  n Aristarkus,  n Dimas,  n Ruka ne, qr re ne n-m  m-s nge ye w   r-gas.<sup>†</sup>

25 Yar-m  Wan-Koyan Yeso **Kiristi** ma'as  n w  ne!

---

\* **1:23** 1:23 Hyen como: Koro 1:7; 4:12. † **1:24** 1:24 Hyen como: S ng 12:12,25; 13:13; 15:37-39; 19:29; 27:2; Koro 4:10,14; 2Tim 4:10-11.

## Takurda-o a gene Ibra-ne à Yahuda-ne

### **Rem-se ro n-me à:**

M-zante: Kiristi rø myet hyangan-mø Shir 1:1-3  
 Gos-ut Kiristi arge yan-tom-ye Shir 1:4—2:18  
 Gos-ut Kiristi arge Mosa un Josuwa 3:1—4:13  
 Gos-ut Kiristi arge wan-Cow un kon-se Shir 4:14—7:28  
 Gos-to un ess un ma-ut Kiristi 8:1—9:22  
 Gos-ut seke-ut Kiristi 9:23—10:39  
 Sher-mø jiishe à 11:1—12:29  
 Nom un yo Shir coné à 13:1-19  
 Kon-se ur-kom 13:20-21  
 Ma-to ur-byste 13:22-25

### *Ma-to ka Shir tommonte*

*Wà un wu Yeso rem na*

<sup>1</sup> N-ga N-ga, Shir nomog ut-ma un tat-ne na ne be-to un yan-Rwør un Ma-to Shir o-da ut-moor ne, us-cow ne un hon un hon. <sup>2</sup> Amba m-moka un kà da-q ur-byste o, wu nomutu na ut-ma be-ur Wà un wu Yeso, wu Shir nome hono o-dak un bu-yo un wu à, da-q ur-kom tomsø Yeso warguru wan-gwomo-to un ko yo ke rii-yo remen Shir daagne wu. <sup>3</sup> Wø gute **Wà-wu Shir**, o hyanuru seps-mø Shir. Wø hyené wu, ragaan-wu rø un Shir ne. Wu rø bok hono o-dak un ma-to un wu to ur-beeb. Bo wu soksytu na **ba'as**-ut na à, wu daaru n-Ton un shir, wu she'eturu un be-de ut-gwomo n-riib o un Shir Wa-ut-Hyat.

### *Wà-wu Shir jiishté yan-tom-ye Shir*

<sup>4</sup> **Wà-wu Shir** jiishté **yan-tom-ye Shir**. Shir ak wu Wà un wu. Kane wu jiishe ye be-de un ka jin-de. <sup>5</sup> Shir zeeru wu,  
 “Wø Wà re wu,

Caane um waragte Tato ru.”\*

Komo Shir doog m-rwør un ma-to un wu un nu-o un wu ken wu, wu zee,

“Man warag Tato un wu,

Wua warag Wà re.”†

Amba wu tak m-zee un yan-tom-ye un wu kaane á. <sup>6</sup> Da-q Shir tomné Wà un wu, wu co, un hono o-dak à, wu zeeru,

“Yage **yan-tom-ye Shir** kap ye kwuktutu wu,

ye nomotø wu ur-bongon.”‡§

<sup>7</sup> Shir ryrutu na ma-to un yan-tom-ye un wu. Wu zeeru,

“Wu rø m-muut un yan-tom-ye un wu untun m-yo,

Gyw-ne ye un wu untun rem-de o-ra.”\*

<sup>8</sup> Amba un ma-ut Wà un wu, wu zee,

“Wø Shir, gwomo-ut ru to m-ta to á.

Piish un ma-to o-nip,

to rø gwoob-yo un gwomo-ut ru.

\* **Bor-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Bong 2:7. † **Bor-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: 2Sam 7:14;

1Nom 17:13. ‡ **Bor-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Bong 97:7. § **Bor-o gaan:6** 1:6 Hyen komo:

Kara 32:43 (ut-Girik). \* **Bor-o gaan:7** 1:7 Hyen komo: Bong 104:4 (ut-Girik).

- <sup>9</sup> O bok o-nip. Wō үn nom **ur-ba'as** á.†  
 Remen kaane q, mē, Shir ru, үm dagantu wō,  
 Um sagabutu wō үt-gwomo arge or ru nē o-zak nē.”‡
- <sup>10</sup> Wu zeeru wu komo,  
 “Wan-Koyan q, cin үr-takan,  
 wō nome o-ton o-dak ne.
- <sup>11</sup> Komo tōa tees. Wō nē, wōa te á.  
 O-dak o-ton nē tōa tees үntun bo o-gund rō m-ta à.§
- <sup>12</sup> Wōa putum tō үntun үt-gund,  
 Wōa sugu tō bo net rō m-suge matuku-үt ut à.  
 Amba wō, wōa barmé á.  
 Komo hak-үs ru se a te á.”\*
- <sup>13</sup> Shir dooru m-zee үn Wā үn wu,  
 “She'et үn ka be-de үt-gwomo de,  
 har үm ru'үt yan-yage-үt ru waragte  
 rii-yo o he m-yawag үn na-үs ru à.”†
- Shir tak m-zee yan-tom-ye үn wu kaané á. <sup>14</sup> Ye **yan-tom-ye Shir** gūw-  
 ne ye cot. Ye kukt-to to Shir tommé remen ye nomuté hun-né ye he kum  
 үn gwu à, m-guw.

## Bor-үs yoor

### Raag no үt-to үn Ma-үt Yeso

<sup>1</sup> Tō, bo a hyané **Wā-wu Shir** jiishte **yan-tom-ye Shir** m-sék à, se a muut no үr-hi be-de үn ma-to үn wu to a hogé à. A jar a ho'os to, to possu na á. <sup>2</sup> Ma-to rwuuné үn nu-se үn **yan-tom-ye Shir** à, a hyanag 'wons-mo үn to. Kap ye yage to m-dore à, ye swoog үr-koob hond hond үn **ba'as-to** үn ye ne. <sup>3</sup> A ru á, urege a yagute m-was үn ka caari-to үt-ma to үn gwu to ne. To rwuuné үn nu-o үn **Wā-wu Shir** à. **Wā-wu Shir**, wu rō na Wan-Koyan à, Yeso үn hi үn de үn wu, wu ruru na to. Ká da-de ne, ye hogé to үn nu-o үn wu à, ye dooru na m-rure үn nip-o үn to. <sup>4</sup> Ye rō m-rwor үt-ma, **Kukt-q Shir** o rō ye m-'ya m-yar үn hon n-hon, ko wu ke үn go үn mo ma үn wu yar-mo ne, bo Shir coné à. Komo Shir tosatu ye үn bu-se үn nom үn rem-se o-napa, үt-hyat, үn rem-se moor-to үt-made ne.

### Yeso Wā-wu үn net

<sup>5</sup> O-Ton, o-dak ne to roone à, to a үn ma-to үn to m-moka à, ba **yan-tom-ye Shir** ye a ya'e үr-beeb ye nomot gwomo-to үn to á. <sup>6</sup> Wu ken geneg үn de ken be-de үn Ma-to Shir, wu zeeru;

“Ya rwo'e wotté m-was үn te ne hun-ne,

har wotté net\* m-hwō n-mé үn barag-үs ru?

<sup>7</sup> Un ya o-da hiin,

o rwo'og net үn con-de wō de үn **yan-tom-ye Shir** á.

Komo o sagbu wu m-sék mosse m-seps ne.

<sup>8</sup> O ya'ag wu gwomo-to үn ko yo ke rii-yo, yo o nome à.”†

Yatt-yo kuse ba wō үn ya'as wu á.

† **Bor-o gaan:9** 1:8-9 Hyen komo: Bong 45:6-7. † **Bor-o gaan:9** 1:9 Hyen komo: Isha 61:1,3.

§ **Bor-o gaan:11** 1:11 Hyen komo: Isha 51:6. \* **Bor-o gaan:12** 1:10-12 Hyen komo: Bong

102:25-27 (үt-Girik). † **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Bong 110:1. \* **Bor-us yoor:6** 2:6

Wā-wu үn net. † **Bor-us yoor:8** 2:6-8 Hyen komo: Bong 8:4-6.

Amba m-moka a ḫun go hyan net hokstę bop ḫun ka rem-se kap se Shir ya'ase wü á. <sup>9</sup> Wü a m-hyan à wü ro Yeso, ḫun ya o-da hiin a muutę wü, wü wo yan-tom-yę Shir á. Remen yar-mo Shir, Yeso marag remen hun-ne kap. Komo m-moka bo wü sütę ır-köqb har wü meret à, a sagabutu wü m-seps, m-sék ne.

<sup>10</sup> Shir nome koyan, como koyan remen seps-mo Shir mo. Shir nomog kashi ḫun rii bo wü muutę Yeso shiishę hond hond ḫun bu-yo ḫun swo ır-köqb à, bo Yeso kutę yakar-yę Shir deen bu-yo ḫun gwü à, como heetüru ye be-de ḫun seps-mo ḫun wü. <sup>11</sup> Yeso ro ḫun sokse ḫun hun-ne ba'as-to ḫun ye. Komo ḫun Yeso ḫun ye a sokse ba'as-to ḫun ye à, myet Tato o-gaan ye ro. O rwo'ę Yeso rotte m-hogę m'-ę á, wü zeet ye hen-ne ye ḫun wü. <sup>12</sup> Wü zeerü Tato ḫun wü,  
“Man bum jin ḫun du be-ur hen-ne re ne.

N-me ḫun morog-de ḫun hun-ne ru,

man hu sep-to ḫun bongon ḫun du.”‡

<sup>13</sup> Komo wü zeerü hun-ne,

“Man shér be-de Shir.”

Komo wü doorü m-zee,

“Mę ka kaane ḫun yakar-ne ye Shir ya'u me à.”§

<sup>14</sup> Cin da ka yakar-yę ye Shir ya'e Yeso à, hun-ne ye, yanze o-Kukt á, wü, ḫun cen wü Yeso, wü waragte net üntüñ ye, remen wü meret, wü sabursute ko-Gwomo-wü ḫun ya-ut-kot, wü hante m-mar à. <sup>15</sup> Komo wü waragte net üntüñ ye, remen wü usté ye, ye roa ma'as m-guw ḫun ho-to ḫun hoog-mo ḫun ye remen gyer-q m-mar à. <sup>16</sup> Net a hyen cas ḫunze Yeso ḫun haan remen wü guut yan-tom-yę Shir á, amba wü ḫun haan wü guut yakar-yę ḫun baag-o Ibrahi.\* <sup>17</sup> Remen kaane yo ken bu-yo ro kon á, se Yeso waragte üntüñ hen-ne ye ḫun wü ne, remen wü waragte ko-wa-o-nip, ḫun wa-ur-'wön ne be-de ko-Gwomo-wü ḫun kon-se Shir, be-de ḫun nome Shir m-guw, remen wü he sokse ḫun hun-ne ba'as-to ḫun ye to ye nome Shir à. <sup>18</sup> M-moka kaane, Yeso swoog ır-köqb como bo a megerte wü à, wua rees gun kowan wü a ut-meger à.

## Bor-üs tet

### Yeso jiishte Mosa

<sup>1</sup> Remen kaane, tu no yish be-ur Yeso, wü Shir tomnę, wü waragte na ko-Gwomo-wü ḫun kon-se Shir ḫun ruru ḫun ye ken ye ne ḫun yo te sherte à. <sup>2</sup> Yeso nomog o-nip be-de Shir wü daage wü à, ḫun kę yo ke rii-yo, yo Shir zee wü nom à, bo Mosa nome o-nip be-de ḫun sęnge-mo Shir à, be-de ḫun hur-o Shir.\* <sup>3</sup> A 'wostę sek-m Yeso aragte mo ma Mosa, bo a ro ḫun bom ḫun ko-yan-mà-to o-hur, argę hur-q wü ma'e à. <sup>4</sup> Kę q ke hur-q, q ro ḫun wü ma q ne à. Amba Shir nome kę yo ke rii-yo.

<sup>5</sup> Mosa nomog o-nip ḫun guw-mo ḫun hur-q Shir kap, como wü ro ḫun rure hun-ne rii-yo Shir he m-zee u co à. <sup>6</sup> Amba Kiristi† nomog o-nip bo wü ro Wà ḫun hur-q Shir à. Shir ro m-sher ḫun wü ḫun gwomo-to ḫun hun-ne ye Shir. Komo a ro ká hun-ne ye, urege a ro ḫun jaab-q ut-men ne, como a nom üs-ses ḫun saktę-o na ne, ka q ro n-me Kiristi.

‡ Bor-üs yoor:12 2:12 Hyen komo: Bong 22:22. § Bor-üs yoor:13 2:13 Hyen komo: Isha

8:17-18 (ut-Girik). \* Bor-üs yoor:16 2:16 Hyen komo: Isha 41:8-9. \* Bor-üs tet:2 3:2

Hyen komo: Qog 12:7. † Bor-üs tet:6 3:6 Wü Shir daagnę à.

*A nak yan-kqob-de m-sher ut-tq*  
 7 Tq, yo **Kukt-q Shir** zee à, yo rq:  
 “Caane, urege no hogute cor-q Shir,  
   8 no jar-o jar no nom cikt-de ur-hur  
 bo tat-ne no ne inę me zang,  
     da-de ye megrę me o-dákár á.  
 9 Reęno q ya-n-ga-yę no megrę me,  
 Ko de ye hyente senge-mo um nomę à, mo ut-hyat <sup>10</sup> us-hak ur-kwooz  
     ut-yoor [40].  
 Q rwo'e um nomot us-ryaab un ká zaman-yo ne, um zee:  
     ‘Koyanda ye este hur-de un ye ur-hew ne un me ne,  
     ye nap komo cow-üs re á.’  
 11 Q rwo'e um tondutu ye un ryaab-üs re.  
 ‘Yea tƿw be-de un wƿwe un de á,  
     de um ro zongsutu ye, ye wƿwutę á.’ †  
 12 Nom no ceen, or re ne, taase ko wan-gaan be un no wƿ nom barag-üs  
     ‘yo-se un hur-de un wƿ, ko ne kqob-de m-sher, wƿ tukę Shir q un hoog  
     o-cin. <sup>13</sup> Sęngu no do ye un or no ne jaab-q ut-men ko de ke ho-de, no  
     senge m-nom kaanę no kumę ur-keer. Taase **ba'as-de** raks wƿ ken be  
     un no, wƿ nom ur-cikt. <sup>14</sup> Remen a sęngutu no m-sher gung gung be-de  
     Shir bo a ro m-nom ur-takan à, har ur-kom, bo a he m-warag kang-o  
     gaan un **Kiristi** ne à. <sup>15</sup> A geneg be-de un Ma-tq Shir, a zee,  
     “Caane, urege no hogute cor-q Shir,  
         no jar-o jar no nom cikt-de ur-hur,  
     bo tat-ne no ne inę me zang á.” §

<sup>16</sup> Barag no ur-bon ne ne ma-to un ká hun-ne ye: Ka hun-ne ye hogute  
 Ma-tq Shir, ye hyanag rem-se ut-hyat da-q **Mosa** rwuntu ye dak-q o-  
**Masar** à, myet un kaanę ne, ye tuku tq o-cin. <sup>17</sup> Shir nomog us-ryaab  
 un ye ne hak-ur kwooz-ut yoor [40], komo ye nomutę wƿ kqob-de o-  
 dorotte ye maruru n-te o-dákár. <sup>18</sup> Ká hun-ne ye yage Ma-tq Shir remen  
 kqob-de o-dorotte, Shir tondutu ye un ryaab-üs un wƿ. Yea tƿw be-de  
 un wƿwe-de un wƿ á.\* <sup>19</sup> Te nepste ká hun-ne ye kum m-cow be-de  
 un ká wƿwe-de á, remen kqob-de un sher-mo un ye be-de Shir.

## Bor-üs nass

*Swor o-nu o ur-wƿwe  
 remen hun-ne ye Shir*

<sup>1</sup> Har caane swor o-nu o Shir q m-cow ur-wƿwe de Shir ro kon. Se  
 a nom no ceen, untaase wƿ ken wƿ be-ur no, wƿ taage m-cow un ká  
 wƿwe-de. <sup>2</sup> A hogussutę ko'ot un **Ma-tq m-Rerem** tq Shir bo a ruru ye  
 ka à. Amba ka hogę-mo ye hogę à, mo gu ye á, remen ye sher un ka  
 ma-tq ye hogę á. <sup>3</sup> Komo, na ye shere à cot, a he m-cow un ká wƿwe-de.  
 Untun bo Shir zee à,  
 “Um tondutu ye un ryaab-üs re.  
 ‘Yea tƿw wƿwe un de á.’”\*

---

† **Bor-üs tet:11** 3:7-11 Hyen komo: Bong 95:7-11 (ut-Girik).    § **Bor-üs tet:15** 3:15 Hyen  
 komo: Bong 95:7-8 (ut-Girik).    \* **Bor-üs tet:18** 3:16-18 Hyen komo: Qog 14:1-35.    \* **Bor-üs  
 nass:3** 4:3 Hyen komo: Bong 95:11.

Shir үн zee kaanę ko de wü be'este wü komostę senge-mo үн wü cin da-de wü nome koyan à. <sup>4</sup> Ün de ken be-de de үн Ma-to Shir, Shir nomog ut-ma, ma-to үн **Ho-de ur-Wuwę**, wü zee, "Ho-ur ata'yoore-de, Shir wuwę be-de үн senge-mo үн wü mo wü nome à kap."† <sup>5</sup> A karuntussutę komo be-de wü zee kaanę à,

"Yea tuw wuwę үн de á, de um ro zongsutę ye,  
ye wuwüte á."‡

<sup>6</sup> Wuwę-de Shir ro kon remen hun-ne tuwut, amba ka ye taknę m-hoge үн **Ma-to m-Rerem** to Shir à, ye kum ka wuwę-de á remen koob-de o-dorotte үн ma-to ye hoge à. <sup>7</sup> Shir este o ken da-o o m-cow be-de үн wuwę-de үн wü, komo ka da-o caanę o. N-ga n-ga, wü rurute **Dawuda** wü do swor үн ka nu-o, bo үм ro zeege à,  
"Caane, urege no hogute cor-o Shir,

no jar-o jar no nom cikt-de ur-hur á."§

<sup>8</sup> Urege Josuwa ro ya'ag hun-ne ur-wuwę, Shir roa do m-tan үн de ken **Ho-de ur-Wuwę** de á.\*† <sup>9</sup> Har m-moka dę de ken wuwę-de kustę ęssesse de hun-ne ye Shir hette m-wuwę à, bo Shir wuwę ho-ur ata'yoore-de à. <sup>10</sup> Kowan wü cowę үн ká wuwę-de, wua wuwę be-de үн senge-mo үн wü, bo Shir wuwę da-o wü komę nom үн hono o-dak à.‡ <sup>11</sup> A sengü no a tuwut no үн ká wuwę-de. Taase wü ken wü taage m-cow remen koob-de үн dorotte-o үн wü, bo ye ka taage m-cow à.

<sup>12</sup> Remen Ma-to Shir to ro үн hoog né. To ro m-'wons né. To ro m-senge üntün o-magay o m-rye jit-ur-jit. Üntün magay-o ro m-caat ur-ap ut-caar né, o kutu na rii-yo ro n-mę na à, ka bo-o Ma-to Shir ro m-cow un hur-de үн net, to kutu na barag-üs na se ur-bon үн se үн ba ur-bon né. <sup>13</sup> Yatt-yo ro wukusse be-de Shir á. Ko yo ke rii-yo cas o yo ro be-de үн wü, komo a ruryu wü myet yo a nome à.

### *Yeso caari-wü un ko-Gwomo-wü un kon-se Shir*

<sup>14</sup> A үн caari-wü үн ko-Gwomo-wü үн kon-se Shir, wü ha'e re n-Ton à, wü wü ro Yeso **Wà-wü Shir**. Remen kaanę yage a bupt sher-m na ut-kom ut-yoor to a rotte à. <sup>15</sup> Wü wü ro үн hyan үн 'won үн na be-de үн koob-de үн beebe-ur na. Remen yan á, da-de wü she'etę she'et-de үн net hono o-dak à, a ro megerę Yeso үн ko yo ke rii-yo bo a ro na ut-meger à, amba wü nom **ur-ba'as** á. <sup>16</sup> Yage a heet no sasa be-de үн kwuur-de үн yar-mo Shir, remen a kumut ur-'won komo a kum yar-mo Shir mo he na m-gu da-o a ro m-swo ur-koob à.

## Bor-üs taan

### *Ko-Gwomo-wü un kon-se Shir*

<sup>1</sup> Ko wü ke ko-Gwomo-wü үн kon-se Shir, a wü m-daag be-de үн or үн wü ne sek-ye. Wü sugute wan-heet m-yar, **ur-seke** né to үн hun-ne be-de Shir remen **ba'as-to** үн ye. <sup>2</sup> Komo үн cen wü üntü nome net-wü à, wua hoks ur-she'et үн hun-ne raag-ne né үн ya-ut-**ba'as** né үн

† **Bor-üs nass:4** 4:4 Hyen komo: Taka 2:2. † **Bor-üs nass:5** 4:5 Hyen komo: Bong 95:11.

§ **Bor-üs nass:7** 4:7 Hyen komo: Bong 95:7-8 (ut-Girik). \* **Bor-üs nass:8** 4:8 Josuwa wü tekę hun-ne ye o-Isra o-cow ha-mo үн dak-q Shir swore ye o-nu à. Dawuda cepuru kà ma-to üntün hak-üs zungu-üs nass [400] m-jim, bo үн cow-mo ye үн ká dak-q. † **Bor-üs nass:8**

4:8 Hyen komo: Kara 31:7; Josu 22:4. † **Bor-üs nass:10** 4:10 Hyen komo: Taka 2:2.

bü-yo gwugwer-mo ır-hi mo үn wü. Remen wü үn cen wü, wüa hoks m-he. <sup>3</sup> Remen kaanę, se wü nomoste ır-seke remen hun-ne, komo wü nomo hi үn de үn wü.\*

<sup>4</sup> Komo yatt-wü he m-dege үn hi үn de үn wü m-sék wü waragte Wan-co be-to үn Gwomo-nę ye үn kon-se Shir á. Se wü Shir aage à, bø wü aage **Haruna** n-ga wü waragte Wan-co be-to үn Gwomo-nę ye үn kon-se Shir à.† <sup>5</sup> Kaanę o komo **Kiristi** wü dege hi үn de үn wü m-seps, remen wü waragte ko-Gwomo-wü үn kon-se Shir á. Shir daage wü. Shir zeeg wü,

“Wö Wà re wü.

Caanę үm waragte Tato ru.”‡

<sup>6</sup> Shir zeerü wü үn de ken be-de komo,

“Wö ko-wan-**Cow** үn kon-se **Shir** wü, wü үn ba m-ta.

Wö ro üntün **Markisadik**.§

<sup>7</sup> Da-de Yeso ro'e үn hono o-dak à, wü konog us-kondeen har us'-won m-yish m-yish be-de Shir wan-gwomo-to үn gwü be-de m-mar. Shir hoguru wü remen sek-mo Yeso ya'ü wü à, komo wü nomote Shir o-dorquette.\* <sup>8</sup> Ko de Yeso rotte **Wà-wü Shir** à, wü yooste nom o-dorquette be-de Shir be-de үn koob-de wü swo à. <sup>9</sup> Swo ır-koob rwo'og Yeso wü shiig hond hond, komo m-moka wüa hoks m-gu үn myet ye nomu wü o-dorquette à, har da-o ba m-ta. <sup>10</sup> Shir үn daag wü ko-Gwomo-wü үn kon-se Shir üntün **Markisadik**.

A nak yan-yage үn dore үn Yeso ut-to

<sup>11</sup> Te үn rii nedeen yo te he m-zee mosse үn ka ma-to ne à, amba to ro us-nü ne a rurute no bo to ro à remen noott hor-mo nap үn rii á. <sup>12</sup> Cin ya ca á, no үn dor Yeso har m-moka, woosté no sengé yoosé үn ye ken. Kap үn kaanę ne, no үn conog wü he no m-yoose rem-se yan-dor pu-ye ro m-yoos be-de үn Ma-to Shir à. No üntün yan-yaar ye, ye ro m-swo m-yow à, yea hoks m-re ut-ga á. <sup>13</sup> O nepste wan-yaar shi á, remen de-de wü ro m-su cot. Wan-dor Yeso shi á urege wü nap nom үn kashi rii á.† <sup>14</sup> Rii-yo m-re yo m-hwo'ogon yo үn ye bo'ose à yo. Kaanę o komo yoos-de үn rem-us gos-se se үn **Kiristi**, se ma ye bo'ose be-de үn **Kukt-o Shir** ye cot, ye ro m-sengé mo үn nap rii-yo ır-bon үn yo үn ba ır-bon ne, komo ye nom kashi үn rii.

## Bor-uş cind

<sup>1</sup> To remen kaanę, no ma'as bo үn yoos-de a yoosu no da-de no waktune be-de Shir á. Dék no yoos-de no hette m-bo'ose à.

No yage muut үn rem-se o-hwaa se ro үn hante m-mar à,

Sher no be-de Shir. <sup>2</sup> No nepste ma-to үn:

Yo'os үn net n-te m-ho ne, үn

Hwo ut-kom ne үn hi-de үn net, үn

Ine-mo margan-ne ne, үn

Piish ut-ma ne to ba m-ta.

<sup>3</sup> Yage a bo'osutu no, urege Shir zeeg.

\* **Bor-uş taan:3** 5:3 Hyen komo: Rewi 9:7. † **Bor-uş taan:4** 5:4 Hyen komo: Rwuu 28:1.

‡ **Bor-uş taan:5** 5:5 Hyen komo: Bong 2:7. § **Bor-uş taan:6** 5:6 Hyen komo: Bong 110:4.

\* **Bor-uş taan:7** 5:7 Hyen komo: Mati 26:36-46; Mark 14:32-42; Ruka 22:39-46. † **Bor-uş taan:13** 5:12-13 Hyen komo: 1Kor 3:2.

4-6 Ka ye shere be-de Shir à, ka da-de ye 'yaruru yo Yeso nomu ye à n-ton o-**kan**, yea hoks m-waktunę be-de Shir komo á, ra nomę á.

Ka ye nape nip-o Shir à,

Ka ye rakę yar-mo un Ton-o shir n-me un Ma-to un Shir à,

Komo ye gokstę wong-de un ye de **Kukt-o Shir**, un bęeb-de a he ye m'-ya à, n-me un hoog-o roone à,  
yea hoks m-waktunę be-de Shir komo á. Yea hoks m-waktunę komo á, remen ye 'yarag Yeso **ur-seke** de un wu ne. Ye ro uento ká hun-ne, ye kamę Yeso ton-o ce à. Ye ro uento ká hun-ne, ye yo'oge Yeso be-de hun-ne komo à.

7 Kem-q a m-he hond hond à, o ro m-musę o-dak, yan-tom gooru urgo. Ye gwowluru tom, a kumluru rii-yo m-re be-de un wu gwowę o-kat à. Shir ro m-rwunte o-kwum un ka kat-q.

8 Amba urege dak-o ro m-pot un yokor un to-to un wo ne, yatt rii-yo o he m-kum be-de un o á. Shir ro un ma-to un huu ka kat-q nu-o yo-q. Ur-kom, komo tuks-mo a he o.\*

9 Or re ne, ko te ruru no ut-ma uento to kà, te nepste no m-nom un ka rem-se ur-bon se hun-ne ro m-nom à da-q ye kume gwu-q Shir.  
10 Taase no zee Shir ro m-was un senge-m no ne á. Wu ro m-was un mo ne. Wu top ko wu ke net-wu senge-mo un wu. No ye ro m-was un wu ne à, no ye kutu wu m-was be-de un yan-dor ye un wu à. Har m-moka no ro ye m-gu. 11 Rii-yo te conę à, ko wu ke wan-gaan no wu, wu senge go un ká senge-mo har a woot ho-de Shir. A kum rii-yo a o-sakto à be-de wu. 12 No nom m-zar á. Doru no bu-yo un ye bopę Ma-to Shir à. Bo ye bopę to à, ye mo'uru ur-hur be-de un wu, har wu shoosuru ye rii-yo wu zee ye à.

### *Shir a shoos yo wu zee à*

13 Yatt-wu jishe Shir á, un kaanę wu swore o-nu un **Ibrahi**. Wu tonduru un jin-de un wu, 14 bo wu zee **Ibrahi**, "Me, Shir, jip man huu wo nu so-ye. Um 'ye wo yakar deem."† 15 Kaanę o, bo **Ibrahi** mo'e hur-de un wu à, Shir ya'asuru wu yo wu swore o-nu wua kum à.

16 Urege wu ken conog wu hongse sunę-mo ut-ma, ye ro m-tond un jin-de un wu jishe ye à. 17 Ka ye roa goks yo wu swore o-nu à, Shir un con ye nept unze wu à kuse á, remen kaanę wu dooru m-tond un ka swo'rę nu-o. 18 Shir ro m-rwor ut-bo á! Remen kaane tond-q un wu un swooru nu-o un wu ne yatt-wu he to m-shakt á. A teere o-rek ha-mo be-de Shir **Wan-Gwu** à. M-moka tond-q un wu un swooru nu-o un wu ne, a 'ye na jaab-q ut-men a bupt ka sakto-q, o ro be-ur na à. 19 Ka sakto-q ya o ro uento kashi o-hu, yo ur-beeb, komo o na m-cow n-me ur-hur. Sakto-o na caate ka gund-q sane depi-o Shir à, har o heet na n-me un be-de jishe ba m-kukop à.‡ 20 Yeso be'estu na m-wo kane, komo wu un cow un suge-ur na. Wu ro komo ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu un ba m-ta uento **Markisadik**.§

## Bor-üs ta'yoor

### *Wan-Cow un kon-se Shir*

\* **Bor-üs cind:8** 6:8 Hyen komo: Taka 3:17-18. † **Bor-üs cind:14** 6:14 Hyen komo: Taka 22:16-17. ‡ **Bor-üs cind:19** 6:19 Hyen komo: Rewi 16:2. § **Bor-üs cind:20** 6:20 Hyen komo: Bong 110:4.

**1 Markisadik** ko-Gwomo-wu үn bo-o o-Sarem wu ro'e. Wu ro wan-Cow үn kon-se Shir q jiişhe à. Da-q **Ibrahi** ro'e m-jo'on so ur-gun à de a hooté gwomo-ne à, **Markisadik** gontu **Ibrahi**, wu hüssuru **Ibrahi** nu-q ur-bon. **2 Ibrahi** ya'asuru wu ur-gwug de үn rem-se wu jo'onte so ur-gun à. Wu hüssuru rii gaan be-de үn op үn ko yo ke rii-yo wu kumne à, wu ya'asuru wu. Jin-de үn wu ur-takan de ro, "Ko-Gwomo Kashi," tomso ne "Ko-Gwomo-wu o-Sarem," de ro "Ko-Gwomo-wu үn Gwugwug-mo ur-Hur."\* **3 Wutt** o-tato á. Wutt o-inu á. A napu né baag-o un wu á. A napu né ho-de a mate wu á. Komo a nap ho-de wu mare á. Wu waragte üntun Yeso **Wà-wu Shir**, wan-Cow үn kon-se Shir wu un ba m-ta.

**4** War no go үn gos-to үn wu, har tato na **Ibrahi** ya'asté wu o-gaan be-de үn op үn rem-se ur-gun! **5** Yé kà yan-kon-se Shir ye, yakar **Rewi**, **karamsa**-o **Mosa** zeeg yea ma'as un goks o-gaan be-de үn op be-to үn hun-ne, or үn ye né, ko dë rotte kap mo үn ye yakar **Ibrahi** ye à.† **6** Ko de, **Markisadik** ro baag-o gaan un **Rewi** né á, amba wu goksté o-gaan be-de op be-ur **Ibrahi**, har **Markisadik** hüssuru **Ibrahi** nu-o so-q, **Ibrahi** wu Shir swore o-nu un wu né à. **7** Kowan torusse nu unze net-wu hu'e wu ken nu-o so-q à, jiişte ka wu a hu'e nu-o so-q à ut-gos.

**8** Myet kowan kon-se Shir a mer, amba ye ro m-goks o-gaan be-de үn op be-de үn hun-ne, **Markisadik** wu cot goksé o-gaan be-de op komo wu ro үn mar á. Komo Ma-to Shir yoosutu na wu ro үn hoog né. **9-10** Ko bo **Ibrahi** ya'asté **Markisadik** o-gaan be-de үn op à, da-de wu jo'one ur-gun à, cin a ro makt **Rewi** á. Kap үn kaané né sa o zee **Rewi** a ya'ase ka gaan-yo be-de үn op, myet үn kaané né, **Rewi** ro n-mé үn wur-o **Ibrahi** ko-ya-n-ga-ye-wu үn wu da-q **Markisadik** gonté wu à.

### Yeso üntun Markisadik

**11** Ko de **karamsa**-o **Mosa** zette se үn baag-o **Rewi** a he, kum үn wan-Cow үn kon-se Shir à, yea hoks miut үn net kashi hond hond á. Remen kaané se a kumug wu ken wan-Cow үn kon-se Shir wu üntun **Markisadik**, otte wu ken wu so үn baag-o **Haruna**. **12** Urege a kumug sek-wu pu-wu wan-Cow үn kon-se Shir pu-wu, ka da-q **karamsa**-o he m-barme. **13** Yeso wu a үn ma-to үn wu m-moka à, yatt-wu take nom үn gyw-mo үn **seke**-de o-hana un baag-o үn wu á. **14** Kowan nepsté Wan-Koyan na үn baag-o **Yahuda**-nè q a mate wu. Da-de **Mosa** ro'e m-rure үn Ibra-né ma-to үn yan-Cow үn kon-se Shir à, wu tan baag-o **Yahuda** á, remen a үn daag үn yan-Cow үn kon-se Shir үn ka baag-o á.

**15** Myet to ka ma-to ro m-rwüun cas, da-q a dege wu ken wu üntun **Markisadik**, wu waragte wan-Cow үn kon-se Shir. **16** A sagab Yeso wan-Cow үn kon-se Shir ba remen **karamsa**-o nomog ma-to үn baag-o un wu á, amba Shir үn sagab wu remen hoog-q үn wu o m-ta q á. **17** Kaa a gene be-to үn Ma-to Shir, a zee,

"Wo wan-Cow үn kon-se Shir wu үn ba m-ta.

Wo ro üntun **Markisadik**."‡

\* **Bor-us ta'yoor:2** 7:1-2 Hyen komo: Taka 14:17-20. † **Bor-us ta'yoor:5** 7:5 Hyen komo: Qog 18:21. ‡ **Bor-us ta'yoor:17** 7:17 Hyen komo: Bong 110:4.

<sup>18</sup> A ęsstę ká **karamsa**-o n-ga o n-riib o ka, remen ot m'-wɔns á, komo o waragte hwaa. <sup>19</sup> Ká **karamsa**-o hoksı ne muut un net kashi hond hond be-de Shir á. Remen kaane ne, Shir nomuru na cow-yo o-dish yo jiishe ur-bon à, komo yo he na m-muut yow yow un Shir ne.

<sup>20-21</sup> Shir un hi-de un wu tondte, da-o wu daage Yeso wan-**Cow un kon-se Shir** à. Amba wu tak m-tond da-de a daage ye ken yan-**Cow un kon-se Shir** á. Ka ma-to wu tondte à to ro:

“Me, Yawe, um tondte,

man waksę ne ma-ut re á.

‘Wo wan-**Cow un kon-se Shir** wu un ba m-ta wu.’ ”§

<sup>22</sup> Remen tond-o Shir tondte à, o rwo'e Yeso waragte esunte de un shoos un ká ma-to, to jiishe ur-bon à.

<sup>23</sup> Yan-**Cow un kon-se Shir**, yakar **Rewi**, ye ro ut-moor ne remen mar-m weneg ye m-she'et deen be-de un senge-mo un ye. <sup>24</sup> Yeso ro m-mar á. Remen kaane, senge-mo un wu mo un wan-**Cow un kon-se Shir** mo un ba m-ta. <sup>25</sup> Remen kaane, wua hoks ca un ko de ke ho-de ne, gu un ye ro m-hyokne yow yow be-de Shir un raag-o un wu à, remen wu ro un hoog ne o ba m-ta, wu ro komo m-ha co be-de un kon-se Shir remen ye.

<sup>26</sup> Gon ka ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu, wu a m-hoob, wu ro ba m-kükop à, ba un rii-yo ut-ręeb, ba **ur-ba'as**, Shir huste wu un hon remen wut **ur-ba'as** á be-de un **ya-ur-ba'as**. Shir ya'astę Yeso m-sek arge ko yo ke rii-yo n-Ton shir. <sup>27</sup> Wu ba ęntun ka Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye, wu ro á. Ye un hoob-o, ye ma'astę un **seke** **ur-seke** ko de ke ho-de. Ye **seke** de ma un ye **seke**-de **ur-ba'as** de, ka da-de ye **seke** de un **ba'as-to** un hun-ne. Amba wu un **seke** de ma un wu **seke**-de o-gaan cot, da-o wu ya'asę hi un de un wu à.\* <sup>28</sup> **Karamsa**-o **Mosa** zeeq, a deeg net be-to un or un wu un hun-ne yan-koob-de ur-beeb remen ut-**ba'as**. A ya'as wu ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Amba un bu-yo un ka tond-o, o woone un jim-de un ka **karamsa**-o à, o zeeq a deeg **Wà-wu Shir**, wu Shir muute shiishe hond hond à, har da-o ba m-ta.

## Bor-üs eer

*Yeso wu ro na ko-Gwomo  
be-de un kon-se Shir*

<sup>1</sup> 'Wup-de un ma-ut na de ro a ro un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir ne, wu ro tara un be-de ut-gwomo n-riib o Shir Wa-ut-Hyat n-Ton shir à.\* <sup>2</sup> Kanę wu ro m-nom un senge-mo un wu mo un kon-se Shir un depi-o o-nip o Wan-Koyan nome à, yanze un depi-o hun-ne nome á.

<sup>3</sup> Bo Shir conę ko wu ke ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, wu 'ye m-yar ut-**seke** ne à. Wu ma na ko-Gwomo-wu gos-wu un cen wu se wu **seke** yo ken rii-yo. <sup>4</sup> A ro zeeqe Yeso ro un kà hono o-dak o, wu roa warag wan-**Cow un kon-se Shir** á, ko hiin, remen yan-**Cow un kon-se Shir** ro kon ye ro un heet un yar-mo un hun-ne bo **karamsa**-o **Mosa** zee a nom à. <sup>5</sup> Senge-mo ye rotte à horomte-o un sha-mo un rem-se ro n-ton à, o rwo'e Shir kewestę **Mosa** da-o wu ro un zonge-to wu meet depi-o un kon-se Shir à. Ka da-o Shir kewsı wu, Shir zee, “Nom cęen, o nom

§ **Bor-üs ta'yoor:20-21** 7:20-21 Hyen komo: Bong 110:4. \* **Bor-üs ta'yoor:27** 7:27 Hyen komo: Rewi 9:7. \* **Bor-üs eer:1** 8:1 Hyen komo: Bong 110:1.

koyan bo um kutu wo n-ton un ká haag-o à.”<sup>†</sup> <sup>6</sup> Amba m-moka Yeso caari-wu un ko-wan-co be-de un Gwomo-né ye un kón-se Shir na. Shir ya'asté wu sengé-mo jiishé ka mo ye nome m-guw be-de un **karamsa-ut** ut à, remen wu hongsú na un ess ut-ma un Shir né. Yo jiishé à un bu-yo un swooru o-nu, o jiishé à.

<sup>7</sup> A ro zeege a hyanag yo-mo un ká ess ut-ma to ur-takan to á, a roa do ess ut-ma o-ayoore-o á. <sup>8</sup> Shir hyanurú m-yo mo un hun-né,  
“Yawe zee, ‘Da-o roon o um hette ja’as  
un ess un ma-ut pü-to,

un hun-né ye un baag-to o-**Isra**-né,<sup>‡</sup>  
un hun-né ye un baag-to o-**Yahuda**-né.<sup>§</sup>

<sup>9</sup> Ba go un ka ess ut-ma ut-ut to,  
to um nome un tat-né un ye né,  
da-o um nakné ye un kom-ut re,  
um rwuntutu ye un dak-o o-**Masar** á.

Bó ye wasse un ká ess ut-ma to né á,  
o hante um tukutu ye o-cin.

Yawe zee, <sup>10</sup> amba m-moka um russuté hun-né ye o-**Isra**,  
To kà ro ess un ma-ut re ut-pü to:

Yawe zéeg da-o roon,  
man ru **karamsa-ut** re n-me men-to un ye.

Man gen to komo un hur-de un ye.

Man warag Shir o un ye,  
ye komo yea warag hun-né re.

<sup>11</sup> Yatt-wu he yoose un kowan á.

Yatt-wu he zéé un or un wu, “Nep Yawe” á.

Remen un yakar un sek-ye né,  
kowan wua nep me.

<sup>12</sup> Man hyen 'won-de un ye,  
um sokse ye **ba'as-to** un ye.

Man do m-baks un to né á.’ ”\*

<sup>13</sup> Da-o Shir cepé ma-to un ess ut-ma ut-pü to à, wu muutté o ka o ur-takan o-'wutum. Komo bo un rii-yo ro quntun yo n-ga à, yo ro komo m-wutme à, yoa tees ba m-jime.

## Bor-us jero

*Depi-de n-dak untun kuke-o Shir n-Ton*

<sup>1</sup> Ma-to Shir esse үr-takan un hun-né ye o-**Isra**-né à, to ro **karamsa-**to kute hun-né bo ye he үr-kwukt be-de Shir à. Un depi-de a hette үr-kwukt be-de Shir kané o-dak à. <sup>2</sup> Be-de a takné m-cow un ka depi-de à, a de m-zée, “Be-de Shir, de un ba m-kukop.” Komo a este үr-pitirra, o-teebur né, ut-burodi né to ye esse remen Shir à.\* <sup>3</sup> A pyesé o-gund, o a purugté kà depi-o à, kur-o ayoore-o, a de m-zée, “Be-de Shir de jiishé ba m-kukop à.”†

† **Bor-us eer:5** 8:5 Hyen komo: Rwuu 25:40; 26:30.   ‡ **Bor-us eer:8** 8:8 Baag-ut o-Isra ro baag-ut op hysse baag-o Banyamin un baag-o Yahuda né.   § **Bor-us eer:8** 8:8 Baag-ut o-Yahuda ro baag-o Banyamin un baag-o Yahuda né.   \* **Bor-us eer:12** 8:8-12 Hyen komo: Irmi 31:31-34 (ut-Girik).

\* **Bor-us jero:2** 9:2 Hyen komo: Rwuu 26:1-30; 25:31-40; 25:23-30.  
† **Bor-us jero:3** 9:3 Hyen komo: Rwuu 26:31-33.

<sup>4</sup> N-mę үn ka kur-o rem-üs yoor rö kon: **hana**-o o-zinariya (o atte m-tuks үn now-mo m-shi'igin à), ka **ba-o** үn **ess ut-ma**, o a hokke үn zinariya à. Rem-üs tet rö kon n-mę үn kà ba-o:

Yo rö tur-de o-zinariya (de үn ess үn rii-yo m-re, yo Shir ya'as ye n-ga o-köt à, yo a m-zee o-Mana à),

Ün kō-o **Haruna** né (yo rö үn rwunte үt-mök à),

Üt-ta'ar né to Shir genute ye ka **karamsa**-tö à.<sup>†</sup>

<sup>5</sup> N-ton үn ka ba-o a maag sha-mo үn **yan-tom-yę Shir** ye a m-zee Cerebim à. Ye rö m-seps үn Shir à, ye rö үn 'ya m-wuwür be-de үn she'et-de ur'-won. Amba m-moka kaane a hoks cep үt-ma cas үn kà ma-to á.<sup>§</sup>

<sup>6</sup> Bo ye komte seebsę үn ka rem-se à, yan-**Cow** үn **kon-se Shir** ma'asuru m-cow үr-ho bi n-mę үn ka kur-o үr-takan o, ye nomot sengemö үn ye.\* <sup>7</sup> Amba kur-o ayoore-o, yatt-wu rö m-cow үn o á, se ko-Gwomo-wu үn kon-se Shir үn hon-de үn wu. Cow-mo үn wu ne gaan-o cot үn hak-o gaan. Da-o wu inę m-cow, ye panuru үr-gut, wu cowuru үn hyó-mo үn de ne, wu kaprurų m-hyó, wu konuru Shir remen **ba'as-de** үn hi үn de үn wu, үn to үn hun-ne ne, to ye nome Shir ba ye үn nap á.<sup>†</sup> <sup>8</sup> **Kukt-o Shir** yoosutu na cas үnze bu-yo m-cow n-mę үn "Be-de Shir de jiishe ba m-kukop à" a senestę de cin n-ga urege de ká depi-de ur-takan de ro'osuturu eso.

<sup>9</sup> Myet ka depi-o, ya o ro үntün sha-mo үt-ma be-ur na m-moka, o kutu na үnze yar-m na үn **seke**-ur na né to a m-ya'as à, to bo'os so'os үn hur-de үn yan-kwukte үn Shir be-de **ur-ba'as** cas cas á. <sup>10</sup> To kà ma-to m-re to m-swö ne, үn soso'os ne gos-us go, to hun-ne 'wosse à. Ká rem-se komo jind-o o-wur o, o a sengę m-nom cin ba a ro hantute jamas-ur pu-de à.

### Hyó-m Kiristi

<sup>11</sup> Amba m-moka **Kiristi**, regussutę wu heesunte. Wu rö ko-Gwomo-wu jiishe à be-to үn yan-kon-se Shir, үn rem-se үr-bon se haanę à. Komo wu cowog be-de үn kà depi-o jiishe à ba үr-reeb n-Ton, hun-ne nome o á, komo un kà dak-o a nome o á. <sup>12</sup> **Kiristi** cowog so o-gaan cot "Be-de үn Shir de jiishe ba m-kukop à," komo wu rurug na be-de **ur-ba'as** har da-o ba m-ta. Wu үn nom kaanę bo wu ya'ase mo ma үn wu hyó-mo à, otte hyó-mo үn gwoor үn mo үn marikki-ne à.

<sup>13</sup> Un **karamsa**-o **Mosa**, hyó-mo үn gwoor үn mo үn gwon-ne ye үn na үn cow-mo үn so-ne ye үn na-ne mo a kapre hun-ne à, moa hoks muut үn hun-ne ya-m-kukop, ye warag yan-ba-m-kukop үn wur-to үn ye.<sup>‡</sup> <sup>14</sup> Nom no үs-barag, hyó-m Yeso **Kiristi** argę hyó-mo үt-gut! Hyó-mo үn wu moa so'os ri'in-to **ur-ba'as** үn hur-ur na be-de үn nom үn rem-se o-hwaa se rö m-hantę m-mar à. Wu үn nom kaanę remen a nomoté Shir o үn hoog, m-guw. Yeso **seke** Shir hi үn de үn wu kashi **ur-seke** komo remen **ba'as**-ut na. Wu nom kaanę үn gwu-o үn Kukt-o ba m-ta.

<sup>15</sup> Remen kaanę, Yeso rö wan-hongse үn hun-ne үn Shir né be-de үn ess үt-ma to Shir swore o-nu үn hun-ne né o-pu o à. M-moka ye ka ye

<sup>†</sup> **Bor-üs jero:4** 9:4 Hyen komo: Rwu 30:1-6; 25:10-16; 16:33; Qog 17:8-10; Rwu 25:16; Kara 10:3-5. <sup>§</sup> **Bor-üs jero:5** 9:5 Hyen komo: Rwu 25:18-22. \* **Bor-üs jero:6** 9:6 Hyen komo: Qog 18:2-6. <sup>†</sup> **Bor-üs jero:7** 9:7 Hyen komo: Rewi 16:2-34. <sup>‡</sup> **Bor-üs jero:13** 9:13 Hyen komo: Rewi 16:15-16; Qog 19:9,17-19.

Shir aage à, yea kum cim-yo ba m-ta, yo Shir nomu ye üt-ma à. Remen Yeso marag wu rurut ye be-de un swo ır-kob de un **ba'as-to** ye nomé un ess üt-ma to ır-takan à.

<sup>16-17</sup> Net-wu gene o-takurda à, wu ro m-rwo un jin-to un hun-ne ye he m-re un cim-yo un wu à wu mere. Yea dek ka cim-yo cin wu ro un hoog ne á. Se wu marag, ye dekuru cim-yo un wu. Uregé ka net-wu ro un hoog ne, ka takurda-o sa o zee hwaa q ro, amba wu mere a wassuru un o ne.

<sup>18</sup> Q rwo'e ess üt-ma to ır-takan to nomte ır-beeb á, se da-o a wuuse m-hyó à. <sup>19</sup> Bo **Mosa** russute hun-ne kap **karamsa**-to Shir ya'ase ye à, wu ibinuru m-ho, wu weret hyó-mo un marikki un mo un gwoor ne. Bo wu werte m-hyó à, wu satnuru ya o-jet yo o-zoppa, wu mossuru un gwere-o o-jaas yo ne, wu kapruru ká takurda-o o-**karamsa** o, un hun-ne ne kap m-hyó m-ho ne. <sup>20</sup> Bo wu kaparte m-hyó à, wu zeeru, "Hyó-mo ká mo un este üt-ma un no ne, to Shir rurú no, no dorute à." § <sup>21</sup> Kaané o komo, wu kapruru ká depi-o o a shere à, un saw-to ro n-me ne à, to ye ro m-mure be-de un bongon-de Shir à. \* <sup>22</sup> Nip-o, be-de un **karamsa**-o **Mosa**, sa o zee ko yo ke rii-yo m-hyó a ro yo m-so'os, remen wuus m-hyó rokné á, soks **ır-ba'as** ro kon á. †

### *Seke-ır Kiristi sokste ır-ba'as*

<sup>23</sup> Ro ır-bon ne, a so'os rem-se un hono o-dak **ır-seke** remen se sham-o temb mo un rem-se n-Ton shir, amba rem-se n-Ton shir un hi un de un se, se a so'oste se **ır-seke**, to jiishé to n-ga à.

<sup>24</sup> Remen **Kiristi** wu cow be-de un depi-o hun-ne ma'e un kom-to un ye, o ro sha-mo un o n-Ton á. Amba wu haag n-Ton shir komo, m-moka wu ro be-de Shir remen wu guut na. <sup>25</sup> Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu un **Yahuda**-ne ro m-cow "Be-de Shir de jiishé ba m-kukop à" ko o ke hak-o m-hyó ne mo ır-gut. Amba Yeso wu cow n-Ton shir remen wu sekuté hi un de un wu bim-m-bim á. <sup>26</sup> Uregé se a nomog kaane, wu roa senge m-mar bim-m-bim, cin da-o a nomé hono o-dak à. Amba, ay, wu un haan so o-gaan cot, bo un ka da-o kom-de ka. Wu huste beebe-de **ır-ba'as** har da-o ba m-ta un bu-yo un **seke**-de un hi-de un wu har m-mar rem na.

<sup>27</sup> A hwonté mar-mo un net o-gaan cot. Komo un ra-o m-mar se piish ır-ma. <sup>28</sup> Kaané o komo Yeso **Kiristi** ya'ase hi un de un wu so o-gaan remen wu dekt **ba'as-to** un hun-ne deen. Wu do m-muun, se de yanze remen wu doot dek un **ba'as-to** un hun-ne komo á, amba remen wu guut hun-ne ye un wu ye ro un 'er-de un muun-mo un wu à. ‡

## Bor-us op

### *Seke-ır Kiristi, so o-gaan q cot*

<sup>1</sup> **Karamsa**-to Shir ya'ase **Mosa** à, ya to ro untun horomte-o un rem-se ır-bon se roone à. Ká horomte-o, o ro ka rem-se ır-bon se hi un de un se á. Yo hanté kaané à, yo ro, remen o sokse hun-ne **ba'as-to** un ye un bu-yo **ır-seke** ho-ır bi ko o ke hak-o á. Ká **seke**-to to ro m-muut un ya-ır-kwukt be-de Shir, ba **ır-ba'as** cas cas á. <sup>2</sup> Ká **seke**-to, to rotte

§ **Bor-us jerö:20** 9:19-20 Hyen komo: Rwyu 24:6-8. \* **Bor-us jerö:21** 9:21 Hyen komo: Rewi 8:15. † **Bor-us jerö:22** 9:22 Hyen komo: Rewi 17:11. ‡ **Bor-us jerö:28** 9:28 Hyen komo: Isha 53:12.

үr-beęb nę to so'ostę hur-de үn net, a roa ma'as үt-seke kę o ke hak-q, remen ya-үt-ba'as á. Ba'as-to үn ye tę roa do ye m-su'ę á.

<sup>3-4</sup> Amba myet үn kaanę nę, hyó-mo үn yege-gwön-ne gwön-ne ye үn na, үn yege-gwoor nę a hoks so'os үr-ba'as á. Amba o rö үn baksę үn hun-nę ba'as-to үn ye kę o ke hak-q.

<sup>5</sup> Remen kaanę, da-q **Kiristi** haanę үn hono o-dak à, wü zeeru Shir, “**Üt-seke** m-yar nę mo o conę á,  
Amber o ya'astę wür-o re.

<sup>6</sup> Seke-de үn tuntuks үn seke-de үn so'os үr-ba'as ne,  
Shir ro m-hoge үn rerem-mo үn to á.

<sup>7</sup> Ka da-de **Kiristi** zeeru,  
‘Shir re, mę ka haanę m-nomot rii-yo o conę à,  
Bę to rö gense үn Ma-tę Shir à.’ ”\*

<sup>8</sup> **Kiristi** taknu m-zee, “Wę con seke-to үt-güt á, kę yar-mo үn yege-hyo á, kę nę gut-to a tükse n-te o-hana á, kę mo ken yar-mo remen so'os үt-ba'as á. Shir rö m-hoge үn rerem-mo үn ká sengę-mo á.” (Kę de **karamsa**-o **Mosa** zette a nom ka rem-se à). <sup>9</sup> Ka da-de **Kiristi** dooru m-zee, “Shir re, mę ka haanę m-nomot rii-yo o conę à.”† Yeso dostę ka ma-tę swor nu-q үr-takan o, remen wü ęstę swor o-nu ayoore-q. <sup>10</sup> A waragte ba m-kukop remen Yeso **Kiristi** nomotę Shir o-dorottę. Komo wü ya'aste wür-q үn wü so o-gaan cot, remen **ba'as**-ut na.

<sup>11</sup> Kę de ke ho-de, kę wü ke wan-Cow үn kon-se Shir wü, wü rö m-es wü nom sengę-mo үn wü; bim-m-bim komo ragaan-wü rö үn seke үn ka seke-de de un ba un hoks un soks үr-ba'as de.‡ <sup>12</sup> Amba da-q ka wan-Cow-wü үn kon-se Shir na, wü seke hi үn de үn wü o-gaan cot remen **ba'as**-ut na à, ká seke-de a gu na har da-q ba m-ta. Ka da-de wü argu m-she'et үn be-de үt-gwomo n-Ton shir. <sup>13</sup> Bę wü she'ette үn be-de үt-gwomo à, wü rö үn 'er-de үn ho-de wü hette m-yawag үn yan-yage-to үn wü үn na-se үn wü à.§ <sup>14</sup> Be-de үn ya'as-mo wü ya'ase hi үn de үn wü so o-gaan cot үr-seke à, kaanę o ka wü ya'ę ye m-warag ba үr-ba'as cas cas, har da-q ba m-ta. Wü үn nom yo ka remen ka ye a m-muut ba m-kukop à.

<sup>15</sup> Ka sengę-mo Yeso nomę à, **Kukt-q Shir** rö na m-rure ka sengę-mo nip-q. **Kukt-q Shir** zeeru,

<sup>16</sup> “Yawe zee, ‘Da-o roon o, ma-tę үm he m-ess үn ye ne à,  
tę ka,

man ęss **karamsa**-o re n-mę үn hur-de үn ye,  
man gen o komo n-mę mën-to үn ye.’ ”

<sup>17</sup> Wü dooru m-zee komo,  
“Man do m-baks үn **ba'as**-to үn ye ne,  
үn mën-ut jaas-to tę үn ye ne á.”\*

<sup>18</sup> Da-q Shir soksusse үt-ba'as, seke үr-hor-de rö kon de a he m-nom, remen үr-ba'as á.

*Də үn jaab-q үt-men үn nak үt-to ne*

\* **Bor-us op:7** 10:5-7 Hyen komo: Bong 40:6-8 (üt-Girik). † **Bor-us op:9** 10:9 Hyen komo: Bong 40:8. ‡ **Bor-us op:11** 10:11 Hyen komo: Rwyu 29:38. § **Bor-us op:13** 10:12-13 Hyen komo: Bong 110:1. \* **Bor-us op:17** 10:16-17 Hyen komo: Irimi 31:33-34.

<sup>19</sup> Qr re ne, remen kaanę a ro o-cow né a tūwut “Be-de Shir de jiishę ba m-kukop à” hur-ur gaan remen hyó-m Yeso. <sup>20</sup> Yeso tikshitü na cow-o pu-yo yo un hoog be-de un wur-q un wu o wu ya'ase à. Wur-q un wu o waragte üntün gund-q a purugte ka depi-q n-me à, o yiishę à. Bo o yiishę à, hun-ne kumuru m-cow un ka be-de de a m-zee be-de un she'et-de Shir à.

<sup>21-22</sup> M-moka bo a ro un caari-wu un wan-Cow un kon-se Shir ne à, wu ro un gwomo-to un hun-ne ye Shir à. A he no be-de Shir un hur-ur pus-de komo hur-ur ro sak. A shér be-de un wu komo, remen hur-ut na tq a so'oste barag-üs na se m-kukop, un hyó-mo un wu à. Komo remen wur-ut na waragte ur-bon né bo Shir conę à, a waragte hun-ne ye a zore un ho-mo ur-bon à.†

<sup>23</sup> A bup no gung dish-q a zee o ma na q à, taase a ho'os á remen Shir wu swore o-nu un na ne à, wa-m-shoos wu. <sup>24</sup> Nōm no bo un nom no, no doote yan-dor Yeso jaab-q ut-men, remen ye sengute con-to un hun-ne un senge-mo nom un rem-se ur-bon ne. <sup>25</sup> Sengu no m-morge un morog-de un yan-dor Yeso. Nō yage m-morge á, bo ye ken ye ro m-nom à. Amba no do ye or no ne jaab-q ut-men, bo no nepse ho-de un muun-m Yeso nomog yow yow à.

<sup>26</sup> Uregę na ye nepse o-nip à, komo a senguru nom ur-ba'as bunbarag. Yatt seke-de he soks un ba'as-ut na komo á. <sup>27</sup> Se 'er-de un piish ut-ma de o-gyer o-ra ne o m-hoog o he tuks un ye yage Shir à.‡ <sup>28</sup> Kap bo un net-wu pase karamsa-o Mosa à, a wu m-ho, ba ur'-won. Ye m-nom kaanę, urege ya-üs-tor ro kon ye yish-ye un ye hyane à, nēn yoor ko tet.§ <sup>29</sup> Yagunte ma net:

Wu yo'oge Wà-wu Shir à,

Wu 'yarag ma-to un hyó-mo a este ut-ma un wu ne, ka mo so'osu wu à,

Komo wu yo'ogte Kukt-q m-Yar mo Shir!

Nēt-wu nome kaanę à, Shir a 'ye wu ur-koob argę ka ye pase karamsa-o Mosa à.\*

<sup>30</sup> Remen a nepstę wu zeeg,  
“Senge-m re mo, um topt.

Man top ko wu ke nēt-wu.”†

Ma-to Shir dooru m-zee komo,

“Yawe, wua piishę hun-ne ye un wu ut-ma.”‡

<sup>31</sup> Rii-yo o-gyer yo a he'ebę be-de un kom-to Shir o un hoog.

<sup>32-33</sup> To-ut to ka no caari-de ur-koob de no swo'e da-q no takne mgoks m-cecar á. Q ken da-q hun-ne pyapartü no komo ye bu no be-to un hun-ne, de ken da-de no swoog ur-koob un or no ne. <sup>34</sup> Nō hyanag 'won-de un ye a gage remen dor-q Shir à, no nom o-zak da-de a rumse kap saw-ut no à, remen no nepstę no ro üs-saw né to jiishę to ka à, to a naase á, har da-q ba m-ta.

<sup>35</sup> Remen kaanę, no jore campo-m no á, shér no hur-ur gaan be-ur un Wan-Koyan, myet yo korus no à, baks no caari-de ur'yons de no he m-kum à. <sup>36</sup> Depete no joose, remen kaanę no hette m-nom yo Shir

† **Bör-üs op:21-22** 10:21-22 Hyen komo: Rewi 8:30; Izik 36:25. ‡ **Bör-üs op:27** 10:27 Hyen komo: Isha 26:11 (ut-Girik). § **Bör-üs op:28** 10:28 Hyen komo: Kara 17:6; 19:15. \* **Bör-üs op:29** 10:29 Hyen komo: Rwyu 24:8. † **Bör-üs op:30** 10:30 Hyen komo: Kara 32:35; Bong 135:14. ‡ **Bör-üs op:30** 10:30 Hyen komo: Kara 32:36.

cone à. Nö nomę kaanę komo nö kumüyü rii-yo Shir swore o-nu un yo à.

<sup>37</sup> Ma-to Shir zeeg:

“Kuks hiin, Shir haante. Wu nom m-it á.

<sup>38</sup> Kashi un net a nom hogq un cow-yo un sher o-nip.

Ambo wu tuku me o-cin à,

man hoge rerem-mo un wu á.”§

<sup>39</sup> Ambo na, a untun ye wongse hi-de un ye n-me m-sher be-ur Yeso á. Ka ye Shir he m-jorbe n-me o-ra à. A ro ka ye shere har da-q a he kum un gwu à.

## Bor-üs op o-gaan

*Hun-ne ye shere be-de Shir à*

<sup>1</sup> Sher-m ro na m'-ya ur-beeb unze a kum rii-yo a o-dish à. Komo a neps rii cin ba a un hyan yo un yish. <sup>2</sup> Remen sher-mo un ya-n-ga-ye be-de Shir o rwo'e Shir hogute rerem-mo un ye.

<sup>3</sup> Remen sher-m na, o rwo'e a nept unze Shir un nom hono o-dak un cep ut-ma un nu-q un wu. A neps komo unze yo a m-hyan à, a un nom yo be-de un ka rii-yo a m-hyan á.\*

<sup>4</sup> Remen Eber shereg be-de Shir, o rwo'e wu ye'et Shir m-yar mo jiishe mo ma Keen ur-bon à. Shir hoguru rerem-mo un wu un yar-mo un wu ne. Ko de, wu merte cin ya ca á, har m-moka a un kum un jaab-q ut-men o m-sher be-de Shir remen Eber shereg be-de Shir.†

<sup>5</sup> Remen Enok shereg be-de Shir, wu hyan m-mar un yish-ye un wu á. Hun-ne nepste Shir hogute rerem-mo un wu. Ka da-de, wu dekurü wu n-Ton shir un hogq ne.‡ A do wu m-hyan o-dak komo á, remen Shir dekste wu n-Ton shir. <sup>6</sup> Komo un ba mosse m-sher ne á, yatt-wu Shir he hoge un rerem-mo un wu á. Kowan wu cone wu hyokne be-de Shir, se wu shereg ur-hur Shir ro kon. Se komo wu shereg Shir ro m'-ya ur'yons be-de un ye ro wu m-hogq à.

<sup>7</sup> Remen Nuhu shereg be-de Shir, Shir nakuru wu ut-to unze wua he kem-o he ho un hun-ne à. Ko de hun-ne tak m-hyan un go un ka kem-o á, Nuhu shereg hur-de un wu be-de Shir unze a hante ka kem-o. Wu nomoté o-dorotte, wu nomuru o-hat remen wu guut hi un de un wu un ya-o-hur o un wu ne. Kaanę wu kute hun-ne ba'as-to un ye, wu ne wu kumüyü cim-yo un men-ut pus-to be-de Shir remen wu shereg be-de Shir.§

<sup>8</sup> Remen Ibrahi shereg be-de Shir, o rwo'e wu nomoté Shir o-dorotte da-q Shir aage wu à. Shir zeeru wu, “Inę, o neke dak-q um swore o-nu, man 'ye wo à.” Wu yaguru dak-q un wu. Wu nomuru o-dorotte un ka ma-to ne. Wu inuru, ko de wu nepte dak-q wu he m-neke á.\* <sup>9</sup> Remen Ibrahi shereg be-de Shir, bo wu woote un ka dak-q o Shir zee wua ya'as wu à, wu she'eturu kanę untun ko-hamat un dak-q un hun-ne. Wu she'eturu kanę n-me ur-depi, komo kanę Ishaku un Yakubu ne

§ **Bor-üs op:38** 10:37-38 Hyen komo: Haba 2:3-4 (ut-Girik). \* **Bor-üs op o-gaan:3** 11:3

Hyen komo: Taka 1:1; Bong 33:6,9; Yoha 1:3. † **Bor-üs op o-gaan:4** 11:4 Hyen komo: Taka

4:3-10. ‡ **Bor-üs op o-gaan:5** 11:5 Hyen komo: Taka 5:21-24 (ut-Girik). § **Bor-üs op**

**o-gaan:7** 11:7 Hyen komo: Taka 6:13-22. \* **Bor-üs op o-gaan:8** 11:8 Hyen komo: Taka 12:1-5.

she'ete, ye Shir ya'asę gó un ká swoorú nu-o à.† 10 **Ibrahi** un nom o-dorotté remen wü ro un 'er-de bo-q Shir huke wü shi à, komo wü ma' q, bo-q ba m-ta.

11 Remen **Saratu** shereg be-de Shir, wü nepstę Shir a nom yo wü swore o-nu à. Shir zeeru wüa kum o-mat, ko de wü mongute arge hak-se o-mat à. Komo wü messe wan-campo.‡ 12 Remen kaane Shir ya'urū **Ibrahi** wà be-ur ne'a un wü **Saratu**, ko de **Ibrahi** mongute, wü aragsute o-mat à. Be-de un ka wà-wü wü kumurū baag-q un yakar-yę un yakar-yę un wü ut-moor né, üntun moor-to un yege-regen, un hyereg-mo m-sa né.§

13 Ye ka ye shere be-de Shir à, ye marag n-mę m-sher mó un hur-de un ye be-de Shir. Ye goks ka rem-se Shir zee wüa nomu ye á, amba ye hyambute ka rem-se ur-hew né, ye nomurū o-zak be-to un se. Komo ye rururu cas unze ye hamat-né ye, ba ya-o-dak á, un hono o-dak.\*

14 Hun-né ye zee kaane à, kututę na unze ye ro un hoob-q un o ma un ye dak-q. 15 Ye ro waste un be-de ye rwuuné né à, ye roa kum o-da ye waragte. Amba ye was á. 16 Ye ro un hoob-q o-bo o jiishe o n-dak à, ka bo-q, o ro n-Ton shir. Remen kaane, Shir a hyen m'-e a zee wü ro Shir o un ye á, remen wü nomsutę ye o-bo n-Ton.

17 Remen **Ibrahi** shereg be-de Shir, o rwo'e wü ya'astę wà un wü **Ishaku** ur-seke, da-q a ro wü m-meger à. **Ibrahi** gokstę swoorú nu-o Shir. Wü zongsutę wü ya'astę wà un wü **Ishaku** wü ro wü wan-gaan à cot ur-seke.† 18 Shir zeeq **Ibrahi**, "So un raag-o wà ru **Ishaku**, baag-o ru he m-rwuun, bo um swore o-nu à."‡ 19 **Ibrahi** shereg hur-de un wü be-de Shir. Wü zee wü penę **Ishaku**, Shir a rees wü m'yons be-de m-mar, wü inę un hoog né. To a hoks o ka m-zee wü un goksunę **Ishaku** be-de un margan-ne.

20 Remen **Ishaku** shereg hur-de un wü be-de Shir, un cen wü, wü huuru **Yakubu** né un **Iso** nu-q ur-bon. Wü ruru ye, ma-to rem-se ur-bon se Shir he ye m-hante à.§

21 Remen **Yakubu** shereg be-de Shir, da-q wü ro un he de m-mar à, wü nomog yo ka: Wü huuru yakar **Yusuhu** nu-q ur-bon, kap mó un ye nén yoor. Wü ro tosse un ko-yo un wü, wü bomurū Shir.\*

22 Remen **Yusuhu** shereg hur-de un wü be-de Shir, wü nomog yo ka: Ko de ho-to un mar-mo un wü woosunę yow yow à, wü nomog yo kà: Wü tanuru inę-mo un **Isra**-né un dak-q o-Masar. Wü zeeru, "Da-de no inę o-Masar, no dek caar-ut re, no jiit to un bo-o na."†

23 Remen tato **Mosa** un inu un wü ye shereg be-de Shir, ye nomoru yo ka: Ye wukuru **Mosa** har reng-us tet remen wü nomog ut-campo arge or un wü né yakar. Komo ye hoge gyer-o un pas un **karamsa**-o ko-Gwomo-wü un dak-q o-Masar á.‡

† **Bor-us op o-gaan:9** 11:9 Hyen komo: Taka 35:27. ‡ **Bor-us op o-gaan:11** 11:11 Hyen komo: Taka 18:11-14; 21:2. § **Bor-us op o-gaan:12** 11:12 Hyen komo: Taka 15:5; 22:17; 32:12.

\* **Bor-us op o-gaan:13** 11:13 Hyen komo: Taka 23:4; 1Nom 29:15; Bong 39:12. † **Bor-us op o-gaan:17** 11:17 Hyen komo: Taka 22:1-14. ‡ **Bor-us op o-gaan:18** 11:18 Hyen komo: Taka 21:12. § **Bor-us op o-gaan:20** 11:20 Hyen komo: Taka 27:27-29,39,40. \* **Bor-us op o-gaan:21** 11:21 Hyen komo: Taka 48:1-20; 47:31 (yt-Girik). † **Bor-us op o-gaan:22** 11:22 Hyen komo: Taka 50:24-25; Rwu 13:19. ‡ **Bor-us op o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Rwu 2:2; Rwu 1:22.

<sup>24</sup> Remen **Mosa** shereg be-de Shir, o rwo'ę da-de wü bo'ose à, wü yagute m-es a zee wü ko-hes ko-Gwomo-wü o-**Masar**.<sup>§</sup> <sup>25</sup> Wü jiishtę m-con wü su ır-koob үn hun-nę ye Shir ne, otte wü senge hoge un rerem-mo **ur-ba'as** mo a jime m-ta á. <sup>26</sup> Wü jiishtę m-con wü su o-yo'og rem **Kiristi**, qtte hwor үn kwum-to үn dak-q o-**Masar**, remen wü hwoog ır-hur Shir a top wü senge-mo ır-bon mo wü nome à. <sup>27</sup> Remen **Mosa** shereg be-de Shir, wü yaguru dak-q o-**Masar**. Wü hoge gyer-q үn ryaab-se үn ko-Gwomo-wü o-**Masar** á. Wü mo'uru ır-hur, sa o zee wü ro үn hyan үn Shir wü hun-nę ro m-hoks m-hyan á. <sup>28</sup> Remen **Mosa** shereg be-de Shir, wü este m-nom **Biki-q m-Pas** o a rotte m-baks un ho-de Shir ruutę ye o-**Masar** à. **Mosa** zeeru **Isra**-ne ye hoom yege-ca, ye kapruru m-hyó үn ish-q o-hur. Wü zeeru taasu **wan-tom-wü Shir** wü m-mar wü hoom **Isra**-ne yakar-ye n-co.\*

<sup>29</sup> Remen **Isra**-ne shereg be-de Shir, ye pase Roog-q Jaas-q үn dak-q hwo'og-q. Amba bo **Masar**-ne nomte m-senge ye pest à, ho-m reeru ye kap.<sup>†</sup>

<sup>30</sup> Remen **Isra**-ne shereg be-de Shir, o rwo'ę ye riigte bo-q o-Jeriko ho-ut ta'yor komo gagan o o-Jeriko heeru n-dak kap.<sup>‡</sup>

<sup>31</sup> Remen **Rahab** ko-kaar-wü shereg be-de Shir, o rwo'ę wü merte, mosse үn yan-koob-de o-dorqtę ne á, remen wü gokste ya-m-seger o-bo **Isra**-ne n-me үn hur-q үn wü, wü gokste ye untun nay-ne ye үn wü.<sup>§</sup>

<sup>32</sup> Yatt-yo üm he do m-zęę komo á. Da-o kendütü me üm rurutü no ma-ut: Gidiyan ne, үn Baraka ne, үn Shamsuna ne, үn Yaptaha ne, **Dawuda** wü, Sama'era wü, үn yan-rworu үn Ma-to Shir ne.\* <sup>33</sup> Be-de m-sher ır-hur be-de Shir o rwo'ę ye reet gwomo-ne be-de ır-gün, ye piishtę үt-ma o-nip ne, Shir ya'asuru ye us-rem deen se wü swore o-nu wua ya'as ye à. Shir hokkuru nu-se үn yege-zur remen shér-mo un ye.<sup>†</sup> <sup>34</sup> A jorbutü ye o-ra, amba ra o tuks ye á. Ye possę mar-mo o-magay. Ko de ye rotte ba ır-beeb à, Shir dooru ye ır-beeb. Ye nomuru m-campo be-de ır-gün, ye yanuru buug-de үn karma-ne ye үn tq ken dak-to.<sup>‡</sup> <sup>35</sup> Ne'a-ne goksuru or үn ye ne, ye m-was à, ye Shir 'yonse үn hoog ne, ut-marimar à.

Amba ye ken ye shereg be-de Shir komo ye swoog ır-koob, har ye mer. Myet үn kaane ne, ye jiishtę m-con ye mer otte ye tuke Shir jim a ho'oste ye à. Ye hwoog ır-hur be-de Shir wua 'yons ye үn hoog ne o jiishe ır-bon à.<sup>§</sup> <sup>36</sup> Ye ken ye komo ye swoog ır-ar, us-sorog ne, m-ke'et ne. A jorbutü ye n-me үn kur-q m-ke'et.\* <sup>37</sup> Ye ken ye komo, a jirig ye ut-ta'ar. Ye ken ye, a kups ye be-ut yoor үn wan-q үn yin. Ye ken ye, a hoog ye үt-magay. Ye ken ye rott saw-to m-cop á se ka-to үn ca үn tq үn gwoor-ne. Ye ro үn she'et-de ır-koob, komo yan-yage-to үn ye

<sup>§</sup> **Bor-üs op o-gaan:24** 11:24 Hyen komo: Rwu 2:10-12. \* **Bor-üs op o-gaan:28** 11:28 Hyen komo: Rwu 12:21-30. † **Bor-üs op o-gaan:29** 11:29 Hyen komo: Rwu 14:21-31.

<sup>‡</sup> **Bor-üs op o-gaan:30** 11:30 Hyen komo: Josu 6:12-21. § **Bor-üs op o-gaan:31** 11:31 Hyen komo: Josu 6:22-25; 2:1-21. \* **Bor-üs op o-gaan:32** 11:32 Hyen komo: Piis 6:11-8:32; 4:6-5:31; 13:2-16:31; 11:1-12:7; 1Sam 16:1-1Gwm 2:11; 1Sam 1:1-25:1. † **Bor-üs op o-gaan:33** 11:33 Hyen komo: Dane 6:1-27. ‡ **Bor-üs op o-gaan:34** 11:34 Hyen komo: Dane 3:1-30. § **Bor-üs op o-gaan:35** 11:35 Hyen komo: 1Gwm 17:17-24; 2Gwm 4:25-37. \* **Bor-üs op o-gaan:36** 11:36 Hyen komo: 1Gwm 22:26-27; 2Nom 18:25-26; Irim 20:2; 37:15; 38:6.

réesuté ye үr-koob, ye bu ye.† 38 Ye tūwuté үt-tuw n-te o-dákár үt-haag ne, ye wukuté n-te pak-to үt-ta'ar, үt-wu né o-dak. Hono o-dak օ bo'os օ es go үn ka hun-ne ye á.

39 Kap mo үn ka hun-ne ye, ye a tané à, Shir hoguté rerem-mo үn ye remen shér-mo үn ye. Myet үn kaané ne, yatt-wu kumé yo Shir swore o-nu wua ya'as ye á. 40 Shir өsutú na rii-yo jiishe үr-bon à. Cón-mo үn wu mo yea woq be-de ye he m-shi hond hond á, se mosse үn na ne.

## Bor-us op us-yoor

*Sher үn yish be-үr Yeso*

<sup>1</sup> Kap ka hun-ne, ye shérē be-de Shir à, rō m-moka ya-us-tor se үn hoog-m na. Hoog-m na ya mo rō үntun ya-teer-de us-rek ha-mo be-үr Yeso. Remen kaane, yage a jorogte ko yo ke rii-yo, үt-**ba'as** ne, to he na dagar us-na à. Yage a teerte us-rek ha-mo be-үr Yeso үn jaab-o үt-men ne har a woot be-de үn wu. <sup>2</sup> A sengé no tu үn yish be-үr Yeso wu shér-m na rō be-de үn wu à, cin үr-takan har da-q үr-kom. Wu nomog jaab-o үt-men n-ton o-**kan** be-de үn yo'og o a nomu wu à, har wu meret remen wu nepsté wua nom o-zak o-co. M-moka wu rō tara үn kom-o үr-re de үn Shir, be-de jiishe m-sék à n-Ton. <sup>3</sup> Baks no myet jaab-o үt-men mo Yeso nomé da-q hun-ne ya-үt-**ba'as** nomé wu gon ká rem-us yo-se à, bo noa ruut үr-hur á. <sup>4</sup> Myet үn kaané ne, mur-to no rotté үt-**ba'as** à, no үn goshi wo be-de m-mar á.

5-6 Bo Ma-to Shir zee no yakar-ye үn wu ye à, to-to ka no á. Wu zee, "Wà re, wo jar o gin sorgo yo Yawe nomo wo

da-q օ ba'ase á.

Nom jaab-o үt-men, wu tepru wo.

Wo jar o ker á, remen wu Yawe cōne à,

wu wu, Shir rō m-nomé us-sorog da-q wu ba'ase.

Wu rō ye komo m-muut o-cow

ye wu aage yakar-ye үn wu à."\*

<sup>7</sup> 'Mo no үr-hur da-q үn swo үr-koob, no dek to үntun us-sorog; Shir rō no m-hyan үntun yakar-ye үn wu. Ko wu ke tato wu rō m-muut үn wà үn wu o-cow da-q wà үn wu ba'ase. <sup>8</sup> Uregé Shir ro no m-nomé us-sorog, bo wu rō үn nomé үn myet yakar-ye үn wu á, ashi no rott o-tato á, ba yakar-ye o-hur á. <sup>9</sup> Tat na ne ye mate na à, ye rō na үn nomé us-sorog, komo a rō ye m'-ya m-sék. Ay, jiishté komo a goks kom-үt yoor sorog-yo Tato na Shir wu n-Ton, remen a nomot hoog.

<sup>10</sup> Tat na ne ye rō na m-nomé us-sorog үn ya o-da hiin bo ye cōne à, ká bo օ Shir rō na nomé us-sorog remen wu guut na, a waragté hun-ne ba m-kukop bo wu rō à. <sup>11</sup> Ko օ ke da-q a nomo na us-sorog, rii-yo o-zak yo á, rii-yo үn hogé m-hoog yo. Amba ka wu nomé o-dorotté da-de a wu m-nomé үn ka sorg-se à, a komşé wu m-nomé us-sorog, wua warag kashi, wu she'et she'et-de үr-bon үn or үn wu ne ne.

<sup>12</sup> Remen kaane, no hyan gyer-օ o-sorog á. Nom no jaab-o үt-men, no ho'os wyr-o no sak.† <sup>13</sup> Sengü no үn dore үn cow-yo rō tete à, tasse

† **Bor-us op o-gaan:37** 11:37 Hyen komo: 2Nom 24:21. \* **Bor-us op us-yoor:5-6** 12:5-6  
Hyen komo: Ayub 5:17; Swq 3:11-12 (үt-Girik). † **Bor-us op us-yoor:12** 12:12 Hyen komo:  
Isha 35:3 (үt-Girik).

na-se үн ya-ut-ryam be-ur no se taage m'-wons, amba үн suge-de үн kaanę se kum ur-beeb.†

*No jar-o jar no yage Shir á*

<sup>14</sup> Nom no bo үн nom-m no, no nom kashi ur-she'et de үн ba ut-ween үн ko wü ke net-wü ne. No she'et ur-she'et untun wü ya'ase hi үн de un wü myet be-de Shir à. Remen m-ba mosse үн kaane ne á yatt-wü he hyan үн Wan-Koyan á. <sup>15</sup> War no, taase wü ken wü taage kum үн yar-mo Shir mo wü he na m'-ya à. Taase no yage wü shere be-de Shir á wü cowon be-ur no wü naas ye ken ye deen. <sup>§ 16</sup> War no, taase wü ken wü be-ur no warag go un ka hun-ne ye ro ur-she'et sa o zee yege-wö à, untun **Iso** wan-köqb-de gyer-o Shir. Wü babe cim-yo үн wü yo un mat-de co remen rii-yo m-re à.\* <sup>17</sup> No nepste rii-yo takne à. Bo jimute à, wü hooburu dek үн ka kwum-o үн wü o, amba wü kum á, ko de wü hopte o us'-won us'-won à.†

<sup>18-20</sup> No үн goshi үн haan be-de үн Haag-o o-Sinay o a hoks m-ci á. Ka haag-o ro be-de ra-o ro m-tük à, be-de o-comb rim-o cip, үн kem ne m-yo ne. Da-o Shir ya'ase **Isra**-ne **karamsa**-to үн wü à, Shir ruru ye, ye ci Haag-o o-Sinay á. Ye konuru Shir wü yage tep kaanę, remen ye hogute kan-se o-kar ur-beeb ne, cor-o ro tep, m'-wons ne. Remen ye taagute yo m-nom үн ka ma-to ne, to Shir ruru ye à. Remen Shir zeeg, "Ko gut-de ci ka haag-o, a jir-de ut-ta'ar, de mer."‡ <sup>21</sup> **Mosa** үн hi үн de un wü gyer-o hoog wü remen hyan үн ka rem-se har wü zeeru, "Me us-zap se o-wur rem o-gyer."§

<sup>22</sup> Amba m-moka, no woonte un Haag-o o-Urusharima,\* be-de үн bo-o Shir wü un hoog, үnze o-Urusharima o n-Ton shir, be-de moor-to үn **yan-tom-yę Shir** ye o-zak. <sup>23</sup> No hante be-de үн yakar-yę co ye Shir, ye jin-to үн ye ro gense n-Ton shir à. No woontे be-de Shir, Wü ka wü ro үn piishe үn hun-ne ut-ma à, un be-de үn hun-ne ye Shir ne ye merme à, ka ye Shir muute shiishe hond hond à. <sup>24</sup> No woontе be-ur Yeso wan-hongse үn hun-ne үn Shir ne be-de үn ęss ut-ma pu-to, to wü gage үn ye ne à. No woontе be-de ka hyó-mo үn wü mo mo үn ja'as ur-hur, mo ro na m-kute un rem-se ur-bon jiishé mo ma **Eber** à.

<sup>25</sup> War no, no nome Shir o-dorotte, wü ro na m-nome ut-ma à. Uregę hun-ne ye o-**Isra** ye posse á da-o ye yage m-hogę үn ma-ut **Mosa** үn hono o-dak à. Yagunte na ye hogę Ma-to Shir to rwunę n-Ton shir à. A posse á. <sup>26</sup> Un ka da-de, cor-o үn wü nukturu hono o-dak, amba m-moka wü sworog o-nu, wü zeeru,  
"Har ca kuks so o-gaan cot,

komo man nukt hono o-dak үn hon-de үn o á.

Har o-Ton shir ne oa nukte."†

<sup>27</sup> To ka ma-to үnze, "Har ca kuks so o-gaan cot," to kututu na de ken ho-de myet rem-se Shir nome à, a nuktusse a dos se komo. Rem-se ro m-nukte à, se se he m-kus.

† **Bor-üs op us-yoor:13** 12:13 Hyen komo: Swoo 4:26 (ut-Girik). § **Bor-üs op us-yoor:15**

12:15 Hyen komo: Kara 29:18 (ut-Girik). \* **Bor-üs op us-yoor:16** 12:16 Hyen komo:

Taka 25:29-34. † **Bor-üs op us-yoor:17** 12:17 Hyen komo: Taka 27:30-40. ‡ **Bor-üs op us-yoor:18-20** 12:18-20 Hyen komo: Rwyu 19:12-13,16-22; 20:18-21; Kara 4:11-12; 5:22-27.

§ **Bor-üs op us-yoor:21** 12:21 Hyen komo: Kara 9:19. \* **Bor-üs op us-yoor:22** 12:22

ut-Girik: o-Sihiyona. † **Bor-üs op us-yoor:26** 12:26 Hyen komo: Haga 2:6 (ut-Girik).

28 A nōm nō үr-bongon be-de Shir remen a kumug үt-gwōmo tō a nukte á. A ma'asū nō Shir m-ya'as m-sék, a nomo nō wū o-dorottē bō depē à, bo wū he m-hogē un rerem-m na à. Yagē a ye'et wū m-sék a gyer wū. 29 Nōm nō kaanē, remen Shir na үntūn ra-q rō m-tuks un koyan à wū rō.‡

## Bor-us op us-tet

*She'et-de depē yan-dor ye she'et à*

1 Ma'as nō m-was un or no ne yan-dor. 2 Barku no hamat-ne un hur-ut no. Be-to un nōm-mo un kaanē, ye ken ye barke **yan-tom-yē Shir** un hur-to un ye ba ye un nap.\* 3 Baks nō un ye a ka'e ne rem Yeso à, sa o zee nō a ka'e. Nō baks komo un ye a rō un ya-үr-kooib ne à. Sa o zee nō un hi un no ye rō m-swo үr-kooib.

4 Kowan wū 'ye үt-ge m-sék, wū she'et үntūn yege-wō á, remen Shir a piishe ya-үr-she'et үntūn yege-wō үt-ma.

5 Nō muut hur-ut no so un con-to un hwor á. Goks nō rii-yo Shir ya'u no à, kom-ut yoor, remen Shir un hi un de un wū zeste, "Man m-ho'os wō á.

Man joru wō ne á."†

6 Remen kaanē a hoks nom m-ciiz a zee,  
"Yawe wū rō Wan-gwū re. Man hogē o-gyer á.  
Yatt-yo net he me m-nome á."‡

7 War nō un yan-co nō ne ye n-ga ye yoosu nō Ma-to Shir à. Nōm nō us-barag un bō ye she'etē she'et-de un ye à, no yoos gon shēr-mo un ye be-de Shir.

8 Yeso **Kiristi** wū rō m-barme á. Bo wū ro'e n-ga n-ga à, kaa wū rō caanē har da-q un ba m-ta.

9 Nō yagē a rakstu nō un to ken yoos-ut pu-to ne, to rō үt-tuw m-moka hono o-dak. Nō ho'os cow-yo үr-yoos de o-nip á. Jiishtē net kum үr-beeb be-de un yar-mo Shir, ba be-de un jind-o un ren rii-yo m-re á. Q ka rott gwū be-de un ye rō o m-nome o-dorottē á.

10 A o-hana ne o үr-seke n-Tōn shir. Ye rō yan-kon-se Shir ye rō m-nom m-sengē n-me un depi-q Shir kānē hono o-dak à, yett bee'b-de ye reet rii-yo a seke un ka **hana-q** á. 11 Ko-Gwōmo-wū un kon-se Shir wū kapru m-hyō un "Be-de un Shir de jiishē ba m-kukop à," wū ruuru, wū dekuru wur-q un gut-to a pane à, wū ruuru un to ne n-jim de o-bo, wū tuksuru to kane.§ 12 Bo ko-Gwōmo-wū un kon-se Shir rō m-tuks үt-gut n-jim de o-bo à, to a pane remen **ba'as-to** un hun-ne à. Hyenge bō Yeso swo'e үr-kooib à, komo a hogē wū n-jim de o-bo remen wū soksutē hun-ne **ba'as-to** un ye. Wū so'os hur-de un ye un hyō-mo un wū. 13 Untasu a hogē o-gyer a zeet na ye ma un wū ne ye. A was un bo hun-ne he na үt-yage á, remen ye yagute wū da-q ye kame wū n-jim de o-bo à. 14 Untasu a was үt-yage ne, to hun-ne ye hon dak he na m-yage á. Remen hono o-dak qa te'es. Amba a nō un hoob-q un bo-q Shir q ra te á.

‡ **Bor-us op us-yoor:29** 12:29 Hyen komo: Kara 4:24. \* **Bor-us op us-tet:2** 13:2 Hyen komo: Taka 18:1-8; 19:1-3. † **Bor-us op us-tet:5** 13:5 Hyen komo: Kara 31:6,8; Josu 1:5; Haga 2:6. ‡ **Bor-us op us-tet:6** 13:6 Hyen komo: Bong 118:6 (үt-Girirk). § **Bor-us op us-tet:11** 13:11 Hyen komo: Rewi 16:27.

<sup>15</sup> N-mę bęeb-yr Yeso, a ma'as no ır-bąngon be-de Shir, bąngon ın na de warag sa o zee ır-seke de a ın seke ın Shir à. Ka seke-de ro ın ruru hun-nę wü ro Wan-Koyan. <sup>16</sup> Taase tő-to ke no ın gu ın or no ne ne, no wong rem-se no kumę à. Ka senge-mo mo waragte ır-seke komo de Shir hoge rərem-mo ın de à.

<sup>17</sup> Nomu no ye ro m-yoose **yan-dor Yeso** Ma-to Shir à o-dorotte, no nom rii-yo ye zee no à, remen ye ro m-was ın hogg-m no ne. Komo yea rure Shir bo ye nome senge-mo ın ye à. Remen kaanę bo ye ro ın nome ın senge-mo ye à no naas ye ıt-men á. Nom no bo ye he m-hogę o-zak à. Amba no nome ye kqob-de o-dorotte, ka ra gu no á, kq hiin.

<sup>18</sup> Sengü no ın kon-se Shir rem tő. Tő nepstę hur ın tő de kaps tő á. Con-m tő mo tő senge she'et ın kashi ır-she'et kq de ke da-de. <sup>19</sup> Düyüw-de ın con-m re de ro no senge kon-se Shir rem re bo ım he kum ır-keer ım muubute be-ur no hor-m-hor à.

### *Kon-se Shir*

<sup>20-21</sup> Me ın kon-se Shir wü 'ye no kq yo ke rii-yo ır-bon yo remen no nomot rii-yo wü cōne à. Komo wü senge m-nom rii-yo wü cōne à, be-ur no ın bu-yo Yeso **Kiristi**. Wü ro:

Shir wan-ya ın gwugwü-mo ır-hur!

Wü 'yonse Yeso Wan-Koyan ıt-marimar ın ka hyó-mo

ın ess ıt-ma mo, tő a esse har da-q ba m-ta à!

Yeso wü ro kashi ın wan-güt-de ın ca!

A bum no wü har da-q ba m-ta, **amin**.

### *Kom-de ıt-ma*

<sup>22</sup> Or re ne, ım kewestü no, nom no ceen ın rii-yo ım genbu no à. Yanze me genbu no moor-tq ıt-ma á.

<sup>23</sup> ım conog no nep a ho'suntę **Timoti**, or na, wü ro ke'o à. Uregę wü haantę be ın de, ın ga'anę təa habę, tő hyenet no.

<sup>24</sup> Gas no myet ya-co no ne, komo ın kap q hun-nę ye Shir. Or na es-mo ın dak-q o-Itariya, ye no ro m-gas.

<sup>25</sup> Yar-mo Shir mo ır-she'et be-ur no kap!

## Takurda-o Yakubu

### Rem-se ro n-mę à:

M-zante 1:1

M-sher un us-weer né 1:2-8

Ur-koob un o-kwum né 1:9-11

Ur-mé'es un ut-méger né 1:12-18

M-hogé un m-nom né 1:19-27

Nak ut-to be-de un nom m-koos 2:1-13

M-sher un m-sengé né 2:14-26

Ko-wan-dor un rem-de un wu né 3:1-18

Ko-wan-dor un hono o-dak né 4:1—5:6

Karamsa-ut hor-to 5:7-20

<sup>1</sup> Mę **Yakubu**, ko-guw-wu Shir un Yeso né Wan-Koyan **Kiristi**.<sup>\*</sup> Mę m-gas un ka baag-ut op-ut yoor-to, to Shir to cakré ha-mq un dak-ut hor-to à.<sup>†</sup>

### *Nom o-zak da-q ut-meger*

<sup>2</sup> Or re né, muut no kq to ke meger-to to koru no à, rii-yo o-zakdeen.

<sup>3</sup> Remen no nak unze da-q a takse sher-m no à, ka da-q joose-ur no he kum ur-hek de m-bo'ose. <sup>4</sup> Joose no har ur-ta, remen no waragté yo depę no warag à un kq yo ke cow-yo, taase no taage un rii-yo ur-bon.

<sup>5</sup> Uregé wu ken wu be-ur no conog us-nap, wu kon Shir wu ro m'-ya un kowan à, kq o ke da-q un men-ut gaan, wua 'ye wu. Da-q wu kqne, Shir a kangsu wu á. <sup>6</sup> Amba kon o shér be-de Shir ba das das á. Wu ro das das à, ya wu ro untun jok-ye m-sa, ye yo-m ro m-huk mq mus kq ke so-se à. <sup>7</sup> Gon ka net-wu ro ka bo à, ¿re q ne wu he goks un rii be-ur Wan-Koyan? <sup>8</sup> Net-wu hur-de un wu wonge ut-yoor à, wu ro m-es ur-hi be-ur gaan á.

### *O-kwum ur-koob ne*

<sup>9</sup> Ko-yan-dor-wu rotte rii á, se wu nom o-zakdeen. Wu nep unze Shir sepse wu kaanę. <sup>10</sup> Kaanę ma, ko-ya-o-kwum-wu nom o-zak, da-q Shir hentę wu dak dak à. Remen ko-ya-o-kwum wua tees untu ut-mok o-kot. <sup>11</sup> Remen ho-ur ro rwuun né n-ton, komo reeten-mo un de ro m-bu ut-gwo to kek, mok-to un to ro m-zoose, komo bon-de un to naase. Kaanę o ya-o-kwum ro m-ta, da-q ye ro m-sengé un kwum-q un ye à.<sup>‡</sup>

### *Sengé o re ur-ho da-q ut-meger*

<sup>12</sup> Shir a huu nu-q ur-bon be-de un net-wu joose n-mę un re ur-koob de un wu à, wua goks 'yons-de un hoog-q un ba m-ta q Shir swore o-nu wua 'ye ye wasse un wu né à.

<sup>13</sup> Uregé meger-ut kumug net har wu ro un ma-to un nom un rii-yo **ur-ba'as** taase wu zee, "Shir-o megre me." Remen Shir ro un meger un net un men ut-jaas to á, komo a hoks meger un Shir wu nomot rii-yo ba ur-bon á. <sup>14</sup> Meger-ut ro m-heęs un net da-q gop-de ur-hur de un

\* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagné à. † **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Mati 13:55; Mark 6:3; Seng 15:13; Gara 1:19. ‡ **Bor-o gaan:11** 1:10-11 Hyen komo: Isha 40:6-7 (ut-Girik).

wu rakse wu à, un ka be-de o meger-ut ro wu m'-wos. <sup>15</sup> Ka da-de gop-de ur-hur de nome ur-uub, de ro m-mat **ur-ba'as**, komo ka **ba'as-de** bo'qse, de ro wu m-hanté m-mar.

<sup>16</sup> Or re ne ye me m-was à, no jar no cuw o-kot á! <sup>17</sup> Myet bo un rii-yo ur-bon un yar-mo m-moka ne, mo un rwuun es-mo n-ton, be-de Shir. Wu nome o-Ton m-cecar ne à, ka cecar-mo ro m-barme amba Shir ro m-barme á, komo comb-o ro kqn be-de un wu á. <sup>18</sup> Un con-mo un wu o, wu hantutu na n-me un gom-de o-nip, wu ye'et na hoog pu-o remen wu kumutu na be-de jiishe ur-bon à. Shir un nom kaane remen be-de un rii-yo wu nome à, a warag untun mat-de o-co un kap rii-yo wu nome à.

### *M-hoge m-nom ne*

<sup>19</sup> Baks no yo ka, or re ne yan-dor, Ko wu ke net-wu ma'as zongse wu hogute, amba taase wu nom hor-mo m-cep komo wu nom hor-mo us-ryaab á. <sup>20</sup> Ryaab-se un ko-hun se ro wu m-wen un kum un kashi un rii-yo Shir coné à. <sup>21</sup> Ruut no myet rii-yo ro m-hanté **ur-ba'as** à, no yage nome un or no ne men-ut jaas-to. Ka da-de ne un gwugwer-mo ur-hi, no goks ka gom-de a yoosu no à. De ro ur-beeb ne de guut hoog-m no, be-de un swo un koqb-de **ur-ba'as**.

<sup>22</sup> Nom yo Ma-to Shir zee à, hogu-mo cot, ba m-nom á. Wu ro m-hoge ut-to temb à, wu ro o ka m-raks un hi un de un wu. <sup>23</sup> Myet bo un net-wu hoge Ma-to Shir à, wu yage m-nom un yo to zee à, ya wu ro untun net-wu gwote co-o un wu n-te ur-madipi à. <sup>24</sup> Wu gusse wu hyenes bo wu ro à, bo wu komte gwot un co-o un wu à, wu ruuru n-do. Ujime deen á to-ut ka'uru wu bo wu ro à. <sup>25</sup> Amba net-wu ro m-tuwe un Ma-to Shir yish, wu ro kaane á. Ka ma-to ro ur-be ne, komo to ro na m-ruut be-de un nom **ur-ba'as**, urege a m-senge un nom us-barag un to. Ba wu ro m-hoge to-ut ke wu á, amba wu ro m-nom un yo to zee à. Shir a 'ye wu ur-ho remen rii-yo wu ro m-nom à.

### *Dor-o o-nip*

<sup>26</sup> Uregé net ro us-barag unze wu ro m-nom un rii-yo Shir coné à, amba wu bop rem-de un wu be-de un ma-to hwaa á, wu ro un raks un hi un de un wu, dor-o un wu hwaa o. <sup>27</sup> Yo Shir o-Tato coné a nom, wu hogute m-rerem à, yo ro a gu yakar-ye ro ba un tat-ne à, komo yo ro a reegte ne'a-ne ye campo-ne ye un ye mare à, ye ro un swo ur-koqb à. Komodo dos ur-hi be-de un she'et-de un ba ur-bon de he na m-naas à.

## **Bor-us voor**

### *A nak ya-m-kuté hun-ne m-koos ut-to*

<sup>1</sup> Or re ne **yan-dor Yeso**, bo no shere un Wan-Koyan na, Yeso **Kiristi** wu ro wa-m-seps à, no jar no kute ye ken hun-ne ye m-koos á. <sup>2</sup> A zee, ko-ya-o-kwum çok kwot-yo zinariya un saw-to ur-bon ne, wu cownuru n-me un morog-ur no, komo ko-koqb-wu un saw-ut naase cownuru komo. <sup>3</sup> Uregé noa jiish m-goks un ka ko-ya-o-kwum-wu copre saw-to ur-bon à, no zee wu, "Deeg-o ur-bon o ka, she'et." Amba no zeeru ko-koqb, "Es reeno," ko ne "She'et kané n-dak." <sup>4</sup> No nome kaane, koos-mo ka no kute hi un no, komo no sha'ag o ka yan-m-piish ut-ma ye ba ur-bon.

### *Shir-o un deet un koqb-ne n-ton*

5 Raag no ut-to or re ne yan-dor, ye me m-was à, Shir un daag ka hun-ne ye ro koob-ne à, ye rotte rii à un hono o-dak, remen ye sheret be-ur Yeso **Kiristi** Wan-Koyan. Nip-o komo ye ro ya-o-kwum. Komo wu un daag ye remen ye reet ka gwomo-to wu swore ye cone wu à o-nu. 6 Amba no, no mus un koob-ne hwaa. ¿Ya-o-kwum-ye ka ro no m-mo, ye ro no komo m-heet be-de un piish ut-ma? 7 Ye ye ro m-cep un ma-to o-yo'og un jin-de un **Kiristi**. De a nepsté no un de à.

8 A nom ur-bon, urege o doruté **karamsa**-o Shir ko-Gwomo na, o ro gense be-de un Ma-to un wu à unze, "Was un wan-bor-o ru ne bo o wase hi un du ne à."\* O nomog hond hond. 9 Amba no ro m-koos be-ur no, **ba'as-de** ka no m-nom be-de Shir, komo be-de o-**karamsa**, no yan-jet o-**karamsa** ye. 10 Bo un net-wu jeté **karamsa**-o gaan à, wu ro un zonge to wu jetemté to o ka myet. 11 Remen ka o zee, "Wo jar o-jar o-hoop ne'a-wu un net á,"† o zee komo, "Wo ho net á,"‡ Urege wo hoop ne'a-wu un net á, amba o hoog net, o jekt o ka **karamsa**-o Shir.

12 Cep no ut-ma, no nom us-rem ur'-won ne be-de un hun-ne, remen a nepsté Shir a kutu na 'won-de un wu rem **Kiristi**. 13 Remen da-o un piish ut-ma, Shir a hogé 'won-de un net-wu rotte ur'-won á. Amba 'won-ur a re ur-ho un ho-de un piish ut-ma.

### *M-sher ba m-senge hwaa o*

14 Or re ne, wu ken wu zee, wu ro m-sher ne be-ur Yeso **Kiristi**, amba wu ro m-nom un rii-yo Shir cone á. ¿Ya wu he m-kum? Ka sher-mo moa gu wu á. 15 A zee, or na ko-yan-dor campo ko ne ne'a, wu rott saw-to m-cop á, ko ne rii-yo m-re á. 16 Urege wan-gaan be-ur no zeeg wu, "Shir 'ye wo o-kwum. Shir 'ye wo rii-yo m-re un yo m-cop ne," amba no 'ya wu yo wu cone á. Ay kaa o gu rii á. 17 Urege net shereg be-ur Yeso **Kiristi**, komo wu ro un nom un rii-yo ur-bon yo Shir cone á, sher-mo un wu, margan-mo m-sher mo.

### *Be-de m-nom atte m-nap m-sher*

18 Komo wu ken wu wua zee, "Wo m-sher ne, me m-senge ne." Amba man shes wu, "Kutu me sher-m ru ba m-senge, man kutu wo sher-m re be-de un senge-m re." 19 O nepsté Shir gaan ye, kaane ro ur-bon ne! Amba ko **ya-ut-kot** ye nak kaane, har ma ut-zap.

### *Yo a m-nom à kutute a m-sher ne be-de Shir*

20 Wo ko-raag! ¿Ko wo un con m-moka um ruru wo unze m-sher ba m-senge hwaa o? 21 Gwot no **Ibrahi** tato na, remen senge-mo un wu, Shir hyenté wu kashi un net, remen wu sekete wà un wu **Ishaku** be-de un **hana**-o ur-seke.§ 22 To, o hyanag bo sher-m ro m-neke m-senge ne à, komo sher-mo un wu guug wu m-nom un yo wu nome à komo senge-mo un wu shoosté sher-mo un wu. 23 Kaane o a shoose Ma-to Shir to ro gense à unze, "**Ibrahi** shereg be-de Shir, komo remen sher-mo un wu, Shir hwoog wu be-de un hun-ne kashi."\* Remen kaane hun-ne zette

\* **Bor-us voor:8** 2:8 Hyen komo: Rewi 19:18. † **Bor-us voor:11** 2:11 Hyen komo: Rwyu 20:14; Kara 5:18. ‡ **Bor-us voor:11** 2:11 Hyen komo: Rwyu 20:13; Kara 5:17. § **Bor-us voor:21** 2:21 Hyen komo: Taka 22:1-14. \* **Bor-us voor:23** 2:23 Hyen komo: Taka 15:6.

**Ibrahi** Ko-nay-wu Shir.<sup>†</sup> 24 Nō hyanag, ay, net a warag ko-yan-ba-**urba'as** un co o Shir, remen senge-mo un wu, ba remen m-sher un hond un mo á.

25 Kaané o komo **Rahab**, ko-kaar. Remen un senge-mo un wu, wu waragte kashi. Remen wu wukute yan-seeg-o-bo, wu guug ye, ye ruug un yo ken cow-yo un hon.<sup>‡</sup> 26 Remen kaané, bo wur-o un net-wu rotte o-kukt á margan o, kaané o komo m-sher ba m-sengé margan-mo.

## Bor-us tet

### Garamse ur-rem

1 Qr re ne, ba myet-m no depē ye warag ya-ur-yoos á. Bo no napé à, te ya-ur-yoos, Shir a piishi té ut-ma us-nu ne argé ko wu ke net-wu. 2 Myet-m na o-da deen a m-ba'ase. Amba urege net ro m-ba'ase un yo wu ro m-zee á, wu ro o ka hond hond, komo wu ro m-hoks un dorutte un hoog-mo un wu.

3 Gwot no o-jok. A cuné jok-yo nomo na o-dorotte, a yo m-ru'e o-hu un nu-o un yo, komo a yo m-hoks m-rwo yo dore so a coné à.

4 Gwot no hat-to m-sa no hyen, ko de totte ut-caari à, yo-mo m-'wons mo ro to m-nekkette, myet un kaané ne un ko-o rek-ko atté-to m-nak, wa-m-nak o-hat wua hoks o m-mus komo ko ke co-se wu coné. 5 Kaané o rem-de un net ro, ur-rek-de de ro n-me un dok-to un wur-o un net, myet un kaané ne de ro m-rwunte caari-to ut-ma.

Gwot no bo ra o-rek o ro un hoks m-tuks un caari o-kot hwiki à! 6 Ai rem-de un net ra-q, shiishe de ro un rem-us yo-se! Ka rem-de ro un wur-o na, komo de ro un naas un net war war. Ur-rem tomso ne, de ro un saburse un net un myet cow-yo un hoog-mo un wu. Komu un den-o o-ra o ba m-ryomse a de m-puktune.

7 Ko-hun a hoks myet-mo ut-gut, un no-ne, un rii-ye ro ut-kurub, m-ja o-uub ne, un jan ne, ye nom yo wu coné ye nome wu à. 8 Amba yatt net-wu he hoks un garamse rem-de un wu á. Ur-rem rii-de o-saa de rii-de ba ur-wuwé, komo de ro m-raab ne mo ur-ho.

9 Un rem-ur na atté un nome un Wan-Koyan, Tato na wu n-Ton ur-bongon. Komu un rem-ur na, atté un cep un gom-to un ba ur-bon, be-to un hun-ne ye Shir nome untun wu à.\* 10 Un nu-o gaan atté ur-bongon un ka nu-o komo atté hun-ne ut-reeb. Qr re ne yan-dor, yo ka rii-yo ur-bon yo á! 11 Haw-ur gaan a hoks rwunte ho-mo m-rearem un mo ur-gaag ne á. 12 Qr re ne, 'yo-yo o-rum a hoks m-mat un yakar-ye ut-moore á, ko ne, 'yo-yo o-moore met yakar-ye o-rum á. Kaane komo du-de ro m-ya un ho-mo m-por à, dea rwunte ho-mo m-rearem á.

### Nap-se o-nip

13 ¿Ko ko-ya-us-weer us-nap ne ro kon be-ur no? Se wu kutu na be-de un she'et-de un wu de ur-bon, komo un senge-mo ur-bon ne mo wu ro m-nom à, n-me un gwugwer-mo ur-hi, mo a m-kum be-de weer-se Shir à. 14 Amba urege un hur-ur no, no ur-shoob, ut-yage ne, komo un con-to ur-hi ne, to yagu no us-ses, no m-zee no us-weer ne. Taase no yage ma-to o-nip. 15 Gon ka nap-se ba se ro m-kergune es-mo n-Ton à se á, se un hono o-dak se. Komu se barag-se ma-hun se, amba se un

<sup>†</sup> **Bor-us voor:23** 2:23 Hyen komo: 2Nom 20:7; Isha 41:8. <sup>‡</sup> **Bor-us voor:25** 2:25 Hyen komo: Josu 2:1-21. \* **Bor-us tet:9** 3:9 Hyen komo: Taka 1:26.

**ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot** se. <sup>16</sup> Remen ko kene no hyanę үr-shoob, үn con-to үr-hi ne, káne komo no he hyan m-dum, үn gon ko se ke rem-us yo-se ne.

<sup>17</sup> Amba nap-se ro m-rwuun es-mo үn n-Ton à, үn hon se ro. Net-wu ro үn gon ka napse ne à, wu rott **ur-ba'as** үn hoog-mo үn wu á. Komo se ro m-hantę she'et-de m-gwugwu, үn rys үr-hi ne, үn hi-de m-gwugwer ne un hoge үr-'won ne, m-yar-ne, koos-m ro kon á ko o-shepe. <sup>18</sup> Bo үn ye go ur-go үn gwugwu-mo үr-hur be-de hun-ne à, yea ce men-ut pus-to be-de үn Shir.

## Bor-us nass

*Con-to үr-hi ro m-hante  
sune-mo ut-ma*

<sup>1</sup> Ya ro m-hantę sune-mo ut-ma m-dum ne be үn no? Con-to үr-hi de ro be үn no, de ro no m-dum, de ro no komo m-hantę sune-mo ut-ma. <sup>2</sup> No m-con үn rii amba no kum á, remen kaane no hooru net. No үn hoob үn rii ja'ja, no taage m-kum, no senguru hoob-q m-dum үn sune-mo ut-ma ne. Ai, no kum rii-yo no o-hoob á remen no ro m-kon be-de Shir á. <sup>3</sup> Tomso ne da-o no konę Shir, noa kum á remen no m-kon үn hur-de үn men-ut jaas-to ne. No m-con no hoge m-rerem үn hon no.

<sup>4</sup> Ya no ro yuntun ne'a-ne ye ro m-sher be-de үn campo үn ye ne á. No nap үnze no cunę m-nom m-nay үn rem-se үn hono o-dak, no үn yage-to Shir q ka à. Remen kap wu ro үn con-to үn rem-se hono o-dak à, wu muuttę hi үn de үn wu, wan-yage-to Shir. <sup>5</sup> Taase no zee bo-to, Ma-to Shir to ro gense à үnze, “**Kukt-q Shir** ya'e na à, q ro үr-shoob ne, q conog a she'et ba m-kukop.”\* <sup>6</sup> Amba Shir ro na m-do'e үn yar-mo үn wudeen. Q rwo'e Ma-to үn wu zeet, “Shir ro m-yage үn yan-nu-mo үr-hi.

Amba wu ro m-deet үn

yan-ba-nu-mo үr-hi n-ton.”†

<sup>7</sup> Remen kaane, she'et no үn kus-q Shir no nome wu o-dorottę. No yage **ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot**, wu ne wua som no. <sup>8</sup> Nom no yow yow үn Shir ne. Wu ne wua nom yow yow үn no ne. No ya-ut-**ba'as**, yagu no nom үn rii yo-yo. No ya-o-shepe, jamas no hur үn no, no muun be-de Shir. <sup>9</sup> Nom no tuk-mo ut-men, no rwunte m-yish. No nemes komo á, sengu no us-'won. Zak-o no komo q warag tuk-mo ut-men. <sup>10</sup> Gwereksu no үr-hi be-de үn Wan-Koyan, wu ne komo wua deet no n-ton.

*Wq dek or ru ko-ya-ur-ba'as á*

<sup>11</sup> Or re ne yan-dor, no we or no ne á. Remen myet bo үn wu we or үn wu ko-yan-dor à, ko ne wu sawse wu үr-ba'as, wu ro үn we үn **karamsa-q** Shir q ka. Wu ro m-zee q rott үr-bon á. Wq zee komo yo Shir zee à yo rott үr-bon á, wq kus q ka m-nom үn o-dorottę á. Komo o ba'asute be-de үn muut үn hi үn du ko-yan-piish q ut-ma. <sup>12</sup> Shir ye cot ro үn rwo o-**karamsa**. Wu ro komo wan-piish ut-ma. Wu ro cot wan-Gwu, tomso ne wu ro үr-beeb ne wu hoot. Remen kaane, wq bo'os sawse үn or ru **ur-ba'as** á.

\* **Bor-us nass:5** 4:5 Hyen komo: Rwu 20:5; 34:14; Zeka 8:2. † **Bor-us nass:6** 4:6 Hyen komo: Swq 3:34 (ut-Girik).

### No nom m-gwən үн buk ne á

<sup>13</sup> Raag no үт-to! No ye ro m-zee, "Ca kə m-buk ta neke үн o ka bo-o re, te nom hak-o gaan, te үt-baab te su m-ho." <sup>14</sup> No kaane no nap yo he m-kor m-buk á. ¿Ya-hoog-m no dosse ne? Ya hoog no ro sa o zee 'hye-de o-hund, de ro m-nom da-o gaan à, үjime se m-dosse.† <sup>15</sup> Depeté no zee, "Urege Wan-Koyan cənog, urege komo te үn hoog ne, ta nom kaane үn kaane ne." <sup>16</sup> Amba no m-zee kaane á. No m-hyan kə yo ke rii-yo үn kom-үt no yo ro, komo nomuru үs-ses unze kaane yo ro. Ai, gon ka jaks үr-hi o rott үr-bon á. <sup>17</sup> Remen kaane, myet bo үn wu nepse yo depe wu nom à, amba wu yage m-nom, wu ka **ba'as-de** wu ro m-nom үn co-o Shir.

## Bor-us taan

### A nak ya-o-kwum үt-to

<sup>1</sup> Raag no үt-to no ya-o-kwum, 'wən no remen swo үn koqb-de roqonu no à. <sup>2</sup> Kwum-o no deestə m-shebe, qa gu no rii á. Komo ren үn kuks ne reesə matuku-үt no. <sup>3</sup> Zinariya no үn azorpa no ne ye no wukə à ye deestə m-shebe. Ka shebe-mo ye da à, mo Shir he m-hyan wu naastu no, mo he no m-re үntu o-ra. Remen no wukutə hwor, no morogsute hi үn no o-kwum үn ka da-q, ho-de piish үt-ma.\* <sup>4</sup> No yagutə m-top үn ye nomə no m-senqe o-kat. No reeg ra-q үn ye. Raag no үt-to, 'wən-se үn ye ro no m-ce үn kat-үt no à, woog be-de Yawe wu jiishe үr-beeb à.† <sup>5</sup> No үn hoge үn rərem-mo үn hoog-m no kane үn hono o-dak. No re no su yo hoog-m no cone à. No ro m-nom үn yo hur-үr no cone à, amba nap no unze Shir a 'ye yan-yage-to үn wu үr-koob. <sup>6</sup> No piishite yan-ba-**үr-ba'as** үt-ma no ho ye. Komo ba ye үn wen no.

### Dungun no komo no kon Shir

<sup>7</sup> Or re ne yan-dor, dungun no har Wan-Koyan muuntə komo. Yoos no be-de үn ya-tom. Ye ro m-dungune har da-q m-ce. Ye ro m-dungune deen үn 'er-de үn kem-o үr-go үn o үr-buste ne da-q m-nən. <sup>8</sup> No ma she'et no, no dungune. No nom jaab-q үt-men, no waase Wan-Koyan na, remen müün-mo үn wu nomsunte yow yow.

<sup>9</sup> Or re ne, yagu no nome үn or no ne үs-hwumug. Taase Wan-Koyan piishi no үt-ma. Remen ko-yan-Piish үt-ma nomsunte yow yow m-muun ne, har wu ro ma үn ish!

<sup>10</sup> Or re ne, doru no bu-yo yan-rwor үn Ma-to Shir. Ye nome үt-ma үn jin-үr Wan-Koyan à, ye swoog үr-koob remen de komo ye dungune. Nom no үntuñ ye. <sup>11</sup> Remen a zeeg, ka ye dungune har үr-kom à, Shir ya'ag ye үr-ho. No hogussute de gon dungune-m Ayoba, no nepse bo Wan-Koyan huu wu nu-o so-q үr-kom à. Remen Wan-Koyan ko-ya-m-it wu be-de үn nom үs-ryaab, ko-ya-үr-'wən wu komo deen.†

### No jar no tond á

<sup>12</sup> Arge koyan, or re ne yan-dor, no jar o-jar no tond á. Da-q no m-swor o-nu à, no jar no tond n-Ton үn shir á, kə үn hono o-dak, kə үn jin-de үn yo ken rii-yo, no tond үn de á. Urege no zeeg "Qho," əss no

† **Bor-us nass:14** 4:13-14 Hyen komo: Swəq 27:1. \* **Bor-us taan:3** 5:2-3 Hyen komo: Mati 6:19. † **Bor-us taan:4** 5:4 Hyen komo: Kara 24:14-15. † **Bor-us taan:11** 5:11 Hyen komo: Ayub 1:21-22; 2:10; Bəng 103:8.

“Qho.” Uregē no zeeq “Ay,” ess no “Ay.” Nō esse kaanē, Shir a piishi nō ʉt-ma á. §

*Bom no Shir no kon wu m-sher ne*

<sup>13</sup> Uregē wu ken wu rō ʉn swo ʉr-koo'b, tō, yage wu konot Shir gu wu. Uregē wu ken wu be-ur nō rō o-zak, tō, yage wu sengutē hu ʉn sep-to ʉr-bongon. <sup>14</sup> Uregē wu ken wu piishe be-ur nō á, tō, wu hoob sek-ye yan-dor ye Shir, ye konot Shir. Da-o us-kon, ye taame wu m-now ʉn jin-ʉr Wan-Koyan.\* <sup>15</sup> Gon ka kon ə m-sher ə, qa taas gom-ə ʉn ka net-wu. Wan-Koyan a muut ka net-wu ba ʉn gom, komo **ba'as-to** wu nome à, a soksə wu to.

<sup>16</sup> Remen kaanē, sengū no rwor ʉn **ba'as-ut** nō be-ur or nō ne, nō us-kon rem or nō ne, remen a taasutú nō gom-us nō. Da-o kashi ʉn net kone, kon-se ʉn ko-yan-men-ut pus-to ro ur-beeb ne deen. <sup>17</sup> **Ereja** net-wu ʉntun na. Q ken da-o reēno, wu wu kone be-ur Shir, taase a he kem ʉn dak-o **Isra**. Komo a he kem ʉn ka dak-o á, har hak-us tet ʉn rēng-us cind.† <sup>18</sup> Ka da-de komo wu konury be-ur Shir na a he kem. Komo a heeru kem, komo hono o-dak ya'uru rii-yo m-re.‡

<sup>19</sup> Or re ne, urege wu ken wu be-ur nō yagutē cow-yo Shir yo o-nip, komo wu ken wu be-ur nō muuntury wu ʉn cow,<sup>20</sup> wua nept ʉnze, ka wu muuntē **ko-ya-ur-ba'as** be-de Shir à, wu guug hoog-ə ʉn ka net-wu be-de m-mar. Komo Shir a soks moor-to ʉn **ba'as-to** ʉn ka net-wu. §

---

§ **Bor-us taan:12** 5:12 Hyen komo: Mati 5:34-37. \* **Bor-us taan:14** 5:14 Hyen komo: Mark 6:13. † **Bor-us taan:17** 5:17 Hyen komo: 1Gwm 17:1; 18:1. ‡ **Bor-us taan:18** 5:18 Hyen komo: 1Gwm 18:42-45. § **Bor-us taan:20** 5:20 Hyen komo: Swqq 10:12; 1Bit 4:8.

## Takurda-o Bitrus aco

**Rem-se ro n-mé à:**

M-zante 1:1-2

Baks үн gwü-o Shir 1:3-12

Ma-to үн she'et-de үн ba m-kükop 1:13—2:10

Yo yan-dor depę yę nom da-q үr-köqb à 2:11—4:19

Gwugwér-mo үr-hi mo үn yan-dor m-sengę né 5:1-11

Ur-büstę 5:12-14

*Ur-gas us-kon ne*

<sup>1</sup> Mę, Bitrus, ko-yan-Tom YesoKiristi,\* genbę ka takurda-o,

Ha-mo үn be-de үn hun-ne yę Shir daage üntün hamat-ne үn hono o-dak ye cakré үn dak-tö o-Pantus, o-Garatiya né, o-Kapadoki né, o-Asiya né komo o-Bitaniya né à. <sup>2</sup> Shir o-Tato, wü dagnu no hun-ne yę үn wü, komo Kukt-o muutu no ba **ur-ba'as**. Wü үn nom kaanę remen no nomoté Yeso **Kiristi** o-dorottę komo wü so'osté no үn bu-yo үn hyó-mo үn wü. Üm konog Shir 'ye no m-yar, komo wü sengü no m-'ya үn gwugwü-mo үr-hur deen.

*Ur-bongon be-de Shir remen*

*ka sakto-o q ya'asü na m-hoog à*

<sup>3</sup> Depete a ya'as Shir Tato-o Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** үr-bongon remen 'won-de үn wü үr-gos-de. Wü ya'ag na mat-o pü-o remen ka sakto-o q ya'asü na m-hoog à, bę wü 'yonse Yeso **Kiristi** be-de үt-marimar à. <sup>4</sup> Komo wü 'ye no cim-yo үn ba m-sabré, yo a wüm kę yo naase á, essusse n-Ton shir. <sup>5</sup> Remen sher-m no, Shir a 'er no үn bee'b-de үn wü har no gokstę ká gwü-o ro zongse q rwüuntę ho-de үr-kom à. <sup>6</sup> Ün yo ka nom no o-zak deen, kę de nomte, ya o-da hiin noa tūw үn swo үr-köqb de үt-meger go-us-gö à. <sup>7</sup> Da-q no sengę mdore Yeso n-mę үr-köqb à, yo kute hun-ne үnze no shereg Yeso gun gun. Hun-ne m-zwo үn zinariya n-mę o-ra remen yę rwüuntę kar kar. Kang-o gaan, köqb-үr no ro үntün ka ra-q, amba noa rwüun kar kar, komo sher-m no aragte zinariya. Da-q Yeso **Kiristi** müyne à, Shir a m-seps no wü 'ye no m-sek deen remen no shereg be-de үn wü. <sup>8</sup> Kę de nomte no wet Yeso m-hyan á, amba no wü m-was. Kę de notte wü m-hyan m-moka á, komo no shereg be-de үn wü. Komo yatt gom-to he m-hoks m-rwor bo no ro o-zak, үn zak-q rwüyne be-de Shir á. <sup>9</sup> Noa ships ka zak-q remen no m-goks үn yo no tuute yish үn sher-m no à, gwü-o үn kukt-o no.

<sup>10</sup> Üm cōnog m-ruru no ma-to ka gwü-o. Yan-rwör үn Ma-to Shir yę rwörög bę yar-m he m-haan be-үr no à, komo yę hoob үr-bon né. Yę rwo'og yish komo yę tu yish, yę hyenet cas bę a he no m-gu à. <sup>11</sup> Yę cituru Shir ma-to үn ka da-q komo yo kore үnze yo rwo'e **Kiristi** m-haan. Kukt-o **Kiristi** q ro n-mę үn yę, komo q rure yę bę **Kiristi** he m-swo үr-köqb ka da-de né a 'ye wü m-seps mo he m-dond à. <sup>12</sup> Amba

\* **Bør-o gaan:1** 1:1 Wü Shir daagnę à.

Shir kututé ká **yan-Rwqr un Ma-to Shir** ye үнзе, ye ro no m-nome m-guw ba hi үн de үн ye á. Ka rem-se ye rwore n-ga à mosse un **Kiristi** ne, m-moka ye ken hun-ne ye rurutu no **Ma-to m-Rerem** un bu-yo un **Kukt-o Shir**, o a tomené rwuun-mo n-Ton un shir à. Ka nip-o o mosse un bo Shir ruru na ne à, o yan-tom ye Shir coné m-byarag à.

### *M-she'et untun hun-ne ye Shir*

<sup>13</sup> Remen kaané, she'et no zongse no nomot rii-yo үr-bon, no garamse hi үn no. Rwo no sakto-o no kap be-de үn yar-mo a he no m'-ya da-o Yeso **Kiristi** he m-rwuun à. <sup>14</sup> Nom no үntun yakar-ye o-dorotte. No yage hoog-m no heet no be-de үn rem-us yo-se se no rotte ba no үn nap á. <sup>15</sup> Amba bo ká wu agu no ro ba m-kukop à, ma'as no ba m-kukop n-me үn koyan yo no m-nom à. <sup>16</sup> Nom no kaané remen **Mosa** geneg yo Shir zee à: "She'et no ba m-kukop, remen kaané um ro ba m-kukop."†

<sup>17</sup> Nom no kaané bo no үn aag үn Tato-o n-Ton wan-piishé үn ko wu ke net-wu үt-ma hond hond үn yo wu nome ne à. Dek no hoog-m no үntun hamat-ne үn kà hono o-dak o үn sekemse-mo үn wu үn hogé үn gyer-o үn wu ne. <sup>18</sup> Remen no nepse үnze Shir үn rur no remen wu guut no be-de үn she'et-de o-hwaa de tat-ne no ye n-ga yoosu no à. Wu үn rur no үn bu-yo үn top-o үn zinariya ko azorpa á. Zinariya, azorpa ne, ye ba m-ta á. <sup>19</sup> Amba Shir үn rur no үn hyó-m **Kiristi**, ka ca-yo үn ba үr-dakka yo komo ka yo үn ba үt-ri'in yo. <sup>20</sup> Shir үn dagan **Kiristi** cin ba a ro nomog hono o-dak. Amba Shir rwuunte wu á, se үn ka ho-to үr-kom to rem no. <sup>21</sup> Un bu-o Yeso no m-sher be-de Shir, o 'yonse wu be-de m-mar à, komo a ya'uru wu үt-gos үn cow-yo m-sekemse. Yo rwo'e no ru'ut sher-m no o-sakto ne be-de Shir.

<sup>22</sup> M-moka no muste hi үn no ba үt-ri'in үn dorotte-o o-nip remen no kumut was-m or no ne. Was no or no ne cin үn hur-үr no, komo үn hur-үr pus-de ne. <sup>23</sup> Remen Shir ja'astu no mat-o pu-o komo, ba үn go-ye ro m-sabre á, amba ye ro m-she'et har koyan nomot be-de үn Ma-to Shir o үn hoog à. <sup>24</sup> Ma-to Shir zee,

"Hun-ne ro m'-hwu үntu үt-gwo,

komo seps-mo үn ye ro m-ta үntun mok-to o-kot.

Gwo-үt ro m'-hwu kaw, komo mok-үt ro m-zoose.

<sup>25</sup> Amba ma-үt Wan-Koyan ro m-es har da-o ba m-ta."‡

Hun-ne ko'otutu no ka **Ma-to m-Rerem** to.

## Bor-us voor

<sup>1</sup> Remen kaané, ru no cow-yo үt-yage, no yage raks үn hun-ne, komo no cir m-nom o-nip. Yagu no үr-shoob kó no rure ye ken myet-mo үn kó to ke gon ma-үt yo-to to. <sup>2</sup> Үntun yan-yaar pu-ye, hoob no yow-mo o-Kukt mo m-kyuukyaw remen mo bo'ossuté no be-de үn gwu no. <sup>3</sup> No be'este no nepste Wan-Koyan ro үr-bon ne.\*

### *Kiristi ro ta'ar-de үn hoog*

<sup>4</sup> Haan no be-үr Yeso **Kiristi**. Wu ro ta'ar-de үn hoog de hun-ne ginme à, amba Shir dak wu komo wu 'ye wu үt-gosdeen. <sup>5</sup> Komo ya

† **Bor-o gaan:16** 1:16 Hyen komo: Rewi 11:44-45; 19:2; 20:7. ‡ **Bor-o gaan:25** 1:24-25 Hyen komo: Isha 40:6-8 (үt-Girik). \* **Bor-us voor:3** 2:3 Hyen komo: Bong 34:8.

nō rō untuñ ta'ar-to un hoog, to a meetē hur-o o-Kukt à. Nō waragte buug-de un yan-**Cow un kon-se Shir** ye un ba m-kukop, nō sekete **seke**-to o-Kukt un bu-o Yeso **Kiristi**. Shir rō m-goks gon ka **seke**-to.

<sup>6</sup> Ka to rō bo Shir zee un Ma-to un wū à:

“Gwot, um shereg ta'ar-de ut-ma o-Urusharima†  
de m-daage un caari-mo m-seps à.

Kap bo un wū shere un de à  
wūa nom m-'e á.”‡

<sup>7</sup> Be-ur nō, nō ye shere un wū à nō napē go un seps-mo Shir ya'u wū à. Amba ka ye gini wū à. Ma-to Shir zeeg,

“Ka ta'ar-de ya-ut-ma jore à,  
de waragte de jiish kō de ke ta'ar-de  
un be-de ut-ma.”§

<sup>8</sup> Ma-to Shir zeeg,

“Ka ta'ar-de rō m-rwo ur-pukse,  
komo de rō ye m-hées remen cikt-de un ye.”\*

Ye rō m-pukse remen ye yagute o-dorotté un Ma-to Shir, o yette m-oos un kwukwūr-de Shir cooge remen un go un ye à.

<sup>9</sup> Amba nō, Shir un daag nō hun-ne kashi, buug-de yan-**Cow un kon-se Shir**, hun-ne ye ba m-kukop, hun-ne ye Shir, remen nō nomoté wū ur-bongon. Wū rwuntutu nō be-de o-comb, wū hantu nō be-de m-cucas.† <sup>10</sup> N-ga a ro hwoog nō be-de un hun-ne ye Shir á, amba m-moka nō rō hun-ne ye Shir. N-ga Shir ro m-hogē un 'won-ur nō á, amba m-moka Shir o hogē un 'won-ur nō.‡

### *She'et nō untuñ yan-guw-mo Shir*

<sup>11</sup> Nō yan-yen-de nē, mē nō m-kyewes, untuñ yan-dak-o hor-o, hamat-ne un ka dak-o, gin nō ka rem-us yo-se, se rō ur-gun un hoog-m nō à.

<sup>12</sup> Nōm nō ceen nō she'etté ur-bon nē n-mē un yan-bor-us nō ye shere o-nip á. Komo kō ye gut nō gwot-o un yan-nōm un rem-us yo-se, yea hyenes she'et un nō ur-so-de. Yea seps Shir da-o wū he piishe un hono o-dak ut-ma à.

### *O-dorotté be-de un gwomo-ne*

<sup>13</sup> Nōm nō o-dorotté rem Wan-Koyan un kō o ke **karamsa**-o a ya'asē remen hun-ne, o rwunē be-de un gwomo-to un ko-gwomo à. <sup>14</sup> Nō nome gwomo-ne o-dorotte, remen gwomo-de o-dak kap Shir o tomnu de, de ye'et yan-koob-de o-dorotte ur-koob komo de būm hun-ne ye nome rii-yo ur-bon à. <sup>15</sup> Remen kaanē Shir conē nō nom rii-yo ur-bon. Da-o nō nome rii-yo ur-bon à, kā raag-ne ye, ye napē **Kiristi** á, yea hoks m-zē kō rii á. Yea hoks m-kum rem-se ur-geeg á. <sup>16</sup> She'et nō sasa, amba myet un kaanē nē, nō hyan nō rō sasa nō cūw nom un rii yo-yo á. Un suge-de un kaanē ma, she'et nō untuñ yan-guw-mo Shir. <sup>17</sup> 'Ya nō kowan m-sék. Komo nō kutē hun-ne ye Shir kashi m-was. Gyer nō Shir, 'ya nō ko-gwomo ut-gos.

### *Sha-mo un swo-ur koob-ur Kiristi*

† **Bor-us yoor:6** 2:6 ut-Girik: o-Sihiyona. ‡ **Bor-us yoor:6** 2:6 Hyen komo: Isha 28:16 (ut-Girik). § **Bor-us yoor:7** 2:7 Hyen komo: Bong 118:22. \* **Bor-us yoor:8** 2:8 Hyen komo: Isha 8:14-15. † **Bor-us yoor:9** 2:9 Hyen komo: Rwu 19:5-6; Isha 43:20 (ut-Girik); Rwu 19:5; Kara 4:20; 7:6; 14:2; Titu 2:14; Isha 43:21; Isha 9:2. ‡ **Bor-us yoor:10** 2:10 Hyen komo: Hose 2:23.

18 Ḡuw-nę, se no nomę yan-hur-ut no o-dorottę no 'ye ye m-sęk koyanda. Nōm no yo ka, ba be-de үn ye rō m-hogę үr-'wōn үn gwugwér-mo үr-hi ne cot á, amba kap үn yan-men-ut jaas-tö ne. <sup>19</sup> Shir rō gwugwu үn no ne da-o no nomę rii-yo no napę yo rō hond hond, komo no geeg ut-men үn 'mo үr-hur ne үn koqb-de a no m'-ya ba no үn nom rii á. <sup>20</sup> A 'ye no үr-koob remen no nomog rii-yo ba үr-bon, no kum o ka rii á. Amba Shir a 'ye no үr-ho, urege no swoog үr-koob үn 'mo үr-hur ne remen no nomog rii-yo үr-bon, remen kaanę Shir cōne. <sup>21</sup> Үn kaanę, Shir agu no remen **Kiristi** swoog үr-koob rem no. Wu yaksutu no m-sha, depetę no dörę bu-yo үn wu.

22 "Kiristi nom **ur-ba'as** á,

Wu raks hun-nę á."§

23 Ko de nomtę a pyapurtu wu á, wu muut ut-reeb á. Komo da-o wu swo үr-koob á, wu waksu ye ut-ma á. Un suge-de үn kaanę ma, wu shereg be-de Shir, wu napę piish ut-ma á.\* <sup>24</sup> **Kiristi** sawag nu-se үn **ba'as-ut** na үn wur-o үn wu. A kamag wu o-kan remen a yagutę nom **ur-ba'as** komo a cirit kashi үr-she'et. Shir taasu ka hoog-mo mo үn **ba'as-ut** no remen hoog-m Yeso. <sup>25</sup> No ro egussutę üntun yege-ca, amba m-moka no müntę be-de үn wan-Ruut-m no үn wan-Gut-de үn hoog-m no ne.†

## Bor-us tet

*Campo-ne үn ne'a-ne ne*

<sup>1</sup> Kaanę komo ne'a-ne, nomo no campo no ne o-dorottę. Nōm no kaanę komo urege campo no sher үn ma-ut **Kiristi** á. Uregę campo no ne hyanag bon-de үn ka bu-yo nötte үr-she'et á, yea goks **Kiristi**, ba no үn nomo ye ut-ma.\* <sup>2</sup> Ka campo-ne yea goks Yeso da-o ye hyenę she'et-ur so-de un hoog-m no komo no 'ye ye ut-gos. <sup>3</sup> Taase no muut үr-hi be-de үn ga-se үr-bon ko rii-se үn cor-se үr-bon ko gund-to үn hwor á.† <sup>4</sup> Un suge-de үn kaanę ma, yo depę á, nom no ayewę-to үr-hur үn gwugwér-mo үr-hi, komo m-tetemb ne. Gon ka ayewę-to rō m-gos, komo Shir rō to m-hwo үn be-үr kashi. <sup>5</sup> Un go үn kà cow-yo ne'a-ne so-ye ye n-ga ye esse saktq-o үn ye be-de Shir á, kume hi үn de үn ye ut-ayewę. Ye ya'ag campo үn ye ne ut-gos. <sup>6</sup> Üntun **Saratu**, wu nome **Ibrahi** o-dorottę komo wu eeg wu "Rwoog-o re" á. No ma yakar-ye үn wu ye, urege no rō m-nom yo depę á komo no yage ko yo ke rii-yo 'ye no o-gyer á.‡

<sup>7</sup> Kaanę ma campo-ne, se no nom barag-se үr-bon remen ne'a no ne. Hyen no ye ut-gos ne, remen ye rott үr-beeb bo no ro á. Baks no, Shir ya'ag ne'a-ne yar-mo үn wu komo remen ye kumut hoog-m ba m-ta үn no ne. Remen kaanę, nomu no ne'a no ne bo depę á, taase yo ken yo tūw no yo wən kon-us no.§

*Swor үr-koob remen nom үn rii kashi*

---

§ **Bor-us yoor:22** 2:22 Hyen komo: Isha 53:9. \* **Bor-us yoor:23** 2:23 Hyen komo: Isha 53:7. † **Bor-us yoor:25** 2:24-25 Hyen komo: Isha 53:5-6 (yt-Girik). \* **Bor-us tet:1** 3:1 Hyen komo: Apis 5:22; Koro 3:18. † **Bor-us tet:3** 3:3 Hyen komo: 1Tim 2:9. † **Bor-us tet:6** 3:6 Hyen komo: Taka 18:12. § **Bor-us tet:7** 3:7 Hyen komo: Apis 5:25; Koro 3:19.

<sup>8</sup> Ur-kom, kap she'et no m-sok ne үn or no ne ne, ko wu ke wu hyen or үn wu rii-yo m-was. No hyen ur'-won үn gwugwer-mo ur-hi ne.  
<sup>9</sup> No top men-ut jaas-to үn men-ut jaas-to ko ur-reeb n-te ur-reeb á, se de no kone go үn ká net-wu o-kwum, remen káanę o Shir egte no wu ye'et no o-kwum.\* <sup>10</sup> Ma-to Shir zeeq,

“Bon net-wu conę m-hoog

komo wu hyen ho-to ur-bon à,

Se wu doste rem-de үn wu be-de үn tep u jaas-o  
komo wu dos nu-q үn wu be-de ut-raks.

<sup>11</sup> Wu ho'os cow-us yo-se

komo wu nom rii-yo ur-bon yo depē à.

Wu hoop cow-yo үn ba ut-ween wu dore yo.

<sup>12</sup> Wan-Koyan ro үn 'er-de үn ye nomę kashi үn rii à,

komo wu ro m-ke'e үn kon-se үn ye ut-to.

Ambo wu ro m-tuke үn

yan-men-ut jaas-to o-cin.”†

<sup>13</sup> Urege no m-senge no nomot rii-yo ur-bon, hun-ne deen a hogusse no m-hoog á. <sup>14</sup> Ambo myet үn kaanę ne, urege no үn swo ur-kqob remen no m-nom үn rii-yo ur-bon, Shir a 'ye no o-kwum. “Taase no hoge gyer-q үn yo ye ro m-gyer à, ko komo no was үn yo hun-ne zee yea nom ne á.”‡ <sup>15</sup> Ya no Kiristi ur-be үn hur-ur no komo wu warag Gos-wu wu үn hoog-m no. She'et no zongse no shest da-o wu ken wu citu no ma-to үn sakto-o no. Ambo nom no kaanę үn gwugwer-mo ur-hi үn 'ya m-sek ne.§

<sup>16</sup> Ambo shas no ye үn gwegwer-mo ur-hi, ut-gos ne. Nom no rem-se ur-bon bo hur-ut noa kaps no á. No jar o-jar no nom rii-yo ba ur-bon á, remen ka ye ro no m-tan o-yo yo à, ye hyenet m-e remen no ye ma Kiristi ye. <sup>17</sup> A jiish ur-bon urege con-mo Shir mo no su ur-kqob remen no nomog rii-yo depē à otte no su ur-kqob remen nom үn rii yo-yo à. <sup>18</sup> Kiristi marag o-gaan cot remen ba'as-ut na. Wan-ba-ur-ba'as marag remen ya-ut-ba'as. Kiristi nomog yo ka remen wu he no m-heet be-de Shir. A hoog wyr-q үn wu, amba a muuturu Kukt-q үn wu үn hoog ne. <sup>19</sup> Un bu-yo Kukt-q ShirKiristi haag wu rworuru Ma-to Shir be-de үn kukt-to a ka'e m-guw à. <sup>20</sup> Ye nomute Shir kqob-de o-dorotte n-ga n-ga, amba Shir hakkurte үn ye ne har үn da-o Nuhu ro un shaab-q o-hat à, remen Shir a rees hono o-dak m-ho. Hun-ne eer a gu'e үn ka hat-q, ye ruwe keez keez үn ka ho-mo.\* <sup>21</sup> Ka ho-mo napa-q үn bo a yo'osu no m-ho mo gu no m-moka à. Komo ba dos ut-ri'in to o-wyr cot á, amba үn waktune ne mo Shir үn hur-ur gaan. Shir guug no un bu-yo un inę-m Yeso Kiristi. <sup>22</sup> Kiristi ro m-moka n-Ton, so un re-de Shir. Yan-tqm-yę Shir, ut-gwomo, komo m-wons ne kap ro un kom-to үn wu.

## Bor-us nass

*M-sher be-de Shir*

\* **Bor-us tet:9** 3:9 Hyen komo: Mati 5:43-44. † **Bor-us tet:12** 3:10-12 Hyen komo: Bong 34:12-16 (ut-Girik). ‡ **Bor-us tet:14** 3:14 Hyen komo: Isha 8:12; Mati 5:10. § **Bor-us tet:15** 3:15 Hyen komo: Isha 8:13. \* **Bor-us tet:20** 3:20 Hyen komo: Taka 6:1—7:24.

**1 Bo Kiristi** swo үr-koqb үn wүr-o үn wү à, m-moka se no she'et zongse no sүut үr-koqb bo wү swo de à. Mę үn zęe kaanę remen bo үn wү swo үr-koqb үn wүr-o үn wү rem **Kiristi** à, kutute na үnze wү 'yarag ka **ba'as-de** wү nomę n-ga à. <sup>2</sup> Komo kutute na үnze ka net-wү waktunte wү yage yo wү ro m-con à, komo wү ro m-con wү nomę Shir o-dorottę har үn ta-de үn hoog-mo үn wү. <sup>3</sup> No regussutę no naasutę o-dadeen n-ga, no үn hogę үn rерem-mo үn go үn she'et-de hun-ne ro m-she'et à ye napę Shir á. No үn hogę үn rерem-mo үn saw-to m-e, үn yish-ye ye o-yoor ne, үn susşur ne, үn biki-to m-swo ne, үn tүw-to o-ás ne, har үn guw-mo us-toog ne. <sup>4</sup> M-moka nay no ne ye n-ga hyanag ut-hyat yo hante no yagutę gam-o үr-hi үn ye ne be-de үn nom үn rem-us yo-se à. Remen káanę komo ye ro no ut-reeb. <sup>5</sup> Amba yea shes Shir wү ro үn piishe үn yan-hoog үn margan-ne ne ut-ma à. <sup>6</sup> Yo yo rwo'e a rurut **Ma-to m-Rerem** har be-de үn ye ro margan-ne m-moka à. Ko de nomte à a piishitü ye ut-ma o-wүr үntün ko wү ke net-wү, amba m-moka ye үr-she'et үn Shir ne үn bu-yo үn **Kukt-o Shir**.

<sup>7</sup> Ta-de үn ko yo ke rii-yo nomoste yow yow. Remen kaanę rwo no үr-hur sak, no garamse hi үn no remen no hoksté us-kon. <sup>8</sup> Yo jishe kap à, se no kute or no ne m-wasdeen, remen was-m ro үn bite moor-to **ut-ba'as** to ye nome na à.\* <sup>9</sup> No barkę hun-ne үn hur-ut no ba us-hwumug. <sup>10</sup> Shir ya'ag ko wү ke wan-dor wү m-yar, үnze net-wү hoks m-nom yo ken rii-yo remen wү guut yan-dor. Shir ya'ag ká yar-mo, remen kaanę a mure no ká yar-mo үn cow-yo depę à. <sup>11</sup> Urege wү ken wү ro ut-ma, se wү nom үntün wү ro m-rwör үn Ma-to Shir à. Urege a ya'ag wү ken yar-mo үn gu үn hun-ne, se wү nom үn bee'b-de Shir ya'u wү à. Remen үn ko yo ke rii-yo Shir a kum үr-bongon rem Yeso **Kiristi**. Mę us-kon hun-ne a 'ye Shir m-seps, ut-gwomo ne, ba m-ta. **Amin.**

### *Swo үr-koqb remen dor Yeso*

<sup>12</sup> No nay-ne re, taase no hyen ut-hyat үn koqb-de no m-swo à sa o zee rii pu-yo kory no. <sup>13</sup> Amba nom no o-zak, remen no m-swo үr-koqb bo **Kiristi** swo de à. Remen noa nom o-zakdeen da-q wү he m-müun үn seps-mo үn wү ne à. <sup>14</sup> Urege a pyapurtu no remen jin-ur **Kiristi**, no ya-o-kwum-ye, remen Kukt-o m-seps, un q Shir ne ro be-ur no. <sup>15</sup> Urege no swoog үr-koqb, taase de nom remen no hoog net, ko үr-hyow, ko ne yo ken rii yo-yo, ko o-hebe gwuw. <sup>16</sup> No hogę 'e-mo үn swo үr-koqb remen no **yan-dor Yeso** á. Un suge-de үn kaanę ma, bom no Shir remen no ye ma **Kiristi** ye. <sup>17</sup> Da-o nomoste q Shir hette piishe үn hun-ne ye үn wү ut-ma à. Komo urege piish үn ma-to үn wү takantę be-ur na. ¿Ya he kör үn ye yage nome үn ma-to үn wү o-dorottę **Ma-to m-Rerem** to Shir?

<sup>18</sup> "Urege kashi үn hun-ne possute үn yish jaas-ye,

¿ya he m-kor үn ye napę Shir ne á үn **ya-үr-ba'as** ne?"†

<sup>19</sup> Remen kaanę, ka ye ro үn swo үr-koqb remen dorottę-q Shir à, ye sengę nom үn rii-yo depę à. Komo ye büp Shir kom-ut yoor, remen Shir kashi-wү, wү nome o-dak o-Ton ne.

\* **Bør-us nass:8** 4:8 Hyen komo: Swqo 10:12. † **Bør-us nass:18** 4:18 Hyen komo: Swqo 11:31 (ut-Girik).

## Bor-us taan

### Sek-yę un beeęb-yę ne

<sup>1</sup> Um cōnog m-do sek-yę no jaab-o üt-men. Mę abre ko-sek, mę wü hyanę bo **Kiristi** swo ur-koqb à. Komo kane co a wong seps-mo un wü un mę ne da-o a he na mo m-kutę à. <sup>2</sup> Warag no yan-gut-de un kur-o Shir bobsu no à. No nom m-guw üntun ya-ur-gut ba ye a gakte á, amba un con-mo üt-men, bo Shir cōne no warag à. Nōm no kaanę ba remen gop-de un hwor á amba un con-mo üt-men.\* <sup>3</sup> Ka ye Shir bobsu no à, no sawsu ye us-nu á, amba kutę no ye bu-yo ur-bon. <sup>4</sup> Amba da-o Yeso ko-Gwōmo-wü un ya-üt-Gut woqne noa goks gond-o un seps-mo un wü, oa naase á.

<sup>5</sup> No beeęb-yę kap, nomo no sek-yę o-dorotte. Ko wü ke wü gweregsé or un wü ur-hi. Ma-to Shir zeeg,  
“Shir rö m'-yar un yan-nu-mo ur-hi,  
amba wü rö un 'ya ur-ho  
be-de yan-gwegwer-mo ur-hi.”†

<sup>6</sup> Gwergsé no hi un no un kus-o un caari-to üt-kom to ur-beeb to Shir, remen da-o wö wo'e wüa 'ye no m-sek un co.‡ <sup>7</sup> Shir cōnog no, remen kaanę, heetü no wü bo un yo rangsu no à.

<sup>8</sup> Garamse hi un no, no she'et zongse komo yish hoog-yę. Wan-yage-ut no, **ko-Gwōmo-wü un ya-üt-kot**, wü rö üt-dwum üntun o-zur o-kot, yo rö üt-tuw un hoop-o un wü yo he m-ho à. <sup>9</sup> Kwangu no wü, no she'et ur-beeb ne un sher-m no. No nepste hono o-dak kap or no ne **yan-dor Yeso** rö m-swo ur-koqb bo no rö m-swo à.

<sup>10</sup> Shir guug na un koye ke bu-yo. Wü daagu na remen wü wongté seps-mo un wü un na ne. Ka seps-mo rö m-she'et ba m-ta. Wüa wong-mo un na ne remen a dorute Yeso **Kiristi**. No su ur-koqb m-moka, amba ujime o-da hiin, Shir a muut no hond hond, wü sher no komo wü tor no ur-beeb ne. <sup>11</sup> Mę us-kon unze Shir a nom üt-gwōmo ur-beeb ne har da-o ba m-ta. **Amin.**

### Gas-de ur-kom

<sup>12</sup> Un beeęb-ur Siras§ or na ko-yan-ess üt-ma à, um genbe no ka takurda-o o-kotton remen um ye'et no beeęb-de us-rwun komo um ruru no, unze yo ka yar-mo Shir mo. Remen kaanę sher no m-'wons ne bede un ká yar-mo.\*

<sup>13</sup> Yan-dor Wan-Koyan un dak-o o-Babira ye a daage mosse un no ne à rö no m-gas. Kaanę ma wà re Markus n-mę un **Kiristi**, rö no m-tombé un gas-de un wü.† <sup>14</sup> Gas no or na ne un gamat-de m-was. Mę us-kon Shir 'ye ko wü ke wü rö be-ur no à gwügwü-mo ur-hur, ye rö n-mę un **Kiristi** à.

\* **Bor-us taan:2** 5:2 Hyen komo: Yoha 21:15-17. † **Bor-us taan:5** 5:5 Hyen komo: Swqq 3:34 (üt-Girik). ‡ **Bor-us taan:6** 5:6 Hyen komo: Mati 23:12; Ruka 14:11; 18:14. § **Bor-us taan:12** 5:12 üt-Girik: Sirabanus.

\* **Bor-us taan:12** 5:12 Hyen komo: Seng 15:22,40. † **Bor-us taan:13** 5:13 Hyen komo: Seng 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Koro 4:10; Pmón 24.

## Takurda-o Bitrus ayoore-o

**Rem-se ro n-mé à:**

M-zanté 1:1-2

Eeg-q үn yan-dor 1:3-21

Yan-yoos-de үt-bo 2:1-22

Mүun-m Kiristi de үr-busté 3:1-18

*Bitrus ro ur-gas*

<sup>1</sup> Mę, Simon Bitrus, ko-guw komo үn **wan-Tom YesoKiristi** ne. Mę genbę ka takurda-o ha-mo үn be-de үn ye gokse m-sher o-nip ne үntün mo ma na. Nö үn nom kaane үn bu-yo kashi-q Shir na үn Yeso **Kiristi** ne **Wan-Gwu**.

<sup>2</sup> Mę us-kon Shir 'ye sengü no m'-ya m-yar deem deem, үn gwugwum-q үr-hur үn bu-yo nap-se Shir үn Yeso Wan-Koyan na ne.

*M-bo'qsse be-de үn nap үn Shir*

<sup>3</sup> Beeb-de үn wu de n-Ton shir ya'ag na koyan yo a o-hoob remen hoog-m na үn sок-mo үn wu ne be-de үn nap-se a napu wu à. Wu agu na үn seps-mo үn bon-de үn wu ne. <sup>4</sup> Remen kaane, wu өssүte na kashi үn caari-to үn ma-to үn wu, remen no waragté kashi, bo Shir ro kashi à. Komo wu өssүte na, no possuté sabre-q ro n-mé үn hono o-dak q dish-o yo-q hante à.

<sup>5</sup> Remen káánę, nom no bo үn nom-m no, no dooté sher-m no үr-bon, үr-bon komo no doo de us-nap, <sup>6</sup> us-nap komo no doo se garamse үn hi үn no, be-de үn garamse hi үn no komo no doo үn 'mo үr-hur, үn 'mo үr-hur komo no doo nom үn o-shir. <sup>7</sup> Un nom үn yo ro o-shir à, no doo gwugwer-mo үr-hur, үn gwugwer-mo үr-hur no doo m-was ne. <sup>8</sup> Uregę no m-nom үn go үn kà rem-se, se a wen no m-warag hwaa m-saare ne be-de үn nap-us Wan-Koyan Yeso **Kiristi**. <sup>9</sup> Amba urege net bo'ose үn ka cow-yo á, ya wu ro үntün net-wu ro m-hyan үr-bon ne á kq ko-po. To-үt ka'ag wu үnze, Shir soksoté wu **ba'as-to** үn wu, to wu nome à cin ba wu үn sher be-үr Yeso **Kiristi**.

<sup>10</sup> Remen kaane or re ne yan-dor, nom no bo үn hoks-m no, no nom rii-yo үr-bon no kututé hi үn no үn ye ken ye ne үnze Shir daagu no komo ne wu eeg no hun-ne ye үn wu. Uregę no nomog ka rem-se, no hede m-he á. <sup>11</sup> Un kaane, Shir a barku no caari-de үr-barkę үn be-үr Yeso **Kiristi** wu ro Wan-Koyan үn **Wan-Gwu** ne he gwomo-to үn wu to he m-she'et har da-q ba m-ta à.

*Tu'ę үn Ma-to Shir yish*

<sup>12</sup> Kq de nomte no nepse ka rem-se à, komo no bups ka yoos-de o-nip ne q no napę à, amba man sengü no m-baksę. <sup>13</sup> Um nomog us-barag myet-mo үn ho-to үn hoog-m re, um hyanag hond hond q, a sengü no m-baksę үn ká rem-se koyanda. <sup>14</sup> Um nepse man meres ba m-jime. Remen Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** regusute, wu russute me kaane. <sup>15</sup> Q rwo'ę mette m-senge deem um rurytu no ká rem-se cin m-mqka. Mę үn zee káánę remen no ma'asté se m-baks kq q ke da-q, da-q me merse.

### *Yē he hyan үn seps-m Yēso Kiristi*

<sup>16</sup> Da-q tē ruru no үnze, Wan-Koyan na Yēso **Kiristi**,<sup>\*</sup> wu a muun ut-gwomo ne, ba te m-bim zwom-q wu ken wu rwore o us-weer á. Amba үn yish te, te hyane nip-q үn seps-mo үn wu. <sup>17</sup> Remen Shir o-Tato ya'astu wu m-sék m-seps ne, da-q ká cor-q rwuuné be-de үn seps-mo ut-gwomo q zet wu, "Wu ka wu ro Wa re, wu me m-con o-zak m-sök ne á." <sup>18</sup> Te үn hi үn te, te ro kon káne үn **Kiristi** ne үn haag-q Shir, komo da-q Shir teprune zee-mo n-Ton shir á, te hogusse yo wu zee á.<sup>†</sup>

<sup>19</sup> Te nepse komo үnze, ma-to **yan-Rwor үn Ma-to Shir** gené à nip-q. Raag no ka Ma-to m-sök ne no muut үr-hi káne, үntün pitirra-de ro m-hanté m-cecar be-to o-comb á, har ish peegete, Myar-yo n-Sot konte үn hur-ur no. <sup>20</sup> Ro үr-bon ne no nep үnze, ko wan-gaan be-to үn **yan-Rwor үn Ma-to Shir** da-q ye gené takurda-q Shir á, yatt-wu gene remen napse үn wu á. <sup>21</sup> Me un zee káane remen **yan-Rwor үn Ma-to Shir** ye boog gen үn ko rii gaan remen ye үn hi үn de үn ye á, ko wu ken wu ru ye m-gen á amba **Kukt-q Shir** o teké ye co.

## **Bor-us yoor**

### *Bitrus nak yan-dor ut-to*

<sup>1</sup> Cin n-ga be-de hun-ne ye o-**Isra**, yan-rwor үn Ma-to Shir ya-ut-bo ro kon. To, kaane ha, be үn no a kum yan-yoos-de ut-bo. Yea hante yoos-de ut-bo mosse үn Shir ne. Amba yea 'ye үr-hek ko wan-gaan wu nept үnze bo-to á. Ka bo-to a naas hun-ne ye shere be-de үn to á. Ka yan-yoos-de ut-bo ye har yea yage **Kiristi**, Wan-Koyan wu үn ye wu ruru ye be-de үn **ba'as-de** үn ye á. Nom үn kaane a hante ye o-sabre ba үn rem. <sup>2</sup> Hun-ne deen a dore cow-se үn ye se m-ba m-'e, үn kaane komo ye ken ye hette hyan үn cow-yo o-nip ba үr-bon. <sup>3</sup> Ya-o-suub ye ka ya-үr-yoos-ye. Yea raks no be-de үn rure үn no ut-zwom to ye cekre á, remen ye kumut rii ko hwor be үn no. Amba re n-ga, Shir essusute wua piishe ye ut-ma. Komo Shir ro zongse wu nomot kaane. Komo wua saburse ye.

<sup>4</sup> No nepse re n-ga da-q ye ken **yan-tom-ye Shir** ye nome ur-ba'as á, Shir sabursute ye. Wu gak ye gung, wu jorbe n-me үn kuub-q o-comb q үn den-q o-ra, be-de wu ro m-ka үn yan-men-ut jaas-to á, se үn ho-de үn piish ut-ma. <sup>5</sup> No nepse үnze n-ga, үn da-q **Nuhu** da-q hun-ne tuké Shir o-cin á, Shir hoge 'won-de үn ye á. Wu hoomte ye n-te m-ho, mo re hono o-dak á, se **Nuhu** үn ye ken nen ta'yoor-ye ne үn den-q wu. **Nuhu** ko'oturu үnze hun-ne she'et kashi үr-she'et, ye nom yo Shir coné á. Shir guug wu үn ye ken hun-ne ye ne.\* <sup>6</sup> Komo no nepse n-ga, Shir piishite hun-ne ye үn bo-to o-**Sodom**, o-**Gomora** ne ut-ma. Remen ye nomog men-ut jaas-to, komo wu tukste ye үn bo-to үn ye ne o-ra, cow-mo kuse cot. Da-q wu nome kaane á, wu kuté hun-ne үnze wua 'ye ka hun-ne ye tuké wu o-cin á үr-koob.<sup>†</sup> <sup>7</sup> Wu guug **Rot**, kashi үn net. Ka da-de wu tuktsuru o-**Sodom**. **Rot** cowog o-regen deen remen rii-jo m-'e yo ká hun-ne ye o-**Sodom**, o-**Gomora** ne nome á.<sup>‡</sup> <sup>8</sup> Wu

\* **Bor-o gaan:16** 1:16 Wu Shir daagne á. † **Bor-o gaan:18** 1:18 Hyen komo: Mati 17:1-5; Mark 9:2-7; Ruka 9:28-35. \* **Bor-us yoor:5** 2:5 Hyen komo: Taka 6:1—7:24. † **Bor-us yoor:6** 2:6 Hyen komo: Taka 19:24. ‡ **Bor-us yoor:7** 2:7 Hyen komo: Taka 19:1-16.

she'ette mossé үн hun-ne yo-ye né, kó de ke ho-de wü hyen rem-se үн ba үr-bon se ye nome à. Komo wü hogé mén-üt jaas-to ye nome à. Kap yo ka naasté men-to үn wüdeen, remen wü net kashi-wü. <sup>9</sup> Uregé har kááne o, Wan-Koyan nepsté bo wü he gu үn hun-ne ye Shir be-de üt-meger à. Komo wü neps bo wü he senge үn 'ya үn yan-men-üt jaas-to үr-koob à, har ho-de үn piish üt-ma to үr-kom woonte. <sup>10</sup> To ka nip-to, yagunte ken ka ye ro m-dore үn sabré-o үn hur-de үn ye de **ur-ba'as** à. Ye komo 'yar üt-gwomo. Remen uk o-cin m-nu né ye hooté үr-hur үn taase ye hogé gyer-o үn yo'og үn **yan-tom-ye Shir**. <sup>11</sup> Kó **yan-tom-ye Shir** ye jiishé ka yan-yoos-de üt-bo ye үr-beeb à, ye ro m-yo'og үn ka yan-yoos-de üt-bo ye á. Kó ye naas ye üt-men үn n-co o үn Wan-Koyan à. <sup>12</sup> Amba ka yan-yoos-de üt-bo ye ro m-nom үntün gut-to o-kot to rotté beeb-de o-ceker à, amba ye ro m-nom yo würtö үn ye cone ye nom à. An nom ka gut-to remen hun-ne shipt komo ye pen. Үntü üt-gut ka yan-yoos-de üt-bo ye ro, remen kaane ye ro m-rwor үn ma-üt yo-to be-de үn rii-yo ye napé à.

<sup>13</sup> Shir a sabursu ye bo ye rwo'ë hun-ne swo үr-koob à. Ka yan-yoos-de üt-bo ye ro m-hogé rerem-mo üt-bikideen be-de ye ro m-re m-swo né à, kó үn non-ho cangam. Ye ro үn hogé o-zak ye egussute no kó da-o ye morgé үn no né be-de үn karge de m-re. Remen kaané a no m-gwot m-sék né á komo ye hantu no m-e. <sup>14</sup> Yish-ye үn ye shiishte o-ás, gop-de үn ye de **ur-ba'as** de tak m-clig à. Ye m-nakan үn hun-ne ye m-garamsé үn hi үn de үn ye á n-me **ur-ba'as**, a yoosussute ye o-suub m-sok né. Shir ru'ütu ye nu-o yo-o. <sup>15</sup> Ye yagute kashi o-cow, ye dorute cow-o Baram wà Beyor wan-con-to үn hwor-ye үn men-üt jaas-to. <sup>16</sup> Amba Shir weneg Baram nom үn rii yo-yo da-o janka-yo үn wü kangsu wü үn cor-o үn ko-hun à. §

<sup>17</sup> Ka yan-yoos-de üt-bo ye hwaa ye ro үntün yish-to m-ho to huse à, komo ya ye ro үntün zaan-mo ke'ente-to ba үn kem. Remen kááne Shir өssute ye caari-o үn kuub-o comb-o rim-o cip, o ro ye үr'er. <sup>18</sup> Be-de үn ses-se үn ye үn hun-to o-hwaa né, ye dürumsute hun-ne m-dore үn con-m rem-us ma-hun. Ye ro m-senge ye nakanté ká ye posse үn she'et-de **ur-ba'as** à, ye waragté m-nom **ur-ba'as** komo.

<sup>19</sup> Ye ro m-zee үn hun-ne, "Uregé no dorute yoos-ur te, Shir a ru no dore үn ka **karamsa**-o á. Noa hoks m-nom үn yo no cone à." Üm zeeg ye guw-ne remen urege net yagute rii hoks wü, ya wü ro үntün koguw be-de үn ka rii-yo. Wüa hoks yo m-yage á. Amba ka yan-yoos-de üt-bo ye үn hi үn de үn ye, ye rott gwomo-to үn nom үn yo ye cone á. Guw-ne ye ya m-nom үn rii-yo ba үr-bon yo, yo he ye m-sabarse à. <sup>20</sup> Me үn zee yo ka mosse үn yan-yoos-de üt-bo né remen ye rwunte be-de үn rii-yo ba үr-bon yo үn hono o-dak yo ro m-naas үn hur-de үn hun-ne à. Yo ka үn nome remen ye nak Yeso **Kiristi** wü ro Wan-Koyan үn **Wan-Gwu** né. Amba m-moka ye yagute rii yo-yo hoks ye, ye ro yo komo m-nome o-dorotte. Remen kaané hoog-mo үn ye үr-busté a jiish m-naase arge-mo n-ga, remen ye yagute **Kiristi**. <sup>21</sup> A jiish ye a ro zeegé ye tak үn nap үn cow-o kashi á, otte nap-mo ye napu o amba ye tuke o o-cin o a ya'asu ye à. <sup>22</sup> Rii-yo ye nome à yo nomog hond hond үn ka Swoog-to үt-Ma to ne үnze, "Wo-o gwo'og үt-gwò yo warguru

tq m-rekem."\* Komo, "Arëde-yo a zore à yo waragte ut-byorkë n-më o-rup."

## Bor-us tet

*Ho-de yn Wan-Koyan roon*

<sup>1</sup> Nay-në re, q ka q ro takurda-o ayoore-q, q um genbu no à. N-më un ká takurda-to ut-yoor, um sengute, um dootu no jaab-q ut-men, no nomot barag-se ur-bon be-de un baksé un no rii-yo no rege no nepse à. <sup>2</sup> Um conog no baks Ma-tq Shir tq yan-Rwör un Ma-to Shir ye un ba m-kukop rwore n-ga n-ga à, komo un **karamsa**-o **Kiristi** ne Wan-Koyan na, **Wan-Gwu**, ká yo **yan-Tom Yeso** ruru no à.

<sup>3</sup> Yo jiishé à, depete no nep unze n-më un ho-to ur-kom, ya-ur-ar roon, ye nemestú no remen sakto-o yo-o garamsute hoog-mo un ye.\*

<sup>4</sup> Yea zee, "¿Ashi wu un zee no ka wua muun à? To, ¿ke ne wu ro? Amba yatt-yo barmé á bo ka ye ro sek-ye te ye ur-takan mersé kap à. Koyan yo ro bo yo ro cin da-q Shir nome hono o-dak à!" <sup>5</sup> Bunbarag ye yage rii-yo ye nepse à. Remen n-ga reeno Shir ya'ag ma-tq un wu. Komo un nom un kaané, wu nome ut-ke'ente. Un ka ców-o gaan-yo, wu rwo'e dak-q rwuun n-më m-ho, wu rigimse o m-ho.† <sup>6</sup> Komo wu sabarsute ka hono o-dak q n-ga o m-ho, da-q wu hante caari-q un kem à.‡ <sup>7</sup> Un ká gom-ur gaan-de, Shir este hono o-dak o m-moka o o-Ton ne remen tq tukt o-ra, komo a un yagu tq se ho-de un piish ut-ma un sabarse un hun-në ne ye rotte Shir á.

<sup>8</sup> Amba no nay-në re taase tq-to ke no kà rii gaan-yo á. Ho-ur gaan un hak o-dugu ne ragaan o be-ur Wan-Koyan.§ <sup>9</sup> Wan-Koyan rott m-it be-de un shoos un ma-to un wu á, bo ye ken ye deke ye zee it-mo à. Men-to wu ro m-gaag rem no, remen wu con no sabre á, amba ko wu ke wu waktuné, wu yagne **ba'as-to** un wu.

<sup>10</sup> Amba ho-ur Wan-Koyan a haan untun ko-hyow. Ton-o a ege har ur-dwum ne, hon us-rem se a tuk o-ra, o-dak un hon un rii-yo ro ne n-më un q à yoa warag m-zar.\*

<sup>11</sup> Cin de kaané koyan he m-sabré à, ¿Yan go un hun-në ye depe no she'et? Depete no she'et un hoog-m no ba m-kukop bo Shir ro à. <sup>12</sup> Bo no un gwot-q un ho-de Shir woonté hor-m-hor à, un ká ho-de Shir a tuks o-Ton o-ra, komo ko yo ke rii-yo n-Ton yoa yee un hund-q o-ra. <sup>13</sup> Amba be-de un dek un ma-to wu esse à, a un gwot-q un haan-mo un Ton-o pu-q un dak-o pu-q ne, hur-q un kashi un hun-në.†

<sup>14</sup> Remen kaané nay-në re, bo no un waase-de un ka rem-se korot kap à, sengu no. No nom rii-yo ur-bon remen Shir hyenet no ba m-kukop. Bo wua zee no nomog rii yo-yo á. No nom rii-yo ur-bon komo remen Shir hyenet no ur-she'et n-më m-gwugwu mo ur-hur un wu ne. <sup>15</sup> Nap no un hur-ur no unze 'mo un hur-ur Wan-Koyan na gwu-q, untun bo or na Burus genbe no un nap-se Shir ya'u wu à. <sup>16</sup> Ragaan-wu gene takurda-to un wu mosse un ká ma-ut gaan-to ne. Amba ges-q un yo

\* **Bor-us yoor:22** 2:22 Hyen komo: Swoq 26:11. \* **Bor-us tet:3** 3:3 Hyen komo: Ydas 18.

† **Bor-us tet:5** 3:5 Hyen komo: Taka 1:6-9. † **Bor-us tet:6** 3:6 Hyen komo: Taka 7:11.

§ **Bor-us tet:8** 3:8 Hyen komo: Bong 90:4. \* **Bor-us tet:10** 3:10 Hyen komo: Mati 24:43; Ruka 12:39; 1Tas 5:2; Hyan 16:15. † **Bor-us tet:13** 3:13 Hyen komo: Isha 65:17; 66:22; Hyan 21:1.

wu rwore n-me un takurda-to un wu à ro un rem-o m-nap ne. Hun-ne ye ro kang-o gaan á, un kqob-de un nap-se un ye, ye piti ma-to un wu, ye muutu to rii hor-yo n-hon, bo ye weté m-nom un to ken be-to un takurda-q Shir à. Be-de un nom-mo un kaane ro m-rwo Shir rotte ye m-sabarse.

*Ma-ut Bitrus to ur-kom*

<sup>17</sup> Remen kaane nay-ne re, bo no nepse un kaane ne à, 'er no hi un no taase ma-to un hun-ne ye un ba o-**karamsa** egusse no no taagute un con-ut no ut-soto. <sup>18</sup> Amba bo'osu no n-me m-sok un nap-üs Wan-Koyan na Yeso **KiristiWan-Gwu**. Wu a he m-sekemse cir-mo m-moka har da-o ba m-ta à. **Amin**.

## Takurda-o Yohana aco

**Rem-se ro n-mé à:**

M-zante 1:1-4

M-cucar un o-comb né 1:5—2:29

Yakar-yé Shir un yakar-yé ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot né 3:1-24

O-nip un ur-ba'as né 4:1-6

Yo was-m he m-nom à 4:7-21

Sher-mo re ur-ho à 5:1-21

### *Gom-de un hoog*

<sup>1</sup> Té genbute no ma-to un ká wu rokné cin ur-takan à, ká wu té hogé ma-to un wu komo té hyenes à. Té hyenesté wu un yish té komo té ci's wu un kom-ut té. Wú gom-de un hoog de.\* <sup>2</sup> Ká wu ro un 'ya un hoog à rwuunte cas, té hyenesté kör-mo un to, komo té ro ya-us-tor un yo té hyane à. M-moka té no m-rure ka ma-to un hoog-mo un ba m-ta mo, mo ro'e be-de Shir Tato na à, m-moka mo be-ur na.† <sup>3</sup> Yo té hogé, un yo té hyane né à, yo té no m-rure, remen no ma'asté kang-o gaan un té né. Bó té kang-o gaan o-Tato né un Wà un wu né Yeso Kiristi à.‡ <sup>4</sup> Té no m-gene un ká rem-se remen té shooste zak-o té.

### *Shir cecar-mo*

<sup>5</sup> Tom-q ká q té o hogne be-ur Yeso à komo o té ruru no, Shir cecar-mo, comb-o ro kon be-de un wu á kó hiin. <sup>6</sup> Urege a m-zee a ur-she'et kang-o gaan un Shir né, amba a ur-she'et n-mé o-comb, bo-to atte, komo a un she'et-de o-nip á. <sup>7</sup> Amba urege a ur-she'et be-de m-cecar bo Shir ro à, a kang-o gaan un or na né. Komo hyó-m Wà un wu Yeso soksté **ba'as-ut** na kap. <sup>8</sup> Urege a zéeg a rott **ur-ba'as** á, raks-to atte hi un na, komo nip-o ro kon un hur-ut na á. <sup>9</sup> Amba urege a rworog **ba'as-ut** na be-de Shir, wu kashi-wu, wan-shoos ut-ma wu, wua ho'osu **ba'as-ut** na, komo wu soks **ba'as-ut** na, wu so'osu na kó se ke rem-us yo-se se kap. <sup>10</sup> Urege a zéeg a nom **ur-ba'as** á, a muuté Shir wa-ut-bo, komo ma-to un wu ro kon un hur-ut na á.

## Bor-us yoor

### *Ma-to un nap un Shir*

<sup>1</sup> Yakar re, yé mé m-was à, mé no m-gendé un to ka, taase no nom **ur-ba'as** á. Amba urege né wu ken nomog **ur-ba'as** be un no, a ro un Wa-ut-Orom né be-de Shir o-Tato, wu he kon un Shir rem na à, Yeso Kiristi, wu rott **ur-ba'as** á, kó hiin. <sup>2</sup> Wú wu ya'asé hyó-mo un wu ur-sake a rurut na be-to un **ba'as-ut** na. Yanze né to ma na un hon-de un to á, har un to un hono o-dak né kap.

<sup>3</sup> Kaané o a he m-nap a nak Shir, urege a dorute **karamsa**-o un wu. <sup>4</sup> Kowan wu zee wu nak Shir, amba wu dore **karamsa**-o un wu á, ko-ya-ut-bo-wu. Nip-o ro kon un hur-de un un wu á. <sup>5</sup> Amba kap wu nome o-dorotte un Ma-to Shir à, con-to Shir shiig o-nip un hur-de un

\* **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Yoha 1:1. † **Bor-o gaan:2** 1:2 Hyen komo: Yoha 1:14.

‡ **Bor-o gaan:3** 1:3 Wú Shir daagné à.

wu. Kaané o a m-nap unze a kang-o gaan un Shir ne. <sup>6</sup> Kap bon wu zee wu ro kang-o gaan un Shir ne à, se wu nomog bo Yeso nome à.

### *Karamsa-o pu-o*

<sup>7</sup> Nay re ne, ba **karamsa**-o pu-o o me no m-gené á amba ká ut-o o, ká o no nape cin ur-takan à. Kà **karamsa**-o ut-o o ro tom-o no hoge à.\* <sup>8</sup> Amba man hoks o m-zee **karamsa**-o pu-o, a un hyan un nip-o un o be-de un wu un be-ur no ne. Nga hyen comb-o ro m-dosse, cecar-mo o-nip ro m-dakan.

<sup>9</sup> Kowan wu zee wu ro be-de m-cecar à, komo wu ro m-yage un or un wu, har m-moka à n-me o-comb wu ro. <sup>10</sup> Wu ro m-was un or un wu à, n-me m-cecar wu ro. Wu ro m-nom rii-yo he kaps un wu ken á. <sup>11</sup> Amba wan-yage-ut or un wu ne, n-me o-comb o wu ro. Tomso ne n-me o-comb o wu ro m-neke. Wu nap be-de wu he m-hwo un na-o un wu á, remen comb-o pooste yish-yé un wu.

<sup>12</sup> No yakar re, ye me m-was à, me un genbu no  
remen Shir ho'osutu no **ba'as**-ut no  
rem Yeso **Kiristi**.

<sup>13</sup> Tat-ne un in-ne ne, me un genbe no  
remen no nepsté wu,  
wu ro cin ba a ro nomog hono o-dak à.

No bee'b-ye, me un genbu no to  
remen no kapste **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**.

<sup>14</sup> Yakar re, um genbuté no,  
remen no nepsté o-Tato.

Tat-ne, um genbuté no  
remen no nepsté ká wu ro cin ur-takan à.

Bee'b-ye, um genbuté no remen no m-'wons ne,  
komo ma-to Shir ro kon n-me un no,  
har no mo'ogse ká yo-yo yo.

### *Taase no cun kà hono o-dak o*

<sup>15</sup> Taase no cun hono o-dak, ko komo rem-se ro n-me un o á. Uregé wu ken wu conog hono o-dak, con-to o-Tato ro kon o ká be-de un wu á <sup>16</sup> Remen kap rem-se ro un hono o-dak à, untun hoob-q un hoge un rerem-mo un rii-yo wu-ro coné à, un gop-de un hyan-q un yish ne, komo un gwon-mo un rii-yo a kumé ne à. To kà ba be-de o-Tato to rwuuné á, amba be-de un hono o-dak to rwuuné. <sup>17</sup> Hono o-dak un gop-de un o ne a tees, amba net-wu dore con-mo Shir à wua kum hoog-q ba m-ta.

### *Yan-yage-ut Yeso Kiristi*

<sup>18</sup> Yakar re, kom-de hono o-dak de ka. Bo no hoge unze wan-Ryaab-ús Yeso **Kiristi** roon da-o ur-kom à, ko m-moka yan-yage-ut Yeso **Kiristi** rusunte ut-moor ne. Remen kaané a nepsté unze a n-me un ka da-o. <sup>19</sup> Ká hun-ne ye un rwuun be-ur na, myet un kaané ne ye kang-o gaan un na ne á. Ye rotte kang-o gaan un na ne, ye roa she'et be-ur gaan un na ne. Amba koos-mo un ye, mo a nepte ye ma na ye á, ko n-ga.

<sup>20</sup> Amba no, Yeso **Kiristi** ya-ag no **Kukt-o Shir**. No komo, kap, no nepsté o-nip. <sup>21</sup> Me m-gende no, yanze me unze no nap o-nip á, se de remen no nepsté o. Amba no nepsté yatt bo-to he m-rwuun be-de

\* **Bor-ús yoor:7** 2:7 Hyen komo: Yoha 13:34.

o-nip á. <sup>22</sup> ¿Wan wu ro ko-ya-ut-bo? Kap bon wu ro m-zee Yeso wu ro **Kiristi** á. Gon ka net-wu ro wan-Ryaab-us Yeso **Kiristi**, wu yagute Shir, o-Tato un Wà ne Yeso. <sup>23</sup> Yatt-wu he nom un she-mo un Wà, wu kumut o-Tato á, amba wu gokse Wà à, wu ro ká o-Tato ne. <sup>24</sup> No ne, rii-yo no hogé cin n-ga ne à, se no eess yo un hur-ut no. Uregé ne rii-yo no hogé à, no esste yo un hur-ut no, noa ma'as kang-o gaan o-Tato ne un Wà un wu ne, Yeso. <sup>25</sup> Yeso sworog o-nu, wua 'ye na hoog-q un ba m-ta.

<sup>26</sup> Me m-gende no um nekt to-ut no remen go un ká ye ro no un con m-egusse à. <sup>27</sup> Amba no, Yeso ya'asté no **Kukt-o Shir**. M-moka ka Kukt-o ro be un no. No un dish-q wu ken wu yoosutu no komo á. Remen yan á, Kukt-o ro no m-yoose un ko yo ke rii-yo. Yoos-de un o-Kukt ne bo-to á, nip-q. Nom no o-dorotté un ka yoos-de ne, she'et no be-ur Yeso **Kiristi**.

<sup>28</sup> Yakar re, sengu no n-me un **Kiristi**, remen da-q wu muuné a ho'oste ur-hur, bo a hyen m-e un her-q un wu ho-de wu haan á. <sup>29</sup> Uregé no nak **Kiristi**, ko-yan-men-ut pus-to wu, no nak q ka unze bon wu ro un men-ut pus-to ne à, wà-wu Shir wu.

## Bor-us tet

*Yakar-ye Shir un yakar-ye un  
ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot ne*

<sup>1</sup> Gwot no go un was-mo Shir Tato na kutu na à, har wu zee na yakar-ye un wu a ro. Ka boose a ro. Hun-ne ye un hono o-dak ye nap na á, remen ye nap Tato na Shir á.\* <sup>2</sup> Qr re ne, ye me m-was à, m-moka yakar-ye Shir a ro. Amba har m-moka a kutu na yo a he m-warag á. A nepste da-de wu muuné, a warag untun Yeso **Kiristi**, remen a hyen wu bo wu ro à. <sup>3</sup> Kap wu hwo ur-hur wu waragte untun wu à, se wu waragte ba m-kukop 'mo ur-hur bo Yeso ro à.

<sup>4</sup> Net-wu sengé she'et-de **ur-ba'as** à, wu paks q ka **karamsa-q** Shir. Remen nom **ur-ba'as** jet un **karamsa-q** Shir q. <sup>5</sup> No nepste Yeso **Kiristi**, wu un haan remen wu dek **ba'as-ut** na. Wu ne wu rott **ur-ba'as** á.† <sup>6</sup> Kowan wu she'ete kang-o gaan un wu ne, wua sengé nom **ur-ba'as** á. Amba kowan wu sengé nom **ur-ba'as**, wu nap wu á.

<sup>7</sup> Yakar re, taase wu ken wu raks no, wu ro un nom un kashi un rii à, kashi-wu, bo **Kiristi** ro o-kashi à. <sup>8</sup> Bon net-wu ro m-ma'as un nom **ut-ba'as** à, wu mà **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu, remen cin n-ga ne **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wa-ut-ba'as-wu. Amba Yeso **Wà-wu Shir** haante remen wu saburté sengé-mo un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. <sup>9</sup> Kap bon net-wu ro mat-de Shir à, wu m-sengé un nom **ur-ba'as** á, remen go-ye Shir ro kon un hur-de un wu. Tomso ne wua hoks m-sengé m-nom **ur-ba'as** á, remen mat-de Shir de wu ro. <sup>10</sup> Kaané q a he m-nap un yakar-ye Shir un yakar-ye un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ne. Kowan wu ro m-nom un kashi rii á, komo wu ro un was un or un wu á, wu mà Shir wu á.

*Was un or ru ne*

\* **Bor-us tet:1** 3:1 Hyen komo: Yoha 1:12. † **Bor-us tet:5** 3:5 Hyen komo: Yoha 1:29.

11 Ma-to no hogē cin үr-takan à, to ka, a was no or na ne.‡ 12 Taase a warag үntүn **Keen**. **Keen** wü ro'ë wà-wü үn **ko-Gwomo-wü үn ya-ut-kot** à, wü ho'ë heno үn wü à. ¿Remen yan o ne wü hootë heno үn wü? Remen rem-se wü ro m-nom à, yo-se se, se ma heno үn wü ne, rem-us so-se se.§ 13 Yan-dor Yeso, taase no büp o-nu urege hun-ne yagutu no үn hono o-dak. 14 Na ne, a nepste a possute m-mar, a wooste be-de үn hogē remen a m-was үn or na ne ne. Net-wü ro m-was үn or үn wü á, wü ro'osuturu o ka үn she'et-de m-mar.\*

15 Kowan wü ron yage-ut or үn wü, wan-ho de үn net-wü ka. No nepste ne wan-ho de үn net ro kon wu he m-she'et үn hoog ne o Shir o үn ba m-ta á. 16 Rii-yo hante a nept m-was à, remen Yeso **Kiristi** ya'asté hogq-o үn wü rem na. Na ne, depuþe a ya'as hi үn na rem or na ne. 17 Net-wü hyanë wü ro үn rii-yo m-re ne à, wü hyanurü or ru wü wü ka wü rott rii á, wü ne, wü 'ya wü á, ¿was-mo Shir ro үn hur-de үn wü o ka? 18 Yakar re, no nom was-mo o-nu temb á, amba yage a hyenet үn rem-se no m-nom à o-nip ne.

### *A she'et no sasa be-de Shir*

19 Kaanë o a napë үnze na ya-o-nip-ye, a ho'os hur үn na sak da-q a m-es үn her-q Shir à. 20 Ko hur-ur na kaps na, a nep үnze Shir aragte hur-үr na, komo wü neps koyan. 21 Or re ne, ye me m-was à, urege hur-үt na hees na á, a she'et be-to Shir sasa. 22 Aa kum kap rii-yo a kone be-de Shir à, remen a nomutu wü o-dorotte, tomso ne a ro m-nom үn rii-yo wü cõne à. 23 Yo Shir zee a nom à yo ka: A sher no үn jin-үr Wà үn wü Yeso **Kiristi**, tomso ne a was үn or na ne ne, bo Yeso **Kiristi** zee na à.† 24 Ye ro o-dorotte үn **karamsa**-o Shir à ye ro n-me үn Shir, Shir ro komo n-me үn ye. Kaane a napë үnze wü ro n-me үn na: A үn nap to ka remen **Kukt-q** wü ya'ü na à.

## Bor-us nass

### *Kukt-q Shir үn o ma ko-wa-ut-yage ne*

1 Or re ne, ye me m-was à, yan-ko'ot үn ma-to үt-bo rusunte hono o-dak ko kenë үnze yan-rwör үn Ma-to Shir ye ka. Remen kaane, no goks kowan wü zee wü ro үn **Kukt-q Shir** ne á. Se no me'este, no gut, ko **Kukt-q Shir** o nip o. 2 Cow-yo no hette nap үn үn **Kukt-q Shir** à, yo ka. Kap net-wü dëké Yeso **Kiristi**, wü heesunte үn wür-q үn net à, ka net-wü ro үn **Kukt-q Shir** ne. 3 Amba ka net-wü rwöré kaane үn Yeso á, to ka kukt-q wü rotte à o Shir o á. Ka kukt-q ro үn wan-Ryaab-us Yeso ne, o no hogē o roqon à, ko m-moka ma o woosunte үn hono o-dak.

4 Yakar re, yakar-ye Shir ye no ro. Tomso ne no kapste ka ya-ut-bo-ye remen **Kukt-q Shir** o ro be-үr no à, o jiishte o үn hono o-dak m-'wons.

5 Ka ya-ut-bo-ye, ya үn m-was үn ka dak-q ye, remen kaane kap yo ye rwöré à, yo үn ka dak-q yo, hun-ne ye үn ka dak-q ro ye m-ke'ë үt-to.

6 Na ne, hun-ne ye Shir-ye. Wu napë Shir à, wü ro үn raks ut-to be үn na. Amba wü napë Shir á, net-wü Shir wü á, har wü rakste үt-to be үn na á. Cow-yo a nepte ma-to o-nip to rwünë be-de Shir à, үn to үt-bo ne à, yo ka.

‡ **Bor-us tet:11** 3:11 Hyen komo: Yoha 13:34. § **Bor-us tet:12** 3:12 Hyen komo: Taka 4:8.

\* **Bor-us tet:14** 3:14 Hyen komo: Yoha 5:24. † **Bor-us tet:23** 3:23 Hyen komo: Yoha 13:34; 15:12,17.

*Shir waste үn na ne, a was үn or na ne*

<sup>7</sup> Qr re ne ye me m-was à, a was no or na ne, remen m-was mo үn rwüün be-de Shir. Wu ro m-was үn or үn wü à, wu ro үn hoog-m pu-mo ne, komo mat-de Shir de, tomso ne wü nak Shir. <sup>8</sup> Shir was-mo, komo kowan wü yage was үn or үn wü à, wu nap Shir á. <sup>9</sup> Cow-yo Shir kututu na m-was à, yo ka, Shir tomonte Wà үn wü wan-gaan cot үn hono o-dak, remen wü a kumut hoog-o ba m-ta. <sup>10</sup> Was-mo o-nip mo ro was-mo a kute Shir á, amba was-mo Shir kutu na à. Shir tomonte Wà үn wü remen wü ya'asté hyó-mo үn wü үr-sake a rurut na be-to үn **ba'as-ut** na. <sup>11</sup> Qr re ne, ye me m-was à, cin de nomte Shir waste үn na ne deem à, ai, depete, a was no or na ne.

<sup>12</sup> Yatt-wü hyane Shir á. Amba urege a m-was үn or na ne, Shir a she'et kang-o gaan be-ur na, komo was-mo үn wü mo o-nip a ma'as үn hur-ur na.\*

<sup>13</sup> Shir ya'asté Kukt-o үn wü, үn ka cow-yo a nepte a kang-o gaan үn wü ne, bo wü ro kang-o gaan үn na ne à. <sup>14</sup> Shir tomonte Wà үn wü, **Wan-Gwu** be-de үn hun-ne үn hono o-dak. Té hyanag Wà үn wü m-moka komo te үn ko'ote үn ye ken ma-to үn wü. <sup>15</sup> Kowan wü gokse Yeso **Wà-wü Shir** wü, Shir a ma'as kang-o gaan үn wü ne ho-ur bi. <sup>16</sup> A nak, tomso ne a shereg o-nip үn was-mo Shir nome na à. Shir was-mo urege a sengute m-was үn or na ne, a ma'as kang-o gaan үn hur-ut na үn Shir ne, komo Shir a ma'as kang-o gaan be-ur na.

<sup>17</sup> Urege a waste үn or na ne o-nip, komo a nom bo **Kiristi** nome үn ka dak-o à, a rangse hi үn na үn gyer-o үn ho-de үn piish ut-ma á. <sup>18</sup> Gyer-o ro kon be-de m-was á. Was-mo o-nip ro үn dos o-gyer, remen baks mo үn swo үr-köob ro үn hante o-gyer. Wan-hogé o-gyérne, wü rott m-was deem á.

<sup>19</sup> A m-was remen Shir ye taknu na m-was. <sup>20</sup> Amba kowan wü zee wü ro үn m-was үn Shir, amba wü ro үn yage-ut or үn wü, ka net-wü wa-ut-bo-wü. Remen net-wü ro m-was үn or үn wü á, ¿re o үn ya wü he m-was үn Shir ne, ye wü take m-hyan? <sup>21</sup> **Karamsa-o** Shir ya'asú na à o ro, "Was no үn Shir ne komo no was or no ne."

## Bor-us taan

*Rę үr-ho үn hono o-dak*

<sup>1</sup> Urege a shereg o-nip үnze Yeso wü ro **Kiristi**, na yakar-ye Shir ye ka. Kowan wü ro m-was o-Tato à, wü waste o ká үn yakar-ye үn wü ne. <sup>2</sup> Yo a hette m-nap үnze a m-was үn yakar-ye Shir à yo kà: Be-de үn was үn Shir үn hi үn de үn wü үn dek үn **karamsa-o** үn wü ne. <sup>3</sup> A үn kute үn Shir was-m na үn bu-yo o-dorotte үn **karamsa-to** үn wü, komo to hede na m-kwange á.\*

<sup>4</sup> Ko wü ke wà-wü Shir wü, a hoks ré үr-ho үn hono o-dak, komo shér-m na be-ur Yeso mo ro na m'-ya үr-ho. <sup>5</sup> ¿Wan wü he ré үr-ho үn hono o-dak á? Se wü shere үnze Yeso wü ro **Wà-wü Shir** à.

*Bö Yeso ro à*

<sup>6</sup> Yeso **Kiristi**, wü haané m-ho m-hyó ne. Wu haan m-ho ne үn hond үn mo á, amba m-ho m-hyó ne. Komo o-Kukt ne, remen o-Kukt o ro

\* **Bor-us nass:12** 4:12 Hyen komo: Yoha 1:18. \* **Bor-us taan:3** 5:3 Hyen komo: Yoha 14:15.

o-nip. <sup>7</sup> Nen tet ro kon yan-tor-se un tq. <sup>8</sup> O-Kukt, m-ho un m-hyó ne, komo myet tet mo un ye ma-to un ye ro kang-o gaan.

<sup>9</sup> A m-dék un rwor-mo un hun-ne, amba rwor-mo Shir aragte m-wons remen rwor-mo Shir mo, mo wu ruru na ma-to un Wà un wu à. <sup>10</sup> Bo un wu shere be-de un **Wà-wu Shir** à, wu gokste o ka swo-se Shir un hur-de un wu. Amba bo un wu yage goks swo-se un wu mosse un ma-to un Wà un wu ne á, wu musste Shir wa-ut-bo o ka. Remen wu un swo-se Shir su'e Wà un wu á. <sup>11</sup> Rii-yo Shir kutu na be-to un rwor-mo un wu à, yo ka, wu ya'ag na hoog-q ba m-ta, o a kumé be-ur Wà un wu à.† <sup>12</sup> Kap wu goksé Wà un wu à, wu ro un hoog ne o ba m-ta. Wu goksé ne Wà un Shir á, wu rott hoog-q ba m-ta á.

### *Hoog-q Shir o ba m-ta*

<sup>13</sup> Mè un gende no, no ye shere un jin-de un **Wà-wu Shir** à, remen no nept unze no ro un hoog ne o ba m-ta. <sup>14</sup> A nepste Shir a hoge kon-üs na, uregə a konog hond hond un con-mo un wu ne. <sup>15</sup> Uregə a nepse unze Shir ro na m-ke'e ut-to da-q a konu wu, a nepste o ka o-nip wu ya'ag na yo a koné à.

<sup>16</sup> Kowa hyane or un wu ro un nom **ur-ba'as** de wo m-mar á, wu konu wu Shir. Remen ka wa-**ur-ba'as**-wu kumut hoog. Amba **ba'as**-ur ro kon de woq m-mar à, me ze no kon Shir remen go un de á. <sup>17</sup> Kap nom un rii-yo ba ur-bon **ba'as-de**. Amba ko de ke **ba'as-de** ro de m-mar á.

<sup>18</sup> A nepste yakar-ye Shir ro m-senge m-nom **ur-ba'as** á, remen Yeso **Kiristi**, **Wà-wu Shir**, ro un 'er-de un ye, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** a hoks ye m-ci á.

<sup>19</sup> A nepse unze na yakar-ye Shir ye, komo myet-mo un hono o-dak, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ro o ut-gwomo.

<sup>20</sup> A nepse unze **Wà-wu Shir** haante, komo wu ya'ag na us-nap a nept Shir-q o-nip. M-moka a n-me un ká wa-o-nip-wu remen a she'ette un gam-q ur-hi un Wà un wu ne, Yeso **Kiristi**. Wu ro Shir-q ba m-kukop o o-nip, komo wu ro Shir-q o-nip un hoog-q ba m-ta ne.

<sup>21</sup> Yakar re, som no be-de un gir-mo ut-bo.

---

† **Bør-üs taan:11** 5:11 Hyen komo: Yoha 3:36.

## Takurda-o Yohana ayoore-o

**Rem-se ro n-mę à:**

M-zantę 1-3

Beeb-de m-was 4-6

Nak üt-tö be-de үн yoos-de üt-bo 7-11

Ur-büstę 12-13

### *Ur-gas*

<sup>1</sup> Me, **Yohana**, sek-wu me үн genbę ka takurda-o, ha-mo үн be-de үn ka ne'a-wu a daage à үn yakar-ye үn wu né, ye um wasse үn ye né deen n-mę o-nip à. Yanze ne me wu un hon-de á, amba har kap un ye napę o-nip né à. <sup>2</sup> Remen nip-o ro үn hur-üt na à, o à sengę n-mę үn na har da-o үn ba m-ta. <sup>3</sup> Um kənog үnze Shir, Tato-o na үn Wà үn wu Yeso **Kiristi**, a 'ye no m-yar, ur'-won, үn gwugwü-mo ur-hur né. Bo a no ur-she'et үn rem-se o-nip se Shir kutu na à, bo a he m-was үn or na né à.

### *O-nip m-was ne*

<sup>4</sup> Um nomog o-zakdeen remen um 'wostę ye ken yakar no ye ye ro үn dore үn cow-yo o-nip bo **karamsa**-o Shir rwo'ę a nom à. <sup>5</sup> Wę ne'a wu me m-was à, yanze **karamsa**-o pu-o o me wo m-genbę á, amba ká o atte cin ur-takan à o o. Um zeeg a was or na né.\* <sup>6</sup> M-was mo ro nom o-dorottę үn **karamsa**-o Shir. Untun bo no hogę cin ur-takan à, **karamsa**-o Shir o ro was no or no né.

### *Ya-üt-bo*

<sup>7</sup> Ya-üt-bo rusuntedeen hono o-dak. Ye ro m-zee a mat Yeso **Kiristi**, net üntün wyr-o na á. To, go үn ka net-wu ko-ya-üt-bo-wu komo wan-Ryaab-us Yeso **Kiristi**. <sup>8</sup> Nom no cęen taase no ho'os rii-yo a nome m-sengę a kumut yo à, amba inu no ge remen a 'yonstu no 'yons-ur shoose. <sup>9</sup> Bon net-wu ruwe wu yage m-she'et n-mę үn yoos-ur **Kiristi** à wu rott Shir á, amba bon wu sengę n-mę үn ká yoos-de, wu ro o-Tato né kap үn Wà né. <sup>10</sup> Kowan wu haanę be үn no, үn de ma үn wu yoos-de né n-hon hüssę de ma **Kiristi**, taase no barku wu үn den-üt no har no gaste wu á. <sup>11</sup> Remen bon net-wu barku wu à, ye mossutę üt-hi o ka үn wu né үn rem-us yo-se.

### *Kom-de üt-ma*

<sup>12</sup> Ko de rotte me үn rii-yo um he no m-ryre né deen à, amba me con um genbę no o-takurda á. Amba men con m-dorbę um gastu no a oromtu no yish-ye ka yish-ye remen zak-o na nomot deen. <sup>13</sup> Yakar heno ru, wu Shir daage tomso né à, ye wo ur-gas.

---

\* **Bor-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Yoha 13:34; 15:12,17.

## Takurda-o Yohana atette-o

### **Rem-se rō n-mē à:**

M-zantę 1-4

A bəməg Gayas 5-8

A nasstę Diyotupe 9-10

A bəməg Dumituriyas 11-12

Ur-bystę 13-15

### *Ur-gas*

<sup>1</sup> Mę, **Yohana**, sek-wu mē wu genbę ka takurda-o, ha-mo үn be-ur Gayas wan-yen de wu mē m-was n-mē o-nip à. <sup>2</sup> Or re, wu mē m-was à, mē o-saktę kap rem-üs ru rō m-neke hond hond. Men kōn-se Shir wyr-o ru rō kerker bo kukt-o ru rō kerker à. <sup>3</sup> Um nomog zak-q үr-hur da-q ye ken yan-dor ye haanę, ye rurų tē үnze wō m-dore үn cōw-yo o-nip hond hond à. <sup>4</sup> Yatt-yo nomu mē o-zak arge bo m-hogę үnze yakar re rō m-dore үn cōw-yo o-nip à.

### *Senge-mo үn hur-ur gaan*

<sup>5</sup> Or re, wu mē m-was à, rem-se ur-bon se bo wō m-nomę үn or ru ne à, ko de nomtę hamat-ne à. <sup>6</sup> Ye rurute yan-dor **Yeso** ye rō kanę à ma-to үn was-m ru. A nom үr-bon o beęs ye үn rii-yo үr-hew үn cōw, bo depę үn cōw-yo Shir à. <sup>7</sup> Ye үn rwuyn remen ye ko'otte jin-ur Yeso. Ye үn goks үn ko rii be-to үn ye nape Shir à. <sup>8</sup> Remen kaanę na yan-dor depęt a gu ka hun-ne ye, a dek nu-se үn ye remen a gem-ut үr-hi үn ye ne be-to үn senge-mo үn ye mo o-nip à.

### *Diyotupe wan-yage-to un hun-ne*

<sup>9</sup> Um genütę yan-dor, amba wu Diyotupe, wu conę wu jiish kowan à, wu rō үn ma-ut tē á. <sup>10</sup> Remen kaanę, mē habę man hentę ma-to үn rii-yo wu rō m-nom à, wu rō tē үn naas үr-jin ut-wę. To ká bo'os wu á, har wu rō ya-ur-hew үn yage m-barke. Ye conę ye gokstę yan-dor komo à, wu rō ye m-wen, har wu rō ye m-yan үn **Pyo-q Shir**.

<sup>11</sup> Or re wu mē m-was à, wō jar o-jar o dore bu-yo үn rem-üs yo-se á. Bon wu rō үn nom үn senge-mo үr-bon à, net-wu Shir wu ká. Wan-nom үn senge-m yo-mo ne, wu nap Shir á, ko hiin. <sup>12</sup> Kowan rworrog ma-ut Dumituriyas net-wu үr-bon wu, har o-nip үn hi үn de man cep ma-to үn wu. Na komo ne, a nak үn wu ne net-wu үr-bon wu. O nepstę ne ma-ut na rott ut-bo á.

### *Kom-de ut-ma*

<sup>13</sup> Um rō ut-ma ne deęn to um conę wō m-rurbę à, amba m-moka mē con um genbę wō to o-takurda á. <sup>14</sup> Mę o-saktę, um robe be үn du ujime hiin, remen a hyendę a gassunte yish-ye ka yish-ye. <sup>15</sup> Shir a 'ye wō gwugwu-mo үr-hur. Or na ne myet kane rō wō үr-gas. Wō үn ci ru, o gas or na ne ká so-se ne, kę'ke.

---

\* **Bor-o gaan:** 1:1 Hyen komo: Seng 19:29; Roma 16:23; 1Kor 1:14.

## Takurda-o Yahudas

**Rem-se ro n-mę à:**

M-zante 1-2

Ur-she'et, ur-yoos үн kom-de үн yan-yoos-de ut-bo ne 3-16

Eeg-q a ma'as m-sher ne 17-23

Kon-se ur-byste 24-25

<sup>1</sup> Me, Yahudas, ko-guw Yeso **Kiristi**, \* heno **Yakubu**. Me genbe ka takurda-q ha-mo үн be-de үн **yan-dor Yeso**. Me үн genbe kap ye Shir daage wu was à, ye Shir o-Tato үн ye Yeso Wan-Koyan ro ur'er ne à.†  
<sup>2</sup> Um konog Shir, wu dootu no ur-won, gwugwu-mo ur-hur, m-was ne.

*Yoos-de ut-bo ro m-hante ur-naas*

<sup>3</sup> No, ye me m-was үн no ne à, um nomog ur-gop um genbutu no ma-to үн ka gwu-q o mosse na à. Amba um hyanuru depete m-gen um dootu no jaab-q ut-men, um gaktu no 'er-de үн m-sher mo Shir bopsé hun-ne ye үн wu ye ba m-kukop, so o-gaan cot à. Depete a wen hun-ne baramse sher-m na. <sup>4</sup> Me үн rwor kaane remen ye ken hun-ne ye cowog be un no wukusse. Yett gyer-q Shir á. Ye ro m-zee yar-mo Shir ya'ag na ur-keer a she'ette she'et-de ma saa. Kom-de үн ka hun-ne ro cas cas remen ye sha'ag Wan-Nap-us na cot, Wan-Koyan Yeso **Kiristi**. A nepste ka yo ro remen gense to ro n-mę үн Ma-to Shir cin n-ga.

<sup>5</sup> Man baksu no, komo no nepse yo m-sok ne, ko de nomte Wan-Koyan ruute **Isra**-ne үн dak-q o-**Masar** à, amba myet үн kaane ne ha-mo ur-kom wu waragte wu hoomse ka ye yage m-sher be-de үн wu à.‡ <sup>6</sup> No baks komo үн ka **yan-tom-ye Shir** ye ne, ye yage m-she'et үн con-de үн ye de ut-gwomo de Shir sagbu ye à. Amba ye yaguru be-de con-de үн ye. Shir ru'uste ye үн kur-q m-ke'et q o-comb. Wu ka'ag ye үn kwom-to m-ke'et har da-q ba m-ta. Ye ro үn 'er-de үn ho-ur caari-de үn piish ut-ma. <sup>7</sup> Tot-to ka no o-**Sodom** o-**Gomora** ne á, үn bo-to ro rigimshe үn to ne à, to daage cow-yo m-naase m-nom үn go үn rem-se o-as ne à. O-ra q a sabarse ka bo-to. To waragte rii-yo ur-yoos mosse үn o-ra q ba m-ta ne q he rangse үn yan-men-ut jaas-to à.§

<sup>8</sup> Ka yan-yoos-de ut-bo ye, ka ye ro m-gwon үn bo-se үn ye à, ye ro m-nom үn rem-se m-rwuł үn wyr-to үn ye. Ye 'yarak bee'b-de үn gwomo-ut Wan-Koyan na, ye ro үn yo'og-q үn seps-mo үn **yan-tom-ye Shir**. <sup>9</sup> Ko Mikayer, sek-wu wu үn **yan-tom-ye Shir** wu yo'og **ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot** á, (da-q ye ro us-ahone mosse ur-u **Mosa** ne à, wu ko-yan-tom-wu Shir wu nom hor-mo ut-reeb үn nu-o jaas-q á). Amba wu zeeg, "Wan-Koyan-wu kangse wo!"\* <sup>10</sup> Amba ka hun-ne ye ro үn yo'og-q үn rii-yo ye napé á, untu ut-gut ye ro to ro m-nom rii-yo to coné à, ba us-weer, gon ka rem-se he ye m-woot be-de o-sabre.

<sup>11</sup> Rii-yo ur-won yo ye! Remen ye dorute cow-o **Keen**, wu ho heno-q үn wu à. Ya ye ro untu ká net-wu Baram, ye rakste hun-ne remen ye

\* **1:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **1:1** 1:1 Hyen komo: Mati 13:55; Mark 6:3. ‡ **1:5** 1:5 Hyen komo: Rwyu 12:51; Qog 14:29-30. § **1:7** 1:7 Hyen komo: Taka 19:1-24. \* **1:9** 1:9 Hyen komo: Dane 10:13,21; 12:1; Hyan 12:7; Kara 34:6; Zeka 3:2.

kumut o-hwɔr. Komo untun ká nət-wu Kora, ka ye he m-sabré remen zang-o un ye.†

<sup>12</sup> Da-q ka hun-né ye, she'ete n-mé un morog-ur no de m-re m-was né mo un Wan-Koyan, ya ye ro untun ut-ta'ar to ro un kus o m-ho à, to hat-o wó de'e sé m-sabré à. Ye røtt m'-e á. Hi un de un ye temb ye ro m-rægté. Ya ye ro untun zaan-mo un kem-o ba m-ho à, amba ba m-ho n-mé. Ya-m-mor to ut-ma amba ba m-hoks un rwunte un rii. Ya ye ro untun 'yo-se ba ur-mat da-q depé à. Ba mar-mo kukt-o ye mare cot á, har ma ye hu'sse gaw remen a mu'ussute ye us-geer né. <sup>13</sup> Ká yan-yoos-de ut-bo ye ro m-nom rem-se m'-e. Ya ye ro untun jok-ye m-sa, ye ro m-iné o-zungo à, ye ro m-rwunte un kop-to un hu remen koob-de m'-e mo un ye. Untun regen-ye ro ye ro ut-tuw ba ur-hi à, ye ro m-kaw o-comb o ba m-ta.

<sup>14</sup> Enok, nomog caara-us ta'yoor bo un mar-m **Adamu**, wu rworog ut-ma mosse un ka hun-né ye né unze, "Gwot no, Wan-Koyan røon un yan-tom-ye† un wu né, us-dugu ba ur-me'et. <sup>§</sup> <sup>15</sup> Wu piishe hun-né ye un hono o-dak ut-ma. Wu kute kap yan-yage un dor o Shir rii-yo ba ur-bon yo ye nome Shir à. Wu rwunte cas nu-o jaas-o, o **ya-ur-ba'as** yan-yage dor o Shir rwore mosse un wu né à." <sup>16</sup> Ka hun-né ye de, ya-us-hwuhwug-ye, koyanda ye ro m-hyan un **ba'as-de** un ye ken ye. Gop-ur yo-de de ro barag-se un ye temb. Ye un raks un hun-né un nu-o m-rærem remen ye reet ur-ho be-de un ye.

### Nak ut-to

<sup>17</sup> Amba no ye mé m-was un no né à, baks no rii-yo **yan-Tom Yeso** ye un Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ruru no à. <sup>18</sup> Ye rurute no unze, "Da-q ur-kom a nom ye ken hun-né ye ya-ur-ar, ye ro m-con ye hogé rerem-mo un ye un kó yo ke cow-yo ba ur-bon yo à."\* <sup>19</sup> Ye ka kané m-moka, ye ye komo ro no m-hanté m-cakré, she'et-de un hi un de un ye ye rotte. Yett **Kukt-o Shir** á.

<sup>20</sup> Amba no, ye mé m-was un ye né à, ma'as no m-bo'ose un sher-m no mo un ba m-kukop. No sengé us-kon bo **Kukt-o Shir** kutu no à.

<sup>21</sup> She'et no un was-m Shir, ess no hi un no un was-mo Shir. She'et no kaané bo no un ur'er de un 'won-ur Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** de he no haante un hoog-o ba m-ta à.

<sup>22</sup> No ma'as un kute un ye sher-mo un ye ro das das à ur-'won. <sup>23</sup> No gu ye ken ye, no ruutu ye n-mé o-ra o un piish ut-ma. Ye ken ye ro kon ye no he hogé 'won-de un ye à, amba nom no cœn bo yea naas no un **ba'as-to** un ye á.

### Kon-se ur-bongon

<sup>24</sup> Ur-bongon be-de wu ro ur-beeb né wu wenet no m-he à. Wu komo he no m-heet be-de un wu de jiishe ur-bon à ba **ur-ba'as**, sé o-zak.

<sup>25</sup> Be-de un wu komo m-seps, wu ro Shir un hon-de un wu **Wan-Gwu** na, ur-bongon un bu-o Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na. M-seps, ur-beeb, ut-gwomo né, to warag-ut ma un wu cin takan-de o-da, m-moka, un da-q ba m-ta né komo! **Amin**.

† **1:11** 1:11 Hyen komo: Taka 4:3-8; Qog 22:1-35; Qog 16:1-35. † **1:14** 1:14 ut-Girik: ka ye ba m-kukop. § **1:14** 1:14 Hyen komo: Taka 5:18,21-24. \* **1:18** 1:18 Hyen komo: 2Bit 3:3.

## Rii-yo he m-kor n-co yo Yeso kute Yohana à Ut-Hyangan

**Rem-se ro n-mé à:**

M-zante 1:1-8

Tiks ut-hyangan un takurda-to un yan-dor un bo-ut ta'yoor 1:9—3:22

Takurda-o pu'usse a rekesse o so-o ta'yoor 4:1—8:1

Kar-ut ta'yoor 8:2—11:19

Caari-yo o-hwo un nem yoor ne 12:1—13:18

Ut-hyangan un hon un hon 14:1—15:8

Kok-ut ta'yoor-to un ryaab-se Shir 16:1-21

Saburse un dak-o o-Babira, un re ur-ho ne be-de un ka yan-rwore  
un ma-to Shir ye ut-bo ye un ko-gwomo-wu un ya-ut-kot ne 17:1  
—20:10

Piish ut-ma to ur-busté 20:11-15

Ton-o Shir pu-o, hono o-dak pu-o, Urusharima-o pu-o 21:1—22:5

Ur-busté 22:6-21

*Ramba to ro na m-kute un rii-yo Shir gene yo à kor à:*

3 Nen tet n-mé un wan-gaan o ro ramba o Shir — Tet o ro ramba o  
Shir, nen tet n-mé wan-gaan ye ro o-Tato, Wà, un Kukt-o Shir ne

3 ½ Purug-de m-shiishe de ro hak-us tet ur-purug = Ut-ho o-dugu un  
zungu-us yoor un kwooz-ut tet [1,260], reng-us kwooz-ut yoor un  
yoor [42] = Hak-us tet un ur-purug — Tet un ur-purug ro purug-de  
un ta'yoor o ro ramba-de shiishe.

4 Ma-to un rem-se Shir hwoone à

6 Koob-de m-warag shiishe, koob-de un re ur-ho, Koob-de un rii so-yo

7 Shiishe (3 + 4)

10 Shi-mo un ka hono dak-o

12 Yan-dor Yeso

24 Op un yoor mosse un op un yoor ne sha-mo un yakubu nen  
op un yoor yan-campo-ne un yan-Tom Yeso ne op un yoor

666 Koob-de m-warag shiishe ur-bir, Koob-de un re ur-ho + Koob-de  
un re ur-ho + Koob-de un re ur-ho ne

1000 Caari-mo m-hoob, Kashi m-hoob ( $10 \times 10 \times 10$ )

144,000 Yan-dor shiishe ( $12 \times 12$ ) + ( $10 \times 10 \times 10$ )

<sup>1</sup> Ka hyangan-to un rwuun be-ur Yeso **Kiristi**,<sup>\*</sup> to Shir kute wu mosse  
un rem-se he m-kor ne ba m-jime à. Wu un tomon **wan-tom-wu Shir**  
be-de un ko-guw-wu un Shir **Yohana** remen wu ruruté ye ken yan-  
g uw-mo Shir ye ka hyangan-to. <sup>2</sup> **Yohana** nomog swo-se un kap o un  
rem-se wu hyane mosse un ma-to Shir ne à, un swo-us Yeso **Kiristi**  
ne komo. <sup>3</sup> Shir ya'ag wu ur-ho ko wu ke wu karanté ka hyangan-to  
à, komo Shir a 'ye ur-ho un ye ro to m-hoge à komo ye ess ur-hur un  
rii-yo a gene n-mé un ka takurda-o à, remen da-o nomsunte yow yow.

*Ur-gas a wooté hun-ne yan-dor  
buug-ut ta'yoor*

<sup>4</sup> Ka takurda-o un rwuubé be un de **Yohana**, ha-mo un **yan-dor Yeso**  
be-ut ta'yoor-ye ro un dak-o o-Asiya à:

\* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagné à.

Mé us-kon m-yar un she'et-de ba ut-ween né nom mosse un no né mo rwuuné be-de Shir à, wu ro m-moka à, wu ro cin n-ga à, komo wu roqne à, komo rwuun-mo un be-de un ka wu ro un tomon un **Kukt-q Shir**<sup>†</sup> o n-co o un kwuurr-o ut-gwomo à,<sup>‡</sup> <sup>5</sup> tomso né rwuun-mo un be-ur Yeso **Kiristi** wu ro ko-yan-ess ut-ma wan-su'e un ka rem-se. Wu ro mat-de co, be-de un ye iné ut-marimar à. Wu ro ko-Gwomo-wu un kap Gwomo-né ye un hono o-dak.<sup>§</sup>

M-seps kap be-de un wu, wu ro na m-was à. Wu sokse na **ba'as-ut** na un bu-yo un wuus un hyó-mo un wu rem na.<sup>6</sup> Wu un daag na remen a waragté hun-ne ye un gwomo-to un wu, komo yan-Cow **un kon-se Shir**. Wu un nom kaane remen a nomoté Shir, Tato-o un wu m-guw. Yage a ya'asté m-seps kap ur-beeb né be-de un wu ba m-ta! **Amin.**<sup>\*</sup>

<sup>7</sup> Gwot! Wu roqon ut-ke'enté to n-Ton shir.

Ko wu ke net-wu a hyen wu,

myet un ka ye ho wu né à.

Komo myet-mo un baag-to un hono o-dak  
a nom tuk-mo ut-men remen wu.

Ee kaane to ro, **amin.**<sup>†</sup>

<sup>8</sup> Wan-Koyan Shir wu zee, “Mé ro ur-Takan, ur-Busté né.<sup>‡</sup> Mé ro m-moka, mé ro cin n-ga, komo wu roqne à, Wa-ut-Gwomo kap.”<sup>§</sup>

### *Hyangan-to un Wà-wu un net*

<sup>9</sup> Mé ro **Yohana**, komo or no be-de un swo ur-koob, ut-gwomo né m-dungune ne mo ro mo ma na à un Yeso. A yanag mé yan-se m-gakte ha-mo un dak-o un tete-de m-sa reeno q a m-zee o-Patmos à remen um ko'ote Ma-to Shir to o-nip un rwor un ma-ut Yeso né.<sup>10</sup> Un ho-de o-Rahadi,\* **Kukt-q Shir** garamse me, um hoguru un jim un de q ken cor-o kayaya untun 'won-se o-kar.<sup>11</sup> Q zeeru, “Gen o-takurda bo un yo o hyané à. Komo o tome ye ká **yan-dor Yeso** ye be-ut ta'yoor un bo-to o-Apisu, o-Semiruna né, o-Pergamu né, o-Tiyatira né, o-Saradis né, o-Pirapiya né, o-Rawudikiya né komo.”

<sup>12</sup> Da-q um byandé um hyenet wu ro ut-ma un me né à, Um hyanu pitirra-ut ta'yoor-to un zinariya to a shere à.<sup>13</sup> Un tete-q un ká pitirra-to komo um hyanuru wu ken wu “untun **Wà-wu un net.**”<sup>†</sup> Wu ro cupu un cop-o pus-q né o m-seeb, wu ro un hap-yo o-zinariya né un be-de un wu.<sup>‡</sup> <sup>14</sup> Hi-de un wu un hi-se un wu né nomoste puu untun gwere-ut pus-to, komo puu untun ta'ar-ye un kem. Komo yish-ye un wu untun rem-de o-ra.<sup>§</sup> <sup>15</sup> Na-se un wu ro o-mok né untun o-tagurra yo a porogse, be-de un two-o un ya-o-pyap à. Komo cor-o un wu ro ut-dwum untun zaaz-q un caari-mo m-ho mo ro m-ja à.\*<sup>†</sup> <sup>16</sup> Wu ro

<sup>†</sup> **Bor-o gaan:4** 1:4 ut-Girik: kukt-ut ut-ta'yoor. <sup>‡</sup> **Bor-o gaan:4** 1:4 Hyen komo: Rwu 3:14; Hyan 4:5. <sup>§</sup> **Bor-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Isha 55:4; Bong 89:27. \* **Bor-o gaan:6**

1:6 Hyen komo: Rwu 19:6; Hyan 5:10. <sup>†</sup> **Bor-o gaan:7** 1:7 Hyen komo: Dane 7:13; Mati 24:30; Mark 13:26; Ruka 21:27; 1Tas 4:17; Zeka 12:10; Yoha 19:34,37; Zeka 12:10; Mati 24:30.

<sup>‡</sup> **Bor-o gaan:8** 1:8 ut-Girik: “Mé ro Arpa, Omega né.” (Wata Arpa ro ur-takan komo Omega ro ur-busté to ut-Girik Abacada.) <sup>§</sup> **Bor-o gaan:8** 1:8 Hyen komo: Hyan 22:13; Rwu 3:14.

\* **Bor-o gaan:10** 1:10 ut-Girik: Un ho-de un Wan-Koyan. <sup>†</sup> **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Dane 7:13. <sup>‡</sup> **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Dane 10:5. <sup>§</sup> **Bor-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Dane 7:9. \* **Bor-o gaan:15** 1:14-15 Hyen komo: Dane 10:6. <sup>†</sup> **Bor-o gaan:15** 1:15 Hyen komo: Izik 1:24; 43:2.

büpü үn regen-nę ta'yoor үn kom-q үn wü o үr-re. Komo magay-q m-rye jit-ut-jit rwüqunuru үn nu-q үn wü. Komo co-q үn wü rö үs-myakt untun es-mo үr-ho үr-hi.

<sup>17</sup> Da-q үm hyanę wü à, үm heerü үn na-se үn wü üntün net margan. Amba wü seküru mę kom-q үn wü o үr-re. Wü zee, "Wö hogę o-gyę á! Mę wü rö үr-Takan үr-Bustę nę." <sup>18</sup> Mę үn hoog nę! Üm ro marag, gwot mę үn hoog nę q ba m-ta! Komo mę büpü үn rii-se үn ups m-mar nę үn be-de margan-nę rö m-she'et à.

<sup>19</sup> "Sę o gen bo үn rii-yo wö m-hyan m-moka à, үn rii-yo he m-kor nę n-jim de үn yo ka à. <sup>20</sup> Myot-se үn ka pitirra-to ne үt-ta'yoor komo үn ka regen ta'yoor-ye, ka ye o hyanę үn kom-q үn re үn de à. Ka myot-se se ka: Ka regen ta'yoor-ye rö hek-q үn ka **yan-tom-ye Shir** ye ha-mö үn hun-nę yan-dor kur-ut ta'yoor. Komo ká pitirra-to үn zinariya-ut ta'yoor-to, to rö hek-q үn ká kur-ut ta'yoor-to to үn **yan-dor Yeso**.

## Bor-us yoor

*Tom ha-mö үn yan-dor ye  
un bo-q o-Apisu*

<sup>1</sup> "Genę wan-co-wü үn yan-dor ye үn bo-q o-Apisu unze:

Tom-q ka rwüqun-mö үn be үn de, wü rö büpü үn ka regen ta'yoor-ye ne үn kom-q үn wü o үr-re à, ka wü rö m-neke n-mę үn ka pitirra-ut ta'yoor-to o-zinariya to a shere à. <sup>2</sup> Üm nepstę ka rem-se no nomę à. Üm hyenestę komo senge-m nö, komo үn 'mö үr-hur үn nö nę. Üm nepstę noa hoks 'mö үr-hur үn hun-nę yo-ye nę á. Nö megerte ye rö m-zee үn hi үn de үn ye **yan-Tom Yeso** à, amba ba kaane ye rö á. Nö 'wostü ye komo ya-ut-bo. <sup>3</sup> Nö mö'og үr-hur үn swo үr-koob rem re komo nö pü á.

<sup>4</sup> Amba yo үm rotte mosse үn nö nę à yo ka: Nö was үn me ne ko or nö nę üntün үr-takan á. <sup>5</sup> Remen kaane, үm rurute no nö baks bo nö ro me m-was үn kowan nę à, no nep үnze nö kus te m-was üntün n-ga á! Waktu үn nö be үn de komo nö nom yo nö ro nom үr-takan à. Urege nö waktunę, nö yagnę rem-us nö se **ur-ba'as** á, man habę үm piishi nö үt-ma. Remen kaanę man rü bıug-de үn hun-nę nö m-ru n-mę үn morog-de **yan-dor Yeso**. <sup>6</sup> Amba nö reeg үr-ho үn yo ka rii-yo: bo nö ginme senge-m Nikorata-nę\* üntün bo үm ginme-mo à.

<sup>7</sup> Kap wü rö үt-tó nę to m-hogę à, wü hogę rii-yo **Kukt-o Shir** rö үn rurę үn hun-nę **yan-dor Yeso** à! Be-de үn kowan wü rę үr-ho de үn **ko-Gwomo-wü үn ya-ut-kot** à, man 'ye wü cow-yo үn rę үn ka 'yo-yo үn hoog yo rö n-tetę q үn n-Ton q shir à.<sup>†</sup>

*Tom ha-mö үn yan-dor  
un bo-q o-Semiruna*

<sup>8</sup> "Genę wan-co-wü un yan-dor ye үn bo-o o-Semiruna unze:

Tom-q ka q rwüqunę be үn de, wü rö үr-Takan үr-Bustę nę à; Mę wü mare, үm inę m-hoog nę komo à.<sup>‡</sup> <sup>9</sup> Üm nepstę range-o no үn

\* **Bor-o gaan:17** 1:17 Hyen komo: Isha 44:6; 48:12. \* **Bor-us yoor:6** 2:6 Ye Nikorata-nę ro m-yoos unze yan-dor kwukte m-gir komo m-nom үn rem-se ma sa nę. † **Bor-us yoor:7**

2:7 Hyen komo: Taka 2:9; Hyan 22:2; Izik 28:13; 31:8 (üt-Girik). ‡ **Bor-us yoor:8** 2:8 Hyen komo: Isha 44:6; 48:12; Hyan 1:17; 22:13.

kqb үн no ne. Amba no ya-o-kwum-yę n-mę үн rem-se Shir hyane үr-bon ne à. Um nepste komo yo'og-yo ka hun-ne ye ro no m-nome à. Ye ro m-zee ye ro **Yahuda**-ne, amba ne ba kaanę o á, remen morog-de үn ye de үn **ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot** de. <sup>10</sup> No hoge gyer-o үn koqb-de no үn ma-to m-swo m-moka á. Um rurutu no, **ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot** wua ru a jorbe ye ken ye be үn no n-mę un kuke-q m-ke'et remen a megerter no. Nga su o-jaas yo har ho-ut op. Amba shér no, ko үn ma-to m-mar, man 'ye no gond-o үn hoog.

<sup>11</sup> Kap wu ro ut-tó ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro үn rure үn hun-ne **yan-dor Yeso** à! Be-de үn kowan wu re үr-ho de үn **ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot** à, mar-m ayoore-mo a kor wu á. §

*Tom ha-mo үn yan-dor  
үn bo-q o-Pergamu*

<sup>12</sup> "Genę wan-co-wu үn yan-dor ye үn bo-q o-Pergamu үnze:

Tom-o ka o rwuunę be үn de, wu ro bupu o-magay ne o m-rye deen jit-ut-jit à. <sup>13</sup> Um nepste no ro үr-she'et n-mę үn bo-q үn **ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot** ro ut-gwomo à. Myet үn kaanę ne, no nomote mę o-dorotte. Mę үn zee kaanę remen um bakstę da-o Antipas, wu swoog үr-koob be-de үn **ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot** ro ut-gwomo à har a ho wu, remen wu ko-yan-esse ma-ut re wu. Myet үn kap o үn yo kore ne à, wu she me á.

<sup>14</sup> Amba to ken **ba'as-to** to ka to no nomse à: No ro үn hun-ne ne káanę ye bope yoos-үr Baram à, wu yoosé Barak wu ru'ut **Isra**-ne nom **ur-ba'as**, be-de үn re үn rii-yo m-re yo a **seke** pyo-o m-gir à, komo ye nom o-ás.\* <sup>15</sup> Ka bu-o o-gaan yo komo no үn hun-ne ne ye ro үn dore үn yoos-үr Nikorata-ne à.† <sup>16</sup> Waktun no, no yage **ba'as**-ut no! Үn ya káanę á, man habę ba үn naas o-da um gunut үr-gun ün ye ne үn magay-q nu-o re.

<sup>17</sup> Kap wu ro ut-tó ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro үn rure үn hun-ne **yan-dor Yeso** à! Be-de үn kowan wu re үr-ho de үn **ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot** à, man 'ye wu ga-to **o-Mana** to a wukę n-Ton shir à. Man ya'as ko wu ke ta'ar-үr pus-de үn ka ta'ar-de a genę jin-үr pu-de n-ton үn de, jin-de ko wan-gaan-wu ro kón, wu napę de á, se ka wu gokse ka ta'ar-de à.‡

*Tom ha-mo үn yan-dor  
үn bo-q o-Tiyatira*

<sup>18</sup> "Genę wan-co-wu үn yan-dor ye үn bo-q o-Tiyatira үnze:

Mę wu ro **Wà-wu Shir**, wu yish-ye үn wu ro үntun rem-de o-ra à! Na-us re tomso o-mok ne үntun o-tagurra yo a porogse à. <sup>19</sup> Um nepste kap rem-se no m-nom à. Um nepste senge-m no, үn was-m no ne, үn shér-m no ne, үn gyw-m no ne, үn 'mo үn hur үn no ne. Komo mę m-hyan bo no m-ha co үn senge-m no arge-mo n-ga à.

<sup>20</sup> Amba um 'wostu no **ur-ba'as** ne, no үn 'mo үr-hur үn ka ne'a-wu ne Jezeben, wu ro m-zee үn hi үn de үn wu **'ko-wan-Rwɔr үn**

§ **Bor-us yoor:11** 2:11 Hyen komo: Hyan 20:14; 21:8. \* **Bor-us yoor:14** 2:14 Hyen komo: Qog 22:5,7; 31:16; Kara 23:4; Qog 25:1-3. † **Bor-us yoor:15** 2:15 Ye Nikorata-ne ro m-yoos үnze yan-dor kwukte m-gir komo m-nom үn rem-se ma sa ne. ‡ **Bor-us yoor:17** 2:17 Hyen komo: Rwyu 16:14-15; 16:33-34; Yoha 6:48-50; Isha 62:2; 65:15.

**Ma-to Shir'** wü rö. Be-de үn yoos-de үn wü, wü rö үn raks үn gүw-nę re. Wü rö ye m-sho'ogse ye nomot o-ás, үn nome m-gir m-senge né, үn bu-yo үn rö үn rii-yo m-re yo a **seke** pyo-o m-gir à. <sup>21</sup> Um ya'ag wü o-da remen wü waktunté wü yagné rem-se o-ás, amba wü yagute. <sup>22</sup> Remen kaané man jorbe wü үn kwüür-q үn gom, komo man rü ka ye nome o-ás үn wü né à ye su үr-köqbdeen, sé de urege ye waktunté ye yagné cow-se үn wü. <sup>23</sup> Man hoom yakar-ye үn wü. Komo myet-mö үn hun-nę **yan-dor Yeso** a nep үnze, më wü rö m-byarag үn barag-se үn net үn men-to үn wü né. Komo man tope kó wü ke yo wü nome à. <sup>24</sup> Amba më үn tomne be-ur no ye kusse à o-Tiyatira no ye dore ka yoos-ur yo-de de á. No nom yo yan-neke-mö үn wü rö m-zee á, n-më үn büm-q үn **ko-Gwomo-wü үn ya-ut-kot** q үr-duw á. Më no m-zee, man sawsú no se ken nu-se á. <sup>25</sup> Sé de no bup sher-m no kek har üm m-mubute.

<sup>26</sup> Be-de үn kowan wü rö үr-ho de үn **ko-Gwomo-wü үn ya-ut-kot** à, ye nomo më o-dorotte har үr-kom à, man 'ye ye gwomo-to үn hun-nę n-më үn kó q ke dak-q.

<sup>27</sup> Ye a nom gwomo-to ut-dak үn kó-yo o-kwom;  
ye yawag ye üntün tur-to үt-ba.'†

A 'ye ye gon gwomo-to Tato re ya'u më à. <sup>28</sup> Komo man 'ye wü Myaryo n-Sot! <sup>29</sup> Kap wü rö үt-tó né to m-hoge à, wü hoge rii-yo **Kukt-o Shir** rö үn rüre үn hun-nę **yan-dor Yeso** à!

## Bor-us tet

*Tom ha-mö үn yan-dor ye  
un bo-q o-Saradis*

<sup>1</sup> "Genę wan-co-wü үn yan-dor ye үn bo-q o-Saradis:

Tom-q o ka o rwüünę be үn de, wü rö үn gwomo-to үn regen ta'yoor үn **Kukt-q Shir** né o üm tome à. Üm nepste yo no m-nom à. Kó de nomte à hun-nę no m-hyan sa o zee no үn hoog né, amba no merestę. <sup>2</sup> Zute no! M-moka no dowę yo kusu no à үr-beeb, yo rö үn ma-to m-mar à. Më үn zee kaané remen më hyan senge-m no shiig үn yish-ye Shir re á. <sup>3</sup> Baks yo no yoosę үn yo no hoge né à n-ga. No nomo yo o-dorottę no waktunę be үn de. Uregę né no yagute m-zute, man habe da-q no hwö o-sakto á, üntün bo ko-hyow rö m-nom à.\*

<sup>4</sup> Amba de har m-moka, hun-nę rö kón hiin үn bo-q o-Saradis ye she'etę she'et-de ba m-kükop à. Yea hewę үr-hew үn më ne cupse үn matuku-üt pus-to né, remen Shir wü wootę ye kánę. <sup>5</sup> Be-de үn kowan wü rö үr-ho de үn **ko-Gwomo-wü үn ya-ut-kot** à, yea cup saw-üt pus-to. Man soks jin-to үn ye үn takurda-q үn hoog á. Tomso né man rüre Tato re үn yan-tom-ye үn wü né үnze ye rö yan-dor re.† <sup>6</sup> Kap wü rö үt-tó né to m-hoge à, wü hoge rii-yo **Kukt-o Shir** rö үn rüre үn hun-nę **yan-dor Yeso** à!

§ **Bor-us voor:20** 2:20 Hyen komo: 1Gwm 16:31; 2Gwm 9:22,30. \* **Bor-us voor:23** 2:23

Hyen komo: Bong 7:9; Irmı 17:10; Bong 62:12. † **Bor-us voor:27** 2:26-27 Hyen komo: Bong

2:8-9 (ut-Girik). \* **Bor-us tet:3** 3:3 Hyen komo: Matı 24:43-44; Ruka 12:39-40; Hyan 16:15.

† **Bor-us tet:5** 3:5 Hyen komo: Rwyu 32:32-33; Bong 69:28; Hyan 20:12; Matı 10:32; Ruka 12:8.

*Tqm ha-mq үn yan-dor ye  
үn bɔ-q o-Pirapiya*

7 “Genę wan-co-wu үn yan-dor ye үn bɔ-q o-Pirapiya үnze:

Mę wu rō wan-gaan wu ba m-kukop o-nip ne. Mę o-mabudi ne, yo rō yo ma ko-Gwomo **Dawuda** à. Da-q үm tikshę ish à, wa-m-tige ro kon á. Da-q mę tige ish tomso ne wa-m-tiks rō kon á.‡ 8 Үm nepstę koyan yo no nome à. Nap үnze үm tikshity no ish, yatt-wu he o m-hoks m-tige á. Үm nepstę bęeb үn no hiin q, amba myet үn káane ne no nomog o-dorottę үn ma-ut re, no nom she-mq үn nap-o re á. 9 M-moka noa hyen yo үm he m-nom үn ka hun-ne ye ne ye rō ye үn **ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot**§ à. Yę rō m-zęe ye **Yahuda**-ne ye, amba ye ya-ut-bo-ye. Mę үn rū ye m-haan ye kwukt n-dak үn na-üs no. Ka da-q ye he m-nap үnze, үm waste үn no ne.\* 10 N-mę үn 'mo үr-hur, no nomog o-dorottę үn ma-ut re. Remen káane, man 'er no үn ká da-q o үm he m-rwø meger-to hębe hun-ne ya o-zang үn hono o-dak a su үr-kqob. Mę үn nom kaanę, remen үm nept kę yea waktunę es-mo үn **ba'as-to** үn ye kę yea waktunę á.

11 Үm robe küssę. Bop shér-m no deęen, remen taase wu ken wu rumus no үr-'yons. 12 Be-de үn kowan wu rę үr-ho de үn **ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot** à, man muut wu o-dááb n-mę үn Pyo-q Tato re. Ka net-wu a tek yage үn ka be-de á. N-ton үn wü-q үn wu үm he m-gen: Jin-de Shir re, үn

Jin-de үn bɔ-q Shir ne (wata Urusharima-o pu-q, q he m-kergunę es-mo n-Ton shir à), үn

Jin үn de ne үr-pu de.†

13 Kap wu rō ut-tó ne to m-hogę à, wu hogę rii-yo **Kukt-o Shir** rō үn rure үn hun-ne **yan-dor Yeso** à!

*Tqm ha-mq үn yan-dor ye  
үn bɔ-q o-Rawudikiya*

14 “Genę wan-co-wu үn yan-dor ye үn bɔ-q o-Rawudikiya үnze:

Tqm-q ka q rwuunę be үn de, wu a m-zęe ‘**Amin**’ à. Mę ko-yan-

ess ut-ma wu, o-nip ne, ko-Gwomo-wu үn rii-yo Shir hwoqne kap à.‡

15 Үm nepstę kap rem-se no m-nom à, no nom m-she үnze no m-sher kę ne no m-was үn me ne á. Ya no rō untun m-ho mo rotte o-ra kę

m-gwugwu á. Um ro cənog a zee no rii gaan, o-ra kę m-gwugwu! 16 Amba remen no n-tete, no m-gwugwu á no ne o-ra á, man cops no үn nu-o re! 17 No m-zęe, ‘Mę o-kwum ne, mę үn rii-yo үm cęne ne à, kap. Yatt rii-yo үm taage á!’ ¿Ashi no nap á? No ya-üs-kon ye, rii-yo ur-won à, no kobi-ne ye, no ur-kor, po-ne tomso. 18 Remen kaanę me no үn ya-ut-ma no o o-zinariya be үn de, yo a zwę-q e o-ra à. Ka da-de noa warag ya-o-kwum n-mę үn rem-se o-Kukt. Komo no o matuku-ut pus-to be үn de, no cępęte hi үn no remen no bitité 'ę-mq үn she'et-de үn kor үn no. Komo no o baat-se үn yish no be үn de remen no hyenet m-sok ne.

‡ **Bor-us tet:7** 3:7 Hyen komo: Isha 22:22; Ayub 12:14. § **Bor-us tet:9** 3:9 үt-Girik: kuke-q үn yoos үn ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot. \* **Bor-us tet:9** 3:9 Hyen komo: Isha 49:23; 60:14; 43:4. † **Bor-us tet:12** 3:12 Hyen komo: Hyan 21:2; Isha 62:2; 65:15. ‡ **Bor-us tet:14** 3:14 Hyen komo: Swęq 8:22.

19 Mę m-kangse, um püre wu um m-wasse un wu ne à. Remen kaane, rwo ur-hur, no waktyne, no yage **ba'as-ut** no. § 20 Raks no! Um ro eso me un ko'ot un ish-o un hur un no. Uregę no hogute cor re no tiks o-ish, man cowbę a re be-ur gaan üntun nay-ne.

21 Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, man ru wu wu she'et un me ne un kwuṣur-o re, üntun bo um re ur-ho, um she'ete un Tato re ne un kwuṣur-o un wu à. 22 Kap wu ro ut-tó ne to m-hoge à, wu hogę rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne yan-dor **Yeso** à!"

## Bor-us nass

*O-kwuṣur n-Ton o shir*

<sup>1</sup> Bon kanę, um dooru hyan un to ken hyangan-to, um hyang o ken ish-o tikshisse n-Ton shir. Um dooru m-hoge un ká cor-o um hoge n-ga à. Q teptsu me üntun o-kar o zeeru me, "Daan kane, man kutu wo rii-yo he m-kor un jim-de un yo ka à." <sup>2</sup> Kane ba m-jime, **Kukt-o Shir** garamsuru me, um hyanburu komo o ken kwuṣur-o n-me n-Ton shir komo wu ken wu ro tara un o. <sup>3</sup> Ka wu ro tara un ka kwuṣur-o à wu ro us-myakt üntun ta'ar-yę un hwor-yę un ho-mo ut-wa un zen jaas-o ne. Wata, gwanga-o rigimshę ka kwuṣur-o. Ka gwanga-yo ro us-myakt üntun ta'ar-de un hwor de ro üntun ho-mo ut-wa à.\* <sup>4</sup> Rigimshę un ka kwuṣur-o ne komo to ken kwuṣur-to ro kon ur-kwooz ut-nass [24], komo sek-yę ur-kwooz un nen nass [24] ro tara un to. Yę ro tupu un saw-ut pus-to ne ut-matuku un gond-to un zinariya ne un hi-to un ye. <sup>5</sup> Myakt-se a senge m-hyan se ro m-rwuṇ be-de un ka kwuṣur-o o-zaaz ne o ut-dàkär. Un co-o un ka kwuṣur-o ne, pitirra-ut ta'yoor ro kon to ro m-re o-ra rüwruw shero shero, to ro hek-o un **Kukt-o Shir**, to Shir ro m-tom à.† <sup>6</sup> Un co-o un ka kwuṣur-o, ka be-de ro kyarkyar üntun mo ken sa-mo mo a nome üntun ur-madipi à. Komo rigimshę un ka kwuṣur-o ne, n-tetę ne rii-yę un hoog ro kon nass un yish ne ko ke so, co un jim ne.‡ <sup>7</sup> Yo ur-takan ya yo ro üntun o-zur, ayoore-yo üntun gwon o-na, atette-yo ro un co-o un ko-hun ne, anasse-yo üntun o-gwom yo ut-hukse.§\* <sup>8</sup> Ko yo ke rii-yo un hoog-yo ro ut-kukun ne ut-cind, ká kukun-to tomso ne ro un yish ne ur-me n-do ne. M-tet, m-how ne, ye m-yage hu us-sep á:

"Ba m-kukop, ba m-kukop, ba m-kukop  
wu ro Wan-Koyan Shir Wa-ut-Gwomo kap.

Wu ro'e n-ga à, Wa-m-moka, wu ro, komo wu he m-haan à."†

<sup>9</sup> Ka rii-yę un hoog-ye un ya'as m-seps, ya ut-gos, ur-bongon ne be-de un ka wu ro tara un ká kwuṣur-o à, wu ro un hoog ne har da-o ba m-ta à. Da-o yę cire nom kaane à, <sup>10</sup> da-o gaan ka sek-yę yę ur-kwooz un nass [24] kwuṣturyu n-dak un co-o un ká wu ro tara un ká kwuṣur-o à. Yę ro un bongon-de un wu ro ba m-ta à. Yę eṣṣuru gond-to un ye n-dak un co-o un ka wu ro tara un ka kwuṣur-o à, yę ro m-zee:

§ **Bor-us tet:19** 3:19 Hyen komo: Swoq 3:12; Yahu 12:6. \* **Bor-us nass:3** 4:2-3 Hyen komo: Izik 1:26-28; 10:1. † **Bor-us nass:5** 4:5 Hyen komo: Rwu 19:16; Hyan 8:5; 11:19; 16:18; Izik 1:13; Hyan 1:4; Zeka 4:2. ‡ **Bor-us nass:6** 4:6 Hyen komo: Izik 1:22. § **Bor-us nass:7** 4:6-7 Hyen komo: Izik 1:5-10; 10:14. \* **Bor-us nass:7** 4:7 Hyen komo: Izik 1:5-10; 10:14.

† **Bor-us nass:8** 4:8 Hyen komo: Izik 1:18; 10:12; Isha 6:2-3.

11 "Wо bo'ose, Wan-Koyan Shir,  
remen o dekt m-seps, ut-gos, ur-beeb ne.  
Remen wo nome koyan,  
tomso ne un con-m ru o a nome koyan  
komo remen ru, se rottē m-hoog ne."

## Bor-us taan

*Takurda-o pu'usse  
un Ya o-Rwug o-Ca ne*

<sup>1</sup> Um hyanuru o-takurda pu'usse un kom-o ur-re o un ka wu ro ur-she'et un kwuqr-o ut-gwomo à. Ka takurda-o pu'usse o shiishtę m-gen kq o ke riib-q, n-me n-dq ne, o tigishshitę kugup a rekesse o sq-o ta'yoor.\* <sup>2</sup> Um hyanuru ko-beeb-wu un **wan-tom-wu Shir**, wu ro o-kq'ot un caari-q o-cor wu ro m-zee, "Wan wu ne depę wu ke'es ká reke-to wu upstę ka takurda-q?" <sup>3</sup> Yatt net-wu he m-hoks kq n-Ton shir, kq n-dak, kq un kus-q n-dak wu bo'ose ups un ka takurda-q, har wu karantutę á. <sup>4</sup> Um 'wonuru 'won-se m-yo remen a kum net-wu woq ups un ka takurda-q har wu karantutę q á. <sup>5</sup> Amba wan-gaan be-de un ka sek-ye ye ur-kwooz un nass [24] zeeru me, "Wо 'won á! Gwot! Ka zur-jo, un baag-o **Yahuda**, un den-o ko-Gwomo **Dawuda** yo reestę ur-ho. Yo ro ur-beeb ne yo ke'esté ká reke-ut ta'yoor-to komo yo ups ká takurda-q."†

<sup>6</sup> Um gwoturu um hyanuru Ya o-Rwug o-Ca sa o zee a un ho yo. Amba m-moka yo ro eso n-tete o un ká kwuqr-o ut-gwomo o un ká rii-ye un hoog-ye ne nass. Yo ro komo n-tete o un ká sek-ye ne ur-kwooz un nass [24]. Wu ro us-kar ne us-ta'yoor un yish ne ta'yoor, tq ro hek-q un **Kukt-q Shir**, o Shir ro m-tom un myet hono o-dak à.‡ <sup>7</sup> Wu haaru co wu goksuru ká takurda-q un kom-o ur-re o un ká wu ro ur-she'et un ká kwuqr-o à. <sup>8</sup> Bo wu gokste ká takurda-q ro m-gen ne à, ká rii-ye un hoog nass-ye un sek-ye ne ur-kwooz un nass [24] ye heeru un her-q un Ya o-Rwug o-Ca. Kq wu ke be-de un ye ro o-moro ne un tur-de ozinariya ne shiishe un rii-jo m-shi'igin, tq ka tq un esente-de un kon-se un hun-ne ye Shir se ye konę à.§ <sup>9</sup> Ye huru sep-o pu-q, ye ro m-zee: "Wо wu bo'ose goks un ká takurda-o pu'usse-q  
komo o ke'es reke-to un q o ups q.

Remen n-ga a ro hostu wo,

komo un mar-m ru mo ur-seke  
o rundute Shir hun-ne n-me  
un kq o ke baag-q, ut-rem ne,  
un buug-tq un hun-ne ne ut-dak ne.\*

<sup>10</sup> O muutu ye, ye waragté yan-**Cow un kon-se Shir**,  
ye nomoté Shir m-sengę,  
komo yea nom ut-gwomo be-de un hun-ne  
ye un hono o-dak."†

\* **Bor-us taan:1** 5:1 Hyen komo: Izik 2:9-10; Isha 29:11. † **Bor-us taan:5** 5:5 Hyen komo: Taka 49:9; Isha 11:1,10. ‡ **Bor-us taan:6** 5:6 Hyen komo: Isha 53:7; Zeka 4:10. § **Bor-us taan:8** 5:8 Hyen komo: Bong 141:2. \* **Bor-us taan:9** 5:9 Hyen komo: Bong 33:3; 98:1; Isha 42:10. † **Bor-us taan:10** 5:10 Hyen komo: Rwug 19:6; Hyan 1:6.

11 Ka da-de үм doorу m-gwot como, үм hoguru cor-se ut-sep se үн yan-tom-yę Shir ye argę dugu-üs op so-o dugu-üs op [100,000,000] à. Ye ro eso eso ye rigumsuru ka kwıur-o, үn ká rii-yę үn hoog-yę nass-yę ne, como үn ká sek-ye ye ne.‡ 12 Ye ro үn hu үn ká sep-o ye ro m-muut: "Ya o-Rwıug o-Ca yo a hoę à, yo bo'ostę goks үr-beęb, o-kwum ne, үs-nap ne, m'-wons ne, ut-gos ne, m-seps ne, үr-bongon ne!"

13 Komo үm hoguru hon үn bo үn rii-yo Shir hwıqne n-Ton shir n-dak ne à, como үn kus-o n-dak ne, n-me m-sa ne. Kap օ үn rem-se үn hoog se ro үn hu үn ká sep-o:

"Depetę se ya'as үr-bongon,

ut-gos ne, m-seps ne, үr-beęb ne,  
be-de үn ká wu ro үr-she'et үn ká kwıur-o ut-gwomo օ à,  
komo үn ká Rwiug-o o-Ca yo ne,

o-da har da-o ba m-ta!"

14 Ká rii-yę үn hoog nass-yę shasuru, "Amin!" Komo ká sek-ye ye heeru, ye nomuru Shir үr-bongon үn ká Ya Rwiug-o Ca-yo ne.

## Bör-üs cind

*Ka Ya o-Rwıug o-Ca yo ke'este  
ka reke-ut cind-to үr-takan to*

1 Mę gut, үm hyanuru ká Ya o-Rwıug o-Ca yo ke'este reke-de үr-takan be-de ut-ta'yoor to үn ká takırda-o. Ka da-de үm hoguru o-gaan be-de үn ka rii-yę үn hoog nass-yę yo 'yonstę օ ken cor-o үntun dwum-de o-dàkàr, "Haan!" 2 Um gwoturu, үm hyanuru jok-o pus-yo rę. Wan-da-mo үn yo ro o-ta ne ut-kom, o-gond ne yeresse үn hi-de үn wu. Komo wu ruuru үntun net-wu rę үr-ho à remen wu doot rę үr-ho.\*

3 Bo ká Ya o-Rwıug o-Ca yo ke'este reke-ur ayoore-de à, үm hoguru rii-yo үn hoog o-ayoore-yo zeeg, "Haan!" 4 Yo ken jok-yo rwıunuru o-jaas yo záá. A ya'u wan-da-mo үn yo caari-o o-magay үr-beęb ne wu dostę she'et-de m-gwugwu үn hono o-dak, a inuru үr-gun үn hoom-de un hun-ne ne ko kene.†

5 Bo ká Ca-yo ke'este reke-ur atette-de à, үm hoguru rii-yo үn hoog o-atette-yo zeeg, "Haan!" Um gwoturu n-ton, үm hyanuru jok-o rim-yo. Wan-da-mo үn yo ro үn rii-yo үr-me ne үn kom-to үn wu.‡ 6 Komo үm hoguru օ ken cor-o rwıunte be-de үn ka rii-yę үn hoog nass-yę օ ro m-zee, "Kök-de үn yege-hyös hond hond үn hwor-yę үr-guwus de үn ho-ur gaan ne. Kok-ut tet-to үn yege-nat\* hond hond үn hwor-yę үr-guwus de үn ho-ur gaan ne. Amba taase o sabarse m-now үn m-modi ne á."

7 Da-o ká Ya o-Rwıug o-Ca yo ke'esę reke-ur anasse-de à, үm hoguru ka rii-yo үn hoog anasse-yo zeeg, "Haan!" 8 Um gwoturu kane үn co re. Um hyanuru yo ken jok-yo kükurse. Jin-de үn wan-da-mo үn yo komo de ro "m-Mar," komo yo ro wu m-dörbe à "Saag-se." A ya'u ye үr-beęb үn bıug-ur gaan be-de үn bıug-ut nass-to үn yan-she'et-de үn hono

‡ **Bör-üs taan:11** 5:11 Hyen komo: Dane 7:10. \* **Bör-üs cind:2** 6:2 Hyen komo: Zeka 1:8; 6:3,6.

† **Bör-üs cind:4** 6:4 Hyen komo: Zeka 1:8; 6:2. ‡ **Bör-üs cind:5** 6:5 Hyen komo: Zeka 6:2,6.

§ **Bör-üs cind:6** 6:6 ut-Girik: arkama. \* **Bör-üs cind:6** 6:6 ut-Girik: barari.

o-dak, remen ye hoomté ye ut-magay, un mer ne, us-gom ne, komo un nem-ye ut-kot ne.<sup>†</sup>

<sup>9</sup> Da-q ká Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'esé reke-ur ataane-de à, um hyanuru be-de un 'wun-de o-hana hoog-mo un ka ye a hoomé remen ye ko'otte Ma-to Shir hur-ur gaan m-sher ne, komo un rure un hun-ne ne ma-ut Yeso wu he ye hoks m-gu à. <sup>10</sup> Ye 'yonsu us-cor deen ye zeeru, "Wan-Koyan, Wa-ur-Beeb kap, Wa-o-nip komo So-wu, ¿se de ke ho-de o he piishe un hun-ne ye un ká hono o-dak o ut-ma? ¿Komo yan da-q o he ye m-rangse remen ye hoog te? ¿De ke ho-de o he te m-muse?" <sup>11</sup> Kap mo un ye ko wu ke a ya'suru wu matuku-ur seeb-de ur-pus-de. Kom o a ruru ye unze ye wuwé ya o-da hiin, se a shooste bo a coné à, un or un ye ne campo-ne un ne'a-ne ne ye a he m-ho yan-dor Yeso bo a ho ye à.

<sup>12</sup> Ka da-q um hyanuru Ya o-Rwuug o-Ca ke'este reke-ur acinde-de. A nomuru mo ken caari-mo un nukte-mo o-dak mo. Ho-ur warguru ur-rim-de untun gwodo-o rim-o, o-reng komo da-o gaan-yo warguru o-jaas yo záá untun m-hyo.<sup>‡</sup> <sup>13</sup> Ka da-q yege-regen komo ye hyemenuru n-dak untun bo mat-de o-rum yo ba m-nen ro m-hyemene yo-mo m-'wons bu'u yo à. <sup>§</sup> <sup>14</sup> A pussuru o-ke'enté bo a m-pus un rii-o ur-rut à, komo a dossuru ko o ke haag-q un ko o ke dak-q n-tete de m-ho o ne un be-to un to.\*

<sup>15</sup> Ka da-q gwomo-ne ye o-dak, ya-ut-con un gos-ye ne, ye un karma-ne, un ya-o-kwum ne, un ya-ur-beeb ne, guw-ne un yan-ba-m-guw ne ne kap, ye argu m-wuke n-me ut-wu, un pak-to ut-haag ne.<sup>†</sup> <sup>16</sup> Ye zeeru eeg-se ut-haag ut-ta'ar ne, ye zeeru to, "He'en no be un te no mo'og te untaase te hyen co-q un ka wu ro tara un kwuurr-o ut-gwomo à, komo taase ryaab-se un ká Ya o-Rwuug o-Ca yo kum te."<sup>‡</sup> <sup>17</sup> Remen caari-de ur-ho de un ryaab-se un ye woosunte, ¿wan wu he hoks m-es?"<sup>§</sup>

## Bor-us ta'yor

*Hun-ne dugu-us zungu un  
kwqqz-ut voor us-nass [144,000]*

<sup>1</sup> Ka da-de um hyanuru yan-tom-ye Shir nass eso eso un pa'aso-ut nass-to un hono o-dak. Ye wenuru m-yo mo un ko de ke kwuss-de m-hund n-ton o-dak. Ye bopuru yo-mo un kwuss-ut nass taase mo hund o-dak ko n-ton m-sa ko un yo ken 'yo-yo.\* <sup>2</sup> Komo um hyanuru wu ken wan-tom-wu Shir wu ro m-rwuun so ur-horan. Wu ro un reke-de Shir ne wan-hoog. Komo wu kangsuru ka yan-tom-ye Shir ye nass ka ye a ya'e gwomo-to ye hogusse o-dak m-sa ne m-hoog à. <sup>3</sup> Wu zeeru ye, "Wasu no! No hogusse o-dak ko m-sa us'-yo ne m-hoog á se a kemeste ka reke-de Shir de un zwon-to un yan-guw-mo un wu."<sup>†</sup> <sup>4</sup> Ka da-de wan-tom-wu Shir un or un wu ne yan-tom ye Shir, kemete myet-mo

† **Bor-us cind:8** 6:8 Hyen komo: Izik 14:21. † **Bor-us cind:12** 6:12 Hyen komo: Hyan 11:13; 16:18; Isha 13:10; Jowe 2:10,31; 3:15; Mati 24:29; Mark 13:24-25; Ruka 21:25. § **Bor-us cind:13** 6:13 Hyen komo: Isha 34:4. \* **Bor-us cind:14** 6:14 Hyen komo: Hyan 16:20. † **Bor-us cind:15** 6:15 Hyen komo: Isha 2:19,21. † **Bor-us cind:16** 6:16 Hyen komo: Hose 10:8; Ruka 23:30. § **Bor-us cind:17** 6:17 Hyen komo: Jowe 2:11; Mara 3:2. \* **Bor-us ta'yor:1** 7:1 Hyen komo: Irm 49:36; Dane 7:2; Zeka 6:5. † **Bor-us ta'yor:3** 7:3 Hyen komo: Izik 9:4,6.

guw-nę yę Shir. Um hoguru moor-to hun-nę yę ka yan-tom yę keme o-napa remen yę rę gwu-nę yę Shir à dugu-us zungu un kwooz-ut yoor us-nass [144,000] ka yę a keme ka napa-de à yę es mo baag-to un **Isra**-nę kap.

<sup>5</sup> Ka yan-tom yę keme o-napa:

So un baag-o **Yahuda** dugu-us op us-yoor [12,000],  
 So un baag-o Ruben dugu-us op us-yoor [12,000],  
 So un baag-o Gad dugu-us op us-yoor [12,000],  
<sup>6</sup> So un baag-o Asher dugu-us op us-yoor [12,000],  
 So un baag-o Napari dugu-us op us-yoor [12,000],  
 So un baag-o Manase dugu-us op us-yoor [12,000],  
<sup>7</sup> So un baag-o Simon dugu-us op us-yoor [12,000],  
 So un baag-o **Rewi** dugu-us op us-yoor [12,000],  
 So un baag-o Issakar dugu-us op us-yoor [12,000],  
<sup>8</sup> So un baag-o Zeburun dugu-us op us-yoor [12,000],  
 So un baag-o **Yusuhu** dugu-us op us-yoor [12,000],  
 So un baag-o **Banyamin** dugu-us op us-yoor [12,000].

<sup>9</sup> Bo to ka aragte à, um gwoturu um 'wos de ken caari-de ur-morog de un yan-ba-m-kukop ut-moor né yę argę m-oog à. Yę rwuuntę so un ko to ke dak-to, un ko to ke baag-to né, un ko yę ke hun-nę yę né, un ko de ke rem-de né. Yę ro eso eso her-o un ká kwuurr-o un co-o un ká Ca-yo. Yę cupstę matuku-ut seeb-to ut-pus to, yę bups jet-se o-dobino un kom-to un yę. <sup>10</sup> Yę 'yonsu us-cordeen yę zeeru,  
 "Gwu rwuuntę be-de un Shir na,  
 wu ro tara un kwuurr-o ut-gwomo à,  
 un ká Ca-yo né!"

<sup>11</sup> Kap o un yan-tom-yę un Shir komo yę rigumsuru ká kwuurr-o eso eso, un ka sek-yę né, komo un ká rii-yę un hoog nass-yę né. Yę kwuukturu un her-o un ká kwuurr-o, o-co n-dak yę nomoru Shir ur-bongon. <sup>12</sup> Yę senguru m-zee,

"**Amin!** Ur-bongon, m-seps né, us-nap né,

un 'ya m-yar né, ut-gos né,

ut-gwomo né, m-'wons né kap rę be-de Shir na  
 ba m-ta har ya nomot! **Amin!**"

<sup>13</sup> Ka da-q wan-gaan be-de un ká sek-yę yę ur-kwooz un nass [24] citę me, wu zee, "¿Wan né yę ya un matuku-ut seeb-to ut-pus to? ¿Komo ke so-o yę rwuunę?"

<sup>14</sup> Um zeeru wu, "Gos-wu, o nepstę."

Ka da-de wu zeeru me, "Yę ka yę rę hun-nę yę possunę be-de un re ur-kqob ur-gos-de à. Yę un so'os matuku-ut seeb-to to un yę un hyó-mo un ká Ca-yo, yę mustu to ut-pus to."†

<sup>15</sup> "O hante yę est un her-q

un kwuurr-o ut-gwomo to Shir,

komo yę un nom m-senge

m-tęt, m-how né n-mę un Pyo-q un wu.

Komo ka wu ro tara un ka kwuurr-o ut-gwomo à

wua she'et be-ur gaan un yę né komo wu 'er yę.

<sup>16</sup> Yęa do hogę m-mę á, yęa do hogę o-swoot á,

† **Bor-us ta'yoor:14** 7:14 Hyen komo: Dane 12:1; Mati 24:21; Mark 13:19.

yęa do hyan n-noonho-q үr-ho á ko q ken hund-q á. §  
 17 Tö ka a kor remen ká Ca-yo rö un tete-de  
 un ka kwuur-q à yo he yę m'er.  
 Komo yo a dorutte yę ha-mo un yish-to  
 un ho-mo un hoog.  
 Komo Shir a pe'eg yish-mo un yę kap.”\*

## Bor-us eer

*Reke-ur ata'yoore-de*

<sup>1</sup> Da-q Ya o-Rwuuq o-Ca ke'eşe reke-ur ata'yoore-de à, a reesu ceen n-Ton shir har rii-yo woo purug-de un kwom-o gaan à.

<sup>2</sup> Ka da-q um hyanuru yan-tom-ye Shir nен ta'yoor eso eso un co-o Shir, komo a ya'asuru yę kar-ut ta'yoor-to m-hur.

<sup>3</sup> Ka da-q wü ken wan-tom-wü Shir wü un sheend-de o-zinariya ne ut-kom de un rii-yo m-shi'igin, wü wo'onuru wü esüru yow yow o-hana ne. A ya'asü wü rii-yo m-shi'igin deen remen wü mossuté un kon-se un hun-ne yę Shir ne, n-ton o-hana o-zinariya q ro un her-q o-kwuur à.\* <sup>4</sup> Hyé-de un ka rii-yo m-shi'igin mo mosse un kon-se un hun-ne yę Shir ne, daarü n-ton be-de Shir cir-mo un be-de o-hana, be-de wan-tom-wü Shir kapru yo à. <sup>5</sup> Ka da-de wan-tom-wü Shir shoosuru ka sheend-de m-tuks de wü shoosuru o-ra rwuuun-mo un ká hana-q, wü jonduru de un hono o-dak. A nomoru o-dákär, o-zaaz ne, us-myakt ne, komo dak-o nukturu.†

*Kar-to m-hur ut-nass to ur-takan*

<sup>6</sup> Ka da-de ká yan-tom-ye Shir yę ta'yoor ut-kar ne ut-ta'yoor yę zonguru yę hurut to.

<sup>7</sup> Wan-tom-wü Shir wü ur-takan hururu kar-q un wü. A hyanuru ta'ar-ye un kem o-ra ne, mosse m-hyó ne a duusunduru un hono o-dak. Ka ra-q tuksuru buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to un hono o-dak, ká ra-q tuksuru komo buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to us'-yo un po-ut yar-to ne.‡

<sup>8</sup> Ka da-de wan-tom-wü Shir ayoore-wü hururu kar-q un wü, a jorburu q ken haag-q o-ra o-ryw rüw n-me m-sa. Buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to m-sa wakturu m-hyó, <sup>9</sup> Buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to un rii-ye un hoog-ye ro n-me un ká sa-mo à maruru. Buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to un hat-to m-sa sabruru.

<sup>10</sup> Ká da-q wan-tom-wü Shir atette-wü hururu kar-q un wü. Yo ken caari-yo o-regen yo he'enuru zee-mo n-ton yo ro un re o-ra quntun us-myak rwuuun-mo n-ton. Yo he'eburu un buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to ut-roog komo un yish-to m-ho ne. § <sup>11</sup> Jin-de un ká regen-yo komo “Gaag-de.” Yo muuturu buug-ur gaan-de m-ho kap be-de un buug-ut tet-to un ká ho-mo warguru ur-gaag. Hun-ne ut-moor ne yę swo ká ho-mo à yę maruru, remen gaag-de un mo. \*

---

§ **Bor-us ta'yoor:16** 7:16 Hyen komo: Isha 49:10. \* **Bor-us ta'yoor:17** 7:17 Hyen komo: Bong 23:1; Izik 34:23; Bong 23:2; Isha 49:10; Isha 25:8. \* **Bor-us eer:3** 8:3 Hyen komo: Emos 9:1; Rwuu 30:1,3. † **Bor-us eer:5** 8:5 Hyen komo: Rewi 16:12; Izik 10:2; Rwuu 19:16; Hyan 11:19; 16:18. ‡ **Bor-us eer:7** 8:7 Hyen komo: Rwuu 9:23-25; Izik 38:22. § **Bor-us eer:10** 8:10 Hyen komo: Isha 14:12. \* **Bor-us eer:11** 8:11 Hyen komo: Irm 9:15.

<sup>12</sup> Ka da-de **wan-tom-wu Shir** anasse-wu hururu kar-o un wu. A wosurु bugg-ur gaan be-de un bugg-ut tet-to ur-ho, bugg-ur gaan be-de un bugg-ut tet-to o-reng, komo bugg-ur gaan be-de un bugg-ut tet-to un yege-regen warguru o-comb. Bugg-ur gaan-de m-how ba m-cecar, kaané komo bugg-ur gaan-de m-tet.<sup>†</sup>

<sup>13</sup> Ka da-o um gwoturu, um hoguru yo ken gwom-yo yo ro us-kan bo yo ro m-hukse n-ton m-yo à. Yo ro m-zee, “Rii-yo ur-won! Rii-yo ur-won! Rii-yo ur-won, be-de un kap o un hun-ne ye un hono o-dak remen rem-se he m-kor da-o **yan-tom-ye Shir** nən tet ye huré kar-to un ye!”

## Bor-us jero

### Kar-o ataane-o

<sup>1</sup> **Wan-tom-wu Shir** ataane-wu huru kar-o un wu. Um hyanuru regen-yo he'ené rwuun-mo n-ton shir haan-mo n-dak à, komo a ya'asurु wu rii-yo un tiks un 'wugupte-o un ka kuub-o ur-duw o. <sup>2</sup> Da-o wu tikshé ká kuub-o à, de ken hye-de rwuunuru sa o zee hye-de un caari-o o-ra, har ká hye-de rwo'u ur-ho un kus-o n-ton né nom o-comb.\* <sup>3</sup> Yege-e' rwuunuru n-me un ká hye-de, ye ciruru un hono o-dak, a ya'u ye gwomo-to us-tot untun yege-tot.<sup>†</sup> <sup>4</sup> A kewsü ye komo un taase ye sabarse po-to n-dak, ko ut-ran, ko us'-yo, se de hun-ne ye rotte napa-o Shir un zwon-to un ye á.<sup>‡</sup> <sup>5</sup> A 'ya ye gwomo-to un ho un net á, se de ye rangse hun-ne har reng-us taan. Ye ya'ag hun-ne m-reeten untun reeten-mo un totonte-o o-tot. <sup>6</sup> N-me un ká ho-to hun-ne a hoop m-mar, amba yea kum á. Yea dishé m-mar amba moa yage m-haan.<sup>§</sup>

<sup>7</sup> Ká 'e-ye sha'ag jok-ye a zongse remen ur-gun à. Hi-to un ye ro yeresse untun gond-to o-zinariya, co-se un ye komo sha-mo un co-se un hun-ne.\* <sup>8</sup> Hi-se un ye untun hi-se un ne'a, yin-ye un ye untun yin-ye o-zur.<sup>†</sup> <sup>9</sup> Ye copuru matuku-to ut-kwom n-te un be-to un ye, go un tq hun-ne ro m-cop remen ur-gun à, zááz-o un kükun-to un ye m-shas untun zááz-o un jok-ye ur-gun.<sup>‡</sup> <sup>10</sup> Ye ro us-tur ne, se un tot un hun-ne untun yege-tot. Tur-se un ye rangsute hun-ne har reng-us taan. <sup>11</sup> Ye ro un ko-Gwomo ne, wu ye ro un kus-o un wu à, wu ro ká **wan-tom-wu Shir** wu a ya'ase gwomo-to un ká kuub-o ur-duw o à. Jin-de un wu un rem-de **ut-Ibra** “Abaddon” wu, ut-Girik komo, “Aporyon” Wata “Wan-hom un hun-ne.”

<sup>12</sup> Rii-yo ur-won de ur-takan aragte, kuks ut-yoor tq roqne à.

### Kar-o acinde-o

<sup>13</sup> Ka da-de **wan-tom-wu Shir** acinde-wu huru kar-o un wu, um hoguru o ken cor-o ro m-rwuun be-de un ka kar-ut nass-to un **hana-o** un zinariya o ro un her-o Shir à.<sup>§</sup> <sup>14</sup> Ka cor-o zeeru **wan-tom-wu Shir** acinde-wu, ka wu ro o-kar ne ut-kom à, “Ho'osune ka yan-tom

† **Bor-us eer:12** 8:12 Hyen komo: Isha 13:10; Izik 32:7; Jowe 2:10,31; 3:15. \* **Bor-us jero:2**

9:2 Hyen komo: Taka 19:28. † **Bor-us jero:3** 9:3 Hyen komo: Rwu 10:12-15. ‡ **Bor-us**

**jero:4** 9:4 Hyen komo: Izik 9:4. § **Bor-us jero:6** 9:6 Hyen komo: Ayub 3:21; Irmi 8:3.

\* **Bor-us jero:7** 9:7 Hyen komo: Jowe 2:4. † **Bor-us jero:8** 9:8 Hyen komo: Jowe 1:6.

‡ **Bor-us jero:9** 9:9 Hyen komo: Jowe 2:5. § **Bor-us jero:13** 9:13 Hyen komo: Rwu 30:1-3.

yę Shir nən nass-yę ye rō ke'o үn roog-o o-Yupireti à!"<sup>15</sup> Ka **yan-tom-yę Shir** nən nass-yę, a үn ho'osundu yę remen yę hoot buug-ur gaan be-de үn buug-ut tet-to үn hun-ne yę үn hogno o-dak. Shir ęss ka yan-tom yę remen ká da-q үn ká ho-de, үn ká ręng-yo үn ká hak-q ne.<sup>16</sup> Um hoguru moor-to үn ka karma-ne yę n-ton үn jok woose miriyon zungu-üs yoor [200,000,000].

<sup>17</sup> Da-q үm hyanę ka jok-yę үn yan-da-se үn yę ne à, yę ro үntun kaane: matuku-to үn yę to үt-kwom үt-jaas to zàà үntun o-ra, үn to ken ne үntun sha-mo o-comb үn ho-mo үt-wa ne үn mo үt-ru ne. Kó yo ke jok-yo komo hi-de үn yo rō үntun de o-zur, komo ta'ar-to үn caari-o o-ra m-rwüün үn nu-q үn yę үr-hye ne.<sup>18</sup> A hogoru buug-ur gaan be-de үn buug-ut tet-to үn hun-ne үn ká ta'ar-to үn caari-o o-ra to, үr-hye m-tukne de rwüune үn nu-se үn yę à.<sup>19</sup> 'Wons-mo үn ka jok-yę rō үn nu-se үn yę, үn tur-se үn yę ne komo. Tur-se үn yę komo rō үt-hi ne үntun to үn hwö үn gwomo-to үn hogusse үn hun-ne m-hoog ne.

<sup>20</sup> Amba ka hun-ne yę mare үn ka rangsę-q á, yę kwangute m-waktunę be-de Shir. Yę sengurų үn kwukte үn **ya-ut-kot** m-gir ne үn saw-to a nomę үt-kom à үn zinariya, kó azorpa à, kó үn kwom-ut jaas-to, kó үr-ta'ar, kó үs'-yo, toa hoks m-hyan á, toa hogę á, toa hoks m-arag á.\* <sup>21</sup> Komo yę kon a soksü yę **ba'as-to** үn hun-ne yę yę hoome á, kó hyat-to yę nomę үn bu-yo үn mor, o-ás, kó hyow-de үn yę á.

## Bor-us op

*Wan-tom-wü Shir үn  
ya o-takurda o-rek yo ne*

<sup>1</sup> Ka da-de ne, үm doorü m-hyan үn ko-caari-wü үn ko-beeb-wü үn **wan-tom-wü Shir** rō m-kergunę zee-mo үn n-Ton shir. Ke'ente-үt hokkussute wü, o-gwanga ne үn hi-de wü. Co-q үn wü үs-myakt үntun үr-ho, na-se үn wü үntun ser-to o-ra.<sup>2</sup> Wü rō үn ya o-takurda o-rek yo ne upsusse үn kom-to үn wü. Wü ęssuru na-o үn wü օ үr-re n-me m-sa, na-q үr-kwanta komo o-dak.<sup>3</sup> Wü rwunturü cor-q o-zaaz үntun o-zur. Bo wü 'yonste cor à, dàkär-ut ta'yoor shasuru үn caari-q o-zaaz.<sup>4</sup> Bo ka dàkär-ut ta'yoor-to tēpertę à, үm zonguru үm genet. Amba үm hoguru օ ken cor-q cepente үt-ma rwüün-mo n-Ton օ rō m-zee, "Rii-yo ka dàkär-ut ta'yoor-to rwore à, wö jar o gen á ma-to m-rwüunte to á!"

<sup>5</sup> Ka da-de, ka **wan-tom-wü Shir** wü үm m-hyanę eso na-o gaan n-me m-sa na-o gaan o-dak à, wü jaksuru kom-q үn wü օ үr-re n-Ton shir.<sup>6</sup> Wü tonduru үn jin-de wan-hoog-mo үn ba m-ta har ya nomot, wü nomę Ton-o shir үn kap օ үn rem-se rō ne n-me үn օ à, komo o-dak үn rem-se rō n-me үn օ à, m-sa үn kap rem-se rō n-me үn mo à! **Wan-tom-wü Shir** zeeru, "Naas օ da-q kus á!"<sup>7</sup> Da-q **wan-tom-wü Shir** ata'yoore-wü hurę kar-q үn wü à, ka da-q Shir he m-shoos үn sengę-mo үn wü. Tqa kor үntun bo wü rure guw-ne yę үn wü yę rō үn rwor үn ma-to үn wü à."\*

<sup>8</sup> Ka da-de үm doorü hogę үn ka cor-q n-Ton shir օ doorü me zee komo, "Nekę o goks ká ya o-takurda o-rek yo yo, yo rō upsusse үn

\* **Bor-us jerq:20** 9:20 Hyen komo: Bong 115:4-7; 135:15-17; Dane 5:23. 10:5-7 Hyen komo: RWü 20:11; Kara 32:40; Dane 12:7; Emos 3:7.

\* **Bor-us op:7**

kom-to үn **wan-tom-wu Shir** wu ro eso na-o gaan o-dak o-gaan n-mę m-sa à.”

<sup>9</sup> Um nekuru be-de **wan-tom-wu Shir** um zeeru wu ya'as me ká ya o-takurda yo. Wu zeeru me, “Goks yo o ti. Yo a nom m-rerem үn nu-o ru үntүn sq. Amba wo corusse ya-yo a nom үr-gaag n-mę ut-men.”

<sup>10</sup> Ka da-de үm goksuru ká ya o-takurda yo үn kom-to үn **wan-tom-wu Shir**. Um ti'iru yo. Yo nomuru m-rerem үntүn sq үn nu-o re, amba bo үm komte m-ti à, men-ut re wargu үr-gaag.<sup>†</sup> <sup>11</sup> Ka da-q a dooru me m-rure unze, “Se o rur rii-yo he m-kor kanę үn co komo à be-de үn buug-to үn hun-ne, hon ut-dak, ko de ke rem-de, үn gwomo-ne ne.”

## Bor-us op o-gaan

*Yan-sü'e үn Shir nen yoor*

<sup>1</sup> Ka da-q a ya'asu me o-ko yo үr-me'es, komo a zeeru me, “Nekę o me'es **Pyo-q Shir o-hana** ne. O oog ye ro үr-bongon n-mę үn o à.”\*

<sup>2</sup> Amba taase o me'es 'woog-q n-do, remen a ya'assute ye ro **Yahuda**-ne á. Yea yawag bo-q ba m-kukop har us-reng kwooz-ut yoor us-yoor [42].‡‡ <sup>3</sup> Man 'ye yan-swo-us re nən yoor үr-beeb. Yea cup matuku-to үn tuk-mq үt-men, yea rur Ma-to Shir har үt-ho o-dugu үn zungu-us yoor үn ho-ut kwooz-ut tet [1,260].”<sup>4</sup> Ka **yan-Rwor үn Ma-to Shir** ye nən yoor-ye ro 'yo-se o-zetun us-yoor үn ka pitirra-ut yoor-to ne to ro shero shero үn her-o Wan-Koyan wu үn hono o-dak à.<sup>§</sup> <sup>5</sup> Uregue wu ken wu ro m-sengę wu hogussutę ye m-hoog, ra-o a rwuun үn nu-se үn ye o tuks yan-yage-to үn ye. Үn kaane, kap q үn yan-yage-to үn ye he m-merme.<sup>6</sup> Ye ro үr-beeb ne ye tigitę kys-q n-ton remen taase a hye kem үn ka ho-to yette үn ko'ot-q үn ma-ut re à. Ye ro үr-beeb ne be-de үn ruyw-se m-ho, ye mustu se m-hyó; komo ye үr-beeb ne ye hantute hono o-dak ko mo ke go үn rew-m yo-mo mo үn kap da-q ye cone à.\*

<sup>7</sup> Da-q ye komse rwor үn tom-q үn ye à, ka da-de ká nem-yo o-kot yo rwuunę n-mę үn kuub-q үr-duw à he ye m-kup yo jiish ye үr-beeb komo yoa re үr-ho үn ye, komo yo hoom ye.<sup>†</sup> <sup>8</sup> Komo a rus u-to үn ye үn cow-yo үn ka caari-q o-bo q o a kemte Wan-Koyan-wu үn ye à. A үn hongsę jin-de үn ka bo-o o-Sodom ne, o-Masar ne.<sup>9</sup> Komo ho-ut tet үr-purug buug-to үn hun-ne, ko q ke baag-q, ko de ke rem-de үn ko to ke dak-to ne, yea morgę ye gut ka u-to, komo ye wen a duk to.<sup>10</sup> Hun-ne ye үn hono o-dak a nom o-zak remen mar-mo үn ka **yan-Rwor үn Ma-to Shir** ye yoor. Yea nom o-biki, ye tomtę or үn ye ne m-yar remen ka **yan-Rwor үn Ma-to Shir** yoor-ye ye hantę ka hun-ne ye үn hono o-dak ye o-range à.

<sup>11</sup> Amba bo ka ho-ut tet-to үr-purug aragte à, shik-mo үn hoog rwuunę be-de Shir mo cowuru be-de үn ye. Ye inu eso eso үn na-se үn ye. Gyer-o reeru bo үn ka ye hyanu ye à.<sup>‡</sup> <sup>12</sup> Ka da-de ye hoguru

\* **Bor-us op:10** 10:10 Hyen komo: Izik 2:8—3:3. \* **Bor-us op o-gaan:1** 11:1 Hyen komo: Izik 40:3; Zeka 2:1-2. † **Bor-us op o-gaan:2** 11:2 Hak-us tet үr-purug. ‡ **Bor-us op o-gaan:2** 11:2 Hyen komo: Ruka 21:24. § **Bor-us op o-gaan:4** 11:4 Hyen komo: Zeka 4:3,11-14.

\* **Bor-us op o-gaan:6** 11:6 Hyen komo: 1Gwm 17:1; Rwu 7:17-19; 1Sam 4:8. † **Bor-us op o-gaan:7** 11:7 Hyen komo: Dane 7:7,21; Hyan 13:5-7; 17:8. ‡ **Bor-us op o-gaan:11** 11:11 Hyen komo: Izik 37:10.

caari-q o-cor rwuun-mo n-Ton shir q ro ye m-zee, "Daan no kane!" Ye argu m-da n-Ton shir n-me ut-ke'ente, yan-yage-to un ye ro gut. §

<sup>13</sup> A kane un ka da-q, a nomoru mo ken caari-mo un nukte-mo o-dak mo, buug-ur gaan be-de un buug-ut op to un ka bo-o wurmuru. Q hooru hun-ne dugu-us ta'yoor [7,000]. Hun-ne ye kuse à ye hoguru o-gyer deen, ye sekemsuru Shir-wu n-Ton.\*

<sup>14</sup> Rii-yo ur'-won ayoore-yo aragte, komo rii-yo ur'-won atette-yo ka roqne m-moka.

*Kar-o ata'yoore-q*

<sup>15</sup> **Wan-tom-wu Shir** ata'yoore-wu hururu kar-q un wu, a hoguru us-cor se m'-wons n-Ton shir se ro m-zee,  
"Shir rwo'og gwomo-to un hono o-dak

m-warag gwomo-ut Wan-Koyan na  
un **Kiristi** wu ma un wu ne.

Komo wua nom ut-gwomo ba m-ta har ya nomot!"†

<sup>16</sup> Ka sek-yę ur-kwqqoz un nen nass-yę [24], ye ro tara tara un kwuurtó un ye n-her o Shir, ye kwuukturú co-se un ye ro un gwot o-dak, ye nomoru Shir ur-bongon. <sup>17</sup> Komo ye ro m-zee,  
"Te bomog wø, Wan-Koyan Shir Wa-ut-Gwomo kap,

wø wu ro m-moka à, komo wø wu ro n-ga à,  
remen o dekse beeble un du,

komo o takante gwomo-ut ru.

<sup>18</sup> Dak-ut shiistę us-ryaab, remen da-q un ryaab-us ru woosunte.  
Da-o woosunte o a hette piishe un margan-ne ut-ma à,  
wøya ya'as **yan-Rwor un ma-to Shir** ur'-yons  
ye ro guw-ne ru à.

Komo un yan-ba-m-kukop ne

un kap o un hun-ne ne ye ya'u wø m-sék à,  
es-mo un caari-ne ha-mo un rek-ye.

Komo woa saburse kap o un ye hantę o sabre o-dak à!"‡

<sup>19</sup> Ka da-de a tikshuru **Pyo-q Shir** n-Ton shir. Ka da-q a hyanuru kà ba-q un wu o un ess ut-ma o n-me un Pyo-q un wu. A nomoru o ken myakt-q, o-zaaz ne, o-dakàr ne, un nukte-mo o-dak ne, un caari-ye un ta'ar-ye un kem ne. §

## Bor-us op us-yoor

*Wu ken ne'a-wu un caari-yo o-hwo ne*

<sup>1</sup> Ka da-de um hyanuru to ken caari-to ut-hyat to n-Ton o-shir. Um hyanuru wu ken ne'a-wu a hokke ır-ho à, o-reng komo yo ro un kys-q un na-se wu, un hi-de un wu komo wu ro ut-gond ne to un regen op un yoor [12]. <sup>2</sup> Wu ro ır-uub ne, komo wu dakuru kan remen hoog-mo un dwum-to o-mat. <sup>3</sup> Ka da-de um hyanuru komo o ken napa-q ut-hyat o n-Ton shir. Um hyanuru yo ken caari-yo o-hwo o o-jaas yo yo, ut-hi ne ut-ta'yoor us-kar ne us-op, ut-gond ne ut-ta'yoor un hi-to un yo.\*

§ **Bor-us op o-gaan:12** 11:12 Hyen komo: 2Gwm 2:11. \* **Bor-us op o-gaan:13** 11:13 Hyen komo: Hyan 6:12; 16:18. † **Bor-us op o-gaan:15** 11:15 Hyen komo: Rwyu 15:18; Dane 2:44; 7:14,27. ‡ **Bor-us op o-gaan:18** 11:18 Hyen komo: Bong 2:5; 110:5; 115:13. § **Bor-us op o-gaan:19** 11:19 Hyen komo: Hyan 8:5; 16:18; 16:21. \* **Bor-us op us-yoor:3** 12:3 Hyen komo: Dane 7:7.

<sup>4</sup> Tür-de үн yo wishuru bugg-ır gaan be-de үн bugg-ut tet-to үн regen n-ton, komo yo jondı ye n-dak. Ka da-de yo esuru 'ge үн her-q үн ka ne'a-wu, bo wu ro үн ma-to mat à, zongse yo corute wà үн ka ne'a-wu.<sup>†</sup> <sup>5</sup> Komo wu maturu wà үн wu wan-campo, wu he nom үн gwomo-to үн hun-ne kap үн ko-yo o-kwom à. Amba Shir rumsuru ká wà-wu wu deturú wu n-Ton o-shir be-de үн kwuur-o үн wu.<sup>‡</sup> <sup>6</sup> Ka ne'a-wu komo wu somuru so o-kot. Wu nekuru be-de Shir ja'ase remen wu à, be-de a he wu m-gwot har ut-ho o-dugu үн zungu us-yoor үн ho-ut kwooz-ut tet à [1,260].

<sup>7</sup> Gün-ır argu m-inę n-Ton. Mikayer үн yan-tom-ye Shir ye үн wu ne ye dumuru үн ka hwo-yo ne, ka hwo-yo komo үн yan-tom ye үн yo ne ye sengü ır-gün.<sup>§</sup> <sup>8</sup> Amba gün-ır reeru ka hwo-yo, a yanu yan-tom ye үн yo, komo a wenu ye she'et-de n-Ton shir bo үн ka da-q. <sup>9</sup> Ka caari-yo үн ko-mong-yo hwo-yo, komo yo a m-aag **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, ka wu ro үн egusse kap o үн hun-ne ye o-dak à. A jorbü yo n-dak mosse үн yan-tom ye үн yo ne.\*

<sup>10</sup> Ka da-de, um hoguru o ken caari-q үн cor-q n-Ton shir o ro m-zee, "M-moka gwu, ır-beeb ne, ut-gwomo ne to үн Shir na,  
komo үн beeb-ır **Kiristi** ne rwuunte.

Remen a jorbussute wan-yage-ut or na ne n-dak,  
ká wu ro үн ce'e үн or na ne  
ut-ma үн her q Shir m-tet, m-how ne à.<sup>†</sup>

<sup>11</sup> Ye reeg ır-ho  
үн bu-yo үн hyó-mo үн Ya o-Rwuug o-Ca  
Komo ye reeg ır-ho үн bu-yo ye rurute hun-ne ne  
ma-ut Yeso wu he ye hoks m-gu à.  
Komo ye reeg ır-ho remen ye was үн hoog-mo үн ye ne á  
har gyer-q m-mar reet ye á.

<sup>12</sup> Remen kaane, nom no o-zak myet no  
ye ro ır-she'et n-Ton shir à!  
Amba hono o-dak m-sa ne tqa warag rii-yo ır'-won!  
Remen **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**

wu he'ebute be un no!  
Wu shiishé us-ryaab,  
remen wu nepse da-q үн wu teeste."

<sup>13</sup> Bo ka hwo-yo nepte yo jorbute yo n-dak à, yo ciru rangse үн ka ne'a-wu mate wan-campo à. <sup>14</sup> Amba a ya'uru ka ne'a-wu kulkun-ut yoor-to үн caari-yo o-gwom remen wu huksuté n-ton ha-mo o-dákár be-de a jamsu wu à remen kane a he wu m-gwot a 'er wu be-de үн ka hwo-yo har hak-us tet ır-purug.<sup>‡</sup> <sup>15</sup> Ka hwo-yo rwunturu m-ho үн nu-q үн yo untun o-roog, unze remen ho-mo reet wu. <sup>16</sup> Amba dak-o guuru ka ne'a-wu, be-de үн ups o-nu, o coruru ka ho-mo rwuunę үн nu-q o-hwo à. <sup>17</sup> Ka hwo-yo hogu ryaab-se үн ka ne'a-wu deen. Yo 'yonsunduru ur-gun үн baag-q үн ka ne'a-wu ne, үн ká ye ro o-dorotte

† **Bor-us op us-yoor:4** 12:4 Hyen komo: Dane 8:10. ‡ **Bor-us op us-yoor:5** 12:5 Hyen komo: Isha 66:7; Bong 2:9. § **Bor-us op us-yoor:7** 12:7 Hyen komo: Dane 10:13,21; 12:1; Ydas 1:9. \* **Bor-us op us-yoor:9** 12:9 Hyen komo: Taka 3:1; Ruka 10:18. † **Bor-us op us-yoor:10** 12:10 Hyen komo: Ayub 1:9-11; Zeka 3:1. ‡ **Bor-us op us-yoor:14** 12:14 Hyen komo: Dane 7:25; 12:7.

un **karamsa**-to Shir ne à, ye eks komo un o Shir unze ye ma Yeso ye rq. <sup>18</sup> Ka hwo-yo esuru n-te m-hyereg mo n-riib m-sa.

## Bor-us op us-tet

### *Nem-yo o-kot*

<sup>1</sup> Komo um hyanuru yo ken nem-yo o-kot yo m-rwuun n-me m-sa. Yo rq ut-hi ne ut-ta'yor, us-kar ne us-op, ut-gond ne ut-op un kar-se un yo. Komo un ko de ke hi-de, jin-ut rq kon to un yo'og-o Shir.\* <sup>2</sup> Ka nem-yo um hyane à yo sha'ag o-gu, amba na-se un yo nomuru ut-gos us-càn ne deen un kanku-to m-seeb ne untun kanku-to un yo ken nem-yo, yo a m-aag o-beyar à. Nu-o un yo nomuru untun o o-zur! Ká hwo-yo ya'asu ka nem-yo beebe-de un yo, un kwuqr-o un gwomo-to un yo ne, komo un beebe-de un yo ne de ut-gos.† <sup>3</sup> Um hyanuru hi-ur gaan be-de un hi-to un ka nem-yo, sa o zee a un hogussu de m-hoog mo he yo m-ho à, amba ká nat-o caari-o teeste. Barag-se un hun-ne un hono o-dak kap wargu be-de un ka nem-yo, ye sengu yo m-dore. <sup>4</sup> Hun-ne kwukturu ka hwo-yo remen yo ya'ag ka nem-yo ur-beeb. Ye kwukturu ka nem-yo komo, ye rq m-cit, "¿Wan wu rq untun ka nem-yo? Komo ¿wan wu ne he ur-gun un yo ne?"

<sup>5</sup> Ka da-de a ya'uru ka nem-yo rwor un ma-to o-hwaa to un yo'og-o Shir, komo a ya'u yo ut-gwomo, yo nom bo yo coné à har us-reng kwooz-ut yoor us-voor [42]. <sup>6</sup> Ka nem-yo hakü nu-o un yo, yo ciru yo'og-o Shir un reeb-to un jin-de un wu ne, un be-de wu rq ur-she'et ne à, kap komo un ye rq ur-she'et n-Ton shir ne à.‡ <sup>7</sup> A ya'uru ka nem-yo ut-gwomo remen yo nomot ur-gun un hun-ne ye Shir ne komo remen yo reet ye. A ya'u yo ut-gwomo to un ko o ke baag-o, un ko ye ke hun-ne ye ne, un ko de ke rem-de ne, un ko o ke dak-o ne.§ <sup>8</sup> Kap o un hun-ne ye ro ur-she'et un hono o-dak à ye kwukturu ka nem-yo. Ye rq ka ye a gene jin-to un ye n-me un ka takurda-o á. Ka takurda-o rq takurda-o un hoog o un ká Ya o-Rwuug o-Ca a pané à. Cin ba a un nom hono o-dak, ká Ca-yo gene jin-to un ká hun-ne ye, ye he m-she'et ba m-ta à.\*

<sup>9</sup> Kap wu rq ut-to ne to m-hoge à, yage wu hogeté!  
<sup>10</sup> Bon wu a esse be-de un nom m-guw à,  
    be-de m-guw a he wu m-es.

Komo bo un wu a esse a ho o-magay à,  
    o-magay a he wu m-ho.

Un gon to ka se hun-ne ye Shir joosute ye 'mo ur-hur be-de un dor-o Shir.†

### *Nem-yo rwuunne n-dak à*

<sup>11</sup> Ka da-de um hyanuru yo ken nem-o hor-yo yo komo, yo ro m-rwuun n-dak à. Yo rq us-kar ne us-voor untun se o-ca, komo yo cepuru ut-ma, yo rakste hun-ne untun bo ka hwo-yo ro m-nom à. <sup>12</sup> Yo kuusuru kap gwomo-to un ka nem-yo ur-takan yo. Yo rwo'uru hono o-dak un

\* **Bor-us op us-tet:1** 13:1 Hyen komo: Dane 7:3; Hyan 17:3,7-12. † **Bor-us op us-tet:2** 13:2 Hyen komo: Dane 7:4-6. ‡ **Bor-us op us-tet:6** 13:5-6 Hyen komo: Dane 7:8,25; 11:36. § **Bor-us op us-tet:7** 13:7 Hyen komo: Dane 7:21. \* **Bor-us op us-tet:8** 13:8 Hyen komo: Bong 69:28. † **Bor-us op us-tet:10** 13:10 Hyen komo: Irdi 15:2; 43:11.

hun-né né ye ro ur-she'et n-mé un o à, ye kwukté ka nem-yo ur-takan yo, yo hoog-mo m-mar mo a hogusse yo teesé à. <sup>13</sup> Yo nomuryu rem-se ut-gos se ut-hyat, har yo rwo'uru o-ra m-rwuyun n-Ton shir har n-dak un yish-yé un kowan. <sup>14</sup> Yo raksuru kap o un hun-né ye ro ur-she'et un hono o-dak à un saw-to ut-hyat to a ya'u yo m-nom à un yish-yé un ka nem-yo ur-takan yo. Ka nem-yo zeeru hun-né ye un hono o-dak ye me toog, o sha'ë ka nem-yo ur-takan yo yo a hogusse m-hoog mo m-mar o-magay à, amba myet un kaane né yo nom hoog à. <sup>15</sup> A ya'u yo ut-gwomo yo ye'et ka rii-yo sha'ë ka nem-yo a maa à hoog, remen yo teperté. Ka da-de ká nem-yo a maa à zeeru hun-né hoom kap o un wú yage kwukté un ká toog-o ro sha-mo un ká nem-yo à. <sup>16</sup> Ka nem-yo gakte ko wú ke remen wú kumut o-napa be-de un kom-o ur-re ko ur-zwon. Ko wú ke: rek-wú, ko gos-wú, ko-ya-o-kwum, ko ko-koob, mat-de o-sasa un ko-guw né. <sup>17</sup> Ye nomog kaane remen yatt-wú hoksé m-o ko m-baab á sé wú ro un ka napa-o né, wata jin-de un ká nem-yo ko ramba-de un jin-de un yo.

<sup>18</sup> Ká rii-yo depete net ceker ur-bon né remen wú nept ma-to un ka napa-o. Um zeeg kaane remen ka oog-de de ro oog-de ma-hun. Ka oog-de un ka nem-yo de ro zungu-ús cind un kwooz-ut tet ús-cind [666].

## Bor-ús op ús-nass

### Sep-o un ye kume gwu à

<sup>1</sup> Ka da-o um gwoturyu, um hyanuru Ya o-Rwuyug o-Ca yo ro eso n-ton un Haag-o o-Urusharima\* mosse un wú né hun-né dugu-o zungu un kwooz-ut voor ús-nass [144,000], ye a gene jin-de un wú un de un Tato un wú né à un zwon-to un ye.† <sup>2</sup> Komo um hoguru ras rwuyun-mo n-Ton shir untun dwum-de un ja-mo m-ho mo m-sa, untun dwum-de o-dàkàr. Ka ras-o um hoge à ya o ro untun ras-o un yan-bu ut-moro to un ye. <sup>3</sup> Ka caari-de un buug-de un ya-ut-sep ye huru sep-o pu-o n-co o un kwuqr-o ut-gwomo to Shir, n-co o un ka rem-se un hoog-ús nass-se, como un co o un un ka sek-yé ye ur-kwooz un nass [24]. Yatt-wú he hoks un yoos un ka sep-o à sé hun-né dugu-o zungu un kwooz-ut voor ús-nass [144,000] cot, ye kume gwu un hono o-dak à. <sup>4</sup> Ye ka hun-né ye, ye naasé hi un de un ye m-rwuk be-de un rew-mo un ne'a-né á, remen ye she'etté she'et-de ba m-kukop. Ye doruru ká Ca-yo ko ke so-yo cowé. Shir oosté ye n-mé un ges-o un hun-né como a ya'asu ye untun seke-de un mat-de ús'-yo de ur-takan be-de Shir o-Ca né. <sup>5</sup> Ye tak un nom ut-bo, hun-né hoks ye m-yo'og á.‡

### Yan-tom-ye Shir nén tet

<sup>6</sup> Komo um hyanuru wú ken wan-tom-wu **Shir** wú ro ús-ryoog un kus-q n-ton. Wú ro bupu un ma-to ba m-ta né, wú ús-ryoog un ko'ot un ka **Ma-to m-Rerem** né be-de un hun-né ye un hono o-dak, un ko o ke dak-q, un ko o ke baag-q, un ko de ke rem-de né, n-mé un ko ye ke hun-né ye. <sup>7</sup> Wú 'yonsuru cor deen, wú zee, "Gyer né Shir, como no bum jin-de un wú de ut-gos. Remen da-o kewrünsute m-móka o wú

\* **Bor-ús op ús-nass:1** 14:1 ut-Girik: o-Sihiyona. † **Bor-ús op ús-nass:1** 14:1 Hyen komo: Izik 9:4; Hyan 7:3. ‡ **Bor-ús op ús-nass:5** 14:5 Hyen komo: Zepa 3:13.

hette piishé үн kap օ үн hun-ne үt-ma à. Kwuktu no wu, wu wu nome o-Ton, o-dak ne, m-sa ne, komo үn yish-to m-ho ne!"

<sup>8</sup> Wu ken **wan-tom-wu Shir** ayoore-wu doruru wu үt-ke'ente o-zaaz, wu ro m-zee, "Babira-o hyeesté, Shir tok ká caari-o o-bo օ **ba'as-to** үn hun-ne ye үn օ, օ hyeesté! Hun-ne o-**Babira** ye nakanté myet օ үt-dak remen ye joroté Shir. Ye m-nom káánə үntun ko-kaar-wu a ya'ë m-ké be-de үn campo-ne a nomot o-ás үn wu ne à."§

<sup>9</sup> Komo **wan-tom-wu Shir** atette-wu dörbürü ye, wu dakurú cor-o үr-beeb ne, "Shir a tops myet bon net-wu kwukté ka nem-yo үn sha-mo үn yo ne à. Komo bon wu gokse napa-o үn yo un zwon-de үn wu à, kó komo үn kom-to үn wu à, <sup>10</sup> Yea su ibitte-de үn ryaab-se Shir, Shir a pure ye deen remen wu ro us-ryaab үn ye ne. Shir a popor ye үn ta'ar-to үn caari-o o-ra n-her օ үn yan-tom ye үn wu komo n-her օ үn Ya o-Rwuug o-Ca.\* <sup>11</sup> Hye-de үn ka ra-o atte ye үn ya-ur-kooq à, de sengü m-da n-ton ba m-ta har ya nomot. Wuwe-ur ro kón á m-tet, m-how ne, remen ye kwuktuté ka nem-yo o-kot yo үn sha-mo үn yo ne, komo ye gokste napa-o үn jin-de үn yo."† <sup>12</sup> Remen kaane, hun-ne ye Shir, ká ye ro m-dore үn **karamsa-to** Shir komo ye sher үn Yeso à, se ye senge o-dorotté m-sher ne be-de үn wu.

<sup>13</sup> Um dooru hogé үn օ ken cor-o n-Ton shir օ ro m-zee, "Gen to ka: Ya-o-kwum-ye, ye ro m-mar n-me үn güm-m Wan-Koyan à cir-mo m-moka!"

Kukt-o zeeg, "Nip-o! Ya-o-kwum-ye jip remen yea wuwé swo үr-kooq de үn ye, remen 'yons-de үn senge-mo үn ye mo үr-bon ro ye m-dore!"

### *Yer-mo un hono o-dak*

<sup>14</sup> Um gwoturu, komo reeno үn co-o re um hyanuru ke'ente-o pus-o, tara үn ka ke'ente-o wu ken wu "untun **Wà-wu un Net**"‡ o-gond ne օ o-zinariya үn hi-de үn wu, komo wu ro o-riji ne yo m-rye deen үn kom-o үn wu. <sup>15</sup> Wu ken **wan-tom-wu Shir** wu rwuunuru үn **Pyo-o Shir** wu aaguru eeg үn caari-o o-cor үn ka wu ro үr-she'et n-ton үr-ke'ente à. Wu ro m-zee "Tabbe riji-o ru, o shi m-yer, remen da-o m-yer wooste. Rem-se үn hono o-dak neneste m-sök ne."§ <sup>16</sup> Ka wu ro tara n-ton үr-ke'ente à, wu tabbu riji-yo үn wu үn hono o-dak komo a yeruru rem-se үn hono o-dak.

<sup>17</sup> Bo үn kaane wu ken **wan-tom-wu Shir** wu rwuunuru үn **Pyo-o Shir** n-Ton shir, wu ma wu ro o-riji ne yo m-rye deen. <sup>18</sup> Ka da-de wu ken **wan-tom-wu Shir**, wu ro үr-beeb de m-sabarse ne o-ra, օ rwuunuru o-hana à. Wu kangsuru ká **wan-tom-wu Shir** wu wa-o-riji yo m-rye. Wu zeeru wu, "Tabbe riji-o ru, o yend үt-anab үn kat-o үt-anab օ үn hono o-dak, remen yakar-ye үn to neneste." <sup>19</sup> **Wan-tom-wu Shir** tabbu riji-yo үn wu үn hono o-dak, wu kansuru yakar-ye үt-anab. Wu jorburu ye үn caari-o o-kuub օ үn pot үn yakar-ye үn anab үn ryaab-se Shir. <sup>20</sup> A potu ka yakar-ye үn anab-ye n-jim de o-bo n-me үn ka

§ **Bor-us op us-nass:8** 14:8 Hyen komo: Isha 21:9; Irimi 51:8; Hyan 18:2. \* **Bor-us op us-nass:10** 14:10 Hyen komo: Isha 51:17; Taka 19:24; Izik 38:22. † **Bor-us op us-nass:11** 14:11 Hyen komo: Isha 34:10. ‡ **Bor-us op us-nass:14** 14:14 Hyen komo: Dane 7:13. § **Bor-us op us-nass:15** 14:15 Hyen komo: Jowe 3:13.

kuub-q. Hyó-m sengu m-rwqun үn ka kuub-q, mo wooste hew-de үt-mer kwooz-ut jero [180]\*† komo dqw-de үn mo wooste үntun mita-o gaan үr-purug.‡§

## Bor-us op us-taan

*Yan-tom-yę Shir ta'yoor  
un swo үr-kqob ne o-ta'yoor*

<sup>1</sup> Um hyanuru օ ken napa-q n-Ton үn Shir, o-caari, օ үt-hyat komo: **Yan-tom-yę Shir** nən ta'yoor үn swo үr-kqob ne sq-o ta'yoor, komo tq tq ro үr-kom, remen be-de үn tq a hette rwqunte үn ryaab-se Shir se үr-kom. <sup>2</sup> Um hyanuru օ ken rii-q үntun m-sa por por үntun o-madipi, wqugse o-ra ne. Komo սm hyanuru ká ye re үr-ho үn ká nem-yo ne үn sha-mq үn yo ne үn ramba-de үn jin-de үn yo ne à. Ye ro eso eso үt-moro ne үt-kom bupu tq Shir ya'asü ye à <sup>3</sup> Ye ro үn hu үn sep-o **Mosa**, ko-guw-wu Shir, komo үn sep-q үn ká Ya Rwgug-o Ca-yo ne, ye ro m-zee,

“Senge-m ru kututę hun-ne үnze wo ro gos-wu

komo Wa-үt-Hyat, Wan-Koyan Shir Wa-үt-Gwomo kap!

Cow-us ru se үn men-ut pus-to se, se o-nip komo,

wo ko-Gwomo-wu үt-dak!\*

<sup>4</sup> ՞ Wan wu ne a gyer Wan-Koyan,

wu seps jin үn du á?

Wq wu cot ro ba m-kukop.

Myet օ үn hun-ne yea haan,

ye kwuktu wo

remen үn piish үn ma-ut ru tq үn men-ut pus-to.

Komo hun-ne hoks m-hyan senge-m ru

m-kashi cas cas.”†

<sup>5</sup> Ka da-de սm gwoturu սm hyanuru **Pyo-q Shir** n-Ton shir. A upsussete ish-q үn ká depi-q, o ro be-de үn **karamsa**-tq Shir à.‡ <sup>6</sup> **Yan-tom-yę Shir** nən ta'yoor rwqunuru үn **Pyo-q Shir** үn ryaab-us ta'yoor ne. Ye cupste gund-ut sq-to m-cucas ne, komo үn hap-se үn zinariya ne үn be-to үn ye. <sup>7</sup> Se o-gaan be-de үn ka rii-ye үn hoog nass-ye ya'asü ká **yan-tom-yę Shir** nən ta'yoor-ye sheend-to o-zinariya үt-ta'yoor shiishe үn ryaab-se Shir, wu ro wan-hoog ba m-ta har ya nomot à. <sup>8</sup> **Pyo-q Shir** shiiry үr-hye de ro m-rwqun be-de үn seps-mo Shir үn beebe-de үn wu ne à. Yatt komo wu hoks m-cow n-mę үn ka **Pyo-q Shir** օ à se da-q ka **yan-tom-yę Shir** nən ta'yoor-ye komę uksbe үn ká swo үr-kqob o-ta'yoor օ à, wata sheend-ut ta'yoor-tq үn ryaab-se Shir.§

## Bor-us op us-cind

*Sheend-ut ta'yoor-tq үn ryaab-se Shir*

\* **Bor-us op us-nass:20** 14:20 Kiromita zungu-us tet [300]. † **Bor-us op us-nass:20** 14:20 үt-Girik: “stadia” dugu-o gaan үn zungu-us cind [1,600]. ‡ **Bor-us op us-nass:20** 14:20 Na-us nass үr-purug. § **Bor-us op us-nass:20** 14:20 Hyen komo: Isha 63:3; Bong 1:15; Hyan 19:15. \* **Bor-us op us-taan:3** 15:3 Hyen komo: Rwyu 15:1. † **Bor-us op us-taan:4** 15:4 Hyen komo: Irmi 10:7; Bong 86:9. ‡ **Bor-us op us-taan:5** 15:5 Hyen komo: Rwyu 38:21. § **Bor-us op us-taan:8** 15:8 Hyen komo: Rwyu 40:34; 1Gwm 8:10-11; 2Nom 5:13-14; Isha 6:4.

<sup>1</sup> Ka da-de үм hoguru օ ken cor-o օ үr-beeb օ ro m-rwuyun n-me үn **Pyo-o Shir**, ka cor-o ro үn rure үn **yan-tom-ye Shir** ta'yoor. Q zee, "Habe no, no duusbe hono o-dak ká sheend-ut ta'yoor-to, to үn ryaab-se Shir." <sup>2</sup> **Wan-tom-wu Shir** wu үr-takan, wu haaru wu duusburu hono o-dak rii-yo ro үn sheend-o үn wu à. To ken nat-to rwuyunuru to m-yo m-hoog ne deen үn wur-to үn ka hun-ne ye ro үn napa-o үn ka nem-yo ne à, komo үn ye kwukte sha-mo үn yo ne à.\*

<sup>3</sup> **Wan-tom-wu Shir** ayoore-wu duusburu rii-yo ro n-me үn sheend-o үn wu à n-me m-sa. Ho-m barmuru, mo warguru үntun hyó-mo үn net-wu mare à, kap օ үn rii-ye үn hoog-ye ro n-me үn ká sa-mo à ye maruru.

<sup>4</sup> **Wan-tom-wu Shir** atette-wu duusburu rii-yo ro үn sheend-o үn wu à n-me үt-roog үn yish-to m-ho ne, to argu m-warag m-hyó.† <sup>5</sup> Um hoguru **wan-tom-wu Shir** gos-wu wu m-ho zeeq Shir,  
"Wo ko-yan-men-ut pus-to wu

be-de үn ma-ut ru to wo m-piish à.

Wo ro **Wu ba m-Kukop**,

wu ro m-moka, n-ga ne komo.

Remen kaane wo m-piish үt-ma hond hond.

<sup>6</sup> Remen ye wuyuste hyó-mo үn hun-ne ru:

yan-ba-m-kukop үn yan-rwör үn Ma-to Shir ne.

O ya'uru ye m-hyó ye su. Top-o үn ye o ká!"

<sup>7</sup> Um hoguru cor n-te o-hana օ ro m-zee.

"Ee, Wan-Koyan Shir Wa-ut-Gwomo kap!

Piish үn ma-ut ru hond hond to ro,

wu komo ko-yan-men-ut pus-to wu."

<sup>8</sup> Ka da-de **wan-tom-wu Shir** anasse-wu duusburu rii-yo ro үn sheend-o үn wu à n-me үr-ho. Komo a ya'ag de de tukhs hun-ne үn hund-o ra. <sup>9</sup> Hund-o үn ka o-ra օ tukhs hun-ne, har ye pyapu jin-de Shir, wu ro Wa-ur-Beeb be-de үn ka re үr-kooob օ à. Amba ye waktuné ye sekemse jin-de үn wu á.

<sup>10</sup> **Wan-tom-wu Shir** ataane-wu duusburu rii-yo ro үn sheend-o үn wu à n-te үn kuuur-o үn gwomo-to үn ka nem-yo. Comb-o argu hok үn gwomo-to үn ka nem-yo, komo hun-ne ye үn wu hewruru rem-to үn ye remen m-reeten.‡ <sup>11</sup> Ye agu Shir օ n-Ton үn jin-ur yo-de remen m-reeten mo үt-nat mo ye m-swo à. Amba ye waktuné be-de үn **ba'as-de** үn ye á.

### *Wan-tom-wu Shir acinde-wu*

<sup>12</sup> **Wan-tom-wu Shir** acinde-wu duusuru ryaab-se Shir se ro үn sheend-o үn wu à n-me үn roog-o o-Yupireti. Ho-mo үn օ hwo'uru kap. Un kaane, gwomo-ne ye үn dak-to үr-horan a hoks m-pas ha-mo үr-horim үn karma-ne ye үn ye ne.§ <sup>13</sup> Ka da-de үm hyambu yan-dak-ye rim-ye nen tet үntun yege-ku. Ye rwuyunte үn nu-o үn ka hwo'-yo, үn nu-o үn ka nem-yo ne, үn nu-o үn ka wan-rwör үn Ma-to Shir to, to үt-bo. <sup>14</sup> Ye **ya-ut-kot** ye, yan-nom үt-hyat, ye haag be-de үn gwomo-ne ye үn hono o-dak kap, ye kargunsu ye be-үr gaan remen a gun-үt

\* **Bor-us op us-cind:2** 16:2 Hyen komo: Rwyu 9:10. † **Bor-us op us-cind:4** 16:4 Hyen komo: Rwyu 7:17-21; Bong 78:44. ‡ **Bor-us op us-cind:10** 16:10 Hyen komo: Rwyu 10:21.

§ **Bor-us op us-cind:12** 16:12 Hyen komo: Isha 11:15.

ur-gun үn Wan-Koyan ne үn ho-ur gos-de de үn piish ut-ma to Shir Wa-ut-Gwomo kap.

<sup>15</sup> Um hogute Yeso m-zee, “War no: um robe ba үn hwø o-da untun ko-hyow! Shir ya'ag ye ur-hø ye ro ero à, ye esse matuku-to un ye zongse à, taase ye neke үr-kor, ye hogø m-e n-mø үn hun-ne!”\*

<sup>16</sup> Ka yan-dak-yø rim-yø ye kargunsu gwomo-nø үn karma-nø ne үn ye ne be-үr gaan, үn de ken be-de a m-zee Armagedon à үn rem-de **ut-Ibra.**†

<sup>17</sup> Ka da-de **wan-tom-wu Shir** ata'yoore-wu duusburu rii-yo ro үn sheend-o үn wu à un yo-mo үn kus-o үn n-ton. O ken cor-o ur-beeb o rwuunuru be-de үn ká kwuurr-o n-mø үn **Pyo-o Shir**, o ro m-zee, “A komog!” <sup>18</sup> A nomu o-myakt, o-zaaz nedeen, ut-dàkàr ne, үn mo ken nukte-mo o-dak mo ne mo үn ba үr-bon mo a take m-nom á cin da-o a nome net à. Ka caari-mo үn nukte-mo o-dak mo komo deen mo nome.‡ <sup>19</sup> Ka caari-o o-bo o **Babira** o purgu be-ut tet, bo-to үn hon үt-dak kap to he'eru. Shir baksu **ba'as-de o-Babira** wu rwo'u o swo үn ka ibitte-de de үn ryaab-se үn wu se m-yo.§ <sup>20</sup> Ko o ke dak-o o ro n-tete de m-sa à o eguru, myet-o үn caari-to үt-haag komo a do to m-hyan á.\* <sup>21</sup> Caari-to үn ta'ar-to үn kem, nu-se үn to me'es-de o-kiro kwooz-ut yoor [40], to he'emenuru n-ton hun-ne rwuun-mo n-Ton shir. Har hun-ne pyep Shir remen rii-yo koru ye үn ka ta'ar-ye үn kem ye à, nong deen!†

## Bor-us op us-ta'yor

*Ko-kaar o-nem ne*

<sup>1</sup> Wan-gaan be-de үn ká **yan-tom-ye Shir** nen ta'yoore ye, wu duusbe sheend-o ata'yoore-o, haanuru be үn de, wu zee, “A neke cen na, komo man kutu wø bo a he piishe үn ka caari-wu үn ko-kaar-wu ut-ma à. Ka ko-kaar-wu ro o-bo o a ma n-tete o үt-roog deen à.”\* <sup>2</sup> Gwomo-nø ye үn hono o-dak nomog o-ás үn wu ne, komo hun-ne ye үn hono o-dak swoog ke-mo үn ás-o үn wu har mo ho ye untun ho-de m-ke.”†

<sup>3</sup> Ka **wan-tom-wu Shir** wu heetü me o-dákár үn bu-yo **Kukt-o Shir**. Reeno o ka, um hyanø wu ken ne'a-wu tara n-ton үn yo ken nem-o jaas-yo yo. Ka nem-yo komo yo ro үn jin-to үn reeb-to Shir ne to a gene үn wur-o үn yo à, hi-to үn yo komo үt-ta'yor us-kar ne us-op.‡

<sup>4</sup> Ka ne'a-wu saw-to wu cope à jaas-to to untun ho-mo o-garura, wu hogussute үt-duk m-hoog үn saw-to үn zinariya, үn ka ta'ar-yø o-møk ye ne ye үr-bon ye ne үn rwuumb-us үn hwor ne. Wu ro үr-kok ne ut-kom de o-zinariya shiishé үn rem-se үn hu-se үn ás-o үn wu.§ <sup>5</sup> Un zwon-de үn wu komo a geneg үr-jin үt-ma ne:

Rii-yo wukusse

\* **Bor-us op us-cind:15** 16:15 Hyen komo: Mati 24:43-44; Ruka 12:39-40; Hyan 3:3. † **Bor-us op us-cind:16** 16:16 Hyen komo: 2Gwm 23:29; Zeka 12:11. ‡ **Bor-us op us-cind:18** 16:18 Hyen komo: Hyan 8:5; 11:13,19. § **Bor-us op us-cind:19** 16:19 Hyen komo: Isha 51:17.

\* **Bor-us op us-cind:20** 16:20 Hyen komo: Hyan 6:14. † **Bor-us op us-cind:21** 16:21 Hyen komo: Rwu 9:23; Hyan 11:19. \* **Bor-us op us-ta'yor:1** 17:1 Hyen komo: Irimi 51:13.

† **Bor-us op us-ta'yor:2** 17:2 Hyen komo: Isha 23:17; Irimi 51:7. ‡ **Bor-us op us-ta'yor:3** 17:3 Hyen komo: Hyan 13:1. § **Bor-us op us-ta'yor:4** 17:4 Hyen komo: Irimi 51:7.

**Babira-o gos-q,**  
**Ko-gwomo-wu үn kaar-ne,**  
**Inu-q үn rem-se o-as komo үn hono o-dak.**

<sup>6</sup> Um hyanurū komo ka ne'a-wu m-nom sa o zee kē-m hoostē wu. Wu suustē hyó-mo үn **yan-dor Yeso**. Wu hoog ye remen ye ro үn tor-se үn ma-ut Yeso.

Da-o үm hyanē wu à, үm bopu o-nu. <sup>7</sup> Amba **wan-tom-wu Shir** citu me. Wu zee, “Ya o buptē nu? Man rwuuntu wo үt-orom mossē үn bo ka ne'a-wu ro ne, komo үn ka nem-yo ne yo wu da à, ka nem-yo үn hi-ut ta'yoor yo us-kar ne us-op. <sup>8</sup> Ka nem-yo o hyanē à, yo westē үn nom үn hoog n-ga, amba m-moka yo kus үn hoog ne á. Amba har үn kaane ne, yoa rwuun n-dö үn ka kuub-q ur-duw o ha-mo үn be-de a he yo m-ho à. Hun-ne ye ro ur-she'et үn ka hono o-dak o à, ye ro cin ba a үn hwoon rii à a gen jin-to үn ye n-me үn takurda-q yan-hoog á, kap yea búp nu үn hyan-o үn ka nem-yo, remen n-ga yo ro үn hoog ne amba m-moka yo mereste.”\*

<sup>9</sup> “To ka rem-se ro үn hoob-q hur-de ro us-nap ne à. Ka hi-ut ta'yoorto haag-ut ta'yoor-to, to ka ne'a-wu rottē ur-she'et n-ton à. Ka hi-ut ta'yoor-to komo gwomo-ne ta'yoor-ye, <sup>10</sup> nen taan be-de үn ye mereste, acinde-wu ro үt-gwomo. Wan-gaan ro kōn, ata'yoore-wu үn go wo'on á. Da-q wu woone, komo wua she'et ya o-da hiin. <sup>11</sup> Ka nem-yo wete үn nom үn hoog n-ga à, m-moka komo yo үn hoog á, yo ro aeere-ye. Komo be-de үn ka ta'yoor-ye yo rwuunne, komo yo ro m-neke be-de yo he m-mar à.

<sup>12</sup> “Ka kar-us op-se o hyanē á, ye ro ka gwomo-ne op-ye ye үn goshi gokse bee'b-de үt-gwomo á. Ijime, yea kum үt-gwomo. Amba yea nom үt-gwomo mossē үn ka nem-yo ne awa o-gaan.† <sup>13</sup> Ka gwomo-ne op-ye ma-to үn ye kang-o gaan to ro, komo ye ya'astē ka nem-yo bee'b-de үn ye үn gwomo-to үn ye ne. <sup>14</sup> Yea gun ur-gun үn Ya o-Rwuug o-Ca ne. Amba ka Ruuug-o Ca-yo yoa re ur-ho be-de үn ka gwomo-ne ye remen wu ro Wan-Koyan wu үn yan-koyan-ne, komo ko-Gwomo-wu үn gwomo-ne. Wua she'et үn ka hun-ne ye ye wu bane, үn ye wu daagne ne à, үn ye ro m-dore hur-ur gaan ne à.”

<sup>15</sup> Ka da-de **wan-tom-wu Shir** zeerū me, “Ka roog-to o hyanē à, be-de ka ko-kaar-wu ro ur-she'et à, de ro hun-ne, moor-to үn hun-ne go-us-go, үt-dak, үt-rem ne. <sup>16</sup> Ka nem-yo үn ka kar-us op ne se o hyanē a, yea kute ka ko-kaar-wu үt-yage. Yea rumus kap o үn rii-yo wu rottē à ye yagu wu ur-kor. Har yea ti ap-mo үn wur-q үn wu. Komo ye tūks wu o-ra. <sup>17</sup> Yea nom kaanē, remen Shir ru'usse үn hur-de үn ye, zonge-to ye hette nom үn rii-yo wu conē à. Yea ya'as ka nem-yo bee'b-de үn ye remen yo reet үt-gwomo har se Ma-to Shir shiig o-nip. <sup>18</sup> Ka ne'a-wu wu o hyanē үn hyangan-ut ru à, wu ro hek-q үn ka caari-q o-bo o, o ro үt-gwomo үn hon үn gwomo-ne ye үn hono o-dak à.”

## Bor-us op us-eer

*He-de үn bo-q o-Babira*

<sup>1</sup> Bo үn arag-mo үn to ka, үm hyanurū wu ken **wan-tom-wu Shir** wu m-kergeune rwuun-mo n-Ton shir. Wu ro үt-gwomo ne үt-gos ne,

\* **Bor-us op us-ta'yoor:8** 17:8 Hyen komo: Dane 7:7; Hyan 11:7; Bong 69:28. † **Bor-us op us-ta'yoor:12** 17:12 Hyen komo: Dane 7:24.

komo mok-o үn wü caragsuru hono o-dak. <sup>2</sup> Wü aaguru үn cor-o gos-q,  
wü zee,

**“Babira-o hyeeste!**

Shir tøk ka caari-q o-bo օ **ba'as-to** үn օ!

Q waragte be-de үr-she'et de **ya-ut-kot**

үn hon үn yan-dak-yę rim-yę ne

үn go үn kɔ yo ke no-yo үn hu yo ne.\*

<sup>3</sup> Remen kap hun-ne yę үt-dak yę swoog m-ke  
mø үn ka bo-q mo o-ás.

Gwomo-ne yę үn hono o-dak nomog o-ás үn օ ne.

Remen hun-ne conog she'et-de үn hogé m-rerem,  
ya-m-q, үt-baab ne

yę үn hono o-dak kumug o-kwum.”†

<sup>4</sup> Um hoguru օ ken cor-q rwuun-mo n-Ton օ shir օ zeeg,  
“Hun-ne re օ, rwuun no n-me үn օ!

Urege no m-nom **ur-ba'as** bo yę m-nom à,

Man 'ye no үr-kqob bo um he yę m-ya à.‡

<sup>5</sup> Remen a morogsute **ba'as-to** үn օ be-ur gaan,  
tø nomog m-seeb ø woog Ton-o shir.

Komo Shir bakstø mén-ut jaas-to ø үn օ.§

<sup>6</sup> Nomu no ka bo-q hond hond bo օ nomu no à,  
kap bo үn rem-se օ nomu no à muutu no օ o-yoor.  
Kok-de օ burutu no ho-mø m-ke à  
buru no օ үn de o-yoor.\*

<sup>7</sup> Q she'ette she'et-de m-seps o-zak ne,  
remen kaane nomu no օ m-zom ryaab-us us-ryaab.

Q ro us-ses m-zee,  
‘Me, ko-saraki-wü, үn deeg үn de um ro tara!  
Me ne'a-wü campo un wü mare à wü wü á.

Komo a wos me үn tuk-mo үt-men á!’

<sup>8</sup> Remen kaane, ho-ur gaan a he wü m-hantø  
үn tuk-mo үt-men, m-mar, үn mer ne.

Komo a tuks wü o-ra.

Remen Wan-Koyan Shir wü ro Wa-ur-Beeb,  
komo wü he wü piishø үt-ma.†

<sup>9</sup> “N-ga, gwomo-ne yę үn hono o-dak yę nomog o-ás үn wü ne komo  
ye hogute m-rerem un saw-to un hwor to un wü. Amba da-q ye hyane  
hye-de o-ra de үn tuk-mo үn wü à, yea 'un-us-'wøn үn us-kan ne deen  
remen wü. <sup>10</sup> Yea es үr-hew ne remen ye үn hogé o-gyer օ үn swo  
ur-kqob de wü ro m-swo à. Yea sengé m-zee,  
“ ‘Wø rii-yo үr-'wøn yo! Wø rii-yo үr-'wøn yo,

caari-q o-bo օ **Babira**, bo-q үr-'wøn!

Shir piishitu wø үt-ma da-o gaan!‡

\* **Bor-us op us-eer:2** 18:2 Hyen komo: Isha 21:9; Irmi 51:8; Hyan 14:8; Isha 13:21; Irmi 50:39. † **Bor-us op us-eer:3** 18:3 Hyen komo: Isha 23:17; Irmi 51:7. ‡ **Bor-us op us-eer:4**

18:4 Hyen komo: Isha 48:20; Irmi 50:8; 51:6,45. § **Bor-us op us-eer:5** 18:5 Hyen komo:  
Taka 18:20-21; Irmi 51:9. \* **Bor-us op us-eer:6** 18:6 Hyen komo: Bong 137:8; Irmi 50:29.

† **Bor-us op us-eer:8** 18:7-8 Hyen komo: Isha 47:7-9. † **Bor-us op us-eer:10** 18:9-10 Hyen  
komо: Izik 26:16-17.

11 "Ya-út-baab m-ó né ye ün hono o-dak yea 'un ün tük-mó út-mén, remen yatt-yé kuse m-ó ün saw-to ün ye komo á. § 12 Wu oog út-saw deen to ün zinariya ün to ün azorpa né, ün ta'ar-yé o-mók né, us-rwúumb se ün hwor né, komo ün gund-to ün ye né to úr-bon, út-gund né to m-deker, ün gund-ut jaas-to né, us'-yo né se ün wús m-shí'igin go-us us-go, ün saw-to ün yín-ye ün rwóog-né, ün kap o ün saw-to ün hwor né to a shabé us'-yo á, ün rem-se a zwó né ün kwom-ut jaas-to á, ün rem-se út-kwom né, m-ta'ar né. 13 Komo wú oog saw-to ün rem-se us-co, ün rii-yo m-shí'igin né, ün now-mó m-shí'igin né, ün o-mur, ün rii-yo m-shí'igin né to a m-aag **o-parakanse** á, m-ké né, ün now-mó o-zetun né, ün hyò-mó ün arkama-né, ün súw-ye ün arkama-né, ün na-né, ün ca-né, ün jok-né, ün kéké-to ün jok-né, komo ün hun-né né remen wú muute ye gúw-né.\*

14 "Ya-út-baab zeérü ka ne'a-wú, 'Kap o ün ka rem-se úr-bon se o shere yish á se egussuté komo kap o ün kwum-o ru ün saw-ut ru né to m-cop to egussuté. Woa do to m-kum komo á!' 15 Ya-út-baab ye kumé o-kwum ün saw-to ye ro wú m-bebe á, yea esen úr-hew né, remen ye o-gyer o ün ká zom-mó a m-nomé ün ka ne'a-wú á. Ye us-kan, ye ün tük-mó út-mén.† 16 Ye m-zée,  
" 'Rii-yo úr-'wón!

Rii-yo úr-'wón yo ka caari-q o-bo q!

Q ro n-ga ün cop ün gund-to úr-bon to m-gwugwer á,  
úr-matuku né de ün ho-mó ün o-garura,  
komo úr-matuku né de ün ho-m jaas-mó záá,  
komo o ro ün nom ut-duk ün saw-to ün zinariya,  
ün ta'ar né ye ün hwor komo  
ün rwúumb-se ün hwor né!

17 Amba da-o gaan kap o ün kwum-ó ün o tae!\*

"Myet-q ün yan-hat-to m-hó ün yan-da-mó ün to né, ün ya-m-nak né komo ün kap o ün bo ün ye ro m-kum ün ya-m-ó út-baab né be-de m-sa á, yea es úr-hew né.‡ 18 Yea 'un, da-q ye ro m-hyan ün hye-de ün ka ra-q ro m-da n-ton á. Yea zee, 'A tak ün m-hyan o-bo üntün o ka á!'§ 19 Yea 'un ye zor m-hu a nept tük-mó út-mén hogg ye. Komo yea zee,  
" 'Rii-yo úr-'wón, rii-yo úr-'wón, kà bo-o caari-q!

Remen ká bo-q, yan-hat-q m-ho

ye kamaste hwor deen ün bu-yo baab-to  
ün rem-se hun-né ye ün ká bo-q m-nom á.

Amba da-o gaan koyan sabré!\*

20 Nom no o-zak, no ye ro úr-she'et n-Tón shir á,  
nom no o-zak no yan-ba-m-kukop, **yan-Tom Yeso**,  
ün **yan-Rwor un Ma-to Shir** né.

Úr-kom Shir piishite o-Babira út-ma  
remen rii-yo o nomu no á! "†

§ **Bor-us op us-eer:11** 18:11 Hyen komo: Izik 27:31,36. \* **Bor-us op us-eer:13** 18:12-13

Hyen komo: Izik 27:12-13,22. † **Bor-us op us-eer:15** 18:15 Hyen komo: Izik 27:31,36.

‡ **Bor-us op us-eer:17** 18:17 Hyen komo: Isha 23:14; Izik 27:26-30. § **Bor-us op us-eer:18**

18:18 Hyen komo: Izik 27:32. \* **Bor-us op us-eer:19** 18:19 Hyen komo: Izik 27:30-34.

† **Bor-us op us-eer:20** 18:20 Hyen komo: Kara 32:43; Irimi 51:48.

21 Ka da-de wü ken ko-beeb-wü үн **wan-tom-wü Shir** wü kepsü օ ken ta'ar-օ o-gos օ օ woosé ta'ar-de үн үr-na à. Wü jorbü օ n-më m-sa, wü zeerü,

“O-nip kaane

a jorbe o-**Babira** caari-օ o-bo,  
օ m'-wons, bo үm jorbe ka ta'ar-օ à,  
komo a do o-**Babira** m-hyan á.†

22 Hun-ne a do m-hoge n-më o-**Babira** ras-օ o-moro,  
үn ya-ut-sep ne, үn yan-hwuhwurug ne,  
үn yan-hur үs-sherewa ne n-më үn o-**Babira** á.

Komo a do hyan үn wan-ce  
kanę kę wan-gaan á.

Komo a do hoge үn ras-օ үr-na n-më o-**Babira** á.§

23 Hun-ne do hyan ra-օ үr-pitirra n-me o-**Babira** á.

Komo cor-se o-zak үn yan-rew-to үn ge-ut pu-to ne  
a do se m-hogę үn ka bo-օ á.

Ya-ut-baab ye o-**Babira** ye ro caari-ne,  
ye ro jiishte ya-ut-baab ye un hono o-dak kap à,  
komo үn myot-üs ru օ o egusse myet-օ ut-dak!\*

24 Un cow-se үn ka bo-օ kanę a wüusę hyó-mo  
үn yan-Rwor үn Ma-to Shir ye үr-takan  
үn yan-ba-m-kukop ne.

Kanę komo a hō hun-ne үn hono o-dak.”†

## Bor-ús op ús-jero

*Bongon-de Shir n-Ton*

<sup>1</sup> Bo tő ka aragte à, үm hoguru o-zaaz üntün cor-se үn morog-de ut-moor n-Ton օ Shir se rö m-zee,

“Bom no Yawe!\*

Gwu, m-seps ne, үr-beeb ne rö be-de Shir na!

<sup>2</sup> Remen piish үn ma-ut үn wü hond hond tő rö,  
wü komo ko-yan-men-ut pus-to wü,

Wü sabursute o-**Babira** ká caari-wü үn ko-kaar-wü,  
**Babira**-o rakstę hun-ne ye үn hono o-dak  
үn bu-yo үn ás-օ үn օ.

Shir musutę hun-ne ye үn wü† ye ká ne'a-wü hoomę à.”‡

<sup>3</sup> Komo cor-se үn ye zeerü,

“Bom no Yawe!§

Hye-de үn tük-mo үn ká bo-օ daarü har da-օ ba m-ta.”\*

<sup>4</sup> Sek-ye үr-kwooz үn nass [24] үn rii-ye үn hoog ne nass kwukturu  
ye bomuru Shir, wü rö tara o-kwüür à. Ye 'yonsuru үs-cor ye zeerü,  
“Amin!† Bom no Yawe!”

† **Bor-ús op ús-eer:21** 18:21 Hyen komo: Irm 51:63,64; Izik 26:21. § **Bor-ús op ús-eer:22**

18:22 Hyen komo: Izik 26:13; Isha 24:8. \* **Bor-ús op ús-eer:23** 18:22-23 Hyen komo: Irm 7:34; 25:10. † **Bor-ús op ús-eer:24** 18:24 Hyen komo: Irm 51:49. \* **Bor-ús op ús-jero:1**

19:1 ut-Girik: Harrerruja. † **Bor-ús op ús-jero:2** 19:2 ut-Girik: gyw-ne ye үn wü. ‡ **Bor-ús**

**op ús-jero:2** 19:2 Hyen komo: Kara 32:43; 2Gwm 9:7. § **Bor-ús op ús-jero:3** 19:3 ut-Girik:

Harrerruja. \* **Bor-ús op ús-jero:3** 19:3 Hyen komo: Isha 34:10. † **Bor-ús op ús-jero:4**

19:4 Wata: Yage tő nomote kaane!

5 A hoguru o-cor rwuun-mo үn ká kwuur-o ro m-zee,  
 “Bom no Shir na,  
 no gyw-ne ye үn wu kap,  
 Caari үn ræk-wu ne,  
 kap ye ro wu m-gyer à.”‡

*Ge-de un Ya o-Rwuug o-Ca*

6 Ka da-de үm hogu komo o-zaaz sa o zee o үn morog-de ut-moor,  
 үntun zaaz-o үn ja-mo m-ho mo m-sa, үntun dwum-de o-dàkàr. Um  
 hoguru ye m-zee,

“Bom no Yawe!§

Remen Wan-Koyan na wu ro ut-gwomo,  
 wu ro Shir Wa-ut-Gwomo kap!\*

7 A nom no o-zak үn yuyaw-mo ut-men ne,  
 a seps no wu!

Remen da-o woog o үn ge-de un Ya o-Rwuug o-Ca,  
 komo ko-ew zongsute.

8 A ya'ag ká ko-ew-wu, wu cup gund-o m-rwon o-pus o.”

(Ka gund-o m-rwon o o-pus o ro үn hek-o үn rem-us so-se se yan-ba-  
 m-kukop nome à.)

9 Ka da-de wan-tom-wu Shir zeeru me. “Gen to kà: ‘Shir ya'ag ye  
 үr-ho ye a bané ha-mo үn ka ge-de un Ya o-Rwuug o-Ca de à.’” Wu  
 dooru komo m-zee, “To ka to ro Ma-to Shir to o-nip.”†

10 Ka da-de үm heeru үn na-se үn wu үm bumut wu. Amba wu  
 zeeru, “Ay, wo nom kaane á! Me ko-gyw-wu Shir wu, үntun wo үn or  
 ru ne ne, no ye su'e Yeso à. Kwiktu no Shir! Me үn zee kaane remen  
 bo үn ye ko'oté ma-ut Yeso à, ye ro m-rwór yo Kukt-o Shir zee ye rur  
 à.”

*Wu ken wu n-ton үn jok-o pus-yo*

11 Ka da-de үm hyanuru Ton-o shir tikshite, komo jok-o pus-yo ro eso  
 kaane. Ka wu daa ká jok-yo à, jin-de үn wu Ko-yan-Ess ut-Ma komo  
 Wa-o-Nip. Үn men-ut pus-to wu ro үn piish ut-ma komo үr-gun ne.‡

12 Yish-ye үn wu үntun rem-de o-ra, komo үn hi-de үn wu ro ut-gond  
 ne deen. Komo wu ro үn de ken jin-de ne gense. Ka jin-de yatt-wu

napu de á se wu.§ 13 Wu cupste үr-matuku de a müsüsse m-hyo à. Jin-  
 de үn ká con-de komo Ma-to Shir. 14 Buug-de үn karma-ne ye n-Ton

shir ro wu m-doré n-ton үn jok үn cop-to ut-gund ne pus-to puu. 15 O  
 ken magay-o m-rye o rwuunuru үn nu-o үn wu. Үn ka magay-o wu

reete ut-dak. Komo, “Wua nom gwomo-to үn ye үn ko-yo o-kwom.”\*  
 Komo wua rwuute caari-se үn ryaab-se Shir Wa-ut-Gwomo Kap be-de

үn hun-ne үntun net-wu ro 'mo үn yakar-ye us'-yo be-de a үn pot ut-us  
 à.† 16 Үn matuku-de үn wu, komo үn kut-o үn wu ne, a gené ka jin-de:

Ko-Gwomo-wu үn gwomo-ne, komo wu jiishe m-sék be-de үn sek-ye  
 à.

‡ **Bör-us op us-jero:5** 19:5 Hyen komo: Bong 115:13. § **Bör-us op us-jero:6** 19:6 ut-Girik:  
 Harrerruja. \* **Bör-us op us-jero:6** 19:6 Hyen komo: Izik 1:24; Bong 93:1; 97:1; 99:1.

† **Bör-us op us-jero:9** 19:9 Hyen komo: Mati 22:2-3. ‡ **Bör-us op us-jero:11** 19:11 Hyen  
 komo: Izik 1:1; Bong 96:13; Isha 11:4. § **Bör-us op us-jero:12** 19:12 Hyen komo: Dane 10:6.

\* **Bör-us op us-jero:15** 19:15 Hyen komo: Bong 2:9. † **Bör-us op us-jero:15** 19:15 Hyen  
 komo: Isha 63:3; Jowe 3:13; Hyan 14:20.

<sup>17</sup> Komo uem hyanuru **wan-tom-wu Shir** ro eso n-me ur-ho. Wu aagurú eeg un caari-q o-cor wu agnuru kap q un no-ye ro ut-hukse un kus-o n-Ton shir à. Wu zee, "Haan no, no karge be-de un ka caari-q o-biki q Shir q." <sup>18</sup> Haan no no ti ap-mo un gwomo-ne, un mo un caari-ye un karma-ne ne, un mo un ya-ur-gun ne, un mo un jok-ne, un mo un ye ro ye m-da ne à, un ap-mo hun-ne kap, guw-ne un ye ro guw-ne á, caari un rek-ye ne!"†

<sup>19</sup> Ka da-de um hyanuru ka nem-yo morogsute gwomo-ne ye un hono o-dak un karma-ne ye un ye ne, remen ye teet ur-gun un ka wu ro n-ton o-jok à, un karma-ne ye un wu ne. <sup>20</sup> Amba a shipk ka nem-yo, mosse un ka wan-rwör un ma-to shir wu ut-bo wu ne wu nome saw-to o-made un ka nem-yo à. Be-de un ka saw-to o-made to wu durumse ye gokse napa-o un ká nem-yo, como un ye kwukté two-q un wúr-o un yo ne à. Kap yoor-mo un ye a jorbü ye n-me un mar-o un ta'ar-to un caari-q o-ra un hoog ne. § <sup>21</sup> A hoqru karma-ne ye un ye o-magay q rwüne un nu-q un ká wu ro tara n-ton un jok-o o-pus yo à. Hon un no-ye n-ton myet ye reerü ap-mo un ká u-to bo ye coné à.

## Bor ur-kwooz

*Us-hak dugu-o gaan [1,000]*

<sup>1</sup> Ka da-q um hyanuru wu ken **wan-tom-wu Shir** wu ro m-kergune rwüun-mo n-Ton shir. Wu ro un rii-yo un tilks-mo un ka kuub-q ır-duw q ne ut-kom, un caari-to ut-kwom ne to m-ke'et. <sup>2</sup> Wu shipü ka hwo-yo, ka ko-mong-yo o-hwo yo, yo ro **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, wu ka'u yo n-te un ká kwom-to har us-hak dugu-o gaan [1,000].\* <sup>3</sup> Ka **wan-tom-wu Shir** wu jorbü yo un ka kuub-q ır-duw q, wu tiguru yo wu rekuru taase **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu do durumse un hun-ne komo, se ka hak-se dugu-o gaan [1,000] aragte. Ka hak-se arge a hosu wu ya o-da hiin.

<sup>4</sup> Ka da-q um hyanu ut-kwüür. Komo um hyanu ka hun-ne ye ro tara tara un ka kwüür-to à, a ya'ag ye gwomo-to un piish ut-ma. Um hyanuru komo hoog-mo un ye a kupre ut-hi remen tor-us Yeso à, komo un rwör un Ma-to Shir ne. Ye ro ka ye kwukté ka nem-yo á, ko sha-mo un yo á. Komo ye goks napa-q un yo un zwon-to un ye ko ne un kom-to un ye á. Ye muunuru un hoog ne komo, ye reerü ut-gwomo be-ır gaan un **Kiristi** ne har us-hak dugu-o gaan [1,000].† <sup>5</sup> (Margan-ne ye kusse à, ye inę un hoog ne á, se da-q ka hak-se dugu-o gaan se arge à.) Q ka o ro inę-mo un margan-ne mo takan. <sup>6</sup> Ya-o-zak-ye, yan-ba-m-kükop, ye ro ır-kwüür ne be-de un ka inę-mo ır-takan mo. Mar-m ayoore-mo rott ır-beeb be-de un ye á, amba yea warag yan-Cow un kon-se Shir un **Kiristi**, komo yea re ut-gwomo un wu ne har us-hak dugu-o gaan [1,000].

*Re ır-ho n-te un Gwomo-de ya-ut-kot*

<sup>7</sup> Da-q ka hak-se dugu-o gaan [1,000] arge, a hosune **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** be-de a ka'u wu à. <sup>8</sup> Komo wua rwüun, wu durumsute

† **Bor-us op us-jero:18** 19:17-18 Hyen komo: Izik 39:17-20. § **Bor-us op us-jero:20**

19:20 Hyen komo: Hyan 13:1-18. \* **Bor ur-kwooz:2** 20:2 Hyen komo: Taka 3:1. † **Bor ur-kwooz:4** 20:4 Hyen komo: Dane 7:9,22.

hun-nę yę a cakarsę hono o-dak à. Yę a m-aag, *Gooq* үn *Magooq*. **Ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot** a karagsu yę teet үr-gun, komo moor-to үn ye үntun moor-to m-hyereg mo n-riib o m-sa.† 9 Yę semuru hono o-dak, yę rigumsuru hun-nę yę Shir үn ka bo-q Shir rö m-was nę à. Amba ra-o kergunuru rwuun-mo n-Ton shir o reeru yę. 10 Ka da-de **ko-Gwomo-wu үn ya-ut-kot** wü durumse yę à, a jorbü wü n-me үn mar-q o-ra o rö m-re үn ta'ar-to үn caari-q o-ra gulgug à, be-de a jorbę ka nem-yo à be-үr gaan үn ka wan-rwör үn ma-to shir wü үt-bo wü nę. Reeno yę he swo үr-koob m-tet, m-how nę, har da-q ba m-ta.

### *Piish үn ma-to үr-kom*

11 Ka da-q үm hyanu caari-q o-kwuur o үt-gwomo o-pus o. Um hyanuru wü rö tara n-ton q à. O-dak n-Ton o shir nę argu m-ege үn co-q үn wü komo a do to nę m-hyan á. 12 Um hyanuru margan-ne, caari үn ręk-yę nę, yę eso eso n-her o үn ká kwuur-q үt-gwomo o. A upsü үt-takurda, komo a upsuru ka takurda-q үn hoog-q. A piishu margan-ne үt-ma үn bo үn rii-yo yę nome à, bo to rö gense n-me үn ka takurda-to à. § 13 Sa-m rwuntury yę mare үn mo à. M-mar үn be-de үr-she'et de үn marimar-ne nę to ma to rwuntury margan-ne yę үn to. A piishi kowan үt-ma үn gon rii-yo wü nome à. 14 Ka da-q a jorbü m-mar үn be-de үn she'et-de үn margan-ne nę n-me үn mar-q o-ra. Ka mar-q o-ra o rö mar-m ayoore-mo. 15 Kap bon wü jin-de үn wü rwuunę gense n-me үn ka takurda-q үn hoog-q á, a jorbü wü n-me үn ka mar-q o-ra o.

## Bor ur-kwooz o-gaan

### *Ton-o shir-o pu-q үn dak-o pu-q ne*

1 Ka da-q үm hyanu Ton-o pu-q үn dak-o pu-q ne. Remen Ton-o n-ga үn dak-q n-ga nę kap egussute, komo sa-m rö kon á.\* 2 Um hyanuru komo ka bo-q ba m-kukop o, Urusharma-o pu-q, o rö m-kergunę rwuun-mo n-Ton be-de Shir. A gegursute o үt-duk bo ko-ew rö m-geger remen campo үn wü à.† 3 Komo үm hoguru caari-q cor-q ro үn cep үt-ma rwuun-mo үn kwuur-q үt-gwomo o rö m-zee, "Gwo hur-q Shir үn hun-nę nę n-me! Wua she'et be-үr gaan үn yę nę. Komo yę warag hun-nę yę үn wü. Shir komo үn hi үn de үn wü wua she'et үn yę nę, komo wü warag Shir-q үn yę.‡ 4 Wua pe'egu yę m-yish kap үn yish-yę үn yę. Mar-m mo kus komo á, kę tük-mo үt-men, kę us-'won, kę m-hoog á, remen rem-us ut se ro na m-rwö үn tük-mo үt-men à, se aragsute."§

5 Ka wü ro tara үn ká kwuur-q үt-gwomo à zeeru, "M-moka mę m-nom үn kojan pu-yo!" Komo wü zeeru mę, "Gen yo ka, remen to ka ma-to um ruru wö à nip-q, komo hun-nę a hoks m-sher үn to."

† **Bor ur-kwooz:3** 20:8 Hyen komo: Izik 7:2; 38:2,9,15. § **Bor ur-kwooz:12** 20:11-12 Hyen komo: Dane 7:9-10. \* **Bor ur-kwooz o-gaan:1** 21:1 Hyen komo: Isha 65:17; 66:22; 2Bit 3:13. † **Bor ur-kwooz o-gaan:2** 21:2 Hyen komo: Isha 52:1; Hyan 3:12; Isha 61:10. ‡ **Bor ur-kwooz o-gaan:3** 21:3 Hyen komo: Izik 37:27; Rewi 26:11-12. § **Bor ur-kwooz o-gaan:4** 21:4 Hyen komo: Isha 25:8; Isha 35:10; 65:19.

<sup>6</sup> Komo wu zeeru, "A komog! Me ro Arpa, un Omega ne.\* Me ro ur-Takan ur-Bustē ne. Kap ye ro un hogē o-swoot à, man 'ye ye yish-to ho-mo un hogē m-yar.<sup>†</sup> <sup>7</sup> Be-de un kowan wu re үr-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, yea kum үr-hes de o-kwum be un de. Man warag Shir o un ye, komo yea warag yakar re.<sup>‡</sup> <sup>8</sup> Amba ya-o-gyēr, un yan-koob-de m-sher ne, un ye ho hun-ne à, ya-o-ás, un ye ro m-yoos un saw-to made ne à, un kwukte m-gir ne komo kap ya-ut-bo, myet-q un ye gwuug-de un ye ka mar-mo o-ra o, o ro m-tuks un ta'ar-to un caari-o o-ra à. Mo ka ro mar-m ayoore-mo."

### *Urusharima-o pu-o*

<sup>9</sup> Wan-gaan be-de un ka **yan-tom-ye Shir** nēn ta'yoor-ye yan-sheend-to a shoose to un re үr-koob ut-ta'yoor à, to үr-kom wu haanlyru be un de. Wu zeeru me, "Haan, man kutu wo ko-ew, ne'a-wu un Ya o-Rwuug o-Ca." <sup>10</sup> Ka **wan-tom-wu Shir** wu dēkū me un bu-yo **Kukt-o Shir** wu deetü me n-ton un o ken haag-o caari-o o m-pipir deen. Wu kutbu me o-Urusharima, bo-o ba m-kukop o ro m-kergunę rwuun-mo n-Ton be-de Shir<sup>§</sup> <sup>11</sup> Ka bo-o komo a shoostu o un seps-mo Shir m-cucas ne cucas-mo un o nomog untun ta'ar-de un hwor, o-jaspa de ro us-myakt untun үr-madipi. <sup>12</sup> A rigimshite o ut-ma to m-nu pirpir, us-ish ne op us-voor, un **yan-tom-ye Shir** ne op un nēn yoor yan'er-de un ka ish-se. A genu jin-to un baag-ut op-ut yoor-to un hun-ne ye o-**Isra** un ka ish-se. <sup>13</sup> Komo ko yo ke riib-yo ish-us tet-se, ish-us tet үr-horan, ish-us tet үr-horim, ish-us tet o-baar, ish-us tet o-ye'er.\* <sup>14</sup> Komo wur-q un ka bo-o a un ma o n-ton un shi'it-ut op un yoor-to ut-ta'ar. Komo n-ton un to kane a gene jin-to un **yan-Tom Yeso** op un yoor-ye un ka Ya o-Rwuug o-Ca yo.

<sup>15</sup> Ka **wan-tom-wu Shir** wu nome ut-ma un me ne à, wu ro un ko-yo үr-me'es ne yo o-zinariya yo wu hette me'es un ka bo-o à, ish-se un o, un wur-se un o ne.<sup>†</sup> <sup>16</sup> Da-q wu me'esə o à, wu 'wqs ko yo ke riib-yo hond hond yo ro un or rii-yo ne. Seeb-mo un o un hoob-mo un o ne, un pipir-mo un o ne ko o ke raag-o hond hond stadi dugu-us op us-voor [12,000]<sup>‡</sup> o. <sup>17</sup> **Wan-tom-wu Shir** me'esuru wur-se un o komo o rwuunturū nu-mo o na-us zungu un kwooz-ut yoor us-nass [144],<sup>§</sup> (un gon rii-yo hun-ne rotte un me'es un kashi үr-me'es à.) <sup>18</sup> A un ma wur-se un o un to ken ta'ar-to a m-aag ut-jaspa à to un hwor. Komo ka bo-o ne a maaru o un zinariya zak zak, komo o ma'asu us-myakt untun үr-madipi. <sup>19</sup> Komo a nomo shi'it-de un ka wur-o un ka bo-o ut-duk un gon ko de ke ta'ar-de un hwor de. O-jaspa de ro үr-takan un shi'it-de ut-ma. Ur-ayoore-de komo үr-sappaya, үr-atette-de үr-agat, үr-anasse-de үr-zumurudu, <sup>20</sup> үr-ataane-de үr-onis, үr-acinde-de үr-karneriyān, үr-ata'yoore-de үr-kirisorat, үr-aeere-de үr-berir, үr-ajerone-de үr-topas,

\* **Bor үr-kwooz o-gaan:6** 21:6 Arpa, Omega: wata n-me Abacada ut-Girik. Arpa ro үr-takan komo Omega ro үr-bustē. † **Bor үr-kwooz o-gaan:6** 21:6 Hyen komo: Isha 55:1. ‡ **Bor үr-kwooz o-gaan:7** 21:7 Hyen komo: 2Sam 7:14; Bong 89:26-27. § **Bor үr-kwooz o-gaan:10** 21:10 Hyen komo: Izik 40:2. \* **Bor үr-kwooz o-gaan:13** 21:12-13 Hyen komo: Izik 48:30-35.

† **Bor үr-kwooz o-gaan:15** 21:15 Hyen komo: Izik 40:3. ‡ **Bor үr-kwooz o-gaan:16** 21:16 Mēr-ut dugu-o gaan un zungu-us nass [1,400] ko kiromita dugu-ut yoor un zungu-us yoor [2,200]. § **Bor үr-kwooz o-gaan:17** 21:17 Kaanə a nom үr-hond us-na ne zungu us-voor un op-us cind [216].

ur-aope-de ur-kirisopuras, op-ur gaan jasin, op ayoore-de ur-ametis. <sup>21</sup> Ka ish-üs op üs-yoor se a nom se үн rwüumb-se үн hwor op üs-yoor, ko q ke ish-q үн rwüumb-q үн hwor gaan a nomu q. Caari-yo үn cowyo үn ka bo-q, үn zinariya a ma yo zak zak, komo yo ro үs-myakt үntүn ur-madipi.\* <sup>22</sup> Mę hyan **Pyo-q Shir** үn ka bo-q á, remen Wan-Koyan Shir Wa-ut-Gwomo kap үn Ya o-Rwuug o-Ca ne ye ye ro **Pyo-q Shir** үn ka bo-q. <sup>23</sup> Ka bo-q ro үn hoob-q ur-ho ko o-reng á, remen seps-mo Shir mo ro o m-caragse, ka Ya o-Rwuug o-Ca yo komo yo ro pitirra-de үn o.† <sup>24</sup> Hun-ne ye үn hono o-dak a hewę ur-hew m-mök үn ka bo-o. Gwomo-ne ye үn hono o-dak komo yea hantę q seps-mo үn ye n-me үn ka bo-q.‡ <sup>25</sup> An tige үn ish-se үn ka bo-q үn ta-mo ur-ho á remen tet-mo m-rew kanę á. <sup>26</sup> Komo a hantę myet q үn m-seps үn gos-to үn hun-ne ye үn hono o-dak ne үn ka bo-q.§ <sup>27</sup> Amba rii-yo m-kukop a kum m-cow n-me үn ka bo-q á, ko komo koyan nom үn rem-se үn hu, ko wa-ut-bo, se de ye a gene jin-to үn ye n-me үn ka takurda-q үn hoog-q үn ka Ya o-Rwuug o-Ca yo à.\*

## Bor ur-kwøoz us-yoor

*Roog-q үn ho-mo үn hoog*

<sup>1</sup> Ka da-de **wan-tom-wu Shir** kutu mę roog-q үn ho-mo үn hoog, mo үs-myakt үntүn ur-madipi mo rwüunte be-de үn kwüür-q ut-gwomo to Shir үn to үn Ya o-Rwuug o-Ca ne.\* <sup>2</sup> Mo m-ja n-tetę de үn caari-yo үn cow-yo үn ka bo-q. Ün ko yo ke riib-yo ká roog-q 'yo-o ro kön yo үn hoog, yo ro үn mat ur-mat so-o op үn yoor hak gaan. Ko yo ke reng-yo yo ro m-mat so-o gaan. A үn nom үs-baat үn wá-to үn ka 'yo-yo remen taasté үn gom-se үn hun-ne ye ut-dak kap.† <sup>3</sup> Ün ká bo-q, a kum rii-yo Shir huu ye nu-o yo-q á, remen kwüür-q ut-gwomo q Shir үn Ya o-Rwuug o-Ca ne q ro kane. Guw-ne ye үn wü komo yea kwüktü wü.‡ <sup>4</sup> Yea hyen co-q үn wü, komo a gen jin-de үn wü үn zwon-to үn ye. <sup>5</sup> Tet-m mo kus kaane á. Yatt-yo nusu ye үn ma-to ur-pitirra ko cucas-mo ur-ho á, remen Wan-Koyan Shir wü he m-warag cucas-mo үn ye. Komo yea re ut-gwomo har da-q ba m-ta.§

<sup>6</sup> **Wan-tom-wu Shir** zeerü me, “Ka yo o hogę à nip-q, komo to wooste a shér үn to. Wan-Koyan Shir ya'ag yan-Rwör үn ma-to үn wü jaab-q ut-men үn bu-yo Kukt-q үn wü. Wü tomonte wan-tom o үn wü, remen wü kututę ká guw-ne ye үn wü ye rii-yo he m-kor ba m-jime à.”

*Yeso roon*

<sup>7</sup> “Gwot mę ka komo robe, ba үn naas o-da! Shir ya'ag ye ur-ho bo үn ye ro o-dorottę үn ma-to үn hyan-q co to үn ka takurda-q à.”

<sup>8</sup> Mę wü **Yohana**, mę hyane üm hogę, kap ka rem-se. Da-q üm hogę komo üm hyen se à, üm hegerü үn na-se үn **wan-tom-wu Shir**, wü kutu

\* **Bor ur-kwøoz o-gaan:21** 21:18-21 Hyen komo: Isha 54:11-12. † **Bor ur-kwøoz o-gaan:23** 21:23 Hyen komo: Isha 60:19-20. ‡ **Bor ur-kwøoz o-gaan:24** 21:24 Hyen komo: Isha 60:3.

§ **Bor ur-kwøoz o-gaan:26** 21:25-26 Hyen komo: Isha 60:11. \* **Bor ur-kwøoz o-gaan:27** 21:27 Hyen komo: Isha 52:1; Izik 44:9. \* **Bor ur-kwøoz us-yoor:1** 22:1 Hyen komo: Izik 47:1; Zeka 14:8. † **Bor ur-kwøoz us-yoor:2** 22:2 Hyen komo: Taka 2:9. ‡ **Bor ur-kwøoz us-yoor:3** 22:3 Hyen komo: Zeka 14:11; Taka 3:17. § **Bor ur-kwøoz us-yoor:5** 22:5 Hyen komo: Isha 60:19; Dane 7:18.

mé ka rem-se à. <sup>9</sup> Amba wu zeeru mé, “Taase o kwuktu mé á! Mé koguw-wu Shir wu, untun wó un or ru né un yan-Rwør un Ma-to Shir, har ma kap un ye nomé dorotte-o un yo ro gene né un kà takurda-o à. Kwuktu no Shir cot!”

<sup>10</sup> Ká da-de wu zeeru mé, “Taase o wuké ka ma-to un hyan-o co-o to gene à, remen da-o nomosté yow yow. <sup>11</sup> Myet ko-yan-men-ut jaas-to wu sengé men-ut jaas-to to un wu, wu ro yo-wu à, wu sengé nom un rii yo-yo. Wan-nom un rii-yo үr-bon, wu sengé nom un rii-yo үr-bon, komo wu ro ba m-kukop á, wu sengé she'et-de un wu ba m-kukop.”\*

<sup>12</sup> “Gwot, mé ka robé ba un naas o-da! Komo 'yons un de ro be un de, man tope kowan gon rii-yo wu nome à.† <sup>13</sup> Mé ro Arpa, un Omega né.‡ Mé ro үr-Takan үr-Busté né, үr-Shi'it үr-Kom né.§

<sup>14</sup> “Shir 'ye ye үr-ho ká ye so'ose matuku-ut sëeb-to to un ye à. A 'ye ye keer-de m-cow un ish-se un ká bo-o caari-o remen ye reet mat-de un 'yo-yo un hoog.”\* <sup>15</sup> Amba ká ye muuté hi-de un ye ya-m-kukop à, ye ro n-do un ka bo-o:

Ka ye yoose weer-se o-made,

Ya-o-ás,

Ye hoomé hun-ne à,

Yan-kwukte m-gir, un

Ya-ut-bo né.

<sup>16</sup> “Mé, Yeso, um tombute wan-tom-wu Shir re wu heetbu no kà tom-o remen yan-dor Yeso. Mé un rwuun so un baag-o ko-Gwomo Dawuda komo mé ro wan-re un cim-yo un gwomo-ut Dawuda. Mé ro Myar-yo m-cucar yo n-Sot.”†

<sup>17</sup> Kukt-o Shir un ko-ew né ro m-zee, “Haan!” Yage komo bo un wu hogé to ka à, wu ma wu zee, “Haan!” Yage bo un wu ro m-hogé un swoot-o m-ho à wu haan: kap wu coné wu su à, wu su m-yar be-de un ho-mo un hoog.‡

### *Ma-to үr-buste*

<sup>18</sup> Mé, Yohana, mé un nak un to-to un kap wu hogé ma-to un rii-yo he m-kor un co à to un ká takurda-o à unze: Uregé wu doog yo ken rii-yo n-ton un to, Shir a doo wu swo үr-koob de a gene un ka takurda-o à. <sup>19</sup> Komo bo un wu haabé yo ken rii-yo ro un kà takurda-o à, Shir a dos gwuug-de un wu de un mat-de un 'yo-yo un hoog. Komo Shir a dos gwuug-de un wu de un ká bo-o o un ba m-kukop o. Um genesté ka rem-us yoor-se n-mé un kà takurda-o.§

<sup>20</sup> Ká wu ko'ote unze ka rem-se kap nip-o à, wu zeeeg, “Eba, um robé hor-m-hor!”

**Amin.** Haan, Wan-Koyan Yeso!

<sup>21</sup> Yar-m Yeso Wan-Koyan ro un no né kap! **Amin!**

\* **Bor үr-kwøoz us-yoor:11** 22:11 Hyen komo: Dane 12:10. † **Bor үr-kwøoz us-yoor:12** 22:12 Hyen komo: Isha 40:10; 62:11; Bong 28:4; Isha 40:10; Irmi 17:10. ‡ **Bor үr-kwøoz us-yoor:13** 22:13 Arpa, Omega: wata n-mé Abacada ut-Girik: Arpa ro үr-takan komo Omega ro үr-buste. § **Bor үr-kwøoz us-yoor:13** 22:13 Hyen komo: Hyan 1:8; Isha 44:6; 48:12; Hyan 1:17; 2:8. \* **Bor үr-kwøoz us-yoor:14** 22:14 Hyen komo: Taka 2:9; 3:22. † **Bor үr-kwøoz us-yoor:16** 22:16 Hyen komo: Qog 24:17; Isha 11:1,10; 2Bit 1:19; Hyan 2:28. ‡ **Bor үr-kwøoz us-yoor:17** 22:17 Hyen komo: Isha 55:1. § **Bor үr-kwøoz us-yoor:19** 22:18-19 Hyen komo: Kara 4:2; 12:32.